OCTAVVM(VOLVMEN.

ARISTOTELIS
STAGIRITAE METAPHYSICORVM LIBRI .XIIII.
CVM
AVERROIS
CORDVBENSIS IN EOSDEM COMMENTARIIS, ET EPITOME.

THEOPHRASTI METAPHYSICORVM LIBER.

Quorum omnium recognitionem, & additamentum versa pagina ostendit.

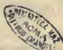

Cum summi Pontificis, Gallorum Regis, Senatusq; Veneti decretis.

VENETIIS APVD IVNTAS M D LII.

IN HOC OCTAVO VOLVMINE HÆC CONTINENTVR.

Horum autem omnium exactiorem cognitionem ex præfatione habebis.

SVMMÆ AC CAPITA LIBRORVM, QVI IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Summæ ac Capita Primi libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Secundi libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Tertij libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Quarti libri Metaphysicorum.

Summa ac Capita Quinti libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Sexti libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Septimi libri Metaphysicorum.

Summa ac Capita Octaui libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Noni libri Metaphysicorum.

Caput

Summæ ac Capita Decimi libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Vndecimi libri Metaphysicorum.

Summæ ac Capita Duodecimi libri Metaphysicorum.

Summa ac Capita Tertijdecimi libri Metaphysicorum.

Summa ac Capita Quartidecimi libri Metaphysicorum.

Caput

Epitomes Auerrois dicta Aristotelis textibus utrisq; in margine inuicẽ citatis, sunt accommodata.

Capita libri Metaphysicorum Theophrasti.

Finis.

ARISTOTELIS STAGIRITAE,

PERIPATETICORVM PRINCIPIS METAPHYSICORVM LIBER PRIMVS,

Bessarione Cardinale Niceno interprete:

cum Auerrois Cordubensis Commentarijs.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de natura, & perfectione huius Diuinæ scientiæ, quæ Sapientia dicitur.

In Secunda, Antiquorum narrantur opiniones de rerum causis, & principijs.

In Tertia, eædem confutantur opiniones.

Summæ Primæ Caput Primum. Quæ cognitionum perfectior, quæuè imperfectior esse dicatur: pariter & cognoscentes.

Vide principium Epitomes Auer. * cognoscere.

OMnes homines natura scirē desyderant. Signum autē est sensuū dilectio. nam & absque vsu ꝑpter seipsos amātur. præ cęteris autem, qui per oculos fit. non enim vt agamus solum, verum etiam nil acturi, ipsum videre præ omnibus alijs, vt ita dicam, eligimus. causa autem est, quòd sensuum hic vel maxime nos cognoscere quicquā facit, multasq; * differentias manifestat. Natura itaq; animalia sensum habentia fiunt. à sensu vero quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam vero innascitur. & ob hoc alia prudentia, alia disciplinarum capaciora sunt, quàm illa, quæ memorare non possunt. Prudentia quidem absq; eo quòd discant, quæcunq; scilicet audire sonos non possunt, vt apes, & si qd' aliud animalium genus simile est. Discunt autem quæcunq; vnà cum memoria hunc quoque sensum habent. Cætera igitur imaginationibus, ac memorijs viuunt: experientia vero parum participant. humanum autem genus arte etiam, ac ratiocinationibus. Fit autem ex memoria experientia hominibus. multæ etenim eiusdem rei memoriæ vnius experientiæ vim efficiunt. Quare experientia penè simile quid scientiæ, ac arti esse videtur. per experientiam autem ars, & scientia hominibus efficitur. experientia enim, vt rectè ait Polus, artē efficit, inexperiētia vero fortunā. Fit autem ars, cùm è multis experimētalibus cōceptibus vna de similibus vniuersalis opinio fiat. opinari etenim quòd Callię hoc morbo laboranti hoc conduxit, similiter Socrati, ac sigillatim alijs multis, experientiæ: quòd autem oībus huiuscemodi secundum vnam speciem determinatis hoc morbo laborantibus conduxit, vtpote pituitosis, aut biliosis, aut febre ardēte febricitātibus, hoc artis proprium est. Ad agēdum itaq; nil videtur experientia differre ab arte. quinimmo videmus expertos magis id, quod intendunt, consequi quàm illos, qui rationem absque experientia tenent. Causa vero est, quòd experientia singularium, ars autem vniuersalium cognitio est, actiones autem, ac generationes omnes circa singulare sunt. non enim hominem, nisi per accidens sanat qui medetur, sed Calliam, aut Socratem, aut alium quempiam eorum, qui sic dicuntur, cui accidit hominē esse. Siquis itaque rationēm absque experientia teneat, & vniuersale quidem cognoscat, quod autē sub eo particulare est ignoret, sæpenumero errabit à sanando. id enim magis sanabile est, quod singulare est. Nihilominus scire, & cognoscere magis arti, q̄ experientiæ arbitramur inesse: ac eos, qui artem tenent, q̄ eos, qui experientiā habent, sapientiores esse putamus: eò q; sapientia propter sciētiam magis omnes sequitur. hoc autem, quoniam illi quidem sciunt causam, hi vero minime. experti etenim sciunt quidem quòd est, propter quid autem nesciunt: illi vero propter quid, & causam cognoscunt. Quare & eos, qui in quaq; re Architecti sunt, honorabiliores & doctiores, ac eis, qui manibus operantur, sapiētiores putamus: quoniam causas eorum, quæ fiunt, sciunt, illi vero, sicut & quędam inanimata; faciunt quidem, sed nescientia faciunt ea, quæ faciunt, vt ignis comburit. sed inanimata natura quadam horum singula faciunt: manibus laborantes, propter consuetudinem. tanquam sapientiores sint, nō prout actiui sunt, sed prout rationem habent, causasq; cognoscunt. Et prorsus signum scientis est posse docere. quamobrem magis artem q̄ experientiam scientiam esse putamus. illi enim possunt, hi vero minime possunt docere. Præterea sensum nullum putamus sapientiam esse. tametsi singulariū hæ maxime propriæ cognitiones sunt, de nullo tñ dicūt propter quid, vt propter qd calidus ignis, sed solum q; calidus. Primum itaq; cuiuscunq; artis supra cōis sensus inuentorem, non solum

*a. c. addit rerum. Vide cōtra. Zim.

Apes auditu carent.

Actiones, ac generatiōes oēs circa singulare sunt.

socrati inquātū sanatur accidit ut sit hō sed nō ut socrates

Signū scientis est posse docere.

quoniam vtile esset, quod inuentum erat, verum etiam vt sapientem, & cæteris præstantem (vt verisimile est) homines admirabanť. Cùm autem plures artes inuenirentur, quarum aliæ ad necessaria, aliæ ad degendum essent, semper tales sapientiores illis esse putamus, q̃ eorum scientię non ad vtilitatē essent. Quo fit, vt huiusmodi iam omnibus institutis, illæ sapientiarum, quę neq; ad degendum voluptarie, neq; ad necessaria cōduncunt, inuentæ sint: & in illis locis primo, vbi vacabāt. quare circa Ægyptū Mathematicæ artes constitutę sunt. illic enim gens sacerdotum vacare permissa est. Dictum autem in Moralibus est, quænam sit artis & scientiæ differentia, ac cæterorum, quę eiusdem generis sunt. Cuius autem gratia nunc sermonem facimus, illud est, quod appellatam Sapiētiam circa primas causas, & principia omnes arbitrantur versari. Quare, vt dictum est prius, expertus quidem sensum quencunq; habentibus sapientior esse videtur: artifex vero expertis. architectus etiam manibus laborante: speculatiui autem factiuis. Quòd igitur sapiētia circa aliquas causas, & principia scientia sit, patet.

6. Ethi. ca. 0.

Caput Secundum. Quæ sit Sapientiæ natura: & quæ sit in hac methodo intentio.

QVoniam autem hanc scientiam quærimus, hoc vtiq; fuerit considerandum circa quales causas, & qualia principia scientia sapientia est. Si itaq; repetat quisquam quas de sapiente opiniones hābemus, fortassis ex hoc magis appareat. Primo igitur opinamur sapientē maxime oīa, vt possibile est scire, non habentem singulariter eorum scientiam. Deinde illum, qui difficiliora, neq; scitu facilia homini cognoscere possit, sapiētem existimamus. sentire enim omnibus cōe est. quamobrem facile, & neutiq; sapiens est. Item illum, qui certior, ac magis docere valens causas reddat, sapientem in omni sciētia esse. Scientiarum quoq; illam, quæ gratia sui ipsius, et propter ipsum scire, q̃ illā, quę aliorum gratia eligenda sit, magis sapiētiam esse. Et principaliorem, q̃ ei subministrantem, potius sapientiam esse. non enim vt sapiēti pręcipiatur, sed vt ille p̄cipiat: nec vt ille ab altero, sed vt ab eo minus sapienti suadeatur, decet. Opiniones itaq; tales, ac tot de sapientia, & sapientibus habemus. Horum autem hoc quidem, omnia inquā scire, illi, qui maxime vniuersalem scientiam habeat, necesse est inesse. hic enim quodam modo omnia subiecta scit. Ferè autē & difficillima hominibus cognitu sunt ea, quæ maxime vniuersalia sunt, siquidem remotissima sunt à sensibus. scientiarum autem illæ certiores sunt, quæ maxime primorum sunt. nam quę sunt expaucioribus certiores ijs sunt, quæ ex additione dicuntur: vt Arithmetica q̃ Geometria. At vero illa magis docet, quæ causas speculatur. ij enim docent, qui causas singulorum dicunt. Intelligere aūt, et scire eorum ipsorum gratia, illi præcipue sciētiæ inest, quæ eius est, quod maxime scibile est. qui. n. scire eius ipsius gratia eligit, eam, quæ maxime scientia est, pręcipue eliget. talis autem est eius, quod maxime scibile. maxime aūt scibilia sunt ipsa prima & causæ: propter hæc. n. & ex ijs cętera cognoscunť, sed non hęc p̄ subiecta. Principalissima autē sciarum, & principalior subministrante est, quæ cognoscat id, ob quod quodq; agendum sit. hoc aūt est bonū cuiusq;, & vľr quod in omni natura optimū est. Ex omnibus itaq; dictis, in eādem scientiam cadit, quod quæriť, nomē. oportet etenim primorum principiorum, & causarum eam speculatiuam esse. nā & bonum, & cuius gratia vna de causis est. Quòd autem non factiua, etiam ex primis philosophantib⁹ patet. propter admirationē enim & nunc, & primo cœperunt homines philosophari. à principio quidem, admirādo ea, quæ de dubitandis faciliora erant: deinde paulatim vlterius procedentes, etiam de maioribus dubitādo, vt de passionibus Lunæ, & eorum, quæ circa Solem, & stellas fiunt, ac de generatione vniuersi. Qui vero dubitat & admirať, putat se ignorare. quare Philosophus amator fabularum quodam modo est, eò q̃ fabula ex mirandis cōstat. Quare, si propter fugam ignorantię philosophati sunt, patet q̃ causa cognoscēdi, & nullius vsus gr̃a ipsum scire prosequebanť. Testať autē id ipsum, qđ contingit. ferè enim oībus inuētis, quę ad necessaria, & facilitatem, ac ad degendum cōducant, huiusmodi prudētia quęri cœpta est. Patet itaq;, q̃ ob aliā nullā utilitatem quęrimus, sed, quēadmodum dicim⁹, liber homo de eo, qui suijpsius, & non alterius gratia est, ita & hæc, sola scientiarum libera est: siquidem sola hæc suijpsius gratia est. Quare merito nō humana eius possessio putabitur. natura etenim hominū in plerisq; serua est Quapropter secundū Simonidē Deus vtiq; solus hanc habet dignitatē. Hoiem vero indignū nō quærere illā, quę sibi cōuenit, scientiam. Quod siquid Poetæ dicunt, & natura comparatū est vt diuinitas inuidiat, in hoc maxime id verissimile est contingere, & infelices omnes esse, qui altiora se quęrunt. Sed nec diuinam naturam inuidā esse conuenit. Poetęq;, secun

dum

* habuimus

Cōditiones requisitæ ad sapientem.

Vľia maxime difficillima cognitu.

Vide cōtra Zim.

Propter admirari hoïes & nunc & primo cœperunt philosophari.

Philosoph⁹ amator fabularum.

Hominū natura multipl eľ serua est

Poetæ multa mentiuntur.

dum prouerbium, multa mentiuntur. Nec aliam quàm huiuscemodi decet honorabiliorem putare. quæ enim diuinissima, eadem etiã honorabilissima est. Talis vero bifariam duntaxat vtique fuerit. nã & illa, quã maxime Deus habeat, diuina sciarum est, & si qua est, quæ diuinorum sit. hæc autem sola vtrunque cõsecuta est. Deus etenim tum causa oibus esse videt, tum quoddã principium: et talem aut solus, aut præcipue Deus habet. Cæteræ itaque omnes magis ea necessariæ sunt, nulla vero melior. Oportet autem quodam modo eius ordinem in cõtrarium nobis inquisitionum, quæ à principio fiebant, constitui. incipiunt etenim omnes, vt diximus, ab admiratione, an sic se habeat. sicut de præstigiosis, quæ per se ipsa mouentur, illi, qui nondum speculati sunt causam. aut de solstitijs, aut de diametri incommensurabilitate. admirabile enim omnibus videtur, si quid, cùm non sit minimum, non mensuretur. decet autem in contrarium, & in melius, sm prouerbium, consumare. quemadmodum in his fit, cùm discant. nil. n. magis vir Geometricus admiraretur, quàm si diameter cõmẽsurabilis fieret. Quænam igitur natura eius scientiæ, quæ quæritur, & quæ intentio, quam debet quæstio, & totus tractatus consequi, dictum est.

* tota methodus.

Summa Secunda. Antiquorum opiniones de rerum causis, ac principijs.

Caput Primum. Causarum in modos diuisio: Veterumq; opiniones de causa materiali.

Vm autem manifestum sit, quòd primarũ causarũ oportet sciẽtiã accipere (tum. n. scire vnũquodque dicimus, cũ primã causam nos nosse arbitramur) causæ vero quadrifariam dicantur, quarum Vnam quidem causam dicimus esse substantiam, & ipsum quid erat eẽ: nam ipsum quare primũ refertur ad rationem vltimam, causa autẽ & principium, ipsum quare primum: Vnam vero materiam, & subiectum: Tertiam autem, vnde principium motus: Quartam vero oppositam ei causam, & cuius gratia, & bonum. hoc. n. finis totius motus, & generationis est. de his autem oibus & si satis i de Naturalibus speculatũ sit, nihilominus tamen illos quoque, qui ante nos ad entium perscrutationem venerunt, & de veritate philosophati sunt, asciscamus. patet enim, quòd illi etiam principia aliqua, & causas dicunt. Proderit itaque profecto huic trãctatui nunc, si illa breuiter repetemus. aut enim aliud causæ genus iueniemus, aut certe magis illis credemus, quæ nunc dicta sunt. Plurimi igitur eorum, qui primo philosophati sunt, solas illas existimarunt omniũ esse principia, quæ in materiæ specie sunt. ex quo enim omnia entia sunt, & ex quo primo fiunt, & ad quod vltimum corrumpuntur, substantia quidem permanente, mutata vero passionibus, hoc elementum, & hoc omnium entium eẽ principium aiunt. & ob hoc nihil fieri, neque corrumpi opinantur, tãquam huiuscemodi natura semper cõseruata. quẽadmodum neque Socratem, quãdo formosus, aut musicus efficitur, simpliciter fieri dicim⁹, neque, cùm istos habitus amittat, corrumpi: eò quod subiectum ipsum Socrates permanet: ita & cæterorum nihil. oportet enim aliquam naturam aut vnam, aut plures esse, è quibus cætera fiunt, illa conseruata. Pluralitatem tamen, & speciem huius principij non eandem omnes dicunt. Sed Thales quidẽ huiusmodi Philosophiæ princeps aquam ait esse. quare terram quoque super aquã asserebat esse. Fortassis hanc habuit opinionem, quia nutrimentum omnium humidum esse videbat, ipsum quoque calidum ex eo factum, eoque animal viuere. ex quo autem fit, id esse principium omnium. propter hoc igitur hãc habuit opinionem. & quoniam cunctorum semina naturam humidam sortita sunt: aqua vero naturæ principium humidis est. Sũt autem quidam, qui etiam Antiquissimos illos, et nimis à presenti generatione remotos, & primos theologizantes sic arbitrantur de natura sensisse. Oceanum nanque, & Tethyn generationis parentes esse cecinerunt Iusiurandum quoque deorum aquam esse, stygem ab ipsis Poetis appellatam. honorabilissimũ enim quod antiquissimum est. iusiurandum autem honorabilissimum est. Si igitur antiqua ista & vetusta de natura opinio est, fortasse non est manifestum. Thales tamen hũc in modum de prima causa dicitur asseruisse. Hipponẽ etenim nemo dignabitur cũ istis connumerare, propter intellectus eius simplicitatem. Anaximenes autem, & Diogenes aerem priorẽ aqua, & maxime simplicium corporum principiũ statuunt. Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesius ignem. Empedocles autem quatuor, vnà cum prędictis superaddens etiã terram quartum. hæc. n. semper permanere, nec fieri nisi pluralitate, & paucitate coniuncta, & disiuncta in vnum, & ex vno. Anaxagoras aũt Clazomenius, ętate quidem illo superior, operibus vero inferior, infinita dicit esse principia. fere. n. omnia, quæ cõsimilium partium sunt, vt aquam, vel ignem, ita fieri, & corrumpi ait * coniunctione & disiunctione solum

* methodo.

Opiones circa cām materialem.

Thaletis opinio, ponentis aquã principiũ.

Hippo.

* vilitatem.

Anaximenis, & Diogenis opinio.

Hippasi & Heracliti. Empedoclis.

Anaxagoræ.

* congregatione, & disgregatione.

solum.aliter vero nec fieri neq; corrumpi, sed perpetua p̄manere.Ex his itaq; solam q̃s cām illam,quæ in materiæ specie dicitur, putabit.

Caput Secundum. Veterum opiniones de causa efficiente.

HOc autem modo procedentibus, ipsæ res eos duxit,& coegit vlterius quærere.Nā,& si quàm maxime omnis corruptio, & generatio ex aliquo vt ex vno, aut ex pluribus fit,cur hoc accidit,et quę causa est?Non enim ipsum subiectum sese mutari facit,vtputa,dico quód neq; lignum, neq; æs causa est, vt vtrunq; eorum mutetur.neq; lignum quidem lectum,æs vero statuam facit, sed aliud quippiam mutationis causa est.hoc aūt quærere,aliud principiū quærere est,perinde atq; id,q᷑ nos vnde principium motus dicimus. Qui igitur omnino à pricipio istam viam attigerūt,vnumq; esse subiectum asseruerunt, nil difficultatis sibijpsis reliquerunt. Verum quidam eorum,qui vnū constituerunt, quasi deuicti ab hac quæstione,ipsum vnū immobile dicunt esse,naturamq; totam nō solum s̄m generationem & corruptionem (hoc enim vetus est,& cui omnes consenserunt) sed etiā s̄m reliquam omnem transmutationem. & hoc eorum est proprium. Illorum igitur, qui vnum solum esse dixerūt ipsum vniuersum, nulli cōtingit talem inspicere causam, nisi fortassis Parmenidi. & huic eatenus, quatenus nō solum vnam,verum etiam duas quodam modo ponit causas eē.Illis vero,qui plura faciunt,magis accidit dicere. vtputa illis,qui calidum,aut frigidum,aut ignem,& terrā. vtuntur enim igne,tanquam motiuā habente naturā:aqua vero & terra,& huiuscemodi,econtrario. Post hos autem, & huiusmodi principia tanq̄ non sufficientia,vt entium naturam generarēt,rursus ab ipsa veritate,vt diximus, coacti,illud, quod sequitur, quęsiuerunt principium. vt enim entia bene se partim habeāt, partim fiant,nec ignem fortassis, nec terram, nec aliud huiuscemodi quicquam verisimile est causam esse: nec illos verisimile est arbitrari: nec rursus casui, & fortunæ tantam attribuere rem probe se habet. Quare,qui vt animalibus, ita in natura intellectum inesse causam mundi,totiusq; ordinis dixerat,quasi sobrius comparatus ad Antiquiores vana dicentes,apparuit. Istas autem rationes qui palàm attigit,Anaxagoram fuisse scimus. attamen Hermotimus Clazomenius dicitur causam prius dixisse.Qui igitur ita arbitrati sunt, principium entium posuerunt simul tam causam ipsius bene, quam illam,vnde motus entibus inest. Suspicaretur autem aliquis Hesiodum primū hoc quæsiuisse, & siquis alius amorem,aut desyderium in entibus, vt principium posuit, sicuti Parmenides. etenim is vniuersi generationem monstrando, Hesiodi opinio.

Primum quidem iter omnes Deos amorem, ait,produxit.

Hesiodus vero,ante omnia fuisse chaos, »
Deinde terram spatiosam,atq; amorem, »
Qui inter omnes immortales elucet. »

Tanquam opportunum sit,vt in entibus aliqua causa insit,quę res ipsas moueat atq; coniungat.Hos autem quomodo ordinare oportet,quis scilicet eorum primus sit, liceat posterius iudicare.Cùm autem contraria quoque bonis inesse naturę apparerent,nec solum ordo,& pulchrum,verum etiam inordinatio,& turpe,pluraq; mala quàm bona, & turpia q̄ pulchra,ideo alius quidam amicitiam introduxit,& contentionem,vtrunque vtriusque horū causam.siquis enim sequatur, & secundum sententiam accipiat,non secundum ea, quæ balbutiens Empedocles dicit, inueniet amicitiam quidem bonorū causam esse, contentionem vero malorum. Quare,si quis dicat quodam modo dicere,& primum Empedoclem dicere malum,& bonum esse principia,fortasse bene iquiet: siquidem bonorum omnium causa ipsum bonum, ac malorum ipsum malum est. Hi quidem, vt diximus, & hucusq; duas causas, quas nos in de Naturalibus determinauimus, attigerunt, materiam, & vnde motus.obscure tamen, & non clare, sed quemadmodum inexercitati in prelio faciunt.etenim illi circumeuntes,egregias plerunque plagas infligunt.sed nec illi ex scientia,nec isti videntur scire quid dicant.Ferè etenim nullo modo videntur his vti, nisi paulum quiddam.nam & Anaxagoras, tāquam machina vtitur intellectu ad mundi generationem.&,cùm dubitat propter quam causam necessario est,tunc eum attrahit.in cæteris vero magis cætera omnia, quàm intellectum causam eorum,quę fiunt,ponit. Et Empedocles plus quidem isto causis vtitur: neq; sufficienter tamen,neq; in his reperit, quod sequitur.multis enim in locis apud eum amicitia quidem disiungit, contentio vero coniungit.cùm enim in elementa per contentionem vniuersum dissoluitur,tunc ignis in vnū coalescit,& cęterorum elementorum vnumquodq;: cùm autem rursus per amicitiam in vnum cōueniant, necesse est iterū particulas vniuscuiusq; separari.Empedocles itaq;,pręter alios Antiquiores,primus hanc cām diuidens,introduxit.nec vnū motus principium,

sed

fed diuersa fecit, & contraria. & adhæc elementa, quæ in materiæ specie dicuntur, quatuor esse primus asseruit. non tamen eis vt quatuor vtitur, sed tanquam duo essent sola, igne quidem per seipsum, oppositis vero terra, aere, et aqua tãquam vna natura. comprehendat autem quispiam idipsum, ex eius carminibus contemplans. Is igitur, vt diximus, ita, & tot principia asseruit. Leucippus vero, ac eius familiaris Democritus elementa quidem plenum, & vacuum esse aiunt, dicentes hoc quidem ens, hoc vero non ens: & rursus, ens quidem plenum & solidum, non ens autem vacuum & rarum. Quare nihilo magis ipsum ens, quàm ipsum non ens esse aiunt, quia neque vacuum quàm corpus. hæc autem causas entium, vt materiam esse. Et quemadmodum qui vnum faciũt subiectam substantiam, cetera passionibus eius generãt, rarum, & densum passionum statuentes principia, simili modo hi quoq; differentias causas cæterorum aiunt esse. Has autem tres esse dicunt, figuram, ordinem & sitũ. differre etenim ens aiunt duntaxat rhysmo, diathige, & trope. quorũ rhysmus quidem figura, diathige vero ordo, trope autem situs est. differt autem A ab N, figura: A N vero à N A, ordine: Z autem ab N, situ. De motu vero vnde, vel quomodo existẽtibus inest, & hi, perinde atq; alij, per negligentiam omiserunt. Hactenus itaq; de duabus causis, vt dicebamus, videtur quęsitum à prioribus fuisse.

Caput Tertium. Pythagoricorum opinio de rerum principijs.

INter hos vero, & ante istos, qui appellati Pythagorici, primi Mathematicis operam dederunt, hęc præponebant, & in eis nutriti, eorum principia, entium quoq; cunctorum esse putarunt principia. Cùm autem numeri priores his natura sint, in numeris etiam plures similitudines tum ad existẽtia, tum ad ea, quæ fiunt, magis q̃ in igne, in terra, & in aqua contẽplari videbãt. talis etenim, vtputa numerorum passio iustitia, talis vero aia, & intellectus, alia vero tempus, cęterarum quoque, vt ita dicam, vnaquæq; similiter. Item cũ harmoniarum in numeris inspicerent passiones, ac rationes, quoniam cætera quidem viderentur in omnibus numeris assimilari, numeri vero totius naturæ primi, numerorum elementa, entium quoq; cunctorum elementa esse putarunt, totumq; cœlum harmoniã, & numerum esse: & illa quidem, quæ de numeris, & harmonijs consentanea passionibus, & partibus cœli, ac vniuersi dispositioni monstrare poterãt, colligentes applicabãt. Quòd si quid alicubi deerat, supplebãt, vt totus eius tractatus consentaneus esset. dico autem veluti, quoniam denarius perfectus esse videatur, totamq; numerorum naturam comprehendere, ideo et ea, quæ in cœlo feruntur, decem eẽ aiunt. cùm vero nouem solummodo sint, quę manifeste apparent, decimàm oppositam terram faciunt. Determinatũm autem est à nobis alibi de his magis exqsite. Sed cuius gratia hæc repetimus, hæc est, vt & ab his etiam accipiamus, quæ ponũt esse principia, & quomodo in dictas causas incidunt. Apparent etenim etiam isti numerum existimare principium esse, vt materiam entibus, & vt passiones, ac habitus. numeri autem elementa, par, & impar. quorum alterum finitum, alterum ifinitum. vnum vero ex ambobus his esse. par etenim & impar esse. numerum autem ex vno. numeros vero, vt dictum est, totum cœlum. Horum autem alij decem aiunt, inter se coordinata esse principia. finitum: infinitum: impar, par: vnum, plura: dextrum, sinistrum: masculinum, fœmininum: quiescẽs, motum: rectum, curuum: lumen, tenebras: bonum, malum: quadratum, longius alterò latere. Quemadmodum etiam Alcmæo Crotoniates putasse videtur. et aut iste ab illis, aut illi ab isto hanc mutuati sunt opinionem. fuit etenim ętate Alcmęo Pythagoræ iam senioris. Asseruit autem istis similiter. in duo nãq; plerunq; humanas res ait distingui, cõtrarietates dicens. non tamen, vt illi, distinctas, sed quascunq;. vtputa album, & nigrum: dulce, amarum: bonum, malum: paruũ, magnum. itaq; indistinctum de reliquis effudit sermonem. Pythagorici vero quot etiam, & quæ sint cõtrarietates, asseruerunt. Ex ambobus igitur his tantũ accipere est, q; contraria principia entium sunt. quot autẽ, & quæ illa sint, ex cæteris solum. verum quomodo illa ad dictas causas applicentur, clare quidem ab eis non est determinatum: videntur tamen, vt in materiæ specie ponere elementa. ex his enim tanquam intrinsecis constare, ac fingi substantiam aiunt. Veterum itaque, ac plura elementa naturæ dicentium mentem ex his satis speculari licet.

Caput Quartum. Opiniones ponentium vniuersum esse vnum: nonnullaq; de ijs, quæ antea recitatæ sunt, opinionibus.

SVnt autem qui de vniuerso, tanquam si vna natura esset, ita asseruerunt. non tamen modo eodẽ omnes. neq; eius, quod bene, neq; eius, quod sm naturã est. In præsenti itaq;

itaq; causarum consyderatione nullo modo conuenit sermo de eis. Non enim, vt quidam Physicorum, vnum supponentes ipsum ens, nihilominus ex vno tanq; ex materia generant, sed alio modo hi dicũt. illi enim, cùm generent vniuersum, addunt tamen motum. hi vero immobile esse aiunt. Attamen aliquatenus præsenti perscrutationi proprium est. Parmenides etenim vnum secundum rationẽ attigisse videtur: Melissus vero secundum materiam. Quare & id ille quidem finitum, hic vero infinitum ait esse. Xenophanes aũt, quanquam prior istis, vnum posuerat (nam Parmenides eius auditor fuisse dicitur) nihil tamen clarum dixit, & neutrius horum naturam attigisse videtur. sed ad totum cœlum respiciẽs, ipsum vnum ait esse Deum. Hi igitur, vt diximus, in præsenti quęstione omittendi, duo quidem, & penitus tanquam paululum agrestiores, Xenophanes, atq; Melissus. Parmenides vero magis inspiciens, dicere, quoquo mõ vr. quod.n. est pter ipsum ens ipsum non ens nihil iudicans esse, necessario vnum putat ipsum ens esse, & nihil aliud. de quo clarius in de naturalibus diximus. Coactus vero illa, quę apparent, sequi, & vnum ratione, plura vero secundum sensum putans esse, duas causas rursum, ac duo principia ponit calidũ & frigidum, velut ignem & terram dicens. Horum autem alterum, calidum scilicet cùm ente, alterum vero cum non ente collocat. Ex dictis itaq;, ac ab illis, qui rationi incubuerunt, sapientibus, ista accepimus. A primis quidem & corporeũ principium. aqua nãq;, & ignis, & similia corpora sunt. & horum, à quibusdam vnum, à quibusdam plura corporea principia. vtriusq; tamen ista vt in materiæ specie ponentibus. A cæteris vero & hãc cãm, & cũ ista etiam eã vnde motus statuentibus. & hãc à qbusdam vnã, à quibusdã duas.

Posuerunt principiũ cuiuslibet speciei corporum vnũ, quasi species materiæ. Quidam autem posuerunt istam causam, et coniunxerunt illud, ex quo fit motus. & quidam posuerunt ista duo, & quidam vnum.

1 Oẽs Antiq posuerũt aliq̃d elmtũ p pricipio excepta terra, pter ponentes leges. Idẽ Ifra. te.c.12. &.14. Idẽ.1. de Aia.tex. cõ.12.

Via Antiqui primi Naturales conueniunt in hoc, q principium omniũ generabilium est vnum quatuor elementorum, et quidam ponunt ipsum ignẽ, & quidam aerem, & quidam aquam, præter terram nisi ponentes leges, d. de ipsis narrando, Posuerunt principium, &c. i. Antiqui vero posuerunt principium vnum ex qualibet specierum corporꝫ simplicium, s. quia quidam posuerunt ignem, quidam aquam, quidam aerẽ. Et dixit quasi species materiæ, quia materia est in potẽtia, ista autem in actu.[a] & quia materia in rei veritate non generatur neq; corrumpitur, ista autem sunt gñabilia & corruptibilia, & isti nõ perceperunt de causis nisi materialẽ. D.d. Quidam autem posuerunt, &c.i. quidam autem dixerunt causam materialem esse, & addiderunt causam mouentem & agentem, & istorum quidam ponũt istam causam esse vnam, & quidam duas.

a Materia in rei veritate neque gñat, neq; corrũpit. Idem.1. Phy.82. sed vide oppositum.1.Phy. cõ.60. Vide cõ. Zim.

Vsq; ad Italicos igitur, & absq; illis mẽdiocrius cęteri de eis dixerunt. nisi quòd, vt diximus, duabus causis vsi sunt. & harũ alteram vnde motus quidã vnam, quidã duas faciũt.

a.l. molli. a.l. stultius.

Vsq; ad tempus Italorum, & locuti fuerũt de ista alij modicum. sed, sicut dixi, qui ponũt causas duas diuersantur in alia causa. quidam enim dicunt ipsam esse vnã, & quidam duas, scilicet illud, ex quo fit motus.

2 Potest intelligi per hoc, quod d. vsq; ad tempus Italorum, quòd hi sciuerunt has duas causas tm̃, s. materialem, & agentem. D.d. & locuti fuerunt de ista alij modicum, s. de causa formali. narrauit enim hoc in alio tractatu de Empe. s. q volebat demonstrare quid est os, & quid est caro: sed non propalauit q forma rei debet esse principium aliud à sex principijs, s. quatuor elementis, & lite, & amicitia, quæ ipse ponebat. D.d. sed sicut dixi, &c. & innuit Anaxa. qui ponebat intellectũ esse motorem tantum, & Empe. qui ponebat duos motores, scilicet amicitiam, & litem.

Pythagorici vero duo quidem eodem modo dixerunt principia. tantum autem addiderunt, quod & proprium eorum est, q finitũ, & infinitum, & vnũ non putarunt vllas alias esse naturas, vtputa ignem, aut terram, aut aliud simile, sed ipsum infinitum, & ipsum vnum substantiam horum esse, de quibus prædicantur. quare & numerum substantiam omnium esse.

Pythagorici autem dixerunt duo principia esse secundum hunc modum. & est illud, quod declaratum fuit eis, & est proprium eis dicere finem, & vnum, & infinitum, & non sunt assueti appellare aliud naturam, ver.gr. ignem & terram & similia, sed ipsum infinitum, & vnum est substãtia. sed ex istis ea, quæ ponunt, & numerant. In Græco album.

3 Pythagorici autem conueniunt cum Naturalibus in hoc, q dicunt q principia sunt duo: sed sm modum, qui apparuit eis, non sm modum, qui apparuit Naturalibus. Et, cùm d. hoc, in quo conueniunt hæ duæ sectæ, d. q est proprium Pythagoricis, & d. & est proprium eis dicere, &c. i. Pythagorici ponunt hæc duo principia. vnum autem eorum finem, & vnum, quę significant eandem intentionem apud eos. secundum aliem principium ponũt infinitum. Et hæc duo sm istos sunt sm materiam & formam, non sm materiam & agens, sicut erant apud Antiquos Naturales. D.d. & nõ sunt assueti appellare, &c. i. & isti homines cũ hoc, q ponunt hæc duo principia communia omnibus naturalibus, nõ ponunt principium naturale rebus naturalibus, sicut fecerũt Naturales de hoc, q ponũt principiũ naturale rerũ naturaliũ, v.g. ignem & terrã. & innuit p hoc diminutionem earum, cũ non posuerunt rerum naturalium principiũ naturale. Non.n. posuerunt

hæc

hæc duo principia, nisi secundum ꝙ opinabantur illa esse principia rerum: et ꝙ numerus est substãtia rerum naturalium: & ꝙ principia substantiæ sunt substantię: & hoc intendebat, cùm d. sed ipsum īfinitum, & vnum est substantia, i. sed non posuerunt ipsum infinitum, & ipsum vnum principium entium, nisi ſm ꝙ est substantia, & ſm hæc duo, principia sunt etiam substãtię, quia sunt principium numeri, qui est substantia entiū, principium. n. substantiæ debet esse substantia. D. d. sed ex istis, etc. i. ex istis duobus principijs posuerūt entia, quæ dicunt esse numerum, i. cū existimauerunt entia esse numerum, & ꝙ principia numeri sunt vnū & multum, dixerunt ꝙ hęc duo principia sunt entium.

In hunc itaq; modum & de his asseruerūt. & de ipso quid est incœperunt quidem dicere, & definire, sed valde simpliciter tractarūt. definiebant nanq; perfunctorie. & cui primo dicta definitio inesset, hoc esse substãtiam rei putarunt: perinde ac siquis putaret idem esse duplum, & dualitatem, qm̄ primum dualitati duplum inest. sed non est idē fortassis duplo, et dualitati esse. quod si non, ipsum vnum erit multa. quod illis quoq; accidebat. A prioribus igitur, & cæteris tot licet accipere.

* superficialiter.

Et vsi sunt consyderatione valde simplici in definiēdo manifestum, & primum ens per definitionem, quam dixerūt. & hoc est, quod existimabant esse substãtiam rei. sicut homo existimat ꝙ duplum & dualitas est idem, quia duplum prius est dualitate. sed non ſm modum, ſm quem aliquid est duplum, est duo. si igitur nō fuerit sic, erit vnum multum. & hoc est, quod accidit illis. & inueniuntur de priori & posteriori alia talia.

4 Idest, & cùm isti homines, s. Pythagorici voluerunt consyderare de entibus, posuerunt suam cōsyderationem in eis in eo, quod est valde simplex, cùm definierūt primum ens illud, quod est magis manifestum * & est magis dignum in esse, & cognitione, s. substãtia per definitionē, quam dixerunt, s. quia dicunt ipsum eē infinitum, & vnum, & numerū. D. d. & hoc est, quod existimabant, &c. i. & hoc, quod existimabant, ꝙ natura entium est natura numeri, quia numeri prędicantur de entibus, est sicut existimatio eorum, qui existimant duplum & dualitatem esse idem, i. eiusdem naturæ: quia duplum est vniuersalius dualitate, & prius ea naturaliter. quod describitur sic, quod cùm auferē, aufertur aliud, & non econuerso: &, cùm aliud est, erit illud. D. d. sed non secundum modum, i. sed non secundum modum, secundum quem aliquid est duplum, est duo, i. ꝙ cùm de aliquo aliqua plura vno prædicantur, non est necesse vt eodem modo prædicentur de eo, neque vt prædicatum demonstret substantiam illius. D. d. si igitur non fuerit sic, erit vnum multum. id est si igitur natura posterioris non fuerit alia à natura prioris, tunc natura vnius & natura pluris erunt eadem. & intendebat per hoc quòd, si entia essent numeri, quia numerus est prior entibus, tunc plus esset vnum, & vnum plus. Deinde dicit & hoc est, quod accidit illis: idest & impossibile accidens dicentibus entia esse numerum est, sicut impossibile accidens opinantibus esse vnum plus, idest quòd contraria sunt vnum, quia sunt in vno. Deinde d. & inueniuntur de priori & posteriori alia talia. idest & multa alia talia sunt priora sensibilibus hoc modo prioritatis, sicut est numerus. Quia igitur fecerunt numerum esse substantiam sine illis alijs prioribus naturalibus: & omnia ista reducuntur ad hoc, quod prius secundum definitionem nō debet esse prius natura secundum esse. & hoc magis declarabitur in tractatibus substantiæ.

* a. l. idest

Pri^o naturališ describiš sic, q̄d cū auferš, auferet aliud, & non ecōtra. Idem 5. Met. cap. de priori. & 8. Ph. c. 35. & quæ ibi.

Caput Quintum. De Platonis Philosophia: omniumq; recitatarum opinionum epilogus.

POst dictas vero philosophias disciplina Platonis superuenit, in plerisq; quidem illos secuta, quædam autem etiam propria, vltra Italicorum habens philosophiam. Cùm Cratillo nanq; ex recenti conuersatus, & Heracliti opinionibus assuetus, tanq; omnibus sensibilibus semp defluentibus, & de eis non existente scientia, hæc quidē etiam postea ita arbitratus est. Cùm vero Socrates de moralibus quidē tractaret, de tota vero natura nihil, Et post hoc, quod dictū fuit de modis philosophiæ, inuēta fuit philosophia Platonis, & sequebatur illos in multitudine, in vnitatibus aūt erat ſm opinionem Italorum. Et primum quod contingit post Demo. fuit opinio Herculeorum, s. ꝙ oīa entia sunt semp in fluxu & ꝙ nulla est in eis scīa. istas igit̄ opiniones ſm hoc accepimus ī postremo. Socrates aūt locutus fuit in moralibus, & nihil dixit de natura.

* adolescentia.

Socrates circa moralia negociat^o ē, & circa naturalia nihil.

Et postquam inuenti fuerunt isti modi philosophię, scilicet Pythagoricorum, & vniuersaliter qui ponebant mathematica principia entium & naturalium, scilicet Anaxagorę, & Empedoclis, & Democriti, inuenta fuit philosophia Platonis. & dicit quòd consequebatur illam in multitudine, idest quòd Plato consequebatur in pluribus suis opinionibus opinionem Pythagoricorum, & in paucioribus opinionem Italorum, & fuerunt primi Naturales in Italia, scilicet Anaxagoræ, & Empedoclis, & Democriti. Et dicit quòd, Plato sequebatur in maiori parte Philosophię suę eos, qui ponebãt mathematicas causas rerum sensibilium, quia Plato dicebat formas esse, & opinabatur naturam formarum et numeri naturam esse eandem: vt declaratum erit in tractatibus substantiæ. & opinabatur quòd quatuor elementa sunt composita ex superficiebus ęqualium laterum & angulorum: & sunt quinque dicta corpora in vltimo Euclidis, & consequebatur naturales in dicendo materiam esse, & quatuor elementa esse. Deinde dicit & primum, quod contingit post Democritum, fuit opinio Herculeorum, qui faciebant dubitare omnes dantes se ad Philosophiam in illo tempore, & dicebant quòd nulla est scientia. Scientia enim est necessaria & semper. & nihil est hoc, de quo pendeat scientia, nisi sensibilia, quæ sunt semper in transmutatione. &, cùm scitum est semper in transmutatione, igitur et scientia semper est in transmutatione. & scientia transmutata non est scientia: ergo nulla est scientia. Deinde dicit. istas igitur opiniones, &c. i. istæ igitur opiniones prædictæ peruenerunt ad nos de consyderantibus in Philosophia vsque nunc. Socrates vero fuit primus eorum, qui locuti fuerunt de Philosophia Morali, & nihil addidit eis, quæ dicta fuerint ab Antiquis in Philosophia speculatiua. 5

Primi Naturales ī Italia fuerūt Ana. Emp. & Democritus.

Plato opinabaš nām formarū, & numeri eādem eē. vide pro hoc. 8. Met. tex. cō. 10.

Rō negātiū sciaš: de quo latius in. 4. huius.

In his tamē vniuersale quæreret, & primus mētem ad definitiones applicaret, illū ob hoc laudans, putauit de alijs, & non de aliquo sensibiliū hoc fieri. impossibile. n. definitionem cōem cuiuspiam sensibilium esse, quæ semp mutatur. & sic talia entium ideas appellauit. sensibilia vero præter hæc, & sm hæc, omnia dici. secundum participationem nanque hæc multa vniuocorum esse speciebus æquiuoca. participationem vero secundum nomen solum mutauit. Pythagorici etenim imitatione numerorum aiunt entia esse: Plato vero, nomen mutando, participatione. participationem vero, aut imitationem formarum, quænam sit, cōmuniter quærere omiserunt. Item præter sensibilia, & formas mathematicas res ait medias esse, à sensibilibus quidē differentes, eò ꝙ perpetuæ & immobiles sunt: à formis vero, eò ꝙ illæ quidem multæ quædam similes sunt, forma vero ipsa quæꝗ vna sola. & quoniam formæ causæ cæteris, illarum elementa oium putauit entium elemēta esse. & vt materiā quidem magnum, & paruum esse principia, tanꝗ vero substantiā ipsum vnum.

Et hoc fuit dictū, quia accepit ꝙ esse istius fuit ad modum esse aliarum rerum, & in sensibilibus non est aliquid fixum. neꝗ etiam est possibile vt sensibilia habeant aliquem terminum cōem, cùm semper sint in trāsmutatione. & vocauit illa, quæ sunt entium, eadē formis. omnia autem sensibilia dicūtur per ista. & propterea multa vniuoca sunt cōia in specie: sed ipse addidit æquiuocationem. Pythagorici vero sm similitudinem dixerunt ꝙ entia sunt vnum. Plato vero addidit æquiuocationem. communicatio autem, & similitudo, quæ est inter species, dimiserunt perscrutationem vniuersalem de eis, sed non contradixerunt nisi in sensibilibus, & in speciebus mathematicis, quæ dicunt esse media inter sensibilia. sensibilia autem quędam sunt semper non mobilia. species autem sunt illa, quæ inueniunt ad multa. & species est illud, quod inuenitur cuilibet. & species etiam est causa aliarum rerum.

6 Quia dubitatio Herculeorum mouit Platonem ad dicendum formas esse, incœpit hic declarare quomodo illud mouit eum ad credendum hoc, & d. quia accepit, &c. i. & mouit Platonem ad dicēdum formas esse, quia inuenit in vnoquoꝗ genere, & in vnaquaꝗ specie quòd esse istius indiuidui in illo est secundum modum esse aliorum indiuiduorum in illo genere. & hoc est impossibile vt esset accidentaliter. Et opinatus fuit quòd nihil in sensibilibus est fixum: & quòd impossibile esset etiam vt sensibilia haberent definitionem, in qua communicarent, cùm semper sint in trāsmutatione. ideo opinatus est quòd intentiones, quæ inueniuntur in indiuiduis vniuscuiusꝗ speciei, eædem sunt: & definitiones rerum sunt res necessariæ extra animam. & vocauit eas formas, & exemplaria, s. formas rerum sensibilium, & exemplaria naturæ, quę conspicit, sicut artifex inspicit formas artificiati. &, si non, tunc quodlibet esset à quolibet: & non esset ex spermate hominis homo semper, neque à spermate equi equus semper. D. d, omnia autem sensibilia, &c. i. et opinati sunt propter hoc quòd omnia sensibilia definiuntur per istam naturam, & inueniuntur per illam sicut res à suo exemplari.

Pro declaratione istius consequentiæ Plonis vide cō. 31. septimi huius.

D. d. & propterea multa vniuoca, &c. idest sed nomina vniuoca significant de multis rebus eandem communem intentionem eis, & secundum sermonem in formis non erit hæc intentio eadem communis multis: & sic fient nomina specierum cōmunia, & non erit intentio vniuersalis nisi tantum nomen. & ideo d. ꝙ addidit ęquiuocationē. D. d. Pythagorici vero, &c. idest Pythagorici inducti ad dicendum entia esse numeros per similitudinem, quia assimilauerunt numeros entibus, & crediderunt eos esse entia. & ideo non contingit eis habere nomen commune inter numeros & entia, neꝗ fuerunt coacti ad dicendū nomen in Arabico, vocatum nomen æquiuocum, commune in speciebus. Plato autem addidit nomen commune. Et forte innuit per hoc Antiquos opinantes ꝙ causæ entium sunt genera vniuersalia, sicut vnum, & ens. isti. n. non credebant nomen hoc ęquiuocum esse. Et ex hoc errauit Parmenides, cū non distinxit inter hoc nomen ens, quod significat vnum in numero, aut vnum in genere: & credidit omne ens esse vnum in numero. Deinde dicit communicatio autem, et similitudo, &c. et innuit per hoc Platonem, quoniam, cùm fuerit perscrutatus de communicatione inter indiuidua, debebat perscrutari de cōiunctione inter species. & dicit hoc, quia contingit ei, cùm dixit in vltimis speciebus esse formas, dicere hoc in alijs speciebus. & sic formæ haberent formas: & sic in infinitum. aut diceret quòd omnes species sunt res intellectæ existentes in anima, & non habent esse extra animam. Deinde dicit, sed non cōtradixerunt nisi in sensibilibus, &c. idest & causa in hoc, quòd consyderauerunt de natura specierum, & non de natura generum, est, quia perscrutatio eorum fuit sm contradictionē non sm perscrutationem, ideo cū quidam contradixerunt Herculeorum quæstioni in ablatione sciētię à sensibilibus, dixerunt formas esse, & naturam mediam inter formas & sensibilia, vt dissoluat ab eis per hunc sermonem quæstio in vtroꝗ. &, si consyderassent in re secundum naturam eius, tunc responsio esset eadem in sensibilibus, & mathematicis. Et, quia ista contradictio fuit corrupta, incœpit dicere contradictionem veram contra istos, & d. sensibilia autem quædam sunt, &c. idest dicere autem quòd sensibilia semper sunt in transmutatione, cōtradicitur sic. qm̄ entia sensibilia quædam sunt non transmutabilia essentialiter, sed permanentia, s. forma: & quædā sunt transmutabilia semper, s. materia. Et hoc, quod d. species autem sunt illa, quæ inueniuntur, &c. contradicit opponendo sermoni de formis, & opponendo dicentibus ꝙ nulla est res, in qua communicāt indiuidua, nisi nomen tantum. & isti sunt illi, qui destruunt scientiam, quoniam, cùm manifestum est de definitione speciei quòd est intentio existens in pluribus sm numerum, sm ꝙ vnumquodꝗ eorum est ens, manifestum est ꝙ formæ abstractæ impossibile est vt sint in sensibilibus, ita ꝙ sint eædem, nedum vt demonstrent essentiam eorum. et similiter apparet ex ista definitione quòd illa multa, de quibus prædicātur species, communicant in eadem intentione, non in eadem dictione. Deīn. d. & species etiam est causa aliarum rerum, idest causa scientiæ indiuiduorum, non causa indiuiduorum.

Ex

Ex illis enim participatione ipsius vnius formas numeros esse. Ipsum tñ vnũ, vt substantiam esse, & non aliquid aliud dici vnum esse, quemadmodum Pythagorici. dicebat quoque numeros causas cæteris substantiæ esse, similiter atque illi.

Et quę sunt ex illis ſm communicationem in vno sunt species. Qui autẽ dixit ꝙ vnũ est substantia, & nihil aliud est ens, quod dicatur esse vnum, dixit sermonem propinquum sermoni Pythagoricorum, s. ꝙ numeri sunt causæ substantię aliarum rerum. ista enim est opinio illorum.

7 Forte intendit facere differẽtiam inter indiuiduum & speciem. Et cùm dixit, Et quæ sunt ex illis, innuit indiuidua. & quasi dicat intentio autem vna, quæ est in istis rebus indiuidualibus, ſm ꝙ non communicant in ea, sed appropriatur vnicuiq; eorum, est vnum indiuiduale, intentio vero vna, in qua communicant, dicitur species. Deinde dicit. Qui autem dixit ꝙ vnũ est substantia, & nihil aliud, &c. i. qui autem dixit ꝙ vnum in numero est substantia, & nihil aliud est ens, de quo dicitur esse vnum alio modo ab vno in numero, dixit propinquum sermoni Pythagoricorum. Et dicit propinquum: quia isti sunt dicentes partem esse indiuisibilem: quia apud istos nõ est substantia et vnum, nisi ista pars. & ideo contingunt eis impossibilia, quæ contingunt dicentibus ꝙ substantiæ rerum sunt vnum. vtraq; enim secta non potest dicere quomodo ex istis fit communicatio: neq; quomodo istud vnum indiuisibile est causa passionis & actionis et alterationis. quoniam, si reciperet transmutationem, esset compositum ex materia & forma: & omne compositum ex materia & forma est diuisibile.

Sed pro infinito tanquam vno, dualitatem facere, infinitũ vero ex magno, & paruo, hoc eius proprium est. Item is quidem numeros præter sensibilia, illi vero numero ipsas res esse aiunt, & mathematica in medio horum nõ ponebant. Ipsum igitur vnũ, & numeros prę ter res facere, & non vt Pythagorici, & introductio specierum, propter eam, quæ in rationibus fit perscrutationem euenit. Priores enim Dialecticæ expertes erant. Dualitatem vero fecisse alterã naturam, propterea quòd numeri, præter primos, ex ea aptissime velut ex quadam effigie generantur. Atqui accidit econtra. nõ enim verisimile est ita fieri. nunc etenim ex materia multa faciunt: formas vero semen generat solum. apparet aũt ex vna materia vna mensa.

Priores Dialecticam nõ participabãt

* quodam sigillo.

Et quidam posuerũt loco infiniti duo, sicut vnitatem. Et quidã posuerũt causam infiniti magnũ & paruũ, & hoc est proprium. Et quidam posuerunt numerum ex sensibilibus. & quidam dixerunt ꝙ istę res sunt vnum, & nõ ponunt mathematica inter ista. Qui autẽ posuerunt vnum, & numeros alia à rebus, & nõ sicut fecerunt Pythagorici, venerunt ad species per perscrutationes de definitionibus: & non habuerunt primi Antiqui artem definitionis. Qui autem posuit aliam naturam dualẽ, qa numeri sunt alij à principijs, generãtur ex eis generatione naturali, sicut res generatur à suo exemplari. Quæ autem accidũt ei, sunt econtrario. dicere igitur quia ista sunt ex materia currit recte. In Græco album.

Dixit ꝙ illi, qui posuerũt duo principia, vnum. s. & infinitum, quidam posuerunt finitum generari à dualitate, & non posuerunt dualitatem cõtrariam, sicut illi, qui posuerunt eam ex magno & paruo. & hoc intendebat cùm d. sicut vnitatem. Deinde dicit. Et quidã posuerunt causam infiniti magnum & paruum, et hoc est proprium. idest & quidam posuerunt causam infiniti dualitatem, quæ est magnum & paruũ, quæ procedũt in magnitudinibus in infinitũ. & d. & hoc est propriũ, quia isti posuerunt principia tria, vt Antiqui, cõtraria s. magnum & paruum, & subiectum recipiẽs, quod est vnum. Qui autem posuerunt principia vnum, & infinitum generant ex dualitate non posuerunt contrarijs, s. vnum & infinitũ aliquod subiectum. Deinde dicit. Et quidam posuerunt, &c. i. & istorum dicentium, s. ꝙ principia sunt numeri, quidam etiam posuerunt numeros ex sensibilibus, i. formas sensibilium. & isti sunt dicentes formas & numeros. & quidam etiam dicunt ꝙ sensibilia sunt ipsi numeri, et sunt Pythagorici. Et quia quidam dicentium formas esse, ponũt numeros, et vniuersaliter subiectum mathematicorũ naturas medias inter formas & sensibilia, & Pythagorici neutrum dicunt, sed dicunt ꝙ ex numeris componuntur entia, d. & non ponunt mathematica inter ista. Et forte innuit dicẽtes numeros esse formas. Istæ enim sunt duæ sectę. quidam enim dicunt ꝙ numeri, & formę sunt eiusdem naturæ: & quidam dicũt ꝙ natura numerorum est alia à natura formarum, et ꝙ est natura media inter formas & sensibilia, vt habetur in Tertio istius libri. Deinde dicit. Qui autem posuerunt vnum, & numeros, & cæ. idest qui autem posuerunt vnum, et numeros esse partes rerum sensibilium, & non dixerunt ꝙ numerus est ipsa entia, sicut dixerunt Pythagorici, s. partẽ formalẽ, venerũt ad dicẽdũ formas, et ad dicẽdũ eas esse nũeros ꝑ pscrutationẽ de natura definitionũ, s. vñ venerũt formę in eis, & res definitæ extra animã sunt transmutabiles: quapropter necesse fuit apud eos ponere subiectũ definitionum, aut ipsas definitiones formas esse. & propter hoc, quia formę sunt apud eos coniunctæ cum materijs, iudicauerunt ꝙ natura earum non est alia à natura numeri. formæ enim, si sint, impossibile est vt natura earum sit alia à natura numeri. Deinde dicit. Qui autem posuit aliam naturam dualem. i. qui autem posuit dualitatem, quæ est ex natura materiæ, non ex natura formæ, quia ex ea generantur numeri pares, non generatione naturali, sicut res generantur à suo exemplari, & ꝙ est causa infiniti, recte dixerunt. quoniam, si hoc esset accidens dualitati, non semper inueniretur ei ista actio. Quod enim inuenitur in aliqua re accidentaliter est econtrario, s. ꝙ raro inuenitur. & hoc intendebat cùm dixit. Quę autem accidunt ei, sunt ecõtrario.

Quod accidentaliter inuenitur alicui, raro inuenitur. Vide. 2. Phy. cõ. 48.

Qui vero formã inducit, quæ vna est, multas facit. Similiter autem & masculus ad foeminam se habet. hæc etenim ex vno congressu impletur, masculus vero multas implet. at ista imitationes illorum principiorum sunt. Plato igitur de propositis quęstionibus ita determinauit. Patet autem ex dictis, ꝙ duabus

causis

causis vtitur solum, ea, quæ ipsius quid est, & ea, quæ secundum materiam. formæ enim cęteris ipsius quid sint causæ sunt, formis vero ipsum vnum. & quę subiecta materia, de qua formę, illę quidem in sensibilibus, ipsum vero vnum in formis dicitur: quia dualitas hæc est, magnum & paruum. Itē ipsius bene, ipsiusq́ male cām elemētis attribuit, vtrisq; vtranq;: quod etiam primorum quosdā Philosophorum Empedoclem, & Anaxagorā magis diximus quæsiuisse.

Et species diuersantur in hoc, quod est vnū & facit multitudinē. Et similiter masculus ex quo fit multitudo. ista igitur sunt exempla, & similia principiorum, quæ illi dicebant. Plato autem definiuit ea s̄m hunc modum in suo libro de quæstionibus. Et manifestū est ex illo, quod dixit, q̄ ipse non vtebatur nisi duabus causis, s. q̄ditate rei, & ea, quæ est s̄m materiā. species enim sunt causæ quiditatis aliarum rerum, species vero sunt vnū. & illud, quod est materia subiecta, in qua sunt species, & quædam dicuntur esse in speciebus: quiditas enim dualitatis est magnum & paruum. Et etiam dedit q̄ causa in bono & laudabili sunt elemēta, vnūquodq; eorū cęteris, & sunt ea, de q̄bus diximus q̄ perscrutatio cecidit in principijs.

Dixit. Et species diuersantur, &c. ita cecidit abscis-
9 sum de libro Græco. & est vna significationum, quam dicebant dicentes formas esse faciētes indiuidua: quia natura rerum assimilatur naturæ masculi, qui facit multitudinem. Et, quia ista significatio etiam fuit vna multarum, quæ ceciderunt à libro, d. igitur ista sunt exempla, & similia principiorum. idest istæ igitur consimilitudines sunt, quas inuenerūt inter species, & vera principia, ex quibus existimauerunt q̄ species sunt principia. Plato vero definiuit species q̄ sunt pricipia s̄m formam & s̄m agens. Et est manifestum q̄ posuit quiditates rerum, & definitiones earum formas rerum, & posuit materiam res, in quibus sunt formę. Deinde dicit species enim sunt, scilicet formæ sunt apud ipsum quiditas aliarum rerum, quę non sunt formæ. Deinde d. species vero sunt vnum, &c. i. species autem, quæ vere dicuntur, sunt illud, quod congregatur ex forma vniuersali & materia. verbi gratia, q̄ species hominis non est forma eius tantum, s̄m q̄ intendebat Plato, sed congregatum ex materia & forma. Deinde dicit. Et quędam dicuntur esse in speciebus, &c. i. et signum, q̄ formę nō sunt species, est q̄ quiditas rei, quę est forma, est in specie, s̄m q̄ est pars eius sicut dualitas. quoniam quiditas eius apud dicentes eam esse principium, est magnū & paruum: & magnum & paruum sunt alia à dualitate. Deinde dicit. Et etiam dedit, &c. i. & signū, q̄ ipse dicit materiam & formam, est quia dedit causam boni & laudabilis, & etiam suorum oppositorū. & hoc non est nisi materia & forma. D. d. vnumquodq; eorum cæteris .i. q̄ ipse dedit causam rerum cęterarum apparentium in entibus de laudabili, & bono s̄m vtrunq; elementorum, quæ posuit, s. materiam & formam. Deinde exposuit quę sunt illa alia cętera, & d. et sunt ea, de quibus diximus, &c. idest & ista sunt res posteriores, quæ apparent in entibus: & sunt ea, quorum causæ sunt dandæ per principia, & vt principia verificentur propter hoc. Et d. hoc, quia apud quæstionē principiorum quęrendum est vt sint conuenientia omnibus apparentibus inexistētibus: quoniam tunc videntur esse vera. & hoc nō demōstrat necessario ea esse principia, donec res manifeste significent ea, scilicet quòd, quando posteriora significant priora, tunc verificabitur q̄ sunt principia eorum.

Plō definit spēs, q̄ sunt pricipia s̄m formam, & s̄m agēs. vide. 2. de Generatione cō. 52.

Spēs hoīs non est forma eius tm̄, vt intendebat Pla. sed congregatū ex materia & forma. sed vide oppositum. 7. Met. cō. 21. vide cōtra. Zim.

Breuiter igit̄, & summatim percurrimus, qui nā, & quomodo locuti sunt de principijs, et ipsa veritate. Tantū tamen ex eis habemus, q̄ eorum, qui de principio & causa dixerunt, nemo quicquam præter ea, quæ in de naturalibus determinata sunt, dixerit. sed omnes obscure quidem, illa tamen aliquatenus vsi sunt attingere. Quidam enim vt materiam principium ponunt, siue vnam, siue plures supponant. et siue corpus, siue incorpoream ponāt, vt Plato magnum, & paruum dicens, Italici infinitum, Empedocles ignē, terram, aquam, & aerem, Anaxagoras vero infinitatem similium partium. Hi igitur omnes talem causam perstrinxerūt. & ad hæc quicunq; aerem, aut ignem, aut aquam, aut igne quidem densius, aere vero tenuius. etenim tale quidam dixerunt primum elementum esse. hi igitur hanc attigerunt causam solam. Alij vero quidam vnde principium motus, quicūq; scilicet amicitiam & contētionem, intellectum, aut amorem principium faciūt. Ipsum vero quid erat esse, & substantiam clare quidem nullus assignauit. Maxime vero dicunt, qui formas ponunt. nec enim vt materiam sensibilibus formis, & ea, quæ in formis sunt, neq; tanquam illinc principium motus fieret, putant. immobilitatis enim causa, & quietis magis eis esse aiūt. sed ipsum quid erat esse vnicuiq; cæterorum formas attribuunt, formis autem ipsum vnum. Ipsum vero, cuius gratia actiones, mutationes, & motus quodammodo quidem dicunt causam, non autem ita dicunt, vt aptum esse natum est. Qui enim intellectū, aut amicitiam dicunt, tanquam bonum quoddam hęc ponunt. non tamen tanquam horum causa quicquam entium, aut sit, aut fiat, sed tanquam ex his motus eorum essent, ita dicunt. Similiter & qui vnum, vel ens esse hanc naturam aiunt, substantiæ quidem causam esse dicunt, nō tamen huius causa, aut esse, aut fieri. Quare cōtingit eius quodammodo dicere, et negare bonum esse tale. non enim simpliciter, sed secundum accidens dicunt. Quod igitur de causis, et quot, et quales sint recte determinatum sit, testari nobis etiam isti omnes videntur, cùm non possint aliam attingere causam. & ad hæc quod principia, aut ita omnia, aut horum aliquo modo quærēda sint, patet.

Cōditio requisita apud qōnem principiorum.

Hęc ꝑs vsq; ibi, Q. d igitur, nō est in textu Auer.

Et videtur ꝙ omnes isti testantur nobis, q̃a non possunt addere aliam causam. & cũ hoc manifestum est ꝙ perscrutatio cadit de principijs, aut secundum omnes istos modos, aut secundum quosdam.

D. Et videtur ꝙ sermo istorum de numero causarũ testatur nobis, cùm non possunt addere quintam causam causis, quas diximus. & cùm hoc manifestum est cùm declaratum est ꝙ Antiqui non potuerunt addere aliud pricipium, per quod perscrutatio aut cadet super omnia illa principia, quæ diximus, aut super quædam in vnoquoq; entium.

Quo vero pacto horũ q̃sq; dixerit, & quomodo de pricipijs se res habet, dubitationes, quę contingere possunt de his ipsis, deinceps percurramus.

Summa Tertia. Antiquorum de rerum causis, ac principijs opiniones confutantur.

Caput Primum. Aduersus eos, qui principium vnum omnium, idq; corporeum statuebant: Aduersusq; etiã eos, q̃ plura pricipia, et corpea ponebãt.

Qvicũq; igitur vniuersum vnũ, & vnam quandam esse naturã, vt materiam ponũt, & hanc corpoream, & magnitudinem habentem, patet quòd multipliciter errãt. Corporum enim elementa solũ ponunt, incorporeorum vero minime, cùm etiã incorporea sint. Cũq; de generatione & corruptione causas dicere conarentur, & de natura omniũ rationes reddere, motus causam perimunt. Item substantiam nullius causam ponendo, nec ipsum quid est.

Quomodo autem locutus fuit vnusquisq; eorum in eis, & quomodo dubitãdum est per dubitationes possibiles in principijs, intendẽdum est post. Et omnes ponentes toti eãdem naturam quasi materiam, & ponẽtes eam corporalem habentem magnitudinem, manifestum est ꝙ errant modis erroris. Quia nõ posuerunt nisi elementa corporum tantum, nõ corporum autem non. Et voluerũt loqui de causis generationis & corruptionis, & locuti fuerunt etiam de alijs rebus naturalibus, sed abstulerunt causam motus. Et etiam non posuerunt substantiæ causam omnino, neq; fuerunt locuti de quiditate illius.

11 Opiniones autem istorum de principijs iam dictæ sunt. quomodo autem posuit vnusquisq; eorum principium illud, quod posuit, & ratio, quæ induxit illum ad illud, & quæstiones contingentes eis, dicendũ est post. D. incœpit dicere quæstiones contingentes eis, & post eas, quas primo dixit, & d. Et omnes ponentes, & cæ. i. & manifestum est ꝙ antiqui, posuerunt toti eandem naturam, quasi materiam, et fecerunt eam corporalem aut ignem, aut aerem, aut aquam, errãt modis erroris. Errant enim primo, quia posuerunt primum elementum corpus, & non posuerunt ipsum substantiam non corporeã. corpus vero videt̃ esse cõpositũ: & ideo contingit ei generatio & corruptio. & primum elemẽtum non debet dici generari, neque corrumpi. contingeret enim elementum habere elemẽtum, et sic in infinitum. D. dedit diminutionem contingẽtem eis ex hoc, quòd posuerunt primum principium corpus, & d. Et voluerunt loqui, &c. i. & voluerunt loqui ex hac positione de causis generationis & corruptionis, & non potuerunt: quia vera generatio & corruptio non inueniũtur nisi in corruptibilibus. sed cum hoc potuerunt loqui in alijs præter generationem. & quasi laudat eos ex hoc modo, quod non possunt facere illi, qui posuerunt principium rerum naturaliũ mathematica. Deinde dicit, sed abstulerunt causam motus. i. sed cùm hoc ꝙ qui posuerunt causam materialem, & concesserunt motum, dimiserunt causam mouẽtem materiam, cùm materia non moueat̃ per se. & cũ hoc ꝙ dimiserunt causam agẽtem, dimiserũt, etiã causam substãtiarum singularium, per quam sunt substãtiæ in actu, & existentes per se: & est causa formalis.

Errãt Antiq qui posuerũt primũ elemẽtum corp⁹, & nõ posuerũt ipsum substantiam nõ corporeã. vide lib. 2. de Generatione. t. cõ. 1. & . 13. Met. cõ. 14. & hic infra t. com. 17.

Materia nõ mouetur per se. vi. 1. Physico. 8.

Et ad hæc facile simplicium corporũ quodcunq; principium esse, terra excepta: non cõsyderantes mutuam inter ea generationem, quonam modo ponunt. dico autem ignem, terram, aquã, & aerem. quędam enim congregatione, q̃dã vero disgregatione inuicẽ fiunt. hoc vero vt pri⁹ & posterius sit, multũ differt.

Et cum hoc dicunt facile ꝙ corpora simplicia sunt principium: quia non fuerunt sustentati apud perscrutationem eorum de generatione eorum ex inuicẽ, præter terram, s. ignis, & aqua, & aer, nisi super hoc, ꝙ quædam generantur à quibusdam ſm congregationem, aut ſm segregationem. & ista fuit dispositio eorum in principio, in postremo autem diuersantur magna diuersitate.

Et omnes Antiqui dicunt ꝙ facile esset ꝙ elementũ sit vnum istorum trium, s. aeris, & ignis, & aquę, præter terram. cùm per hoc ꝙ sustentati sunt in hoc, quod diximus, vnusquisq; eorum dicat esse elemẽtum super vnam viam. Et causa in hoc est, quia fuerunt per viam communem, quæ non significat hoc esse elementũ magis q̃ hoc. & vnusquisq; eorum dicit hoc esse elementum: quia alia generantur ex eo, aut ſm congregationẽ aut ſm segregationem, s. densitatem, & raritatem, quæ accidunt eis propter partes, ex quibus componuntur. Qui enim dixit ꝙ elementũ est ignis, intendebat quòd cętera generantur ex eo secundum spissitudinem. fingebat enim ꝙ quando ignis inspissatur, fit aer: & cùm aer inspissatur, fit aqua. Qui autem posuit aerẽ esse elementum, intendebat duos modos, s. cũ aer rarefit, fit ignis: & cùm inspissatur fit aqua. Qui autem dixit ꝙ elemẽtum est aqua, intendebat ꝙ cùm inspissatur, fit terra: et cùm rarefit, fit aer. et nullus dixit ꝙ terra est elementũ. Et bene potuit dicere ſm hunc modum, & intendebat ꝙ ponere generationem esse ſm hũc modum facit vnũ quodq; eorum esse elementum aliorum. Et per hoc, quod dixit, in postremo autem diuersantur, intẽdit cõtradicere eis, vt videtur, in hoc, ꝙ ponunt modum diuersitatis inter elementum & elementatum ſm spissitudinem & raritatem. quoniam, si concessum fuerit hoc in quatuor primis corporibus, forte erit modus, qui poterit dici. sed, cùm quæsitũ fuerit ab eis de diuersitate, 12

quæ

Res, q̃ videtur generari ex quatuor elementis differũt abinuicẽ in qualitate et definitione, & a quatuor elementis. Idẽ.1.de Aia cõ.77. &.7. Met.cõ.60 &.1. de Generatio. 84. &.2. de Generatione & corruptione te.cõ.48. & in.4. Meteororũ.ca.vlt. Sed tunc vr̃ opposi.1.ca. de substantia orbis: vbi dr̃ q̃ vnũ cõpositũ nõ habet nisi vnã formã substãtialẽ. Vide cõ. Zim.

quæ fit in postremo inter entia, & ista corpora simplicia, non poterit aliquis dare causam eius per densitatẽ, & raritatem. Res enim, quæ videntur generari ex quatuor elementis, differunt maxime ab elemẽtis, et differunt inter se adinuicem maxime, adeo q̃ nullus potest dicere q̃ hoc accidit propter raritatem & densitatem: quia omnia ista differunt ab inuicem in quiditate & definitione: verbi gratia caro ab osse, et ista à quatuor elementis. Et forte iste sermo est excusatio à quæstione contingente eis in hoc, quod dixit, in postremo autem diuersantur multum. & quasi dicat diuersitas eorum inter se est parua: quia nõ diuersantur nisi secundum densitatem & raritatem simplicem non duplicem: in postremo autem, quando entia generantur ex eis, & mutatur raritas & densitas, tunc diuersantur entia magis. sed tamẽ proportio cuiuslibet istorum entium ad naturam, quã vnusquisq; istorum opinabatur esse elementũ, demonstrat q̃ non excusarẽt se tali excusatione, scilicet q̃ qui dicebat q̃ elemẽtum est ignis, dicebat q̃ quiditas omnium entium est ignis, & in postremo fuerint ignis. & similiter qui dicebat q̃ elementum est aer, aut aqua.

Id etenim apparere possit maxime omniũ elementale, ex quo primo cõgregatione fiũt. tale vero illud fuerit profecto, quod partium minutissimarum, subtilissimumq́ corporum sit. Quapropter quicunq; ignem principium statuunt, maxime conuenienter huic rationi dicent. tale autem cæterorum quoq; quisq; fatetur elementum corporum esse.

Opinio vero, quæ magis consequitur ordinem, est q̃ fuerint ex prima mixtione. & hoc de minimis corporibus. Et ideo omnes dicentes q̃ principium est ignis, concedunt hoc. & secundum hunc modum cõcedit vnusquisq; eorum q̃ definitio elementi est ista, scilicet q̃ est illud de corporibus, cuius ordo est vltimus.

13 Opinio vero, quæ est melior de elementis, & magis conueniens apparẽtibus, est dicere q̃ ista elemẽta sunt composita ex prima mixtione, quæ fit in corporibus indiuisibilibus. Deinde dicit. Et ideo omnes dicentes q̃ principium, &c.i. & omnes dicentes q̃ principium est ignis, contingit eis concedere q̃ elementa sunt corpora indiuisibilia. quoniam apud eos ignis est principiũ, quia est subtilius, & est subtilius propter paruitatem partium: ex quo contingit q̃ partes paruæ sunt principium. Deinde dicit. & secundum hunc modum cõcedit, &c. idest & secundum sermonem dicentem partes esse indiuisibiles concedit vnusquisq; dicentium hoc, q̃ definitio elemẽti est illud, cuius ordo est vltimus in esse, & primus in tempore & generatione: nõ qui dixit q̃ elementum est vnum corporum simplicium, quia non est ordo alicuius istorum corporum vltimus in esse. Et intendit q̃ qui non dicit partes esse indiuisibiles, non potest dicere definitionem elementi.

Definitio elementi.

Quare nemo posteriorum, qui vnum ponebant, terram elementum existimauerat, scilicet propter partium magnitudinem. Trium vero quodcunq; elementorum habuit authorem aliquem. quidam enim ignem, quidam aquam, quidam aerem hoc aiunt esse. At cur nõ dicunt & terram, vt multi hominum? omnia etenim terrã esse dicunt. Hesiodus quoq; primam corporum terram ait esse, tam vulgarem & publicam accidit hãc opinionem esse. Secundum hanc itaq; rationẽ, si quis aut quicquam horũ, excepto igne, dicat aut aere quidem dẽsius, aqua vero tenuius hoc ponat, nõ recte profecto inquiet. Quòd si id generatione posterius, natura prius sit, quod vero digẽstum, & cõgregatum generatione posterius sit, contrarium his esset vtiq;. aqua quidem aere prior, terra vero hac ipsa aqua.

Dicentes autem elementum esse vnum, et quòd est terra, videntur dicere hoc propter magnitudinem partium. Elementa autem tria vnusquisque eorum dicit. quidam igitur dicit ignem, & quidam aquam, & quidam aerem. & non dicunt q̃ ex terra fit aliquid, sicut dicebãt multi homines, q̃ omnia sunt terra. Et Hesiodus dixit q̃ terra est primũ principium corporum, & opinabatur q̃ hoc esset famosum. Et secundum hunc sermonem nullus eorum, qui dixerunt ignem tantum, & eorum, qui posuerunt q̃ aer est densior igne, & subtilior aqua, dixit recte. Si igitur illud, cuius esse est primum, est postremum in esse naturaliter, & coctum, & distinctum, generatio eius est postrema, tunc dicens q̃ aqua est ante aerem, & terra ante aquam, dixit econuerso.

Dicentes autem q̃ terra est elementum videntur dicere hoc propter magnitudinem partium. quoniã subtilitas fit secundum paruitatem partium: ergo & grossities secundum magnitudinem partium. & isti dixerunt in elemento econtrario ei, quod debet esse. illud enim cuius ordo est vltimus, naturaliter est minus. Deinde dicit. Elementa autem tria vnusquisq; eorum, &c.i. quia fugiendum est à positione elementi alicuius non conuenientis definitioni elementi, ideo nullus naturalium dixit q̃ terra est elementum, sed dixerunt tria tantum. Quidam igitur dixerunt ipsum esse ignem: & hoc est magis propinquum definitioni elementi. et quidam dixerunt aerem & aquam. & ille vir, qui dixit terrã, est vir famosus in ponendo leges apud eos. Deinde dicit. Et secundum hunc sermonem, &c.i. & secundum sermonem dicentis q̃ terra est elementum, quia est magnarũ partium, non erit sermo dicentis q̃ elementum est ignis, aut aer, aut aqua, sermo rectus. Sermo enim dicentis ipsum esse ignem contrarius est huic sermoni. sermo autem dicentis q̃ ipsum est alterum duorum elementorũ residuorum non est verus: quia ex paruo fit magnum & ex magno fit paruum. & est sermo cõtradicens sibi. Deinde dicit. Si igitur illud, cuius esse est primum, &c. idest, si igitur illud, cuius esse est primum in tempore, & postremum in natura, est elementum: & illud cuius esse est postremum in tempore est generatũ, & distinctum ex elemento, aut decoctum ex eo, aut quomodo voluerit dicere: tunc dicẽs q̃ aer est elementum ignis, aut aqua elementum aeris, & vniuersaliter spissius elementum subtilioris, dicit econuerso definitionem elementi. quia cùm aqua est ante aerem in generatione, et aqua est i maioribus partibus q̃ aer, sicut posuit maius ante minus in generatione, & elementum ei. & est manifestum, quia minus est ante maius in generatione, cũ maius dissoluatur in minus. 14

De

De his igitur, qui vnam, qualem diximus, causam ponunt, haec dicta sint. Idipsum autem & si quis hęc plura ponit, vt Empedocles quatuor corpora ait esse materiam. & enim huic partim eadem, partim propria necesse est accidere. Nam et quod inuicem fiunt, videmus, tanquam non semper igne, & terra manente eodem corpore. dictum autē de eis in de Naturalibus est. Deq; causa mouentiū, vtrū vnū, an duo ponenda sint, neq; recte, neq; irrationabiliter omnino arbitrādum est dictum fuisse. Et simpliciter alterationem auferant necesse est, qui ita dicunt. non enim ex calido frigidum, nec ex frigido calidum erit. Quid enim ipsa contraria patiuntur, & quaenam vna natura sit, quæ ignis & aqua fiat? quod ille minime inquit.

Sint igitur ea, quæ dicentur ponentibus eā dem causam, quæ fit ante, isti sermones dicti. Et per istam viam eamus cum ponentibus eā plures vna, sicut Emped. dicit enim q corpora materialia sunt quatuor. contingunt enim ei ista eadem, & alia propria contingentia necessario. Et iam locuti fuimus de rebus, quæ videntur alterari adinuicem, cùm non remaneāt in eadē dispositione semper, sicut ignis, & terra, & ipsum corpus. et iam locuti fuimus in eis ī Naturalibus. Et in causa mobilium de ponente vnam causam, aut duas nō recte dixit. Et nō bene dixit etiam, qui abstulit alterationem vniuersaliter. contingit enim dicentibus hoc vt ex calido non fiat frigidum, neque ex frigido calidum. idem enim non recipit cō traria. Quapropter natura generata vniuersalis debet esse vna, aut ignis, aut aqua. quod nullus dixit.

Cum istis igitur contradictionibus contradicamus alijs dicentibus q causa materialis est vnū corpus istorum quatuor. & sicut contingit diceotibus vnum elementum, & illud elementum sit compositum ex alio, sicut contingit Empedocli: quoniam vterq; eorum facit generatiooem per congregationem partium, & corruptionem per segregationem earum: & sic contingit eis vt aliquid sit prius elemēto. & causa in hoc est, quia nullus eorum dicit alterationem esse. Deinde dicit. cōtingunt enim ei, &c. i. contingunt enim Empedocli impossibilia ista, quæ contingunt dicentibus q elementū est vnum quatuor, & etiam alia propria. Deinde dicit. Et iam locuti fuimus, &c. i. et iam declaratū est in scientia Naturali. quia, cùm ista quatuor corpora videntur alterari adinuicem in accidentibus, & formis substantialibus, remanentibus illis in hac corporeitate singulari, declaratur q generatio eorū nō est p congregationē & segregationē, i. p densitatē & raritatē. Dēsitas. n. & raritas nō faciunt transmutationē in substantia neq; in qualitate, cùm sint de situ. Et similiter dicētibus q elemeota sunt corpora indiuisibilia, contingit non esse alterationem in substancia, neq; in qualitate: neq; transmutationem in eodem corpore ex paruo in magnum, scilicet in quantitate continua secūdum q continuum est: neq; ex vna forma in aliam. & ista contradictio est communis Empedocli, & dicentibus q ista quatuor corpora sunt prima elementa: & q generatio fit per cō gregationem & segregationem. Deinde dicit. & iam locuti fuimus etiam ī naturalibus, &c. i. q locutus fuit in sciētia Naturali in istis rebus. quoniam a in hac scientia inducit illud, quod declaratum fuit illic secūdum rememorationem. Deinde consyderat de eis in hac scientia, sm q sunt entia. & illud est, secundum q sunt principia substantię, non sm q sunt principia naturalis corporis. Sunt enim in hac scientia aliqua, de quibus perscrutatur hic, et demonstratio erit de scientia Naturali. verbi gratia, quia in hac scientia quęritur vtrū est substantia prima prior substantijs sensibilibus. deinde ponit hoc, quod declaratum fuit ex Naturali sciētia, s. primum motorem esse non motum omnino: & q est principium corporis, quod circulariter mouetur. Deinde dicit. Et non bene dixit, &c. i. & isti noo recte dixerūt, cùm abstulerunt alterationem in qualitate, & substantia ab elementis. quia, cùm posuerunt q elementa aut elementum sunt simplicia, fuit impossibile vt calidum ex his in frigidum mutaretur, neq; frigidum in calidū. Idem enim impossibile est vt recipiat passionem, & vt transmutetur de contrario in contrarium. & hoc est contrarium ei, quod comprehenditur visu. Et similiter impossibile est in elemento, si fuerit corpus, et simplex, vt transmutetur de magno in paruum, aut de paruo in magnum. Deinde dicit. Quapropter natura, &c. idest quapropter, cùm illic non est alteratio in substantia, s. in elemento aut in elementis, necesse est vt natura rerū compositarum ex eis sit natura elementi: ita q si elemētum fuerit ignis, erit natura omnium rerum ignis: & si aqua, aqua. & nullus eorum dixit hoc, scilicet quòd composita ex elementis conueniunt cùm elemento nomine, & definitione.

Dēsitas et raritas sunt de situ[?] (margin: Dēsitas et raritas sunt de ... vide op posi. 7. Phy. cō. 15. & 4. Phys. 84. Vide cōtra Zim.)

Diuersitas modorū consyderationis in hac scia et in Natur li phia. p quo vid' ēt īfra c. 18. & 7. Metaph. c. et 9. & 19 & cō. 1. & 5. & 6. 12. Met. & 1 8. met cō. 4. & m. 4. Me. com. 1. & 6. Met. com. 1. & 2. Phys. cō 4. & 21. a Arist. ī hac scia īducit illud, quod declaratum fuit in scia Naturali sm rememorationē.

Idē. n. īpossi ē vt recipiat passionē, & vt trāsmutet de contrario in cōtrarium sed consyde ra in istātiā de materia prima.

Caput Secūdum. Examinatio opinionis Anaxagoræ.

ANaxagoram vero si quis putauerit duo dicere elementa, maxime secundum rationem arbitrabitur: quam ille quidē ipse nō digessit, necessario tamen secutus fuisset eos, qui eā inferrēt. Quandoquidē & aliter cū absurdum sit dicere à principio omnia mista esse, tum quoniā accidit immista oportere antea esse, tum quoniam non est natura aptum quodcunq; cuicunq; misceri, et ad hæc, quoniam passiones, & accidentia separarentur à substantijs: eorūdem enim est mistio, & separatio, si quis tamen sequatur, digerens vna cū eo quę dicere vult, fortassis videbitur quædā noua decentius dicere.

Anaxagoras vero, qui dicebat elementa esse duo, opinabat hoc proprie de sermone, quem ipse non intellexit, & consequebatur quasdam sophisticationes, quæ induxerunt eū ad hoc. Et turpe est vt faciat ens in alia dispositione, & sermo de eo fiat ecōuerso. omnia enim admixta sunt cum principio. contingit igitur vt primo sint non admixta. & admixtio rerum non est propter paruitatem. & cū hoc passiones et accidentia separantur à substātijs; admixtio enim, et separatio sunt simul.

&

& qui diligit consequi verũ in eo ꝙ sit dicens, verum apparet in suis sermonibus.

16 Anaxagoras vero, qui opinabatur quòd causæ sunt duæ in actu, scilicet causa agens, & corpora consimiliũ partium, quæ sunt in mixtione non secũdum ordinem iuit, s. quia non declarauit qualitatem existentem corporum cõsimilium in mixtione: neq; etiam dixit illud per argumẽtum sufficiens, sed per sophisticationes inducentes eum ad illud. Deinde dicit. Et turpe est, &c. idest turpe est dicere aliquid in principio entium, quando apparet ꝙ entia sunt in dispositione diuersa ab eo, quod dictũ fuit de suis principijs. Deinde d. omnia.n. admixta sunt cùm principio. & narrat sermonem Anaxagoræ. & intendit per principium, illud, quod vocat admixtionem: & per admixta, corpora consimilium partium. Deinde dicit. contingit igitur vt primo sint non admixta. i. contingit igitur Anaxagoræ, cùm dixit ꝙ res in principio sunt admixtæ vt ante non sint admixtæ, quapropter mixtio nõ erit principium. mixtio enim non intelligitur nisi post segregationem. Deinde dicit aliud impossibile contingens Anaxagorę in hoc, ꝙ dicit consimiles partes admixtę sunt valde minimę, & dicit contra ipsum ꝙ mixtio vera non fit per paruitatem partium. Illa enim mixtio non est nisi apud sensum. mixtio autem vera est vt mixta alterentur ab inuicem, donec fiat ex eis forma media. verbi gratia forma oxymellis, quę fit ex mixtione mellis & aceti. Deinde dicit aliud impossibile, et d. Et cũ hoc passiones, et accidentia, &c. i. & cum hoc accidentia separantur à substãtijs, quando substantiæ admiscentur, ita ꝙ mixtio substantiarum et separatio accidentium fit insimul. & substantiæ cùm sint, erunt extra passiones, & accidentia. Deinde dicit. & qui diligit consequi verum, &c. i. innuit ꝙ Anaxagoras volebat per istos sermones facere fimbrias sibi, aut defendere aliquam opinionem famosam. sed melius est dicere ꝙ hoc faciebat ꝑpter laudẽ, quia in suo tempore non erat lex, quam defenderet.

Mixtio verã ẽ vt mixta alterẽtur ad inuicẽ, donec fiat ex eis forma media. vi de. 1. de Generatio. 86. & 89. et. 90 & 2. de Generatio. 48.

Quando enim nil erat separatum, patet ꝙ nil erat vere de illa substantia dicendum. dico autem ꝙ neq; album, neq; nigrum, aut fuscũ, aut alium colorem, sed quod colore vacãs necessario esset. alioqui nanq; aliquem horũ colorum haberet. similiter etiam sine sapore eadem ratione, nec aliud quicquam similium. nec enim quale quid possibile est illud esse, neque quantum, neq; quid. formarũ enim, quæ in parte dicuntur, aliquæ ei sane inessent. hoc vero impossibile, si mista sint omnia. essent enim iam separata.

Quoniam autem in fundamento naturæ non est aliquid distinctum, manifestum est, quòd nõ vere dicitur in illa substãtia ꝙ est alicuius dispositionis. dico neq; albę neq; nigrę, neq; alterius coloris, sed sine colore necessario, & in eo est negatio istorum omnium colorum. & similiter est sine aliqua mixtione, & similiter non erit in eo aliquid consimilium partium. & non existimatur habere qualitatem, aut quantitatem, aut aliud omnino. quoniam illud, quod dicitur de aliquo particularium, illa sunt species illius: quod est impossibile.

. Quoniam autem manifestum est ꝙ in principio, ex quo est generatio, s. principium secundum naturam nõ debet esse aliquid eorum, quæ generãtur ex eo in actu, manifestum est ꝙ illud principium nõ debet esse in aliqua dispositione eorũ quę fiunt ex eo. qm̃, si ex eo fiunt oẽs dispositiones substãtiales & accñtales, et generatio non est ex eo qd est ens, sed ex eo qd est nõ ens, manifestum est ꝙ illud principium non debet esse in aliqua dispositione, neque secundum qualitatem accidentalem, neq; substantialem, neq; secundum quãtitatem. Quoniam, si diceretur de eo aliquod istorum, tunc esset, antequam generaretur ex eo. et manifestum est ꝙ non generatur, nisi illud, quod non est. et ideo necesse est, sicut dixit, vt in eo sit negatio colorum, & negatio omnium formarum. Et hoc intendebat cùm dicit. & similiter est sine aliqua mixtione. i. ꝙ cum eo non admiscetur aliqua natura. et ideo, sicut d. nõ erit in eo aliquod corpus consimilium partium. Deinde d. & non existimatur habere qualitatem, &c. i. & non est possibile existimare ipsum ꝑdicari de aliquo ente. verbi gratia vt habeat qualitatem, aut quantitatem, aut aliud generum entiũ. quoniam, si ita esset, tũc esset genus entium, de quibus prędicatur. &, si ita esset, tunc essent illa entia species, & ipsum esset genus eorum. [a] Et dixit hoc, quia declaratum est post, quòd genus est aliud à materia. Genus enim est forma vniuersalis: materia autem secundum ꝙ in ea nõ debet esse in actu aliquid omnino. [b] et ex eis, quæ recipit, nullam habet formam omnino neq; vniuersalem, neq; particularem: sed primo recipit formã vniuersalem, & postea mediante forma vniuersali recipit formas alias vsq; ad indiuiduales. [c] & est vna i numero, secũdum ꝙ est subiectum formarum indiuidualium: et multa secũdum formas, quia diuiditur per eas. Et est vniuersaliter similis generi. Sed differt à genere: quia est vna in numero in multis, secũdum ꝙ esse eius est in potentia, genus autem est vnum in forma media inter actum & potentiam in multis. Et ideo habet genus prędicari de pluribus speciebus & de indiuiduis illarum specierum: materia autem non potest predicari de speciebus generatis ex ea. Antiqui autem, & maxime Alexander scripserunt demonstratiue quòd genus est aliud à materia.

17

a Documẽtũ siue digressio, q̃ ostẽdit materiã a genere differre. ꝓ quo vi. 12 Met. c. 14. et 8. Met. c. 6. & 7. Met. c. 41. & 46. vi de etiã oppo. in. 10. Met. te. c. 24. Vide cõ. Zim.

b Materia ñ habet ollo aliq̃ formam ex eis, q̃ recipit: sꝫ prio recipit formã vlem, & ea mediãte recipit alias vsq; ad indiuiduales.

c Materia ẽ vna nũero, sm ꝙ ẽ sbm formarũ indiuidualium, & multa sm formas, q̃a diuidit ꝑ eas. vide idem. 12. Meta. 11. & 14. & 1. de Genera. 22. & 1. c. cõ. 29. & 4. Phys. tex. cõ. 84.

Ait autem omnia esse mista, intellectu excepto: hunc vero solum impermistum, & purum. Ex his vero accidit principia dicere, et ipsum vnum (hoc enim simplex & impermistum) et alterum tanquam ens, quale indeterminatũ ponimus, ante quàm determinetur, & aliqua participet forma. Quare dicit quidem, neq; recte, neq; clare, vult autem simile quiddam & ijs, quæ posterius dicunt, & ijs, quæ nunc magis apparent.

Caput Tertium. Discutiũtur opiniones eorũ, qui entia aliqua præter sensibilia ponebant: primumq; reprehendũtur Pythagorici, principijs aliẽniori modo q̃ Naturales utentes.

VErum hæ quidem illarum, quę circa generationem, & corruptionem, & motum sunt rationum, propriæ sunt solum. ferè enim de tali substantia & principia, & causas inuestigãt solum. Quicunq; vero de cunctis quidem entibus speculantur, entium autem quædam sensibilia, quędam non sensibilia po

nunt,

nunt, manifestum est, quòd de vtrisque generibus perscrutantur. Quare magis immoretur quispiam de ijs quid bene, quidue non bene dicant, ad eorum, quæ nobis proposita sunt, inquisitionem.

Omnia autem sunt admixta. & rursus dicit omnia quidem præter intellectũ, purus enim est non mixtus. Et in istis rebus contingit dici quo ad principia quandoque esse vnum, & simplex, sicut posuimus ipsum esse indeterminatum, antequã determinetur alio modo. Qui igitur dixerunt alium sermonem, aut cõsimilem non rectè dicunt, & præcipue illi quos diximus. Sed isti sermones non conueniunt nisi in generatione & corruptione, & motu tantum. & ista perscrutatio de substantia & principijs, et causis sufficit. Et qui ponit suam cõsyderationẽ in oĩbus entibus, dicit entium quędam sensibilia, quędam insensibilia. & manifestum est secundum hunc modum, quem posuerunt in vtroque genere. Et ideo, si quis voluerit experimentari hoc, quod dixerunt vtrum rectè dixerunt, aut non, poterit hoc facere ex perscrutatione, quã diximus modo.

18 Ex his igitur, quæ diximus, contingit dicere in principijs quandoque esse determinata, quandoque esse nõ determinata. Sunt enim non determinata & in potentia: quia, si non essent sic, nõ esset generatio. Sũt autem determinata: quia si non essent sic, tunc generatum non esset determinatum. Deinde dicit. qui igitur dixerunt alium sermonem, &c. i. & Qui dixerunt aliũ sermonẽ, scilicet quòd elementum, & principium est in actu ex natura rerum, quarum est principium, non dixit rectè. & innuit omnes. Vnusquisque enim eorum nõ posuit principium materiale aliquod extra ea, quæ generantur ab eo. & sic non erit illic generatio. generatio enim est ab eo, quod est in potentia, non in actu. Deinde dicit. & præcipue illi, quos modo diximus. & innuit Empedoclem, qui ponebat elementa esse in actu, & quòd non alterantur adinuicem. Et, quia perscrutatio de elemẽtis rerum mobilium est propria scientiæ Naturali, & consyderatio de eis in hoc loco non est nisi secundum quòd sunt principia substantiarum existentium per se, & tamen locutus fuit hic cum illis sermone naturali, dixit. Sed isti sermones non conueniunt, &c. i. quòd sermo verus cõueniens huic principio est sermo acceptus ex rebus naturalibus. Perscrutatio autem de hoc principio, quod modo perscrutati sumus sine distinctione, sufficiens est in hoc loco, secundum quòd oportet in hac consyderatione. Et cùm dixit hoc, voluit demonstrare causam cogentem homines ad dicendum quòd ista consyderatio est duarum consyderationum non vnius: cùm etiam multi homines reputent Naturalem scientiã & Diuinam esse eandem. Et d. Et qui ponit suam cõsyderationem in oĩbus entibus, &c. i. quia quidam Antiquorum, apud quos diuisa sunt entia in duo, s. sensibile & insensibile, cũ consyderauerunt in vtroque genere, & posuerũt ea vnũ genus, ideo sermo cõtra eos erit proprius huic scientię. & isti sunt, qui posuerunt mathematica esse principia sensibilium. Deinde dicit. Et ideo, si quis voluerit experimentari, &c. i. & quia iste sermo proprius est contra eos, ideo, si quis voluerit scire vtrũ verum, aut non

syderatio ... rerum mobilium ... pria scientiæ ... turali. & ... syderatio ... eis in hoc ... nõ est nisi ... fit ... idest ... & quæ

... homines ... tant quòd ... his physica, ... scientia diuina ... eadem ... ita.

verum dixerunt, poterit hoc facere perscrutatione aliqua, quam modo perscrutati sumus: et ex istis sermonibus, quos inueoimus.

Qui itaque Pythagorici appellantur, principijs quidem, & elementis alieniori modo quàm Physiologi vtũtur. Causa vero est, quoniam ea non ex sensibilibus acceperũt. Entiũ enim, quæ mathematica sunt, sine motu sunt, præter illa, quę circa Astrologiam sunt. disputant tamen, & tractãt omnia de natura. etenim generant cœlum, & circa eius passiones, partes, & opera obseruant quod accidit, et principia, & causas in his consumunt, tanquam cæteris Physiologis cõuenĩetes: quia ipsum ens hoc est, quodcunque sensibile est, & quod continet id, quod vocatur cœlum.

ipsi pythagorici

Qui vero vocantur Pythagorici, vtuntur principijs, & elementis modo diuerso ab eo, quo vtuntur loquentes in natura. Et causa in hoc est, quia non acceperunt ista ex sensibilibus. Mathematica enim sunt sine motu, præter ea, quę sunt in Astrologia. & isti disputant & loquuntur de natura, & consyderant cœlum, & partes eius, & actiones & passiones, et consequentia ista. & dant illi principia, & causas, vt numerẽtur in Naturalibus. entia enim non sunt nisi sensibilia, & accipiũt illud, quod dicitur cœlum. Et dicũt in causis & principijs multos sermones, sicut diximus.

Cùm declarauit quòd ex perscrutatione ista potest homo errorem scire istorum, qui admiscent duo genera entium, s. sensibile & intelligibile, & ponunt intelligibile causam sensibilis, incœpit declarare hoc, & d. Qui vero vocãtur Pythagorici, &c. i. quia Pythagorici posuerunt causas rerum naturalium res non conuenĩetes & non essentiales rebus naturalibus. D. d. Et causa in hoc est, &c. i. & causa in hoc, quòd ponunt rebus naturalibus principia inconueniẽtia, est, quia non quęrũt principia sensibiliũ secundum quòd sunt sensibilia & mobilia, sed quærunt principia eorum ex rebus non mobilibus, s. mathematicis, in quibus non est motus, præterquam in Astrologia. Et debes scire quòd licet subiecta Astrologię sint mota, scilicet corpora cœlestia, non tamen considerat in eis Astrologus secundum quòd sunt mota, sed consyderat de figuris, et finibus eorum secũdum qualitatem motuum, & secundum velocitatem & tarditatem, & consyderat etiam de quãtitate eorum. Naturalis vero consyderat de naturis eorum, secundum quòd sunt mobilia, & declarat qualis modus motuum est possibilis in eis, & qualis non. Deinde d. & isti disputant, &c. idest Pythagorici cum hoc quòd in rebus naturalibus nõ vtũtur principio naturali, volunt se assimilari Naturalibus, & loquũtur de natura, & in motibus cęli, & etiã suis partibus: sicut Naturales loquuntur de actionibus & passionibus in rebus, quę sunt sub cœlo: & laborant in omnibus istis dando causas eorum per mathematica, scilicet numeros. Deinde dicit. vt numerẽtur in Naturalibus, & cę. i. et locuti sunt in istis rebus, vt numerentur in loquentibus de natura. concedebant enim quòd entia sunt sensibilia, & quòd sunt alia insensibilia, scilicet substantiæ abstractæ, quę sunt principia sensibiliũ. Deinde dicit. & accipiunt illud, quod dicitur cœlum, 19

Documentũ Quomodo sola Astrologia īter Mathematicas disciplinas motũ cõsideret. vide etiã 12. Met. cõ. 44. et. 2. Ph. cõ. 18. & 2. cœli. cõ. 57.

idest ꝙ isti ponebant cœlum de natura rerum, quę sunt sub cœlo: & dicunt etiam in causis apparentium in eo multos sermones. Et innuit per hoc ponentes species numerorũ causas entium. verbi gratia, quia ponebant numerum parem causam entium, quibus accidit esse paria: & ponũt impares causas entium imparium. v.g. quia ponunt ternariũ causam omnium entium, quibus accidit esse tria, similiter quaternarium, & quinarium. Ista enĩ opinio est famosa, & credita apud istos hoĩes.

Causas vero, & principia, sicut diximus, sufficientia, vt dicũt, etiam vsq; ad superiora entium transcendere, & magis quàm de naturã sermonibus conueniẽtia. Ex quo vero modo motus erit, finito & infinito, & pari & impari solum suppositis, nihil aiunt.

Ascendamus igitur ad illud, quod est altius de entibus, & pręcipue ad illud, cui conuenit sermo naturalis, & dicam⁹ ꝙ motus quoquo modo quidam est finitus et quidam infinitus, & nihil dicunt de subiecto pari & impari.

20 Quoniam omnes Antiqui conueniũt in hoc, ꝙ principia sunt contraria, & Pythagorici, qui opinabantur ꝙ entia sunt numeri, dicebãt ꝙ cõtraria, quę sunt principia numerorum, sunt finitum & infinitũ, incœpit contradicere eis, & d. ꝙ hæc duo contraria inueniuntur in motu, quapropter motus est numerus. Et, quia omnia duo contraria indigent subiecto, & isti, cùm dixerũt de finito & infinito, non dixerunt de subiecto eorum, d. et nihil dicunt de subiecto. & quia cõtrarietas in numeris est par & impar, et melius est opinari numerum esse cõpositũ ex cõtrarijs, & opinari ꝙ ista cõtrarietas est par et impar, dixit. & nihil dicunt de subiecto pari & ĩpari.

Aut quõ possibile est sine motu et mutatione generationem & corruptionem esse, aut actiones eorum, quæ in cœlo feruntur. Item siue quis eis concedat ex his magnitudinem esse, siue mõstretur hoc, quomodo tamẽ quædam corporum leuia, quędam grauitatem habentia erũt? è quibus. n. supponũt, et aiunt, nil magis ꝙ̃ de mathematicis corporibus, de sensibilibus dicũt. quare de igne, aqua, aut de huiusmodi cæteris corporibus nihil dixerũt, tanquam nil de sensibilibus proprium dicentes.

Et quomodo potest esse generatio et corruptio sine motu & alteratione, & actionibus diuersis, q̃ sunt ex cœlo. Et si fuerit concessum, aut fuerit declaratũ, ꝙ ex istis rebus fuerit magnitudo, quomodo igit̃ videtur fieri? corporũ enim hoc est leue, & hoc est graue, præter illa, quæ ponit, & dicũt ꝙ nihil est magis dignum eis, s. corpa mathematica, & sensibilia. & ideo non dixerunt de igne, & suis sensibilibus corporum, neq; videntur etiam dicere de sensibilibus sermonem conuenientem.

21 Et cùm omnia fuerint numeri, non erit illic motus omnino. & cùm motus non fuerit, nec alteratio, neq; motus cœlestis diuersi, non erit generatio & corruptio. D. d. Et si fuerit concessum, &c. i. & impossibile contingens eis est, quia congregant ex discreta quantitate, s. vnitatibus magnitudinem continuam, sed, si hoc fuerit concessum, aut ponaĩ ꝙ impossibile est declarari, quomodo ergo erit diuersitas istorum corporum naturalium? D. d. corporum enim hoc est leue, et hoc est graue, &c. i. manifestum est enim ꝙ corporum sensibiliũ hoc est graue, & hoc est leue. quomodo igit̃ possunt dare causam & leuitatis & grauitatis, cum hoc ꝙ ponũt corpus graue & leue, & vniuersaliter corpus sensibile idẽ cum mathematico? Non enim idem ponunt corpora mathematica esse priora substantia & definitione corporibus sensibilibus, sicut faciunt ponentes corpora mathematica principia corporum sensibilium s̃m definitionem & esse. Isti autem non ponũt aliquod eorum esse prius secundo. immo ponunt corpora mathematica, s. composita ex numeris idem cũ sensibilibus. et ideo non possunt dare causam, quare quędam sunt grauia, & quędã leuia, & contingit eis non dicere sermonem conuenientem in sensibilibus: quia intromiserũt se dare causas rerum mobilium ex non mobilibus.

Cõtingit Antiqs nõ dicere s̃monẽ cõueniẽtẽ ĩ sensibilibus, qa intromiserunt se dare cãs rerũ mobilium ex immobilib⁹. Idẽ supra t.c. 19. & t. co. c. 61. Idẽ hic. cõ. & t. sequẽti. et 3. cœli. c. 59. et hic infra. cõ. 25.

Item, quomodo passiones quidem numeri, & ipsum numerum putãdum causas eorum esse, quæ sunt à principio, ac de nouo in cœlo fiunt: numerum vero alium præter hunc numerum, ex quo mundus constat, nullũ esse?

Et etiam quomodo intelligendum ꝙ passiones numerorum sunt causę, & numeri, qui sunt ex cœlo, sunt existentes, & proprij, & in ęternum & nunc: et nullus alius est numerus, ex quo sit constitutio mundi?

Et quomodo possumus intelligere ꝙ passiones numerorum sunt par & impar, & aliæ sint causę passionũ rerum sensibilium, sicut albedinis & nigredinis? nulla enim proportio est inter passiones numerorum, & passiones entium naturaliũ. Et, si entia mobilia essent numerus, tunc inuenirentur in eis passiones numerorum necessario. Deinde dicit, numeri, qui sunt ex cœlo, &c. idest & numeri, ex quibus fit cœlum, in quo differunt à numeris, ex quibus fiunt alia, quæ sunt sub cœlo? Cœlum enim habet naturam existẽtem sibi propriam aliã ab ea, quæ est generabilium & corruptibilium, cùm cœlum semper est in præsenti & præterito & futuro, & omnia generabilia & corruptibilia sunt transmutabilia & natura numerorum apud eos, ex quibus constituitur mundus, est eadem natura. 22

Cœlũ h̃et naturã existẽtẽ sibi pprĩã aliã ab ea, quę ẽ generabiliũ & corruptibiliũ. vide 2. Physi. c. 1. et 1. cœli. cõ. 2.

Cùm enim i hac quidem parte opinio eis, & tempus sit, paululũ vero desuper aut deorsum iniũria, & disiunctio, aut mistio, probationem autem afferant, quòd horum quidem vnumquodq; numerus est, contingit autem in hunc locum multitudinem iam constitutarum magnitudinem esse, eò quòd passiones hæ sequũtur singula loca, vtrum iste est idem numerus, qui in cœlo, quem oportet accipere, quod horum vnumquodq; est, an præter istum alter?

* al. infusio

Et, cùm existimauerunt in aliquo particulari aliqua existimatione, erit secundum illam existimationem. et dicunt quòd hoc, quod est superius & inferius, & mixtio, et distinctio, est demonstratio quòd quilibet istorum est numerus. quapropter contingit vt magnitudines secundum hunc modum constituantur

ex

ex multis. passio enim cuiuslibet eorũ sequitur vnumquenq; locorum. quandoq; igitur erit iste numerus, q est in cœlo. & hoc est opinãdum, q̃ est vnumquodq; istorũ, aut ꝓprie.

23 Idest & contingit huic opinioni vt scientia particularium sit necessaria non transmutabilis, quia est ex nõ transmutabili: quapropter necesse est vt sensibilia sint non trãsmutabilia in suis subiectis, cùm sint numerus. Deinde dicit. & dicunt, &c. i. quia entia in maiori parte sunt paria, verbi gratia superius & inferius, & alia contraria, significãt q̃ entia sunt numeri. Contingit ergo huic positioni vt omnia corpora sint composita ex multitudine numerali. quapropter natura eorum omnium entium erit eadem natura, & definitiones eædẽ, quę sunt in eis: & passiones, propter quod diuersantur in nominibus & definitionibus, adeo q̃ quoddam corporum dicatur cœlũ, & quoddã aer, & quoddã ignis, non acquiruntur ab istis corporibus, nisi propter loca: non quia habent differentias substantiales dantes eis ista loca, sed econuerso. quod est impossibile. Contingit enim huic positioni q̃ idem corpus & eiusdẽ naturæ, quãdo fuerit superius, erit cœlum & ęternum propter locum: & quãdo inferius, erit ignis, aut terra, aut aqua, aut aer, aut generabile & corruptibile propter locum. Et quia ista impossibilia non aperte fuerunt dicta ab eis, dixit. & hoc est opinandũ, &c. i. et hoc, quod cõtingit eis, est opinãdum in vnoquoq; corporum s̃m opinionẽ eorum.

Scd̃m Antiquos differẽtię substantiales corporũ sũt ꝓp loca. Sed oppo. tenet Aristot. vide. 1. cœ. cõ. 5. & quę ibi.

Plato etenim alium esse ait. at ille quoq; numeros putat, & illa esse, & horum causas. sed intelligibiles quidem causas, hos vero sensibiles. De Pythagoricis itaq; prætermittamus modo. sufficit enim in tantum eos attigisse.

Plato autem dicit esse aliud. opinatur enim quòd ista, & suæ causę sunt numeri. sed causæ sunt intellectæ, & ista sunt sensibilia. Dimittamus nunc sermones Pythagoricos, & simus contenti in hoc, quod diximus.

24 Plato autem dicebat q̃ quidã numeri, qui sunt causæ sensibilium, sunt alij à numeris, qui sunt res sensibiles. Opinatur enim q̃ numeri, qui sunt causę, sunt naturæ intelligibiles: & numeri, quorum illi sunt causę, sunt naturæ sensibilis. Et cùm vidit q̃ hoc, quod dixit in cõtradictione Pythagoricorum est sufficiens, & q̃ post hoc oportet contradicere dicentibus numeros esse causas sensibilium, d. Dimittamus nunc, &c.

Caput Quartũ. Redargutiones aduersus Idearũ assertores: quoq; cũctã naturaliũ causas ingrere nisi sine.

Q Vi vero ideas * ponunt, primum quidem, cùm quærerẽt horum existentiũ causas habere, cætera æqualia his numero attulerunt. velut si quis numerare volens, cùm quidem pauciora existant, arbitretur non posse, plura vero ea faciat, & ita numeret. Ferè etenim formę ęquales, aut non pauciores ijs sunt.

* a. c. addit causas.

Qui autem posuerunt species esse causas, primo quęrunt causas existentibus, & secundo accipiũt quòd numeri istorum sunt æquales: adeo quòd, si homo voluerit numerare, non poterit facere entia minus, sicut non potest ea facere magis. Species igitur sunt æquales, aut non minus.

25 Qui autem posuerunt species causas entium sensibilium primo peccãt peccato, q̃rentes scire causas vniuscuiusq; entis ex alio ente, & non quærit causam eius ex suo intellectu vniuersali. Et d. hoc q̃, cũ perscrutati fuerint de necessitate, quæ inuenitur in scientijs rerum, tunc posuerunt alteram speciem entium, & sunt quæ dicuntur formæ: & deberent dare causam in hoc, s̃m q̃ in eis est intellecta intentio communis, non per aliud ens, cũ quo non habet communicationem: & sic naturam abstulerunt speciei, quę est intentio vniuersalis, et fecerũt entia omnia contraria in nomine solum: et abstulerunt nomen vniuocum, & abstulerũt scientias. Deinde dicit. & secundo accipiunt, &c. i. & secundo peccãt: quia ponunt in qualibet specie specierum entium numerum parem, & quòd nulla species est imparis: adeo quòd, si homo voluerit numerare, nõ poterit numerare ex speciebus minus quàm par, sicut non potest maius quàm par. Deinde dicit. Species igitur, &c. i. species igitur sunt æquales, aut non magis neq; minus. & intẽdit per æqualitatem paritatem.

Ex quibus, dum de eis causas quęrerent, ad illas processerunt. nam secũdum vnũquodq; æquiuocum quid est, & præter substantias cęterorum quoq; in multis est vnum, & in his, & in sempiternis.

Et isti dimittunt illud, ex quo quæruntur causæ, & declinatur ab eo. quoniam in vnoquoq; istorũ est nomen commune, & in substantijs rerum erit in multitudine vnum, et in istis, & in æternis etiam.

26 Et isti dimittunt viã, ex qua quęruntur causę rerũ: et est cõsyderatio in natura eorũ speciali, nõ ex cõsyderatione naturæ aliorũ entiũ, cũ quibus nõ h̃nt cõicationẽ. D. d. quoniam in vnoquoq; istorũ, &c. i. quoniam in vnoquoq; indiuiduorum specierum est nomen commune, & intentio communis, ita q̃ contingit vt in substãtijs, quę sunt hic, sit vna intentio equiuo. et si sint hic substantię ęternę, quę faciunt eas intelligi, et dant definitiones earũ, vt in eis sit intẽtio cõis vna, & vl̃r natura specialis, quę nullum habet esse, nisi s̃m q̃ est in intellectu.

Natura spẽtis nullũ hẽt esse, nisi s̃m q̃ ẽ intellecta, cõtra ponentes vl̃ia realia. Vide idẽ 1. de Aia cõ. 8. & 2. d aia cõ. 60. & 1. de Aia c. 18. & 12. Met. cõ. 4. & quæ ibi. idem hic cõ. sequenti.

Item quibus modis ostẽditur q̃ formę sunt, s̃m nullum eorum apparẽt. E quibusdã nanq;, non est necesse fieri syllogismum: è quibusdã vero etiam, quorum non putamus, horũ formæ fiunt. s̃m nanq; rationes, quę ex scientijs, formę erunt omnium, quorum scientię sunt. secundum vero vnum in multis, & negationum. at secũdum q̃ intelligitur quippiam eo corrupto, etiam corruptibilium: siquidẽ quicquam est horum phantasma.

Et etiã nõ declarãt modũ, qui declarat esse speciere, & q̃ ista habent esse. Ex quibusdã. n. nunq̃ fit syllogismus necessario, & ex quibusdã nõ declarantur nobis ea, q̃ existimantur esse spẽs. secundũ autem sermones acceptos ex scientijs species non sunt nisi rerum, quę sunt scientiæ, aut ex vno in pluribus ex affirmatiuis entibus. ex imaginatione autem alicuius corruptibilis rerum corruptibilium hæc nõ est nisi imago aliqua istis rebus.

plato posuit ideas [illegible] multas rationes videlicet ut bene possimus scientiam quia de sensibilibus nõ habetur scientia et ut a sensibilibus participentur et sint principium formale sensibilium [illegible] nisi subiectarum

27 Et etiam non eſt manifeſtum quòd ſubſtantia vniuerſalis habet eſſe eo modo, ſecundum quem hæc ſubſtantia ſingularis habet, ſubſtantia enim indiuidualis non fit ex ea ſyllogiſmus omnino, quoniam ſyllogiſmus oon fit niſi ex ſubſtantia vniuerſali: & ſubſtantia vniuerſalis noo fit ſyllogiſmus ad eam omnino: duæ ergo ſubſtantiæ illæ ſunt diuerſæ. Deinde dicit, ſecundum autem ſermones, & cæte. ideſt ſermones autem, qui ſuot demooſtrationum partes, & dicuntur ſciẽtiæ, non ſunt aliud quàm ſpecies. & iſta ſunt, quę conſtituũtur ex vniuerſali, quod ſic deſcribitur, quod eſt vnum prædicatum de pluribus: & ex affirmatiuis, quæ deſcribuntur ſic, aliquid prædicari de aliquo. Et, cùm diſtinxerit inter particularia & ſpecies, vult modo diſtinguere inter naturam imaginationis & intellectus, & dicit ex imaginatione, & cæ. ideſt ex imaginatione vero alicuius corruptibilis hoc eſt imago, non res intellecta. Et intendebat per corruptibilia indiuidua, quæ collocantur ſub generibus, quæ ſunt ſcientiæ, ſicut collocantur ſub vniuerſali, quod prædicatur de pluribus, & ſicut collocantur ſub affirmatione & negatione. Vniuerſale enim non habet eſſe, niſi ſecũdum quòd eſt ſciẽtia, ideſt ſecundum quòd eſt in anima: & ſimiliter affirmatiuum & negatiuum. Et intendit quòd comprehẽſiones, quæ dicuntur ſcientiæ, ſunt rerum, quæ ſunt in ſenſibilibus, noo generabiles nec corruptibiles, niſi accidentaliter: & ſunt intentiones vniuerſales, quas intellectus comprehendit in eis, & ſunt formę. Comprehenſiones vero, quæ ſuot corruptibilium & generabiliũ, ſcilicet indiuiduorum compoſitorum non ſuot ſciẽtiæ, ſed imaginatiooes eorum. Et quaſi intendebat quòd iſta ſenſibilia habent duos modos comprehenſionis, modum, qui non eſt ſcientia eorum, ſed imago: & modum, qui eſt ſciẽtia eorum, et eſt intellecta vniuerſalia.

Vlis deſcriptio.

Vle non hẽt eẽ, niſi ſm ꝙ ẽ ſcia, i. ſm ꝙ eſt in aia. Vlia nõ ſunt generabilia & corruptibilia, niſi per accidens.

Sẽſibilia habẽt duos modos cõprehẽſionis. vide aliã diuiſionẽ 3. de Anima cõ. tt.

Inſuper rationum, quæ magis certæ ſunt, quędam quidem eorum, quę ad aliquid ſunt, ideas faciunt, quorum non dicimus eſſe per ſe genus: quædam vero tertium hominem dicunt. & ſimpliciter hæ de formis rationes illa perimunt, quę magis eſſe quàm ipſas ideas eſſe volunt, qui dicunt formas. Accidit enĩ non dualitatem eſſe primam, ſed numerũ, et quod ad aliquid eo, quod per ſe eſt: & cuncta, quæcunq;, cùm quidam ſequerentur de ideis opiniones, aduerſati principijs ſunt.

Verificantes autem ſermones quidam ponunt ſpecies de relatiuo, & non opinantur ꝙ aliquid per ſe eſt genus: & quidam dicunt tertium hominem eſſe. & iſti auferunt per vnitatem ſermones, qui ſunt in ſpeciebus, & præcipue qui opinant̃ dicentes eſſe ſpecies, & ſunt iſtæ. Et cõtingit ex hoc ꝙ dualitas nõ ſit prior numero, & hoc etiã eſt relatiuũ ad aliqd, & dr̃ de ſe: et alia, q̃ dicunt quidã de opinionibus in formis, & errauerunt in eis per principia.

28 Dicit ꝙ Philoſophi verificãtes ſunt illi, qui opinantur ꝙ ſpecies ſunt relatiuæ, & ꝙ non ſunt exiſtẽtes per ſe: cùm manifeſtum eſt de relatiuo ꝙ non dicitur niſi in reſpectu alicuius: & cùm relatiuum auferetur, auferetur illud. quòd autem ſpecies ſunt correlatiuæ manifeſtum eſt ex definitione ſua: ſpecies enim eſt illud, quod eſt magis proprium duorum vniuerſaliũ, quod poteſt reſponderi ad quid. D. d. & quidam dicunt tertiũ, &c. i. & quidã dicũt ꝙ, ſi homo ſenſibilis habet hoĩem intellectũ, ſic homo intellectus debet hẽre hoĩem tertiũ. D. d. & iſti auferunt per vnitatẽ, &c. i. & per hoc, quia ponunt formas eſſe eaſdem in numero, auferunt definitiones ſpecierum. vnum enim in numero non prędicatur de pluribus. & ſpecies eſt vna intẽtio ſm formam, & ideo definitur ꝙ eſt vniuerſale prędicabile de pluribus ſm quid, & hoc contingit magis dicentibus ꝙ natura ſpecierum abſtracta eſt eadem cum natura ſenſibilium. D. d. Et cõtingit ex hoc, ꝙ dualitas, &c. i. quia cũ genera, & ſpecies fuerint res exiſteotes per ſe, cõtinget vt ſint principia priora elemẽtis, ex qoibus componũtur illa, quæ collocantur ſub illo genere. intellectum. n. vniuerſale eſt prius ſm cauſam, & tẽpus eo, qđ eſt ſub eo. dualitas igitur, ex qua componitur numerus, eſt poſterior numero: et compoſita ex quatuor elemẽtis ſunt priora elemẽtis. D. d. & hoc etiam eſt relatiuum, &c. i. & quomodo numerus erat prior dualitate, & dualitas eſt exiſtens per ſe, numerus autẽ eſt ex relatione? D. d. & dicitur de ſe. i. ꝙ cùm numerus ponatur abſtractus, et fuerit ſemper dictum de alio, contingit vt dicatur de ſe: quod eſt impoſſe. D. d. & alia q̃ dñt, &c. i. & hæc impoſſibilia cõtingunt oĩbus opinionibus dictis à ponẽtibus formas, et errãtibus ĩ hoc ĩ pſcrutatiõe pricipiorũ.

Vnũ numero nõ pdicaĩ de pluribus. Idẽ Porphyrius capi. de Gñe: & ĩ pdicamẽtis, ca. de ſubſtãtia.

Intelſm vle eſt prius ſm cãm, et tẽpus eo, qđ ẽ ſub eo. Oppo. i. de Aia. te. c. 8. Vide con. Zim.

Item ſecundum exiſtimationem, ſecũdum quam eſſe dicimus ideas, non ſolum ſubſtantiarum, ſed multorum etiam aliorum formæ erunt. Etenim vnus conceptus nõ ſolum de ſubſtantijs, ſed de cæteris etiam eſt. & ſcientię non ſolum ſubſtãtiæ, ſed etiam aliorum ſunt. & cætera huiuſcemodi accidunt infinita.

Et etiam ſm intelligere, de quo dicebãt eſſe formarum, contingit vt formę non ſint tantũ ſubſtantiarũ, ſed & nõ ſubſtantiarũ. Et ſilr ſciẽtię ẽt nõ ſunt tm̃ ſubſtãtiarũ, ſed aliarum rerũ. & talia multa enumerata, quæ contingũt eis.

Ideſt, & etiam contingit eis, cùm dixerunt ꝙ intelligere eſt formarum exiſtentiũ per ſe, vt formæ non ſint ſubſtantiarum, ſed accidentiũ. Intelligere enim non eſt tantum ſubſtantiarum, ſed etiam accidentium. 29

Secundum vero neceſſitatem & opiniones de eis, ſi formæ participabiles ſunt, neceſſe eſt ſubſtantiarũ ſolum eſſe ideas. non enim ſecundum accidẽs participatio earum eſt, ſed eatenus oportet vniuſcuiuſq; participem eſſe, quatenus * non de ſubiecto dicitur. Dico autẽ, vt ſiquid ipſo duplo participat, hoc etiã æterno participat, ſed ſecundum accidens. accidit enim duplo, æterno eſſe. quare formæ ſubſtantia erunt. hæ autem hic, & ibi ſubſtantiam ſignificant. An quicquam erit dicere eſſe aliquid præter has vnum in multis? Et ſi eadem ſpecies eſt idearum, & participantium, erit aliquid cõmune. Cur enim magis in corruptibilibus dualitatibus, & pluribꝰ qdẽ dualitatibus, ſed ęternis, dualitatẽ eſſe vnũ, & idẽ ſit, ꝙ in hac, & quadam? Et ſi non eſt eadem ſpecies, æquiuocatio erit profecto: & ſimile, ac ſiquis & Calliam, & lignum hominẽ appellarit, quorum nullam inſpexerit cõicationẽ.

* a.l. de ſubiecto dicaĩ.

Secundum autem neceſſarium eſt & quod exiſtimatur in eis ſecundum illum, vtrum ſpe-

cies

cies substantiarum sint admixtę, et necessariū est vt sint singularia. quia determinatio eorū non est per accidens, sed necesse est vt quodlibet eorum in se sit determinans, cùm nec dicatur de subiecto. Dico, vt in aliquo sit duplū, in illo igitur erit ęternitas, sed per accidens. accidit enim duplo, q fuit æternum. & res, quarum species sunt substantiæ, sunt in hoc loco significantes substātias. Illic autem qualecūq; sit ens, dicitur esse aliquid, & cum hoc vnum de pluribus. Si igitur est species specierum, & determinata habent aliquid in quo communicāt, quid est igitur illud, quod est proprium dualitatibus corruptibilib⁹? Et dualitas est, ꝓprium dualitatibus corruptibilibus, & dualitas est multitudinis. dualitas enim est æterna, et est eadem. dicitur ergo in respectu alicuius, et de se. Et, si species non fuerit eadē, tunc erūt ęquiuoca. v.g. vt aliquis vocet hominem Calliam & lignum sine consyderatione ad intentionem, in qua communicant.

Secūdum autem illud, quod videtur esse necessariū in formis, & quod consequitur ex eo, est credendum q species, quæ dant definitiones & substantias eorū, quę sunt sub eis, debēt esse * adunatę cū eis, de qbus prędicātur. prędicatio enim eorum de illis, quę sunt sub eis, non est accidentaliter, sicut prædicatio accidentium de substātijs, & accidentium de se adinuicem. Et dixit hoc, quia propter hoc, q istæ scientiæ sunt necessariæ, opinati sunt dicentes formas esse q scientiæ sunt formę abstractæ: & vocauerunt eas formas abstractas. Et d. & necessarium est vt sint singularia. i. & propter hoc, q sunt necessariæ, oportet vt sint cū eis, de quibus prędicantur æedem in actu. D. dedit causam in hoc, & d. quia determinatio eorum non est per accidens. i. quia determinatio subiectorum ab vniuersali, quod dicitur de eis, non est sicut determinatio, quæ est in prędicatione accidentium de substātijs, aut accidentium de se adinuicem. et d. hoc, qa necessariæ sunt scientiæ, vt opinati sunt. D. d. sed necesse est, &c. i. sed necesse est vt qdlibet prædicabilium formarum sit determinans substātiam sui subiecti essentialiter, cùm nō prædicetur de eo sicut accidēs de suo subiecto. accidentia enim determinant sua subiecta accidentaliter. D. d. exemplum, & dixit. Dico, vt in aliquo, &c. i. V.g. vt aliqd sit duplū, & sit æternum. tunc enim continget vt alterum eorum dicatur de aliquo accidentaliter. dicitur enim q duplū est æternum, sicut dicitur q musicus est medicus, quia accidunt eidem subiecto. D. d. & res, quarum species sunt, &c. i. & ideo species, quæ sunt substantiæ, significant de sensibilibus substātias: & spēs, q̄ nō sunt subæ, significant de sensibilib⁹ nō subas. D. d. Illic aūt, &c. i. illic autem quodcūq; sit de formis abstractis, dicitur esse aliquid, et ens in substātia, sicut dicitur de quocūq; sit hoc, q est aliquid, & ens. D. d. Si igiť est species specierum, &c. i. si igitur dicere aliquid & vnum & ens, qđ prædicatur de abstracto & sensibili, & est determinans omnia, quæ inueniuntur in aliquo esse, & est forma formarum, & determinata habent aliquid, in quo communicāt, contingit vt illa, quę sunt illic, & qui hic sunt, habeant aliquid, in quo communicant. v.g. si prima dualitas communis oībus dualitatibus secundum sermonem dicētium hoc esse dualitatem absolutam determinantem omnes dualitates, in quo igitur communicant? & quod est proprium corruptibili, & quod est proprium æterno? & hoc intēdebat cùm dixit quid igitur est proprium? &c. i. quid igitur est propriū primis dualitatibus corruptibilibus, & quid est proprium incorruptibilibus, cū dualitates sint multæ? & posuimus cū hoc q prima dualitas est vniuersalis vtroq; modo. accidit igitur dualitati eternæ vniuersali omnibus dualitatibus corruptibilibus & æternis, vt dicatur quandoq; de se, secundum q est æterna: & quandoq; in respectu aliorū, sm q determināt illa, & significant subas aliorū. D. d. Et, si spēs non fuerit eadē, &c. i. si nō fuerit eadē intentio, in qua cōicant corruptibilia & æterna, tunc hæc dualitas, q̄ dicitur de corruptibilibus, & ęternis, dicetur ęquiuoce. & intēdit, cùm dualitas fuerit dicta de æterna, & de corruptibili, nō erit forma ei⁹, neq; demonstrans eius substantiam. & vniuersaliter si species nō fuerit, & est illud, quod prędicatur de pluribus diuersis sm qd, tūc nomen dictum de illis formis, & de illo, quod hic est, erit æquiuocum, et destrueniť sciētiæ.

> Corruptibili & ęterno nil cōe vniuocū est. 10. Met. te. c. vi. & t. co. c. c. & in libr. de Substantia orbis

Potissimum vero dubitabit aliquis, quidnam formæ conferant sempiternis sensibiliū, aut illis, quæ fiunt & corrumpūtur. nec enim motus, nec alicuius transmutationis eis causę sunt. At nec ad scientiam aliorum prosunt. nec. n. horū illæ subæ sunt: in his eteni essent. nec ad esse, cùm non insint participantibus. ita etenim fortassis causæ putabuntur esse, vt album mistum albo. Sed ista ratio facile redargui potest, quam Anaxagoras prius, Eudoxus vero posterius, & quidam alij dixerunt. facile enim est multa, & impossibilia ad hanc opinionem cōgerere. At nec ex formis cætera sunt, sm vllū illorū modorū, qui dici solent.

Et ambigit homo magna ambiguitate in hoc, q acquiruntur res sensibiles, & corruptibiles & generabiles de speciebus æternis, cùm non sint causę alicuius motus, & alterationis. Et talis est dispositio earū in scientia. neq; etiā adiuuant in alijs rebus, neq; substantiæ illorū sunt de substātijs istorum sensibilium. Et ista etiam, si vnum in vniuersalitate non fuerint, non erunt, vt aliquis existimat q causa in albo est, quia albedo fuit mixta cum albo. Sed hoc est bonæ motionis. & Anaxago. primo, & posterius Eudoxus, & alij dixerunt q facile est congregare multa. Sed hoc est impossibile secundum hanc opinionem. Immo neq; aliæ res fiunt ex speciebus secūdum aliquem modorum, qui assueti sunt dici.

Et cùm manifestum est q causæ rerum generabiliū & corruptibilium, & vniuersaliter transmutabilium sunt corpora naturalia, quæ sunt principia transmutationis in rebus sensibilibus, miratur homo quid induxit eos ad inducendum formas abstractas. quod enim est abstractum quomodo adaptatur vt ex eo transmutentur entia materialia? quod enim est materiale non transmutatur nisi ab alio materiali. Deinde dicit. Et talis est dispositio earum in scientia, idest & nihil coget ad ponendum eas propter scientiam. & etiam non apparet q habent iuuamētum in esse rerum sensibilium, idest quia non generant res sensibiles. indiuiduū enim non generatur nisi ab alio indiuiduo. neque etiam 31

> Quod est materiale nō trāsmutatur nisi ab alio materiali. Idē. 7. Met. cō. 31.

> Indiuiduū nō gñat nisi ab alio indiuiduo. vid idē 7. Met. c. 31.

adiuuant in generatione indiuiduorum, sicut corpora cœlestia iuuant. D.d. neq; substantiæ illorum sunt de substantijs istorum. i. neq; substantię illarum formarũ abstractarum sunt de substãtijs istarum rerum sensibilium, cùm illæ sint eternæ, & istæ generabiles & corruptibiles. & ideo non possunt esse causę eorum, neq; s̃m formas neq; s̃m agentes. Deinde dicit. Et ista etiã, &c. .i. & ista etiã insensibilia, si in eis nõ fuerit intentio vniuersalis vna admixta eis, non erunt entia. quemadmodum, si albedo non esset mixta cum re alba, nõ esset aliquid album omnino. Et per hoc, quod dixit. Sed hoc est bonæ motionis, innuit ꝙ mixtio intẽtionis vniuersalis substãtialis cũ particularibus est fortior mixtione accidẽtium cum suis subiectis. D.d. & Anaxa. &c. .i. & manifestum est ꝙ nos possumus accipere facile in rebus multis vnam intentionem vniuersalem existentem in eis. & si ista intentio esset vna in numero, i. abstracta, sicut dicunt dicentes formas esse, tunc impossibile esset vt inuenirentur in pluribus. vnum enim in numero non inuenitᷣ in pluribus. & sic congregare plura ad vnũ est impossibile. Deinde d. neq; aliæ res, &c. .i. & impossibile est vt formæ sint causæ transmutationis, & generationis, & corruptionis, & vniuersaliter causæ sensibilium secundum aliquem modorum, qui assueti sunt dici ab eis. verbi gratia hoc, quod dicunt, ꝙ sunt exemplaria eorũ, & ꝙ sunt causę scientiæ eorũ.

Cogita quo subę abstractę nõ pñt eẽ cãę agentes, & formales, istorũ corruptibilium.

Documentũ Mixtio intẽtiõis vniuersalis subãlis cũ pticularibus ẽ fortior mixtione accidentiũ cum suis subiectis

Dicere vero exemplaria eas esse, & cætera eis participare, vaniloqa, & metaphoras poeticas dicere est. Quod enim est, quòd agit, ad ideas inspiciẽs? possibile enim est & esse, & fieri quodcunq; simile, etiam non ad illius imaginem. quare & existente Socrate, & non existẽte, fiet vtiq; qualis Socrates est. similiter autem etiam si Socrates sempiternus esset. At eiusdem erunt plura exemplaria, ergo etiam formæ. veluti hominis, animal, et bipes, simul autem & idealis* homo.

* ipse homo

Dicere autem species continẽtes se est sermo vacuus, similis sermonibus versificatorũ. Et quid est illud, quod nõ agit absq; eo ꝙ aspiciet formã? potest enim esse ens et non ens, & si nõ assimilatᷣ alicui: adeo ꝙ Socra. erit, & nõ erit nisi vt exemplar sit Socratis. Et s̃m hunc modum declaratur ꝙ Socrates sit æternus, & hẽt multa exẽplaria, sicut species. sicut homo hẽt aĩal & bipedale, & homo idẽ est in vtroq;.

32 Idest Dicere autem species continẽtes se, nõ species indiuiduorum, sed formas existentes per se, verbi gratia, si aliquis dixerit ꝙ homo est sine carne, & osse, est sermo fabulosus. Deinde dicit. Et quid est illud, quod non agit, &c. i. facientes exemplaria quęrunt, dicentes ꝙ res generans entia impossibile est vt generet aliquid indiuiduorum, nisi aspiciat exemplar illius indiuidui, quęrũt, s. de natura istiᵘ generatę rei & generãtis. Quoniam, si fuerit generata et generans per quãcunq; naturam sit, s. ꝙ nullam habet materiam propriã, tunc possibile erit vt sit ens & non ens ęqualiter. et si fuerit ens, tũc posẽ erit vt aspiciat exẽplar, et nõ aspiciat, et si aspexerit tunc posẽ erit vt assimiletur, & nõ assimiletᷣ: et sic generatio erit à casu. & intelligit generationẽ esse casu, ꝙ generans sit de natura generati. & si non, tunc generans non generabit sibi simile, verbi gratia homo hominem. & secundum hoc generans non indigebit exẽplari. Deinde dicit, non sicut Socrates, i. & indiuiduũ essentialiter nõ generatur nisi ab indiuiduo suę speciei. quapropter necesse est vt generans Socratem sit aliud indiuiduum sibi simile. Deinde dicit. Et secundum hũc modum declarabitur quòd socrates sit æternus. idest & etiam si posuerimus hæc exemplaria, contingit vt sit aliquod indiuiduum, quod Socrates generatus habebit Socratem æternum. & secundum hoc continget vt indiuiduum habeat naturam vniuersalem. & sit cõpositum ex naturis vniuersalibus, sicut est species. & hoc intendebat, cùm d. sicut homo habet animal, &c. .i. & indiuiduum habet definitionem, sicut habet spẽs.

Indiuiduum essentialr nõ gñat nisi ab indiuiduo eiusdẽ spẽi. vide idẽ sup. c. 31.

Item non solum sensibilium exẽplaria formæ erunt, verum etiam ipsarum, vtputa genus, tanquam genus specierum. quare idem erit exemplar, & imago. Item videri possit impossibile esse separatam substantiam, & cuius est substantia. quare quomodo ideæ, cùm rerum substantiæ sint, separatæ fuerint? in Phædone autem ita dicitur, quòd tum ipsius esse, tum ipsius fieri formę causæ sunt.

Et etiam species non sunt exemplaria rerũ sensibilium, sed & sui ipsarum etiam, sicut genus, quod est genus multarum specierum. & sic idẽ erit exemplum, & forma sui ipsius. Et etiam impossibile est vt existimentur esse entia abstracta à substantijs, & substantiæ non. & si non, quomodo erunt species substantiæ rerum abstractarũ ab illis? & hoc dictum fuit in Phædone, scilicet quòd species sunt causæ esse generationis.

Idest & cùm illud, quod prędicatur de aliquo, & notificat essentiã eius, si fuerit forma abstracta, tunc species non erunt exemplaria rerum sensibilium, sed sui ipsorum. quoniam sicut indiuidua habent exẽplaria propter specialitatẽ, quæ est in eis, verbi gratia indiuidua hominis propter humanitatem, ita species abstractæ habent exemplaria per generalitatem, quæ est in eis, sicut species sensus habent exẽplaria per sensum, quod est genus. Deinde dicit. Et etiam impossibile est, &c. i. & etiam impossibile est existimare formas esse abstractas à substantijs, quarum sunt formæ, & substantias non esse, s. quod est impossibile, s. formas remanere, & deficere res, quarum sunt formæ: quoniam tũc nõ esset generatio neq; corruptio. Et, quia potest aliquis dicere ꝙ Plato non dixit eas esse causas generationis & corruptionis, neq; partes formales rerum sensibilium, notificauit ꝙ Plato dixit hoc in libro Phædon, & dixit. & hoc dictum fuit, &c. 33

Impossẽ ẽ existimare formas esse abstractas à substãtiis quarũ sunt formæ.

Quanquam formis existentibus, non tamen participantia fiunt, si non sit, quod moueat. At multa alia fiunt, velut domus, aut annulus, quorum non dicimus esse formas. quare patet posse cõtingere cætera quoq; & esse, & fieri, etiam propter tales causas, quales eorum, quæ nunc dicta sunt.

Et etiam cùm species fuerint, entia non habebunt determinans, si non fuerit illud, quod est lectus cum alijs multis rebus, sicut domus & annulus. & aliæ res, quas non diximus esse entia, manifestum est ꝙ posẽ est vt sint, & vt sint res à talibus istis causis, q̃ mõ fuerãt dictę.

Et

34 Et cùm species fuerint res existentes extra animam nõ habent genus, quod determinat eas, & qđ notificet intentionem vniuersalem, per quam sunt entia. & cùm non habuerint hanc intentionem, non erunt entia: quẽadmodum si domus, & annulus, et lectus non esset aliquod istorum particularium. et hoc intendebat cùm dixit. & aliæ res, quas non diximus esse entia. Deinde d. manifestum est, &c. i. si igitur habuerint tales species, & genera, manifestum est ꝙ illæ sunt causæ, ex quibus componuntur res sensibiles. & ideo non sunt his aliæ causæ. & intendit ꝙ contingit ex hoc vt res sensibiles sint compositę ex talibus causis, i. ex rebus compositis ex formis & materijs. Et dedit exemplum in artificialibus, quia nullus dicit ꝙ vniuersalia eorum non habent esse extra animam. & ideo forte intendebat, cùm d. & res quas nõ diximus esse entia, istum modum * vniuersalium, scilicet artificialium.

* a. l. vniuersalem.

Item, si formę numeri sunt, quomodo erũt causæ? Vtrum quoniam ipsa entia sunt diuersi numeri, vtputa hic quidẽ numerus homo, hic vero Socrates, hic autem Callias? Cur igitur illi his causę sunt? etenim si hi quidem ęterni, hi vero non, nihil differt.

Et etiam, si species sint numeri, quomodo erũt causæ? Primo vero, quia numeri entium sunt diuersi, verbi gratia ꝙ istæ numerus est homo, & iste Socra. & iste Hyllus: quare igitur erũt illic illę causæ istorũ? & non adiuuant etiã in hoc, si q̃dam fuerint æterna, & q̃dã nõ.

35 Cùm destruxit formas esse secundum opinionem dicentium ꝙ natura formarum est alia à natura numerorum, reuersus est ad opinionem dicẽtium ꝙ natura numerorum, & formarum est eadem, & est opinio Platonis. Et d. Et etiam si species, &c. i. & etiã si formæ fuerint numeri, quomodo erunt causę rerum sensibilium? Primo vero, quia contingit vt idem ens sit compositũ ex multis numeris diuersis ſm formã. v. g. ꝙ istud ens indiuisibile est aĩal, & est homo, & est Socrates. quapropter debet habere numerum, per quem est animal, & numerum per quem est homo, et numerum per quẽ est socrates. & similiter Hyllus debet habere tales numeros. & cũ hoc impossibile est in numeris, in quo igitur erunt numeri causæ istorum? Deinde dicit. & non adiuuant, &c. i. ꝙ numerus, qui est quasi genus de istis sensibilibus, non adiuuat in numero, qui est quasi indiuiduũ. ille enim, qui est quasi genus, est ęternus, & ęternũ non potest esse pars generabilis rei & corruptibilis.

Quòd si quoniam prŏportiones * numerorum ea, quæ hic, aut consonantia, patet quòd vnum quiddam erit, quorum proportiones sunt. Si igitur hoc materia est, manifestum est quòd ipsi etiam numeri proportiones cuiusquam alterius ad alterũ erunt. Dico autem, vt si Callias proportio est in numeris ignis, terræ, aquæ, & aeris, & ipse homo aliquorũ aliorum subiectorũ erit. & idea numerus, ac etiã ipse idealis homo, siue aliquis numerus sit, siue non, erit tamen proportio in numeris aliquorum, & non numerus. & non erit aliquis propterea numerus.

* rationes.

Et cùm definititiones numerorum fuerint conueniẽtes illis, quæ sunt ante, manifestum est ꝙ aliquid est, cuius sunt istæ definitiones. Et manifestum est ꝙ hoc est materia. isti enim numeri sunt definitiones illorum adinuicem. Verbi grã ꝙ si definitio Hylli fuerit in numeris ignis, & terrę, & aquę, tunc istę homo aut erit aliquis numerus, aut non, quousq; sit definitio aliquorum numerorũ, et non numerus. & non erunt ista etiam aliquis numerus.

Et cùm numerus est ens existens extra animã, et habuit definitionem, sicut alia entia, manifestum est ꝙ definitio numeri debet esse conueniẽs ei, quod est ante, i. definito. & sic numerus erit compositus ex materia & forma: & definitio numeri non erit numerus, sicut definitio hominis non est homo. & ideo d. Et manifestum est ꝙ est hoc materia. i. ꝙ materia est recipiẽs definitiones. D. d. isti enim numeri, &c. i. contingit ex hoc ꝙ quędam entia sunt priora seinuicem, i. ꝙ quędam eorũ accipiũtur in definitionibus quorundam. & ex hoc, ꝙ ponunt ea numerum, vt isti numeri, contingit ex hoc vt sint definitiones sui ipsorum adinuicem. D. d. exemplum, & impossibile cõtingens ex eo, & d. V. g. &c. i. v. g. ꝙ si numeri aquę, ignis, & terrę, & aeris fuerint accepti in definitione hominis, tunc homo, si fuerit aliqs numerus, non erit sic, donec illa, quę sunt accepta in definitione eius, sint definitio numeri, & hominis, non aliquis numerus. Definitio enim numeri nõ est numerus: quemadmodũ definitio animalis non est animal. et ſm hoc ista elementa accepta in definitione hoĩs non erũt numerus. & iam posuimus ea esse numerum: quod est inconueniens. aut homo non erit numerus. 36

Definitio numeri nõ ẽ numerus: sicut definitio alalis nõ ẽ alal.

Item ẽ multis numeris vnus numerus fit, ex speciebus vero, quõ species vna? Quòd si nec ex his, sed ex numerabilibus, vt ex decem millibus, quomodo se habent vnitates? Siue enim eiusdem speciei sunt, multa inconueniẽtia sequẽtur. siue non eiusdem speciei, nec eædem inuicem, nec cęterę omnes omnibus,

Et etiam ex pluribus numeris fit vnus numerus, quomodo igitur ex pluribus speciebꝰ fit vna species? Et si nõ fuerit ex eis, sed ex numeris, sicut mille, quomodo igiť sunt istę vnitates? Quoniam, si sunt consimiles in specie, cõtingunt multa impossibilia. & si vnaquæq; fuerit per se in aliqua specie, non erunt diuersorum, neq; diuersa omnia sunt omnino.

Et etiã manifestũ est ꝙ ex pluribus numeris fit vnus numerus. & si spẽs sunt numeri, quõ ex pluribus speciebus fit vna spẽs? & cõtingit, sicut dñt qdã, si sit vnitas pũctus, & dualitas sit linea, & trinitas supficies, & quaternitas sit corpus, vt supficies sit cõposita ex linea & pũcto, & corpus sit cõpositũ ex supficie & linea & pũcto: qđ est impoſſe. D. d. Et si non fuerit ex eis, &c. i. ꝙ si numeri formales nõ insurgũt ex numeris diuersis, sed ex numeris cõueniẽtibus, sicut cẽtũ ex denarijs, & mille ex cẽtenarijs, tunc vnitates istorũ, aut erũt cõuenientes in q̃titate & forma, aut diuersę. Si igiť fuerint cõuenientes in forma, cõtingunt multa impoſſia. quorũ vnũ est vt oẽs spẽs sint cõuenientes in forma. & si fuerint diuersę in spẽ continget vt nõ sit numerus. Et ideo d. & si vnaquęq;, &c. i. et si vnaquęq; vnitatum numerorum formalium fuerit diuersa ab alia, non erit numerus. Diuersa enim numerãt se adinuicem. numerus autem numerat se adinuicem, aut per vnitatem, aut p numerũ. 37

Quo nãq; differet, cū impassibiles sint? hęc enim nec rationabilia sunt, nec intellectioni consentanea. Item necesse est aliud quiddam numeri genus ponere, circa qd' Arithmetica. Et quid proficit, cùm non sint passiua? & hoc non est de rectis sermonibus, neque intelligitur. De necessitate igitur est ponere aliū numerum, & est subiectum Arithmeticæ.

38 Et quid coget, vt causę rerum non passiuarum, sicut numerus, sint necessaria in esse rerum passiuarum. passiua enim necessario componuntur ex passiuis. Deinde dicit. De necessitate igitur, &c. i. & cū manifestum est ꝙ impossibile est vt numerus mathematicus sit substantia rerum sensibilium, necesse est, si aliquis sit numerus, qui dat substantiam rerum sensibilium, vt sit alius à mathematico. Sunt igitur tres species numerorum. est enim numerus mathematicus, qui non multiplicatur per multiplicationem numeratorum. & est numerus formalis, qui diuersatur per numerationem entium. & est numerus, cuius istæ numerus est forma: & sunt sensibilia. Et quia hoc contingit huic positioni: & dicentes ꝙ formæ sunt aliæ à numeris ponunt numerū naturam mediā inter formas & sensibilia: dixit etiam contradicendo eis.

Tres sūt species numerorum.

Et omnia, quę media dicuntur à quibusdā. quę quomodo, aut ex quibus principijs sunt, aut cur ista sunt, quæ media illorum, & horum erunt?

Et omnia media, aut sunt ex rebus simpliciter, aut ex aliquibus principijs, aut ex illo, ex quo est ordinatum post media.

39 Idest & cùm numerus mathematicus est medius inter formas & sensibilia: & omne medium aut est compositum ex rebus simplicibus simpliciter, aut ex rebus simplicibus in respectu mediorum, aut ex formis ipsorum mediorū. sed quia media facta à medijs prioribus eis non sunt secundum ꝙ sunt media, sed secundum ꝙ sunt formæ diuersæ: quoniā, si medium esset ex medio secūdum ꝙ est medium, tunc media procederent in infinitū: ideo dixit in loco eius, quasi dicat ex formis mediorum compositis ex illo, ex quo est ordinatum post media. Res enim ordinatæ sub medijs, secundū ꝙ sunt media, s. secūdum ꝙ medium est genus eorum sunt species mediorum. & ideo dicitur ꝙ species sunt ordinatæ sub genere. Et intendebat per hunc sermonem ꝙ numerus mathematicus est cōpositus ex numero formali & sensibili. & manifestum est ꝙ hoc est impossibile in numero mathematico. Et est manifestum ꝙ illi non intendebant per hoc, quod dicunt ꝙ numerus mathematicus est medius inter formas & sensibilia, secūdum istum modum, sed intendūt ꝙ natura numeri est quasi natura media inter formas abstractas & formas sensibiles materiales. Sed notum est per se ꝙ nulla natura est media inter esse abstractum & materiale. hęc enim duo contraria, s. æternum & corruptibile manifestum est ꝙ sunt immediata.

Omne medium aut est cōpositū ex rebus simplicibus simpliciter, aut ex rebus simplicib' in respectu mediorū, aut ex formis mediorum.

Notū est per se ꝙ nulla natura ē media inter eē abstractū & materiale. vide in summa de formis hois. vide in 2. phys. cō. 26. vide cōm. Zim.

Item vnitates, quæ in dualitate sunt, vtraq; ex aliqua priore dualitate. at hoc impossibile est. Item cur vnum est numerus collectus.

Et etiam vnitates cuiuslibet eorum sunt ex aliquo. euenit igit̄ hoc ex dualitate: quod est impossibile. Et etiam non erit numerus vnum iteratum.

Et cùm vnitates fuerint dualitas numeri medij, contingет vt dualitas sit ex aliquo, & vt dualitate aliquid sit prius. Deinde dicit. Et etiam nō erit numerus vnū iteratum, & cætera. idest & si numerus fuerit ab vno abstracto, tunc in eo non inuenietur vnum iteratum. dualitas enim in vna re est propter materiam. causa enim iterationis eorundem numerorum est iteratio vnius numeralis. & vnum, quod est immateriale, non iteratur secundum indiuiduum. Et potest intelligi sic. & etiam quomodo vnus numerus vniuersalis erit iteratus: & similiter vnum intellectum: & vniuersalia innata sunt non iterari? Intellectum enim animalis non inuenitur magis vno: sed ex intellectu vnius inueniuntur multæ vnitates. & similiter in terno, & quaterno inueniūtur infinitæ trinitates, & infinitę quaternitates. 40

Dualitas in vna re nō inuenit nisi ꝑ materiam.

Item adhæc, quæ dicta sunt, si vnitates differentes sunt, oportet ita dicere, sicut quicunque quatuor, aut duo dicunt elementa. Etenim horum singuli non dicunt elementum, quod commune est, vt puta corpus, sed ignē, & terram, siue commune quid sit corpus, siue non. nunc autem dicitur, ac si vnum ita esset (vt ignis, aut aqua) similium partiū. quòd si ita sit, numeri non erunt substantiæ. Sed si ipsum vnum aliquid est, & hoc principium est, patet quòd vnum multipliciter dicitur. aliter nanq; impossibile est. Volētes autem substantiam referre ad principia.

a. l. indifferentes.

Et similiter dicimus in vnitatibus, quas diximus, si fuerint non diuersę secundum hunc modum: et est modus dicentium quòd elemēta sunt quatuor, aut duo. Omnes enim illi nō opinantur quòd elementum est commune eis, scilicet corpus, sed ignis, & terra, siue corpus fuerit commune eis aut nō. vnum igitur nunc dicimus de illo, quod est consimilium partium, sicut ignis & aqua. Et, cùm ita sit, numeri non erunt substantiæ. Sed manifestum est quòd si vnum est, quòd illud est principiū, & vnum dicitur multis modis. Sed illi volunt eleuare substantias ad principia, secūdum ꝙ non est possibile.

Et nos dicimus, &c. idest & nos dicimus quòd via dicentium quòd substantiæ entium sunt compositę ex vnitatibus non diuersis in specie, est eadem cum via dicentium quòd elementa sunt res singulares, scilicet indiuiduales, non vniuersales: sicut sermo dicentium ꝙ elementa sunt quatuor, scilicet aqua, & ignis, terra, & aer, aut duo eorum. isti enim non opinantur quòd vniuersale commune istis est elementum, scilicet corpus, sed ignis, & terra: & indifferenter apud eos siue istud commune habuerit esse, aut non habuerit esse. Et hoc, quod dixit, est contingens eis. quia, cùm vnitates numerales fuerint extra animam, erunt in materia, & erit vna secundum formam, & multę secūdum numerum. & ista est dispositio vnitatum, quæ significant ea, quæ sunt consimilium partium: & dispositio multitudinis existentis in eis. & hoc intendebat, cùm d. vnum igitur nunc, & cæte. Deinde dicit. &, cùm ita sit, numeri non sunt substantię. idest et cùm vnitates non sunt nisi elementa vnitatum sensibilium, sm ꝙ sunt vnitates indiuiduales cōsimiliū partiū, manifestum est ꝙ numeri, 41

qui

quæ sunt species, non sunt substantiæ abstractæ, s. formæ. Sed manifestum est, si fuerit declaratũ aliquod vnum existẽs per se extra animam, quòd illud est principium omnium entium. Deinde dicit. & vnum dicitur multis modis. i. & possibile est vt in quolibet prædicamentorũ sit vnum, s. indiuisibile in illo prædicamento, sicut est in quantitate discreta: quia vnũ dicitur multis modis. Et d. hoc, innuendo errorem Antiquorum opinantium vnum dici de vna intentione, s. substantia indiuiduali, sicut dicebãt de hoc nomine ens. D. d. Sed illi volunt, &c. i. per hoc, ꝙ ipsi quærunt principia substãtiæ, rectum fuit. sed eleuant substantias, aut ꝙ non est possibile vt sit principium substantiæ, sicut formæ numerales, & magnitudines geometricæ.

Longitudines quidem ex longo & breui ponunt, ex quodam paruo & magno: planũ vero ex lato & stricto: corpus autem ex alto & humili.

Linea autem componitur ex longo & breui, & ex paruo & magno: & superficies ex lato & stricto: & corpus ex profundo & imo.

42 Quoniam Antiqui dicebant ꝙ principia prima sunt contraria, & isti similiter dicẽtes numeros dicũt ꝙ prima contrarietas in numeris est multum & paucum, & in magnitudinibus prima contraria sunt apud eos principia, narrat sermones eorum in hoc, & d. Sed isti ponũt principia lineæ hanc contrarietatem, s. longum & breue, & magnum & paruum: & ponunt contrarietatem, ex qua fit superficies, latum & strictum: & ex qua fit corpus, profundum & imum.

At quomodo aut planum habebit lineam, aut solidum lineam atq; planum? aliud nanq; genus latum & strictũ, altum & humile. Quẽadmodum igitur neq; numerus est in eis, eò quòd multum & paucum ab his aliud est, ita manifestum est, quòd nec aliud quicquam superiorum inferioribus inerit. At vero nec latum genus alti est. etenim corpus esset planũ quid. Item puncta, ex quo insunt? At huic generi aduersabatur Plato, tanquam existenti dogmati Geometrico. sed nominabat principium lineæ, hoc vero sæpius ponebat lineas indiuisibiles. atqui necesse est harum aliquẽ esse terminum. quare ex qua ratione linea est, punctum quoq; est.

Et etiã quomodo superficies est linea, aut corpus linea & superficies? genus enim lati et stricti aliud est à genere profundi & imi: non igitur inueniũtur in eis contraria. Postquam autem multum & paucum differunt ab istis, manifestũ est quòd neq; aliud superius inuenitur in eis, quæ sunt inferius. Immo neq; genus lati est genus profundi. superficies enim est aliquid ex corpore. & puncta sunt ex aliquo. Et istud genus consyderat Plato secundum opiniones Geometricas. sed vocat eas principium lineæ. & multotiens posuerunt hoc ex lineis nõ discretis. & hoc necessarium est vt sit secundum hunc modum. vbi enim est linea, est punctus.

Plato opinabatur ꝙ vnitas est principium puncti, & ꝙ dualitas est forma lineæ, & trinitas forma superficiei, & quaternitas forma corporis. et opinabatur cum hoc ꝙ corpus componitur ex superficiebus, & superficies ex lineis, & linea ex punctis. & dicebat cum hoc ꝙ linea componebatur ex duobus cõtrarijs, quæ sunt magnum & paruũ: & superficies ex stricto & lato: & numerus ex multo & pauco. Dicit ergo ei, quomodo est possibile vt superficies sit ex lineis, ita ꝙ sit pars eius, & linea ex lõgo & breui, & corpus ex superficie & linea, & superficies ex stricto & lato: & corpus ex profundo & imo? & omnia ista sunt continua. & numerus est ex multo & pauco. & omnia ista non congregãtur in vno genere. Et si esset sic, contingeret vt omnia reducerentur in vnum genus, s. contraria, ex quibus surgunt istæ magnitudines tres, & ex quibus surgunt numeri, qui sunt principia magnitudinum. & hoc intendebat, cùm d. genus enim lati, &c. i. ꝙ contrarietas superficiei non congregatur cùm contrarietate superficiei in * vno genere, neq; ista cum contrarietate numeri, quæ est paucum & multum. impossibile est igitur vt sint pars numeri. & ideo d. Postq; autem multum & paucum, &c. i. quoniam omnia ista non videntur congregari in eodem genere superiori istis generibus dictis. Deinde d. superficies enim est aliqd ex corpore, &c. i. & hoc quidem contingit eis, quia ponũt superficiem partem corporis, & punctum partem lineæ. Deinde dicit. Et istud genus, &c. i. et Plato sollicitus fuit ad declarandũ hunc sermonem: quia opinabatur ꝙ magnitudines geometricæ sunt principia corporum cum numeris. Deinde dicit. sed vocat, &c. i. & vocat eas principia lineæ. & non dicebat eas aperte partes lineæ: quia contingeret ei vt continuum esset de natura discreti. et ideo dicebat ꝙ linea componitur ex lineis indiuisibilibus. & hoc intendebat, cum d. & multotiens, &c. i. ꝙ propter istam contradictionem contra ponentes eas puncta: & ideo plures eorum vocabant eas lineas indiuisibiles, & existimauerunt ꝙ linea componatur ex lineis non discretis, non ex punctis. quia necesse est, cùm linea recipiat diuisionem secundum totum, vt etiam diuidatur in nõ lineas aut in lineam nõ diuisibilem, aut in non lineam: quod est impossibile. ergo necesse est vt diuidatur in lineas indiuisibiles. & huic positioni contradictum fuit in libro de Generatione. Deinde dicit. & hoc necessarium est, &c. i. propter hoc ꝙ ponunt lineas non discretas, non euadunt etiam, cũ istæ diuidantur sm totum in puncta. vbi enim linea est, necesse vt ibi sit punctus.

* a. i. eodem

Prio de Generatione. t. cõ. 7. et. 8. et 9. & inde.

Et omnino cùm Sapientiæ sit de manifestis causam quærere, hanc quidem prætermissimus. nihil enim de causa dicimus, vnde principium transmutationis. substantiam vero eorum dicere putantes alias substantias esse dicimus. Quomodo vero illæ horum substantiæ, incassum dicimus. participare nanq; vt prius diximus, nihil est. Nec illam etiam, quam sciẽtijs esse causam videmus, propter quã omnis intellectus, & omnis natura facit: nec illam causam, quam vnã de principijs esse dicimus, ipsæ formæ attingunt. sed qui hac ætate sunt his Mathemata * facta sunt Philosophia, quamuis dicãt aliorum gratia ea oportere tractare.

* Disciplinæ

Et cùm Philosophia cõsyderet de rebus apparentibus, hoc non collocatur in ea. & nihil dicemus de causa, quæ est principiũ alterationis. cũ igitur intẽdimus sermonẽ de sbã, dice-

mus ꝙ substãtiæ istorũ sunt aliæ, ita ꝙ si dixerimus ꝙ illa sunt substãtiæ istorum, erit falsum. Quoniam autem sunt continentes, iam diximus primo ꝙ nihil est, neque videmus etiam ꝙ sunt causæ scientiarum. Et ideo non videmus aliquem intellectuum, & naturarum, qui ponat hanc causam. ergo species non assimilantur alicui principiorum. & Doctrina est per illas, quia Philosophia, quando locuta fuerit in aliqua hora de aliquo, vtetur istis propter illa.

44 Et cùm philosophia nõ consyderet nisi de rebus existentibus extra alam: species aũt non sint de rebus existentibus extra animam: ideo Philosophia non consyderat de istis speciebus. & propter hoc, si aliquis consyderauerit de istis sensibilibus per istas substantias, non poterit dare per eas principium alterationis & trãsmutationis istarum substantiarum. Et, cùm ita sit, si concesserimus has esse, dicemus eas esse alias substantias, dicere aũt ꝙ istæ sunt substãtiæ istorũ trãsmutabiliũ est falsum. Et d. hoc, qa ipse destruxit eas ppter hoc, ꝙ ponũt eas causas sensibiliũ, & sciẽtiæ. Et cũ destruxit eas causas esse, nõ cõtingit ex hoc ꝙ destruanẽ in se: et ideo d. Qm̃ aũt sunt continentes, &c. i. qm̃ hoc, qđ ponunt, ꝙ istæ substantiæ sunt continentes sensibilia, quæ sunt hic, vt species, quæ cõtinet ea quæ sub illa sunt, iam diximus ꝙ nihil est. determinãs enim & determinatum sunt idem numero cum specie. & iden si istæ species fuerint abstractæ, non erunt secundum ꝙ determinant sensibilia: neque secundum ꝙ sunt causæ istorum, ita ꝙ sint causæ scientiæ comprehensæ in sensibilibus. Et ideo d. post. Et ideo non videmus, &c. i. & ideo nõ possumus ponere hanc causam alicui intellectuum, qui sunt in rebus sensibilibus, & alicui principiorum existentiũ hic.

Dende dicit. ergo species, &c. i. & manifestum est ꝙ species non assimilãtur principijs sensibilibus: ergo manifestum est ꝙ non sunt principia istorum sensibilium. Deinde dicit. & Doctrina est, &c. i. ꝙ Philosophia vtitur rebus vniuersalibus, vt perueniat ad res existentes, sicut vtitur eis in definitionibus & demonstrationibus: cùm sciẽtia eorum ducit ad intellectum, & rectum apud consyderationem de entibus vniuersalibus. & ideo demonstrationes acceptæ hoc modo sunt ex propositionibus Logicis communibus, non ex propositionibus essentialibus & conuenientibus.

Quæ sint rõnes Logicæ. vide etiã .1. cœ. c. 70. & 4. Ph. 87. & 8. physi. 70. & 1. de Gene. ala. c. 6.

Item subiectam substantiam, vt materiam magis mathematicam, quis profecto putauerit, ac magis prædicari, & differentiam substantiæ, ac materiæ esse, veluti magnũ, & paruum, sicuti aiunt Physiologi rarũ, & densum primas subiecti dicentes has differentias esse. hæc etenim excessus quidã, & defectus sunt. De motu autem, si hęc quidem motus erunt, patet quòd formæ mouebuntur.

Et etiam, si aliquis acceperit substantiam, de qua loquimur, quasi materiam mathematicam, hoc non faciet proprie, nisi quando voluerit dare differentiam inter substantiam & materiam, sicut magnum & paruum, sicut dicunt Naturales ꝙ primæ differentiæ subiecti sunt raritas, & densitas. et ista non sunt nisi additio et diminutio in motu. Si igitur, s. ista sunt motus, manifestũ est ꝙ species sunt mobiles.

Idest, si aliquis acceperit ista intellecta logica propositiones vsitatas in demonstrationibus secundum materiam demonstrationum, & consyderauerit per illa in entibus sensibilibus, hoc non accidit, nisi quando perscrutatus fuerit in primis differẽtijs vniuersalibus substantiæ: sicut perscrutatio de duabus differentijs primæ substantiæ, in quas diuiditur ens, quarum vna est quasi materia, & alia quasi forma: sicut declaratio eorũ, qui voluerunt declarare ꝙ hæ sunt duæ substantiæ, s. magnum & paruum, aut rarum & densum. &, quia hoc facit existimare ꝙ ratio dicẽtium ꝙ intellecta sunt entiũ substantiæ: quoniam cùm illud, quod notificat naturã substantiæ, est substantia: ergo intellecta sunt substantiæ. Et d. & ista non sunt nisi additio, &c. i. si igitur intellecta istarum rerum demonstrant substantias, sunt substantiæ rerum. sed, quia omnia contraria reducuntur in diminutionem & additionem: & additio et diminutio reducitur ad motum: tunc si intellecta istarum rerum essent substantiæ, earum intellectuum motus esset motus. Et si intellectũ motus, quod est genus specierũ motus, eẽt motus, tũc oẽs species essent motæ. et si spẽs essent motæ, & essent substantiæ rerũ, nihil esset fixũ. Et d. omnia ista ad confirmandum. qm̃ notum est per se ꝙ intellectus motus non est motus: et est contingens dicentibus ꝙ intellecta rerum sunt substantiæ earum. Aristo. enim opinabatur ꝙ intellecta rerum notificant substantias rerum: non tamen sunt substantiæ earum. 45

Arist. opinabaẽ ꝙ intellecta rerũ notificãt substãtias rerũ, & non sunt substantiæ earũ.

Quòd si non, vnde euenit? tota etenim de natura consyderatio perit. Et quod facile probare videtur, quòd omnia vnum non sit. ex positione etenim nõ fiunt omnia vnum. Sed ipsum vnum siquis concedat omnia, nec hoc quidem, nisi quis vniuersale concedat esse genus. hoc autem in quibusdam impossibile. Nullam autem rationem habent, nec illæ, quæ post numeros, longitudines, plana, & solida sunt, nec quomodo sunt, aut futura sunt, nec siquam vim habẽt. hæc enim nec formas possibile est esse. non .n. sunt numeri, nec media (mathematica .n. illa sunt) nec corruptibilia.

Et omnis magna pscrutatio de natura non cadit nisi apud existimationem, ꝙ declaratio est facilis. Et vnũ non erit omne. quoniã non est in actu omnia vnum. sed intentio, quam si homo posuerit ipsam in esse, hoc non erit, nisi si concesserit ꝙ est genus illius omnis. Et hoc etiam impossibile est in quibusdam rebus. nõ enim inuenitur vna definitio communis eis, quæ sunt cum numeris, & lineis, & superficiebus, & quod erit, & quod iam fuit, & quod habet aliquam potentiam. & ista non sunt innata vt sint species. neque sunt etiam numerus, neque quæ sunt mediorum (illa enim sunt mathematica) neque corruptibilium.

46 Et perscrutatio Antiquorũ de naturalibus fuit, quia opinabantur ꝙ declaratio non tantùm est possibilis, sed etiam facilis. & cùm vniuersale, ex quo fit perscrutatio, est vnũ numero in pluribus, sm ꝙ dicũt dicentes formas esse: vnũ aũt numero in pluribus spẽbus impossibile est vt sit: ergo ipossibile ẽ vt sit demõstratio, aut disciplina. Et hoc intendebat, cùm d. Et vnum nõ erit omne, &c. idest & impossibile est vt genus vniuersale õibus rebus

bus sit vnum numero. qm̄, si ita esset, tunc esset possibile vt vnũ numero esset in quolibet: quod est impossibile. tunc. n. oĩa essent vnum in actu, s. indiuiduale. D.d. sed intẽtio, &c. i. si aliquis opinatus fuerit ꝙ in oĩ est vna intentio, hoc nõ erit verum nisi posuerit ipsam esse genus oĩum non vnam intẽtionem in actu. D.d. Et hoc impossibile est, &c. i. & ponere vnum cõe pluribus rebus, ita ꝙ sit genus, videtur esse impossibile in quibusdã, nedum vt sit vnum numero cõe omnibus. Impossibile. n. est vt numerus, & supficies, & linea habeant vnũ genus cõe oĩbus, nisi æquiuoce, v.g. quãtitatem. manifestum est. n. ꝙ hoc nomen quantitas dicit̃ de eis æquiuoce, neq; etiam inuenitur vna intentio in eo, quod iam fuit, & erit, quod est potentia, & quod est actu. Et ideo artes Doctrinales cõsyderantes de eis non sunt vnum, sed plures. D.d. & ista non sunt innata vt sint species, &c. i. & ista intellecta, quæ sunt genera & species, non sunt innata vt sint formæ per se existentes, & exemplaria, vt quidã dicunt. neq; sunt media inter formas & sensibilia, sicut quidã dicunt in intellectis Mathematicorũ: quia sunt mathematica, i. quã materia non apparet in definitionibus eorũ. neq; sunt etiam formę rerũ corruptibiliũ, vt fingunt dicẽtes formas esse, declaratum est. n. ꝙ oĩa ista ĩpossibilia sunt.

Quãtitas est gen⁹ æquocũ ad numerum, supersiciẽ, & lineã.

Sed rursus quartum aliud quoddã hoc genus apparet. Et oĩno elemẽta q̃rere entiũ nõ diuidendo, cùm multipliciter dicantur, impossibile est inuenire: prę sertim cũ hoc modo quærant, ex quibus elementis est. ex quibus enim ipsum agere aut ipsum pati, aut ipsum rectum, non est accipere. quòd si est, substantiarum solum esse potest. quare aut quærere, aut putare habere omniũ existentiũ elemẽta, non est verũ. Quomodo vero aliquis cũctorum elementa discet? Manifestum est enim, quòd non est possibile quicquã eum cognoscere prius. quẽadmodum enim ille, qui Geometriam discit, aliqua quidem præscire cõtingit: quorum vero illa sciẽtia est, & quæ docendus est nihil præscit. ita & in cęteris. Quare si qua cũctorum est scientia, vt quidam aiunt, nihil profecto is præcognoscere posset.

Et existimatur hoc esse aliud genus quartũ, quod quærit de elementis omnium entium, absq; eo quòd negat ꝙ dicta multis modis ĩpossibile est vt sint: sed quęrunt hoc modo de rebus, ex quibus sunt elementa. in quibusdã vero ex actione, & passione, aut conuenientia. & hoc non est in quolibet, sed tantum in substãtia. ita ꝙ perscrutatio est de elementis omnium entium, & quęrere determinationẽ eorum. & hoc non est verum. Et quõ potest hõ scire elementa oĩum entium? Impoſ̃e est enim vt aliquis addiscat aliquid, nisi præsciat prima principia eius, ver. g. ꝙ aliquis addiscat Geometriam, sed ante debet scire aliqua illius scientiæ, quam vult addiscere: aut nesciet aliquid eorum. & similiter est dispositio de alijs. ita ꝙ ars, de qua homines reputant ꝙ doctrinat oẽ, nihil notificat s̃m hunc modum.

Et, cùm posuimus ꝙ species, & vlr intellecta vniuersalia sunt res existẽtes extra aĩam, & ꝙ sunt formæ entium, continget vt hoc genus entium sit quartum genus aliud à tribus generibus: & quod in eo est, cõsyderat quarta ars, s. alia à tribus consyderantibus in mathematicis, & Naturalibus, & diuinis. & cõtingit eis vt hoc genus perscruteẽ de elemẽtis oĩum entium. qm̄ cũm istæ species sint elementa, i. formæ entium oĩum: & oĩs ars perscrutetur de causis suorum subiectorum: & subiecta istius artis sunt elementa rerum: contingit vt ista ars quarta perscrutetur de elementis elementorum. D.d. sed quærunt hoc modo, &c. i. sed cũm istæ species existentes extra animam sint substantiæ subiectorum trium sciarum: & ars, quæ consyderat de speciebus, perscrutatur de causis causarum: necesse est vt omnis ars istarum triũ perscrutetur de causis suarum causarum. D.d. in quibusdam, &c. i. scilicet impossibile est hoc ĩ tribus artibus, s. perscrutari de causis causarum nisi in arte, quæ perscrutatur de causis actionis & passionis, & conuenientię inter formam & materiam. D.d. ita ꝙ pscrutatio, &c. i. & illud, quod contingit à prima positione non est vt aliqua istarũ trium artium perscrutetur de causis suarum causarũ. sed vt vnaquęq; istarũ triũ artiũ pscruteẽ de causis suarũ cãrũ. & hoc nõ est verum. D.d. Et quõ potest homo, &c. idest & quõ potest esse ars, quæ notificat elemẽta omnium entium. Impossibile est. n. scire aliquod eorum, quæ sunt posita in artibus, nisi præsciantur intellecta prima in illa arte. qm̄, si indiguerit addiscens addiscere principia scientiæ in illa arte, continget ꝙ addiscet principia principiorum: & sic in ĩfinitum. quapropter continget vt ille, qui vult addiscere aliquam sciam vt nesciat illam, v.g. ꝙ si addiscens Geometriam non potest addiscere, nisi præsciat principia illius scientię, quã vult addiscere, tunc nesciet illam. D.d. & similiter est dispositio in alijs, &c. i. & sic contingit in alijs scientijs à Geometria: ita ꝙ scia, in qua hoĩes reputãt addiscere oĩa, quæ continentur in ea p disciplinã, nihil notificat. 47

Si darentur vlia Platonica, daretur quartũ gen⁹ entiũ, & q̃rta ars speculatiua.

Atqui omnis disciplina per præcognita, aut oĩa, aut aliqua est: & aut per demonstrationem, aut per definitiones. ex quibus enim definitio est, illa præcognoscere oportet, ac nota esse. similiter & quæ per inductionem.

Et etiam omnis doctrina fit ex prioribus, aut omnibus, aut quibusdã. & similiter illud, quod declaratur per demõstrationem, & definitionem, debent præsciri in eo propositiones, per quas fit illa declaratio. & similiter illud, quod scitur per inductionem.

Cùm declarauit ꝙ artes demonstratiuæ non declarant ignota nisi ex notis in illis artibus, vult declarare ꝙ ista propositio est vniuersalis in artibus operatiuis, & consyderatiuis, & d. sicut fecit in principio Analyticorum. Et etiam oĩs doctrina, &c. i. & etiam manifestum est ꝙ omnis doctrina in artibus operatiuis, quæ addiscuntur per exemplar, nõ fit nisi per cognitionem rerum notarum per se in illo artificio, aut omnium, aut quorundam. D.d. & similiter illud, quod declarat̃ per demonstrationem, & definitionem, i. artes, quæ addiscunẽ per rõnem, siue fuerint operatiuę, siue cõsyderatiuę. D.d. & silr̃ illud, quod scitur per inductionem. & intendit illud, quod scitur per artem disputatiuam. 48

Atsi innata nobis est, mirum est quomodo nos fugit, optimam scientiarum habẽtes. Itẽ quo pacto quis cognoscet, ex quibus est, & quomodo manifestũ erit? etenim hoc habet ambiguitatem.

ambiguitatem. Dubitabit enim quispiam, sicuti & de quibusdam syllabis. quidam enim syllabam S M A ex S & M & A aiunt esse: quidam vero alium sonum esse dicunt, & nullū ex notis. Item quoq; sensus est, ea quomodo quis noscet sensum non habens? atqui oporteret. siquidem eadem cunctorum elementa sunt, ex quibus, sicuti compositæ voces, ex proprijs sunt elementis.

Si igitur scīa est in nostra natura, mirum est q̃ō euadet à nobis aliquid, cùm in nobis est firmissima scientiarū. Et etiam quomodo scitur res, quæ fit ex rebus, & quomodo erit hoc manifestum? ambiguitas enim accidit in istis rebus. Et quidam rixati sunt ĩ hoc, sicut in pedibus. quidam igitur dixerunt in sexta litera Græcorū, s. Z, quæ est huius formæ, ꝙ est cōposita ex C, & D, & A: & alij dixerunt, immo est litera per se, non ex literis notis. Et etiam illud, quod est ex habētibus sensum, q̃ō scit à carenti sensu? ista.n. sunt semper elementa cuiuslibet, quemadmodum voces compositę fiunt ex elementis sibi proprijs.

49 Si igitur scientia, &c. i. ꝙ dicere formas esse contingit ex eo, vt oēs sciētię sint notę à nobis in natura, qm̃, si hic sunt formę, ad quas ĩtellectus aspicit, sicut sensus aspicit ad sensibilia: et cōprehensio sensibiliū est naturalis in nobis, cùm non acquirit ex cognitione antecedēti: necesse est vt intellecta sint naturalia in nobis: nō vt quędam sint naturalia, quędam autem accepta per doctrinam. D. d. Et etiam quomodo scitur res &c. i. & secundū hoc deberemus scire ęqualiter rem, & cām eius, & nō deberet cadere dubitatio in causis inter homines. proportio. n. intellectorū esset sicut proportio sensibilium. D. d. Et quidam rixati sunt in hoc, &c. i. &, si ita esset, non litigarēt homines in elementis multarum rerum, sicut accidit Grāmaticis sui temporis, vt rixati sunt de litera z, vtrum sit cōposita, an simplex. D. d. Et etiā illud, quod est ex habentibus sensum, &c. idest et cōtingit huic positioni, s. ꝙ formę ĩtellectę sunt cōprehēsę per se, sicut sensibilia, quæ non indigent in acquirēdo eas sensu. et si ita esset, tūc sciret naturas sensibilium, qui habet læsionem in instrumētis sensuum, adeo vt naturaliter cęcus cognosceret naturas colorū, & naturaliter surdus vocum. D. d. ista. n. sunt semp elementa, &c. i. & cōtingit, si cognitio istarum formarum fuerit naturalis in nobis, vt cognitiones omnium rerum sint naturales in nobis, ꝓpter hoc ꝙ istę formę sunt elementa ꝓpria omnium entium, sicut omnes voces fiunt ex elementis ꝓprijs. & intendit ꝙ, cùm formę sint elementa omnium entium propria eis, continget vt non indigeant in cognitione sensu.

Quòd igitur illas, quæ in naturalibus dictę sunt, causas cuncti quęrere videantur, & prę ter illas nullam aliam dicere habeamus, ex illis, quæ dicta sunt, prius patet. sed eas obscure dixerunt. quodam modo enim omnes dictæ sunt prius, quodāmodo minime. Balbutienti enim assimilata fuit prima Philosophia de omnibus, tanq; in principijs noua existens.

Quoniam autem illud, quod dictum fuit de causis naturalibus, perscrutati sunt de eo omnes consyderantes, & ꝙ nos non induximus vnam causam extrinsecam ab eis, manifestum est ex prædictis. Et dignum est, ꝙ prima Philosophia perscrutetur de omnibus rebus. continet enim omnia principia, & ea quæ sunt prima.

Quòd autem quod nos diximus in modis causarum naturalium, dictū est ab Antiquis, manifestū est 50
ex prędictis ab eis. Et similiter manifestum est ꝙ nos non addidimus causam in modis causarum, quas Antiqui dixerūt. Et innuit ꝙ Antiqui sciuerunt quatuor causas ĩ suo tpe. & hoc, qđ dicit de Antiquis māifestū est, ꝙ ipsi cōcesserunt causam materialem & formalē & agentem & finalem, aut non videntur concedere ex eis, quæ narrauit de illis ĩ hoc tractatu. sed possumus dicere in hoc ꝙ qui cōcedit causam agentem, debet cōcedere finalem. agens. n. nō est agēs nisi propter aliquid, & videtur innuere ꝑ hoc Socratem & Platonem. Dicit autem in alio loco ꝙ in tempore Socratis perceperunt homines causam finalem: & ideo incœperunt regerę ciuitates. & intendit ſm ꝙ opinati fuerunt in fine hoīs. D. d. Et dignum est, ꝙ prima Philosophia, &c. idest & dignū est, ut apparet ex istis rebus, ꝙ Philosophia perscrutatur de principijs, & maxime de his, quæ sunt prima in esse & cognitione.

Antiqui sciuerunt quatuor causas ĩ suo tpe. oppositum. 2. Phys. cō. 9. Vide cōtra. Zim.

Qui concedit cām agētē debet concedere cām finalem. Idē 2. caplo de substātia orbis.

Nam & Empedocles os ait esse ratione: hoc autem est quod quid erat esse, & rei substantia. At vero similiter necesse est etiam carnis, cęterorumq; singulorum esse rōnem, aut nihil esse. propter hoc enim & caro, & os, cæterorumq; vnumquodq; est, & non propter materiam, quā ille ignem, terram, aquā & aerē ait. sed et his, altero dicente, necessario consensisset profecto, clare tamen non dixit. De his igit̃ & antea manifestū est. quodcunq; aũt de his quispiā dubitauerit, rursus repetamus. fortassis etenim ex eis aliquid facultatis habebimus ad futuras dubitationes.

Et quia Empedocles dicit ꝙ definitio est os, & est illud, ꝑ quod res est id, quod est substantia rei, ſm hunc modum erit etiā caro necessaria, & vnumquodq; aliorum, aut nullū eorū erit. et ideo caro, & os, & vnumquodq; cæterorum non est propter materiam, quam ille dicit, ꝙ est terra, ignis, & aqua, et aer. & nō ponit causam ĩ hoc, ꝙ dicit istas res, sed cogetur vt dicat alia. sed non dixit illud apte, qđ dixit. Et declaratū est prius de istis rebus, & de suis similibus. & nos reuertemur post ad dicendū in oībus quęstionibus contingentibus in eis: nunc autem incipiendū est in dicēdo aliquid de quæstionibus cōtingentibus ĩ alijs rebus.

Quia Antiqui loquentes de rebus naturalibus locuti sunt in maiori parte de materia, & non de forma 51
propria rebus mobilibus, nisi Emped. qui innuit causam formalem, & non dixit eam aperte, sed tñ apparet de suis sermonibus, incœpit hic dicere vñ apparet hoc, & d. Et, quia Empe. dicebat, &c. i. sed quia Empedo. dicebat ĩ osse ꝙ hoc, quod est os, est definitio, per quā definitur ab alijs rebus compositis: definitio autem est

illud,

illud, quod notificat formam & substantiam eius: manifestum est ꝙ contingit ex hoc vt hoc nomen caro, & alia composita ex elementis significent intẽtionem additam materię, aut nihil ex eis, quę significant ista nomina, sit definitio rerum. Deinde d. & ideo erit caro, & os, &c. i. & propter hũc sermonem, quem Empedo. dicit in osse, et in carne, cõtingit in vnaquaq; rerũ compositarum vt illud, quod noĩa significant, nõ sint propter materiam tantum, quam ipse dixit, sed necesse est ei ponere causam additam materiæ, s. formam, s. ꝙ necesse est ei dare aliam causam præter materiam, & dare istam causam vnicuiq; generabilium rerum. et quia nõ fecit hoc, d. sed non dixit illud aperte, quod dixit, i. sed non propalauit istam causam esse vl'em vnicuique entium compositorum ex quatuor elemẽtis. D. d. Et declaratum est prius de istis rebus, i. in sciẽtia Naturali. illic. n. declaratum est de formis. & quia quæstiones contingentes illic dissoluuntur in hac scientia, d. & nos reuertemur ad sermonem in oĩbus quæstionibus contingentibus illis. deinde narrauit intentionem suam in tractatu consequenti, & d. incipiendum est, &c. i. incipiendũ est dicere de quæstionibus contingentibus, idest de quæstionibus difficilibus istius scientię.

ARISTOTELIS

METAPHYSICORVM LIBER SECVNDVS,

cum Auer. Commen.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa unica, de Veritatis speculatiõe agitur.

Caput Primum. Veritatis speculationem tum facilem, tum uero difficilem esse. Quòq; pacto Philosophia ueritatis scientia recte appelletur.

SPeculatio de veritate, partim difficilis, partim facilis est. Signum autẽ, ꝙ neq; satis eam aliquis consequitur, neq; aberrãt omnes ab ea, sed quisq; aliquid de natura dicit. & singuli quidem nil, aut parum ei addunt, ex oĩbus vero collectis aliqua magnitudo fit. Quare, si ita se videtur habere, vt ĩ prouerbio dicimus, quis aberrabit à ianua? hoc modo profecto facilis esset. totum autẽ, & partem habere non posse, hoc eius difficultatem ostendit. Cùm vero difficultas duobus sit modis, fortassis causa eius non rebus, sed nobis ipsis inest. quemadmodum enim vespertilionum oculi ad lumen diei se habent, ita & intellectus animæ nostrę ad ea, quę manifestissima omnium sunt.

Vt vespertilionum oculi ad lumen diei, ita intellectus animæ nostræ ad ea, quæ manifestissima omnium sunt.

Consyderatio quidem in veritate difficilis est vno modo, & facilis alio modo. Et signũ eius est, ꝙ nullus hominum potuit peruenire in ipsam fm ꝙ oportet, neq; deuiauit se ab hominibus, sed vnusquisq; locutus fuit de natura. & vnusquisq; eorum aut nihil comprehendit de veritate, aut modicum. &, cùm aggregatum fuit illud, quod congregatum fuit ab omnibus, qui comprehenderunt ex eo, tunc congregatum erit alicuius quantitatis. Est igitur facilis fm hunc modum, & est modus, fm quem habemus in consuetudine inducere in prouerbio, dicendo ꝙ nullus ignorat locum ianuæ in domo. & demonstrat difficultatem eius hoc, quòd non fuit comprehensa fm totum, neq; maior pars eius. Et, cũ difficultas sit duobus modis, dignum est vt sit difficilis non propter res, sed propter nos. dispositio enim intellectus in anima apud illud, quod est in natura valde manifestum, similis est dispositioni oculorum vespertilionis apud lucem Solis.

QVia ista scientia perscrutatur de veritate simpliciter, incœpit notificare dispositionem viæ inducentis ad ipsam fm difficultatem & facilitatem, cùm sit manifestum apud omnes ꝙ cõprehensio veritatis nõ est impossibilis in multis rebus, credimus. n. necessario nos scire veritatẽ in multis rebus. Et signum eius est, ꝙ habemus desyderium ad sciendam veritatem. qm̃, si comprehensio esset impossibilis, tunc desyderiũ esset ociosum. & concessum est ab oĩbus ꝙ nulla res est ociosa in fundamento naturæ & creaturæ. Quia igitur concessum & maxime à peruenientibus ad hanc scientiam nos habere viã ad sciendam veritatem, d. Cõsyderatio quidem, &c. i. via inducens ad veritatem vno modo est difficilis, & alio modo facilis. Et signũ difficultatis eius est, ꝙ nullus sine cõcitatione alterius sciuit de ea aliquam quantitatem fm ꝙ oportet. Et signũ facilitatis eius est hoc, ꝙ non ignorauerunt eam oẽs homines. qm̃, si inueniremus ꝙ oẽs hoĩes, de quibus audiuimus loqui, nihil scirent de veritate, tunc iudicaremus ipsam esse difficilem, & non impossibilem propter longitudinem temporis, quod est necessarium in sciendo veritatem. & quasi breuitas tẽporis, in quo scita fuit veritas, aut tota, aut aliqua quantitas, indicat facilitatem eius. D. d. sed vnusquisq; locutus fuit de natura, &c. i. et diximus hoc, quod diximus de modo comprehendendi veritatem. quia, cùm nos consyderauerimus oẽs Antiquos in scientijs, inuenimus fuisse eos fm alterum duorũ, aut hoĩem, q nihil cõprehendit de veritate, aut hoĩem, qui parum, aut modicum cõprehẽdit de ea. D. d. Est igiť facilis fm hũc modum, &c. i. cùm positum est ꝙ est facilis fm hunc modũ, & difficilis fm aliũ modũ, necesse est vt sit facilis fm hunc modũ. & est ꝙ in quolibet genere entium sunt aliqua in respectu eorum, quasi ianua domus in respectu domus, in hoc, ꝙ non lateat aliquẽ: sicut locus forte domus non latet aliquem. & ista sunt prima cognita naturaliter habita à nobis in quolibet genere entium. Deinde reuersus est ad dicendum modum difficultatis, & d. & demrãt difficultatẽ eius hoc, ꝙ nullus comprehendit eam fm totum, nec magnam partem eius. i. à tẽpore, à quo ipse audiuit loqui de scia. [a] Et quasi innuit se comprehendere veritatem simpliciter, aut in maiori parte, fm ꝙ est possibile ĩ humana natura. D. d. Et, cũ difficultas sit duobus modis, &c. idest cùm difficultas comprehẽsionis entium est duobus modis, rectum est vt difficultas in rebus, quæ sunt in fine veritatis, s. in primo principio, et in ꝑncipijs abstractis à materia sit ex nobis, nõ ex illis, qm̃, cùm abstracta

Cõcessum ẽ ab oĩbus, ꝙ nulla res est ociosa ĩ fundamentis naturæ. Idẽ 1. Cœ. t. c. 32. & 2. cœ 59. & 59. & 3. de Anima, t. cõ. 45.

Prima cognita a nobis naturaliter ĩ quolibet gñe entiũ sicuti locus ianuæ in domo, quem nullus ignorat. cõsile 3. de Aĩa. cõ. 36. & 39.

a Vide. 3. de Aĩa c. 14. & 1. de Ge. 18. & ĩ suo ꝓœmio super. 1. Phy. & quæ ibi.

ſtracta ſint intellecta in ſe naturaliter, & nõ intellecta, quia nos facimus ea eſſe itellecta, ſed quia ſunt in ſe intellecta, *ſicut formę materiales, difficultas enim ĩ iſtis eſt ex ſe, magis q̃ à nobis. Et, quia diſpoſitio intellectus de re itelligibili eſt ſicut diſpoſitio ſenſus de re ſenſibili, aſſimilauit virtutem intellectus in comprehendẽdo intellecta abſtracta à materia modo debiliſſimo viſui in ſentiendo, ſ. veſpertilionis, non comprehendendo maximum ſenſibilium, ſ. Solem. Sed hoc non demonſtrat res abſtractas ĩtelligere eſſe impoſſibile nobis: ſicut inſpicere Solem eſt impoſſibile veſpertilioni. qm̃, ſi ita eſſet, tũc ocioſe egiſſet. qa fecit illud, quod eſt in ſe naturalr̃ intellectum, non intellectũ ab alio: ſicut ſi feciſſet Solem non comprehenſum ab aliquo viſu.'

Non ĩ poſſe nobis intelligere abſtracta, ſicut eſt ĩmpoſſe veſpertilioni ĩſpicere Solem. Id. 3. de Aĩa cõ. 36. & 9. Meta. c. 22. & 12. Met. 38. & 39. Cõſydera in ſũmam contra iſtam rõnem. 7. Meta cõ. 18. Vide cõtra. Zim.]

Verum non ſolum illis agendæ ſunt gratiæ, quorꝫ opinionibus quis acquieſcet, ſed illis, qui ſuperficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam iſti. habitum nanque noſtrum exercuerunt. Si enim Timotheus non fuiſſet, multum melodię nequaquam habuiſſemus. ſi tamen Phrynis non extitiſſet, ne Timotheus qdẽ. Simili modo & de illis eſt, qui de veritate aſſeruerunt. à quibuſdam enim aliquas accepimus opiniones. quidam vero, vt hi fierent, cauſa fuerunt.

Et iuſtum eſt non tm̃ reddere gratias illis, cũ quibus habuimus cõmunicationẽ in cõſyderatione, ſed et etiam illis, qui habent in hoc aliquid dignitatis modicũ. quia iuuarunt nos ĩ hoc aliquantulũ; quia precesserunt, et exercitauerũt noſtrum intellectum. Quoniam ſi Timotheus nõ eſſet, tunc careremus multũ de cõpoſitione muſicali. et ſi Hieroſinus nõ eſſet, tunc non eſſet Timotheus. Et ſic eſt de loquentibus in veritate. nos autẽ accepimus quaſdam locutiones ab Antiquis quibuſdã, & alij fuerunt cauſa in eſſe iſtorum.

2 Addit ꝙ non tantũ oportet reddere gratias eis, qui docuerunt nos veras opiniones, & ſunt illi, qui conueniunt nobiſcum in opinionibus, ſed etiam illis, cũ quibus non conuenimus. Iſti. n. cum hoc, quod dixerunt de perſcrutatione rerum, exercitauerunt noſtrum intellectum, & fecerunt nos acquirere per hoc virtutem ad comprehendendum veritatem. Et quod dixit in hoc capitulo manifeſtũ eſt. Nullus. n. poteſt per ſe inuenire artes operatiuas, aut cõſyderatiuas in maiori parte: quia non complentur niſi per iuuamentum prioris ad ſequentem. & niſi prior fuiſſet, non eſſet ſequens.

Nullus pt p ſe ĩuenire artes operatiuas, aut cõſyderatiuas ĩ maiori parte. Vide idẽ in fine c. 16. tertij de aĩa.

Recte autem ſe habet Philoſophiam ſcientiam veritatis contẽplatricem appellaſſe. ſpeculatiuæ etenim finis veritas, practicæ autem opus. etenim ſi quomodo ſe habent conſyderant, nõ cauſam per ſe, ſed ad aliquid, & eo in tempore practici ſpeculantur.

Speculatiuæ Philoſophię finis eſt veritas, practicæ autẽ opus.

Et rectum eſt vocare cognitionẽ veritatis Philoſophię ſcientiam ſpeculatiuam. finis. n. ſcientię ſpeculatiuę eſt veritas, & finis ſcientię operatiuę eſt actio. operantes enim, licet cõſyderent in eo, quod agunt, tamen non perſcrutantur de cauſa propter ſeipſam, ſed reſpectu eius, quod agunt.

Et rectum eſt vocare, &c. i. & quia ſcientię attributę Philoſophiæ ſunt duæ, quarum vna eſt, cuius finis eſt ſcire tantũ, & altera operari, & quia iſta ſcia ſciendi eſt ſuperior, dixit. Et rectũ eſt vocare cognitionem acquiſitam ex hac ſcientia ſciam ſpeculatiuam. Scientia enim operatiua, quãuis vtatur ratiocinatione, & ſpeculetur de cauſis, tamen non eſt digna vocari ſcientia ſpeculatiua: quia non perſcrutatur de cauſis rerum & de definitionibus earum, niſi vt ſcientes eam agant, & non vt ſciant, ſicut eſt in ſcientijs ſpeculatiuis. & ſermo eius in hoc capitulo manifeſtus eſt. 3

Neſcimus aũt verum abſq; cauſa. vnumquodq; vero id ipſum maxime aliorũ eſt, ſecundum quod alijs vniuocatio ineſt. vtputa ignis calidiſſimum: etenim cęteris hic eſt caliditatis cauſa. Quare veriſſimum etiam eſt id, quod poſterioribus vt vera ſint, cauſa eſt. Propter quod principia ſemper exiſtentium neceſſe eſt veriſſima eſſe. nec enim aliquãdo vera: nec illis vt ſint, aliquid aliud cauſa eſt, ſed illa cæteris. Quare vt ſm̃ eſſe vnumquodq; ſe habet, ita etiam ſecundum veritatem.

Vnumquodq; idipſm maxime aliorũ ẽ, ſecundus qd alijs vniuocatio ineſt.

Vt ſm̃ eſſe vnũquodq; ſe habet, ita etiã ſm̃ veritatem.

Et nos nõ ſcimus veritatẽ abſq; hoc ꝙ ſciamus ſuam cauſam. & vnũquodq; principiorum proprie eſt cauſa eorum, ſecundum ꝙ ſunt aliæ res, quæ conueniunt in nomine, & intẽtione. v. g. ignis in fine caliditatis. Ex quo oportet vt maxime verum ſit illud, quod eſt cauſa veritatis rerum, quę ſunt poſt. Et ideo neceſſe eſt vt principia rerũ, quę ſunt ſemper, ſint ſemp, et in fine veritatis. qa non ſunt vera in aliquo tpe, & in alio non: neq; hñt cauſam in eſſendo vera in eo ꝙ ſunt vera, ſed illa ſunt cauſa ĩ hoc aliarꝫ rerum. Qrapropter neceſſe eſt vt diſpoſitio cuiuslibet rei in eſſe ſit ſua diſpoſitio in rei veritate.

Cùm declarauit ꝙ hæc ſcientia eſt de genere ſcientiarum veritatis, & ꝙ eſt pars Philoſophiæ ſpeculatiuæ, vult declarare ſuum ordinẽ in veritate, & in ſcientijs ſpeculatiuis, & d. & nos non ſcimus veritatẽ abſq; hoc, ꝙ ſciamus ſuam cauſam. i. et quia nos non ſcimus rem uera ſcientia, niſi qñ ſcimus eam cum ſua cauſa, ut dictum eſt in Poſterioribus: & eſt manifeſtum per ſe ꝙ vnumquodq; pricipiorum in vnoquoq; genere eſt proprie cauſa eorum, quæ dicuntur de alijs rebus collocatis in illo genere de diſpoſitionibus, in quibus conueniunt illæ res nomine & definitione: cũ principia in vnoquoq; genere ſint cauſæ eſſe eorꝫ generum, & eſſe oĩum, quæ dicuntur illorum generum, ſm ꝙ ſunt in illis generibus. &, cùm ita ſit, manifeſtũ eſt ꝙ primum in quolibet genere magis eſt dignum habere hoc nomen eſſe, & eius definitionem, q̃ ea, quorum eſt cauſa ſm illud genus, & oĩum definitionum, & intentionũ, quæ ſunt in omnibus rebus, quę ſunt in illo genere, ſm ꝙ ſunt in illo genere. v. g. quia ignis eſt cauſa in rebus calidis, ideo eſt magis dignus habere hoc nomen calidum, & eius intentionem, q̃ oĩa calida. Et, cùm concluſit hoc, d. Ex quo oportet vt maxime verum ſit illud, quod eſt cauſa veritatis rerum, quæ ſunt poſt, i. & cùm declaratum eſt ꝙ cauſa ĩ quolibet genere entium eſt magis digna in eſſe, & in veritate, q̃ illa, quorum eſt cauſa in genere illo, manifeſtum eſt ꝙ ſi eſt hęc prima cauſa oĩum entium, vt declaratum eſt in ſciẽtia naturalium, 4

Vid. 10. Meta. t. c. 3.

Vide p hoc 1. Poſter. te. c. 5. vbi dr̃ ꝓpter qd vnũquodque ta ie, &c. & 8. Meta. cõ. 7.

turalium, q illa causa est magis digna, & in esse, & in veritate, quam omnia entia. oia.n.entia non acquirũt esse & veritatem nisi ab ista causa. Est igitur ens per se, & verum per se: & omnia alia sunt entia, et vera per esse, & veritatem eius. D.d. Et ideo necesse est vt principia rerum, quę sunt semper in fine essendi, & veritatis, sint semper. ista.n.entia, quia non sunt in aliquo tẽpore sine alio, sed sunt in oibus temporibus, ideo causæ eorum non sunt causæ eis in aliquo tempore sine alio, propter quod indigent se in essendo causas alijs causis. Et innuit per hoc dispositionem principiorum corporum cœlestium cum corporibus cœlestibus. & intendebat per hoc notificare nobilitatem veritatis, in qua consyderat ista vniuersalis ars, quæ cõsyderat de principijs vltimis. D.d. Quapropter necesse est vt dispositio, &c. i. q quanto magis fuerit perfectũ in esse, tanto magis erit perfectum in essendo verum.

Oia entia ñ acqrũt eẽ, & ỹitatẽ nisi a prima cã.

Qñto aliqđ fuerit magis pfectũ i esse, tanto magis erit perfectũ in eẽndo verũ. Idẽ. 1. de Aia. t. c. primo. et. 6. Meta. t. cõ. 2.

Caput Secundum. In nullo causarum genere dari processum in infinitum, neq; sursum uersus, neq; deorsum.

AT vero q est principium aliquod, neq; sunt infinitæ entium causæ, neq; in rectum, neq; fm speciẽ, patet. Nec.n. vt ex materia, hoc ex hoc potest ire in infinitum. vt carnem ex terra, terram ex aere, aerem ex igne, & hoc non stare. Nec vnde principium motus. veluti hominem quidem ab aere moueri, hunc vero à Sole, Solem autem à contentione, & huius nullum esse finem. Similiter nec cuius causa in infinitum progredi potest. vt deambulationem quidem sanitatis causa, illam vero felicitatis, felicitatẽ vero alterius, & ita semper aliud alterius gratia esse. Similiter autem & de ipso quid erat esse.

At vero q sit principium quoddã, & non infinitæ causæ existentium, nec in directum, nec fm speciem, palam. Nec enim, vt ex materia, hoc ex hoc in infinitum progredi possibile est. veluti carnem quidẽ ex terra, terram vero ex aqua, aquam vero ex aere, aerem autem ex igne, & hoc non stare. Nec vnde principium motus. vt hominem ab aere moueri, & hunc à Sole, Solem vero à luce, & huiusmodi nullum esse finem. Similiter autem nec id, cuius causa, in infinitum ire possibile est. iter quidem sanitatis causam, illam vero felicitatis, & felicitatem alius, & ita semper aliud alius cãm esse. Et in quodquid erat esse silr.

5 Sermo eius in hoc capitulo est manifestus, & est, q impossibile est inuenire aliquam causarũ quatuor procedere in ĩfinitum, s. vt aliqua res habeat materiam, & illa materia habeat aliam materiã, & hoc in infinitum. Aut vt aliquid habeat causam mouentem, & illud mouens habeat aliud mouens, & sic in infinitum. Et intendit per fm rectitudinem, vt causæ sint existẽtes insimul, quasi in vna linea recta. & intendit per fm speciem, vt causę sint vna post aliam, non insimul ad modum rerum attributarum vni speciei, s. vt vna earũ sit post aliam, s. vt qñ fuerit posterior, vt prior corrumpatur. Et forte intendit per rectitudinem ea, quæ sunt vnius speciei, v.g. vt homo sit ab homine. & per secundum speciem, ea, quæ sunt de diuersis speciebus collocatis sub vno genere, v.g. vt ignis fit ex aere, & aer ex aqua, et aqua ex terra. Omnia enim ista sunt causę conuenientes in genere, quia omnes sunt eiusdem materiæ, & diuersificantur in forma.

Pria expõ.

Scda expõ.

Mediorum enim, quorum extra aliquid vltimum & primum est, necesse est quod prius est, causam esse eorum, quæ post illud sunt. Si enim dicere nos oportuerit quid trium causa est, primum dicemus. non.n. vltimum: nullius enim quod vltimum est. neq; medium: vnius enim. nil enim differt vnum an plura sint, nec infinita, aut finita. infinitorum quidem hoc modo, & omnino infiniti omnes partes medię sunt similiter hucusq;. Quare, si primum nihil est, omnino nulla causa est.

Res enim mediæ etiam sunt ea, in quibus sunt prius & posterius, & necesse est vt prius sit causa eius, quod est postremum. Si enim quæsitum fuerit à nobis, quæ est causa trinitatis, dicemus primum. postremum enim nõ est causa alicuius eorum. & similiter etiã medium non est causa eius, quia nõ est causa, nisi vnius tantum. & indifferenter siue medium fuerit vnum, siue plura: & si plura, siue finita, siue infinita. & partes rerum infinitarum, quę currunt fm hunc modũ, & vniuersaliter partes infiniti omnes sunt secundum modum vnum vsque ad nunc. Quapropter necesse est, si aliqua res non fuerit primũ, vt vniuersum non habeat causam omnino.

6 Cùm dixit q impossibile est vt causæ sint infinitæ, incœpit demonstrare hoc in causis agentibus, & dixit. Res.n. mediæ sunt, &c. i. signum eius, q causæ mouentes se fm ordinem sunt finitæ, est q in istis causis inueniuntur tria genera, s. prius, & medium, & posterius. primum igitur est causa oium, cùm moueat se, & sine medio moueat medium, & moueat postremum p medium: & medium est causa postremi: & postremũ non est causa alicuius. Et hoc intendebat, cùm dixit. Si.n. quæsitum fuerit à nobis, &c. i. & cùm hoc non potest imaginari in paucioribus quam tribus, & fuit necesse vt omnia habeant vnam causam. &, si non, tunc esset in eis aliquid sine causa. si quæsitum fuerit à nobis quid est causa vniuersi ex istis tribus, non possumus dicere postremum: quia non est causa alicuius eorum. neque etiam possumus dicere medium: medium.n. est causa postremi tantum, non vniuersi. necesse est igitur, si oia habeant causam in motu, vt primum sit causa oium, s. causa sui ipsius, & causa duorum residuorum, s. vt primum moueat se, & moueat medium per se, & postremum per medium. & indifferenter, siue in primo fuerit motor idem cum moto, vt intendit Plato, aut compositum ex moto & motore non moto, vt intendit Aris. D.d. & indifferenter siue medium fuerit vnũ, siue plura: & si plura siue finita, siue infinita. fm.n. q est mediũ necesse est vt sit causa postremi non vniuersi. sed, si posuerimus media esse infinita, tunc vniuersum nõ habebit causam mouentẽ. media.n. mouent postremũ tantum. quapropter vniuersum mouebitur sine motore. & declaratũ est i Naturalibus q oẽ motum habet motorem, & hoc intendebat, cùm dixit. & partes rerũ infinitarum,

Vide. 8. Ph. 37. 38. 39. 40. 42. 43.

Octauo Ph. 39. & 30.

finitarum, &c. i. & partes rerum infinitarum, quæ ponunt moueri insimul oēs, sunt mediæ, i. mediæ fm vnū modum vsq; ad nunc. D. d. Quapropter necesse est, si aliqua res non fuerit primum, vt vniuersum nō habeat causam oīno. & hoc manifestum est in motis, quæ mouent se adinuicē habentibus situm, s. quæ sunt insimul. ista. n. impossibile est vt sint infinita essentialiter, aut accidentaliter. si autem hoc fuerit positum in vniuerso carenti situ, tunc erit impossibile essentialiter, qa vniuersum non habebit motorem omnino. sed est necessarium accidentaliter, quando primus motor fuerit positus non motus omnino, quia tunc erit æternum, & mouebit vnum post aliud in æternum. & omnia hæc sunt declarata in Octauo Physi. Et consyderatio vniuersalis in omnibus causis, i. eo ꝙ sunt causæ, est huius sciē. & Arist. quāuis vtatur hic demonstrationibus sciētiæ Naturalis, tamen inducit eas vniuersalius. qm̄, quanto fuerit demonstratio uniuersalior, tanto magis erit proprior huic scientiæ. & Arist. obseruat se in hac intētione, s. inducendo demonstrationes vl'es alio modo, q̄ in scīa Naturali. & hæc est causa in iteratione illarum demonstrationum in hac scīa, vt fecit in tractatu primo.

Vide. 7. Ph. 40. & 6.

Octauo Ph. cō. 15.

Consyderatio vl'is i oībus cāis, i eo ꝙ sīt cāæ, est huius sciæ.

Et neq; deorsum possibile est in infinitum descendere, cùm id, quod sursum versus principiū habet. vt ex igne quidem aquā, ex hac vero terrā, & ita semper aliud quoddam genus fieri. Dupliciter. n. hoc ex hoc fit, non vt hoc post hoc dicit, vt ex Isthmijs ludis olympiaci, sed vt aut ex puero mutato vir, aut vt ex aqua aer. Verū enimuero vt ex puero quidem virū fieri dicimus, tanq̄ ex eo, quod fiebat, id quod factum est, aut quod perfectum est ex eo quod pficiebatur. semper etenim est aliquid medium, vt inter esse & non esse generatio, ita quod fit inter existens & non existens. qui aūt discit, fit sciens. & hoc est, qd' dicitur, ꝙ fit ex discente sciens. vt autem, tanq̄ ex aere aqua, corrupto altero. Quare illa quidem non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex viro. non. n. fit ex generatione qd' fit, sed post generationem est. sic enim dies ex diluculo, quoniam post hoc est. quare nec diluculum ex die. cætera vero reflectuntur. Vtroque tamen modo impossibile est in infinitum progredi. Illorum enim, cùm media sint, necesse est finem eē. hęc autem inuicem reflectūtur. alterius. n. corruptio, alterius generatio est. Simul autem impossibile est primum corrūpi, cùm sempiternum sit. cùm enim generatio non sit infinita sursum versus, necesse est non eē sempiternum illud, quo primo corrupto quicquam factum est.

Et etiā impossibile est vt quod habet principium ex superiori, procedat in infinitum ad īferius. v. g. ex igne aer, ex aere aqua, ex aqua terra. & similiter fit genus à genere semp in infinitū. Fit. n. aliquid ex alio duobus modis. vnus, non fm ꝙ aliquid fit post aliquid, vt dicitur ꝙ nebula fit ex vapore, sed vt dicitur ꝙ ex puero fit vir. secundus autem, cùm dicitur ꝙ ex aqua fit aer. Cùm autem dicimus ꝙ ex puero fit vir, intendimus ꝙ ex re, quæ erit, fit res, quæ iam est, aut ex re, quæ cōplebitur, fit res, quę iam completa est. quoniam, quemadmodum inter esse & nō esse est generatio, ita id, quod generatur est semper inter id, quod est ens, & id, quod nō est ens. addiscens enim est generatum sciens. & hoc intēdimus, cùm dicimus ꝙ ex addiscente fit sciens. cùm vero dicimus ꝙ ex aere fit aqua, & illud est per corruptionem alterius, s. aeris. Et ideo non reuertuntur res huius dispositionis adinuicē, neq; ex viro fit puer. quoniam ex existente non fit illud qd' erit, licet post existens fit illud, quod erit. fm igitur hunc modum dies fit ex mane, quia fit post. & ideo non dicitur ꝙ mane fiat ex die. alia vero reuertūtur ad inuicem. Et fm hos duos modos impossibile est vt res procedant in infinitū. Ea enim, quæ sunt inter duo, necesse est esse finita. ista autem reuertuntur ad inuicem. corruptio. n. vnius est generatio alterius. Et cum hoc, impossibile est vt primū æternum corrumpatur. quoniam, quia generatio ex superiori non procedit in infinitum, necesse est vt primum, quod corrumpitur, & fit aliud, non sit æternum.

7 Cùm compleuit demonstrationem de finitate causarum mouentium se, vult etiam dare demonstrationem de finitate causarum materialium, quę sunt etiam diuersæ in specie. &, quia notum ęst de causis mouentibus eas habere vltimum, & quæsitū est ab eis vtrum habeāt principium à superiori: de causis aūt materialibus est econuerso, s. ꝙ habent principium à superiori, & est quæsitum vtrum ab inferiori habeant vltimum an non: d. Et etiam impossibile est, &c. i. & etiam, quia manifestum est de generatione ipsam esse finitam ex parte superiori, impossibile est vt illud, cuius generatio iam completa est, habeat principium materiale, & illud principium habeat aliud materiale, & sic in infinitum: adeo ꝙ nō inueniatur postremum. v. g. ꝙ ex igne nō fiet aliud: & ipse fiet ex aere, & aer ex aqua, & aqua ex terra, & proceditur sic in corporibus diuersis ab inuicem fm formam in infinitum. Et, cùm posuit hoc dedit demonstrationē, et d. Fit. n. aliquid ex alio, &c. i. & demōstratio super hoc, ꝙ materiæ sunt finitę, est ꝙ aliquid dicitur fieri ab alio duobus modis. quorū vnus est, sicut dicimus ꝙ ex puero fit vir, non sicut dicimus ꝙ aliquid fit post aliquid: sicut dicimus ꝙ ex vapore fit nebula, i. post vaporem. secundus autem est, sicut dicimus ꝙ ex aere fit aqua. Et incipit exponere hunc modum generationis, et d. Cùm autem dicimus, &c. i. cùm autem dicimus ꝙ ex puero fit vir, intendimus ꝙ ꝙ ex diminuto fit perfectum. & hoc intendebat, cū d. ex illo, quod erit, fit illud, quod est. Et, cùm d. ꝙ generatio fit ex illo, quod erit, & non ex illo, quod iam completum est, incœpit rōcinari super hoc, et d. qm̄, quemadmodum inter esse, & non esse, &c. i. generatio est ex illo, quod generatur, i. ex illo, quod est ī via generationis. quia esse, quod est in actu, cuius generatio iam perfecta est, opponitur in rei veritate ad non esse, & ex nō esse non fit generatio, i. impossibile est vt sit generatū: neq; etiam illud cuius generatio iam completa est, impossibile est vt sit generatum: remanet igitur vt sit generatum

De cāis materialib⁹ est dubiū vtrus ex parte īferiori habeāt vltimū. Vide. 1. Phys. cō. 60.

neratum

Illud, cuius generatio & corruptio [illegible], ipse & vt sit generatum. Vide [illegible] de Gener. [illegible] & 2. de Genera. [illegible]

iterarum illud, cuius esse est medium inter non esse & esse in actu. & est illud, quod est in via generationis. Deinde dedit exemplum, & dixit. addiscens enim, &c. i. v. g. ꝙ sciens dicitur fieri ex addiscente, & nō dicimus ꝙ sciens fiat ex se, neq; ex non esse scientiæ, sed ex medio inter scientiam et ignorantiam, quę est principium scientiæ, & est addiscens. & hoc intendimus, cùm dicimus ꝙ sciens fit ex illo, quod erit sciens, i. ex illo, quod venit ad scientiam, s. addiscente. D. d. secundum modum, & dixit. cū vero dicimus ꝙ ex aere fit aqua, &c. idest cùm vero dicimus ꝙ aliquid in actu fit ex alio in actu, v. g. ꝙ ex aere fit aqua, intendimus ꝙ ex aere corrupto fit aqua, ſm ꝙ aer corrumpitur, non ſm ꝙ remanet, neq; ſm ꝙ est in via generationis: sicut dicimus ꝙ ex addiscente fit sciens. D. d. Et ideo non reuertuntur, &c. i. & generatio in primo modo non cōuertitur, sicut conuertitur in secundo. quoniam, si ex viro esset puer, tunc quod erit, esset ex illo, quod iam est, s. tunc diminutū esset ex perfecto: quod est impossibile. D. d. Et secundū hos duos modos, &c. i. & ſm hos duos modos generationis impossibile est vt generatio sit in infinitum. Quoniam, quia modus generationis, quæ est transmutatio ex nō esse ad esse, s. de potentia ad actum est inter duo finita, s. esse & nō esse, necesse est vt illud, quod est inter ea, sit finitum. Alter autē modus, in quo dicimus, ꝙ generatum fit ex illo, quod est in via corruptionis, reuertitur adinuicem, & reciprocatur, & non procedit ſm rectitudinem. reciproca autem sunt finita necessario. v. g. ꝙ ex terra fit aqua, & ex aqua fit aer, & ex aere ignis, deinde ex igne aer, & ex aere aqua, & ex aqua terra, & sic est in rebus finitis. hoc idem accidit in compositis ex elemētis, s. ꝙ componuntur qñq; ex eis, & dissoluuntur qñq; in ea. D. d. Et cum hoc, impossibile est vt primum, & æternum corrumpaī. i. & etiam, si posuerimus ꝙ generatio eorum adinuicem ſm hunc modum est ſm rectitudinem, continget vt in eis sit primum æternū, & vt sit hoc corruptibile. D. dedit causam in hoc, & d. qm̄, quia generatio ex parte superiori, etc. i. qm̄, cùm videmus ꝙ generatio nō procedit ex superiori in infinitum, cùm in corporibus simplicibus peruenerit, v. g. ad ignem, necesse est vt generatio elementorum vnius ex alio habeat principiū primum, quod non generatur ex alio. qm̄, si illic non esset primum principium, non esset finis. principium. n. non intelligitur nisi in re, quæ habet finem. & quod habet finem necessario habet principium, quod. n. non incœpit non desinit: sed illic est desitio: ergo primum principium, & quod non habet principium, est æternum necessario. sit igitur hoc, ver. g. terra, aut aliquid prius terra. sed quia quodlibet istorum non generat aliquid, nisi per suam corruptionē, necesse est vt illud primum principium corrumpatur, quando ex eo aliquid generatur. &, si corrumpitur, non erit ęternum. sed iam ponitur esse æternum, quod est inconueniens.

Principiū nō intelligit nisi in re quę habet finem. [illegible] desinere

Item ipsum cuius causa finis. tale autem est, quod non est alterius gratia, sed eius causa cætera. Quare, si tale erit vltimum, non erit infinitum. ꝙ si nihil tale, non erit ipsum cuius causa. Sed qui faciunt infinitum, latet eos, ꝙ boni naturā auferunt. at nullus inciperet agere quicq̃, si non esset peruenturus ad finem.

Et etiam illud, quod est propter quod fiūt res, est finis. & hoc est, cuius esse non est propter consequens aliud, sed esse aliorum propter illud. Necesse est igitur, si aliquid sit tale, vt vltimum non sit infinitum. si igitur nihil fuerit tale, non erit illud, propter quod fiunt cætera. Et facientes causas infinitas auferunt naturam boni, & non percipiunt. quamuis nihil incœpit agere aliquam actionem quācunq;, non intendendo finem.

Cùm declarauit finitatem diuersarum causarum, s. agentis, & materiæ incœpit declarare finitatem causæ finalis, & d. Et etiam, &c. i. & est manifestum causam finalem esse, per quam fit vnumquodq; entium: & est illud, cuius esse non est in re propter aliam causam in illa, sed omnes causæ existentes in re sunt propter istā, s. agens, & materia, & forma in habentibus agens ante materiam, aut formam. Et, cùm posuit hanc esse cām, d. Necesse est igitur, &c. i. necesse est, si talis causa est in vnoquoq; ente, vt oēs causæ sint propter illam in quolibet ente: & necesse est vt istæ causæ, q̃ sunt posteriores in generatione, & priores in esse non sint infinitæ. Deinde dedit signum super hoc, & d. si igitur nihil fuerit tale, &c. i. si igitur nō fuerit vltimus finis, tunc nihil habebit causam finalem. Iā enim descripsimus ꝙ causa finalis in re qualibet est causa postrema. si igitur omnes causæ non habuerint talem scilicet vltimam, non erit hæc causa finalis omnino. s. ꝙ si finis habuerit finē, & sic in infinitum, non erit hæc causa alicui rei. Descriptio. n. istius causæ est vt nō sit propter aliam causam, si ergo fuerit infinita, destruetur eius descriptio, & auferetur suum esse. sed iam posuimus eā esse. & hoc tunc esset inconueniens. D. d. Et facientes causas infinitas, &c. i. & facientes causas finales esse infinitas, destruunt finem, sicut diximus. & qui destruunt finem, destruunt omne bonum, & nihil percipiūt. nihil enim dicitur esse bonum, nisi per causas finales. D. d. quāuis nihil incipit agere, &c. i. & mirum est de negātibus istam causam, cùm concedant ꝙ nullus facit actionem aliquam, nisi intendendo finem & vltimum, & sic debet esse in natura in hoc, sicut in artificio, & ī omnibus actionibus voluntarijs. Et dicit hoc, quia multi Antiqui negabant hanc causam esse. & iam locutus fuit contra eos in Secundo Physicorum. 8

Vide id. 2. Physic. 89.

Descriptio cāe finalis ē vt nō sit p aliā causam.

Nihil dr eē bonum nisi p cās finales.

Scđm Ph. a te. c. 79. vsq; in finē.

Nec esset itellectus in huiuscemodi. alicuius. n. causa agit, qcunq; intellectū habet. hoc nanq; terminus est, finis vero ipse terminus.

Intellectū habens alicuius causa agit.

Et cum hoc etiam, ſm ꝙ dicitur, non est intellectus in entibus. habēs enim intellectum non agit quod agit, nisi propter aliquā rem, quæ est vltimum actionis. vltimum enim est finis, ad quem intenditur.

9 Et facientes causas finales esse infinitas negant intellectum operatiuum. intellectus enim non agit oē quod agit, nisi propter aliud: & illud est, propter quod opus est finitum. vltimum enim est finis, quem intendunt actiones. & si non, tunc actio esset ociosa.

Atvero nec ipsum quid erat esse reduci ad aliā definitionem rōne abundātem cōtingit. Semper etenim prior magis est, posterior vero non est. cuius autem primum non est, nec quod sequitur est.

Et etiam dispositio in eo, de quo quæritur per quid, ipossibile est vt sermo de eo sit extra terminos. Prius enim semper est magis dignum in esse, posterius autem non sic. & illud, cuius primum non est, quod consequitur illud, primum non est.

Cùm

Cùm declarauit finitatem trium causarum, incœpit facere hoc in causa formali, & d. Et etiam dispō, &c.i. & etiam sermo de dispositione eius, de quo quæritur per quid est, & est forma rei, impossibile ut sit diuersus à natura definitionum, s. q, si apparuerit q natura definitionum est finita necessario, erit vt ita fit de formis. D. d. Prius. n. semper, etc. i. in definitione enim est pars prior, & posterior: & prior est magis digna in esse, & si prior non fuerit, posterior non erit. si igiť pars prior, v.g. genus habuerit definitionem, & pars prior illius definitionis habuerit definitionem, & sic in infinitum, non erit illic prius, quapropter neq; postremum. posterius enim non est posterius nisi prioris. & sic auferuntur definitiones, & destruuntur cognitiones, si formæ, quæ attribuuntur definitionibus sint infinitæ. Et hoc intendebat, cùm d. et illud, cuius primum nō est, &c. i. & illud, cuius esse consequitur esse primi, & est postremum, non erit, qn̄ primum non fuerit, & econuerso. & cùm postremum non fuerit, primum non erit.

Posteri⁹ non est posterius nisi prioris.

Cum postremū nō fuerit non erit primum.

Item ipsum scire perimunt, qui ita dicunt. non enim possibile est scire, anteq̃ ad indiuidua deueniať. Et ipsum cognoscere nō est. quæ enim ita infinita sunt, quomodo intelligere contingit? Nec enim simile de linea est, quæ fm diuisiones quidem non stat. intelligere vero non potest, nisi sistat. quare non numerabit diuisiones, qui infinitam pertransit.

Et etiam qui hoc dicit destruit scientiam. scientia enim non erit sine peruentu ad illa, quæ non patiuntur diuisionem. Et sciens fm hoc non erit. res enim infinitæ, quæ sunt huiusmodi dispositionis, impossibile est vt comprehendantur ab intellectu. Lineę enim dispositio non est talis, s. q & si non adaptať stare super diuisiones suas, impossibile est vt cōprehendantur per intellectum, nisi per suum statum. sed qui acceperit in sua imaginatione lineam infinitam, non determinabit diuisiones eius.

11 Hoc est complemētum primæ declarationis, in qua posuit postremā formam, & postremam differētiam, & declarauit q necesse est vt prima forma sit in re definita, & q impossibile est q forma procedat de inferiori ad superius in īfinitum. hic autem ponit primum superius eē, & declarat posterius esse. Et ideo d. scīa. n. non erit sine peruentu, &c. i. q cùm posuimus postremum non esse, & primum esse, destruetur scientia definitionum, quæ fit fm dissolutionem: sicut destruitur scientia definitionum, quæ fuerit per compositionem, cùm posuimus postremum esse, & primum non esse, qn̄ enim in vna re fuerit prima forma diuisibilis in differentias infinitas, nō perueniemus per diuisionem ad cognoscendum naturam illius speciei, scientia. n. alicuius non fit, nisi qn̄ peruenitur ad speciem postremam. D. d. secūm inopinabile, & d. Et sciens fm hoc nō erit, i. & si scientia non fuerit, cōtinget valde inopinabile, s. q sciens nō erit. & causa in hoc est, q res cognitæ sunt ea, quæ determinantur ab intellectu: infinita autē non determinanť ab intellectu: ergo non sunt cognita. D. d. Lineæ enim, &c. i. & non debet contradicere aliqs nobis per diuisionem lineæ, quia non possumus peruenire in sua diuisione ad partem ultimam, assimilando diuisionem generis in species diuisioni lineæ in medietates, & medietatum in medietates, & sic in infinitum.

Hic aduerte Auer. velle a supiori ad inferius fieri dissolutionē: cuius tñ oppositum ipse habet. 7. me 12. c. 31. Vi de cō. Zim.

Impossibile est enim nos intelligere lineam infinitam, nisi qn̄ accepimus eam finitam, & iterādo eam infinities, & hoc non facit intelligere infinitum. & ideo qui imaginatus fuerit lineam infinitam, non poterit intelligere eam. & hoc intendebat, cùm dixit. sed qui acceperit in sua imaginatione lineam infinitam, non determinabit diuisiones eius, i. non poterit intelligere eam.

Sed etiam materiam necesse est in eo, quod mouetur, itelligere. atq; nulli est esse infinito. quod si non, non infinitum est infinito esse.

Et etiam materia necesse est vt imaginetur in re mota. & impossibile est vt sit in aliquo infinito in actu. si igitur non fuerit, tunc illud, quod est in infinito, non erit infinitum.

Hæc est alia declaratio de natura generati. & dicit q materia necesse est vt sit conclusa in moto, quod est generatum compositum ex materia & forma, aut formis. Si igitur in illo composito fuerint formæ infinitæ contingent vt sit īfinitum. &, quia gñatum est illud, cuius generatio iam completa est, & est in actu: si igitur in moto, einus magnitudo est infinita fuerit aliquid in actu, & est illud, quod fit in moto infinito, & forma est illud, quod terminat generatum, continget vt illud, quod est in actu, determinet infinitum: quod est impossibile. manifestum est. n. q illud, quod determinat infinitum, si possit determinari, necesse est vt sit īfinitum. & ex hac positione sequitur destructio istius, s. vt infinitum non determinetur ab infinito. Et hoc intendebat, cū d. si igitur non fuerit, tunc illud, quod est in infinito, non erit infinitum. i. q, si finitum determinat infinitum, tunc illud, quod terminat infinitum, non est infinitum: cùm illud, quod æquabitur infinito, debeat esse infinitum, aut quocūq; modo appelles, siue æqualitatem, siue terminationem, siue superpositionem. 12

Atqui etiam, si species causarum infinitæ multitudine essent, nec hoc modo eēt ipsum cognoscere. tunc enim scire putamus, cū causas cognoscimus. infinitum vero fm additionem non est in tempore finito pertransire.

Infinitū non ē ptrāsire in finito tempore.

Et etiam si species causarum essent infinitæ in numero, non esset scientia fm hunc modum. nos enim non videmus nos peruenire ad scientiam, nisi quando scimus causas.

Potest itelligi q, si genera diuersarum causarum essent infinita in genere, non esset scientia omnino. Non enim videmus nos scire aliquid, nisi quando sciuerimus ipsum per omnia genera causarū existentiū in eo, quando habuerit plus vno genere causarum, quousq; declarabiť in quinto q impossibile est inuenire in causis plusq; quatuor genera causarum famosa. Et potest esse demonstratio vniuersalis super infinitatem vniuscuiusq; generum. Et cùm d. q impossibile est vt finitum comprehēdat infinitū, intendit q intellectus, qui est finitus, non potest determinare infinitum, ita q comprehendat illud in actu, non in potentia. Et diximus in actu, quia vniuersale cōprehendit res infinitas, sed in potentia, non in actu. 13

Pria expō.

Scda expō.

Vlē cōprehēdit res infinitas ī potētia, sed non in actu. Lege 3. de Ala. c. 19. & 12. Meta. c. 4. & 51. cō.

Caput Tertium. Quales debent esse ueritatis auditores: queq; ueritatis cognitionem impedire soleant.

AVscultationes autem secundū consuetudines accidunt. queadmodum enim cōsueuimus, ita iudicamus dici debere. & quę præter hæc, nō apparent similia: sed quia non consueuimus,

Consuetudinis vis.

consueuimus, ignotiora, & magis peregrina. consuetum etenim notius est. Quantam vero vim consuetudo habeat, leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plus possunt propter cõsuetudinẽ, q̃ si cognosceremus ea.

Sed obedire oportet ei, quod audiuim⁹, & est ſm cõsuetudinem. dicimus. n. ꝙ consueti sumus audire. et qđ videm⁹ extra illud, est incõueniẽs: imo videmus illud, ad qđ nõ sum⁹ assueti, eẽ iopinabile. illud. n. ad quod sumus assueti, est magis applicabile aio, & magis notum. Et tu potes scire quãtum facit cõsuetudo in hoc, cõsyderando in legibus. inuenies eni apologos, & fabulas pp consuetudinem plus applicabiles animo, q̃ scientię veritatis.

* a. l. scientię veritates.

14 Intendit in hoc capitulo declarare quæ ĩpediunt scire veritatem. & fortissimum eorum est consuetudo in pueritia in rebus legum, & maxime in hac scientia: qa plures opiniones huius scientiæ sunt radices legum, & ponuntur in legibus non ad sciendum, sed ad inquirendum bonitatem. Et causa in hoc est, ꝙ complementũ hoĩum non completur nisi per cõgregationes: & congregatio per bonitatem: esse ergo boni est necessarũ, & nõ est necessarium eos scire veritatẽ. & hoc non accidit tñ in legibus, sed in primis cognitis: sicut accidit hoĩbus, qui in principio audierunt sciam Loquẽtium. Isti. n. propter consuetudinem negant naturam esse, & etiam veritatem. & negant etiã necessarium esse, & ponunt oĩa possibilia esse. Et induxit hoc, propter quod locutus fuit de causis. multę. n. leges ponũt hic esse cãs sciẽtes res ĩfinitas, & ꝙ ab eis prouenitũt res ĩfinitę. Et, cũ d. impedimẽta pp consuetudinem, induxit ẽt aliud impedimentũ, qđ accidit ꝑ humanã naturam, & dixit.

Cõplementũ hoĩum ñ cõpletur nisi per cõgregationẽ, & cõgregatio ꝑ bonitatẽ. Idẽ. 3. de Aĩa. cõ. 5. & 36.

Aliqui igitur, nisi mathematice loquentes, non admittunt. Quidam vero non nisi exẽplis vtentem. Quidam autẽ dignum ducũt, vt testis producatur aliquis Poeta. Et quidã exacte omnia. Quosdam vero tædet certitudinis, aut propterea ꝙ non possunt consequi, aut propter curiositatem. habet enim certitudo tale aliquid. quare vt in contractibus, ita & in orationibus illiberale esse quibusdã apparet. Quapropter oportet peritum esse quomodo singula admittẽda sunt: quoniam absurdum est simul scientiam, & modum sciẽtiæ quęrere. neutrũ autem facile accipere est.

Absurdum ẽ simul sciam & modũ sciẽtiæ quęrere.

Et quidam homines, si homo non locutus fuerit cum eis mathemtice, non recipiunt illud, quod dixit. Et quidã quęrunt testimoniũ multorum hominum. Et quidam quærunt testimonium Versificatoris. Et quidam quęrunt loqui ſm ꝑscrutationẽ maximã, & scripturarum. Et quidã contristantur per sermonem perscrutatum, & odiunt illum, aut quia non possunt retinere ipsum, aut quia assimilatio eius est mala. * scatinizãdo. n. in hoc est quasi scatinizando in mercatione. & sicut scatinizando in mercatione est vile, ita est in sermone. Et ideo oportet hominem instrui in cognitionem viæ cuiuslibet rei, quam vult declarare: malum enim est simul quærere aliquam scientiam, & modum secũdum quem declarat. et non est facile aliquod istorum.

* a. l. estimatio. n. in hoc est quasi estimatio ĩ mercatione.
* estimatio.

15 Vult declarare in hoc capitulo quod accidit hominibus in scientijs propter diuersitatem naturę, & propter paucitatem instructionis in Logica. Et d. ꝙ quidã hoĩes quęrunt in oĩ scĩa demõstrationes de genere demonstrationum mathematicoꝝ. & hoc accidit pluries in his, qui non instructi sunt per Logicam. & iam vidimus aliquos, quibus accidit hoc per naturam. Et quidam quęrunt testimonium multorum. & hoc accidit ꝑ naturam. multi. n. hoĩum non possunt pertransire sermones probabiles, et demonstrantes. & isti, cũ concedunt prima intellecta, non concedunt ea, nisi inquantũ sunt famosa, ita ꝙ si acciderit ꝙ cõtraria eorum sint famosa, negabunt ea. sicut accidit Loquentibus, q negabant impossibile esse aliquid de nihilo, licet propositio sit concessa ab * oĩbus, s. impossibile esse magnitudinẽ ex non magnitudine, ita ꝙ vidi multos hoĩes dantes se ad Philosophiam & negabant illam propositionẽ esse primã. & siĺr negabant formas specificas esse proprias materijs necessario, adeo ꝙ Auic. cũ sua famositate in Philosophia dicit hoiem generari ex terra eẽ possibile, sicut murem, & alia multa, quę dicunĩ. Et accidit etiã quibusdã hoĩbus quęrere testimoniũ Versificatoris. & hoc etiam accidit per naturam eis, in quibus virtus imaginatiua dominaĩ super virtutẽ cogitatiuã. & ideo videmus istos non credere demõstrationibus, nisi imaginatio concomitetur eas. non. n. possunt credere non plenum esse, aut vacuum, aut tẽpus extra mundũ: neq; credere hęc entia esse non corpora, neq; in loco, neq; in tempore. & accidit hoc multis consyderantibus in Philosophia Auic. & ista attribuuntur ei, sed non est verũ, ꝙ eius fuit. Et quidã hoĩes quærunt perscrutationem maximam. & ista est natura Philosophiæ. Et quidam contristantur per sermonem valde perscrutabilem. & causa in hoc est, aut quia intellectus eorum non potest retinere, & comprehendere ipsum: & isti impossibile est vt addiscant: aut propter segnitiem, aut propter errorem contingentem eis, quia assimilant disputationẽ mercationi, & credunt ꝙ proteruire in sermone est malũ, sicut malũ est ꝓteruire ĩ mercatione. & ideo d. Ari. ꝙ necesse est vt homo instruatur in cognitione vię cuiuslibet rei, quam vult declarate. Et dixit hoc, quia ars Logica, quędam est vniuersalis oĩbus scientijs, & quędam propria vnicuiq; scientiæ. & homo nõ potest esse instructus in qualibet arte, nisi sciendo vniuersalia, & propria de eis. Et cùm dixit hoc, dedit præceptũ valde [a] vtile, & est vt homo non addiscat illam cum adiunctione aliarum scientiarum. qm̃ tunc neque addiscent hanc, neq; istam, sicut dixit, quoniam malum est quærere aliquã sciam, & modũ, ſm quẽ declaraĩ. hoc. n. siĺe est ei, q docet hoĩes viã, cũ addiscit eã: aut q intẽdit medicinari hoĩem, & iterum addiscit medicinam. sicut de quodã dr̃, q cũ ad infirmum accessit, & propinauit medicinã ei, & ĩspexit post librũ, & mortuus est ĩfirmus.

* a. l. hoĩb⁹. Vide. 1. Ph. t. c. 34. & 1. cœ. 37.

Auic. d. hominem posse gñari ex terra. Vide. 8. Ph. cõ. 46.

Vide primo Cœ. 100.

Natura Philosophi ẽ quærere maxĩas perscrutationem.

Secũdo Cœli. 34.

Ars Logica duplx. vlis. & ꝓpria. Idẽ 1. Ph. c. 8. & 35. & 8. Ph. c. 70. & 7. Met. c. 2. & 1. Ethicorum cap. 3.

a Vtile pręceptum. b.

Certitudinẽ vero sermonis mathematicã non oportet in cunctis quærere, sed in his, quæ non habent materiã, Quare non est naturalis modus. tota enim natura forte habet materiam. Quamobrem cõsyderandum est primum quid nam natura sit. sic enim & de quo Naturalis scientia est manifestum erit, et vtrum vnius scientiæ, an plurium est causas, & principia speculari.

Et non oportet quærere in qualibet scientia perscrutationẽ, sicut in Mathematicis. hoc enim non oportet quærere, nisi in eis, quę nõ miscentur cum materia. Et ideo iste modus non est naturalis. videtur enim ꝙ tota natura ferè admiscetur cum materia. Et ideo oportet primo perscrutari de natura quid sit. hoc enim facto apparebunt nobis ea, de quibus perscrutamur naturaliter, & vtrum consyderandum sit in causis principiorũ in vna scientia, aut in pluribus vna. videtur enim ꝙ quælibet natura habeat materiam. Et ideo oportet perscrutari primo de natura quid sit. & tunc declarabuntur nobis ea, ex quibus declaratur scientia Naturalis.

16 Et non oportet quærere. i. & non oportet hominem quęrere vt modus fidei in demonstrationibus Naturalibus sit sicut modus fidei in Mathematicis. Demonstrationes. n. Mathematicæ sunt in primo ordine certitudinis: & demonstrationes Naturales cõsequuntur eas in hoc. Certitudo. n. diuersatur in eadem scientia. v. g. ſm demonstrationem simpl'r, et ſm demonstrationem quia. &, cùm diuersatur in eadem scientia, magis diuersatur in se. entijs diuersis ſm genus. Deinde declarauit in quo genere debet hõ quęrere certitudinem, quæ est in primo ordine, & d. sed homo debet quęrere hoc ĩ eis, quæ non admiscent cum materia, s. mathematicis. & ideo d. Et ideo iste modus nõ est naturalis. i. & ideo consyderatio in hac scientia non est naturalis cõsyderatio, cùm sit de rebus non admixtis cum materia. Et si consyderauerit in rebus admixtis cum materia, tñ in modo, ſm quem non admiscentur cũ materia. v. g. res naturales diuidi in potentiam & actũ, vnum & multitudinẽ, & substantiã & accñs. D. d. vr̃. n. ꝙ tota natura ferè admiscetur cũ materia. i. & iste modus nõ est naturalis. qa entia, in qbus consyderat, nõ admiscẽtur cum materia: & oĩa naturalia ferè sunt admixta cũ materia. Et d. ferè, propter intellectũ. intellectus. n. q est postrema pfectio hoĩs, est abstractus à materia. Et dubitaĩ in hoc, qũo d. ferè, & dispõ intellectus, q est postrema pfectio hoĩs, est dispõ intellectuũ oĩum abstractorũ in corporibus cœlestibus. isti. n. sunt postrema pfectio corporũ cœlestiũ. Et rñdẽdũ est ꝙ ipse d. ferè, in respectu corporũ gñabilium & corruptibiliũ. ista. n. dñr magis naturalia ſm famositatẽ, q̃ illa. D. d. Et iõ oportet primo pscrutari, &c. i. ꝙ qñ hõ sciuerit naturã qd sit, declarabunĩ ei naturalia à non naturalibus. natura. n. vr̃ est, sicut dictum est, principiũ trãsmutationis in rebus transmutabilibus p se, & principiũ priuationis trãsmutationis in rebus, quæ qñq; transmutanĩ & qñq; non. illa aũt, quæ semp remanet in codẽ mõ modorũ transmutatiõis, s. in motu locali, ęquoce dr̃ de eis natura, & de alijs. D. d. & vtrũ consyderandũ sit in cãis principiorũ, &c. i. debet pmo pscrutari q voluerit cõsyderare in hac scientia, vtrũ consyderatio in oĩbus quatuor principijs est vnius sciæ, aut plurium sciarum. qm̃, si fuerit multarũ sciarũ, tũc oĩa principia nõ erũt oĩum entiũ, sed quædã pncipia. D. d. vr̃. n. ꝙ quęlibet natura habet materiã. s. vr̃. n. ꝙ oẽ ens habet cãm materialẽ. &, si ita est, nulla est scientia alia à scientia Naturali. D. d. Et iõ oportet pscrutari pmo de natura qd sit. & d. hoc, qa scientia Naturalis declaraĩ p duas pscrutatiões, quarũ vna est pscrutatio de natura qd sit, sicut dixit: et secũda ẽ pscrutatiõ de natura cuiuslibet entis qd sit. & hoc manifestũ est p se. & Arist. pscrutaĩ de hoc ĩ alio lib. q dr̃ * Analytica.

Demõstratiões Mathematicę sũt primo ordĩe certitudinis, & demõstratiões Nãles consequunĩ eas in hoc. Vide Iustitiam. 1. de Aĩa. te. cõ. 1. Vide cõtra. Zim.

Qꝫ Meta. sit de rebus nõ admixtis cũ materia.

Dubium.

Solutio.

Gñabilia ſm famositatem dicũĩ magis naturalia, q̃ cœlestia.

Vide. 2. Ph. cõ. 5. & 5. Meta. cõ. 5.

* 2. l. Auditus naturalis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER TERTIVS, cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima dubitationes multæ proponuntur.
In Secunda eædem examinantur dubitationes.

Summæ Primæ Caput Primum. Dubitationis causa exponitur.

AD illam, quæ quęritur, scientiã, necesse est in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandum est. hæc autem sunt, & quæcũq; de eis aliter quidam existimarũt, & si quid vltra hæc prætermissum sit. Est autem operæpretium, aliquid facultatis habere volentibus, bene dubitare. nam posterior facultas solutio eorũ est, quæ ante dubitata fuerunt.ᵃ Soluere autem nõ est, cùm nodus ignoretur, sed intellectus hæsitatio manifestũ hoc de re facit. quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur. vtroq; nanq; modo impossibile est ad vlteriora procedere. Quare omnes primo difficultates speculari par est, & horum gratia, & propterea ꝙ illi, qui quærunt, nisi primo dubitent, similes illis sunt, qui quonam ire oporteat ignorant, & adhuc neq; vtrum inuenerint quod quæritur, an non, cognoscere possunt. finis etenim his quidem non est manifestus, illi autem, qui antea dubitauerit, patescit. Item melius se habere necesse est illum ad iudicandum, qui tanquam aduersarios, omnes vtrinq; rationes oppositas audiat.

Posterior facultas solutio prius dubitatorũ est. ᵃ Soluere nõ ẽ, cũ nodus ignoretur.

Meliᵒ se habet ad iudicandum, qui vtrinq; rõnes oppositas audit.

Necesse est nobis cõsyderare primo quęstiones difficiles dicendas in hac scientia, & sunt illę, de quibus quidã existimauerũt existimationes diuersas, & alia, q̃ dimiserũt. Prima enim actio eorũ, q volunt cõprehẽdere scientiam rerũ, est perscrutari de difficilibus quęstionibus. non. n. cõprehendunĩ ea, quę sunt post, nisi per dissolutionẽ quæstionũ difficilium, quæ sunt ante. Et non potest dissoluere ex modo ligamẽti qui ignorat ligamẽtum. et hebetudo intellectus demonstrat ꝙ hoc est sic. hebeti aũt contingit simile ei, qđ cõtingit ligato. hebes aũt non potest intelligere, neq; ligatus ire. Et ideo perscrutãdum est prius de quæstionibus omnibus difficilibus, & propter hoc, quod diximᵒ. qui enim quęrit cognoscere aliquid, antequã perscrutetur primo de difficultate

difficultate eius, assimilatur ei, qui ignorat locum pedum per viam ęqualẽ. et cum hoc, q nescit quæsitum, nescit ipsum, qñ inuenitur. finis eorum igitur, qui non perscrutantur de difficilibus, est ignotus, et finis eorum, qui pscrutãtur de eis, est manifestus necessario. Et bonũ est vt apud audientẽ, omniũ sermonũ affirmantium & negantium sint propositiones necessarię, & sufficientes.

1 Consuetudo Ari. est inducere in oĩb scientijs sermones disputatiuos añ sermões demõstratiuos. Vide idem . 4. Ph. cõ. 3. & 41. Opposi tum. 1. Cœ. cõ. 2. Vide con. Zim. * 2. c. ad. in scientia Naturali.

Ntendit in hoc tractatu inducere sermones disputatiuos, qui affirmant, et destruũt idem in omnibus quęstionibus difficilibus huius sciæ. & ista est consuetudo Aristotelis in omnibus scientijs, scilicet in quæstionibus difficilibus. istę enim quæstiones habent sermones disputatiuos: & nullus scit quantum sunt difficiles, nisi sciat eas per sermones disputatiuos. * Sed in scientia Naturali vidit quòd melior doctrina est præponere disputatiuam perscrutationem in singulis quęstionibus, quando vult facere disputationem super illam quæstionem. In hoc autem lib. vult præponere sermones disputatiuos in oĩbus quæstionibus difficilibus, quæ sunt in hac arte: & præponere sermonem meis per se: deinde inducit demonstrationes proprias vnicuique quæstioni in loco conuenienti tractatuum huius scientiæ. Et forte iste ordo est melior in doctrina huius sciæ: quia cõmunicant scientiæ disputatiuæ in * vniuersalitate consyderationis. subiectum. n. vtriusq; sciẽtiæ est idem, s. ens simpliciter. Et, quia natura sermonum disputatiuorum facit vt præponatur in ordine sermonibus demonstratiuis, vidit Arist. quòd iste modus consyderationis debet poni pars per se in hac scientia, sicut fecit in nominibus significantibus intentiones huius scientiæ, econtrario ei, quod fecit in alijs scientijs, s. q in alijs scientijs exponit nomina apud cõsyderationem in vnaquaque quæstione: in hac autem scientia exponit nomina in vno tractatu, non ad distinguendũ nomen æquiuocum, sed numerando intentiones, de quibus consyderat ista scientia. Nicolaus autem ordinauit sermonem contra illud, quod fecit Aristote. in istis duabus intentionibus, scilicet quòd ordinauit ea, secundum quòd fecit Arist. in scientia Naturali, & putauit se sedere per viam meliorem. & melius est quod Arist. fecit propter causam, quam diximus. Et dixit. Necesse est nobis, &c. idest, quia necesse est omni volenti scire res quæsitas in vnoquoque genere scientiarum inspicere primo quæstiones illius scientiæ, & perscrutari de eis, oportet nos facere hoc in hac scientia. D. d. quæ quęstiones sunt istæ, & d. & sunt illę, de quibus quidam existimauerunt, &c. idest & istæ quęstiones sunt, in quibus homines diuersantur in hac scientia propter difficultatem earum, & aliæ quęstiones difficiles, de quibus dimiserunt perscrutari. D. d. causam in hoc, & d. Prima enim actio, &c. idest & necesse est incipere à perscrutatione de istis difficilibus quęstionibus, quia scientia quęsita, quę post acquiritur ex eis, est scientia, per quam dissoluitur difficultas, quę erit in illis quęstionibus per dubitationes aduenientes in eis. Et cum d. quòd causa, propter quam incipiendum est perscrutari de rebus difficilibus, est quòd aduentus difficultatis precedit * ablationem eius: & modus, ex quo aduenit difficultas, est alius à modo, ex quo aufertur. modus enim, ex quo aduenit, est similis ligamento, & modus, ex quo aufert, est similis dissolutioni ligamenti. & ideo d. Et non potest dissoluere ex modo ligamenti, qui ignorat ligamentum, &c. i. & quia notũ est per se q nullus potest dissoluere ligamentum, quod fit in membris motus, ex illo modo, ex quo cecidit ligamentum: & illud, quod accidit intellectui, simile est ei, quod accidit ligato. quoniam quẽadmodum ligatum non potest moueri aliquo modo ad finem, quem intendit, ita est de intellectu, quando acciderint ei sermones cõtrarij. & ideo necesse est vt via, ex qua dissoluuntur quęstiones, sit alia à via, ex qua accidunt quęstiones: quemadmodum modus, ex quo dissoluitur ligamentum, est alius à modo, ex quo aduenit ligamentum. Et d. Et ideo perscrutandum est prius de omnibus quæstionibus difficilibus ppter hoc, quod diximus, s. ppter hoc, quod diximus primo, quia est via ad acquirendum scientiam. proportio enim quęstionum ad animam similis est proportioni ligamenti ad membra: & proportio scientię acquisitę post illas quęstiones est similis proportioni motus quęsiti post dissolutionem ligamenti. D. d. aliam causam, propter quam incipiendum est perscrutari de difficultate, quę est in quęstionibus, & d. qui. n. quęrit cognoscere aliquid, &c. i. qui enim cognoscit aliquid, anteq̃ cognoscat quantitatem difficultatis eius, assimilatur eis, quorũ pedes sunt per viam rectam, & nesciunt q sui pedes sunt in illa via. D. d. & cum hoc, qui nescit quęsitum, &c. idest q qui nescit quantum quęrit, nescit ipse qñ inuenerit eum. & cum hoc qui perscrutatus est de aliquo, & nescit quantum est difficile, illud quod quęrit, est ignotum apud ipsum. & sic si inuenerit ipsum, nesciet vtrum inuenerit aut non. qui autem scit difficultatem rei, scit finem, quem quęrit. & sic, si inuenerit illum, sciet illud, quod quęrit. quęsitum enim erat apud illum scitum determinate. D. d. Et bonum est, &c. idest, e etiam melius est volentibus iudicare inter homines diuersantes in aliquo vt sint cognoscentes propositiones, quibus vtitur affirmans & negans.

Proportio qõnũ ad animam silis est proportioni ligamenti ad mẽbra.

* a. l. vniuersalitate. Ens simpl'r est subm vtriusq scientię. s. Met. & Logicæ. Idem infra cõ. 2.

* a. l. absolutionem

Caput Secundum. Dubitationes variæ ad hanc scientiam pertinentes proponuntur.

EST autem prima dubitatio de his, quæ in procemio quoq; dubitauimus, vtrũ vnius an multarum scientiarum sit causas speculari. Et vtrum prima substantiæ principia solum hujus sit scientiæ consyderare, an etiã de principijs, ex quibus omnes demonstrant. vtputa vtrum cõtingit vnum & idem simul affirmare & negare, an nõ, & de alijs hujusmodi. Quòd si circa substantiam est, vtrum vna, an plures circa omnes sint. et si plures, vtrum omnes inter se affines, an aliquas earum Sapientias, nonnullas aliquid aliud appellandũ sit. Et hoc etiã ipsum necessariũ est: vt quęratur, vtrum sensibiles substantias esse duntaxat dicẽdum sit, an pręter has, etiam alias. Et vtrum vnũ, an plura substantiarũ genera sint. veluti qui formas, quiq; mathematica harum & sensibilium media faciunt. & de his igitur, vt dicimus, consyderandũ est. Et vtrum circa substãtias solum speculatio sit, an etiam circa ea, quæ per se substantijs accidunt. Et ad hæc de eodem & diuerso, simili & dissimili, & contrarietate, & de priori & posteriori, & cæteris cũctis huiuscemodi, de qbus Dialectici cõ

ſyderare conanť, ex probabilibus ſolum perſcrutãtes, cuius eſt de his omnibus ſpeculari. Item quæcunq; per ſe eiſdem ipſis accidunt. & non ſolum quid horum vnumquodq; eſt, ſed etiam vtrum vni contrariũ. Et vtrum ipſa genera ſint principia, & elementa, an illa, in quæ diuiduntť, q̃ inſunt ſingula. Et ſi ipſa gña, vtrũ quæcũq; vltima de idiuiduis prædicanť, an priora. vtputa, vtrũ aĩal, vel hõ principiũ, et magis quàm ſingularia ſit. Potiſſimum vero quærendum & tractandum eſt, vtrum eſt aliqua, præter materiam, cauſa per ſe, an non. Et hęc ſeparata, an non. Et vtrum vna, an plures numero. Et vtrum eſt aliquid præter cunctum (dico autem cunctum, cùm quicquam de materia prędicatur) an nihil. an quorũdam quidem ſit, quorundam vero non, & quænã entium talia ſint. Item pricipia, vtrum numero, an ſpecie definita ſint, et quæ i rationibus, & quę in ſubiecto. Et vtrum corruptibiliũ & ĩcorruptibilium eadem, an diuerſa. & vtrum incorruptibilia omnia, an corruptibiliũ corruptibilia. Itẽ, quod omnium difficillimũ eſt, & maximã ambiguitatem habet, vtrum vnũ & ens, vt Pythagorici, & Plato dicebant, non eſt aliud quicquam, ſed entium ſubſtantia: an non, ſed aliud quid ſubiectum, vt Empedocles amicitiã ait, alius vero quidã ignẽ, etiam alius aquam, aut aerem. Et vtrum principia vniuerſalia ſint, an tanquam ſingularia rerum. Et potẽtia, an actu. Item vtrum aliter, an ſecundum motum. & hęc enim multã dubitationem præbere queant. Et ad hæc vtrũ numeri, lõgitudines, figurę, et puncta ſubſtãtiæ quædam ſint, an non. Et ſi ſubſtãtiæ, vtrũ ſeparatæ à ſenſibilibus, an in eis. De his. n. oĩbus non modo inuenire veritatẽ difficile, verum neq; bene ratione dubitare facile eſt.

Et prima quæſtio quæſtionum difficilium eſt, de qua quæſiuimus in prologo iſtius libri primi, vtrum conſyderatio de omnibus generibus cauſarum eſt unius ſcientiæ, aut pluriũ. Et vtrum eſt ſcientiæ cõſyderatio de principijs ſubſtantię tantum, aut eſt etiam eius cõſyderare de principijs, ex quibus fit demonſtratio cuiuslibet. v. g. vtrum poſſit idem eſſe affirmatiuum & negatiuum inſimul, aut nõ; & talia ſimilia. v. g. vtrum æqualia eidem ſint æqualia. Et etiam, ſi ſcientię eſt conſyderatio de ſubſtãtia, vtrum illa ſcientia eſt eadem oĩbus ſciẽtijs, aut plures. Et, ſi fuerit plures ſciẽtię, utrum natura earum eſt conſimilis in genere, aut debet quædam dici Philoſophia, & quædam aliud. Et etiam perſcrutandum eſt, vtrum oporteat nos dicere quòd ſubſtantiæ ſunt ſenſibilia tantum, aut ſunt aliæ ſubſtãtiæ ab iſtis ſenſibilibus. Et vtrum ſubſtantiæ habeant vnũ genus, aut plura, ſicut dixerũt ponentes formas, & mathematica, quæ ſunt inter iſta & ſenſibilia. oportet. n. nos perſcrutari de omnibus iſtis rebus, ſicut diximus. Et vtrum conſyderatio eſt tm̃ de ſubſtantijs, aut etiam de accidentibus. Et cũ hoc oportet nos perſcrutari de eodem & de diuerſo, & de diſſimili & ſimili, et de contrarijs, et de ante & poſt, & de omnibus alijs rebus conſimilibus iſtis, de quibus Logici perſcrutantur, qui ponunt opiniones ſuas de opinionibus laudabilibus, & nobilibus. Et etiam perſcrutandum eſt de omnibus accidentibus, quæ accidunt omnibus iſtis, & de vnoquoq; eorũ quid ſit. & non de hoc tantum, ſed vtrum contradicant ſibi adinuicem. Et vtrum principia, & elemẽta, & genera ſint per ſe, aut ſint per ſingularia, in quæ diuiduntur. Et, ſi ſint genera, vtrum genera, quæ dicuntur de indiuiduis, ſint prima genera, aut vltima. v. g. vtrum animal, aut homo eſt magis primum, q̃ indiuidua ſingularia, aut non. Et etiam oportet nos multum perſcrutari, vtrũ ſit alia cauſa per ſe, pręter materiam, aut non. Et vtrum iſta cauſa differat à materia, aut non. Et vtrum iſta cauſa ſit vna in numero, aut plures. Et vtrum eſt aliquid præter totum (& dicere eſt totum illud, per quod diſponitur materia) aut non eſt aliud. aut in quibuſdam rebus eſt aliud à toto, & in quibuſdam non, et quę ſunt iſta entia. Et vtrum principia ſint determinata in numero, aut forma, & loco. Et vtrum principia corruptibilium ſint principia incorruptibilium, aut diuerſa. & vtrum omnia principia nõ corrumpuntur, aut corrumpuntur principia corruptibilium. Et etiam perſcrutandum eſt de quæſtione magis difficili omnibus iſtis quæſtionibus, vtrum vnum & idem eſt ſubſtantia omnium entium, & non eſt aliud, ſicut dixerũt Pythagorici, & Plato: aut nõ, ſed eſt aliud ſubiectum, ſicut dixit Empe. amicitiã, & alius ignem, & alius aquam, et alius aerẽ. Et vtrum principia ſint vniuerſalia, aut ſint ſicut ſingularia rerum particularium. Et vtrum ſint potentia, vel actu. Et vtrum ſint principia alio modo, aut ſunt principia per motũ. iſtæ enim quæſtiones ſunt difficiles, & valde intricatæ. Et cũ hoc oportet nos perſcrutari, vtrum numerus & longitudo, & etiam figura, & puncta ſint ſubſtantię, aut non. Et, ſi ſunt ſubſtantię, vtrum ſint abſtractę à ſenſibilibus, aut ſint in eis. Difficultas enim non tantũ eſt in comprehendere veritatem iſtarũ rerum omnium, ſed non eſt facile quærere de eis ſecundum difficultatem earum ſm ſermonem valde.

Vtrum

Cãæ diuersorum generũ sunt diuersę. Idẽ. 1. Met. c. 19. & 22. & 10. & 2. Cælt. 19. & 5. Cæ. 81.

Principiũ cognitionis, & principium subiẽ seu eẽ. Idẽ. 1. Phys. cõ. 8.

Õẽ ens, qñ fuerit cõparatũ ad aliud, aut ẽ idẽ aut diuersũ, aut siẽ aut dissimile, aut cõtrariũ aut nõ contrarium.

a Primᵒ Philosophus & Logicᵒ consyderãt de ente simpliciter. Idẽ supra c. 1. & 4. Met. tẽ. c. 4.

2 Vtrum consyderatio, &c. & intẽdit per genera causarum causas diuersas diuersorum. causæ enim diuersorum generum sunt diuersæ. ver. gra. principia rerum naturalium, & principia rerum mathematicarum, & principia rerum abstractarum. D.d. Et vtrũ est scientiæ consyderatio, &c. idest, et si consyderatio in omnibus principijs est unius scientię, vtrum illa scientia debet consyderare in principijs substantiæ, & vniuersalium entium tantum, aut cum hoc debet consyderare in principijs cognitionis, quę sunt prima itellecta. v.g. cõsyderare in sermone dicentium possibile esse, vt affirmatiua & negatiua simul sunt veræ, & in sermone negantium ꝙ æqualia sunt eidem æqualia: & vniuersaliter in sermone negãtium principia. D.d. Et etiam, si scientiæ est consyderatio, &c. i. etiam, si scientia debet consyderare de substantijs, vtrum illa scientia est vna, aut plures. Si enim substantiæ fuerint diuersorum primorum principiorum, continget consyderatio de eis an sit pluribus ꝙ vni scientię. &, si fuerit conuenientium primorum principiorum, vtrum consyderatio de eis erit vnius sciẽtiæ. D.d. Et si fuerint plures scientiæ, vtrum, &c. i. & si consyderatio de entibus fuerit plurium scientiarum, vtrum omnes sint species vnius generis, s. partes unius scientię, aut sunt diuersarũ scientiarum, adeo ꝙ quædam dicitur Philosophia, & quædam scientia Naturalis, & quædã Doctrinalis. D.d. Et etiam perscrutandum est, vtrum oporteat nos dicere ꝙ substãtię, &c. i. & necesse est nobis perscrutari, vtrum sint aliæ substantiæ à substantijs sensibilibus, aut nulla est substantia præter istas. D.d. Et vtrum substantię habeant vnum genus, &c. idest &, si aliqua est substantia alia à substantijs sensibilibus vtrum illa substantia est eadem natura, aut plures naturæ, sicut dicunt illi, ꝙ substãtiæ sunt res abstractę, s. & sunt formæ non abstractæ, & sunt res sensibiles, & mediæ inter formas & res sensibiles, & sunt mathematicæ. D.d. Et vtrum consyderatio est tantum de substantijs, &c. i. & etiam perscrutandum est, vtrum perscrutatio in hac scientia est de substantijs tãtum, aut de accidentibus, aut de vtroq;. D.d. Et cum hoc oportet nos perscrutari de eodem et de diuerso. idest, et oportet nos perscrutari etiam de cõsequentibus essentialibus, quę appropriantur enti in eo ꝙ est ens. v.g. idem et diuersum, & simile & dissimile, & contrarium & nõ contrarium. Oẽ. n. ens, qñ fuerit cõparatum ad aliud, aut erit idem aut diuersum, aut simile aut dissimile, aut cõtrarium aut non contrarium. Et vĩr oportet perscrutari de oĩbus, de quibus Disputatores assueti sunt disputare p sermones famosos laudabiles.[a] Philosophus enim & Logicus conueniunt in perscrutatione de istis rebus, qa vterq; consyderat de ente simpliciter. D.d. Et etiam perscrutandum est de omnibus accidentibus, &c. i. & perscrutandum est in istis qõstionibus de rebus, quarum prima est, quid est vnũquodq; eorũ, & quę sunt accidentia propria eis. & nõ de hoc tm̃, sed et de illis, quę sunt contraria eis, aut non contraria. Per omnia enim ista completur perscrutatio de istis, quæ intendunt sciri, s. per cognitionem trium, s. priorum, & posteriorum, & oppositorum. D.d. Et vtrum principia, & elemẽta, &c. i. & perscrutandum est, vtrum rerum principia, & elementa eorum sint genera, aut indiuidua, in quę diuiduntur in postremo genera. Et, si genera sint digniora vt sint principia quàm indiuidua, vtrum genera remotissima ab īdiuiduis sint magis digna, aut genera propinqua, ita quòd dignissimum eorum sit species, quę diuiditur in indiuidua. v.g. perscrutari quod est magis primum, animal aut homo, aut indiuiduum animalis aut hominis. Et si animal et homo sint priora suis indiuiduis, vtrum homo sit prior aĩali, aut animal homine. D.d. Et etiam oportet nos multum perscrutari. i. & oportet nos quęrere, utrum in indiuiduis substãtię est alia causa, pręter materiam, et est forma, aut non, & d. hoc, quia ista causa fuit nota ab eo solo in rei veritate inter omnes Antiquos. D. d. Et vtrum ista causa differat à materia, aut non. & d. hoc, ne aliquis existimet ipsam esse materiam quoquo modo. D.d. Et vtrũ ista causa sit vna. i. forma. D. d. Et vtrum est aliquid pręter totum. i. vtrũ est aliquid additum corporibus naturalibus, aut nihil est hmõi, aut hoc est in quibusdam, & in quibusdam non. & innuit p hoc aĩam, & res additas corporibus naturalibus consimilium partium. D.d. Et vtrum principia, &c. i. & etiam perscrutandũ est de principijs rerum cõpositarum, vtrum sint vnum s̃m formã, aut sint plura numero. & dico vnum s̃m formam vnum s̃m definitionem, & dico s̃m numerum ea, quę sunt numerata s̃m locũ. D.d. Et vtrum pricipia corruptibilium, &c. i. et etiam perscrutandum est, vtrum principia rerum corruptibilium sint principia īcorruptibiliũ, aut alia. et, si alia, vtrum omnia nõ corrumpantur, aut solummodo non corrumpantur illa, quę sunt principia incorruptibiliũ, principia vero corruptibilium corrumpuntur. D.d. Et etiam perscrutandum est de quęstione magis difficili, &c. i. & etiam perscrutandum est, vtrum vnum, quod est principium numeri, sit vnum, quod est substantia vniuscuiusq; entium sensibilium, aut s̃m ꝙ dicit Pythagoras, ꝙ illud est elementum entium, aut ꝙ entia sunt numeri: aut s̃m ꝙ dicit Plato, ꝙ est substãtia vniuersalis oĩbus entibus: aut vnum numerale est accidens, & vnum, quod est substantia, et elementũ omnium entium est natura alia à natura vnius, sicut dicit Empedocles ꝙ vnum, quod est substantia entium, est amicitia, aut lis, & sicut Antiqui naturalium dicebãt, quòd vnumquodque, quod est substantia entium, est ignis, aut aer, aut aqua. Deinde d. Et vtrum principia sint vniuersalia, &c. i. Et vtrum principia rerum sint vniuersalia, aut singularia. Et vtrum sint potentia, an actu. Deinde d. Et vtrum sint principia alio modo, &c. idest & etiam perscrutandum est de principijs, vtrum sint principia, s̃m ꝙ sunt mouentia, aut secundum alium modum cęterarum causarum. & intendit quęstionem contingentem in primo motore. Deinde dixit. Et cum hoc oportet nos perscrutari, vtrum numerus, & longitudo, &c. i. etiam perscrutandum est de rebus mathematicis, v.g. de numero, & magnitudine, vtrum sint substantię, an accidentia. Et, si sint substantię, vtrum sint abstractę à substantijs sensibilibus, aut sint existentes in eis tali modo, quòd nullam habeant constitutionem, nisi per substantias sensibiles. D.d. Difficultas enim, &c. i. omnes enim istę quęstiones nõ tantum sunt difficiles propter difficultatem cõprehensionis in eis, immo difficile est etiam scire difficultatem earum quanta sit. Et cùm compleuit numerationẽ illarum quęstionum, incœpit inducere sermones Logicos in singulis quęstionibus.

Solus Aristo. cognouit cãm materialem in rei veritate. Idẽ. 1. Phys. cõ. 79.

Vide. 1. Ph. c. 6. cõsilẽ.

Summa Secunda. Examinantur propositæ difficultates.

Caput Primum. Disputantur difficultates de causarum, principiorum, ac substantiarum cognitione.

PRimum itaq; de quibus primo diximus, vtrum vnius, an plurium scientiarum sit omnia causarum genera speculari. Vnius enim scientiæ, quomodo esset

Vtrũ vnius, an plurium sciarũ sit oĩa gña cãrũ speculari.

principia, cùm non sint contraria, cognoscere: Item multis entium, non omnibus, omnia insunt. Quo nãq; modo possibile est motus principium in immobilibus esse, aut boni naturam, siquidem omne, quodcunq; per se, & propter suam ipsius naturam bonum sit, finis est, & ita causa, quoniã illius gratia cætera & fiunt, & sunt: finis aũt & cuius causa actionis cuiusdam finis est, actiones vero omnes cum motu. Quare in immobilibus nõ contingere queat hoc principium esse. non autem esse contingat quicquam per se bonum. Vnde in Mathematicis nihil p hanc causam probatur, nec est aliqua demõstratio, quare eius, quod melius, aut peius, & oĩno alicuius talium, nemo mẽtionẽ facit. Quapropter quidam Sophistarũ, vt Aristippus, spernebat eas. in alijs enim artibus, ac ipsis etiam illiberalibus, vt in Fabrili, & Coriaria, ingebat, cur melius, aut peius, oĩbus dici: Mathematicas autem, nullam de bonis, & malis rationem facere. At si plures sunt causarũ scientię, & alia alius principij, quam earum dicendum, eam esse, quæ quæritur: aut quis illorum, qui eas habẽt, rem quę quęritur, maxime sciet: cõtingit enim eidẽ omnes modos causarũ inesse. vtputa domus, vnde quidem motus, ars et faber: cuius vero causa, opus: materia autẽ, terra, & lapides: forma ṽo, definitio. Ex his itaq;, quæ ab Antiquis determinata sunt, quę scientiarum appellanda sit Sapiẽtia, rationabile videatur vnamquanq; ita appellandam esse. Verum, quatenus principalissima & honorabilissima, & cui cęteras scientias tãquam ancillas non contradicere decet, illa est ipsius finis & boni. huius enim causa cætera. Quatenus vero primarum causarum, & eius, quod maxime scibile definita est esse, ipsa vtiq; substantię fuerit. cùm enim multipliciter sit idem scire, magis quidẽ illum scire dicimus, qui rem quid nam sit ipso eẽ cognoscat, quàm illum, qui ipso nõ esse. Istorum aũt ipsorũ, alterũ altero magis, & maxime illũ, qui quid est, non vero illum, qui quantum, aut quale, aut quid agere, siue quid pati natura aptum est. Item & in cæteris tunc scire vnumquodq; eorum etiam, quorum demõstrationes sunt, arbitramur, cũ quid est sciamus. vtputa quid est tetragonismus, quòd inuentio medię. simĩr & de cæteris. Circa generationem aũt, & actiones totamq; transmutationem, cùm sciamus motus principium. hoc aũt aliud, & fini oppositum est. Quare alterius esse scientiæ videatur harum causarum vnamquãq; speculari.

a. l non alterius.

Dicamus nunc primo de prima quæstione, vtrum consyderatio de omnibus generi-

bus causarum est vnius scientię, aut plurium. Et quomodo est possibile vt vna sciẽtia principia sciat, quæ non sunt contraria. Manifestum est igitur ꝙ omnia multa principia non sunt omniũ entium. Quia non dicimus quomodo potest esse principium motus in rebus non mobilibus: & quomodo natura boni est in omnibus rebus imobilibus, si omne, quod est bonum per se & per suam naturam, est finis & complementum, & est secundum hũc modũ causa. res. n. sunt propter illud. finis. n. & illud, propter quod fit, aliud est cõplementum alicuius actionis. et actiones omnes fiũt per motum. Notum est igitur ꝙ impossibile est ꝙ iste finis sit in rebus immobilibus & in eis aliquod bonum per se non est. Et ideo in sciẽtijs Mathematicis nihil declaratur per istam causam. et nulla demonstratio fit per illam, nec quia est melior, neq; qa est vilior. Et vniuersaliter nullus hominum inuenit istam talem causam in mathematicis scientijs. Et ideo quidã Sophistarum dimiserũt sicut fecit Aristippus. in alijs autem artificijs, v. g. Carpentaria & Sutoria illis dicitur melius & vilius. et artifices istius artis non perscrutantur omnino de bonis, & malis. Manifestum est igitur quòd scientiæ causarum multę sunt. & omnis causa, & principium habet aliam scientiã, scilicet principium alterius scię. Quęrendum est igitur qualis scientia istarum est digna, vt dicatur Philosophia: & qualis sciens est dignus, vt vocetur Philosophus. & sic notificabit illud, qđ quęrendum est hic. impose est enim vt species omnium causarũ sint eiusdẽ rei, sicut domus. causa enim domus, ex qua fit motus, est artificium, & ædificator: et causa, propter quã fit domus, est operatio: et materia domus est lutũ, & lateres: et forma domus est terminus eius. Secundum igitur ꝙ distinximus, et diximus qualis sciẽtia debet vocari Philosophia, cõtinget vt omnis sciẽtia vocetur Philosophia. Philosophia autem alia & prior, & nobilior, quã scientiæ aliæ consequũtur, necesse est vt sit causa complemẽti, & boni. alię enim causę sunt propter istã causam. Et iam diximus prius ꝙ Philosophia primarũ cãrum, & illud, qđ est valde scitum, est scientia substãtię. Res enim multis modis scitur. & plus quod scitur est de sua substantia. Et, cùm voluerimus scire vnamquanq; rerum habentium demonstrationẽ, nos existimabimus notificare eas, quando sciemus quid sunt, verbi gratia quid est quadratura. dicemus igitur, ꝙ quadratura est medium inuenire. & similiter de alijs. Generationes autem, & actiones, & omnis transmutatio sciuntur à nobis, quando sciuerimus

principiũ motus. & ista causa est alia à causa complementi. Manifestum est igitur, quòd cognitio vniuscuiusq; istarum causarum habet aliam scientiam.

3 Dicamus nunc primo, &c. Intendit per omnia genera causarum quatuor causas. & quasi dicit vtrum perscrutatio de generibus causarum entiũ est vnius scientiæ, aut plurium? D.d. Et quomodo est possibile vt sciat principia, quæ non sunt contraria. & ista propositio est probabilis, s. dicens q scientia contrariorum est eadem. & non sequitur ex hoc dicere, q scientia cõtrariorum est eadem, q scientia eorum non cõtrariorum non est eadem, nisi superficietenus, & secundum quòd apparet exterius. & ideo iste sermo est Logicus, secundum quòd fuit dictum, quòd sermones vsitati in hoc tractatu sunt Logici. iste autem sermo esset verus, si esset verum quòd illa, quorum scientia est eadem, sunt contraria. Deinde d. Manifestum est igitur quòd omnia principia, &c. idest & etiam manifestum est per se, quòd non inueniuntur omnes causæ quatuor in omnibus generibus entium. verbi gratia quòd in rebus immobilibus non debet aliquis quærere causam mouentem: neq; potest dicere quomodo est possibile, vt in eis sit causa mouens. & intendebat Mathematica. quoniã licet sint in re mota, tamen non mouentur nisi accidentaliter. Deinde d. & quomodo natura boni est, &c. idest quomodo causa, quæ est finis, inuenitur in rebus immobilibus: cùm illud, quod est per se, & naturaliter finis, est illud, ad quod mouetur illud, quod innatum est perfici per illud. Et, cùm proposuit has propositiones pro veris, accepit conuersas earum pro veris. Deinde d. & est secundum modum hunc causa, &c. idest & ista causa, scilicet finalis est secundum hunc modum causa, idest secundum quòd mouetur ad illam illud, quod perficitur per illam. illud enim, quod est ante, est propter illam. et hoc manifestũ est de causa finali. Deinde d. finis enim, & illud propter quod, &c. idest et necessarium est vt finis sit in rebus mobilibus: quia finis est finis actionis & motus, quod igitur caret motu, caret fine, nisi æquiuoce. Deinde d. Notum est igitur, quòd impossibile est, q iste finis sit in rebus immobilibus, &c. idest propter istos sermones, quos diximus. & dixit per se, quia potest contingere, vt in rebus immobilibus sit bonum, sed non per se. Et debes scire, quòd illud, quod disponitur per bonum, est causa finalis. bonum enim est desyderabile: & causa finalis est desyderabilis. Deinde d. Et ideo in scientijs Mathematicis, &c. idest, quia ista causa non inuenitur in mathematicis, ideo non datur in eis in aliqua re quæsita finalis causa: neq; in eis fit demonstratio, cuius terminus medius sit ista causa. & ipse dicit in tractatu, de quo loquitur in principijs Mathematicorum, quòd ordinatio, &c. idest ordinatio numerorum, & magnitudinum inuenitur in eis. & indiget hoc perscrutatione. Deinde d. Et ideo quidam Sophistarum, &c. i. negabant eam esse in omnibus scientijs, quia non repererunt eam in firmissima scientiarum, scilicet Mathematicis. Deinde dicit in alijs autẽ artificijs, &c. idest in artificijs autem concedebant causam finalem esse. melius enim aut vilius proueniũt ab hac causa. Deinde d. & artifices istius, idest artis Mathematicorum. Deinde d. Manifestum est igitur, quòd scientiæ causarum, &c. idest quòd cùm quædam entia habent propria quædam generum causarum, & non quędam, necesse est vt scientiæ diuersentur propter diuersitatem earum in principijs, & vt sint modi demonstrationum vsitatarum in aliqua arte alij à modis demonstrationum alterius artis. ergo artes & scientiæ sunt plures.

Ista ppõ est pbabilis, q scia contrariorũ est eadem.

Mathematica licet sint i re mota, tñ ñ mouent, nisi p accidens.

Põt cõtingere: q ĩ rebus ĩmobilib⁹ sit bonũ: sed ñ per se.

Deinde d. Quærendum est igitur qualis scientia, &c. idest &, cùm declaratum est plures scientias esse: & est iam famosum hic esse scientiam, quæ dicitur philosophia: quærendum est quæ est illa scientia. quoniam, si vna scientia esset omnium rerum, tunc illa scientia deberet dici Philosophia. Deinde dicit, impossibile est enim vt species causarum, &c. idest & necesse est, vt quædam scientiæ sint propriæ ad dandam aliquã causam sine alia. quoniam non quodlibet genus, de quo scientia cõsyderat, habet quatuor causas, sicut domus habet. Et intendit quòd hoc non inuenitur nisi in scientia Naturali tantum. D.d. Secũdum igitur quòd narrauimus, &c. idest & causę sunt plures, & Philosophia est cognitio causarum: & in omni scientia continetur cognitio causarum, quæ sunt in illo genere: contingit vt omnis scientia debeat dici Philosophia. sed nos possumus hoc esse scientiam aliam à scientijs particularibus, quæ dicitur Philosophia, quod est dubitatio. Deinde d. Philosophia autẽ altera, &c. idest sed si concesserimus quòd omnis scientia dicitur Philosophia, tamen necesse est, vt scientia, quæ dicitur Philosophia simpliciter, sit illa, quæ consyderat in causa finali vltima omnium entium. omnes autẽ causæ sunt propter istam causam. Deinde d. Et iã diximus primo, quòd Philosophia causarum, &c. idest quòd illud, quòd dicitur Philosophia, est quæ notificat cum causa finali prima causam primam, quæ est forma, & substantia. scientia enim, quæ attribuitur cognitioni causarum primarum, est scientia, quæ est magis digna, vt dicat Philosophia. Res enim, vt dixit, notificatur multis modis. & magis quod notificatur est per suam substantiam. et propter hoc ista scientia debet dici Philosophia, & non Naturalis scientia. Scientia enim Naturalis consyderat etiam de duabus primis causis, scilicet motore, & materia: ista autem de duabus causis vltimis, scilicet forma & fine. Et, quia hæ duæ causæ sunt meliores illis, ideo ista sciẽtia est melior Naturali. Finis autem est melior alijs causis, quia aliæ causæ sunt propter illam. Forma autem est melior alijs, quia sciẽtia rei per illam est perfectior quàm scientia rei per aliam. D. d. testimonium super hoc, quòd scientia substantiæ est perfectior scientia, quę fit per aliam rem omnium rerum existentium in re, & d. Et cùm voluerimus scire vnamquãq; rerum, &c. idest & signũ eius, quòd scientia substantiæ est perfectior omni scientia, est, quòd cùm nos quæsiuerimus scire aliquid per demonstrationem, non reputamus ipsum esse scitum, nisi quando nos intellexerimus in nobis, quòd scimus illud secundum quid, i. per suam substantiam, & definitionem. Deinde dedit exemplum, et d. ver. gra. quid est quadratura, &c. idest verbi gratia q nos non videmus nos scire * quadratum æquale superficiei, nisi quando sciuerimus q est illud, cuius latus medium inter duo latera superficiei est æquale. Deinde d. Generationes aũt & actiones, &c. idest generationes autem, & actiones nõ sciuntur vere, nisi quando sciuerimus naturam motus, & agens eũ. Deinde d. & ista causa est alia à causa complementi. & intendit causam, quæ est principium passionis, scilicet subiectum, & materiam. D.d. Manifestum est igitur, quòd cognitio, &c. idest declaratum est igitur ex hoc, quòd cognitio vniuscuiusq; generũ istarum causarum habet scientiam propriam: & quòd est hęc vna scientia, quę dicitur Philosophia, quæ propriè consyderat de prima forma, & primo fine.

Scia Naturalis consyderat d duabus primis cãis, s. motore & materia: ista autẽ de duab⁹ vltimis, s. forma, & fine. Idẽ i suo pmio super. 1. Physi. & .4. Meta. cõ. 1. & .7. Me c. 5. & .12. Me t. cõ. 6.

* a. l. quadraturam.

Pria Philosophia ppriè consyderat de pria forma, & prio fine.

At vero & de principijs demonstratiuis, vtrum vnius scientiæ an plurium sunt, ambiguum est. Dico autem demonstratiua, opiniones cõmunes, ex quibus omnes demonstrant

Vtrum vni⁹ sciæ an plurium sit de principijs inuestigare demonstratiuis.

strãt. vtputa quòd necesse est oẽ, aut affirmare, aut negare: & φ impossibile est simul esse & non esse: & quæcunq; aliæ similes propositiones sunt. Vtrum vna istarum, ac substantiæ scientia est, an diuersa. quòd si non vna, vtra dicenda est illa esse, quæ nunc quæritur? Vnius itaq; nõ est rationabile esse. Cur enim Geometriæ magis q̃ cuiuscunq; proprium sit de his speculari? Si itaque æqualiter quidem cuiuscunque est, de omnibus vero non contingit, sicuti nec cæterarum, ita nec illius, quæ cognoscit substãtias, propriũ est de eis cognoscere. Et ad hęc, quomodo eorum scia erit? qd enim horum quodq; est nunc quoq; cognoscimus. vtuntur nanq; eis cæteræ etiam artes, tanq̃ cognitis. Quòd si demonstratiua de eis est, oportebit aliquod genus subiectum esse, & aliquas passiones, & aliquas eorum dignitates esse. de omnibus. n. demonstrationẽ esse impossibile est. liquidẽ necesse est ex quibusdam, et circa quippiam, et quorundã demonstrationem esse. Quare accidit cunctorũ, quæ demonstrantur, vnum quoddam genus esse. omnes. n. demonstratiuæ vtuntur dignitatibus. At vero, si altera, quæ de substãtia, & illa, quæ de his, vtra earum principalior, & prior est? vsr enim, & maxime principia oium dignitates sunt. Et, si non est Philosophi, cuius alterius erit de eis verum, et falsum speculari?

De omnibus demõstrationem esse est impossibile.

Et etiam vtrum principia demõstrationis sint vnius scientiæ, aut plurium, est dubium. Et dico principia demõstrationis illud, quod est acceptum de propositionibus vniuersalibus, ex quibus quæritur demonstratio super omne quid, v. g. dicere φ de quolibet affirmatio, vel negatio: & impossibile est affirmare, & negare insimul: & aliæ propositiones similes sibi. Nos igitur perscrutabimur, vtrum scientia istorum principiorum, & scia substãtię sint eædem, aut diuersæ. & si non sint eędem, quę scia istarum debet dici noĩe sciẽ quęsitę in hoc loco. Non. n. necesse est vt oĩa sint vnius sciẽ. Et cum hoc, quõ erunt ista vnius sciæ. scimus enim esse modo vniuscuiusq; earum, & aliæ scientiæ vtuntur eis, sicut cognitione nota. Si igitur habent demonstrationem, oportet vt habeãt aliquod genus subiectum eis, & quædam sint magis latẽtia, & quædam manifesta vniuersalia. impossibile est. n. vt oĩa habeant demonstrationem, quia necesse est vt demonstratio fiat ex quibusdã rebus, & ad quædã, aut vnũ eorum. Manifestũ est igitur quòd accidit, vt vnum genus sit subiectum omniũ rerum habentium demonstrationem. oẽs enim modi demõstrationis vtuntur propositionibus manifestis vniuersalibus. Et etiam, si scia substantiæ est alia à scientia principiorum demonstrationis, quæ scientia istarum est prior alia nobilitate? et quę earum est fixa per suam naturã? propositiones enim vniuersales sunt principia oium sciẽtiarum. Si igitur istæ propõnes nõ sunt Philosophi, cuius sunt igitur?

Cũ notificauit φ scientia, quæ dicitur Philosophia vere, est illa, quę consyderat de causa formali & finali vltimis, vult modo perscrutari vtrum cõsyderatio de principijs demonstrationis est huius scientiæ, aut alterius, si aliqua scientia debet consyderare de principijs, & quis est modus consyderationis in eis, & cuius generis est. Et d. Et etiã vtrum principia demõrationis sint vnius scientiæ, &c. i. &, si dixerimus φ in principijs scientiarum est consyderatio, vtrum consyderatio illa est vnius, aut plurium. D. d. Et dico principia demonstrationis, &c. i. & dico principia demonstrationis primas propositiones vniuersales, ex quibus adaptatur nobis quęrere demonstrationem super omne, cuius cognitio est quærẽda. D. d. Nos igiẽ perscrutabimur, &c. i. nos igitur perscrutabimur, si principia habẽt scientiam, vtrum scientia istorum principiorum, & scia substantiæ, quæ est forma, sint eædẽ, aut diuersę. & si scientia principiorum scientiarum est vna, & scientia substãtiæ est alia, quę earum debet dici Philosophia simpliciter. non enim est necesse vt omnes sciẽtiæ rerum sint vnius scientiæ. D. d. Et cum hoc, quomodo, &c. i. ante hoc perscrutandum est, si ista principia habeant scientiam, cuiusmodi scientiã habent. esse enim eorum notum est nobis naturaliter, & aliæ scientiæ ponunt ea sm hunc modũ, s. sm φ sunt nota per se. D. confirmauit hanc dubitationem, & d. Si igitur habent demonstrationem, &c. i. si habent demonstrationem, necesse est vt habeant genus subiectum, de quo consyderat ars consyderans in eis, & vt quædam eorum sint manifestiora quibusdam, s. vt in eis sint aliqua nota per se, & alia declaranda per illa nota. D. d. impossibile est. n. vt omnia habeant demonstrationem, &c. i. sed necesse est vt demonstratio sit ex quibusdã, et ad quędam, aut ad vnum eorum ad minus. Ista. n. demõstratio est ex principijs notis per se, sm φ dictum est in sua definitione, φ syllogismus est compositus ex propositionibus necessarijs. D. d. Manifestum est igitur φ accidit, &c. i. quomodo erit hoc? & manifestum est, φ necesse est vt sit genus subiectum omnium habẽtium demonstrationem, et vt demõstratio in illo genere habeat principia nota per se, & alia non nota, quę demonstrantur ab illis principijs. sed in primis propositionibus non accidit hoc, s. vt quędam sint manifestę per se, & quædam non. sed si hoc est, vnde fuit acquisita scientia eorum? D. d. Et etiam, si scientia substantiæ, &c. i. & si scientia principiorum substantiæ est alia à scientia principiorum scientiarum, quæ igitur scientia istarum duarum est prior alia, & oĩbus scientijs nobilitate? & quæ scientia est primo naturaliter & nota per se? existimatur. n. φ vĩes propositiones sunt huiusmodi, cũ sint principia omnium scientiarũ. D. d. Si igitur istæ propositiones nõ sunt Philosophi, cuius sunt igitur? i. qm̃, si consyderatio in istis primis propositionibus vniuersalibus non fuerit Philosophi, non videtur esse alicuius omnino: quod est * impossibile. Et in hoc loco accidit in translatione diminutio. & hoc, quod diminuitur, est perscrutatio de quæstione consequenti quæstionẽ prędictam, sm φ dinumerauit i principio istius tractatus, vbi dixit. Et, si scientiæ est consyderatio de substantia, vtrum illa scientia, &c. i. licet dubitatio accidat in hac quæstione sic. qm̃ si scientia substantiæ fuerit vna, con- 4

* a. l. inopinabile, Pria expõ.

tingeret

tingeret vt omnes substantiæ sint vnius generis, & sic erunt omnes res generabiles & corruptibiles: quod est inopinabile. existimatur enim q principia corruptibilium sunt incorruptibilia. Et, si scientiæ substantiæ sint plures, continget vt naturæ substãtiarum sint diuersæ. & si fuerint diuersæ, aut erunt consimiles, aut nomen substantię dicetur de eis ęquiuoce. Si igitur fuerint consimiles, cõtinget vt scientię substantiarum sint species vnius scientiæ. & si fuerint non consimiles, tũc hoc nomen substantia dicetur æquiuoce pure. & si hoc fuerit, tunc scientiæ substantiarum non reducuntur in vnam scientiã: quod est inopinabile. Et potest intelligi, vtrũ via Logicalis, per quam cognoscentur * substantiæ, sic vna, s. per definitiones, aut plures. Si vna, oportet dicere, quę est illa vna. & si plures oportet dicere, quę sunt, & quot. et hoc magis apparet s̃m intẽtionem: quia ista eadem perscrutatione perscrutatus est in libro de Anima, & in Posterioribus analyticis. & ista perscrutatio est Logicalis. & propter hoc magis appropriatur huic scientiæ. Deinde post hoc induxit multas quęstiones, quas non numerauit in capitulo quęstionum, & incœpit dicere quæstionem, cuius initium est diminutum in libro sic.

Scđa expõ
* a.l. scientię.

Rõnes Logicę magis appriatur huic scię q̃ aliis. Idẽ. 1. Ph. cõ. 35.

Vtrũ oium substãrum sit vna sciẽtia.

Et omnino, vtrum vna omnium substantiarum, an plures scientię sunt. Si igitur nõ vna, cuius substantiæ hæc scientia erit ponenda? Vnam autem omnium esse non est rationabile. etenim demonstratiua vna de omnibus accidentibus esset. siquidem omnis demonstratiua ea, quæ per se circa aliquod subiectum accidunt, speculatur ex communibus opinionibus. Circa itaq; idem genus per se accidentia eiusdem est speculari, & eisdem opinionibus. Circa enim quod est vnius, & ex qbus vnius, siue eiusdem, siue alterius. vnde & accidentia aut * hæ speculabuntur, aut ex his vna.

* a.l. eędem

Et omnia accidentia habent vnam scientiã scientiarum demonstrationis, cùm omnis demõstratio ex vniuersalibus propositionibus notificat accidentia singularia in aliquo subiecto. Manifestum est igitur q scientia demonstrationis notificat ex propositionib9 vniuersalibus accidẽtia singularia, quæ accidunt vni generi. Quoniam, si sciẽtiæ fuerit cognitio demonstrationis, & alterius scientiæ est cognitio, ex quibus rebus est illud, & illa est sciẽtia, aut demonstrationis cognitio, aut alia, manifestum est, quoniam cognitio accidẽtium est, aut scientia demonstrationis vniuersalis, aut vnius modi modorum demonstrationis.

5 Apparet mihi q ista q̃stio est quæstio dicens, vtrũ scientia accidentium existentium in vnoquoq; generũ entium est vnius scientiæ scientiarum artium speculatiuarum, aut plurium vna. Deinde dicit. Et omnia accidentia habent vnam sciẽtiam, &c. i. & apparet, q cognitio accidentium est vnius scientiæ, non plurium, & est scientia consyderans in genere, in quo existunt accidentia. Deinde dedit causam in hoc, & d. cùm omnis demonstratio, &c. i. cùm omnis demonstratio, quæ fit de accidentibus, notificat accidentia singularia ex vniuersalibus propositionibus, quæ existunt in re subiecta illis accidentibus. Deinde dicit. Manifestum est igitur q scientia demonstratiõis, &c. i. &, cùm ita sit, manifestum est, q scientia demonstrationis non notificat ex propositionibus vniuersalibus, nisi accidẽtia singularia, quæ accidunt vni generi, i. scientia ergo accidentium est vnius sciẽtię generum scientiarum. Deinde d. Quoniã, si scientię fuerit cognitio demõstrationis, &c. i. & qa q̃dam demonstrationes dant quia, & quędam propter quid, manifestum est q scientia accidentium aut erit modorũ demõstrationis vniuersalis, aut vnius modi eorum. cognitio igitur accidẽtium est vnius sciẽtiæ. Et ex hoc sermone accidit sermo contradicens illi, qui diminuitur in principio capituli: & est q nos videmus, q quædam scientiæ dant de accidentibus vnius generis quia tantum, & quædam de illis accidentibus propter quid: & sunt scientię, quę sunt subalternantes, & subalternatæ, verbi gratia Perspectiua ad Geometriam, & Musica ad Arithmeticam. Si ergo sermo fuerit acceptus in omni scientia, vniuersaliter, erit Logicus: & si determinate, erit verus.

Documentũ

Idẽ. 1. Poste.

Item, vtrum circa substantias solum speculatio est, an etiam circa accidẽtia eis. Dico aũt, vtputa si solidum quædam substantia est, ac lineæ, & plana, vtrum eiusdem scientiæ est ista cognoscere, & quę circa vnumquodq; genus accidunt, de quibus Mathematicæ demonstrant, an alterius. Si enim eiusdem, demõstratiua quædam erit etiam quæ substantiæ. non videtur autem ipsius quid est demõstratio esse. Quòd si alterius, quæ erit, quæ speculatur circa substantiam accidentia? hoc enim difficillimum reddere est.

Vtrum hæc sciã sit solum circa subas.

Et etiam perscrutandum est, vtrum scientiæ huius quæsitæ hic sit consyderatio de substantijs tantum, aut est eius cõsyderatio & de accidentibus contingentibus substãtijs. Verbi gratia, si corpus est substantia, & lineę, & superficies, vtrum cognitio substãtiarum, & cognitio accidentium, quæ accidunt vnicuique generum, quæ declarant sciẽtiam Mathematicæ, sunt vnius scientiæ: aut cognitio accidentium est scientia alterius à scientia substantiæ. Quoniam, si cognitio eorum fuerit vnius sciẽtiæ, tunc scientia substantiarum etiam erit ex scientijs demonstrationis. sed nos non existimamus q sermo, in quo dicit, quid est hoc, habet demonstrationem aliquam. Et, si scientia accidentium est alia à scientia substantiarum, tunc expositio istius sermonis est valde difficilis.

Cùm perscrutatus est, vtrum cognitio substantiarũ est vnius scientiæ, aut plurium, & vtrum cognitio accidentium est vnius scientiæ aut plurium, vult etiam perscrutari vtrum cognitio substantiarum et accidentium est vnius scientiæ, s. scientiæ, in qua modo consyderatur, & d. Et etiam perscutãdum est, &c. i. & si ista scientia consyderat de substantijs, quæ opponuntur accidẽtibus, vtrum cum consyderatione de substãtijs consyderat etiam de accidentibus suis, aut sciẽtia substantiarum est alia à scientia accidentium. Deinde dedit exẽplum, sicut diximus, si corpus est substantia, &c. i. verbi gratia, si corpus & superficies, & lineæ sint substantiæ, 6

tię, vt quidam dicunt, vtrum cognitio istarum rerum, & cognitio accidentium, quæ accidunt vnicuiq; istorum generum, in quibus consyderāt scientiæ * Mechanicæ, sint vnius scientiæ, i. vnius artis, aut per vnā viā: aut cognitio accidentium istarum rerum est scientiæ alterius à scientia istarum rerum, s. corporum, & superficierum, & linearum, quas posuimus esse substantias. Deinde dicit dubitationem contingentem, si posuerimus ꝙ cognitio eorum est vnius artis, et d. Quoniam, si cognitio eorum fuerit vnius scientiæ, &c. i. sed, si posuerimus ꝙ cognitio eorum est vnius artis, tunc definitiones eorum cognoscuntur per demonstrationes simplices. Deinde dicit. sed nos non existimamus, &c. i. sed non existimamus ꝙ demōstratio potest fieri de quiditate substantiarum, s. de definitione earum, & fit de quiditate accidentium. Et cùm dedit dubitationē contingentem, si posuerimus ꝙ scientia eorum est vna, dedit etiam inopinabile contingens, si posuerimus ꝙ sciētia eorum sunt duæ, & d. Et, si scientia accidētium, &c. i. ꝙ dicere quomodo differunt hæ duæ scientiæ, valde est difficile, s. dicere ꝙ ars, quæ consyderat de substantia, est alia ab ea, quæ consyderat de accidentibus.

* 2. l. Mathematicę.

Vtrum solæ substātię sensibiles inueniantur.

Item vtrum sensibiles solum substantias esse dicendum est, an præter istas etiam alias. Et vtrum vnum, an plura substantiarum genera sunt, vt hi, qui dicunt formas & media, circa quę Mathematicas aiunt sciētias esse. Quo modo igitur dicimus formas causas, & substātias per seipsas esse in superioribus sermonibus dictum est. Cùm vero multiplicem difficultatē habeant, nō minus est inconueniens, dicere quidem esse quasdam naturas præter eas, quæ in cœlo sunt, illas vero easdem, quas & sensibiles ponere, nisi quòd illa quidē sempiterna, hæc vero corruptibilia. Idealem nāq; hominem et idealem equū, et sanitatem aiunt & nihil aliud: simile quid illis facientes, qui dicunt quidem esse Deos, sed formæ similes hominibus. nec enim isti aliud faciebant, nisi homines sempiternos. nec illi formas, nisi sensibilia sempiterna. Item siquis præter formas, & sensibilia ponat media, multas dubitationes habebit. Patet etenim quòd similiter, & lineæ pręter etiam ipsas sensibiles erunt, & aliorum generum singula. Quare cùm Astrologia vna earum sit, erit & cœlum aliquod præter sensibile cœlum, & Sol, & Luna, & cætera similiter, quę in cœlo sunt. At quomodo credendum est talibus? nam immobile nō est rationabile esse. mobile autē & omnino est impossibile. Similiter & de quibus Perspectiua tractat, & quæ in Mathematicis Harmonica. & hæc enim impossibile est præter sensibilia esse propter similes causas. si enim sensibilia sunt media, & sensus, patet ꝙ animalia etiam erunt eorum mediorum, & quidem corruptibilium.

Et etiam perscrutandum est, vtrum oportet dicere ꝙ substantię sensibiles habeant esse tantum, aut aliæ substantiæ sint ab istis sensibilibus. Et vtrum genus substantiarū est vnū, aut plura, sicut illi dicunt, ꝙ illa, quæ sunt inter formas & sensibilia, sunt substantiæ, & ꝙ scientiæ Mathematicæ sunt istæ substantiæ, quæ sunt inter formas, & sensibilia. Nos autē iam diximus in sermonib⁹, quos diximus de formis, quomodo dicimus, ꝙ formæ sunt substantiæ, & causę. Sermonibus autem istorum contingit inopinabilitas multis modis, & maxime sermonibus dicentium ꝙ aliæ sunt substantiæ à substantijs, quæ sunt intra cœlum, et ꝙ illæ substantiæ sunt sicut substantiæ sensibiles, præter quàm ꝙ illæ sunt æternę, hę autem sensibiles sunt corruptibiles. Fingunt enim ꝙ homo in illis substantijs est sicut homo sensibilis hic, & similiter equus, & taurus. sermo igitur istorum est similis sermoni fingentium Deos esse, & ꝙ formæ eorum sunt sicut formæ hominum. illi enim nihil dixerunt aliud, quàm ꝙ homines sunt æterni. & isti etiam sic dixerunt. Et etiam, si aliquis finxerit substantias esse inter formas, & substantias sensibiles alias à formis sensibilibus, contingunt ei quęstiones multæ difficiles. Quoniam, si aliæ substantiæ sunt inter formas, & sensibilia aliæ ab eis, manifestum est ꝙ sic etiam erunt lineæ aliæ à lineis formarum, & à lineis sensibilibus. & similiter vnumquodq; aliorum generum. Si igit̄ sciētia Stellarum est vna istarum rerū, erit etiā aliud cœlum à cœlo sensibili, & alius Sol, & alia Luna, et sic de alijs, quæ sunt in cœlo sensibili. Sed quomodo oportet nos credere istis? non enim est rectum, vt illud cœlum, quod fingunt, sit immobile. & etiam impossibile ē omnino vt sit mobile. Et sim̄r dicimus de rebus, q̄bus vtitur ars Perspectiua, et q̄bus vtitur Musica. impossibile enī est, vt istæ res sint aliæ à rebus sensibilibus, propter causas, quas diximus. quoniam, si fuerint res sensibiles inter formas & res corporeas, manifestum est ꝙ sunt etiam sensus, & animalia inter formas, & res corporales.

Et etiam perscrutandum est, vtrum sint substantiæ abstractę aliæ à substantijs sensibilibus, aut nō sint nisi substantiæ sensibiles tantum. Et, si substantię aliæ à sensibilibus sunt, vtrum sint vnum genus, aut plura: sicut dicunt quidam ꝙ substantiæ sunt tres, s. sensibiles, & formę, & ea, quę sunt inter eas, de quibus dicunt quòd scientiæ consyderant Mathematicæ. Deinde d. Nos autem iam diximus, &c. i. nos autē locuti sumus quomodo verum est dicere formas esse, & quomodo sunt causæ aliorum entium, & quomodo non. & hoc est in tractatibus substantiæ istius libri. Deinde dicit. Sermonibus autem istorum contingit, &cæ. i. dicentibus autem substantias abstractas esse, quæ sunt formæ rerum, contingunt multa inopinabilia, & maxime dicentibus ꝙ illæ substantiæ, & istę substāntiæ, quæ sunt hic, sunt eædem nomine & definitione, & ꝙ non differunt, nisi quia illæ sunt æternæ, & istæ generabiles & corruptibiles.

ptibiles. ponunt enim ꝙ homo, qui eſt in illis ſubſtantijs abſtractus, eſt ſicut homo qui eſt hic ſine aliqua differentia in nomine, aut definitione. Deinde dicit, ſermo igitur iſtorum, &c. i. ꝙ dicentes formas eſſe, ſimiles ſunt fingentibus Deum, aut Deos eſſe in formis hominum: ſicut inuenitur in legibus Mahumeti. & iſti enim conueniunt in hoc, ꝙ ponunt homines æternos & generabiles & corruptibiles cum hoc, ꝙ conueniũt in definitione & in nomine. Et, cùm dedit inopinabilitatem contingentem dicentibus formas eſſe, incœpit dare inopinabilitatem contingentem dicentibus formas medias eſſe inter ſenſibilia & formas abſtractas, & d. Et etiam, ſi aliquis finxerit, &c. i. ꝙ ſermoni eius cõtingũt multę q̃ſtiões, quas nõ põt diſſoluere. D. d. Qm̃, ſi aliæ ſubſtãtiæ fuerint inter, &c. i. qm̃, ſi formæ medię fuerit inter formas abſtractas, & formas ſenſibiles, tunc corpus, & ſupficies, & linea, & alia ſubiectorũ mathematicorũ habebũt tres modos formarum, ſ. formas abſtractas, et ſenſibiles, et formas medias inter abſtractas et ſenſibiles. erunt igitur tres modi corporum, & tres modi ſuperficierum, & tres modi linearum. & ſimiliter de alijs generibus, de quibus conſyderat Mathematicus. Deinde incœpit dicere alia inopinabilia contingentia huic poſitioni, & d. Si igitur ſcientia Stellarum, &c. i. & ſi ita ſit, & ſcietia Stellarum eſt de Mathematicis ſcientijs, tunc erit hoc aliud cœlum à cœlo ſenſibili, & alia Luna, & alius Sol. et ſic eſt de alijs ſtellis, & orbibus. Et quia manifeſtũ eſt per ſe ꝙ iſtę ſermo ē falſus, d. Sed quomodo oportet nos credere, &c. i. ꝙ ſermo eorum eſſet credibilis, ſi eſſet poſſibile, vt cœlum, quod fingunt abſtractũ, eſſe immobile. & hoc non poſſunt dicere, quia ponunt cœlum abſtractũ conuenîẽs cum hoc cœlo nomine, & definitione. & abſtractum non poteſt moueri. Deinde dicit. Et ſimiliter dicimus de rebus &c. i. & talia inopinabilia contingunt eis in ſciẽtijs Perſpectiuis, & in ſciẽtijs Muſicę. ſ. in hoc ꝙ ponunt radios eſſe, & ſonos alios à ſenſibilibus. impoſſibile eſt enim vt iſtæ ſcientiæ conſyderẽt de alio aliquo, niſi de iſtis ſenſibilibus. Deinde dicit, & dedit maximum impoſſibile contingens in hoc, quoniam, ſi fuerint res ſenſibiles inter formas, &c. i. & ꝙ hoc contingit eis, quia concedunt ꝙ Mathematici conſyderãt de rebus ſenſibilibus, & ponunt ꝙ iſtæ res ſunt mediæ inter formas intellectas abſtractas, & formas ſenſibiles & generabiles & corruptibiles. vnde contingit eis ſenſibilia eſſe æterna alia à ſenſibilibus generabilibus & corruptibilibus. ergo contingit ſenſus eſſe alios ab iſtis ſenſibus, & vt ſint æterni. ſenſus enim eſt in capitulo relationis. & ſi ſunt ſenſus ęterni, & ſunt etiam aĩalia æterna, neceſſario etiã hæc inopinabilia cõtingũt iſtis.

Contra legẽ Mahumeti.

Scĩa ſtellarũ eſt de Mathematicis ſciẽtiis. Idẽ. 12. Metap. 44.

Abſtractum non põt moueri.

Senſus eſt in cap. relationis. Vide. 5. Metaph. cõ. 20.

Dubitauerit autem aliquis, circa quæ entia oportet has ſcientias quærere. ſi enim in hoc differret ſolum à Geometria Geodęſia, quòd hæc quidem eorum eſt, quæ ſentimus, illa vero non ſenſibilium eſt, patet quod pręter Medicinam erit aliqua ſcientia, & præter quamcunq; aliarum inter ipſam Medicinam, et hãc medicinam. At quomodo poſſibile eſt? etenim etiam ſalubria quædam eſſent, pręter ſenſibilia, & ipſum ſalubre. Simul autem nec hoc verum eſt, quòd Geodęſia ſenſibilium, & corruptibilium magnitudinum ſit. corrumperetur enim illis corruptis. At neq; ſenſibilium magnitudinum, neq; circa hoc cœlum Aſtrologia eſſet. Nec enim ſenſibiles lineę tales ſũt quales Geometria dicit. nĩl. n. ſenſibiliũ ita rectũ atq; rotũdũ. tãgit. n. circulus regulã, nõ ſm̃ punctum, ſed ſicut Protagoras dicebat, redarguens Geometras. nec motus, nec reuolutiones cœli ſiſes, de q̃bus Aſtrologia rõnes facit. neq; pũcta eãdẽ naturã, quam ſtellæ habent.

Et rectum eſt, ꝙ aliquis quærat quæſtionẽ difficilem, & dicat in q̃bus rebus oportet quærere iſtas ſcientias. Quoniam, cùm fuerit differentia inter Geometriam, & Medicinam, ꝙ vna earum eſt ſcientia media rerum ſenſibiliũ & alia inſenſibilium, manifeſtum erit ꝙ erit alia ars Medicinæ ab arte Medicinæ ſenſibili, & erit alia Medicina inter Medicinam, quæ eſt in formis, & hanc Medicinam ſenſibilem. et ſimiliter de vnaquaq; aliarum ſcientiarum. Sed quomodo poteſt hoc eſſe? quoniã, ſi poſſibile fuerit, vt Medicina alia ſit à Medicia ſenſibili, & vt ſit etiam agens ſanitatem aliud ab agente ſenſibili, neceſſe eſt vt ſint res recipiẽtes ſanitatem, aliæ à rebus ſenſibilibus, et vt ſit etiam aliud principium à principio ſenſibili. Et cum hoc dicimus etiam ꝙ ſermo dicentiũ ꝙ Medicina eſt ſciẽtia eorum corporum ſenſibilium corruptibilium, non eſt verus. quoniam ſi ita eſſet, tunc corrumperẽtur per corruptionem corporum corruptibilium. Neq; etiam Scientia ſtellarũ, & cœli iſtius eſt corporum ſenſibilium. Nõ enim ſunt lineæ ſenſibiles, ſicut ponit Geometer. nulla enim res rerum ſenſibiliũ eſt linea recta, aut rotũda, ſicut ponit Geometer. circulus enim nõ tangit mẽſuram per pũctum, ſed per lineam, ſicut dixit Protagoras in ſua redargutione contra Geometras. neq; motus cœli, et circulus eius ſunt, ſicut diſponit Scientia ſtellarum. neq; conueniunt puncta cum ſtellis in natura.

8 In hoc cap. inducit rationes contrarias in hac quæſtione, dicente ꝙ Mathematici conſyderant de natura media, & d. in quibus rebus oportet quærere, &c. i. perſcrutandum eſt quę ſunt ſubiecta iſtarum ſcientiarum, de quibus conſyderant Mathematici. ſecundum enim ſermonem dicentium ꝙ conſyderant de natura media apparet ꝙ neceſſe eſt, vt conſyderatio de eodem ſit in diuerſis ſubiectis. Deinde dicit. Quoniam, cùm fuerit differẽtia inter Geometriam, &c. i. quoniam cùm fuerit poſitum ꝙ differentia inter ſcientiam conſyderantẽ de rebus ſenſibilibus, & inter conſyderãtem in iſtis rebus mathematicis, eſt ꝙ conſyderans in mathematicis in iſtis rebus conſyderat de natura media inter ſenſibilia & formas, continget neceſſario vt conſyderatio de omni ſenſibili ſit duplex, ſ. conſyderatio in natura ſenſibilis, ſm̃ ꝙ eſt ſenſibile, & conſyderatio in natura medij inter formas & ſenſibilia. Omne igitur ſenſibile habebit duas naturas, ſ. naturam ſenſibilem, & naturam mediam. & ſic erit ars Medicinæ alia à Medicina ſenſibili. Deinde d. Sed quomodo poteſt hoc eſſe? &c. i. & contingit huic poſitioni, ſ. ſi fuerit hęc Medicina ſenſibilis alia ab iſta Medicina, vt ſint hę Medicinę, recipiẽtes ſanitatem, alię ab iſtis Medicinis ſenſibilibus,

&

& vt sit hoc agens sanitatem aliud ab agente sensibili. Et, cum induxit inopinabilia contingentia huic opinioni, incœpit etiam inducere rationes mouētes eos ad dicendum naturam mediam esse, & d. Et cum hoc dicimus etiam q sermo dicentium, &c.i. Sed cum hoc inuenimus etiam quasdam rationes, ex quibus pendent dicentes naturas medias esse. verbi gratia quoniam, si scientia Mathematicorum consyderat de rebus sensibilibus generabilibus & corruptibilibus, tunc scientia eorum corrumpetur cum corruptione illarum rerū sensibilium: sed nos videmus scientiam permanere, & nō transmutari cum hoc, quod est in rebus sensibilibus: ergo necesse est vt sit rerum non transmutabilium. D.d. Neq; etiam scientia, &c.i. neq; etiam scientia formarū orbium, et motuum stellarum est istorum corporū sensibilium. Circuli enim, quibus vtitur Astrologus, & lineæ non sunt lineæ sensibiles. remanet igitur aut vt illi circuli, de quibus consyderat Astrologus, sint ficti, aut falsi, aut habeant esse aliud ab esse rerum sensibilium. D.d. sicut ponit Geometer, &c.i. & existimabitur q subiectum, de quo consyderat Mathematicus, non est rerum sensibilium. quoniam illud, quod demonstratur in scientia Mathematicorum, non est verum in rebus sensibilibus. verbi gratia q linea recta nō inuenitur in sensibilibus, secundum q ponit Mathematicus. Geometer enim demonstrat q linea recta tangit circulum in puncto: sed linea sensibilis non tangit circulum sensibilem, nisi in linea. Et similiter ponit q sphæra tangit superficies in puncto: sed sphęra sensibilis nō tangit superficiem sensibilem, nisi in superficie. & ideo Protagoras sophista redarguebat Geometras, et dicebat quod scientia eorū est falsa propter hoc, quod accidit eis. Remanet igitur alterum duorum, aut enim, istæ scientiæ sunt falsæ, aut subiecta earū sunt res insensibiles. D.d. neq; motus cœli, &c.i. et affirmat opinionem dicentiū subiectum sciētiarum Mathematicarum est aliud à rebus sensibilibus, hoc est q motus cœli, & circuli eius non cōueniunt cum motibus, quos ponit Astrologus loco istorum. neq; naturæ stellarum sunt naturæ punctorum, quæ Astrologus ponit loco stellarum.

Geometer demonstrat q linea recta tangit circulū in puncto: sed linea sensibilis nō tangit circulū sensibilē nisi in lineā. Conside 2. cœl. c. 14. & 1. Phy. c. 50. & 1. de Ala te. c. 13.

Sunt autem quidam, dicentes esse quidem hæc, quæ formarum, & sensibilium media dicuntur, non tamen à sensibilibus separata, sed in eis. Quos quæ impossibilia sequuntur, omnia quidem enumerare longi sermonis esset. sufficit autem talia speculari. Nō enim de his solum, vt ita se habeant, rationabile est, sed patet, quòd etiam formas contingeret in sensibilibus esse. eiusdem enim rationis vtraq; hæc sunt. Item duo solida in eodem loco necesse esset esse, & non esse immobilia, in sensibilibus existentia motis. Et omnino cuius causa quis ponet quidem esse ea, esse autem in sensibilibus? eadē enim, quæ prædicta sunt, absurda sequentur. erit nanq; aliud quoddam cœlum pręter cœlum: nisi quòd nō separatum, sed in eodem loco. quod impossibilius est.

Et fingunt quidam q ista, quę dicuntur esse inter formas & sensibilia, habent esse, sed non sunt separata à sensibilibus, immo sunt in sensibilibus. Sed, si voluerimus numerare omnia impossibilia contingentia sermonibus istorū, indigebimus multis sermonibus, sed cōtenti sumus in hoc, quod diximus. Nō enim est necesse, vt hæc media sint in sensibilibus tantum, sed manifestum est q, si fuerit possibile vt ista media sint in sensibilibus, possibile etiam erit vt formæ sint in sensibilibus. sermo enim de formis & medijs est idem. Et etiā, si ita fuerit, cōtinget vt duo corpora sint in eodem loco, & vt sint media immobilia in sensibilibus mobilibus. Et dicimus vniuersaliter, propter quam causam fingit aliquis hæc media esse, & esse in sensibilibus? & cum hoc, quod diximus, q contingit sermonibus istorum, accidit etiā eis aliud impossibile, s. vt cœlum sit aliud ab hoc cœlo, non separatum ab eo, sed cum eo in eodē loco. et hoc difficile potest esse magis eo, quod diximus. Istæ igitur sunt res valde difficiles in comprehendendo veritates eorum.

Et fingunt quidam, &cæ.i. quidam fingunt formas medias esse nō abstractas, sicut prædicta secta dicebat formas medias esse non abstractas, sed existētes in sensibilibus. Deinde dicit. Sed, si voluerimus, &c.i. sed, si voluerimus dicere oīa impossibilia cōtingētia istis, prolongabitur sermo. sed contēti erimus in hoc, quod sufficit in destructione eorum. Deinde dicit. Non.n. est necesse, vt hæc media, &cę.i. & principium impossibilium contingentium est q, si fuerit possibile vt formæ mediæ sint in sensibilibus, non solummodo erit necesse vt istæ solæ sint in sensibilibus, sed etiā vt formæ sint in sensibilibus. vtræq; enim sunt æternæ, non generabiles neque corruptibiles. & sermo de his est idem. Deinde dicit. Et etiam, si ita fuerit, cōtinget vt duo corpora, &c.i. corpus sensibile & corpus medium sint in eodem loco. Deinde dicit. & vt sint media, &c.i. & contingit ex positione mediarum formarum in materijs, vt immobilia sint ī rebus mobilibus: quod est valde inopinabile. Et contingit hoc, quoniam illud, quod est abstractum, est immobile. Et deinde d. Et dicimus vniuersaliter, &c.i. & etiam dicens hunc sermonē non potest inuenire causam, per quam fingat formas medias esse, & q debet esse in corporibus sensibilibus. ponere enim eas transmutabiles contradicit positioni earum in re transmutabili. Deinde dicit & cū hoc, quod diximus, &c.i. q continget dicentibus hoc, vt duo cœli sint insimul in eodem loco. & d. q difficilius potest esse q̄ prædicta. innuit enim impossibilia cōtingentia dicentibus illas formas esse abstractas, & non in sensibilibus. Deinde dicit Istę igitur res sunt valde difficiles. & intendit istam quæstionem, & alias. 9

Caput Secundum. Examinantur quæstiones de Generibus.

Magna itaq; de his dubitatio est, quonam modo ponendo, veritatem consequemur. Et de principijs, vtrum oporteat genera existimare elementa, & principia, an illa magis, ex quibus inexistētibus quicquam primum est. vt vocis elementa, & principia videtur ea esse, ex quibus primo omnes voces compositæ sunt, sed non vox in communi. & designationū ea dicimus elementa, quorū demonstrationes

Vtrū gīa & pricipia rerū poni debeāt an ea, ex quibus quicquā primum est.

monstrationes in aliarum, aut omnium, aut plurium demonstrationibus insunt. Item etiã corporum, & qui plura dicunt elementa esse, & qui vnum, ex quibus componuntur, & ex quibus constant, principia esse aiunt. vt Empedocles ignem & aquam, & quæ cũ eis sunt elementa ait esse, ex q̃bus inexistẽtibus entia sunt: sed non ea, vt genera entium ponit. Et ad hæc, siquis cæterorum quoq; naturam velit consyderare, veluti lectum ex quibus partibus, & quomodo compositus est, tunc eius naturã cognoscit. Ex his itaq; rationibus non essent principia genera entium. Cùm autem singula cognoscamus per definitiones: principia vero definitionum genera sint: necesse est definitorum etiam principia genera esse. Et si entium habere scientiam est ipsum habere specierum scientiam, secũdum quas etiam dicuntur, specierũ principia ipsa genera sunt. Videntur autem quidam etiam eorũ, qui elementa entium ipsum vnum, aut ens, aut magnum, aut paruum dicunt, tanquam generibus eis vti. Aut vero non possibile est vtroq; modo principia dicere: ratio nanq; substantię vna. diuersa vero erit, quæ fit per genera, definitio, & quæ dicit, ex quibus inexistentibus:

Idem.1.huius.17.

Et ad hæc, & si q̃ maxime ipsa genera principia sunt, vtrum prima generum arbitrãdum sit esse pricipia, an vltima, q̃ de indiuiduis prædicantur. etenim hoc dubitatur. Si enim quoniam vniuersalia, magis principia sunt, patet ꝙ suprema generũ. hæc enim de omnibus dicuntur. Tot igitur principia entiũ erunt, quot prima generum sunt. Quare & ipsum ens, & ipsum vnum principia, & substantiæ erunt, hęc enim de omnibus maxime entibus dicuntur. Non est autem possibile, neq; ipsum vnũ entium esse genus, neque ipsum ens. necesse etenim est vniuscuiusq; generis differentias & esse, & vnamquanq; vnam esse. impossibile vero est, aut species generis de proprijs differentijs prædicari, aut genus absque suis speciebus. Quare si vnum, vel ens genus est, nulla differentia nec vnum, nec ens erit. at, si non genera, nec principia erunt: siquidem genera principia sunt.

Vtrũ prima genera, an vltimã ponenda sint principia.

Impossibile aut ipsa generis de proprijs differẽtiis prædicari, aut genus absque suis spẽbus.

Et difficultas est etiam in cognitione principiorum. perscrutãdum est enim vtrum existimandum sit ꝙ elementa, & principia sunt genera, aut sunt illa, ex quibus fiunt omnia. verbi gratia vtrum elementa vocis & principia eius sunt ista, ex quibus componũtur omnes voces, aut sit vox vniuersalis. & vtrũ elemẽta propositionum sint propositiones, quarum demonstratio habet esse cum demõstratione aliarum propositionum: aut elementa eorum est demonstratio, quæ est omnium propositionũ, aut plurium. Et etiam qui fingunt ꝙ elemẽta sunt plura, & qui fingunt elementa esse vnum, dicunt ꝙ principia corporum sunt ea, ex quibus componuntur & constituuntur, sicut dicit Empedo. fingit enim ꝙ elementa sint aqua, & ignis non vniuersalia eorum, & quòd cõposita sunt ex eis, & in eis: sed non dicit quòd ista elementa sunt sicut genera entium. Et cum hoc, si aliquis voluerit scire naturas rerum, debet perscrutari ex quibus componuntur. verbi gratia, si aliquis voluerit scire naturã lecti, perscrutabitur ex quibus componitur lectus. cùm igitur sciuerit ex quibus partibus componitur, & quomodo constituitur, tunc sciet naturam eius. Ex istis igitur sermonibus declarabitur ꝙ genera entium non sunt principia. Si autem scimus omnia ex definitionibus rerũ, tunc necesse est, vt genera sint principia rerum definibilium. Et si possibile est vt entia cognoscantur per formas, per quas disponuntur entia: & genera sunt principia formarum: tunc genera erunt principia scientiæ entium. Et videtur ꝙ quidam eorum, qui fingunt quòd elementa entium sunt vnum et ens, & magnum & paruũ, faciunt ea quasi genera. Sed impossibile est vt principia dicantur duobus modis. definitio enim substantię est eadem. & si dictum fuerit ꝙ principia sunt duobus modis, continget vt definitio, quæ est ex generibus, sit alia à definitione, quæ definit rẽ ex rebus, ex quibus est, & sunt in definitione eius. Et cũ hoc, si fuerint genera principia, consyderandum est quę genera sunt principia, vtrum prima, aut vltima, quæ numerãtur numero. habet enim dubiũ. Quoniam, si vniuersalia sunt magis prima q̃ alia, manifestum est ꝙ principia sunt genera altissima. hæc enim genera conueniunt, idest vniuoce dicuntur de omnibus, quæ sunt sub eis. Numerus igitur pricipiorum entium erit secundum numerum primorum generum. Et erunt vnum, & ens principia, & substantiæ entium. hæc enim in maiori parte dicuntur de omnibus entibus. Sed impossibile est vt genus entium sit vnum, aut ens. differentiæ vero omnium generum rerum habent esse necessarium. & omnis differentia est vna numero. & impossibile est vt genus prædicetur de formis diuersis, neque genus prædicatur nisi de formis, quæ sunt ei. Manifestum est igitur quòd si vnum & ens sunt genera, non necesse est vt aliqua differentia sit vnum & ens. sed, si vnum & ens non fuerint genera, non erunt principia: cùm principia sint genera.

Et

Et difficultas est etiã in cognitione principiorũ, &c. .i. & in cognitione principiorum est quæstio difficilis, vtrum principia, & elemẽta rerum sint genera, & vniuersalia eorum, aut sunt causæ indiuiduales, ex quibus constituuntur res particulares, quæ sunt in illis generibus, non vniuersalia genera illarũ causarum. verbi gratia vt elementa dictionum sunt literæ indiuiduales, s. voces audibiles, quæ dicuntur literæ, ex quibus constituuntur dictiones: aut vox vniuersalis, & litera vniuersalis, quæ est quasi genus istarũ. Deinde dicit, & vtrũ elementa propositionum, &c. i. & similiter quæritur etiam, vtrum principia propositionum sint propositiones particulares, quibus vtuntur in vnaquaq; demonstratione, aut demonstratio simpliciter & vniuersalis, quæ est ex propositionibus vniuersalibus. Deinde incœpit dicere dicentes principia esse particularia, non vniuersalia, & d. Et etiam qui fingũt, &c. i. q Antiqui fingentes elementa esse plura, & fingentes elementum etiam esse vnum, opinati sunt principia esse indiuidualia, ex quibus constituuntur sensibilia, vt Empedo. qui fingit q elementa compositorum sunt aqua, & ignis, & aer, & terra, s. ista indiuidualia, non vniuersalia eorum, verbi gratia corpus: & q omnia composita indiuidualia ex istis componũtur, & per ea constituuntur: et non opinatur q genera istorum, aut vniuersalia eorum intellecta sunt elementa vniuersalia, et hoc intendebat cùm d. sed non dicit q ista elementa, &c. i. sed non dicit q ista sunt elementa, sed q sunt quasi genus omnium generabiliũ. Et cũ d. istos dicẽtes q prĩcipia sunt prĩcipia singularia nõ vniuersalia, incœpit dicere etiã rationes eorum, & d. Et cũ hoc, si aliquis voluerit, &c. .i. & ratiocinatio dicentium singularia esse principia nõ intellecta, et q, si aliqs voluerit scire quid est lectus, perscrutabitur de his, de quibus componitur lectus. cũ enim sciuerit ea, ex quibus componitur, & quomodo componitur, statim sciet naturam lecti. Deinde dicit: Ex istis ergo sermonibus, &c. i. ex istis igitur ratiocinationibus, & eis similibus apparet q vniuersalia rerum non sunt principia earum. Deinde incœpit etiam dicere ratiocinationes inducẽtes vniuersalia esse principia, & d. Si autem scimus omnia ex definitionibus, &c. i. & ista ratio est sufficiens etiam, quoniam, cùm fuerit positum q scientia rerum est per definitiones earum, & fuerit positum q definitiones sciuntur per genera; manifestũ est q contingit ex hoc, q scientia rei sit per genera earum. & cùm coniungetur ei q scientia rei est per principia eius, cõcludetur ex hoc q genera rerum sunt prĩcipia. Deinde dicit. Et si possibile est vt entia; &c. i. & iste sermo est manifestus, quoniam, cùm fuerit positum q entia cognoscuntur per suas formas, per quas disponuntur secundum quid: & fuerit positum q genera sunt principia istarum formarum: concludetur q entia cognoscuntur per sua genera. & cùm coniungetur huic, q ea, per quæ cognoscũtur res, sunt principia earum, cõcludetur q genera, quę sunt principia cognitionis, non sunt principia essendi. Deinde dicit. Et videtur q quidam eorum, qui fingunt, &c. i. & dicentes genera, faciunt ea, quæ sunt extra; sicut vnum & ens, & magnum & paruum, et vniuersaliter genera, quę dicunt vniuoce esse principia. & d. hoc videtur, quia quidam istorum non ponunt genera esse principia, nisi ea, quæ dicuntur vniuoce. Deinde dicit. Sed impossibile est vt principia, &c. i. & impossibile est congregare, & facere conuenire istos sermones sibi contradicẽtes; ita q principia* inueniantur duobus modis insimul. principia enim sunt substantiæ: & substantia est vna natura: vniuersale autem & indiuiduale sunt duæ naturæ. hoc enim intellectum, hoc autem sensibile. Deinde dicit & si dictum fuerit, &c. i. & cõtingit vt definitiones

* s. i. vniuersale & indiuiduale. sunt duæ naturæ hoc intellim, hoc aũt sensibile.

principiorum diuersificentur. definitio enim principiorum, secũdum q principia sunt genera & vniuersalia, est alia à definitione eorum, sm q sunt partes rei definibilis. Et, cùm dedit dubitationes contingentes ponentibus principia esse aut non esse genera; incœpit dicere etiam difficultatem contingẽtem, & inquisitionem in positione eorum esse in di genera, et d. Et cum hoc, si fuerint genera principia, &c. i. & cũ hoc, si concesserimus q genera sunt prĩcipia, nascetur hic locus perscrutationis & difficultatis, s. vtrum principia sint altissima genera, s. generalissima, aut vltima, quę diuiduntur in indiuidua, s. specialissima. Deinde dicit. habet enim dubium, &c. i. quoniam, si prĩcipia generum sunt magis prima genera, necesse est vt genera generalissima sint principia, cùm principia generum sunt genera generalissima, ista enim genera prædicantur de omnibus, quę sunt sub eis vniuoce, i. secũdum quid. Deinde dicit. Et erunt vnum, & ens principia, i. & contingit secundum hoc, vt vnum, et ens sint principia entiũ. ista enim sunt vniuersaliora generum, quæ prædicantur de omnibus secundum conuenientiam. Deinde dicit. Sed impossibile est vt genus entiũ, &c. i. sed impossibile est vt vnũ & ens sint genera omnium rerum, Sunt enim genera altissima, quorũ neutrũ collocatur sub altero, & vtrunq; habet differentiam vnam propriam absq; eo, q conueniant in vnam naturam. hoc nomen igitur ens dictum de eis non notificat de eis vnam naturam, cùm naturæ eorum sint diuersæ. Deinde dicit, & impossibile est vt genus prædicetur de formis, &c. i. & impossibile est vt aliquid prædicetur prædicatione generis de rebus habentibus formas diuersas, quæ non communicant in vna forma numero; sed genus non prædicatur nisi de formis, quę communicant in vna forma numero. D. d. Manifestum est igitur q, si vnũ, & ens, &c. i. q, si vnũ & ens fuerunt genera vniuersalia decem prædicamentis, s. q dicantur de eis vniuoce, necesse esset vt intellecta non haberent differentias, quibus differrent abinuicẽ in omnibus suis naturis, adeo q natura substantię & qualitatis sit eadem. Deinde dicit. sed, si vnum & ens non fuerint genera, &c. i. sed continget istis, si vnum & ens non fuerint genera, q vnum & ens non sint principia. ponunt enim q principia sunt genera. & hoc etiã continget fingentibus q principia sunt vnum, & ens.

Hoc nomen ens dictum de decẽ prędicamentis nõ notificat de eis vnã naturã, cũ naturæ eorũ sint diuersæ. 1. & 18. 10. Me. c. 8. Idẽ. 12. Met. 19. & 20. c. et. 1. Phy. 3. & et 14. Meta. 2. & in prædicamentis.

Item etiam media, cum differentijs collecta, erunt genera vsq; ad indiuidua. nunc autem quædam videntur, quædam vero non videntur. Et ad hæc differentiæ magis principia, quàm genera. si igitur istæ etiam prĩcipia, infinita, vt ita dicam, principia fiunt, & maxime si quis primum genus principium ponat. At vero &, si principalis species magis ipsum vnum est: vnum autem est, quod indiuisibile est: omne vero indiuisibile, aut secũdum quãtum, aut secundum speciem: prius autẽ, quod secundum speciem est: genera autem magis diuisibilia in species; vnũ erit profecto, quod vltimo prædicatur, nõ enim est homo genus singulariũ hominum. Item in quibus prius, & posterius est, non est possibile, quod de his dicitur, aliquid præter hæc esse. vtputa si dualitas numerorum est prima, non erit aliquis numerus præter species numerorũ. similiter neq; figuræ præter species figurarũ. Quòd si non horum, multo minus aliorum erunt genera

Omne indiuisibile, aut quãtitate aut specie est.

nera preter species. horum enim maxime videntur genera esse: in indiuiduis vero non est hoc quidem prius, illud vero posterius. Item vbicunque hoc quidem melius, hoc vero deterius est, semper prius est, quod melius est. quare nihil horum genus esset. Ex his itaque magis apparent, quę de indiuiduis prædicantur quàm genera, esse principia. Rursus tamē quomodo oporteat ista existimare principia non est facile dictu. Principium enim, & causam esse oportet preter res, quarum principium est, & posse esse separatū ab eis. Tale quid autem esse præter singulare cur quisquā opinaretur, nisi quoniam vniuersaliter, & de omnibus prædicatur? At si propter hoc, quę magis vniuersalia sunt, magis ponēda pricipia sunt. quare prima genera vtique principia sint.

in indiuiduis non est hoc prius, illud posterius.

Et etiam perscrutādum est de eis, quæ sciūtur cum differentijs, & sunt inter altissimum genus & indiuidua, vtrū sint genera, aut existimatur ꝙ quædam sunt genera, & quædam non. Et cum hoc vtrum differentiæ sunt magis principia, q̃ genera. qm̄, si differētiæ fuerint principia, erunt principia secundum hūc sermonem infinita. et iste sermo sequitur dicētes ꝙ principia sunt prima genera. Et etiam, si vnum est magis primum q̃ aliud: et vnum est indiuisibile: & omne diuisibile diuiditur aut s̄m quantitatem, aut s̄m formam: & quod diuiditur s̄m quantitatem est ante illud, quod s̄m formam diuiditur: & genera s̄m formam diuiduntur, & forma s̄m quantitatem: erit igitur vnum prædicabile postremū magis vnū q̃ aliud. homo enim non est genus cuiuslibet hominum. Et etiā dicamus ꝙ genera rerum habentium ante & post, impossibile est vt sint aliud, nisi formę illarum rerum. verbi gratia ꝙ, si primus numerorum est dualitas, tunc numerus nihil aliud est q̃ formæ numerorū. & similiter nulla figura est, nisi forma figurarū. Et, si ita sit, impo[ss]e est vt gn̄a sint aliud, nisi formæ suæ. existimatur enim in maiori parte ꝙ genera sunt formæ: indiuidua autem non sunt ante adinuicem. Et etiam ea, quorū quędam sunt nobiliora, & quædam viliora, semper nobilius est ante vilius. Manifestum est igitur, ꝙ genus non est primum secundum hanc intētionem etiam: immo declaratur nobis ex istis intentionibus, ꝙ prædicabilia de indiuiduis sunt principia generum. Et etiam dicamus quomodo est existimādum ꝙ istę formæ sint principia. iste enim sermo non est facilis. Primum enim & causa debet esse aliud ab eis, quorum est primum & causa, & vt habeant essentiam, quādo fuerint separata à rebus. Sed quomodo potest aliquis existimare aliquod tale præter genus vniuersale prędicabile de omnibus? Si igitur rectum est dicere quòd vniuersalia sunt pricipia, quia sunt vniuersalia, tunc necesse est vt principia sint ea, quæ sunt magis vniuersalia, quàm formæ. & secundū hoc erunt principia genera prima.

Cùm induxit sermones probantes quòd vniuersalia sunt principia, & contradicentes illis, scilicet ꝙ particularia sunt principia, vult modo perscrutari de vniuersalibus, quæ sunt inter generalissimū & indiuidua, vtrū sint genera, aut non: cùm illi, qui ponunt vniuersalia esse principia, non ponunt esse ea, nisi secundum quòd sunt genera. Et d. Et etiam perscrutandum est, &c. & d. in istis medijs, quòd sunt illa, quæ cognoscuntur cum differentijs, quia genus altissimum est simplex, & illa media sunt composita ex genere superiori, & ex differentia, per quam diuiditur istud genus. sunt igitur, sicut dixit, cognita cum differentijs, idest cum differentijs adiunctis cum eis. & perscrutatur vtrum omnia sint genera, aut quædam. & dicit hoc, quia species specialissima non est genus. Et incœpit in hac perscrutatione perscrutari vtrum differentiæ sunt magis principia quàm genera, aut econuerso. ista enim media componuntur ex generibus, & differentijs. Si igitur differentiæ sint priores generibus, tunc ista media erunt priora altissimo genere: & quanto genus fuerit magis compositum differentijs, tanto magis primum erit. si autem genus fuerit prius differentia, erit econuerso. & d. quoniam, si differentiæ fuerint principia, erunt secundum hoc principia infinita. Et potest intelligi quòd non habebimus viam ad numerandum principia, & sic erunt ignota apud nos. differentiæ enim licet non possint numerari à nobis, tamen non dubitamus eas esse finitas apud naturam. Et forte posuit ea infinita secundum quòd est famosum scilicet. sermo enim eius in hoc loco est secundum probabilitatem hominum. Et forte intelligit quòd, si fuerit positum quòd illud, quod est magis particulare, est magis principium quàm vniuersale, continget vt formæ indiuiduorum sint principia: & sic principia erunt infinita. Deinde dicit. & iste sermo sequit[ur] dicētes ꝙ principia sunt prima genera, ita inuenitur in exemplari. & forte diminuitur ibi hæc particula, non. & tunc sermo erit secundum suum manifestum. Et si exemplar est verum, debet tunc legi sic. & istum sermonē sequuntur dicentes quòd principia sunt genera. & sustentatur super hanc quęstionem. quoniā, cùm principia fuerint finita, & differētiæ fuerint infinitę, & genera fuerint finita, continget ei necessario vt principia sint genera. Deinde induxit rationem dicentium quòd differentiæ sunt magis principia, quàm prima genera, & d. Et etiam si vnū est magis primū, &c. idest, quia illud, quod diuiditur secundum formam, & est primum genus, diuiditur in aliquid, quod est vnum secundum formam: & vnum secundum formam peruenit diuisio in eo ad vnum secundum quantitatem: ideo illud, quod est indiuisibile secūdum quantitatem, est magis vnum quàm illud, quod est indiuisibile secundum formam. Et cùm ita sit, illud, quod est minoris diuisibilitatis, est ꝓpinquius naturæ vnius, quod est causa multitudinis. quod igitur est minoris diuisibilitatis, est prius illo, quod est pluris diuisibilitatis. species igitur vltima est prior omnibus superioribus. verbi gratia homo, qui diuiditur in homines indiuiduales, non in species. Deinde dicit. Et etiam dicamus quòd genera rerum habentium ante & post, impossibile est, &c. idest quòd genera priora suis differentijs non habent esse nisi in suis differentijs, & sunt formæ, in quas diuiduntur. 11

Genus generalissimū est simplex, & gn̄a subalterna sunt composita.

Dr̄iæ licet non possunt numerari a nobis, tā nō dubitam[us] eas eē finitas apud naturā. Sermo Aristote. in hoc loco est s̄m ꝓbabilitatē hominum.

Genus nō habet eē nisi in suis sp̄ebus. Idem. v. Metaph y. 4 9.

duntur, verbi gratia quòd animal nõ habet esse in actu nisi in suis speciebus, in quas diuiditur. similiter color non habet esse nisi in speciebus colorum. & numerus non habet esse nisi in primo numerorum, scilicet in dualitate, deinde in aliis speciebus numeri: & dualitas est prima forma formarum numerorũ. Deinde dicit. Et, si ita sit, impossibile est vt genera sint aliud, nisi formæ suæ. idest quòd genera non habẽt esse nisi cum formis. Deinde dicit, indiuidua autem non sunt ante adinuicẽ. idest, quapropter continget eis vt essent in se adinuicẽ. sed vnũquodq; eorũ est existens in actu per se: & non est in eis posterius, quod cõstituatur per prius. Deinde induxit tertiam rationem, et d. Et etiam ea, quorum quædam sunt nobiliora, & cætera. idest, & etiam quia manifestum est, quòd nobilius est prius viliori, & species videtur esse nobilior genere, manifestũ est quòd species est prior genere. prius autem magis est principium quàm posterius. & dixit hoc, quia species est perfectio generis. Manifestum est igitur ex hoc sermone, quòd genus non debet esse prius specie: immo apparet nobis ex hac intentione, & prædictis quòd vltima species debet esse prior. & hoc intẽdebat, cùm dixit, quòd prædicabilia de indiuiduis sunt principia, idest vltimæ species. Et cũ induxit rationes, quòd species est prior genere, etiam induxit rationem, quòd genus est prius specie, & dixit. Et etiam dicamus, quomodo est existimandum quòd istæ formæ, & cætera. idest, sed potest aliquis dicere quomodo possumus dicere quòd formæ specierum sunt digniores ad essendum principia quàm genera. principia enim debent esse alia ab eis, quorum sunt principia: & vt sint habentes naturam separatam per se. Deinde dicit, Sed quomodo potest aliquis existimare, & cæte. idest sed quomodo potest aliquis existimare in istis quòd principium est aliud ab eo, cuius est principium secundum definitionem primam: & nõ existimatur hoc in genere cum specie. idest, species enim cùm est principium, non existimatur esse aliud secundum definitionem ab eo, cuius est principium. primum igitur genus vniuersale prædicabile de omnibus est principium. Deinde dicit. Si igitur rectum est dicere, & cæte. i. si igitur necesse est vt vniuersalia sint magis principia, secundum quòd sunt vniuersalia, necesse est vt formæ magis vniuersales sint magis principia, quàm illæ, quæ sunt minus vniuersales. ergo genera sunt magis principia, quàm species. & secundum hoc continget vt prima genera sint principia, cùm sint vniuersaliora omnibus.

Spẽs est perfectio gñis.

Principia debent esse alia ab eis quorũ sunt pricipia

Caput Tertium. *Quæstiones de Vniuersalibus.*

EST autem consequens his, & ad speculandum omnium difficillima, maximeq; necessaria dubitatio, de qua præsens fit sermo. Si etenim non est quicquam præter singularia, singularia vero infinita sunt, quomodo possibile est infinitorum habere scientiam? quatenus enim vnum quid, & idem, & quatenus vniuersale quid est, eatenus omnia cognoscim⁹. At si hoc necesse est, & oportet aliquid præter singularia esse, necesse erit, vt genera, aut vltima, aut prima, sint præter singularia. hoc autem quòd impossibile sit, paulo ante dubitauimus. Item, si quam maxime aliquid est præter totum, cùm quicquam de materia p̃dicetur, vtrũ si aliqua species est, præter omnia esse aliquid oporteat, an præter aliqua esse, & præter aliqua non esse, an præter nullum. Si igitur nihil præter singularia est, nihil intelligibile erit, sed omnia sensibilia: & scientia nullius erit, nisi quis sensum dicat scientiam esse. Item nihil esset sempiternum, nec immobile. sensibilia enim omnia corrumpuntur, & in motu sunt. At, si nihil est sempiternum, neque generationem esse possibile est. necesse est enim aliquid esse id, quod fit, & ex quo fit, & vltimum horum ingenitum esse: siquidem stat, & ex non ente fieri impossibile est. Item generatione & motu existente, necesse est vt finis etiam sit. nec enim infinitus est aliquis motus, sed cuiusque est finis. & fieri non est possibile, quod factum esse impossibile sit. quod autem factum est, necesse est vt sit, cùm primo factum est. Item, si materia est, propterea quòd ingenita est, multo magis rationabile est ipsam substantiam esse, cùm illa existat, vt hæc sit. Si enim nec hæc erit, nec illa, nihil erit omnino. quòd si hoc impossibile est, necesse est vt forma, & species aliquid præter totum sit. Si autem rursus hoc aliquis ponet, dubium est de quibus hoc ponet, & de quibus non. quòd enim de omnibus non est possibile; patet. non enim ponemus aliquam esse domũ, præter domos singulares.

Vtrũ vniuersale quicquã sit præter singularia, vel nõ.

Et sequitur hanc quæstionem difficilem alia difficilior omnibus, quæ necessario est consyderanda, & est ista. Quoniam, si nihil fuerit aliud à rebus particularibus, & particularia sunt infinita, quomodo est possibile vt comprehendatur scientia infiniti? scimus enim omnia per vniuersale vnum permanẽs in sua dispositione. Si igitur iste sermo est necessarius, vt aliud sit à particularibus, necesse est vt vltima genera, & prima sint alia à particularibus. & iam diximus quòd hoc est impossibile. Et etiam, quando oportet affirmare vniuersale esse aliud ab omnibus particularibus, dicamus igitur, qñ aliqđ dicetur de materia, vtrũ illud sit aliud ab oĩbus p̃ticularibus, aut est aliud à qbusdã, aut nõ est aliud à qbusdam, aut nõ est aliud ab aliquo eorum. Quoniam, si non fuerit aliud à particularibus, nihil erit intelligibile, sed omnia erunt sensibilia: & impossibile erit vt aliquid sciatur per scientiam, nisi aliquis fingat quòd sensus est scientia. Et etiam erit impossibile aliquid esse æternum, & immobile: omnia enim sensibilia sunt corruptibilia. Sed, si nihil fuerit æternum & immobile, impossibile erit generationem esse. necesse enim erit generationẽ esse, & ex quo fit generatio, & vt principia istorũ sint ingenerabilia, si cessent. Et est impossibile

possibile

possibile vt aliquid sit ex nihilo. quoniã, si generatio est, necesse est vt motus habeat finẽ. nullus enim motus est infinit⁹, sed omnis motus habet finem & complementum. & impossibile est vt sit illud, quod impossibile ẽ vt fiat. illud autem, quod fit, est possibile ĩ primo, qđ fit necessario. Et etiã, si res vniuersalis est materia, quia non generatur, necesse est vt substantia sit magis prima ꝙ̃ materia. Quoniã, si vniuersale non fuerit materia, neq; substantia cõprehensibilis nihil erit omnino. si igitur non fuerit hoc, erit vniuersale, qđ est aliud ab istis particularibus forma, & figura necessario. Si igitur finxerit aliquis hoc, cõtinget ei aliquod inopinabile. nõ enim potest dicere, ꝙ hoc est possibile in omnibus rebus, sed in quibusdam esse, in quibusdam non. manifestum est enim ꝙ impossibile est hoc esse in omnibus rebus. non enim dicimus, ꝙ domus sit aliud à domibus singularibus.

52 Intendit in hoc capitulo inducere sermones probantes superficietenus ꝙ vniuersalia sunt existẽtia per se, quæ mouerunt Platonem ad dicendum formas esse, & d. Quoniã, si nihil fuerit aliud à rebus ꝑticularib⁹, &c. Et iste sermo manifestus est. & abbreuiatio ei⁹ est, ꝙ si nõ fuerit hęc vniuersalia nõ trãsmutabilia, neq; corruptibilia, quæ determinent etiã particularia, nõ erit sciẽtia necessaria aliquo modo, neq; scientia determinans continens scitũ oium. qñ particularia sunt infinita: & infinita sunt indeterminabilia: & ideo scientia non erit determinans: sicut etiam neq; necessaria: quia particularia sunt infinita, & semper in trãsmutatione. Deinde dicit. scimus enim omnia, &c. i. quoniam manifestum est, ꝙ nos scimus omnia particularia per vnum vniuersale intransmutabile determinans ea. si igiť vniuersale non fuerit, tunc scientia erit falsa. Et hoc intendebat, cùm d. Si igitur iste sermo, &c. i. si igitur fuerit necessarium hoc, quod diximus, ꝙ in scientia particularium, necessarium est vnum, quod est vniuersale intransmutabile, necesse vt extra animam sit aliud quid à rebus particularibus. D. d. necesse est, &c. i. &, cùm fuerit necessarium aliquid esse aliud à particularibus, quod est causa scientiæ, & vniuersale est huiusmodi, necesse est vt prima genera, & vltimę species, & quę sunt inter ea sint existentia extra animã alia à rebus particularibus, & vt principia earum sint prima genera. sed iam diximus prius impossibilia contingentia positioni vniuersalium abstractorũ. D. d. Et, etiã qñ oportet affirmare vľe esse, q̃a esse vľe non habet dubium: qm̃ dubium nõ est nisi de natura eius quid ipsa sit. Deinde dicit. dicamus igitur, quando aliquid dicetur, &c. i. dicamus igitur ꝙ manifestum est, ꝙ vnum quid prædicatur de materia particularium. Cùm igitur aliquid fuerit prædicatum de rebus particularium materialium, vtrum illud quid est aliud ab oĩbus particularibus, de quibus prædicatur, aut est aliud à quibusdã, aut non est aliud à quibusdam, aut est omnia eorũ. Si posuerimus ꝙ nihil est aliud, à particularibus, nihil erit scitum omnino: nisi aliquis vocet comprehensionem sensus scientiam. & etiã contingit vniuersaliter ex positione, ꝙ nihil aliud est q̃ particularia sensibilia, vt nihil sit æternum & immobile: quoniam omnia sensibilia sunt corruptibilia. Deinde dedit impossibile contingens, si æternum & immobile non est, & dixit. Sed, si nihil fuerit æternum & immobile, non erit generatio. quoniam, si generatio est semper, necesse est vt sit aliquid, quod agat generationem primo, et quod sit ingenerabile, et aliquid, ex quo fit primo generatio, quod est etiam non generabile. Deinde dicit. & vt sint principia istorum, & cæt. idest, necesse est enim vt principia generationis non sint generabilia, cùm nihil fiat ex nihilo, neq; ĩ infinitum. Et, cùm ita sit, necesse est vt generatio cesset, et vt incipiat etiam à causa sine motore. Deinde dicit. quoniam, si generatio erit, necesse est vt motus habeat finem. quoniam, si motus generationis fuerit infinitus, non erit generatum, idest non complebitur sua generatio. Deinde dicit. & impossibile est vt si illud, quod impossibile est vt fiat. idest, & signum eius, quòd impossibile est motum rectum infinitum esse, est quòd iste motus impossibile est vt fiat, scilicet vt compleatur: & illud, cuius esse non completur, non incipit fieri, neque est possibile vt incipiat fieri. Et istud signum dictum est etiam ab eo in Sexto Physicorum, cùm dixit illic. verbi gratia, quia impossibile est inueniri hominem in stadio. id est, impossibile est vt iste homo sit in generatione. Et ista est dubitatio in continuatione generationis, et iam soluit istam quęstionem in Physicis, vbi determinauit, quòd est impossibile in motu reciprocabili secundum generationem, secundum quòd generabile fit ex corruptibili, & corruptibile ex generabili. Deinde dicit. Et etiam, si res vniuersalis est materia, & cætera. idest, & etiam, si vniuersale non transmutabile debet esse materia, quia vtrunq; est ingenerabile, tunc forma est magis digna esse hoc, quia non generatur neq; corrumpitur, & ens in actu: & materia in potentia. Deinde dicit. Quoniam, si vniuersale non fuerit materia, & cęte. & dixit hoc, quia vniuersale cùm est substãtia: &, cùm nulla substantia est præter hæc duo secundum famositatem: continget quòd, si vniuersale nõ fuerit aliquod istorum, quòd non erit aliquod entium. Deinde dicit. si igitur non fuerit hoc, & cæte. idest, si igitur vniuersale nõ fuerit materia, necesse est vt vniuersale, quod est aliud à particularibus, sit forma & figura. Deinde dicit. Si igitur aliquis finxerit hoc, & cæte. idest, & si aliquis posuerit ipsum esse existens extra animam, ita ꝙ substantia sit existens per se, cõtingent ei impossibilia. Non enim potest ponere omnia vniuersalia esse talia, sed quędam. & innuit exceptionem vniuersalium rerũ artificialium, & vniuersalium accidẽtium, quæ nullus potest ponere substantias abstractas. Hoc enim nõ potest dici nisi in substantijs rerum naturaliũ. nullus enim potest dicere domum esse vniuersalem existentẽ extra aĩam artificis aliã à domibus particularibus, et literam vniuersalem esse aliam à literis particularibus.

Non est dubium vniuersale esse: sed est dubiũ qđ sit natura ipsius.

Idẽ. 1. phys. 51. & 44.

Tex. cõ. 91.

Nullus põt fingere vniuersale separatũ in artificialibus.

Et ad hęc vtrum vna erit omnium substantia, vtputa hominum. Sed absurdum est. non enim vnum essent omnia, quorum substãtia vna, sed multa atq; diuersa. sed hoc etiã inconueniens est. Simul autem quomodo materia vnũquodq; horũ est, & est totum hæc ambo.

Et cũ hoc perscrutandũ est, vtrum substantia oium hoium est vna, aut non. Si enim dixerimus ꝙ substantia eorum est vna, continget inopinabile. quoniam omnia, quorum substãtia est vna, sunt vnũ. et, si dixerimus quòd substantię eorũ diuersę sunt, hoc etiã erit impoſſe. Et cũ hoc, quomodo potest esse vt materia sit in aliqua hora quælibet istarũ, cùm omne sit vtrunq;, scilicet vniuersalia & particularia.

13 Et perscrutandũ est etiam, vtrũ substantia oĩum entium est vna substãtia, aut plures. Si igitur vna, auferẽ multitudo, & erit ens vnũ, qđ est contra sensum. Et, si substãtię entiũ fuerit plures, nihil erit in specie oĩno, in quo cõicent duo, qđ est impoſe. Et, si dixerimus ꝙ nihil est vnũ oĩno, qũo est poſe vt materia sit ĩ aliqua hora eadẽ cũ oĩbus particularibus, in qbus existit? & hoc est vtrũq;, s. materia, et qđ recipit materiã. Et intendit sicut diximus ꝙ nihil est vnum oĩno, pôt enim aliquis dicere ꝙ materia inuenitur distincta in aliqua hora ab indiuiduis, quorum est materia.

Caput Quartum. Vtrum principia sint eadem numero, uel specie. Et an corruptibilium, & incorruptibilium eadem sint principia, uel ne.

ITem de principijs hoc etiam aliquis dubitabit. nam si specie sunt vnum, nihil erit numero vnum, nec ipsum vnum, & ipsum ens. Ipsumq; scire quomodo erit, si non aliquod vnum in omnibus erit? At vero si vnũ numero, quodque principiorum vnum, & non, vt in sensibilibus, alia aliorum, vtputa huius syllabę cũ specie sit eadem, etiam principia specie eadẽ sunt. eteni hæc numero alia sunt. Quòd si non ita, sed principia entium numero sunt vnũ, nõ erit pter elemẽta aliqđ aliud. numero.n. vnum dicere, aut singulare, nil differt. ita enim singulare dicimus, quod vnũ numero est: vniuersale vero, quod in his. quemadmodum si vocis elementa, eò quòd vnum numero est, determinata essent, necesse esset tot omnes literas esse, quot elementa, cũ non essent duo, aut plura eadem.

Vtrũ principia sunt eadẽ numero, vel specie.

Et quærendum est etiam quæstionem difficilem de principijs. quoniã, si principia sint vnum in forma, nihil est vnum in numero, neque vnum generabile. Et si ita sit, & nullum vnum sit prædicatum de omnibus rebus quomodo est scientia, aut cognitio? Si autem omnia principia sint vnum in numero, & non fuerint principia quorundam alia à principijs quorundam, sicut principia rerum sensibilium, verbi gratia quòd ista litera & alia est vna in forma, & principia earum sunt vna in forma, & diuersa in numero. Si igitur principia entium non fuerint talia, sed vnum numero, non erit aliud ab elementis. nulla enim est differentia inter dicere sermonem dicentẽ vnũ in numero, et dicentẽ vnũ particulare. ab vno aũt particulari non nisi vnũ particulare, quare nec ab vno numero nõ nisi vnũ numero. dicimus .n. in oĩ esse particulare in eo, qđ est vnũ in numero: & dicimus vniuersale de illo, quod prædicatur de istis particularibus. verbi gratia quòd si elementa vocis essent terminata in numero, tunc omnes literæ essent secundum numerum elementorum, neque multiplicarentur, neq; magis essent.

Ista quæstio est dicens, vtrũ principia sensibilia sunt omnia vnum ĩ forma, aut vnum in numero. Et d. ꝙ, si omnia fuerint vnum fm formam, nihil erit hoc fm numerum, neq; vnum generabile erit vnum secũdum numerum: quod est valde inopinabile. &, cũ hoc non fuerit vnum particulare, non erunt multa particularia: & sic non erit vniuersale: et sic non erit scientia. hoc igitur contingit, si principia fuerint vnum secũdum formam. Deĩde dicit. Si autem omnia principia, &c. i. si autem vnumquodq; pricipium rerum sensibilium fuerit vnũ in numero, & non fuerit quoddam vnum secũdum formam, neq; diuersa fm formã, sicut est dispositio in principijs rerum sensibilium, & in rebus ipsis sensibilibus, & nnn fuerit illic vnum secundum formam omninn, et omnia principia fuerint vnum secũdum numerũ, nihil erit aliud ab ipsis elementis. i. si igitur principia entium nnn fuerint talia, nihil erit aliud ab elementis. Deinde dicit causam in hoc, et d. nulla enim est differentia &c. .i. & hoc necesse est. quoniam vnum numero synonymum est eum particulari: &, cùm ista principia nõ fuerint nisi particularia, non erit vniuersale omnino, s. forma. &, cùm ita sit, nihil erit aliud à principijs, cùm posuerimus ꝙ nihil est hoc aliud à particularibus, quoniã ex vno non fit compositum. Et, quia aliquis potest dicere ꝙ principia sunt vnum in numero tantũ, & generata ex eis sunt multa in numero, dedit inopinabile cõtingens ex hoc, & est quoniam tunc generabilia essent secundum numerum primnrum principiorum, & nnn magis, et d. v. g. &c. i. quoniam, si elemẽta vocis essent terminata in numero, i. particularia, tunc vnces essent secundum numerum eorum, & non generarentur à literis plus suo numero.

Vnum numero synonymum est cũ particulari.

Nihilo aũt minor dubitatio et à p̃sentib⁹ & à priorib⁹ pretermissa est, vtrũ eadẽ corruptibilium & incorruptibilium principia sint, an diuersa. Si enim eadẽ sunt, quomodo hæc quidẽ incorruptibilia, hęc vero corruptibilia sunt et propter quam causam? Quicunq; igitur circa tempora Hesiodi fuerunt, & cuncti Theologi, solum quòad sibi persuaderent, curæ habuerunt, nos autem contempserunt. Cùm.n. principia Deos facerent, & ex Dijs fuisse dicerent, quęcunq; nõ gustarunt nectar, & ambrosiam, mortalia dicunt fuisse. Manifestum autem est, quòd sibi ipsis hæc nomina cognita dicentes, talesq; afferentes causas, supra vires nostras dixerunt. nam, si voluptatis gratia ea attigerũt, nequaquam sunt ipsius esse causa nectar, & ambrosia. quòd si ipsius esse gratia, quomodo essent sempiterni, cùm alimento indigerent? Sed de his, quæ fabulose & sophistice dicuntur, nõ est dignum accurate cõsyderare. Ab illis vero, qui per demonstrationem dicũt, petere oportet, ac interrogare, cur cùm ex eisdem sint, hæc quidem entium sempiterna natura sunt, hæc vero corrũpũtur? cũ aũt neq; dicãt causam, neq; rationabile sit ita se habere, patet ꝙ nõ sunt eoꝝ eadẽ principia neq; causæ. Empe. nanq;, quẽ qs maxime sibi ipsi putauerit cõsona dicere, is quoq; idẽ passus est. ponit.n. quoddam pricipiũ corruptionis causam, cõtentionẽ. nihilominus tñ et hęc

Egens cibo non est sempiternum.

videbitur

videbitur generare, prӕter Deum. dicit enim.

» Ex qb⁹ oĩa q̃ erãt, q̃ ſunt, quęq; i poſterũ erũt;
» Ac arbores pullularunt, & viri, ac mulieres,
» Feræ, alitesq;, & piſces in aquã nutriti,
» Ac Dij longæui.

At etiam abſq; his patet. nam, ſi non ineſſet in rebus contẽtio, vnum omnia, vt ait, eſſent. cũ enim conueniant, tunc extimã ſtatuitur contẽtio. Vnde & accidit ei feliciſſimum Deum minus ſapientem cęteris eſſe. nõ enim cognoſcit omnia elementa. contentionem nanq; nõ habet. cognitio autem ſimilis ſimili.

Vide .1. de Aia. t. 25.

» Terra. n. ait, terrã inſpicim⁹, aquã vero aqua:
» Ætheræ autem æthera diuũ, ſed igne ignem
» manifeſtum:
» Ac amicitia amicitiam, & contentionem con
» tentione pernitioſa.

Sed vnde ſermo digreſſus eſt, hoc eſt manifeſtum, quod accidit ei, cõtentionem non magis corruptionis, quàm ipſius eſſe cauſam eſſe. ſimiliter nec amicitiam ipſius eſſe. cũ. n. cõgreget in vnũ, corrũpit cætera. & ſimul ipſius trãſmutationis nullã cauſam dicit, niſi qd' ita natura aptũ eſt. ait enim.

» Magna contentio in membris nutrita fuit.
» Ac ad honores aſcendit tempore perfecto.
» Qd' eis cũ alternũ ſit, amplũ ꝑceſſit iuſiurãdũ.

Tanquam neceſſe ſit quidem transmutari, cauſam tamen neceſſario nullam manifeſtat. tantum tamen ſibi ipſi cõſentanee dicit, quòd non facit hæc quidẽ entium corruptibilia, hęc vero incorruptibilia, ſed omnia corruptibilia, prӕter elementa. Quę autem dicitur nunc dubitatio eſt, cur ſi omnia ex eiſdẽ ſunt, hæc quidem ſunt, hæc vero non. Quòd igitur nõ ſint eadem pricipia, hæc demum dicta ſint. Quòd ſi diuerſa principia ſunt, vna quidem dubitatio eſt, vtrum incorruptibilia etiam iſta erunt, an corruptibilia. Si enim corruptibilia, patet quòd neceſſe eſt ea quoque ex aliquibus eſſe. omnia enim in illa, ex quibus ſunt, corrumpũtur. quare accidit principiorum alia eſſe principia priora. hoc autẽ impoſſibile, ſiue ſtatur, ſiue in infinitũ progreditur. Item, ſi principia adimentur, corruptibilia quomodo erunt? Quòd ſi incorruptibilia ſunt, cur ex his quidẽ cùm incorruptibilia ſint, corruptibilia erunt, ex alteris vero incorruptibilia? hoc enim non eſt rationabile, ſed aut impoſſibile eſt, aut multis indiget rationibus. Item nemo conatus eſt alia oſtendere, ſed eadem omnium principia dicunt, & quod primo dubitatum eſt, tanquã paruum quiddam putantes, prætereunt.

Omnia corrumpũtur in ea, ex quib⁹ ſunt. 1dẽ .1. phy. te. 61. & 9. ph. 41.

Et nos dimiſimus perſcrutari de quęſtione non minus difficili prӕdictis. et eſt vtrum principia corruptibilium ſint pricipia incorruptibilium, aut alia. Quoniam, ſi principia corruptibilium fuerint pricipia incorruptibilium, quomodo quędam erũt corruptibilia, & quędam incorruptibilia? & quare? Epicurei autẽ, & oẽs loquentes in Diuinis laborant ratiocinando, vt ſufficerent ãnimæ ſuę tantum, non nobis; Ponũt enim principia eſſe Deos, & ex Deis; & fingunt ꝙ principia, quæ non potauerunt de ſublimatione, & non guſtauerunt de manna, & nectare, moriuntur. Manifeſtũ eſt igitur ꝙ ipſi dixerũt iſta, & ſunt nota apud eos. ſed hoc, quod poſuerunt de iſtis cauſis, quoniam guſtant et potant, eſt extra rationes noſtras. quoniam ſi receptio eorum eſt, ꝓpter voluptatẽ, tunc nec nectar nec manna eſt cauſa alicuius permanentiæ. & ſi illa receptio eſt vt eſſentię eorum remaneant, quomodo erũt ęterna, & indigent cibo? Et ideo non oportet perſcrutari de ſermonibus eorum, quorũ Philoſophia eſt ſimilis picturæ. Sed oportet perſcrutari, & quęrere à dicentibus illud, qd' dixerunt, ſm demonſtrationem, quare, ſi pricipia rerum ſunt conuenientia, accidit ꝙ quædam ſunt ſemper permanentia, & quędam corruptibilia: & non eſt neceſſe, vt iſta ſint ſic, cũ nõ dabunt cauſam in hoc. manifeſtum eſt igitur ꝙ principia entium non ſunt cõuenientia. Si igitur aliquis exiſtimàuerit ſe dicerẽ aliquid in hoc, cõtinget ei quod contingit Empedocli. Empe. enĩ finxit ꝙ lis eſt cauſa corruptionis, & principium eius. et exiſtimat ꝙ iſta lis generat omnia prӕter vnum. & omnia prӕter Deũ facta ſunt ab hac lite. Fingit enim i ſuo ſermone manifeſtum eſſe ꝙ ex lite eſt generatio omnium, quæ fuerunt, & quę ſunt, & quę erunt; & ꝙ ex ea naſcũtur arbores, viri, & mulieres, & piſces, quorum nutrimẽtum eſt in aqua, & Dij, quorum vita eſt longiſſima, & alia. Et fingit ꝙ, ſi lis nõ eſſet in rebus, omnia eſſent vnũ. lis enim cùm fuerit cum rebus, diſperget eas, & nõ dimittet eas quieſcere. Accidit igitur ex hoc ſermone, vt Deus, qui eſt perfectus i forma, ſit minoris ſcientiæ q̃ aliud, cũ neſciat oĩa elementa. quia lis nõ eſt in eo, et ſimile cognoſcitur per ſimile. Verbi gratia, terra per terrã, & aqua per aquam, et amicitia per amicitiam, & lis per litem. Manifeſtũ eſt igitur ꝙ accidit ex ſuo ſermone, vt lis ſit cauſa corruptiõis, nõ cauſa generationis. & ſecundum hunc modũ accidit, vt amicitia non ſit cauſa generationis. quoniam, cùm congregata fuerint aliqua in vnum, corrumpentur alia. et cum hoc Empe. nõ narrauit, q̃ eſt cauſa tranſmutationis rerũ, ſed finxit quòd natura earum eſt ita. & finxit quòd cùm lis, quæ eſt maxima, fuerit interfuſa in membris, & admixta in eis erunt generata, erit generans in fine temporis illud, quod

* a.l. cauſæ.

transmutatur, & transmutat res, & abstrahit eas à termino. Et secundum hunc sermonem apparet ꝙ transmutetur res necessario: neq; narrauit quę est causa huiusmodi necessitatis, sed tantum dicit hũc modum sermonis, quasi esset manifestus. & non fingit quòd quædam entia corrumpuntur, & quædam non corrumpuntur, sed fingit quòd omnia entia sunt corruptibilia præter elementa. Nostra autẽ perscrutatio, & quęstio difficilis est, quare quædam corrumpuntur, & quædam non, si sint ex eisdem principijs. Et hoc, quod diximus, sufficit in hoc, quòd principia rerum nõ sunt eadem. Si autem principia sunt diuersa, contingit etiam quæstio difficilis, vtrum ista principia corrumpantur, aut non. Manifestum est igitur, si corrumpantur, quòd sunt ex alijs necessario. omnia enim corrupta vadũt ad ea, ex quibus sunt. & sic accidit vt principia habeant alia principia: quod est impossibile. hoc enim procedit in infinitum. Et etiã, si principia corrumpantur, & confundantur, quomodo erit generatio rerum corruptibilium? Et etiam si principia non corrumpuntur, quomodo ex quibusdam principijs non corruptibilibus fiunt corruptibilia, & ex quibusdam incorruptibilia. hoc enim non est rectum: sed aut impossibile est hoc esse, aut indiget multo sermone ad confirmandum hoc. Et etiam nullus dixit quòd principia sunt diuersa, sed omnes finxerunt quòd principia omnium sunt eadem, & voluerunt perscrutari de prædicta quæstione, vt illi qui perscrutati sunt de hac quæstione.

Ista quæstio fit ponendo esse aliqua hic æterna, & aliqua corruptibilia, & vtraq; habere principia. Et d. Quoniam, si principia rerum corruptibilium, & cætc. idest, si enim dixerimus quòd principia rerum incorruptibilium & corruptibilium sunt eadem, quomodo ex eisdem principijs fiunt corruptibilia & incorruptibilia? & causa in æternitate & corruptione sunt principia? Deinde dicit. Epicurei autem, & omnes loquẽtes in Diuinis, & cæt. & intendit per loquentes in Diuinis loquentes sermonẽ extra intellectum hominis. & ideo dixit quòd isti in sermone suo sufficiunt sibi, nõ nobis: quia ipsi intelligunt per Apologos aliquas intẽtiones, per quas sunt contenti. Deinde dicit. Ponũt enim principia esse Deos, & ex Deis. idest ponũt enim principia eiusdem naturæ, & faciunt ea diuina, & est natura rerũ ingenerabilium: & faciunt Deos corruptibiles ex incorruptibilibus. Deinde dicit causam eorum in hoc, & d. & fingunt quòd principia, quæ non potant, & cæ. idest, dicunt quòd Dij, qui potant aquam de tali loco noto, & gustant de tali, sunt immortales: & Dij, qui non gustant, sunt mortales. Deinde dicit. Manifestum est igitur quòd ipsi dixerunt ista, & cæter. idest, & diximus quòd sollicitudo eorum fuit, vt sufficerent sibi: quia dixerunt ista, & ipsi intelligunt intentiones, quas ipsi apologizauerunt in hoc. Deinde dicit, sed hoc, quod posuerunt de istis causis, & cætera. idest, & hoc, quod posuerunt de differentia inter corruptibile & incorruptibile, est extra intellectum hominis. quoniam, si potant aquam de illo loco, & recipiunt cibum ab illo loco alio propter delectationem, tunc delectatio, secũdum quòd est delectatio, non est causa permanẽtię alicuius rei. Deinde dicit. quoniam, si receptio, & cæte. idest, & si accipiunt potum ab illo loco, & cibum ab alio, vt non moriantur, mirum est quomodo qui indiget cibo & potu remaneat in æternum. cibus enim, & potus non sunt necessarij, nisi vt restaurẽt corruptum. quomodo igitur remanet æternum illud, quod est innatum corrumpi? Et, quia iste sermo non est dignus vt perscrutetur de eo in scientijs, d. Et ideo nõ oportet perscrutari, & cæte. Deinde dicit. Sed oportet perscrutari, & cæ. idest, sed oportet quęrere de hoc ab eis, qui dicunt illud, quod dicunt, secundum demonstrationem, scilicet quomodo omnia fiunt ex eisdem principijs in natura, & quædam sunt æterna, & quædam corruptibilia, cùm causa permanentiæ & non permanentiæ nihil aliud sit nisi natura illius, quod est causa. Deinde dicit. manifestum est igitur quòd principia entium non sunt conuenientia. idest, manifestũ est igitur, quoniam cùm principia rerum corruptibilium fuerint per suam naturam, & permanentia rerum æternarum sint etiam per suam naturam, & natura eorum non est nisi causæ, ex quibus componuntur, manifestum est quòd causæ generabilium & corruptibilium aliæ sunt à causis æternorum. Deinde dicit. Si igitur aliquis existimauerit se dicere, & cæ. idest, & ideo, si aliquis voluerit dare rationem in hoc, continget ei quæstio similis contingenti Empedocli. Empe. enim dixit in hoc quòd lis est causa corruptionis, & quòd amicitia est causa generationis: & quòd entium quędam sunt facta ex quatuor elementis, & lite & amicitia, & sunt generabilia & corruptibilia, & quædã sunt facta ex quatuor elementis, & amicitia sine lite. & hoc est cœlum: quod est Deus apud ipsum. Et, cùm narrauit sermonem Empedo. induxit sermonem eius, ne aliquis fingat ꝙ diminutus erat Aristote. in illo, & d. Fingit enim in suo sermone esse manifestum, & cæ. idest, quoniam Empedo. in hoc, quòd ponit litẽ causam corruptionis, contradicit sibi in hoc, quòd ponit eam necessariam in generatione omnium generabilium. Deinde induxit causam, propter quam ponebat litem esse necessariam in omnibus generabilibus, & d. Et fingit quòd, si lis non esset, & cæ. idest, & Empedo. opinabatur quòd amicitia, quando dominatur, facit entia esse vnũ: & ideo lis est necessaria in multiplicando & dispargendo, & amicitia in adunãdo. D. dedit inopinabile contingens ex illis, & d. Accidit igitur ex hoc sermone, vt Deus &c. i. & cõtingit Empedocli in hac opinione, vt deus sit minoris scientiæ alijs. Scientia enim apud ipsum, & alios Antiquos fit per simile. Dicunt enim ꝙ terra cognoscitur per terram, quæ est in nobis, & aqua per aquam, & amicitia per amicitiã, & lis per litem: sed in Deo non est lis: ergo non cognoscit litem, neq; quod fit ex ea: ergo est minoris scientiæ omnibus entibus. Deinde dicit. Manifestum est igitur ꝙ accidit ex suo sermone, &c. i. contingit igitur ex sermone Empe. dicẽtis ꝙ lis est causa corruptionis, vt lis sit causa corruptiõis, ipsa et amicitia. D. dedit causam propter quã accidit, vt amicitia sit causa corruptionis, et d. qm̃, cũ congregata fuerint aliqua in vnũ, corrũpẽtur alia. D. d. & cũ hoc Empe. nõ narrauit, &c. i. & cũ hoc, ꝙ iste homo ponit causas mouẽtes, tñ nõ põt dare nobis causas generatiõis & corruptionis. Quęrit. n. ab eo quare amicitia agit in aliqua hora, & lis in alia. tunc enim cogetur ad dicẽdum sermonem negantium causam agentem, qui dicunt ꝙ natura entium quęrit de necessitate generationem & corruptionem. Deinde induxit sermonem eius, ex quo contingit hoc, & d. & fin

xit

Delectatio, sm ꝙ est delectatio, non est causa permanentię alicuius rei.
Cibus, & potus non sunt necessarii, nisi vt restaurent corruptum.

xit quòd cùm lis maxima, & cæter. idest & iste homo in rei veritate nullam causam dedit in generatione. D. enim q, cùm lis maxima imposita est in mēbris aīalium, tūc mēbra eius fuerunt generata: quia distinguit vnum congregatum, deinde in fine tēporis veniēt oīa ad corruptionem propter litem. Secūdum igitur hunc sermonem contingit vt res generentur per se, & corrumpantur per se. et sic nihil pdest ponere hanc causam mouentē in generatione et corruptione, sed erunt sicut illi, qui non ponūt in generatione, neq; in corruptione causam mouentem omnino, & sunt dicētes materiā. D. d. neq; narrauit quæ ē causa huiusmodi necessitatis, &c. .i. & fm hoc sermo eius erit imperfectior sermone dicētium necessitatem esse. Illi enim dicūt necessitatem, & dant causam necessitatis, & est materia: iste autem nullam causam dedit, quasi causa necessitatis esset manifesta per se. D. d. & non fingit, q quędam entia corrumpuntur &c. i. et non est opinio Empedo. q quędā entia sunt corruptibilia, & quędam non, sed opinatur q oīa corrumpuntur pręter elementa. & dixit hoc, quia quæstio, de qua loquebatur, nō accidit nisi ponētibus duos modos entium, s. corruptibilem & incorruptibilem: et causæ eorum sunt eædē. Et, cùm declarauit q ista quęstio non contingit Empedo. nisi inquantum ponit principium primum incorruptibile, quia in eo nō est lis longo tempore, nō incorruptibile simpliciter, reuersus est ad quæstionem pręd ictam, & d. Nostra autem perscrutatio, &c. i. & cùm sermo eduxit nos à quęstione intenta propter hoc, quod accidit ex verbis cū Empedocle, reuertamur modo ad quæstionem nostrā, s. quare quædam entia sunt corruptibilia, & quædam non, cùm habeant eadem principia. & quod diximus de impossibilibus contingētibus huic positioni sufficit. D. incœpit dicere impossibilia contingentia sermoni contradicenti, s. si pricipia fuerint diuersa, et d. Si aūt principia, &c. .i. & si posuerimus q principia rerum corruptibilium sunt alia à principijs rerum incorruptibilium, cōtingit nobis quæstio difficilis: & est, vtrum principia corruptibilium sint corruptibilia, aut incorruptibilia. Manifestum est enim, si principia corruptibilium fuerint corruptibilia, q sunt ex alijs pricipijs necessario, quoniam omne corruptum dissoluitur in ea, ex quibus componitur. Si igitur principia rerū corruptibilium fuerint corruptibilia, necessario habēt principia. & accidit ex hoc impossibile: & est q principia habent principia. et hoc procederet in infinitum, & facient entia infinita esse in actu essentialiter. D. d. Et etiam, si principia non corrumpātur, &c. i. &, si principia rerum corruptibilium sunt incorruptibilia, sicut principia incorruptibilium, qua de causa fiunt à principijs incorruptibilibus quædam incorruptibilia, & quædam corruptibilia. hoc. n. aut est impossibile, aut indiget maximo sermone ī causam illius dandam. Et, quia d. difficultatem contingentem positioni principiorum rerum corruptibilium & incorruptibiliū esse diuersa, d. Et etiā nullus dixit, &c. idest, & propter apparentiam impossibilium contingētium positioni principiorum diuersorum, s. incorruptibilium & corruptibilium, ita q quædam agant corruptionem, & quædam permanentiam, ideo nullus Antiquorum dixit hoc esse, sed dixerunt q principia omnium sunt eadem, & laborauerūt perscrutando de quęstione difficili, quam diximus. & dixit hoc vilipendendo dicentes duos Deos esse, quorum vnus agit bonum, & alius malum.

Omne corruptū dissoluitur in ea, ex quibus componitur.

Vilipēdendi sunt dicētes duos eē Deos, quorum vnº agit bonū, alius malum.

Caput Quintū. An ens et vnū sint rerū substantiæ.

OMniū autem & ad speculandum difficillimū, & ad cognoscendā veritatē maxime necessarium est, vtrum ipsum ens, et ipsum vnum substantiæ entium sint, & non aliquid aliud vtrunq; eorum sit, sed hoc vnum, illud vero ens sit: aut oporteat quid nam sit ipsum ens, & ipsum vnum quærere, tanquam altera natura subiecta. Quidam enim illo, quidam vero hoc modo putant naturam habere. Plato nanq;, ac Pythagorici non esse aliud quid ipsum ens, nec ipsum vnum aiebant, sed hoc eorum naturam esse tanquam substantia idem vnum, & ens esset. Qui autem de natura tractarunt, vt Empedocles, tanquam in magis cognitum reducens, dicit quòd vnum est ens. videri nanq; possit dicere hoc amicitiam esse. causa enim hæc omnibus est, vt vnū sint. Alij vero ignem; & alij aerem aiunt ipsum vnum, & ipsum ens esse, ex quo entia & esse & facta esse. Similiter, & qui plura elementa ponunt. necesse enim & his est tot esse dicere ipsum ens, & ipsum vnum, quot aiunt principia esse. Accidit autem, si quis non ponet esse aliquam substantiam ipsum vnum, & ipsum ens, nec aliorum vniuersalium quicquam esse. hæc enim vniuersalia maxime omnium sunt. Quòd si nō est aliquid ipsum ens, & ipsum vnum, multo minus quicquam aliorum sit præter ea, quæ singularia dicuntur. Item, si ipsum vnum non sit substantia, patet quòd nec numerus erit tanquam natura alia separata ab entibus. numerus enim vnitates, vnitas vero vnum quid est. Quòd si quid est ipsum vnum & ipsum ens, necesse est eorum substantiam esse vnum & ens. non enim aliquid aliud vniuersaliter prædicatur, sed eadem ipsa. At vero si quid erit ipsum ens, & ipsum vnum, magna dubitatio est, quonā modo aliquid aliud præter hæc erit. dico autem quomodo entia erunt plura vno. quod enim aliud ab ente est, non est. quare secundum Parmenidis rationem necesse est accidere omnia entia esse vnum, & hoc esse ens. Vtroque autem modo difficile est. siue enim vnū non sit substantia, siue ipsum vnum sit, impossibile est numerum esse substantiam. Si igitur non sit, dictum est prius quare. Si autem sit, eadē ac de ente dubitatio est. ex quo enim & præter ipsum vnum erit aliud vnum, necesse profecto est nihil esse. omnia vero entia, aut vnum, aut plura, quorum vnumquodque vnum est. Item, si ipsum vnum indiuisibile, secundum quidem Zenonis positionem nihil vtique fuerit. Quod enim neque additum, neque demptum facit aliquid maius, id non esse entium aiunt, tanquam ens magnitudo sit. & si magnitudo corporalis: hæc nanque omniquaque ens. cætera vero

quodāmodo qdē addita faciēt maius, quodāmō vero nihil: vt supficies & linea faciēt, punctū vero & vnitas minime. Sed, cū ipse moleste speculeĩ, ac cōtingat aliqd idiuisibile esse, sic ad illum habetur aliqua responsio. huiusce modi nāq; additum non maius, sed plus efficit. Sed quomodo ex vno tali, aut pluribꝰ magnitudo erit? simile nāq; est, ac si dicaĩ ex punctis lineam esse. Quòd si quis ita putat, vt quēadmodum quidam dicunt, ex ipso vno, et alio quodam non vno numerus fiat, nihilominus tñ quęrendum est, cur, & quomodo quādoq; numerus, quādoq; magnitudo erit, quod sit, si ipsum non vnum inęqualitas, ac eadem natura erat. Nec enim appet, quo pacto ex vno, & ista, neq; quo pacto ex aliquo numero, & ista magnitudines fieri queant.

Et nos videmus ꝙ difficilior istarū quæstionum, & magis necessaria ad sciēdum veritatē est, vtrum ens & vnum sint substanniæ entiū, & vtrum non attribuatur alīj, sed hoc est ens, & hoc est vnum: aut oportet quęrere quid est ens, et quid vnum tali quęstione, quasi alia natura esset eis subiecta. Quidā enim hoīes existimant quòd natura eorum est talis, & quidā aliter. Plato aūt & Pythagorici nō finxerunt ens & vnum esse aliud, sed finxerūt ꝙ natura eorum hęc est, & substantia eorū, vt sint vnū, & ens. Naturalis autem, sicut Empe. attribuit vnum alīj manifestiori, & fingit ꝙ vnum est ens. & forte dicit quòd illud vnum est amicitia. & finxit ꝙ hoc vnum est amicitia, quæ est causa, per quam omnia sunt vnum. Et alīj fingunt hęc, vnum & ens esse ignem, et alīj aerē, ex quo facta sunt omnia ennia. Et similiter illi, qui finxerunt elemēta esse plura. isti.n.coacti sunt ad dicendum, ꝙ vnum & ens significant plura ſm numerum principiorum, quæ dicūt esse. Et, si aliquis finxerit ꝙ vnum & ens non sunt substāriæ rei alicuius, accidit vt nihil aliorum vniuersaliū sit substātia alicuius rei. vnū enim & ens sunt vniuersalia magis, ꝙ̄ alia. Si aūt vnum non fuerit existens per se, similiter neq; ens est existēs per se. nullum.n. aliud est existēs per se, nisi particularia. Et etiam, si vnū non fuerit substantia, manifestum est ꝙ nō est numerus abstractus à numeris, q̄si aliqua natura sepata ab entibus. numerus.n. vnitas est. vnum autem est aliquid existēs per se, solitarium. Et, cùm aliquid sit vnum & ens, necesse est vt sit substātia. qm̄ de eis nō diceĩ aliqd vniuersale, sed illa dicentur de se. Et nō possibile, si aliquis dixerit ꝙ vnū & ens sunt idem: multę.n. sunt quęstiones difficiles contra illū. quarum vna est, qūo est possibile, vt aliquid aliud ab istis sit, s. qūo est possibile, vt generationes sint plures vna. generatio.n. nō est nisi entis: & ideo accidit vt entia sint vnum necessario, sicut dixit Parmenides, & vt istud vnū sit ens. Secūdum igitur vtrunlibet istorum duorum modorū dicatur, hoc difficile est et graue. qm̄, si dixerimus ꝙ vnum substantia non est, & si dixerimus ꝙ vnum est aliquid existēs per se, impoſſe erit vt numerus sit substātia, si vnum non fuerit substannia. Si aūt aliquis dixerit ꝙ numerus est substantia, in hoc quidē erit quæstio difficilis. & ē quęstio quęrēs de ente, vtrū sit aliud ab vno, aut est vnum. & necesse est vt ens omne non sit vnum. & necesse est etiā vt sit, quia omnia aut sunt vnum, aut plura composita ex vnis. Et, etiam si hoc vnū est indiuisibile, erit ſm hoc, qď Zeno opinabaĩ, nihil esse omnino. Fingit enim ꝙ illud, quod nō augmentatur apud additionem, neq; diminuitur apud diminutionem, non est entium. manifestū est igitur ꝙ entia ſm suum figmētum sunt magnitudines. si igitur entia sunt magnitudines, sunt magnitudines corporales: qm̄ magnitudo corporalis est ens oībus modis. aliorum autem quædam sunt, quę quādo componūtur, fit ex eis magnitudo: & quædam sunt, quæ quando componuniur, non fit magnitudo, ſm ꝙ diximus. finxit enim ꝙ superficies et linea, qn̄ componuntur, faciūt magnitudinē, punctus aūt, & vnum nō faciunt magnitudinē. Quia igitur iste Zeno errat ī suo sermone & tenet opinionē tortuosam, & possibile est vt aliquid sit indiuisibile, oportet nos respondere isti sermoni aliquātulū. & dicamus ꝙ qn̄ vni additur aliquid non maius erit, sed plus: et ideo non erit magnitudo. Quoniā qūo ē possibile vt magnitudo sit ex tali vno, & ex pluribus, quæ non sunt vnum? Et dicens hoc est similis dicēti lineam cōponi ex punctis. Et, si aliquis existimauerit hoc esse, & ꝙ numerus fit ex hoc vno, & ex alio, quod non est vnum, sicut quidā dicunt, quæratur ab eo, quare hoc non est in numero in quibusdā generibus numerus, & in quibusdā magnitudo, si illud, qď nō est vnū, est ęquale vni, & habeat eandē naturam. Non enim est manifestum qūo numeri fiūt ex vno, & ex alio, quod nō est vnū: neq; qūo est possibile vt magnitudines sint ex aliquo numerorum, & ex hoc, quod nō est vnū.

Et nos videmus, &c. vtrum ens, & vnū &c. i. & ista 16
quęstio est vtrum ens, et vnum significent substantias entium, & vnumquodq; eorū, quod significāt nō attribuiĩ alicui alīj entiū, ita ꝙ subiectū eiꝰ, qď significāt hęc nomina vnū & ens, nō sit aliud: aut si significāt de entibus aliqua constituta per aliqua alia, i. aliqua in subiecto. Et hoc intēdebat cùm d. aut oportet quærere quid est ens, & cęte. idest quòd, cùm quęsiuerimus definitionem entis, & vnius, definiemus illa, secundum quòd definiuntur res, quæ constituūtur per aliam naturam.

D.d.

D.d. Quidã. n. hoĩes existimant, &c. i. qdã enim hoĩes reputant vnũ, & ens significare naturas existentes per alias, & quidam existimant ea significare naturas existentes per se. D.d. Plato autem, & Pythagorici &c. i. Plato & Pythagorici opinati non sunt ꝙ vnum, & ens significent de entibus naturas cõpositas, sed fingunt ꝙ vtrunq; eorum significet vnam intentionem, s. simplicem, nõ compositam, i. non vnum compositum, sicut significãt nomina denominatiua. D.d. Naturalis aũt, sicut Empe. &c. i. Naturalis aũt, s. Empe. & alij conueniũt cum Platone, & Pythagoricis, ꝙ hęc oĩa vnum, & ens significent de rebus vnas naturas & simplices. Sed tñ naturales dicunt in hoc vno sermonem manifestiorem, ꝙ̃ dixerunt Pythagorici. & dixit hoc, quia Pythagorici dicebant ꝙ vnum & ens, quod est substãtia entiũ, est ipse numerus: Plato vero dicebat ipsum esse formas numerales. Naturales autem posuerunt vnum & ens esse elemẽtum rerum sensibilium, aut ignem ſm sermonem quorũdam, aut aerem, aut aquam. Et, quia Empe. ponit causam sensibilis vnius esse amicitiam, & hoc est proprium ei inter omnes Naturales, d. & finxit ꝙ hoc vnũ est amicitia, &c. i. quoniã cùm opinatus est ꝙ amicitia est causa, quæ facit omnia esse vnum, ideo est magis digna vno. quia quod est causa vnitatis, est vnum essentialiter, & primo. D.d. Et alij fingũt &c. i. & innuit per hoc illos, qui fuerunt ante Empe. qui non posuerunt causam agẽtem. D.d. Et similiter illi, qui finxerunt elemẽta esse plura, &c. i. ꝙ quoniam isti etiam opinantur, ꝙ hęc nomina vnũ & ens, quę dicũtur multipliciter, significant de rebus numerum elemẽtorum. Et, quia istis cõtingit dicere ꝙ hæc nomina vnũ & ens non significant idem vnum, sicut Antiqui fingebant, adeo ꝙ Parmenides ꝑpter hoc dixit ꝙ nulla est multitudo omnino, & ꝙ ens est simplex non compositum & vnum, & ꝙ non habet elementum, d. isti enim coacti sunt ad dicendũ, ꝙ vnum & ens significant, i. isti. n. qui ponebant vnum & ens esse principia rerum, & posuerunt principia esse multa, cõtingit eis dicere ꝙ hæc nomina vnum & ens significãt plures intẽtiones. v.g. ignẽ, & aerem, aquam, & terram apud opinãtes ꝙ ista elementa sunt principia omnium entium. Et, cùm cõpleuit sermonẽ de dicẽtibus ꝙ vnũ et ens significãt substãtias existẽtes, s. quarũ natura ẽ alia à natura vnius, incœpit dicere q̃stiones contingẽtes etiã dicẽtibus ꝙ nõ significant de reb⁹ substãtias, & d. Et, si aliqs finxerit, &c. .i. &, si aliqs finxerit ꝙ hoc nomẽ vnũ ꝑdicabile de oĩbus, & ens nõ significãt de reb⁹ substãtias, cõtinget vt nihil ex vniuersalib⁹ significet substãtias rerũ, & sic destruentur demonstrationes, & definitiones. vnũ enim et ens, sicut dixit, magis vniuersalia sunt, ꝙ̃ omnia alia. D.d. Si autem vnum non fuerit, &c. i. & etiam si vnũ vſe, & ens non significent substantias existentes per se non erit hic vnum, quod est substantia rerum particularium. D.d. Et etiam, si vnũ non fuerit substãtia, &c. .i. & etiam, si posuerimus ꝙ vnum nõ significat substãtiam, sed naturam sensibilem, manifestũ est esse impossibile vnum esse abstractum existens per se solitarium à rebus numerabilibus, secundum quòd posuerunt ponentes numeros existentes per se abstractos à numerabilibus. D. dicit. & dedit causam in hoc exemplo, & dixit numer⁹ enim vnitas est, &c. i. causa in hoc est, ꝙ numerus coaceruatio est vnitatum. Si igitur vnitates non significant aliquod ens, tunc numerus non erit aliquid, nedum sit abstractus. D. incœpit dicere quęstiones contingentes ponentibus vnum substantiale esse significans intentionem vniuersalem, & d. vnum autẽ est aliquid existẽs per se. i. vnum aũt intelligitur, ꝙ est intentio existens per se, non habẽs subiectũ; neq; situ, est igiť vna substantia, i. particularis. D.d. Et, cũ aliqd

Nota denominatiua significãt vnũ cõpositũ. vide. 1. phy. c. 25. Vide opposi. 5. Met. cõ. 14. & 7. Meta. c. 18. Vide con. Zim.

Quod ẽ causa vnitatis ẽ vnum essentialiter, & primo.

De opinione Parmenidis vide. 1. Phy. &c. 25.

Vnũ & ens sunt magis vlia aliis.

Numerus est coaceruatio vnitatum.

sit vnũ, & ens, &c. i. & cũ hoc nomẽ vnũ & ens significãt vnã intentionẽ numero, necesse est vt ens et vnũ significent vnã substantiã particularẽ in numero. D.d. qm̃ de eis nõ dicetur, &c. i. et cùm vnum & ens fuerint substantię, & nullum habent vniuersale substãtialiter, qđ prędicetur de eis ſm quid, est manifestum ꝙ vnum, & ens significant vnam substantiam numero. D.d. Et, non est possibile, si aliquis dixerit, &c. i. & impossibile est dicere ꝙ vnum, & ens significant substantiã vnam numero. dicentibus. n. hoc contingunt quæstiones graues ad dissoluendum. qm̃, si vnum & ens significarent substantiam vnam numero, qñ erunt res generabiles in substantia: generabile enim aliud est ab ente vno. & sic vnum erit duo, aut plus. qm̃ generationes non sunt, nisi in substantijs, non in accidentibus. Et intendebat, ꝙ, si esset in accidentibus, non contingeret eis, vt ens esset vnum. ens enim non dicitur apud eos nisi de substãtia. D.d. ſm igitur vtrunlibet istorum modorũ, &c. .i. & cùm dixerimus ꝙ significat vnum numero, s. non plura, ſm igitur vtrũlibet istorum modorum fuerit dictum, erit difficile, s. siue fuerit dictum ꝙ significat substantiam, aut non substantiam. Qñ, si fuerit dictum de substantia, auferetur multitudo. &, si non de substãtia, auferentur vnitates, quæ sunt substantiæ: & erit impossibile numerum esse substantiam ſm opinionem dicentium hoc. & fuit contentus in hac contradictione in positione opinantium ꝙ numerus est substãtia. quia licet dicens hoc non opinetur ꝙ numerus est substantia, tñ cõtingit ei vt non inueniatur vnũ, quod sit substantia, neq; aliud in substantia omnino: quod est contrarium sensui. Et, si positum fuerit numerum esse substãtiam, & ens, continget eadem quęstio, per quam dixerũt, ꝙ vnum significat vnam intentionem numero: & est vt, nulla multitudo sit oĩno. qm̃ hoc nomen ens aut significat vnum numero, aut multitudinem. Si igitur significat vnum numero, ens erit vnum in numero; & est sermo Parmenidis. et si multitudinem, tunc erit multum: qđ est impossibile. omne enim aut est vnũ, aut plura. Et hoc intẽdebat, cùm d. Si autem aliquis dixerit ꝙ numerus est substantia, &c. & istæ omnes quæstiones cõtingunt Antiquis, quia non intellexerunt de hoc nomine vnum, nisi vnam intentionem dictam vniuoce: & Parmenides intelligebat per hoc ipsum esse vnum particulare. & istę quęstiones dissoluuntur per hoc, ꝙ hęc nomina vnũ, & ens dicũtur multipliciter, ſm ꝙ Arist. contradixit Parmenidi in primo physi. Et, qa quidã eorum etiam destruxerunt vnum esse, incœpit loqui contra illos, & dixit. Et etiam, si hoc vnum, &c. i. ꝙ iste homo, s. Zeno dicebat ꝙ manifestum est vnum esse indiuisibile, & omne tale non augmẽtatur apud additionẽ in eo, neq; diminuitur, qa neq; diuidiť, ergo nõ recipit additionem, neq; diminutionem: & ens est illud, quod recipit augmentũ & diminutionem: ergo non est ens. Deinde dicit, & incepit contradicere ei, & d. manifestum est igitur quòd entia secundum suum figmentum sunt magnitudines, & cætera. idest & continget secundum sermonem istius, vt ens non sit aliud quàm magnitudo: cùm ens est illud, quod recipit additionem & diminutionem. Deinde dicit. si igitur entia, & cæ. idest & dicebat super hoc, si ens est illud, quod recipit diuisiones, tunc illud, quod recipit diuisionem in omnibus partibus, & est corpus, est ens in rei veritate. Deinde dicit. aliorum autem quædam sunt, & cætе. i. & dicebat quòd ea, quæ sunt præter corpus, ex quibus non componitur corpus, non est ens. & hæc est dispositio vnius & puncti. & superficies, aut linea sunt apud eum entia, cùm ex illis, vt dicebat, cõponitur corpus. Et cũ narrauit eius sermonem, incœpit dissoluere eum, & d. Quia igitur iste Zeno, & cæter. idest, quia sermo istius

hominis est valde dubitatiu⁹, & tortuosus, ex quo existimauit q̃ oẽ, qd̓ nõ diuiditur, nõ est ens, oportet nos respondere illi. Deinde dicit. & dicamus quòd quando vni, &c̨. idest quòd sermo Zenonis, quòd nihil additur vni, quia tũc esset maius, & diuideretur omnino, & non remaneret vnũ, non est verus. immo dicimus quòd additur ei, & fit plus non maius. & ideo non debet fieri linea, ita quòd recipiat diuisionem, sicut finxit ille. Deinde dicit causam, propter quam fuit necesse, vt ex eo non fit magnitudo, & d. quoniam quomodo est possibile, vt magnitudo, & cætera. idest magnitudines enim impossibile est vt generentur ex vno, neq; ex multis rebus alijs ab vno, scilicet quòd ex vno, neque cum vno, neque cum alia re fit magnitudo. magnitudo enim est de natura continui: vnum autem est de natura discreti. Deinde d. Et dicens hoc est similis, &c. idest dicens quòd additio vni facit vt ex vno & addito fiat magnitudo, est sicut dicens quòd magnitudines fiunt ex pũctis, & ex indiuisibilibus: quod iam destructum est. Deinde dicit. Et si aliquis existimauerit hoc esse, & cæte. idest, si aliquis dixerit, contradicendo Zenoni, quòd iam assueti sunt homines quidam ad dicendum, scilicet quòd numerus & magnitudo sunt compositi ex vno, & ex aliquo non vno, dicatur ei quare componuntur ex vno, & ex nõ vno duo genera diuersa, quorum vnum est numerus, & aliud magnitudo. & natura vnius & non vnius, ex quibus componitur numerus, est æqualis naturæ vnius & non vnius, ex quibus componitur magnitudo. Et intendit quòd contingit huic positioni quòd elementa rerum diuersarum in specie sunt conuenientia in specie: quod est inopinabile. Deinde dicit. Non enim est manifestum, & cæte. idest quoniam, quando dixerimus quòd intentio non vnius est, quod non habet naturam vnius, sed contrariam, tunc impossibile erit vt ex eo componatur magnitudo, aut numerus. talia. n. cõtraria nõ admiscẽtur.

Magnitudo est de natura cõtinui: vnũ autẽ est de natura discreti.

Caput Sextum. An numerus, & magnitudo substantiæ sint, uel ne.

HIs autem consequẽs dubitatio est, vtrũ numeri, & corpora, & superficies, & puncta aliquæ substantiæ sint, an nõ. Si enim non sunt, fugit nos quidnam ipsum ens, & quæ entium substantiæ sint. Passiones enim, & motus, & quæ ad aliquid sunt, ipsæq; dispositiones, ac rationes nullius substantiam significare videntur. cuncta etenim de aliquo subiecto* dicuntur, nihilq; horum ipsum quid est. Quæ vero maxime substantiam videantur significare, sunt aqua, terra, et ignis, ex quibus composita corpora consistunt. horum autem caliditates quidem, & frigiditates, & huiuscemodi passiones non substantiæ sunt. corpus vero solum, quod hæc patitur, permanet tanquam aliquod ens, & aliqua existens substantia. At vero corpus minus est substantia, quàm superficies, & superficies quàm linea, & linea quàm vnitas, & punctum. his enim corpus definitur. & hæc quidem videntur posse sine corpore esse, corpus vero absq; his impossibile esse. Quare plures quidem, & Antiquiores substantiam quidem & ens, putabant esse corpus, cætera vero huius passiones: vt & principia corporum entium esse sent principia. Posteriores vero, & illis sapientiores habiti numeros. Quemadmodum itaque diximus, si hæc non sunt substantiæ, nulla substantia, nec aliquod ens omnino est. quę enim eis accidunt, non conuenit entia nominare. At si hoc quidem conceditur, quòd longitudines, & puncta magis quàm corpora substantię sint, at qualia corpora hęc sint non videmus (in sensibilibus nanque impossibile est esse) nõ erit profecto vlla substantia. Item videntur hæc omnia dimensiones corporis esse, hoc quidem ad latitudinem, hoc vero ad profunditatem, illud porro ad lõgitudinem. Et ad hęc similiter inest in solido quęcunq; figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec in cubo dimidium cubi, sic vt disterminatum, ergo nec superficies. nam si quęcunq;, & ea profecto sit, quæ dimidium disterminat. eadẽ autẽ ratio & de linea, puncto, & vnitate est. Quare si corpus maxime substãtia est, hæc autem corpore magis, hęc vero non sint, neq; substãtię quędam sint, fugiet nos profecto quidnã sit ens, quæue entium substantia est. Ad hæc enim, quæ dicta sunt, etiam quæ circa generationem, & corruptionem accidunt inconuenientia. Videtur enim substantia, cũ ante non exñs, nunc sit, aut cũ antea exñs, postea nõ, cũ gñatione et corruptione hęc pati. At pũcta, lineas, & supficies, neq; fieri, neq; corrũpi cõtingit, cũ quandoq; sint, quandoq; vero nõ sint. Cùm enim tangant, aut diuidantur corpora, quandoq; vna, cùm simul tangunt, quãdoq; duæ, cùm diuidũtur, fiunt. quare neq; iam cõpositis, sunt, sed corruptæ sunt: & diuisis, sũt, cùm antea non essent. punctum nãq; indiuisibile, non est diuisum in duo. Ceterum, si generantur, & corrumpuntur, ex aliquo fiunt. Similiter autem se habet & circa nunc, quod est in tempore. nec hoc enim cõtingit generari, et corrumpi, sed tamen aliud esse semper videtur, cùm non substantia aliqua sit. Patet autẽ quod etiam circa puncta, lineas, & superficies similiter se habet. eadem enim ratio est. cũcta nãq; similiter, aut fines, aut diuisiones sunt.

Hęc non habet Auer.

Et istam quæstionem consequitur alia difficilis, & est, vtrum numeri, & corpora, & superficies, & lineæ, & puncta sint substantiæ, aut non. Quoniam, si non fuerint substantię, tunc recedet à nobis cognitio, quæ sit subiecto, & quæ est substantia entium. Motus autem, & passiones, & species relationis, & dispositionum, & dictionum existimantur non significare substantiam alicuius. quia omnia dicunt̃ de subiecto, et nihil eorũ dicit̃, qd̓ ẽ hic. Illud autem, quod existimatur in maiori parte

*hoc aliqd.

te significare substantiam est aqua, & terra, & aer, & ignis, ex quibus constituuntur omnia composita corpora. caliditates vero, & frigiditates in istis rebus, & similia sunt passiones substantię. corpus vero est illud, quod determinat istas passiones solum, quia est ens aliquid, & alia substantia. Sed corpus est minus superficie in substantialitate, & superficies minus q̃ linea, & linea minus quam punctum. & vnum corpus definitur per ista. ista enim existimantur esse sine corpore: & hoc possibile est: corpus autem impossibile est vt sit sine istis. Et ideo existimabãt Antiqui Philosophorum ꝙ substantia, & ens est corpus, & ꝙ alia sunt passiones istius corporis. et ideo isti existimauerunt ꝙ principia corporum sunt principia entium. alij autem, qui reputabantur sapientiores illis, existimauerunt ꝙ substantia, & ens est numerus. Sicut igitur diximus, si ista, quę diximus, non sunt substantię, nulla est substantia omnino, neq; ens, quoniã rectum non est vt accidentia, quę accidũt istis substantijs, dicantur substantiæ & entia. Sed cùm sit manifestum ꝙ longitudines, & puncta, quæ sunt corporis, sunt maioris substantialitatis q̃ corpus, & nõ videmus ea esse substãtias, ex quibus igitur corporibus sunt substãtiæ entium? & impossibile est vt sint ex corporibus isensibilibus. aut forte nulla substantia omnino est. Et etiã videmus ꝙ omnia ista sunt dimensiones corporis. quædam. n. sunt latitudinis, quædam spissitudinis, & quædam lõgitudinis. Et cùm hoc dicitur ꝙ ista sunt in corporibus, sicut figurę sunt in eis. corpus. n. necesse est vt habeat aliquam figuram. Si igitur possibile fuerit vt corpus nõ habeat figuram, possibile erit vt non habeat dimensionem. v. g. q̃m, si fuerit possibile vt figura Mercurij nõ sit in idolo Mercurij, possibile est vt figura semigrandinis sit in tota figura grandinis. Et cum hoc, quod diximus, accidit istis error, cũ perscrutati fuerimus de rebus, quibus contingit generatio & corruptio. Existimant. n. ꝙ substantia non primo fuit, deinde fuit: aut fuit primo, deinde corrũpit: & ꝙ passiones contingunt ei apud gñationem et corruptionem. Puncta autem, & lineæ, & superficies impossibile est vt habeãt generationem & corruptionẽ, aut vt sint quandoq;, & quandoq; non. Corpora eni continua & discreta apud cõtinuationem adunantur, & apud discretionem fiunt duo. & nihil corrumpitur, nisi corruptio accidat ei. & ea, quæ diuiduntur, non sunt sine generatione. Punctus autem, si non diuiditur, non fit duo puncta: & si generat, & corrũpit, est necessario ex aliquo illud.

Et est quęstio difficilis perscrutanda in hac scientia, 17
vtrum numeri, & corpora, & superficies, & lineæ, & puncta sunt substantiæ entium, s. quæ dicuntur ſm qd, sicut quidam dicunt, aut non. Existimatur. n. ꝙ, si ista non fuerint quiditates substantiarum entium, ꝙ recedat à nobis cognitio naturarum eorum, s. entium existentium per se: quia omnes conueniunt in hoc, quod appellant eas substantias. D. d. Motus autem, & passiones, &c. i. & ista existimantur esse substantiæ, quia illa, quæ sunt præter ista, v. g. motus, & accidentia, & relationes, & dispositiones, manifestum est ꝙ non notificant substantias entium, s. quæ vocantur substãtię. & intẽdit per passiones qualitates attributas sensibus, v. g. calorem & frigus. & per dispositiones modũ qualitatis, quæ dicitur dispositio & habitus. per dictiones autem forte intendebat intellecta subiecta. D. dedit causam, propter quam omnes cõueniunt in hoc, ꝙ ista non sunt substantię, & d. quia omnia dicunt, &c. i. quia omnia ista sunt in hoc indiuiduali, quod est indiuiduum substantię, & nullum eoꝶ dicitur ex hoc. D. d. Illud autem, quod existimatur, &c. i. illud autẽ, quod videtur esse ſm existimationem substantia entiũ compositorum indiuidualium, sunt quatuor elementa, ex quibus componuntur substantiæ sensibiles. & intendit ꝙ ista videntur esse substantiæ compositorum ſm materiam, nõ ſm illud, quod dicitur in responsione ad qd. D. d. corpus vero est illud, quod determinat, &c. idest quando definiuntur ista accidentia, corpus determinat naturam eorum, s. ꝙ est de definitionibus eoꝶ, quasi differentiæ eorum sunt determinantes naturam entis. & distinguentes ipsum ab alijs. D. d. Sed corpus est minus, &c. i. sed cùm feceris comparationem inter ista, videbis ꝙ corpus est minoris substantialitatis q̃ superficies, & superficies q̃ linea, & linea q̃ punctus. D. d. causam in hoc, & d. corpus enim post ista inuenitur in definitione: qa corpus definitur ꝙ est illud, quod est diuisibile in tres superficies: aut illud, quod cõtinetur à superficie, aut superficiebus. et etiam quia ista videntur priora corpore naturaliter. et innuit modum prioritatis ſm consequentiam. aut intendit vt corpus. impossibile enim est vt intelligatur sine superficie. superficies autem impossibile est vt intelligatur sine corpore. similiter est de linea cum superficie, & de puncto cum linea. Et, cùm dedit rationes sufficientes, ꝙ corpus est substantia absq; supficiebus, et lineis, d. Et ideo existimabãt Antiqui Philosophorum ꝙ substantia, & ens est corpus, & ꝙ alia non definiuntur per definitionem corporis, etc. i. quia opinati sunt ꝙ corpus est substantia, crediderunt ꝙ principia corporum, ex quibus componuntur, sunt corpora, quæ sunt principia oīum entium. si. n. corpora sunt principia, ergo principia corporum sunt principia entium. D. d. alij vero, qui reputabantur, &c. i. illi autem, qui reputabantur sapientiores istis, dixerunt ꝙ substantia ſm hanc consyderationem debet esse numeri, s. quia sunt priores in imaginatiõe alijs entibus: & quia sunt priores naturaliter: & quia sunt sicut magis liberati à materia q̃ corpus. D. d. Sicut igitur diximus, &c. i. contingit igitur secundum hunc sermonem, si ista non fuerint substantię, existimari nullam esse substantiam omnino entium. impossibile. n. est vt posteriora ab istis substantijs, s. accidentia, sint substantiæ alicuius eorum, de quibus omnes conueniunt, vt sint substantiæ sensibiles. D. dedit dubitationem super hoc, & d. Sed cùm sit manifestum, ꝙ longitudines, &c. i. sed ista consyderatio facit ꝙ superficies, & lineæ, & puncta sint substantię: & apparet de istis ꝙ non sunt substantiæ, & sunt priora corporibus mathematicis: ergo corpora mathematica nõ sunt substantiæ. Ex quibus igitur sunt substantiæ entium?

impossibile

impossibile.n.est ut sint corpora sensibilia. Ista.n.sunt, quorum substantiæ quæruntur, cũ dicimus in eis, quæ sunt ens & vnum. quærimus.n. quę est ista substantia, quam significat hoc nomen ens, & vnũ. & nullum corpus est nisi mathematicum, aut sensibile. D.d.aut forte nulla substãtia oĩno est.i.oportet vt dicam⁹ ſm hãc quæstionem, ꝙ contingit vt substantia non sit alicuius rei, i. ꝙ, cùm sit destructum, ꝙ quiditates entium sunt corpora, rectè videt̃ opinari ſm hoc ꝙ entia non sunt, neq; habent quiditates. Et, quia declaratio, ꝙ corpus mathematicum non est substãtia, fundatur super hoc, ꝙ longitudo & latitudo sunt accidentia, & differentiæ ipsius corporis, d. Et ẽt videmus ꝙ oĩa ista, &c.i. & declarat ꝙ corpus mathematicum est accidens, & ꝙ definitio corporis constituitur ex tribus dimẽsionibus, & videmus cum hoc ꝙ dimẽsiones sunt corpori quasi figuræ, s. differentiæ eius. D. declarauit hoc, & d. corpus enim necesse est ut habeat aliquam figuram, &c.i. figura enim talem habet dispositionẽ de corpore, sicut dimensio in hoc, ꝙ corpus non potest denudari ab eis nisi corrumpatur, sicut est dispositio de differentia rei substantiali. D. dedit exemplum, & dixit. v.g. qm̃, si fuerit possibile, &c.i. qm̃, si figura non fuerit substantialis corpori, possibile erit vt figura propria auferat̃, & remaneat res. v.g. vt figura hominis auferatur, et remaneat homo, aut figura idoli Mercurij, i. remanente idolo Mercurij. Et, si esset possibile vt figura propria rei auferretur, tunc possibile esset vt semifigura rei auferretur, remanente tota figura. & hoc intendebat cùm d. possibile est vt semifigura grandinis sit in tota figura grãdinis. Et dedit exemplum de tunica, quia tunica est de rebus, quæ non habent hoc nomen, nisi ſm figuram habendam. figura igitur eius est dr̃ia eius, quę distingiunt eam ab alijs indumentis. Et intendit declarare ex hoc capitulo ꝙ, cùm posuerimus, ꝙ dimensiones sunt accidentia, tunc corpus erit accidens. &, si posuerimus ꝙ corpus est substantia, tunc ista erunt substantiæ. D.d. Et cum hoc, quod diximus, &c.i. & cũ istis inopinabilibus contingentibus huic positioni, s. corpora esse substantias, accidunt etiam alia inopinabilia ex apparentibus in rebus generabilibus & corruptibilibus. D.d. Existimant.n. ꝙ substantia, etc.i. existimatur.n. & ponitur, & est cõcessum ab omnibus ꝙ substantia generatur & corrumpit̃, & accidunt ei passiones apud generationem & corruptionem, s. ꝙ, cùm generatur, fit substantia, quę non fuit: & cũ corrumpitur, corrumpitur illud, quod fuit. D.d. Pũcta autem, & lineæ, &c.i. puncta autẽ, & lineæ, & superficies nec generantur nec corrumpuntur, neq; sunt quandoq; & quandoq; non, cùm linea non corrumpitur in non lineam, neq; generatur ex non linea. & similiter est etiã de corporibus. D. incœpit declarare hoc, & d. Corpora enim continua, & discreta, &c.i. & d. ꝙ nihil corrũpitur, nisi corruptio contingat ei. i. & non omnis compositio est generatio, neq; oĩs dissolutio est corruptio: vt quidam Antiquorum dicunt, s. ꝙ congregatio est generatio, & segregatio corruptio. sed generatum est illud, in quo fit substantia, quæ non fuit, & corruptum est illud, in quo corrupta est substãtia, quæ fuit. D.d. & ea, quæ diuiduntur, non sunt sine generatione, i. ea, quæ diuiduntur in partes conuenientes ſm nomen & definitionem, non sunt sine generatione. Et, quia accidit ei in hac intentione punctus: punctus enim non diuiditur, & non habet generationem: & dixerunt etiam ꝙ illud, quod diuiditur in talia semper ſm nomen & definitionem, non habet generationem, d. & illa, quæ non diuiduntur ex re diuisibili, nõ sunt sine generatione. minima.n. partium corporis sensibilis, quæ non diuiditur, ſm ꝙ est illud corpus, est cõposita, v. g. ꝙ minima pars ignis est composita ex materia & forma. D.d. Punctus autem, si non diuiditur, &c.i. punctus autem, si est indiuisibilis, non generabitur: cũ punctus non diuiditur in duo puncta, ergo non habet generationem. quoniam, si haberet generationem, esset compositus. & hoc intendebat, cùm d. est necessario ex aliquo illud, idest, & cùm punctus generatur, & corrumpitur, necessario generatur ex aliquo. & sic erit diuisibilis: quod est impossibile.

Nullum corpus est, nisi mathematicum, aut sensibile, cõtra ponẽtes corp⁹ metaphysicum.

Cõsimilem modũ arguendi vide. 1. Ph. cõ. 26.

Vide. 1. cap. de substantia orbis.

Mima pars ignis ẽ composita ex materia & forma.

Caput Septimum. Dubitationes de Ideis.

OMnino autem aliquis dubitabit, quare oportet alia quædam præter sensibilia, & media quærere, vtputa eas, quas ponimus, formas. Si enim propterea quod mathematica quidem ab his, quæ hic sunt, alio quodam differunt, in eo sanè, ꝙ plura eiusdem speciei sunt, nihil differunt. & ideo nõ erunt eorum principia, numero determinata, sicuti etiam literarum quę hic, numero quidem non sunt oĩum principia determinata, sed specie. nisi quis huius syllabæ, & huius vocis accipiat. harum enim numero etiam determinata erunt. similiter etiam de medijs. infinita etenim etiã illic sunt, quæ eiusdem speciei sunt. Quare, si præter sensibilia, & mathematica nõ sint alia quædam, qualia dicunt quidam formas esse, non erit vna numero, & specie substãtia: nec entium principia aliqua numero aliquot, sed specie erunt. Si itaq; hoc necessariũ est, & formas propterea necesse est esse. etenim quanquã non bene declarent, qui hæc dicunt, hoc tamen est, quod volunt: & necesse est eis hoc dicere, ꝙ formarũ vnaquæq; substantia quędam sit, & nulla secundum accidens. At vero si ponemus formas esse, & principia vnum numero, non specie esse, diximus quę impossibilia necesse est accidere.

Et rectum est quærere de quæstione difficili, quare quærendæ sunt aliæ substantiæ à sensibilibus, & à medijs, s. formæ, quæ finguntur esse. Qm̃, si quęrimus istas substãtias propter hoc, s. ꝙ mathematica distinguunt̃ à sensibilibus per aliud, nõ distinguuntur ab eis ꝑ hoc, ꝙ sunt multæ formę, sicut istę formę. manifestũ est igit̃ ꝙ principia istorũ non erũt terminata in numero, quẽadmodum principia qualitatis, quę sunt hic, non sunt terminata in numero. principia enim cuiuslibet qualitatis nõ sunt terminata in numero, sed forma. nisi principia literæ compositæ ex duabus literis, aut principia vocis compositę ex duabus vocibus. principia.n. istius literæ sunt terminata forma, & numero. & similiter erit etiam in rebus medijs. Si igitur non fuerint alię substantiæ, alię à substantijs sensibilibus, et à substantijs mathematicis, sicut quidam dicunt, manifestum est formã non esse. Sed, si concesserimus

mus formas esse, & principia esse terminata numero non forma, iam narrauimus, quod contingit ex hoc necessario, & quod est impossibile omnino.

18 Et quærendum est qua de causa fuit necesse in positione cum substantijs sensibilibus, & mathematicis, quas vocant medias substantias, quas dicunt formas. causa enim, propter quam fuit necesse formas medias ponere, manifesta est. & est, quia nos videmus mathematicas formas differre fm definitionem à formis sensibilibus. Et hoc intendebat, cùm dixit, Qm̄, si quærimus, &c. D.d. & non distinguuntur ab eis, &c. i. & isti nō ponūt ista media distincta à rebus sensibilibus, ita q vnumquodq; eorum sit vnum numero tm̄, sicut ponunt facientes formas: sed distinguuntur ab eis fm q sunt similia eis, s. multa fm formas, & multa fm numerum. D.d. manifestum est igitur, &c. i. & dicere formas esse, contingit ex eo, vt principia rerum, quæ sunt hic, sint determinata numero, i. diuersa numero tantum, & non forma. & hoc intendebat, cùm d. manifestum est igitur per se q res, quæ sunt hic diuersæ numero, & forma, sunt dispositio in qualitate. i. manifestum est igitur per se, q sunt res tales. Et hoc intendebat, cùm d. quæ sunt hic: quia sunt diuersæ forma & numero, sicut literæ compositæ ex literis, & voces compositę ex vocibus: quia necesse est vt pricipia istorum sint diuersa numero & forma. & sic ponunt media, dicentes ea, s. diuersa numero & forma. & hoc intendebat, cùm d. Et sic erit etiam in rebus medijs. D.d. Si igitur non fuerint substantiæ alię, &c. i. & cū determinatum est ex hoc sermone, q non sunt nisi duæ substantiæ, sensibilis, & mathematica, manifestum est q formæ non sunt. D.d. Sed, si cōcesserimus, &c. i. iam narrauimus quod accidit ex hoc de impossibili qōne, de q̄ perscrutati sumus, vtrum sit vna numero, aut forma.

Caput Octauum. Vtrum principia potentia sint, uel alio modo: Et utrum uniuersalia, an singularia.

Vtrum principia sint in potentia.

His autem propè est dubitare, vtrum potentia, an alio quodam modo elementa sint. Si enim alio quodā modo, erit aliquid aliud principijs prius. potentia nāq; prior illa causa est. non est autē necesse, vt omne, quod potentia est, illo modo se habeat. Quòd si elementa potentia sunt, contingit nihil entium esse. possibile. n. est esse, etiam quod nondum est. fit. n. quod nō est. sed nihil eorum fit, quæ eē impossibilia sunt. Et has itaq; de principijs dubitationes necesse est dubitare.

Et assimilatur istis quæstionibus dictis ista quæstio, vtrū elementa sint potentia, aut alio modo. Si igit̄ alio modo, quomodo est possibile, vt aliquid sit ante elementa, & sunt principia. potentia. n. est ante illam aliam causam. illud autem, quod nō habet potentiam, non est ante potentiam necessario. Si autē elementa fuerint potentia, tunc possibile erit vt elementa nō sint aliquod entium. illud. n. quod habet potentiam vt sit, nondum est. et non fit nisi illud, quod non habet esse. & nihil erit, quod non habet potentiam vt sit. Hæ igitur quæstiones sunt difficiles, de quibus perscrutandum est in cognitione principiorum.

19 Quærit vtrum elementa prima, & principia oīum entium sint potentia, aut actu. & hoc intendebat per alium modum. D.d. Si igitur alio modo, &c. i. si igit̄ elementa sunt actu, habent elemēta. potentia. n. est ante actum, i. illud, quod est in potentia aliquid, est ante illud, quod est in actu illud quid. & sic elementa habebunt elementa. D.d. illud autem, quod non habet potentiam, &c. i. illud autē, in quo non est potentia, vt ex eo fiat aliquid, nihil fit ex eo, quod sit in potentia oīno. quapropter non erit elemētum alicuius rei aliquo modo. Et abbreuiatio eius est q, si elemēta sunt actu fm q sunt elementa, & fuit potentia prior eis, cùm sint in actu, contingit q elementa habeant elementa. &, si potentia non fuerit prior eis, non erit in eis potentia omnino ad aliquid. & sic non erit elementū alicuius rei. Et, cùm d. impossibile contingens positioni elementorum in actu, incœpit dicere etiam quid contingit positioni eorum in potentia, & d. Si autem elemēta fuerint potentia, &c. i. si elementa fuerint potentia, possibile erit vt omnia entia, quæ sunt actu, destruantur, & nihil remaneat nisi illud, quod est in potentia. D. dedit causam in hoc, et d. illud, n. quod habet potentiā, &c. i. illud enim, quod est in potentia, est aliud quid in actu. cùm enim est in potentia, impossibile est vt illud sit in actu. actus enim & potentia sunt contraria. D.d. & nō fit nisi illud, quod non habet esse. i. & non fit nisi illud, quod non habet esse in actu. & nihil fit, quod non habet potentiam vt fiat.

Actus & potētia sunt cōtraria.

Vtrum principia sint vlia an singlaria.

Et vtrum vniuersalia sint, an, vt dicimus, singularia. Si enim vniuersalia, nō erunt substātiæ. nihil enim cōium quod quid, sed quale quid significant. sed substantia quod quid. Quòd si quod cōiter prædicatur, quod quid sit, & exponi possit, multa animalia erunt ipse Socrates, & homo, & aīal. si singula quidē, quod quid, & vnum significāt. Si igitur principia vniuersalia sunt, hæc accidunt. Quòd si non vniuersalia sint, sed vt ipsa singularia, nō erūt scibilia. ipsius enim vniuersalis omnium scientiæ sunt. quare erunt alia principia priora de principijs vniuersaliter prædicata, si sit quidem eorum futura scientia.

Et etiam perscrutandum est, vtrum principia sint vniuersalia, aut particularia. Si vniuersalia, non sunt substantiæ. cōia. n. non dicūtur esse hoc singulare, sed exemplaria hæc. substātia autem dicitur esse hoc singulare. Si igitur dicitur prædicabile de rebus modo cōmuni, quod ex hoc, tunc Socrates erit multa animalia, s. Socra. & homo, & animal. quoniam vnumquodq; eorū significat q est hoc vnum. Ista igitur accidentia accidunt, si principia fuerint vniuersalia. Si autem nō fuerint vniuersalia, & fuerint sicut principia particularia, tunc scitum non habebit esse. scientię. n. omnium sunt vniuersales. manifestū est igit̄ q, si fuerit possibile, vt ista principia cognoscantur, q alia principia sunt vniuersalia ante particularia, quæ prędicanī de particularibus.

Et

Et etiam perscrutandum est, verũ principia sint vniuersalia, aut particularia. Si aũt vniuersalia, non erunt substãtiæ. Vniuersalia enim sunt cõia, quia sunt in pluribus: & cõe non est hoc singulare, quod est substãtia, sed est exemplar huic singulari, s. formæ cõis eis, & oĩbus indiuiduis habentibus illam formam: substantia autem dicit esse hoc singulare: pp quod concluditur in secunda figura quod substantia non est vniuersale. D.d. Si igitur dicitur prædicabile, &c.i. si igitur vniuersale est cõe, fm quod est singulare existens ĩ pluribus, tunc Socrates erit cõpositum ex multis animalibus. in Socrate.n. erit humanitas existens in omnibus hominibus, quia est hoc singulare in numero. & sic Socra. & omnia indiuidua hominis erunt composita ex vna re, & similiter erit compositus cum oĩbus aĩalibus. animalitas enĩ hęc indiuidualis existit in oĩbus indiuiduis animalium, aut indiuidua animalium existunt in ea. istæ igitur quæstiones accidunt, si principia fuerunt vniuersalia. D.d. Si autem nõ fuerint vniuersalia, &c.i. si autem non ponantur hic esse vniuersalia entia, cõtingit vt scientiæ necessariæ non sint. & hoc mouit Platonem ad dicendum formas esse. D.d. scientiæ.n. omnium sunt vniuersales. & intendit scientias speculatiuas necessarias. D.d. manifestum est igitur, &c.i. & cùm necesse est ut principia particularia cognoscantur nõ generabili cognitione neq; corruptibili, necesse est hic esse principia vniuersalia ante particularia.

Cõe non est sing re, sed ẽ exẽplar oĩbus singularibus habentibus illã formã. Idẽ. 12. Meta. cõ. 4. & quæ ibi.

ARISTOTELIS

METAPHYSICORVM LIBER QVARTVS, *cum Auer. Commen.*

SVMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de quibus habeat prima Philosophia pertractare.

In Secunda de Principiorum cognitione.

Summæ Primæ Caput Primum. Ens, prout est ens, & primas causas à primo Philosopho consyderari.

Est scientia quædam, quę speculatur ens, prout ens est, & quæ ei per se insunt: Hęc autem nulli earum, quæ in parte dicuntur, eadem est. nullæ nanq; cæterarum vniuersaliter de ente, prout ens est, consyderant, sed eius aliquam partem abscindentes, quod ei accidit speculantur, vt Mathematicæ scientię. Cùm autem principia, & supremas causas queramus, patet quod alicuius naturæ per se necesse est eas esse. Si igitur illi etiã, qui entium elementa quęrebãt, ista principia quærebant, necesse est etiam elementa entis non fm accidens esse, sed prout entia sunt. Quare nobis quoque entis, prout entis, primas causas accipiendum est.

Vnius quidem scientiæ scientiarũ est consyderatio de ente, & de rebus, quæ sunt entis per se. Et ista scientia non est vna earum, quæ dicunt particulares, qm non est alicuius scientiæ particularis consyderatio de ente vli, sed sciarum particulariũ est consyderatio de accidenti, quod accidit alicui parti partium entis diuisæ ab eo, sicut faciũt scientiæ Mathematicæ. Si igitur inquisitio principiorum, & causarum vltimarum est à nobis, manifestum est, quod necesse est, vt ista principia sint sicut principia alicuius naturæ per se. Et, cùm quæsierunt ista principia illi, q quærebant elementa entis, necesse est vt nõ sint elemẽta entis modo accidẽtali, sed sint essentialr. Et ideo oportet nos quærere causas, quæ sunt in ente.

Iste tractatus continet duas partes. Prima igitur est in definiendo subiectum istius artis, & accidẽtia, et causas eius, & vniuersaliter in rebus Logicis, quæ appropriantur huic scientiæ. In secunda autem disputat cum Sophistis, qui negant primas propositiones, & destruũt scire, [a] prius declarãdo quod dñs huius artis debet disputare cum istis. Quia igitur intentio eius est loqui de modo cõsyderationis istius artis, & iam pscrutatus est in tractatu pręcedenti de scientia, quæ dicitur Philosophia, quæ scientia sit, & d. quod, si sciẽtia omnium causarum est vna, illa sciẽtia debet dici Philosophia: deinde declarauit quod consyderatio de omnibus causis omnium entium non est vnius scientiæ, cùm entia sint diuersa, qm in quibusdã inueniuntur de causis quatuor, quod non inuenitur in quibusdã, hoc enim esset possibile si entia essent vnum genus: deinde ĩduxit ipse sermonẽ, quod [b] Philosophia forte est illa, quæ consyderat de nobilissima causarum, s. de primo fine, & forma prima: incœpit in hoc tractatu declarare hoc fm demonstrationem & declarationem perfectiam, & d. Vnius quidem sciẽtiæ, &c.i. dicamus igitur quod manifestum est per se hic esse aliquam scientiam, quę consyderat de ente, inquantum est ens, & de accidẽtibus essentialibus enti, in eo quòd est ens. D.d. Et ista sciẽtia, &c.i. & apparet quod ista consyderatio nõ est alicuius scientiæ scientiarum particularium. Manifestum est.n. quod non est alicuius scientiæ scientiarũ particularium consyderatio de ente, fm quod est ens: sed tantum est scientiarum particulariũ consyderatio de accidentibus, quæ accidunt alicui parti partium entium, accipiẽdo illam partem quasi distinctam ab ente, [c] sicut faciunt scientiæ Mathematicæ, quæ accipiunt numeros & magnitudines distinctas ab ente, & consyderant de eis, & suis accidentibus essentialibus. Et similiter etiam scientię Naturales consyderant de quadam parte entis, s. de ente mobili, & de accidentibus essentialibus eidẽ, fm quod est mobile, & de motu. D.d. Si igitur inquisitio principiorum, &c.i. & cùm manifestum est quod nos quærimus in hac arte principia vltima, quæ sunt principia simpliciter, manifestum est quod quærendum est ista principia istorum principiorum sensibiliũ fm istum modum, fm quem quærimus principia naturæ existentis per se. Et intendit quod principia simpliciter debẽt quæri de entibus, quę sunt simpliciter. [d] &, si acciderit quibusdam vt sint sensibiles non simplices, tunc non quæruntur ista eis principia, nisi fm quod sunt entia simpliciter, nõ fm quod sunt entia, v. g. mobilia aut mathematica. D.d. Et, cùm quæsiuerunt ista principia, &c.i. & propter hoc, quod diximus, quando Antiqui quærunt principia prima entium, fm quod sunt entia, & non quærunt causas entiũ, quæ sunt hmõi, tunc

quęstio

a Disputare contra negãtes ptias ꝓpõnes, et cõtra destruentes scire spectat ad dñm isti9 artis. vide idem. 3. Cœ. cõm. 4.

b Prĩa Philosophia cõsyderat de nobilissima cãrũ, s. de primo fine & formã prima. Idẽ. 3. Met. cõ. 1. & 12. Met. c. 6. & ĩ ꝓlogo suo super. 1. Ph.

c Sciẽ Mathematicę sũt de numeris, & magnitudinibus. & scia naturalis ẽ de ẽte mobili, fm quod ẽ mobile. Sed vide oppositũ. 12. Met. c. e. vbi d. quod est de corpe mobili & in ꝓœmio primi Ph. dixit quod ẽ de reb9 sensibilibus tanquam de subiecto. Vide con. Zim.

d Si acciderit vt ĩ Metaphysica de sensibilibus pricipia quærãt, hoc nõ ẽ inquantum sensibilia, sed inquantũ entia. Idẽ. 6. Met. cõ. 1. & 12. Met. c. 5. & 6. & 7. Me. cõ. 9. & 1. Me. c. 15. & 18. & 2. Ph. cõmen. 21. Ex hoc sumitur Metaphysicã non consyderare quiditates rerum in particulari. vide ꝓ hoc. 1. ph. cõm. 11. & quæ ibi.

quæstio eorum hominum in causis est accidentaliter. Et intendit q, cũ quæsiuerunt causas entis, & nõ quæsiuerunt causas entium trãsmutabilium v.g. tũc quæstio eorũ fuit essentialis. &, si quærerent causas entium propriorum, tunc esset quæstio accidentalis.

Caput Secundum. Quo pacto ens multipliciter dicatur. Ens, & unũ idẽ esse. Item de ente, ut ens est, & de eius speciebus, ac consequentibus hanc consyderare scientiam.

ENs autem multipliciter quidem dicitur, verum ad vnum, vnamq; quandam naturam, & non æquiuoce, sed quẽadmodum omne salubre ad sanitatẽ: quoddam eò q cõseruat: quoddam, eò q facit: quoddam, eò q signum sanitatis: quoddã vero capax ei' est. Et medicinale ad medicinã: quoddam enim, eò quod habet medicinam, medicinale dicitur: quoddam, propterea quòd natura aptũ ad eam sit: quoddam, propterea quòd opus medicinæ sit. eodem modo cætera quoq; accipiemus. Ita & ens multipliciter quidem dicitur, sed totum ad vnum principium: quędã enim, quoniam substantię, entia dicunt: quędam, quoniã passiones substantiæ: quędam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantiæ, siue eorum, quæ ad substantiam dicuntur, aut ad aliquorum ex his negationes, aut substantias. Quare & ipsum non ens, eẽ nõ ens dicimus. Quẽadmodum igitur sanorum omnium vna sciẽtia est, ita & de cæteris est. Non enim solũ eorum, quæ secundum vnum dicuntur, verum etiam eorum, quæ ad vnam naturam dicunt, vnius sciẽtiæ est speculari. etenim hæc etiam quodãmodo secundum vnum dicuntur. Patet itaq; vnius eẽ, & entia prout entia, speculari. Vbiq; autem proprie primi, & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur, sciẽtia. Quòd si hoc substãtia est, oportet pfecto vt substantiarum principia, & causas Philosophus habeat. Omnis autem generis, et sensus vnus vnius, & scientia: velut Grãmatica, vna existens, omnes voces speculatur. Quare entis quoq; quot species sunt, & species specierum speculari vnius scientiæ genere est.

Nõ solũ eorum, quę fm vnum, sed & eorum, quæ ad vnam naturã dicunt, vnius scientiæ est speculari.

Et ens dicitur multis modis, & non dicitur æquiuoce, sed attribuitur vni rei, & vni naturæ, sicut omne sanans attribuitur sanitati. quoddam enim dicitur sanum, quia conseruat sanitatem: quoddam autem sic, quia facit sanitatẽ: & quoddam, quia significat: et quoddam, quia recipit. Et similiter attribuitur esse medicum medicinę. quoddam. n. dicitur medicum, quia acquirit medicinã: & quoddam, quia cõuenit medicinæ: & quoddam, qa facit actionem medicinæ. & fm hunc modum possibile est nobis inuenire res, quæ attribuũtur vni rei, sicut ista, quæ diximus. Et silr etiã ens dicitur multis modis. sed omnes illi modi attribuuntur vni primo. quædam. n. dicuntur entia, quia sunt substantiæ: & quędam etiam, quia sunt passiones: & quædam, quia sunt vię ad substãtiam, aut ad relationem, aut qa sunt non ens, aut qualitates, aut agentes, aut generantia substantiam, aut aliud eorum, quæ dicuntur esse in substantia, aut quia negant aliquod istorum accidentium, aut substantia. Et similiter dicimus etiam de eo, quod non est ens, vnum quód non est ens. Quemadmodum igitur scientia sanorum est vna, sic scientia aliorum similium. Qm̃ non est vnius sciæ consyderatio de rebus, quæ dicuntur de vno tantum, sed etiam cõsyderatio de rebus, quæ attribuũtur vni naturæ. Et, quia ista dicuntur de vnoquoq; modo, manifestum est igitur q vnius scientię est cõsyderatio de entibus vniuersaliter. Et scientia, quæ est scientia in rei veritate in omnibus rebus, est sciẽtia rei prioris, per quam continuantur aliæ res, & propter quam vocant, et dicuntur. Si igitur hoc prius sit substantia, manifestum est q cognitio principiorum, & causarum substantiæ debet esse in Philosopho. Sed vnumquodq; genus habet vnam scientiam: v.g. sciẽtia vocis est vna, & debet cõsyderare in omnibus vocibus. Et ideo dicimus q cõsyderatio de omnibus formis entis vniuersaliter est vnius scientiæ fm genus. formę autem sunt formæ formarum.

2 Cùm aũt declarauit q vna scientia debet consyderare de ente, secundum q ens est, vult declarare q hoc nomen ens non est ęquiuocũ. si. n. esset ęquiuocũ non consyderaret de eo vna ars. Et. d. Et ens dicitur multis modis, &c. i. & nomẽ ens dr̃ multis modis, & nõ ęquiuoce, sicut canis, qui dicit̃ de latrabili & marino: neq; vniuoce, vt animal de homine, & asino: sed est de nominibus, quæ dicunt̃ de rebus attributis eidem, & sunt media inter vniuoca & ęquiuoca. Et hoc intendebat, cũ d. sed attribuitur vni rei, &. c. i. & ista, quæ attribuuntur eidem non attribuũtur eodem modo, sed modis diuersis, & quędam attribuũtur eodem modo, sed diuersantur secundũ magis & minus. sicut hoc nomen substantia, quæ dicitur de formis & de Idiuiduo. Et, quia sana attribuuntur sanitati modis diuersis, sicut nouẽ predicamẽta attribuuntur ad esse, quia sunt in vero ente, quod est substantia modis diuersis, incœpit notificare diuersitatem modorũ, qui inueniuntur in talibus nominibus, ad demonstrandũ q ita est de hoc nomine ens cum substantia & cũ aliis prædicamentis, & d. quoddam enim dicitur sanum, &c. i. quædam. n. dicuntur sana, quia attribuuntur sanitati hoc modo, s. quia conseruãt sanitatem, sicut dicimus q exercitium est sanum, quia conseruat sanitatem: & quædam attribuuntur sanitati, quia faciunt sanitatem, sicut dicimus q potio accepta est sana. et similiter dicimus sanum signum, quod nunciat sanitatem: sicut dicimus de criticis laudabilibus. & similiter dicimus sanũ illud, quod

De ęquoco nõ consyderat vna ars.

cito

citò recipit sanitatem, sicut corpus mundum ab humoribus. Et, cùm adduxit ea, quæ attribuuntur vni fini, induxit exemplum etiam de rebus, quæ attribuuntur vni agenti, & d. Et similiter attribuitur esse medicum medicinæ, i. & similiter omne adiuuans actionem medicinæ attribuitur medicinæ. Et intendebat per hoc declarare ꝙ attributa ei, aut attribuuntur eidem fini, aut eidem agẽti, aut eidem subiecto, sicut nouem prædicamenta substantiæ. D.d. quoddam enim dicitur medicum, &c. i. quoddam. n. dicitur medicum, quia acquirit artẽ medicinæ, v.g. homo medicus: & quoddam, quia conuenit actioni medicinæ, v.g. dieta. D.d. & quoddam, quia facit actionem medicinæ, licet non sit medicus. vetula. n. quæ medicabat cum illa herba, sicut dicitur, agebat actionem medicinalem, licet non erat medica. D.d. Et similiter etiam ens dicitur multis modis, sed omnes illi modi attribuunt̃ vni primo, i. et similiter hoc nomen ens, licet dicatur multis modis, tamen in omnibus dicitur ens, quia attribuitur primo enti sustantiæ. & istæ attributiones in vnoquoq; eorũ sunt diuersæ. prædicamenta. n. attribuuntur substantię, non quia est agens aut finis eorum, sed quia constituuntur per illam, & subiectum est eorum. & vr̃ non dicuntur eoria, nisi qa sunt dispositiones entis. & multi homines negant ea esse. albedo. n. nõ est, sed album. D. incœpit declarare modos fm quos attribuunt̃ substantię, & d. quędam. n. dicũtur entia, &c. i. quoddam dicitur ens, quia est existens per se, & est substantia: & quoddam dicitur ens, quia est passio substantię. & intendit per viam ad substantiam motum ad substantiã. motus. n. dicitur ens, quia est via ad verum ens. Et intẽdit per relationem, quia est comparatio entis ad ens. & intendit relationem, quę dicitur ens, fm ꝙ determinatum est in alĳs locis. & dicitur etiam ens illud, quod est priuatio entis. & hoc nomen etiam ens dicitur modo consimilitudinis. dicitur. n. substantia illud, quod facit substantiam, sicut dicentes hic esse virtutes & formas facientes substantiam. & silr̃ dicitur ꝙ elementa substantię sunt substantię. & hoc intendebat, cũ d. aut generantia substantiam. D.d. aut aliud. i. & dicitur etiam ens illud, quod existit in substantia. & hoc vniuersale est cęteris prędicamentis. Deinde d. aut quia negant, &c. i. qm̃ quemadmodum hoc nomen ens dicitur de omnibus istis modis, ita etiam dicitur de negatione & affirmatione. Et intendebat per hoc ꝙ hoc nomen ens dicitur de primis intelligibilibus, & secundis: et sunt res Logicę. Et, cũ declarauit ꝙ hoc nomen ens dicitur omnibus modis istis, incœpit declarare ꝙ cognitio eorũ, quæ dicuntur tali modo, est vnius scientiæ, & d. Quemadmodum igitur scientia vna consyderat de rebus attributis sanitati, s. medicina, ita vna scia debet consyderare de oĩbus attributis enti. D.d. Qm̃ non est vnius scientiæ cõsyderatio, &c. i. res enim, quę habent vnam scientiam, non tm̃ sunt, quarum subiectum est vnum genere, aut specie dicto vniuoce, sed quarum esse attribuitur vni fini, aut vni agẽti, aut vni subiecto. Et dixit hoc, quia ista est dispositio entium, s. quæ attribuuntur vni fini, aut vni cõplemento. & hoc est quæsitum in hac scientia. D.d. Et, quia ista dicuntur, &c. i. &, quia declaratum est ꝙ hoc nomen ens dr̃ modo modorum rerum, de quibus dicitur hoc nomen vnum, manifestũ est ꝙ vna scientia consyderat de ente. & dispositio in hoc modo generis est sicut dispositio in genere, quod dicitur vniuoce: quia prædicabilia essentialia inueniuntur in hoc genere, quod dicitur multipliciter, sicut inueniuntur i genere, quod dicit̃ vniuoce. sed hoc non inuenitur in genere, quod dicitur æquiuoce. & licet inueniatur in quodam aliquod verum, tñ non est essentialiter. possibile est enim vt aliquod prædicabile prædicetur vere de aliquo nomine æquiuoco, v.g. omnis canis est pulcher, sed non inuenitur in eis prædicabile essentiale omnino. D.d. Et scientia, quæ est scientia in rei veritate, &c. i. & manifestũ est ꝙ vera scientia in talibus rebus, quæ dicuntur per attributionem, est scia primi, quod est in illo genere, per cuius continuationem cum alĳs attribuuntur illa alia ei, & a suo nomine denominantur. D. dedit aliam propositionem manifestam, et d. Si igitur hoc prius sit substantia, &c. i. si igitur prius decem entium est substantia, ut post declarabitur: & Philosophus est ille, qui scit primas causas omnium, necesse est vt cognitio principiorum substantiæ sit accepta in definitione Philosophi. Dicit̃ enim ꝙ Philosophus est ille, qui scit principia & causas substantiæ. & ista est declaratio prædictę quæstionis, in qua dicitur, vtrum vnius scientiæ est consyderatio de substantia, aut nõ. D.d. Sed vnumquodq; genus, &c. i. & etiam manifestum est ꝙ quodlibet genus entium habet vnam artem, & vnam scientiã consyderantem in omnibus speciebus illius generis. v. gr. ꝙ sonus est vnum genus, & habet vnam sciẽtiam consyderãtem in omnibus speciebus sonorum, s. Musicã. D.d. Et ideo dicimus ꝙ consyderatio, &c. i. & hoc, quod d. manifestum est ex prędictis. Posuit enim quòd quodlibet vnum genus habet vnam scientiam: & manifestum est ꝙ ens est vnũ genus: ergo ens habet vnã scientiam. D.d. formæ autem sunt formæ formarum. i. formę autem, quas quidam dicunt, consyderandę sunt in hac scientia. sicut enim apud dicentes eas formę formarum entium, & ita hæc scientia consyderat de formis: ergo consyderat de formis formarum.

Predicamẽta accñtium nõ attribuũtur subæ, qa sit agẽs, aut finis eorum, sed qa cõstituunt̃ p illã, & subiectuȝ est eorum. Sed vide oppositum. 2. de Aĩa. 16. Vide cõtra. Zim.

Motus dicitur ens, qa ẽ via ad verũ ens.

Hoc nomeñ ens dr̃ d pmis intelligibilibus & secũdis.

Res, quę habẽt vnã sciẽtiam, nõ tñ st quarum subiectũ est tñ vnũ gñe, aut spẽ dcõ vniuoce, st quarum eẽ attribuit̃ vni fini, aut vni agenti, aut vni subto.

Analogia pt facere pdicarĩ essentiale.

Fort est vt aliquod prædicatus vere pdicet de aliquo noie, equiuoco, sed nõ inuenit̃ i eis prædicatuum essentiale omnino.

Si itaq; ens, & vnum idem, ac vna natura sunt, propterea quòd seinuicẽ sequunt̃, quẽadmodum principiũ, & causa, sed nõ quòd vna ratione significantur, * nihil quidem refert, si etiam similiter putabimus, quinimmo magis proderit. Idem enim vnus homo, & ens homo, ac homo. et nõ significat diuersum aliquid secũdum dictionem repetitam, idest, homo & homo, & vnus homo. Patet autem quòd non separatur ens, nec in generatione, nec in corruptione. similiter et in vno. Quare manifestum est ꝙ additio in his idem significat, & quòd vnum nihil aliud est præter ens. Item cuiusq; substantia vnum est, non secundum accidens: similiter & * ipsum ens quoduis. Quare quot vnius species, totidem et entis sunt, de quibus ipsum quid est speculari, eiusdem genere scientię est. dico autem, vt puta de eodem, & simili, cæterisq; huiuscemodi. Ferè autem omnia contraria ad hoc principium reducuntur.

* a. l. nihil autem.

* a. l. quod proprie ens quid.

Vnum autẽ & ens cũ sint idem, & habeãt eandem naturam, consecutio vtriusq; ad alterum est, sicut consecutio principĳ & causæ vnius ad alterum, non quia eadem definitio significat vtrunq;. Nulla autem differentia est inter ea, & si existimãtes fuerimus tali existimatione. Sermo. n. dicentis homo vnus, aut homo est, aut homo iste, idem significat, & non diuersa significat apud iteratione͂. Ma

nifestum

nifestũ est.n.ꝙ sermo dicens hõ iste,& homo vnus,& hõ est,non signat diuersa: cũ non sit differẽtia inter dicere homo iste,et homo,neque in generatione,neq; i corruptione.& similiter est etiam de vno. Manifestum est igiẽ ꝙ additio in istis significat idem,& non significat vnum aliud ab ente. Et etiam substãtia cuiuslibet est vna nõ modo accidẽtali:& ideo dicimus ꝙ substantia cuiuslibet vnius cõis est esse eius. Manifestum est igiẽ ꝙ formę vnius sunt fm numerum formarum entis,& vnius sciẽ est consyderatio similiter de istis formis.s. ꝙ vnius scientię est consyderatio de conuenienti,& simili,& de alijs rebus similibus.& vniuersaliter omnia contraria attribuuntur huic primæ scientiæ.

3 Cũm declarauit ꝙ vnius scientiæ est cõsyderatio de ente & de causis suis,s.substantia,& de causis substantiæ,vult etiã declarare ꝙ istius scientiæ etiam est consyderatio de vno et dicit. Vnum autem & ens,&c.i. cõsyderatio autem de eo quod significat unũ,est istius sciẽ etiam. Quoniam vnum & ens, aut significat idẽ omnibus modis,s.definitione & subiecto,aut vtrũq; cõuertitur super alterũ, & consequitur illum, quia significãt eandem naturã subiecto et duas definitiones, sicut principium & causa. Nulla enim est differẽtia in hoc,quod intẽdimus iter ista duo, s.ꝙ qũocunq; sit illud, qui cõsyderat de eote debet consyderare de vno. et, si existimãtes fuerimus ꝙ diuersas habẽt defiotiones,tamen manifestum est per se ꝙ perfecte cõsequuntur adinuicem.omne.n.ens est vnum & econuerso.& ista est consecutio,quam dixit. Et, cũm dixit ꝙ nulla est differentia inter has duas opiniones de vno & ente,s.in hoc ꝙ scientia vna debet consyderare de eis, incœpit declarare ea significare eandem naturam in forma,licet diuersificentur fm modum,& d.Sermo.n.dicentis,&c.i.& est necesse vt vnum & ens significent eandem naturam,oon duas naturas diuersas: quia eadem natura intelligitur cũm dicimus vnus homo,aut homo est,i.ens,aut iste homo.qa istę dictiones iterantur,licet iportent dispositiones diuersas. Deinde confirmauit hoc,et d,Sermo enim,&c.i.quoniam,quẽadmodum manifestum est ꝙ nulla differẽtia est inter dicere iste homo,& homo,neq; in generatione, neque in corruptione:ita est inter dicere homo, & iste hõ vnus, scilicet ꝙ quemadmodum non numeratur subiectum, quãdo dicimus iste homo & homo,neq; in generatione,neq; in corruptione:quia dicere nec in generatione oec io corruptione est duplex negatio hominis: ita etiã est cũm dicimus iste homo,& iste homo vnus. hoc.n. nomen vnum significat ex co negatiooem, & est priuatio diuisibilitatis.

Ens & vnũ significãt eãdẽ naturam in subiecto. Sed vide opposiũ in .4.Met.cõ. 2.&.22. vbi d.ꝙ nullam naturam significant. Vide cõtra. Zim.

Digressio. Opio Auic.

Auic. autem peccauit multum in hoc,ꝙ existimauit ꝙ vnum et ens significant dispositiones additas essentiæ rei. Et mirum est de isto hoie, qũo errauit tali errore.& iste audiuit Loquentes in nostra lege,cum quorum sermonibus admiscuit ipse suã scientiam Diuinam,dixit,n.ꝙ dispositionum quędam sunt intentionales, & quædam animales siue essentiales.& dixit ꝙ vnum & ens reducuntur ad essentiã dispositam per illa, & non sunt dispositiones additæ essentiæ,sicut est dispositio in albo & nigro & vno. Et iste homo ratiocinatur ad suam opinionem, dicẽdo ꝙ, si vnum & ens significãt idem,tunc dicere ens est vnũ esset nugatio,quasi dicere vnum est vnum, aut ens est ens. Et hoc nõ sequeretur,nisi diceremus ꝙ dicere de

Motiuũ Auicennæ.

Solo com.

aliquo ꝙ est ens et vnum,ꝙ significant eandem intentionem & eodem modo. Nos autem diximus ꝙ significant eandem essentiam,sed modis diuersis,oon dispositiones diuersas essentiæ additas.& fm hoc nõ est differentia apud istum hominẽ inter significationes,quæ significant eãdem naturam modis diuersis,absq; eo ꝙ significent intentiones additas illi,et ioter significationes,quæ significãt io eadem essentia dispositiooes additas illi,s. diuersas ab ea in actu. Et fecerunt errare illum hominem res,quarum quædam est, quia innuit hoc nomẽ vnum de genere nominum denominatiuorum,& ista nomioa significant accidens,et substantiã: Et etiam,quia existimauit ꝙ hoc oomen vnum significat intentionem in re carente diuisibilitate, & ꝙ illa intentio est alia ab intentione,quæ est natura illius rei. Et etiam,quia existimauit ꝙ vnum dictum de oĩbus prædicamentis,est illud vnum,quod est principiũ numerorum.numerus autem est accidẽs. vnde opinatus fuit iste ꝙ hoc nomen vnum significat accidens in entibus:& non intellexit ꝙ vnum, quod est principium numerorum est ex entibus,de quibus dicitur hoc nomen vnum,licet sit magis dignũ hoc,sicut scies in Nono tractatu istius libri. D.d.Manifestum est igitur ꝙ additio,&c.& intendit per additiooem hoc, quod addimus vnum & ens eidem. v.g. quando dicimus iste homo,& iste homo vnus,& qñ dicimus iste homo & iste homo,nec in generatione, nec in corruptiooe.& istę duæ significationes sunt idẽ:quia dicere iste homo significat vnum hominẽ per cõsignificationem. & cũ propalatur hoc nomen vnum, non erit differẽtia inter duas significationes , nisi quia in illo significatur vnũ per consignificationẽ, & hic per propalatiooẽ. D.induxit aliam rõcinationem ad declarãdum ꝙ vnum significat de re disposita suam naturam non rem additã illi,& d.Et etiam substantia cuiuslibet, &c.i. & etiam appet ꝙ vnum non dicitur de re addita naturę dispositę ex hoc, quia substantia cuiusq; rei est vna essentialiter,non per rem additam illi. Quoniã,si res esset vnũ per aliquam rem additam suę naturę sicut credit Auicenna,tunc nihil esset vnũ per se,& p suam substantiã, sed per rem additam suę substantię. Et illa res, que est vna,si dicitur ꝙ est vna per intentionẽ addiiã suę essentiæ,quæretur etiam de illa re, per quam sit vna, & per quid sit vna:si igitur sit vna per intentionem additam illi, reuertitur quæstio, & procedetur in infinitum. D.d.& ideo dicimus ꝙ substantia cuiusq; vnius cõmunis est esse eius.i.& ideo dicimus ꝙ substantia cuiuslibet unius,per quã est unum,est suum eẽ,per quod est ens. D.d.Manifestum est igitur ꝙ formæ unius sunt fm numerum formarum entis.i.declaratũ est igitur ex hoc sermooe ꝙ formę,quas significat vnũ,sunt fm numerum formarum, & naturarum, quas significat ens,s.ꝙ vtrunq; significat decem prædicamenta. D.d.& vnius scientię est consyderatio,&c.i.& manifestum etiã ꝙ vnius scientię est cõsyderatio de omnibus istis formis,& de pprijs eis,& cõsequẽtibus ipsas. & iam diximus prius ꝙ vnius scientiæ est coosyderatio,&c.i.ꝙ ista sciẽ consyderat de cõuenienti & de diuerso,& simili & dissimili,& eodẽ,& ęquali & inęquali,& vniuersaliter de omnibus contrarijs consyderat, & reducit ea ad prima contraria,omnia enim cõtraria sunt consequentia ens,fm quod est ens. & cõsyderatio istius sciẽ est de primis causis in vnaquaq; istarũ rerũ.

Cẽ erroris Auicennæ.

Denotatiua signãt substantiã,& accidẽs. Idem 5.Me.c.16.& quæ ibi.

Qꝙ ens non ẽ vnum per additam con

Cõsyderata sunt aũt hęc in electione cõtrariorũ. Atq; tot Philosophiæ partes sunt,quot substantiæ.quare necesse est vt aliqua earum prima,& alia sequens sit.sunt autem subinde

habentia

habentia genera, ipsum vnū et ens: quare etiā scientiæ sequentur ista. Philosophus nanque est, vt ille, q Mathematicus dicitur. et hæc.n. habet partes. ac prima quædam, & secunda sciētia est. cæteræ quoqꝫ cōsequenter in Mathematibus. Cæterum, cùm vnius sit opposita speculari, vni vero opponitur pluralitas, negationem quoqꝫ & priuationem vnius est speculari: propterea quòd vtroque modo vnum speculat̃ id, cuius est negatio, aut priuatio, siue quę simpliciter dicitur, quòd non inest illi, siue alicui generi. ibi siquidē vni differentia est, prępter illud, quod in negatione. negatio nanque absentia illius est. in priuatione vero & subiecta quędā natura fit, de qua priuatio dicitur. vni autem pluralitas opponit̃. quare etiam prædictis opposita, diuersum, dissimile, & inæquale, & quæcunqꝫ alia, quæ aut secundum eadem dicuntur, aut secundū pluralitatem, & vnitatem cognoscere dictę scientię est. ex quibus vnū quidem est, et ipsa contrarietas. contrarietas enim differentia quædam, differentia vero diuersitas. Quare cùm vnum multipliciter dicatur, hæc quoqꝫ multipliciter quidem dicentur. Vnius tamen est cuncta cognoscere. non enim si multipliciter, ideo alterius. sed si neque secundum vnum, neqꝫ ad vnum rationes reducuntur, tunc alterius. Cùm autem ad primum cuncta reducunt̃, vtputa quotcunqꝫ vnum dicunt̃ ad primum vnum, similiter de eodem, & diuerso & contrarijs dicendum se habere. Quapropter diuidendo quoties singula dicuntur, sic attribuendum est ad primum in vnoquoqꝫ prędicamento, quomodo ad illud dicit̃. quædā.n. eò ꝙ habent illud, quædam eo quòd faciunt, quædā ſm alios huiuscemodi modos dicentur. Manifestū itaqꝫ quod in dubitationibus dictum est, vnius esse tam de his, quàm de substantia rationē habere. hoc autē vnum erat eorum, quæ in dubitationibus diximus.

Et nos perscrutabimur de hac opinione, cùm distinguemus contraria. Et diuisiones, & partes Philosophię sunt ſm numerum substantiarum. manifestum est igitur ꝙ istę substantiæ habent vnam substantiam priorē illis, & altiorem omnibus necessario. et prima genera sunt vnum & ens: & ideo scientię cōsequunt̃ hęc genera. Philosophus enim assimilatur Mathematico. scientia.n. Mathematica habet partes. & istarum scientiarum Mathematicarum hoc est primū, & hoc est secundum. et sīl̃r de alijs ſm hunc modum. Et, cùm vnius sciæ est consyderatio de substantijs ſm oppositionē æqualem, & æqualiter oppositū uni in situ est multitudo, manifestum est igit̃ ꝙ unius scientię est cōsyderatio de negatione & priuatione. cōsyderatio enim de utroqꝫ est una, & unius aut erit negatio, aut erit priuatio, quę dicitur simpliciter, quòd non est hoc, aut alicui generi. inter igitur unum, & negationem est differentia. quia negatio est ablatio unius, priuatio autem habet naturam subiectā sibi, de qua dicitur priuatio. Cùm igit̃ fuerit oppositum in situ vnū multo, manifestum est ꝙ opponetur in loco diuersum, & dissimile, & non æquale, & alia, quæ dicunt̃ hoc modo, aut modo multitudinis. Et, cùm scientiæ, quam diximus, est cognitio vnius, et contrarietas est vnum istorum, & vnum dicitur multis modis, manifestum est ꝙ hęc cōtraria dicuntur etiam de multis speciebus. Et vnius sciæ est cognitio omnium, sicut est cognitio vnius. q̄m, si ista dicūtur de multis speciebus, tunc cognitio omnium non est pluriū scientiarum: sed cognitio eorum erit plurium scientiarum, cùm non fuerit proprium eis, sicut diximus aliqd vnum, et non dicentur de vno. Cùm igitur attributio omnium contrariorum est primo, quod est primum eorum, ver. g. quòd omnia, quæ dicuntur vnum, attribuuntur vni priori. & similiter dicimus de illo, quod dicitur idē & diuersum, & de contrarijs. Oportet igitur determinare primo ſm quot modos dicitur vnumquodque istorum, & attributio eorum suis principijs, & narrare quomodo attribuunt̃ eis omnia prędicamenta. quoddam enim dicitur primum, quia habet primum quoquo modo: et quoddam dicitur primū, quia agit aliquam actionem primi quoquo modo: & quoddam dicitur primum alio modo istorum modorum. Manifestū est igitur quòd oportet scire ista, & declarare definitionem eorum, & definitionem substantiæ. & ista quæstio est vna earum, de quibus perscrutati fuimus in capitulo quæstionum.

Et nos pscrutabimur, & declarabimus quòd cognitio omnium contrariorum attribuitur huic scientiæ primæ, cùm distinguemus ſm quot modos dicuntur cōtraria. D. d. Et diuisiones & partes Philosophiæ, &c. i. & si diuisiones, & partes sciæ istius, quę dicitur prima Philosophia, sint ſm numerum specierum substantię: & substantiæ sunt multæ: manifestum est ꝙ istæ substantię habent vnam substātiam priorem, & altiorem omnibus eorū necessario. D. d. & prima genera eius sunt vnum, & ens. i. & manifestum est ꝙ genera prima istius scię sunt vnum, & ens. & ideo consequūtur genera partium vnius sciētiæ eorum genera entium, i. ſm numerum eorum erit, & consequentur partes sciæ vnius earum, & partes entium, quæ sunt in illa sciētia. & ideo numerus partium istius sciæ erit ſm numerum specierum substantiarum. D. d. Philosophus. n. assimilatur Mathematico, &c. i. & dispositio in partibus Philosophię primę est sicut est dispositio partium Mathematicarum 4

Hic ſcſẽtias medias enumerat inter Mathematicas ſcias. op poſitũ vſ po ni. 2. phy. t. tex. cõ. xx. Metaphyſica diuidit in duas ptes. Idẽ. 12. Met a. cõ. primo & .29.

thematicarum. quemadmodum enim Mathematicarum quędã eſt pars prima, v.g. Arithmetica, & Geometria, & quędam ſecunda, v.g. Perſpectiua & Muſica, ita eſt diſpoſitio in partibus iſtius ſcientię. Pars.n. prima eius conſyderat de ſubſtantijs abſtractis, ſ. non prima in doctrina, ſed prima in eſſe. Secunda autẽ conſyderat de ſubſtãtia ſenſibili. & hoc eſt ſcđm ĩ eſſe: primum autem in cognitione eſt ſubſtãtia ſenſibilis. Conſyderatio.n. de ſubſtãtia ſenſibili & accñtibus ſuis eſt prima in cognitione, cõſyderatio aũt in ſubſtãtia abſtracta ẽ poſtrema in cognitione, & pma in eẽ: & ideo dr̃ ſcia Metaphy. Et, cũ declarat̃, q ista ſcia cõſyderat de vno, cui opponit̃ multitudo, & conſyderatio de oppoſitis eſt vnius ſcię, incœpit declarare hoc, et d. Et, cũ vnius ſcię eſt cõſyderatio, &c. i. & cũ neceſſe eſt vt eadẽ ſcia conſyderet de oppoſitis ĩ ſubſtãtijs: & multitudo opponit̃ vni: manifeſtũ eſt, cũ iſta ſcia cõſyderet de vno, q debet cõſyderare de multitudine. D. d. manifeſtum eſt igit̃, &c. i. neceſſe eſt cũ cõſyderatio iſtius ſciæ ſit in affirmatiuo & negatiuo, vt cõſyderet etiã de vno & multitudine. qa vnũ, aut ſignãt negationẽ multitudinis, aut priuationẽ eius, ſ. ꝑuationem abſolutam, non priuationẽ, quæ eſt alicuius in aliqua hora, & non in alia: & in aliquo ſubiecto, & non in alio. D. d. inter igit̃ vnum, & negationẽ, &c. i. & diximus q vnum, & multũ aut opponũt̃ ſm negationẽ & affirmationẽ, aut ſm habitum & priuationem: qa dr̃ia eſt ĩter priuationẽ & negationẽ. negatio. n. eſt ablatio alicuius negati ſimpliciter: priuatio aũt eſt ablatio eius à natura terminata. &, cũ illa natura fuerit diſpoſita ꝑ priuationẽ, erit illud in forma affirmationis. & hoc intẽdebat cũ dixit, de qua dr̃ priuatio. Et dr̃ia inter negationẽ et priuationẽ declarata eſt in Logica. Modus aũt, ſm quẽ vnum & multũ ſunt oppoſita, declarabit̃ in tractatu, in quo loquitur de vno & multo, & de alijs contrarijs. D. d.

Vid. 10. Metex. cõm. 9.

Cũ igitur fuerit oppoſitum in ſitu vnũ multo, manifeſtum eſt, &c. i. et manifeſtũ eſt q, cũ oppoſitum vnius eſt multũ, q idẽ opponitur diuerſo, & ſile opponit̃ diſſimili, & æquale opponit̃ ad non æquale, & talia ſilia, quę opponunt̃ ſibi hoc mõ, aut modo vnius & multi. D. d. Et, cũ ſciæ, quã diximus, eſt cognitio, &c. i. manifeſtum eſt igit̃ q iſtius ſciæ eſt ſcire unũ: & hoc nomen vnum dr̃ de cõtrario ſm q vnum dr̃ contrariũ, & unũ dr̃ de multo: manifeſtũ eſt q hoc nomen cõtrarium dr̃ de multis rebus. D. d. Et vnius ſciæ eſt cognitio omnium, &c. i. & neceſſe eſt propter oĩa iſta, vt vnius ſcię ſit cognitio oĩum modorꝫ cõtrariorꝫ, & eſt iſta ſcia. eſt enĩ eius cognitio modorꝫ vnius. D. d. qm̃, ſi iſta dicuntur, &c. i. qm̃ ſi iſta dñr de multis rebus, tunc cognitio eorꝫ non erit multarꝫ ſciarum. multa. n. quæ ſunt multarum ſciarum, ſunt multa, quę nõ attribuunt̃ vni. iſta aũt, quæ attribuunt̃ vni, ſunt vnius ſcię, ſicut prius declarauimus. D. d. Cũ igit̃ attributio oĩum cõtrariorꝫ eſt ꝓmo, quod eſt primũ eorꝫ. v. g. &c. i. & cùm oĩa iſta hñt primũ, cui attribuunt̃: & fuit neceſſe in hac ſcia ſcire primũ in vnoquoq;, et qũo attribuunt̃ ei ea, quę cõtinent̃ in illo gñe, v. g. q neceſſe eſt ſcire vnũ, cui attribuuntur oĩa, quæ dñr vnum, & ſilr eſt diſpõ de cõtrarijs, & de eodẽ, & de diuerſo: oportet igit̃ præſcire ſm quot modos iſtorꝫ dr̃ vnumquodq; eorꝫ. deinde dixit ſcire attributionẽ eorꝫ ad ſua ꝑncipia, & hoc fecit ĩ tractatu quinto. ĩ illo. n. tractatu poſuit intẽtiones oĩum noĩum, de qbus conſyderat iſta ſcia. D. d. & narrare qũo attribuuntur, &c. i. & narrandum eſt quid eſt primum in vnoquoq; genere iſtarum rerum. iſta. n. inueniũtur plus q̃ in vno tractatu. v. g. quia vnum inuenit̃ in quanto, & in quali, & in ſubſtantia: & primo quærendum eſt primum in prædicamento ſubſtantiæ, dein de in vnoquoque aliorum prędicamentorum. D. d.

quoddam. n. dr̃ primum, qa habet primũ, &c. i. & ſilr oportet ſcire ſm quot modos dr̃ primũ. quoddã. n. dr̃ primũ, quia habet ſpẽm ſpẽrum primi: et quoddam dr̃ primũ, non qa habet aliquam ſpẽm ſp°rum primi, ſed qa habet aliquã actionẽ, aut paſſionẽ primi. i. aut agit, aut recipit actionem aliquã actionũ primi. D. d. Manifeſtũ eſt igitur q oportet ſcire, &c. i. & cũ ita ſit, eſt manifeſtũ q oportet Philoſophũ ſcire definitiones ſubſtantię iſtarũ rerum, & definitionem ſubſtãtiæ, quę eſt cauſa oĩum iſtorum. D. d. & iſta qõ eſt vna earꝫ, etc. i. & iſta, quæ hic declarauimus, eſſe conſyderanda in hac ſcientia, eſt vna quæſtionum difficiliũ, de quibus perſcrutati fuimus in tractatu præcedenti.

Philoſophi ẽ de oĩb° poſſe ſpeculari.

Et Philoſophi eſt de oĩbus poſſe ſpeculari. Si enim non Philoſophi, quis erit, qui cõſyderabit, ſi idem Socrates, & Socrates ſedens? aut ſi vnum vni contrarium? aut quid eſt cõtrarium, aut quoties dicitur? ſimiliter de cæteris quoq; huiuſcemodi? Cùm itaq; vnius, prout vnius, & entis prout entis, hæ per ſe paſſiones ſint, & nõ prout numeri, aut lineę, aut ignis, patet quòd illius ſcientiæ eſt, et quid eſt cognoſcere, & accidẽtia eis. Et nõ in hoc errãt, qui de his conſyderant, tanquam non philoſophantes, ſed quoniam ſubſtantia, de qua nihil ſciunt, prior eſt. Nam, quẽadmodũ & numeri, prout numerus eſt, proprię paſſiones ſunt, vt imparitas paritas, cõmenſuratio æqualitas, exceſſus defectus, & hæc tum abſolutis, tum mutuo relatis inſunt numeris, ſimiliter ſolido, & immobili & mobili, & leui & graui aliqua propria ſunt, ita & enti, prout ens eſt, quædam propria ſunt. & hæc ſunt, de quibus veritatem cõſyderare Philoſophi eſt. Signum autem eſt, quòd Dialectici, & Sophiſtæ eandem quidem, quam Philoſophus ſubeunt figuram. Sophiſtica enim apparens ſolum Sapientia eſt. Dialectici quoque de omnibus diſputant. ens vero commune omnibus eſt. Diſputãt autẽ de his ſcilicet, eò quòd hæc propria Philoſophiæ ſunt. circa idem enĩ genus Sophiſtica, et Dialectica verſatur cum Philoſophia. verum Philoſophia ab hac quidẽ modo poteſtatis, ab illa vero electione vitę differt. Dialectica autem eſt tentatiua, de quibus Philoſophia eſt cognitiua: Sophiſtica vero apparens, exiſtens vero minime.

Vnius vt vnum, & entis vt ens, eędem ſũ paſſiones.

Vnius ſcientię ẽ qd ẽ cognoſcere, & accñtia eis.

Circa idẽ genus uerſatur Dialectica Sophiſtica, & Philoſophia.

Et oportet Philoſophũ habere poſſe conſyderandi in omnibus iſtis. Qm̃, ſi hoc nõ eſt Philoſophi, quis igitur debet perſcrutari de ſermone dicentis q Socrates eſt ſedens, & de ſermone dicẽtis q Socrates eſt ſtans? &, ſi iſti duo ſermones ſunt idem? &, ſi vnum eſt contrarium alteri, quid eſt cõtrarium, & ſm quot modos dicitur? & ſimiliter de alijs ſimilibus? Cùm igitur iſta, & ſimilia ſint accidẽtia vnius ſolius, & paſſiones entis ſimpliciter, & non ſunt paſſiones vnius et entis, ſm q ſunt nu-

merus, aut linea, aut ignis, manifestum est ꝙ scientia, quæ notificat vnum et ens, debet scire quid sit vnum et ens, et quæ sunt accidentia, quæ accidunt eis. Perscrutantes igitur de talibus rebus non peccant, quia non perscrutantur de rebus Philosophiæ, sed peccant, quia non perscrutantur de substantijs istarum rerum, quæ sunt priores. Quemadmodum. n. numerus, s꞉m ꝙ est numerus, habet accidẽtia propria, s. par et impar, et æquale et inæquale, et addens et diminuens, et ista sunt numeri, per se, et sibi adinuicem, et similiter substãtia mobilis et immobilis, & graue & non graue habent alia accidentia prima propria, sic et ens simpliciter habet accidentia propria. et ista accidentia sunt, de quibus Philosophum oportet perscrutari. Et signum eius est, qm̄ Logici et Sophistæ laborãt in hoc, ꝙ Philosophus debet laborare. Sciẽtia. n. Sophistica est sciẽtia deceptoria tantum. Logici autem loquuntur de omnibus rebus. et ens est scientia communis omnibus. Et manifestum est ꝙ isti loquuntur de istis rebus, quę sunt propriæ Philosophiæ. scientia. n. Sophistarum et Logicorum reducuntur in vnum genus, s. genus Philosophiæ. sed differt Philosophia ab altera illarum modo virtutis, ab alia autem per consyderationem regiminis vitę. Logicus. n. scit illud, quod scit Philosophus: Sophista autem existimat scire, & nescit in rei veritate.

5 . Philosophus debet perscrutari de talibus istis quæstionibus, s. quę contingunt enti, in eo ꝙ est ens. Qm̄, si Philosophus non debet perscrutari de sermone dicentis, v. g. ꝙ Socrates est sedens, aut non sedens, aut stãs, vtrum isti duo diuidant falsum & verum, aut nõ, quis igitur debet? Et similiter quis debet perscrutari de contrario, vtrum habeat vnum contrarium, aut plus, & quid est contrarium, & s꞉m quot modos dicitur cõtrarium, & similiter de alijs rebus, quæ assimilantur istis? Et intẽdebat, qm̄, cùm manifestum est ꝙ istæ quæstiones perscrutandę sunt in aliqua arte, & est manifestum ꝙ scientię particulares non perscrutantur de eis, necesse est vt ista scientia vniuersalis perscrutetur de eis. D. d. Cũ igitur ista, & similia sint accidẽtia vnius, &c. i. et cùm istæ q̃ones, & sui similes sunt accidentia vnius in eo ꝙ est unum, & accidentia entis in eo ꝙ est ens, nõ accidentia vnius in eo ꝙ est vnum, aut numerus, aut linea, aut vnus ignis, neq; accidentia entis s꞉m quòd est ens numerus, aut ens linea, aut ens ignis, manifestum est ꝙ scientia, quæ debet declarare ens secundum ꝙ est ens, & vnum secundum ꝙ vnum, debet scire quid est vnum s꞉m ꝙ est vnum, & quid est ens s꞉m ꝙ est ens, & quæ sunt accidentia essentialia propria eis. D. d. Perscrutantes igitur, &c. i. ꝙ illi, qui opinantur ꝙ perscrutatio de istis rebus non est necessaria, non solum peccant, quia dimittunt perscrutationem de rebus, de quibus Philosophus habet perscrutari, sed et quia per hoc ꝙ dimittunt perscrutationem de istis, dimittunt perscrutationẽ de alijs rebus, quæ sunt principia omnium entium: & sic accidit eis, vt nullum ens sciant quod sit in rei veritate. Deinde dedit rationem super hoc, & d. Quemadmodum enim numerus secũdum quòd est numerus, &c. i. & etiam manifestum est, ꝙ quemadmodum numerus, s꞉m ꝙ numerus est, habet accidentia propria, de quibus consyderat Arithmeticus, v. g. parem & imparem, & addens & diminuens, & quædam istorum accidentium sunt accidẽtia propria quibusdam: et similiter substantia mobilis habet accidentia propria, similiter substantia immobilis, & substantia grauis & non grauis habent accidẽtia sibi propria, sic ens, s꞉m quòd est ens habet accidentia propria sibi. D. d. & ista accidentia sunt, &c. i. & de istis accidentibus, quæ sunt entis, s꞉m ꝙ est ens, debet Philosophus perscrutari. Deinde d. Et signum eius est, qm̄ Logici, &c. i. & signum eius, ꝙ Philosophus debet perscrutari de ente, et de suis accidẽtibus, est, quoniam illi, qui volunt assimilare se Philosophis, laborant in perscrutando de istis intẽtionibus, sicut Philosophus debet laborare. & hoc fuit ita, ꝙ isti etiam consyderant de ente consyderatione vniuersali. D. d. Scientia enim Sophistica, & c. i. sciẽtia autem Sophistarum est scientia, quę existimatur esse scientia, sed non est sic. Logici autem loquunt de his omnibus, de quibus Sophista, & Philosophus: & commune est eis loqui de ente. Et, cùm d. ꝙ isti conueniunt in subiecto, dedit modum, s꞉m quem differunt, & d. scientia enim Sophistarum, & Logicorum, &c. i. genus enim istarum trium, in quo consyderant, est vnũ, & est ens simpliciter, sed Philosophia vera differt à Logica per modum scientiæ. Philosophia enim consyderat de ente consyderatione demonstratiua. Logica autem consyderatione probabili. Sophista vero diuidit ab eis per intentionem intentam in via. Sophista. n. intẽdit se videri Philosophũ, vt acquirat gloriam, aut aliud grarum humanarum. Philosophus aũt tm̃ intẽdit scire verũ. D. d. Logicus. n. scit illud, quod scit Philosophus. i. & d. ꝙ Philosophia & Logica dr̃nt modo scię. qa Logicus scit illud, quod scit Philosoph⁹: sed vnus eorũ scit quod scit demõstratiue, & alius probabiliter. Sophista autem nullam habet scientiam, sed tantum facit existimare se esse scientem, & non est.

Qui opinantur sciãt istã nõ eẽ necessariã, accidit eis vt nullum ens sciãt in rei veritate.

Ex hoc patet ens habere proprias passiones.

Cõe ẽ Logicæ Sophisticæ et Metaphysicæ loqui de ente. 1ßẽ. 1. Meta. cõ. 1. & secundo.

Philosophia vera dr̃t a Logica p modũ scię. Sophista vero diuiditur ab eis p itẽtionem intentã in vita.

Item contrariorum altera coordinatio priuatio est, & cuncta ad ens & non ens, & vnũ et pluralitatem reducuntur, vtputa status quidem vnius est, motus vero pluralitatis. Entia vero, & substantiam ferè cuncti cõcedunt ex contrarijs compositam esse. omnes etenĩ principia aiunt esse contraria. quidam par & impar, quidam calidum & frigidum, quidam finem & infinitum, quidam amicitiam & cõtentionem. cætera quoq; omnia videntur reducta ad vnum, & pluralitatem. accipiatur. n. reductio à nobis. principia vero & omnino, & quæ ab alijs, in hæc tanq̃ in genera cadunt. Manifestum itaq; ex his etiã est, ꝙ vnius scientiæ est ens, prout ens est, speculari. Cũcta etenim, aut contraria, aut ex cõtrarijs. principia vero contrariorum, vnum & pluralitas. hæc autem vnius scientiæ, siue s꞉m vnum dicãtur, siue non: sicuti fortassis & veritas se habet. Et quamuis vnum multipliciter dicatur, ad primum tñ cętera reducentur, & contraria similiter. Ac propterea & si ens, aut vnum nõ est vniuersale, & idẽ in omnibus, aut separatum, sicuti fortassis non est, hæc nihilominus ad vnum, illa vero consequenter. Et propterea,

non

non est Geometræ quid contrarium, aut perfectum, aut vnum, aut ens, aut idem, aut diuersum sit, speculari, nisi ex supposito. Quòd igitur vnius scientiæ est ens prout ens est, & quæ ei prout enti insunt speculari, manifestũ est: & ꝙ nõ solum substantiarum, verum etiã eorum, quæ substantijs insunt eadem speculatiua est, ac illorũ, quæ dicta sunt: & de priori & posteriori, & genere & specie, et toto et parte, cæterisque huiuscemodi.

Et etiam, quia priuatio est vna diuisionum contrariorũ, & oĩum, quæ attribuunt̃ enti & non enti, & vni & multo, sicut quies attribuit̃ vni, & motus multo. Et oẽs dicunt ꝙ entia, & substantia cõponunt̃ ex contrarijs. & oẽs loquentes dicũt ꝙ principia sunt cõtraria. quorũ quidã dicũt ꝙ principia sunt par & ĩpar, & quidam calidum & frigidum, & qdam finitũ & ĩfinitum, & quidã litem & amicitiã. & hoc apparet ꝙ oĩa ista & alia attribuuntur vni, & multo. & ideo sciendum est cui attribuuntur ista. principiorũ aũt aliorum ab istis ista sunt quasi gña. Et manifestum est ex his ꝙ vnius scientiæ est consyderatio de ente. Oĩa. n. aut sunt cõtraria, aut ex cõtrarijs. & principia cõtrariorũ sunt vnum & multum. & vna sciã habet consyderare de istis, & si dñr de vno, & si non dñr. & videtur ꝙ iste sermo cõuenit veritati. Sed si vnum dr̃ multis modis, tunc oẽs modi eius attribuunt̃ vni primo, sicut alia cõtraria attribuunt̃ primo. Et iste sermo est possibilis, & si ens, & vnũ nõ fuerint idẽ vl̃e prędicabile de oĩbus etiam, & si non differunt ab alijs. vr̃. n. ꝙ non est sic: sed quædã attribuunt̃ vni, & quędã ei, quod consequitur vnum. Et ideo Geometra nõ habet dicere quid est contrariũ, & qd est vnum, & qd perfectũ, & idem & diuersum, nisi ſm modũ arocenix. Manifestum est igit̃ ꝙ vna sciã habet consyderationẽ de ente simpl̃r, et ꝙ ista sciã habet consyderare non de substantijs tm̃, sed de his, quæ sunt substantiarũ ẽt, s. p̃dictis, & ante & post, et gñe & forma, & vl̃i & p̃ticulari, & alijs similibus.

6 Et oportet etiam Philosophum consyderare de priuatione, et de modis eius. priuatio. n. est vna diuisionũ oppositorum. & declaratum est, ꝙ ista scientia consyderat de oppositis. & etiam ista scientia consyderat de omnibus rebus: & omnia, aut sunt ens aut non ens, & priuatio est non ens. Et intendebat declarare ꝙ hæ duæ differentiæ sunt vniuersaliores rerum opinabiliũ, sicut vnum & multum rerum entium. & d. sicut quies attribuitur vni. & intendebat ꝙ omne indiuisibile est immobile, & omne mobile est corpus, & omne diuisibile habet multitudinẽ. D. d. Et omnes dicunt ꝙ entia, &c. i. et omnes conueniunt in hoc, ꝙ principia sunt contraria, licet quidam dicũt ꝙ sunt par & ĩpar. D. d. & hoc app̃et, &c. i. & app̃et de istis, ꝙ oĩbus istis cõia sunt vnum & multum. & ideo sciendum est à Philosopho prima contraria, quibus attribuuntur omnia contraria. D. d. principiorum autem aliorum, &c. i. principiorum autem, quæ sunt sub istis principijs, ista principia sunt quasi genera. D. d. Et manifestũ est ex his ꝙ vnius scientiæ, &c. i. & manifestũ est, cùm ista scientia consyderat de contrarijs, ꝙ habet consyderare de ente in eo ꝙ est ens. Entia enim aut sunt contraria, aut composita ex contrarijs. & caput huius contrarietatis est vnum & multum. Et ista diuisio est ſm probabilitatem, & si non secundum necessitatem. corpus. n. qntum, nec est contrarium, nec ex contrario. & similiter apparet econuerso, s. ꝙ qui consyderat de ente, debet consyderare de contrarijs. D. d. & vna scientia habet consyderare, &c. idest & vna scientia habet consyderare de vno & ente, si dicantur de vno, aut pluribus. Et videtur ꝙ iste sermo conueniat veritati, scilicet ꝙ ens & vnum dicuntur multis modis. sed & si dicãtur multis modis, attribuuntur tamen alicui primo in eis, sicut alia contraria attribuuntur alicui primo in eis. Et d. hoc quia, si non essent attributa alicui vni, nõ consyderaret de eis vna ars. & d. hãc quæstionem propter errorem dicentis ens esse vnum. D. d. Et iste sermo est possibilis, &c. i. ꝙ dicere vnum significare multum est possibile. & si ens & vnũ non significant nisi vnam intentionem vniuersalem in oĩbus rebus dictam vniuoce, neq; etiã fuerit diuersum ab oĩbus rebus. Et d. hoc, quia isti duo modi sunt impossibiles. et ideo dixit. videtur. n. ꝙ non est sic. i. ꝙ vnum nõ est huiusmodi, s. ꝙ significet vnam intentionem in oĩbus rebus, neque est etiam intentio diuersa in omnibus rebus. D. d. sed quædam attribuuntur, &c. i. & verum est ꝙ quędam, de quibus vnum dicitur, attribuuntur primo vni, & quædam vni consequenti primum, & quædã vni consequenti secundum. & sic de alijs. D. d. Et ideo Geometra, &c. i. & ideo Geometra nõ habet declarare qd est contrarium, & perfectum, & vnum, & idem, & diuersum: nisi declararet ꝙ aliquod istorum est negatum ab aliquo, aut affirmatum cum aliquo, scilicet secundum quòd appropinquat illud suo subiecto, in quo consyderat. D. d. Manifestum est igitur quòd vna scientia habet, &c. i. manifestum est igitur ex istis rebus p̃dictis ꝙ vna est scientia, & ꝙ ista debet consyderare de ente, ſm ꝙ est ens, & de accidentibus eius. & est etiam manifestum ex prædictis ꝙ ista scientia habet consyderare non tantum in substãtijs, sed ẽt in eis, quæ accidunt substantiæ ſm ꝙ est substantia, v. g. de eis, quæ iam numerata sunt: & de ante & post, & de genere & forma, & de toto & parte. omnia enim ista sunt accidentia essentialia enti, ſm ꝙ est ens: sed quædam sunt opinabilia, & quædam entia.

Documentũ. Corpus quintũ nec est contrariũ, nec compositum ex cõtrarijs. Idẽ 1. Cæ. 20. & in lib. de substantia orbis fere per totũ.

Documentũ

Priuatio est non ens. vide 1. Physi. cõ. 79.

Omne indiuisibile est immobile, & omne mobile est corpus. Idẽ 6. Ph. 32.

Summa Secunda. De Principiorum cognitione.

Caput Primum. Ad Philosophum consyderationem de Principijs omnibus communibus pertinere.

DIcẽdum autem est, vtrum vnius, an alterius scientiæ est de hisce, quæ in Mathematibus dignitates nominantur, & de substãtia speculari. Patet itaque ꝙ vnius est, & eius, quæ Philosophi est, consyderatio. Omnibus enim entibus insunt, sed non alicui generi separatim ab alijs. & omnes quidẽ vtuntur, quia entis, prout entis sunt. vnumquodq; autem genus ens. at eatenus vtuntur, quatenus eis satis est. hoc autẽ est, quantum illud continet genus, de quo demonstra-

ctiones afferũt. Quare, cùm pateat quòd, prout entia sunt, eis insunt (hoc nanq; eis commune est) illius de his speculatio est, cuius est de ente, prout ens est cognoscere. Propter q; nemo eorum, qui particulariter consyderãt, conatur aliquid de his, siue quatenus vera, siue nõ, dicere. nec eni Geometra, nec Arithmeticus, sed Naturalium quidem merito hoc facientes. soli nanq; putabant & de tota natura, & de ente consyderare. Cùm autem aliq̃s adhuc superior Naturali sit (natura nãq; vnum quoddam entis genus est) illius vniuersalis, & circa primam substantiam speculatiui profecto fuerit de his etiam consyderatio. est autem Naturalis sapientia quædam, sed non prima.

Et quęrendũ est, vtrum vna scĩa habet consyderare de vniuersalibus, q̃bus vtunt̃ sciẽtiæ Mathematicę, & cõsyderat de substantijs, aut scĩa de primis propõnibus est alia à scĩa substantiarũ. Manifestũ est igit̃ q; cõsyderatio de istis est vnius scĩæ, s. scĩæ Philosophiæ. Ista. n. sunt oĩum entiũ, & non sunt vnius gñis proprij. & oẽs scĩæ vtuntur istis, q̃a sunt entis simpliciter. & genus cuiuslibet istarum est ens. et scię vtunt̃ istis s̃m q̃titatem sufficientẽ. & ista q̃titas est s̃m modũ eorũ, quæ cõtinentur sub gñe, quod volunt dem̃rare. Manifestũ est igit̃ q; istę dignitates vl̃es sunt oĩum scĩarum vl̃r, & ens cõicat istis, s. q; illud, quod notificat ens simpl̃r, notificat ista ẽt. cognitio. n. eorum est vna. Et ideo nullus consyderantiũ de particularibus intromittit se ad dicendũ in eis aliq̃d, neq; vere, neq; nõ vere, neq; Geometra, neq; Perspectiuus. sed q̃dam Naturales dixerũt in hoc aliq̃d: quia isti soli existimãt se perscrutari de cognitione vl̃is naturæ, & entis. Sed, cùm alia scientia est magis alta Naturali scĩa (natura. n. est vnum genus generum entis) & ideo consyderandum est de istis ab eis, qui perscrutantur de cognitione totius, & de prima substantiarum. scientia enim Naturalis est vnius modorũ scientiarum, sed nõ est prima sciẽtia.

7 Cùm declarauit quòd ista scientia consyderat de ente, & omnibus attributis ei, vult perscrutari etiam vtrum ista scientia habeat consyderare de primis propositionibus vniuersalibus, quæ sunt principia omnis demonstrationis. & si habet, quomodo vtitur in eis, & quibus propositionibus. & est vna quæstionum prædictarum in tractatu præcedenti. Et d. Et quærendũ est, vtrum, &c. idest & oportet perscrutari Philosophum, vtrum vna scientia habeat consyderare de principijs vniuersalibus omnibus scientijs speculatiuis, & consyderare de substantia: et sic erit ista scientia consyderans de hoc, sicut consyderat de substantia: aut scientia, quæ coosyderat de principijs cognitionis vniuersalis, est alia à scientia, quæ consyderat de principijs substantię. Deinde d. Manifestum est igit̃, &c. idest dicamus igitur quòd manifestũ est ex hoc, quod dico, quòd consyderatio de istis principijs est vnius scientiæ, scilicet istius, quæ est scientia Philosophi. Ista enim principia sunt communia omnibus generibus entium, de quibus consyderant artes speculatiuæ. & quod est commune omnibus generibus entis est accidentium entis secundum quòd est ens: & quod est tale, debet consyderari ab eo, qui consyderat de ente simpliciter, scilicet Philosopho. Et, quia omnis scientia vtitur aliquo proprio, & iam d. quòd omnes scientiæ vtuntur istis, incœpit dicere modum, secundum quem scientiæ particulares vtuntur istis principijs vniuersalibus, & d. & omnes scientiæ vtuntur istis, &c. idest & scientiæ particulares vtuntur his principijs, quia sunt entis, secũdum quod est ens, quod est genus omnium. Et, quia aliquis potest dicere, quomodo scientiæ particulares vtuntur re, quæ non est sui generis, incœpit declarare modum, quem declarauit ĩ Posterioribus, & d. & scientię vtuntur istis secundum quantitatem, &c. idest & scientię particulares vtuntur quolibet istorum principiorum vniuersalium, non secundum quòd sunt vniuersalia, sed secundum quantitatem sufficientem illi scientiæ, secundum quòd arctantur ad subiectum proprium, de quo consyderat illa ars: sicut dicit in Posterioribus. verbi gratia quia Geometra dicit io loco huius, de nullo simul affirmatio & negatio, illud, quod est appropriatum suo subiecto, quòd scilicet omnis linea est symetra aut assymetra, & æquale similiter aut inæquale non sunt secũdum collocationem specierum sub vno genere, sed secundum collocationem proprij sub communi. & hoc, sicut declaratum est in Posterioribus. Deinde d. Manifestum est igitur quòd istę dignitates, &c. idest, & cùm omnis sciẽtia cõsyderat de istis principijs modo proprio, manifestum est q; scientia, quæ vtitur eis per se, & generaliter, est vniuersalis omnibus sciẽtijs: & est Philosophia. Deinde d. & ens communicat, &c. idest, & communicat istis principijs in cognitione eius. qui enim scit ens, scit illud ex istis principijs. necessaria enim est in cognitione entis principiorum cognitio. D. d. Et ideo nullus consyderantium, &c. idest, & quia scientia istorum est vniuersalis, nullus loquentium in scientijs particularibus intromisit se ad loquendum de eis, sed tantum quidam Naturales locuti suot de istis. existimant enim q; sua scientia est vniuersalis, quæ debet cõsyderare de ente secundum quòd est ens. et causa huius existimationis est, scilicet quòd nullum est ens nisi naturale. D. d. Sed, cùm aliqua scientia fuerit magis alta. idest, sed cùm declaratum est quòd alia scientia est magis alta, & magis communis scientia Naturali: & illa debet consyderare de ente abstracto, & de entibus abstractis, quoniam scientia Naturalis non coosyderat oisi in quibusdam generibus entium, s. mobilibus: necesse est vt ista scientia perscrutetur de istis principijs & propõnibus. & hoc intẽdebat, cũ d. & ideo consyderandũ est de istis, &c. Et intendit per primam substantiam primum principium substantiarum, & est Deus. & scientia Naturalis non est ista scientia, quia non consyderat de primo ente. Primum autem hic est illud, quod est prius esse & nobilitate & causalitate.

Quæcunque vero quidam eorum, qui de veritate dicunt, quo nam modo oportet admitti, dicere conantur, propter ignorantiam Resolutiuorum hoc faciũt. oportet enim accedere hæc edoctum, sed nequaquam, dum audiunt quærere. Quòd itaque Philosophi, & eius, qui de tota substantia, quoad natura fert, speculatur, etiam de principijs syllogisticis est

Prio Posteriorum tex. cõ. 24.

Naturalis ß consyderat de prĩo ente. quod quo intelligẽdum sit, vide primo Ph. cõ. vltio. & 8. Phy. 26.

cis est consyderare, manifestum est. Decet autem illum, qui maxime circa quodque genus cognoscat, ut dicere habeat certissima rei principia. quare & illum, qui de entibus, prout entia, omnium certissima. hic autem est Philosophus. Omnium autem certissimum principium est, circa quod impossibile est mentiri. Notissimū etenim, vt huiusmodi sit, necesse est. circa nanque illa, quæ non cognoscunt, decipiuntur omnes. Et non ex suppositione. quod enim necesse est illū habere, qui quoduis entium intelligat, hoc non est suppositio. quod autē cognoscere illū necesse est, q aliqd cognoscat necesse est, vt veniat habens illud. Quòd igr̄ tale principium oium certissimum est, patet. Quid aūt illud sit, deiceps dicamus.

Oīum certissimum principiū est, circa qd ipossé est mentiri.

Quidam autem loquentes intromittunt se ad declarandum veritatem, & quomodo scienda est veritas; sed non possunt hoc, quia nesciunt Analytica. sed oportet addiscentem verum primo scire ista, & non quærere ea, cū quæretur ab eo de eis. Manifestum est igitur ex istis principijs quòd Philosophus debet consyderare de rebus, quæ sunt magis altæ omnibus substantijs in rei veritate, & debet perscrutari de principijs syllogismi. & qui habet cognitionem alicuius generis debet posse narrare, quæ sunt principia illius generis permanentia in rei veritate. & ideo oportet illum, qui habet cognitionem entium simpliciter, vt possit narrare quæ sint principia eorum in rei veritate. Philosophus autem habet cognitionem entium simpliciter, & ipse potest narrare principia vera. Et primum in rei veritate, quod est magis permanēs quàm alia principia, est illud, in quo deceptio non est possibilis. Necesse est enim vt istud principium sit valde manifestum, & notum. homines eni non decipiuntur, nisi in eo, quod nesciunt. Et oportet illum, qui habet cognitionem alicuius entis, scire primum in rei veritate sine anaron. hoc enim primum non habet anaron, sed necesse est concedere illud illum, qui habet cognitionem entis. hoc enim necessarium est ei. Manifestū est igitur quòd primum verum permanēs magis quàm alia principia est, quod narrauimus. Et paulo post narrabimus, quod est primum.

Cùm declarauit, q̄ ista scientia habet cōsyderare de
8 principijs cognitionis, vult declarare modum cognitionis, qui est possibilis principijs, & modum, qui est impossibilis, & d. Quidam autem loquentes, &c. i. quidam autem loquentes in scientijs speculatiuis volunt demōstrare primas ꝓpositiones. et isti sunt, quos dixit in Posterioribus, quibus contingit aut circulo, aut demonstratione procedere in infinitum. D. d. & quomodo scienda est veritas. i. quærebant quibus propositionibus, & quibus principijs oportet scire uerum existens in primis propositionibus. et hoc non possunt, quia nō inueniunt propositiones manifestiores primis: & etiam quia contingit eis, aut circulo, aut demonstrationem procedere in infinitum. Et causa erroris eorum fuit, quia nesciunt quod dictum est in Analyticis de disputationibus primarum propositionum, & de differentia illius, quod est notum per se, & illius, quod est notum per aliud. Deinde dicit modum, qui sciendus est ab addiscente veritatem de istis principijs, & d. sed oportet addiscentem, &c. idest sed quærens veritatem de istis principijs debet scire modos eorum, & in quo differunt ab alijs. & hoc erit, cùm fuerint parata, & nota apud ipsum, cùm quæsitus fuerit de eis, & non fuit indigens quærere ea. Deinde incæpit dicere quòd Philosophus debet consyderare de istis, & dicit. Manifestum est igitur ex istis, &c. idest manifestum est quòd, quemadmodum Philosophus debet consyderare de prima substantia, quæ est altior omnibus substantijs, sic habet etiam consyderare de rebus, quæ sunt magis veræ, quàm altæ & magis altæ, scilicet de principijs syllogismi. syllogismus enim est vnum entium, de quibus consyderat Philosophus: & Philosophus debet consyderare de principijs entium. Deinde incæpit declarare hoc alio modo, & d. & ideo oportet illum, qui habet cognitionem, &c. idest, & quemadmodum oportet habentem cognitionem alicuius generis, vt habeat posse ad sciendum principia cognitionis in illo genere, & ordines eorum in cognitione, sic oportet cōsyderantē in ente sm̄ q̄ est ens hr̄e posse ad sciendū p̄ncipia cognitiōis in eo q̄ est cognitio, nō p̄ncipia alicuius cognitionis. D. d. Et primum in rei veritate, quod est, etc. i. & oportet scire primum ex istis principijs quod est magis manifestum omnibus: & illud primum est, in quo est impossibile decipi, aut errare. Et hoc, quod dixit, manifestum est. quemadmodum enim oportet Philosophum attribuere quodlibet genus generum entium alicui post in illo genere, & scire quid est illud primum, ita oportet ipsum, cùm consyderauerit de primis propositionibus, attribuere omnia, quæ sunt in illo genere alicui primo in eis, & scire quid est illud primum, quod est causa fidei in omnibus. Deinde d. Necesse est enim, vt illud primum, &c. idest & descripsimus primum in cognitione, quod est illud, in quo impossibile est decipi: quia necesse est vt illud primum sit valde manifestum & clarum nobis magis, quàm alia. & quod est tale, impossibile est, vt aliquis decipiatur in eo. omnes enim homines non decipiuntur nisi in eo, quod nesciunt, aut in eo, cuius cognitio non est valde manifesta. D. d. & oportet illū, qui habet cognitionem, &c. idest & oportet illum, qui scit primum, vt sciat verum, quod non habet contradictorium. contradictorium enim primi est falsum. Deinde d. sed necesse est concedere, &c. idest, quia ex eo acquiritur cognitio entium, & vniuersaliter omnis habens scientiam, aut fingens se habere, necesse est ei concedere hoc principium esse. Deinde d. Manifestum est igitur quòd primum verū, &c. idest &, cùm hoc declaratum est, manifestum est quòd primum verū, quod est magis verum omnibus alijs, debet disponi secundum quòd diximus, scilicet quòd sit impossibile vt declaretur per aliud: et vt sit manifestum maxime, ita quòd nulla deceptio accidat in eo. et post declarabitur quòd principium est tale.

Prio Poste. tex. cō. 6.

Idem. 2. Meta. cōm. 1.

Hoīes n̄ decipiunt, nisi in eo q̄d nesciunt: aut in eo, cuius cognitio nō est valde manifesta.

Idem enim simul inesse & non inesse eidē, & secundū idem, impossibile est. & quæcunque alia annotaremus, sint ad Logicas difficultates annotata. hoc autem omnium est principiorum certissimum. habet etenim dictā an-

Metaphy. cū com. Auer. Ee iij notationem

notationem. Impossibile nanque est quempiam idem putare esse & non esse, quemadmodum quidam Heraclitum dicere arbitrabantur. non enim necesse est quæcunque quis dicat, ea etiam putare. Quòd si non contingit inesse eidem contraria: annotententur autem à nobis etiam huic propositioni consueta, contraria vero opinio opinioni est, quæ contradictionis est. Et patet quòd impossibile est simul eundem idem arbitrari esse, & non esse. simul etenim haberet opiniones cõtrarias, qui de ea re haberetur mendax. Quare omnes demonstrantes ad hanc vltimam opinionẽ reducunt. natura etenim hæc cæterarum quoque dignitatũ omnium principium est.

Caput Secundum. Disputatio contra eos, qui contingere idem esse, & non esse dicunt, & ita arbitrari.

SVnt autem quidam, qui, vt diximus, ipsi quoque dicunt, contingere idem esse, & nõ esse, & ita arbitrari. vtuntur autem hac oratione multi quoque eorum, qui de natura tractant. Nos autem nunc accepimus, tanquam impossibile sit, de eodẽ simul esse & non esse. & per hoc monstrauimus, quòd certissimum hoc cunctorum principiorum est. Conantur autem quidam hoc quoque probare, propter ignorantiam. Est etenim ignorantia, nescire quorum oportet quærere demonstrationem, & quorum non. etenim omnino impossibile est omnium esse demonstrationem. in infinitum nanque progrederetur: quare nec hoc modo esset demonstratio. Si autẽ aliquorum non oportet quærere demonstrationẽ, quod magis principium esse tale iudicarent, dicere non haberent. Est autem etiam de hoc demõstrare, redarguendo quòd impossibile est, dummodo aliquid dicat, qui dubitat. Quòd si nihil, ridiculum est quærere rationẽ ad eum, qui nullius habet rationem, quatenus nullam habet rationem. similis nanque plantæ talis est, prout talis est. Demonstrare vero redarguendo, dico differre à demonstratione: quia qui demõstraret, videretur petere quod à principio. cùm autem alia huiusce causa sit, redargutio, & non demonstratio.

Ignorantia quid.

Sed oportet nos distinguere primo, quòd impossibile est vt vnum sit in duobus simul, & omni modo, & alia similia istis, quæ erunt distincta à nostra indigentia in quæstionibus Logicis difficilibus. hoc igitur est primũ, quod est magis firmum oĩbus pricipijs. in eo enim est distinctio dicta. Nullus enim hominũ posset existimare quod affirmatio & negatio sunt idẽ, sicut quidam existimant quod Heraclitus dicebat. nõ enim est necesse quod illud, quod aliquis dicit, existimetur esse verum necessario. Quoniam, si hoc fuerit sic, possibile erit vt cõtraria sint in eodem. & ideo oportet nos distinguere primo i hac propositione etiã quod assueti sumus distinguere. quoniam, si cõtradictoria opponuntur sibi adinuicem, manifestum est quod impossibile est vt aliqs existimet vt affirmatio & negatio sint insimul. cõtingit. n. peccantibus hoc peccato opinari quòd contrarietas est simul. Et ideo omnes, qui vtuntur hac demonstratione, perueniunt ad hãc dignitatem per vltimam. ista enim dignitas prior est omnibus dignitatibus vniuersalibus cõmunibus naturatis. Et quidam, sicut diximus, fingunt posse esse existimare quod affirmatio & negatio sint simul idẽ, sicut narrauimus & dicunt hoc multi Naturales. Nos autem iam diximus quod impossibile est vt affirmatio et negatio sint simul. & ideo declarauimus quod hoc principium est firmissimum omnium principiorum. Et quidam laborant ad declarandũ hoc primũ per demonstrationem propter suam ignorantiam, & paucitatem suę instructionis. Est enim male instructus, qui nescit in quibus oportet quærere demõstrationem, & in quibus non oportet. impossibile enim est vt demonstratio sit in omnibus rebus vniuersaliter. quoniam, si hoc esset possibile, tũc res essent infinitę: & secundum hunc modum non erit demõstratio etiam. Si autem sunt aliqua, de quibus oportet quærere, & aliqua, de quibus non oportet quærere demonstrationem, neque potest aliquis dicere quòd aliud principium est sicut istud principium, sed neque aliud prius eo. Et possibile est, vt aliquis accipiat demonstrationem secũdum modum erroris, quòd hoc est impossibile si aliquis dicat à quo quæritur in hoc. Si autem nihil dicit, rectum est deridere illum quærentem sermonem, à quo nullum sermonẽ habet. quoniam qui est talis, similis est plantis in hac dispositione, secũdum quam est. Et, si finxerit quòd differentia est inter demonstrationem secundum hunc modum erroris, & demonstrationem simplicem, quia ille, qui inducit demonstrationem, si existimauerit quòd iducit eam ex primo noto, & causa est aliud, hoc erit error, & non erit demonstratio. & omnia ista sunt concessio, quòd sermo aut affirmat ali- 8
quid, aut negat aliquid.

Cùm disposuit primum, quod est manifestius oĩbus dispositionibus proprijs sm quod est primum in cognitione, incoepit notificare quid est hoc primum, et d. Sed oportet nos, &c. i. & cùm declaratum est quod Philosophus debet cõsyderare in principijs cognitionis, manifestum est quod primo debet distinguere primum. quod si 9

Sine primo principio non potest esse philosophari.

homo

homo nõ concesserit, ĩpossibile est philosophari. & est ꝙ impossibile est, vt duo opposita sint ĩsimul, & eodẽ modo alia principia similia isti in cognitione. ver. g. ꝙ dictiones habent significationes terminatas, et ꝙ definitiones sunt necessariæ. D.d. hoc igitur est primũ qd est magis firmum omnibus principijs, &c. i. et principium, dicens ꝙ duo opposita non congregantur simul in eadem re, & eodem modo, est primum, et manifestius oĩbus principijs. illud. n. contingit dispositionibus, quibus primũ disponitur. Est enim manifestius omni propositione, & nullus decipiť in ea, & nulla demonstratio est demonstratio, nisi concedendo istam propositionẽ. D.d. Nullus. n. hominum, &c. i. & diximus ꝙ istud primũ est illud primum, ꝙ posuimus. qa impossibile est vt aliquis decipiať in hoc primo. s. ꝙ affirmatio & negatio sint idem, sicut dicitur ꝙ Heraclitus opinabatur hoc. D.d. non. n. est necesse, &c. i. et sermo istius hominis non est verus. non. n. omne, qd existimatur, & dicitur, debet esse verum, adeo ꝙ homines credantur in duobus in vtroq; contradictorio. D.d. Quoniã, si hoc fuerit sic, &c. idest quoniã, quando aliquis existimauerit aliquid esse, & alius existimauerit illud non esse, et vtrunque fuerit verum, tunc negatio & affirmatio erũt simul in eodem. D.d. & ideo oportet nos distinguere primo, &c. idest & ideo oportet nos dicere, in defendendo hãc propositionem, illud, quod assueti sumus dicere, quoniam manifestum est per se quòd affirmatio & negatio non congregantur insimul. D.d. contingit enim peccanti, &c. idest contingit enim dicenti hoc, opinari quòd duo contraria existant simul in eodem actu. ver. gr̃a quòd idem est calidum & frigidum simul, & ens non ens. quod est impossibile. D.d. Et ideo omnes, qui vtuntur demonstratiõe, &c. i. & testatur huic opinioni hoc, quòd omnis, qui vtitur demonstratione, & vniuersaliter syllogismo, ponit hanc dignitatem, s. quòd contradictoria non congregantur. & ideo ista dignitas est prior omnibus dignitatibus, & communis naturaliter omnibus. impossibile enim est vt disputatio, aut ratiocinatio fiat sine illa. Deinde dicit. Et quidam, sicut diximus, etc. idest, sicut diximus, quidam existimãt quòd idem est negatio & affirmatio. & ideo declarauimus quòd hoc principium est firmius omnibus principijs, scilicet quòd, si isti non negarent hoc principium, non loquerentur de eo. sed, quia destruens hoc principium destruit Philosophiam, oportet sollicitari in defendendo ipsum. Sed, quia hoc non potest demonstrari, sed tantum homo vtitur in defensione eius sermonibus veris, & valde probabilibus, quos nullus potest negare, & quidam errant in hoc, & existimant ipsum posse demonstrari, dicit. Et quidam laborant, &c. idest & quidam existimant possibile esse demonstrare hanc propositionem, dicentem quòd duo contraria non congregantur. & hoc contingit eis, quia non fuerunt instructi per Dialecticam: & quia ignorant differentiã inter ea, quæ indigent demonstratione, & inter ea, quæ non indigent demonstratione. Deinde d. impossibile enim est, &c. i. & d. ꝙ impossibile est hoc principium demonstrari, qm̃, si hoc principium, quod est manifestissimum omnium principiorum fuerit demonstratũ, necesse est vt omnia vniuersaliter habeant demonstrationem. Et, si principia demonstrationis habeant demonstrationẽ: & omnis demonstratio fiat ex principijs: necesse est vt omnis demonstratio habeat demonstrationem, & vt procedat hoc in infinitum. & sic nulla demonstratio erit. & ideo dixit. & fm hũc modum non erit demonstratio, i. fm processum in infinitum. D.d. Si autem sunt aliqua, de quibus oportet quærere, &c. i. si autem posuerimus ꝙ quædam sunt, de quibus fit demonstratio, & quædam de quibus impossibile est vt fiat demonstratio, impossibile est vt aliquis inducat demonstrationem, ꝙ hoc principium est verum: nisi sit demõstratio errans, si ille, qui hoc dicit, dicat aliquid, i. aliquod intelligibile. Et d. hoc. quia, cũ dicit aliquod intelligibile, ponit hoc fundamentum, s. ꝙ duo opposita non congregantur insimul. D.d. Et, si finxerit, &c. & dicit hoc. quia qui non cõcedit hoc fundamentum, non potest dare fundamentum verũ, neq; errans. qui enim intelligit demonstrationem errantem, tãtum errat in hoc, quia accipit hoc, quod non est causa pro causa. & ideo negans hoc fundamẽtum, non potest facere demonstrationem, neq; modum erroris. &, cũ ita sit, tunc inter istas duas demonstrationes non est differẽtia in hoc, adeo ꝙ aliquis fingat esse possibile demonstrationem fieri de hoc fundamẽto fm modum erroris. quoniam, cùm duo opposita fuerint vera, nullus erit omnino demonstrator.

Principium vero ad hęc omnia * nõ petere vt aut esse aliquid, aut nõ esse dicat (hoc enĩ fortassis aliqs esse putaret quod à pricipio petere) sed aliquid significare et sibi ipsi & alteri. hoc enim necesse est, si quidem aliquid dicat. Quòd si non, tali non esset sermo, nec sibi ad seipsum, nec ad alium. Si autem aliquis hoc concedat, erit demonstratio. iam enim erit aliquid determinatũ. attamẽ nõ qui demõstrat, sed qui sustinet, causa est, tollens enim orationem, sustinet orationẽ. * Primo igitur manifestum est hoc ipsum verũ esse, quòd nomen esse hoc, aut nõ esse significat. quare nõ vtiq; omne ita, & non ita se habet. Item si homo vnum significat, sit hoc animal bipes. dico aũt vnum significare hoc si hoc est homo, si quid hõ sit hoc est homini esse. Nihil autẽ differt, etiam si plura quis significare dicat, solum aũt sint determinata: imponeretur etenim cuilibet orationi aliud nomẽ. dico autem utputa, si non dicat hominem unum significare, sed multa, quorum unius quidẽ una oratio, animal bipes, sint autem cæteræ quoq; plures, determinatæ uero numero. imponeretur etenĩ proprium nomen secũdum quãq; orationẽ. Quòd si non poneretur, sed infinita significare dicat, manifestũ est quòd non esset oratio. nõ vnum enim significare nihil est significare, nominibus vero nõ significãtibus, perit ipsa reuera disputatio, & ad inuicem, & ad seipsum: nihil enim intelligere contingit nihil vnum intelligentes. Quòd si contingit, imponetur nomen huic rei. vnum.

* a. l. legit affirmatiue, sed melior negatiua ait Alex.

* Ex Alex. adde hæc. Præterea ꝙ hoc concessis, concessũ aliqd verũ eẽ sine demõstratiõe: quare nõ eẽ vtiq; sic, & non sic se habet.

Primum igitur omnium istorum est cõcedere ꝙ sermo aut negat aliquid, aut affirmat aliquid. & dignum est existimare quòd hoc primum solum manifestum. Et necesse est vt sermo loquẽtis sit signum de aliquo apud ipsum, & apud aliũ, si aliquid dicit. Quoniam, si hoc non fuerit, non poterit disputare neq; secum, neq; cum alio. Si igitur aliquis cõcesserit

rit hoc, erit demonstratio. concedet enim aliquid esse terminatum finitum. & causa essendi hoc est inducens demonstrationem. sed ille, cui contingit concedere quòd negat loquelam, contingit ei concedere loquelã. Manifestum est igitur primo ꝙ iste sermo est verus. nomen enim est signum ad affirmãdum aliquid aut negandum. &, si ita sit, affirmatio alicuius, & negatio non est simul. Et etiam, si hoc nomen homo significat vnũ, sit illud vnũ animal bipedale, & dico ꝙ hoc nomen homo significat hanc vnam intentionem, si dicitur hoc esse hoiem, ſm ꝙ est homo in rei veritate. Et, si aliquis dixerit ꝙ hoc nomen significat multa, sed illa sunt terminata, non erit differentia inter sermonem eius, & inter primum sermonem. impossibile enim est ponere multa nomina de vnaquaq; rerũ nomen conueniens definitioni rei. ver. g. si aliquis dixerit ꝙ hoc nomen homo non significat vnum, sed multa, & ꝙ vnumquodq; illorum multorum habet definitionem, & habet rationem, dicentẽ animal bipes, & finxerit ꝙ hoc nomen homo significat illud, quod definit̃ per hanc rationem, & alia multa, quæ definiuntur ꝑ alias rationes, sed illa sunt terminata numero, dicemus ꝙ possibile est ponere nomẽ proprium vnicuiq; istorum, ſm ꝙ contingit suæ definitioni. Si autem aliquis dixerit ꝙ impossibile est ponere nomen proprium vnicuiq; istorũ, ſm ꝙ conuenit definitioni eius, & finxerit ꝙ vnum nomen significat multa infinita, manifestum est ꝙ illud nomen non est definitio oino. quod enim non significat vnum non significat aliqd. & si noia nihil signãt, destruetur sermo, & loquela inter nos: & in rei veritate destruetur nostra consyderatio. qui. n. non intelligit aliquid esse vnum, impossibile est vt aliquid intelligat omnino. Qui autem intelligit aliquid esse vnum, possibile erit vt ponat vnum nomen huic alicui intellecto.

Et dignum est existimare ꝙ hoc, &c. i. sermo, ꝙ negare & affirmare non congregantur insimul. D. d. rationẽ super hoc, à qua aliquo modo non potest negans hoc euadere, et d. Et necesse est vt ſmo loquẽtis, &c. i. dicamus igitur ꝙ necesse est homini concedere ꝙ sermo dicentis, i. ꝙ sua loquela signãt illud, ꝙ est in eius anima apud ipsum, & apud ipsum, cùm quo loquitur, sed ille, qui loquitur, dicit aliquod intelligibile. ꝙ si illud, qd dicit, nõ fuerit itelligibile apud ipsum, & apud audientem nõ fit disputatio, neq; ad ipsum, neq; ad alterum. D. d. Si igitur aliquis concesserit hoc, &c. i. si igit̃ aliquis concesserit ꝙ dictiones habẽt proprias significationes, concedit demõstrationem esse, & hoc principium esse, super quod fundat̃ demonstratio. concedit. n. quòd dictiones significant res terminatas finitas, & non diuersas res, *non oppositas, sicut contingit
* a.l. nedum dicenti quòd affirmatio & negatio sunt idem, v. g. homo & non homo. D. d. & causa essendi, &c. i. & causa fidei huius, s. hoc principium esse, est ille, qui inducit demonstrationem ad negandum ipsum. quoniam negando demonstrationẽ contingit ipsum dicere demonstrationẽ esse. D. d. sed ille, cui contingit cõcedere, &c. idest sed contingit ei cõcedere illud, quod negauit. qui enim negat loquelam, contingit ei cõcedere loquelam esse. non enim negat loquelam nisi per loquelã. loquela enim nõ significat aliquid, nisi cõcedendo quòd duæ contradictoriꝫ non congregantur, & quòd nomina significant res terminatas. D. d. Manifestum est igitur primo quòd iste sermo, &c. i. & si dictiones nõ habent significationes itelligibiles, necesse est ut dictio sit, quę significat affirmationem alicuius, et dictionem, quę significat negationem eius. & sic affirmatio & negatio alicuius non erit insimul, i. nõ significant idem. Et, qa disputatio istorum fundatur super hoc, quòd dictiones habent significationes terminatas propter hoc quòd intentiones sunt terminatæ, incœpit declarare hoc, & d. Et etiam, si hoc nomen homo, &c. i. & si hoc nomen homo significat vnam intentionem: et illa intentio habet definitionem: sit igitur illa definitio animal bipes. & quia hoc nomen homo dicitur per transumptionem de homine picto, d. & dico quòd nomen homo, &c. i. & dico quòd hoc nomen homo significat vnam intentionem, cùm fuerit acceptum ſm veram intentionem, ad quam fuit positum, s. ad animal rationale, cùm non fuerit acceptum ſm transumptionem. tunc. n. significabit intentiones plures vna. D. d. Et, si aliquis dixerit quòd hoc nomen, &c. i. & si aliquis dixerit quòd vnumquodq; nominum habet plures intentiones: sed illæ intentiones sunt terminatæ in numero: nulla erit differentia inter hunc sermonem, & sermonem dicentem quòd vnumquodq; nominũ significat vnam intentionem. qm̃, quando aduersarius concesserit nomina non causas esse significantia multa, sed terminata in numero, possibile erit vt vnum nomẽ proprium significet vnumquodq; illorum multorum. & sic erunt nomina, quorum vnumquodq; significat vnam intẽtionem conuenientem suę definitioni. D. d. exemplum, & d. v. g. &c. idest v. g. vt aliquis dicat quòd hoc nomen homo significat multas intentiones non vnam, et vna aliarum intẽtionum definitur quòd est animal bipes, & vnaquęq; illarum intentionum, quas significat hoc nomen homo, habet definitionem, dicemus quòd ſm hoc possibile est ponere vnicuiq; illarum intentionum nomen ſm suam definitionem. & sic erunt intentiones, quas significant nomina, & definitiones vnæ. D. d. Si autem aliquis dixerit, &c. i. si autem aliquis dixerit quòd impossibile est vt nomen significet unam intentionem, sed infinitas, manifestum est quòd cõtingit ei dicere quòd nomina nõ habent definitiones omnino. D. d. quod. n. non significat vnum, non significat aliquid. i. qm̃ quod significat infinitum, non habet naturam terminatam. & quod est tale, non est terminatum. & quod non terminatur, non significat aliquid. D. d. & si nomina, &c. i. & cùm nos non intelligimus vnam intentionem, tunc nullum nominum significabit vnam intentionem. &, cùm nomina non significabunt vnas intentiones, destruetur consyderatio & disputatio. & similiter, cùm non intellexerimus vnam intentionem, destruet̃ consyderatio inter nosmet apud cognitionem. qui. n. non intelligit aliquid esse vnum, impoſſe est vt intelligat aliquid oino, aut vt cogitet in aliquo omnino. D. d. qui autem intelligit aliquid esse vnum, &c. & hoc, quod dixit, manifestum est: qm̃ qui ponit nomen, quod signãt intentionem vnã, intelligit vnam intentionem esse. & q intelligit vnã intentionẽ esse, põt ponere nomẽ significãs illã intentionẽ. qui aũt nõ intelligit vnã itentionẽ, nõ põt ponere nomẽ oino.

Nomen

Nomen itaq;, vt à principio dictum est, sit aliquid significans, et vnum significans. Non potest igitur homini esse significare id, quod non esse homini, si homo quidem non solum de vno, sed etiam vnum significat. Nõ enim hoc dicimus vnum significare, quod de vno. hoc enim modo musicum etiam, & album, et homo vnum significarent. quare vnum omnia erunt. vniuoca nanq;. & non erit esse & nõ esse idem, nisi secundum æquiuocationem, sicuti si quem nos hominem nominamus, alij non hominem vocarent. Quod autem dubitatur, nõ est hoc, si contingit simul idem esse, & nõ esse hominem nomine, sed re. Si autem non alterum significat homo & non homo, patet quòd nec non esse homini ab eo, quod est esse homini. quare homini esse erit non homini esse. vnum nanq; erit. hoc enim significat vnũ esse, sicuti tunica & vestis, si ratio vna. Si autem erit vnum, vnum significat homini esse, & non homini. verum monstratum est quòd aliud significat: necesse igitur si quid est verum dicere quòd homo, animal esse bipes: hoc enim erat, quod significabat homo. Si autẽ necesse est, non põt idẽ non esse aial bipes.

Sit igitur nomen significans aliquid, sicut diximus primo, & sit nomen alicui vni. Et si ita sit, impossibile est vt hoc nomen homo, secundum ꝙ est homo, significet non hominẽ. cùm hoc nomen homo non significat vnam intentionem tantum, sed significet etiam aliquod vnum. Et non dico ꝙ pdicetur de vno, quoniam secundum hunc modum significat musicus, & albus, & homo idẽ. ista igitur nomina efficiuntur vnum nomen insimul, et nõ sunt vnũ nomen, nisi in rebus cõuenientibus nomine, & definitione. & impossibile est vt vnum sit, & non sit simul, nisi secundum equiuocationem. verbi gratia quia possibile est vt alij vocent non hominem illud, quod nos vocamus hominem. Sed illud, de quo perscrutamur modo, non est vt nomen hominis sit & nõ sit simul, & in eadem dispositione, sed perscrutamur vtrum sit possibile vt homo sit & non sit simul, & in eadem dispositione. Si igitur non fuerit ita, & vnum nomen significet hominem, & non hominem, manifestum est ꝙ nomen, quod significat non hominem, significat hominem. & erit sermo dicentis hominem significans non hominem, & erũt isti duo sermones vnũ. et multa noĩa sunt vnum, quando definitiones & rationes eorum sunt vnum, vt tunica, & vestis. Si igitur isti duo sermones sunt vnum, tunc dicere hominem, & non hominem significat vnum. sed iam declarauimus ꝙ isti duo sermones significãt diuersa: necesse est igitur vt omne, quod nominatur homo, in rei veritate sit animal bipes, quia hoc nomen homo significat hoc. Et, cùm hoc est necessarium, impossibile est vt sit aliud ab animali bipede.

11 Cùm declarauit hoc nomen esse significans vnam intentionem d. Si igitur nomen, &c. i. ponamus igitur ꝙ nomen significet aliquid vnum: et cùm hoc positũ fuerit, impossibile est vt ponatur ꝙ nomina contradictoriorum significant vnam intentionem. verbi gratia vt nomen hominis & non hominis significet vnam intentionem. Deinde dicit. Et non dico quòd prædicetur de vno, &c. i. & non intendimus, cùm diximus ꝙ homo significat vnum, ꝙ prædicatur de vno. nomina enim quę prędicantur de vno, & sunt denominatiua, non significant vnam intentionem, verbi gratia albũ, & musicum, sed intendimus significationem nominum non denominatiuorum. Deinde dicit. quoniam secundum hunc modum, &c. i. quoniam si intenderemus, cùm dicimus ꝙ homo significat vnum, quod prædicatur de vno, tunc secundum hunc modum, illud, quod significat hoc nomen album, & hoc nomen musicum, esset vnum: quia prędicantur de vno. & sic efficerentur illa, quæ significant hęc nomina vnum. & hoc intendebat, cùm d. ista igitur nomina efficiuntur vnum nomen insimul. Deinde dicit. & non sunt vnum nomen, nisi in rebus conuenientibus nomine & definitione. i. & vnum nomen non erit multis rebus, nisi quando illæ res fuerint conuenientes nomine, & definitione. & sunt illæ, quę dicuntur vniuoca. Deinde d. & impossibile, &c. i. & dicere ꝙ aliquid est, et non est, non est verũ insimul, nisi aliquis vocet ens quod est non ens, et quod est non ens ens. Sed nos videmus ꝙ quęlibet gens ponit dictionem propriam affirmationi, & dictionem propriã negationi. & sic impossibile est vt hæ duę dictiones significẽt apud eos idẽ. Et, quia ista perscrutatio est de Grãmatica, d. Sed illud, de quo pscrutaĩ modo, nõ est, &c. i. sed ista perscrutatio, quam intendimus, non est vtrũ possibile sit vt nomen affirmationis & negationis sit vnum apud aliquam gẽtem, sed vtrum possibile sit vt intentio affirmationis & negationis sit eadem, adeo ꝙ idẽ intelligaĩ de hoĩe et nõ hoĩe, s. ꝙ hoc nomẽ homo et non homo sint synonyma, & definitio hominis & non hominis sit eadem. Et hoc intendebat, cùm d. Si igitur nõ fuerit ita, &c. i. si igitur illud, quod significat homo, non fuerit illud, quod significat non homo, sed potentia eorum fuerit sicut potentia vnius nominis, sicut est dispositio in nominibus synonymis, manifestum est ꝙ hoc nomẽ nõ hõ & homo significãt idẽ. D. incœpit dicere ꝙ accidit hoc s. noĩbus, s. vt diuersa noĩa significẽt idẽ, & d. Et noĩa multa sunt vnũ. i. nomina multa significant vnum, quando ea, quæ significant illa multa nomina, fuerint in definitione vnum. verbi gratia vestis & tunica, quarum definitio est vna, licet nomen nõ sit vnum. Deinde dicit. Si igitur isti duo sermones, &c. i. si igitur definitio hominis & nõ hominis fuerit eadem, tunc significatio huius nominis homo, et nõ homo erit eadem, & erunt duo nomina synonyma significantia vnam intentionem. D. d. sed iam declarauimus, &c. i. sed iam declarauimus ꝙ definitio, quam significat homo, est alia à definitione, quam significat nõ homo, ex eo quod diximus. quoniã si definitio esset vna, destrueretur locutio. Deĩde dicit. necesse est igitur, &c. i. & cùm definitio, quam significat alterum istorum, alia est à definitione, quam significat alterũ, necesse est vt nomen hominis veri semper significet animal bipes, quod est definitio eius: & vt non significet in aliqua hora aliud ab animali bipede.

Noĩa denominatiua, q prædicantur de vno, non sigñant vnã intentionem

Hoc

Hoc nanq; significat ipsum necesse esse, qđ impossibile est, non esse hominem. non contingit ergo simul verum esse idem dicere hominem esse, & non esse hominem. Eadem ratio est et de non esse hominem. homini nanq; esse & non esse homini diuersum significat. siquidem & album esse & hominem esse, diuersum. multo enim magis illud opponitur. quare diuersum significat. Si autem albũ aliquis dicat vnum & idem significare, rursus idem dicemus, quod & antea dictũ est, quòd omnia vnum sunt, & non solum opposita. Quòd si hoc non contingit, accidit quod dictum est, si ad interrogatum respõdeat. Si vero simpliciter interrogante, addat etiam negationes, non respondet ad interrogatum. nihil enim prohibet idem & hominẽ, & album, & alia infinita multitudine esse. Attamen interrogati si vere est dicere hoc hominem esse, an non, id respondendum est, quòd vnum significat, & non addendum, quòd et album et magnum. impossibile nanq; est accidentia, cùm infinita sint, percurrere. aut igitur omnia percurrat, aut nullũ. Siñr et si infinities idẽ esset hõ & nõ homo, interrogatus si homo est, non debet vnà cum eo, ꝙ simul etiam non homo respondere, nisi cætera quoq;, quæcũq; acciderunt, quæcunq; est, aut non est respondeat. hoc autem si non fecerit, non disputat.

Ad vnũ quæsitum vna responsio.

Si igitur aliquis dixerit ꝙ necesse est dicere, vt hoc nomen homo significat hoc, quod impossibile est vt nõ sit homo. si igitur ita sit, impossibile est vt sit verum dicere ꝙ idem est homo, & non homo insimul. Et iste sermo possibilis est etiam in sermone dicentium non hominem. dicere enim hominẽ significat aliud ab eo, quod significat dicere non hominem: sicut dicere album significat aliud ab eo, quod significat homo. sed hæc nomina homo & nõ homo sunt cõtraria in situ valde, magis q̃ hæc nomina album & homo. manifestum igitur, ꝙ vtrunq; eorum significat aliud. Si igitur aliquis dixerit ꝙ hæc nomina album & homo significẽt idem, dicemus ei etiam, quod primo diximus. omnia enim secundum hũc sermonem sunt idem, non contraria tãtum, sed omnia. Si igitur hoc nõ fuerit sic, accidit quod diximus, si loquens respõderet de eo, quod quæritur ab eo. Si autem quærit simpliciter de negatiuis, non responderet ad quæsitum. quoniam sic possibile est, vt idem sit homo & album, & alia multa. Sed, cùm quæsitum fuerit ab aliquo, vtrum sit verum dicere de hoc esse hominem, aut non esse, debet respondere per nomen, quod significet vnum eorum, de quibus quæritur, & non addere in suo sermone, dicendo ꝙ hoc dicitur homo, & album, & magnum. impossibile enim est numerare omnia accidentia, cùm sint infinita. & ideo oportet ipsum aut numerare omnia infinita, aut non dicere aliquid eorum. Et similiter etiã, si quæsitum fuerit semel, siue multotiens, vtrum aliquid vnũ sit homo, & non homo, oportet respondere si illud est homo, ꝙ est homo, aut ꝙ non est homo, si non est homo. & similiter cũ hoc oportet respondere de alijs si sunt, aut nõ sunt. qui igitur hoc facit, non naturaliter q̃rit.

Si igitur aliquis, &c. i. cùm igitur aduersarius concesserit ex istis, quę diximus, ꝙ necesse est vt dicere hominem significet ꝙ impossibile est, vt nõ sit verum dicere in eodem, ꝙ est homo, & ꝙ non est homo. Deinde dicit. Et iste sermo, &c. i. & cùm nõ fuerit verum dicere hominem et non hominem de eodem, similiter nõ erit verum etiam dicere non hominem de aliquo præter hominem. verbi gratia vt nõ homo accipiatur pro albo: album enim non est homo. Deinde dicit differentiam inter affirmationem & negationem, et alia nomina diuersa, & d. sed hęc nomina, &c. i. sed negatio & affirmatio simplices magis sunt contraria in situ, q̃ negatio & affirmatio, quæ sunt secundum modum infiniti. verbi gratia, cùm aliquis dixerit in aliquo præter hominem, ꝙ est non homo. possibile enim est vt idem sit homo & album, & non est possibile vt sit homo & nõ homo insimul. Deinde d. Si igitur aliquis dixerit, &c. quoniam sicut contingit dicentibus ꝙ affirmatio et negatio simpliciter significant quidem esse & nõ esse idẽ, sic etiam contingit dicentibus ꝙ affirmatio, & infinitatio significent idem, s. vt omnia entia significant idẽ, & non tãtum contingit hoc in rebus oppositis, sed etiã in non oppositis, s. vt omnia sint idem. Deinde dicit. Si igitur hoc non fuerit, &c. i. si igitur hæc impossibilia non fuerint, continget necessario vt affirmatio & negatio diuidant verum & falsum: & necesse est, vt quęstio sit per negationẽ & affirmationem. sed dicens vult respõdere ei per vnum sermonem de eo, quod quæritur. Deinde dicit. Si autem quærit simpliciter, &c. i. si autẽ quærens quæsierit per affirmationem & infinitationẽ, tunc nõ possemus respondere ei. infinitatio enim significat multa, quæ omnia sunt cum homine, verbi gratia homo & non homo. homo enim inuenitur cum multis numeratis, quæ vere dicuntur non homines. verbi gratia albo, & pluribus rebus aliorum accidẽtium. Deinde dicit. Sed, cùm quęsitum fuerit ab aliquo, vtrum est verum dicere de hoc, &c. i. & ideo cùm aliquis quæsiuerit, vtrum est verum dicere de hoc ꝙ est homo, aut non est homo, nos tunc debemus respondere quòd est verum, aut quòd non est verum, & nõ dicemus ꝙ vere dicitur de eo, quod est homo & album, & omnia existentia in eo, & quod non est vere dicitur de eo tale & tale. ista enim impossibile est vt numerentur: sed, cùm impossibile est determinare & numerare infinita, oportet vt non intromittat se ad dicendum aliquod eorum, s. ꝙ, cùm aliquis quæsierit per infinitationem, oportet quærẽtem, aut numerare omnia, quę sunt diuersa à nomine habentis, aut non respondere in talibus istis quęstionibus quæstionibus huiusmodi. Deinde d. Et similiter, &c. i. & cùm ita sit, quando aliquis quęsiuerit vtrũ hoc est homo, aut non homo, videbit respõdens, si fuerit homo, dicet ꝙ est homo: & si nõ fuerit homo, dicet ꝙ est non homo, & nõ debet dicere ꝙ est homo, & nõ homo insimul; intendẽdo per non homo aliquod ens, de quo dicitur non homo. & istam actionem innuit 12

cùm d. qui igitur hoc facit, non naturaliter quęrit. i. qui aliquod ens demonstrat per negationem.

Et qui hoc dicunt, omnino perimunt substantiam, & ipsum quid erat esse. necesse est nanque eis dicere omnia accidere, et ipsum homini esse, aut aiali esse non esse. Si enim quicquam erit ipsum homini esse, hoc nō erit nō homini esse, aut non esse homini, tametsi hæ sunt eius negationes. vnum nanque erat, quod significabat, & hoc erat alicuius substātia. substantiam vero significare est quòd non est ei esse aliud quippiam. Si autem ipsum homini

2 esse erit ei ipsum non homini esse, aut ipsum non esse homini, aliud erit. Quare necesse est eis dicere q nullius, talis ratio erit, sed omnia secundum accidens. hoc enim substātia & accidens differunt. albedo etenim homini accidit, quoniam est quidem albus, sed non est ipsa albedo.

Et vniuersaliter dicentes hunc sermonem negant substantiam, quam declarat definitio manifeste definitionis, quę sit. & coguntur ad dicendum q omnia sunt accidentia, & dicere de homine q ē homo, & de animali q est animal, &c. et q non est etiam. Quoniā, si aliquid est hominis secundum q est homo, hoc non erit eius, cùm non fuerit homo, aut secūdum q non est homo. negationes enim istius sunt tales. quoniam, si significat aliquid vnum, & illud est substantia alicuius, & non significat nisi substantiam aliquam, scilicet quia significat essentiam eius, et non essentiam eius. Si igitur habet quod habet essentiam hominis, ergo aliud ab eo habet, quod habet aliud ab homine, aut quod habet essentiam eius, qd non est homo. Necessario igitur dicerent q nulla est definitio talis, sed omnia sunt modo accidentali. & in hoc differt substantia ab accidente. albedo enim est accidens homini, quia est albus, non quia est illud, quod est albedo.

13 Idest, Et vniuersaliter dicentes q duo contradictoria congregantur insimul, negant substantiam, quam significat definitio, & declarat quæ sit. Deinde dicit. & coguntur, &c. i. & d. hoc, quia definitio non inuenitur in rei veritate, nisi in substātia, &, cùm definitiones significantes substantiam fuerint negatæ, omnia erunt accidētia. quoniam, si nulla fuerit dispositio necessaria in re, tunc omnes dispositiones erunt accidentales, & nulla erit dispositio substantialis. Deinde dicit. & dicere de homine, &c. i. & illud, per quod disponitur homo, in eò quòd est homo, & per quod disponitur illud, quod est non homo, differunt etiam secūdum definitionem ab eo, per quod disponitur homo. Deinde dicit. quoniam, si aliquid est hominis, &c. i. & causa huius esse impossibile, est q manifestū ē per se, q si quid est hominis, secundum q est homo, illud non erit ei, cùm nō fuerit homo. quod enim est non hominis, secundum q est non homo, aliud est ab eo, quod est hominis, secundum q est homo. Deinde dicit. negationes enim istius sunt tales, i. definitiones enim rerum cum suis negationibus habent talem dispositionem, q non congregantur aliquo modo in eodem. Deinde dicit. quoniam, si significat aliquid vnum, &c. s. quoniā, si nomen significat aliquid vnum in nominato, qd' est ei necessarium, & quod est cum nominato vnum in numero, tūc illud significat substantiam. &, si significat de re nominata aliquod non necessarium, neque est cum eo vnum, illud est accidens. & hoc intendebat cùm d. et non significat nisi substantiā aliquā, s. substātiam hominis. i. quia significat * propositionem non mutabilem. Deinde dicit. s. quia significat essentiam eius & non essentiam. i. intendimus, cùm diximus, q nomen significans aliqd vnum est significans substātiam, i. quia significat essentiam illius rei, per quam est ens, non dispositionem mutabilem. & hæc est econtrario nominibus accidētium, quæ significant duas essentias, quorum vnum est mutabile. Et, cùm hoc posuerit pro concesso, d. Si igitur habet, quod habet essentiā hominis, &c. i. & cùm hoc significat illud, quod habet essentiam hominis, est et essentia eius idem. ergo non homo habet essentiam eius, quod non est homo, aut essentia eius; quod non est homo, est illud, quod est non homo: vnum etiam & non compositum. & hoc declaratum est in tractatibus substantiæ perfectæ. Deinde dicit. Necessario igitur dicerent &c. i. necessario igitur, cùm non cōcesserint nomina esse, quæ non significant rēs simplices & vnas, dicerent q nulla res habet definitionem, quæ significat substantiam eius: sed contingit eis, vt omnia sint accidentia, s. vt omnes dispositiones rerum sint accidentales, non essentiales. Deinde dicit. & in hoc differt substantia ab accidēte, s. q substātia est necessaria, & nō est sic accidens. & ideo substantia habet definitionem, & accidens non habet definitionem. Deinde dicit. albedo enim est accidens, &c. i. albedo enim est accidens existens in homine, quia dicitur albus, & non disponitur per albedinem, secundum q res disposita est ipsa albedo, s. q homo non disponitur per albedinem, quia substantia hominis sit albedo. quoniam, si ita esset, tunc albedo, & homo essent idem, et tunc idem significaret dicere homo albus.

Definitio in rei veritate nō inuenitur nisi in substātia. Idem. 7. Metaph. 14. 17. 19.

* a. l. dispositionem.

Si autem omnia secundum accidens dicuntur, nihil erit primum vniuersale. Si autem accidens semp de aliquo subiecto significat prædicationē, necesse est in infinitum progredi. sed impossibile est. plura enim quàm duo nō conueniunt. accidens enim non est accidenti accidens, nisi quia vtrunque eidem accidit. dico autem veluti album est musicum, et hoc albū, quoniam vtrunque homini accidit. sed non ita Socrates musicus, qm̄ vtrunque alicui alteri accidit. Cùm itaque qdā ita, quędā aliter accidentia dicantur, quæcunque ita dicuntur, vt album Socrati, non possunt infinita sursum versus esse, vt Socrati albo alterum aliquod quoque accidens. non enim fit aliqd' vnum ex omnibus. nec albo aliquid aliud accidens erit, vtpute musicum. non enim magis hoc illi, quàm illud huic accidit. Et ad hæc distinctum est, quòd quædam ita accidunt, quædam, vt musicum Socrati. Quotcunque vero hoc modo, non accidenti accidit accidens, sed quotcūque illo modo. quare non omnia secundum accidens dicentur. erit ergo aliquid tanquam substantiam significans

Accidēs nō est accidenti accidēs, nisi quia vtrūque eidē accidit.

significans. quod si est, monstratum est q̄ impossibile est simul contradictiones prædicari.

Et, si omnia dicuntur modo accidentali, nihil erit primũ vniuersale. Et, si accidẽs est semper prędicabile de aliquo subiecto, necessario exibit hoc in infinitũ. sed hoc est impossibile: non igitur congregabuntur in vno. accidens enim non per accidens est accidẽs, sed vtrũq; accidit ei. & hoc est, sicut dico q̄ albũ est musicum, & musicum album, quia vtrunq; accidit homini. Socrates autem non est musicus hoc modo, s. quia vtrunq; accidit eidem. Cùm igitur quædam accidentia dicuntur secundum hunc modum, & quædam secundum alium modum. omnia enim, quæ dicuntur, sicut album Socrati dicitur. impossibile est autem vt sint infinita in superioribus, sicut accidens, qd' accidit Socrati de albedine. est enim aliud, & non erit vnum ex omnibus: & non erit accidens aliud ex eis, quæ sunt alba, sicut musicus. hoc enim p accidens nõ est magis q̃ illud neq; illud q̃ istud, & habent differentiam. Quędam enim accidunt secundum hunc modum, & quædam accidunt, sicut musicus Socrati. Quod igitur est secundum hunc modũ, non est accidens modo accidentali, sed quod est secundum illum modum. non igitur omnia dicuntur modo accidẽtali, sed aliquid est, quod significat significationem substãtiæ. &, cùm ita sit, manifestum est q̄ impossibile est, vt contradictoria prædicentur de eodem.

14 Idest, Et si omnia prædicabilia fuerint accidentia, nullum erit vniuersale prædicabile substantiale, & primum, ex quibus componuntur definitiones. Deinde dicit. Et, si accidẽs est semper p̄dicabile de aliquo, &c. idest, si omnia sint accidentia, & accidens naturaliter habet naturam, vt prædicetur de aliquo, necesse est vt accidens, secundum q̄ est accidens, prędicetur de accidente, & sic in infinitum. quod est impossibile. Deinde dicit. sed hoc est impossibile. i. sed impossibile est vt accidens prædicetur de accidente absq; eo, q̄ congregentur in eodem subiecto per se. Et, quia accidens non prædicatur de accidente nisi per accidens, quia ambo existunt in eodem, s. subiecto, verbi gratia dicere quod album est musicum, deinde dicit. accidens enim non per accidens est accidens, &c. i. accidens enim non existit in substantia per accidens, in alio autem accidente existit per accidens. quoniam, si accidens prędicaretur de accidente non propter hoc, q̄ ambo existunt in substantia, tunc accidens esset per accidens non essentialiter. & impossibile est vt aliud sit per accidens, nisi per aliquid, quod est essentialiter. quod enim est essentialiter est prius eo, quod est per accidens. non igitur existẽtia cuiuslibet accidentium essentialiter in substantia esset, nisi essent quædam in quibusdam per accidens. Et hoc intendebat, cùm d. & hoc est, sicut dico, &c. i. q̄ dicere musicum est album est per accidens, quia ambo sunt in eodem, s. Socrate: & non est dicere q̄ Socrates est musicus, & albus hoc modo, s. q̄ Socrates & musicus sunt ambo in eodem, sed quia vnum eorum existit in altero essentialiter; s. quia musica existit in Socrate essentialiter. Deinde dicit. Cùm igitur quædam accidentia, &c. i. & cùm accidentia dicantur duobus modis: quorum vnus est essentialiter, verbi gratia Socrates est albus, & alius accidẽtaliter, verbi gratia album est musicũ. quæ enim sunt essentialiter, impossibile est vt prædicẽtur in infinitum ad superius: quę autem sunt accidentaliter possibile est de eis hoc, sicut accidit Socrati vt sit musicus & albus, & alia multa. et hoc intendebat, cũ dixit, sicut accidẽs, quod accidit Socrati, &c. i. q̄ vnum est eorum prædicatum de altero per accidens, s. albedo existens in Socrate, & aliud accidẽs, qd' accidit ei, verbi gratia q̄ est medicus aut musicus. D. d. & non erit vnum ex omnibus. i. et non erit de subiecto & accidente vnum quid, & ex accidentibus existentibus in vnoquoq;, nisi dicatur vnum per accidẽs. D. d. & non erit accidens aliud, &c. i. & prędicatio accidentis de accidente, inquantum est prædicatio accidentalis, non differt à prædicatione accidentis de substantia, neq; illud magis q̃ illud, nec econuerso, s. quantum ad hoc, q̄ notificant de eo, de quo prędicantur, substantiã eius. Deinde dicit. & habent differentiam, &c. i. & habent differentiam, quoniam quædam sunt accidentia essentialiter, verbi gratia musica in Socrate: & quædã accidentia per accidens, verbi gratia musica in medicina. Deinde dicit. quod igitur est secundum hunc modum, non est accidentale modo accidẽtali: & quod est sicut albedo in musico, est accidens modo accidentali. Deinde dicit. non igitur omnia dicuntur modo accidẽtali, s. quia non prędicantur de homine modo accidentali, sicut album prædicatur de eo. Deinde dicit. sed aliquid est, quod significat significationem substantię. & forte dixit hoc, quia prædicatio ista conuenit cum prædicatione substantiali in hoc, quod est secundum cursum naturalem, s. accidẽtia prædicabilia de substantia. accidentia enim existunt in substantijs per se, & attribuuntur eis essentialiter. & secundum q̄ substantiæ disponuntur per illa, sunt accidentia substantiarum. attributio autem accidentis ad accidens non est essentialis. (Attributio accidẽtis ad accidens nõ est essẽtialis.) Deinde dicit. & cùm ita sit, manifestum est, &c. i. & cũ omnia ista sint impossibilia, s. cõtingentia positioni, q̄ duo cõtradictoria dicãtur vere insimul de eodẽ, manifestũ est q̄ impossibile est vt duo cõtradictoria p̄dicentur de eodẽ.

(Quod est essentialiter est prius eo, qd' est per accidens. Idẽ. 8. Phy. t. c. 66 & 4. ph. cõ. 41. & q ibi.)

Itẽ, si contradictiones simul verę de eodem omnes, patet q̄ omnia erunt vnum. erit etenim idem & triremis, & paries, & homo, si de omni contingit quicquam affirmare, aut negare: sicuti illis necesse, qui Protagoræ opinionem sequuntur. si enim cuiquam videatur homo non esse triremis, patet quod non erit triremis. sed etiam est, si contradictio quidem vera est. & certe fit quod Anaxagoras aiebat, simul omnes res esse, ita vt nihil vere vnum sit. Indefinitum itaq; videntur dicere: & putantes de ente tractare, de non ente dicunt. quod enim potentia, & non actu est, illud est indefinitum. At vero dicenda est eis de omni aut affirmatio, aut negatio. inconueniẽs nanq; est, si cui sua quidem negatio inerit, alterius vero, quod non inest ei, non inerit. dico autẽ vt, puta, si verum est dicere de homine, q̄ non est homo, manifestum est quod etiam non triremis est. Si affirmatio igitur, necesse est etiam negationem inesse. quod si affirmatio non inest, negatio tamen inerit, magis q̃ q̃ ipsius est.

si igitur

si igitur & illa inest, inerit triremis negatio. & si hæc, etiam affirmatio. Hæc igitur eis accidunt, qui hanc orationem dicunt, & quòd nõ est necesse, aut affirmare, aut negare. nam si verum est ꝙ homo, & non homo, patet quòd nec homo, nec non homo erit. duorum enim duæ negationes. ꝙ si illa ex vtrisq; vna, & hęc vna profecto opposita esset.

Et etiam manifestum est ꝙ secundum hũc sermonem omnia erunt idem. sit igitur nauis, & longitudo, & homo. & possibile est etiam vt dicatur affirmatiua de omnibus rebus, & similiter negatiua: sicut cogetur ad dicendum qui dicit sermonem Protagoræ. isti enim dicunt ꝙ homo non existimatur esse nauis. & manifestum est quòd homo non est nauis. & si duo extrema contradictionis sunt vera, est nauis. cõtingit igitur ex hoc, quod d. Anaxa. ꝙ omnia sunt simul, & nihil est in rei veritate. Et isti videntur dicere sermonem suũ sine termino, & existimant dicere quod est, & dicunt quod non est. quod enim est in potentia et nõ est in actu, est sine termino. Quæramus igitur ab eis vtrum affirmatiua & negatiua dicantur in omnibus de eodem. non enim oportet in omnibus vt dicatur de eodem, sed affirmatiua dicitur de aliquo, et ꝙ non dicatur de alio. verbi gratia ꝙ, si dicere ꝙ homo et nõ homo fuerit verum, manifestum est etiam ꝙ non est nauis. quoniã, si affirmatiua fuerit, necesse est vt negatiua sit etiã. & si affirmatiua nõ fuerit, negatiua quæ est eius, dignior est vt sit. si igitur illa fuerit, erit etiam eius, quod est nauis. et si ista fuerit, erit etiam affirmatiua. Hoc enim accidit dicentibus hunc sermonem, & accidit, vt dicatur ꝙ non est necessarium vt affirmatiua & negatiua sint de oĩbus rebus. quoniam, si fuerit verum ꝙ homo, & ꝙ non homo est, manifestum est ꝙ est verum ꝙ non homo, & ꝙ non nõ homo. ambæ enim sunt negatiuæ. si igitur illa est vna duarum, ista etiam est vna opposita in situ.

15 Et etiam continget huic positioni vt omnia sint idẽ. Deinde dicit. sit igitur nauis, &c. i. ponamus igitur ꝙ hoc est nauis, & longitudo & homo, s. intẽtiones diuersę. Deinde d. & possibile est etiam vt dicatur, &c. i. & ponamus etiam ꝙ affirmatiua dicatur de omnibus, & similiter negatiua. ista enim positio contingit dicentibus sermonem Protagoræ. Deinde dicit. isti enim dicunt ꝙ homo non existimatur, &c. i. contingit enim dicentibus sermonem Protagoræ, ꝙ omne, quod homo existimat, est verum, s. ꝙ affirmatiua & negatiua sunt verę. & sic cõtingit eis vt nauis, & homo, & Deus sint idem, licet non dicãt. Et causa in hoc apud eos est, quia nullus existimat ꝙ homo est nauis, aut quòd est Deus. quoniam apud eos non iudicatur affirmatiua & negatiua insimul de eodem, nisi quando existimationes fuerint diuersæ in eo. verbi gratia ꝙ, si aliquis existimauerit hoc esse nauem, et aliud non esse nauem, tunc dicunt ꝙ affirmatiua & negatiua congregantur in eodem. Si autem aliquis existimauerit ꝙ homo est nauis, & alius existimauerit ꝙ non est nauis, non dicunt hoc. Deinde incœpit dicere quomodo contingit eis hoc, & dixit & si duo extrema, &c. i. & contingit eis vt homo sit nauis. quoniam, cùm concesserit ꝙ homo non est homo, contingit eis vt homo sit nauis. Deinde dicit. contingit igitur ex hoc, quod d. Anaxa. &c. i. cõtingit igitur Protagorę, & dicentibus sermonem eius, necessario dicere sermonem Anaxa. s. ꝙ omnia sunt existentia insimul, & ꝙ contrarium existit in contrario. & si non, nõ haberent intellectum verba Protagorę, dicẽtis ꝙ omne, quod existimat homo, est verũ. existimatio enim hominis sequitur ens: ens autem non sequitur existimationem, si entia non haberent esse in anima. Deinde dicit. Et isti videntur dicere, &c. i. & Anaxa. & dicentes suum sermonem laborant in dicendo de entibus sermonem determinatum, et dicũt ꝙ non habent terminum, & existimant dicere aliquod terminatum, & aliquod ens, & ꝙ dicunt non habet terminum, neq; est ens. Et dixit hoc, ꝙ nomina, quæ sunt contraria, non sunt existentia insimul actu, sed potentia: & quod non est actu est non ens. & ideo dixit ꝙ, cùm voluerunt terminare ens per qd' est, determinauerũt ipsum per quod nõ est, terminus enim non est nisi eius, quod est in actu. Et cũ isti terminauerunt entia ꝙ sunt insimul, & sunt simul potentia: & potentia est eius, quod non est: ergo illi terminauerunt entia per quod non est, existimando illud, ꝙ terminabant illa, per quod est. Et ideo d. post. quod enim est potẽtia, &c. i. ꝙ ipsi quærebãt terminare ens, quod est in actu, & terminauerunt illud, quod est in potentia, existimando terminare ens quod est in actu. Deinde incœpit dicere quomodo contingit eis dicere sermonem Anaxago. s. ꝙ omnia sunt idem, & d. Quæramus igitur ab eis, &c. i. quæramus igitur à Protagoricis, vtrum affirmatio & negatio congregentur in quolibet, aut in quibusdam. concedent enim impossibile esse vt affirmatio & negatio congregentur in quolibet, cùm quędam sunt, in quibus nullus existimat existimationibus diuersis. Et hoc intendebat cùm dixit. sed affirmatiua dicitur, &c. i. & ipsi concedunt hoc in essentijs diuersis, & non determinant hoc, nisi in eadem essentia. Deinde incœpit notificare quomodo contingit eis vt omnia sint idẽ, & d. verbi gratia ꝙ, si dicere, &c. i. quoniam qui ponit ꝙ homo & nõ homo est verum, ponit ꝙ homo nõ est nauis, s. ꝙ est verum etiam, sicut isti faciunt. Deinde dicit. quoniam, si affirmatiua fuerit, &cę. i. & cùm isti concesserint ꝙ affirmatiua & negatiua congregantur in eodem, contingit ꝙ affirmatiua, cũ non fuerit in aliquo, dignius est vt negatiua non sit in eo. verbi gratia ꝙ si fuerit verum dicere de homine ꝙ nõ est homo, si fuerit falsum de eo dicere ꝙ est nauis, dignius est vt verum dicatur de eo, quod est nõ nauis. Deinde d. si igitur illa fuerit, &c. i. si igitur fuerit verum dicere de homine ꝙ est nõ homo, dignius est vt dicatur verũ de eo ꝙ est non nauis. dicere enim non homo & non nauis sunt duę negationes hominis. cùm igitur vna negatiua fuerit vera cum hoc quod est homo, s. cùm affirmat, dignius est vt etiam alia negatiua sit etiam vera: & est ꝙ non est nauis cum falsitate affirmatiuæ, quod est nauis. Deinde dicit. & si ista fuerit, erit etiam affirmatiua. i. & si verum dicatur de homine ꝙ nõ est nauis, & apud eos verum dicitur etiam de naue ꝙ non est nauis, continget vt verum dicatur de homine ꝙ est nauis, sicut homo non est nauis: & quod nõ est nauis est nauis: ergo homo est nauis. cõtingit igitur ex hoc vt homo sit nauis, & non nauis, sicut dicunt, ꝙ vere dicitur de eo ꝙ est homo, & non homo insimul. Deinde dicit. Hoc enim accidit dicentibus hunc sermonem

Existimatio sequitur ens: ens autem nõ sequitur existimationẽ, si entia non haberẽt esse i anima.

Quod nõ est actu, non est ens. vide ꝑ hoc. 9. Met. cõ. 7. et vide etiam ꝑ hoc cõ. 11. 12. huius.

nem.i. hoc enim contingit dicentibus hoc in omnibus rebus, vnde omnia erunt idem secundum hoc. Deinde incœpit dicere aliud impossibile, & d. & accidit, vt dicant q̃ non est necesse vt affirmatiua & negatiua vere dicantur insimul de quolibet, sed vere dicitur de aliquibus rebus aliqua, quę nõ est affirmatiua neq; negatiua, vtraq; enim habet cõtradictoriam, s. non affirmatiuam, & non negatiuam, et hoc intẽdebat, cùm d. quoniam, si fuerit verum, q̃ homo, & nõ homo, &c. Deinde dicit. si igitur illa fuerit vna, &c. i. quoniã, si oppositio inter affirmatiuam et negatiuam fuerit inter duo, tunc oppositio de istis erit etiam inter quatuor, scilicet quoniam non affirmatiua, & non negatiua opponuntur affirmatiuæ & negatiuæ.

Item aut in omnibus ita se habet, & est album, & ens & non ens, & circa cæteras affirmationes & negationes simili modo, aut non, sed circa aliquas, circa vero aliquas non. Et si non circa omnes, istæ vtique certæ essent. Quòd si circa omnes, rursus, aut de quibuscunque est affirmare, etiam negare est, & de quibuscũq; negare etiam affirmare: aut de quibus quidem est affirmare, etiam negare est, de quibuscunq; vero negare, non de oĩbus est affirmare. & si ita, esset aliquid vtiq; pro certo non ens, & hæc firma opinio. quòd si ipsum non esse, certum quid, & notum est, notior erit opposita affirmatio. Quòd si q̃cunq; est negare, similiter etiam affirmare necesse sit, aut verum est diuidendo dicere, vtpu ta album, & rursus quod non album, aut nõ. Et, si non est verum diuidendo dicere, neq; dicit hæc, nihilq; prorsus sunt illa sane, quę non sunt, quo loquentur, aut ambulabunt? Et, vt etiam antea dictum est, omnia vnum erunt: et homo, Deus, triremis, ac eorum contradictoria idem erunt. Quòd si de quocunq; similiter, nihil aliud ab alio differet. nam si differet, hoc verum & proprium erit. Similiter autem & si diuidentem vera dicere contingit, quod dictum est accidit. Et ad hæc, quòd omnes vera dicerent, omnesq; mentirentur, ipsæq; seipsum mentiri concederet. Simul autem manifestum est, q̃ de nullo est ad eum cõsyderatio. nihil enim dicit. neq; enim ita, neq; non ita ait, sed ita & nõ ita. & rursus his a mbob° negationem, q̃ nec ita, neq; non ita. nam si non, esset aliquid vtiq; determinatum.

a.i. intelligent

Et etiam aut erit in omnibus secũdum hãc dispositionem, & erit album & non album, et ens & non ens, et secundum hunc modum in aliis affirmatiuis etiã nõ erit, sed erit in quibusdam, & in quibusdam non. Si autem non fuerit in omnibus, hoc est cõcessum. Et, si fuerint in omnibus, dicemus etiã, aut negatiua dicetur de omnibus, de qbus affirmatiua dicitur, & affirmatiua etiam dicetur de omnibus, de quibus dicitur negatiua: aut in quibusdam re bus dicetur de omnibus, de quibus affirmatiua, & non dicetur de omnibus, de quibus dicitur negatiua omnino. & si fuerit secundum hanc dispositionẽ, tunc erit aliquid, quod nõ est ens: & ista opinio est fixa & firma. et si illud quod est per negatiuam, est aliquid firmum & notum, tunc sermo contrarius secundum situm erit manifestior eo. Et, si affirmatiua dicitur de omnibus, de quibus dicitur negatiua, etiam necesse est vt sermo diuidentis & discentis, verbi gratia omne album non est albũ, erit verum aut nõ verum. Et, si non fuerit verum, quod dictum est per hanc diuisionem, & dicantur ista, & non quæ sunt entia, erit dictum, et nominatum idem. Et sic omnia erunt idem, sicut diximus prius, & erunt idem homo, & nauis, & Deus, et negatiuæ istorum. Et si sermo de vnoquoq; istorum fuerit idẽ, tunc nõ differt aliquod eorum ab altero, & aliquo modo. quoniam, si diuersatur, erit illud in rei veritate semp. Et accidit hoc, qđ pri° dixim°, si fuerit possibile vt diuisio sit etiam vera. Et cum hoc accidit etiam vt omnes veridicent, & omnes falsent, & loquens concedit etiam super se, quod falsat. Et manifestum est etiam cum hoc, q̃ disputatio cum isto est in eo, quod non est. quoniã non dicit hoc esse, & hoc non esse, sed dicit hoc & nõ hoc insimul, & negat, & omnia ista. & si hoc non esset, esset sciens q̃ omnia habent aliquid terminatum.

Et etiam aut erit in omnibus secundum hanc dispositionem, & erit album & non albũ, & ens & non ens, & secundum hunc modũ in aliis affirmatiuis etiã, &c. i. aut negatiua & affirmatiua erunt in omnibus rebus secundum hanc dispositionem, s. q̃ vtraq; sit vera; ita q̃ sit verum dicere album & non album, & ens & non ens, & similiter in aliis affirmatiuis & negatiuis, sed affirmatiua & negatiua erunt in quibusdam rebus veridicæ insimul, & in quibusdam diuidẽtes falsum & verum, nihil possumus dicere in hoc. Deinde dicit. Et, si fuerint in omnibus, &c. i. & si affirmatiua & negatiua congregentur, tunc dictio necessario erit talis: aut omne, de quo dicitur affirmatiua, &c. de eo dicetur negatiua, & econuerso. s. q̃ omne, de quo dicitur negatiua, dicetur de eo etiã affirmatiua, & affirmatiua etiam dicetur de quo negatiua. & ista diuisio impossibilis est secũdum q̃ declaratum est. aut omne, de quo dicitur negatiua, dicetur etiam de eo affirmatiua: & non dicetur affirmatiua de oĩ, de quo dr̃ negatiua, & ecõuerso, s. vt dicat affirmatiua de oĩ, de quo negatiua. Si igitur illud, de quo dicitur negatiua, non de eo dicit̃ affirmatiua, tunc erunt non esse necessario, & quod non est transmutabitur in aliquod. Et hoc intendebat cùm dixit. & si fuerit secundum hanc dispositionẽ, &c. i. & si illud, de quo dicitur negatiua, non dicet̃ de eo affirmatiua omnino; tunc erit aliquod, quod est non ens: & erit opinio nostra in eo, quod est non ens opinio firma, s. q̃ impossibile est vt non opinetur in eo, quod est non ens. Deinde dicit. & si illud, quod est per negatiuam, &c. i. q̃ si fuerit manifestum hoc esse non ens, s. non ens necessario, tunc manifestius est apud nos suum contrarium, & suũ oppositum ens, non ens enim non intelligitur, nisi secundum

Non ens nõ intelligitur nisi sm comparationẽ ad ens vide. i. Phy 69. & 1. de anima 24.

dum comparationem ad ens. Si igitur apud nos fuerit opinio firma in non ente, necessario est vt apud nos sit opinio firma in ente. & sic non congregatur negatiua, & nõ esse in aliquo omnino. et similiter, si apud nos fuerit opinio firma in ente, tunc apud nos erit opinio in negatione firma: & est vt aliquis fingat ꝙ omne, de quo dicitur negatiua, de eo dicatur affirmatiua: sed negatiua non dicetur de affirmatiua. Deinde d. Et, si affirmatiua dicitur de omnibus, de quibus dicitur negatiua, cõtinget necessario aut vt sermo diuidentis, et dicentis ꝙ omne, quod non est hoc, dicitur ꝙ est hoc, sit sermo verus, aut non verus. si igitur congregatio istorũ duorum oppositorum non est verum, s. dicere verũ & non verum, & fuerit verum dicere ꝙ omne affirmatiuum est negatiuum, & non erit differentia in hoc, s. inter negationem conditionalem & negationem simpliciter, s. in hoc, ꝙ affirmatio vere dicitur de omni negatione, s. affirmatio simpliciter de negatione simpliciter, & affirmatio conditionalis de negatione conditionali, omnia erunt idem, sicut prius fuit dictum, Deus, & homo, & nauis, & nox. Cùm igitur dixit. Et si nõ fuerit verum, quod dictum fuit per hanc diuisionem, intẽdit, & si nõ fuerit vera cõgregatio istius diuisionis, s. vt sit verum, & non verum insimul. Deinde dicit. & non dicantur ista, & non quæ sunt entia. i. & negatio conditionalis, per quam res negantur abinuicem, & est tanquam negatio eius quod est per se, s. non ens. Et intendebat per omnia ista ꝙ, cùm fuerit positum hoc, continget vt oĩa sint idem, & vt non sit aliquid omnino. Deinde dicit. Et si sermo de vnoquoq; istorum, &cæ. i. &, si negatio vniuscuiusq; entium non diuersatur, tunc de negatione oon dicetur affirmatio: & sic entia omnia erunt idẽ, & non diuersabuntur aliquo modo: & erit omne ens vnum, & non vnum. Deinde dicit, quoniam, si diuersatur, &c. i. quoniã si aliquod ens diuersatur ab aliquo ente per aliquam differentiam, semper diuersabitur ab eo, s. necessario, & æterno. Deinde dicit. Et accidit hoc, qnod prius diximus, &c. i. & accidit etiam cum hoc vt omnes homines veridicent, & falsent insimul. dicere enim ꝙ omnes homines veridicent, verum est dicere cum eo, ꝙ omnes homines falsent. & sic * disputantes falsant & veridicant insimul, & etiam non falsant neq; veridicant. Deinde dicit. & loquens concedit, &c. i. & contingit loquenti dicenti aliquod iudicium coocedere quòd falsat. concedit enim ꝙ oppositum illius iudicij est verum. Deinde dicit. Et manifestum est, &c. i. & manifestum est etiam ꝙ disputatio cum opinãtibus hoc est in nihilo. qui enim non dicit ꝙ hoc est hoc, & ꝙ hoc non est hoc, non ita ꝙ haber in altero eorũ aliquod firmum, nihil dixit. Deinde dicit, sed dicit hoc & non hoc insimul, &c. i. & disputatio cum istis non est in aliquo intellecto aut ente, quia dicuntur in eodem, ꝙ est hoc & non est hoc. & negationes istorum entium, s. ꝙ non est hoc, neq; non est hoc. Deinde dicit. & si hoc nõ esse, &c. i. & nisi dubitationes, quæ mouerunt istos essent, tunc scirent prima scientia quòd res habent naturas terminatas.

a. l. disputationes.

Item, si cùm affirmatio vera sit, negatio falsa, & cùm hæc vera sit, affirmatio falsa est, non erit simul idẽ affirmare & negare vere. sed dicent fortassis hoc esse, quod à principio positum est. Item vtrum ille quidem, qui quanq; rem, aut aliquo modo se habere existimat, aut nõ se hẽre mentis, q vero ambo vere dicit. Nã si verũ dicit, qd aliud, qd' dicitur, est, nisi ꝙ talis natura entium est? Quòd si non iste, sed ille magis dicit verum, qui illo modo existimat, iam aliquo modo se haberent existentia. & hoc verum esset, & non simul etiam non verum. Quòd si cuncti similiter & mentiuntur, & verum dicunt, nec loqui, nec dicere quicq; tali homini possibile est. simul enim eadem, et non eadem dicit. Quòd si nihil existimat, sed similiter arbitratur & nõ arbitratur, quid nam differat à plantis?

Et etiam si affirmatiua fuerit vera, negatiua erit falsa, & cùm ista fuerit vera, & affirmatiua erit falsa, tunc non est verum vt affirmatiua & negatiua dicantur de eodem insimul. & videntur dicere hoc esse primum subiectum. Et etiam, si ille, qui existimat quomodo sunt res, et quomodo non sunt, cõtingit ei falsum, & qui existimat vtrũq; veridicat, tunc sermo de hoc est, ꝙ natura entium est talis. Et, si non veridicat, sed veridicat magis q̃ ille, qui opinatur hac opinione, ille qui existimat quomodo sunt entia, tunc hoc etiam erit verum, & non verũ. Et, si omnes falsant æqualiter, & non dicunt verum, tunc dicens tale nõ habet sermonem. dicit enim aliquid, & nihil dicit insimul. Et si nõ existimat aliquid, sed existimatio eius & non existimatio idem est, in quo igitur differt à plantis?

Et cùm declaratum est ex istis ꝙ cùm affirmatiua 17
fuerit vera, negatiua erit falsa, & cùm negatiua erit vera, affirmatiua erit falsa, nõ vere dicetur ꝙ affirmatiua & negatiua insimul vere dicantur de eodẽ. D. d. & videntur dicere hoc esse primum subiectum. i. et dignum est omni disputanti cõcedere hoc esse primum compositum, s. ꝙ affirmatiua & negatiua diuidunt verum & falsum. Deinde reuersus est ad impossibilia contingẽtia, & d. Et etiã, si ille, qui existimat, &c. i. & si ille, qui existimat ꝙ alterum oppositorũ est verum, aut ꝙ est tale, aut nõ est tale, et q existimat vtrunq;, verificat, necesse ẽ vt natura entiũ sit talis dispositionis, s. ꝙ vt sint entia & nõ entia isimul. D. d. Et, si nõ veridicat, &c. i. &, si nõ veridicat solũmodo ille, q opinat ꝙ affirmatio et negatio verificent insimul, immo magis veridicat, q̃ ille, qui opinatur ꝙ affirmatio & negatio diuidũt verũ & falsum, & opposita, quæ sunt verum & non verum, veridicant insimul, tũc sermo vniuscuiusq; eorum erit verus, & non verus, & falsant æqualiter, & verificant æqualiter. & cùm ita fuerit, nulla erit ratio, & tunc homo erit quasi planta. Et hoc intẽdebat, cùm d. Et, si falsant omnes æqualiter, &c. i. &, si omnes opinati sunt ꝙ omnis affirmatio & negatio cõgregantur, & ꝙ omnia sermo verificat & fallificat æqualiter, tunc qui opinabatur, nullum habet sermonem. dicit enim, & nihil dicit, i. profert eum, sed nihil dicit, quoniam si dixerit aliquid, non dicet aliquid. Deinde d. Et si nõ existimat aliquid, &c. i. et si non existimat aliquid esse & nõ aliqd, in quo igitur differt à plantis & ab animatis? Rationale enim non diuiditur ab animatis, nisi per comprehensiones & existimationes terminatas, scilicet hoc esse tale, aut non esse tale.

Rõnale non diuiditur ab alaus, nisi p comprehẽsiões, & existimationes terminatas.

Vnde & maxime manifestum est, ꝙ nemo nec cæterorum, nec eorum, qui hanc orationem dicunt, ita affectus est. Cur enim Megara vadit, et non quiescit ire putans? nec mox à

diluculo

diluculo ad puteum, aut ad præcipitium aliquod pergit: sed videtur verens, tanquã non similiter non bonum, & bonum esse putans cadere i illa. patet itaq; ꝙ hoc quidem melius esse putat, illud vero minime. Si autẽ hoc, necesse est, vt & hoc quidem hominem, illud vero non hominem, & hoc quidem dulce, illud vero non dulce putet. nõ enim æqualiter omnia quęrit et putat, cũ melius esse bibere aquã, aut hominem visitare arbitratus, deinde quęrat ea. attamen oportebat, si similiter eadẽ essent homo & nõ homo. sed, vt dictum est, nemo est, qui nõ videat aliqua verẽs, aliqua vero nõ. Quare, vt videtur, oẽs arbitrantur simpliciter se habere, etsi non circa omnia, saltem circa melius, & deterius. Quòd si non sciẽtes, sed opinantes, multo magis curandum esset de veritate, sicuti & infirmo existenti quàm sano, de sanitate. opinans nanq; ad sciẽtẽ, non sane ad veritatem dispositus est. Item, etsi quã maxime omnia ita, & non ita se habeant, attamen ipsum magis & minus inest entium naturę. Non enim similiter paria esse duo ac tria dicemus. nec eodem modo mentitus est, qui quatuor esse putet quinque, aut qui mille. Si itaq; non similiter, patet ꝙ alter minus. quare magis verum dicit. Si igitur quod magis est, propinquius est, profecto erit aliquid verum, cui propinquius est, quod magis verum est. Quod si non est, at iam saltem aliquid est certius, & verius. & ita ab illa intemperata oratio ne remoti erimus, quæ prohibet quicquam mente determinare.

* videat.

Et ex hoc declarabitur ꝙ nullus opinatur hoc neq; de cæteris hominib⁹, neq; de eis, qui hoc dicũt. Qui enim ambulat, ambulat & nõ stat. et si opinaretur ꝙ ambulandum est, et nõ iret per viam ad puteum stantem in via, manifestum ꝙ euitaret ipsum. sciret enim ꝙ casus in puteo & non casus non est idem. & existimatio eius in bono & malo alicuius non est idem. declaratum est igitur ꝙ ipse opinatur ꝙ quoddam illius est bonum & quoddam non bonum. Et cùm ita sit, scit igitur ꝙ quędã sunt homo, & quædam non homo, & quædã dulcia, & quædam non dulcia. non enim existimat ꝙ omnia sunt idem, neq; æqualiter quærit in omnibus, sed existimat ꝙ potus aquę est melior: & aspicere hominem, si hoc quærit. & si essent idem homo, & nõ homo. sed sicut dictum fuit, nihil videret nisi ad conseruandum se ab hoc, & non ab hoc. Cùm igitur declaratum est ꝙ cognitio vniuersaliter est in omnibus rebus, & si non fuerit in omnibus rebus, sed est in eo, quod est bonum, & quod est malum, est ens. Et, si ista cognitio non fuerit per scientiam, sed per existimationẽ, tunc dignius est perscrutari de veritate, queadmodum apparet infirmum perscrutari de sanitate, magis ꝙ sanum. existimans enim nõ est certus in respectu sciẽtis. Et, si omnia in maiori parte sunt secundum hanc dispositionem, aut secũdum aliam, tamen magis & minus sunt de natura entium. Nõ enim diximus ꝙ duo & tria sunt numerus par. & non est error existimãtis quatuor esse quinq;, sicut error existimãtis ipsum esse mille. Si igitur error eorum est minor, ergo est maioris veritatis. Et si illud, qđ est magis propinquum, & maius est minus, tũc erit aliquid de veritate, cui est propinquum verũ maius. Et, si hoc non fuerit, erit firmius, & magis verũ, & quiescemus ab hoc sermone, qui nihil determinat & impedit intellectũ, vt terminet aliquid.

Cùm declarauit impossibilia contingentia dicẽtibus ꝙ affirmatio & negatio congregantur insimul per opiniones eorum in entibus, incœpit declare impossibilia contingentia eis per opiniones eorum in mundo, & d. Et ex hoc declarabitur, & cæ. i. ex hoc, quod dicam, & ex prædictis declarabitur ꝙ nullus opinatur hoc, neq; ex laicis, neq; ex clericis. Deĩde dicit. Qui enim ambulat, &c. idest, qui enim videt ꝙ ambulandum est ad aliquid, ambulat et nõ stat. et si videret ꝙ ambulatio operaretur et nõ operaretur ad illud, nõ ambularet. & si videret ꝙ ambulatio & status essent æquales, non ambularet neq; staret. Deinde dicit. & non iret, & cæ. i. ꝙ si aliquis existimasset ꝙ casus in puteo & nõ casus essent idem, tunc nullus euitaret se à via in puteum timendo, ne caderet in ipsum. Deinde dicit. & existimatio eius in bono & malo alicuius non est idem. i. & existimare aliquid esse bonum & aliquid malum nõ est idem. quoniam, si essent idem, non quæreretur bonum, & fugeretur malum. Et ex hoc apparet ꝙ quædam sunt bona, & quædam mala, non tantum in rebus diuersis numeratis, sed etiam in partibus eiusdem rei cùm fuerint diuersarum virtutum. Deinde dicit. Et, cùm ita sit, &c. i. & cùm sciẽtia eius in rebus vtilibus & inutilibus sit determinata, & non opinatur duo contradictoria insimul, sicut debet esse in scientijs speculatiuis, verbi gratia ꝙ quidam est homo, & quidam non est homo: vel tam non opinari ꝙ omne quod nõ est homo est homo: & etiam ꝙ quędam gustabilia sunt dulcia naturaliter, & quædam non dulcia naturaliter, in his, quæ sunt sani gustus. Deinde dicit. non enim existimat ꝙ omnia sunt idẽ, &c. idest nullus enim existimat ꝙ omnia sunt idem: & ideo non æqualiter quęrit hæc omnia, sed quędam quærit, & quędam non. verbi gratia ꝙ, cùm existimauerit ꝙ melius est potare aquam quàm vinum, tunc quęret aquam et non vinum. & si viderit ꝙ idem est potare aquam & non potare, non quæret aquam: & similiter non æqualiter esse aspiciendum & non aspiciendum aliquem hominem * sanatum. Deinde dicit. & si essent idem homo, & non homo, & cæte. idest, & si existimaremus quòd homo et nõ homo essent idem, nõ diligeremus quosdam homines, & odiremus alios, vel tueremur nos ab alijs, & non esset differentia apud nos inter amicos, & inimicos. Deinde dicit. Cũm igitur declaratum est, quòd cognitio, & cæter. idest, cùm igitur declaratum est cognitionem necessariam esse, aut in omnibus rebus, aut bonis, aut malis, manifestum est cognitionem necessariam esse. Deinde dicit. 18

Bonũ & ... lã nõ so... sunt in re... diuersis ... meratis, ... etiam in pa... tibus eius... rei, cum fu... rint diuersa... rum virtu...

* a.l. amatum.

Et

Et, si ista cognitio fuerit per scientiam, & cæ. idest, & si homo nō habuerit de istis rebus nisi existimationem, tunc iste homo magis debet perscrutari de veritate, sicut infirmus de sanitate. Et intendebat quòd si scimus non habere scientiam de rebus, oportet nos perscrutari & scire res: & si videmus quòd illud, quod habemus de principijs consyderationis est existimatio, tunc magis debemus perscrutari, quomodo accidit nobis ista existimatio in rebus, quæ sunt principia consyderationis, & vnde accidūt. Deinde dicit. Et, si omnia in maiori parte, & cæte. idest, &, si aliquis existimauerit quòd omnes opiniones hominis sunt existimationes, tamen existimationes diuersantur secundum magis et minus in rei veritate, & quòd magis & minus sunt de natura entis: est igitur aliquid, quod est verum in se. Deinde dicit. Non enim diximus quòd duo, & tria sunt numerus par, & cæte. idest, quoniam manifestum est nobis quòd duo est par, & tria impar, et quòd non conueniūt in paritate. & hoc est de primis cognitionibus necessarijs. Et etiam est manifestum nobis peccatum & errorem esse maiorem q̃ aliud peccatum. non enim æqualiter peccat qui existimat quatuor esse quinq;, & qui existimat quatuor esse mille. D. d. Si igitur error eorum, & cæte. idest, & si non æqualiter peccat, manifestum est quòd minus peccat qui opinatur quatuor esse quinq; quàm alius. Deinde dicit. & maius est minus, tunc erit aliquid de veritate, cui est propinquum verū maius. idest, & si est aliquid minoris peccati, tunc erit aliquid maioris veritatis & minoris peccati. & sic necesse est vt sit aliquid verum, cui appropinquatur illud, quod est maioris veritatis, & minoris falsitatis. Et hoc necesse est. quoniam, si aliquid fuerit maioris veritatis quàm aliud, & minoris falsitatis, & necesse est aliquid esse verum simpliciter. Deinde dicit. Et, si hoc non fuerit, erit firmus, sicut inuenitur in scriptura. & sic exponitur, & si non fuerit hoc verum simpliciter, in cuius respectu dicitur illud, quod est magis verum, necesse est aliquod verum esse magis verum, quàm illud, in cuius respectu dicitur magis verum. & hoc procederet in infinitum: aut perueniret ad aliquod verum simpliciter, idest, aut quiescemus ab hoc sermone, & cæte. idest, & cùm declaratum est esse aliquod verū simpliciter, tunc quiescemus à sermone, ex quo nullum scitum terminatur, & impedit vt aliquid habeat terminum.

Si aliqd fuerit maioris veritatis q̃ aliud necesse est aliqd verum simpliciter esse verū.

Caput Tertium. Contra Protagoram, asserentem omne quod opinamur, & nobis apparet, uerū esse.

EX eadē vero opinione Protagorę quoq; oratio est. & similiter est necesse ipsas ambas aut esse, aut non esse. Si enim omnia, de quibus opinantur, quæq; apparent, vera sint, necesse ē oĩa simul vera et falsa esse. sigdē multi cōtraria inuicē opinant, ac eos, q̄ nō opināt eadē, q̄ ipsi, mētiri putāt. quare necesse est idem esse & non esse. quòd si est, necesse est omnia, de quibus opinantur, vera esse. opposita nanque opinantur qui mentiuntur, & qui verum dicunt. si igitur ea, quæ sunt, ita se habent, verum omnes dicunt. Quòd itaque ambæ orationes ex eadem mente sint, patet. Non est autem idem omnes conueniēdi modus. Quidam enim persuasione, quidam vero vi indigent. Quicunque nanque, propterea quòd dubitent, ita existimarunt, horum ignorantia sanabilis est. non enim ad sermonem, sed ad mentem eorum obuiatio est. Quicunque vero sermonis gratia dicunt, horum sanatio redargutio est, & eius sermonis, qui in voce, & eius, qui in nominibus. Aduenit autem illis, qui dubitant, hæc opinio à sensibilibus, illa quidem, qua dicitur simul contradictoria & contraria esse, videntibus ex eodem contraria fieri. si igitur non est possibile quod non est fieri, præextitit similiter vtrunque ens: sicut & Anaxagoras omne in omni misceri ait, atque Democritus. etenim hic quoque vacuum & plenum similiter in quacunque parte esse, atqui horum hoc quidem ens, hoc vero non ens esse.

Et sermo Protagoræ est de sermonibus eorum, qui opinantur hoc, & coguntur ad dicendum res esse, aut quòd nihil est. Quoniam si omnes existimationes sunt veræ, necesse est vt omnia sint vera et falsa insimul. multi enim homines existimant contrarium eorum, quę existimant alij, et opinantur ꝙ qui non opināt illud, quod illi opinantur, peccant. necesse est igitur vt idem sit & non sit. &, si ita sit, necesse est vt omnes existimationes sint verę. errantes enim existimant contraria. &, si entia sunt huiusmodi dispositionis, tunc verificantur omnes. Et manifestū est ꝙ isti sermones, & similes sunt ab vna cognitione. Et ars in disputatione cū omnibus istis non est vna. Sed quidam indigent sufficientia, & quidam vt cogantur in disputatione ad concedēdum. Qui igitur existimauerit hoc ꝓpter difficultatem comprehensionis & suum errorem in ea, tūc sua ignorantia habebit medicinam. disputatio enim cum istis non est per verificationem sermonis, sed per verificationem rationis. Qui autem dixerūt per verificationē sermonis, medicina eorum erit, vt incipiamus in verificatione significationis vocis, & nominis. Et accidit ista existimatio remouentibus se à sensibilibus, quibus contingit dicere contradictoria esse, & contraria esse insimul, quia opinabantur quòd contraria erant ex vno: & si impossibile est, vt fiat illud, quòd non est, necesse est vt res aut sit cōmunis ex vtroque: sicut dixit Anaxagoras, qui dixit quòd omne sit admistum cum omni. & similiter dixit Democritus. talem enim sermonem dixit in parte, quæ est ex vacuo & pleno, licet hoc sit ens, & hoc non ens.

Et Protagoras est illorum, qui opinantur hoc, scilicet ꝙ affirmatiua & negatiua sunt insimul. & omnes 19
dicentes hoc coguntur ad dicēdum ꝙ res sunt, & quòd nihil est. quoniam qui dicit ꝙ omnis existimatio est vera, & quòd res consequuntur existimationes, cōtinget

ei dicere quòd res sunt veræ & falsæ insimul. Deinde declarat hoc, & dixit. multi enim homines, & cætera. idest, & necesse est vt res sint veræ & falsæ, si consequũtur existimationes. quia multi homines existimant in eodem existimationes contrarias, scilicet quòd vnus existimat quòd est affirmatiuum, & alius negatiuum, & alter existimat alium peccare: ex quo cõtingit quòd idem sit verum & falsum, quia consequitur vtranque existimationem, quapropter necesse est secundum hũc sermonem vt idem sit ens & non ens. & hoc intelligatur accidere ĩ omni ente, scilicet quòd omne ens, quod aliquis existimat esse, possibile est vt aliquis existimat ipsum nõ esse. Deinde dicit. &, si ita sit, necesse est, &c, idest, et si negatiuum et affirmatiuũ sunt vera insimul, necesse est vt omnes existimationes sint veræ. existimantes enim aliquid esse, & alij, qui falsant illam existimationem, existimant existimationes cõtrarias. Deinde dicit. &, si entia sunt huius dispositionis, & cę. idest, & si entia consequuntur dispositiones hominum, contingit vt omnes homines vere dicant. Deinde dicit. Et manifestum est, quòd isti sermones, & cæte. idest, & manifestum quòd cognitio & opinio eorũ est vna: sed ars, per quam remouẽtur ab hac opinione, non est vna. quidam enim remouẽtur ab hac opinione per sermones sufficientes in dissolutione dubitationum, quibus accidit eis opinio: & quidam non remouentur per * discolitatem. Et ars in hoc est, vt cogatur ad concedẽdum aliquod positũ, quousq; videatur suus defectus. iste enim nõ vult cõcedere per rationem intrinsecam, quapropter necesse est vt faciant ipsum concedere violẽter per * verbera. Deinde dicit. Qui igitur existimauerit hoc, &c. i. qui igitur existimauerit hoc, ꝓpter dubitationem contingentem ei ex debilitate cerebri, potest curari ab hac ægritudine dissoluendo illam dubitationem. Deinde d. disputatio enim cũ istis nõ est, & cę. idest contradictio enim contra istos non erit per institutionem significationis dictionum, & vti disputatione cum eis, donec verificantur: sed per verificationem intentionis, in qua errauerit dissoluendo illam quæstionem, quæ accidit eis in illa intentione. Deinde dicit. Qui autẽ dixit per verificationem sermonis, &c. i. Sophistę autem fingentes ꝙ res non firmantur nisi per verum sermonem, & quęrunt à nobis verificare hoc principium, non possumus loqui cum eis in hac quæstione, nisi prius verificemus significationes nominum. &, cũ concesserint quòd nomina habent significationes proprias, tunc possibile erit disputare cum eis. & hoc fecit ipse in principio istius sermonis. & hoc intendebat, cũ dixit. vt incipiamus ĩ verificatione significationis, vocis, & nominis. Deinde dicit. Et accidit ista existimatio, & cæte. idest, & accidit ista existimatio obedientibus sermoni, & non consyderantibus vtrum sermo cõueniat sensui, aut non. & qui hoc facit, continget ei contradictio in rebus, & opinari quòd contraria sunt insimul. Deinde dicit quid mouit ad opinandum quosdam, quòd contraria sunt insimul, & d. quia opinabantur quòd contraria, & cæt. idest, & multi Antiqui opinabantur hoc, quia videbant quòd contraria generantur ex eodem, & opinabantur cum hoc, quòd non sit generatio ex nihilo, scilicet ex non ente. vnde dixerunt quòd contraria existunt insimul in eodem, scilicet ex quo generantur. & hoc intendebat, cùm dixit. necesse est vt res, aut sit communis ex vtroq;. idest, quòd res, ex qua est generatio, sit composita ex vtroque, scilicet ex ente & non ente. D. d. sicut dixit Anaxagoras, &c. idest, propter hanc opinionẽ dixit Anaxagoras, quòd partes consimiles, quæ sunt elementa, apud ipsum sunt admixtæ cum toto, scilicet quia omnes sunt admixtæ cum omnibus, et sermo Democriti est propinquus isti cùm dixit partẽ esse indiuisibilem, quæ est apud ipsum ex vacuo & pleno admixtis, & sic opinatur quòd plenum est ens, & vacuum est non ens.

* a.l. difficultatem.

* a.l. verba.

De hoc vide .1. Physi. t. cõ. 32.

Ad illos itaque, qui ex his ita arbitrantur, dicemus quòd quodammodo quidem vere dicunt, quodãmodo vero ignorant. ens nãq; dupliciter dicitur. quare aliquo modo quidem possibile est aliquid ex non ente fieri, aliquo vero modo non est. simulq; idem ens & non ens esse, sed non secundum idem ens. potentia nanque contingit simul idem contraria esse, actu vero minime. Itẽ eos efflagitabimus aliam quoque substantiam entium existimare, cui neque motus, neque corruptio, neq; omnino generatio insit.

Nos igitur dicamus cũ istis, qui existimant istas turpes existimationes, quòd sermo eorũ est verus aliquo modo, et aliquo modo impossibilis. contrarietas enim dicitur duobus modis. est igitur aliquo modo possibile vt aliquid fiat ex nihilo, & possibile est vt non fiat alio modo. & possibile est vt insimul ens & non ens diuidantur duobus modis, non ens, quod fit ens existens, scilicet quòd homo fiat terra, neque ens, sicut entia, sed non sunt idem. possibile enim est vt contraria sint in eodem insimul potentia, actu autem non. Dicetur igitur eis ad opinandum quòd entia habent aliam substantiam etiam, quæ non habet motum, neq; corruptionẽ, neq; generationem oĩno.

Et qui existimauerit ex hac dubitatione ꝙ contraria sunt insimul, nos dicemus ĩ hoc, ꝙ sermo eorum est verus aliquo modo, et aliquo modo non est verus. contrarietas enim non dicitur vno modo esse, sed duobus modis, potentia, scilicet & actu. dicere autẽ ꝙ cõtraria existunt insimul in eodẽ, potentia est verum, actu autẽ est falsum. Deinde dicit. est igitur aliquo modo, & cę. i. & similiter hoc, quod dicũt, ꝙ impossibile est vt ens generetur ex non ente, dicitur etiã duobus modis: quorum vno possibile est vt fiat, alio autem non. Deinde dicit. & possibile est vt insimul ens, et non ens, & cæ. i. quia vtrunq; istorum, s. ens & nõ ens diuiduntur in duo, s. in ens actu & ens potentia, & similiter non ens diuiditur in duo, s. in non ens actu & in non ens potentia, homo hic singularis, cùm fiet terra, non est iste homo in actu, neq; potentia propinqua, aut remota, sicut entia, sed, si ista terra fuerit homo, potentia erit alius homo numero, non ille idem homo corruptus. Deinde dicit. sed non sunt idem. i. sed contrarium, quod est ens in potentia, & quod est actu, non sunt idem. Deinde dicit. possibile est enim vt cõtraria, &c. i. isti enim homines errauerunt, & non potuerũt distinguere inter potentiã & actum, s. quia inuenerunt contraria esse insimul in eodẽ, existimauerũt ꝙ possibile est ea inueniri in actu. sed actu est impossibile, potentia autem est necessariũ propter generationem. Deinde dicit. Dicetur igitur eis, &c. i. & ideo melius est vt non prohibeantur ponere substantiam aliam esse à sensibili, carentem motu & generatione & corruptione omnino, sicut Plato dicebat, scilicet substantiam, de qua pendet scientia necessaria. & hæc est quasi causa per accidens, & immutatio de errore maiori ad minorem errorem.

Vide ꝓ hoc cõ. 6. & sequenti Phy.

Idẽ. 2. de Generatione. t. cõ. vltimo.

Similiter

Similiter autem veritas in his quoque, quę apparẽt, quibusdam ex sensibilibus aduenit. At enim verum non pluralitate neque paucitate iudicari censere debẽt. idem autem quibusdam gustantibus dulce, quibusdam amarũ esse videtur. quare, si oẽs ęgrotarẽt, aut oẽs insanirent, duo vero, vel tres sani, aut mentis compotes essent, hi vtiq; videri possent ęgrotare, ac insanire, cæteri vero minime. Itẽ multis aliorum animalium contrario apparent q̃ nobis, ac nostrum cuique non eadem ad seipsum semper secundum sensum apparẽt. Qualia igitur horum vera vel falsa, non est manifestum. nihilominus enim magis hæc quàm illa vera sunt, sed æqualiter: propter quod Democritus, aut nihil esse verum, aut nobis ignotum ait. Et simpliciter propterea quòd sensum quidem prudentiam putant, hanc vero alterationem esse, quod secũdum sensum apparet, necessario verum esse aiũt. Ex his enim & Empedocles, & Democritus, cæterorum quoque singuli, talibus opinionibus irretiti fuere. Empedocles eteni habitu mutato, prudentiam quoque mutari ait.

» Ad præsens nanq; prudẽtia hoibus augetur.

In aliis quoq; dicit.

» Quatenus mutantur, eatenus semper etiam
» altera sapere eis affuit.

Parmenides quoq; eodem asserit modo.

» Vt enim cuiq; complexio membrorum flexibilium se habet,

Ita intellectus hominibus adest.

Idem nanq; est, quod sapit membrorum natura hominibus, & omnibus, & omni. quod enim plus est, intelligentia est. Anaxagoræ autem sententia ipsa quoque à quodam suorum necessariorũ memoriæ tradita est, quòd talia eis entia erunt, qualia ea esse putarint. Homerum etiam talem aiunt opinionem habere videri: quippe, qui faciat Hectorem, cũ à vulnere insaniret, iacere, aliud sapientẽ, tanquam & insanientes saperent quidem, sed nõ eadem. Patet itaque quòd, si vtraque prudentia est, entia quoque simul ita, & non ita se habent. Qua ex re difficillimum quod sequitur est. si enim qui maxime possibile verum vident, hi autem sunt, qui maxime illud quęrũt, & amant, hi tales opiniones habent, & talem de veritate sententiam ferunt, quomodo nõ secordia illis sit, qui philosophari conantur? nã q̃rere veritatẽ nõ esset nisi volucres pseq.

Et similiter non crediderunt quidam veritatem cognitionis in rebus manifestis sensibilibus. Et impossibile iudicare verum per multitudinem, aut paucitatem. idẽ enim sentitur à quibusdam dulce, & à quibusdam amarum. &, si omnes homines essent infirmi, aut trãsmutati intellectus, sani autem essent duo vel tres, aut habentes intellectum essent duo, aut tres, tunc existimarentur isti esse infirmi & transmutati intellectus, & quòd residui nõ sunt ita. Et etiam pluribus animalibus apparent res econtrario illis secũdum quòd sunt, & nobis etiam apparet hoc, quòd vnicuiq; in se apparent aliqua in sensu ecõtrario illi, quod existimatur. & non sunt ita. Et non manifestatur eis, vtrum sint vera, aut falsa. ista enim non reddũtur contraria magis quàm illa, sed sunt consimilia in eo quòd reddunt. & ideo dixit Democritus quod aut nihil est verum omnino, aut non manifestatur nobis. Et vniuersaliter, cùm existimauerunt quòd intellectus est sensus, & sensus est certitudo, dixerũt quòd verum necessario apparet per sensum. Et ex istis opinionibus crediderunt existimationes Empedocles, & Democritus, & vnusquisq; aliorum. Empedocles enim dixit, q̃ ille, » cuius compositio transmutatur, transmutabitur » suus intellectus. Et Parmenides etiã di» cit quòd intellectus appropriatur homini secundum » complexionem membrorum vniuscuiusq; hominum. Et quidam socij dixerunt sermonem Anaxagorę, in quo dicit, quòd entia apud homines sunt secũdum existimationem eorum. Et dicitur quòd Homerus prius videbatur opinari hoc. dixit enim in suis versibus Hectorem, & dixit quòd, cùm fuit percussus, valde timuit & amisit intellectum proprium, & intellexit alio intellectu: quasi videret quòd qui perdit suum intellectum, intelligit etiam. Et non est ita. & est manifestum q̃, si in vtraq; dispositione habebat intellectum, tamen intelligebat quòd entia sunt simul, & quòd sunt in aliqua dispositione, & in suo cõtrario insimul. Et accidit ex vtraq; dispositione aliquid difficile. si igitur quod isti viderũt, est possibile de veritate, magis quàm alij sunt solliciti in quærendo eam, & si existimationes istorum secundum hanc diuersitatem, & sermones eorum sunt tales in cognitione veritatis, quomodo non oportet illum, qui vult incipere in Philosophia, quòd quiescat sua voluntas? quoniam, si ita fuerit, tunc quęrere veritatem est simile ad currere ad volantem.

Cùm dissoluit dubitationem inducentem ad dicendum contraria existere insimul, incœpit dicere aliam dubitationem, ex qua etiam accidit quibusdam negare scientiã, & dicere nullam esse veritatem, & dixit. Et similiter non crediderunt, &c. idest, & similiter dixerum quidam, quòd illud, quod sensus comprehẽdit ex sensibulibus, nullam habet veritatem: & dicunt ratiocinãdo q̃ q̃dã sentiũtur à quibusdã dulcia, & à quibusdã amara. & nõ differũt nisi in hoc, q̃ illi, q sentiũt ea dulcia, sunt plures, s. sani: & q ea sentiũt amara, sũt paucio- 21

tes, s. infirmi. & non est iudicandum aliquid esse verum per testimonium plurium absque paucioribus. Deinde dicit, et, si omnes homines essent infirmi, &cę. .i. & dixerunt ꝙ noo oportet credere existimationem sanorum: quia infirmi habent transmutatos sensus & intellectus. causa enim in hoc non est nisi multitudo & paucitas. quoniā, si posuerimus ꝙ plures sunt infirmi, & pauciores sunt sani, tunc diceretur ꝙ sani sunt infirmi, & ꝙ intellectus, & sensus eorum sunt transmutati, & ꝙ alij sunt sani. Deinde dedit aliam rationem, & dixit. Et etiam pluribus animalibus, &c. i. & etiā dabant aliam ratiocinationem super hoc, dicendo ꝙ plura animalia videntur comprehendere in eodem sensibili cootraria. videntur eoim quædam fugere idem tanquam nociuum, & quædam sequi tanquam delectabile. & simile huic accidit etiam nobis cum animalibus. plura enim animalia videntur iuuari à rebus nocentibus nobis, & noceri à rebus delectabilibus nobis. Deinde dicit. & nobis etiam apparet hoc, & cæ. i. & sicut accidit hoc animalibus, ita etiam accidit homini. quidā enim delectatur in hoc, in quo contristatur alius. & non tantum hoc accidit diuersis hominibus, sed et idem homo videtur comprehendere in eodem per sensum contrarium illius, quod habet per existimationem, et, cùm ita sit, tunc sensibilia ooo habent in se veritatem comprehendibilem, sed sunt secundum comprehēdens. Deinde dicit. & nō sunt ita. i. & manifestum est, ꝙ oon sunt, secundum ꝙ sentiuntur. Deinde dicit. Et noo manifestatur eis, vtrum sint vera, vel falsa. i. & dicebāt quòd propter omnia ista nobis uon declarabitur quid sit verum, & quid sit falsum. Deinde dedit causam in hoc, & dixit, ista enim &c. i. iudicium enim sensus in eadem re esse alterum contrariorum non est firmius iudicio alterius sensus in illa re esse aliud contrarium. verbi gratia ꝙ iudicium sensus alicuius animalis, ꝙ hoc est delectabile, noo est firmius iudicio sensus hominis illud esse contristabile. Deinde dicit. & ideo dixit Democritus, &c. i. & ideo dubitauit Democritus, & dixit ꝙ cōtingit ex hoc alterum duorum, aut nihil habeat veritatem in se extra animam, aut vt non comprehendatur aliquo modo. Deinde dicit. Et vniuersaliter, cùm existimauerit, &c. i. & causa erroris eorum est: quia existimabant ꝙ intellectus est sensus, & quòd non differunt in aliquo: & opinabantur quòd scientia oecessaria comprehenditur seosu: & cùm viderunt quòd sensibilia videntur habere dispositiones diuersas apud sensum: crediderunt ꝙ nulla scientia est necessaria omnino. Deinde dicit. Et ex istis opinionibus, &c. idest, & ex istis dubitationibus p̄dictis existimauerunt isti homines istas existimationes. Empedocles enim dicebat plures intellectus esse habētes iudicia diuersa, & quòd quilibet intellectus sequitur complexionem propriam. & ideo dixit quòd qui mutatur de aliqua complexione i aliam, transmutabitur de aliquo intellectu in alium. & ratiocinatur super hoc per hoc, quod apparet de transmutatione intellectus in infirmis propter transmutationem cōplexionis. Deinde d. & Parmenides etiam dicit, &c. idest, quoniam iste dicebat quòd intellectus appropriatur hominibus secundum complexiones, & compositiones eorum. Deinde dicit. Et quidam socij, &c. i. & isti etiam opinabantur, quòd entia consequuntur existimationes hominum, & quòd non habent esse extra animam, nisi secundum quòd homines intelligunt. Deinde dicit. Et dicitur quòd Homerus. idest, & existimabatur quòd Homerus opinabatur plures intellectus esse, qui consequuntur modos complexionis. Deinde induxit vnam narrationem scitam inter illos de vno versu. Deinde dicit. quasi videret, & cæte. idest, & ex hoc sermone apparet quòd Homerus opinabatur quòd quisquis amisit suum intellectū propter transmutationem complexionis, quòd intelliget alio intellectu à primo. Deinde dicit. Et non est ita, & cæ. idest, & hoc, quod existimant, non est verum. manifestum est enim quòd & si in vtraq; dispositione intelligit diuerso intellectu, tamen neq; hoc intelligit, quòd entia sunt eadem, aut quòd entia sunt in aliqua dispositione, & in sua contraria insimul. Et intēdebat per hoc, quòd nullus intellectus intelligit quòd entia contraria existunt insimul, aut sunt idem. Deinde dicit. Et accidit ex vtraq; dispositione, & cæte. idest, quoniam impossibile accidit, siue intellectus fuerit positus secundum dispositionem intellectus istius existentis, aut secundū aliud cōtrarium. Deinde dicit. si igitur isti, & cætera. idest, si igitur isti videntur magis quærere veritatem quàm alij, & sermones eorum in veritate sunt tales impossibiles, quomodo non accidit audientibus illos vt voluntas, & sollicitudo eorum quiescat ioquirendo veritatem? quoniam tūc qui quærit veritatem, similis est currenti ad apprehendēdum volantē: quod nunq̄ fiet.

Vide .2. de Aia tex. cō. 150. de opinione Empedo. & Homeri.

Nullus in lectus intelligit ꝙ ent. contraria s insimul, aut ꝙ sunt idem. Vide cōm le supra. t.c. 9. cogitat... stantiam ... veritate intellectus. Vid. con. Zim.

Causa vero huius opinionis his fuit, quia veritatem quidem de entibus consyderabār. entia vero sola arbitrati sunt sensibilia esse. In his autem magna indeterminati natura inest, & eius, quod ita ens est, vt prædiximus. quare verisimiliter quidem, sed non vere dicunt. ita enim magis cōuenit dicere, quàm vt Epicharmus in Xenophanem. Item cùm hanc omnē naturam moueri viderēt, de eo autem, quod mutatur, nihil verificari, circa illud, quòd omnino mutatur, nihil verificari posse putabant. Ex hac enim existimatione summa illa eorū opinio pullulauit, qui se Heraclitum sequi affirmabant, qualem & Cratylus habebat, qui tandem nihil putabat dicere oportere, sed solum digitum mouebat, & Heraclitum, quòd bis dixisset in eundem fluuium non esse intrare, reprehendebat. ipse enim existimabat ne semel quidem. Nos autem ad hanc etiam rationem dicemus, quòd id quod mutatur, cū mutatur, habet aliquam veritatem non esse putare, quanq̄ etiam ambiguum est. Abijciēs enim habet aliquid eius, quod abijcit. ac necesse est aliquid etiam eius, quod fit, esse. & simpliciter, si corrumpitur, erit aliquid ens. & si fit, necesse est esse, ex quo fit, & à quo generatur, & hoc non esse in infinitum. Sed his omissis, illa dicamus, quòd non est idem secūdum quantitatem, & secundum qualitatem transmutari. detur itaque non permanere secundum quantitatem, attamen secundum formā omnia cognoscimus.

Et causa in existimationibus istorum est, quia quærebant perscrutari de veritate entium, & existimabant quòd entia sunt sensibilia tantum, & naturæ istorum sensibilium non sunt terminatæ, & maximā habent diuersitatem, & omnia entia, quæ sunt eiusdem dispositionis etiam. & ideo assimilantur dicere veritatem,

veritatem, sed non dicunt veritatem. oportet enim hoc dicere, sicut dixerunt errantes in Xenophane. Et etiam cùm viderunt totam istam naturã moueri, & quòd nihil dicitur in rei veritate de rebus, quæ non transmutantur existimauerũt impossibile esse aliquid dici in rei veritate aliquo modo de rebus, quæ transmutantur secundum totum. Et ex ista opinione ramificatæ sunt opiniones Heracliti. Heraclitus enim in fine vitæ suæ opinabatur quòd non oportet aliquid dicere, sed tantum mouebat digitum, & reprehendebat Sticum in hoc, quod dixit ꝙ impossibile est tãgere aquã fluminis currẽtis bis. dicebat enim quòd nec semel est hoc sensibile. Nos autem dicamus in hoc sermone etiam quòd illud, quod transmutatur, habet apud trãsmutationem aliquẽ sermonem, qui vere dicetur de eo, et existimatur, quod non est, & si hoc est dubium. Qui enim negat aliquid, necesse est vt habeat aliquod esse, quod possibile est negare. necesse est igitẽ, vt aliquod esse habeat illud, quod est. & vniuersaliter, si aliquid corrumpitur, habet esse. & si generatur, necesse est vt habeat esse illud, ex quo generatur illud, quod ex eo generatur, & illud per quod generatur, & quòd hoc non sit infinitum. Sed dimittamus ista, & dicamus quòd transmutatio secundum quantitatem non est eadem cum trãsmutatione secundum qualitatem. & scientia non est tantum per quantitatem, sed omnia cognoscuntur per formas.

22 Cùm induxit dubitationes inducentes quosdam ad dicendum omnia esse vera, & quosdam ad negandum scientiam, modo dat causam erroris istorum, & dicit. Et causa i existimationibus, &c. i. & causa erroris istorum est, quia isti volebãt perscrutari de veritate entiũ, & non intendebant intentionem sophisticam. & existimabant cum hoc, ꝙ entia sunt sensibilia tantum: & naturæ sensibilium sunt transmutabiles, & non permanẽtes. scientia autem, si est, debet esse permanens, & ex rebus permanentibus. & propter hoc ambigebãt, & negabant scientiam. & hoc intendebat, cùm dixit, & maximam habent diuersitatem, &c. i. & diuersitas in omnibus sensibilibus est maxima. & similiter in omnibus entibus, quæ sunt pér res sensibiles. Deinde dicit. & ideo assimilantur &c. i. & sermo eorum videtur verus vno modo, scilicet in hoc, quod dicunt, quòd sensibilia sunt transmutabilia, & ꝙ in eis non sit scientia, sed in hoc, quod dicunt, quòd scita sunt sensibilia, falsantur. Deinde dicit. oportet enim hoc dicere, & cæ. i. oportet enim euitare hanc dubitationem sicut euitauerũt eam errantes in sermonibus Xenophanis. Deinde dicit. Et etiam, cùm viderunt, &c. idest, & vniuersaliter sustentati sunt super duo. quorum vnum est, quia viderunt istam naturam sensibilem transmutabilem per se. secũdum autẽ est, quia opinati sunt quòd nulla res est, quæ vere dicatur de rebus transmutabilibus secundum totum propter velocitatem transmutationis eorum, et secundum hoc nulla erit scientia permanẽs, nec semper, nec aliqua hora. Deinde d. Et ex ista opinione, &c. i. et ex ista opinione ramificatæ sunt opiniones Heracliti opinantis ꝙ non oportet respondere ad aliquam quæstionem sic, aut non: quoniam erit falsum. antequam enim compleat responsionem, trãsmutabitur res in cõtrarium. et ideo, cùm ille quęrebat de aliquo, innuebat per digitum, & non loquebatur. Deinde dicit. & reprehendebat, &c. i. & reprehendebat quẽdam virum Antiquum, qui opinabatur hoc in hoc, quod dicebat, quòd impossibile est tangere aquam fluuij bis. dicebat enim ꝙ debebat dicere ꝙ impossibile est tangere aquã fluuij semel, nedum bis. Et intendebat per hoc, ꝙ ista est dispositio entium in cursu, & ꝙ nulla scientia acquiritur de eis, neq; in minimo tempore. Deinde d. Nos autem dicamus &c. i. nos autem dicamus contradicendo istis ꝙ quicquid trãsmutatur habet sermonem, qui vere dicitur de eo, secundum ꝙ est transmutatum, verbi gratia dicitur ꝙ non est permanens: & alium, qui falsat super ipsum, verbi gratia dicere ꝙ est permanens. 18 & hoc intendebat, cũ dixit. et existimatur ꝙ non est. i. & potest iudicari ꝙ est non permanens. & erit iudiciũ non trãsmutabile. Deinde d. & si hoc est dubium, &c. i. & vniuersaliter qui negat aliquid de aliquo, necesse est vt negatum habeat aliquam naturam terminatam, & vniuersaliter necesse est vt aliquod ens sit. Et intendit ꝙ contingit negantibus scientiam vt scientia apud eos habeat aliquam naturam terminatam: et sic erit aliquod ens. & si non, nihil esset negatum omnino. Deinde dicit necesse est igitur, &c. i. & vniuersaliter omne, quod generatur, necesse est vt habeat ens, ex quo generetur secundum naturam, & ens per quod generetur, & ꝙ illud non sit corruptibile, & vt hoc non ꝓcedat in infinitum. & similiter corruptum debet peruenire ad aliquod incorruptibile. Deinde dicit. Sed dimittamus ista, &c. i. sed dimittenda est ista contradictio, & procedamus ad magis manifesta. & est, ꝙ transmutatio, quam fingunt esse perpetuam in entibus, est in quantitate, non in qualitate, & forma. & sciẽtia necessaria nõ erit per quantitates rerum tantum, sed & per formas. si igitẽ formæ sunt permanẽtes, ergo scia erit permanẽs.

Item dignum est reprehendere eos, qui ita arbitrantur, quoniam, cùm & ipsorum sensibiliũ pauciora numero ita se habere viderent, de toto tamen cœlo similiter senserunt. hic. n. qui circa nos est, solum sensibilium locus in corruptione & generatione est, qui nulla, vt ita dicam, vniuersi pars est. Vnde iustius fuisset propter illa, ista etiã absoluisse, quàm propter ista, illa condemnasse. Item manifestum est ꝙ & ad istos eadem dicemus, quæ olim dicta sunt. ꝙ enim est immobilis quædam natura ostendendum, & persuadendum est eis. at accidit eis, qui simul dicunt esse, & nõ esse, magis dicere quiescere cuncta, quàm moueri. nõ enim est in quo quicquam moueretur, nam omnia omnibus insunt.

Et etiam contradicendi sunt existimantes istas existimationes. quoniam, cùm viderunt in rebus sensibilibus ꝙ pauciores sunt talis dispositionis, iudicauerunt de toto cœlo. locus enim sensibilis, in quo est generatio & corruptio, est ille, qui continet nos tantum. & iste possibile est, vt aliquis potest dicere, vt non sit in respectu totius pars sensibilis. Rectius est igitur negare à toto, quod est in istis pau-

cis, quàm affirmare in toto, quod affirmatur de eis. Et manifestum est etiam, quòd dicendum est de istis, quod prius diximus in alijs, & demonstremus eis sufficienter naturam esse immobilem. etsi accidit dicentibus quòd dignius est affirmare & negare insimul, dicere ꝙ omnia sunt quiescẽtia q̃ dicere mobilia. nõ est enim aliquid, in quo trãsmutetur aliquid, quoniam in quolibet est quodlibet.

23 Et etiam cõtradicendum est istis hominibus primo, qm̃, cùm viderunt quædam entia pauciora, s. quæ sunt in generatione & corruptione in dispositione transmutabili, iudicauerũt ꝙ plura, s. cœli sunt huius dispositionis. locus autem, in quo est generatio & corruptio, est insensibilis respectu totius. & hoc, si concessum fuerit eis, ꝙ ista, in quibus est generatio & corruptio, non habent scientiam. Deinde Rectius est igitur negare à toto, &c. i. rectiùs igitur est non iudicare de toto illud, qđ iudicatur de parte insensibili, & negare ab eo toto trãsmutationem existentem in parte. Deinde dicit. Et manifestum est, &c. i. & isti digni sunt, vt sufficiamus eis per illud, per quod sufficimus alijs, declarando eis naturam immobilem esse. Et intendit per istam naturam, species & genera, & forte substantias abstractas. D. d. etsi accidit dicentibus, &c. i. & licet dignius est ponentibus ꝙ affirmatio & negatio sunt insimul in omnibus rebus, vt omnia sunt quiescentia magis q̃ mobilia. Deinde dedit causam ĩ hoc, et dixit. nõ est enĩ aliqd, &c. i. secundum enim istos non est distinctum aliquid ab aliquo, in quod transmutatur, sed omnia sunt admixta, et quodlibet in quolibet. quapropter oportet sm̃ hoc, vt omnia quiesceotia sint.

De veritate vero, ꝙ non omne, quod apparet, verum sit. Primo quidem neq; sensus proprij fallax est. sed imaginario nõ est idem, qđ sensus. Deide admiratione dignum est, si hoc dubitant, vtrum tantæ sint magnitudines, talesq; colores, quales eminus, an quales eominus apparent et vtrum qualia sanis, an qualia ægrotantibus. & grauiora, vtrum qualia debilibus, an qualia robustis. et vera, vtrum qualia dormientibus, an qualia vigilantibus. Quod enim non arbitrantur, patet. nemo etenim, si noctu existimet se Athenis esse, cùm in Libya sit, ad Ariopagum vadit. Item de futuro (vt Plato quoq; ait) non est profecto similiter eerta Medici, & ignari opinio: vtputa de futuro sano, aut non futuro. * ἄρειον.

Sermo autem eorum in sensus veritate nõ omne, quod apparet, est verum. Primo, quia falsitas non appropriat̃ sensui, sed phantasiæ, quę non est eadem cum sensu. Mirandum est igitur de eis, qui ambigũt in istis rebus, & quęrunt vtrum magnitudines, & colores sint in illa dispositione, in qua videntur ex remoto, aut in illa dispositione, in qua videt̃ur ex propinquo. & vtrum sint secũdum ꝙ sani videntur, aut infirmi. & in grauitate, vtrum sint secundum ꝙ debiles, aut secundum ꝙ fortes. & in veritate, aut in falsitate, vtrum sint secundum ꝙ sunt apud dormientes, aũt apud vigilantes. Et manifestũ est ꝙ impossibile est hoc: nullus enim potest existimare modo album, sicut Plato. Et consilium Medici sapientis in rei veritate non est simile consilio nescientis, in eo quòd sanat de infirmitate, & in eo quòd non sanat.

24 Sermo autem eorum, ꝙ omne, quod apparet, nõ est verum, est falsus. & hoc destruitur multis modis. Primo autem, quoniam falsitas nõ est propria sensui, quoniam falsitas non accidit sensui nisi per accidens. illud autem, cui falsitas est propria, est imaginatio. in hanc enim debet aliquis dicere ꝙ illud, quod ex ea fit, non est verum. Et dixit hoc, quia per istam virtutem imaginantur res, quæ p̃cise videntur impossibiles esse. Deinde dixit. Mirandum est igitur. i. &, quia sunt dispositiones, in quibus opinantur sensum esse verum, & aliæ, in quibus opinãtur sensum esse falsum. verbi gratia sicut dispositio rerum apparentium visui ex remoto & propinquo, & in sanitate & in infirmitate, & vigore & debilitate, & magis in somno & vigilia. Mirandum etiã vtrum de quærentibus, vtrum vera quantitas corporis est, quæ apparet in propinquo, aut quæ in remoto. idem enim apparet magnum in propiquo, & paruum in remoto. Et similiter quærentibus vtrum verus color apparet in propinquo, aut in remoto. & vtrum verus sapor comprehenditur à sanis, aut ille, qui comprehenditur ab infirmis. & vtrum verum põdus est illud, quod comprehenditur à fortibus, aut quod à debilibus. & maior quæstio est, vtrum quod dormiens videns est verũ, aut quod vigilans. Deinde dixit. Et manifestum est quòd hoc est impossibile. nullus enim potest modo. & hic abscinditur sermo Aristote. quia diminutus est. Et intentio eius est, ꝙ nos habemus primam cognitionem, per quam distiguimus inter illud, in quo sensus falsat, & in quo veridicat. quoniam qui dubitat diuidere inter sensibilia falsa et sensibilia vera, est, sicut qui dubitat ĩ istis rebus, scilicet vtrum scimus dormientes, aut vigilantes. & vtrum scimus, aut non scimus. & similiter nullus dubitat ꝙ verę quantitates, 22 & veri colores sunt, qui apparent ex propinquo, non ex remoto, & quod apparet sanis est verum, non quod apparet ægris. & ideo incipiunt curari. Et si omne, qđ videtur, esset verum, sicut quidam dicunt, etiam non esset differentia inter sermones nescientis, & sapientis, verbi gratia Platonis. & tunc consilium Medici sapiẽtis esset simile consilio nescientis sanare, aot non sanare infirmos. & omnia ista sunt impossibilia.

Item in ipsismet sensibus non est similiter certus, qui alieni est, & qui proprij, nec illius, qui prope est, & ipsiusmet: sed de colore quidem visus, non gustus, de sapore gustus, & nõ visus, quorum nullus vnquam ait eodem tempore circa idem simul ita, & non ita se habere. At nec in alio tempore circa passionem dubitarint, sed circa illud, cui passio accidit. dico autem velut idem quidem vinum, aut ipsum mutatum, aut corpore mutato, videri possit quandoque dulce, quandoque non dulce, sed non ipsum dulce, cùm quale est sit, vnquam mutatum est, sed semper verificatur de eo. & quod futurũ est dulce, necessario tale est. Attamen oẽs illæ orationes hoc perimũt, & quemadmodũ substantiã nõ esse vllius, ita

nec

Falsitas propria est imaginatiõi, sed sensui nõ competit nisi per accidens.

nec quicquam necessario esse. necessarium enim non contingit aliter, & aliter se habere. quare, si quid necessario est, non ita, & non ita habebit. Et simpliciter, si sensibile solum esset, nihil esset profecto, cùm animata non essent. sensus nanque nõ esset. neque sensibilia itaque, neque sensiones esse fortassis verum esset. sentien-
4 tis enim hæc passio est. Ipsa vero subiecta, quæ sensum faciunt, non esse etiã absque sensu, hoc impossibile est. Sensus nanque non ipse est sui ipsius, sed est aliquid aliud etiam præter sensum, quod necesse est prius sensu esse. mouẽs enim natura prius est moto. et si ad se inuicem dicuntur hæc ipsa, nihil minus.

Sensus non est ipse sui ipsius.

Et etiam dicamus hoc in ipsis sensibus. quoniam sensus rei proprius non est simul in rei veritate ei, qui est alterius, & nõ est simul sensus propinquus rei propriæ remotæ alterius. visus. n. est colorum, non saporum: gustus autem est saporum, non colorum. et vnusquisque eorum sentit aliquid i vno tẽpore, & nunquam affirmat aliquis sensus, vt aliquid sit in sua dispositione, & alia contraria insimul, neque in alia cõtraria etiam, neque in alio tempore etiam. Rixa autem de passionibus, verbi gratia quoniam existimatur quod transmutatio est ex eodem, sicut vinum ex sapore, & existimatur quod transmutatio est propter diuersitatem cõplexionis corporis gustãtis, & sic existimatur, quòd vinum, quandoque est dulce, & quandoque non dulce. & non est rixa in ipso dulci, cùm fuerit dulce, nec quando transmutatur: sed si sermo verus est i eo, & erit necessario dulce illud, quod erit secũdum hanc dispositionem. Et, si isti sermones negant secundum hæc, omnia, et similiter negant vt non sit substãtia etiam alicuius rei, & vt nihil sit necessario omnino. quod enim est necessario, impossibile est vt sit alio modo. si igitur aliquid fuerit necessario, impossibile est vt sit in hac dispositione, & in sua cõtraria, & alio modo. Et, si sensibile est relatiuum, tũc sensibile solum non est alicuius, si non est animatorum, quoniam non erit sensibile. & est verum, quemadmodum non erunt sensibilia etiam. sunt enim passiua sentientis. Et impossibile est vt subiecta facientia sensum sint, si sensus non fuerit. Sensus enim nihil aliud recipit quam sensum, & est prius sensu necessario. motor enim est prior moto natura. et, si ista dicuntur relatiue, tunc neutrum eorum erit sine altero.

25 Intendit in hoc sermone dissoluere dubitationẽ contingentem eis ex sensibus, & dicit. Dicamus etiam dubitantibus in sensibus, & ponentibus omnia apparentia æqualiter in veritate, quoniam iudiciũ alicuius sensus in proprio sensibili non est simile sui iudicio de sensibili alterius, s. communi. verior enim est in proprio, quam in sensibili communi, & aliis. Deinde dicit. & sensus propinquus rei propriæ, &c. i. & magis isto est quod non æqualis est comprehensio sensibilis proprij à sensu, cũ fuerit propinquum comprehensioni communi ab eo sensu, cùm fuerit remotum illud sensibile cõe. Deinde incœpit dicere sensibilia propria vnicuique sensui, & d. visus enim est colorum, &c. i. visus enim est proprius coloribus in verificãdo de eis, & similiter gustus saporum, & auditus sonorum, & olfactus odorum, & tactus tangibilium. Deinde d. & vnusquisque eorum, &c. i. & vnusquisque quinque sensuum habet proprium vnũ sensibile, quod comprehendit vno tempore, s. subito. Deinde dicit. & nunquam affirmat, &c. i. & nunquam videmus quod aliquis sensus iudicat in suo proprio sensibili diuersas dispositiones in eodem tempore, aut in duobus temporibus diuersis. Et, quia accidit in hoc sermone aliquid ex hoc, quod apparet in sensu gustus in sanitate, & in infirmitate d. Rixa autem, &c. i. dubitatio autem, quæ accidit in passione, quæ dicitur gustus, verbi gratia quod aliquis dicat quod idem vinum modo videtur dulce, & alia hora amarum, dubitatur: quoniã hoc forte accidit ex transmutatione gustati, & forte ex transmutatione complexionis gustantis. vnde nullo modo possumus præcise dicere hoc esse dulce in sua natura in aliqua hora. Deinde dedit responsionem, & d. & non est rixa in ipso dulci, &c. i. & ista dubitatio nõ oportet vt sit dulcis naturaliter. quoniam, si fuerit amarum ex sua trãsmutatione, manifestum est quod natura dulcis trãsmutata est, & habet naturam propriam, & quod erit dulce, quando illa natura reuertetur ad illud. Si autem ex trãsmutatione cõplexionis gustantis, hoc erit manifestius; s. quod dulcedo habet naturam propriam. sed ista rixa nõ est illa, in qua eramus in proposito: sed ista rixa est vtrum conuersio dulcis in amarum est ex sua transmutatione, aut ex transmutatione complexionis gustantis. Et hoc intendebat, cùm d. & rixa non est in ipso dulci, &c. i. & rixa non est in dulci & cùm transmutatur in amarum, vtrum sit per suam trãsmutationem, aut per transmutationem complexionis gustantis: & si sit per illam transmutationem, quando transmutatur, necesse est enim, vt sit dulce, dum habuit istam naturã, antequam transmutetur. & hoc intẽdebat, cùm d. sed si sermo verus est, &c. i. sed, si verum est dicere ipsum esse dulce in aliqua hora, necessario erit dulce omne, quod fuit in illa dispositione, aut erit. Deinde dicit. Et, si isti sermones, &c. i. et isti sermones, sicut negant omnia entia, ita negant vt aliquid habeat substãtiam: & ita negant aliquid esse necessario omnino. Deinde dicit. quod enim est necessario, &c. i. isti enim sermones faciũt, vt omne sit alio modo ab eo, quod est, & quod est, impossibile vt sit alio modo ab eo, quod est. D. d. si igitur aliquid fuerit necessario, &c. i. quoniam, si aliquid fuerit necessario, impossibile est vt sit in illo modo, secundum quem est in alio. Sensibile enim est relatiuum, cùm nullam habeat i se. naturam nisi relatiuam. contingit enim vt sensibilia non habeant esse, si animalia sensibilia non fuerint. sensibile enim nõ est relatiuũ ad aliud nisi ad sensum: &, si sensus non fuerit, non erũt sensibilia. Deinde d. & est verum, quemadmodum, &c. i. & hoc, quod contingit, verum est etiam alio modo, s. cùm posuerimus quod sensibilia sunt relatiua. contingit enim, vt sensibile sit sensus, & sensus sit passio, i. accidens in sentiente. vnde necesse est vt sensibile non sit nisi sentiẽs sit. accidẽs enim impossibile est vt sit sine suo subiecto. D. d. Et impossibile est vt subiecta, &c. i. & contingit huic sermoni vt sensibilia nõ sint, nisi sensus sint. Deinde dedit causam & d. Sensus enim nihil aliud recipit quam sensum. i. sensus enim non est sensibilium, sed alterius à sensibilibus. Deinde d. & est prius sensu necessario. i. sed sensus est alterius, quod est prius sensu necessario; s. prius naturaliter. Deinde dedit causam in hoc, & d.

Accidẽs impossibile est vt sit sine suo subiecto. Idẽ .1. phys. t. 14. 19. & .7. Metaph. te. c. 2.

& d. motor enim, &c. i. & causa in hoc est, q sensibilia mouent sensus, & mouens est prius naturaliter moto. Deinde dicit. &, si ista dicuntur relatiue, &c. i. &, si sensus, et sensibilia essent relatiua, tunc sensibilia nõ essent sine sensib9, quẽadmodũ sensus nõ sũt sine sensibilib9.

Caput Quartũ. Contra eos, q uel cõtradicendi studio, uel alia quapiã de causa in dictã opinionẽ deuenerunt. Item contraria simul eidem inesse nõ posse.

SVnt autem quidam eorum, quib9 de his persuasum est, quiq; has orationes solum dicunt, qui dubitant. quærũt etenim, quis eũ, qui sanus est, & omnino qui circa singula recte iudicarit, examinet. Tales autem dubitationes similes sunt, ac si quis dubitaret, vtrum dormimus nunc, an vigilamus. tales nanque cunctæ dubitationes idem possunt. de omnibus etenim hi dignum ducunt rationem esse. principium nanq; (& hoc per demonstrationem) accipere quærunt. Quòd autem nõ est eis persuasum, ex eorum actionibus manifeste apparet: sed, vt diximus, iste eorum affectus est. rationem nãq; eorum quęrunt, quorum nõ est ratio, demonstrationis enim principium non est demonstratio. His quidem facile hoc persuadebitur. non enim est difficile perceptu. Qui vero in oratione solum vim quærunt, impossibile quærunt. cõtraria nãq; dicere dignum censent, mox contraria dicentes. Si autem non sunt omnia ad aliquid, sed quædam ipsa per seipsa sunt, non erit vtiq; verum omne, quod apparet. apparens enim alicui est apparens. quare qui dicit omnia vera, quæ apparent esse, omnia entia facit ad aliqd. Quare obseruandum est his, qui vim in oratione quærunt, simulq; reddere orationes dignum ducũt, quòd non quod apparet est, sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet, & quatenus, & quomodo. Quòd si reddant quidem orationem, non tamen ita reddant, accidet eis quamprimum contraria dicere. potest etenim eidem secundum visum quidem mel apparere, gustu autem non. & cùm oculi duo sint, si sint dissimiles, non eadẽ vtriq; visui. Ceterum ad eos, qui propter olim dictas causas, quod apparet verum esse dicũt, et ob hoc omnia similiter esse falsa et vera, nec sane omnibus eadem apparere, nec eidẽ semper eadem, sed plerunq; contraria, etiam eodem tempore. tactus etenim duo dicit in digitorum variatione, visus autem vnum: sed neque eodem sensu, & secundum idem, & eodẽ modo, et in eodem tempore. Quare hoc esset verum profecto.

Demonstrationis principium nõ est demõstratio

Qui dicit oĩa vera, quę apparent esse, omnia entia facit ad aliquid.

Et quidam contenti sunt per ista, & dicunt istos sermones, & quærũt quis est ille, qui quęrit, & veridicat, & scit omnia secundum veritatem. Et istæ quęstiones ambiguæ sunt similes quæstionibus ambigentium in hoc tempore in vigilia et somno. & vis omniũ istarum quæstionum vna est. isti enim dicũt q omnia habent causas. primo enim quęrũt quid, deinde quærunt comprehendere hoc per demonstrationem. Quoniam autem non sunt contẽti, manifestum est ex suis operationibus. sed infirmitas istorum est, quia quærunt terminũ in quo non habet terminum. nõ enim habet demonstrationem principium demonstrationis. Et medicinatio istorum est facilis, & cõprehendere hoc nõ est difficile. Illi autem, qui quærunt victoriam sermonem tantum, & quærunt victoriam, quęrunt impossibile. volunt enim dici sermones contrarios, & illi in illa hora dicunt sermones contrarios. Si autem non omnia dicuntur relatiue, sed quędam sunt per se etiam, tunc non omnia, quę apparent sunt vera. quod enim appet, aliquid apparet. qd'.n. diximus q omnia apparentia sunt vera, facit omnia entia relatiua. Et ideo oportet præseruare nos ab eis, qui quærunt victoriam per disputationem, & cum hoc dicũt q illud, quod apparet, non apparet illud, quod est, sed apparet illud, qd'est, fm illud, cui apparet, & in hora, in qua apparet. Et existimant aliquid dicere, sed nõ est ita. accidit enim eis à propinquo dicere cõtrariũ. possibile enim est vt idem appareat visui ẽe mel, et gustui nõ mel. et similiter duo oculi cũ fuerint diuersi, nõ videbũt vnũ. Illis igitur, qui dixerunt in istis, quæ apparent causas pdictas, In Greco albũ. ista apparẽt & non apparẽt eadẽ, sed apparẽt cõtraria multotiens in eodem tẽpore. sensus enim existimatur duo apud mutationem digitorum, & visus idem, & non quod terminatur, & inuenitur. & quod est per vnum sensum, & vno modo, & secũdum vnam dispositionem, et in eodem tempore, & hoc est verum.

Dicit q illi, qui vtuntur istis sermonibus, sunt bipartiti. quidã enim quærunt per illos victoriam & dominium, & quidam ambigunt ex dubitationibus contingentibus istis rebus, & quærunt scire distinguere quis iudicat veri apud comprehensiones cõtrarias. & medicina istorum, sicut post dicet, ab hac infirmitate est facilis. D.d. Et istæ q̃stiones ambiguæ, &c. i. & qui ambigit in similibus quæstionibus, & dubitat vtrum illud, quod sani comprehendunt, est verum, aut illud, quod infirmi comprehendunt, & etiam illud, quod apparet ex remoto, aut illud, quod apparet ex propinquo, similis est dubitãti vtrum nos cùm dicimus hoc, scimus in somno, aut in vigilia. Deinde dicit. & vis omnium istarum, &c. i. & vis oĩm istarũ quæstionũ in eo q dant de dubitatione, & ambiguitate, est eadẽ. Causa enim ambiguitatis earũ est eadẽ, s. q̃a opinantur oĩa habere causas, ex q̃bus cognoscitur, & quærũt pricipia, ex q̃bus demõstrẽt. & si distinxerit qd'est cognitũ p se, ab eo, quod nõ est cognitum, tunc iste error auferetur ab eis. 26

D.d.

Contra Sophistas.

D.d. Qm̃ autem non sunt contenti, &c. i. qm̃ iste modus hoium non negat ista proteruiendo, et propter gloriam, sicut faciunt Logici, sed quia accidit eis non habere certitudinem. hoc. n. manifestum est ex sermonibus istorum hoium. sed īfirmitas eorum est, quia quærunt terminum in eo, quod nō habet terminum, & demonstrationem in principio demonstrationis. D.d. Et medicinatio istorum est facilis. i. quia non quærunt ista intendendo victoriam, & ideo quæstione dissoluta abscindetur illa dubitatio ab eis. D.d. Illi autē, qui quærunt, &c. i. illi, q dubitant in istis, & quærunt non ad aliud nisi ad vincendū aduersarios, quærunt impossibile, & quod non possunt facere, quærunt deinde facere vt contingant illis sermones contrarij. & cùm laborant in hoc, statim inducunt sermones contrarios. et ideo contingit eis conclusio, quam volebant inducere super aduersarios. D.d. Si autem non omnia dicūtur relatiue, &c. i. sed manifestum est ꝙ, si non omnia comprehensibilia per seorsum sint relatiua, sed quædam eorum sunt per se, non in respectu ad seorsum, tunc non omnia apparentia erunt vera, sicut isti opinabantur. D.d. quod enim diximus ꝙ omnia, &c. i. contingit enim dicentibus ꝙ oē, quod apparet cuilibet hoium, est verū, vt omnia entia apud ipsum sint relatiua. D.d. Et ideo oportet pręseruare, &c. i. & propter corruptionē istius hoīs, & quia multum nocet ī Philosophia, oportet nos præseruare ab istis quærentibus in hac intentione victoriam & dominium in disputatione. contradicūt. n. sibi, qm̃ dicunt ꝙ illud, quod apparet res, non est illud, quod est, sed illud, quod est ſm videntem, et in eo tempore, in quo apparet, et sic negant ut res extra animam esse habeant omnino. D.d. Et existimāt aliquid, &c. idest & accidit eis, cùm voluerūt dicere in aliquo quid sit, vt dicant statim in eo, quod non est. D. declarauit quomodo contingit hoc in eis, & d. possibile enim est vt idem appareat, &c. i. cōtingit. n. istis iudicare idem esse mel per visum, & non esse mel per gustū. & sic contradicent sibi. D.d. et similiter duo oculi, etc. i. qñ alter oculorum fuerit diuersus ab altero in situ, tunc. n. accidit eis idem apparere duo, qñ exprimitur oculus, intantū ꝙ situs sit diuersus. D.d. illis igitur, qui dixerūt causas prædictas. hic abscinditur sermo Aris. & potest intelligi sic. declaratum est igitur ꝙ illi, qui dixerunt in istis rebus illas causas prædictas, & illas ratiocinationes, accidit eis vt duo cōtradictoria vera sint insimul, non ſm diuersos homines tantum, sed ſm eundem hominem. Isti enim, vt reputo, non concedunt ꝙ cōtraria apparēt eidem homini in eodem tempore, & in eadem dispositione. & ideo dixit ista apparent, & non apparent in eodem. fingunt. n. ꝙ cōtraria apparent insimul, sed non eidem homini, & in eodem īstanti, sed duobus hoībus in duobus tēporibus. D.d. sed apparent contraria multotiens in eodem tempore, &c. i. sed contingit eis vt contraria appareant multotiens in eodē tempore, et eidem homini. D.d. sensus. n. existimatur apud mutationem, &c. i. & causa erroris in hoc, licet sensus sit idem, & sensatum idem est. quia, qñ visus videt vnā rem, et qñ videt illam duo, nō est in eadem dispositione. cùm autem senserit rem eandē in dispōne eadem & eodem sensu, tunc erit vnum. & hoc intendebat, cùm dicit, & non quod terminatur, &c. idest comprehensio autem, quæ sit vno sensu, & vno modo sensus, & in eadem dispositione, est vera semper, & nunquam diuersatur.

Cōprehēsio, quæ fit vno sēsu, & vno mō sensus, & in eadem dispōne, est vera semp.

Sed ob hoc fortassis his, qui non propter dubitationē, sed orationis gratia dicunt, necesse est dicere ꝙ hoc non sit verum, sed huic verum. &, vt antea dictum est, necesse est ad aliquid, & ad opinionem, & ad sensum omnia facere. Quare nec factū est, nec erit quicquam, si nemo prius opinatus sit. quòd si factum fuit, aut erit, patet ꝙ nō ad opinionem omnia sunt. Item si vnum ad vnum, aut ad determinatū, & si idem est & dimidiū, & ęquale, non tamen ad duplum, quod æquale est. ad opinionem itaque, si idem est homo, & quod opinatum est, non est homo, quòd opinatur, sed quod opinatū est. Quòd si vnumquodq; ad illud erit, quod opinatur, infinita specie ꝙ opinatur erit. Quòd igitur omnium certissima opinio est non esse simul veras oppositas dictiones, & quid illis, qui sic dicunt accidat, & cur ita dicunt, hæc demum dicta sint. Cū vero impossibile sit contradictionē simul de eodem verificari, patet ꝙ neq; cōtraria simul eidem inesse contingit. contrariorum enim alterum non minus priuatio est. substantiæ vero priuatio negatio à quodam determinato genere est. Si ipossibile itaq; est simul affirmare, & negare vere, impossibile est etiam cōtraria simul inesse. sed aut ambo ſm aliquid, aut alterum ſm aliquid, alterum simpliciter.

Caput Quintum. Inter contradictionem non dari medium.

At vero nec inter contradictionē possibile est quicquam medium esse, sed necesse est dicere, aut negare vnumquodque de vno. Manifestum autē est primo quidem definiētibus quid verum, quidue falsum est. dicere nanq; ens non esse, aut hoc esse, falsum: ens autem esse, & non ens nō esse, uerum est. quare & qui dicit esse, aut non esse, verum dicet, aut mētietur. sed nec ens dicitur non esse, aut esse, nec non ens. Item medium inter contradictionem, aut erit quemadmodum fuscū inter album & nigrū, aut quēadmodū neutrum inter hominem & equum. Si itaque ita est, non mutabit profecto. ex non bono nanque in bonum mutatur, aut ex hoc in nō bonum. nunc vero semper apparet. nō enim est mutatio, nisi ad opposita & media. quòd si est medium, etiam sic aliqua erit in album nō ex non albo generatio. nunc autem non videt. Item omne intellectuale, aut ītelligibile mens aut affirmat, aut negat: hoc vero ex definitione patet, cùm verum dicat, aut mētiatur. cùm enim sic cōponens dicat, aut neget, verū dicit: cū vero sic, mentitur. Item in oībus cōtradictionibus esse oportet, nisi orationis gratia dicatur. quare neq; verum dicet aliquis, neq; non verum, & præter ens & non ens. quare etiam pręter generationem & corruptionem transmutatio aliqua erit. Itē in quibuscunq;

genetibus

generibus negatio contrarium inducit, in his etiam erit, vtputa in numeris, nec impar, nec nõ impar, numerus. sed impossibile est. ex definitione autem est manifestum. Item in infinitum procedet, & entia non solum sexquialtera, sed etiam plura erunt. rursus nanq; hoc negare erit ad affirmationẽ & negationem. & hoc quicq; erit. substantia nanq; eius est alia quædam. Item, cùm aliquo interrogante, an album est dicat q; non, nihil aliud negauit nisi ipsum eẽ, ipsum vero nõ esse negatio est.

Et dignum est vt cogantur ad dicendũ hoc, qui non dicunt ambigẽdo, sed disputando tãtum, q; hoc nõ est verum, sed verum per hoc. et sicut prius fuit dictum, necesse est vt dicẽs hoc, faciat omnia relatiua ad existimationẽ, et sensum esse. Ergo non fuit aliquid, nec erit si aliquis prius non existimauerit. et, si res sunt iam generatæ aut erunt, manifestum est q; non omnia referuntur ad existimationem. Quoniã autem refertur vnum ad vnum, & ad terminatum, & ad idem, & similiter duplũ, & ęquale, & non refertur ęquale ad duplum. et cum hoc, si refertur homo, & existimans p. illum ad suam existimationẽ ad illud, quod existimaĩ, & finxerunt ambo idẽ, tunc illud, quod existimat, non est homo, sed existimaĩ per illum etiam. Et, si vnaquęq; rerum referĩ ad illud, quod existimaĩ, tunc illud, quod existimatur, refertur etiam ad res ĩfinitas in forma. Iste igitur est sermo noster in istis sermonibus suis, & quare sermo eorum est hmõi. Et, si est impoſſe vt duo cõtradictoria vera ĩsimul sint in eodem, manifestum est quòd impossibile vt contraria sint insimul in eodem etiã. alterum.n.eorum est nõ esse. & non esse nõ est minus substãtia, & nõ esse est negatiuũ de aliquo genere terminato. Et si impossibile est dicere q; affirmatio et negatio sunt ĩsimul, rectum videtur vt sit impossibile vt contraria sint ĩsimul. et forte dicetur aliquid ex vtroq;, et forte alterũ eorũ diceĩ modo simplici.

Et etiam impossibile est vt aliquid sit ĩter duo cõtradictoria, sed necessario aut affirmatiua, aut negatiua altera earum erit de aliquo vno, postq̃ verum et falsum prius determinantur. Dicere.n. q; ens non est, aut illud, quod non est, est, falsum: & dicere q; illud, qd' non est, nõ est, est verum. dicẽs igitur q; hoc est, & nõ est, veridicat & falsat: & dicens hoc non dicit q; ens non est, neq; illud, quod non est. Et etiam si aliquid est inter contraria, v.g. pallidum inter album & nigrum. & hoc erit verum in homine. Quoniam ſm hanc dispositionem erit transmutatio. & videtur q; illud, quod transmutatur in bonum aut hoc in eo, quod nõ est bonum. et hoc nõ est manifestum modo, qm̃ non est transmutatio, nisi ad res oppositas in situ, et media etiam. si igitur mediũ fuerit ſm hanc dispositionem, tunc erit aliquid, quod transmutaĩ in album ex non albo. et hoc non videtur modo. Et etiam omne cogitatum, et ĩtellectum aut affirmatur, aut negatur. et hoc manifestum est ex definitione, vtrum sit verum, aut falsum. quoniam, cùm cõuenerit aut affirmatiue aut negatiue, erit verum: cùm autem non conuenerit erit falsum. Et etiã oportet vt illud sit in oĩbus contradictorijs, si non fuerit dictus sermo tm̃. et si hoc, continget vt aliquis non veridicet, neq; credatur etiam. et erit hoc in ente et non ente etiam. et erit trãsmutatio alia à generatione et trãsmutatione. Et oportet etiam vt hoc sit in omnibus generibus, in quibus accidit contrarium ex negatiua, v.g. in numeris, et vt in eis sit numerus, neq; par, neq; impar: quod est impossibile. Et est manifestum q; de numero procediĩ in infinitum, et erunt res non totum, neq; medietas tantum. Et, cùm quæritur si est album, et dicit q; non est aliud, tunc dicet negatiua, non quia est negatiua, aut quę non est.

Et rectum est vt qui non dicit hunc sermonem propter dubitationes contingentes ei, & ambiguitatẽ, sed dicit proteruiendo & contradicendo, s. hoc non esse verum, vt cogatur ad dicendum impossibile contingens ei prius. D. dedit illud impossibile, & d. & sicut prius fuit dictum, &c. i. contingit enim dicẽti hoc, vt omnia entia sint relata ad sensum, & ad cognitionem. & hoc intendebat, cùm d. ad existimationẽ. D. d. Ergo non fuit aliqd, &c. i. & contingit huic sermoni hoc, s. q; nunquam fuit aliquid, & nunq̃ erit, si aliquis prius nõ existimauerit illud. et d. hoc, quia entia ſm opinionem hanc non erunt præter existimationes hominũ. D. d. &, si res sunt iam generatæ, &c. i. sed, quia manifestum est aliqua generata esse, & existere entia extra animam, licet aliquis nunq̃ existimauerit ea eis aliqua existimatione, manifestum est q; entia non sunt existimationes, tunc. o. nulla generatio esset omnino: & tunc loquens loquẽdo, si aliquis nõ existimaret ipsum esse, nõ esset. D. d. Qm̃ autem refertur vnum ad vnum, &c. i. & ẽt, si omnia entia sunt relatiua ad existimationes hoĩum, & relatiuum refertur ad aliquid terminatum, necesse est vt homo, ad cuius existimationem referuntur entia, sit ens per se, & nõ relatiuum omnino. D. d. & cũ hoc, &c. i. si igitur homo existimans non est ens per se, sed relatiuum ad suam existimationem, tunc etiam existimatio erit relata ad aliquam existimationem, et hoc procedet in infinitum. & hoc intendebat, cùm d. Et si vnaquæq; rerum refertur, &c. D. d. Iste igitur est sermo, &c. i. istis igitur sermonibus cõtradicemus, & demonstrabimus causas erroris eorũ. D. d. Et, si est impossibile, &c. i. cùm manifestum est per se, & concessum apud negantes illud per istos sermones prędictos, manifestum est q; impossibile est q; affirmatiua & negatiua congregentur in eodem: ergo & impossibile est vt duo contraria congregentur in eodem. Et causa ĩ hoc est, quia alterum duorum contrariorum est priuatio alterius, & istud, inquantum est oppositum enti, non est minus q̃ non esse, quod opponitur substantiæ. Et 27

Alterũ duorũ cõtrariorum ẽ priuatio. Idem. 2. ph. c. 159. & quæ ibi.

in alia

in alia translatione loco huius dicit. contrariorum autem alterum est non esse non contradictoriorū, non esse. n. est substantiæ. D.d. & non esse est negatiuum de aliquo genere terminato, i. et causa in hoc, ꝙ istud nō esse est æquale ad non esse, quod est in substantia, in hoc ꝙ impossibile est vt sit cum illo, cuius est. D.d. & si impossibile est ut affirmatio & negatio, &c. i. quia contrariū est negatio propria alicuius generis, sicut est dispositio in priuatione substantię. quoniam quicquid negatur à specie, s. negatione simplici, negabitur à specie, s. negatione propria. D.d. & forte, &c. i. sed forte vtraque inuenietur in eodem. & hoc erit in contrariis habentibus medium, sed in potentia, sicut albedo & nigredo inueniuntur in pallore, sed non in actu, nec perfecte.

Vide. 5. ph. 6. 19. 51. & 6. ph. 32.

D.d. & forte alterum eorum dicet modo simplici. i. & forte alterum inuenietur in re simpliciter, i. perfecte. & tunc non inuenietur in eo alterum, nisi in diuersis temporibus. Et in alia translatione loco totius istius est aliud manifestius sic. & si impossibile est vt simul negetur, & affirmetur, impossibile est. n. vt contraria sint simul, sed qn̄q; hoc, & qn̄q; hoc. D.d. Et etiam impossibile est vt aliquid sit inter duo contradictoria, postq̄ inuenitur verum & falsum, i. quia definitio veri est illud, quod nō est falsum: & definitio falsi est illud, quod non est verum: vnde manifestum est ex hoc, ꝙ cōgregentur in eodem est impossibile. D.d. Dicere. n. quòd ens non est, &c. i. & cùm declaratum est ꝙ definitio veri est diuersa à definitione falsi, tūc qui dicit in eo, quod est, ꝙ non est, falsat, & qui dicit in eo, quod non est, ꝙ est, falsat etiam. Et intendit per verum esse, siue affirmatiuum siue negatiuum est, illud, quod est extra animam, sm ꝙ est in anima: falsum autem, si econuerso. D.d. dicens igitur ꝙ hoc est & non est, veridicat, & falsat, i. cùm impossibile est ꝙ verum & falsum congregentur in eodem, tunc dicens in aliquo ꝙ est hoc, aut non est hoc necessario, aut veridicat, aut falsat. qm̄, si illud, quod veridicauerit, fuerit sm id, quod est extra animam, siue esse siue non esse erit verum: sin autē falsum. D.d. & dicens hoc, non erit, &c. i. & qui hoc opinatur, non opinatur ꝙ ens est non ens, & neq; ꝙ non ens est ens. D.d. Et etiam, si aliquid est inter cōtraria, sicut pallidum, &c. i. & si contraria habent medium, tunc inter hominem & non hominem erit medium. D.d. Qm̄ sm hanc dispositionem erit trāsmutatio, &c. i. & si inter hominem, & eius priuationem est medium: & opposita, inter quæ est medium, sunt illa, quæ transmutantur adinuicem: tunc erit transmutatio ex non esse in esse, v.g. vt sit transmutatio ex nō bono ad bonum, & ex bono ad non bonum.

Cognitum est primū, qm̄ transmutatio est ex oppositis, aut ex medijs inter ipsa. Idem. 1. Ph. 2. 41. vsque ad. 60. Lib. 1. de Gene. 50. Idem 10 Met. 21. & 2. de Aia c. 44. 5. Ph. 6. & 12. Meta. te. cō. 6.

D.d. & hoc non est manifestum, &c. i. qm̄ cognitum est primum, ꝙ transmutatio est ex oppositis, quorum vtruoq; est ens, & quæ maxime distant in esse, aut ex medijs, q̄ sunt inter illa. D.d. si igitur medium fuerit sm hanc dispositionem, &c. i. si igitur medium fuerit inter affirmationem & negationem, tunc mutatio eius, quod mutatur ad album, non erit ex albo, sed ex nigro, & ex priuatione albi. & hoc est impossibile, s. vt non esse alteretur in esse, & esse in nō esse. D.d. Et etiam omne cogitatum, &c. i. & etiā manifestum est ꝙ omne imaginatum, aut affirmatur de eo aliquid, aut negatur de eo aliquid, aut ipsum affirmabitur, aut negabitur. D. d. & hoc manifestum est ex definitione, &c. i. & manifestabitur ex definitione veri & falsi ꝙ non habent medium.

Quod inenit in aliq̄ naturaliter, non inuenitur in q̄dam eius, & q̄dam nō. Idem. 2. Cœ. cō. 59. & 1. Poster. tx. cōm. 8.

D.d. qm̄, cùm conuenerit, &c. i. qm̄, cùm conuenerit affirmatiue, aut negatiue, illud, quod est extra animam, erit verum: & si non conuenerit, erit falsum. D.d. Et etiam oportet vt illud sit in omnibus, &c. i. & etiam si fuerit necesse vt inter cōtradictoria sm affirmationem & negationem sit medium, oportet vt hoc sit in oībus cōtradictorijs. quod enim inuenitur in aliquo naturaliter, nō inuenitur in quodam eius, & quodam non: nisi hoc sit verbis tantum, non ratione. D.d. & si hoc, continget vt aliquis non veridicet, &c. i. & si contradictoria habeant medium, continget vt nullus homo veridicet in altero contradictoriorum & falset in altero. sed potest falsare in ambobus, sicut in duobus oppositis, quę habēt medium. D.d. & erit transmutatio alia à generatione & corruptione. i. & continget sm hoc vt alia transmutatio sit à transmutatione, quæ dicitur generatio, & vlt ab aliis quatuor transmutationibus. & in alia translatione est inter generationem & corruptionem. D.d. Et oportet etiam vt hoc sit in oībus generibus, &c. i. & contingit sm hanc dispositionem, vt inueniatur inter contraria, quorum vnum est vis affirmatiuę, et negatiuę, adeo ꝙ inter parem & imparem sit numerus neuter. D.d. Et est manifestum, &c. i. & hoc est impossibile: qm̄, si inter parem & imparem fuerit numerus, tunc ille numerus diuidetur in parem et imparem, inter quos erit numerus neuter. & similiter ille neuter diuidetur, & sic in infinitum. D.d. & erunt res nō totum, neq; medietas tantum. et in alia translatione sic. et non erit numerus medietas totius tantum, nec aliī. modi etiam, et iste sermo est difficilis ad intelligendū. Et per hoc intendit, vt mihi videtur, ꝙ sm hunc sermonem contingit vt natura numeri diuidatur in infinitum, sicut quantitas continua diuiditur in medietatem, s. ꝙ cùm positum fuerit aliquod totum continuū, diuidetur in duo media, et vtraq; medietas illarū diuidetur etiam in duo media, et sic in infinitum. et est manifestum ꝙ numerus non diuiditur sic semper. hoc. n. non inuenitur nisi in cōtinuo. D.d. Et cùm quęrit, si est album, etc. i. et ille, à quo quæritur in aliquo, quod est album, et dixerit quòd non est aliud, cōcedit quòd non est aliud ab albo. et ista est concessio, quòd affirmatiua, et negatiua non habent medium.

Documētū.

Aduenit autem quibusdam opinio ista, sicuti cæteræ quoq; præter cōmunem opinionem sunt. cùm. n. non possint contentiosas rationes soluere, cedunt rationi, assentiuntq; verum esse quod syllogizatum est. Quidam itaq; ob talem causam dicunt. quidam vero, propterea ꝙ omniū causam quærunt, principium vero ad hos omnes ex definitione. fit autem definitio ex eo, ꝙ necessarium est aliquid eos significare. ratio. n. cuius signum est nomen, definitio fit. Videtur autem Heracliti quidem opinio, omnia esse & non esse dicēs, vera omnia facere. Anaxagorę vero, esse aliquod contradictionis medium, quare omnia falsa. cùm enim miscentur, neq; bonum, neque non bonum est illud mistum. quare nihil est dicere verum.

Rō, cuius signum est nomen, ē definitio.

Caput Sextum. Contra eos, qui omnia falsa, aut qui omnia uera esse dicebant. Et contra eos etiam, qui omnia quiescere, aut moueri dicebant.

HIs autem determinatis, manifestum est ꝙ illa quoq;, quę vno modo, & de omnibus dicūtur, impossibile est esse, vt quidam aiunt. quidam quidem, nullum dicentes verum esse, nihil enim prohibere ita cuncta esse aiunt, vti diametrum commēsurabilem esse;

quidam

quidam vero omnia vera. ferè enim rationes eorum eædem, quæ & Heracliti ſunt. Qui.n. dicit ꝙ omnia vera & omnia falſa, etiam ſeparatim vtranq; harum orationum dicit. quare, ſi hæc impoſſibilia ſunt, illa quoq; impoſſibilia eſſe neceſſe eſt. Item patet ꝙ contradictiones ſunt, quas non poſſibile eſt ſimul veras eẽ, neq; falſas; etſi id videri poſſit magis contigere ex iam dictis. Verũ ad oẽs tales orationes petere oportet, vt in ſuperioribus ſermonibus dictum eſt, nõ ſi ſit aliquid aut non ſit, ſed ſi aliquid ſignificat. quare ex definitione diſputandum eſt accipientibus quid verum quidue falſum ſignificat.

Et contingit iſta exiſtimatio hominibus ſicut aliæ opiniones mirabiles. quia non potuerunt diſſoluere ſermones aduerſariorum, & ideo dixerunt ſermones illorum, & verificauerunt argumẽtationes illorum. Quidam igitur dicunt iſtos ſermones propter iſtã cauſam. & quidam, quia quęrunt rationẽ in omnibus rebus, & principium in omnibus iſtis rebus erit ex definitione. & definitio eſt illa, quæ ſignificat rem neceſſario. & definitio eſt illa ratio, quam nomen ſignificat. Et videtur ꝙ ſermo Heracliti affirmat ꝙ omnia ſunt vera, & quòd non omnia ſunt vera. Sermo autem Anaxagoræ affirmat aliquid eſſe inter duo extra contradictoria. omnia igitur ſunt falſa. quoniã, cùm admiſcentur, mixtum non erit bonum, neq; non bonum. ergo impoſſibile eſt vt aliquid dicatur vere.

Et, cùm iſta ſint diſtincta, declaratum eſt ꝙ impoſſibile eſt vt res ſint illa, quæ dicuntur eodem modo, & neq; quæ dicuntur de omni, ſicut quidam dixerunt. quidam.n. dixerunt quòd nihil eſt verum, & nullum, Album in Gręco. iſti ſermones ſunt ſicut ſermones Heracliti. Qui enim dicit eos eſſe veros & falſos. non diuidit inter iſtos duos ſermones, & dicit vtrunq; eſſe. &, cũ illa impoſſibile eſt vt ſint iſta, & manifeſtum eſt ꝙ impoſſibile eſt. Et hoc declarabitur etiam ex hoc, ꝙ cõtradictoria ſunt illa, quę ĩpoſſibile eſt vt ſint inſimul vera, aut falſa omnia: etſi exiſtimetur ex prędictis hoc eſſe impoſſibile. Sed oportet vt ſint contradictiones ſuper omnes, qui ſunt, ſicut iſti ſm ꝙ prædictum fuit in ſermonibus prædictis aliquid eſſe & nõ eſſe, ſed ſignificat aliquid. et tunc diſputabimus cũ eis ex definitione, cũ inuenerimus quid ſignificat verum.

28 Ideſt, & accidit iſta exiſtimatio mirabilis quibuſdã hominibus, ſicut accidũt alię opiniones mirabiles, quę non exiſtimãtur dici ab aliquo homine. & ex hoc, quia non potuerunt diſſoluere quæſtiones hominum quærentium & dicentium hanc opinionẽ eſſe, & ideo dixerunt ſermones eorum. i. & ideo opinati ſunt hanc opinionem, & ſtuduerunt in confirmando & verificando argumentationes eorum. Deinde. d. Quidam igitur dicunt, etc. i. quidam igitur dicebant iſtos ſermones propter dubitationes contingentes eis. & quidam propter hoc opinabantur ꝙ neceſſe eſt, ſi verum ſit, vt oĩa habeant definitiones naturales: et cùm viderũt ꝙ ſenſibilia non habent definitiones naturales, negant ſcientiam. et innuit Heraclitũ. D. d. & principium in omnibus iſtis rebus erit ex definitione. i. & principium diſputationis cũ iſtis in omnibus iſtis ſermonibus erit ex verificatione definitionũ, ſm ꝙ res diuerſæ habent diuerſas definitiones. quoniã, ſi hoc conceſſerint, deſtruẽtur ſermones eorũ. &, ſi hoc non conceſſerint, diſputatio cũ eis deſtruetur. quoniam, ſi definitiones nõ ſunt, nomina non erunt. & ſic auferretur ſermo. D. d. & definitio eſt illa, &c. i. & definitio eſt illa, quæ ſignificat illud, quod nomen ſignificat. ſermo.n. qui ſignificat illud, eſt definitio neceſſario. & hoc eſt in ſpeciebus & non in indiuiduis, & d. hoc ad declarandum ꝙ, cũ fuerit conceſſum ꝙ ſpecies habent nomina propria, continget vt habeat definitiones proprias, & neceſſarias. &, cùm ita fuerit, definitio affirmatiuæ erit alia à definitione negatiuę. & ideo impoſſibile eſt vt affirmatiua & negatiua ſint idem, & vt quidlibet ſit ĩ quolibet: quemadmodum impoſſibile eſt etiam vt omnes ſcientiæ ſint falſę. non enim omnia ſunt ſemper in tranſmutatione, ſicut finxerunt exiſtimantes ꝙ nulla res habet definitionem neceſſariam propter hoc, ꝙ ſemper ſunt in tranſmutatione. D. d. Et videtur ꝙ ſermo Heracliti, &c. ideſt, et videtur ꝙ ſequitur ex ſermone Heracliti, in quo dixit ꝙ omnia ſunt ſemper in tranſmutatione, quòd omnes ſermones ſunt veri, & omnes etiã ſunt falſi, non tamen ꝙ omnes ſunt falſi, ſicut fingebat Heraclitus. tranſmutatio.n. media eſt inter eſſe & non eſſe. & ideo tranſmutatum poteſt dici ens & non ens, & erit ens & non ens inſimul. motus.n. cõponitur ex eſſe & nõ eſſe: & ideo deſcribiť ſic, motus eſt perfectio eius, quod eſt in potentia, in eo quòd eſt in potentia. D. d. Sermo autem Anaxagoræ, &c. i. quia medium eſt neutrum extremorũ, & Anaxagoras dicebat mixtum eſſe quod non eſt ens neq; non ens, videbatur dicere medium inter ens et non ens. D. d. omnia igiť ſunt falſa, &c. i. qm̃ affirmatiua & negatiua falſant inſimul in mixto, quapropter omnes exiſtimationes erunt falſæ. D. d. Et, cùm iſta ſint diſtincta, &c. i. declaratũ eſt igiť ꝙ impoſſe eſt vt res ſint particulares aut vniuerſales, ſicut quidam dicebãt, ꝙ nullum eorum eſt verum. & ꝙ omnia ſunt falſa. Et inuenimus in vno loco aliter in alia tranſlatione ſic. illa autem omnia ſunt vera, ideſt declaratum eſt igitur ꝙ ſermo dicentis ꝙ omnia ſunt falſa eſt falſus: & ſiľr ſermo dicentis quòd oĩa ſunt uera. Et vr̃ mihi quòd diminuitur etiam à libro hoc, ſ. quòd cùm falſum eſt oĩa eſſe falſa, & oĩa eſſe vera: ergo falſum eſt dicere oĩa eſſe falſa & vera inſimul: ſicut ſermo Heracliti. D. d. Qui.n. dicit, &c. i. qui.n. dicit hoc, congregat duos ſermones, & non reputat eos eſſe contrarios. D. d. & cũ illa impoſſe eſt, &c. i. impoſſe eſt vt vera ſint falſa, vel econtra. D. d. Et hoc declarabitur etiam, &c. i. & dicere in eis, quæ ſunt vera & falſa inſimul, declarabitur ex hoc, quod diximus, & declarauimus quòd duo contradictoria diuidunt verum et falſum, et quòd neceſſe eſt vt alterum ſit verum et alterũ ſit falſum: licet exiſtimeť de prædictis dubitationibus hoc eſſe poſſibile, ſ. ex dubitationibus dicẽtium quòd omnia contradictoria ſunt vera. D. d. Sed oportet vt ſint, etc. i. ſed oportet, cũ voluerimus diſputare cũ iſtis ĩ iſtis tribus opinionibus, ponere cũ eis pacta, quæ aut negabunt, aut ſuſtinebunt, ſicut fecimus prius quęrendo ab eis, vtrum dicere in aliquo quòd eſt et quòd non eſt,

Tranſmutatio eſt media inter eſſe & non eſſe. Motus componit ex eſſe & non eſſe. 3. Ph. t. c. 6.

est, vtrum scilicet alterum istorum dicere significet intẽtionem, quæ habet definitionem aliam à definitione intentionis, quam significat alterũ, aut neutrum significet intentionẽ. Si igitur concesserint ꝙ significant aliam intẽtionem, queremus ab eis de illa intẽtione, et disputabimus cũ eis. et ideo dixit. sed sigñat aliquid, &c. idest cùm igitur cõcesserint ꝙ dictiones significant res terminatas, disputabimus cum eis de definitionibus, s. de definitionibus veri & falsi.

† Si aut nihil aliud verum significas, q affirmare, vel & negare et falsum simili,

†{ Si autem nihil aliud est, q̃ quod verum est affirmare, aut quod negare falsum est, } impossibile est omnia falsa esse. necesse est. n. alteram contradictionis partem veram esse. Itẽ, si omne aut affirmare, aut negare necesse est, impossibile est vtraq; falsa esse. altera enĩ cõtradictionis pars falsa ẽ. Accidit aũt, quod etiam publice fertur, his omnibus orationib⁹ eas seipsas perimere. quę. n. omnia vera dicit, contrariam quoq; sibi orationẽ veram facit: quare suam ipsius non veram. cõtraria nãq;, dicit eam non esse veram. quæ vero omnia falsa, & hęc seipsam. Quòd si excipiant illa quidem contrariam, ꝙ sola non vera est, hæc vero seipsam, quod sola non falsa, nihilominus infinitas accidit eis petere orationes veras, & falsas. qui enim dicit veram orationẽ esse veram, cõsentit huic, ꝙ vera est. hoc vero in infinitum procedet. Clarum autem est, quòd nec illi, qui omnia quiescere dicũt, verum dicunt, nec qui omnia moueri. Etenim, si omnia quidem quiescunt, semper eadem vera, & falsa erunt. apparet autem hoc transmutari. qui enim hoc dicit, aliquando ipse non erat, & rursus non erit. Si vero omnia mouentur, nihil erit verum. cuncta ergo falsa. sed demõstratum est hoc impossibile esse. Item necesse est ens transmutari. ex aliquo nanq; ad aliqd transmutatio. At vero nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquãdo, semper vero nihil. Est enim quidã, quod semper mouet ea, quæ mouenť. & primũ mouẽs, ipsum ĩmobile est.

Dicamus igitur ꝙ non est verum aliquid, nisi ꝙ, cũ affirmatiua sit vera, & negatiua sit falsa, impossibile est igitur vt omnia sint falsa. quoniã necesse vt alterum duorꝫ extremorꝫ cõtradictionis sit verum. Et etiam, si affirmatiua & negatiua dicuntur de omnibus rebus necessario, necesse est vt non omnia sint vera. quoniam alterum duorum extremorum contradictorie est falsum. Ablatio in Gręco. Et in alia translatione ĩuenitur loco huius diminuti sic. Sed qui dicit cõtraria eẽ, existimat ꝙ omne, quod dicit, est verũ, & quæ sunt cõtrariorꝫ omnia sunt falsa. & ipse veridicat se. Si ergo destruunt sermones cõtrarios, necesse est sermonẽ non esse: & ipse affirmat suum sermonem, qui non est falsus. et hoc quod accidit non est diminuens, si fuerit quesitum ab eis omnia infinita vera & falsa. et qui dicit in sermone ꝙ est verus, illud qđ dicit, est verum. & hoc procedit in infinitum. Manifestum est igiť ꝙ neq; qui dicit ꝙ omnia sunt vera, dicit verum, neq; qui dicit ꝙ omnia mouenť. Quoniam, si omnia mouẽtur, & semper sunt idẽ, quoniam videtur hoc transmutari, & ille, qui dicit ꝙ nõ, quia dicimus quod non est, erit. Et etiam impossibile est qui dicit ꝙ omnia, & nihil est verum. omnia igitur sunt falsa. Et etiam declaratum est hoc esse ĩpossibile. necesse est enĩ ens trãsmutari, & transmutatio est ex aliquo. Neq;, si etiam quiescant, & mouentur. Et post album in Gręco.

Dicit. Et, cùm conuenerint nobiscum in hoc, ꝙ nomen contrariorum significat aliquid terminatũ, & est 29
ꝙ verum sit illud, cui opponitur falsum, dicem⁹ eis nihil aliud est verum, nisi ꝙ, cùm affirmatiua fuerit vera, negatiua erit falsa: quoniam impossibile est esse alicuius, & non esse congregari insimul in eodem tempore. D. d. impossibile est igitur vt omnia sint falsa, &c. i. impossibile est igitur dicere ꝙ omnes sermones sint falsi. alterum. n. extremorꝫ cõtradictorij necesse est vt sit verum. D. d. Et ẽt, si affirmatiua et negatiua, &c. i. sed qui opinatur ꝙ omnia opposita sunt vera, opinatur cũ hoc ꝙ cõtradictoriũ istius est falsum. & cũ hoc etiã credidit ꝙ omnia opposita sunt vera: ergo contradicit sibi in sermone dicenti ꝙ omnia opposita sunt vera. oppositum. n. istius non est verum apud ipsum. D. d. Si ergo destruunt, &c. i. si ergo dicentes ꝙ omnia opposita sunt vera destruunt sermonem oppositum isti, & est ꝙ nihil est verum, manifestum est ꝙ sermo, dicens ꝙ omnia sunt vera, non est verus. dicens. n. ꝙ omnia opposita sunt vera, aut falsa, non confirmat suum sermonem, nisi per hoc, ꝙ sermo oppositus isti est falsus. Et hoc intendebat, cùm d. qm̃ qui affirmat suum sermonem, secundum quòd est non falsus, i. quoniam qui verificat suum sermonem, non verificat illum, nisi per hoc, quòd est falsus. qui enim ponit quòd omnia opposita sunt vera, accidit ei vt non omnia sint vera. & qui ponit ꝙ omnia sunt falsa, accidit ei vt non omnia sint falsa D. d. & hoc, quod accidit, nõ est diminuens, &c. idest, et quod accidit istis hominibus de hoc, quòd concedunt contradictoriũ eius, quod posuerunt, non prohibet, cùm quæsitum fuerit ab eis de definitione veri, vt concedant sermones oppositos esse veros, & falsos infinitos. Deinde declarauit quomodo contingit eis hoc de definitione veri, & d. & q dicit in sermone, &c. idest, quoniã qui opinatur in aliquo sermone quòd est verus, opinatur quòd ista opinio est vera, & opinatur in ista secunda opinione ꝙ est vera, & sic in infinitum, & vnaquæq; istarum opinionum quòd est vera, & ꝙ oppositum vniuscuiusq; est falsum. opinatur enim sermones falsos esse infinitos, cum hoc quòd opinatur ꝙ omnes sermones sunt veri. & hoc est valde improbabile, & impossibile. D. d. Manifestum est igiť, &c. i. et manifestum est quòd neq; dicens quòd omnia opposita sunt vera, quia omnia entia sunt quiescentia, dicit verum, neq; dicens quòd omnia sunt falsa, quia omnia mouẽtur, dicit etiam verum. D. d. Quoniam, si omnia mouentur, & semper sunt idem, i. & qui dicit quòd entia sunt semper, non est verum, dicẽs quòd omnia sunt vera, quoniam entia semper videntur quandoq; vera, cùm fuerint in aliqua dispositione, & quandoq; falsa,

cùm

etiam fuerint in alia dispositione. Deinde dedit causam in hoc, & d. quoniam videtur hoc transmutari. idest quoniam istæ res particulares transmutantur semper ab vna dispositione in aliam. D.d. quia dicimus quod non est, erit. i. quia videmus multa, in quibus dicimus aliquando, quod non sunt, deinde tamē erunt. D.d. Et etiā impossibile est, &c. i. & neque est etiam verus sermo dicētis quod omnia opposita sunt falsa, quia omnia sint mota. D.d. Et ēt declaratū est quod hoc est īpossibile. i. & causa in hoc est, s. impossibile vt omnia sunt mota: quia transmutatio erit ex aliquo quiescente, & in aliquod quiescens, s. trāsmutatio recta. D.d. Neque, si etiam quiescāt, & mouentur. neque est verū etiam vt omnia entia moueantur quandoque, & quiescant quandoque. & intendit quod quędam sunt talia, et quędā sunt quiescentia semper, et quędam mouenē semper. & hoc manifestū est in scientia Naturali. & sic completus est Quartus tractatus.

8. Ph. at. c. cō. 21. vsque ad. 27.

A R I S T O T E L I S

M E T A P H Y S I C O R V M LIBER QVINTVS,

cum Auer. Commen.

SVMMA LIBRI.

In hac Summa vnica nonnullorum nominum multipliciter dictorum significationes distinguuntur.

Caput Primum. De Principio.

Vide Auer. in Epit. Tra cta. primo.

Rincipium, hoc quidem dicitur illud rei, à quo quis primū mouetur, vtputa magnitudinis, & viæ, hinc quidem hoc principium est. Ex opposito vero aliud principium est, illud, vnde quodque optime fiat, vt doctrinæ, non à primo, ac rei principio aliquando inchoandum est, sed vnde quis facilius discat. Aliud autem, à quo primo inexistēte fit. vt nauis carina, & domus fundamentum. animalium quoque quidam cor, quidam cerebrum, quidam quodcunque tale cōtingit, putant. Aliud vero, à quo primo nō inexistēte fit, & à quo primo natura aptus est motus, & transmutatio inchoari. vt proles ex patre & matre, & bellum ex contumelia. Aliud porrò id, ad cuius electionem mouentur quę mouentur, & mutantur quæ mutantur, quemadmodum ciuitatum. principatus, potentiæ, regna, & tyrannides principia dicūtur etiam artes, & ex his maxime architectonicæ. Item vnde primū res cognita est, illud quoque principium rei dicitur. vtputa demonstrationum suppositiones. Toties autem causæ quoque dicuntur. omnes nanque causæ principia. Omnibus igitur principijs commune est esse primum, vnde aut est, aut fit, aut cognoscitē. Horum vero quædam intrinsecus, quædam extrinsecus sunt. Quare natura quoque principium est, & elementum. mens etiam & electio, & substantia, & quod cuius causa. multis etenim & cognitionis, & motus principium ipsum bonum, & malum.

Non à primo, ac rei principio aliquādo inchoādum, sed vnde quis facilius discat.

Initium dicitur illud, ex quo prius mouetur aliquid. v.g. principium longitudinis. Et dicitur etiam illud, ex quo melius est aliquid fieri. v.g. doctrina. quoniam forte non recipitē de principio rei, sed de illo, de quo facilior est disciplina. Et dicitur etiam illud, ex quo prius fit res, & est in re. v.g. fundamētum, nauis, & domus, & sicut quidam dicunt cor in aīali, et quidam cerebrum, & quidam aliud fm existimationem vniuscuiusque. Et dicitur etiā illud, ex quo fit res prius, * & est in re, ex qua fit initium motus, & transmutationis. v. gr. filius à parentibus, & lis ab odio. Et dicitur etiam illud, propter cuius voluntatem mouetē quod mouetur, & transmutatur quod transmutatē. v.g. dominium in ciuitatibus & regnum, quę dicūtur esse principia. & similiter in artificijs, & maxime in principijs artificiorum. Et dicitur initium etiam illud, ex quo res scitur primo. v.g. propositiones in demōstratione. Et similiter dicuntur causæ etiam. omnes. n. causæ sunt principia. Et omnia principia habent aliquid commune, quod est primum, & sciendū est quomodo ē, et quomodo erit. Et quædam principia sunt in rebus, et quædam extra res. Et similiter natura est principium, et elementum etiam. et cogitatio, et voluntas, et substantia, et illud propter quid, et bonum et largitas est principium plurium, et cognitio, et motus etiam.

* al. & non ē in re.

INtendit in hoc tractatu distinguere significationes nominum fm intētiones consyderandas in hac scientia. & omnia ista nomina dicuntur fm relationē ad vnum quid modis diuersis. & ideo expositio istorum nominum est pars istius scientiæ per se, non sicut consuetudo est in sciētia Naturali, s. exponere nomina in quęstione, ad quā hoc pertinet. quoniam distictio nominum fuit illic solummodo ad distinguendū intentionem quæsitam ab alia intentione: hic aut est ad numerandum ea, de quibus consyderat ista scientia. Consyderatio igitē de noībus est de genere cōsyderationis in modis subiecti, in quo consyderat ista scientia: & ideo oportet poni per se. Et, cùm hoc latuit Nicolaū, videbit quod melior ordo est in hac scientia exponere nomen apud consyderationē de intētione illius nominis, non vt ponatur pars istius scientiæ per se, sicut latuit illum dispositio, & ordo sermonum logicorum in hac scientia, sicut diximus in tractatu Tertio. Et quia ista scīa primo & principalitē cōsyderat de principijs entis, fm quod est ens, incepit distinguere fm quot modos dicitē principium, vt sit declaratum ei primum, à quo deriuatur hoc nomen ad alia. et, quia initium est ex principio, diuisit initium loco principij, & d. Initium dicitur, &c. i. & illud, ex quo fit initium transmutationis, quod dicitur principium, dicitur

* Intentio.

Quē ordo positus ab Ari. I faciēdo tractatē per se de noīb° sit cōtra ordinē illo, quē posuit Nicola° Peripateticus.

Tertio Me. cō. primo.

Quare incepit a dictiōe principij.

dicitur multis modis. dr̃. n. illud, ex quo fit initium motus localis in lõgitudine: et sicut dicitur ꝙ initium motus augmenti prius erit ex magnitudine in longitudinem, deinde in latitudinem, deinde in profundo. D.d. Et dicitur etiam, &c. i. & initium transmutationis, ex quo fit, non erit ex illo, quod est principium illius rei, sed ex illo, ex quo fit facilius. v.g. principiũ doctrinæ. est enim in scientijs aliud ab eo, quod est in rei veritate principium, sicut Arist. fecit in multis libris. D.d. Et dicitur etiam, &c. i. & dicitur initium prima pars generata in aliquo eorum, quæ generantur ex partibus diuersis. v.g. qm̃ initium parietis est fundamentum: et initium nauis est lignum curuatum: & principium animalis est primum membrum generatum in eo. ver. g. cor aut cerebrum aut aliud. & commune est huic principio hoc, quod est principium ſm elementum, s. illud, ex quo fit principium rei: et primum, ex quo fit principium transmutationis, s. motus localis, & cremeoti, & alterationis. Et, cùm induxit modos principiorum, ex quibus est res in substantia & accidẽte, incœpit dicere modos principiorum agentium, & dixit. Et dicitur etiam, &c. i. et dicĩ principium generans & agens: & est illud, à quo fit initium generationis rei, quousq; generatio perficiatur. v.g. generatio filij à parentibus, & litis à diuersitate opinionũ, & vniuersaliter ista causa est agens & mouens. Et in exemplari inuenitur, & est in re. & videtur mihi ꝙ est error scriptoris, & debet legi et non est in re. Et si non est hic error, tunc forte dixit hoc, quia est dispositio istius causæ in rebus naturalibus, s. ꝙ non est extrinseca ab eis. v.g. semen maris & fœminæ in speciebus generabilibus: in artificialibus autem et voluntarijs extra rem. sed vniuersaliter pater & mater sunt causæ extrinsecæ remotæ: pater tanquã agens, & mater tanq; materia. D.d. Et dicitur etiam illud, &c. i. & dicitur etiam principium causa finalis. et ista causa etiam est in natura, & est illud, propter quod fit generatio, & descripsit ipsum in rebus voluntarijs, quia in eis manifesta est magis q̃ in naturalibus. D.d. & similiter in artificijs, &c. i. & istud principium quæsitum est in artificijs: & maxime in initio introitus in artem. quoniam illud, quod homo inuenit apud introitum in artificio, non inuenit ipsum primo nisi propter finem. deinde illud quod post inuenietur, non inuenietur nisi propter illud, quod primo fuit inuentum propter finem. Illud igitur principium est principium inuentionis & generationis in rebus artificialibus & naturalibus. D.d. Et dicitur initium, &c. i. & hoc nomen principium etiam dicitur de principio doctrinæ, v.g. de propositionibus in demõstratione. & istud est aliud à principio, quod est principium doctrinæ. istud enim est principium scientiarum quæsitarum in arte: prædictum autem est principium disciplinæ artis, ſm ꝙ addiscitur. & vniuersaliter omne principium aut est principium in * arte, aut est principium in esse. & in quibusdam artibus accidit vt principium essendi sit idem cum principijs doctrinæ, & in quibusdam non, vt determinatum est in alijs locis. D.d. Et simil'r dicuntur, &c. i. & similiter hoc nomen causa dicitur de omnibus rebus, de quibus diximus ꝙ hoc nomẽ principium dicitur de eis. D.d. & omnia principia, &c. i. & oĩa, quæ dicuntur de principio, dicuntur ſm comparationem ad aliquod principiũ in eis, quod est dignius dici principium q̃ illa. sed comparatio ad illud principium est modis diuersis ſm propinquum et remotum, sicut est dispositio in hoc nomine ens. D.d. & sciendũ est quomodo est, & quomodo erit. i. & istud principiũ intenditur ad sciendum in hac scientia quomodo est in se, & quomodo est primum. & istud principiũ est causa finalis. omnes. n. causæ non sunt principia, nisi propter istud primum. D.d. Et quædam principia sunt in rebus, &c. i. & principiorum quædam sunt ĩ re. v.g. vt forma & materia, & quædam extra rem, vt agẽs, & finis. D.d. & cogitatio, & voluntas, &c. i. & omnia ista sunt principia eorum, quorum sunt principia extrinseca ab eis. & intendit per substantiam formam generatiuam sibi similem in specie. & intendit per largitatem & bonũ, & p̃ illud propter quid idẽ, i. principiũ finale: sed tamen non sunt synonyma simpliciter.

Principium doctrinæ in scientijs ẽ aliud ab eo, q̃d est principiũ in rei veritate. Idem. 1. Ph. cõ. 8.

Cã agẽs sẽ ẽ extrinseca ĩ rebus naturalib⁹, sed ĩ artificialib⁹. Pr̃ est causa agẽs, & mr̃ ẽ tanq; materia.

Vide calcem c. 31. 2. Phy.

* 2. l. doctrinæ.

In quibusdã artibus accidit vt principium essendi sit idem cum pricipio doctrinæ. vide 1. Ph. cõ. 8. vel etiã vide c. 2. 1. Phys.

a Oẽs causæ non sũt pricipia, nisi pp primum principium. vide 2. Met. c. 4.

Caput Secundum. De Causa.

CAusa vero vno modo dicĩ, ex qua inexistente aliqd fit, vt æs statuæ, & argẽ-
3 tum pateræ, & hoꝝ genera. Alio vero forma, & exẽplar. hæc autẽ est ratio ipsius quid erat esse, et horum genera. vt ipsius diapason, duo ad vnum, & simpliciter numerus, & partes, quæ in ratione sunt. Item, vnde principium mutationis primum, aut quietis. vt qui consuluit causa, & pater prolis, & simpliciter faciens eius, quod factũ est, & transmutatiuum transmutati. Item vt finis. hæc autẽ est cuius causa. vt ambulãdi, sanitas. propter quid enĩ ambulat, dicimus vt sanetur. & cùm ita dicamus, putamus causam reddidisse. & quæcũq; inter illud mouens, & finem media fiunt. vt sanitatis, attenuatio, purgatio, medicamenta, aut instrumenta. omnia etenim hæc finis gratia sunt. differunt vero abinuicem, eò quòd hæc quidem instrumenta, illa vero vt opera sunt. Causæ itaq; ferè toties dicuntur. At, cùm multifariã causæ dicanĩ, accidit multas quoq; eiusdem non ſm accidens causas esse, vt statuæ & ars statuaria, et ipsum æs, non ſm aliud
quippiam, sed prout statua est: non tamẽ eo- 2
dem modo, sed hoc quidẽ vt materia, illa vero vt vnde motus. Et inuicem causas esse, vt laborare bonæ habitudinis, hæc vero laborandi. non tamẽ eodem modo: sed hæc quidem, vt finis, illud vero vt principiũ motus. Itẽ, idẽ aliquando cõtrariorum causa est. quod enim cùm adsit, alicuius causa est, idem cùm absit, causam contrarij nonnunquam dicimus. vt absentiam gubernatoris, naufragij, cuius præsentia salutis causa erat. ambæ autem, & præsentia, & priuatio, tanq; mouentes causæ sunt.

Vide hęc eadem. 2. Ph. tex. 28. & 1. de . Vide Auer. 1 Epi. Tra. primo.

Cãs accidit sibi inuicem causas esse. Idẽ aliquando cõtrariorum causa ẽ.

Causa dicitur ſm vnum modum illud, ex quo fit aliquid, et est in eo, vt cuprum ĩ idolo, & argentũ in annulo. Et dicĩ alio modo forma & exemplar. et hoc significat esse alicuius & genera eius. sicut ꝓportio duorum ad vnũ attribuiĩ ad diapason, & similiter omnes numeri, & partes definitionis. Et etiam dicitur alio modo, ſm ꝙ est principiũ transmutationis & qetis primo. sicut dicitur ꝙ ambulatio est cã agens sanitatem, et pr̃ filij, & vniuersaliter agens acti, & transmutans transmutati. Et etiam dicitur alio modo tanq; complemẽtum. &

tum.& hoc eſt, propter quid fit aliquid.v.g. ꝙ ſanitas eſt cauſa ambulationis.Si igitͬ quæſitum fuerit à nobis quare ambulamus, dicemus vt ſanemur. & hoc dicto videmus nos reddere cauſam neceſſario . & ſimiliter alia, propter quæ fit complementum per motum alterius, & eſt medium. ſicut dicitur ꝙ cauſa ſanitatis eſt dieta, & ieiunium, aut medicina, aut inſtrumenta. omnia.n.iſta adunantur ad quærendum complementū.& differunt, qm̄ quædam ſunt tanq̃ inſtrumenta, & quędam tanq̃ actiones. Et cauſa dicitur igitur in maiori parte de iſtis modis. Quia igitur cauſæ dicuntur multis modis,accidit vt plures cauſæ ſunt eiuſdem, ſed modo accidentali . verbi gratia idoli ars idolorum eſt cauſa,et cuprum etiam, & non per aliud, niſi per hoc, quòd eſt idolum:ſed non eſt eodem modo, ſed alterum eſt vt materia,alterum vt illud,ex quo fit motus. Et exercitium, & ſanitas ſuijpſius adinuicem . exercitium enim eſt cauſa ſanitatis,& ſanitas eſt cauſa exercitij: ſed non eodem modo,ſed hoc tanq̃ complementum,& hoc tanq̃ principium motus . Et etiā erit eadē cauſa rerum cōtrariarum.v.g. illud, quod cùm fuerit præſens,cauſa alicuius,& cū fuerit abſens,illud idē forte erit cauſa contrarij.v.g. qm̄ abſentia gubernatoris nauis forte erit cā deſtructionis nauis , & præſentia eius cauſa ſaluationis illius.& hæc ambo,ſ. præſentia,& abſentia ſunt cauſæ tanq̃ motus .

2 Dicit ꝙ cauſa dicitur de materia, ſicut dicitur quòd cuprum eſt cauſa idoli. Et dicitur de forma, & exēplari. D.d.& hoc ſignificat eſſe alicuius, & genera illius,i. & iſta cauſa eſt,quæ ſignificat formam propriam rei, & formam ſuorum generum . D. induxit exemplum (Vide.2 Ph. 28.) formę,quæ eſt genus,& d.ſicut proportio,&c.i.& forma,quæ eſt forma generis,eſt ſicut proportio duorum ad vnum.eſt.n.tanquam genus ad diapaſon,vt declaratum eſt ī muſica. D.d.& ſimiliter oēs numeri, &c.i. & ſimiliter numerus eſt forma vniuerſalis partium numerorū,& ſimiliter definitio eſt generatio ſpecierum definitionum. D.d.Et etiam dicitur alio modo, &c. & intendit cauſam agentē,ſ.ex qua ꝑmo fit gñatio rei. D.d.ſicut dicitur ꝙ ambulatio eſt cauſa agens ſanitatem.& cùm īduxit cauſas ſm̄ materiam & formam & agens, d.& etiam alio modo dicitur tanq̃ complementum,&c.i.& dicitur etiam cauſa modo quarto,ſ. complementum,quod intendit agens. v.g.ſanitas, propter quam fit ambulatio, et exercitium. Et ſignum eius eſt. qm̄,ſi aliquis quæſiuerit quare exercitamus, dicemus propter ſanitatē. D.d.& ſimiliter alia,&c. i. & rerum, quarum actio eſt propter finem,quædam faciūt finem & complementum primo & per ſe,& quædā mediantibus alijs. v.g.ꝙ ſanitas fit ex dieta & inanitione. inanitio.n. abſtrahit humorem corruptum : dieta autem et abſtinentia rectificat ipſum,ex quo ſequitur ſanitatem eſſe.& ſimiliter eſt de medicinis,& inſtrumētis, ſ. (Agens preparans perficiens.2.Ph. 29.) ꝙ non faciunt ſanitatem niſi mediantibus alijs,& ſimiliter exercitium. D.d,& differunt, quoniam quædā ſunt quaſi inſtrumenta,&c.& omnia iſta conueniunt in inueniendo finem,ſ.ſanitatē.ſed differunt eò ꝙ quędam ſunt actiones,ſ.ambulatio:& quædam inſtrumēta,ſ.præparationes, & ventoſæ. D.d. Et cauſa dicitur in maiori parte,&c.i.& hoc nomē cauſa dicitͬ in maiori parte,& famoſius de iſtis quatuor cauſis . & d.hoc, quia etiam dicuntur cauſæ conſequentia iſtorum, & accidentia eorum. D.d. Quia igitur cauſæ, &c.ideſt &, quia cauſæ ſunt diuerſis modis, accidit vt idem habeat plures cauſas. et d. quia accidit ꝙ quædam ſunt, quæ non habent niſi quaſdam cauſas,ſ.quædam genera cauſarum . Deinde dedit exemplum famoſum in ſuo tempore,et d. ver. g. idoli,etc.i. ver.g. ꝙ ars idolificādi eſt cauſa idoli,et ſimiliter cuprum eſt cauſa idoli:ſed duobus modis, cuprum enim eſt cauſa materialis,ars autem idolificandi eſt cauſa mouens et generās. D.d.Et exercitium,et ſanitas,etc.i.et cauſæ, quæ ſunt (Idē.2. Phyſico.30.) in eadem re,ſunt cauſę ſuijpſius adinuicem. ambulatio enim eſt cauſa ſanitatis tanq̃ agens, ſanitas autem eſt cauſa ambulationis tanq̃ finis. Et cùm numerauit cauſas in modo ſecundo,incœpit dicere diſpoſitiones earū, v.g. qm̄ accidit eis vt ſint cauſæ eiuſdem rei, et quòd accidit ꝙ quædam ſunt cauſæ quarūdam, incœpit etiā dicere aliam diſpoſitionem,et d. Et etiā erit eadē, etc.i. et contraria habent cauſas contrarias, ſed quandoque accidit vt idem ſit cauſa contrariorum duorum, nō tamen eodem modo,ſed diuerſis modis. v.g. ꝙ gubernator, cū abſit, eſt cauſa deſtructiōis nauis: et, cùm adeſt, (Idē diuerſis modis ꝑt eſſe cā contrariorū. Idem.2. Ph.t.cō.30.) eſt cauſa ſaluatiōis illius. D.d.et hæc ambo,etc.i.et hæ duæ diſpoſitiones ſunt cauſę ſaluatiōis, aut deſtructionis nauis de genere cauſarum mouentium,et agētium.

Omnes autē nunc dictæ cauſę in quatuor incidunt manifeſtiſſimos modos:elemēta etenim ſyllabarū, et materia factibiliū, et ignis, & terra,& omnia huiuſcemodi corporū.partes quoq; totius, & ſuppoſitiones concluſionis cauſæ ſunt,vt ex quo.Harum vero hęc qdem tanq̃ ſubiectum , vt partes,hæc vero tanquam ipſum quid erat eſſe,vt totum,& compoſitio, & forma.Semen vero,& medicus,& cōſiliator, & ſimpliciter efficiens, omnia vnde tranſmutationis, aut ſtatus principiū.Cætera vero tanq̃ finis, & bonum aliorū.ipſum enim cuius cauſa optimum, & finis aliorum vult eſſe.nil autem differat,bonum id,an apparens bonum dicatur.Hæ itaq; cauſæ,ac tot ſpecie ſunt . Modi autem cauſarum numero quidem multi ſunt,in pauciores autem reducuntur.Dicuntur etenim cauſę etiam earum, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt multipliciter, prius videlicet, & poſterius alia, q̃ alia. vt ſanitatis medicus,& artifex:& ipſius diapaſon duplū, & numerus : & illa ſemper, quæ continent quodcunq; particularium.Item vt ipſum accidens,& eorum genera, vt ſtatuæ aliter Polycletus,& aliter ſtatuarius,qa accidit ſtatuario Polycleto eſſe.Et ea, quæ continent accidēs.vt homo cauſa ſtatuæ, aut ſimpliciter animal,quoniā Polycletus homo, homo autem animal eſt.Eſt autem accidētium quoq; aliud alio remotius,& ꝓpinquius.vtputa, ſi albus, & muſicus dicantur ſtatuæ cauſa, & non ſo-

lum

lum Polycletus,aut homo.Pręter omnes autem,quæ proprie dicuntur, quæue fm accidens,aliæ vt potentia dñr,aliæ vt agentes. vt ædificij extruẽdi ędificator,aut ædificans ędificator. Similiter autem illæ quoq; dicuntur de his, quorũ causæ sunt.vt huius statuæ, aut statuę,aut simpliciter imaginis.aut huius ęris, aut æris,aut simpliciter materiæ.& de accidẽtibus similiter. Item hæ, & illæ coniunctæ dicentur.vtputa non Polycletus, nec statuarius,sed Polycletus statuarius.Attamẽ hę omnes multitudine quidem sex sunt: dicuntur autem dupliciter. aut enim vt singulare,aut vt genus eius: aut vt accidens, aut vt genus accidentis: aut vt coniunctæ, aut simpliciter dictę.item tanquam, agẽtes, aut fm potentiã

9 Differunt autem, eò quòd agentes quidem, & singulares simul sunt,et non sunt tam ipsę, quàm illa,quorum causæ sunt.veluti hic medicans huic conualescenti, & hic ædificator huic, quod ædificatur. Quòd vero secundũ potentiam, non semper. corrumpitur enim non simul domus,& ædificator.

Omnes igitur causę,quę modo fuerunt dictę cadunt super quatuor modos famosos valde. literæ.n.syllabarũ,et materia artificialiũ, et terra, et omnia corpora similia, et partes totius, et propositiones cõclusionis sunt sicut causæ, quæ sunt ex aliquo. Et quædam istarum sunt sicur subiectum, et quædã sicut partes, et quædam sicut illud, quod significat alicuius esse,sicut totum,et compositio,et forma.Semen autem et medicus, et ambulatio,et omne,quod agit aliquam actionẽ, sunt fm principium transmutationis et quietis.Et quædam sunt sicut complementũ et largitas alijs.illud.n. propter quod fit largitas alijs, vult etiam esse complementum.et nõ est differentia inter dicere hoc esse largum,et hoc videri largum.Causæ igitur sunt istæ, et numerus suarum formarum est iste numerus. Et modi causarũ sunt plures: sed,cùm referũtur, fiunt pauciores etiã.Dicuntur.n.causæ multotiens ea,quæ conueniunt in forma,et dicũtur quædam ante,et quædam post.sicut dicitur ꝙ causa sanitatis est medicus pitus,et ars: & duplum est causa ad diapason, & numerus etiam:& similiter etiam illud,quod continet aliquid particulariũ,est tale.Er ẽt sicut accñs, & genera eius.v.g.idolum. causa.n. est idoli artifex idolorũ,s.Polycletus,sed diuersis modis.accidit enim vt nomen artificis esset Polycletus.Et simĩlr alio modo ẽt illud, quod continet accidens. sicut homo cùm fuerit causa idoli,aut aliquod aliud. Et quædam accidentia sunt remotiora quibusdam,& quędã propinquiora, v.g.cùm dicimus ꝙ album & musicum est causa idoli, & non Polycletus tantum,aut homo.Et dicuntur causæ alio modo ab omnibus istis proprie, & vniuersaliter: & potentia,& actu. v.g. ædificator rei ædificandæ,aut ædificator,qui ædificat.Et dicũtur tales sermones in rebus, quare causæ habeant causas.& etiã sicut causa istius idoli, quod est idolum,aut quod est alia forma,aut cuprum. & causa cupri est alia materia, & similiter in accidentibus. Et etiam dicuntur istæ, & illæ fm cõpositionem.v.g. nõ Polycletus. neq; artifex idoli,sed Polycletus artifex idoli.Sed multitudo istorum omnium est senarius: & dicuntur duobus modis.aut tanq; genus, aut tanq̃ totũ. Ablatio ĩ Romano. Et differunt ꝙ agentia et particularia sunt,& non sunt insimul.& quæ habent causam etiã, v.g. sanans, et iste ædificator istius ædificati. Quæ autem sunt in potentia,non sunt semper insimul.domus.n. & ædificator nõ corrũpunr insimul.

Cùm dixit genera causarum famosa, s. quatuor, & dispositiones earũ famosas,vult ĩ hoc cap. dicere duo, quorum vnum est ꝙ omnes causæ reducuntur ad hæc quatuor genera. secundum autem est cognoscere suos modos. Et d. Oẽs igitur causę,etc. D.d. literę eni, &c. idest contingit literas esse causas syllabarum, & materias artificialiũ causas artificialium, et naturalium causas naturalium, v.g. terræ & aliorum corporum, quæ sunt materię corporum consimilium partium, & corporum consimilium partium, quæ sunt materiæ organicorum, & illæ, quæ sunt partes rei, & quasi propositiones esse causas conclusionum. Hoc tamẽ totum reducitur ad vnum genus illorum quatuor generum, scilicet materiale, quod demõstratur ex hac ꝑpositione, ex: cùm dicimus ꝙ omne generatum generatur ex aliquo. & hoc intendebat, cùm d. sicut causæ, quæ sunt ex aliquo. D. incœpit declarare etiam modos causarum formalium, & d. Et quædam istarum sunt sicut subiectum, &c.i. & quædam istarum causarum rerum, quas numerauimus est materia elementum, sicut diximus: & quædam sicut totum & partes, totũ.n. est forma, & partes materia. & silr lrę, & syllabę, & elementa. cõpositio.n. in oĩbus istis est tanq; forma. & quasi intẽdebat notificare ꝙ quẽadmodũ materia dr̃ multis modis, sic forma. D.d. Semen aũt, &c.i. cãæ aũt, quæ sunt semen, & medicus, & ambulatio, & omne agens aliquid reducuntur ad cãm, quæ est principiũ transmutationis post quietẽ, quæ dr̃ motus. D. d. Et quædam sunt sicut complementũ, &c.i. cõplementum.n. et bonum, & largitas non inueniuntur in rebus nisi ꝑ causam finalẽ. & ideo quod caret causa finali, caret bono. D.d. Causæ igitur sunt istæ, &c.i. & genera igitur causarum sunt ista quatuor, & species causarum sunt tales, quales numerauimus. D.d. Et modi causarũ, &c. idest & modi causarum sunt plures: sed, cùm referuntur adinuicem secundum oppositionem, s. cùm diuiduntur in opposita, tunc determinabuntur. D. incœpit eas determinare, & d. Dicuntur enim causæ, &c. idest causarum enim conuenientium in forma, s. quæ sunt vnius generis, quędam sunt ante quasdã in essendo cãm alicuius. & fm hoc causarum alię sunt propinquæ, aliæ remotæ. D. dedit exemplum, & d. sicut dicitur ꝙ causa sanitatis, &c.i. ver.g. in causis agentibus 3

Oppositũ. Physi.c. 48 vbi d. nõ dicim⁹ fieri ex hoc. Vide con. Zim.

Totũ est forma, & ptes sũt materia. vide.7. Me. cõ.34. & 4. Ph.c.49. & 2. Ph. 31.

Bonũ, & largitas nõ inueniunt ĩ reb⁹. nisi ꝑ causas formalẽ. Idẽ 3. Me. te. c. 3. & 2. Me. te. c. 8. & 2. Ph. 31.

medicus,& ars. vtrunque.n.est causa sanitatis,sed ars causa remota,& medicus ꝓpinqua. In formalibus autem duplum,& numerus. vtrunq;.n.est forma ad diapason,quæ est in proportione dupla: sed numerus est forma remota,& duplum forma propinqua. D. d. & similiter etiam illud,quod continet aliquod particularium est tales.i.& istæ formæ sunt remotiores abinuicem,quia quædam continent quasdam.& ideo dispositio in eis,quæ continent alia particularia est talis, s. ꝙ quædam sunt propinquiora quibusdam,& quędam remotiora.& iste modus etiam,s.propinquitas & remotio,inuenitur etiam in causa finali & materiali. Et,cùm dedit istos duos modos oppositos,dedit etiam aliũ modum oppositum,& d.Et etiam sicut accidens,&c.i.& etiam causarum quędam sunt causæ essentialiter,quædam accidentaliter.v.g. ꝙ causa idoli essentialiter est artifex idolorum,& accidentaliter Polycletus:cui accidit ꝙ fuerit artifex idolorum.D.d.Et similiter alio modo etiam illud,quod continet accidens,&c.i. & qm̃ illud,cui attribuitur aliud per accidens,qñq; collocatur sub eo quod est essentialiter, & qñq; continet ipsum. v.g.ꝙ illud,quod collocatur sub eo,quod est essentialiter,est Polycletus,qui facit idula.qui igitur facit idola essentialiter,est artifex idolorum.& iste collocatur sub artifice simpliciter.&ideo,cùm attribuitur ei actio idoli,erit per accidens. illud etiã, quod continet illud, quod est essentialiter,est sicut hõ artifex idoli,s.ꝙ,cùm actio idoli attribuitur homini est per accidẽs,& magis si attribuitẽ animali.& d.sicut accidens,et genera eius, quia quod est per accidens,est multis modis. D.d.Et quædam accidentia,&c.i.& in causis,quę sunt per accidens, inuenitur etiam causa propinqua,& remota, sicut in causis, quę sunt essentialiter.v.g.album & musicum sunt causæ idoli per accidens, sed remotæ.& Polycletus,& homo causę,sunt per accidens, propinquiores illis,quæ sunt essentialiter.homo.n.ſm ꝙ est homo,non est artifex idolorum,qm̃ tunc omnis homo esset artifex idolorum:sed ſm ꝙ habet artẽ idolificandi.Sed tamen iste modus propinquior est modo essentiali,ꝙ̃ ille modus prædictus,s.de musico & albo.musicus enim & albus nihil faciunt in idolo.homo autem & Polycletus faciunt idolum,sed accidentaliter. D.d. Et dicuntur causæ alio modo,&c.i.& etiam causarum alia est vniuersalis, alia propria. & iterum causarum quædam sunt actu,quędã potentia. potẽtia autem est sicut ædificator rei ædificandæ: in actu vero est sicut ædificator,dum ædificat.D.d. Et dicunẽ tales sermones,&c.i.& modi istarum causarum,s.propinquus & remotus,& communis & proprius non inueniunẽ nisi in rebus,quarum causæ sunt causatæ ab alijs causis,& illæ aliæ causæ habent alias causas, donec perueniatur ad primas causas.ver.g.causa istius idoli singularis est ꝙ est agens idolum simpliciter, aut quod est habens aliam formam.& silr causa est materialis. D.d. & silr in accidentibus,&c.i.& etiam accidit causis,quę sunt per accidens,vt quædam sunt propinquę,quędam remotæ. D.d. Et etiam dicuntur istæ,& illæ,&c.i.& istarum causarum quędam dicũtur ſm cõpositionem, & quædam simpliciter.v.g.vt non dicatur ꝙ Polycletus tm̃ est faciens idolum,neq; artifex idolorũ: sed dicatur ꝙ Polycletus artifex fecit idolum.hoc.n.componitur ex essentiali & accñtali.D.d.Sed multitudo,&c. idest,& intendit per sex,propinquum & remotum,& essentiale & accñtale,& cõpositum & simplex.cõe.n. & proprium reducunẽ ad propinquum & remotũ.&, cũ ista sex multiplicentur in duo,s.in potentiã & actũ, tunc oẽs modi causarum erũt duodecim,compositi,et simplices. D.d. et dicunẽ duobus modis,&c.i.& habentia easdem causas,aut erunt eadem spẽ,aut genere.

[Margin notes, left column: 2.Phys.t.38. — Propinqtas, & remotio inueniẽ in cã materiali, & finali. — 2.Phys.t.34. — 7.Th.1.&.7. Phy.primo. — 2.Phys.t.38. — 2.Phys.t.36. — Idẽ.2.Phys. 36. Vide.2. de Aia tex. 68.80.]

Causæ aũt,quæ sunt eædem in genere,sunt sicut reflexio,quæ est causa heconis,& causa iridis. prima.n.est conuersio aeris: secunda autem est conuersio radiorũ. hæ vero in species sunt sicut conuersio radioꝝ,quę est causa iridis,& circuli Lunæ. Et forte est econuerso,s. ꝙ idẽ habet diuersas causas genere,v.g. hoc,quod dr̃ in causa exitus Nili.& hoc declaratũ est in Analyticis Posterioribus. Et forte istud diminuitur in isto loco. D.d.Et differunt,&c.i.& dr̃ia inter istum modũ causarum agentium,& agentium,quæ agunt res particulares,est,qm̃ agens,quod facit particularia,erit,et non consequitur suum actum:& in illo primo modo semꝑ erunt insimul,s.causa & causatum.D.d.et quę habent causam,&c.i.et quę sunt huiusmodi sunt,sicut domus & ædificator.ędificator.n.est,licet nõ sit domus.D.d. quę aũt sunt in potentia,nõ sunt semper insimul,&c.i. causa autem,quæ est potentia,cùm fuerit in actu, non remanebit insimul cum suo actu.domus enim & ædificator non corrumpuntur insimul: sed alterum corrumpitur,& reliquum manet.

Caput Tertium. De Elemento.

Vide Auer. In Epl. Tra. primo.

ELementum dicitur, ex quo componitur primo inexistenti indiuisibili specie in aliã speciem.vt vocis elementa,ex quibus cõponiẽ vox,et in quæ vltima diuiditur:illa vero non amplius in alias voces ab ipsis specie diuersas. sed & si diuidantur, particulę tamen eorum eiusdẽ speciei sunt:vt aquæ particula, aqua,sed nõ syllabæ.Similiter etiam corporũ elementa dicunt, ea dicentes vltima, in quæ corpora diuiduntur, illa vero non amplius in alia specie differentia corpora.& siue vnum, siue plura huiuscemodi sint, hæc elementa aiũt. Similiter autem figurationum quoque elementa dicuntur:ac simpliciter demonstrationum. primæ.n. demonstrationes, quæ in pluribus demonstrationibus insunt, hæ elementa demonstrationum dicuntur. sunt autem tales primi * ex tribus per vnũ medium syllogismi. Hinc autem transferentes appellãt etiam elemẽtum, quod vnum & paruum existẽs,ad plura vtile sit.Quare & paruum,et simplex,et indiuisibile,elementũ dicitur. Vnde euenit, quę maxime vniuersalia sunt elementa esse.quoniam cùm vnumquodq; aut eorum vnum,& simplex sit,ĩ multis,aut omnibus,aut quãplurimis inest. Et vnũ, et punctum pricipia gbusdã esse vr̃. Cùm itaq; illa, quæ genera vocantur,vniuersalia, et indiuisibilia sint(vna enim est ipsorum ratio)genera quidam dicunt elementa :et magis quam differentiam,quoniam genus magis vniuersale est.cuicunq; eni differẽtia inest, genus quoq; sequitur illud:cui vero genus,non vtiq; differẽtia.Omnibus vero commune est, illud cuiusq; eẽ elementũ,quod primum cuiq; inest.

[Margin notes, right column: * designationum. — * a.l.triũ mediorum.]

Elementum dicitur illud,ex quo res componitur primo,& est in ea,& nõ diuiditur ſm formam in aliã formã.v.g.sicut elemẽta soni

sunt ex quibus componitur sonus, & ad quæ perueniunt vltimo: & illa non diuiduntur in alios sonos diuersos ab eis ſm formam. sed si diuidãtur, partes eorum erunt consimiles secundũ formã: sicut aqua, cuius pars est aqua, non sicut syllabę. Dicentes igitur quòd corpora habent talia elementa, in quæ diuidunẽ primo, & non diuiduntur in alia corpora diuersa ſm formam, dixerũt vnum elemẽtum & plura talia. Et elementa linearum dicuntur proprie ſm hunc modũ, & vniuersaliter elementa omnium demonstrationũ. primæ enĩ demõstrationes, quæ sunt in pluribus demõstrationibus, dicũtur elementa demonstrationum. et primæ congregationes sunt similes istis, quæ sunt ex tribus terminis, quorũ vnus est medius. Et etiam dicitur elementum ſm translationem illud per similitudinem, quod est vnum minimum, & nõ diuiditur, & indigetur in pluribus rebus. Et ideo dicitur minimum simplex, quod non diuiditur, elementum. Vnde illud nomẽ fuit positũ rebus, quę sunt elementa vniuersalia, magis quàm alia. quoniam vnumquodq; eorum, quia est vnũ simplex, inuenitur in pluribus, & in omnibus rebus, aut in multis. Et ideo existimauerunt quidam quod vnum & punctũ sunt principia. Et, quia illa, quę dicuntur genera, sunt vniuersalia, & non diuiduntur, quia non habent definitionem, dixerunt quidam quod genera sunt elementa, & quod sunt magis in elemẽtatione, quoniã genus est maioris vniuersalitatis. quod.n. habet differentiã, habet genus etiã: et oẽ, quod habet genus, non habet dĩam necessario. Et elementũ est commune omnibus rebus, quod est primum cuiuslibet, & in quolibet primum.

4

Cõtinuatio.

Elementum dr̃ de cãis intrinsecis. Idẽ 1. Ph. c. 1. 12. Met. 25.

Vult distinguere ſm quot modos dicitẽ elemẽtum: quã ista nomina sunt propinqua synonymis, & cõmunibus appropriatis. Elementũ enim nõ dicitur de causis extrinsecis: & dicitur de intrinsecis, & dignius de materia. Principium autem dignius est dici de causis extrinsecis: & causa est minor principio in hoc. principium aũt est quasi vl'ius causa cũ dicatur principiũ de pncipijs trãsmutationis, & de quatuor cãis. Et d. Elementum dr̃, &c. i. hæc est definitio elemẽti, secundũ quod est el'ntum. Per hoc igiẽ, quod d. ex quo res cõponiẽ primo, excludit illud, ex quo res cõponitur secundo. cõpositiones.n. quæ sunt in eadem re, quædã sunt primæ, & quædã non primę: & primũ elementũ est illud, quod nõ componiẽ ex aliquo alio. Et p hoc, quod d. & est in ea, excludiẽ elementũ, quod transmutaẽ, cũ aliquid generaẽ ex eo. sicut cũ caro generaẽ ex sanguine, tunc sanguis non remanebit pars carnis. Et per hoc, quod d. & non diuidiẽ secundũ formã, excluduntur elementa propria alicui speciei: sicut organica componuntur ex similibus. Organica.n. primo cõponunẽ ex illis, et sunt partes eorũ: sed sunt diuisibilia secundũ formã. & innuit p hoc, quod non est conditionandũ vt non sit diuisibile secundũ quantitatẽ. Et, cũ descripsit elemẽtũ, dedit exẽplum, & d. sicut el'nta soni, &c. i. v. g. sicut elemẽta syllabarũ, quæ diuiduntẽ in consonantes & vocales. istę.n. lr̃æ nõ diuiduntẽ in alias diuersas ab eis, & oĩno neq; secundũ formã, neq; secundũ q̃titatem. & cùm voces cõpositæ, s. dictiones dissoluentẽ, ad istas peruenient, & ex istis cõponunẽ primo, & sunt in eis. Et, qa non est conditionandũ in definitione elementi, vt non sit diuisibile secundũ quãtitatẽ, d. sed si diuidanẽ, &c. i. sed si elemẽta diuidanẽ secundũ quantitatẽ, tũc partes eorũ sunt indiuisibiles secundũ formã: sicut aqua, & terra, & ignis, & aer. Oĩa.n. cõposita ex istis in illa diuidunẽ secundũ formã: sed ista non diuidunẽ in alia secundum formã, sed secundũ quantitatẽ, & in partes consimiles secundũ formam. Et ideo dr̃ describendo. Partes consil'es sunt illę, in quibus definitio partis, & totius sunt sil'es, & in eadem. D. d. nõ sicut syllabę, &c. i. quod aqua, & aer non sunt sicut syllabę, quę diuidunẽ in indiuisibilia forma, & q̃titate. D. d. Dicentes igĩ quod corpora, etc. i. opinãtes igr̃ quod corpa hñt talia el'nta, s. talia, in quę cõposita diuidunẽ vltimo, & illa nõ diuidunẽ in alia ſm formã. quidã.n. dixerũt quod illud, quod est tale, erit vnũ tm̃ q̃tuor corporũ, & quidã plura vno. D. d. Et el'nta linearũ, &c. i. et elementa figurarũ, v. g. triãgulus in figuris, & corpus igneum in corporibus. Et forte intẽdit puncta secundum sniam eorũ, qui dicũt quod lineæ cõponuntur ex punctis. & propè hoc est snĩa eorũ, qui dicunt quod corpora cõponuntur ex corporibus indiuisibilibus. Elementũ.n. apud istos est, quod non diuiditur secundũ formam nec secundũ quantitatem. & quod hoc vocaẽ conditio, & suppositio indiuisibilitate secundũ quantitatẽ, quam indiuisibilitas sequiẽ secundũ formã, quæ est vera conditio in definitione elementi. ideo definitio istorũ propinqua est definitioni veræ, vt post dicet. D. d. & vl'r el'nta oĩum demonstrationũ, &c. i. et hoc nomen elementum dr̃ prope hunc modũ de demonstrationibus. quædam.n. demõstrationes sunt de alijs demonstrationibus quasi elementa de cõpositis. Primæ.n. demõstrationes, quæ cõponuntur ex primis propositionibus, sunt elemẽta oĩum demonstrationũ, quæ cõponuntur ex eis. demonstrationes.n. cõpositæ dissoluunẽ in demonstrationes simplices: istæ aũt non dissoluuntur in alias. & quia hoc non accidit demõstrationi, nisi secundum quod est syllogismus, s. quod syllogismi cõpositi dissoluunẽ in simplices, d. & primę congregationes, &c. i. & primi syllogismi, qui sunt ex tribus terminis tm̃, sunt ẽt elementa syllogismorũ compositorũ. D. d. Et etiam dr̃ elementũ secundũ translationẽ, etc. i. & dr̃ elementũ secundũ mutationẽ nois propter sil'itudinem illud, quod est minimũ vnum indiuisibile secundum q̃titatem & est exñs in pluribus. D. d. Et ideo dr̃, &c. i. in quãtitate. v. g. hoc, quod dr̃ quod pars indiuisibilis, est elementũ. D. d. Vnde illud nomen fuit positũ, &c. i. & qa elementũ existit in pluribus, existimauerũt quidã quod intẽtio vl'is est elementũ, & quod illud, quod est maioris vl'itatis est magis elementum. D. d. qm̃ vnũquodq; eorũ, &c. i. vnũquodq;.n. eorũ non habuit hoc nomen elementũ, nisi quia existit in pluribus. sed quod existit in oĩbus, aut in pluribus, est dignius hoc noĩe el'ntum. D. d. Et ideo existimauerunt qdã, &c. i. et iõ existimauerunt qdã punctum eẽ el'ntum corporũ, & quidã vnũ, qa viderunt ea esse indiuisibilia, et in pluribus. D. d. Et, qa illa, quæ dñr genera, &c. i. & quia gña gñalissima non diuidunẽ ſm definitionẽ, cũ nõ habeãt genus, & dĩam, & elementum est illud, quod nõ diuiditur, existimauerunt quidam quod genera generalissima sunt elementa. D. d. & quod sunt magis in elementatione, i. & existimauerunt propter hoc, hoc esse ĩ omni genere, sed magis in generalissimis, quia sunt maioris vniuersalitatis. D. d. quod enim habet differentiam,

Expositio.

Compõnes, quæ sunt in eadẽ re, quędã st primæ, & quędã nõ primæ. vide 1. Phy. cõ. 1. & 28. & 2. Phyſi. 10.

Exemplum.

Partes consimiles quid.

Prię demonstrationes, quæ componunẽ ex primis ppõnibus, st el'nta oĩum demõstrationum, quæ componunẽ ex eis.

tiam, etc. i. et causa ĩ hoc, quod gña generalissima sunt magis elementa quàm alia genera, est, quia sunt simpliciora: alia enim habẽt differentiam, et quod habet differentiam, habet genus: & sic componitur ex duobus. genera autem generalissima non habẽt differentias. omne. n. quod habet differentiam, habet genus: & non omne, quod habet genus, habet differentiam. & hoc intendebat, cùm d. et omne, quod habet genus, nõ habet differẽtiam. genera. n. generalissima nõ habent genus, nisi genus dictũ multipliciter. Et forte intendit per hoc, quod d. & omne, quod habet genus, nõ habet differẽtiam, huiusmodi genera. ista. n. genera nõ habent differentias, cùm non dicantur vniuoce de aliis, sicut vnum & ens. & testatur huic expositioni hoc. quòd opinantes vniuersalia esse elementa, non opinabantur hoc nisi in vno, & ente, & similibus. Et, cùm narrauit quod elemẽtum dicitur tribus modis, qui cõueniunt indiuisibilitate, Quorum vnus est illud, quod est indiuisibile secundum definitionem, Secundus illud, quod est indiuisibile secundum speciem: & istud aut est vniuersale, aut particulare, Et tertius est illud, quod est indiuisibile secundum quantitatem: & illud aut est vnum numerale, aut punctus, d. d. Et elementum est cõmune, &c. idest, &, cùm definitio elementi sit illa prędicta, quam diximus, manifestum est quod verum elementum est commune omnibus compositis, quod est primum, ex quo componũtur omnia, & est existẽs in vnoquoque eorum, et ĩ quod dissoluũtur omnia. & istud elementũ debet esse causa aliorum elementorum. & hoc, quod dixit, est prima materia.

Ol, quod habet dñas, habet gen⁹, & non ecõtra. Gña gñalissima non hñt gen⁹, nisi gen⁹ dictũ multiplr. Distinctionẽ de duplici gñe re quęre. 4. Met. c. 2. & 1. de Ala. cõ. 7. & 2. de Ala c. 30. & 1. de Ala cõm. 4. Materia prima ẽ vere elementũ. Idem 2. de Gene. & corrupt. cõ. 6. & 3. Cœli. cõ. 31. & 10. Met. cõ. 2.

Caput Quartum. De Natura.

Vide Auer. in Epit. Tr. primo.

NAtura vero dicitur, vno quidem modo nascentiũ generatio. vt si quis producta voce dicat Y. Alio vero, ex quo primo inexistente generatur quod gignitur. Itẽ vnde primus motus in vnoquoque eorum, quæ natura sunt, in eo secundum quod ipsum est, nasci autem dicuntur, quæcunque incrementũ per aliud habent, tangendo, & connascendo, aut adnascẽdo, sicuti embryones. Differt autem connascentia à tactu. hic. n. nihil aliud præter tactum necesse est esse. in connascentibus vero est quiddam vnũ in ambobus idẽ, quod propter id, quod se contingant, facit vt connascantur, & vnum secũdum continuationem & quantitatem, non secundum qualitatem sint. Item natura dicitur, ex quo primo inordinato existente, & immobili ex sua potentia, aut est, aut fit aliquid eorum, quę natura sunt, vt statuæ, vasorumque æneorum æs natura dicitur, ligneorum vero lignum. similiter autem & de cæteris. ex his enim vnumquodque est, prima materia salua. hoc enim modo & eorum, quæ natura sunt, elementa dicunt esse naturam, quidam ignem, quidã terram, quidam aerem, quidam aquam, quidam aliquid aliud tale dicentes, & quidam aliqua horum, quidam vero hæc omnia. Alio item modo natura dicitur substantia eorum, quæ natura sunt, sicuti qui dicunt naturam esse primam compositionem. aut, sicut Empedocles dicit, quòd nullius entium natura est, sed mistio solum, & mixtorum permutatio est. natura vero ab hominibus nominatur. Quare & quæcunque natura sunt, aut fiunt, iam existente, ex quo aptum est fieri, aut esse, nondũ dicimus naturam habere, si speciem, & formam non habeant. Natura igitur, quod ex ambobus his est. vt animalia, & partes eorum. Natura vero hæc, prima materia. & hęc dupliciter, aut quæ ad ipsum prima, aut simplr prima. vtputa operum æneorum ad ipsa quidẽ æs primum, simpliciter autem aqua fortassis, si omnia quidẽ liquabilia aqua. Et forma, & substantia. hæc autem est generationis finis. Metaphorice vero omnino omnis substantia natura propter hanc dicitur, quoniam & natura est aliqua substantia. Ex dictis itaque prima, & quæ proprie dicitur natura, est substantia eorum, quę in seipsis, vt ipsa sunt, motus principium habent. materia enim, eo quod huius est susceptiua, dicitur natura. generationes autẽ, ac ipsum nasci, eò quod ab hac motus sunt. principiũ quoque motus eorum, quæ natura sunt, hęc ẽ, inexñs quodãmõ, aut potẽtia, aut actu.

Et dicitur Natura vno modo de omnibus pullulantibus. Et etiam dicitur natura illud, in quo pullulat pullulãs primo. Et est in eo etiã illud, ex quo est primus motus in vnaquaque rerum naturalium, & est in eis sicut est in rei veritate. & dicitur pullulare, oẽ, quod habet crementum in alio secundum contactũ, aut secundum consolidationem, sicut embryones. Et inter contactũ & consolidationem hęc est dñia. in contactis enim aliud non est necessarium quod aliqd sit actu à tactu. in cõsolidatis vero est vtrũque aliquid, quod facit ea esse consolidata in loco contactus, & vt sint vnum secundum continuationẽ & quantitatem, non secundum qualitatem. Et etiam dicitur natura illud, ex quo primo fit essentia rei naturalis, & sua generatio, & est ĩmutabile, & intransmutabile à sua virtute, quam habet. Sicut dicitur quod cuprũ est natura idoli, & cyphi cuprei, & lignũ est natura cyphi lignei. & similiter alia. vnũquodque enim eorũ, quæ sunt ex istis, prima materia est ĩ eis saluata concessa. & secundũ hunc modũ dixerunt quod elementa sunt natura rerum naturalium. & quidam dixerunt quod est definitio, & quidam quod terra, & quidam quod ignis, et quidam quod aer, et quidam quod aqua, & quidam aliud tale, & quidam omnia. Et etiã dicitur natura alio modo substãtia rerum naturalium, sicut dicitur quod natura est prima compositio. aut, sicut dicit Emp. quod natura entium nihil aliud est nisi mixtum. & huiusmodi vocant homines naturam. Et ideo oĩa, quę sunt per naturam, aut sunt ex aliquo, aut quod est ex eo, & ex eo naturaliter est

est suum esse, non dicitur q habeat naturam, si non habuerint formam & exemplar eius. Natura.n. est illud, quod est ex istis duobus, sicut animal, & membra animalis. Et dicit natura prima materia. et ista dicitur duobus modis. dicitur enim primum i respectu alicuius, et primum in rei veritate. sicut res factę ex cupro. cuprũ enim, cùm refertur ad ista, est primum. et dignum est vt dicatur primum in rei veritate, si oĩa liquabilia sunt aqua. Et dicitur etiam natura forma et substantia. et ista est finis generationis. Formæ autẽ, et omnes substantiæ dicuntur naturæ, quia hoc nomen imponitur eis. natura autem est aliqua substantia. Manifestum est igitur ex dictis q prima natura, quæ dicitur in rei veritate, est substantia rerum, quæ habent principium motus in eis. & materia dicitur natura, quia recipit ista. et similiter est generatio et pullulatio pullulantis, quia sunt motus ex natura, et quia sunt idem principium motuum rerum naturaliũ, et sunt in eis simpliciter, aut potẽtia, aut actu.

5 Quia hoc nomen Natura dicit̃ de causis: & ista sciẽtia consyderat de causis: necesse est vt Philosophus determinet fm quot modos dicitur natura. Hoc nomen enim natura, quo Philosophus vtitur, est vniuersalius eo, quo Naturalis vtitur. & etiam Philosophus debet disputare cum negantibus naturam esse: & etiam perscrutatur de causis suis. & Auicẽna putauit q Philosophus demonstrat naturam esse, & q Philosophus Naturalis accipit hoc à Philosopho. & nõ est sicut existimauit, & etiam declarauimus hoc I scientia Naturali. Et d. Et etiam dicit̃ natura illud, in quo pullulat, &c.i. & intendit per pullulans crescẽs ex aliqua re, & distinctũ ab ea in creatura, licet sit cõtinuum cũ ea. & qa intẽdebat q natura dr̃ de cremẽto crescẽtis, quod est distinctũ ab eo, in quo crescit in forma & creatura, sicut embryones, & fructus in seminibus. & I hoc gñe collocantur generabilia ex se. D.d. & etiã dr̃ natura. &c.i. & dicitur natura illud, ex quo pullulat pullulãs primo, & est in eo. D.d. pullulare, &c.i. & dicitur pullulare, omne, quod crescit in alio, & est continuum cum eo, aut fm contactum, aut fm consolidationem, sicut embryones, qui crescunt continui cum impregnatis: & sicut fructus, & semina, quæ crescunt consolidata, aut continua cum habentibus semina. & hoc modo collocantur partes membrorum continuæ adinuicem fm contactum, aut fm consolidationem. D.d. & inter contactum & consolidationem, &c.i. & contacta non cõgregant̃ per aliquod cõe in eis, p quod fuerit vnũ. consolidata aũt fiunt vnũ p aliquod cõsolidãs, in quo cõicãt. & hoc intẽdebat, cũ d. I cõsolidatis vero est vtrũq aliquid, &c.i. consolidata consolidantur per aliquod commune vtriq. Deinde exposuit hoc & d. & est illud, quod facit ea cõsolidata, &c.i. & illud, quo fit cõsolidatio, est illud, quod facit consolidata vnum fm cõtinuationẽ, non vnum fm qualitatem. & d. qm̃ cõsolidata non sunt vnũ fm qualitatem, sed fm cõtinuationẽ, ecõuerso miscibilibus. ista.n. reuertuntur in vnum fm qualitatem & continuationem. Deinde dicit. Et etiam dicitur natura illud, ex quo fit, &c.i. & dicitur natura materia rei, ex qua generatur, absq eo q transmutatur sua natura, sicut cuprum, ex quo fit idolum remanente cupro: & similiter cyphus ligneus, qui fit ex ligno remanente ligno. D.d. & similiter alia, &c.i. qm̃ vnumquodq eorũ est ex istis, & materia in eis est saluata.i. & similiter in aliĩs rebus generatis ex talibus rebus, qm̃ natura cuiuslibet earum est natura materiæ absq eo q transmutentur. & hoc intẽdebat, cùm d. saluata. D.d. & fm hunc modum dixerunt, &c.i. & fm hunc modum naturæ dixerunt q natura rerum naturalium est natura elementorũ. et ista sentẽtia est negantium formas esse, & dicentium substantiam nullam esse nisi materiam. Et ideo Antiqui opinabantur q naturę rer̃ sunt naturę elemẽtor̃. qui.n. opinabant̃ terrã esse elementum, dicebant q naturæ omnium rerũ sunt terra aut terrestria: & qui opinabãtur elementum esse ignem, dicebant q naturæ omnium rerum sunt ignis, aut ignea. D.d. Et etiam dicitur natura alio modo.i. & etiam dicitur natura tertio modo illud, quod est substãtia rerum naturalium, quæ datur ad interrogationẽ factam per quid, s. forma. sicut quidam dicunt q natura rerum naturalium est forma primæ compositionis I vnaquaq rerum naturaliũ. qui enim opinabat̃ elemẽta non ad misceri, et q sunt existentia I actu in eo, cuius sunt elementa, non tenet formam rei factę ex elemẽtis, nisi in compositione & figura, sicut est dispositio I domo, quæ fit ex lateribus & lapidibus. D.d. aut, sicut d. Emped. &c.i. aut sicut d. Emp. q mixto & mutatio mixtorum in mixto est rerum generabilium, s. q formæ & substantię rerum generabilium sunt in mixtione & mutatione, scilicet in mutatione partium. Et iste hõ, licet expresserit hoc nomen mixtio, tamẽ non opinabatur veram mixtionẽ esse, fm q Ari. narrauit alibi: sed solummodo per mixtionem itendebat compositionem. D.d. & huiusmodi vocant homines naturam, &c.i. & signũ eius, q natura simpliciter dicit̃ de forma, est, qm̃ omnes homines non dicunt in eo q generandum est, anteq generetur, q habeat naturam donec habeat formam & exemplar, sicut non dicunt in aliqua rerum artificialium esse factum, donec acquiratur forma. D. d. Natura enim, &c. naturalia enim constituuntur ex duabus naturis, s. materia & forma. ver. gr. animalia & membra animalium. vtraq enim componuntur ex materia & forma. D.d. Et dicitur natura prima materia, &c.i. & natura dicitur de materia, & materia dicitur de duobus modis. dicitur enim materia prima cõmunis omnibus, et dicit̃ etiam materia propria vnicuique enti. D. dedit exemplum, et d. sicut res factæ ex cupro, &c.i. & materia propinqua, quæ dicitur esse prima in respectu alicuius generis, aut alicuius speciei, est sicut cuprum ad omnia facta ex eo. & materia, quæ est prima in rei veritate ad oĩa facta ex cupro, est aqua, si aqua est p̃ma materia liquabilium, quorum cuprum est vnum. D. d. Et dr̃ natura, &c.i. & dicitur hoc nomen natura de formis, & de aliĩs substantiĩs, s. de materia & composito ex materia & forma, fm q hoc nomen fuit transumptũ. qm̃ hoc nomen natura in rei veritate proprium est alicui substantiæ, s. formæ: aliæ autem substantiæ, quæ dicuntur natura in respectu alicuius gñis aut alicuius speciei, est fm transumptionẽ nominis de causa ad causatum. D.d. Manifestum est igitur q prima natura, &c.i. declaratum est igitur ex prædictis q hoc nomen natura primo dicitur de substantia, quæ est forma, quę est principium motus in rebus naturalibus essentialiter & primo, & q materia non dicitur natura, nisi quia recipit istam naturam. & etiam motus generationis & augmenti non dicuntur naturæ, nisi quia sunt vię ad istam naturam, quæ est forma, & principium illi: & forma existit in eis modo simplici, s. in motu inter potentiam puram & actũ purũ, s. q vna pars eius est potẽtia, et alia actus.

2. Ph. cõ. 1. 22. & 1. Ph. cõ. vltimo.

Pullulare qd est.

Dña iter cõtactũ, & consolidationẽ.

Vide idẽ. 2. Ph. t. c. 9. & 8. Me cõ. 8. & 2. de Anima. 16.

2. de Gñatione & Cor. t. c. 17. & p lo eiusdẽ. te. c. 85. Idem. 2. Physi. 10. & 11.

Distinctio secundi modi. Idẽ. 2. Phys. 9. & hic infra. 29.

Natura dicitur p lo de forma. Idẽ. 2. Ph. c. 12. & 1. Cœ. c. 5. & v. Meta. 19. Sed vide oppositum. 2. Ph. cõ. p lo. Idẽ. 2. Phy. text. cõ. 14. Vide cõtra. Zim.

Vide Auer. in Epit. Tr. primo.

Caput Quintum. De Neceſſario.

NEceſſarium dicitur, ſine quo non contingit viuere tanq̃ concauſa: vt reſpirare, & alimentũ animali neceſſarium eſt. impoſſibile enim eſt abſq; his animal eſſe. Et ſine quibus bonum non contingit aut eſſe, aut fieri, ſiue aliqd mali repellere, aut eo priuari. vt bibere potionem medicatam neceſſarium eſt, vt non ægrotet. & in Æginam nauigare, vt pecuniam recipiat. Item violentum, & vis. hoc autem eſt, quod præter propoſitũ & electionem obſtat, & prohibet. violentum enim neceſſarium dicitur. quare etiã triſte, vt Euenus quoq; ait. oīs nanq; neceſſaria res triſtis eſt, & vis neceſſitas quędam eſt. quemadmodum Sophocles dicit,

Etiam vis me cogit hæc facere.

Et recte neceſſitas videtur ineuitabile quiddã eſſe. contrarium. n. voluntario, & ſm cogitationem motui eſt. Item, quod non contingit aliter ſe habere, neceſſe dicimus ita ſe habere. & ſm hoc neceſſarium cætera quoque oīa dicuntur quodammodo neceſſaria. nam & ipſum neceſſarium aut agere, aut pati tunc dicitur, cùm non contingat propter illud quod vim infert, ſm propoſitum fieri, tanq̃ illa exiſtẽte neceſſitate, propter quam nõ contingit aliter. Et in eis, quæ concauſæ viuendi, & boni ſunt, ſimiliter. cũ. n. non contingat hic quidem ipſum bonum, hic vero ipſum viuere, & eſſe ſine quibuſdã, hæc neceſſaria, & hæc cauſa neceſſitas quædam eſt. Item demonſtratio neceſſariorum eſt: qm̃ non contingit aliter ſe habere, ſi ſimpliciter demõſtratum eſt. Huius vero cauſæ ipſa prima, ſi impoſſibile eſt aliter ſe habere, ex quibus fit ſyllogiſmus. Quorundã itaq; alia eſt cauſa, vt neceſſaria ſint: quorundam vero nihil, ſed propter hæc, alia neceſſario ſunt. Quare & proprie neceſſarium eſt, quod ſimplex eſt. hoc. n. non poteſt multipliciter ſe habere. quapropter nec aliter & aliter: etenim multipliciter ſe haberet. Si igitur aliqua perpetua, et immobilia ſunt, nihil in eis violentum, aut præter naturam eſt.

Et neceſſarium eſt illud, quod impoſſibile eſt vt res ſit niſi cum ipſo, et eſt tanq̃ cauſa. ſicut anhelitus, et nutrimẽtum in animalibus, quæ ſunt neceſſaria, et ſine his impoſſibile eſt vt animal ſit. Et etiam neceſſarium illud eſt, quod impoſſibile eſt, niſi per illud vt ſit, aut non ſit bonum, aut negare bonum, aut priuare ipſum. ſicut dicitur q accipere medicinam eſt bonum, ne ei accidat infirmitas. et nauigare ad Athenas eſt neceſſarium, vt recipiatur debitum. Et etiam dicitur neceſſarium de re faciente violẽtiam, et de violentia. et hoc eſt, quod impedit voluntatem. faciens enim violentiam dicitur neceſſarium. et ideo eſt contriſtans etiam, ſicut dixit Euenus, q omne neceſſarium eſt contriſtans, et violentia eſt aliqua neceſſitas, ſicut d. Sophocles, q violentia de neceſſitate cogit me vt hoc faciam. Et exiſtimatur q neceſſitas non facit opinãtem aliquod verum reuerti, et mutari à ſua opinione: quia eſt contrarium motui, qui fit per voluntatem, et cogitationem etiam. Et etiã dicitur neceſſarium illud, quod impoſſibile eſt vt ſit alio modo. et ſm huiuſmodi neceſſariũ dicuntur oīa alia neceſſaria aliquo modo. dicitur. n. actio neceſſaria, vel paſſio neceſſaria, vł illud, quod impoſſibile eſt ire propter faciens violentiã. et ita neceſſitas eſt illud, propter quod impoſſe eſt vt ſit aliquid alio modo. Et ſimilr̃ in cauſis vitæ, et boni. quoniam, cùm impoſſibile eſt vt bonum ſit in quibuſdam rebus, neq; eſt vita, neq; gñatio ſine aliquibus alijs, Illa igitur ſunt neceſſaria, et cauſa eſt aliqua neceſſitas. Hæc igitꝰ eſt declaratio neceſſariorum: quoniam impoſſibile eſt vt ſint alio modo ab eo, quod demonſtratum eſt modo ſimplici. Et cauſa eius prima eſt, ſi fuerit poſſibile, vt ſit alio modo ut ſit ſyllogiſmus congregatio. Quędam enim habent aliam cauſam neceſſariam, et quædam nihil, ſed alia erunt neceſſaria propter iſta. Manifeſtum eſt igitur q primum neceſſariũ in rei ueritate eſt ſimplex. & impoſſibile eſt vt illud ſit multis modis. ergo neq; alio modo. ſed, ſi non, erit multis modis. Si igitur ſunt res ſimplices, et æternæ, & immobiles, nulla earum erit violenta, neque extra naturam.

Dicit q neceſſitas & neceſſarium dicũtur multiplr̃. dicitur enim illud, quod impoſſibile eſt q eſſe rei conſeruetur niſi per illud, et eſt quaſi cauſa illius in permanentia eius, ſicut anhelitus & cibus animalium. D. d. Et etiam neceſſarium illud, &c. i. & neceſſarium dicitꝰ alio modo, ſcilicet illud, quod impoſſibile eſt acquirere aliquid, aut ſuam priuationem, niſi per illud, ſiue bonum fuerit ſiue malum. ſicut dicitur quòd accipere medicinam eſt neceſſarium, ne accidat malum. & nauigare ad Athenas eſt neceſſarium ad recipiendũ pecuniam à debitore. & hoc eſt acquirere malũ propter bonum. Et iſtud differt à primo: quia primum eſt in rebus naturalibus, & iſtud in voluntarijs. D. induxit tertium modum, & d. Et dicitꝰ neceſſitas de actiõe violenta. faciens enim violentiam coget rem ad illam violentiam. ſicut dicitur q res cogit ſeruum neceſſario ad interficiendum Platonem: & quia neceſſitas eſt contra voluntatem: & voluntas eſt delectabilis: & neceſſitas eſt cõtriſtabilis: ſicut dicitur de Verſificatore, qui dicit q oẽ quod cogit hominem, neceſſario eſt contriſtabile. D. d. Et exiſtimaꝰ q neceſſitas, &c. i. & dicitur neceſſitas vera opinio, de qua impoſſibile eſt reuerti. Opināns enim opinionem hanc non habet opinionem, vt à ſecunda vertatur, & eſt ſicut d. contra voluntatem. D. induxit quartum modum, & d. Et etiam dicitur

6

2. de Anima 100. Secundus modus.

Tertius modus.

Quartus modus.

citur necessarium, &c.i. & etiam dicitur necessarium illud, quod impossibile est vt sit alio modo, s. q impossibile est trãsmutari, aut inueniri alio mõ ab eo ſm q est. & iste modus est famosior omnium istorũ. & ideo d. & ſm illud necessariũ dicuntur, &c.i. & ex hoc modo transumptũ est hoc nomen necessarium ad omnia, quę dñr necessaria, ppter consimilitudinem veram inter illa. D. induxit modũ consimilitudinis inter ea, & d. dicitur enim actio necessaria vel passio necessaria, &c.i. & ista de quibus dř necessarium, nõ dicunť necessaria nisi propter consimilitudinem, quam habẽt cum vero necessario. Non enim dicuntur actiones necessarię, nisi quia necessarium est illud, quod impossibile est vt aliquid agat aliud ab actiõe illa propter faciẽs violentiã. & illud, quod impossibile est vt ab eo inueniatur illa actio, ſm quam patitur violentiam, necesse est vt in eo inueniatur modus verę necessitatis, & est illud, in cuius natura est vt non sit alio modo. D.d. et similiter in causis vitę, et boni, etc.i. et similiter hoc, quod dicimus de causis, quę sunt necessarię in vita, & ĩ essendo bonum, istę causę sunt acceptę ex hoc modo vero. Deinde exposuit hoc, & d. quoniã, cùm impoſſe est, &c.i. impossibile est vt inueniatur in eis boniũ, aut vita, et vniuersaliter generatio sine causis, sine quibus illę res dicuntur necessariæ, qm̃, cùm impossibile est vt sint alio modo, s. sine illis causis, et istæ sunt necessarię propter suas causas: illa autem, quæ sunt necessaria propter alia, sunt necessaria quoquo modo. & hoc intendebat, cùm d. & causa est aliqua necessitas. Et d. hoc, quia entia necessaria in rei veritate sunt illa, quę sunt necessaria per se sine causa. & ideo descriptio necessarij est, illud quod impoſſe est vt sit, alio modo. Et hoc diuiditur duobus modis: Quorum Vnus est iste, q ĩpossibile est vt sit alio mõ per se. & est hoc necessarium simpliciter: quod quidam Moderni appellãt inmutabile inesse. Secundus est illud, quod fit propter aliud, ſm quem modum dicunt quidam Moderni debitum, & necessariũ per aliud. Et, cùm induxit hunc modum modorum necessariorum, d. hęc igitur est declaratio, &c.i. & declarat rationem necessarij, & facit eam etiam intelligi in omnibus rebus necessarĩjs hoc, q impossibile est vt sit alio modo ab eo secundum q est. et hoc est illud ſm quod est simplex non compositum. D.d. Et causa eius prima, &c.i. & causa rerum, quæ ĩpossibile est vt sint alio modo, est pars media acceptã in syllogismo cõcludẽte. quoniã, si terminus medius fuerit de natura possibili, erit illa res de natura possibili: et si fuerit de natura necessaria erit illa res de natura necessaria. Et hoc etiam est duobus modis: aut vt terminus medius sit causa illius: & tunc non erit ex rebus, quę sunt necessarię, nisi propter hoc quòd causę eorum sunt necessarię. & si terminus medius nõ fuerit causa, erunt illę res necessarię per se, non per causam dantem eis necessitatem, & istæ res sunt simplices, quę nõ habent causas. D.d. Manifestum est igitur, &c.i. declaratum est igitur q ens necessarium in rei veritate est simplex, quod nõ componitur ex materia et forma. & q impossibile est vt sit multis modis. & similiter est ĩpossibile vt sit alio modo ab eo, ſm quem est. quoniam, si esset possibile vt esset alio modo, possibile esset vt esset multis modis. Et dixit hoc, quoniam, si fuerit possibile vt substantia eius mutaretur in alium modum, non erit illic natura cogens vt mutatio non sit in multos modos. quoniã, si fuerit possibile mutari in aliquam speciem, tunc natura eius erit de natura possibilis recipiẽtis multas spẽs. D. d. Si igiť sunt res simplices, &c.i. si igitur sunt entia [a] simplicia, & ęterna, & immobilia, vt declaratum est alibi, nullum eorum acquiret esse necessarium ab aliquo alio ĩ eis, neq; est extra naturam. Et dicit hoc: quia in compositis [b] est natura addita naturę componentium, scilicet illud, quod fit ex compositione.

Quarti modi distinctio.

a Si fuerit entia simplicia, & ęterna, & immobilia, nullũ eorum acquirit esse necessarium ab aliquo alio. Sed vide oppositum. 2. Me. cõ. 4. & 2. ca. de substãtia orbis. Vide cõtra. Zim.

b In cõpositis est natura addita naturę cõponentiũ. Idẽ. 3. de Aia cõ. 5. in solutione secundæ quæstionis, iuxta di midium cõ. Idẽ. 7. Met. 26. 27. & 60. contra Modernos.

Caput Sextum. De Vno.

VNum dicitur vno modo secundum accidens, altero per se. Secundũ accidens quidẽ, vt Coriscus & musicũ, & Coriscus musicus. idem enim est dicere Coriscus & musicum, & Coriscus musicus: & musicũ & iustũ, & musicus iustus Coriscus. Cuncta etenim hæc vnum dicuntur secundũ accidens. iustũ quidem & musicum, quoniam vni substantię accidunt: musicũ vero & Coriscus, qm̃ alterũ alteri accidit. silr ẽt quodãmodo musicus Coriscus cũ Corisco vnũ est, qm̃ altera partiũ earũ, quæ ĩ oſ one sunt, alteri accidit. vtputa musicũ Corisco, & musicus Coriscus iusto Corisco, qm̃ vtriusq; pars vna eidem vni accidit. nihil. n. differt, aut Corisco musicũ accidere, aut isti hoc. Similiter autem, tam si de genere, q̃ si de aliquo vniuersalium noium accidens dicatur. vtputa, q idem homo, et musicus homo. aut enim homini, qui vna est substantia, musicũ accidit, aut quoniam ambo alicui singularium accidunt, veluti Corisco. nõ tamen eodem modo ambo insunt: sed hoc quidem vt genus fortassis, & vt in substantia, illud vero vt habitus, aut passio substantiæ. Quęcunque itaque secundum accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur.

Vide Auer. in Epit. Tr. 1. Zim. elicit ex tex. ppõnẽ, sup qua notat contrad.

Vnum dicitur aut per accidens, aut per se per accidens, sicut nauigator & musicus. Dicere enim q nauigator et musicus sunt unum non est per differentiam essentiæ, quia accidit nauigatori musicũ. Et similiter dř vnũ per accidens in genere etiam, & in rebus vniuersalibus. v.g. q homo, & homo musicus sunt vnum, aut quia musicus accidit vtriq; homini, qui est substantia vna, aut quia vterq; accidit alicui particularium, sicut nauigatori. sed esse vtriusq; non est eodem modo, sed vnum eorum debet esse quasi genus in substantia etiam, & aliud quasi habitus, aut passio ĩ substantia. Omnia igitur, quæ dicũtur vnum per accidens, hoc modo dicuntur.

Dixit per accidens, sicut nauigator et musicus. v.g. 7
quãdo accidit q aliquis sit nauigator & musicus. dicitur. n. q nauigator & musicus sunt idem per accidens. nauigator. n. & musicus sunt differentiæ accidentales essentiæ illius, de quo dicunť, s. hominis. Et d. hoc. qm̃, si essent differentiæ substantiales eius, de quo prędicantur, tunc congregatum ex eis esset vnum essentialiter: sed sunt accidentia subiecti. & hoc intendebat, cùm dixit, qm̃ accidit nauigatori musicum. i. & hæc duo sunt vnum per accidens, quia accidunt vni. D.d. Et similiter dicitur vnum per accidens, &c.i. & similiter dicitur vnum per accidens de genere, quod est vnum cum aliquo accidente magis particulari. v. g. dicere iste est homo musicus: aut dicere q homo, & homo musicus

Idẽ. 5. Phys. t. 2. ſh. 49. 50.

sunt vnum. Deinde dedit modum, ſm quem congregatum ex iſtis eſt vnum per accidēs, & d. aut quia muſicus, &c. i. aut quia muſica accidit ambobus hominibus, qui ſunt ſubiecta, ſ. homini, qui eſt tanq̃ genus, & homini, cui accidit muſica. qm̃ iſti duo homines, vniuerſalis, & particularis, ſcilicet cui accidit muſica, ſunt vnum eſſentialiter: & muſica accidit particulari: ergo accidit vniuerſali. [Hō vlis & pticularis ſũt vnũ eētialiter. Dīta inter modos.] Aut dicitur q homo muſicus eſt vnum, quia humanitas & muſica accidunt vni particularium & in vno. Et, quia hoc non eſt ſimile dicere, quia ædificator & muſicus ſunt vnum, quia ſunt ĩ vno ſubiecto, dedit differentiā, & d. ſed eſſe vtriuſq;, &c. i. ſed eē humanitatis & muſicæ in vno, ſ. particulari non eſt eodem modo: ſed vnum iſtorum eſt tanq̃ genus in eo, quod eſt ſub particulari: & ambo ſunt de natura ſubſtantiæ, ſ. humanitas exiſtens in homine particulari, & aliud eſt tanq̃ accidens, ſ. muſica exiſtens in iſto particulari, ſicut accidens exiſtit in ſuo ſubiecto et paſſio. Et dixit hoc, quoniam dicere q muſicus & ædificator ſunt vnum per accidens, eſt quia exiſtunt in vno particulari, & eodem modo, & habent eandem naturam, ſ. naturam accidentis, humanitatem autem & muſicam exiſtere in vno particulari non eſt ſic: hoc enim eſt ſubſtantia, hoc autem accidens.

Illorum vero, quæ per ſe vnum dicunẗ, hęc quidem dicuntur, eò quòd continua ſunt, vt faſcis vinculo, & ligna viſco. linea quoq; etiā, ſi curua ſit, ſed continua, vna dicitur. ſicuti partium etiam vnaquæq;, crus, & brachium. Ex his autē ipſis illa magis vnum ſunt, quę natura, q̃ arte cōtinua ſunt. Continuum vero dicitur, cuius vnus per ſe motus, & nō poteſt aliter eſſe. vnus vero, qui indiuiſibilis. indiuiſibilis autem ſecundum tempus. Secundum ſe autem continua, quæcunq; non tactu vnū ſunt. ſi enim pones inuicem tangentia ligna, nō dices ea vnum, neq; lignum, neq; corpus, nec aliquid continuum eſſe. Igitur et illa quęcunq; omnino cōtinua ſunt, vnum dicuntur, etiam ſi habeant flexionem. & adhuc magis, quæ nō habet, vt tibia, aut femur, quàm crus: quoniam contingit vnum non eſſe motum cruris. et recta magis, quàm curua, vnum eſt, curuam vero, & angulum habentem & vnā, et non vnam dicimus: quoniam contingit & nō ſimul eius motum, & ſimul eſſe. rectæ vero ſemper ſimul, nullaq; particula magnitudinem habens, hæc quidem quieſcit, hæc vero mouetur, quemadmodum curuæ.

Eorum autem, quæ dicuntur vnum per ſe, quoddam dicitur vnum per cōtinuationem. vt lignum conglutinatum, aut illa, quæ congregantur à ligamento. & linea, ſi fuerit tortuoſa, dicitur etiam vnum continuum: ſicut dicitur vnumquodque membrorum, & ſicut crus, et focile. Et iſtorũ eſt magis unum, quod eſt continuū per naturā, q̃ illud, quod eſt continuum per artificium. Et dicitur continuum illud, cuius motus eſt unus per ſe, & non poteſt eſſe alio modo. et dicitur unus motus ille, qui non diuidiẗ neq; ſm tēpus. Et cōtinua per ſe ſunt illa, quæ ſentiūtur ſm tactū unum, ligna enim continua adinuicem nō dicuntur unum, cùm tanguntur, neque corpus, neque aliud continuum. Illa autem, quæ ſunt perfectæ continuationis, dicuntur unum, & ſi habeāt tortuoſitatē. & iſtorum eſt magis unum, quod non habet tortuoſitatem, ſicut crus, & coxa. poſſibile enim eſt ut crus non ſit unū. & dicitur q linea recta eſt magis in unitate q̃ tortuoſa. & dicitur q linea tortuoſa, quæ habet angulum, etiam eſt una & non una. poſſibile enim eſt ut motus eius ſit unus inſimul, & non ſit inſimul. linea autem recta oportet ut motus eius ſit inſimul, et nullū corpus habens magnitudinem quieſcit in una parte, & moueẗ ſm aliam, ſicut partes lineę tortuoſæ.

Dixit Ariſt. q vnum per ſe & eſſentialiter, quoddā dicitur vnum, quod eſt continuum, & continuum aut eſt per conglutinationem, aut per ligamentum, aut naturaliter, ſicut linea, & ſuperficies, & corpus. D. d. & linea, ſi fuerit tortuoſa, &c. i. et continuum naturaliter, aut eſt rectum, aut tortuoſum, ſiue curuum, ſicut crus, & multa mēbra, in quibus tortuoſitas. D. d. Et iſtorum, &c. i. & eorum, quæ dicuntur vnū per continuationem, magis eſt vnum illud, quod eſt cōtinuum per naturam, q̃ illud, quod eſt continuum per artificium, v. g. per ligamentum, aut per conglutinationem. D. d. Et dicitur continuum illud, cuius motus, &c. i. & dicitur continuum in rei veritate illud, quod mouetur ex ſe vno motu, in quo non eſt poſſibile vt ſit motus alterius modi, ſicut eſt motus corporis cœleſtis. [5. Ph. 23.] D. narrauit qualis eſt vnus motus, & dixit. & dicitur vnus motus ille, qui non diuiditur neq; ſm tempus. i. q̃a non diuiditur neq; ſm tempus, neq; ſm intētionem, ſ. quia nō erit in duobus tēporibus, neq; erit in duobus * motis, licet ſit in vno tēpore. [* a. l. modis.] D. d. Et cōtinua p ſe ſunt illa, &c. & hoc, quod dixit, manifeſtum eſt. & eſt q corpora continua ſunt illa in rei veritate per tactum & viſum * cōtinua. & forte erunt neceſſarij iſti duo ſenſus, ſ. quia vnus iuuat alterum. [* a. l. vna.] & multotiens coniunguntur corpora per artificium, tali modo q tactus et viſus fallunẗ, & reputant ea eſſe continua. & cauſa huius eſt, q̃a continuatio eſt de ſenſibilibus cōmunibus. [2. de Anima 64.] D. d. Illa autem quæ ſunt perfectæ continuationis, &c. i. illa autem, quæ ſunt perfectæ continuationis, ſ. per naturam, dicunẗ vnum, licet non ſint recta, ſed in eis fuerit aliqua tortuoſitas, ſicut crus. & coxa, ſ. quia diciẗ vnū crus, & vna coxa. D. d. poſſibile eſt enim vt crus nō ſit vnum, i. & tortuoſum minus eſt vnū, quia poſſibile eſt diuidi crus in duas partes, & nō remanere vnum, ſ. ĩ loco tortuoſitatis. D. d. & diciẗ q linea recta, &c. i. & linea recta magis vnum eſt q̃ tortuoſa, quoniā tortuoſa eſt quaſi compoſita ex duabus lineis. in linea. n. tortuoſa ſunt tria pūcta, cùm habuerit angulū. & ideo dixit. & dicitur q linea tortuoſa, &c. i. & dicitur q linea habens angulum eſt vna vno modo, & non vna alio modo, ſecundū. n. q terminatur à tribus punctis, eſt non vna: ſed ſecundum q vnum extremorum eſt apud angulum, eſt vna, ecōtrario de linea recta. D. dedit cauſam in hoc. & d. poſſibile enim eſt, &c. i. partes enim lineę tortuoſæ cùm mouētur ſm totum, non mouētur partes ęqualiter, ſed quędam citius quibuſdam. [Partes lineę tortuoſæ nō ęque velociter mouent, ſicut partes lineæ rectæ.] & ſic iudicatur de illa q motus partium ſunt inſimul, quia motus eſt in eodem tempore: & nō inſimul, quia

diuerſantur

diuersantur in velocitate & tarditate. linea autem recta mouetur secundum totum insimul. Et potest intelligi ꝙ, cùm linea tortuosa mouetur, potest distingui altera linearum ab altera apud angulum, & non mouebuntur insimul: quod impossibile est in linea recta. Et intelligendum est hic per lineam corpus. linea enim nõ mouetur. Deinde dicit. & nullum corpus habens magnitudinem, &c. i. et nulla magnitudo recta inuenitur, cuius quædam pars quiescat, & quædam moueatur, sicut inuenitur in linea habente angulum, quia est composita ex duabus lineis.

Linea non mouetur, sed corpus. Idē 6. Phy. 32.

Alio item modo vnum dicitur, cùm subiectum sit forma indifferens. Indifferẽs autem, quorum forma indiuisibilis secundum sensum est. subiectum vero, aut primum, aut vltimum ad finem. etenim vinum vnũ, & aqua vna dicitur, quatenus indiuisibilis secundum formam est; liquoresq; omnes, vt oleum, vinum, & liquabilia vnum dicuntur, quoniam omnium vltimum subiectum idem est, aqua nanq; & aer hæc omnia sunt.

Et dicitur etiam vnum alio modo, quorum subiectum non diuiditur secũdum formam. Et illa non diuiduntur secundum formã, quorum formæ non diuiduntur secũdum situm, & subiectum aut primum, aut vltimũ, quod est proprie complemẽtum. dicitur. n. vinum vnum, & aqua vna, cùm non diuidantur secũdum formam. & dicuntur omnia liquabilia vnum, sicut oleum, & vinum, & omnia liquida. subiectum enim oĩum istorum est vnum, & omnia sunt, aut aqua, aut aer.

9 Idest, & dicuntur vnum illa, quæ sunt vnum secundum formam, & diuisibilia secundum quantitatem, et sunt illa, quæ sunt consimilium partium, quę partes cõueniunt in nomine & definitione. & ista, sicut d. non diuiduntur secundum subiectum & secundum locum. Et, quia forma, in qua conueniunt, aut est vltima forma, quæ est finis in generatione, aut forma prior ista, dedit exemplum de postrema forma, scilicet per quam vocatur compositum, scilicet verbi gratia per quam vinum dicitur vinum, & aqua aqua. partes enim aquę sunt aqua, & vini vinum. Deinde dedit exemplum eorum, quę conueniunt in forma remota à postrema forma, sicut aqua & oleum, quæ conueniunt in forma liquiditatis. & hoc intendebat, cùm d. subiectum enim omnium istorũ est vnum, & oĩa aut sunt aqua, aut aer.

Dicuntur autem vnum, & quorum vnum genus differens oppositis differentijs. ac cunćta hæc vnum dicuntur, quoniam vnum est genus subiectũ differentijs. vt homo, equus, canis, vnum quid, quoniam omnia animalia, & quodam simili modo, sicuti materia vna. Hęc autem quandoq; quidem ita vnum dicũtur, quandoq; vero superiore genere, quod idem dicitur, si vltimæ generis species sunt, illa autẽ superiora ipsis. vtputa triangulus duorum æqualium laterum vna & eadem figura cum triangulo trium æqualium laterum est. ambo etenim trianguli, sed nõ ijdem triãguli.

Et etiam dicuntur vnum, quorum genus est vnum, & differunt per differentias subiectas eis. sicut homo, & equus, & canis, & sicut dicitur omnia animalia sunt vnum. & prope istum modũ est dicere ꝙ materia est vna. Ista igitur forte dicuntur vnum secundum hunc modum, & forte dicuntur vnum secundum genus superius, cùm sint postrema forma superioris generis. verbi gratia sicut isoscheles, & isopleuros: dicuntur enim figura vna eadẽ: ambæ enim sunt trianguli, & nõ dicunt̃ idem triangulus.

Sermo eius in hoc capitulo manifestus est, & est ꝙ hoc nomen vnum dicitur de speciebus, quæ conueniunt in genere. verbi gratia quòd homo, & equus, & canis sunt vnum in animalitate. Et quia genus est simile materiæ, d. & prope istum modum, &c. idest, & conuenit cùm isto modo modus, secundum quem dicunt aliqua esse vnum in materia. verbi gratia ꝙ canis, & equus, et asinus, & animalia anhelantia, et ambulantia sunt vnum, in eo ꝙ sunt ex sanguine, aut ex carne, & osse. Et, quia eorum, quę sunt vnum in genere, aut sunt vnum in genere propinquo, aut vnum in genere remoto, dixit. Ista igitur forte dicuntur, &c. i. ista igitur dicũtur forte esse vnum ĩ genere propinquo, sicut dicimus ꝙ homo & canis sunt vnum in animalitate, & isopleuros & isoscheles sunt vnum in figuratione. & d. cùm sint postrema forma superioris generis, i. postremę species. spẽs. n. postremę sunt vltimę formę, in quas genus superius diuiditur, sicut figura, quæ in postremo diuiditur in triangulos. Deinde dicit. dicuntur enim figura, &c. i. & figura est genus superius & remotum à speciebus triangulorum, quia nõ sunt figurę propter hoc, ꝙ sunt triangulus, s. propter hoc, ꝙ congregantur in figura: sed propter hoc, ꝙ congregantur in triangulo. & ista est forma generis remoti. Deinde dicit. & non dicuntur idem triangulus. i. ꝙ triangulus, aut isoscheles, aut isopleuros dicuntur esse vnum per figuram, i. in genere remoto. i. quia triangulus non est vltima species. & hoc intẽdebat, cùm d. & non dicũtur triangulus idẽ. i. non triangulus simpliciter est hoc, ꝙ inuenitur collocari sub figura mediãte collocatione eorum sub vltima specie. quoniam, si ita esset, tunc non esset medium inter illum & figuram.

Item vnum ea dicuntur, quorũ ratio, quod quid erat esse dicens, indiuisibilis ad aliam est, quod quid erat esse rei significantem. ipsa. n. per seipsam omnis ratio diuisibilis. sic enim et auctum, et diminutum vnum est, quoniam ratio vna: quemadmodum in superficiebus est ipsius speciei vna. Et omnino quorumcunq; intellectio, quæ quod quid erat esse intelligit, indiuisibilis est, neq; separari potest nec tempore, nec loco, nec ratione, hæc maxime vnũ sunt. & horum, quæcunque substantiæ sunt. Vniuersaliter nanq; quotcunq; non habent diuisionem, quatenus non habent, eatenus vnum dicuntur. vtputa, si prout homo nõ habet diuisionem, vnus est homo: ꝙ si prout animal, vnum animal: quòd si prout magnitudo, vna magnitudo. Plurima itaq; vnum dicuntur, eò ꝙ aliquid vnum aut agunt, aut patiuntur,

tur, aut habent, aut ad aliqd vnũ sunt. Quę vero primo vnum dicuntur, illa sunt, quorum substantia vna: vna vero, aut continuatione, aut forma, aut ratione. numeramus etenim tã quam plura, aut quæ non continua sunt, aut quorum forma non est vna, aut quorum ratio non est vna. Item est quidem, vt quodcũq; dicamus continuitate vnum esse, modo quantum & continuum sit: est autẽ vt non aliquid totum sit. hoc autem, si non habeant formam vnam. non enim dicemus similiter vnum, cũ viderimus partes calceamẽti quomodocũq; compositas, propter continuitatem, sed si ita vt calceamentum sit, ac quãdam formam habeat, tunc vnum. Quare maxime linearum circuli linea vna est, qm̃ tota & perfecta est.

Et etiam dicuntur vnum illa, quorum definitio, quæ significat quid est, non distinguitur à definitione alterius significãte quid est. omnis enim definitio diuidit in se. & secundũ hunc modum augmentabile & diminuibile sunt vnum. & etiam definitio est vna, sicut definitio superficierum planarum est vna. Et dicitur vnum modo simplici de illis, quæ non diuiduntur secundum tempus, neq; secundũ locum, neq; secũdum sermonem. & maxime quod est ex eis substãtia: illud enim est magis in vnitate. Et dicitur etiam vnum modo vniuersali illud, quod non habet diuisionem fm suã speciẽ. verbi gratia dicere vnum hominẽ. & vnum animal, & vnum os. Et multa dicuntur vnum secundum naturam, quãuis agant aliud, aut patiantur ab alio: aut differant per alia, aut referantur ad alia. Et illa, quæ dicuntur vnum primo modo, sunt illa, quorum est substantia vna, & sunt vnum, aut secundum continuationem, aut secundum formam, aut fm definitionem. dicimus enim in numero plura illa, quæ non sunt continua, neq; habẽt formam vnam. Quodam enim modo dicitur vnum, & si fuerit de quãtitate, & continuum etiam: & quodam modo non dicitur vnum, si totalitas sua nõ fuerit pfecta. illud igit qđ nõ est totũ, nõ dicitur vnũ vniuersaliter. nõ etiam dicimus q partes sotularis compositæ aliquo modo sunt vnum propter continuationem: nisi dicatur hoc modo, s. secundum q sunt sotular, & secundum q habẽt aliquam formam vnam. Et secundum hunc modum dicitur q linea circuli est vna magis quàm alię lineæ. est enim linea perfecta, in qua est totum.

11 Idest, & dicitur etiam hoc nomẽ vnum de illis, quorum definitiones diuersę non distinguuntur à definitione alterius, quod est commune eis. definitio enim cuiuslibet taliũ nõ distinguitur à definitione subiecti, s. quia definitio subiecti sumitur in definitione cuiuslibet eorum. Et hoc est, quod d. quæ significat quid est, quia definitio non dicitur definitio, nisi cùm significat essentiam rei & d. omnis enim definitio diuiditur in se: quia definitio semper diuiditur in duas partes, s. in genus & differentiam: & vtrunq; istorum diuiditur in definitione alterius rei, s. subiecti eorũ. & hoc est propriũ cuiuslibet definitionis, diuidi s. in duas partes ad minus. & d. hoc, quia ista est causa, quare definitiones compositæ perueniunt ad definitiones vnius rei: sicut accidit in definitionibus specierum condiuidentium, s. quia perueniunt ad definitionem vnius rei, quæ est superius genus, s. generalissimum. Deinde dicit. & secundum hũc modum augmentabile, & diminuibile. i. & hoc modo sunt res diuersæ secundum definitionem & vnum secũdum subiectum, sicut augmentabile & diminuibile. Illud enim, quod recipit augmentum & diminutionem, sumitur in definitione augmẽti & diminutionis. Deinde dicit. & etiam definitio est vna, &c. i. & ex hoc modo etiam sunt definitiones superficierum diuersarum, quę conueniunt in definitione superficiei, quę superius genus est. & d. planarum, ad excludendum cõcauas & conuexas. istæ enim superficies non conueniunt in eadem definitione, sicut linea recta & curua non conueniunt in eadem definitione. & iste est alius modus ab eo, secundum quem dicitur vnum secundum formam. Deinde induxit alium modum magis famosum, & magis verum, & d. Et dicitur vnum modo simplici, &c. i. & dicitur vnum de eo, quod non diuiditur secundum definitionem, neq; secundum tempus, neq; secundum locum, et vniuersaliter neq; aliquo modo diuisionis. et qđ ex istis est substãtia, aut declarabitur q aliqua substãtia est talis, illud est dignissimum hoc nomine vnũ. Et debes scire q illud, quod est huiusmodi, est in quantitate tantum. sed, si nõ habet sitũ, est principium numerorum. &, si habet, est punctus. & illud, quod est tale in vnoquoq; genere, est simplex ĩ illo genere. & hoc declarabitur magis post. Deinde dicit. Et dicitur etiã vnum, &c. i. & etiam dicitur vnũ de indiuiduo, quod non diuiditur in partes homogeneas cum toto in definitione. verbi gratia q iste homo demonstratus nõ diuiditur in partes, quarum vnaquæq; est homo. & est hoc commune omnibus corporibus organicis. & hoc intendebat, cùm d. quod non habet diuisionem secundum suam speciem. i. quod nõ diuiditur in partes, quæ sunt suæ speciei. verbi gratia q homo non diuiditur in partes, quę sunt homo, nec manus in manus. & hoc est vnum secundum figuram, & compositionem. Deinde dicit. & vnum animal, &c. i. q vnum animal non diuiditur in multa animalia. Deinde d. & vnum os, &c. idest, & os diuiditur in ossa. & hoc est vnum per continuationem. i. quoniam vnum secundum continuationem diuiditur in partes, quæ sunt etiam continuæ: & similiter etiam vnum in numero ex corporibus consimilium partium econtrario de vno secũdum totum, sicut est dispositio in corporibus organicis. Deinde dicit. & multa dicuntur vnum, &c. i. & illa, quæ sunt vnum secundum naturam, sunt illa, quę recipiunt vnum idem. verbi gratia omnia, quæ recipiunt malleationes: dicitur enim q materia eorum est vna. aut illa, quæ patiuntur ab eodem eadem passione. verbi gratia quæ liquescunt per calorem: dicuntur etiam habere vnam materiam. & etiam illa, quę transmutantur vna transmutatione. verbi gratia q̃ liquefiũt aut humefiũt. & vniuersaliter quæ transmutantur inuicẽ, dicuntur habere vnã materiam. & similiter illa, quæ attribuuntur vni subiecto. verbi gratia linea & cuprea, & aquosa, & aerea. Deinde dicit. Et illa, quæ dicuntur vnum, &c. i. & illa, quæ dicuntur vnum modo priori, sunt quæ dicuntur vnum per continuationem, & vnum per formam, & vnum secũdum totum & completum. & illa, quorum formę

Documentũ

Infra in tex. com. 12.

Homo demõstratus nõ diuidutur ĩ plures partes, quarum vnaquęq; sit homo cõtra Sophistas.

Vt ossa, quę adinuicẽ trãsmutãtur, hãt vnam materiam. Idẽ. 1. de Generatiõe. t. c. 41.

formæ sunt vnum, sunt cum hoc separata in loco, in tēpore. & in hoc differunt à cōsimilibus in partibus, quorum totum et pars vnum sunt in definitione, et forma. Deinde dicit. ratiocinando. dicimus enim, &c. 1. & signum huius, ꝙ vnum dicitur de continuo, & forma, & de illo, quod est totum, s. non diminutum, est, quia multitudo dicitur de rebus discretis diuersis secūdum formam: et non dicitur vnum de illo, à quo diminuitur aliquid ex eis, per quæ est totum & completum, verbi gratia ab illo, de quo nō diminuitur aliquod membrū. Deinde dicit. illud igitur, quod non est totum, &c. i. & differentia inter vnum secundum continuitatē, & vnū secundum totum & perfectionem non dicitur esse vnū per continuationem partium, sed per suam formam. nihil enim diminuitur ab eo ex eis, quibus est vnū. verbi gratia sotular, quod dicitur vnum per suam formā completam non per continuationem partium. et ideo, si ex eo diminuitur aliqua pars, non dicetur vnum. linea autem & corpus dicitur vnū, licet ex eis diminuatur aliquid. Deinde dicit. Et secūdum hūc modum dicitur, &c. 1. et quia vnum secūdum totum est perfectū, cui impossibile est addere vel diminuere remanente eodem, ideo linea circuli est magis perfecta in vnitate, circulum enim impossibile est recipere augmentum, vel diminutionem remanente circulo. & ideo dicitur ꝙ linea non circularis est diminuta, & circularis est perfecta. & similiter de corpore. & ideo corpus cœleste est vnum per continuationem, & per formam totalem, & per motum vnum continuum: vt ipse post dicet in tractatu Quinto. & ideo non remanet totū vnumquodq; prædictorum, quādo aliquid diminuitur ab eo. & hoc intēdebat, cūm dixit, ꝙ linea est perfecta, in qua est totum. i. in qua sunt omnes partes, ex quibus constituitur.

Linea circularis ẽ pfecta Idẽ. 1. cœli t. cō. 12.

Corpus cœleste est vnū p cōtinuationē, & formā totalē. et per motū vnū cōtinuū. ppter hoc vide. 2. cœ. c. 4. 2. & 12. Met. cō. 44. & 2. capitulo de substātia orbis, & in lib. destructio destructionum dissin. 3.

Vni autem esse, pricipium est alicui numero esse. prima enim mensura principium est. ª quo nanq; primo cognoscimus, hoc prima cuiusq; generis mensura. Principium itaq; scibilis circa vnumquodq; ipsum vnum. nō est autem idem in cunctis generibus vnum. sed hic quidem diēsis, hic vero vocalis aut muta. grauitatis autem aliud, & motus aliud. Vbiq; autem ipsum vnum, aut quātitate, aut forma indiuisibile. Illud igitur, quod secundum quātum, prout quātum, indiuisibile est, quod quidem omnino & sine positione est, dicitur vnitas: quod vero omnino & positionem habēs, punctum: quod autem secundum vnum, linea: quod vero secundum duo, superficies: quod autem omnino, & in tria secūdum quātum diuisibile, corpus. et ecōuerso. in duo quidem diuisibile, superficies est: quod vero in vnum, linea: quod autem nequaquam secundum quantitatem diuisibile est, punctum, & vnitas est. quæ quidem sine positione, vnitas: quod vero habet positionem, punctum. Item alia numero, alia genere, alia specie, alia analogia vnum sunt. Numero quidem, quorum materia vna. Specie vero, quorum ratio vna. Genere autem, quorum eadem prædicationis figura. Secundum analogiam vero, quæcunq; se habēt, vt ad aliud. Semper autem posteriora sequuntur præcedentia. vtputa quæcunq; numero, specie quoq; vnum sunt: quæcunq; vero specie, non etiam numero. sed genere cuncta vnum sunt quæcunq; etiam specie: quæcunq; autem genere, non omnia specie, sed secundum analogiam: quæcunq; vero analogia vnum, non omnia genere. Manifestum autem etiam est, quòd Multa quoq; vni opposite dicuntur. quædam enim, eò ꝙ non sint continua, quędam vero, eò ꝙ diuisibilem secundum speciem materiam habeāt, aut primam, aut vltimam. quædam autē, eò ꝙ rationes, quod quid erat esse dicentes, plures sint.

ª Quo primo cognoscim⁹ hoc prima cuiusq; generis mensura.

ᵘ primus tonus.

Multa quotupliciter.

Et essentia vnius est aliquod principiū numerorum. prima enim mēsura est principiū. & illud, quo primo scimus, est apud nos prima mensura in quolibet genere. Et principiū igitur cognitionis i vnaquaq; rerū est vnum. & non vnum omnibus generibus est idem. in quibusdam enim tonus est vnum, in quibusdam vocale est vnum, & in quibusdam est consonans vnum. & vnum grauitatis est aliud, & quod est in motu est aliud. Et in omnibus rebus est vnum illud, quod non diuiditur, aut secundum quantitatem, aut secūdum formam eorum, aut quæ non diuiduntur. Secundum quantitatem enim illud, quod non diuiditur omnino, neq; habet situm, dicitur vnum: & quod non diuiditur omnino, & habet situm, dicitur punctus: & quod diuiditur vno modo, est linea: & duobus modis est superficies: & omnibus tribus est corpus. & dicuntur ista econuerso. quod autem diuiditur duobus modis, est superficies: & quod vno modo, est linea: & quod non diuiditur aliquo modo secundum quantitatē punctus est. & vnū etiam istorum, quod nō habet situm, est vnū: & quod habet situm, est pūctus. Et etiam istorū quoddā est vnū numero, & quoddam vnū forma: & qddā vnū fm æqualitatem, & quoddam vnum secūdum genus. Et illa, quæ sunt vnum numero, sunt illa, quorum materia est vna. Et illa, quę sunt vnum secundum formā, sunt illa, quorum totalitas est vnum. Et quæ sunt vnum genere, sunt illa, quorum figura prædicamenti est vna. Et illa, quæ sunt vnū secūdum æqualitatem, sunt quorum proportio est vna, sicut proportio alicuius rei ad aliā rem. Et ista postrema semper consequuntur prima. sicut dicimus ꝙ oē, qd' est vnum in numero est vnū in forma: & qd' est vnū i forma, nō est vnū numero vere. & omne, qd' dicitur vnum secundum formam, est vnum genere: sed nō, quod est vnum genere, est necessario vnum secūdum formam. & nō oīa, quæ sunt vnum secundum æqualitatem, sunt vnū secūdum genus. Manifestum est igitur ꝙ Plura dicuntur

cuntur de oppositione vnius. quędam enim, quia non sunt conrinua. & quædam, quia materia eorum adunata cum forma diuiditur secundum formam. & aliud cum opposirione, quia definiriones, quæ significant essentias, sunt plures.

12 Dicit. Et essentia vnius, &c.i. & definitio vnius est principium numerorũ,noi. numerus. Deinde dicit. prima enim mensura est principium.i. & vnum est principium numerorum, quia res non mẽsurantur primo & essentialiter, nisi per primum, quod est in eis indiuisibile, ex quo componuntur. oportet igitur vt omne mensurans primum sit pricipium, s. in omni genere, in quo iouenitur primum in esse, & in cognitione. Deinde dicit. & illud, quo primo scimus, &cæ. idest, & mensura in omni re est magis manifesta apud nos. qm̃ per illam cognoscitur mensurabile, & propter istud cognoscuntur reliqua in illo genere. Deinde dicit. Et principium igitur cognitionis, &c.i. & cùm vnum est mensurans: & mensurans est principiũ cognitionis in omni re: consequitur vt vnum in omni genere sit pricipium cognitionis in illo genere. Deinde dicir. Et non vnum in omni genere est idem, &c.i. & vnum in omnibus generibus, per quod cognoscitur vnumquodq; genus, nõ est eiusdem naturę, sed i quolibet genere differt à se io alio. verbi gratia quod vnum in musicis est tonus, & in dictionibus consonantibus est syllaba consonans, & in vocalibus syllaba vocalis. Et similiter vnum in ponderibus est aliquod pondus minimum secũdum sensum, & vnum in motu est motus velocissimus. verbi gratia motus diurnus. Deide dicit. Et in oĩbus est vnum illud, quod non diuiditur.i. & vnũ vniuersaliter, quod collocatur in hoc genere, est illud, quod non diuiditur, aut secundum quantitatem, aut secundum formam, & qualitatem. Quod igitur omnioo non diuiditur in quãtitatem, neq; habet situm, dicitur vuum, quod est principium numerorum. & si habuerit situm, dicitur punctus. punctus enim habet situm, quia est fiuis & principium lineæ. Deinde dicit. & quod diuiditur vno modo, &c.i. & quod habet situm, & nõ diuiditur nisi vno modo dicitur linea: et quod diuiditur duobus modis, s. longitudine & latitudine, dicitur superficies: & quod diuiditur tribus modis, s. longitudine latitudine & profunditate, dicitur corpus, & est vnum secundum totalitatem, s. perfectum. Deinde dicit. & dicuntur ista econuerso, &c.i. & intendit per hoc istas esse definitiones, quia conuertuntur. Deinde incœpit diuidere vnum alio modo, & d. Et etiam istorum, &c. Deinde incœpit exponere vnum quodq; istorum. & d. Et illa, quæ sunt vnum oumero, &c.i. Et vnum numero dicitur de illo, cuius est materia vna. & differeotia inter illud, & vnũ, quod est principium numerorũ, est quia hoc vnum est in materia, & vnum, quod est principium numeri, nõ est in materia. Deinde dicit. Et illa, quæ sunt vnum secũdum formam, &c.i. plura numero, s. in materia, quæ sunt vnum secundum formam, sunt illa quorum definitio est vna. & ista sunt, quæ sunt vnum secundum vnã speciem, * quæ diuiditur in indiuidua. Deinde dicit. Et quæ sunr vnum genere, &c.i. & illa, quę dicuntur vnũ genere, sunt quæ collocantur sub vno prædicamento. & hoc intendebat, cùm d. quorum figura prædicamenti est vna. Et dixit hoc: quia res, quę sunt vnum secundum formas, quædam sunt vnum secũdum formas speciales, quędam secundum generales. Deinde dicit. Et illa, quæ sunt secundum æqualitatem, & cætera. idest, & illa dicuntur vnum, quæ sunt vnum secundum proportionalitatem, sicut dicitur quòd proportio rectoris ad ciuitatem, & gubernatoris ad nauem est vna.

Mẽsura dĩ esse prima i esse & i cognitione. Idẽ. 10. Meta. t. c. 3.

4. phy. 103. & 98.

De pũcto, & vnitate. vide 4. phy. 106.

Idẽ. 1. cœ. 3.

Quid vnum numero.

Vnũ, qđ est principiũ numerorũ, non est i materia.

Quid vnum specie.

* a. l. quæ dicũtur indiuidua.

Quid vnum genere.

Quid vnũ ꝓportione.

Deinde dicit. Et ista postrema semper consequũtur prima. Et intẽdit per prima magis vniuersalia: & ꝑ postrema magis particularia. Deinde d. sicut diximus, &c.i. quod omne, quod est vnũ numero, de necessitate erit cum eo, à quo differt in numero, vnum etiam in specie, verbi gratia quia Socra. est vnum numero, contingit vt ipse sit cum Platone vnum in forma. Deiode dicit. & quod est vnum in forma, &c.i. & prima eorum consequuntur postrema, secundum ꝙ consecutio non conuertitur in istis. quod enim est vnum in specie, non est vnum in numero. vnum enim in specie ad minus dicitur vere de duobus in numero. & dixit vere: quia accidit vt vnum in specie sit vnum in numero, quando de specie non inuenitur nisi indiuiduum. Deinde dicit. et omne, quod dicitur vnum secundum formam, &c.i. et omnia, quæ sunt vnum secundum speciem, sunt vnum secundum genus. verbi gratia quia Socrates & Plato sunt vnum in specie, sunt vnum in genere, s. in animalitate, & non conuertitur. Deinde dicit. & omnia, quæ sunt vnum secundum æqualitatẽ, &c.i. & omnia, quæ sunt vnum secundum proportionem, sunt vnum secundum genus, & nõ cõuertitur. & hoc fuit ita, quia ęqualitas non est aliquod genus. Deinde dicit. Manifestũ est igitur, &c. idest, & cùm declaratum est ꝙ vnum dicitur multis modis: & multitudo opponitur vni: manifestum est ꝙ multitudo dicitur multis modis, cũ omne vnum habeat multum, cui opponitur. Deinde dedit exemplum de quibusdam prædictis, & d. quædam enim &c. verbi gratia, quia iam declaratum est ꝙ vnũ eorum, de quibus dicitur hoc nomen vnum, est continuum.i. & etiam de illis, quorum materia est vna, aut genus, dicetur etiam multum de oppositis istorum. dicitur enim de his, quæ sunt nõ continua, & de illis, quorum materia est non vna pp diuisibilitatẽ materiæ, aut sm formam in specie, aut sm formas diuersas sm contrarietatem. Et hoc intendebat, cùm dixit ꝙ materia eorum diuiditur secundum formam, &c.i. & illa, quæ dicuntur plura secundum materiam, quædam dicũtur quia materia eorum diuiditur in quibusdam secũdum formam specialem, et in quibusdam diuiditur secundũ formam contrariam. Deinde d. quia definitiones, &c. idest, & formæ, secundum quas diuiditur materia, sunt diuersæ: quia formæ, quæ quiditates rerum significant, sunt multæ,

1. Phy. 60. 4. Phy. 49. 2. Ph. 70. 5. Phy. 19.

7. Phy. 31. Locus hic suspect⁹ est, tã ex textu, tã ex Alberto; aliter ipsum legente.

Quodmodis dr vnũ, tot ęt multa.

Caput Septimum. De Ente.

ENs dicitur, aliud secundũ accidens, aliud per se. Secũdum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, ac musicum hominem: similiter dicentes vt cùm dicimus musicum ædificare, quia accidit ædificatori musico esse, aut musico ędificatori. hoc etenim hoc esse dicere significat hoc huic accidere. Ita igitur de his, quæ dicta sunt, cùm hominem dicimus musicum esse, et musicum hominem, aut album musicum, siue hunc album, hoc quidem, quoniam ambo eidem accidunt: illud vero, quoniam enti accidit. Hoc autem musicum hominem, quoniam huic musicum accidit. ita etiã dicitur album esse, quoniam cui accidit, illud est. Quæ igitur secundum accidens esse dicuntur, ita dicũtur, aut quoniam eidem enti ambo insunt, aut quoniam illud enti inest, aut quoniam ipsum est, cui inest, de quo ipsum prædicatur.

Vide Auer. In Epit. Tra ẽta. 1.

Ens

Ens dicitur quodam modo accidētali. verbi gratia quòd iuſtus eſt muſicus, & ꝙ homo eſt muſicus, & ſimiliter ꝙ muſicus eſt homo. verbi gratia ꝙ homo muſicus ędificat. accidit enim ædificatori vt ſit muſicus, aut muſico vt ſit ædificator. accidit hoc igitur, qa eſt, & quia hoc accidit ei. Et ſimiliter accidit ī rebus, quas diximus. ſicut homo, cū dixerimus ꝙ eſt muſicus, & muſicus ꝙ eſt albus, & ꝙ eſt alb⁹ muſicus, aut muſicus eſt albus. Iſta enim dicuntur modo accidentali, vno modo, quia vtraq; accidunt eidem enti: alio modo, quia accidit enti vt eſſet illa. Entia igitur, quę dicuntur modo accidentali ſecundum hoc dicuntur, aut quia vtraq; ſunt eiuſdē entis, aut quia eſt quiditas entis, aut quia eſt cum eo cuius eſt, & de quo dicitur, idem.

13 Quia ens dicitur de illo, de quo dicitur vnū: & vnū dicitur de illo, quod eſt vnum per ſe, & vnum per accidens: ita etiam fuit diſpoſitio entis. & ideo incœpit primo notificare modos entis, quæ ſunt entia per accidēs, & d. Ens dicitur, &c. i. ſicut dicimus ꝙ illud, quod eſt iuſtum, eſt muſicum, ſ. idē: iſta. n. identitas eſt per accidens: quia accidit vnum alteri, & ambo vni ſubiecto, quod defert muſicam, & iuſtitiam. Hæc igitur eſt intētio vnius modi. & ſuum exemplū eſt, quod dixit, omnis muſicus eſt iuſtus. Secūdus autem modus eſt, ſicut dicimus ꝙ homo eſt muſicus, aut ꝙ muſic⁹ eſt homo, & iſte modus dicitur vnus per accidēs, aut quia homini muſicum accidit, ꝙ eſt tāquam genus: aut quia muſica & humanitas accidunt ſibi inuicem vnum alteri, quia ſunt in vno ſubiecto, ſ. in homine, ī quo exiſtit muſica per accidēs. ſicut dicimus ꝙ omnis muſicus eſt homo, ſed vnum iſtorum ineſt per accidens ſubiecto, in quo conueniunt, & aliud eſſentialiter. econtra diſpoſitioni in primo modo, in quo dicimus ꝙ muſicus eſt albus. Hoc igitur, quod dixit. Iſta enim dicuntur modo accidentali, &c. eſt exemplum ad dicēdum ꝙ muſicus eſt albus, & nō ad dicendum quòd homo eſt muſicus. Deinde congregauit ambas intentiones, et d. Entia igitur, quæ dicuntur modo accidentali, &c. & intēdit per illa, quę ambo ſunt vnius entis, ſicut albus, & muſicus quæ ſunt vnius rei, cui accidit vt ſit albus & muſicus. Deinde dicit. aut qa * non, ſ. ſicut dicimus ꝙ muſicus eſt homo. illud enim, in quo eſt muſica accidentaliter, ſ. homo, idē eſt cum homine vniuerſali. & ſimiliter eſt, cùm dicimus ꝙ homo muſicus eſt. intētio enim iſtius hominis ē homo, cui accidit ꝙ ſit muſicus. Et determinandum eſt in eis, quæ dicūtur idem eſſentialiter, hoc, ꝙ ſunt duo eſſentialiter vno modo, & idem eſſentialiter alio modo. ſicut dicimus, omnis homo eſt animal. homo enim eſſentialiter differt ab animali in vno modo, & ſunt idem eſſentialiter alio modo.

Hō differt ab aīali eſſentialiter ī vno modo, & ſūt idē eſſentialiter ī alio modo.

Per ſe vero eſſe dicuntur, quæcunq; ſignificant prædicationis figuras. quoties enim dicuntur, toties ipſum eſſe ſignificant. Cùm ergo eorum, quæ prædicantur, quædam ipſum quid eſt ſignificant, quædam quale, quædam quantum, quædam ad aliquid, quædam facere, aut pati, quædam vbi, quędam quando, horum cuiq; idē ipſum eſſe ſignificat. nihil enim differt, homo conualeſcens eſt, aut homo cōualeſcit: & homo ambulans vel incedens eſt, aut homo ambulat vel incedit. ſimiliter ī alijs quoq;. Item ipſum eſſe, & ipſum eſt ſignificat quod verum eſt, ipſum vero non eſſe, quod non verum, ſed falſum ſimiliter, tam in affirmatione, q̄ in negatione. vtputa, quòd Socrates muſicus eſt, quoniam verum hoc eſt: aut quòd Socrates non albus, quoniam verum. quòd autem diameter non ſit incommēſurabilis, quoniam falſum eſt. Item ipſum eſſe, & ipſum ens, quoddam eorum, quæ dicta ſunt, potentia dici poſſe ſignificat, quoddam actu. videns etenim dicimus eſſe, & quod potentia, vt dicitur, videt, & quod actu. ipſum quoq; ſciens ſimiliter, & quod poteſt vti ſcientia, & quod iam vtitur. ac etiam quieſcēs, tum illud, cui iam ineſt quies, tum quod quieſcere poteſt. Similiter autem in ſubſtantijs. etenim Mercurium in lapide dicimus eſſe, et lineę medietatem, ac triticum, quod nondum maturū eſt. quando vero poſſibile, & quando non, in alijs determinandum eſt.

Et dicuntur entia per ſe omnia, quæ ſignificant figuras prædicamentorum. ſunt enim ſecundum numerum eorum, quæ dicūtur etiā entia. Quædam igitur prædicamenta ſignificant quid, & quædam quale, & quædam quātum, & quædam ad aliquid, & quædam agere, aut pati, & vbi, & quando. & ſignificatio vniuſcuiuslibet iſtorū eſt vnius entis. non enī eſt differentia inter dicere ꝙ homo eſt in ſanitate, & dicere ꝙ homo eſt ſanus, aut ꝙ homo ambulat, & eſt in ambulatione. & ſimiliter in alijs rebus. Et etiam ens ſignificat eſſentiam, & veritatem rei. quoniam cùm dixerimus aliquid eſſe, demonſtrabimus ſuam veritatem: &, cùm dixerimus aliquid non eſſe, demonſtrabimus ipſum eſſe non verum, ſed falſum, & ſimiliter in affirmatiua & negatiua. ſicut dicimus ꝙ Socrates eſt muſicus, hoc enim eſt verum: & dicimus ꝙ Socrates non eſt albus, & hoc non eſt verum. & ſicut dicimus ꝙ diameter eſt ęqualis coſte, & eſt falſum. Et etiam quædam entia ſunt potētia, & quædam actu. quædam enim ſunt entia per viſum, quia videntur: et quædam, quia habent virtutes, quę videntur. & ſimiliter eſt de ſciētia. in eis enim eſt qui habet virtutem, vt vtatur ſcientia: & in eis qui habent vſum. & dicitur quieſcēs illud, in quo eſt quies, & illud, quod habet potentiam, vt quieſcat etiam. Et ſimiliter in ſubſtantia etiam. dicimus enim quòd in lapide eſt idolum Mercurij, & ſemilineæ.

Cùm declarauit modos entis, quod eſt ſecundum accidens, incœpit declarare ſecundum quot modos dicitur ens eſſentialiter, & d. Et dicuntur entia, &c. i. & intendit per figuras genera prædicamentorum, ſ. dictiones ſignificantes genera prædicamentorum. Deinde dicit. 14

dicit. sunt enim secũdum numerum, &c. i, dicitur enim ens secundum numerum, secundum quem dicũtur prędicamenta. Deinde dicit. quædam enim, &c. i. & hoc nomen ens dicitur de omnibus, de quibus dicũtur prædicamenta: quia quod significat hoc nomen ens, idem videtur cum eo, quod significant dictiones prędicamẽtorum. D. numerauit prædicamẽta, & d. Quædã igiť pdicamẽta significant quid, &c. i. & tacuit prædicamẽtum situs, & habitus propter abbreuiationem sermonis, aut quia latent. Deinde dicit. & significatio vniuscuiuslibet istorum, &c. i. & significatio vniuscuiuslibet nominum nouem accidẽtium cum sua significatione super illud accidens est significatio super vnum prædicamentum, s. prædicamentum substantiæ, non enim est differentia inter dicere in prædicamento qualitatis ꝙ homo est sanus, & ꝙ homo est in sanitate. Et intendebat per hoc notificare ꝙ nomen denominatiuũ non significat in propositione, cuius subiectum est substantia, & cuius prædicamentum est denominatiuum, verbi gratia Socrates est albus, substantiam & accidens, aut substantiam, in qua sit accidens. Sicut existimauit Auicen, qui, cùm vidit ꝙ hęc dictio albus significat aliquid, in quo est albedo, ꝙ primo significat subiectum, & secundo accidens, Sed est ecõuerso, primo significat accidens, secundo subiectum. accidens enim innatum est existere in subiecto. Et, si esset sicut dicit, s. ꝙ albus primo significat corpus, tunc idem esset dicere Socrates est albus, ꝙ dicere Socra. est corpus album, et idem esset dicere corpus album & album corpus: et sic in infinitum, quoniã, cùm dicimus hoc vocabulum albũ, collocabitur in eo corpus. Et, cùm d. ꝙ hoc nomen ens dicitur de decem prædicamentis, dixit. & etiam ens significat essentiam, &c. i, & hoc nomen ens etiam significat illud, quod significat dicere aliquid esse verum. Cùm enim dicimus aliquid esse, demonstramus ipsum esse verum, & quando dicimus aliquid non esse, demõstramus ipsum non esse, s. ipsum esse falsum. Deinde dicit & similiter est in affirmatiua & negatiua, &c. & intendit per ens illud, quod sonat verum aut simpliciter, aut composite, s. in quæsito singulari & composito. in propositione autem composita, sicut dicimus ꝙ Socrates est musicus, aut Socrates non est musicus: in quæstione autem simplici, sicut dicimus, vtrum Socrates sit aut non sit, & vniuersaliter hoc nomen ens nõ significat nisi verum. Deinde dicit. sicut dicimus ꝙ Socrates, &c. i. & similiter in affirmatiua, cùm demonstrabimus esse per affirmationem, in qua est hæc copula, & demõstrabimus esse ipsum verum. verbi gratia Socrates est musicus, et, cùm demõstrabimus ipsum esse per negationem, demonstrabimus ipsum non esse verum. verbi gratia Socrates non est albus, hoc enim demonstrat ꝙ dicere ipsum esse album, nõ est verum. Et hoc intendebat, cùm d. & dicere ꝙ Socrates non est albus, & hoc non est verum, i, & dicere ꝙ Socrates non est albus demonstrat ꝙ dicere ipsum esse album non est verum. Sed debes scire vniuersaliter ꝙ hoc nomen ens, quod significat essentiam rei, est aliud ab ente, quod significat verum. & ideo expositores diuersantur in quęsito simplici, s. dicere verum aliquid est in secundo Topicorum, vtrum collocetur in quæstionibus accidẽtis aut generis. Qui enim intelligit de ente illud, quod est commune decem prædicamentis, d. quod collocatur in quæstionibus generis: & qui intellexit de ente illud, quod intelligitur de vero, d. ꝙ collocatur in quæstionibus accidentis. Deinde dicit. & sicut dicimus ꝙ diameter est æqualis &c. & hoc est aliud exemplum, quo vtitur in hac intentione. i. ꝙ dicere ꝙ diameter est asymeter costę, & hoc esse verũ, significat ꝙ diameter est symeter costæ, est falsum. Et intendebat distinguere inter hoc nomen ens, quod significat copulationem in intellectu, & ꝙ significat essentiam, quæ est extra intellectum. Deinde dicit. Et etiam quædam entia sunt potentia & quædam actu, i. & dicitur hoc nomen ens de ente, quod est actu extra animam, & de ente, quod est potentia. quædam enim dicuntur visa, quando videntur actu: & quædam dicuntur visa, quia possunt videri in actu. Et similiter sciens quãdoq; dicitur sciens, quando vtitur scientia: & talis est sciens in actu: & dicitur sciens, quando non vtitur scientia, s. sciens in potentia propinqua. Et hoc intẽdebat cùm d. & similiter est de scientia, &c. i. dicimus enim scientem illum, qui habet potentiam, qua vtitur scientia, licet non vtatur: & dicimus sciẽtem illum, qui vtitur scientia, quando vtitur illa. Deinde dicit. & dicitur quiescẽs, &c. i. & similiter quiescens diciť quiescens in actu, & est illud quod quiescit: & dicitur quiescens in potentia, illud, quod nõ quiescit, sed habet potentiam, vt quiescat. Deinde dicit. & similiter inuenitur actus & potentia in substantia, & in forma. dicimus enim ꝙ in lapide est idolum Mercurij & semilineæ. & hic fuit diminutio. & intendit ꝙ similiter inuenitur actus & potentia in substãtia, et in forma. dicimus enim ꝙ in lapide est forma Mercurij, & in potentia & actu. potentia autẽ, quia habet naturam recipiendi formam Mercurij; actu vero quia recipit illam.

Digressio, q̃rit vtrũ nomẽ denoĩatiuũ primo significet subiectũ, an accidens.
Op. Auicẽ.

Impugna. Nomẽ denominatiuũ primo sigñat accidens, scđo subiectũ. Vide ꝑ hoc. 7. Meta. 18. & 19. cõ. Sed .1. Physi. 25. & .2. de Aĩa cõ. 8. videbis oppositum.
Vide cõtra. Zim.

Documẽtũ. Ens, quod significat essẽtiam rei, est aliud ab ente, qđ sigñat verum.

Idem. 2. de anima. 54.

Caput octauum. De Substantia.

Vide Auer. in Epis. Tractã. 1.
Vide contr. Zim.

SVbstantia dicuntur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, & q̃ talia sunt, & vniuersaliter corpora, & quæ ex his cõsistunt animalia, & dæmonia, ac eorum particulæ. hæc vero omnia dicuntur substantia, quoniã non dicuntur de subiecto, sed de eis cætera. Alio vero modo quodcunq; fuerit causa existentiæ, talibusque inexistens, quæ non dicuntur de subiecto, vt anima animali. Item quæcũq; particulę inexñtes sunt ĩ talibus, definiẽtes, et quod quid significantes, quibus peremptis, totum perimitur. vt superficie, corpus, vt quidam aiunt, & linea superficies. & vniuersaliter numerus videtur quibusdam talis esse. eo etenim perempto nihil esse, & omnia terminare. Item quod quid erat esse, cuius ratio definitio est, & hoc vniuscuiusq; substantia dicitur. Accidit igitur duobus modis substãtiam dici, & ipsum vltimum subiectum, quod non dicitur de alio: & id, quod cùm quod quid sit, etiam separabile fuerit. tale vero cuiusque forma & species.

*hoc aliqd.

Dicitur substantia corpora simplicia, sicut terra, & ignis, & similia, & vniuersaliter omnia corpora, et quod ex eis constituitur ex animalibus, et idolis, & membris istorum. omnia enim ista dicuntur substantiæ, quia non dicũtur de subiecto, sed alia dicuntur de eis. Et dicitur etiam substantia alio modo illud, quod est causa essentiæ rerum, quæ dicuntur de subiecto, sicut anima animalium. Et etiam dicitur substantia de illo, quod est subiectum animæ, & habentia definitiones, & significantia

aliquid

aliquid, et per quorum priuationem priuatur totum, sicut corpus superficiei, & sicut quidā dicunt supficies lineæ, & omnes numeri. quidam enim existimāt ꝙ istis priuatis nihil erit. Et etiam dicitur substantia illud, quod significat quid in omnibus rebus, & definitione earum. & hoc est substantia cuiuslibet rei. Accidit igitur vt substātia dicatur duobus modis. quorum vnus est vltimum subiectum, quod non dicitur de alio: alius autem, quod significat hoc demonstratum, & est distinctum à rebus, sicut forma cuiuslibet rei, et eius exēplar.

Substantia, p cōi ad primā & scđam.

Cùm determinauit quot modis dicitur ens, & vnū eorum, de quibus dicitur, est substantia, et substātia dicitur multis modis, incœpit etiā diuidere illos modos, & d. Et dicitur substantia, &c. idest & substantia dicitur de omnibus corporibus simplicibus, & de compositis ex his, vt mineræ, & plantæ, & animalia, & de mēbris istorum. Et, cùm declarauit hoc per exemplum, incœpit declarare illud per definitionem, & d. omnia enim ista, &c. & intendit neq; in subiecto. & ista est definitio indiuidui substantiæ. Et quasi dicat substantia dicitur primo de illo, quod non dicitur de aliquo, neq; est in aliquo, & alia dicuntur de eo. & hoc dicitur indiuiduum substantiæ. & hoc appellatur in prædicamentis prima substantia. Et forte intendit per hoc, quod d. de, aliquam intentionem in ea, et secundum hoc iste sermo continet primas substantias, & secundas. Deinde dicit. Et dicitur etiam &c. i. et hoc dicitur substantia de illo, per quod indiuiduum substantiæ fit substantia, s. de forma, per quam fit substātia, sicut anima in animato. et dedit exemplum de anima, quæ est forma in substantia in actu, econtra de formis simplicium. Deinde dicit. Et etiam dicitur substantia de illo, quod est subiectum animæ, verbi gratia de corpore animaliū. et hæc est substantia modo materiæ. Deinde dicit, et habentia definitiones, et cę. i. et dicitur hoc nomen substantia etiam de definitione et in rebus habentibus definitiones. Deinde dicit, et per quorum priuationem, etc. i. et dicitur substantia de rebus, quæ sunt priores ſm definitiones rebus sensibilibus, de quibus quidam opinātur illas esse substantias rerum sensibilium, quoniam, quādo intellectus abstulerit eas, auferentur cum eis res sensibiles, sicut est dispositio de corpore simplici cum corpore sensibili, et de superficie cū corpore, et de linea cū superficie. et, quia Aristo. nō opinatur hoc, dicit. quidā enim existimant, etc. i. et quidam appellant istas substātias, quia existimāt ꝙ illud, per cuius priuationem ſm intellectum priuatur aliquid, debet esse substātia illius. et ideo appellauerunt istas substātias. vnde quidam fingunt numerum esse substantiam entium. Deinde dicit. Et etiam dicitur illud substātia, qđ significat quid, etc. .i. et dicitur substantia de illo, quod datur ad interrogationē factā per quid in vnaquaq; rerum. et hęc est substātia cuiuslibet rei. D. d. Accidit igiť vt substātia, etc.

Substātia de forma.

Vid. 8. Physico. 10.

Substātia de materia.

Substātia de definitione.

Substantia p oi, quo remoto remouetur substantia.

Caput Nonum. De Eodem, Diuerso, Differenti, Simili, & Dissimili.

Hęc duo sequētia Capita. 9. & 10. Auer. nō hēt in hac cōmētatione. Vide ipsum in Epit. Tractatu. 1.

EAdem vero, quædam secundum accidens dicũtur. vt album, & musicum idē, quoniam eidem accidunt: ac homo & musicum, quoniam alterum alteri accidit. musicus vero homo, quoniam musicum homini accidit. vtrique vero hoc, & huic vtrunque illorum. etenim homini musico & homo, & musicum idem dicitur, & his illud. Quare omnia hæc viuersaliter non dicuntur. non enim est verum dicere quòd omnis homo idē & musicum. vniuersalia nanque per se existunt, accidentia vero non per se, sed de singularibus simpliciter dicuntur. idem enim videtur Socrates, & Socrates musicus esse. Socrates enī non de multis. quare non dicitur omnis Socrates, sicuti omnis homo. quædam igitur ita dicuntur eadem. Quædam vero per se, sicuti et vnum. etenim quorum materia, aut specie, aut numero vna, eadem dicuntur: et quorum substantia vna. Quare patet, quòd identitas vnitas quædam essentiæ est, aut plurium, aut cùm vt pluribus vtatur. vtputa cùm dicat ipsum sibi ipsi idē. vt duobus enim ipso vtitur.

Diuersa.

Diuersa vero dicuntur, quorum aut species plures, aut materia, aut ratio substantię. & omnino diuersum dicitur opposite ad id, quod idem dicitur.

Differentia.

Differentia vero dicuntur, quæ cunq; diuersa sunt, cùm idem quid sint, modo non sint idem numero, sed aut specie, aut genere, aut proportione. Item, quorum diuersum genus, & contraria, & quæcunq; diuersitatem in substantia habent.

Similia.

Similia dicuntur, & quæ idem passa sunt. & quæ plura eadem quàm diuersa passa sunt. & quorum qualitas vna. ac secundum quæcunq; contrariorum alterari contingit id, quod plura his, aut magis propria habet, simile illi est.

Dissimilia.

Opposite vero similibus dissimilia dicuntur.

Caput Decimum. De Oppositis, Contrarijs, Diuersis, & eisdem specie.

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 1.

OPposita dicuntur, contradictio, contraria, ad aliquid, priuatio & habitus, & ea, ex quibus, & in quæ vltima. vt generationes & corruptiones, & quæcunq; susceptiuo amborum non contingit simul adesse, hęc opponi dicuntur, aut ipsa, aut ex quibus sunt. fuscū nanq; & album simul eidem non insunt. quare ea, ex quibus sunt, opponuntur ipsis.

Contraria.

Contraria dicũtur, quæ non possunt simul eidem adesse, cùm eorum sint, quæ secũdum genus differunt. & quæ plurimum differunt, cùm in eodem genere sint. quæue plurimum differunt, cùm in eodem susceptiuo sint. ac etiam quæ plurimum differunt, cùm eorū sint, quæ sub eadem potentia sunt. & quorum differentia maxima, aut simpliciter, aut secundum genus, aut secundum speciem. Cętera vero contraria dicuntur, quædam, eò ꝙ talia habent: quædam, eò ꝙ susceptiua talium sunt: quędā, eò ꝙ actiua aut passiua talium sunt, aut agentia, aut patientia, aut abiectiones, aut sumptiones,

nes, aut habitus, aut priuationes sunt horum, ac talium. Cùm autem vnum & ens multipliciter dicatur, necesse est, vt cætera quoq;, quæcunq; secundum hæc dicūtur, sequantur. quare & idem, & diuersum, & contrarium vt secundum vnumquodq; prædicamentū diuersum sit. Diuersa vero specie dicuntur, quæcunq;, cùm eiusdem sint generis, nō sunt subalterna. & quæcunq;, cùm in eodem genere sint, differentiam habent. & quæcunq; in substantia contrarietatē habent. Cōtraria quoq; diuersa specie inuicē sunt, aut omnia, aut quæ primo dicuntur, et quorum in vltima generis specie rationes diuersæ. vt homo & equus individua genere, rationes vero eorum diuersæ. & quæcunq;, cùm in eadem substātia sint, differentiam habent. Eadem vero specie sunt, quæcunq; his opposite dicuntur.

Diuersa specie.

Eadē specie

Caput Vndecimum. De Priori & Posteriori.

Vide Auer. in Epit. Tractatu. i.

PRiora, & posteriora dicūtur, vno quidē modo tanquam aliquo primo & principio in quoq; genere existente, quod propinquius est principio cuidam determinato, aut simpliciter & natura, aut ad aliquid, aut vbi, aut ab aliquibus. Vtputa quædam secundum locum, eò quòd propinquiora sunt alicui loco natura determinato, medio videlicet, aut vltimo, aut ad quoduis. Quod vero remotius, est posterius. Quædam secundum tempus. aliqua enim, eò quòd remotiora à nunc sunt: vt de eis, quæ facta sunt. q̄ enim in Troia fuerunt, priora sunt his, quæ apud Mediam facta sunt, quoniam remotius à nunc distant. aliqua vero, eò quòd propinquiora ipsi nunc sunt: vt de futuris. prius enim festum, quod apud Nemeam futurū est, q̄ quod apud Delphos, quoniam propinquius ipsi nunc est, vt principio, & primo ipso nunc posito. Quædam secundum motum. quod enim propinquius primo mouente est, prius est: vt puer viro. etenim quoddam & hoc simpliciter principium est. Quædam secundum potentiam. quod enim excellit potentia, & fortius est, prius est. tale vero est, cuius electionem, vt alterum, & quod posterius est, sequatur necesse est, ita vt non mouente illo, non moueatur, & mouente moueatur. electio enim principium est. Quædam secundum ordinem. hæc vero sunt, quæcunq; ab aliquo vno determinato proportionaliter distant. vt in tripudijs qui secūdum locum obtinet, prior est eo, qui tertium tenet, & paranete, q̄ nete. illic enim tripudij ductor, hic vero media principium est. Hęc itaq; hoc modo priora dicūtur. Alio vero modo, quod cognitione prius, tanq̄ & simpliciter prius. Horum autem aliter ea, quę secundum rationem, atq; ea, quæ secundum sensum. Secundum enim rationem vniuersalia priora, secundum vero sensum singularia. Et secundum rationem accidens toto prius. vt musicum homine musico. nō enim erit ratio tota absq; parte. tametsi nō contingit musicum esse, si nō sit aliquis musicus. Item priores dicuntur passiones priorum, vt rectitudo leuitate. ista enim lineæ per se passio, hæc vero superficiei. quędam igitur ita priora & posteriora dicūtur. Quædam vero s̄m naturam, & substātiam, quęcunq; cōtingunt absq; alijs esse, ista vero sine illis minime: qua diuisione vsus est Plato. Cùm autem ipsum esse multipliciter dicatur, primo quidem subiectum est prius, propter quod substantia prior. Deinde aliter quæ s̄m potentiam, & quæ s̄m actum. q̄dam enim s̄m potētiam priora sunt, quædam vero s̄m actum. veluti s̄m potentiam quidem dimidia q̄ tota, & particula q̄ totum, & materia q̄ substantia. s̄m actum vero posterior, dissoluto etenim s̄m actum erit. Quodā modo igitur omnia, quæcūq; prius & posterius dicūtur, s̄m hæc dicuntur. Quædam enim secūdū generationem contingit absq; alijs esse, vt totum partibus. quędam vero secundum corruptionem, vt pars toto. similiter etiam cætera.

* penultima & vltima.

Dicuntur quædam ante, & post, tanq̄ primum ens & pricipium in vnoquoq; genere, & quod est proximum alicui principio terminato, aut modo simplici, aut naturaliter, aut modo relationis, aut vbi, aut quādo, aut quia sunt, sicut dicimus illa, quę dicuntur ante secūdum locum, qui est proximus alicui loco terminato, verbi gratia loco medio, aut vltimo, aut naturaliter, aut casu. Et remotum dicitur post. Et etiam dicitur ante s̄m tempus, aut in preterito, & est illud, quod est remotius ab instanti. sicut bella Troianorum fuerūt ante bella Medorum. & in futuro, et est illud, quod est presenti propiquius alio modo. sicut dicimus quod fuit Clitus ante Hirinum, quia est propinquior pręsenti. & pręsenti vtitur hoc, tanquā primo, et posteriore principio. Et dicitur ante s̄m motū illud, quod est propinquius ad motorem. sicut puer, qui est ante virū s̄m motū. & ista principia sunt modo simplici. Et dicitur ante s̄m potētiam, vel virtutem, sicut dn̄s ante dominatum. dominus enim, quia est superior, in potentia dicitur ante. & etiam illud, quod est fortius, dicitur ante. & tale illud est, quod coget alterum sequi suam voluntatem, ita q;, si illud, quod est ante, nō mouet̄, nō mouebitur illud, q̄d est post, & si mouebit̄, mouebitur. et voluntas est initium hic. Et dicuntur

ante

ante fm ordinẽ illa, quę adunantur in se fm relationem ad aliquid vnum, & diuersantur fm definitionem, sicut dicimus ꝙ stans est secundus in propinquitate ante tertium, et neuma, quod dicitur, i. barbatica, medium acutorum est ante medium discretorum. in illis enim est principium illud, quod stat capite, in istis est neuma, quod est medium. ista igitur dicuntur ante secũdum hunc modum. Et dicitur ante alio modo illud, quod ante per scientiam est, & dr̃ etiã ante modo simplici. Et etiam dicitur ante fm definitionem, & sensum. Secundum autem definitionẽ illud, quod est ante modo vniuersali. secũdum vero sensum res particulares. Et fm definitionem vniuersaliter etiam accidens ante totũ. sicut musicus ante hoiem musicum. totũ enim non erit penitus sine parte: & cum hoc impoſſe est vt musicus sit, si nõ fuerit aliquis musicus particularis. Et etiã dicuntur ante passiua, sicut res, q̃ sunt ante, sicut rectitudo et lęuitas. vnum enim istorũ est passiuum lineę per se, & aliud superficiei. quædã enim dicuntur ante, & post fm hos modos. Et quędam dicuntur naturaliter & substantialiter, & sunt illa, quæ possibile est vt sint, & nõ alia: illa autem non erunt, neq; ista. & ista diuisione vtebatur Plato. Et cùm ens igi͂ dicitur multis modis, dicitur primo fm subiectũ, qđ est ante, & per quod substantia erit ante. Et dicitur alio modo, qui sunt in potẽtia, et in actu, sicut dicimus. potentia aũt est, sicut medietas est de toto, & pars de toto, & materia de substantia. actu vero, sicut illud quod est post. erit enim, postquã dissoluitur i actu quoquo modo. Omnia igitur, quæ dicuntur ante & post, secundum hos modos dicuntur. Et quædam possibile est vt sint, & non alia, sicut totum & partes. & quædam sunt possibilia vt corrumpantur, & nõ alia, sicut definitio totius & alia similiter.

16 Et vnum eorum, de quibus dicitur ante & post, est illud, quod est principium primum in vnoquoq; generum. verbi gratia principium in genere substãtiæ, & in alijs generibus. & vniuersaliter dicitur ante de oĩ principio terminato, & de oĩ, quod est propinquius alicui, s. principio terminato. D. d. aut modo simplici, &c. i. et primum prĩcipium, de quo dicitur, & de cuius propinquo ante, aut est primum simpliciter, aut naturaliter, aut fm relationem, aut fm locũ, aut fm tempus, aut secũdum suum esse. Deinde dedit exemplum de illo, qđ est prius secundum tempus, & d. Et etiam dicitur ante fm tempus, &c. i. & illud, quod est prius in tẽpore præterito, est illud, quod magis distat à præsenti. sicut dicitur ꝙ bellum Troianum fuit ante bellum Medorum. D. dicit. & in futuro est illud, quod est præsenti propinquius, &c. i. & prius in tempore futuro est ecõtra priori in tempore præterito. prius enim in tempore futuro est propinquius præsenti, sicut dicitur præsenti in præterito: aut est remotius à præsenti, sicut Agamenon à Cæsare. Deinde dicit. & præsenti vtitur hoc, tanq̃ primo, & posteriore principio. i. in priori et posteriori. non enim est principiũ naturaliter, sed positione. Deinde dicit. Et dicitur ante secundum motum, &c. i. & intendit per primum motorem primã generationem hominis. puer enim est propinquior primæ generationi viro. Deĩde d. & ista principia sunt modo simplici, &c. i. et ista initia, in quorũ respectu dicitur post et ante, sunt initia simpliciter non secũdum relationem, sed alio modo. Deinde dicit. Et dicitur ante, &c. i. & dicimus ꝙ dominus est ante dominatum, quia dominus est in digniori ordine. & vniuersaliter dicitur ante, illud, quod est fortius & dign⁹, & est illud, quod cogit illud, quod est post, vt voluntas eius cõsequatur voluntatem suã, adeo ꝙ, si illud, quod est prius, non moueatur, non mouebitur illud, quod est post. & initium, secundũ ꝙ dicitur hoc ante & post, est voluntas. quoniam s. voluntas debilioris consequitur voluntatem fortioris. & hoc intendebat, cùm d. & voluntas est initium. Deinde d. Et dicuntur aut fm ordinem, &c. i. ꝙ illa, quę existunt insimul, non possunt imaginari priora & posteriora, nisi respectu alicuius positi in eis, tanquam vnum & principium, s. consyderãdo suum ordinem de illo, & suum ordinem adinuicem. Dicimus enim in acie hominum ꝙ secundus est ante tertium in respectu primi, qui est in capite. et similiter dicimus quòd tale neuma est ante tale in respectu alicuius primi in eis neumatibus. Deinde dicit. & diuersantur secundum definitionem. idest & diuersantur secundum definitiones, & nomina in respectu illius vnius. illud enim, quod consequitur illud vnum, dicitũ secundum, & quod consequitur secũdum, dicitur tertium, & indifferenter, siue differant in omnibus, & definitionibus habitis, secundũ ꝙ sunt aut cõueniunt. non enim habent ante & post nisi secũdum ordinem: ordo autem non fit nisi respectu alicuius primi positi aut subintellecti. Deinde d. Et dicitur ante alio modo. & d. hoc. quia illud, quod est notius apud nos, s. prius in cognitione, nõ est prius in esse. et ideo iste modus est alius à prioribus modis. Deinde dicit. Et etiam dicitur ante secundum definitionem, & sensum, &c. i. & illa, quæ dicuntur ante secundum comprehensionẽ, diuersantur ab intellectu & sensu. in intellectu enim notius est vniuersale q̃ particulare: in sensu autem econuerso. Deinde dicit. Et secundum definitionem accidens etiam, &c. i. & accidens etiam prius est in definitione rerum compositarum ex substantia et accidente. definitio enim cõpositi ex istis constituitur ex istis duabus partibus, s. substantia & accidente, & partes cuiuslibet sunt priores illo, quia sumũtur in ipsa definitione. verbi gratia ꝙ homo & musicus sunt priores definitione hominis musici. & cum hoc homo est prior musico: musicus enim non erit nisi homo fuerit. Deinde dicit. Et etiam dicuntur ante passiua, &c. i. & dicitur ꝙ passiua passionibus proprijs sunt ante passiones et accidẽtia. sicut dicitur ꝙ superficies est ante hanc passionem propriã, quæ dicitur læuitas: & ꝙ linea est ante rectitudinem, quę est propria passio lineæ. Deinde dicit. quędam igitur dicuntur ante & post, &c. idest, specierum igitur prioris & posterioris quædam sunt ista, quæ determinauimus. Et quædam dicuntur priora naturaliter: & sunt illa, quæ cùm fuerint, non sequitur vt posteriora sint, & si posteriora fuerint, illa erunt. & hoc intendebat, cùm dixit. & sunt illa, quæ possibile est vt sint, & non alia. Deinde dicit. & ista diuisione vtebatur Plato. et innuit quòd hæc diuisio, qua ipse vsus fuit in priori et posteriori, est quam dixit in fine prædicamentorum, scilicet quinque genera famosa, et non est dubium ex hac diuisione. Hæc dicta diminuuntur hic primum in dignitate, sicut diminuntur ex illa diuisione prius in cognitione. Deinde dicit. Et

Ordo nõ fit nisi respectu alicuius primi positi, aut ĩtellecti. Idẽ 1. Phy. 7. 41. contra Thomistas.

In intellectu noti⁹ est vniuersale q̃ particulare contra Noiales. cõsydera tñ instantiã. 12. Meta. cõ. 4. Vide contr. Zim.

cùm ens igitur dicitur multis modis, & cætera. ideſt, & cùm hoc nomen ens dicitur de decem prædicamentis, ens, quod eſt ſubiectum aliorũ nouem entium, eſt ante oĩa entia: & ens, ex quo fit ſubſtantia, eſt etiã ante ſubſtantiã: & ſilr ens in potentia eſt prius ente in actu. D.d. exemplum de vtroq; ente, & d. potentia autẽ eſt ſicut dimidium, quod eſt duplum in potentia. & ſimiliter pars, quæ eſt totum in potẽtia. et ſimiliter materia, q̃ eſt ſubſtantia in potẽtia. actus vero, cũ refertur huic, videbitur poſterius. & hoc cõtingit, qñ intellectus diſſoluerit compoſitum in materiam & formam, & ſciuerit ipſum componi ex his duobus. D.d. Omnia igitur, quę dicuntur ante, & poſt, &c. i. & iſti modi, quos numerauimus, determinant omnes modos prioris & poſterioris. D.d. Et quędam poſſibile eſt vt ſint, & non alia, &c. i. & priorum quędam poſſibile eſt vt ſint, & non ſint poſteriora, & quędam poſſibile eſt vt corrumpantur, & non corrũpantur poſteriora. & iſtę ſunt cauſę, ad quas conſequũtur cauſata. Et videtur tacere cõſequentia propter manifeſtationem eorum. Et intendit per totum et partes genus & ſpecies, & per partem & totum ſpeciem et genus.

Caput Duodecimum. De Potentia, & Impotẽtia.

Vide Auer. in Epit. Tracta. 1.

POtentia dícitur, quædam quidem principium motus, aut tranſmutationis in altero, aut prout alterũ eſt. vt ędificatiua potentia eſt, quæ non ineſt in ędificato. ſed ars medẽdi cùm ſit potentia, inerit vtique in eo, qui ſanatur, ſed non prout ſanat̃. Quędam igitur oĩno principium tranſmutationis, aut motus dicit̃ potentia in altero, aut prout alterum eſt. Quędam vero ab altero, aut prout alterum eſt: ſecũdum quam profecto quod patitur, aliquid patitur. Quandoq; igit̃, ſi quodcunq; pati poſſibile eſt, dicimus illud poſſe pati: quãdoq; vero non ſecũdum omnem paſſionem, ſed ſi ad melius. Item qua eius, quod bene, quippiam efficiatur, aut ſm electionem. aliquãdo enim eos, qui ſolum ambularunt, aut dixerunt, non autẽ bene, nec vt propoſuerunt, non dicimus poſſe dicere, aut ambulare. ſimiliter quoq; de pati. Item quicunq; habitus, ſm quos impaſſibilia omnino, aut immutabilia ſint, aut non facile ad deterius moueantur, potentiæ dicunt̃. franguntur nanq;, & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non propter poſſe, ſed propter non poſſe, & in aliquo deficere. impaſſibilia vero à talibus ſunt, quę propter potentiam & poſſe, & aliquatenus ſe habere vix & parum patiuntur.

De Poſſibile.

Cùm autẽ potẽtia tot modis dícatur, potẽs quoq; vno quidem modo dicetur, quod motus, aut trãſmutationis principium habet. etenim ſedatiuum potens quid eſt in altero, aut prout alterũ eſt. Alio vero, ſi quid eius aliud talem potentiam habet. Alio vero, ſi quid ad quodcunq; tranſmutetur, ſiue in peius, ſiue in melius potentiã habeat. etenim quod corrũpitur, videtur poſſibile eſſe corrumpi. aliter non corrũperetur, ſi impoſſibile eſſet. nunc autem habet quãdã diſpoſitionem, cauſam, et principium huiuſce modi paſſionis. quandoq; enim, propterea q habet, quãdoq; propterea q priuatur, tale videtur eſſe. Quòd ſi priuatio habitus quodam modo eſt, omnia, propterea quòd habẽt, profecto aliquid erunt. ęquiuoce autem dicimus ipſum ens. Quare, propterea q habet habitũ quendam, & principium, poſſibile eſt. & propterea quòd habet huius priuationem, ſi poſſibile eſt priuationẽ habere. Alio autẽ modo, ppea q nõ hẽt eius potentiã, aut principiũ in altero, aut ꝓut alterũ, corruptiuã. Itẽ hæc oĩa, aut eò q ſolum contingant hæc fieri, aut non fieri, aut eò q bene. etenim inanimatis etiam talis potentia ineſt, vt inſtrumentis. aliquam enim poſſe ſonare lyram aiunt, aliquam minime, ſi non bene ſonans eſt.

De Impotentia.

Impotentia vero potẽtię priuatio eſt, & quędam talis principij oblatio, quale diximꝰ, aut omnino, aut ab eo, q natura aptus eſt hẽre, aut & cũ natura aptus ſit iam habere. nõ enim ſimiliter dicẽt impoſſibile eſſe puerum generare, et virũ eunuchũ. Item vtriq; potentię eſt impotentia oppoſita, & ei, quę ſolum motiua, & ei, quæ bene motiua eſt. Impoſſibilia quoq; quædam ſm hanc impotentiã dicuntur, quędam alio modo, vt poſſibile, & impoſſe. impoſſe qdẽ, cuius contrarium neceſſario verum eſt. veluti diametrum commenſurabilem eſſe, impoſſibile eſt, quoniam falſum huiuſcemodi eſt, & cuius contrarium non ſolum verũ, ſed neceſſarium quoq; eſt, vt incommenſurabilis ſit. commenſurabile igitur non ſolum falſum, ſed neceſſario etiã falſum eſt. Ipſum vero poſſibile huic contrarium, cùm non ſit neceſſarium, contrariũ falſum eſſe. vt ſedere hominem poſſibile eſt. nõ enim neceſſario non ſedere falſum eſt. poſſibile itaq; vno quidẽ modo ſignificat, vt dictũ eſt, quod non neceſſario falſum eſt: alio vero, ipſum verum eſſe: alio autem, contingens verum eſſe. Metaphorice autem, quę in Geometria, potentia dicitur. Hæc igitur poſſibilia, nõ ſecundum potentiam. Quę autem dicuntur, ſm potentiam, omnia ad primam vnam dicũtur. hęc autem eſt principium trãſmutationis in altero, prout alterum eſt. cætera nanq; poſſibilia dicuntur, quędam, eò q eorum aliquid talem potentiam habet: quędam, eò q nõ habent: quędam, eo q ſic habẽt. Similiter etiam impoſſibilia. Quare propria primæ potentiæ definitio profecto erit, principium tranſmutatiuum in altero, prout alterum eſt.

Potentia dr̃ multis modis. Dicit̃.n. potẽtia principiũ motus, aut trãſmutationis ĩ alio ſm q eſt aliud. ſicut ars ædificandi, q̃ eſt potentia,

&

& nõ eſt ĩ eo qđ ædificaẽ. ſed ars medicinæ eſt potẽtia, & eſt in eo q ſanaẽ, ſed nõ ſm ꝙ ſanaẽ. Principiũ igitur vl'e tranſmutationis, & motus dr̃ potentia in alio, ſm ꝙ eſt aliud. Et diciẽ potẽtia illud, per qđ poſſibile eſt vt aliqd moueatur ab alio, aut ſm ꝙ eſt aliud. Et etiã illud, per quod patitur aliqd, in quo facta eſt aliqua actio ab eo, quod agit in ipſo, & habet potentiam patiendi quod eſt bonũ, & conuenientiã ad recipiendum. Et etiã dicitur potentia, ꝑ qđ aliqd fit melius, & actio fit ſm ꝙ oportet. ſicut dicuntur potentes hoĩes, qui poſſunt in bonitate ſermonis, et illi, qui ſermocinantur nõ ſm ꝙ oportet, non dicuntur eſſe potentes. & ſilr eſt in paſſione etiam. Et etiam dicitur potẽtia in oĩbus entibus, qbus res nõ patiũtur oĩno, nec tranſmutantur, aut qbus motus rerũ non erunt ad priora. omne.n.qđ frangitur, & deſtruitur, aut corrũpitur aliqua corruptione, accidit ei hoc, non quia habet potentiã, ſed quia non habet potẽtiam, aut quia diminuitur ab eo aliqua potentia. et dicuntur non tangibilia iſta, in quibus difficilis eſt tactus, aut quorũ tactus eſt ęqualis ꝑꝑ potentiam exiſtentẽ in eis: & quia ſunt potentia aliquo modo. Cùm igiẽ potentia dicatur his modis, potẽs etiã dr̃ vno modo illud, quod habet principiũ motus, aut tranſmutationis in alio, ſm ꝙ eſt aliud. Et alio modo dr̃ potẽs illud, quod habet potentiã talem, q̃ alicuius eſt, qđ eſt aliud. Et etiã illud, qđ hẽt potentiã, vt trãſmutetur in aliquid, aut in peius aut in melius. quod.n. corrũpitur, exiſtimatur eſſe potens ad corrũpi. et niſi hoc eſſet, non corrũpereẽ, ſ. niſi haberet hanc potentiã. ſed tñ habet aliquã diſpoſitionẽ, & cauſam, & principiũ vt recipiat talẽ paſſionẽ. et forte exiſtimatur eſſe ſm hãc diſpoſitionẽ, quia habet aliqd, aut qa forte habet priuationẽ illius. Et cũ nõ eſſe igitur eſt eſſe aliquo modo, oĩa igiẽ hñtia aliqd ex quo, dñr modo æquiuocatiõis, & per qđ dñr potẽtia. Nõ.n. dicitur ꝙ aliquid habet hanc priuationẽ niſi in tp̃e, in quo poſſe eſt vt ſit illa priuatio. Et, cũ nõ habuerit potentiam illius, tũc dicetur hr̃e aliqd principiũ corrũpens aliud. Et etiã oĩa iſta accidũt, quia accidit aut ſola generatio, aut nõ gñatio, aut bonitas generationis. iſta.n. potẽtia eſt ĩ rebus inanimatis, ſ. in inſtrumẽtis. dicimus.n. ꝙ q̃dã inſtrumẽta. v.g. illud, qđ lutina loqtur, & q̃dam nõ loquunẽ, cũ nõ fuerit boni ſoni. qm̃ impotẽtia eſt priuatio potẽtię. Et initium, qđ eſt ſiſe dicto, aut modo vl'i, aut illud, qđ habet naturã recipiẽdi generationẽ, & in tp̃e in quo habet naturam recipiẽdi. nõ.n. ſunt ſiles ſermones, dicẽtes ꝙ impotẽtia eſt puerũ generare, & caſtratũ. Et etiã vtraꝗ potentiarũ habet impotẽtiam oppoſitam ĩ ſitu illi, quę mouet tm̃, et illa ꝑ quã fit motus melior. Et ſm impotentiã dicũtur res non hr̃e potentiã. & dñr res alio modo potentes, & non potẽtes. dicitur.n. impotens illud, cuius contrarium eſt verũ neceſſariũ. vt diametrũ eſſe ſymetrũ coſtę non habet potentiam, quia hoc eſt falſum. ſuum autẽ cõtrariũ nõ ſolummodo eſt verꝝ, ſed neceſſariũ. ſymeter igitur nõ eſt tm̃ falſum, ſed falſum neceſſarium. Et contrariũ huic eſt potẽs, & non eſt neceſſarium, ſed contrariũ huic eſt falſum. qm̃, ſi hoĩem ſedere eſt potẽtia, nõ eſt neceſſarium tñ: ergo non ſedere eſt falſum. Potentia igitur ſignificat alio modo falſum, qđ non eſt neceſſarium: et alio modo ſignificat eſſe verũ: & alio modo illud eſt poſſe vt ſit verũ. Et modus tranſumptionis in Geometria potentię. Iſta igitur dicũtur poſſe, non in potẽtia. Quæ aũt dicuntur in potentia oĩa dicuntur in reſpectu primi vnius, ſ. principij trãſmutationis in alterũ, ſm ꝙ eſt alterꝝ. Alia.n. dicuntur potentia, quia quędam habent talem potentiam, & q̃dam non: et quędã habẽt iſtam potentiã, ſm ꝙ oportet. Et ſimiliter illa, quæ non habẽt potentiam. Definitio igitur, quæ eſt primæ potẽtiæ, eſt principium tranſmutationis in alterũ, ſecundum ꝙ eſt alterum.

Deinde d. Et etiã illud per qđ patitur, &c. i. et etiã dr̃ potentia de principio, per qđ patitur aliquid ab agẽte aliquã actionẽ in eo paſſione meliori et conuenientiori ad recipiendũ illam actionem. Et d. hoc, quia patientia ab alijs quędam patiuntur ad melius: & hoc dicuntur habere potentiam. et quędã ad peius: et hoc nõ dicũtur hr̃e potentiã. D.d. Et etiã dr̃ potentia &c. i. & dr̃ potẽtia de forma & habitu, ꝑ quas aliqs agit bona actione: ſicut dr̃ ꝙ illi, qui bene ſermocinãtur, hñt potẽtiã in bono ſermone. bonitas.n. inueniẽ in potẽtijs actiuis & paſſiuis. & dicuntur habere potentiã alio modo à duobus modis narratis. hoc.n. eſt quaſi genus eorum. Sunt igitur quatuor modi, ſm quos diciẽ hoc nomen potentia. D. induxit modum quintũ, et d. Et etiam dicitur potẽtia in oĩbus entibus, &c. i. & dr̃ potentia de formis, & habitibus, qbus res nõ recipiunt paſſionem & trãſmutationẽ, & vſr non facile mouẽtur ad peius, ſ. ad corruptionẽ & diminutionem: oĩa.n. quę franguntur & vſr quę facile tranſmutãtur ab extrinſecis, accidit eis hoc, non quia hñt potentiam, ſed quia diminuitur ab eis potentia aliqua: & iſta potentia eſt genus qualitatis, q̃ dr̃ naturalis potentia vel impotentia. D.d. & dicũtur nõ tangibilia, &c. i. & iſta, in quibus exiſtit potẽtia, & cũ dicuntur nõ tãgibilia, i. nõ potẽtia apud cõtactum, qm̃ difficile patiuntur ab eis: immo alia, à quibus tanguntẽ, magis patiuntur ꝑꝑ potentiã in iſtis. D.d. & quia ſunt potentia aliquo modo. i. & hoc nomen potentia dr̃ de iſtis, quia exiſtit in eis principium potẽs, i. expellens ab eis. D.d. Cùm igitur potẽtia dicatur de iſtis, &c. ſ. et cũ declaratum eſt ꝙ potẽtia dicitur ſm iſtos modos: ergo ſubiectum potẽtiæ dicitur ſm iſtos modos. Dicitur.n. primo modo illud, quod habet principiũ tranſmutationis in alio, ſm ꝙ eſt aliud. D.d. Et alio modo diciẽ potẽs, &c. i. & dr̃ potens alio modo illud, qđ habet potentiam, qua patiatur ab alio. D.d. Et etiã illud, qđ hẽt potentiam, vt trãſmutetur, &c. i. et etiã dr̃ potẽtia illud, in 17

Hoc cõmẽtũ multa nõ expoſita relinquit.

Bonitas inuenitur in potẽtiis actiuis, et paſſiuis.

quo existit principiũ, quo possibile est vt trãsmutetur ab alio in aliud, & illud aliud aut erit peius, aut melius. D.d.quod.n.corrumpitur,&c.i. et dicitur in eo, quod trãsmutatur ad peius, quod habet potentiã. qm̃, si illud quod transmutatur ad corruptionẽ non haberet potẽtiam non transmutaretur. v.g. ꝙ, si illud, qđ corrumpitur, non haberet potentiam in corruptione, impossibile esset vt corrumperetur. Et cùm ita sit, ista hñt dispositiones in se, & causas, & principia, qbus recipiũt trãsmutationem. D.d.& forte existimatur,&c.i.& illud, quod dicitur potẽs, dicitur quia existimatur habere aliquam dispositionem, qua sit potẽs in illud: & illud, qđ dicitur nõ habere potentiã, dicitur quia existimatur carere dispositione, qua sit potens. D.d.Et cùm non esse est, &c.i.et, cũ priuatio qua dr̃ aliquid nõ habere potẽtiam, dr̃ multis modis ſm ęquiuocationem, quia priuatio est aliquis habitus, manifestum est ꝙ impotẽtia dr̃ multis modis ſm æquiuocationem, et sĩlr̃ potẽtia, quæ opponitur ei. D.d. Nõ.n.dr̃ ꝙ aliquid habet hanc priuationem, nisi, &c.i.et, cũ dicimus aliquid non hr̃e potentiam in hoc, s. aliquid carere dispositione, qua sit potẽs, hoc dicimus in tp̃e, in quo habet illam priuationẽ. v.g. ꝙ homo non dr̃ non habere potentiã ad ambulandum, nisi in tp̃e, in quo caret potẽtia, qua possit ambulare. D.d.Et, cũ non habuerit potentiam illius.i.qm̃ in tp̃e, in quo in aliquo existit priuatio potẽtię, in illo existit aliud principium, quod corrumpit illã potentiã, & quod facit priuationem. D.d. Et etiam oĩa ista accidũt .i.et cõe est istis oĩbus, ꝙ pp̃ omnia ista, s. potentias & priuationes, accidit aut generatio, aut non gñatio, aut bonitas generationis. Et, quia per hoc, quod dixit, nõ gñatio, intẽdebat priuationem, et malitiam generationis, incœpit declarare hoc, et dixit. ista.n. potẽtia est in rebus, &c.i.et dicimus non gñationẽ, intelligendo malitiam. quia manifestum est in idiomate Græco ꝙ malitia actionis demonstratur per priuationem actionis. et hoc manifestum est non tm̃ in potentijs aĩatis, sed etiã in inaĩatis. instrumenta.n. quorum soni sequuntur modulationes hoĩum, q̃dam dicũtur loqui, & q̃dam non, intelligendo non bene sonare. D.d.qm̃ impotentia est priuatio potentię.i. qm̃ malitia prouenit ex impotẽtia: et impotẽtia est priuatio potẽtiæ. D.d.Et inuiũ, qđ est sĩle dicto,&c.i.et initium, qđ est sĩle prędicto, s. de quo dr̃ potentia et impotentia, aut demõstrabit intentionẽ cõem oĩbus modis potentiarũ, aut non potentiarũ: aut solummodo demonstratur per hanc potentiã illud, qđ habet potentiam naturaliter, et in tp̃e, in quo habet potentiam, & per non potentiã demonstratur illud, quod caret potentia in tp̃e, in quo caret potẽtia, aut de oĩbus de quibus dr̃ non hr̃e potentiã. hoc.n. multipliciter narratur. dicere.n. puerum nõ habere potentiam generãdi & virum perfectum castratum non habere potentiam generandi, non significat idẽ. D.d. Et etiam vtraq; potentiarum, &c.i.et hoc debet esse ita, s. ꝙ potentię sunt tot, quot impotentię. quia omne, quod dr̃ potẽs, habet oppositum, quod dr̃ impotens. v.g. ꝙ omne habẽs potentiam aliquam potentiarũ mouendi, habet oppositũ proprium, qđ dr̃ impotentia, et ſm illum modum mouendi. D.d. Et ſm hãc impotentiã dñr res non habere potentiã. i.et ſm has intentiones, quas numerauimus, dr̃ potentia et impotẽtia in rei veritate. D.d. et dicũtur res, &c.i.et ſm transumptionem dr̃ potẽtia, & nõ potẽtia de alijs non consyderandis hic, sed dñr ęquiuoce cũ p̃dictis, quæ attribuunt̃ vni rei. D. incœpit numerare ista & d. dr̃.n. impotens, &c.i. & intendit per hunc sermonẽ ꝙ potẽtia dr̃ de necessario affirmato, et nõ potẽtia de necessario negato, ecõtra dispositioni, & potẽtię et impotentię, q̃ dicuntur possibiliter. & d. dr̃.n. impotens, &c.i. qm̃, qñ fuerit dictum de illo, qđ nõ potest in Geometria, ꝙ est potẽs erit falsum: et suum contrariũ, quod est verũ, erit verũ necessariũ. v.g. ponere diametrũ costę symetrũ, hoc erit falsum et impoſſe: sed suum oppositũ erit verũ semper. Et hoc intendebat, cũ d. vt diametrum esse symetrũ, &c. D.d. suũ aũt contrarium .i. contrariũ aũt huius propositionis, s. ꝙ diametrũ est potens, s. ꝙ diametrũ nõ põt non esse aliquod verum, sed verũ est semper. D.d. symeter igitur non est tm̃ falsum, &c.i. dicere enim diametrũ esse symetrum nõ est tm̃ falsum, sed falsum necessarium, nõ poſſe. Et, cùm declarauit ꝙ falsum in istis est falsum necessariũ, & verũ verũ necessariũ, incœpit notificare ꝙ econuerso est in potentia vera, & d. Et contrariũ huic est potens, &c.i. & dicere potẽs in rei veritate, & est illud, quod est in rebus naturalib⁹ potẽs, & dicere poſſe est ecõuerso Geometrię. cũ.n. dixerimus in rebus aliqbus possibilibus aliquid esse & fuerit verũ, tũc suũ cõtrariũ erit falsum, non semper, sed qđ potest esse verũ. D.d. qm̃, si hoĩem sedere, &c.i. qm̃, si hoĩem sedere fuerit potentia, anteq̃ exisset in actum, non tñ ipsum sedere est necessariũ, sed potest transmutari. D.d. ergo nõ sedere est falsum.i. & cũ sedere nõ est necessariũ, ergo dicere de sedẽte ipsum esse nõ sedentẽ, dum sedet est falsum: sed poſſe tñ est vt sit verũ. D.d. Potentia igitur significat, &c.i. vera igit̃ potentia est illa, quę qñ res, in qua potest, fuerit posita in actu qñ potest, erit falsum, sed nõ falsum necessariũ, sed falsum possibile, s. ꝙ poſſe est in verũ reuerti. D.d. & alio modo significat, &c.i. & verũ & falsum, quę inueniuntur in impossibili, sunt alio modo ab eis, quę inueniuntur in necessario. & potentia non dr̃ vere nisi in possibilibus. in Geometricis aũt dr̃ ęquiuoce ſm transumptionem. D.d. Ista igitur.i. ista autẽ, quę dicuntur potentia in Geometria, nõ vere dñr, sed trãsumptiue. illa aũt, de quibus dr̃ hoc nomen potentia, in rei veritate, s. res mobiles, oĩa dicuntur ſm similitudinẽ ad illud, de quo dicitur hoc nomen potẽtia in hoc genere principaliter: & est principiũ in re, per quod innatũ est agere in aliud, aut pati sub alio ſm ꝙ aliud. D.d. Alia.n. dñr potentia, &c.i. potentia aũt, quę dr̃ de rebus, quæ sunt generis passionis ab illo, dr̃, quia hoc accidit eis, quia in eis existit potentia, sicut potentia vera agẽs. & dicitur hoc nomen impotẽtia de rebus, quę sunt velocis passionis ab alijs, quę carent potentia vera. & dr̃ potentia naturalis qñq; de eo, quod habet verã potentiã agẽtem, ſm ꝙ oportet, s. in fine bonitatis. Et hoc intẽdebat cũ d. quędam habent istam potentiã, ſm ꝙ oportet, et per totum hoc intendebat ꝙ hęc noĩa potentia & impotentia, quę sunt genera qualitatis, dicuntur his modis pp̃ hoc, ꝙ habẽt in se aliquid ex eo, de quo dicitur nomen in rei veritate, s. de potentijs agentibus in aliud, ſm ꝙ est aliud, & patiẽtibus ex alio, ſm ꝙ est aliud. D.d. Definitio igitur, quæ est, &c.i. definitio vera, quæ est primæ potentiæ prior oĩbus definitionibus eorum, de quibus dr̃ hoc nomen potentia, est definitio, dicens ꝙ est principiũ trãsmutationis in alterum, ſm ꝙ est alterum.

Priuatio est aliquis habitus. Vide ꝑ hoc.10.Met.cõ.15.et.2.Phy.cõ.15.& quę ibi.

Potẽtiæ sunt tot, quot impotentiæ.

Potentia in Geometricis est trãsumptiue, sed in rebus mobilib⁹ reperitur vere.

Caput Decimumtertium. De Quanto.

QVantũ dicitur, qđ est in ea quę insunt diuisibile, quorũ vtrunq;, aut singulũ vnum quid, & quod quid aptum est esse. Multitudo igit̃ q̃tũ qd, si numerabilis est: magnitudo vero, si mẽsurabilis. Dicit̃ aũt multitudo qdẽ, q̃ potẽtia diuisibilis est in non cõtinua: magnitudo vero, q̃ in cõtinua. Magnitudini: aũt, q̃ qdẽ ad vnũ cõtinua ẽ, lõgitudo: quæ vero ad duo, latitudo: quæ autem ad trĩa

Vide Auer. in Epit. Tra ctã.1. sub ca. de accidẽt. Vide cõtradictiões Zi. ꝑ hoc aligẽ.

profunditas

profunditas est. Horum autẽ multitudo quidem finita numerus, longitudo vero linea, latitudo autẽ superficies, profunditas vero corpus est. Item alia per se quanta quędam dicũtur, alia secundum accidens. vtputa linea quidem quantum quiddam per se est, musicum vero secundum accidens. Eorum vero, quæ per se sunt: quædam secundum substantiam sunt: vt linea quantum quiddam. in definitione nanq;, quod quid est dicenti, quantũ quiddam inest. quædam passiones, & habitus huiuscemodi substantiæ sunt: vt multum & paucum, lõgum & breue, latũ & strictum, profundum & humile, graue & leue, & cętera quoq; huiuscemodi. Sunt autem magnum etiam & paruum, maius & minus, tam secũdum se, q̃ ad seinuicẽ dicta quanti per se passiones. transferuntur autem et ad alia ista nomina. Eorum autem, quæ secundũ accidens dicuntur quanta, quoddã ita dicitur, vt prædictum est, quod musicum, & album quantũ est: eò q illud, cui insunt, quãtum quid est. Quædam, vt motus & tempus. & hęc enim quãta quædam & cõtinua dicuntur, eò q illa diuisibilia sunt, quorum hæc sunt passiones. dico autem nõ quod mouetur, sed quo motum est. etenim quoniã illud quantum est, & motio est quanta. tempus autem, propter illam.

Dicitur quantitas illud, quod diuiditur in res, quę sunt in eo, quorũ vnũquodq;, aut vnũ habet naturã, vt sit aliqd vnũ. Et dicitur multa quantitas illud, quod numeratur: et magna quantitas illud, quod mensuratur aliqua mẽsura. Et dicitur multum illud, quod diuiditur ſm numerum in rebus discretis: magnũ autẽ est illud, quod diuiditur in rebus continuis. Et magnitudo continua ſm vnam partem est lõgitudo, & ſm duas latitudo, & ſm tres est profundum. Et multitudo ex istis rebus finitis est numerus, & lõgitudo etiam linea, & latitudo in superficie, & profundum ĩ corpore. Et etiã quantitatum quędam dicuntur per se, & quædam per accidens. verbi gratia linea est quantitas per se, musicus autẽ per accidens. Et q̃titatum, quę dicũtur per se, q̃dam est substãtia, sicut linea. est enim aliqua quantitas in definitione, quę significat quid sit aliqua quantitas, & quędam sunt passiones, & essentię talis substãtię: sicut multũ & paucũ, & longũ et breue, & latũ & strictũ, & profundũ & tenue, & leue & graue, & alia sĩlia. Et etiã magnũ & paruũ, & maius & minus, dicũtur esse passiones q̃titatis per se, cũm secũdũ sermonẽ referantur. per se aũt ista sunt noĩa, quæ trãsmutantur, & de alijs etiã. Quantitates aũr, quæ dicũtur per accidens, q̃dam dicunẽ sic, sicut dr̃ q musicus est q̃titas, & albũ etiã. illud aũt, cuius sunt, hẽt aliquã q̃titatẽ. Et q̃dã dñr sicut motus & tempus. ista. n. dicta sunt q̃titates continuę. illa. n. quorũ istę sunt passiões, diuiduntẽ. & dico nõ motũ, sed quo mouetẽ. qm̃, q̃a illud est q̃titas, et motus ẽt est q̃titas, et tẽpus etiam pp̃ motũ.

Istę sermo potest esse quasi dissolutio continuę & discretę q̃titatis. omne. n. quod diuiditur, diuiditur ĩ res, quę naturaliter sunt vnũ. Et potest intelligere q̃titatẽ discretam, quę diuiditur in vnitates indiuisibiles naturaliter. q̃titas vero cõtinua diuiditur in vnitates, sed tñ recipiunt diuisionẽ. Et quia multa, aut sunt multa ſm vnitates discretas, aut ſm vnitates continuas, dixit. Et dicitur multa q̃titas, &c. i. & dicitur multa q̃titas oẽ, quod numeratur per vnũ numerale: & dicitur magna q̃titas omne, quod mensuratur per mensurã continuã. D. d. Et dicitur multum, &c. i. et multum dicitur de rebus diuisibilibus ĩ vnitates numerales. magnitudo. n. quę est q̃titas continua, est quę diuiditur in continua. & quasi intendebat declarare q quicquid diuiditur in indiuisibilia naturaliter est numerus: & quicquid diuiditur in res indiuisas, sed receptibiles diuisionis, est magnitudo. D. numerauit magnitudines, & d. & magnitudo cõtinua, &c. i. magnitudo extensa in vna parte tñ est linea: et quę extẽditur in duabus partibus est superficies: quę autem in tribus est corpus, quod hẽt lõgitudinem & latitudinẽ et profunditatẽ. et accipit latitudinẽ loco superficiei. qm̃ quicq̃d habet latitudinẽ habet lõgitudinẽ: et quicquid habet longitudinẽ & latitudinẽ, est superficies. & eodẽ modo accepit profundũ loco corporis. D. d. Et etiã q̃titatum, &c. i. & intẽdit per illa, quę dñr accidentaliter, illa, quibus cõtingit mensuratio: quia sunt in q̃titate essentialiter, s. continua. D. d. exemplũ, & d. sicut linea, quę est aliqua q̃titas per se, musicus aũt & albus diuiditur per accidẽs, qm̃ accidit albo & musico vt sint in continuo. D. d. Et q̃titatum, quę, &c. i. et q̃titatũ, q̃ sunt essentialiter, quędã est q̃titas per se, & quędam est q̃titas, quę accidit quantitati quę est per se, sicut magnum & paruũ, & longũ et breue, et latũ et strictum, & profundum et non profundũ, et situs & priuatio situs. leue aũt & graue numerantur in accidentibus q̃titatis secunda intentione: sunt enim q̃titates naturales, sed collocantur sub accidẽtibus q̃titatis, quia grauitas & leuitas diuidũtur eadem diuisione, qua magnitudo diuiditur. est igitur de q̃titatibus secũda intẽtione. D. d. Et etiam magnũ, & paruũ, &c. i. magnum & paruum, cùm accipiuntur ſm q sunt dispositiones magnitudinis essentiales, dicuntur esse passiones et accidentia quantitatis. et, cùm respiciunt vnũ in respectu alterius, videntur collocari in capitulo relationis. relatio enim accidit quantitati & cæteris prędicamentis. D. d. per se autem, &c. i. quantitas, quæ est q̃titas per se, dicitur de continua, et de alijs. et intendit, vt mihi videtur ens. Et potest intelligi de alijs accidẽtibus q̃titatis. v. g. ęquale, et alia. D. d. Quãtitates aũr, quæ dicuntur per accidens, &c. i. illa autem, quę dicuntur accidentaliter, nõ dicũtur q̃titates, nisi illud, in quo sunt, sit q̃titas per se. D. d. Et q̃dã dñr sicut motus, &c. i. & q̃titatũ est motus & tẽpus, ista aũt sunt q̃titates per se, & continuę. D. dedit causam, & d. illa enim, quorũ istæ sunt passiones, diuiduntur, &c. i. & ista sunt q̃titates, quia sunt accidẽtia consequẽtia essentialiter illa, quæ sunt quãtitates per suam substantiam, s. magnitudinẽ, quæ diuiditur essentialiter, et primo. motus enim consequitur magnitudinem, & diuiditur per suam diuisionem: et tempus consequitur motũ. Ista igitur sunt de passionibus quanti, non de substantia quanti. Deinde dicit. & dico nõ motum, &c. i. & dico q motus sunt 18

Differẽtia inter multũ, & magnum.

Vide species magnitudinis. 1 Cœl. & com. 5.

Idẽ. 1. Ph. 15.

Grauitas, & leuitas sũt in prędicamento q̃titatis sc̃da intẽtione. Vide opposit̃ũ. 2. de Anima 108. & 4. coeli. com. 2. Vide contra Zim.

Quomõ magnum & puũ diuersimode sunt relationes, & q̃titates.

Quo motus, & tẽpus sunt q̃titatęs p se

Vide. 6. Ph. 10.

passiones q̃titatis, non propter motum, sed propter illud, in quo est motus, s. magnitudinẽ, ꝑ quã est motus. D. d. qm̃ quia illud est quãtitas, &c. i. quontã illud, per quod est motus, est q̃titas, motus etiam erit q̃titas. & quia motus est q̃titas, tempus etiam erit q̃titas: consequitur enim motus spacium, & tempus cõsequitur motum. Et posuit hic motũ de speciebus q̃titatis, qd' nõ fecit in libro prędicamentorum: & illic locũ, quod non fecit hic. Et forte dimisit hic locũ, quia apud ipsum est de passionibus q̃titatis: & ideo non posuit ipsum in eis, quæ sunt quantum per suam substantiam. Motus autẽ non est consuetudo vt mẽsuretur per suam partem, sed per suum spacium aut per tempus. & ideo non noĩauit illũ in prędicamẽto q̃titatis in prędicamẽtis, et illic solũmodo intẽdit numerare species famosas q̃titatis.

4. Phy. 98. 101. Documẽtũ. Vid. de loco 6. Phy. 17.

Caput Decimumquartum. De Quali.

Vide Auer. In Epit. Tractã. 1. sub ca. de Accidẽte

QVale dicit̃ vno modo differentia substantię. vtputa quale aĩal homo, quoniam bipes, equus vero quadrupes. & circulus qualis quedã figura, quoniã absq; angulis est, tanq̃ differentia, quę secundũ substãtiam, qualitas sit. vno itaq; modo qualitas dicitur substantię differẽtia. Alio, vt immobilia, & mathematica, veluti numeri quales quidam sunt. vt qui compositi: et non solum, qui ad vnum sunt, sed hi, quorum imitatio superficies et solidum. hi aũt sunt, qui quoties quãti aut quoties quanti quoties. & omnino quod in substantia, præter q̃tum existit. substantia nãq; cuiusq; est quod semel, vtputa ipsorum sex, nõ qui bis, vel ter, sed qui semel. sex enim semel sex sunt. Item quæcũq; substantiarum, quę mouentur passiones, vt caliditas & frigiditas, albedo & nigredo, grauitas & leuitas, & quęcunq; similia, fm quæ dicũtur alterari corpora, ipsis mutatis. Item, fm virtutem & malitiam, & omnino bonum & malum. Ferè itaq; secundum duos modos dici possit ipsum quale, et horum vnum maxime proprium. prima etenim qualitas substantię differentia est. huius autẽ pars, & quæ in numeris qualitas est. etenim differentia quædam substãtiarum est. sed non aut eorũ, quę mouentur, aut non, put mouentur. hæc autem passiones eorum, quæ mouentur, prout mouẽtur sunt, & motuũ differentię. Virtus autem, & malitia passionum quędam partes sunt. differẽtias enim motus, & actionis quasdam manifestant fm quas bene, vel male agũt, aut patiuntur ea, quæ in motu sunt. Quod enim hoc modo potest moueri, aut agere, bonum: quod vero illo modo & cõtrario, prauum. Maxime autem bonum et malum significãt qualitatem in illis, quę aĩata sunt, & in illis maxime, quę habent electionẽ.

Sex semel sex sunt.

Qualitas dicitur vno modo illud, per quod differt substãtia. sicut dicimus ꝙ homo est animal quale, & equus dicitur sic etiam. & si quę situm fuerit à nobis quę est qualitas figurę circuli, dicem⁹ ꝙ est figura sine angulo. et ista est qualitas. per quam differunt substantię. qualitas igit̃ dr̃ quoq; vno mõ, fm ꝙ narrauimus, de alietate substãtię. Et etiam dicitur alio modo, sicut res, quę non mouentur, & mathematica etiam, sicut numeri. dicuntur enim qualitates aliquę sicut cõpositi, & qui non sunt fm eandem dispositionem tãtum, sed qui assimilantur superficiei planæ, & corpori. isti igitur sunt qualitates in quantitatibus, vel quantitates in qualitatibus, & vniuersaliter q̃titas quę est ĩ substãtia. substãtia enim cuiuslibet illud, qd' est, est semel. verbi gratia sex nõ ẽ bis tres, sed semel sex. Et etiam omnes passiones mobiles, sicut caliditas & frigiditas, & albedo & nigredo, & leuitas & grauitas, & omnia, de q̃bus dicuntur, & omnia, per quorum trãsmutationem trãsmutantur corpora. & quę attribuuntur studiositati & prauitati, & vniuersaliter bono & malo. Qualitas igitur ferè dicit̃ duobus modis, quorum vnus est verus. quale igit̃ primũ differt à substantia. & qualitas, quę est in hoĩbus, est pars earũ. sunt enim aliquæ trãsmutationes substãtiarũ immobiliũ, fm ꝙ sunt immobiles. passiua igit̃ sunt res mobiles, secũdum ꝙ sunt mobiles, & modi motuum. Et studiositas & prauitas sunt aliqua pars passiuorum, quia significant differentias motus & actionis, & per illas agunt aut patiũtur modo bono aut malo illa, quæ sunt ĩ motu. Quoniam istorum, quę habent potentiam vt moueãtur aliquo motu, aut vt agãt aliqua actione, est bonum: et quod eorum mouetur econtrario, est malum. Et in maiori parte bonum & malũ significant qualitatẽ in aĩatis, et istorũ in maiori parte in eis, quæ habent voluntatẽ,

Non intendit hic de speciebus quantitatis & qualitatis, secundum ꝙ sunt prædicamenta, sed solummodo intendit numerare intentiones, quas significant hæ dictiones quantitas & qualitas. et ideo incœpit hic à qualitate, quæ est substantia, & d. Qualitas dicitur, &c. i. & qualitas, quæ dicitur modo primo, est illa, quæ dicitur de illo, secundum ꝙ differunt substantiæ adinuicẽ, s. de generibus, & speciebus substantialibus. verbi gratia quoniam homo differt à plantis per animalitatem: animalitas igitur in eo est qualitas. et similiter in equo: quoniam animalitas est in eo qualitas. et in hoc genere concluduntur vniuersaliter omnes differentiæ substantiales vltimæ, s. differentiæ specierum vltimarum, sed non vltimæ, s. differentiæ generũ substantiales. Deinde dicit. &, si quæsitum fuerit à nobis, &c. i. & secundũ intentionem propinquam, qua hic dicitur qualitas, cõstãs circa q̃titatẽ, fm ꝙ est q̃titas: qm̃ per illã differũt quantitates in suis substantijs. v. g. ꝙ, si quæsitũ fuerit à nobis quam figuram habet circulus, aut quæ est figura circuli, dicemus figura non habens angulum. & hęc vox, nõ habẽs angulũ, est differẽtia substãtialis figurę. Et hoc intendebat, cũ d. et ista est qualitas, per quã differunt substantiæ. & intendit substantiam quantitatũ, non illud, quod est substantia simpliciter. & supposuit 19

Documẽtũ. 5. Phy. 18. Quinto Physico. 18. Vide. 7. Ph. 18.

hoc

hoc in hoc genere, quia ista sunt de suis substãtijs, quasi formæ substantiales de substantijs. Deinde dicit. qualitas igitur, &c. i. &, cùm ita sit, sicut narrauimus, ergo qualitas dicitur de illo, secundum q differũt res in suis substantijs, s. de formis suis. D. d. Et etiã dicitur alio modo. i. & dicit quale de illo, secũdum q differunt etiã entia immobilia, s. quæ non existũt in materia, aut verbis tantum, aut sermone & esse, sicut quidam opinantur mathematica esse substantias abstractas. Deinde dicit. sicut numeri, &c. i. sicut numeri, qui dicuntur in Arithmetica compositi non primi. numerorum enim compositorum, quidam sunt, qui assimulantur superficiei circulari, & quidam corporali, & quidã corporeo. & ideo Arithmetici solent dicere, iste numerus est superficialis, & iste solidus. Deinde dicit. isti igitur sunt qualitates in quãtitatib⁹, &c. i. & isti numeri aut est dicendum q substantiæ eorum sunt qualitates in quantitatibus, aut quantitates multiplicatæ per qualitates. Deinde dicit. vniuersaliter quantitas, quæ est in substãtia. substantia enim cuiuslibet est illud quod est semel: verbi gratia sex, &c. i. sed vniuersaliter apparet q omne, quod est de quantitate discreta, tanquam substãtia & forma, est vnicum in quantitate, non q̃titas in qualitate. sicut sex, cuius substantia est vnicum sex, nõ tres binarij. Deinde d. Et etiam oẽs passiones, &c. i. et dicitur qualitas etiam alio modo de omnibus passionibus, de quibus est transmutatio motus, verbi gratia colore frigore, albedine, nigredine, et omnibus rebus attributis istis, per quas transmutantur corpora, in quibus inuenitur motus. Et d. hoc, quia qualitates, per quas differunt corpora, et quãtitates in suis substantijs, nõ pertinent motui, neq; per illas mouẽtur corpora, vt declaratum est in Septimo Phy. D. d. Et quæ attribuuntur studiositati, etc. i. dicunt qualitates de formis, quæ sunt in animatis, quæ attribuuntur studiositati aut prauitati, aut malo aut bono. D. d. Qualitas igitur ferè, et c. et intendit per duos modos, qualitates, qbus pertinet motus: et qualitates, quibus non pertinet. D. d. et istorum modorum, quorum vnus est verus. et intendit qualitates substantiales, in quibus non est motus. D. d. quale igitur primum, etc. i. per quod differũt entia in suis substantijs. Deinde dicit. et qualitas, quæ est in hominibus, est pars, etc. i. q qualitates, q̃ sunt i animatis, sunt de qualitatibus, in quibus nõ est motus. Deinde exposuit hoc, et d. sunt. n. aliquę trãsmutationes, etc. i. et causa, propter quam studiositas et prauitas concluduntur in qualitatibus, est, quia sunt passiones, et formæ substantiæ immobilis essentialiter, s. animæ. Deinde dicit. Et studiositas et prauitas, etc. i. et studiositas et prauitas quoquo modo intrant qualitates, et in qualitatibus et in quibus est motus, quæ consequuntur differentias motus, qui est in corporibus, s. alterationis verę, quam consequitur studiositas et prauitas. ex eis enim mutantur motus animatorũ, aut ad melius aut ad peius, aut ad studiosum aut ad prauũ. D. d. et per illas agunt aut patiuntur, etc. i. et istas differentias patiuntur ad peius, aut agunt ad melius res animatæ, in quibus est motus. Et hoc intẽdebat, cùm d. Quoniam istorum, quę habẽt potentiam vt moueantur, etc. i. quoniam formarũ animatarum illa, per quam homo potest moueri voluntarię à voluntate et intellectu motu ad aliquod bonum, est passio, quę est bona: et illa, per quam nõ potest hoc, sed patitur à voluntate, et mouetur ab eo, est malum. D. d. Et in maiori parte bonum et malũ significãt, etc. et hoc manifestum est. quoniam hæc nomina bonũ et malum non dicũtur simpliciter in maiori parte, nisi de accidentibus prouenientibus à formis, quæ sunt in animatis, et pręcipue in animatis rationabilibus, et quandoq; dicitur bonum et non bonum de actionibus eius, quod non est rationabile, sed raro. Arist. etiam nõ videtur hic numerare i qualitate genus, quod dicitur sm potentiam et impotentiã naturalem. ista enim sunt propter præparationes, et actiones potentiæ, non qualitates in actu. et istę præparationes consequuntur qualitates substantiales. et inquantum sunt potentiæ, numerauit eas inter potentias: et inquantum sunt præparationes sunt priuationes * nõ est perscrutatus de eis Septimo Physi. vtrum in eis sit motus, aut non. et nota hoc, quia melius est.

Secũdus mod⁹

Terti⁹ modus.

Qualitates, p quas differũt corpa in suis substantijs, & q̃titates nõ ptinẽt motui. Vide 7. Ph. 18. 19. 20. & 5. Ph. 10. & 4. Ph. 84.

Bonũ & malũ nõ dñr simplr, et i maiori pte, nisi de accñtibus puenĩẽtibus a formis, q̃ sũt in a͞iatis. sed oppositũ vr velle philosophus 6. Me. t. cõ. 8. Vide con. Zim.

Documentũ

Vide. 7. Physico. 20.

Caput Decimumquintum. De Ad aliquid

Vide Auer. in Epit. Tractat. 1. sub ca. de Acciden.

AD aliquid dicuntur quædam, vt duplũ ad dimidiam, & triplum ad tertiam partem, & omnino multiplex ad multiplicati partem, & excedens ad excessum. Quædam, vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuum ad secabile, & omnino actiuum ad passiuũ. Quædam, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, et sensibile ad sensum. Dicuntur autem prima quidem secundum numerum, aut simpliciter, aut determinate ad eos, aut ad vnum. vtputa duplum quidem ad vnum numerus determinatus. multiplex vero secundum numerum ad vnum, non tamen determinatum, vt hunc vel hunc. sexquialterum vero ad subsexquialterum secundum numerum ad numerum determinatum. superpartiens autem ad suppartientem secundum indeterminatũ, sicuti multiplex ad vnum. excedens aũt ad excessum, omnino indeterminatum secundum numerum. numerus enim cõmensurabilis, secũdum vero incommensurabilem numerum dicitur. excedẽs enim ad excessum tantum est, & vltra. hoc vero indeterminatum est, quodcunq; enim contingit, est aut æquale, aut non æquale. Hæc itaq; ad aliquid omnia secũdum numerum dicuntur, & numeri passiones sunt. Et adhuc æquale, simile, & idem secundum alium modum. sm vnũ etenim omnia dicuntur. Eadẽ enim sunt, quorum substantia vna. Similia vero, quorũ qualitas vna. Æqualia autem, quorum quantitas vna. ipsum vero vnum numeri principium, & mensura. vnde hæc omnia ad aliquid dicũtur, secundum numerum quidem, nõ tamen eodem modo. Actiua vero, & passiua secundum actiuam & passiuam potentiam, & potẽtiarum actiones. vtputa calefactiuum ad calefactibile, quoniam possunt. & rursus calefaciens ad id, quod calefit, & secans ad id, quod secatur, vt agẽtia. Eorum autẽ, quę sm numerũ sunt, nõ sunt actiones, nisi quẽadmodũ in alijs dictũ est, sed sm motũ actiões nõ existũt. Eorum vero, quæ secundum potentiam, etiã secundum tempora iam dicuntur ad aliquid. veluti quod fecit, ad id, quod factum est: et id, quod facturum est, ad id, quod faciẽdum est.

sic enim pater quoq; filij pater dicitur. hoc.n. fecit, at illud passum quid est. Item quędam secundum priuationem potentiæ, vt impossibile: & quęcunq; ita dicūtur, vt inuisibile. Quæcunq; igitur secundum numerum, & potentiam ad aliquid dicūtur, cuncta sunt ad aliqd, eò q ipsum, quod est alterius, dicitur ipsum, quod est, sed non eò quòd aliud ad illud. Mēsurabile autem, & scibile, & intelligibile, eò q aliud ad illud dicitur. Nam intelligibile significat quòd eius est intellectus. Non est autem intellectus ad illud, cuius intellectus est. idem enim profecto bis dictum esset. similiter & visus cuiusdam est visus, nō cuius est visus (etsi verum est hoc dicere) sed ad colorem, aut aliquid aliud tale. illo vero modo bis idem diceretur, quòd visus est, cuius est visus. Eorū igitur, quæ per se ad aliquid dicuntur, quædam ita dicuntur, quædam si genera eorum talia sunt. vtputa Medendi ars eorum est, quæ ad aliquid sunt, qm̄ genus eius sciētia videtur eorum esse, quæ ad aliquid sunt. Item secūdum, quæ ad aliquid dicuntur ea, quæ illa habēt. vt æqualitas, quoniam ipsum ęquale: & similitudo, quoniam & ipsum simile. Aliqua vero secundum accidens dicuntur. vt homo aliquid, quoniam accidit ei duplo esse. hoc autem eorum est, quæ ad aliquid sunt. aut album, si eidem accidit duplo, & albo esse.

Quædam dicuntur relatiua, sicut duplum ad dimidium, & triplum ad subtriplū, & omne quod multiplicatur multotiēs ad alterum, & nō omne quod multiplicatur multotiens, et est sicut quod est superius ad illud, quod est magis superius. Et quoddam dicitur, sicut calefaciens ad calefactum, & abscindens ad abscissum, & omne agens ad patiens. Et quędā, sicut mensuratū ad mensurā, & scitū ad scientiam, & sensatum ad sensum. Primum autē relatiuorum dicitur modo numeri, aut illud, quod est modo simplici, aut terminatē, & per illud refertur ad illa, aut ad vnū. sicut duplū ad vnum, quod est numerus terminatus. numerus autem multiplex non est relatiuū ad vnū terminatum sicut istud. & istud terminatū ex simplicibus est ante duplum. multiplex autē superpartiens non est terminatum. totum.n. et dimidium ad totum dimidium, et numerus ad numerum est terminatum. totum autē & pars ad diminutum in parte non est terminatum, sicut multiplex ad vnū. superius autē ad magis superius modo vniuersali non est terminatum ſm numerum. numerus enim est æqualis. & ista dicuntur ſm numerū nō ęqualem. & superius ad magis superius, sicut illud ad illud non terminatum, quia est vnum duo

rum, quod ex eis comprehenditur, aut æquale, aut non æquale. Omnia igitur ista relatiua dicuntur per numerum, & per accidentia numeri etiam. Et dicitur etiam alio modo ęquale, & simile, & idem. sunt igitur eadem. omnia enim ista dicuntur secūdum vnum modum, quia conueniunt in aliquo. Sunt quædam igitur eadem, quia substantia eorum est vna. Et similia, quorum qualitas est vna. Et æqualia, quorum quantitas est vna. Et vnum est principium numerorum, & mensura eorum. omnia igitur ista dicuntur relatiua, sed nō eodem modo. Actiua autem & passiua per potentiā actiuam & passiuam, & actionem potentiarum. sicut calefactiuum ad illud, quod calefacit, quia potest. etiam calefaciēs ad illud, quod calefacit, & abscindens ad illud, quod abscinditur. Secundum autem modū numeri nō habēt actiones, nisi secundū modum dictum in alijs. actiones enim quæ non sunt per motū, non habent. Et dicūtur relatiua illa, quæ sunt secundum tempus. vt agens ad patiens: & illud, quod aget, ad illud quod patietur. et sic dicitur pater est pater filij. pater etiam: quoddā enim est agens & patiens etiam. Et etiā quoddam dicitur de eo, quod caret potentia. sicut illud, quod non habet potentiā. et omnia, quę dicuntur similia, sicut non terminatū. Oīa igitur relatiua, quę dicūtur modo numeri & potentię, sunt relatiua, quia essentia eorū dicitur ad aliqd, & nō quia illud aliud dr̄ ad illa. Mēsuratū aūt, & intellectū, & scitū dicit̄ relatiuū, quia ad illud dicit̄ aliud aliqd. Intellectus enim significat habere intellectū. Et intellectus nō est relatiu⁹ ad illud, qđ est intellect⁹. q̄m, si hoc dicat̄, tūc idē dicet̄ bis. et sīr, si visus ē visus ad aliqd, nō est visus illius, qđ est. & si iste sermo ē verus, sed dr̄ respectu coloris, aut aliud aliqd tale. ſm hoc aūt idē dicet̄ bis, aut illud, cui⁹ est visus. Et relatiuorum, q̄ dicuntur per se, q̄dā dn̄r hoc mō, et q̄dā dicun̄t quia sunt gn̄a talia. sicut Medicina, q̄ est relatiua, qa suū genus, qđ est scia, existimat̄ esse relatiuū, & etiā oīa, q̄ sūt in eis. Et dr̄ relatiuū, sicut ęqualitas, qa ęquale, & cōsimilia pp siłitudinē. Et relatiuorū est qđ dicit̄ modo accidentali. sicut homo, qui est relatiuus, quia accidit ei esse duplum alicuius. et hoc est relatiuorum. et similiter album accidit eidem vt sit duplum, & album etiam.

Idest, q vna specierum relationis terminatę est sicut duplū & dimidiū, & oēs, qui multiplicantur per nume ad numerū pductū, cū numerus pductus sit multiplex ad illos duos numeros ductos vnū in alterū ſm vnitates vtriusq; eorū. D. dicit. qđ multiplicat̄ multotiens, est, &c. i. q relatio numeroꝝ multiplicatorū est relatio terminata: & relatio numeri supioris ad magis supius est relatio non terminata, sicut relatio pauci ad multū.

D. d.

D.d. Et quoddam sicut calefaciens, &c.i. & quoddam relatiuorum est in potentiis actiuis & passiuis, sicut calefaciens. non enim acquirit hanc dispositionem nisi in respectu illius quod calefacit. & similiter abscindẽs ad abscissum, & vniuersaliter agens ad patiens, & d. sicut mensura ad mensuratum, &c.

Expõ primi modi.

Et, cùm dixit istos tres modos relatiuorum, d. Primum autem relatiuorũ, etc. idest, & relatiuorum existentium in numeris quædam sunt, quibus relatio est terminata. v.g. ꝙ duplũ est duplum dimidii, & ꝙ duo est duplum vnius, & tria triplex vnius. & silr alii modi numerorum attributorum ad vnum. & hoc intẽdebat, cùm d. & per illud refertur ad illa, aut ad vnum. qm̃ relatio terminata est, sicut diximus eẽ duo, tria, quatuor, quinq;, omnia. n. ista sunt multiplicatiua vnius multiplicatione terminata. D. dedit exemplum de non terminato, & d. numerus autẽ multiplex, &c.i. & intendit ꝙ, cùm aliquis dixerit iste numerus est multiplex, hoc non dicetur in respectu alicuius numeri terminati, nisi determinet multiplicationem. v.g. vt dicat quadruplum aut sexcuplum. D.d. & istud determinatũ ex simplicibus est ante duplũ, i. quòd numerus terminatus, qui est dimidium, est ante duplum in ordine numerorum, & vterq; est terminatus. D.d. multiplex autem superpartiens non est terminatum. & intendit nisi numeretur numerus multiplicis, & numerus superpartientis. D.d. totum enim & dimidium, &c.i. proportio.n. & dimidium, &c.i. proportio.n. totius ad totũ & dimidiũ est pportio terminata: et silr talis numerus ad talẽ numerũ. D.d. totũ aũt & pars, &c.i. pportio.n. totius ad partem, et illius partis ad magis diminutũ nõ est proportio terminata, sicut dicimus iste numerus est multiplex ad vnum sine determinatione. D.d. superius aũt, &c.i. dicere aũt ꝙ iste est supior isto, & iste supior alio, est proportio non terminata. quia isti excedunt se sm numeros & non æquales: & illud est terminatum ex eis, quia succedit per numeros æquales: isti autem possunt excedere se sm numeros æquales & non æquales. D.d. Omnia igitur ista relatiua, &c.i. omnia igitur ista relatiua, quę numeri vnius sunt relatiua, aut quia sunt ipsius numeri, aut quia sunt in accidentibus numeri, & accidentia numeri sunt minus & plus, & addens & diminuens, & æquale & inæquale, & similia.

Expõ modi illis primo.

D.d. Et dicitur etiam alio modo, &c.i. & dicuntur etiam relatiua alio modo de æquali in quantitate, & simili in qualitate, & de eodem in substantia. D.d. omnia.n. ista, &c.i. & propriũ est istis tribus generibus relatiuorum, quia proportio in eis est eadem in vtroq; extremo. similium.n. vtrunque est simile alii, & similiter æqualia. & hoc intendebat, cùm d. quia conueniunt in aliquo, econtra in aliis speciebus relationis. D.d. Et vnum est principium numerorum, &c.i. & vnum, sm ꝙ est principium numerorum, & mensura eorum, concluditur etiam in relatiuis, quæ sunt in numero. D.d. omnia igitur, &c.i. qa eorum est quædam, cuius ratio est terminata, & quædam cuius est opposita, & quædam cuius est communis in vnitate, & quædam in accidentibus numerorũ, & quędam est in substantia numerorum.

Expõ secundi modi.

D.d. Actiua autem, & passiua, &c.i. relatiua autem, collocata in genere actionis et passionis, sunt relatiua per potẽtias existentes in eis. & intendit ꝙ non sunt sicut numerus. in numero.n. nõ est actio neq; passio. & ideo d. Secundũ aũt modũ numeri non hñt actiones, &c.i. relatiua autem, quæ sunt in numeris, non habent actiones neque passiones, et accidentia existentia in rebus mobilibus.

In numero nõ ẽ actio, neq; passio. Vide 4.Th.70.

D.d. Et dicuntur relatiua, &c.i. & relatiuorũ quędam sunt, quæ non sunt relatiua nisi in terminatis temporibus, sicut res actiuæ, & passiuæ, quæ approprianẽ temporibus terminatis, sicut quod agit ĩ aliquo tempore, & non agit in alio: & sicut agit quod est in pręterito, et agit quod est in præsenti. D.d. & sic dicitur pr̃, &c.i. quia pater & filius sunt de genere agentis & patientis, in quo non inuenitur actio & passio nisi in tempore terminato. vir.n. & mulier non generant in qualibet ętate, sed in temporibus vitę determinatis. D.d. Omnia igitur relatiua, &c.i. omnia igitur relatiua, quæ sunt in numeris, et potentiis, sunt relatiua, qa essentia vtriusq; eorum collocatur in relatione eodem ordine, non quia alterq; intrat in relationẽ p se, & alterq; nõ in relatione p se: sed qm̃ alterq; accidit ei, s. illud, quod est relatiuum p se, & accñs alterius, pp quod fuit relatiuũ.

Expõ tertii modi.

D.d. Mensuratum aũt, & intellectum, &c.i. quod autẽ est de modo relatiuorum, sicut intellectum & scitum sensatum dicitur esse relatiuum, quia illud, quod est relatiuũ per suam substantiam, accidit ei, scilicet intellectus, qui est in sua substantia relatiuus, cùm accidit ei quod fuit relatiuum intellecti, accidit intellecto, quod fuit relatiuũ: non quia relatio est in substantia intellecti, sicut est in substantia intellectus, sed quia relatio accidit ei. hoc igitur intendit, cùm d. talia esse relatiua, s. quia aliud relatiuum per suam substantiã prędicatur de illis. Et quasi d. qa relatio est duobus modis, s. aut relatio in substantia vtriusq; relatiui, aut relatio ĩ substãtia alterius tm̃, & in altero propter istud.

Relatio est duobus modis.

Et, cùm induxit hos duos modos relationis, incœpit declarare naturam secundi modi, & d. Intellectus.o. significat, &c.i. & intellectus non refertur ad intelligentem, sed ad intellectum. qm̃, si ita esset, tunc intellectus constitueretur per intelligentem. sed vr̃ esse econuerso: ex quo consequereẽ ꝙ illud, quod constituiẽ per aliquid, constituat illud, s. qa contingie vt causa cõstitueretur p cãtum. & sic idẽ esset in respectu eiusdẽ causa & cãtum insil'. & hoc intẽdebat, cũ d. tunc idẽ diceẽ bis, & tunc idẽ erit cã & cãtum eiusdem. D.d. & silr si visus, &c.i. v.g. qm̃, si visus fuerit relatiuus ad visum, videns nõ est relatiuus ad visum. D.d. & si iste sermo, &c.i. & si sermo dicẽs ꝙ visus nõ est relatiuus ad visum, sic visus erit relatiuus ad aliud, aut ad colorẽ, aut ad aliqd sile. D.d. sm aũt hoc idem diceẽ bis. s. si aũt posuerimus visum esse sm relationem ad visum, continget idem esse duo opposita sm cãm et causatũ, i. si posuerimus ꝙ visus non est visus, nisi per visum, non p rem visam.

Modi ĩpropriĩ.

D.d. Et relatiuorum, quæ dñr p se, &c.i. & relatiuorum, quę dñr p se, quędã sunt hmõi, & quædã existimanẽ collocari in eis, qa genus collocaẽ in eis. v.g. Medicina, quæ existimaẽ esse huius spẽi relatiuorum, quia suũ genus est huius spẽi, s. scĩa. & existimaẽ ꝙ illud, cuius genus est relatiuum, est etiã relatiuum. Sed ista existimatio accidit sm hoc, ꝙ scĩa est modi relatiuorum, quæ referunẽ adinuicem, propter hoc, ꝙ conueniunt in eodẽ, sicut æquale & sile. æqualia enim sunt relatiua, qa cõueniunt in eodẽ. & qa existimaẽ ꝙ scĩa est hmõi, quia est idem, in quo cõueniunt sciens & scitũ, contingeret vt Medicus sit ex hoc mõ relatiuorũ.

Documẽtũ.

Et intẽdebat p hoc declarare cãm, propter quã accidit ꝙ aliquod genus sit relatiuum, & sua spẽs non sit relatiua. & causa in hoc est, ꝙ nõ est genus in rei veritate. scientia.n. non est genus Medicinæ in rei veritate, nisi scientia diceretur sm relationẽ ad scientem, & Medicina ad Medicum. tunc.n. scientia esset genus Medicinæ, & sciens genus Medici. D.d. Et relatiuorum est, quod dicitur modo accidentali, etc.i. ꝙ quando homini accidit vt sit duplum ad aliquid, accidit ei vt sit relatiuum, sicut accidit ei vt sit album. homo enim secundum quòd homo non est duplum, neq; album.

Caput Decimumsextum. De Perfecto.

Vide Auer. in Epit. Tr. primo.

PErfectum dicitur vno quidẽ modo, extra quod non est vllam accipere particulam.

Nota hic da ri magnitudinem virtutis. idem. 10. huius te. 15.

ſam. vtputa tempus ipſum, vniuſcuiuſq; perfectum eſt, extra quod non eſt vllum accipere tempus, quod pars huius temporis ſit. Et quod ſm virtutem, & quod eſt eius, quod bene, non habẽs exceſſum ad genus. vt pfectus muſicus, et perfectus tibicen, cũ ſm propriæ virtutis ſpeciem in nullo deficiant. Ita etiam in malis transferentes dicimus calumniatorẽ perfectum, & furem perfectum, quoniã etiã bonos eos appellamus, vtputa furẽ bonum, & calumniatorem bonũ. Virtus quoq; quędam perfectio eſt. vnumquodq; nanq; tunc perfectum eſt, cunctaq; ſubſtantia tunc perfecta, cùm ſecundum ſpeciem proprię virtutis nulla deſit particula magnitudinis naturalis. Item, quibus finis ſtudioſus eſt, ea perfecta dicũtur. etenim ſm quod habent finem, perfecta dicuntur. Quare cùm finis vltimorum quippiam eſt, ad praua quoq; transferentes, dicimus perfecte interemptum eſſe, & perfecte corruptum eſſe, cùm nil corruptionis, aut mali deſit, ſed in vltimo ſit. propter quod et mors metaphorice dr̃ finis, q̃m vltima. finis aũt & quod cuius gr̃a, vltimũ. Quęcunq; igĩ per ſe perfecta dñr, toties dñr. Quædã, eò q̃ ſm bene in nullo deficiunt, nec hñt in aliquo genere exceſſum, nec eſt quicq̃ extra. Quędã, eò q̃ oino ĩ vnoquoq; gñe exceſſum non hñt, nec quicq̃ eſt extra. Cętera vero iam ſm ipſa, eò q̃ aut tale faciunt, aut habent, aut conueniunt, aut tali aut aliquo alio modo ad ea, quæ primo dicta ſunt, perfecta dicuntur.

Perfectum dicitur vno modo illud, quod impoſſibile eſt habere aliquam partem omnino extra illud. ſicut tempus. tempus enim perfectũ cuiuslibet rei eſt illud, quod impoſ̃e eſt vt extra illud ſit aliquod tempus, quod ſit pars iſtius tẽporis. Et ſiľr illud, quod habet ſtudioſitatem, & quod dicitur modo bonitatis, quãdo nullam habet dignitatem ſuper genus. ſicut dicitur medicus perfectus, & muſicus perfectus, cùm nõ habuerint diminutionem in modo ſtudioſitatis proprię. Et ſecundum hunc modum dicimus in rebus turpibus ſm tranſumptionem ſermonis. dicimus enim mẽdacem perfectum, & latronem perfectum, quia vocamus eos nomine bonitatis. & etiam ſicut dicimus q̃ iſte eſt bonus latro, & bonus mendax. Vnumquodq; igitur omnium rerum perfectarum, & omnes ſubſtantiæ dicuntur perfecta, q̃n non diminuitur in modo ſtudioſitatis ſuæ aliqua pars omnino. Et etiam dicuntur perfecta illa, quæ habent perfectionem nobilem. ſunt. n. perfecta per ſuam perfectionem. Perfectio igitur eſt aliq̃s finis per ſuam tranſumptionem à rebus malis. & dicitur q̃ aliquis corrumpitur perfectã corruptione, & deſtruiĩ perfecta deſtructione, quando de corruptione nihil diminuitur, ſed eſt valde malum. & ideo dr̃ corruptio mõ trãſumptionis perfectio, quia vtraq; eſt finis. perfectio igitur, & illud, propter quod fit aliquid, ſunt fines. Et quę dicuntur perfecta per ſe ſm hos modos dicũtur. Quædam, q̃a non diminuitur aliquid ab eis de bonitate, neq; in eis eſt magis etiam, & nihil inuenitur extra illa. Et quædã modo vniuerſali, ita q̃ in eis non eſt nobilitas ĩ vnoquoq; generum, & quibus nihil eſt extra. Alij aũt modi ſm hunc modũ, aut quia agunt aliquid tale, aut quia habent, aut quia æquabuntur, aut quia dicuntur aliqua alia proportione, quæ attribuitur ad illa, quæ dicuntur perfecta primo modo.

28 Primus modus.

Ideſt, Perfectum dicitur multis modis, quorũ vnus eſt, illa, quorum nulla pars ſua diminuiĩ, ſed eſt totum. totum enim eſt illud, cuius nulla pars inuenitur extra: et quod nõ eſt totũ, eſt illud, cuius aliqua pars eſt extra illud. D. dedit exemplum de rebus, quæ dicũtur perfectę hoc modo, & d. ſicut tempus, &c. i. ſicut tempora permanentiæ entium naturaliũ, quæ dicuntur menſuræ eſſentiæ vitæ. tempus. n. vitæ perfectum in vnoquoq; ente eſt illud, extra quod nõ inuenitur tempus, quod ſit pars illius tẽporis. Et ſm hũc modum dicitur mundus eſſe perfectus. et ſm hunc modum dicitur homo perfectus, quando nullum membrum eſt extra illum, i. quando non habuerit aliquod membrum diminutum. & ſm hunc modum dicitur corpus eſſe perfectũ, quia nulla dimenſio inuenitur extra illud, ſ. dimenſio quarta, & vniuerſaliter dimenſio illa eſt perfectio ſm quantitatem.

Prio Cœ. 4.

Secundus.

D. induxit perfectionem etiam ſm qualitatem, Et d. & ſimiliter illud, quod habet ſtudioſitatem, &c. i. & dicitur etiam perfectum ſm qualitatẽ, quando nihil diminuitur ab eo in modo ſtudioſitatis ſuæ: & quando nihil inuenitur dignius eo in ſuo genere. medicus. n. pfectus eſt ille, à quo nihil diminuiĩ ex eis, quæ pertinent ad actionem medicinæ, & quo nullus medicus eſt perfectior. D. d. Et ſm hunc modum dicimus in rebus turpibus. i. & hoc modo ſonat hoc nomen perfectum in rebus prauis ſm trãſumptionem. ſicut dicimus iſte eſt mendax perfectus, cùm fuerit in ſummo mendacij. & iſte latro perfectus, cũ fuerit in ſummo latrocinij. D. d. quia vocamus eos, &c. i. & hoc nomen perfectio tranſumptum eſt ad iſtos, quia hoc nomen bonitas tranſumiĩ ad eos: ergo magis tranſumitur ad eos hoc nomen perfectio. Et cùm induxit hæc duo genera perfectionis, dixit Vnumquodq; igiĩ omnium rerum perfectarum, &c. i. omne igitur, quod perfectum diciĩ in ſubſtantia, dicitur perfectum q̃n nihil diminuitur in ſua ſtudioſitate propria & in ſuis partibus naturalibus. perfectio. n. ſubſtantiæ prouenit ex perfectione in magnitudine & in qualitate. D. induxit alium modum perfectionis, & d. Et etiam dicuntur perfecta, &c. i. & dicitur omne perfectum habens finẽ ſtudioſum. illa. n. dicuntur perfecta, quæ habent finem perfectũ. D. d. Perfectio igitur eſt aliquis finis, &c. i. & quia perfectio eſt finis, & finis eſt pfectus, ideo vtiĩ tranſumptione in rebus, quæ ſunt valde prauæ. & ſic dicitur, iſte deſtruitur deſtructione perfecta, q̃n venerit ad finem deſtructionis. D. d. & ideo dicitur corruptio, &c. i. & hoc modo dicitur corruptio, quę eſt contraria generationi perfecta tranſumptione, q̃a vtraq; eſt finis.

Perfectio ſubſtę prouenit ex pfectione ĩ magnitudine, & ĩ qualitate.

2. Phys. 31.

est finis. D.d. perfectio igit, et illud, propter qd, &c. i. perfectio igitur alicuius, & illud propter quod aliquid fit, vtrunq; est finis. & ideo dicitur de eis hoc nomen perfectio. D.d. Et quæ dicũtur perfecta per se, &c. i. illa igitur, quæ dicuntur perfecta per se, sunt à quibus nihil diminuitur in bonitate, & quibus nihil est nobilius in illo genere, sed sunt in summo nobilitatis per se. Et dixit hoc, quia ista sunt pfecta in qualitate, et quantitate primo, & essentialiter. D.d. & quædam modo vniuersali, &c. i. definitio eorũ vniuersaliter est talis. perfecta sunt illa, quorũ nihil inuenitur in eis, per quod dicuntur imperfecta in eis, aut extrinsecum. & ista est dispositio primi principij, s. Dei. Et forte itelligit per hoc, quod dixit, et quibus nihil est extra. i. & à quibus nihil diminuitur ex eis, quę sunt. Et hoc pōt itelligi p hoc, quod dixit, ita q in eis non est nobilitas in vnoquoq; generum, i. quando de eis non diminuitur nobilitas ex eo, quod inuenitur in vnoquoq; generũ. D.d. Alij autem modi, &c. i. alij autem, de quibus hoc nomẽ perfectio dicitur, dicuntur perfecta, aut qa agunt illa, quæ sunt perfecta per se, aut quia in eis est aliquid istorum perfectorum, aut quia assimilantur eis, aut qa attribuuntur eis aliquo modo attributionis.

Disposi primi principij est simplr perfecta. Idē. 1. de Ala 1. 5. c. in solone. 1. q. & c. 14. & 12. Met. 37.

Caput Decimum septimum. De Termino.

* Extremũ.

TErminus dicitur, quod vltimũ cuiusq; est, extra quod nihil est accipere primũ, et intra quod omnia primum. Et quod magnitudinis forma, aut magnitudinem habẽtis. Et cuiusq; finis. tale vero est, ad quod motus & actus, & non à quo. quandoq; autem ambo, et à quo, et ad quod. Et cuius cã. Et substãtia vniuscuiusq;, ac quod quid erat esse vnicuiq;. cognitionis enĩ hoc terminus est. quòd si cognitionis, rei quoque est. Quare patet q quoties dicitur principium, toties etiã terminus, & adhuc amplius. principiũ nanq; terminus quidã: sed nõ oĩs terminus principiũ.

Dicitur finis illud, quod est vltimũ vniuscuiusq; rerum, & à quo nihil extra inuenitur vt sit primum, & quod est primũ, & omnes partes eius sunt intra. Et quod est forma magnitudinis, aut habens magnitudinẽ. Et complemẽtũ cuiuslibet rei. & sicut illud, ad quod est motus, & non illud ex quo est motus. Et forte vtrũq;, et illud ex quo, et illud ad quod. Et etiã illud, propter quod. Et substãtia vniuscuiusq; rerum, & etiam quod significat essentiam cuiuslibet. hæc enim est finis cognitionis. & quod est cognitionis, est etiam rei. Declaratum est igitur q ſm numerũ modorum principij dicitur etiam finis, & magis etiam. principium. n. est aliquis finis: & hoc in vtroque non dicitur semper omnibus modis.

22 Idest, finis autem dicitur multis modis. dicitur. n. finis de vltimo magnitudinis. v. g. q superficies sunt vltima corporis, & lineæ sunt vltima superficierum, & puncta sunt fines linearum. D.d. & à quo nihil extra inuenitur, i. & dicitur primum de illo, extra quod nihil est, ita q sit primum rei collatæ in eo, sicut dicimus q orbis, & omnes partes eius sunt intra ipsum, & q orbis stellatus est finis corporum, quæ sunt intra, qm

Trio Cæ. 18

extra ipsum nihil est. & similiter cutis animalis cũ partibus animalis. D.d. Et quod est forma, &c. i. & dr q forma est finis eius * quod est finis compositi ex subiecto et forma. sicut dicimus q forma hominis est finis suæ materiæ, & finis hominis, qui componitur ex materia & forma. D.d. Et complemẽtum cuiuslibet rei, &c. i. & finis etiam dicitur de illo, ad quod cùm generata peruenerint, cessat motus generationis, non illud, à quo icœpit iste motus. Dein. d. & forte vtrunque, &c. i. & forte hoc nomen finis dicitur de fine, & principio motus. D.d. Et etiam illud, ppter quod, &c. & dicuntur finis, & causa propter quid. cõplementum enim est finis illius, quod est ante complementum. Et dicitur finis etiam de quiditate & substantia rei, & de sermone, qui significat substantiam vniuscuiusq; rei. Definitio. n. est finis in cognitione, & esse. quod. n. est finis in cognitione, est finis in esse. & hoc intendebat, cùm dixit, & quod est cognitionis est etiam rei. D.d. Declaratum est igitur, &c. i. declaratum est igiẽ q ſm numerum intẽtionum, de quibus dicitur principium, dicitur etiam hoe nomen finis. principium enim est aliquis finis. & cum hoc dicit modo vniuersaliori eo, qd dicitur principium. D.d. & hoc in vtroq;, &c. & intendit, vt mihi videtur, q vtrunq; istorum nominum non significat communiter omnes intentiones, de quibus dicitur, sed secundum mutationem.

Secundo de Ala. 57. & 18. 4. Phys. 14.

* 2. l. qđ cõtinet cõpositum

Definitio est finis i cognitiõe. vide oppositũ. 1. de Ala te. c. xj. vbi dr q est principium. Vide contr. Zim.

Caput Decimum octauum. De Secundum quod.

SEcundum quod multipliciter dicit. Vno modo, forma & substantia cuiusq; rei, vt ſm quod bonus, ipsum bonum. Alio, in quo primo fieri aptũ est, vt color i superficie. Quod igitur primo dictum est ſm quod ipsa forma est. secundo vero, tanq; cuiusq; materia, & primum cuiusq; subiectũ. Et omnino ipsum ſm quod, toties dictũ erit, quoties dicitur causa. secundum quod. n. venit, aut qua causa venit dicitur. & ſm quod paralogizatum, siue syllogizatum est, & quæ syllogismi, siue paralogismi causa est. Item ſm quod dicitur, quod secundum positionem est. ſm quod stetit, aut secundũ quod vadit. etenim hæc omnia positionem & locũ significant. Quare & ſm se multiplicit vt dicatur necesse est. Vno nãq; modo ſm se est qđ erat esse cuilibet. vt Callias, & quod quid erat esse Calliã. Alio vero, quęcũq; in eo quod qd est insunt. vt puta Callias ſm se animal est. in ratione enim animal inest. Callias enim quoddam animal est. Item si i seipso primo suscepit, aut in aliquo sui. vtputa superficies alba secundum se, & homo secundum se viuens. anima nanq; pars quædam hominis est, in qua prima ipsum viuere est. Item cuius non est aliqua alia causa. hominis nanq; multæ causę sunt, animal, bipes. attamen secundum se homo est homo. Item quæcunq; soli, prout soli insunt. quare quod separatum est secundum se est.

Vide Auer. in Epi. Tra. 1. sub cap. de Essentia.

Quod est per se dicitur multis modis. Vno modo dicitur forma & substantia cuiuslibet rei. sicut dicitur per se bonum illud, quod est bonum.

* a. l. coloratum.

bonum. Et alio modo illud, in quo est aliquid primo naturaliter, vt color in superficie. Illud igitur, quod primo dicit̃ per se, est illud, quod dicitur per formam. et dicitur secundo modo materia, & subiectũ cuiuslibet. Et vniuersalr̃ illud, quod est per se, & causa æqualia sunt in essentia. dicitur.n. ad quam essentiam facit hoc. & dicitur quare fecit hoc. & etiã dicitur ad quam essentiam non cõcludit veram conclusionem, & dicitur quæ est causa veræ conclusionis, aut nõ veræ. Et etiam dicitur per se illud, quod est situm per se, sicut stans, aut ambulans. omnia.n. ista significant locum aut situm. Manifestum est igitur q illud, quod est per se dicitur multis modis. Primo.n. dicitur per se illud, quod significat quiditatem cuiuslibet rei. sicut dicitur q Callias est per se. i. sua definitione.n. est viuus, & Callias est aliquod viuum. Et etiam alio modo est, cùm in aliquo apparuerit primo. sicut superficies, quæ est alba per se, & homo est viuus per se, quia anima est aliqua pars hominis, & in ea est vita propria. Et etiam illud, quod nõ habet aliam causam. causæ.n. hominis sunt multæ, & viuũs, & bipes. sed causa eius per se fm q est homo est homo. Et etiã quę sunt eiusdem, [a] s. humanitas. est.n. humanitas sicut generans per se.

a Iste locus ĩ supędiat, tã ex textu fidel, tam ex cõmẽta. ex. positione.

23 Idest q vnus modorũ, fm quos dicitur aliquid esse per se, est forma & substantia. dicimus.n. q aliqd existit per se. v.g. dicimus.n. q aliquid est bonum per se, cùm fuerit bonum per suam formam, et per suam substantiã. D.d. Et alio modo, &c. i. & dicitur alio modo q aliquid existit in aliquo per se, cùm fuerit in eo sine medio. v. g. cùm diximus colorem existere in superficie per se, & in corpore non per se. in superficie.n. existit primo per se, & secũdo in corpore. D.d. Illud igitur, quod primo dicitur per se, &c. i. illud igit̃, quod dicitur per se, dicitur duobus modis: quorum vnus est & primus illud, quod dicitur fm suam formã, & alius fm suam materiam, i. primũ subiectum formæ cuiuslibet rei. sicut dicimus q scamnum est lignum per se, et idolum est per se æs, & homo est viuus per se, & vniuersaliter omne compositum est per se per suam materiam & formam. & omne, quod est ĩ aliquo per se, aut est per se per materiam eius, aut per formam, aut per vtrunque. D.d. Et vniuersaliter illud, quod est per se, &c. i. q causæ sunt in re per se, & quæ sunt in re per se sunt causæ: significant igitur eandem naturam. v.g. quia dicitur ad cuius essentiam fecit Polycletus hoc, sicut dicimus ad cuius causam fecit hoc. i. vtroq; enim loco quæritur causa. & iste modus visus est in Arabico malus. D.d. aliud exẽplum, & dixit. Et ẽt dr̃, &c. i. & exemplum in vtendo essentia loco causæ, & causa loco essentię est, cùm quæritur quare iste syllogismus non concludit veram conclusionem, aut ad cuius essentiam concludit veram cooclusionem. hoc.n. idem est cum hoc, quod quęritur, qua de causa iste syllogismus non concludit veram conclusionem, aut concludit veram conclusionem. D.d. Et etiam dicitur per se, &c. idest, & dicitur per se omne quod est in prædicamento situs. v.g. ambulans et stans. dicuntur.n. habere situm per se in loco. D.d. Manifestũ est igitur q illud, quod per se est, dicitur multis modis. Vno.n. modo dicitur p se, quod significat quiditatem cuiuslibet rei. sicut dicimus quod Callias est per se viuus. & vniuersaliter illud, quod est per se, dicitur multis modis: quorũ vnus est illud, quod primo diximus, & est acceptus ĩ sua substãtia rei scilicet aut genus, aut differẽtia, aut definitio, quæ fit ex ambobus. sicut dicimus q sermo est vnus per se, quia vnum accipitur in sua definitione, & demonstrat suam quiditatem. D.d. Et etiam alio modo, &c. i. & dicitur per se etiam de prędicabilibus de subiecto propter naturam subiecti sine aliquo mediante. sicut dicimus q superficies est alba per se, i. primo & sine medio. corpus enim non est album nisi per superficiem. & hoc est quod dixit, et homo, quia anima, &c. est exẽplum huius, quod dixit: qm̃ in aliquo apparuerit sicut hoc, quod diximus. Et hoc quod dixit, sicut superficies quæ est alba, est exemplum huius, quod dixit, aut est in aliquo, &c. i. q res habent causas, quę dicuntur existere in illis rebus per se, licet attribuant̃ eis propter alias causas. sicut dicimus q hõ est viuus per se, quia est viuus propter animã, & est animatum per se, non propter aliũ. Et similiter oẽ, quod existit in aliquo per se, aut existit in eo tãquam accidens, aut tanquã substantia. & vtrunq; istorum, aut per medium, aut sine medio. substantia cũ medio, aut per medium est, vt homo viuus: & accidens per medium, vt corpus coloratum: & substantia sine medio * rationale: & accidẽs sine medio superficies colorata. D.d. Et etiam illud, quod non habet aliam cãm, etc. i. et ẽt dr̃ aliqd existere p se illud, quod nõ habet cãm, propter quã existat, nisi per se si aliquid est tale. homo.n. & similia non existunt nisi per suas causas, quia habent multas causas. D.d. sed causa eius per se, &c. i. & quamuis existat homo per plores causas, tamen causa eius, qua existit per se, est humanitas. D.d. Et etiam quæ sunt, &c. & vr̃; omne, quod existit in aliquo fm q est, & illud in quo existit, sunt unum essentialiter non accidentaliter, sicur color in superficie. dicitur enim existere per se, sicut dicimus q superficies est colorata. dicere autẽ q homo est coloratus non dicitur ita, quòd sit ei per se.

Primus modus.

Secundus.

Idẽ. 4. Physi. 24.

Dr̃a primi a secundo.

Oĩs cã p se.

Vr̃ oẽ compositũ p se ẽ p suam materiam, & per suam formã.

Prio Cen. 91 &. 100.

Sit[9] p se, quæ in situ p se sunt.

Distĩctio modorum p se.

Septĩo Me. 21. &. 43.

De pdicabilib[9] inhęrentibus.

Oẽ, qd existit in aliq p se, aut existit in eo tanquã substãtia, aut tanq̃ accñs. & vtrunque istorũ aut ĩest cum medio, aut sine medio.

* a.l. hõ rõnalis.

De illo, qd non hʒ causam.

Caput Decimumnonum. De Dispositione.

DIspositio dicitur ordo partes habentis, aut secundum locum, aut secundũ potentiam, aut secundum formam. positionem enim quandam esse oportet, sicut ipsum etiã dispositionis nomen significat.

Situs autem dicitur in habente partes fm ordinem partium, aut fm locum, aut fm potentiam, aut fm formam. debet.n. habere sitũ aliquem, sicut sonat hoc nomen situatum.

Dixit. Situs inuenitur in omni habente partes, aut p ordinem partium in loco: & iste est situs, qui est prædicamentum. Aut per ordinationem partium rei adinuicem: & iste situs est vna differẽtiarum quanti, fm q dictum est in prædicamentis q quantum aliud habet positionem, aliud non habet positionem, & q partes rei distinguũtur ab inuicem. Aut fm formam. & hoc est in rebus compositis ex partibus diuersis fm formã, aut * in magnitudine sicut in * magnitudine partiũ lineæ, & corporis, & vniuersaliter corporum consimilium partium. & istæ partes non sunt distinctæ in hac dispositione nisi potentia, actu autem non. Et ideo dixit, aut fm potentiam, aut secundum formam. et quasi intendebat q situs dicitur in habẽte partes secundum ordinẽ partiũ, aut ĩ loco, aut adinuicẽ. & hoc est, qñ distinguuntur partes, aut fm potẽtiam, aut fm formam. 24

Quõ sit[9] vt ĩ prædicamẽtum distiguitur a situ vt est differẽtia quanti.

* a.l. fm imaginationem.

* a.l. imaginatione.

Caput

Caput Vigesimum. De Habitu.

HAbitus autem dicitur vno modo, tanq̃ quidã habentis, et habiti actus, sicuti actio quædam aut motus. nam cùm hoc quidem efficit, illud vero fit, est media effectio. ita & habentis vestem & vestis habitæ est medius habitus. Hunc itaq; habitum, quòd non contingit habere manifestum est. in infinitũ enim progrederetur, si habiti esset habitum habere. Alio modo habitus dicit̃ dispositio, ſm quam bene vel male disponitur dispositũ, & aut secundum se, aut ad aliud. vt sanitas quidã habitus est. dispositio etenim talis est. Itẽ habitus dicit̃, si particula talis dispositionis sit. quare priũ quoq; virtus quidã habitus est.

Dispositio dicitur vno modo, quasi aliqua actio eius cui⁹ est, sicut aliqua ars aut motus. cùm. n. aliquid agit, & aliud patitur, passio est inter ea. & similiter inter vestiens, & vestitum est dispositio. Manifestum est enim q̃ impossibile est q̃ ista dispositio sit alterius. Et dicitur dispositio alio modo ſm positionẽ, & est ſm quã positio rei aut est bona, aut est mala, aut p̃ se, aut in respectu alicuius. vt sanitas. est. n. aliqua dispositio, quia talis ſm vnam dispositionẽ. Et dicitur etiam dispositio, cùm fuerit pars alicuius, quod dicitur ſm positionẽ tali modo. & ideo bonitas p̃tium est aliqua dispō.

25 Dispositio dicitur multis modis. dicitur enim de actione agentis alicuius in aliquo patiente, sicut aliqua ars aut aliquis motus. vet. gra. q̃ cùm aliquid egerit in aliquid aliquam actionem, & illud aliquid patiatur ab eo, illud, quod fit inter ea, dispositio dicitur: sed in respectu agẽtis dicitur actio, & in respẽtu patientis dicitur passio. D. dedit exemplum, & dixit. & similiter inter vestiens, &c. i. & dicitur hoc etiam in dispositione, quæ fit inter vestiens & vestitum, quæ dicitur vestio. D. d. Et dicit̃ dispositio alio modo, &c. i. & dicitur dispositio alio modo de illo, quod fit ex cõpositione, & est dispositio, ex qua compositio rei est, aut bona, aut mala. sicut sanitas, quę est dispositio istarum dispositionum. est enim dispositio facta ex compositione membrorum, & humorum. D. d. aut per se, &c. i. & dixit hoc, quia dispositiones, quæ sunt ex compositione partium rei, sunt bonæ aut malæ in se, aut respectu alterius dispositionis, ut sanitas Socratis in respectu sanitatis Platonis. Et vocauit compositionem positionem, quia compositio est in positione partium adinuicem.[a] D. d. Et dicitur etiam dispositio, &c. idest et dicitur dispositio de dispositione, qua positio totius aut partis est bona aut mala. et ideo bonitas partium in composito est aliqua dispositio. et intendit q̃ dispositio bona aut mala, aut erit ex positione omnium partium adinuicem, aut in vna parte respectu totius.

Primus modus. Prio de Gene. 11.

Secundus.

Sanitas ẽ dispõ facta ex cõpõne membrorũ, & humorũ. Idẽ. 7. Ph. 17.

Cõpõ ẽ positione ptiũ adinuicẽ. Vide oppositũ 1. de Gener. tex. cõ. 85. Vide cõtra. Zim.

a Tertius.

Caput Vigesimumprimum. De Passione.

PAssio dicitur vno quidem modo qualitas, secundum quam alterari contingit, vt album & nigrum, dulce & amarũ, grauitas & leuitas, & quæcunq; alia similia. Alio vero horũ actiones, & iã alterationes. Itẽ harũ magis, quæ noxiæ alterationes, & motus, & maxime quæ tristes & noxiæ sunt. Itẽ calamitatum & tristium magnitudines passiones dñr.

Passio dicitur vno modo qualitas, qua possibile est transmutari album & nigrum, & dulce & amarum, & graue & leue, & alia. Et alio modo transmutationes, & actiones istorum. Et etiam dicitur magis specierum nocentes transmutationes & motus, & maxime nociui, & maxime contristantes. Occasiones autem maxime delectabiles et contristabiles dicuntur passiones.

Passio dicitur vno modo de potentia, qua aliquid transmutatur de contrario in contrarium, vt de albedine in nigredinem, & de amaritudine in dulcedinem. Potentia. n. qua aliqua transmutantur adinuicem, dicitur potentia passiua: & ista est materia passiui. sicut cùm aliquid trãsmutatur ad nigredinem de albedine, & de nigredine ad albedinem: & de dulcedine in amaritudinem, & de grauitate in leuitatem. D. d. Et alio modo, etc. i. et etiam dicuntur passiua ipsa accidentia, quæ recipit prima materia, s. caliditas et frigiditas. D. d. Et etiam dicitur magis, etc. i. et magis dicitur hoc nomen passio in istis modis in eis, quę sunt nocitiua et contristantia animalium, aut delectabilia, s. tangibilia. et ideo dixit. Occasiones enim maxime, etc. i. et ideo dicitur illud, quod accidit ex occasionibus maximis contristabilibus, et illud, quod accidit delectabilibus maximis in maiori parte passiones.

26 Primus modus.

Nono Meta. 16.

Secundus modus.

Tertius.

Caput Vigesimumsecundum. De Priuatione.

PRiuatio dicitur vno modo, si nõ habeat aliquid eorum, quę apta sunt haberi, etiã si ipsum non sit natura aptum habere. vt planta dicitur oculis priuari. Alio modo, si cũ aut ipsum, aut genus eius aptum habere sit, non habeat. vt puta aliter cæcus homo visu priuatur, & aliter talpa: hæc quidem ſm genus, ille vero ſm se. Item si cùm aptum sit, & quando sit aptum habere, non habeat. cæcitas nanq; priuatio quædam est. cæcus autem nõ secundum omnem ætatẽ, sed si, in qua aptus est habere, non habet. Similiter si in quo, & secundum quod, & ad quod, & quemadmodũ natura aptus sit, non habeat. Item violenta cuiusq; ablatio priuatio dicitur. Et quoties negationes ab IN, vel simili negatione incipientes dicuntur, toties etiam priuationes dicentur. Inæquale nanq; dicitur, eò q̃ non habeat æqualitatem, aptum existens habere. inuisibile vero, eò q̃ nõ habeat omnino colorem, et quod exigue. & impes, eò q̃ & non habeat omnino pedes, & quod debiles. Item cùm parum quid habeat. vt cùm dicimus exossem, hoc autem est, eò q̃ exile quiddam habet. Itẽ, cùm non facile, aut non bene. vt insecabile, non solum eò q̃ non secetur, sed etiam eò q̃ non facile, nec bene. Item, cùm omnino non habeat. cæcus nanq; dicit̃ non qui vnoculus est,

Vide Auer. in Epit. Tr. primo.

* innucleosum.

est,sed q vtriusq; oculi visu caret. Quare non omnis,bonus vel malus, aut iustus vel iniustus,sed etiam intermedium est.

Priuatio dicit̃ vno modo,cùm aliquid non habuerit illud,in cuius natura est esse in aliquo, licet ipsum non habeat illam naturam. v.g. q̃n dicitur q plantæ carent sensu. Et alio modo,cũ non habuerit illud, quod debet habere per suam naturam. vt homo cęcus. modus enim carẽdi visu in homine alius est à modo carendi visu in talpa. hęc.n. est priuatio secundum genus:hoc autem per se. Et etiam, cùm hoc fuerit in sua natura,et in tempore in quo debet habere,cæcitas.n. est aliqua priuatio. cæcus.n. non est in omni,sed in tempore,in quo debet habere visum. Et similiter si fuerit per se,aut refertur ad aliquid. Et etiam abstractio,quæ fit violente in vnaquaq; rerum, dicitur priuatio. Secundum igitur numerum modorum,qui fuerit per negationem,erit numerus modorum priuationis etiam. Dicitur enim non æquale illud, in cuius natura non est. et dicitur nõ visibile,quod non habet colorem omnino. et dicitur nõ habens pedem,qui nõ habet pedem omnino, & quia est claudum, & etiam quia parum ambulat,sicut dicitur non habere potentiam illud,quod est debile. Et etiam illud, quod non est facile,aut illud quod nõ est aptabile; vt nõ abscindibile. nõ enim dicitur illud, quod omnino non abscinditur, sed illud quod non facile abscinditur,aut illud,quod nõ bene abscinditur. Et etiã illud,quod non habet oino. non enim dicitur cęcus, qui habet vnum oculum, sed illud,quod nõ habet visum in vtroq; oculo. Et ideo dicit̃ non omne, bonũ aur malum, aut iustum aut iniustum,sed inter hæc.

27 Idest Priuatio dicitur multis modis. Dicitur enim quando aliquid caruerit aliquo, in cuius natura est vt sit in alio, non in illo neq; in suo genere. sicut dicitur q plantæ carent aliquo,quod animalia habent naturam habendi,s. sensu. D.d. Et alio modo,&c.i.& videtur aliquid carere hoc,q̃n caret aliquo, quod innatum est inueniri in sua specie. sicut cęcitas in homine. & hoc est illud, qood innatum est inueniri in aliquo per se, aut quod innatum est inueniri in suo genere. sicut cæcitas talpæ. est.n. priuatio alicuius,quod innatum est inueniri in animali,quod est genus talpæ. Et, quia aliquid carere illo,qood naturaliter debet habere, est duobus modis,s. aut in tempore in quo natum est habere, aut in tempore in quo non natum est habere, incœpit distinguere hoc,et d. Et etiam, cùm hoc fuerit,&c.i. et aliquid carere illo,quod naturaliter debet habere, aut est in tempore, in qoo debet, aut in tempore, in quo non debet habere. v.g. quia cæcitas est priuatio visus ĩ animali,quod naturaliter habet visum:sed nõ dicitur cæcum,nisi in tempore,in quo debet habere visum. v. g. q catulus non dicitur cæcus,q̃n nascitur, licet ooo videat tunc. catulus autem, carẽs visu post hoc tempus, dicetur cæcus. D.d. Et similiter,&c.i.& hoc contingit in eo,quod caret aliquo,quod innatum est inueniri in specie eius, aut in genere eius, quod non habet naturam vt inueniatur in illo, sm quod illud, quod inatum est inueniri in genere alicuius, aut est innatum inueniri io aliquo tempore, aut in quolibet tempore. v.g. q talpa caret illo, quod innatum est inueniri in canibus in aliquo tempore, & in homine in qualibet ætate. D.d. Et etiam abstractio,&c.i. et etiam dicitur priuatio oẽ, quod caret aliquo, non tantum naturaliter, sed violenter. vet. g. q̃n lapis violenter noo mouetur ad inferius. D.d. Secundum igitur numerum modorum, &c.i. & numerus modorum priuationis inuenitur sm numerũ modorum intentionum, quæ significantur per nomina priuatiua, vel infinita. D.d. Dicitur.n. non æquale,&c.i. dicitur enim non tale illud, quod caret aliquo, quod nõ habet naturaliter. v.g. dicere q color est non æqualis, quia non habet naturam habendi ęquale, aut priuationẽ æqualis. aut dicere non visibile, in eo quod non habet colotem. quod enim caret colore nõ est natum videri, quemadmodũ quod caret quantitate non est natum esse æquale, aut inæquale. D.d. & dr̃ non habens pedem,&c.i.& priuatio eius, quod debet naturaliter haberi, inuenitur tribus modis, aut priuatio pura, sicut in eo, quod non habet pedem oino: et alius, sicut in eo qui habet pedem tortuosum, ita q male ambulat: tertius, sicut dicitur in eo quod habet pedem debilem. D.d. Et etiam illud, quod non est facile,&c.i. sicut dicimus non abscindibile. nõ enim dicitur illud, quod non est impossibile abscindi tm̃, sed etiam illud quod difficile abscinditur, aut illud quod male abscinditur. D.d. Et etiam illud, quod non habet oioo, &c. idest & etiam priuatio non dicitur nisi de illo, quod caret aliquo sm totum non sm partem. nõ.n. dicitur cæcus ille qui habet vnum oculum. D.d. Et ideo non dicitur,&c.i. & ideo priuatio, & habitus non diuidunt verum & falsum in omnibus rebus. falsant enim insimul in medijs. v.g. q̃m ooo omnis homo est aut malus aut bonus. homo enim non ciuilis neq; dicitur bonus neq; malus, & similiter iustus aut iniustus. Et quasi intendebat declarare causam in hoc, quòd priuatio, & habitus diuidũt verum & falsum in subiecto proprio. verbi gratia quòd iustitia & iniustitia diuidũt verum vel falsum in homine ciuili.

Carere aliq apto haberi ẽ duob' modis.

2. de Anima 66.

Priuatio formæ aptę hři ẽ trib' modis. Idẽ 2. de Aia 101. 120. & 5. Phyſi. 50.

Priuatio, & habit' nõ diuidũt verũ, & falsum in oibus reb'. a Idẽ x. Meta. cõ. 16.

Priuatio, & habit' diuidũt verũ, & falsum in subiecto proprio. Vide 5. Ph. 24. & 4. Phy. 109. & 1. Cœli. 129. & 10. Meta. 16.

Caput Vigesimumtertium. De Habere.

HAbere multipliciter dicitur. Vno modo, cùm quid sm suã naturam, aut suã inclinationẽ agat. quare dicit̃ q febris hominem habet, & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio modo, in quo quid tanq̃ susceptiuo existit. vt æs habet statuæ formam, & corpus ægritudinem. Alio modo, vt continens ea, quæ contenta sunt. in quo nanq; contentum quiddam est, haberi ab eo dicitur. vt vas habere humidum dicimus, & vrbem homines, & nauem nautas. sic & totum partes habet. Item quod prohibet aliquid sm suã inclinationem moueri, aut agere, habere dicit̃ hoc ipsum. vt & columnæ imposita onera. & vt Poetæ Atlantem faciunt cœlum habere, tanquam, nisi ipse teneret, casurũ super terram, vt quidam Physiologorum tradunt. Hoc autem modo & continens dicitur, quę continet habere, tanquam separaretur secũdum suam

inclinatioõẽ

inclinationẽ vnumquodq;. In aliquo ẽt esse similiter & consequenter, sicuti habere dicit.

Habitus dicitur multis modis. Vno modo dicitur quod potest acquirere aliquid secundum suam naturam, aut sm suum studium. & ideo dicitur q homo habet castrum, & victores habent ciuitates, & vestientes habent vestimentum. Et alio modo, cùm aliquid fuerit in aliquo simili recipienti. vt cuprum, quod habet formam idoli, et corpus, quod habet infirmitatem. Et alio modo sicut contentum continens. contentum enim dicitur habere continens. sicut cyphus, qui dicitur habere aliquid humidum, & ciuitas habere homines, & nauis habere nautas. & sm hunc modũ dicitur totum habere partes. Et etiã dicit habere illud, quod prohibet aliquid moueri aut agere aliquid. sicut dicim⁹ q domus habet res graues positas super se. & sicut Versificatores dicunt q cœlum habet Atlantem astantem, qui si non esset, cœlum caderet super terram, sicut dicunt quidam loquẽtes in Naturalibus. Et sm hũc modum dicitur etiam continens cum rebus, quas continet, q habet illas, quas vnaquæq; earum esset separata ab alia. Et species, quę dicuntur in aliquo etiam, sunt similes speciebus habitus.

28 Idest Habitus dicitur omne habens potentiã acquirendi aliquid. dicitur enim q habet illud. sicut dicitur q homo habet vel pecuniam, & habet castrum: & victores habent ciuitates, quas illi regunt possessorie, & hoc habere significat possessionem. D.d. Et alio modo, &c. i. & dicitur habitus de attributione formæ ad habens formam, s. recipiens illam. sicut dicimus q cuprum habet formam idoli, & ferrum formam gladĳ, & corpus formam sanitatis. D.d. Et alio modo, sicut contentum continens, &c. i. & iste sermo ita cecidit in libro. sed exemplum non conuenit exemplificato. dicere enim q contentum habet continens est sicut animal habere cutem, & arborem habere cortices. & hoc est prædicamentum habitus. cyphum autem habere aquam, & ciuitatem habere homines est econuerso, s. quia continens habet contentum. & sm hunc modum dicitur q locus habet locatum. & hoc est in prædicamento vbi. & vniuersaliter respectus in hoc prædicamento est conuersus illi, qui est in prædicamento habitus. Et forte fecit hoc, quia isti duo modi sunt propinqui, & quasi eiusdem generis. Est enim respectus comparationis inter continens & contentum. si igitur fuerit *comparatio continentis ad cõtentum, erit prędicamentum habitus: sed econuerso de vbi. Per primũ igitur sermonem intẽdebat primum respectum, & per exemplum alium respectum. & dicitur q multotiens vtitur hoc Arist. D.d. Et etiam dicitur habere, &c. i. & dicitur habere omne, quod habet deferens. delatum enim dicitur habere deferens, et quod prohibet delatũ à casu aut à motu. sicut dicit q domus habet tectum, & sicut dicitur q Versificatores dixerunt antiquitus cœlum habere angelum, qui defert cœlũ. D.d. & sm hunc modum, &c. i. q respectus inter ea inuenitur ex hoc, q continens impedit contentũ ut agat illud, quod naturaliter debet agere. sicut cyphus ne fluat, nisi igit contentio esset, tunc separaretur vnũ ab altero. D.d. Et species, quæ, &c. i. q numerus respectuum, qui demonstratur per habere, sunt sm numerũ respectuum, qui * demonstrãtur per hanc dictionem in. sed hic hæc præpositio, in, dignius dicitur de respectu contenti ad continens, & recepti ad recipiens. & hoc verbum habere dignius dicitur de respectu continentis ad contentum, & possidentis ad possessum.

*a. l. respectus.

*a. l. demonstrantur.

Vide, 4. Ph. tex. cõ. 25.

Caput Vigesimumquartum. De Ex aliquo.

EX aliquo esse vno modo dicitur ex quo, vt ex materia est. & hoc dupliciter, aut sm primum genus, aut sm vltimã speciem. vtputa omnia liquabilia quodam modo quidem ex aqua sunt, quodã modo vero ex ære, statua est. Vno modo dicitur ex primo mouente principio. vt ex quo pugna: ex conuicio. quia hoc pugnæ principium. Vno modo ex composito ex materia, & forma. sicuti ex toto partes, & versus ex Iliade, & lapides ex domo. finis nanq; est forma: perfectum vero, quod habet finem. Quædam vero tanquam ex parte forma. vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento. aliter nanq; hoc, atq; statua ex ære. ex sensibili nanq; materia composita substantia est. forma quoque ex materia. Quædam itaq; ita dicuntur. quædam, si quis horum modorum sm aliquam partem sit. vt ex patre & matre proles, & ex terra plantæ, quia ex aliqua eorum parte. Vno modo, post quod tẽpore. vt ex die nox, & ex sereno tempestas. quoniam hoc post illud. Horũ autem quædam, eò q habent mutuam trãsmutationem, ita dicunt, sicuti & quæ nunc dicta sunt. quædam, eò q solum sm tempus consequentur. vt ex ęquinoctio facta est nauigatio, quoniam post æquinoctium facta est. & ex Bacchanalibus Thargelia, qa post Bacchanalia.

Thargelia, ludi in honorem Apollinis.

Ex aliquo dicitur vno modo, sicut dicitur aliquid esse ex materia. & hoc dicitur duobus modis, aut sm primum genus, aut secũdum vltimam formam. sicut forte dicitur q omnia liquabilia sunt ex aqua, & forte dicitur sicut idolum est ex cupro. hoc. n. est ininiũ contrarietatis. Et alio modo illud, quod est compositum ex materia & forma. vt partes ex toto, aut metrum carminis, sicut metrum versuum, qui dicuntur Iliades, & sicut lapides ex domo. forma. n. est complementum: & complementum est illud, quod habet cõplementum. Et quodam dicitur sicut forma ex parte, & sicut homo est ex bipede. & etiam alio modo, sicut idolum ex cupro, quia est ex materia sensibili, aut substantia sensibili. & etiam sicut forma, quæ est elemẽtum formę. Quædam igitur istorũ dicuntur his modis. & quędam, quando quædam partes istorũ fuerint

alicui

alicui istarum specierum. vt filius ex patre & matre, & ex terra, et ex plãtis. sunt enĩ ex quibusdã partibus. Et alio modo, quæ sunt post in tempore. vt nox ex die, & pluuia ex sereno. sunt enim post illa. Et quædam istorũ dicuntur hoc modo illa, quæ habent potẽtiam transmutari adinuicem, sicut ista modo dicta. & quædam, quæ sequuntur se adinuicem in tempore tantum. sicut dicimus q ex meridie fit occasus solis, i. post meridiem. & dicimus quòd ex motibus Dionysiis fiunt Dionysia.

29 Cùm autem numerauit ſm quot modos dicitur habere, & in, vult modo numerare ſm quot modos dicitur ex; et d. Ex aliquo dicitur, &c. i. aliquid esse ex aliquo dicitur multis modis. Dicitur. n. sicut dicitur aliquid esse ex sua materia. & ista est significatio famosior ex significationibus ex. D. d. & hoc dicitur duobus modis, i. ex materia, ex qua dicitur aliquid esse, sorte est prima materia, quæ est tanq̃ genus altissimum. & forte est propinqua materia, quæ est vltimã formam hñs in generatione, s. quæ recipit vltimã formam. D. d. exemplum vtriusq;, & d. sicut forte dicitur, &c. i. materia remota est sicut aqua ĩ liquabilibus rebus, vt plũbo, cupro, ferro. ista enim dicuntur esse ex aqua. Materia autem propinqua est, vt idolum ex cupro. cuprum enim est illud, in quo existebat non esse contrariũ formæ idoli. & hoc intendebat, cùm d. hoc enim est initiũ contrarietatis, &c. i. hoc enim est primum subiectum recipiens formam idoli, & suam priuationem successiue. D. d. Et alio modo, &c. i. & dicitur ex, alio modo. sicut dicimus q partes sunt ex toto, & vniuersaliter sicut dicimus q manus est ex homine, & tale carmen ex tali metro. & ista sunt partes ſm quantitatem. istæ. n. partes sunt æquales toti in hoc, q vtrũq; componitur ex materia, s. partes & totum. sicut dicimus lapides ex domo. D. d. forma enim est complementum, &c. i. & dicitur q lapides sunt ex domo, quia forma domus est complementum domus, & domus est completa per complementum quod habet, & partes domus sunt ex domo, i. q partes domus fiunt ex domo per dissolutionem, & domus ex suis partib⁹ per compositionem, denudando à se suas formas, & recipiendo formam domus. D. d. Et quoddam dicitur sicut forma ex parte, idest & quoddam dicitur econuerso. s. totum ex parte, sicut homo ex bipede. D. d. & etiam alio modo, &c. idest q iste modus est generatio formæ ex materia, s. q hæc præpositio, ex, dicitur tribus modis, aut cõpositum ex materia et forma: aut partes ex toto: aut totum ex partibus. & ſm hunc modum videtur quasi reiterare primam intentionem. Et forte intendit quòd aliquid esse ex aliquo dicitur sic, q natura generati est natura illius, ex quo generatur. sicut dicimus q idolũ est ex cupro, i. q natura idoli est natura cupri. Deinde d. Quędam igitur istorum, &c. i. q quædam eorum, quę dicuntur esse ex aliquo, dicũtur duobus modis: quorum vnus est vt aliquid sit ex toto alicuius. sicut dicimus animal sanguineum esse ex carne. tota enim caro concluditur in animali sanguineo. filium autem esse ex patre & matre dicimus, quia est pars eorum. & similiter est ex terra, & ex plantis. & intendit per plantas nutrimentum. D. d. Et alio modo, &c. i. & ista pręposition, ex, vtitur transumptiue in loco huius prępositionis post, vt dicitur nox est ex die, non ita q dies sit materia noctis aut pars, sed qa nox est post diem. D. d. Et quædam istorum dicuntur hoc modo, &c. i. & omnes intentiones, quæ significantur per hanc præpositionẽ, ex, concluduntur duobus modis. quorum vnus est in quibuslibet duobus, quorum alterum trãsmutatur in alterum, transmutatum enim dicitur esse ex eodem, de quo transmutatur. Materia igitur transmutat̃ ad compositum & ad formam, & compositum etiam trãsmutatur ad materiam, & totum transmutatur ad partes apud suam corruptionem & generationem partium, et partes transmutantur ad totum apud generationem totius. Tempus autem dicitur successiue. res autẽ, quæ sequuntur se adinuicem, dicuntur esse ex se adinuicem. sed ista pręposition, ex, significat ĩ hoc loco idem, quod significat post. D. d. & dicimus q ex motibus, &c. i. q post motus alicuius fuit quidam, aut mouebatur. & secundum hunc modum dicimus quòd motum est ex eo, ex quo est, & ad quod est.

Famosior ex significationib⁹ ex, ẽ q̃n aliquid dr̃ esse ex aliq̃, tãq̃ ex materia.

Primo Phy. 78. 80.

Secund⁹ modus.

Id ẽ supra t. cõ. 3. & 2. Phy. 31.

Tertius modus.

Quartus modus.

Vide Quinto Phys. 11.

Caput Vigesimum quintum. De Parte.

Vide Auer. in Epi. Tra. primo.

PArs dicitur vno quidem modo, ĩ quod quoquo modo quantum diuidi potest. semper enim quod à quanto, prout quãtum, aufertur, pars illius dicitur. vt duo pars trium quodam modo dicitur. Alio modo, ex his ea dũtaxat, quæ metiuntur. quare duo quodam modo quidem sunt pars trium, quodam modo vero non. Item in quæ forma absq; quanto diuidi potest, hæc quoq; partes eius dicuntur. quare species generis aiunt partes esse. Item in quæ aliquid diuiditur, aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formam habet, vt sphæræ æneæ, aut ænei cubi & ipsum æs pars. hoc autem est materia, in qua forma, & angulus pars. Itẽ quę in ratione vnumquodq; significãte sunt, hæc quoq; pars totius sunt. quare genus pars ẽt speciei dicitur. aliter vero species generis pars est.

Pars dicitur vno modo, in quo possibile est quantitatem diuidi quoquo modo. quod autem diminuitur ex quantitate, ſm q est quantitas, semper dicitur pars illius, ex quo diminuitur. sicut dicitur q duo sunt pars triũ quoquo modo. Et alio modo dr̃ illud, quod numerat ista tantum. & ideo forte dicitur q duo sunt pars trium, & forte non. Et etiã illud, in quo possibile est formã diuidi absq; quantitate, dicuntur etiam partes. & ideo dixerunt q formæ sunt partes generis. Et etiam illa, in quę diuiditur aliquid, ex quibus componitur totum aut forma, aut habens formam. sicut sphæra cupri. cuprum. n est pars illius. & hæc est materia, ĩ qua forma est. & angulus etiam est pars. Et etiam illa, quę sunt in definitione, quæ significant vnamquanq; rerum, sunt etiam partes totius. & ideo dicitur quòd genus est pars formæ.

Idest q pars dicit̃ multis modis. Vno modo illud, in quod diuiditur quantitas, secundum quòd est quantitas aliquo modo diuisionis. illud enim quod cum diuiditur à quantitate, diminuitur quantitas, ſm q est quantitas, dicitur pars illius. Et d. quoquo modo, pręseruando se à parte mensurante. Dicitur enim q duo 30

Idem supra 18. & 1. Ph. 15.

sunt

sunt pars trium, & tria pars quatuor, & nullũ istorum mensurat totum. D.d. Et alio modo dicitũ illud, quod numerat, &c. i. & dicitur pars alio modo illud istorum, quod numerat, aut mensurat illud, cuius est pars. & ideo forte dicitur ꝙ duo sunt pars trium, & forte non, cùm non numeret tria. Pars igitur ſm quãtitatem alia est mensurãs, alia non. & Geometræ vtuntur hoc nomine pars de parte mẽsurante. D. induxit tertium modum, & dixit. Et etiam illud, in quod possibile est formam diuidi, &c. i. & dicitur pars etiã illud, in quod diuiditur forma, ſm ꝙ est forma. & ista diuisio est ſm qualitatem non ſm quantitatem: & est formarũ compositarum, quæ diuiduntur in formas, vt formæ, quę sunt genera, quæ diuiduntur in formas, quæ etiã sunt differentiæ illorum generum. D.d, Et etiã illa, in quę diuiditur aliquid, i. et dicuntur partes illæ, in quę diuiduntur cõposita ex materia & forma, s. materia & forma. dicitur. n. ꝙ sphæra cupri diuiditur in cuprum & in sphęricitatẽ. & hoc est aliud à primo. in primo enim diuiditur forma in formam, vt species in genus: hic autem aliquid diuiditur in formam & materiam. D. d. & hæc est materia, ĩ qua est forma. i. ꝙ diuisio alicuius in materiam & formam est alio modo à diuisione speciei in formam communem et propriam. D.d. & angulus etiam est pars. Potest autem intelligi sic, & angulus etiam est pars figuræ duobus his modis, quantitate, s. & qualitate. Vel sic, etiam angulus diuiditur in angulos, diuisio enim anguli in angulos est ſm quantitatem & qualitatem, & ideo dubitauerunt quidam, in quo genere magnitudinis continetur angulus, adeo ꝙ quidam eorum fecerunt illum quartum genus, & dixerunt genera magnitudinum esse quatuor, corpus, superficiem, lineã, & solidum. D. induxit quintum modum partiendi, & d. Et etiam illa, quæ sunt in definitione, &c. i. & etiam illa, ex quibus componuntur definitiones significantes quiditatem cuiuslibet rei, dicuntur etiam partes definiti & definitionis. & ideo genus dicitur pars formæ. & ideo dicimus ꝙ genus est pars formarum specierum. forma enim speciei diuiditur in genus & differentiam. Hic autem est modus quintus, quia forma, ſm ꝙ est genus & differentia, differt à formis, secundum ꝙ sunt formæ. illas enim esse genus, aut differentiam est accidens, quod accidit eis.

Secundus.

Pars quantitatiua duplex est.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Forte, vel sit gña & dñæ, differũt a sp̃tis, vt sunt formę tantũ. illas. n. esse gen⁹, aut differentiã accidit eis. Vide 7. Me. com. 46. Vide Auer. in Epi. Tra. primo.

Caput Vigesimum sextum, De Toto.

TOtum dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur. Et quod continet contenta, vt vnum quid illa sint. hoc autẽ dupliciter. aut enim vt vnũquodq; vnum, aut ex his illud vnum. ipsum enim vniuersale, & quod omnino vt totum quippiã ens dicitur, sic est vniuersale, vt multa continens, eò ꝙ de singulis prædicatur, & vnum omnia sunt singula. vt homo, equus deus, quoniam omnia animalia. Cęterũ continuum & finitum, cùm è pluribus inexisten-
2 tibus vnum quid sit, maxime quidem potentia, non actu. horum autem ipsorum, magis quæ natura, quam arte talia sunt: sicut & de vno dicimus, tanquam totalitas vnitas quædam sit. Item, cùm quãtum habeat principiũ medium, & vltimũ, quorumcũq; positio non facit differentiam, omne dicitur: quorũcunq; vero facit, totum: quæ autẽ ambo facere contingit, & omne, et totum. Sunt autẽ hęc, quorum natura quidem eadem manet in trãspositione, forma vero minime, vt cera, & vestis. etenim totum & omne dicuntur. ambo nãq; habent. Aqua vero, & quæcunq; humida, ac numerus, omne quidem dicuntur: totus vero numerus, totaq; aqua non dicuntur, nisi translatione. Omnia vero dicuntur, de q̃bus omne tanq; de vno, de his omnia, vt de diuisis, omnis hic numerus, omnes hæ vnitates.

Totum dicitur illud, à quo nõ diminuitur aliqua pars eorum, quorum dicitur totum. Et dicitur totũ naturaliter continens ad contentum, ita ꝙ contenta sunt vnũ. & hoc duobus modis. aut sicut vnaquęq; rerum est vnũ, aut sicut vnum istorum. totum enim, et illud, quod dicitur vniuersale, est vniuersale, sicut aliqua, quæ continent plura, & prædicatur de particularibus, & erunt omnia vnum, sicut pars. sicut in homine, & equo. ambo enĩ sunt animal. Continuum etiam, & infinitum est, cùm fuerit aliquod vnũ ex pluribus existentibus in eo, maxime in potentia, & si non aliquo actu etiam. & plura istorum, quę sunt talia naturaliter, aut artificialiter, sicut diximus de vno. & vnitas est aliqua vniuersalitas quãtitatis. Et, cùm habeat initiũ, & medium, & vltimum, omnia, in quorum situ non est diuersitas, dicuntur omnia: & omnia in quorũ situ est diuersitas dñr totum: & oĩa, in quibus est possibilis vtraq; dispositio, dicitur omne, & totum. Ista igitur sunt omnia, quorum natura in sua dispositione immutatione, in forma autem non. sicut cera & pix, quæ dicuntur totũ, & vniuersum, quia habent vtranq; dispositionem. Aqua autem, & vnumquodq; humidorum, & numerus dicuntur omne: & non dicitur esse totus numerus, & tota aqua, nisi transumptiue. Et dicuntur omne illa, de quibus dicitur omne, sicut congregatum dicitur de vno, sicut dicitur in discretis collectio istorum modorum, & omnes istę vnitates.

Idest, Totum dicitur multis modis. quorũ vnus est illud, à quo non diminuitur aliqua pars, in quarum respectu dicitur totum, totum enim est totum partium. D.d. Et dicitur totũ naturaliter, &c. i. & dicitur totum naturaliter & primum, cùm continens & contentum in eo est vnum. D.d. & hoc duobus modis, i. & hoc vniuersale, quod est continens dicitur duobus modis. quorum vnus est, sicut dicimus in vnaquaq; rerũ demonstratarum, quod est totum, quando ab ea non diminuitur aliqua pars suarum partium. Secundum autem dicitur per similitudinem, & est vniuersale. & hoc intendebat, cùm d. aut sicut vnum istorum, i. aut illud, de quo dicitur hoc nomen ſm similitudinem. Deinde incepit declarare modum similitudinis inter vniuersale & totum, & d. totum enim, & illud, quod dicitur vniuersale, &c. i. totũ enim & vniuersale sunt similia; ex eo quòd vniuersale cõtinet particularia, quẽadmo- 31

Totũ ꝯtum.

Totum naturale.

Silitudo inter vle & pticulare.

Idem. 1. Ph. com. 4.

Secunda significatio.

dum totum continet partes. D.d. & prædicatur de particularibus, i. et assimulatur toti, quia prędicatur de particularibus, & facit ea vnum modo simili vni particulari, s. q totum facit partes adunatas. vt homo, & equus, qui sunt vnum in animalitate. Deinde d. Continuum enim, &c. idest, & totum, quod dicitur de continuo finito, s. discreto ab alio, dicitur totum & vnum, cùm fuerit ex pluribus, quę in maiori parte existunt in eo in potentia, aut propè potentiam. & hoc intēdebat, cùm d. & si non aliquo actu. & quādoq; dicitur totum de illo, in quo sunt partes in actu, sed continuę aut contiguæ. D.d. & plura istotum, &c. idest, & istorum dicitur totum magis omne, cuius partes sunt continuę naturaliter, aut artificialiť. sicut dicimus de vno, quod dicitur de continuo. Deinde d. & vnitas est aliqua vniuersalitas quantitatis, &c. idest & etiam totum & vnum sunt similia, quia vnitas est quasi aliqua vniuersalitas quantitatis. & intendit vnitatem, quæ dicitur de continuo. est enim, quasi totum continens partes. Deinde d. Et, cùm habeant initium, & medium, &c. idest, & cùm in partibus, ex quibus est totum, est primum & medium & vltimum, tunc tota, in quibus nō accidit formas diuersari propter diuersitatem situs partium, diciītur omnia: et in quibus accidit diuersitas in forma propter diuersitatem situs partium, dicitur totum. & ista sunt sicut res compositæ ex partibus diuersis in figura & quantitate. &, cùm fuerint diuersa in situ, corrumpetur forma in situ totius, & natura partis, sicut est dispositio in partibus animalium. Deinde d. & omnia, in quibus est possibilis, &c. Et, cū dixit istos modos, dedit exempla eorum, & d. Ista igitur sunt omnia, &c. idest, & illa, in quibus inuenitur vtraq; dispositio, sunt illa, quorum partes cùm trāsmutantur in situ, remanebit natura eorum obseruata in substantia: in figura autem diuersantur, sicut cera, & pix. cera autem remanet cera, partibus mutatis, sed figura diuersatur. De istis igitur, sicut dixit, dicitur totum, & omne, quia habent dispositionem vtranq;, scilicet transmutationem: & non transmutationem, quando situs partium adinuicem mutatur. D.d. Aqua autem, &c. idest, aqua autem, & omnia humida, & numeri dicuntur omne. forma enim aquæ non diuersatur per diuersitatem situs partium, s. per mutationem locorum earum adinuicem. D.d. & non dicitur omne, &c. i. & non dicitur iste numerus est totum, aut congregatum, neq; in aqua, & vniuersaliter in carentibus toto, nisi transumptiue. D.d. Et dicuntur omne, &c. i. & vēr illud, de quo dicitur omne, s. rei veritate est illud, in quo significat omne illud, in quo significat collectio. sicut dicitur q numerus est collectio vnitatum.

Tertius modus totius.

Caput Vigesimum septimum. De Mutilo.

Vide Auer. in Epi. Tra. prio sub nomine de imperfecto.

MVtilum dicitur quantorū non quodcunq;, sed & diuisibile, & totum illud sit oportet. Duo etenim non sunt mutila, altero ablato vno. nō enim æquale mutilamen & reliquum vnquam est. nec omnino numerus vllus. substantiam nanque manere oportet. si calix mutilus, adhuc oportet esse calicem. numerus vero non amplius idem. Et ad hæc etiam, si partium dissimilarium sint, nec hæc omnia. numerus etenim est, vt etiam dissimilares habeat partes, vtputa binarium & ternarium. Cæterum nihil omnino eorum, quorum positio differentiam non facit, mutilum est, vt aqua vel ignis: sed oportet talia esse, quæ secundum substantiam positionem habent. Item continua. harmonia nanque & ex partibus dissimilaribus est, & positionem habet, mutila autem non fit. Et ad hæc nec illa, quæ tota sunt cuiuscunq; particulæ priuatione, mutila sunt. non enim oportet, nec quę principales ipsius substantiæ, nec vbicunque existentes. vt si perforetur calix, nō mutilus, sed si ansa, aut extremum aliquod. hō quoq;, non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem: & hāc non omnem, sed quæ tota ablata nō habeat gñationem. quare calui, nō mutili.

Et quantum dicitur diminutum mēbrum, & non quolibet modo, sed oportet vt illud sit aliquid nō distinguibile. Et dicere duo, quando ab eis diminuitur vnum, non dicitur diminutum membrum. quoniam diminutū membrum non est æquale membro, neq; dicitur æquale in aliqua hora, neq; in aliqua partium numerorum omnino. substātia autem oportet vt permaneat. quoniā, si ab arca diminuitur membrum, & arca permanet. numerus autem non est idem. Ercum hoc, quod narrauimus, & si fuerint cōsimilium partium, neq; sunt omnia etiam. numerus enim permanet, ergo habent partes non consimiles, vt duo, tria, & alia. Et vniuersaliter omnia, ex quorū situ non fit diuersitas, nō fit ex eis aliquod diminutum membrū, vt aqua et ignis, sed oportet vt ista sint sicut habentia situm in substantia. Et etiam vt sint continua. compositio. n. est ex non consimilibus partibus, & habent situm etiam, sed non est membri diminuti. Et cum hoc & non erunt omnia, quæ sunt per suum vniuersum, neq; illa, quæ carent aliqua parte, sunt diminuta membris. non. n. dicitur diminutum membrum, quando diminuitur aliquid ex eis, quę sunt substantiæ in rei veritate, neq; vbicunq; fuerit ex locis. sicut arca, cùm perforatur, non dicitur diminuta à membro, sed cùm diminuitur, aut aure, aut aliquo extremorum. homo etiā, non quando diminuitur caro, aut splen, sed quādo diminuitur aliquod extremum: & hoc etiam non oē, sed illud, quod cûm extrahitur totū, non gñatur. & ideo caluities non est diminutio membri.

Idest, & dicitur in eis, quæ sunt ex quantitate diminutum membrum. sed hoc non dicitur simpliciter, sed quādo diminutum, & diminutio fuerint in dispositionibus terminatis. D. incœpit dicere illas dispositiones, & d. sed oportet vt illud, &c. i. & vna illarū determinationum est, vt diminutio nō sit innata diuidi à diminuto. & ideo, qm̄ pili diuiduntur ab homine, et plumæ ab auibus, non dr̄ diminuta in mēbris. D. d. Et dicere duo, &c. i. & cū aliqd fuerit cōpositum ex duabus partibus, ex quo altera diminuiť, nō dr̄ diminutū membro: 32

membro: oportet enim ut sit compositum ex pluribus duabus partibus. Deinde d. causam, & d. quoniam diminutum membrum, &c. idest, quoniam compositum ex duobus, quando ab eo diminuitur alterum, tunc diminutum est æquale diminutioni, & talia non dicuntur diminuta. Deinde d. neq; aliqua partium numerorum omnino. potest intelligi, et non dicitur diminutum membro in eo quòd est de quantitate discreta omnino, & si diminutum non sit æquale diminutioni. ver. gr. quòd quando ex tribus diminuitur vnum, non dicitur quòd est diminutum membro. D. d. substantia autem, &c. i. et diminutum membrum non dicitur diminutum membrum, nisi quãdo nomen & forma eius non sunt amissa per diminutionem illius partis, sed forma dicitur permanere, & diminutio est tantum in numero, non in substantia, vt cùm ab arca diminuitur aliqua pars, per cuius diminutionem arca non debet amittere nomen. & similiter est de homine, scilicet quòd non dicitur diminutum membro, quando diminuitur ab eo ex membris illud, per quod sit homo. Deinde d. Et cum hoc, quod narrauimus, &c. idest & cum istis dispositionibus narratis non dicitur étiam diminutum membro, nisi dum sit ex corporibus consimilium partium. quoniam, quando ab eis diminuitur aliqua pars, tunç illud, quod remanet, potest diuidi in numero partium, in quas diuiditur totum, vt existimatur. ver. gra. quòd, si ab aqua, quę existimatur diuidi in tres partes, diminuitur aliqua pars, possibile est vt illud, quod remanet, diuidatur in tres partes: & diminutum membro est illud, cuius numerus non remanet. D. d. ergo habent partes non consimiles, &c. i. necesse est ergo vt diminutum membro habeat partes non consimiles, aut vt duas partes, aut tres. Deinde d. Et vniuersaliter, &c. i. & vniuersaliter oportet diminutũ membro vt nõ sit ex eis, ex quorum situ partium non accidat diuersitas in forma, vt aqua & ignis. quoniam, quando partes talium diuersantur in situ, non diuersabuntur formæ econtrario eis, quæ sunt composita ex partibus non consimilibus. Deinde d. sed oportet vt ista sint, &c. i. sed oportet vt talia sint composita ex partibus habentibus situm, & situs intrat earum substantiam, idest est necessarius ad earum esse, sicut hepar. quoniam unum eorum, ex quibus constituitur, est suus situs ex membris vicinantibus. D. d. Et etiam vt sint continua, &c. i. & etiam est necessarium, vt partes non consimiles sint cõtinuæ adinuicem. qm̃ cùm nõ fuerit cõtinuę adinuicẽ nõ erit ex eis totũ, neq; aliquid vnũ. D. d. cõpositio. n. &c. i. & põt intelligi sic. cõposita. n. ex non cõsimilibus hñt situm: sed non dñr diminuta à mẽbro, nisi fuerint continua. D. d. Et cum hoc, &c. idest neque omnia, quæ existunt secundum totum, ex quibus diminuitur aliquod membrum, quodcũq; membrum sit, dicuntur diminuta. illud enim membrum potest eẽ tale, ex quo constituitur illud totum, vt cor in animali. Deinde d. neq; vbicunq; fuerit, &c. idest neq; in quacunq; quantitate fuerit diminutio, neq; in quocunq; loco dicitur diminutum membrum. vt arca perforata. perforatio enim est diminutio, et non dicitur esse diminuta membro. Deinde d. sed cùm diminuitur, aut aure, etc. idest quãdo diminuitur aliquod membrum organicum secundum totum, non fit diminutio in quãtitate. & ideo d. non quando diminuitur caro, aut splen. idest quoniã quando caro, aut splen diminuitur, non dicitur diminutum membro, sed cùm diminuitur aliquod extremum. Deinde d. & hoc etiam non omne, &c. idest, et non omne extremum, quando diminuitur, dicitur esse diminutum membro: sed illud extremum, quod cùm abscinditur, non rectum generatur. Deinde d. & ideo caluities, &c. idest neque etiam omne, quod non potest regenerari, dicitur diminutum membrum, sicut caluities in homine.

Caput Vigesimum octauum. De Genere.

GEnus dicitur, hoc quidem, si generatio eorũ, quæ eandem spẽm hñt, continua sit. vtputa dicitur quousq; genus hominum sit, quia donec eorum generatio continua sit. Hoc vero, à quo sint primo ad esse mouente. ita enim Græci genere, alij vero Iones dicuntur: eò quòd illi quidem à Græco, hi vero ab Ione primo generante sunt. & magis qui à generante, quam qui à materia. dicũtur etenim à fœmina genere, vt à Pyrrha. Item vt superficies figurarum superficialium genus, & solidum solidarum. quęq; enim figurarum, hęc quidem superficies talis, illa vero solidum tale. hoc autem est, quod subiectum differẽtijs est. Item, vt in ratioibus quod primum inest, quod dicitur in eo quod quid est, hoc genus, cuius differentiæ dicuntur qualitates. Genus itaq; toties dicitur. hoc quidem secundum generationem continuã eiusdem speciei, hoc vero secundum primum mouens eiusdem speciei, hoc autem vt materia. cuius enim differentia, & qualitas est, hoc est subiectum, quod dicimus materiam. Diuersa autem genere, quorum primum subiectum diuersum est, & non resoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem. vtputa forma, & materia diuersa genere. Et quæcunq; secundum diuersam figuram prædicationis entis dicuntur. quædam enim entium quid est significant, quędam autem quale quid, quædam vero vt est prius diuisum. nec enim hęc resoluuntur in inuicem, nec in vnum quiddam.

Vide cõtra. Zim.

Diuersa genere.

Dicitur genus quoddam, qñ generatio rerum, quarũ forma est eadẽ, fuerit continua. vt dicitur, dum genus hoium fuerit, i. dum gñatio hoium fuerit continua. Et quoddã illud, ex quo sunt. & est primus motor in gñatione eorũ. & ſm hoc genus dr̃, q̃ quidam hoies sunt Hellini, & qdam Iocini: qm̃ qdam sunt ex Helino, & qdam ex Iocino primo patre. et denoiantur à patre magis q̃ à matre. genus etiã dr̃ de fœmina, sicut q noiatur à patre. Et etiã sicut plana superficies, quæ est genus figurarũ planarũ, & corpora corporaliũ. ois. n. figura, aut est plana superficies sicut hæc, aut corpora sicut hæc. & hoc est subiectum drĩarum. Et etiam omne, quod est vniuersaliter primũ, & est in eis, & dr̃ ſm quid, istud est genus, & est illud, cuius drĩę sunt qualitates. Genus igit̃ dr̃ ſm istos modos. quoddã ſm gñationẽ eiusdem formæ generatione continua, quoddam sicut primus motor similis in forma, &

ma,& quoddam ſicut materia. habens enim differentiam & qualitatem eſt ſubiectũ,quod dicitur materia. Et dicuntur diuerſa genere, quorum ſubiectum primum eſt diuerſum,& non alteratur vnum in alterum,neq; vtrunq; in aliud idem. ſicut forma & materia vnum in genere. Et omnia,quæ dicuntur alio modo de prædicamentis entis. quædam enim entia ſignificant quid, & quædam quale, & quædam quantum, ſicut prius fuit determinatum: quæ non alterantur ad idem,neque adinuicem.

33 Primus modus. — Idest,& dicitur genus multis modis: quorum vnus eſt de generatione continua eorum,quę ſunt eadem in forma. vt dicitur dum genus hominum fuerit, i. dum generatio hominum fuerit. Deinde dicit. Et quoddam,&c.ideſt & dicitur etiam generatio de primo patre,cui attribuitur tota generatio. D.d.& ſecundum hoc genus,&c.ideſt & ſecundum hunc modum dicit͂, quòd quidam homines ſunt ex tali genere,i.ex tali patre. Deinde d.& denominãtur à patre, &c, ideſt & homines attribuuntur proprie patri magis quàm matri. motor enim nobilior eſt materia. Deinde d. genus etiam,etc.i.et dicimus quòd mater dicitur genus: quoniam quandoq; homo attribuitur matri ſicut patri:& ſi magis patri. D.d.Et etiam ſicut plana ſuperficies,&c.ideſt & dicitur genus de illo,quod commune eſt rebus diuerſis in forma. ſicut dicimus,quòd plana ſuperficies eſt genus omnium figurarũ planarum, & corpus omnium corporum.omnis enim figura plana dicitur eſſe ſuperficies plana. & ſimiliter de corpore. D.d.Et etiam omne, quod eſt vniuerſaliter primum,ideſt & vniuerſaliter genus eſt primum vniuerſale in vniuerſalibus,ſ.quãdo duo vniuerſalia fuerint, primum eorum erit genus,& ſecundum ſpecies, ſcilicet quando fuerit in ſubſtantia eius. Et forte intendit hic genera generaliſſima,quæ ſunt prima ſimpliciter. Deinde d.& dicitur ſecundũ quid iſtud eſt genus, &c. ideſt & cùm dicitur quid eſt genus, dicetur eſt illud, quod recipit qualitates. Et d.hoc,quia iam deſcripſit genus, & eſt illud, quod diuiditur per differentias. Deinde d.Genus igitur dicitur,&c.ideſt genus igitur dicitur vniuerſaliter tribus modis. quorum vnus eſt de generatione continua eiuſdem formæ. ſecundus de proprio patre,quia generat res conſimiles in forma:& ideo dicitur genus,ſcilicet quia facit genus. tertius de materia,genus enim eſt illud, quod recipit differentias & qualitates,& tale eſt materia. Deinde d.Et dicuntur diuerſa,&c.i.& illa,quæ dicuntur diuerſa genere, ſunt quæ ſunt diuerſa ſecundum ſubiectum, & in materia remota. & iſta non alterantur adinuicem, neque ad aliud idem. quæ enim alterantur adinuicem habent eandem materiam:& quæ alterantur ad aliquid idem, habent illud idem pro materia. D.d.ſicut forma & materia vnum in genere. ideſt ſicut ex materia & forma fit vnum. D.d. Et omnia,quæ dicuntur,&c.ideſt,& omnia prædicamenta ſunt talia in genere. quædam.n. ſignificant ſubſtantiam,& quędam quantum,& quędam quale. & iſta non collocantur in eadem natura: non.n.alterantur adinuicem,neq; alterant͂ ad vnum.

Motor nobilior eſt materia. Idem. 1. de Ala. tex. cõ. 19. Secundus.

Tertius.

Gen⁹ aſſiſ̃l materiæ. Id̃ 1. Me. 17. & 9. Me. 41. & 12. Met. 10. & 10. Me. 12. 24.

Quæ alterãt̃ adinuicẽ, hñt eãdem materiã. Idem. 1. de Gen. t. c. 41 & 53. & 1. ca. de ſubſtãtia orbis.

Caput Vigeſimum nonum. De Falſo.

FAlſum dicitur vno modo,vt res falſa. & huius,hoc quidem eò quòd non componitur,aut quòd impoſſibile ſit cõponi.quemadmodum dicitur diametrum eſſe commenſurabilem,aut te ſedere.horũ enim illud quidem ſemper, hoc vero aliquando falſum eſt. ſic.n.nõ entia hæc. Alio vero,quæcunq; ſunt quidem entia,apta tamen natura ſunt apparere,aut non qualia ſunt, aut quæ non ſunt. vt vmbra picturæ,& inſomnia.hęc enim ſunt quidem aliquid,ſed non ſunt ea, quorum faciunt imaginationem.res itaq; falſæ ſic dicuntur,aut eò quòd non ſunt,aut eò quòd imaginatio ab eis facta nõ entis eſt. Oratio vero falſa,prout falſa eſt, quæ non entium eſt. vnde omnis oratio falſa alterius eſt,quàm eius, cuius eſt vera. vtputa quæ circuli, falſa trianguli. Cuiuſq; vero oratio quodãmodo quidem vna,quę eſt ipſius quid erat eſſe, quodam modo vero multæ,quoniam idem quodam modo eſt ipſum,& ipſum paſſum. vt Socrates,& Socrates muſicus. falſa vero oratio nullius eſt ſimpliciter oratio. Quare Antiſthenes inſcite putabat, nihil ducens dignum dici, niſi propria ratione vnum de re vna. ex quibus accidebat non eſſe contradicere. ferè autem, neq; mentiri. eſt autem vnumquodq; dicere, non ſolum ſua ratione,ſed etiam ea,quæ alterius eſt,& falſe quidem omnino, quodam autem modo etiam verè. quemadmodum octo dupla ſunt,ratione dualitatis. Quædã igitur ita falſa dicũtur. Homo vero falſus, q promptus tales eligit orationes, non propter aliqd aliud,ſed propter idipſum,& qui alijs talium orationum cauſa. quemadmodum res falſas eſſe dicimus, quæ falſam imaginationem faciunt. Vnde oratio, quæ apud Hippiam eſt, ſophiſtica eſt, quòd idem ſit mendax & verax. Eum nanq;,qui poteſt mentiri, accipit vt mendacem. hic vero ſapiens & prudens eſt. item eum, qui ſponte prauus eſt, meliorem ait. hoc autem falſum per inductionem accipit. qui enim ſponte claudicat, melior eſt eo, qui inuitus, claudicare dicẽs, pro imitari. nam ſi, claudus ſponte, eſſet peior fortaſſis. quemadmodum in moribus & hoc.

Falſum dicit̃ vno modo, ſicut aliquod falſum. quoddam, quia eſt cõpoſitum, aut quia eſt impoſſibile componi. ſicut dicitur q diameter eſt ſymeter coſtæ, aut te ſedere. illud.n. ſemper eſt falſum, hoc autem in aliquo tempore. & iſta non ſunt idem. Et quædam, ſicut illa, quæ non apparent, ſicut ſunt in natura, aut apparent quæ non ſunt. ſicut vmbræ imaginatę, & ſomnia. iſta enim ſunt aliquid, ſed non ſunt illa, quæ imaginantur. res enim dicuntur falſæ ſm hunc modum, aut quia nõ ſunt, aut quia imaginatio non eſt alicuius. Et dicitur ſermo falſus ille ex eis, quæ non ſunt,

secundum quòd est falsum. et ideo oīs sermo, qui dicitur de alio, est falsus præter illum, qui dicitˀ de eo, cuius est verus. sicut sermo circuli, qui est falsus de triangulo. Et definitio cuiuslibet rei, quæ significat essentiam rei, forte est sicut vnum, & forte est sicut plura. sunt enim cum passiuis idem, et sunt idem quoquo modo. vt Socrates, et Socrates musicus. sermo autem falsus non est sermo alicuius. Et ideo Antisthenes opinabatur quòd non oportet aliquid dicere omnino præter illud, quod dicitur proprio sermone, qui est vnius ex vno. et accidit ex hoc vt sermo non sit omnino, neq; falsum etiam possibile. possibile est enim dicere quodlibet esse falsum omnino non secundum suam definitionem tantũ, sed secũdum definitionem alterius etiam aliquo modo. et alio modo possibile est ipsum dicere verum. & sicut octo, qui est multiplicatio per definitionem duorum. Quædam igitur dicunˀ falsa hoc modo, & sunt omnia, quę faciunt imaginari falsa. Et ideo dicitur in quodam sermone ꝙ falsidicus, & veridicus sunt idem. Accipit enim falsum illud, quod potest falsificare, & iste est intelligens, apud quem est cognitio. & etiam accepit ꝙ faciẽs malum sponte est melior. & hoc est falsum. et ipse accepit hoc ex sermone sequẽti, & est quòd qui humiliatur sponte, est melior, q̃ ille, qui humiliatur vi. & dico hoc modo similitudinis. & si non, ille qui humiliatur sponte est peior, sicut illa, quæ dicuntur in moribus.

34
Vide primo Cæli, 119.

Idest & falsum dicitur, quod non conuenit descriptioni rei possibilis: & est opinari aliquid econuerso eē ei, quod est. & hoc duobus modis, aut possibile vt reuertatur verũ. v.g. cùm dicimus ꝙ Socrates est stans, quando Socrates est sedens. hoc enim falsum potest redire in uerum. aut impossibile. sicut dicimus ꝙ diameter est symeter costæ. D.d. & ista non sunt idẽ, &c. et intendit ꝙ falsum possibile, & falsum impossibile sunt duæ naturæ diuersæ. D.d. Et quædam, sicut illa, &c. idest, & falsum dicitur etiam de rebus, quæ imaginantur sm ꝙ non sunt in esse, aut nõ sunt omnino. Et iste modus falsitatis est in intelligere, et primus in credere. D.d. sicut vmbræ imaginatę, & somnia, i. sicut illud, quod imaginatur in somnijs, & in vmbris rerum, scilicet ipsas esse res. D.d. ista enim sunt aliquid, &c. i. istæ enim imaginationes sunt aliqua existentia in ītellectu: sed illud, quod imaginatur ex eis, non existit extra animam. D.d. res enim dicuntur falsæ, &c. idest, & falsum dicitur duobus modis. In fide autem est opinari illud, quod non est quod est, aut econuerso, s. falsum, quod est in compositione. Intelligere autem est vt aliquid intelligatur, non secũdum quòd est, aut intelligatur illud, quod non est. D.d. Et dicitur sermo falsus, &c. i. & dicitur falsum de sermonibus veris, cùm dicuntur non de illis, de quibus veridicant, ut definitio circuli, quæ falsat in triangulo, & in omni figura, quæ est præter circulum. Et quasi intendebat ꝙ falsum intelligendo aliquid est duobus modis. uno modo, qui omnino non veridicat, & est falsus essentialiter. & alio modo, qui veridicat, quando prædicatur de illo, cuius est definitio, & si prædicetur de alio erit falsum. & hoc est falsum quasi per accidens. Deinde d. Et definitio cuiuslibet rei, &c. idest & dictiones, significantes essentiam, & substantiam rei, quandoque significant de definito vnam intentionem, & sunt definitiones substantiarum: & forte significant ex re plures intentiones vna intentione, & sunt definitiones accidentium. In definitionibus enim accidentium sumuntur subiecta, in quibus existunt. vnde definitiones eorum componuntur ex pluribus natura vna. & ideo dixit. sunt enim cum passiuis, &c. idest accidẽtia enim, & eorum receptibilia sunt idem quoquo modo. & ideo habent definitionem aliquam; vt post declarabitur. Deinde d. vt Socrates, &c. idest vt definitio Socratis musici, quæ componitur ex Socrate & musico. D.d. sermo autem falsus, &c. idest & definitiones falsæ essentialiter, quæ nõ sunt definitiones omnino alicuius. Deinde d. Et ideo Antisthenes opinabatur, &c. i. & ideo opinabatur quòd non debet aliquid definiri omnino, neque significari nisi per vnicam dictionem, quę significet ex eo vnicam intentionem. & opinabatur quòd verum est vnius cum vno. vnde omnino definitiones intentionum vniuersalium non veridicantur de proprijs. Deide d. & accidit ex hoc, &c. idest sed accidit ex hoc vt non inueniatur sermo falsus omnino, neq; verus. & dicit hoc, quia sermo, qui est genus veri & falsi, est ex compositione. &, cùm compositio non fuerit, non erit verum & falsum. Deinde d. possibile est enim, &c. idest, contingit enim secundum hunc sermonem vt omnia sint falsa non ex suis definitionibus tantum, sed ex definitionibus aliorũ, ex eò quòd omnes definitiones componuntur ex pluribus. Deinde d. & alio modo possibile est, &c. idest et, cùm dicimus quòd definitiones eorum falsant de aliquo non est verus sermo: sed quoquo modo falsant, et quoquo modo veridicant. vt octo, in cuius definitione accipitur definitio duorum, cùm dicitur quòd fit ex multiplicatione duorum per quatuor: & quoquo modo non veridicant: duo enim aliud est ab octo. Deinde d. Quædam igitur dicuntur falsa, &c. i. quædam igitur eorum, quæ dicunˀ falsa, dicuntur falsa quia falso intelliguntur: & quædam, quia falso credũtur. Deinde d. Et ideo dicitur in quodam sermone, &c. i. & ideo quidam homo fecit falláciam in hoc sermone, & d. quòd ille, qui veridicat, & falsificat in eodem, est idem homo. Deinde respõdit, & d. Accipit enim falsum, &c. idest & causa deceptionis istius hominis est ī hoc, quod d. ꝙ verum est idem quod falsum est, quia putauit quòd verum potentia et actu est idem, & similiter falsum. &, cũ acceperit actũ loco potentiæ, imaginatus est quòd falsum in potentia & actu idem est. Deinde d. & iste est intelligens, &c. idest & ille, qui falsidicat in potentia, est intelligens & cognoscens: qui autem falsidicat in actu, non habet cognitionem. Dẽide d. & etiam accepit, &c. idest & similiter iste homo accepit quòd qui facit malum sponte est melior, quàm qui facit malum vi. ergo qui facie malũ sponte, est melior q̃ qui facit malum vi. D.d. & ipse accepit hoc, &c. i. & ipse ratiocinaˀ sup hoc ex inductione, dicendo ꝙ qui humiliaˀ sponte, est melior, q̃ qui humiliaˀ vi. & hoc est falsum. D.d. & dico hoc modo similitudinis. i. ꝙ agere malum sponte est peius. quia quod agitur sponte est magis perfectum in similitudine inter ea, quę aguntur sponte, scilicet quòd actio eorum perficitur, siue fuerit bona, siue mala. Deinde dicit. & si nõ, &c. idest & dicere quòd omne, quod agit sponte, est melius, est falsum. quod enim agit malum sponte, est peius quàm quod agit vi, vt dictum est in Ethica.

Secund' modus.

Documẽtũ.

Definitiões accĩtiũ non signãt vnã materiã. Vide 7. Meta. 17. & 19 & 5. Met. 14.

Septimo Met. t. c. 12. 14. 17 18. & 19.

Contra Antisthenem.

Sermo, q est gen' veri & falsi, ẽ ex cõpõne. Vide 3. de Ala. 21.

Quod agit malum sponte, ẽ peius q̃ qd agit vi. De hoc vide 5. Ethic. diffuse.

Caput Trigesimum. De Accidente.

Vide Auer. in Epi. Tra. primo.

Accidens dicitur, quod inest alicui, & quod verum est dicere, non tamen neq; necessario, nec vtplurimum. vtputa si quis pro planta fodiēs fossam, inuenit thesaurum. hoc itaq; accidēs fuit fodiendi fossam, thesaurum inuenire. nec enim necessario hoc ex hoc, aut post hoc, nec vtplurimum, si quis plantet, thesaurum inuenit. musicus quoq; fuerit quispiā albus: sed cùm nec necessario, nec vtplurimum hoc fiat, accidēs ipsum dicimus. Cùm igitur sit existens aliquid, & alicui, & horum quędam etiam alicubi, & qñq;, quod vtcunq; existit quidem, sed non propter id hoc, aut nunc, aut hic, accidēs erit. nec itaq; vlla causa determinata accidētis est, sed quæcunq; cōtingit. hęc autem indeterminata. vt abire in Æginam accidit, si non propter hoc euenit, vt illuc iret, sed à tempestate pulsus, aut à latronibus captus. factū fuit igit, & est ipsum accñs, sed ſm se, sed non ſm alterum. tempestas.n. causa, vt iret, quò non nauigabat. hoc autem erat Ægina. Dicitur etiam aliter accidens, vt quæcunq; existunt in vnoquoq; secundum se, non existentia in substantia. vt triangulo duos rectos habere, et hæc quidem contingit sempiterna esse, illorum vero nihil. ratio autem huius in alijs.

Et accidens etiam dicitur illud, quod est alicuius, & dicitur de eo vere, sed nō necessario, neq; in maiori parte. vt si aliquis foderit foueam ad aliquam intētionem, & inuenit thesaurum. non.n. est necessarium vt hoc sit ex illo, neq; in maiori parte, s. inuenire thesaurū post fossurā foueæ. et similiter vt aliquis musicus sit nō albus. dicitur enim ꝙ accidit hoc. non enim est hoc necessarium, neque vt sit in maiori parte. Ergo, quia est aliquid alicuius, et quia quædam sunt in loco, & in aliquo tempore, ſm ꝙ sunt, non ſm causam, quæ est hic primo modo, nunc autem hic, est accidens. & accidens non habet causam terminatam omnino, nisi casu. & ſm hoc nō est terminatum. vt dicitur ꝙ accidit ire Athenas casu, i. sed nō intendebat ire illuc, sed subito venit vētus fortis, aut latrones occupantes, & ducentes eos illuc. & hoc est accidens, & non est quod est, sed aliud. vētus enim est causa eundi ad illum locum, qui non intendebatur. Et dicitur accidēs alio modo, vt omnia, quæ sunt alicuius per se, & non in substantia. vt triangulus habet rectum. ista autē possibile est vt sint æterna etiam, ex illis autem nullum. & sermones de hoc sunt in alijs.

Idest, Et accidēs dr̄ de illo, quod existit in aliquo vero, sed non necessario, neq; in maiori parte. v.g. vt aliquis fodiat foueam ad plantandum, & inueniat thesaurum. dicitur.n. quod accidit fossori. inuenire.n. thesaurum per fossuram ad plantandum nō est necessarium, neq; in maiori parte. (Primus modus.) D.d. Et similiter, &c. i. & propè hanc intentionem est ꝙ musicus non est albus. (Idē secundo Phys. 48. Secundus modus.) differunt tñ hæ duæ intentiones. prima.n. est de casu, hoc autem de prædicabilibus per accidens. & differunt in hoc, ꝙ prima est causa, & hoc non est causa, sed adiunctum cum causa, s. ꝙ fossura est causa inueniendi thesaurum, sed per accidens. non album enim nō est causa musici, neq; per se, neq; per accidens: sed accidit homini, qui est causa musici, ꝙ fuit niger. & iam dedit differentiam in Secundo Physicorum. (2. Phys. 49. & 50.) D.d. Ergo, quia est aliquid, &c. i. quia omne, quod est in tempore, & loco, dicitur in omni, quod conuenit loco aut tempori, quod est causa per accidens non vere, sed quia tantum conuenit in tempore aut in loco. in loco autem, sicut fossura conuenit thesauro in loco fossuræ: in tempore autem, vt si cùm fiat aliqua corruscatio, moriatur aliquod animal. Deinde d. & accidens non habet causam. idest quod dicitur fieri per accidens, non habet causam, nisi casum. casus uero necessario non est causa. causa enim terminata est, & non casus. & intendit per hoc, quod dicit, terminatum, terminatum in respectu causati, idest ꝙ causatum non potest fieri nisi per illam. (2. Phys. 40. & 50.) quod enim fit à pluribus causis, non erit à causa terminata. & hæc est dispositio eius, quod est à casu. & illa duo exempla, quæ induxit, sunt intellecta per se. Deinde induxit alium modum de accidente, et d. Et dicitur accidens alio modo, &c. i. & hoc nomen accidens dicitur alio modo sic, & est omne, quod naturaliter prædicatur de aliquo, sed non est substantia illius, de quo prædicatur. sicut dicimus ꝙ triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. (Tertius modus.) D.d. ista autem, &c. i. & istud accidens differt ab accidente prędicto in hoc, ꝙ ex isto inuenitur aliquod necessarium, in prędicto autem nullum est necessarium. & d. hoc, quia accidentia, quæ dicuntur positione substantiæ, quædā sunt necessaria, quædam non necessaria, s. separabilia. & sermo de hoc est in alijs, i. & loqui de accidentibus, & de modis suis pertinet ad alium tractatum. etenim hic non intendit nisi exponere tantum nomina.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER SEXTVS,

cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima declaratur, de quo ente prima Philosophia consyderet, ex distinctione consyderationis, & modi definiēdi aliarum sciarum, quarū hic fit diuisio.

In Secunda declarantur quædam entis species, quæ ab hac scientia secluduntur.

PRincipia, & causæ entiū quęruntur. & patet, ꝙ prout entia sunt. Est etenim aliqua sanitatis, bonæq; habitudinis causa. mathematicorū quoq; principia, elementa, et causæ sunt. et simpliciter omnis intellectualis scientia, siue aliquo modo intellectu participans, circa causas, et principia, aut certiora, aut simpliciora est. Attamen hę oēs,

circa vnum quid, & quoddam genus circunſcribentes, de eo tractant, ſed non de ente ſimpliciter, nec prout ens eſt, neq; ipſius quid eſt vllam rationem faciunt: ſed ex hoc, quædam ſenſu illud manifeſtum facientes, quędã ſuppoſitione ipſum quid eſt accipientes, conſequenter ea, quę p ſe generi inſunt, circa quod ſunt, aut magis neceſſario, aut debilius demonſtrant. Quare manifeſtũ eſt non eſſe demonſtrationem ſubſtantiæ, ipſiuſue quid eſt ex ipſa inductione, ſed alium aliquem manifeſtatiõis modum. Similiter autem nec ſi eſt, aut non eſt genus, circa quod tractant, quicq̃ dicunt, eò q ciuſdem mẽtis eſt & ipſum quid eſt manifeſtare, & ſi eſt hoc. Cùm autem Naturalis etiam circa quoddam entis genus ſcia ſit (etenim circa talem ſubſtantiam eſt, in qua principium eſt motus, & ſtatus, qui in ea eſt) patet q nec actiua, nec factiua eſt. Factiuarũ etenim in faciente principium eſt, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia. actiuarũ vero in agente electio. idem enim agibile & eligibile. Quare, ſi omnis itellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut ſpeculatiuus eſt, Naturalis ſpeculatiua quædam profectò eſt. ſed ſpeculatiua circa tale ens, quod poſſibile moueri, & circa ſubſtãtiam ſecundum rationem vt plurimum inſeparabilem ſolum eſt.

Manifeſtum eſt q principia, & cauſæ entium ſunt quæſita, ſm q ſunt entia ſimpliciter. Aliqua enim eſt cauſa ſanitatis, et infirmitatis. & res exercitabiles habent principia, & elementa, & cauſas. & vſr omnis ſcientia cogitatiua habet principia, aut ſm finẽ perſcrutationis, aut ſm perſcrutationem ſimplicem. Et quia vnaquæq; iſtarũ cõtinet aliquod ens, & aliquod genus, ideo vtitur illo: & non vtiť, & quęrit ens vſe, neq; ſm eſt ens, neq; aliqua earũ perſcrutatur per quod eſt omnino: ſed quædam ſm hanc intẽtionem affirmat quod eſt ſenſu, & quędam affirmat ſm poſitionem, & ſm hunc modum demonſtrant, & declarant quæ ſunt per ſe generis, ſub quo continetur, aut neceſſario, aut facilius. Et ideo manifeſtum eſt ex ſequentibus q ſubſtãtia non habet demonſtrationem, & ſi non cuius eſt, ſed aliam ſignificationem quoquo modo. Et ideo non narratur omnino ſi genus, quo vtitur, eſt, aut ſi non eſt. in vna enim cogitatione declaratur quid ſit, & vtrum ſit. Et, cùm ſcientia Naturalis eſt etiam alicuius generis entis (continet enim ſubſtãtiam, in qua eſt principiũ motus, & quietis) manifeſtum eſt quòd non eſt actiua, neque artificialis. Principium enim rerum actiuarum eſt in agente, aut intellectus, aut ars, aut aliqua virtus. & principiũ artis eſt in artibus, ſcilicet voluntas. artificiatum enim et voluntatum fuit idem. Omnis igitur cogitatio agens et ſpeculans habet aliquam conſyderationem. et ipſa perſcrutatur de ente quod ipoſſibile eſt moueri, et de ſubſtantia, quæ in maiori parte eſt quaſi definitio non abſtracta.

QVia in hoc tractatu intendit perſcrutari iter ſpecies entis de ente, quod eſt per accidens, cũ ens primo in hæc duo diuidatur, ſ. in ens quod eſt per ſe, & ens quod eſt per accidens, incœpit rememorationẽ facere de illo, quod declaratum eſt in tractatu tertio, ſ. q iſta ſcientia habet conſyderare de omnibus ſpeciebus entium, ſm q ſunt entia, & dat ſuper hoc teſtimonia, & d. Manifeſtũ eſt q principia, &c. i. manifeſtum eſt q iam declaratur ſcientiam eſſe perſcrutantem de ente ſm q eſt ens, & de principijs entium, & cauſis eorum, & de ente, non ſecundum q ens eſt tale ens. Cùm enim ſint entia diuerſis modis, manifeſtum eſt quòd conſyderatio de eis eſt duobus modis: aut conſyderatio de vnoquoq; illorum ſecundum proprios modos habitos: aut conſyderatio de eis ſecundum illud, in quo conueniunt, ſ. inquantum ſunt entia. Et, cùm poſuit quòd neceſſe eſt vt ens ſimpliciter habeat cauſas ſimplices, incœpit declarare hoc, & d. Aliqua enim cauſa, &c. ideſt & per inductionem ſcientiarum, & per hoc, quod credimus, quòd ſcire aliquid conſtat ex ſcientia cauſarum, apparet quòd omnis ſciẽtia, & omnis ars habeat cauſas, de quibus perſcrutetur. ſed hęc eſt ſcientia perſcrutans de ente ſimplici: ergo habet perſcrutari de cauſis eius ſimplicibus. Et intendit per res exercitabiles ſcientias Mathematicas: & per ſcientiam [a] cogitatiuam ſcientiam ſpeculatiuam: et per perſcrutationem ſimplicem, illam, quæ non eſt valde certa. [b] ſcientiæ enim diuerſantur in hoc ſecundum diuerſitatem naturæ ſubiectę. Et poteſt intelligi quòd quædam ſcientiæ perſcrutantur de cauſis reſpectu alicuius, & quædam de cauſis ſimpliciter. & iſta eſt intentio expoſita magis conueniens. Et, cùm declarauit his duabus propoſitionibus quòd ſcientia conſyderans de ente ſimplici, habet conſyderare cauſas, incœpit declarare etiam aliquam ſcientiam eſſe conſyderantem de ente ſimpliciter: hoc enim poſitum fuit in prædicta argumentatione, & d. Et quia vnaquæq; iſtarũ, &c. ideſt & quia apparet q nulla ſcientiarum particularium, ſcilicet quæ proprie conſyderant de aliquo genere, perſcrutetur de ente, ſecundum quòd eſt ens, manifeſtum eſt aliquam ſcientiam eſſe perſcrutantem de ente ſimplici. D. d. ſed quædam, &c. i. ſed quędam ſcientiarum perſcrutantur de ente proprio, ponendo illud eſſe ſub ſenſu: & quædam perſcrutantur de ente, concedendo illud eſſe, vt Arithmeticus, qui ponit vnum eſſe. D. d. et ſecũdum hunc modum demonſtrant, &c. ideſt & demonſtratio, qua ipſi vtuntur in ſingulis artibus, eſt rerum eſſentialium exiſtentium in illo genere, ſub quo continentur: & demonſtratio, quę fit in talibus artibus, conſtat aut ex neceſſarijs propoſitionibus, aut in maiori parte. & hoc intendebat, cùm d. aut facilius. D. d. Et ideo manifeſtum eſt, &c. i. & quia demonſtrationes non fiunt niſi ad res eſſentiales exiſtentes in illo genere, de quo conſyderat illa ars, non ad genus ipſius artis, neque ad ſpeciem eius, viſum eſt quòd ſubſtantiæ non hñt demonſtrationẽ. demõſtratio. n. eſt de ſuſtantijs ad accñtia: ſubſtantia aũt non habet ſubſtantiã: & ideo ſubę non hñt demrãtiones, quæ ſunt definitiones

Ens prĩo diuidi i ens p ſe, & in ens p accñs. Vide appoſitũ 1. Ph. c. 6. & 1. Meta. t. c. 14. et. 2. Ph. 1. Vide con trad. Zim. Scia iſta nõ conſyderat entia I particulari. Idem 1. Phy. 11. & 4. h[o] primo. Conſyderatio de entibus duobus modis.

Vide in pœmio ſuo l. 1. Phyſi. a Scia cogitatiua, p ſpeculatiua. Vide. 9. Me. c. vltio. & 1. de Aia cõ. 1. b Scię diuerſanl ſm diuerſitatẽ naturæ ſubiæ. Idem. 1. de Aia. t. cõ. 1. Vide cõſiſte 3. de Anima com. 35.

Demrõ non fit ad genus ipſius artis, neq; ad ſpẽs ei[o]. Idem. 2. de Aia. 37. Vide tñ oppoſitum de igne. 4. Cœ. cõ. 32. Vide con. Zim.

transmutatę in situ: sed hoc tantum reperietur in accidentibus. sic autem intelligendum est hoc, quod dixit, ꝙ substantia non habet demonstrationem, neq; illud quod est substantia, i. simplicem demonstrationẽ, quę reddit causam, & esse insimul. D.d. sed aliã significationem quoquo modo, i. sed substantia habet aliam significationẽ à modo demr̃atiuo, ex quo sigñatur quid sit aut suũ esse. Et forte innuit posteriora in scientijs Naturalibus. & non possunt sciri substantię rerum nisi ex posterioribus, i. ex accñtibus. & isti modi demonstrationum dicuntur signa. Et forte innuit per aliam significationem viã diuisionis, & compõnis, aut omnia ista. plures enim definitiones substantiarum sciuntur in his tribus vijs. D.d. Et ideo non narratur omnino, &c. i. & ideo nulla scientia potest demonstrare aliquam speciem illius generis, de quo cõsyderat, utrum sit aut non. ª eiusdem. n. scientiæ est scire aliquid esse, & quid sit, qđ fit per simplicẽ demonstrationem. Et, cũ declarauit ꝙ aliqua scientia debet esse, quæ perscrutetur de ente simpliciter, incœpit declarare ꝙ ista scientia non est scientia Naturalis, et prius ꝙ scientia Naturalis non est operatiua, & d. Et, cùm scientia Naturalis est alicuius generis, &c. i. Et cùm scientia Naturalis est in oĩbus rebus naturalibus mobilibus et qescentibus, manifestum est ꝙ scientia Naturalis est nõ operatiua. D.d. causam in hoc, & d. Principium. n. rerum actiuarum, &c. i. principium rerum factarum à nobis est in agente, s. aut intellectu, aut in arte, aut in alijs potentijs similibus arti: & in nobis non est potentia, aut principium faciens naturalia. D. incœpit exponere hoc, & d. & prĩcipium artis, &c. i. & est manifestum ꝙ primum principium rerum artificiatarum, quod est in nobis, s. in artifice, est volũtas: artificiatum. n. & voluntas idẽ sunt in forma. Et intendebat ipse per hoc ꝙ illa, quorum principium est voluntas, sunt alia ab illis, quorum principium est natura, & ꝙ scientiæ istarum sunt diuersæ. D.d. Omnis igitur cogitatio, i. omnes igitur cogitationes agentes & operantes, & quę vtuntur argumentatione, sunt arguentes s̃m aliquid, non arguentes simpliciter, cùm scientia in eis non sit nisi propter opus. & per hunc sermonem videtur quasi dare differentiam inter scientias speculatiuas & operatiuas: & si tantum det exemplum de scientia Naturali. D.d. & ipsa perscrutatur, &c. i. & intendit scientiam Naturalem. & intendit per hoc, quod dixit, formam & aĩam: sunt. n. immobiles essentialiter: & plures partium eius animę non sunt abstractę per definitionem. Et dixit in maiori parte propter intellectũ. Et si fuerit lectus iste locus, & de substantia, quę impossibile est moueri, addito illo aduerbio, non, tunc poterimus intelligere ex eo omnia, de quibus cõsyderat scientia Naturalis. sed ĩ omnibus libris, à quibus correximus istum librum, quem glosamus, inuenimus sine non.

Vide. 1. de Aĩa. xj.

Pres definitiões substãtiarũ sciunt his tribus vijs, s. via diuisionis, & cõpõnis, & demr̃atione sign. Idẽ. 4. Phys. c. 2. & 1. de Anima com. 5.

a Eiusdẽ scię ẽ scire aliqd esse, & quid sit. Vide instantiã in. 2. Ph. te. c. 26. Vide cõtra. Zim.

Artificiatũ & voluntas idem sunt in forma.

Vide. 2. Meta. tex. cõ. 3.

Oportet autem vt non lateat, quomodo ipsum quid erat eẽ, & ratio sit. nam absq; hoc quærere, nihil est facere. Eorũ igitur quæ definiunt, & ipsorum quid est, quædam quidem ita sunt, vt ipsum simum, quædam, vt ipsum concauum. differunt autem hæc, quoniam simum quidem vnà acceptum est cum materia: est enim simum concauus nasus, cõcauitas vero absq; materia sensibili. Si cuncta igitur naturalia ita, vt simum dicuntur, vt nasus, oculus, facies, caro, os, omnino animal: foliũ, radix, cortex, omnino planta (nullius enim eorũ ratio absq; motu, sed semper habet materiam) manifestum est quomodo in naturalibus oportet ipsum qd est quærere, & definire. & cur etiam de quadam anima speculari Naturalis est, quæcunq; non sine materia. Quòd igitur Naturalis speculatiua est, ex his patet. sed & Mathematica speculatiua est. verum si immobilium & separabilium, adhuc non est manifestum. ꝙ autem aliqua mathematica, prout immobilia, & prout separabilia sunt speculatur, dilucidum est. Quòd si qppiam est immobile, & perpetuum, & separabile, patet quòd speculatiuæ est cognoscere, & non Naturalis: de mobilibus nanq; qbusdã Naturalis est, nec Mathematicæ, sed prioris ambabus. etenim circa inseparabilia quidem, sed non immobilia. ipsius vero Mathematicæ nonnullæ sunt circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed vt materia. Prima vero etiam circa separabilia et immobilia. Necesse autem est omnes quidem causas perpetuas eẽ, maxime vero has. hæ etenim causæ manifestius diuinorũ sunt. Quare tres vtiq; erunt speculatiuæ Philosophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia. Manifestum est enim ꝙ, sicubi diuinum existit, in tali natura existit. et honorabilissimam oportet circa honorabilissimum genus esse. speculatiuæ itaq; alijs scientijs præponendæ sunt, hæc vero speculatiuis.

Eorum quæ definiũtur, et ipsorũ qd ẽ, quędam sunt vt simũ, quędã, vt concauũ. Idem. 2. Ph. 19. & 3. de Aĩa. 55. & 7. Meta. 34. Vide duas cõtra. Zim.

Idẽ. 3. Met. t. cõ. 3. & 7. Met. c. 55. et 2. Ph. 18. & 1. de Anima 17. et. 2. Ph. 71.

Sciarum speculatiuarum diuisio.

Honorabilissimam sciam oportet circa honorabilissimũ genꝰ esse. Idem. 1. de Anima in primo.

Et oportet nos non ignorare illud, quod significat aliquid, quid sit s̃m essentiam & definitionem, qualiter est, quasi quęrere absque hoc, est facere nihil. Illa aũt, quæ determinant & significant quid, quędam sunt sicut simus, & quædã sicut profundum. & dr̃ia etiam est, quia quædam accipiuntur cum materia, profundum autem non. simus enim est profundum in naso: profunditas autem est sine materia sensibili. Et omnia naturalia dicuntur modo simili illi, quo dicitur simus, vt manus, & oculus, & nasus, & caro, & os, et totum animal: & folia, & radices, & tota planta. definitio enim non fit in aliquo istorum sine motu. manifestum est igitur ꝙ in rebus naturalibus quæritur quid sit materia, & determinatur, et quare sit etiam. Naturalis enim habet consyderare de aliqua forma, s. illa, quę est non sine materia. Manifestum est igitur ex hoc ꝙ scia Naturalis est aliqua scientiarum speculatiuarum. & etiam scientia Mathematica est scientiarum speculatiuarum. sed manifestum non est si scientia rerum, quæ non mouentur, est abstracta etiam. & si sit manifestum ꝙ quædam mathematica, non mouentur, & sunt abstracta. Et si aliquid sit sempiternum non mobile, aut abstractum etiam, manifestũ est

etiam, ꝙ

etiam ꝙ cognitio eius erit in aliqua ſciētia ſpeculatiua alia à Naturali. ſcientia enim Naturalis eſt rerum mobiliū. neq; Mathematica, ſed illa, quæ eſt ante omnes iſtas. ſciētia enim Naturalis eſt rerum inſeparabiliū, ſed non immobilium. Et Mathematicarum quædam ſunt rerum immobilium, ſed non videtur abſtractæ, ſed quaſi in materia. Prima autem ſciētia erit rerum abſtractarum, & quæ non mouentur. Vnde neceſſe vt omnia ſint æterna, & maxime iſta. quoniam iſta ſunt cauſæ rerum apparentium ex diuinis. Modi igitur Philoſophiæ eſſentiales ſunt tres, Mathematicus, Naturalis, & Diuinus. Nullus enim ignorat ꝙ, ſi diuinus eſt, ꝙ eſt in tali natura. & ſcientia nobilis debet eſſe nobilis generis. aliæ enim ſcientiæ ſpeculatiuæ ſunt valde bonæ. ſed iſta ſcientia eſt melior omnibus ſcientijs ſpeculatiuis.

2 Quia diuerſitas artium fit per diuerſitatē modi terminorum vtendorum, incœpit declarare hoc, & d. Et oportet, &c. i. & oportet nos nō ignorare modū vtēdi definitionibus ſignificātibus quid, qualiter eſt ille modus in vnaquaq; arte, & in hac arte. quærere enim aliquid ſcire, hoc non determinato, eſt quaſi non quęrere. Deinde dixit. Illa autem, quæ determināt, &c. i. & via ad ſciendum hoc eſt, vt primo ſciamus ꝙ definitiones ſunt duobus modis, aut ſicut definitio ſimitatis, aut ſicut definitio profunditatis. Deinde dicit. & differentia etiam, &c. i. & iſtæ duæ definitiones differunt: quia definitio ſimitatis eſt cum materia ſenſibili: profunditatis autem eſt ſine materia ſenſibili. dicimus enim in definitione ſimitatis, ꝙ eſt profunditas in naſo: & accipitur naſus, quòd eſt aliquid ſenſibile, in definitione. et dicimus ꝙ profunditas eſt demiſſio in ſuperficie, in qua nō apparet materia ſenſibilis: ſed, ſi apparuerit, erit intelligibilis. Deinde dicit. Et omnia naturalia, &cæ. i. & in definitionibus omnium rerum naturaliū apparet materia, ſicut in definitione ſimitatis. & hoc eſt ī omnibus membris aīalium, ſicut in definitione naſi, & oculi, & faciei, & carnis, & oſſis, & vniuerſaliter conſimilium, & non conſimilium, & in toto aīali: et ſimiliter in omnibus partibus plātę, & in tota planta. nullum enim iſtorum habet definitionem abſq; eo, ꝙ illa definitio accipiat aliquod tranſmutabile. Deinde dicit. manifeſtum eſt igitur ꝙ ī rebus naturalibus, &c. i. &, cùm definitiones rerum naturalium non poſſint fieri ſine materia & forma, manifeſtum eſt ꝙ oportet Naturalem quærere de materia rerum naturalium notificando quid ſit, & quærere ſecūdum quod eſt illud, propter quod eſt materia, ſ. forma. Deinde dicit. Naturalis enim habet cōſyderare, &c. i. Naturalis enim habet cōſyderare de aliqua forma, ſ. de illa, quæ impoſſibilis eſt reperiri abſq; materia. Et intendebat ꝙ Naturalis habet conſyderare in vtroq; ſ. de forma, quæ eſt in materia, & de materia propter conſyderationem de compoſito: ſed conſyderatio eius de formis naturalibus eſt prima intentione, & de materia propter formam. Deinde dicit. Manifeſtum eſt igitur, &c. i. ex hoc apparet, ꝙ ſcientia Naturalis eſt ſpeculatiua, non operatiua. & cùm in definitionibus rerum naturalium apparet natura, ſicut in definitionibus rerum voluntariarum apparet voluntas: & etiam eſt manifeſtū ꝙ ſcientia Mathematica eſt ſpeculatiua, & ꝙ eſt ſcientia rerum immobilium: ſed non eſt manifeſtum per ſe, vtrum illa immobilia, de quibus Mathematicus cōſyderat, ſint abſtracta à materia, aut ſint in materia. Deinde dicit, & ſi ſit manifeſtum, &c. i. & ſi ſimiliter fuerit declaratum ꝙ quædam mathematica ſunt abſtracta ſecundum definitionem & eſſe, aut alia natura ſit abſtracta, tunc cōſyderatio de eis nō erit Naturalis ſcientiæ, neq; mathematicæ. Scientia. n. Naturalis conſyderat de rebus mobilibus, Mathematica autem de rebus abſtractis ſm definitionē, non ſm eſſe. ſed conſyderatio de abſtractis naturis eſt ſcientiæ altioris iſtis. & hoc intēdebat cùm d. ſcientia enim Naturalis, &cę. i. & ſcientia rerum abſtractarum eſt alia à ſcientia Naturali, & à Mathematica: quia ſcientia Naturalis conſyderat de rebus non abſtractis, & cum hoc non immobilibus. Mathematicarum autem licet quędam conſyderēt de immobilibus, ſicut Geometria, & Arithmetica, tamen viſum eſt ꝙ illa, de quibus conſyderat, nō ſunt abſtracta à materia, immo coexiſtentia in materia: etſi materia non appareat eſſe in definitionibus eorum. Deinde dicit. Prima autem ſcientia, &c. i. & cùm res abſtractæ ſint priores in eſſe non abſtractis, neceſſe eſt vt prima ſcientia in eſſe ſit ſcientia rerū abſtractarum. Deinde d. & quæ non mouētur, &cæ. & intendit ꝙ res immobiles neceſſe eſt, vt ſint æternæ magis ꝙ̃ æternæ mobiles diuinæ, ſ. corpora cœleſtia. ſunt enim cauſæ iſtorum, ſ. ꝙ ſubſtantia abſtracta eſt cauſa corporum cœleſtium. Deinde dicit. Modi igitur Philoſophię, &c. i. manifeſtum eſt igitur ex hoc ſermone, ꝙ modi Philoſophię ſpeculatiuę ſunt tres, ſ. ſcientia rerum mathematicarum, & naturalium, & diuinarū, ſ. ſubſtantiarū, in quarum definitione accipitur Deus: & intendebat ꝙ, quemadmodum naturalia ſunt illa, in quorum definitione accipitur natura, ita diuina ſunt illa, in quorum definitione accipitur Deus: & voluntaria ſunt illa, in quorum definitione accipitur voluntas. Deinde dicit. Nullus enim ignorat &c. i. nō enim latet aliquem ꝙ, ſi eſt ſciētia Diuina, quin ſit in tali natura, ſ. abſtracta. Deinde dicit. & ſcientia nobilis, &c. i. & cùm manifeſtum eſt per ſe ꝙ ſcientia nobilior eſt generis nobilioris: & ſcīa Diuina eſt ſcientia nobilior: ergo eſt nobilioris. Omnes enim ſcientiæ, licet ſint nobiles, tamen ſcientia Dei eſt nobilior illius, cuius ſubiectum eſt nobilius omnibus ſubiectis.

Idem. 2. Phyſico. 21.

Cōſyderatio Naturalis eſt de formis naturalibus prima intētiōe, et de materia ꝑpter formā.

Quare dixerit quidam. Vide. 18. Meta. cō 44. & 1. Meta. 19. & 2. cæl. 57. & 8. Phyſi. 18.

In definitione diuinorū ſumit Deus: & naturaliū natura: et voluntariorum voluntas.

Dubitauerit etenim aliquis, vtrum prima Philoſophia vniuerſalis ſit, an circa aliquod genus, & vnam naturam. Nō enim idem modus eſt atq; in Mathematicis, ſed Geometria quidem, & Aſtrologia circa quandam naturam ſunt, illa vero vniuerſaliter omnibus cōmunis eſt. Si igitur non eſt aliqua alia ſubſtantia præter eas, quæ natura conſiſtunt, Naturalis profecto prima ſcientia eſt. Quòd ſi eſt aliqua ſubſtantia immobilis, hæc prior, & Philoſophia prima, & vniuerſalis ſic, quòd prima.

Niſi ſit aliq ſubſtantia ꝑter naturales, Naturalis ſcīa eſſet prima.

Et dignum eſt quęrere vtrum prima Philoſophia ſit vniuerſalis, aut alicuius generis, aut vnius naturæ. Non enim eſt vna ſpecies, neq; in ſcientijs Mathematicis etiam, ſed Geometria, & Aſtrologia ſunt alicuius naturæ, & ſciētia vniuerſalis eſt communis omnibus. Si igitur non fuerit ſubſtantia aliqua alia à ſubſtantijs exiſtentibus natura, tunc prima ſciētia eſt Naturalis. Et ſi aliqua ſubſtantia immobilis fuerit, illa erit primum, & ſcientia eius erit prima Philoſophia, vniuerſalis etiam.

Ideſt,

Idest, Et rectum est quærere, postq̃ declarauit talem scientiam esse, quæ dicitur prima Philosophia, vtrum ista scientia sit vniuersalis pluribus generibus, aut eiusdem generis, aut eiusdem naturæ. Deinde d. Non est enim vna species. i. apparet enim q̃ Mathematica non est vnius generis, sed diuersorum generũ. Geometria enim est naturæ diuersæ à natura, cuius est Astrologia & vtraq; est Mathematica. Deinde dicit. & scientia vniuersalis communis est omnibus. i. sed, si scientia ista fuerit vniuersalis, dignius vt sit cõmunis omnibus entibus. Deinde dicit. Si igitur non fuerit, &c. i. & manifestum est, q̃ si non esset hic alia substantia à sensibili, q̃ non esset scientia prior Naturali. Deinde dicit. Et si aliqua substantia mobilis, &c. i. & manifestum est q̃, si aliqua substantia immobilis est, q̃ ista substantia est prima, & q̃ scientia istius est sciẽtia vniuersalis, & Philosophia prima. Et dixit in esse, quia ordo addiscendi istam scientiam est posterius, & ideo discimus eam post Physicam.

Scia Diuina est posterior via doctrinæ, sed est prima fm naturam. Vide p hoc .4. Met. cõ. 4. &. 7. hui⁹ cõ. 19.

Et de ente prout ens est, ac quid est, & quæ ei insunt, prout ens est, speculari huius est.

Summa Secunda. Declarantur quedam entis species, quæ ab hac sciẽtia secluduntur.

Caput Primum. Dari ens per accidẽs, quidq; illud sit.

Sed cùm ens illud, quod simpliciter dicitur, multipliciter dicatur, quorum vnum quidem erat, qđ secundum accidens, aliud vero, quod vt verum, & nõ ens vt falsum: præter hæc autem sunt prædicationis figuræ, vt quid, quale, quantum, vbi, quando, et si quid aliud hoc modo significat: item preter hæc omnia, quod potentia, & actu: cùm itaq; ens multipliciter dicatur, primo de eo, quod secundum accidens est, dicendum, quod nulla circa illud speculatio est. Signum autem, q̃ nulli scientiæ curæ est illud, neq; actiuæ, neq; factiuæ, neq; speculatiuæ. Nec enim qui facit domum, facit simul quę accidũt domui factę. infinita nanq; sunt. quibusdam enim delectabilem, quibusdam noxiam, quibusdam vtilẽ nihil prohibet factam esse, &, vt ita dicam, ob eas res omnes esse aliam, quarum nullius factiua est ędificatiua simili modo, Nec Geometra ea, quę ita figuris accidunt, speculatur, nec si diuersus triangulus duos rectos habens. & hoc rationabiliter contingit. nam quasi nomine solum ipsum accidens est. Quare Plato nõ male quodã modo circa Sophisticam ipsum non ens applicuit. Sophistarum etenim rationes circa accidens, vt ita dicam, maxime omnium sunt. vtrum diuersum an idem musicũ & grammaticum, & musicus Coriscus ac Coriscus. & si omne, quod est, non autem semper factum est. quare si musicus existens grãmaticus factus est, & grammaticus existens musicus, & quæcunq; aliæ orationum tales sunt. Videtur etenim accidens propinquum quiddam esse non enti. hoc autem ex his etiã orationibus manifestum est. eorum etenim, quæ alio modo se habent, est generatio & corruptio: eorum autem, quæ secundum accidens, non est.

Et quia habet consyderationem de ente, secũdum quòd est ens, & quid sit. Sed cùm ens, qđ dr̃ simpliciter, dicitur multis modis, quorum vnus, vt diximus, dicitur per accidens, et vnus dicitur quasi verum, & nõ ens quasi falsum: & alijs modis ab istis modis figurarum prædicamentorum, sicut hoc, & quantum, & vbi, & quando: & etiam præter omnia ista qđ dicitur potentia & actu: & cũ ens dicatur multis modis, dicam⁹ primo de illo, quod dicitur per accidens. nulla enim scientia speculatiua vtitur tali modo. Et signum eius est, q̃ nulla scientia perscrutatur de hoc, neq; actiua, neq; artificialis. Ædificator enim non facit omnia, quæ accidunt cum artificio domus, quæ sunt infinita. nõ. n. facit, vt domus adiuuet vni, & noceat alij, & vniuersaliter vt sit alijs modis, qui nõ sunt facti à nobis. Et similiter Geometria etiam non consyderat de rebus, quæ accidunt figuris tali modo, neq; si triãgulus alius, & triãgulus habet duos rectos angulos alios. et si conueniant in definitione. accidens enim est quasi aliquod nomen tantum. Et ideo nõ male fecit Plato quoquo modo, quando ordinauit Sophisticum sub eo, quod non est. sermones enim Sophistici in maiori parte sunt in eò q̃ conueniunt accidẽti. sicut illud, quod dicitur q̃ est omnia, & non est. musicus enim & grammaticus sunt idem, & nauta & musicus sunt idem, & omne, quod est non secundum quòd dicitur de eo. sicut ille, qui fuit musicus, & fit grammaticus: aut ille, qui fuit grãmaticus, & fit musicus: & omnes alij sermones similes istis. Accidens enim videtur prope illud, quod non est quoquo modo. & hoc manifestum est ex sermonib⁹ exemplaribus. res enim, quæ sunt alio modo, habent generationem & corruptionem: quæ autẽ sunt modo accidentali, non habent hoc.

Idest, & quia declaratum est q̃ ista scientia habet cõsyderare de ente secundum q̃ est ens, s. quid sit, & quæ sunt res existentes in eo, secundum q̃ est ens, manifestum est q̃ dominus huius scientię debet primo incipere, & scire de ente. Deinde dicit. Sed cùm ens, quod dicitur, &c. i. iam declaratum est q̃ ens simpliciter diuiditur in prima diuisione in ens per accidens, & ens per se. Prima enim diuisio est talis, aut esse, aut non esse, qđ est falsum & possibile, aut essentialiter, aut accidentaliter: quod autem est essentialiter, diuiditur in decẽ prædicamenta. Deinde incœpit numerare decem genera prædicamentorum, & d. sicut hoc, &cæ. i. verbi gratia quod dicitur de substantia, & quanto, & quali, & vbi, 4

Dñs hui⁹ sciẽtiæ primo debet consyderare de ente.

Ens prima sui diuisione diuiditur in ens p se & in ens per accidens. Idem. 5. Metaphy. 13.

&

& quãdo, & alijs prædicamẽtis. Et intendit q̃, qa hoc nomẽ ens dicitur de omnibus, oportet artificem huius scientiæ consyderare de omnibus, & attribuere illa ad primum ens, quod est causa in omnibus entibus. D.d. et etiam præter omnia ista, &c. i. et ens etiam diuiditur præter istam diuisionem in potentiam & actum. D.d. et cùm ens dicatur, &c. Deinde d. causam, propter quã incœpit consyderare de ente, quod est per accidens, & d. nulla enim scientia, &c. i. et incipiemus loqui de hoc ente, ad demonstrandum q̃ ista scientia non consyderat de illo, nisi ne noceat in cognitione entis, quod est essentialiter. & tale debet præponi vt præmuniatur homo ab illo. Deĩde dicit. Et signum eius, & cætera. i. et signum, q̃ artifex huius artis non habet cõsyderare de ente per accidens, est quòd nulla ars cõsyderat de illo, neq; speculatiua, neq; operatiua. Ædificator enim, cũ facit domum, non consyderat facere in ea omnia accidentia infinita. verbi gratia vt sit domus fortunata habitatoris & vtilis. hæc enim accidũt casu. nec etiam vt sit infortunata et nocẽs. hoc enim accidunt malo casu,

Quod est infinitũ nõ est determinatum. Idē. 2. Phy. 40. & 90. et 5. Me. cõ. vltimo.

& alia similia infinita. quod enim est infinitum non est determinatum. D.d. et vniuersaliter, &c. i. et vniuersaliter Ædificator non facit domum vtilem aut nocentem, aut alijs modis rerum contingentium domui. Et similiter Geometer non cõsyderat de rebus, quę existũt in figuris per accidens. non enim consyderat in figura habẽte tres angulos, vtrum accidat ei vt in ea sint tres alij anguli. neq; etiam consyderat vtrum accidat illi vt in ea sint anguli, alij à tribus æqualibus duobus rectis, et tres æquales duobus rectis. et hoc accidit triangulis, secundum q̃ sunt ex ligno et cupro, aut aliqua alia materia. Deinde d. et si conueniant in definitione. Potest intelligi sic. & si anguli accidentes triangulo conueniãt in definitione cum angulis, qui sunt essentialiter in triã gulo in essendo æquales duobus rectis. Et potest intelligi sic. et si illud, quod est per accidens, conueniat cum eo, qđ est essentialiter in definitione. & ideo dixit post. accidens enim est quasi aliquod nomen tãtum. i. quod enim est per accidens in rei veritate, est nomen ziferæ, .i. sine aliqua significatione. Deinde dicit. Et ideo non male fecit, &c. i. cùm Plato posuit sermonem sophisticum in eo, quod est non ens, non male fecit, & non posuit ipsum in ente. et causa fuit in hoc, q̃ sermo Sophistæ in maiori parte est per accidens. Deinde dicit. sicut illud, quod dicitur, &c. i. quoniam illud, quod dicitur esse idem per accidẽs, est illud, quod recipit quodlibet, et suũ diuersum vno modo: sicut accidit homini vt recipiat albedinem et musicam, et nauigatoriam, et alia infinita. talia enim dicuntur idem per accidens, sicut dicimus q̃ musicus est albus, et est nauigator. Et hoc intẽdebat, cùm d. musicus enim et grammaticus .i. verbi gratia vt aliquis homo sit musicus et grammaticus. diceretur enim q̃ grammaticus & musicus idem sunt, sed per accidens. et similiter nauigator et musicus dicũtur idem per accidens, quando aliquis homo fuerit nauigator et musicus. et similiter dicitur q̃ homo, qui recipit nauigatoriam, est idem cum nauigatore, sed per accidens.

Vide primo Phy. 21.

Idem secũdo Phy. 48.

Deinde d. et omne, quod est, &c. i. et omne, quod dicitur esse idem per accidens, non dicitur semper neq; in maiori parte. sicut dicitur q̃ grammaticus est musicus, aut efficitur musicus, aut musicus est grammatic⁹, aut musicus efficitur grammaticus. D.d. et omnes alij sermones, &c. i. et similiter omne prædicabile accidentale. Plato enim posuit eum in non ente. quia quod est propter accidens, propè videtur ei quod nõ est, cùm raro accidat. et hoc intẽdebat, cùm d. Accidens enim videtur propè, &c. i. illi, quod est non ens aliquo modo. Deinde d. & hoc manifestũ est, &c. i. et numerare ea, q̃ sunt per accidens sub non ente, apparet ex rebus, quæ inducuntur. Existentes enim res essentialiter sunt illæ, quæ habent aliquam speciem, in quarũ indiuiduis existet generatio & corruptio. illa autem, quę sunt per accidens, nullam habent speciem: vnde neq; generationẽ neq; corruptionem. & intendebat q̃ nulla species inuenitur per accidens.

Illud, qđ est p accñs, ppe vr ei qđ nõ est, ideo Plato posuit illđ i nõ ente. Vide p hoc. 2. Phy. 46. et 53.

Nulla spẽs inuenitur p accidẽs. Idẽ. 7. Met. cõ. 22.

Attamen dicendum est amplius de accidẽte, quoad possibile est, quæ nam eius natura sit, & ob quam causam est. simul autem patebit, & cur eius scientia non est. Cùm igitur in entibus sint quędam semper similiter se habẽtia, & ex necessitate, non ea, quæ secundum vim dicitur, sed quam dicimus, eò quòd non contingit aliter, quædam ex necessitate quidẽ non sunt, nec semper, sed vtplurimum, hoc principium & huius causa est, vt accidens sit. Quodcunq; enim non semper, neq; vtplurimum est, hoc dicimus accidens esse. vtputa, si sub cane tempestas & frigus factũ fuerit, hoc dicimus accidisse, non si æstus aut calor. quoniam hoc quidem semper, aut vtplurimum, illud vero non. hominem quoq; album esse accidit: nec enim semper, nec vtplurimum. animal vero nõ secundum accidens. & Fabrum sanitatem fecisse, accidens est. quoniam non est aptus ad sanitatem faciendam Faber, sed Medicus, verum accidit Fabrum esse Medicum. Cocus etiam voluptati intentus facit quicquam salubre, sed non secundum pulmẽtariam. vnde dicimus quòd accidit, & quodãmodo quidem facit, simpliciter vero minime. Illorum etenim alię quandoq; factiuæ potentiæ sunt, horum vero nulla ars, nullaq; potentia determinata est. eorum enim, quæ secundum accidens aut sunt, aut fiunt, causa quoq; secundum accidens est. Quare cùm non omnia ex necessitate, et semper, aut sint, aut fiant, sed multa vtplurimum, necesse est esse, quod secundum accidens est. vtputa nec semper, nec vtplurimum albus musicus est. cùm autẽ aliquando fiat, secundum accidens erit. quòd si non, cuncta ex necessitate erunt. Quare materia erit causa cõtingens eius, quod aliter accidit, quàm illud, quod vtplurimum est. Principium autem hoc sumendum est, vtrum nihil est, quod nec semper, nec vtplurimum, an hoc impossibile. Præter hæc igitur aliquid est, quod vtcunq; contingit, et secundũ accidens. Sed vtrum, quod vtplurimum, quodue semper nulli inest, an aliqua sunt sempiterna, de his sanè posterius consyderandum est.

Sed tamen loquamur de accidente, secundũ q̃ possibile est in sua natura, & qua de causa sit. & videtur q̃ cum hoc declarabitur quare non habet scientiam fixam. Et cùm in rebus sunt quędam, quæ semper sunt in eadem dispositione, & sunt necessarię etiam, nõ illa,

quæ dicuntur violente, sed quæ dicuntur de illis, quæ impossibile est vt sint alio modo, & quędam non sunt necessaria neq; semper, sed sunt in maiori parte, & hoc est initium, & causa essendi per accidens. Illud enim, quod non est semper, neq; in maiori parte, vocetur accidens. sicut pluuia apud ascensum canis. hoc enim accidit, quia nũquam fuit, neq; in maiori parte. & accidit vt homo fuit albus, sed non semper, neq; in maiori parte. & Ædificator & Medicus curat, nõ in eo ꝙ ædificator, sed per accidẽs. & Cocus potest facere ferculum vtile, sed non est scientiæ coquendi, & ideo dicitur ꝙ accidit. Secundum igitur hanc dispositionem forte virtutes agentes erunt aliæ, & ista non habẽt artem, neq; virtutem terminatam. causa enim eorum, quæ sunt aut erunt per accidens, est etiam per accidẽs. Et cùm nõ omnia sunt necessario semper, sed pluries, & in maiori parte, tunc necesse vt illud, quod est per accidens, sit sicut album. nõ enim semper est musicus, neq; in maiori parte. & cùm sit in aliquo tempore, est per accidẽs. & si non, omnia erunt necessaria. & tunc accidens habebit aliquã causam in maiori parte, & oportet accipere hoc primo possibilitatem alio modo. Et oportet primo, si aliud non fuerit Album in Græco. principium eorum æternum. de istis perscrutabitur post.

5 Dicit, & licet illud, quod est per accidens, non contineatur sub cognitione, tamen loquamur de eo secundum ꝙ est possibile in sua natura, & notificemus causam, propter quam est. videtur enim ꝙ ex hoc declarabitur, quare non continet̃ sub cognitione, & quare nulla ars perscrutatur de causa eius. Deinde incœpit loqui in eo, et d. et cùm in rebus, &c. i. et cùm in rebus sint aliqua, quæ semper sunt in eadem dispositione, s. necessaria & non necessaria, quæ dicuntur de rebus patientibus violentiam, sed quæ dicuntur de rebus, quę impossibile est vt sint alio modo ab eo, quo sunt. Deinde dicit, et quædam non sunt necessaria, &c. i. et cùm rerum quædam non sunt necessaria in esse, et quędam habent esse in maiori parte tẽporis, et tunc istud genus est causa eius, quod est per accidens. quando enim in eis, quæ sunt in maiori parte, nõ fiet illud, quod innatum est fieri in maiori parte, fiet illud quod est per accidẽs. et ideo si omnia essent necessaria, nihil esset per accidẽs. Et cũ narrauit ꝙ causa eius, quod est per accidens, est aliqua esse in maiori parte: quoniam, si aliqua fuerint in maiori parte, aliqua erunt in minori, d. Illud enim, quod non est semper, &c. & dicit hoc, quia ex ascensu canis sequitur abscissio pluuiæ essentialiter. et non hoc esset necessarium, si esset pluuia in eo in minori tempore. et ideo qui non concedit aliquid esse per accidẽs, continget ei vt omnia facta sint necessaria in fiendo. Deinde dicit, et accidit vt homo fuit albus, &c. i. et ex hoc accidit homini ꝙ fuit albus et ꝙ non fuit, et ꝙ album fuit multa ĩfinita, verbi gratia musicus & ędificator, et medicus, et alia. Deinde dicit, et Ædificator, et Medicus, &cę. i. verbi gratia ꝙ accidit Ædificatori medicari non in eo ꝙ Ædificator, sed quia accidit ei ꝙ fuit Medicus. et similiter Cocus potest facere ferculum vtile, sed tamen per accidens. Cocus enim facit delectabile ferculũ, Medicus autẽ vtile. Deinde dicit. Secundum igitur hanc dispositionem, &c. i. secũdum igitur hunc modum virtutes actiuę, et artes habẽt alias operationes ab eis, propter quas sunt. Deinde d. et ista non habent artem, &c. i. et ista, quæ sunt per accidens, non habent artem agẽtem, neq; virtutem terminatam, à qua prouentãt. Causæ enim eorum, quæ fiunt per accidens, sunt etiam per accidens, scilicet quæcunq; causa sit: immo causę infinitæ. Deinde dicit. Et cùm non omnia, &c. i. et cùm manifestum est ꝙ nõ omnia sunt necessaria, sed plura sint in maiori parte, necesse est vt illa, quæ fiũt per accidẽs, sint in maiori parte, ex quo illa, quæ sunt in maiori parte, sunt necessaria. et si non, omnia essent necessaria. et ista sunt sicut album esse musicum. accidit enim albo ꝙ fuit musicus non necessario, neque in maiori parte. Deinde dicit. cùm sit in aliquo tempore, &c. i. et si illud qđ est per accidens, non fuerit, tunc omnia entia erunt necessaria: et tunc qđ sit per accidens, habebit causam aliam à causa possibili, quod est in maiori parte. Et dixit hoc, quia causa eius, quod est per accidens, est causa possibilis, quod est in maiori parte. Et dixit hoc, quando ex ea non prouenit aliqua actio habenda naturaliter, sed alia actio, vt dictum est in Physicis. Deinde dicit, et oportet accipere hoc primo, &c. i. oportet accipere ꝙ causa eius, quod est per accidens, est causa rerum, quę sunt in maiori parte. nulla enim est alia causa, quę potest accipi pro causa eius, quod est per accidens, præter istam.

Si oĩa essent necessaria, nihil esset per accidens.

Causę eorũ, q̃ fiũt p accidẽs, sunt per accidẽs & infinitę. Idẽ. 2. Phy. 50. 52. & 53.

Causa rerũ, q̃ fiũt p accñs est causa rerũ quæ sunt ĩ maiori pte., & nulla alia. Vide. 2. Physico. cõ. 48.

Quòd autem non est accidentis sciẽtia patet. Omnis enim sciẽtia eius est, quod aut semper, aut vtplurimum est. quomodo enim discet, aut alium docebit? oportet enim vt determinentur, aut per semper, aut per vtplurimũ. vtputa febricitãti proficuum melicratum est vtplurimum. Quod vero præter hoc est, non habebit dicere quando non, vt in nouilunio. nam etiã in nouilunio aut semper, aut vtplurimum, accidens vero præter hæc est.

Quoniam autem accidens non habet sciẽtiam permanentem manifestum est. Omnis enim scientia permanẽs aut est illius quod est semper, aut illius quod est ĩ maiori parte. quo modo enim potest doceri, aut addisci, qđ non est ita? quoniam quod determinatur oportet vt sit semper, aut in maiori parte. verbi gratia ꝙ syrupus talis adiuuat febricitantes in maiori parte. Et impossibile est vt aliud dicatur in alio tempore. vt nouitas mensis, quæ est semper, aut in maiori parte.

Cùm declarauit quod illud, quod est per accidens, non habet naturam terminatam, cùm non habeat causam terminatã, incœpit declarare ꝙ nõ habet etiã scientiam, & d. Quoniam autem, &c. et d. scientiam permanentem, quia illud, quod est per accidens, scitur quando accidit, sed non permanenter. quia scientia non est permanens in scito nisi per causam. et dicere est permanẽtiam iudicare, ꝙ cùm causa fuerit, erit causatum, aut de necessitate, aut in maiori parte. et ideo in hoc genere impossibile est aliquam cognitionem esse. Et hoc, qđ d. ꝙ scientia permanens non est nisi rerum necessariarum, aut earum, quæ sunt in maiori parte, manifestum est per se. et ꝙ impossibile est addisci, aut sciri quod nõ est alterius istarum duarum dispositionum. quoniam, sicut 6

Scĩa non est permanẽs in scito nisi per causam.

Idẽ. 1. Posterio. tt. cõ. 14.

sicut dixit, omne, quod definitur, aut disponitur aliqua dispositione, aut illa dispositio erit ei necessaria, aut in maiori pte. sicut dicimus ꝙ syrupus acetosus adiuuat febricitantes, quia adiuuat eos in maiori parte. & si cōtingenter adiuuaret eos, aut in minori parte, non haberemus scientiam permanentem in eo. Deinde d. Et impossibile est vt aliud dicatur, &c. ita accidit in Luna. et intendit ꝙ nouitas mensis est necessaria non in maiori parte, sed illud, quod est per accidens, neq; est necessarium, neq; in maiori parte.

Quid itaque accidens est, & ob quam causam, & quod non est eius scientia, dictum est. Quòd autem sint principia & causæ generabiles, & corruptibiles, absq; eò quòd generētur, & corrumpātur, manifestum est. Etenim si non hoc, ex necessitate omnia erunt, si eius, quòd generatur, & corrumpitur non secundum accidens causam aliquam necesse sit esse. Vtrum enim erit hoc, an nō? Si hoc, fiet. sin vero nō, minime. hoc vero, si aliud. & hoc modo videlicet (tempore semper dempto à tempore finito) deuenies vsq; ad nunc. quare hic morietur ęgritudine, aut vi, si exiuerit, hoc autem, si aliud. & sic deueniet ad id, quod nunc est, aut aliquid eorum, quæ facta sunt. vtputa, si sitiuerit. hoc vero, si comederit acria. hoc vero aut est, aut non. quare necessario morietur, aut non morietur. Similiter & siquis ad iam facta ascēderit, eadem ratio est. iam enim hoc in aliquo est. dico autem quod factum est. ex necessitate ergo erunt omnia futura, vt mori viuentem. iam enim aliquid factum est, vtputa contraria in eodem corpore. sed si ægritudine aut vi, nondum, sed si hoc factum fuerit. Patet igitur quòd vsq; ad aliquod vadit principium: hoc vero non amplius ad aliud. erit igitur hoc eius, quod vtcunq; contingit, causaq; generationis eius nulla. Sed in quale pricipium, & qualem causam talis reductio est,

Dictum est igitur quid est accidēs, & quid causa accidentis, & ꝙ nullam habet scientiam permanentem. Quoniam autem principia, & causę sunt generabilia & corruptibilia, etiā absque eo quòd generentur aut corrumpantur, manifestum est. Quoniam, si hoc nō fuerit, tunc omnia erunt necessaria. quoniam, si illud quod generatur & corrumpitur non habuerit aliquam causam modo accidentali, tūc erit necessariū. Sicut dicimus vtrum erit hoc aut non erit? hoc enim erit, si erit hoc. & si nō, non. & hoc, si fuerit aliquid, & secundum hāc dispositionem. & manifestum est quòd semper diminuitur tempus ex tempore finito. & similiter peruenit ad illud, quod est in instanti. sicut dicimus quòd si Socrates exierit, morietur aut infirmitate, aut violētia. & hoc erit, si aliud fuerit. et sic peruenietur ad illud, quod est instans, aut ad aliquid eorum, quę fuerint. vt tale comestū īducit sitim. et hoc, si comederit calida. & hoc aut erit, aut nō. ergo morieẽ necessario. Et similiter, si aliquis ordinauerit, & dixerit illa, quæ iam facta sunt, sermo de eis erit talis, & habent essentiam existentem. dico illa, quæ iam fuerint essentia eorum, & cognitio eorum, & generatio eorum. erunt igitur necessario omnia generabilia, sicut mors viui, quia iam pręcessit. fit enim idē, sicut contraria sunt eadem, quia sunt eiusdem, sed non sine infirmitate, aut violentia, nisi hoc sit. Manifestum est igitur quòd accedit ad aliquod principium: & hoc non accedit ad aliud. & accedet ad illud, quod comprehenditur casu, & nō est causa motus omnino. Sed finis, qui est talis, erit ad principium habens qualitatem, et causam habentem qualitatem.

Idest, quoniā aut oportet ex hoc hic esse causas, quæ generantur, deinde corrumpuntur absq; eo ꝙ generēt alia, aut alia corrumpant, manifestum est. Deinde dicit. causam in hoc, & d. Quoniā, si hoc non fuerit, &c. .i. quoniam si fuerit necessarium vt omnis causa generabilis sit generans aut corrumpens, continget vt omnia sint necessaria. Deīde dicit. quoniam si illud, quod generatur, &c. i. quoniam, si illud, quod est generādū, non habuit causam accidentalem, sed omnem causam sequitur causatum necessario, tunc omnia quæ fiunt, fiunt necessario: & sic auferetur natura possibilitatis. Deīde dicit. Sicut diximus vtrum erit, &c. i. quoniam si omnia fuerint necessario, tunc continget vt sermo dicentis, vtrum hoc erit in futuro, aut nō erit, alterum eorum erit necessarium, et alterum impossibile, & continget vt causa illius generandi sit causa generata necessario, &, cùm fuerit erit creatum necessario. & hoc intendebat, cùm d. quòd erit hoc, si fuerit hoc, et si non, non. Deinde dicit. & hoc si fuerit, & secundum hanc dispositionem. i. & continget etiā vt à causa eius sit causatum necessario, si fuerint generata, vt sit secundum hanc dispositionem, s. vt sit necessario à sua causa, & sua causa ab alia, et hoc perueniet necessario ad aliam causam necessariam in esse. tales enim causę non procedunt in infinitum. Deinde dicit. & manifestum est ꝙ semper diminuitur, &c. i. ꝙ tempus, in quo fit causa rei factæ in tēpore terminato futuro, diminuitur ex illo tempore, & diminuitur etiam ex tempore residuo tēpus, in quo fit causa causæ, donec perueniatur ad instans præsens, in quo est prima causa eius, quod est fiendum. Deinde dicit exemplum in hoc, & d. sicut dicimus ꝙ, si Socrates exierit, etc. i. verbi gratia ꝙ, si fuerit necessarium ꝙ Socrates moriatur, si vulnereẽ, vt si infirmeẽ ꝙ moriatur. & si hoc fuerit, infirmabitur necessario, donec perueniatur ad causam existentem in præsenti. verbi gratia ꝙ, si patiatur sitim, patietur calorē necessario. et, si patiatur calorem, patietur febrem. &, si febrē patietur morietur. & si materia exiuerit, patietur sitim necessario. Deinde dicit. vt tale comestum, &c. i. & si patiatur sitim, necessario comedit aliquod calidū. & sic comedere illud calidum erit necessarium, & illa consequētia erunt necessario. contingeret enim ex positione eorum, quæ fiunt in futuro, esse necessario, s. alterum duorum oppositorum, vt sint etiam facta necessario, & vt consecutio eorum adinuicem sit necessaria. Deinde dicit. & hoc aut erit, aut nō. & innuit aut causam, aut causatum, s. ꝙ vtrunq; erit necessario. Deinde d. ergo morietur necessario. i. & si istæ causæ fuerint huius dispositionis, 7

tionis, neceſſe eſt vt exeat, & moriaẗ neceſſario. D.d. Et ſimiliter, ſi aliquis ordinauerit, &c.i. et ſimiliter continget vt omne quod fit, antequam fiat, ꝙ fuit neceſſarium vt fieret, ita ꝙ omnia futura, & omnia præterita fuerint neceſſaria. & hoc eſt cõtra intellectũ & ſenſum. Deinde dicit. & habent eſſentiam exiſtentem. i. continget vt omnia facta habeant eſſentiam aliquam exiſtentem, ex quo continget exitus eorum in actum neceſſario. vt dicitur in exemplis legalibus, quia omnia ficda ſunt ſcripta in tabula, & quod eſt ſcriptum in illa tabula, exibit in actum, & ideo expoſuit hoc, & d. dico illa, &c. i. continget vt naturę rerum faciãt eas generari neceſſario, quẽadmodũ natura generabiliũ facit ea corrũpi. & ideo d. erunt igitur neceſſario omnia generabilia, &c. i. continget igitur ſecũdum hanc poſitionem vt naturæ & ſubſtantiæ rerum, ex quibus generábilia gẽnerantur, faciãt eas generari: quemadmodum cùm generantur, faciunt eas corrumpi, vt viuus corrumpitur. Deinde dicit. fit enim idem, &c. i. et eſt neceſſe vt generatum corrumpatur neceſſario. quia antequam corrũpatur, fuit neceſſarium vt componeretur, & fieret idẽ ex contrarijs. & fuit idem, quia cõtraria fiunt in eo, ſcilicet formæ. & ſic neceſſario corrumpitur, ſed non ſine infirmitate & violentia, ſed corrumpitur ſi aliqua infirmitas fuerit, aut violentia: quarum altera, ſ. infirmitas eſt naturaliter & de neceſſitate, & altera per accidens, ſ. violentia. Deinde dicit. Manifeſtum eſt igitur, &c. i. declaratum eſt igitur ex hoc, ꝙ omne, quod generatur & corrũpitur, habet cauſas, & ꝙ illæ cauſę perueniunt ad primam cauſam. ſed tamen differũt, quia corruptio fit de neceſſitate, generatio autem non. & ſi hoc eſſet, omnia eſſent accidentia neceſſario. & ſi hoc eſſet, tunc generatio eſſet in ſubſtantia rerum, in quibus eſt generatio, ſicut corruptio exiſtit in ſubſtãtijs eorum. D.d. & accedet ad illud, quod comprehenditur caſu. i. quod autẽ ex iſtis cauſis prouenit ad illud, quod fit caſu, non eſt cauſa alicuius motus naturalis omnino, i. ꝙ omne, quod fit caſu, non eſt cauſa alicuius ſpeciei entiũ. Deinde dicit. Sed finis, qui eſt, &c. i. ſed qđ fit caſu, fit à principio habẽte naturã terminatam et cauſam terminatã. qđ. n. eſt accidentaliter, accidit illi, qđ eſt eſſentialiter.

Corruptio fit de neceſſitate, nõ autem generatio.

Vtrũ vt ad materiam, an vt ad cuius gratia, an vt ad mouens, maxime conſyderandũ eſt. De eo itaque, quod ſecundum accidens eſt, dimittatur: determinatum enim ſufficiẽter eſt.

Caput Secundum. De ente uero, & falſo: ommittendumq; eſſe ens per accidẽs, uerumq; ac falſum: ac de ente ut ens eſt conſyderandas eſſe cauſas, ac principia.

Quod autem tanquam verum ens, & non ens vt falſum, quoniam circa cõpoſitionem, & diuiſionem eſt, et omnino circa partitionem contradictionis. verum etenim affirmationem in compoſitis habet, negationem vero in diuiſis, falſum vero huius partitionis contradictionem. Quo aũt modo qđ ſimul, aut qđ ſeparatim eſt intelligere accidit, alia ratio eſt. dico aũt ꝙ ſimul, & ꝙ ſeparatim, vt non cõſequenter, ſed vnum qđ fiat. Non enim eſt falſum, & verum in rebus (vt quod bonum verum, quod vero malum falſum) ſed in mente. quæ vero circa ſimplicia & circa ea, quæ quid ſunt, non quidem ſunt in mente. Quæcunq; igiẗ ſpeculari oportet circa id, quod ita ens & non ens eſt, poſterius perſcrutandum eſt. Cùm autem compoſitio, & diuiſio in mente, nõ in rebus ſit: quod autẽ ita eſt, diuerſum à proprie dictis, ens eſt: aut enim quod quid eſt, aut quod quale, aut quod quantum, aut ſi quid aliud copulat, aut diuidit mens: quod quidem tanquã accidens, & vt verum ens, omittendum eſt. cauſa enim illius quidem determinata, huius vero, mẽtis aliqua paſſio. & ambo circa reliquũ entis genus, & non extra oſtendunt eſſe aliquam entis naturam. Propter quod hæc quidem prætereantur, conſyderãdę autem ſunt ipſius entis cauſæ, & principia, prout ens eſt. Manifeſtum autẽ eſt in his, quæ determinauimus de eo, quoties vnumquodq; dicitur, quòd ens multipliciter dicitur.

Et oportet nos perſcrutari multum, vtrum ſit quaſi perueniẽs ad materiam, aut ad aliud ꝓpter quid, aut ad illud, cuius eſt motus. Dimittamus igitur loqui de ente accidẽtali; nam ſufficit ꝙ determinatum eſt de eo. Et loquamur de vero ente, quod non eſt ſicut falſum, eſt enim in compoſitione & diuiſione, & vniuerſaliter in diuiſione contradictoriorũ. quia habet affirmationem, ſecundum quod eſt verum, & ſecundum quòd eſt compoſitum habet negationem aliquam, & ſecundum ꝙ eſt diuiſum habet falſitatem iſtius diuiſionis, quę eſt contradictoria. Quomodo autem accidit intelligi ſimul, & prius, habet alium ſermonem. & dico ſimul & prius, ne aliquid ſit poſt aliquid, ſed vt ſit idem. Verũ enim & falſum non ſunt in rebus, ſicut bonum & malum vt verum ſit ſicut bonum, & falſum ſicut malum, ſed ſunt in cognitione. & nulla cognitio eſt de ſimplicibus, aut de illo quod eſt. Omnia igitur perſcrutanda de ente, quod eſt huiuſmodi, & de eo, qđ non eſt, dicenda ſunt poſt. Et cùm in cognitione eſt aut compoſitio, aut diuiſio, non in rebus, quod eſt aliud ſecũdum hunc modum: ex rebus enim, quæ ſunt in rei veritate, eſt illud quod ſignificat aut quid, aut quale, aut quãtum, aut quod copulatur cum alio, & cogitatio diuidit illud: dimittamus ergo ens, quod eſt quaſi accidens, & quod eſt quaſi verum. cauſa enim vnius eorum nõ habet definitionem, & cauſa alterius eſt cognitio. & vtrunque eſt in genere diminuto generum entis, & non ſunt ex eis, quæ ſignificant eſſe entis. Et ideo dimittatur, & perſcrutetur. Album in exemplari. Iam declarauimus, vbi diximus quòd vnaquæq; rerum dicitur multis modis. quoddam enim ſignificat quid. Album in exemplari.

8 Modo narrat quid perscrutandum est de causa, ad quam ascendunt omnes causæ, quæ sunt accidentales, aut essẽtales, & d. Et oportet nos, &c. i. & oportet nos multum perscrutari de causa accidentali, vtrum reducatur ad causam materialem, vel finalem, vel agẽtem. & ipse iam declarauit in Secundo Physicorum q̃ reducitur ad causam agentem. & forte propter hoc dimisit hic loqui de illo. Et cum iam declarauit quòd in hoc ente, quod est per accidens, non consyderat ista ars, d. Dimittamus igitur, et cætera. idest, quia iam determinauimus de natura eius, quod sufficit. Deinde dicit. Et loquamur de vero ente. idest, & cùm iam locuti fuerimus de ente accidentali, loquamur de ente veridicanti, secundum quòd est veridicans, et hoc est illud, quod est in anima. hæc enim entia facta sunt ab intellectu, quando diuidit entia ab inuicem, aut componit ea adinuicem. hoc igitur ens est vnum genus generum entium, & est vniuersaliter istud ens tantum in affirmatione aut negatione. Deinde dicit. quia habet affirmationem, & cæte. idest, vera enim affirmatiua significat compositionem in entibus, & vera negatiua diuisionem. Et quia idem ens impossibile est quòd sit compositum & diuisum insimul, ideo, si affirmatiua fuerit vera, negatiua erit falsa. et quasi dicat affirmatiua autẽ quia est vera, est ens in compositione, quasi haberet negatiuam, cuius falsitas existit ĩ diuisione. quoniam, cũ affirmatiua est vera per compositionem, negatiua est falsa per diuisionem. & similiter, quando negatiua est vera per diuisionem, affirmatiua est falsa per compositionem. Deinde d. Quomodo autẽ accidit simul, &c. & intendebat per hunc sermonem declarare diuersitatem duorum entium, scilicet entis quod est ĩ intellectu, & entis quod est extra intellectum. Quod enim est in anima, cõtingit vt recipiat duo opposita insimul. quod autẽ est extra animam, non, et quasi dicat quoquomodo aũt accidit quòd anima intelligit duo opposita insimul, quod non potest esse extra animam, quia materia recipit contraria successiue, loquẽdum est de eo in alio loco, & innuit librum de Anima. Deinde dicit in hoc causam, & d. Verum enim & falsum, & cæter. idest, & causa in hoc, q̃d intellectus comprehendit insimul duo opposita etiam, quia natura primorum oppositorum in intellectu, scilicet veri & falsi non est natura primorum oppositorum extra animam, scilicet boni et mali. verũtamen verum & falsum sunt in cognitione, & bonum & malum sunt in materia: & nullũ [a] entium, quæ sunt in cognitione, dicitur esse simpliciter secundum q̃ est extra animam. Deinde dicit. Omnia igitur perscrutanda, &c. i. & omnia perscrutanda, vtrum sint de ente in cognitione, aut de ente extra animam, dicẽda sunt vbi [b] perscrutabitur de vniuersalibus, & numeris, & alijs similibus. Deinde d. Et cùm in cognitione, & cæ. idest, & cùm illud, quod est in cognitione ex hoc ente, est compositio aut diuisio, absq; eo q̃ sit extra animã ens, quod differt ab isto, quod est in re, est illud, quod significat aut quid, aut quale, aut quãtum, aut aliquod continuum cum alio. & hæc sunt cætera prædicamenta. Deinde d. & cogitatio diuidit illud, &c. & forte intendit per hoc illud, quod est præter prædicamentum substantiæ. & forte intendit prædicamenta, quæ communiter habent compositionem. ista enim existimantur, quòd nisi anima esset, non essent. Deinde dicit. dimittamus ergo ens, & cætera. idest, dimittamus igitur perscrutari perscrutationem de ente, quod est per accidens, & de ente, quod est veridicans, scilicet quòd est in anima. Ens enim, quod est per accidens, non habet causam terminatam: et quod est veridicans, non habet etiam causam nisi animam. & ideo vtrunque numeratur in genere entis diminuti. & ideo perscrutandum est de ente perfecto, quod est ens extra animam. Deinde dicit. Iam declarauimus, & cætera. idest, & determinauimus, vbi locuti fuimus quædam de eis, quæ significant multis modis, quòd ens dicitur multis modis. quoddam enim dicitur secundum quid, scilicet de substantia, quoddam de qualitate, quoddam de quantitate, quoddam de copulationibus istorum cum alijs.

Scdo phys. te. cõ. 48. & com. 11.

2. de Anima tex. cõ. 21.

Quod est in aĩa, cõtingit vt recipiat duo opposita simul. Sed huiꝰ oppositum vide. 4. huius textu. cõ. 9. Vide con. Zim. Verũ & falsum sunt ĩ cognitione, & bonũ et malũ est ĩ materia. Vide oppositũ. 3. de Aĩa. 34. vbi dr̃ q̃ ens in intellectu est bonũ simpr̃ & ens extra aĩam est bonum ĩ respectu. Vide cõ tradi. Zim.

a Idem. 3. de Aĩa. 18. 19.

b Septimo Met. 46. 47 & 10.

6. Met. tex. com. 14.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER SEPTIMVS, *cum Auer. Commen.*

SVMMÆ LIBRI.

In Prima proponit de Substantia agendum esse, cùm sit primum entium.

In Secunda agit de ipsa substantia.

Summæ Primæ Caput Primum. Substantiam multis modis entium omnium primum esse.

IN isto tractatu perscrutatur de speciebus entis, de quibus intendit perscrutari in hac scientia. Ista enim scientia diuiditur in tres partes primas. Prima est de diuisione entis in substantiam, & accidens. Secũda de diuisione entis in potentiam, & actum. Tertia de diuisione entis in vnum, & multa. Et iste tractatus est primus eorum, in quibus perscrutatur de substantia. Et, quia substãtia alia est separabilis & abstracta, alia inseparabilis, perscrutat̃ in hoc tractatu, & in sequenti de substantijs inseparabilibus, & non de numero eorum. Deinde in Nono tractatu perscrutatur de potentia et actu. Deinde in Decimo de vno & pluribus. Et post in tractatu Vndecimo de substantijs separabilibus, & cuiusmodi esse habent, & quot sunt. Deĩde in Duodecimo & Tertiodecimo perscrutabitur de eis, quæ dixerunt Antiqui de naturis separabilium substantiarum. Tractatus autem pręcedẽtes hunc tractatum sunt quasi præparatorij ad hoc, q̃d intendit dicere in istis. Et incœpit in hoc tractatu dicere Ens dicitur multis modis, &c.

ENs multipliciter dicitur, quẽadmodum in his, quę de quotiès prius diuisimꝰ. significat enim aliud quidem quid est, & quòd quid, aliud vero q̃d quale, aut quantum, aut singula aliorũ, q̃ ita prędicantur.

a 2. l. eo q̃d multipliciter

b hoc aliqd. Vide Auer. ĩ Epito. Tract. 2.

Ens dicitur multis modis, vt prius diximus in sermone, in quo diximus quot modis dicitur aliquid. quoddam enim significat quid est aliquid, & q̃ est hoc, & quoddam significat q̃ est quale, aut quantum, aut aliud eorum, quæ prædicantur in sermone s̃m hunc modum.

DIcit. &, cùm sit declaratum q̃ hoc nomen ens dicitur multis modis, vt dictum est in tractatu, in quo declarauimus nomina vsitata in hac scientia. illic enim distinximus quòd hoc nomẽ ens quandoq; significat quiditatẽ substantiæ

stantiæ demonstratæ, & quandoque ipsam substantiam demonstratam, & quandoq; aliquod accidens in istis substantijs, aut quantitatem, aut qualitatem, aut aliud eorum, quæ prædicantur de substantijs non prædicatione declarante substantias eorum, nec in responsione ad qd est hæc substantia demonstrata. Et hoc intendebat, cùm d. & quoddam significat, & cæt. idest, & hoc nomen ens quandoq; significat in substantijs qualitatem, aut quantitatem, aut aliud accidentium prædicabilium de eis: non ita quòd declarêt substantiam, sed prædicantur secundum quale, aut quantum, aut vbi, aut quando, aut alio modo.

Cùm autem ens toties dicatur, patet primũ horum ens esse ipsum quid est, quodque substantiam significat. cùm enim dicimus quale quippiam hoc, aut bonum dicimus, aut malum, sed non tricubitum, aut hominem. cùm autem quid est, non album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem aut deum. Cætera vero entia dicuntur, eò quòd vere entis quædam sunt quãtitates, quædam qualitates, quędam passiones, quædam aliquid aliud tale.

Vide supra 4. huius t.c. 2. & infra t. 14. & 12. t.c. 9. & 22. 4. 2. l. taliter entis

Et, cùm ens dicitur multis modis, manifestum est quòd primum ens istorum est illud, quod significat quid, & hoc est illud, quod significat substãtiam. quoniam, cùm dicimus de aliquo quale est, dicimus aut bonum, aut malum, & non dicimus homo. &, cùm interrogatur quid est, non dicimus album, aut tricubitum, sed homo, aut deus. Et alia dicuntur entia, qa sunt entis, quod est huiusmodi, quædam quantitates, & quædã qualitates, & quædam passiua, & quædam aliud tale.

2 Cùm declarauit quòd hoc nomen ens significat substantiam, & accidentia substantiæ, quæ sunt nouê prędicamenta, intendit declarare ꝙ hoc nomen ens principaliter, & simpliciter significat prędicamentum substãtiæ, & secũdario & determinate, scilicet relatiue ad substantiam alia prædicamenta accidentium, quæ non dicuntur esse, nisi quia accidunt enti, quod est ens per se, scilicet substantiæ. Et d. Et, cùm ens dicitur, &c. i. &, cùm declaratum est quòd hoc nomen ens dicitur de generibus prædicamentorum, manifestum est quòd primum, de quo dicitur hoc nomen simpliciter, & principaliter, est illud, quod dicitur in respõsione ad quid est hoc indiuiduum demonstratum per se existens. & ista interrogatio est de substantia. Deinde incœpit declarare hoc ex modo interrogandi, & respondendi, & d. quoniam, cùm dicimus de aliquo, &c. i. & signũ eius, quòd illud, de quo interrogatur per hoc nomen quid in indiuiduis substantiæ, est dignius hoc nomine ens, est, quoniam, si interrogatur per alia nomina interrogãtia de indiuiduis substantiæ, non respondetur per aliquid determinans quiditatem eius. verbi gratia quoniam, quando interrogatur quale est istud demonstratũ, aut eiusmodi, respondemus bonum aut malum, calidum aut frigidum: & non respõdemus ipsum esse hominem aut orbem, quod intendebat per deum. Et cùm hoc interrogatur quid est illud indiuiduum existens, quod dicitur substantia, non respondemus ad hoc per aliquid extra essentiam eius, verbi gratia album, aut calidum, aut tricubitum, sed homo, aut orbis. Et intẽdebat per hoc quòd prædicabilia, quę declarant quiditatem indiuidui substantiæ demonstratæ, sunt digniora hoc nomine ens, quàm prædicabilia aliorum accidentium, cũ nunquam notificent quiditatem substantię. & ideo qđ declarat quiditatem indiuidui substantiæ est substantia. In hoc ergo capitulo intendit declarare ꝙ quiditas indiuidui substantię est prior in esse quiditatibus accidentium. indiuiduum enim substãtię prius esse alijs indiuiduis accidentium manifestum est per se. Et sciendum est ꝙ ista declaratio est logica. & plures demonstrationes in hac scientia sunt logicę, s. quoniam propositiones eo⁹ sunt acceptæ à Dialectica. Dialectica enim vsitatur duobus modis. vno modo, secundum ꝙ est instrumentum: & sic vsitatur in scientijs alijs. & alio modo, vt accipitur illud, quod declaratum est in illa i alijs scientijs, secũdum ꝙ accipitur. & fm ꝙ accipitur illud, quod declaratum est in aliqua scientia speculatiua ad aliam scientiam, est cùm ista consyderat de ente simpliciter. & propositiones dialecticæ sunt entis simpliciter, sicut definitiões et descriptiones, et alia dicta in eis.

Primũ documentum.

Indiuiduum substãtię prius est alijs indiuiduis accidentiũ. Idem infra t.c. 4. & 47.

Scdm. Dialectica vsitat dupl: vide idem. 1. Phy. c. 35. & 8. Ph. 70. & 2. Met. c. 15. & 1. Ethicorum. cap. 3.

Vnde dubitauerit aliquis, vtrũ ipsum ambulare, & sanum esse, ac sedere, & vnũquodq; horum ens an non ens est, similiter & de quocunq; cęterorum similium. nihil enim horum est per se natura aptũ, neq; possibile à substantia separari: sed magis, siquidem ambulans entium aliquid: & sedens, & sanum. hæc autem magis entia apparẽt, quoniam subiectum eis determinatum est. hoc autem substantia, & singulare est, quod in tali prædicatione apparet. bonum enim, aut sedens absq; hoc non dicitur. patet igitur quòd propter hanc illorum quoq; singula sunt.

Et ideo quęret aliquis vtrum ambulatio, et sanitas, & sessio quęlibet significet ens, aut nõ ens, & similiter in vnoquoq; talium. quoniã nullum eorum est existẽs per se, nec potest separari à substantia. sed, si ambulans fuerit de entibus, & sedens, & sanus, ista sunt digniora, vt sint entia vt videtur, quoniam subiectum eorum est aliquod terminatum. & hoc est de substantijs, quæ sunt vniuscuiusq; particularium, & hæc significant categoriæ, quæ sunt tales. sedens enim, & stans non dicuntur sine hoc. manifestum est igitur quòd hæc est caussa essentię cuiuslibet illorum, & illa sunt propter istam.

Cùm posuit ꝙ ens in rei veritate est substantia, & in hoc conueniunt omnes Antiqui, quorum plures propter hoc, quod opinabantur ꝙ substantia est ens in rei veritate, dubitabant vtrũ accidẽtia sint entia, aut non, d. Et iõ ą̃ret, &c. i. et iõ dignũ est vt q opinatur hoc de substantia, dubitet in oĩbus accidentibus, verbi gratia ambulatione, & sanitate, & sessione, vtrũ dicantur esse simpliciter, aut non. & hoc dignum est dubitare, cùm nullum eorũ existat per se, aut possit separari à substantia, & ꝙ ens est illud, quod per se est. Deinde dicit. sed si ambulans, &c. i. sed, si concesserimus quòd hoc nomen ens significat ista, tunc substantia est dignior vt significetur hoc nomine ens, secundum ꝙ apparet sensui, s. quoniam est manifestior apud sensum. D. d. caussam in hoc, & d. quoniam subiectum, &c. i. quoniã subiecta quiditatum substantiarum, & vniuersaliorum earum sunt indiuidua substantiæ, quæ sunt terminata 3

Vide ꝓ hoc 1. Ph. 24. 24.

per

per ſe, ſ. quoniã ſunt terminata à locis & ſuperficiebus: & quiditas eſt pars iſtius ſubſtantiæ, quæ ſunt indiuidua ſubſtantiarum particularium, & ſecundũ hæc duo dicitur prædicamentum ſubſtantiæ. & d. quoniam ſubiectum eorum, &c. intendebat à quiditate ſubſtantiarum vniuerſalium earum. Et cùm d. eſt aliquod terminatum, &c. intendebat indiuidua ſubſtantiæ, quæ ſunt terminata, quia ſunt corpora exiſtentia per ſe. Deinde dicit. & hoc eſt de ſubſtantijs, &cę. innuit per hoc quiditates. & quaſi d. & iſta ſunt ſubſtantiæ, quia ſunt partes ſubſtantiarum, quæ ſunt ſubſtantiæ in rei veritate, ſ. particularium. Deinde d. & hęc ſignificãt, &c. i. & iſta vniuerſalia, quæ ſunt ſubſtantiæ, ſignificant prędicamentum ſubſtantiæ. Deinde dicit. ſedens enim, et ſtans, &c. i. & cauſa in hoc eſt, quoniam accidẽtia, verbi gratia ſtans & ſedẽs, non dicũtur eſſe entia ſine iſtis. & accepit hoc nomen denominatiuũ pro accidẽte tm̃. Deinde dicit. manifeſtum eſt igitur, &c. & cùm hoc declaratũ ſit de ſubſtãtijs, manifeſtũ eſt ꝙ ſubſtãtiæ ſunt cauſæ eſſentię accidentiũ. & accidẽtia non ſunt niſi pp ſubſtantias. & hoc neceſſarium eſt, quoniã, cùm declaratum eſt ꝙ nomen ens dicitur de decem prędicamentis, & dignius de ſubſtantijs: & eſt declaratum ꝙ, cùm plura communicant in eodem nomine, et quoddam dignius quibuſdã, illud quod eſt dignius illo nomine, eſt cauſa cęterorum: & diſpoſitio cęterorum ad cauſalitatem eſt ſicut diſpoſitio illorum cũ illo nomine. ex iſtis igitur propoſitionibus cõcluditur quòd ſubſtantia eſt cauſa cęterorum prædicamẽotorum.

Cũ plura cõicãt i vno nomine, & qdã eſt digniꝰ qbuſdam, dignius eſt ſemper cauſa cæterorũ. Vide idẽ. 2. Meta. t. c. 4. & hic infra te. c. 7. & 8. Meta. com. 7. Vide Auer. I Epit. Tractatu. 2.

Quare quod primo eſt ens, et non aliquod ens, ſed ſimpliciter ens, ſubſtantia. Multis igitur modis primum dicitur, attamen ſubſtantia & ratione, & cognitione, & tempore, et natura omnium primum eſt. aliorum enim quę prædicantur, nullum eſt ſeparabile, ſed hęc ſola. Ratione quoq; hoc primũ. neceſſe eſt enim in cuiuſq; ratione ineſſe rationem ſubſtantię. Scire etiam tunc putamus vnumquodq; magis, cùm quid eſt homo, aut ignis ſciamus, quàm quale, aut quãtum, aut vbi. nam & horum ipſorum tunc vnumquodq; ſcimus, cùm quid eſt ipſum quale, aut ipſum quãtum ſciamus.

Ens igitur, quod eſt principale, non illud, quod eſt aliquod ens, ſed ens, quod eſt ſimpliciter, eſt ſubſtantia. Et primum dicitur multis modis, ſed ſubſtantia eſt prima omnium rerũ definitione, & cognitione, & tempore. nullũ enim aliorum prædicamentorum eſt ſeparabile. & iſtud ſolum eſt ſeparabile. Et eſt etiam prima ſm definitionem. neceſſarium eſt enim vt definitio ſubſtantię accipiatur in definitione cuiuslibet rei. Et nos videmus etiam ꝙ ſcimus quodlibet magis, quando ſcimus ipſum quid ſit. verbi gratia quando ſcimus hominẽ eſſe ignem magis, quàm cùm ſcimus ipſum eſſe quale, aut quantum, aut vbi. & etiam vnumquodq; iſtorum non ſcitur, niſi quando ſcitur quid eſt, aut quale, aut quantum.

4 Et, cùm ſit declaratum ꝙ quiditates accidẽtium poſteriorantur quiditatibus ſubſtantiarũ, ſm ꝙ cauſata poſteriorantur cauſis, manifeſtum eſt ꝙ ens, quod eſt principale & quod eſt prius et ſimpliciter, eſt ſubſtantia, non illud, quod eſt aliquod ens, i. nõ ſimpliciter nec principaliter. Et hoc intendebat, cùm d. Ens igitur, qđ eſt, &c. i. ens ergo, quod principaliter & ſimpliciter eſt ens, eſt ſubſtãtia, non illud, quod eſt aliquod ens, i. nec principaliter nec ſimpliciter. & eſt in verbis eius ordo poſterior. Et, cùm narrauit ꝙ ſubſtantia eſt prior cęteris prędicamentis, & hoc intendebat per principale, & primum dicitur multis modis, incœpit declarare quot modis præcedat ſubſtantia accidentia, & d. Et primũ dicitur multis modis. i. et primum, quod eſt prius, dicitur multipliciter. et ſubſtantia eſt primũ oĩum ſm definitionem, et cognitionem, & ſm tempus. D. dedit cauſam in hoc, & d. nullum enim prędicamentum, &c. i. et ſubſtantia eſt prior his tribus modis: quoniã nullũ accidẽtium eſt ſeparabile, et ipſa ſola eſt ſeparabilis. et hoc intendebat cùm d. i. de ſubſtãtia. Et dixit hoc, quia declaratum eſt ꝙ vniuerſalia accidentiũ ſunt illa, quæ dicũtur in ſubiecto. Et, cùm dixit eam eſſe primam ſm definitionem, dedit modũ, et d. Et eſt etiam prima ſm definitionẽ, &c. i. & diximus ꝙ ſubſtantia eſt prior definitione cuiuslibet accidentium: quoniã neceſſe eſt vt ſubſtantia accipiatur in definitione cuiuslibet accidentium. quoniam partes definitionum ſunt illa, per quæ conſtituitur res: et quia accidẽtia conſtituũtur per ſubſtantias, neceſſe fuit vt accipiãtur in definitionibus eorum: et in definitionibus ſubſtantiarũ non accipitur aliquid extra ſuã naturã, cũ cauſę ſuę accipiãtur in ſuis definitionibus, q̃ ſunt ſubſtantiæ. Et, cũ narrauit ꝙ ſubſtantia eſt prior alijs accidẽtibus cognitione, dedit modum, et d. Et nos videmus, &c. i. et ſignũ eius, ꝙ ſubſtãtia apud nos eſt manifeſtior accidentibus, ſ. vľia ſubſtãtię q̃ vľia accidentium, eſt ſ. ꝙ ſcire indiuiduũ ſubſtãtię per ſua vľia ſubſtãtialia eſt pfectius q̃ ſcire illud p vľia accidẽtiũ. v. g. ꝙ, cũ voluerimus ſcire hoĩem, et ſciuerimus ipſum eſſe aliquã naturã ſubſtantialẽ, v. g. ſcire ipſum ignẽ, per hoc p̃dicabile ſubſtantiale erit pfectius, q̃ ſcire ipſum eſſe q̃tum, aut quale, aut vbi, aut aliud p̃dicabiliũ accidentiũ. Et intendebat ꝙ nõ ſunt accidẽtia q̃ſita per ſe, ſed ſm ꝙ ſunt diſpoſitiones ſubſtãtię demõſtratę. et primũ q̃ſitũ eſt ſubſtãtia demõſtrata. Et quia ſcire ſubſtantiã hanc p ſuas diſpoſitiones ſubſtantiales eſt pfectius q̃ ſcire eã p ſuas diſpoſitiones accidentales, neceſſe eſt vt diſpoſitiones ſubſtãtiales ſint manifeſtiores diſpoſitionibus accidentalibus. D. d. aliũ modum, ex quo declarat ꝙ ſcire aliqd per qd eſt, eſt manifeſtius q̃ ſcire ipſum per aliquid conſequẽs, ſiue fuerit ſubſtantia ſiue accidens, et d. et etiã vnũquodq; iſtorũ non ſcitur, &c. i. et ſignũ eius, ꝙ ſcire indiuidua ſubſtãtiæ per quid eſt, manifeſtiꝰ eſt q̃ ſcire ipſa per quale, aut q̃tum, eſt ꝙ nos videmus ꝙ nõ ſcimus vnũquodq; ſuorũ accidentiũ, donec ſciamus illud accidens quid ſit, aut quale, aut q̃tum. Et ſubſtantia eſt prior tẽpore. qm̃, ſi accidẽs ſit poſt corpus, in quo eſt, manifeſtũ eſt ꝙ illud corpus pręcedit ipſum ſecundum tempus: et, ſi fuerit ex accidentibus inſeparabilibus à re, in qua ſit, tunc ſubſtantia ſubiecta ad illam rem præcedet illam rem, & accidentia conſequẽtia ipſam. verbi gratia quoniam ſubiectum, ex quo generatur ignis, eſt prius forma, & calore ignis.

Nullũ prędicamẽtum eſt ſeparabile pter ſubſtãtiã. Idem. 4. Ph. 14. 19.

Partes definitionis ſunt illa: p quę cõſtituitur res. Idẽ. 1. Ph. c. 28. & 1. de ala. cõ. 5.

Documentũ

Quomõ ſubſtantia pce accidentia pcedit.

Quod quoq; tam olim, quàm nunc, et ſemper quæritur, ſemperq; dubitatur quidnam ipſum ens ſit, hoc eſt quænam ſubſtantia eſt. hoc enim quidam vnum aiunt eſſe, quidã plura quàm vnum: & quidam finita, quidam vero infinita. Quare nobis quoque maxime, & primum, & ſolũ, vt ita dicam, de ente hoc pacto quidnam ſit ſpeculandum eſt.

Caput Secundum. Quæ manifestissime uidentur esse substantiæ: & an ea sola substantiæ sint, uel alia etiam, multorum opiniones.

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 2.

Videtur autem substantia existere manifestissime quidem in corporibus. quare animalia, & plantas, et eorum partes substantias esse dicimus, ac naturalia corpora, vt ignē aquam, & terram, cæterorum quoq; singula: & quæcūq; aut horum partes, aut ex his sunt, aut ptibus, aut omnibus, vt cœlū, & eius partes, sydera, Luna, & Sol. Vtrum autem hæ solæ substantię sint, an etiam aliæ, an harum quidem nulla, sed aliquæ aliæ, consyderandum est. Videtur autem quibusdam corporis terminos, vt superficiem, lineam, pūctum, & vnitatem substānias esse, & magis quàm corpus, & solidum. Item præter sensibilia quidam nō putant aliquid esse tale. quidam plura, & quæ magis sempiterna sunt, sicuti Plato, & ipsas formas, & mathematica duas substantias, tertiam vero sensibilium corporum substantiā. Speusippus vero etiam plures substantias, ab vno incipiens, & principia cuiusque substantiæ, aliud numerorum, aliud magnitudinum, deinde animæ. & hoc modo extendit substantias. Quidam autem formas quidem, & numeros eandem habere naturam aiunt, cætera vero sequentia, lineas, & superficies, vsque ad cœli substantiam, & sensibilia.

Et etiam illud, quod semper fuit quæsitum à longo tempore, & modo est quæsitum, & semper faciet errorem in quiditate entis, hoc est, qm̄ substantiā qdā dixerūt ipsam esse vnā, & qdā plures: & qdā dixerunt eas esse finitas, & quidam infinitas. Et ideo nos primo consyderabimus ex eo, quod est huiusmodi magis, & est primum, & vnum, & dicemus quid sit. Existimatur enim ꝙ esse substantię est manifestum in corporibus. & ideo dicimus ꝙ animalia, & vegetabilia sunt substantię, & corpora naturalia, verbi gratia ignis, & aqua, & terra, & aer, et omnes partes istorum: et quę sunt ex eis, aut ex suis partibus, aut ex suis vniuersalibus, verbi grana cœlum, & partes eius, & corpora stellarum, & Luna, & Sol. Perscrutemur igitur de istis vtrum sint substantiæ tantum, aut sint aliæ substantiæ q̄ ista, aut quædam ista, aut quædam alia, aut nullum istorū, sed alia. Quidam igitur existimauerunt ꝙ vltima corporis, vt superficies, & linea, & pūctus, & vnum, sunt magis substanriæ q̄ solidum et corpus, & etiam magis q̄ sensibilia. Et quidā non opinātur ꝙ tale sit omnino, & dicunt quidam plura entia esse, at ęterna, vt Plato, qui dicebat ꝙ formæ, & mathematica sunt duæ substantiæ, & ꝙ tertiæ substantię sunt corporum sensibiliū. Speusippus aūt dicebat plures substantias esse, & incœpit ex vno & plura principia esse. & vnaquæq; substantiarum habet primum, & ꝙ substantia & primum numerorum est aliud, & magnitudinum aliud, & postea animę. et secundū hunc modum multiplicantur substantiæ. Et quidam dicunt ꝙ formæ & numeri habent eandem naturam, & ꝙ aliæ res sequuntur ea, sicut lineæ, & superficies, quousq; perueniant ad substantiam cœli, & similiter sensibilia.

Cùm declarauit ꝙ quiditates substantiarū sunt priores alijs entibus, & causa eorum, incœpit quærere quæ sunt quiditates substantiarum sensibilium, & dixit ꝙ Antiqui semper perscrutati sunt de hoc, & ꝙ quò ad suum tempus nihil demonstratiue fuit dictum in hoc; & dixit. Et etiam illud, quod semper, & cæte. idest, & cùm declaratum sit quòd substantia est prior alijs accidentibus, quęrendum est de substantia illud, quod semper fuit quæsitum vsque ad hoc tempus, in quo nullus dixit aliquid demonstratiue, & est quid est illud, quod est quiditas huius substātiæ. Et augmentauit hanc quęstionem, quoniā, cùm fuerit scitum illud, quod est quiditas istius substantiæ, tunc erit scita prima causa omnium entium. Et, quia ista quæstio semper fuit desyderata ab omnibus naturaliter, & est valde difficilis, incœpit notificare opiniones Antiquorum I ea, & dixit, quoniam substantiā quidam dixerunt, & cæte. idest. Et istas easdem opiniones dixit, cùm perscrutatus fuit de principijs substantiæ mobilis, scilicet substantiæ naturalis, sed illic, scilicet in Physico auditu fuit perscrutatus alio modo ab isto. illic enim perscrutatus est de principijs corporis secundum quòd est naturale, idest secūdum quòd quiescit, aut mouetur: hic autem perscrutatus est de eis secundum quòd est substantia tantum, prima enim diuisio, secundum quam diuiditur ens, est secundum quòd est in substantiam & accidens, & ista quæstio differt ab illa, quæ est in scientia Naturali. quoniam ista quæstio inducit ad sciendum primam formā oīum entiū, & vltimū finem: & prima quæstio, quam incœpit in scientia Naturali, inducit ad sciendum primam materiam, & formas naturales, & primum motorem. Et dixit, quidam dixerunt, & cætera, forte innuit Parmenidem, & Melissum, dicentes vnū esse ens. isti enim dicebant quòd illud, quod est præter substantiam, nihil est: & dicebant quòd substantia est simplex non composita. Et forte innuit eos, qui concedunt compositionem, & ponūt elementum esse vnum quatuor, aut mediū inter illa. isti enim concedunt multitudinē prouenientem à compositione, & ponunt alia esse accidentia præter illud principium vnum. Deinde dicit. & quidam dixerunt plura entia vno. & innuit dicentes quòd principia substantię sunt partes indiuisibiles, & dicentes eas esse partes consimiles, vt Anaxagoras: & dicentes ea esse plura vno elemēto, vt Empedocles. Et quia istorum quidam dicebant has esse finitas, & quidam infinitas, dixit. & quidam dixerunt eas esse finitas, & cæte. & videtur mihi quòd [a] omnes isti, quos narrauit, sunt illi, qui non percipiunt de causis, nisi materialem tantum. Deinde dicit. Et ideo nos primo consyderabimus, & cætera. idest, propter hanc diuersitatem accidentem inter Antiquos oportet prius nos ponere principium consyderationis in principio substantiæ, quam omnes homines concedunt esse primum, & vnum, et dicere quid sit. & innuit principium

Primo Ph. et t.cō.6. vsq; ad.41.

Differētia cōsyderationis naturalis a cōsyderatione diuina. vide pro hoc infra cō.9.

Vide. 1. Ph. t.12.54.

a Omnes isti, quos narrauit, nō percipiunt nisi causam materialem. Vide oppositum de Anaxago. 1. Ph.19. & 1. de Aia. 80. & 8. Ph.17. quia posuit intellectū, et. 1. Ph.41. & 8. Ph.2. Empedo. posuit litem & amicitiam. Vide cōtra. Zim.

induidui

induidui substantiæ. & ideo dixit. Existimatur enim quòd esse substantiæ, & cæ. i. & possumus principium consyderationis in principio indiuidui substantiæ. qm̃ omnes homines conueniũt in hoc, ꝙ indiuidua corporum existentiũ per se sunt substãtiæ, & ꝙ in eis est principium. & hoc intẽdebat, cùm d. existimatur. n. ꝙ esse substantię, &c. i. omnes enim opinantur ꝙ natura substãtiæ est manifesta in corporibus demõstratis. & ista substantia, de qua dicit se perscrutaturũ, est illa, de qua declarabitur esse formam, & dixit ipsam esse primam, quia est causa substantię demonstratę: & substãtiæ demonstratæ nõ sunt substãtię nisi per illã. & dixit ipsam esse vnam, quia substãtia demonstrata non est vna nisi per hanc substantiã, & per hanc naturam, quæ dicitur forma. D. d. & ideo dicimus ꝙ aĩalia, &c. i. & quia natura eius est manifesta per se in indiuiduis existentibus per se, ideo oẽs concedunt ꝙ aĩalia demonstrata per se, & vegetabilia, & suę partes, & vr̃ composita sunt substantię, et corpora naturalia simplicia, vt ignis, et aqua & terra, & aer, ex quibus fiunt composita: & omne qđ numeratur in istis substantijs, aut in illis, quę sunt ptes contentę, aut in illis, quę sunt vl̃ia continentia, vt cœlũ aut ex partibus istorũ, vt stellę, & Luna, & Sol, et omne quod generatur ex istis primo, & sunt consimilium partiũ. D. d. Perscrutemur igitur, &c. i. perscrutemur igitur vtrum ista sint substãtię tm̃, s. dispositiones indiuiduorum substantiarũ, aut sunt hæc dispositiones substantiarũ alię ab istis, aut quædã istarum dispositionũ, quę dicuntur in responsione ad quid sint substantię, & quędam non sunt substantię, aut nulla istarũ dispositionũ est substantia. et hoc latet eos. qđ aũt indiuidua substantię sunt substãtiæ, manifestũ est, & nullus dubitat in hoc. et hoc intẽdebat, cũ d. aut q̃dã ista, aut q̃dã alia. D. d. aut nullum istorum, sed alia. i. aut nulla dispositionum existentium in indiuiduis sensibilibus sit substantia, sed substantię istorum sunt alię. D. d. Quidam igitur existimauerunt, &c. i. quidã igitur existimauerunt ꝙ vltima corporum, sicut superficies, & linea, & punctus, & vnũ, sint substantię magis q̃ corpus, quia sunt principia. et ideo contingit ꝙ ista sint substantię magis q̃ substantię sensibiles demonstratę. Et dixit hoc, quia quidam opinabantur ꝙ puncta sunt priora lineis, & lineę superficiebus, & superficies corporibus, et dicebãt ꝙ indiuidua istorũ sunt priora indiuiduis corporis sensibilis. & vl̃ia eorum vl̃ibus corporis. & ideo d. magis q̃ solidum, & corpus, & etiã magis q̃ res sensibiles. Et dixit solidũ et corpus, qm̃ isti hñt duas opiniones i corpore. quidam enim dicunt ꝙ tres dimensiones sunt forma substantialis corporis, et isti dicunt corpus. qui aũt dicunt ꝙ corpus sit ad coniunctionem superficierũ adinuicem, dignius est dici ab eis corporeũ. & sm̃ vtrũq; sermonẽ sequitur vt superficies, & lineę, & puncta sint substantię magis q̃ corpora, & priora eis: aut sm̃ ꝙ forma est prior composito ex materia et forma secundum priorem sermonem: aut secũdum quòd partes compositi sunt priores composito sm̃ secundum sermonem. Deinde dicit. Et quidam non opinantur, & cæte. idest, & quidam non opinantur quòd aliquod linearum, & superficierum, & punctorum sit substantia, aut vnum numerale. Et qdã nõ solummodo opinantur ꝙ magnitudines, & numeri, s. mathematica sint substantiæ, sed opinantur cum hoc ꝙ formę rerũ sunt sicut substantiæ abstractę: & opinabant̃ cũ hoc tertiã substãtiã, s. indiuidua substantię sensibilis. Et qui opinabantur ꝙ mathematica sunt substantiæ, quidam ponebant ea esse alia à formis, & quidam ponebant numeros & formas esse eiusdem naturæ, vt post dicet. & isti sunt, qui perceperunt causam formalem propriam. & intendebant dare substantias proprias rebus ex formis vl̃ibus, s. qa ponebãt ea esse principia substantiarũ sensibiliũ. D. d. Speusippus aũt, &c. i. Speusippus aũt dixit plures substantias esse, quia substantię sunt diuersę, v. g. grauitas, & magnitudo, & aĩa, ideo principia substãtiarũ sunt diuersa. Principiũ enim numeri, quod est vnum, est aliud à principio magnitudinũ, & à principio aĩæ: & sm̃ hoc multiplicantur spẽs, quæ sunt post, sm̃ numerũ naturarum diuersarũ pp̃ suas causas diuersas. et d. vt mihi vr̃, & incœpit ex vno, quia videt ꝙ numeri sunt priores in substantia alijs, quia vnũ, quod est principium eorum, est prius principijs substantiarũ diuersarũ. D. d. Et qdã dicũt, &c. i. et qdã hoĩes nõ dicebãt ꝙ numeri et formę sunt duæ naturæ, sed dicebãt ꝙ formæ, & numeri sunt eiusdem naturæ, & quòd istæ sunt causæ linearum et superficierum, et quòd lineæ & superficies sunt causę corporum cœli, & aliorum sensibilium.

Substãtię demõstratę sũt ꝑ formã. Idẽ 2. de Aia. 2. 7. 8. & 9. & 8. Met. 7. & 2. Ph. 4. & 1. de Aia. 90.

Opinio ponẽtium sola mathematica pricipia vide. 1. Meta. 10.

Vide. 3. cõ. 60.

Opinio ponentiũ substãtiam vna cũ mathematicis esse principium.

Opinio Speusippi.

Opinio ponentium numerum esse substantiam. Vide ꝓ hoc 1. Met. 33.

De his igitur quid bene, quidue non bene dicatur, & quæ substantiæ sint: & vtrũ aliquæ præter sensibiles sint, necne: & hæ quomodo sint: & vtrum est aliqua separata substantia, et cur, & quomodo, an nulla præter sensibiles, perscrutandum est, descripta primo substantia, quidnam sit.

Perscrutemur igitur de istis, & qui sermones fuerũt dicti bene, & qui ecõtrario, & quæ substãtia est: & vtrũ sint hic aliquę substantiæ alię à sensibilibus, aut non: & istæ quomodo sint: & vtrum aliqua substantia sit separabilis, & quare, & quomodo, aut nulla est præter sensibilia.

Cùm compleuit numerare opiniones Antiquorum 6
de substãtijs, incœpit numerare quęstiones, cõsyderãs hic de substantia, & d. Perscrutemur, &c. i. perscrutemur igitur de istis oĩbus opinionibus, & declaremus quę earum fuerint dictę bene, & quæ non fuerint dictæ bene, cùm non omnes fuerint dictæ bene. D. d. & quę substantia est &c. i. & debemus perscrutari de quiditate substãtiarũ, quę manifestę sunt substantię. s. indiuidua existẽtia per se. D. d. & vtrum sint hic aliquę substãtię, &c. i. & vtrũ sint hic aliquę substãtię separabiles, alię à substantijs sensibilibus, quæ sunt causę substãtiarũ sensibilium, vt dicunt dicẽtes formas mathematicas esse: aut nihil est tale, vt si sint quomodo sunt substãtiæ istarum substantiarum sensibilium. Deinde dicit. & vtrum aliqua substantia sit separabilis, & cæte. idest, & vniuersaliter oportet perscrutari, vtrum sit hic aliqua substantia separabilis à sensibilibus. & si est, quare est & quomodo, aut nulla substantia est hic præter substantias sensibiles.

Summa Secunda. De ipsa Substantia.

Caput Primum. Substantia quot modis dicatur: & quæ proprie substantia sit.

Dicitur autẽ substantia, si non pluribus, saltẽ quatuor modis maxime. etenim quod quid erat esse, & vniuersale, & genus substãtia cuiusq; eẽ videtur: et quartũ, subiectum. subiectum autem est, de quo cætera dicuntur: illud vero non amplius de alio. Quare primo de eo determinandum est. maxime nanq; substantia subiectum primum es

se videtur. Tale vero quodam modo quidem materia dicitur, quodam modo vero forma, tertium vero, quod ex his est. Dico autem materiam quidem, vt æs: formam autem figurã ideq; quod vero ex his est, totam statuam. vnde, si forma prior materia est, & magis ens, illud quoq;, quod ex ambobus est, prius erit ob eandem rationem. Nunc itaq; quidnam substantia sit, quasi figura dictum est, quod non de subiecto, sed de quo cætera.

Et oportet ante distinguere substantiam. quoniam substantia etsi dicitur multis modis, tamen quatuor. existimatur enim quòd est essentia, & vniuersalis etiam, & genus existimatur esse substantiæ cuiuslibet, & quartum istorum est primum subiectum. & subiectum est illud, de quo dicitur aliud, ipsum autem nõ dicitur de alio. Et ideo primo perscrutemur de hac substantia. primum enim subiectum existimatur esse substãtia magis quàm aliud. Et dicitur tale quoquo modo materia, & alio modo forma, & tertio modo illud, qđ est ex eis. Et dico materiam, vt cuprum: & formam, vt figuram statuæ: & quod est ex eis, statuam. si igitur forma fuerit ante materiam, & magis ens, erit etiam ante illud, quod est ex vtroq; eadem ratione. Distinctum est igitur modo quid sit substantia, & ꝙ est non illud, qđ est de subiecto, sed illud, de quo est aliud.

7 Idest, & oportet prius distinguere secundum quot modos dicitur substantia, et consyderare quis istorum est causa substantiæ quæsitæ. Deinde dicit. quoniam substantia etsi dicit, &c. i. substantia enim & si dicitur multis modis, tamen concluduntur in quatuor modis famosis. Hoc nomen enim substantia dicitur de quiditate rei, & dicitur de vniuersali prædicabili de aliquo secundum quid, & similiter existimatur ꝙ genus propinquum prædicabile de aliquo sit substantia. Et forte dixit hoc, quia Antiqui diuersabantur in hoc. & quidam dicebant ꝙ vniuersale commune est dignius hoc nomine substantia quàm vniuersale propinquum. & ista est sentẽtia Platonis. Deinde dicit. & quartum istorum est subiectum. i. indiuiduum substantiæ. Et ideo induxit suam definitionem, qua definiuit ipsam in libro Categoriarum. & d. & subiectum est illud, &c. i. & illud, de quo prædicantur alia, sed de nihilo prædicatur. Deinde dicit. Et ideo primo perscrutemur de hac substantia. i. & ideo primum perscrutandum est de causa istius substantiæ, quæ est subiectum. quoniam subiectũ aliarum rerum conceditur esse substantia magis quàm aliud. Deĩde dicit. Et dicitur tale quoquo modo, &c. i. & substãtia dicitur de materia quoquo modo, & de forma etiam alio modo, & de composito ex eis tertio modo. & d. quoquo modo materiam & alio modo formam: quia materia est substantia, secundum ꝙ substat formæ: & forma est substantia, secũdum ꝙ constituit: & compositum ex eis est substantia, secundum ꝙ compositum est ex eis. Deinde dedit exemplum, & dixit. Et dico materiam, &c. i. & intelligo per materiam, cuprum subiectum statuæ: & per formam, figurã statuæ: & per compositum, statuam. Deinde dicit. si igitur forma fuerit ante materiã, etc. i. si igitur forma fuerit prior in esse q̃ materia, & magis ens, propter hoc ꝙ materia est in potentia, & forma est in actu, erit etiam necessario prior composito ex ambobus. compositum enim ex ambobus non est in actu, nisi propter formã. & hoc intendebat cùm dixit eadem ratione. i. ꝙ modus, secũdum quem forma est prior materia, est idem cum eo, secundum quem est prior composito. Et intendebat ꝙ, cùm forma sit prior composito ex materia & forma, et compositum est substantia, sequitur ꝙ forma sit magis substantia quàm compositum. Deinde dicit. Distinctum est igitur modo, &c. i. iã igitur descripsimus substantiam primã, de qua loquimur, ita ꝙ est illud, quod non prædicatur de aliquo, et de quo p̃dicantur oĩa alia.

Subiectũ aliarum rerũ cõceditur esse substãtia magis q̃ aliud. Idẽ 2. Phy. 8. & 9. Idem hic cõ. sequẽti.

Vide idẽ. 8. Meta. cõ. & 2. Phys. cõ. 4. et 2. de Ala cõ. 7.

Oportet autem non ita solũ. non enim sufficiens est. & hoc nanq; ipsum non est manifestum. Et item materia substantia est. nam, si hæc non est substantia, quæ alia est, fugit nos. Demptis etenim cæteris, nihil aliud remanere videtur. cætera nanq; passiones corporum & effectiones, & potentiæ sunt. longitudo vero, latitudo, & profunditas quantitates quædam, sed non substantiæ sunt. quantitas etenim non est substantia, sed magis cui hæc ipsa primo insunt, illud est substantia. enimuero ablata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquum, nisi siquid est, quod ab eis determinetur, vt ita consyderantibus, materiam solam necesse sit apparere substantiam. Dico autem materiam, quæ per seipsam, neq; quid, neq; quantum, nec aliquid aliud quippiã dicitur, quibus ens determinatur. est enim quid, de quo singula horũ prædicantur: cui esse, ac cuiq; prædicationum diuersum est. cætera nanq; de substantia prædicantur, hæc vero de materia. Quare quod vltimum est per se, neq; quid, neq; quantum, nec aliquid aliud est, neq; etiam negationes. etenim hæ quoq; secundum accidens erunt. Ex his itaq; speculantibus, accidit substantiã esse materiam. At impossibile est. etenim separabile, & quod quid videntur maxime inesse substantiæ. pp quod forma, & qđ ex ambobus substantia videtur esse magis, q̃ materia.

Vide cõtra dic. Zim.

Et oportet vt distinctio nõ sit tali modo tantum. non enim sufficit. quoniam hoc non est manifestum. Et etiam materia est substantia. quoniam, si nõ fuerit substãtia, substantia nõ erit aliud. & si non, substantia erit ignorata à nobis. Quoniam, cùm alia fuerint abstracta, nihil videmus permanere. & alia passiua corporum, & actiones, & virtutes. & etiam longitudo, & latitudo, & profundum sunt quantitates, & non substantiæ. quantitas enim non est substantia, sed illud cuius sunt ista primo, modo est substantia. sed, cùm longitudo, & latitudo, & profundum fuerint abstracta, nihil videtur permanere præter illud, si fuerit aliquid, quod est per suam definitionem. necessarium

cessarium est igitur vt solam materiam videãt esse substantiam illi, qui perscrutãtur hac perscrutatione. Et dico materiam illud, quod per se non dicitur quale, nec quantũ, nec aliquod eorũ, per quæ terminatur ens. est enim aliud, de quo dicitur vnumquodq; istorum, et essentia illius est alia ab essentia cuiuslibet prædicabilis. alia enim dicuntur de substantia, & hæc de materia. Vltimum igitur subiectum, quod est per se, nõ est illud, quod dicitur quale, aut quantum, aut aliud omnino, neque negatio. ista enim sunt accidentaliter. Ex istis igitur accidit vt substantia sit materia. Sed hoc est impossibile. existimatur enim quòd separabilia, & quæ significant essentiam secundum rationem istius rei, sint substantiæ magis. & ideo existimatur quòd forma, & illud, quod est ex vtroq;, sint substantiæ, magis quàm materia.

8 Dicit. Et oportet vt non simus contenti hac distinctione tãtum, sine perscrutatione, & diuisione, scilicet substantiæ in materiam & formam. quoniam non sufficit, nec est manifestum per se, scilicet formam esse substãtiam. Et d. hoc, quia materia est manifestior in substantialitate, quàm forma in primo aspectu. & ideo induxit post sermones, ex quibus apparet quòd sola materia est substantia, & quòd est causa in hoc demõstratum esse substantiam. & dixit. Et etiam materia est substantia, & cæ. idest, materia autem videtur esse substantia magis quàm alia. Potest enim aliquis dicere q si substantia non ponitur materia, nihil erit hic, quod dicatur substantia, & tunc substantia erit non ens. & hoc intendebat, cùm dixit. & si non, substãtia erit ignorata. Et forte innuit per hoc, quod dixit. Et oportet vt distinctio, & cętera. idest, ad descriptionem substantię famosam, quæ est, quoniam substantia est illud, de quo prædicantur alia, & ipsum de nihilo. & tunc dixit hoc, quia ex hac descriptione sequitur quòd materia sit magis substantia quàm forma. Et ideo incœpit inducere post rationes, ex qbus sequitur quòd materia sola est, causæ substantiæ demonstratæ, & dixit. Et etiam materia, & cæte. Deinde dicit. Quoniam, cùm alia fuerint abstracta, & cę. idest, & ratiocinatio super hoc, q materia est causa induidui substantię sensibilis tãtum, est, quòd, cùm abstraxerimus in intellectu ea, quæ sunt pręter materiam ex rebus abstractis in induiduo demonstrato, nihil remanebit nisi materia, scilicet quoniã materia nõ auferetur per ablationem illorũ, & auferuntur illa per ablationem materiæ. Deinde dicit. & alia passiua, & cæ. idest, & virtutes passiuę, & actiuæ, & actiones prouenientes ab eis videntur quòd cũ auferuntur, remanet materia. & d. hoc ad declarãdum q formæ cõueniunt in hoc cum accidentibus: & ex hoc existimauerunt plures formas esse accidentia. Deinde d. & etiam longitudo, & latitudo, & profundũ, & c. i. & etiã longitudo, & latitudo, & profundũ, q̃ existimant esse substãtiæ corporis, videnĩ esse q̃tum, & nõ substãtia: qm̃ q̃tũ nõ est substãtia. Et intẽdebat q, cũ cõcesserimus corpora esse substãtias, et q lõgitudo & latitudo & pfundum, per quæ definimus corpus, sit quãtum, & nõ substantia, non remanebit in corpore aliud, quod dicatur substantia, nisi materia, quoniam, cùm non fuerit substantia per tres dimensiones, quæ existimantur esse substantia magis quàm alia: quoniã, cùm auferuntur à corpore, auferuntur alia residua: sequitur q substantia sit necessario per materiam, necesse est enim vt induiduũ substantiæ sit substantia per aliquid existẽs in eo, quod sit substantia, si non fuerit per omnes partes eius. Deinde dicit. sed illud, cuius sunt ista, & c. i. & cũ ista, quæ sunt existentia in materia, non fuerint substantiæ, necesse erit vt illa, in quibus existunt ista primitus & sine medio, sint substantię. & hęc est materia. Deinde dicit. sed cum longitudo, & latitudo, & cæ. idest, & cùm longitudo, & latitudo, & profundum fuerint abstracta à corporibus, quæ accipiuntur in definitionibus eorum, nihil remanebit ex corpore, nisi illud, quod definitur à longitudine & latitudine & profundo. & hæc est materia, & ista est alia ratiocinatio à prædicta. Et cùm dedit ratiocinationes, ex quibus sequitur q materia est substantia, scilicet dicentem materiam esse substantiã, propter hoc quòd ablatis alijs non aufertur, & ipsa ablata auferuntur alia, & ratiocinationem dicẽtem q corpus est substantia, & nihil aliud est quàm tres dimensiones in materia, & dimensiones non sunt substantiæ rerum, remanet q corpus sit substãtia per materiam, & illud, per quod substantia fit substantia, est substãtia. Et, cùm induxit has duas ratiocinationes, sicut diximus, dixit. necessarium est igitur, & c. i. et, cùm ita sit, necesse est vt illi, qui perscrutantur hac perscrutatione, et concedunt has propositiones, opinentur q sola materia est substãtia induidui substantiæ demonstratæ. Deinde incœpit declarare quails materia est ista, et dixit. Et dico materiam, & cę. i. & intelligo per materiam illud, quod est existens per se, quod est nec quale, nec quantum, nec aliquod aliorum prædicamentorum: quoniam est in potẽtia omnia ista, s. decem prædicamenta: vt declaratũ est in Physicis. 4. Physi. 69. Deinde dicit. est enim aliud & c. i. declaratum est enim subiectum esse omnibus prædicamentis decem: & q suum esse est aliud ab esse cuiuslibet eorum. prędicamenta enim accidentium dicuntur de prędicamento substantiæ: & prædicamentum substantiæ dicitur de hoc, quod est materia. Deinde d. vltimum igitur, & c. i. subiectum igitur vltimum, quod est subiectum per se, & primo, non est illud, in quo dicitur quale, nec aliud prædicamẽtorum decem, nec priuatio istorum entium: quoniam hoc est ei per accidens. & intendit, subiectum igitur vltimum, quod per substantiam suam est aliud ab vnoquoq; prædicamentorum, & à suis priuationibus, cùm omnia ista sint ei per accidens. Et dixit hoc: quoniam, si aliqua forma, aut aliqua priuatio esset essentialiter in materia, nõ reciperet omnes formas. Et, cùm induxit ratiocinationes ex quibus sequitur q materia est magis substãtia, d. Sed hoc est impossibile, & c. i. sed Ipossibile est vt materia sola sit substantia, cùm opinatur q intẽtiones separabiles in intellectu, s. quę non intelliguntur in respectu aliorum, sicut est in materia, sed quæ intelliguntur per se, sunt magis substantiæ. & ideo existimatur q forma sit etiam substantia, cùm sit quiditas, quã significat definitio, & cõgregatum etiam ex forma & materia est substantia, & q hæc duo magis sunt substantia q̃ materia. Et isti sermones, quos induxit hic, sunt logici famosi. & ideo induxit eos ad destruendum, & ad confirmãdum formã esse substantiam. deinde perscrutabitur de hoc perscrutatione demonstratiua.

At illa substãtia, quę ex ambobus, dico autẽ quę ex materia & forma est, omittenda est. posterior enim, & manifesta est. manifesta vero quodam modo etiã ipsa materia. At de tertia consyderandum est. hæc enim maxime dubitabilis. Cõceditur autem quasdam esse substãtias sensibilium. quare in his primum quęrendum est.

Prima ratio ad pbandum materiam esse magis substantiam.

C

Sola ratio, q materia sit magis substãtia.

Si aliqua forma vel priuatio esset essẽtialiter ĩ materia, nõ reciperet oẽs formas. Idẽ 3. Physi 63. & 69. & 79. et 1. ca. de substãtia orbis. Ratio ad oppositum.

Documentũ Vide libra 19. & 4. Phy. 1. & 1. Phy. 52. & 1. Ph. 46. & 1. cœ. li. 8.

Dimittamus igitur nunc loqui de substantia, quæ est ex ambobus, scilicet ex materia, & exemplari, quia est vltima substantia, & manifesta est etiam, & materia quoquo modo. Et perscrutemur igit̃ de tertia. est.n.in ea maximus error. Et concessum est aliquas substãtias esse sensibiles. quæramus ergo de istis.

9 Idest, Dimittamus igitur perscrutationẽ de substantia composita ex materia & forma, quia est posterior duabus substantijs, ex quibus componitur: & perscrutari hoc non est nisi de causis, nõ de causatis. et est etiã manifestum per se ipsam esse substantiam. Deinde dicit. & materia quoquo modo, i. concessum est ab omnibus materiam esse substantiam. & d. quoquo modo, quia Antiqui diuersantur in materia. Quidam enim dicunt partes indiuisibiles esse: & quidam corpora consimilium partium, & alia numerata in Naturalibus. Et quia omnes Antiqui concedunt materiam esse, sed differunt in ea, dixit quoquo modo, notãdo quòd conueniũt in ea secundum genus tantum, & non simpliciter. Et fortasse dixit quoquo modo, quia est substantia diminuta, quia est in potentia. Deinde dicit. Et perscrutemur igitur de tertia, idest de forma. Deinde dicit. Et concessum est, &c. & quia manifestum est per se ꝙ indiuidua substantiæ sunt substantiæ, oportet vt primo quæramus de substantia, quæ est prima substantia istarum substantiarum, & causa earum, idest sine medio. Et sciẽdum est ꝙ ista perscrutatio differt ab ea, quæ est in primo Physicorum, quoniam illic, quia est perscrutatio naturalis, non perscrutatur nisi ad declarandum primam materiam esse, secundum ꝙ est materia, non secundum ꝙ est substantia, & ad declarandum formas naturales esse tantum, non primam formam omnium sensibilium rerum, nec formam secundum ꝙ est substãtia. & ideo consyderatio de formis naturalibus, secundum ꝙ sunt naturales, non inducit ad primam formã. Consyderatio enim de forma, inducens ad primam formam, est consyderatio de ea secũdum ꝙ est substantia, & scientia Naturalis non consyderat de rebus secundũ ꝙ sunt substantiæ. De prima autem materia consyderat vtraq; scientia. sed Naturalis consyderat de illa, secundũ ꝙ est principium transmutationis: Philosophus autem consyderat de illa, secundum ꝙ est substantia in potentia. Et, quia Aristo. consyderauit de illa in Naturalibus, ideo contentus fuit illa consyderatione, & non iterauit consyderationem in hac scientia: cũ illa, ex qua peruenitur ad cognitionem essentiæ rerum ignoratæ, sint actiones earum propriæ: & actio materiæ est transmutatio. Formæ vero, quia sunt plures, & non habent eandem actionem communem, ideo non potuit declarare de suis actionibus in scientia Naturali primam formam. Sed illud, quod fuit illic declaratum, est ex hoc, ꝙ actiones formarum perueniunt ad actionem primæ formæ, quæ non est in materia, & est primus motor: & non fuit declaratum de actione istius formæ, vtrum est substantia aut non. Et in hac scientia quærit de principio primæ substantiæ. & ideo posuit principium perscrutationis ex hoc de principijs substantiarum sensibilium. Et, cùm fuerit ei hoc declaratum ꝙ principia substantiarum sensibilium, scilicet formæ, sunt substantiæ, & est declaratum in scientia Naturali hoc esse corpus sensibile, quod est causa in alijs * substantijs sensibilibus, & prius eis, declarabitur ꝙ forma istius corporis est principium vltimæ substantiæ, quæ est prior alijs substantijs, & quòd ipsum est illud, quod dat alijs substantias, & formas substantiales generabiles & corruptibiles.

Documẽtũ, siue digressio qua ostẽdit diuersitas cõsyderandi Naturalis, & Diuinę scientiæ. Vide cõsilit. 2. Phy. 4. & 21. & 1. Me. cõ. 15. 18. & 4. Me. c. 2. et 6. Me. c. 1. et 8. M. c. 4. et 12. Met. 1. 3. & 6. Idẽ hic supra c. 8. & infra cõ. 59. vide Philosophũ l. 11. Metaph. cap. 3. Effectus rerũ ignotæ cognoscũtur ex actionib⁹ earũ ppriis. Vide. 1. de Aĩa t. c. 11. & 2. de Aĩa 33. et 62.

* a.l. corporibus.

Caput Secundum. De ipso quid est agendum esse: Et quid ipsum sit.

CVm autẽ in principio diuiserimus quot modis substantiam determinamus, ac horum vnum quiddam esse videatur, quod quid erat esse, de eo consyderandum est. prodest etenim transcendere ad notius. Ita nanq; disciplina fit omnibus, per minus nota naturæ ad magis nota. & hoc opus est, vt in actionibus ex eis, quæ cuique sunt bona facere, quæ simpliciter bona sunt, sint cuique bona, ita ex sibi notioribus, quæ naturæ nota sunt sibi facere nota. Quæ autem singulis nota, & prima, sæpenumero parum nota sunt, & parum, aut nihil entis participant. attamen ex eis, quæ parum nota, sibi tamen nota sunt, conandum est cognoscere, quæ simpliciter nota sunt, per hæc ipsa, vt dictum est, transcendentibus. 3

Vide Auer. 1 Epis. Tractatu. 2.

Et, cùm prius distinxerimus secundũ quot modos definitur substantia, inuenimus substantiam, & existimatur quòd vna illarum est illud, quod significat essentiam rei, consyderemus in eo. ex principijs enim operationum transfertur ad illa, quæ sunt manifestiora. Et similiter est doctrina in vnaquaque rerum, quę sunt minoris cognitionis ab illa, quę sunt maioris cognitionis. & similiter est in operatione etiam. operationes enim non sunt nisi ad agendum ex illo, quod est aliquod bonũ, & bonum singulis rebus ad aliquid, quod est bonum vniuersale, & bonum cuiuslibet. Et similiter ex eis, quæ sunt cognita singulis rebus, ad vniuersalia, quæ sunt cognita per naturam, & erunt cognita cuilibet. Et illa, quæ sunt cognita cuilibet, i. maiori parte, sunt paucæ cognitionis, aut paruæ, aut nihil est in eis de cognitione entis. sed tamen necesse est vt sciamus ex istis, quæ sunt male cognitionis, sed habent cognitionem particularẽ, illa quæ cognoscuntur modo vniuersali, transferendo, vt dictum est, de istis eisdem.

Idest. Et, cùm distinxerimus prius secundum quot modos dicitur substantia, & dixerimus quòd vna illarum est illud, quod inducitur in responsione ad quid est hoc indiuiduum demonstratum, consyderemus de hac substantia, quam significat definitio quid sit. Deinde dicit causam, propter quam incœpit perscrutari de hac substantia, quæ est principium istarum substantiarum sensibilium, & dixit. consyderemus in eo, &c. idest. quoniam ita est de cognitione speculatiua in istis rebus, sicut de operatiua. quia quemadmodũ artificia, quę primo facta sunt, * transfert artifex ab eis ad artificiata, quæ sunt manifestiora apud artificiũ, cũ illa sint manifestiora apud nos, ita est de cognitiõe speculatiua. Et hoc intendebat cùm dixit, & similiter est de doctrina. & similiter est processus doctrinę in omnibus scientijs, prætẽrquam in Mathematicis, scilicet ꝙ in eis proceditur ex eis, quæ sunt maioris cognitionis apud nos, & 10

* a.l. trãsfert

& minoris cognitionis apud naturam, ad illa, quæ sunt maioris cognitionis apud naturam. & ab hoc incœpit librum suum in Physicis. Deinde dicit. & similiter est in operatione, & cæte. idest, & substantia in operationibus humanis, scilicet artificijs actiuis, vt in arte regiminis ciuitatum, & in arte medicandi. ista enim non inueniunt bonum vniuersale, nisi ex rebus, quæ sunt bonę vnicuiq; hominum, cũ istę sunt manifestiores apud nos. Deinde dicit. Et similiter ex eis, quæ sunt cognita, &c.i. & similiter transferuntur de cognitione singularium rerum, quę sunt manifestiores apud nos, ad vniuersalia, quæ sunt manifestiora apud naturam. Deinde dicit. & erunt cognita cuilibet.i. & in postremo erunt vniuersalia cognita cuilibet, quia particularia sunt cognita cuilibet. D.d. Et illa, q̃ sũt cognita cuilibet &c. i. & illa, q̃ sunt cognita cuilibet sunt paucæ & paruæ cognitionis in respectu eorũ, q̃ sunt cognita apud naturã. D.d. aut nihil est in eis de cognitione entis.i. & in eis, q̃ sunt prima cognita à nobis, aut nihil est de cognitione entis, aut modicũ, s. ex eis peruenitur ad cognitionẽ perfectã entis. Deinde dicit. sed tamen necesse est, & cæ.i. sed tamen, cùm impossibile sit aliud ab hoc, necesse scire ex eis, quæ sunt male cognitionis, quia habent cognitionem particularem ad illa, quæ cognoscuntur per cognitionem vniuersalem, transferẽdo de cognitione naturaliter istarum substantiarum sensibilium ad substãtiam simplicem, quę cognoscitur modo vniuersali, scilicet quæ continet omnes substantias.

1.phy.t.c.2.

Singularia sũt notiora apud nos q̃ magis vlia. Vid' oppositũ.1.Ph. 4.&.5.&.57 com. Vide con.Zim.

At primo quædam de eo logice dicamus, q; illud est, quod quid erat esse vnũquodq;, quod secundũ se dicitur. Etenim tibi esse non est musico esse. non enim secundum teipsum musicus es. quod ergo secundum teipsum. Nec tamen hoc totum. nec enim illud, quod ita secũdum se est, vt superficies alba. quoniã superficiei esse non est albo esse. Quare? quoniam hæc inest. In qua ergo ratione ipsum dicente non inerit ipsum, hæc ratio ipsius quid erat esse cuiq;. quare, si superficiei albæ esse est supficiei læui esse, albo & læui eẽ vnũ & idẽ ẽ.

Etiam diximus prius hoc in quibusdã nostris sermonibus sermone logico, quid est illud, quod significatur per essentiam rei, & est illud, quod dicitur per se. Aliquid enim esse in loco non est ipsum esse musicum. musicus.n. & vbi nõ sunt idem per se. Nec etiam hoc est vniuersale. nec illud, quod est per se, est secundum hũc modum, vt album superficiei. essentia enim superficiei non est essentia albedinis. Et etiam non est illud, quod est ex ambobus, idest superficies alba. & hoc propter additionem, quæ est in sua definitione. Definitio igitur, in qua dicens non habet quid, est definitio, quæ est rei per suam essentiam ĩ quolibet. quoniam, si essentia superficiei albæ est essentia supficiei lenis, tũc albedo, & lenitas sũt idẽ.

11 Quia sicut diximus perscrutatur hic in maiori parte de propositionibus dialecticis, quarum vna est, q; substantia rei est illud, quod dicitur in respõsione ad quid est, & hoc est indiuiduum substãtiæ, ideo dixit. Et iam diximus, &c.i. & iam descripsimus hanc substantiam alibi Dialectica descriptione, q; est illud, quod significat sermo, qui dat essentiã rei, quæ est definitio. Deinde dicit. & est illud, quod dicitur per se.i. quod prædicatur essentialiter. & innuit primum modum prædicabilium essentialium, s. definitionem. declaratum est enim q; ista prædicabilia sũt tria, scilicet genus, & differentia, & definitio, quæ componitur ex eis: quæ definitio est idem cum substantia rei. & vniuersaliter prædicabilia substantialia sunt illa, quę adunantur cum subiecto, & adunantur adinuicem, & accidentalia ecõuerso. Et cùm declarauit q; ista substantia est illud, quod significant definitiones, & partes definitionum, & q; prædicabilia, ex quibus componuntur definitiones sunt illa, quæ adunantur cum definito, & adunãtur adinuicem, incœpit declarare quare sermones, qui demonstrant aliquid extrinsecum non inducũtur ad interrogationem de quiditate, q; nec sunt definitiones, nec partes definitionum. Deinde d. Aliquid enim esse in loco, & cæ.i. & necesse est vt illa, quæ demonstrãtur per aliquid extrinsecum, i. per aliquod accidens, nõ sint definitiones, quoniam, si essent, contingeret vt accidentia prędicabilia de aliquo, essent eiusdem naturę. idem enim videtur disponi per plura accidentia. sed illud, quod congregatur ex eis, non est vnum nisi per accidens: & definitio declarat substantiam rei: et illud, quod congregatur ex eis, est vnũ essentialiter. Si igitur diuersa accidentia existentia in aliquo declarant substãtiam illius, erunt eiusdem rei, & naturæ. Et hoc intẽdebat cùm dixit. Aliqd enim esse in loco, &c.i. & si aliquis interrogauit qd est hoc demonstratum, & responderit quis q; est hoc in loco pro definitione, & alius responderit q; est musicus pro definitione etiam, tũc esset possibile vt natura musici, & vbi esset idem: quod non est. & vniuersaliter ex hac positione nouem prædicamenta essent eiusdem naturæ, i. naturæ substantiæ: quoniam secundũ hoc erunt differentię substantiales. & ideo dixit. Aliquid enim esse in loco, &c. D.d. Nec etiã hoc est vniuersale, & cę. .i. nec ista prædicabilia, quando prædicantur de substãtia, sunt prædicabilia vniuersalia, quæ describuntur in analyticis Posterioribus. aut intẽdit q; nõ sunt vniuersalia substantialia, vt dictum est in libro Prædicamẽtorum. quia sermones compositi ex accidẽtibus compositione ligata quidã sunt coniuncti per accidens, & quidam per se, s. per secundum modum essentialium prędicabilium, quæ enumerata sunt in Posterioribus, s. in quibus subiectum accipitur in substantia prędicati. Et cũ declarauit q; illud, quod significat illa, quæ sunt per accidens, non est substantia, incœpit declarare q; neq; etiam sermones compositi ex accidentibus essentialibus significant hoc, quod est quiditas substantiarũ sensibiliũ, et dixit. nec illud quod est per se, &c.i. nec illud, quod significat definitio substantię, & est illud, qd' existit per se, est sicut illud, qd' significant hęc verba superficies alba. Deinde dicit. essentia enim superficiei, &c. .i. albedo enim non est quiditas superficiei, quãdo dicimus q; supficies est alba, sicut rationabilitas est quiditas animalis: quoniã dicimus animal rationale. Deinde dicit. Et etiam nõ est illud, qd' est ex ambobus, &c. .i. nec illud, qood demõstrat iste sermo, est aliquod cõpositum vnũ ex ambobus, sicut illud, quod significat animal rationale, s. homo. D.d. & hoc propter additionem, quæ est in sua definitione. i. quoniam compositum ex duobus definitũ cõposite ex duabus definitionibus illorũ duorũ. & ideo seqt̃ vt definitio albi sit cõposita ex definitione albedinis, & definitiõe subiecti albedinis. Et, qa ĩ definitiõe albedis accipit̃ definitio subiecti, cõtingit q; ĩ definitiõe albi accipiat̃ definitio subiecti bis. ista igitur est additio, q̃ accipitur in definitiõe albi. & hoc non accidit in compositis ex substãtijs. verbi gratia quoniam definitio hominis componitur ex ani-

Com.11.in hoc 7.

Prędicabilia essentialiter sunt tria. Idẽ 1.Poste.cap. de per se.

Sermões cõpositi ex accidẽtibus cõpositione ligata, qdam sunt p se, & qdam p accidens. Idẽ.4. Met.t.c.14.

Cõpositũ ex duobus defi nitur cõpositę ex duab' definitioni-bus illorum duorum.

malitate et rationalitate, & non accidit ex hoc iteratio, quæ accidit in composito ex substantia & accidente. Deinde dicit, Definitio igit, &c.1. definitio perfecta est sermo, qui cùm cõpletur, non remanebit in eo aliquod ens in actu, de quo interrogat per quid, cùm in eo sit data quiditas, quod est esse illius rei, & non est in eo ens additum suo enti, & ista est differentia inter definitiones substantiarũ, & definitiones accidẽtium. Et quasi dicat, sermo igitur, in quo non inuenitur ens, de quo interrogatur per quid, est definitio perfecta, quæ dat causam rei, quæ est quiditas in vnaquaq; rerum. Deinde dicit post. quoniam, si essentia superficiei albæ, &c. 1. & si aliquis posuit q quiditas supficiei est * albatio, aut quiditas albedinis est superficies, disposita per plures dispositiones diuersas, continget vt omnes aliæ dispositiones sint eędem, & q cõgregatum ex eis sit idẽ, & sic albedo, lenitas, & aliæ dispositiones, qbus disponitur superficies, essent eædem. & econtrario in prædicabilibus substantialibus. rationalitas enim est differẽtia substantialis, existens in quiditate aĩalis rõnalis.

*a.l. albedo

Caput Tertium. Quomodo substantiarum, accidentium, ac copulatorum sit ipsum quid est, & definitio.

CVm autem secũdum cætera quoq; prędicamenta cõposita sint (est eteni aliqd' subiectum cuique, vt qualitati, & quantitati, & quando, & vbi, & motui) perscrutandum est vtrum est ratio ipsius quid est cuiusq; horum: & vtrum inest etiam his ipsum quid erat. vt homini albo quid erat albo homini: sit autem nomen eius vestis: quid est vesti esse. At vero, nec hoc eorum est, quæ secundum se dicuntur. An hoc, non secundum se, dupliciter dicitur. & huius est hoc quidem ex additione, istud vero non. Hoc enim dicitur, eò q ipsum, quod definitur, alteri adijcitur. vtputa, si albo esse definiens dicit albi hominis rationem. Istud vero, eò quòd aliud ipsi. vt si vestis album hominem significat, ille vero definiat vestem vt album. quod autem est albus homo, est album quidem, non tamen quid erat esse albo homini, sed vesti esse. Vtrum est qd' quid erat esse aliqd', aut simpliciter? An non. ipsum enim quod quid erat esse est ipsum qd erat esse. cùm vero aliud de alio dicatur, non est ipsum qd'qd. vt homo albus nõ est qd qd: si ipsum quidẽ qd'quid substantijs solis inest.

Et, cùm sint composita ex alijs prædicamẽtis, etiam aliquid est subiectum cuilibet, verbi gratia quantitati, & qualitati, & quando, & vbi, & motui. perscrutemur igitur vtrum sit definitio cuiuslibet istorum. erit igitur istis etiam illud, quod significat essentiam rei, verbi gratia homo albus. sit igitur ita, q habeat hoc nomen vestis. si igitur dicatur quid est, dicetur vestis. Sed nõ est ex eo, quod est per se, nec hoc est aliquid ex eo, quod est per se, sed modo simplici. Et quoddam ex additione, & quoddam nõ. Quoddam enim definitur per definitionem alterius. sicut qui definit essentiam albedinis, & dicit definitionem hominis albi. Et quoddam per aliam definitionem. vt vestis, si significat hominem album, & ipse definiuit vestem tanquã album. homo enim albus est album, sed definitio eius non est definitio albi. & quia est vestis, habet definitionẽ, quæ significat essentiã eius quod est. * & definitio rei est illud, quod significat quid est essentia rei. & cùm fuerit dictum aliud de alio, non est illud, quod est istud. verbi gratia homo albus, quod non est istud. hoc enim non est nisi substantiarum tantum.

Intendit in hoc capitulo declarare quòd composita ex accidentibus & substantijs nõ habent definitionẽ, sicut definitiones compositorum ex materia & forma, & quòd accidentia propter hoc non sunt dispositiones accidentales. Et dixit. Et, cùm composita, & cæ. idest & cùm sint hic aliqua composita ex substantia, & alijs prædicamentis, substantia est subiectum vniuscuiusq; accidentium, verbi gratia quantitatis, & qualitatis. perscrutemur igitur vtrum ista composita habeant definitiones, sicut substantię compositę. & sic erit in istis etiam substantia, quæ significat definitionem, & est illa, quæ notificat essentiam rei. Et dixit hoc: quia substantiæ compositę manifestum est ipsas habere definitiones, & nomina æqualia suis definitionibus: sed prædicantur de indiuiduis substantiæ secundum quid, aut definitiones, aut nomina æqualia illis definitionibus, scilicet illa, quæ congregatæ significant illud, quod definitiones significant distinctæ. In hoc igitur capitulo vult perscrutari vtrum composita ex substantia & accidentibus habeant tales definitiones, & sic accidentia erũt differentiæ substantiarum: aut non habeant definitionem omnino: aut habeant definitiones, quę dicuntur secundario in respectu definitionum substãtiarum. & ideo induxit exemplum compositum ex substantia & accidente, & dixit, verbi gratia homo albus, idest, si igitur aliquod istorum compositorum habuerit definitionem, sit igitur quòd homo albus habeat definitionem, quemadmodum homo habet definitionem. Deinde dicit. sit igitur ita, quòd habeat hoc nomẽ vestis. idest, & si homo albus habeat definitionem, necesse est vt habeat nomen æquale ei in significatione: ita quòd illud, quod coogregatur de homine & albo, sit vnum in actu, & duo in potentia, & homo erit genus, & album differentia, & sit illud nomen vestis. Cùm igitur quęritur de aliquibus nominibus compositis ex substantia & accidente, verbi gratia de homine albo per quid contingit respondere congregate, est vestis, & distincte per definitionem declarantem quiditatem eius. sicut accidit, cum aliquis interrogauerit per quid de aliquo composito ex duabus substantijs, vt de homine, qui componitur ex animalitate & rationalitate. debemus enim respondere ad hoc per definitionem declarantem quiditatem, & essentiam hominis. Deinde dicit, Sed non est ex eo, quod est per se, & cæt. idest, sed illud, quod significat hoc nomen vestis, scilicet album hominem, non est ex rebus, quæ existunt per se, sed ex rebus existentibus tantum. & hoc intendebat cùm d. sed modo simplici. idest quòd homo albus, secundum quòd est albus, non existit per se, sed est ens tantũ, nõ ens per se, nec pars entis per se, qd' est indiuiduum substantiæ. Et, cũ narrauit q iste sermo cõpositus non est definitio, qm̃ nõ cõponitur ex prædicabilibus essentialibus, declarantibus substantiam vnius rei simplicis 12

Substãtię cõpositę manifestũ est ipsas hẽre definitiones. Idem. 8. Met. cõ. vi. Sed vide oppositũ hoc l ra. c. 37. Vide contr. Zim.

Definitũ est vnũ i actu & duo i potẽtia sed vide oppositũ infra. 41. vbi dicit definitũ p se vnum et pp hẽre vnum in actu, et aliud in potẽtia: ergo nõ duo i potentia. Vide cõ. Zim.

17

ſimplicis in actu, ſicut ſignificāt definitiones, ſed ſignificat aliquod compoſitum ex duobus, ſ. homine & albedine, narrauit etiam ꝙ hæc duo ſunt in hoc ſermone ex duabus naturis diuerſis, & partes ſermonis definiti ſunt eiuſdem naturæ, & d. Et quoddam eſt ex additione, & quoddam non. i. duæ partes iſtius ſermonis ſunt diuerſę. In definitione. n. albedinis additur ſubiectum, ſm ꝙ eſt accidēs. in definitione vero hominis, qui accipitur in hoc ſermone tanꝗ genus, nihil additur extra ipſum, cū non exiſtat in ſubiecto, ſicut albatio. D. incœpit declarare quomodo additio exiſtit ī altera duarum partium iſtius ſermonis, & nō in reliqua, & dixit. Quoddam. n. definitur, &c. i. ver. g. ꝙ qui vult definire quiditatem albedinis exiſtentis in homine, accipiet in definitione eius definitionem hominis albi, cùm albedo exiſtens in homine non conſtituatur niſi per hominem & album. D. d. Et quoddam per aliam definitionem, &c. i. & neceſſe eſt ꝙ illud, quod ſignificat hoc nomen veſtis, definiatur duabus definitionibus, ſ. definitione hominis, & definitione albedinis, cùm hoc nomen veſtis ſignificet vtrunq;, ſ. & hominem & albedinem. D. d. & ipſe definiuit veſtem tanꝗ album. i. & neceſſe eſt vt definitio veſtis ſit compoſita ex duabus definitionibus duorum: ſicut definitio alicuius albi componitur ex duabus definitionibus duorum, ſ. albedinis, & ſui ſubiecti. D. d. homo enim albus, &c. i. & definitio albedinis non prędicatur de homine, ita ꝙ dicatur ꝙ homo eſt albedo, i. ita ꝙ prædicatur hoc nomen non ſm definitionem, ſicut dixit in Categorijs: & ꝙ propter hoc non habet definitionem. D. d. & quia eſt veſtis, &c. i. ſed ſm ꝙ poſuimus ꝙ hoc nomen veſtis eſt nomen hominis albi, omne habens nomen habet ſermonem ſignificantem ſuam eſſentiam, cū illud, quod ſignificat nomē, eſt determinatū. D. d. * & vniuerſalitas rei, &c. i. ſed iſtę definitiones nō habent vniuerſalitatem, i. non eſt totum vniuerſaliter, i. vnū, ſed definitio, quæ declarat quiditatem rei, eſt rerum, quæ ſunt totum, & vnum, i. ꝙ albus non eſt totum & vnū, ſed eſt congregatum ex homine & albedine. D. d. & cùm fuerit dictum aliud de alio, &c. i. & cùm aliquod commune fuerit dictum in alio proprio, aut alterū fuerit prædicatum de altero, non erit natura alterius natura ſecundi: & congregatum erit totum, cùm hoc non inueniatur, niſi in diſpoſitionibus ſubſtantialibus. & hoc eſt declaratum in Dialectica.

Definitiōes, quæ declarāt quiditatē rei, ſūt rerū, quæ ſunt totum, & vnum.

Quare quod quid erat eſſe illorū eſt, quorumcūq; ratio eſt definitio. Definitio autem eſt, non ſi nomen idem, quod oratio ſignificet (omnes etenim ſermones definitiones eſſent. erit nanq; nomen idem cuicūq; ſermoni. quare & Ilias definitio erit) ſed ſi primi alicuius ſit. talia vero ſunt, quæcunq; dicuntur, non eò ꝙ aliud de alio dicatur. Non ergo vlli eorum, quæ non ſunt ſpecies generis, inerit quod quid erat eſſe, ſed his ſolum. hæc enim videntur non ſecundum participationem, & paſſionem, nec vt accidens dici.

Ergo quid eſt per eſſentiam eſt idem omnibus rebus, quarum ſermo eſt definitio. Et definitio non eſt eius, cuius nomen & ſermo ſignificant eadem. (& ſi non, omnes ſermones eſſent definitiones. omnis enim ſermo habet nomen. ergo metrum albedinis erit definitio.) ſed cū fuerint alicuius primo. etta lia ſunt nomina, quæ dicuntur non per illud, quod dicitur aliud. Ergo illud, quod eſt ſm eſſentiam, non eſt aliqua formarum carentiū genere, ſed illarum tantum. exſtimatur enim ꝙ non dicuntur modo communi, & paſſiuo, neq; ſicut accidens.

solius ipsi est definitio

Dicit Ergo quiditas, quæ dat eſſentiam rei, eſt omnium rerum, quarum ſermo ſignificans eas eſt definitio: & definitio non eſt omnis ſermo ſignificans illud, quod ſignificat nomē rei, ſed neceſſe eſt cum hoc, ꝙ ſermo conuenit nomini, vt ſignificet prędicabilia ſubſtātialia, per quæ cōſtituitur. D. d. impoſſibile contingens ei, qui ponit ꝙ ſufficit in deſcriptione definitionis vt ſit ſermo compoſitus, cuius ſignificatio eſt æqualis ſignificationi nominis illius rei, & dixit, & ſi non, omnes ſermones eſſent definitiones, i. & contingit ponentibus hoc, vt omnes ſermones compoſiti habētes nomina ſint definitiones. oēs. n. ſermones cōpoſiti habēt, aut poſſunt habere nomina. D. d. ergo metrum, &c. ideſt, & ſi hoc fuerit, continget vt omnes ſermones, quorū ſunt nomina, eſſent definitiones. & d. hoc, qm̄ omnia metra ferè in eius idiomate habuerunt nomina propria. D. d. ſed cùm fuerint alicuius primi, i. ſed cū nomina æquipollentia ſignificationi ſermonū ſignificant rem, i. eſſentiam rei. D. expoſuit eſſentiam, & dixit. & talia ſunt nomina, quæ dicuntur, &c. i. & talia nomina ſunt nomina, quibus dicuntur aliqua, nō propter aliqua extrinſeca ab ipſis, ſicut ea, quæ nominant̄ à ſuis accidentibus, nomina enim non ſignificāt eſſentias eorum prima ſignificatione, ſed, ſi ſignificant, mediantibus illis accidentibus. & ideo illi ſermones non debēt eſſe definitiones. D. d. ergo illud, quod eſt ſecundum eſſentiam, &c. i. ergo definitiones, quæ ſignificant quiditates rerum, non ſunt alicuius formarum carentium genere, ſ. formarum, quarum ſubiectū eſt eis genus. & d. hoc: qm̄ ſubiecta accidētiū ſunt alia à naturis eorum: & ideo nō ſunt genera illorum. D. d. exiſtimatur. n. &c. i. & formæ ſubſtantiales ſolummodo habent genus, ſcilicet ſubiectū ex natura illarum, quia exiſtimatur ꝙ non inuenitur per cōmunicantiam cum alijs, ſicut accidētia, neq; ſunt paſſiones in alijs, i. in eis, in quibus exiſtunt, & vniuerſaliter non ſunt de natura accidentium, quorum eſſe eſt in alio.

13 Definitio nō eſt oīs ſmo ſignificans illud, q̄d ſignificat nomen. Vide oppoſitum. 4. Meta. te. cō. 28. Vide cōtra. Zim.

Sed oratio quidem cuiuſq; etiam aliorum erit quid ſignificat, ſi nomen ſit, ꝙ hoc huic ineſt: aut pro ſimplici oratione certior. definitio vero nō erit, neq; quod quid erat eſſe. An definitio quoq; vt & ipſum quid eſt multipliciter dicitur. Etenim ipſum quid eſt vno quidē modo ſubſtātiam & quod quid ſignificat, alio vero ſingula eorum, quæ prædicantur, quantitatem, qualitatem, & quæcunq; cætera talia ſunt. Quemadmodum enim et ipſum eſt, ineſt quidem omnibus, non tamen ſimiliter, ſed huic quidem primo, illis vero conſequēter, ita & quod quid eſt ſimpliciter ſubſtantiæ, cæteris vero quodam modo. etenim interrogare poſſumus quid eſt ipſum quale. quare & ipſum quale eſt eorū, quorum eſt qd eſt, non tm̄ ſimpliciter: ſed ſicut de nō ente logice quidam aiunt eſſe ipſum non ens, non ſimpliciter, ſed non ens, ita & ipſum quale.

Ergo

Ergo erit sermo cuiuslibet aliorum, qui significant quid sit, aut nomen, si fuerit, quod significat ꝙ hoc est: aut loco sermonis simplicis sermo maioris perscrutationis. definitionem autem simpliciter non habebunt, nec illud, quod est per essentiam. Definitio.n. dicitur multis modis, sicut dicitur quiditas. Illud enim quod dicitur quoquo modo significat substantiam & hoc, & alio modo vnũquodq; prædicamentorum, v. g. & quantitatem, & qualitatem, et alia talia. Qm̃, quemadmodum de substantia interrogatur per quid, similiter de quantitate. quãtitas igitur, & qualitas sunt eorum, quæ dicuntur p quid, sed non vt modo simplici, sed vt quidam dixerunt modo logico, in eò ꝙ est non modo simplici, sed illud quod non est tale, & qualitas etiam.

14 Cùm declarauit ꝙ definitio simpliciter non inueniẽ nisi in substantijs, non in accidentibus, quia sunt compositæ ex substantia & accidente, vult declarare quãtum habẽt accidentia de intentione definitionis, & d. Ergo erit sermo. i. cùm sit declaratum ꝙ in alijs prędicamentis non inuenitur sermo substantiæ, i. definitio eius, dicamus igitur ꝙ in vnaquaq; rerum, quæ sunt nõ substantiæ, inueniẽ sermo, qui significat illud, ꝙ est in ipso, nõ definitio simpliciter. Et similiter, si fuerit positum in eis nomen, illud nomen significat, ꝙ hoc est huius, i. significabit sermonem compositũ ex duabus intentionibus, subiecto, s. & prædicato. Et d. hoc, qm̃ si iste sermo, homo albus, habet nomen, illud nomẽ significat hominem, in quo est albedo. D. d. aut loco sermonis simplicis sermo maioris pscrutationis, &c. i. aut dicamus loco eius, ꝙ diximus definitionẽ simpliciter, sermonem maioris declarationis ꝗ nomen. qm̃, si habuerint sermonem aut definitionem, nõ habebũt nisi illud, quod est maioris declarationis ꝗ nomen, nõ definitionem simpliciter. D. d. definitionem aũt simpliciter non habebunt, &c. i. definitionem simpliciter nõ habebunt, nec quiditatem simpliciter, i. dantẽ esse. & quasi dicit, & ista non habent definitionem simpliciter, quia non habent quiditatem simpliciter. Et, cũ declarauit ꝙ ista habent definitiones quoquo modo, declarauit ꝙ ista nominatio potest poni, qm̃ definitio dicitur multipliciter, non æquiuoce, & dixit. definitio enim dicitur, &c. i. definitio enim dicitur multis modis fm̃ numerum eorum, quæ dicuntur in interrogatione ad quid. D. incœpit numerare illos modos diuersæ qditatis, & d. Illud. n. quod diciẽ quoquo modo, &c. i. illud, quod significat quiditatẽ, est modo priori, & definitio substantiæ, & huius demonstrati, s. existentis per se. D. d. & alio modo vnumquodq; prædicamẽtorũ. i. illud, quod significat quiditatem cuiuslibet prędicamentorũ, significat alio modo. & causa in hoc est, qm̃ quiditas in substantia inuenitur alio modo ab eo, quo inuenitur in alijs prædicamentis. in substantia enĩ inueniẽ simpliciter, & in alijs prædicamentis fm̃ quid. & ideo talis est dispositio definitionum, quę significãt has duas quiditates. Proportio enim definitionis ad definitionem debet esse sicut proportio quiditatis ad quiditatem. Et, cùm dixit ꝙ habent definitiones aliquas, & quiditates aliquas, incœpit ratiocinari super hoc, & dixit, Qm̃, quẽadmodum interrogatur, &c. i. et signũ eius, ꝙ alia accidentia habent quiditates, est ꝙ, quemadmodum interrogamus per quid de quiditatibus substantiarum simpliciter, similiter interrogamus per quid quoquo modo de alijs prædicamentis. v. g. quid est quantitas, & quid est qualitas. D. d. sed vt quidam dixerunt, &c. i. qm̃ nomen definitionis in eis nõ dicitur modo simplici, sed definitio est in eis, fm̃ ꝙ dictum est i definitione priuationis, s. ꝙ est illud, quod non est tale, nec tale, i. illud, quod est non esse alicuius, non esse simpliciter. Et dixit hoc, qm̃ hoc non est aliquid, quod non est simpliciter: qm̃ non est nõ esse simpliciter, sicut nec est esse simpliciter, sed nõ esse in respectu, cùm non esse est non esse alicuius. D. d. & qualitas, &c. i. & ita est de prædicamẽto qualitatis etiam in hoc, sicut de alijs pdicamentis. Et appropriauit qualitatem, vt mihi videtur, qm̃ hoc nomen quale existimatur significare substantiam, cùm quod interrogatur per ipsum in speciebus, quæ significant substãtias, & in indiuiduis, significat prædicamentum, quod dicitur quale, quod numeratur in accidentibus.

Distinctio de quiditate.

Proportio definitionis ad definitionem est sicut pportio qditatis ad qditatem. Idem in sequenti.

Definitio accidentium est sicut definitio priuationis. Priuatio nõ ẽ nõ ens simpliciẽ. Vide oppositũ. 1. Phy. cõ. 79. Vide cõtra Zim.

Oportet igitur consyderare & quomodo de quocunq; dicere decet, non tamen magis, ꝗ quõ se habet. Quare nũc quoq;, cũ manifestũ quod dr̃ sit, ipsum etiã quod quid erat esse similr inerit, primo quidem & simplr substantię, deinde cęteris, sicut & ipsum qd est nõ simplr qd erat eẽ, sed qualitati aut q̃ntitati qd erat eẽ. Oportet etenim aut ęquiuoce ista esse, aut cũ additione vel ablatione. sicut & quod nõ scibile, scibile. nam rectius est neq; æquiuoce dicere, neq; eodem modo. sed quemadmodum medicinale, eò ꝙ ad idem quidem & vnum, non autem idem & vnum, non tamen etiam æquiuoce. nullũ etenim medicinale corpus, opus, & vas dicitur æquiuoce, neq; secũdum vnum, sed ad vnum. sed hæc quidẽ quomodocunq; dicere quis velit nihil differt.

Oportet igiẽ vt latitudo sermonis in vnaquaq; rerum sit fm̃ ꝙ oportet, et non sit in sermone magis. Et ideo, si iste sermo, quem modo diximus, fuerit manifestus, erit illud, quod est in definitione tale, & erit primo modo & simplici substãtiæ, deinde alterius etiam, sicut est, nõ illud, quod est per essentiã modo simplici. Oportet igitur vt non dicantur entia eodem modo æquiuocationis, sed fm̃ magis & minus. sicut illud, quod non est notũ & verum, etiam de noto & ignoto. sermo enim verus, qui non est modo æquiuoco, sed fm̃ similitudinem. sicut Medicina, quæ attribuitur alicui, ita ꝙ sit idem, non quia est idem cũ eis vnum, neq; modo æquiuoco etiam. Non enim dicitur corpus medicinale, & actio medicinalis æquiuoce, nec vno modo, sed respectu vnius. ista igitur dicãtur à dicente quocunque modo voluerit: quoniam inter ea non est differentia in sermone omnino.

15 Oportet igitur vt sermo de vnaquaq; rerum sit fm̃ ꝙ pertinet ad naturam illius rei, & non debet continere magis ꝗ illud, quod pertinet ad suam naturam, nec minus. Et d. hoc,[a] quia qui dicit accidẽtia habere definitiones, dicit ea habere magis quàm habent. & similiter qui dicit ꝙ non dicitur de eis hoc nomen ens et definitio,

[a] Qui dixerit accidẽtia hẽre definitiones, dicit ea hẽre magis ꝗ hñt. & q̃ negat definitionẽ in accidẽtibus, dicit ea hẽre minus ꝗ debent hñt.

definitio, dicit ea non habere illud, quod debent habere. Et dixit hoc, vt mihi videtur, qm̃ Antiqui habebant in eis has duas opiniones, & ipse iduxit mediam, quę est vera. & ideo dixit. Et ideo si iste sermo, etc. i. et ideo, si noster sermo de definitionibus est iustus, necesse est vt noster sermo de naturis, quas significant definitiones, sit talis. Et dixit hoc, quia posuit principium perscrutationis de istis naturis à definitionibus. D.d. & erit primo, &c. i. & si noster sermo de definitiōibus fuerit verus, tunc definitiones erunt duobus modis. Quorum vnus primo, & simpliciter est definitio substantiæ. & hoc intendebat, cũ dixit, & erit primo modo & simplici substantię. Secundus non primo modo, & simplici, sed modo conuenienti naturæ rei, cuius est definitio. Et hoc intendebat, cùm dixit. deinde alterius etiã, sicut. i. definitio erit primo modo substantię, quia est ens simpliciter: deinde erit accidẽtis etiam, sicut est accidens in suo esse, cùm non sit modo simplici. D.d. Oportet igitur vt non dicantur entia, &c. i. &, cũ sit declaratum q ens simpliciter est substãtia, & q ista habent aliqua entia, oportet ut hoc nomen ens non dicatur de eis æquiuoce pure, sicut nomina, quæ dicũtur de affirmatiua & negatiua, & vniuersaliter de oppositis. & hoc intẽdebat, cùm d. sm magis & minus. quod enim addit affirmatiua, diminuit negatiua. & ideo dixit sicut illud, quod non est notum, & verum etiam, i. sicut illud, quod dixit hoc nomen notum de noto, & ignoto. Et forte intendit per hoc, q hoc nomen notũ dicitur de noto scientia vera, & de noto sophistice. & iste modus æquiuocationis debet numerari inter modos nominum æquiuocorum. & hoc multum inuenit in idiomate Arabico. v.g. Cearam, quod significat lucem & obscuritatem: et Alum, quod significat magnũ & paruum. D.d. sermo enim verus, &c. i. sermo. n. verus de istis est, q hoc nomen ens dicitur de substantia, & de alijs prædicamentis non modo ęquiuoco puro, sed sm q aliqua attribuuntur eidem, sicut plura attribuuntur Medicinæ, & non est idem in rebus attributis. & hoc intẽdebat, cùm d. non quia est idem eum eis vnum, &c. i. & ista attribuuntur eidem, tñ illud idẽ non est in eis idem in oĩbus modis, sed in respectu. v.g. qm̃ cùm dicimus herba medicinalis, & instrumentum medicinale attribuuntur eidem, i. Medicinæ, sed non est eadem intentio Medicinæ in instrumento, sicut in herba. qm̃, si ita esset, esset sermo in eis ipsa esse medicinalia, sicut sermo i rebus multis viuis ipsa esse animalia. D.d. neq; modo æquiuoco, i. & cũ ita sit, hoc nomen ens [a] non significat prædicamenta modo ęquiuoco, neq; vniuoco. D.d. non. n. dicitur corpus medicinale, &c. i. & hoc nomen ens non dicitur de eis ęquiuoce, nec vniuoce. quia hoc nomen ens dicitur de accidentibus, sicut dicitur corpus medicinale, & actio medicinalis. & ista non dicũtur æquiuoce, neq; vniuoce. Et dicit hoc, qm̃ dicere vnumquodq; pręedicamentorũ esse ens, eò q deriuatur ab esse, sed esse non sm vnam et eandem intẽtionem, est in vnoquoq; eorum, quemadmodum herba, & instrumentum attribuuntur Medicinæ, sed Medicina non inuenitur in eis eadem omnibus modis, nisi inquantum q inducunt vnum finẽ, & proueniunt ab eodẽ agente, s. Medicina. D.d. ista igitur dicantur, &c. i. & cùm ista intentio fuerit intellecta per hoc nomen ens, tunc homo vocat istos sermones * fingentes naturas accidentium qñocunq; modo voluerit definitiones, & si voluerit descriptiones, & definitiones, sunt substantię tamen. & ideo dixit post.

a Hoc nomẽ ens nõ significat pdicamenta mõ equoco, nec vniuoco. vide. 4. Me. cõ. 2. & 1. Phy. 19. 2. de Aia. 10. 12. Met. 21. 22. & 5. Meta. 14.

** 2. i. significantes.*

Quo pacto substantiarũ, ac aliorũ sit definitio.

Illud autem manifestum est, quòd quę primo & simpliciter definitio, & quod quid erat esse substantiarum est, at cęterorum quoq; similiter est, non tamen primo. Non enim est necesse, si hoc ponamus, huius definitionem esse quodcunq; oratione idem significat, sed quod aliqua oratione. hoc autem si vnius sit, non continuatione, sicuti Ilias, aut quæcunq; coniunctione, sed si quoties dicitur vnũ. Vnũ autem dicitur, sicuti & ens. ens autẽ, quoddã quod quid, quoddam quantum, quoddam quale quid significat. Quare & albi hominis erit oratio & definitio, alio vero modo & albi, & substantiæ.

Et hoc manifestum est, q definitio primo modo, & simpliciter, & quid est per essentiã, est substantiæ, & est aliorum similiter etiã, sed non primo modo. Non enim est necesse, si nos posuerimus aliquod subiectũ esse, vt sua definitio, quę significat ipsum, sit sicut significatio sermonis, sed aliquis sermo. & illud ẽt, qñ fuerit vnum, non ita q sit continuum, sicut dictamen Abah, & omnia, quæ copulantur per aliquod ligamentum: sed cùm fuerit vnũ ex eis modo, sm quos dicitur vnum. Ens vero, quoddam significat hanc substantiam, & quoddam quantitatem, & quoddam qualitatem. & ideo homo albus habebit sermonem & definitionem, sed alio modo, & substantia alio modo.

Cũ d. q nulla est differentia inter hoc, q homo vocat sermones significantes quiditates cuiuslibet prædicamẽti, definitiones autem non, s. qñ intellexerit naturam essendi in quolibet eorum, dixit. Et hoc est manifestum, &c. i. declaratum est igitur ex hoc sermone q definitio primo modo, & simpliciter, & quiditas simpliciter, quam significat definitio, est substantiarũ. & manifestum est q alia etiam habent definitiones similiter, sed non primo modo, s. simplici, sed secũdario. D.d. Non enim est necesse, &c. i. non enim est necesse, si posuerimus aliquid esse, vt habeat definitionem significantem ipsum ad modum significationis definitionis simplicis: sed tantum est necesse, si non habuerit definitionem simplicem, vt habeat aliquam definitionem. D. hoc ne aliquis dicat q substantia est vna omnium rerum. Et, cùm d. q illa, quæ habent definitiones, debent esse vnum, excepit ex eis illa, quæ dicũtur vnum per ligationem, & contactum, cùm ista non habeant definitionem, neq; simpliciter, neq; sm quid. Et d. & illud etiam, &c. i. & est necesse vt aliquid habeat definitionem. qñ hoc nomen vnum dicitur de eo, non sicut dicitur de aliquo dictamen esse unum, quia copulatur per coniunctiones, aut quia est eiusdem intentionis, & vniuersaliter, quia omnia dicũtur vnum per ligamenta & copulationem: sed cùm dicitur vnum aliquo modo vero eorum, sm quos dicitur hoc nomen vnum, vt dictum est in tractatu, in quo distincta sunt omnia. D.d. Ens vero, quoddam significat, &c. i. & cũ hoc nomen ens significat substãtiam hãc, & quoddam hanc quantitatem, & quoddam qualitatem, manifestum est q non eadem intentione est eis omnibus definitio & nomen. D.d. & ideo albus homo habebit sermonem, &c. i. homo albus habebit ẽt nomẽ, & definitionem, & silr vnũquodq; prædicamentorũ: sed definitio & nomẽ est eis alio mõ, & substãtiæ alio modo. 16

Illa, quæ sũt vnũ per ligationẽ & contactũ, nõ habent definitionem, neq; simpl'r, neq; sm quid.

5. Me. t. c. 13.

Caput Quartum. Dubitationes quædam circa copulatorum definitiones, & eorum, quæ ex additione dicuntur: substantiarumque primo & simpliciter, aliorum uero quodammodo esse definitionem.

HAbet autem dubitationem, si quis non dicat definitionem esse eam, quæ ex additione fit, rationem, cuius erit definitio non simplicium, sed copulatorum. Ex additione enim necesse est manifestare. Dico autem vt puta est nasus, & concauitas, & simitas, quod ex ambobus dicitur: eò quod hoc in hoc, & non secundum accidens, neque concauitas, neque simitas passio nasi, sed secundum se. nec vt album Calliæ, aut homini, quoniam Callias albus, cui accidit hominem esse: sed vt masculum animali, & æquale quanto, & cuncta, quæ per se esse dicuntur. Hæc autem sunt, in quibus inest, aut ratio, aut nomen eius, cuius hæc passio est: & non contingit separatim ostendere, sicuti album absque homine contingit, sed non fœmininum absque animali. Quare istorum quod quid erat esse, & definitio, aut nullius est: aut si est, aliter est, quam quemadmodum diximus.

Si igitur aliquis dixerit quod sermo, qui recipit additionem, non est definitio, erit in hoc errori. quoniam, si non fuerit, quid igitur est definitio eorum, quæ non sunt simplicia, sed congregata insimul. Necesse est igitur vt significentur, ita quod recipiant additamentum. v.g. nasus, & concauitas, & simitas, quæ dicitur ex vtroque. hoc enim est in hoc, & concauitas non est passio nasi modo accidentali, neque simitas, sed per se. & non sicut Calliæ, aut hominis, qui est Callias albus: accidit. n. ei quod sit homo: sed sicut masculinitas in animalibus, & æqualitas in quantitate, & omnia, quæ dicuntur per se esse rerum. Et ista sunt omnia, quæ sunt in eis, aut definitio, aut nomen, cuius est ista passio: & non potest significare sine ipso alio modo, sicut album potest sine homine, sed fœmina sine animali non potest. Ergo aut non est habitum ab istis illud, quod est per essentiam, & definitio etiam: aut si fuerit, erit alio modo, sicut diximus.

17 Dixit. Si igitur aliquis dixerit, &c. i. si igitur aliquis dixerit quod definitiones, in quibus additur natura alia à natura definiti, non sunt definitiones omnino, in hoc erit dubitatio. D. d. quoniam, si non fuerit, &c. i. sed huic positioni continget improbabile: & est vt definitiones sint simplicium, & non compositorum ex substantia & accidente compositione essentiali, non compositione accidentali: vt homo albus. Et ideo d. Necesse est igitur, &c. i. necesse igitur dicere in definitionibus, quæ significant res compositas essentialiter ex substantia & accidente, eas recipere additionem. D. d. ver. gr. nasus, &c. i. v. g. nasus, & concauitas, & simitas, quæ significant nasum, & concauitatem. D. d. hoc. n. in hoc, &c. idest, & est necesse vt definitio simitatis sit ex ambobus: quia simitas significat nasum & concauitatem, & concauitas non est passio existens in naso per accidens, sed per se. & etiam simitas non est in naso, sicut albedo in Socrate, aut in homine. simitas enim est in naso de accidentibus essentialibus: albedo autem est in homine de accidentibus non essentialibus. & ideo non necesse est vt homo accipiatur in definitione albedinis, sicut est necesse vt nasus accipiatur in definitione simitatis. hoc enim nomen significat ambo, s. concauitatem, & nasum. D. d. accidit enim ei, &c. i. accidit. n. albo, quod sit Socrates aut homo. D. d. sed sicut masculinum, &c. i. sed concauitas in naso est sicut masculinitas in animalibus, & æqualitas in quantitate. Et intendit quod nasus diuiditur in simum & non simum, sicut animal in masculum & fœminam, & quantum in æquale & in inæquale. D. d. Et ista sunt omnia, &c. i. & ista accidentia sunt accidentia & passiones, in quorum definitione accipitur, aut definitio rei, cuius est ipsa passio, aut nomen eius. D. d. & non potest significare sine ipso, i. & nomen istius passionis, & definitio eius non possunt significare ipsam sine eo, quod significat suum subiectum, sicut est possibile in albo & sua definitione, s. quod non indigent significare hominem: sed quemadmodum fœmina non potest significari à suo nomine, aut à sua definitione sine animali, ita simitas non potest intelligi sine naso. D. d. Ergo aut non est habitum, &c. i. ista ergo aut non habent quiditatem veram & definitionem veram: aut si habent, habent alio modo. i. secundario. Et hoc est ita. quoniam subiecta talium accidentium non sunt sicut genera differentiarum. sunt enim diuersa secundum genus, & secundum naturam: quod non contingit in genere & differentia differentiarum, neque illud, quod congregatur ex eis & ex subiecto, est vnum in actu, sicut illud, quod congregatur ex differentia & genere. et ideo substantiæ sunt digniores definitionibus, & quiditatibus.

In definitione accidentium essentialium ponitur subiectum, non in definitione accidentium per accidens.

Est autem alia quoque de eis dubitatio. Si. n. idem simus nasus, & concauus nasus, idem erit simum, & concauum. Quòd si non, propterea quod impossibile est dicere simum absque ipsa re, cuius per se passio est, & simum erit concauitas in naso, nasum simum aut non est dicere, aut bis idem erit dictum nasus, nasus concauus. nasus namque simus, nasus nasus concauus erit. propter quod inconueniens est talibus inesse quod quid erat esse. quod si non, in infinitum progredietur. naso nanque naso simo aliud inerit. Patet igitur quòd solius substantiæ definitio est.

Et in istis rebus est alia dubitatio. Quoniam, si idem est nasus simus, & nasus concauus, idem est simum, & concauorum crurium. Et si non, impossibile enim est vt dicatur simus per se, sine illo cuius est passio, & si simitas est concauitas in naso, aut impossibile est vt dicatur nasus simus, aut idem dicetur bis, aut erit nasus aut simus. & ideo ista non habent aliquid, quod est per essentiam. & si non, procederet in infinitum, ita quod non erit nasus, postquam non erit alius. Manifestum est igitur quòd definitio est substantiarum tantum.

Cùm declarauit quod ista definitio vera est substantiarum tantum, quia habent genera & differentias, & in 19

suis

suis definitionibus nõ inuenitur additio, et q̃ accidentia non habent definitiones, quõ in suis definitionibus accipiuntur definitiones suorum subiectorum, quę nõ sunt genera eis, sed aliæ naturæ, & accidẽtia sunt in subiectis duobus modis, aut accidentaliter, vt albedo in homine, aut essentialiter, vt simitas in naso, et masculinitas in animalibus, & primus modus istorũ duorum non habet definitionem omnino. definitio.n. significat res terminatas in definito. & quia qui considerat ad istum modum accidentium & non ad alium, negat accidentia habere definitiones omnino: & qui considerat etiam accidentia habentia subiecta essentialia affirmat ea, habere definitiones simpliciter, ideo incœpit declarare q̃ substantias habere definitiones est manifestum, & q̃ accidentia habent aliquid de intentione definitionis. & quæstio contingens in hoc ex accidentibus, quæ sunt in subiectis per accidens soluit ex hoc, scilicet quõ accipiũtur in suis subiectis essentialibus: quia tunc habebunt nomina, quę significant vtrunq;, vt simitas. Et, quia aliquis potest dicere in talibus accidentibus, quia habent definitionem substãtiæ: & quę sunt tanq; differentiæ suis subiectis, & sua subiecta tanq̃ genera, incœpit etiam declarare impossibilia contingentia huic positioni, & d. Et in istis rebus, &c.i. & est quomodo est dicere q̃ simitas est differentia substantialis nasi, & q̃ illud, quod cõgregatur ex eis, est vnũ: sicut est dispositio in differentia cum genere. Cõtinget enim dicenti hoc vt nasus simus, & nasus cõcauus sint idem, quoniam concauitas est differentia substantialis in naso: et sic nasus concauus erit idem cum naso simo. & ex hoc contingit q̃ crura concaua, & nasus simus sunt idem, s. eiusdem speciei: quõ subiectum concauitatis est tanq̃ genus concauitatis, & cõcauitas tanquam differentia. & sic omnia, in quibus inuenitur concauitas, sunt eiusdem speciei: quemadmodum omnia, quæ constituuntur per eandem differentiam, sunt eiusdem speciei. D.d. impossibile enim est vt simus sit p se. i. et contingit hoc, quia impossibile est fingere q̃ simitas existat per se sine subiecto. D.d. &, si simitas est concauitas in naso, &c.i. et, si simitas significat concauitatem in naso, sicut nomen significat congregatũ ex differentia & genere, vt homo animal rationale mortale, necesse est vt nasus non disponatur per simitatem, dicẽdo nasus simus, quoniam tunc aut dicetur idẽ bis, s. q̃ dicere nasus simus erit tanq; dicere nasus nasus, aut dicere animal homo: aut simus significat aliquod oppositum ei, quod significat nasus: aut simitas erit aliqd existens per se sine naso. & hoc intendebat, cùm d. aut erit nasus, aut simus. Et hoc est necesse, quando concauitas fuerit differentia substãtialis, quõ nasus est ei tanquam genus: et sic hoc nomen simitas continet ipsum, sicut genus continet speciem compositam ex genere et differentia. Et, cùm dicitur nasus est simus, accidit nugatio, quę non accidit, si concauitas est accidens in naso. hæc.n. simitas non significat nasum, nisi sm continentiã. Et si dicitur aperte, non sequitur impossibile, s. cùm dicitur nasus simus: cùm profunditas est in eo accidens, erit in potentia: & cùm dicitur in actu, non sequitur impossibile. Si autem profunditas esset substantia in naso, tunc hoc nomen simitas consignificaret nasum in actu, & tunc esset dicere nasus simus, sicut dicere nasus nasus. Et ideo d. & ideo ista non habent aliquid, quod est p essentiã, &c.i. & manifestũ est igitur q̃, si illud hẽt definitionem verã, contingeret vt nasus haberet nasum, & nasus nasum: & sic in infinitum, ita q̃ impossibile esset inuenire nasum, postq; non esset alius. Et cũ declarauit q̃ sequitur ex his sermonibus talis nugatio, dixit. Manifestũ est igit̃ q̃ definitio est substantiarũ tm̃, i. propter impossibile prædictum.

Accidẽtia sunt duob⁹ mõis. Idẽ supra c. 17. & primo Phys. c. 29.

Accidẽtia per accñs nõ habẽt definitionẽ oĩno. Sed oppositũ videtur dicere supra. 14. & 6. cõ. Vide con. Zim.

Oĩa, quę cõstituunt p eã dẽ drĩam, st eiusdẽ spẽi.

Si enim & cæterorum quoq; prædicamentorum, necesse ex additione eẽ. vt qualitatis, & imparis. non.n. sine numero, nec huius, quod est fœmininum, sine animali. Ex additione autem dico, in quibus accidit bis idem dicere, sicut in istis. Quòd si hoc verum est, neq; copulatorum erit, vtpote numeri imparis: sed latet quòd nunc non accurate dicuntur rationes. Si autem & istorum sunt definitiones, aut alio modo sunt, aut, sicuti dictum est, multipliciter est dicendum definitionem, & qd' qd erat esse. quare quodãmõ qdẽ nullius erit definitio, nullię; inerit qdqd erat esse, nisi substãtijs, quodã mõ vero erit. Quòd igit̃ definitio est ipsius qd erat esse oratio, & quod qd erat esse, aut substãtiarum solũ est, aut maxime primo et simpliciter, manifestum est.

Et si est aliorum prędicamentorum, necesse est vt sit ex additione. vt definitio quantitatis, & numeri. quoniam non est sine numero, nec illa, quæ est fœminæ, est sine animali. Et sermo, qui est ex additione, quæ accidit in eis, est dicere bis idem, sicut est in istis. Et si est verum, non erit in cõgregatis insimul, vt numerus impar: sed latet q̃ definitiones non dicuntur perfecte. Si igitur ista habent definitiones, sunt alio modo, sicut dictum est. dicamus igitur q̃ definitio, & illud, quod est per essentiã, dicitur multis modis. ergo quoquo modo nihil omnino habet definitionem, aut illud, quod est per essentiam, nisi substantiæ, & quoquo modo habent. Quòd autẽ definitio est sermo eius, quod est p essentiã, et illud, quod est p essentiã solũmodo substãtiarũ, aut magis primo modo & simplr, manifestũ est.

Idest, & si alia prædicamenta habent definitionem, necesse est vt in illis definitionibus sit additio supra naturam definiti. D.d. vt definitio quantitatis, &c.i. sicut definitio quantitatis, & imparis. Impar.n. non definitur sine numero, nec numerus sine quantitate. Et similiter fœmina non põt definiri sine eo, quod in sua definitione accipitur, s. animal: & ista sunt subiecta eorum. subiecta igitur eorum addũtur in definitionibus eorum. D.d. Et sermo, qui est ex additione, &c.i. & accidit in definitione, in qua est additio, s. definitione accidentis, quõ nititur aliquis definire illud, quod componitur ex subiecto & accidente, dicere idem bis, s. subiectum bis in definitione. necesse est enim definire subiectum per se & accidẽs per se. sed, quia in definitiõe accidentis accipitur subiectum, continget subiectum dici bis in definitione. & si est verum q̃ in definitionibus istorum est additio, i. q̃ idem dicitur bis in definitione congregati ex duobus, ideo res congregata ex duobus nõ habet definitionem, v. g. numerus impar. Et, quia sermones compositi ex substantijs non dicuntur esse vnum sm congregationem, cùm sint vnum in actu, plures in potentia, econtrario ei, quod est in sermonibus compositis ex substantijs & accidentibus, deĩde d. sed latet, &c.i. sed latet q̃ definitiões nõ dicuntur eodem ordine, nec quæritur in eis perfectio eodem modo. 19

modo. & ideo, si ista habent definitiones, sunt alio modo definitiones, s. accidentium, & definitiones eorum, quæ congregantur ex accidentibus & substantijs. D. d. dicamus igitur q definitio, etc. i. ponamus igitur ſm q apparet ex sermone hoc q definitio dicitur multis modis: ergo quoquo modo debemus dicere q nihil haber definitionem præter substantiam, & alio modo possumus dicere quòd omnia habẽt definitionem. Et d. hoc. qm̃ quando intelligitur per definitionem illud, quod dat quiditatem rei propriam sibi, & conuenit nomini sine additione & sine iteratione, tunc definitio non erit nisi in substantijs. et, cùm fuerint accepta alia, quæ sunt præter substantiã, ſm q sunt entia, continget vt habeant definitiones. Et, cùm fuerit positum q definitio dicitur multis modis, dissoluetur quæstio. & ista est dispositio demonstrationis cum sermonibus logicis, s. quia distinguunt partem veram à falsa. Dicere enim accidentia habere definitiones quodammodo est falsum, quia non habent definitiones substantiæ: & & quodammodo verum est, quia habent aliquas definitiones. D. d. Quòd autem definitio, &c. i. declaratum est igitur ex hoc sermone q definitio simpliciter est sermo, qui significat quiditatem rei, & q quiditas non inuenitur nisi in substantijs tantum, aut magis in substantijs, & modo priori & simpliciori.

Ista ẽ dispositio demõstrationis cũ sermonibus logicis, s. quia distiguũt p̃tem veras à falsa. vide p hoc. 52. & 53. 1. Physi.

Caput Quintum. Quo pacto ipsum quidquid est & unumquodq; in primis, & ijs, quæ per se dicuntur, idem sit: in alijs uero, quæ per accidens quodammodo. Sophisticarum item redargutionum solutio.

VTrum autem idem est, an aliud ipsum quid erat esse, & vnumquodq;, perscrutandum. proderit etenim aliquid ad consyderationem de substãtia. Nam & vnumquodq; non videtur aliud esse à sua substantia: & ipsum quid erat esse dicit̃ esse vniuscuiusq; substantia. De his igitur, quę ſm accidens dicuntur, videri possit aliud esse. vtputa albus homo aliud est, et albo homini esse. si enim ipsi homini esse, & albo homini idem: idem nãq; homo, & albus homo, vt aiunt: quare & albo homini, & homini. An non necesse est quæcunq; ſm accidens eadem esse. non. n. extrema similiter eadem fiunt. sed fortassis illud videatur accidere, extrema eadem ſm accidens fieri. vtputa albo esse, & musico esse. videtur autem minime. In his autẽ, quæ per se dicuntur, semper necesse est eadem esse. vt si quæ substantię sunt, quibus diuersæ substãtię non sunt, nec aliæ naturæ priores, quales aiunt aliqui eẽ ideas. Si enim erit aliud ipsum bonum & bono esse, & animal & animali esse, & enti & ipsum ens, erunt & aliæ substantiæ, & naturæ, ac ideæ præter eas, quæ dicuntur: & illæ priores substãtiæ, si ipsum quid erat esse substantię est. Et, si absolutę ad seinuicem, harum quidem non erit scientia, illæ vero non erunt entia. Dico autem absolui, si nec ipsi bono est esse bono, nec huic esse bonũ. Scientia nanq; cuiusq; hæc est, quod quid erat illi esse. & de bono, & de cæteris similiter se habet. Vnde, si neq; ipsi bono esse bonum, nec ipsi enti ens, nec ipsi vni vnũ, similiter autem omnia sunt, certe nihil est quod quid erat eẽ. quare si nec ipsi enti ens, nec aliorum alicui. Item, cui non inest bono esse, non bonũ est. necesse est igitur vnum esse bonum & bono esse, & honestum & honesto esse, quæcũq; non per aliud dicuntur, sed prima & per se. etenim hoc sufficiens est, si existit, etiam si non sint formæ: fortassis autem magis, si formæ sint.

Sed perscrutemur vtrum quod est per essentiam, & singulare sint idem, anteq̃ perscrutemur de substantia. Singulare. n. existimatur non esse aliud, q̃ substãtia in qua est, & dicitur q quod quid est per essentiã est substantia singularis in eis. Illa autem, quæ dicuntur per accidens, rectum est existimare esse aliud. v. g homo albus est aliud, & quid est albi hominis per essentiam est aliud. quoniam, si fuerint idem, tunc essentia hominis, & homo albus idem erunt. homo enim & homo albus, vt dicunt, sunt idem: ergo homo albus & homo etiam. Quoniam autem non est necesse vt sint idem omnia, quæ sunt per accidens, quoniam non erunt eadem extrema. sed rectum est existimare hoc accidere eis, vt essentia albi & musici. sed hoc non videtur. In eis autem, quę dicuntur per se, rectum est vt sint idem necessario. sicut dicimus si aliquæ substantiæ sint primę, & non sint substantię aliorum, nec naturæ aliorum, sicut quidam dicũt de formis. Quoniã, si bonum est illud, quod bonum est, erit & essentia boni etiam, & animal & essentia animalis, & essentia entis & ens, & aliæ substantiæ, & naturę, & formę alię ab eis, quæ dicuntur, & illæ substantiæ sunt priores, si quid est per essentiam substantia. Et, si fuerit absolutæ abinuicem, quędam non scientur per scientiam, & quædam non erunt entia. Et dico ea esse absoluta, si bonum per se non habet essentiam boni, neq; illud, quod dicitur hoc, habet essentiam boni. Scire eni cuiuslibet rei hoc est scilicet scire quid est per essentiam. & similiter in bono, & de alijs similiter. Si igitur bonum non habet essentiam boni, ergo ens nõ habet esse, neq; vnum vnum. & similiter omnia aut habebunt quid est per essentiam, aut non habebunt. & si ens non habet, ergo neq; omnino aliud. Et etiam quod non habet quiditatem boni non est bonum. ergo necesse est vt bonum & essentia boni sint idem, & studium & essentia studij sint idẽ, & omnia quæ non dicuntur de alijs, sed sunt prima per se etiam. in istis. n. est sufficientia, si fuerit forma, & si non fuerit. sed

rectum

rectum est etiam vt sint formę, et non est manifestum si sint insimul.

Cùm declarauit ꝙ q̃ditates simplices non inueniuntur nisi in substãtijs, & ꝙ per illas sunt substantię, vult hic perscrutari vtrum ista substãtia, quæ est quiditas, & substantia singularis, s. indiuiduum substantiæ sint idem: ita ꝙ quiditas, quæ est substantia eius, sit quiditas singularis, & illud singulare est substantia p istam quiditatem, aut quiditas rei sit aliud à re in actu. Et quæsiuit hoc propter formas, quas dicit Plato, q̃m s̃m illam opinionem erunt quiditates primarum substantiarum aliæ à primis substãtijs: quia sunt etiam primæ substantiæ existentes p se. Et d. Sed pscrutemur, &c. idest, &, cùm sit declaratum ꝙ quiditates sunt substantiarum singularium, perscrutemur igitur vtrum substantia, quæ est quiditas, & substantia singularis sunt idem, aut non, antequã perscrutemur de substantia, quã significat definitio quid sit. D. d. Singulare enim existimatur, &c. i. apparet. n. ꝙ singulare nihil aliud est q̃ substantia cuius est, s. quiditas eius. & apparet etiam econtrario, s. ꝙ substãtia, quę est quiditas, est substantia singularis. v. g. Socrates est animal rationale. Socrates. n. nihil aliud est q̃ animalitas & rationalitas, quæ sunt quiditates eius: nec animalitas, & ratiõalitas sunt quiditates nisi Socratis & Platonis. D. d. Illa autem, quæ dicuntur per accidens, &c. i. composita autem ex substantijs & accidentibus, quæ sunt vnum per accidens, dignum est existimare ꝙ prædicabilia eorũ non sunt eadẽ cum quiditatibus eorum, de quibus dicunt. D. d. v. g. homo albus est aliud, &c. i. ver. g. q̃m homo albus est aliud ab homine simpliciter. q̃m, si homo simpliciter & homo albus essent idem, tunc quiditas hoĩs & quiditas hominis albi essent idem. D. d. hõ. n. &c. contingit enim dicentibus hoc, dicere ꝙ idẽ est dicere homo, & dicere homo albus. deinde notificauit etiam ꝙ contingit dicere econtrario, & d. ergo homo albus & homo, &c. i. & etiam homo albus erit homo tantũ. D. d. Q̃m autem non est necesse, &c. i. q̃m autem ĩpossibile est vt prædicatum & subiectum sint idem ĩ prędicabilibus accidẽtalibus, manifestum est ex hoc, s. ꝙ prædicatum & subiectum, quę sunt extrema, non sunt idem per se, v. g. musicus albus. Et dedit exemplum de hoc modo accidentis. q̃m dispositio est manifesta in eo, s. ꝙ nõ est eiusmodi, de quo est dicere homo albus, vt distinctum fuit prius in eis, quæ sunt idem per accidens. & hoc intendebat, cùm d. q̃m non erunt eadem extrema. i. q̃m, cùm prædicauerimus duo accidẽtia de aliquo vno, v. g. vnum hominem esse album, & musicum, non est necesse vt musicum sit album. & per extrema intendebat musicum & album, quia sunt extrema propositionis dicentis musicum esse album. D. d. sed rectum est existimare, &c. i. sed rectũ est existimare ꝙ ista accidentia sunt cum eis, de quibus prædicant eadẽ per se: quia sunt eadem per accidens propter hoc, ꝙ congregantur in eodem. v. g. ꝙ, cùm albũ prędicat de aliquo, & musicum de ipso, existimatur ꝙ propter hoc congregantur in eodem, ꝙ essentia albi & musici est eadem. sed non est ita. D. d. In eis aut, quæ dicuntur per se, &c. i. in eis autem, quæ sunt vnũ per se, rectũ est dicere ꝙ sunt cum suis q̃ditatibus idem necessario. D. d. sicut dicimus, &c. i. v. g. q̃m, si istæ substantiæ sensibiles sunt primæ substantię, manifestũ est ꝙ ipsę sunt eædem cum suis quiditatibus, i. cũ suis definitionibus. & si non, non erunt primæ substantiæ, sed erunt substantiæ aliorum, sicut contingit ponentibus ꝙ quiditates eorum sunt substantiæ separatæ ab eis. & ideo d. non sint substantiæ aliorum, &c. i. q̃m ex hoc ꝙ posuimus ꝙ substantiæ sensibiles sunt substantię existentes per se, non per aliud, sequitur vt sint cum suis quiditatibus idem. D. d. q̃m, si bonum, &c. i. q̃m, si bonum, quod est bonum, fuerit aliud à quiditate boni, tunc bonum erit aliquid & sua essentia etiam aliud, & animal est aliquid & essentia eius aliud est, & similiter ens & essentia entis, & erunt hic aliæ substãtiæ à primis substantijs, & naturæ, & formæ, & erunt illæ substantiæ, & formæ priores primis substantijs, s. indiuiduis substantiarũ. D. d. Et, si fuerint absolutæ, &c. i. & si quiditates rerum non sunt eadem per se cũ rebus, sed sunt absolutæ abinuicem, continget vt quædam substãtiæ non sint scitæ, s. primæ substãtiæ, q̃m non sciuntur nisi per quiditates suas: & vt quædam non sint, s. quiditates separatæ, q̃m quiditates rerum non sunt entes nisi per esse rerum habentium quiditates. Et hoc intendebar, cũ d. Et dico ea esse absoluta, &c. i. & dico ea esse absoluta abinuicem, i. vt quiditas boni existentis per se sit aliud ab eo, vt dicunt ponentes formas. & similiter de quiditate rerũ singularium. D. d. Scire. n. &c. i. & diximus ꝙ contingit vt primæ substantiæ non sint scitæ, quia res non sciuntur nisi per suas quiditates: & cùm suæ quiditates fuerint aliæ ab eis, q̃uo poterunt sciri? D. incœpit declarare q̃uo sequitur vt omnia habeant quiditates adunatas cum ipsis, & d. Si igitur bonum, &c. i. si igitur bonum existẽs per se, s. genus vniuersale, non habet quiditatem boni, tũc ens vniuersale non habet quiditatem entis: & vnum vniuersale non habet quiditatem vnius. & sermo de omnibus in hac intentione debet esse vnius, s. aut habent q̃ditates adunatas cum eis, aut nullam habebit quiditatem adunatam. D. d. & si ens non habet, &c. i. & si ens non est idem cum sua quiditate, nihil est idem cum sua quiditate. D. d. & etiam quod non habet quiditatem boni, &c. i. & si illa, quæ sunt bona, non habent quiditatẽ boni, nõ sunt bona, cùm illud, quod est bonum, habet essentiam boni. D. d. & omnia, quæ non dicuntur de alio, &c. & intendebat primas substantias, i. ꝙ etiam ita est de primis substantijs, s. ꝙ quiditas & hñs quiditatem sunt idem. D. d. in istis enim est sufficientia, si fuerit forma, & si non fuerit. i. in quiditatibus rerum, quæ sunt eadem cum rebus, est sufficiẽtia in hoc, ꝙ res sciantur: siue posuerimus formas separari, vt Plato dicit, siue non. D. d. sed rectum est, &c. i. & rectum est si sint hic formæ, vt Plato dicit, ꝙ in hoc prosint in cognitione hominis, nec est etiam manifestum ex sciẽtia * necessaria quòd sint cũ formis sensibilibus, sicut fingunt dicentes formas.

Socrates nihil aliud, q̃ aĩalitas, & rationalitas, quæ sunt q̃ditates eius.

*a. l. naturę.

Simul autem patet etiã ꝙ, si ideæ sint quales eas quidam aiunt, ꝙ etiam non erit subiectum substantia. has enim substãtias quidem necesse est nõ de subiecto quidem esse. essent enim s̃m participationem. Ex his itaq; rationibus vnum & idem non s̃m accidens ipsum vnumquodq;, et quod quid erat esse: et ꝙ scire vnumquodq;, hoc est ipsum quid erat esse scire. quare secundum expositionem necesse est vnum quiddam ambo esse. Quòd autem s̃m accidens dicitur, vt musicum, aut album, propterea quod duplex significat, non est verum dicere, quod idem sit quod quid erat eẽ, & ipsum: etenim, cui accidit albũ, & accidens. quare quodam modo quidem est, quodã modo vero non est idem quod quid erat esse & ipsum. homini nanq;, & albo homini non est

idem,

idem, passione vero idem. Absurdum autem apparet, & si quis vnicuiq; ipsorum quid erat esse nomen imponat. erit nanq; etiam præter illud, aliud, quod quid erat esse equo. At vero quid prohibet nunc quoq; è vestigio esse quædam quid erat esse, si substantia quid e est quod quid erat eē. enimuero nō solū vnum, sed ratio etiam eorum eadem, vt ex dictis patet. non enim ſm accidens vnum vni esse, & ipsum vnum. Item, si aliud erit, in infinitum procedet. etenim hoc quidem erit quid erat esse vni esse, illud vero vnum. quare de illis quoq; eadē ratio erit. Quòd igitur de primis, & quæ per se dicuntur, vnicuiq; esse, & vnū quodq; idem, & vnum est, patet. Sophisticæ autem ad hanc positionē redargutiones manifestum est quòd eadem solutione soluunē, & si idem Socrates, & Socrati esse. nihil enim differt, nec ex quibus aliquis interrogauerit, nec ex quibus soluēs obtinuerit. Quo igitur modo idem cuique est quod quid erat esse, & quomodo non idem, dictum est.

Et formæ si sint, sicut dicunt quidam, tunc subiectum non erit substantia. quoniam necesse est vt illæ substātię non sint de subiecto, & si nō sint modo communicationis. Ex hoc igitur sermone quodlibet & quid, est per essentiam idem, & non modo accidentali. & q; scientia cuiuslibet rei est ista, f. scire quid est p essentiam. per hanc igitur positionem necesse est vt ambo sint idem. Quæ autem dicūtur per accidens vt musicum, aut album, quia significant duo, ideo non est necessarium dicere q; sint idem per essentiam. illud etenim, cui accidit album, et accidens etiam est ſm vnum modum idem, & quid est per essentiā, & ſm alium non est idem. secundum autem q; sunt hominis, & hominis albi, nō sunt idem: secundum autem q; sunt passiones, sunt idem. Et, si aliquis existimauerit q; quodlibet nomen habet quid per essentiam, apparebit cōtrarium. erit enim apud ipsum quid est per essentiam aliud etiā. v.gr. equus est aliud, et quid est per essentiam equi est aliud. Et quid prohibet in quibusdam rebus, vt sit quidem per essentiā statim vt modo sit, si quidem per essentiā est substantia: & etiam non erit idem solum, sed definitio eius erit etiam idem, sicut manifestū est de dictis etiam. essentia enim vnius & vni non sunt idem modo accidentali. Et si fuerit etiam aliud, procedetur in infinitum. quoddam enim quid est erit per essentiam vnum, & quoddam quod est vnum. iste igitur sermo dicitur de illis etiam. Manifestum est igitur q; in rebus primis, quæ dicuntur per se, etiam essentia cuiuslibet rerum singularium, & quodlibet singulare sunt idem, & vnum. Et manifestum est q; redargutio Sophistarū dissoluitur hac solutione, & q; Socrates & essentia Socratis sunt idem. non enim est differentia inter ea, neq; ex illo, quod est rectum quæri ab aliquo, nec ex illo, cuius dissolutio est difficilis. Dictum est igitur quō quid est, p essentiam est singulare, & quomodo non.

Idest, Et si formę sunt, vt dicunt, necesse est vt indiuidua substantiarum non sunt idem. Ista.n. non sunt substantiæ, nisi per formas. & formæ separatæ non dicuntur de subiecto, quia essent non separatę, & cōmunicantes subiecto. & si hoc esset, essent generabiles, & corruptibiles. et hoc est contra positionem eorum, qui dicunt formas esse. D.d. ex hoc igitur sermone, &c. i. ex istis igitur sermonibus, quos diximus, apparet q; quid, & sua quiditas sunt idem, et q; non sunt idem per accidens. v.g. qm̄ homo, & sua quiditas, quæ est aīal rationale sunt idem non separabiles. & similiter rationalitas & animalitas, quę sunt in eo, sunt idem in actu, & duo in potentia. D.d. et q; sciā cuiuslibet rei, &c. i. & manifestum est ex hoc, quod diximus, q; sciētia cuiuslibet rei est ex sua quiditate. quoniam omnis res est idem eum sua quiditate. qm̄, si illa, quæ significant partes definitionum, & definitiones essent separatę à definitis, essent alia. &, si essent alia, tunc scientia definitorum non esset à definitione. D.d. per hanc igitur positionem, &c. i. potest intelligi sic. & quia conuenimus cum aduersarijs in hoc, q; omnes res non sciuntur nisi per suas definitiones, debent concedere q; illa, quæ significant definitiones, & partes earum, non sunt separata à definitis, sed sunt idem essentialiter. Et potest intelligi sic. & per has propositiones, quas posuimus, cogitur consyderans credere q; quiditas, & habens quiditatem sunt idem. D.d. Quæ autem dicuntur p accidens, &c. i. illa autem, quę dicuntur per accidēs. v.g. homo albus, & homo musicus, quia iste sermo significat duas naturas diuersas, f. albedinem et musicā, ideo sermo compositus ex eis non est idem: & ideo non hn̄t vnā cōem definitionē. D.d. illud. n. cui accidit, etc. i. illud. n. cui accidit albedo, est aliud ab albedine: et accidens ſm q; pōt p̄dicari de suo subiecto, qa est eius passio, est idem: & ſm q; natura eius non est natura subiecti, non est idem. & hoc intendebat, cùm d. ſm autē q; sunt hominis, & hominis albi, &c. i. ſm autem q; accidentia sunt in subiectis, non sunt subiecta: ſm autem q; sunt passiones subiectorum, sunt idem. v.g. homo albus. Et intendit, qm̄ ſm q; sunt passiones substantiarū possunt prædicari de substantijs ſm q; nomina non ſm definitiones: ſm. n. definitiones non possunt prædicari de substantijs. & hoc d. in categorijs. D.d. Et, si aliquis existimauerit, &c. i. & si aliquis existimauerit q; omne habens nomen habet definitionem, ſm illud nomen apparebit contrarium. qm̄, si omne nomen haberet definitionem, tunc quiditas rei, i. forma eius haberet definitionem. &, si ita esset, contingeret quòd quiditas equi esset aliud ab equo ſm definitionē. D.d. Et quid prohibet in quibusdam, &c. i. & quid prohibet in substantijs q; posuerimus q; illud, quod significant definitiones earū sint substantia, vt sint idē cū eis, quę sigñant definitiones, & nō sunt aliæ. D. d. & etiā non erit idem solum, i. et definitum non erit vnum tm̄: sed definitum et definitio sunt idem, sicut declaratū est superius. v.g. q; homo non est vnum tantū, sed vnum cum sua definitione. D.d. Et, si fuerit etiā aliud, procedetur in infinitum. i. & si illud, quod significat definitio, habet naturā aliam à natura definiti, i. naturam existentem

existentẽ in actu extra naturam definiti, sequitur vt natura, quam significat definitio, habeat secundã definitionem significantem tertiam naturam extrinsecam à natura secũda, & tertia quartam, & sic in infinitum. D. d. quoddã. n. quid est erit per essentiam, &c. i. idẽ. n. diuidetur in duas partes, quarũ vtraq; est vnum, s. in formam, & illud, cuius est forma. & intendit, si forma habuerit definitionem, & materia definitionem, cuius quoddam est quiditas & vnum, et quoddam est illud, cuius est quiditas & vnũ, aliud habebit aliã definitionem. D. d. iste igitur sermo dr̃ de illis ẽt. i. v. g. qm̃ forma & materia, si hñt definitionem, necesse est vt diuidanẽ in duas partes: quarũ vtraq; diuidiẽ in definitionẽ, & definitum: & cũ hoc quod congregaẽ ex eis, est vnũ. D. d. Manifestum est igiẽ q̄ i rebus primis, quę dñr per se, etiam essentia cuiuslibet rerum singularũ, & quodlibet singulare sunt idẽ, & vnũ, &c. i. manifestum est igitur q̄ quælibet primarũ substantiarum est idẽ cum sua quiditate. D. d. Et manifestum est q̄ redargutio, &c. i.* qm̃ Sophistæ quærebant si homo est vnus, si respondeẽ q̄ ita, dicunt, nonne homo est aĩal et rationale? ergo est vnum & nõ vnum. & ideo dixit q̄ per istam eãdem solutionem dissoluitur ista quęstio, s. q̄ diceẽ eis q̄ hõ & sua definitio sunt vnum in actu, & plura in potentia. & hoc intendebat, cũ d. & q̄ Socrates, et essentia Socratis, &c. Et forte q̄õ Sophistarum est ista. quiditas hoĩs aut est eadem cũ hoĩe, aut aliud. si aliud, tunc hõ non habebit q̄ditatem. si idẽ, tunc q̄ditas hoĩs est homo: et hõ habet q̄ditatem: ergo quiditas habebit q̄ditatem. & sic in infinitum. Et solutio est. qm̃ quiditas hoĩs est hõ vno modo: & non est hõ alio modo: & est forma hoĩs, & non est hõ, qui est cõgregatus ex materia & forma. & hoc intendebat, cũ d. neq; ex illo, quod est rectum quæri ab aliquo, &c. i. & per istum sermonem dissoluuntur oẽs q̄ões quęsitę ĩ hac intentione, siue fuerint facilis dissolutionis, siue difficilis. D. d. Dictum est igitur q̄ũ quid est, per essentiam, &c. i. declaratum est igitur ex hoc sermone modus, ex quo apparet q̄ substantia sola est definita, & q̄ est vnum, i. qm̃ est vnum in actu, & non vnum in potentia, i. q̄ natura actus non est eadem cum natura potentiæ. sed Sophistæ accipiebant definitionem, & definitum vnum quodãmodo, & non vnũ quodãmodo.

Dubium Antisthenis. q̄ vid. 5. Meta. 34.

* 2. l. qñ.

Quiditas hominis est hõ vno mõ, & nõ ẽ hõ alio modo, & est forma hoĩs. Idem infra 41. 14. & 41. 12. Met. cõ. 14.

Caput Sextũ. *Entiũ alia natura, alia arte, alia casu: omnia uero ab aliquo, ex aliquo, & aliquid fieri.*

EOrum autem, quæ fiunt, quædam natura, quædam arte, quędã à casu fiunt. Omnia vero, quę fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, ac aliquid fiunt. Aliquid vero dico, secũdum quodq; prædicamentum. aut enim hoc, aut quantũ, aut quale, aut vbi. Generationes vero, naturales quidem hæ eorum sunt, quorũ generatio ex natura est. ex quo autem fit, ea est, quam materiam dicimus. à quo vero, q̄ppiam eorum est, quæ natura sunt. ipsum autem aliquid, homo, aut planta, aut quicq̃ aliud similium, quæ maxime dicimus substantias esse. Cũcta vero, quæ aut natura, aut arte fiũt, habent materiam. possibile. n. est esse, & non esse eorum vnumquodq;. hoc autem cuique materia. Vniuersaliter vero & id, ex quo natura, & illud, per quod natura. quod. n. fit, habet naturam, vt planta, aut aĩal. Et à quo, natura quæ sm̃ formam dicitur, quę eiusdem speciei est. hæc autem in alio est. homo nanq; hoĩem generat. sic igitur fiunt, quæ ob naturam fiũt. Cæterę vero generationes dicuntur effectiones. Omnes autem effectiones, aut ab arte, aut à potestate, aut ab intellectu.

Illa aũt, quę generantur, quædã generãtur natura, & quędã artificio, & quędã ex illo, q̄d est ꝑ se. Et oẽ, quod gñatur, est aliq̄d, & ab aliquo ꝑ aliq̄d. Et dico aliq̄d, quodlibet p̄dicabile, aut hoc, aut q̃tũ, aut vbi, aut quale. Gñabiliũ autem quędã sunt, quorũ gñatio est à natura. & ex eis quoddã est illud, ex quo est gñatio, quod est materia: & quoddã illud, ꝑ quod fit aliud, quod fit à natura, aut hoc, aut domus, aut aliud tale, de q̄bus dicimus eas esse substãtias. Et oĩa, quę gñantur aut à natura, aut artificio, habẽt materiam. quodlibet. n. eorum habet potentiã ad esse & nõ esse. & hoc in quolibet est materia. & quod habet naturã, & est generatum hñs naturã, vt domus, aut aĩal. Et illud, ꝑ quod est illa natura, est illud, quod dr̃ per formã, aut simile formæ, & est in alio. homo. n. generat. illa. n. quæ sunt ꝑ naturam sm̃ hoc gñantur. Gñabilia autẽ alia dñr actiones. Et omnes actiones, aut sunt à potentia, aut artificio, aut cognitione, aut casu, aut ex se.

Intendit in hoc capitulo declarare, quòd formę Platonis nihil prosunt ad generationẽ: qm̃, cùm destruxit eas non prodesse in scientia, si concesserimus eas esse, vult etiam in hoc capitulo destruere eas non prodesse in generatione. Et d. Illa autem, quę generãtur, &c. i. & manifestum est q̄ omne, quod generatur, generaẽ ab aliquo triũ, aut à natura, aut ab artificio, aut ex se, scilicet casu. D. d. Et oẽ, quod generaẽ, est aliq̄d, &c. i. et omne, quod generatur, est aliquid decẽ prędicamentorũ, & gñatur ab aliquo, & est materia: & ꝑ aliquid, & est agens. & dico gñabile esse aliq̄d, s. substantiã, & aliquod aliorũ prędicamentorũ. D. d. Gñabilium autẽ, &c. i. gñabilium aũt quędam sunt naturalia, & sunt illa, q̄ sunt à natura. Et, cũ induxit gñabilia ꝑ naturã, incœpit narrare q̄ cã materialis cuiuslibet eorũ est suũ gñus, & d. & ex eis quoddã ẽ illud, &c. i. ex gñabilibus ꝑ naturã inueniẽ cã materialis, & agẽs gñabilia, vt hõ, aut aliud gñabilium. Et d. aut aliud tale, innuẽdo q̄ sermo eius est de generabilibus, quæ sunt in prædicamento substantiæ, quæ dicuntur generari proprie. generabilia autem, quæ sunt in aliĩs prędicamentis, magis dicuntur pati, q̄ generari. Et, cũ declarauit q̄ generabilia naturalia fiunt à materia, & ab agente, quæ sunt huius generis, i. gñabilium naturaliter, incœpit narrare q̄ artificialia conueniunt cũ rebus naturalibus in istis tribus, s. q̄ habent materiam, & q̄ sunt per aliquod, & q̄ sunt aliquid, & d. Et omnia, quæ gñantur aut natura, &c. D. d. cãm, propter quam quodlibet eorum habet materiã, & d. quodlibet. n. eorũ, &c. i. ĩ quolibet. n. eorũ ĩueniẽ aliquid, quod põt recipere formã naturalẽ: aut artificialem: aut non põt recipere, & quod est tale dr̃ materia, & est illud, ex quo est natura totius. D. d. & q̄d habet naturã, &c. i. & cõueniunt ẽt oẽs res gñabiles hñtes naturã & formã in forma & natura. gñatũ. n. habet naturã et formã. vt hõ ĩ rebus naturalibus, 22

& domus in rebus artificialibus. & d. aut fiꝰe, ppter illa, quæ generantur à natura communi duabus formis diuersis, vt mulus ab equo, & asino. D. d. Generabilia autem alia dicuntur actiones, i. generabilia autem alia, præter illa, quę sunt in substantijs, magis dñr acta ꝙ generata. Et cũ d. ista, induxit etiam causas agentes ea, & d. Et omnes actiones, &c. i. & intendit per artificium potentiam artis: & per potentiam virtutem aiatam & naturalem: et ꝑ cognitionem illud, quod homo agit à cogitatione & voluntate: & ꝑ illud, quod est ex se, casum, qui est à natura, & ab anima: & per casum, q est voluntarius, vt dictum est in Secũdo Physi. & non dixit in generabilibus per naturam, s. generabilibus in substantia ea generari ab illo, quod est per se. quoniam nulla species inuenitur fieri casu, sed inuenitur aliquod simile et, quod fit casu, scilicet species, quę fiunt ex se, non ex simili, vt post dicet.

2. Physi. c7.

Nulla spẽs inuenitur fieri casu. Idẽ. 6. Me. cõ. 4. et 6. & 8. Ph. c. 46. tex. c. 52.

Hæc non reperies in Auer. textu, vsque ibi, sanitas vero est rõ, ea tñ exposui ex textu Nicolai.

Harum autem quędam etiam à casu fiunt, & à fortuna, perinde atꝗ in his, quæ à natura fiunt. quædam enim & illic, eadem & ex semine, et absꝗ semine fiunt. de his itaꝗ postea consyderandum est. Ab arte autem fiũt, quorum forma in anima. formam autem dico ipsum quid erat esse vniuscuiusꝗ, et primã substantiam. Etenim contrariorum quodam modo eadem forma est. priuationis nanque substantia opposita substantia, vt sanitas ægritudinis. illius enim absentia ostenditur ægritudo. sanitas vero est ratio, quæ in anima & in scientia est. Fit autem sanum, ita intelligente. cùm hoc sanitas sit, necesse est, si sanitas erit, hoc fieri, vtputa æqualitatem. quòd si hoc, caliditatem. & ita semper intelligit, donec redigat in illud, quod ipse potest vltimum facere. Deinde motus, qui iam post hæc fit, effectio ad sanitatem appellatur. Quare quodam modo ex sanitate sanitatem accidit fieri, & domũ ex domo, quæ sine materia, eam, quæ habet materiam. Ars enim medendi, & ędificandi est forma sanitatis, & domus. dico autem substantiam absꝗ materia quod quid erat eẽ. Generationum autem, & motuum, hæc quidem ĩtellectio, illa vero effectio vocatur. quæ quidem à principio & forma, intellectio: quę vero ab vltimo ipsius intellectionis, effectio. Similiter autem et in cæteris medijs vnumquodꝗ fit. dico autem, vtputa, si conualescet, oportet adæquari. quid igitur est adæquari? hoc autem erit, si calefiet. hoc autem quid est? hoc quidem. hoc autem potestate inest, hoc vero iam in ipso est. Faciens igitur, et vnde conualescendi motus incipit, si ab arte, forma est in anima. quòd si à casu, ab eo, quod est faciendi principium illi, qui ab arte facit. sicuti fortassis et in medendo principium à calefaciendo fit. hoc autem facit fricatione. Calor itaꝗ in corpore, aut pars sanitatis, aut sequitur eum aliquid tale, quod est pars sanitatis, aut plura. hoc autẽ vltimum faciens, et quod

Hic habes Methodos Resolutiuã, ac Compositiuam.

ita pars est sanitatis, et domus, et aliorum, vt lapides. Quare, quemadmodum dicitur, impossibile est fieri, si nihil præexistat.

Sanitas vero est definitio, quæ est in aĩa, et scia etiam. Et erit sanitas eius, qui infirmatur ſm hũc modum. cũ illud fuerit sanitas, necesse est, si hoc sanatur, vt habuerit naturã diuersam. et si hoc fuerit, erit calor. et ſm hunc modum dicemus vnum post aliud, donec perueniamus ĩ hoc, quod impoſſe est vt post ipsum sit aliud. Deinde motus, q est ex hoc, est actio eius, quod præcessit ad sanitatẽ: ita ꝙ accidit quoquo modo vt sanitas sit ex sanitate, domus ex domo, quæ sunt non à materia, illa, quæ sunt ex materia. Ars. n. medicinæ, & ars ædificatoria sunt forma sanitatis, & forma domus. & dico substantiã, & hoc est tale, & est talis in potentia. Et est talis causa agẽs, & illud, ex quo est principium motus. sanitas. n. si est ab artificio, est à forma, quæ est in aĩa. & si est ex illo, qđ est ꝑ se, erit illud, quod est ex hoc. & cũ principium actionis est agens ex artificio, vt operari ꝑ medicinã, rectum est vt principium sit ex calefactione, et erit hoc per confricationem. Calor igitur, qui est in corpore, aut est pars sanitatis, aut aliquid tale sequitur ipsum, & est pars sanitatis, aut erit per plura, quorum vnum est agens, & est secundũ hunc modum etiam pars sanitatis, & domus.

Iste sermo non videtur cõtinuus cum sermone prædicto. & in libro Nicolai Peripatetici, & in eius abbreuiatione ex hoc libro dicit. & actiões residuæ aut erũt ab artificio, aut à potentia. & pauca generabilia erunt ex se, & casu, quemadmodum in rebus naturalibus est etiã aliquid, quod generatur ex seminibus, & aliquid, quod generatur ex non seminibus. Debet igitur legi continuum cum hoc, quòd dixit, ꝙ quædam erunt ex se & casu, quemadmodum in rebus naturalibus etiam est aliquid, quod generatur ex seminibus, & aliquid, quod generatur ex non seminibus, i. ꝙ illud, quod generatur ex non seminibus, est simile actionibus, quæ fiunt casu. Deinde inuenimus in lib. Nicolai sequi. Et generabilia ab artificio sunt illa, quorum formæ, & q̃ditates sunt existentes in aĩa, s. in prima substantia. & illæ formę sunt quodammodo eadem forma. Multotiens etiam scimus formam per non esse, & non esse per formam: qm̃ non existunt simul, vt sanitas, & infirmitas, sed corruptio alterius est generatio reliqui. Et sanitas dicitur duobus modis. dicitur. n. de forma, quę est in aĩa, & de habitu, qui est in corpore. & ambo sunt idem: sed sanitas secundo modo inuenit̃ ab ea, quę est ſm primũ modum. Et, cùm ita sit, est post istã, aut ista est sanitas. & post hunc sermonem inuenimus sermonem Arist. Et Nicolaus intendit per hoc, quod dicit. & generabilia ab artificio, &c. i. & res existentes ab artificio, sunt illa, quorum formę, et quiditates sunt in anima: & formę cõtrarię existentes in aĩa, sunt quodammodo eadem forma: & ideo recipit aĩa contrarias formas. D. d. causam in hoc, & d. multotiens. n. &c. i. & signum huius est, qm̃ multotiens scimus formas per suas formas contrarias, & cõtraria per suas formas. & hoc erit ſm illud, quod est manifestius, non q̃a congregantur

23 Introductio Nicolai.

Formæ contrariæ existentes in aĩa sũt quodammodo eadẽ forma. & ĩo aĩa recipit contrarias formas. vide 6 Met. c. 8.

gantur in anima duæ formæ contrariæ insimul, sicut non congregantur extra animam: quoniam esse alterius est corruptio reliqui, & corruptio alterius est generatio reliqui. D.d. & sanitas dicitur duobus modis, &c.i. & cùm ita sit, manifestum est quod forma artis dicitur duobus modis: quorum vnus est forma, quę est in anima, & alius est illa, quæ est extra animam, & sunt idem: & quod illa, quæ est extra animam, est ab illa, quæ est in aĩa, v.g. quoniã sanitas dicitur duobus modis. dicitur.n. de intellectu sanitatis, qui est in anima, et dicitur de sanitate existente in corpore: & quod sanitas, quæ est in corpore, est à sanitate, quæ est in anima. & hoc intẽdebat ĩ hoc cap. declarare scilicet quod artificiũ in hoc est sicut naturæ, s. quod in hoc, quod illud quod fit, fit ab eodem ĩ forma, aut à simili, & ideo dicit quod sanitas in anima est sanitas prima intentione. D.d. & cùm ita sit, &c. idest sanitas igitur, quę est extra animam, est per sanitatem, quę est in anima: aut sanitas, quæ est in anima, est sanitas simpliciter, & quę est extra animam, est posterior. Dein de incœpit dicere quomodo inuenitur sanitas, quæ est extra animam, à sanitate, quæ est in anima. & hoc est de verbis Arist. cùm dixit, Sanitas vero est definitio, quæ est in anima, & scia etiã, &c.i. sanitas vero in rei veritate est definitio sanitatis, quæ est in anima. & scire ipsam nõ est sanitas, quæ est extra animam. D.d. Et erit sanitas eius, qui infirmatur sm hunc modum, i. & sanitas, quæ est extra animam, est à sanitate, quæ est in anima, sm quod dicam. D.d. cùm illud fuerit sanitas, necesse est, &c. idest, & cùm iste ĩfirmus est modo sanus, necesse est vt fluxus naturæ fuerit. & si fluxus naturæ fuerit, necesse est calorem fuisse. & si calor est, necesse est potasse laxatiuum. & hoc intẽdebat, cùm dixit, &, si hoc est, iam fuit calor. D.d. & secundum hunc modum dicemus vnum post aliud, &c.i. & sic dicemus vnum post aliud secundum dissolutionem, s. incipiẽdo à posteriori, & puenĩedo ad primũ principiũ in cognitione. D.d. Deĩde motus, q est ex hoc, est actio, &c.i. deinde motus, qui incœpit ab vltimo in dissolutione, & est compositio, dicitur actio procedens ad sanitatẽ, ita quod accidat, quod sanitas, quę est extra animam, sit ad sanitatem, quæ est in anima. Et intendebat quod esse sanitatis, quę est in anima, est in compositione ad esse sanitatis, quę est extra animam. & hoc est illud, quod dicitur, quod pricipium operationis est finis cognitionis: & principium cognitionis est finis operationis. D.d. quæ sunt non à materia, illa, quæ sunt à materia, i. & à domo, quæ est in anima. & hoc intendebat, cùm dixit. nõ à materia erit domus, quæ est extra animam, & est illa, quę est in materia. D.d. Ars.n. medicinæ, &c.i. & causa eius est, quoniam ars medicinę, quę est in anima, est eadem cum forma medicinę, quę est extra animam. & similiter de arte ędificatoria cum formis ædificatorũ. D.d. & dico substantiam, & forte intẽdit. & dico substantiam, i. formam sine materia, formã quę est in anima: & formam quę est in materia, formam quę est extra aĩam. Deinde cum hoc copulatur hoc, quod dicit, & hoc est tale, &c. & in sanitate inueniuntur tria, quę inueniuntur in oĩbus generabilibus. Est.n. aliquid, & ex aliquo in potentia, & per aliquid in actu: & est illud quod assimilatur principio motionis. D. incœpit dicere species cãrum agentium, & d. sanitas.n. &c.i. sanitas.n. & si fuerit ab arte medicinę, tunc primũ agẽs sanitatem est forma sanitatis, quę in anima: et si fuerit sine arte, tunc agẽs ipsam est ex sanitate, quę est in corpore sanabili. sed est diminutum, & ideo indiget artificio. Et dicit hoc, quoniam uirtutes naturales generatiuę sunt similes virtutibus artificialibus. D.d. & cùm principium actionis, &c.i. v.g. ĩ sanitate, quę fit ab artificio, rectum est igitur vt sanitas fiat ex calefactione: & calefactio fiat ex cõfricatiõe, aut à potu vini, & similibus. Calor igitur, qui est in corpore, qui fit à confricatione, aut à potu uini, aut est pars sanitatis, aut illud, quod sequitur ex eo, est pars sanitatis. & hoc aut erit vnũ, aut plura. omnia igitur ista erunt partes sanitatis. et vnum eorum erit primum agens, s. calor: & etiam est quoquo modo pars sanitatis. Et intendebat quod sanitas, quę est à non artificio, est etiam à sanitate aliqua, aut à parte sanitatis: cùm artificium necessario vtatur in inueniendo sanitatem in ista parte sanitatis, s. quę est in re sanabili. Et in libro Nicolai ĩuenitur sequi. domus igitur, & sanitas, et sphęra cupri, quę est ex eis existens in materia: quoniam aliqua pars non est cum materia, quę habet illud, quod est genus etiã. hoc enim est vniuersale. materia vero, & illud ex quo est aliquid, nõ dicitur semp sm ęquiuocationem, cũ illo, quod fit ex ipsa sm quod circulus fit, aut ex cupro, aut ex lapide. hoc.n. non nominatur à nomine alterius istorum. i. domus autem & sanitas pars eorum, quę est in materia, scilicet forma, quę est extra animam, bene potest prædicari de illa parte nomen formę communis illi parti, & definitio eius, quę est in anima. & ista forma dicitur genus. pars autem, quę est materia domus & sphęrę, non potest prędicari de composito nomen eius, nec definitio eius. sphęra.n. cupri dicitur sphęra, sed non dicitur cuprum. sed, si dicatur, dicetur sm denominationẽ, v. gr. cuprea. & quod in hoc capitulo intendit declarare naturã generationis. Et hoc ĩuenitur in sermone Ari. in cap. sequenti, in quo dicit. dr in sermone, &c.i. etiã declarat driam inter formam & materiã, & dat propositionem ĩ eo, quod vult declarare, quod forma nec est generabilis, nec est corruptibilis, nisi per accidens. & silr est de materia, & quod generabile & corruptibile in rei veritate est indiuiduum compositum ex forma & materia.

Sanitas ĩ aĩa & extra animã sũ idẽ. vide oppositũ. 12. h°. c. 23.

Hic exponit textũ suum.

Dissolo fit ĩcipiẽdo a posteriori, & puenĩendo ad primum principium. Sed oppositũ. vide. 2. Meta. cõ. 11. Vide contr. Zim.

Principium operatiõis est finis cognitiõis, & cõtra. Idem 2. Phy. cõ. 89.

Vide. 4. Coeli. t. 4. & 22. Virtutes naturales generatiuę sũt similes virtutib° artificialibus. vide. 2. Ph. 79.

Materia nõ prædicat de eo, cui° ẽ materia, nisi sm denomiatione. Idẽ infra 43. 34. & 40 cõ. et. 9. Meta. cõ. 12. Idẽ ĩ t. c. sequẽti. & 1. Met. c. 17. & in. 7. Ph. c. 19. Sed vide oppositũ. 2. de Generat. cõ. 4. Vide cõtra. Zim.

Forma nõ est gñabilis nec corruptibil, nisi p accñs. Idẽ ĩfra. 26. 27. 11. & 33. Idẽ. 8. Met. t. c. 8. & 12. Met. cõ. 18.

Quòd igitur pars ex necessitate existet, patet. materia nanq; pars. inest etiam hæc, & fit. Sed vtrum eorum etiam est, quæ in ratione? vtroq; quidem modo dicimus multos circulos quidnam sint, & materiam dicentes, quod ęs, & formã, quòd talis figura, & hoc est genus, in quo primo ponitur. æneus autem circulus habet in ipsa ratione materiam. Ex quo vero tanquam materia fiũt, aliqua dicũtur cùm fit non illud, sed illiusmodi. vt statua, non lapis, sed lapidea. homo autem conualescens non dicitur illud, ex quo.

Et dicit in sermone duobus modis, quod ĩ eo sunt plures circuli. & dicimus quod materia est cuprum, & dicimus quod forma est talis figura. & hoc est genus, in quo ponitur primũ subiectum. cuprum vero in suo sermone est materia. Illa autẽ, quę sunt ex aliquo, sicut illa, quæ sunt ex materia, quędã dicuntur cùm fuerint non illud, quod dicit illa materia, sed secundũ respectum ad illud, v.g. quod statua non dicitur lapis, sed lapidea. homo autem sanus non dicitur esse illud, ex quo fit.

Et dicitur ĩ sermone, &c. iste sermo est pcisus à precedenti. Et intendit per sermonem definitionem. & 24
intendit per duos modos formam & materiam, i. quod pars composita continet duos modos, s. materiam & formam. v.g. circulum cupri, & ideo definitio continet multos circulos quodammodo, & quodammodo

vnum. D.d.& dicimus quòd materia est cuprũ,&c. idest & dicimus propter hoc, quod diximus de differentia inter formam & materiam, ꝙ materia sphæræ demonstratæ est cuprum.& dicimus ꝙ sphæra secundum suam formam est figura talis. Et intendebat per hoc distinguere inter materiam & formam & compositum ex eis,& ꝙ definitio cõposita est ex ambobus. Et intendebat per hoc,quod dixit talis,rotundum,aut quadratum,aut aliam figurarum. D.d.& hoc est genus,&c.i.& hoc, quod prædicatur de forma,secũdum ꝙ est vniuersale de forma,& est illud,in quo prædicatur species,est illud,quod dicitur genus. Et intendebat distinguere per hoc inter materiam & genus. D.d.cuprum vero,&c.illud autem,quod fit ex cupro & figura,inuenitur in sua definitione cuprum,& figura, cùm dicitur statua cuprea, & circulus cupreus. D.d.Illa autem,quæ fiunt ex aliquo,&c.i.generabilia aũt, quę generantur ex alio, s. materia, quæ componunt,quædam nuncupantur à nomine eius,ex quo generantur, scilicet materia eius,sed ſm denominationem.v.g.idolum,quod fit ex lapide,quoniam non dicitur lapis,sed lapideum.& hoc plus manifestabitur in rebus naturalibus.v.g.quoniam homo dicitur sanguineus & carneus,sed non caro aut sanguis. D.d. homo autem sanus,&c.i.quædam vero,v.g.sanum non denominatur ab illo,ex quo trãsmutatur,vt in infirmo, ita quòd dicatur quòd sanum sit laborans, idest quòd contrarium est remotius à natura generati quàm materia, licet vtrunq; non vere prædicetur de illo.

Dfiam inter gen⁹ & materiam vide infra cõ.43. &.1. h⁹.17.

Materia denoiatiue ꝑdicat de materiato. idẽ supra cõ.29.

Vide.2. de Ala.cõ.8.

Causa vero est, quia fieri contingit ex priuatione, & subiecto, quod dicimus materiã. vtputa & homo,& ægrotus fit sanus. magis tamen dicitur ex priuatione fieri, veluti ex ægroto sanus, q̃ ex hoie. quare sanus ægrotus quidem non dicitur,sed homo,& homo sanus.Quorum vero priuatio icerta & innominata est,vt in ære cuiuscunq; figurę,aut in lateribus et lignis domus, ex his non dicentur fieri,sicuti illic ex ęgroto.Quare,sicut nec vbi ex quo,hoc non dicitur illud, nec hic statua lignum,sed deriuatiue dicitur lignea non lignum,& ænea non æs,et lapidea et non lapis,et domus lateritia sed non lateres.

Et causa eius est,qm̃ fit ex priuatione,& subiecto,quod dicitur materia. v.g. qm̃ homo, & infirmus erit sanus.& generatio dicitur ex priuatione magis, vt sanitas ex infirmo, aut ex hoie.& ideo non dicitur sanum esse infirmum,sed dicitur hõ,& sanus homo etiã. Illa autẽ,quorum priuatio non est manifesta,nec habet nomen vt aliqua figura nuncupatᷣ, aut domus i lateribus,& lignis, existimatur ꝙ ex istis fit,ſm ꝙ dictũ est illic ex infirmo.Et ideo, quemadmodũ non dicitur illic aliquid à nomine eius,ex quo est ita, hic etiam nõ dicetur idolum esse lignum sed ligneum,et cupreum non cuprum,& lapideum non lapis, & domus lateritia & non lateres.

25 Cùm narrauit quòd quædam generabilia denominantur ab illis,ex quibus generantur, & quædam nõ, vult dare causam,propter quam generatum non dicitur à nomine materiæ,à qua generatur, & d. Et causa illius est etiã,quoniã ex priuatione fit,& subiecto,&c. idest & causa in hoc est,quoniam generatum non generatur ex materia tãtum,sed ex materia, & priuatione,quæ est in materia. dicere.n. hominem esse sanum est dicere hominem infirmum esse sanum. D.d.& generatio dicitur ex priuatione magis,i.& generatum magis videtur attribui, ꝙ fiat ex priuatione, q̃ attribui subiecto priuationis. generatio enim fit ex priuatione,nõ ex esse.& ideo dicitur infirmum fieri sanum, magis quàm dicatur homo fieri sanus.& hoc intendebat,cùm dixit.vt sanitas ex infirmo, aut ex homine. D.d.& ideo non dicitur sanum esse infirmum.idest & ideo generatum non communicat cum contrario, ex quo generatur in nomine.vnde nõ dicitur ꝙ sanus est infirmus,sed dicitur ꝙ homo est homo sanus,& ꝙ homo non sanus sit sanus. D.d.Illa autem,quorum priuatio,&c.i.generabilia autem,quæ generantur ex subiecto,quorum priuatio nõ est manifesta in subiecto, nec habet nomen,existimatur ꝙ dicere in eis ea generari ex subiecto,est sicut dicere ex lateribus fieri domum,aut ex lignis fieri scamnũ,& sicut est dicere ex infirmo fieri sanum. D. d.Et ideo, quemadmodum non dicitur illic,&c.i.&, cùm ita sit, quemadmodum non dicitur sanum esse infirmum,ita non dicitur idolũ esse cuprum,nec domum esse lateres aut ligna, sed ſm denominationem cupreum,& lapideum.

Quorum priuatio paret, non fit denominatio.

Vide.1. Ph. 58.&.61. Gñatio magis vr̃ attribui priuatiõi, q̃ subiecto priuationis. Sed oppositũ vide 1.Ph.c.60. vbi habes ꝙ materia est illud, q̃d vere gñatur. V. de cõ. Z in Quorum priuatio latet, denominatio fit.

Cùm neq; tanq; ex ligno fit statua, aut ex lateribus domus, siquis accurate inspexerit, profecto simpliciter dicet: propterea ꝙ oporteat fieri,mutato ex quo,sed non permanente.propter hoc igitur sic dicitur.

Caput Septimum. Formam non fieri, sed compositum ex materia & forma.

CVm autẽ & ab aliquo fiat quod fit, hoc autem dico vnde generationis principium est:& ex aliquo, fit autem hoc non priuatio,sed materia,iam enim determinatũ est, queãdmodum hoc dicimus:& quod fit, hoc autem est aut sphæra,aut circulus,aut quodcunq; cæterorum euenit, sicuti neq; subiectũ facit ipsum æs,ita neq; sphæram,nisi ſm accidens,quia ænea sphæra sphæra est. illam autẽ nõ facit:hoc aliquid enim facere ex omnino subiecto hoc facere est.Dico autem quòd æs facere rotundum non est ipsum rotundum, aut sphęram facere, sed aliquid aliud, vtputa formam hanc in alio.Si enim facit, ex aliquo alio profecto facit. hoc enim supponebatur, vtputa facere æneam sphæram. hoc autẽ ita, qa ex eo,quod æs,hoc facit,quod sphæra est. Si igitur & hoc ipsum facit, patet ꝙ similiter faciet,& generationes in infinitũ procedent.

Cùm igitur sit sicut idolum fit ex ligno,aut domus ex lateribus,si aliquis bene consyderet,nõ dicet modo simplici ipsum esse vnũ.illud.n.quod est ex aliquo, debet eẽ ex aliquo quod transmutatur,non ex aliquo quod remanet i eadem dispositione. & ideo dixit ſm hunc modum. Et,cùm illud, quod generatᷣ

per aliquid,

per aliquid, dicitur hoc, ex quo est pricipium generationis, est ex aliquo etiam & fit hoc. ergo nõ priuatio, sed materia. iam igitur distinximus superius, quomodo dicit̃ hoc, & quod est ex hoc. ex hoc autem sphæra, aut circulus, aut aliud, quod comprehenditur ex alijs. qm̃, quemadmodum non facit cuprum subiectũ, similiter etiam neq; sphæra nisi per accidens: quoniam sphæra cupri est sphæra. & ideo facit illam. Dico. n. ꝙ hoc facit hoc ex vniuersali subiecto, s. cuprum rotundum, & sphęram. & hoc non est aliud, sicut ista forma in anima. Quoniam si facit, ex alio facit. & hoc est subiectum, sicut factura sphæræ cupri. & est secundũ hunc modum, qm̃ ex hoc, quod est cuprum, facit hoc, quod est sphæra. Manifestum est igitur ꝙ illud facit etiã similiter. & sic procedunt generationes s̃m hoc in infinitũ.

26 Idest, et cùm omne generatum in substantia non dicitur generari ab hoc, nisi s̃m ꝙ dicitur, ꝙ idolum fit ex ligno, et domus ex lateribus, manifestum est quòd, si aliquis bene consyderauerit in hoc, quòd non est dicendum quòd generatum est vnum simpliciter, i. forma tantum, sed compositum ex materia & forma & priuatione præcedente. D. d. causam, & dixit. illud enim, quod est ex aliquo, &c. i. quoniã generatio erit, quando generans transmutat materiam, donec faciat in ea formam. & dixit non ex aliquo, quod remanet in eadem dispositione. quoniam, si materia remaneat in sua dispositione, quando generãs generat generatum, tunc generans nihil faciet nisi formã tantum. D. d. & ideo dixit s̃m hunc modum, i. & generatio dicitur in hoc demonstrato s̃m hunc modum, non in hac forma demõstrata. D. d. Et, cùm illud quod gñatur, &c. i. & cũ generatũ non gñetur, nisi per aliqd, ex quo est principium generationis, manifestum est quòd generatum generatur ex aliquo, quod est materia, nõ ex priuatione accedente materiæ. Et, quia hoc distinctum est in naturalibus, d. iam igitur distinximus superius, quomodo dicitur hoc, s. quomodo dicitur ꝙ materia est principium, & priuatio pricipium, & s̃m quot modos dicitur materia. D. d. & quod est ex hoc, i. & cũ declaratum est ꝙ generatum componitur ex materia & forma, & quod est aliud ab eis: illud igitur, quod generatur est hoc indiuiduum demonstratum in actu. v. g. hæc est sphæra demonstrata ex hoc cupro demonstrato, aut circulus demonstratus ex materia demonstrata, aut aliud comprehensum sensu. D. d. rationem super hoc, & d. quoniam, quemadmodum non facit cuprum, &c. i. & agens, cùm facit ex cupro, non facit ex cupro formam tantum, quemadmodum non facit materiam, & hoc intẽdebat, cùm d. quemadmodum non facit subiectum, similiter nõ facit sphęram cupri, s. formam, nisi per accidẽs. Et dixit per accidens. quoniã, cùm fecerit aliquid habens formam, tũc facit formam per accidẽs. D. d. quoniã sphæra cupri est sphæra, &c. idest, quoniam sphæra cupri est sphæra cuprea, & non sphæra tantum, nec cuprum tantum. & ideo est illud, quod facit artifex. D. d. Dico. n. ꝙ hoc facit hoc, &c. idest & dum declaratum sit hoc, necesse est vt artifex sit aliquid demonstratum, quod facit aliquod demonstratum, scilicet ꝙ facit cupreum esse rotundum, aut sanguinem esse hominem aut equum.[a] D. d. & hoc nõ est aliud, &c. i. & non facit aliquod vnum in aliquo vno, v. g. formam in subiecto. quoniam manifestũ est ꝙ si facit, facit ex alio aliud, nõ aliud in alio. facit enim ex materia formatum, non in materia formam. D. d. & s̃m hunc modum, &c. i. ver. g. quòd artifex facit ex hoc demonstrato illud, quod est sphæra, & est res sphærica, non sphæra simpliciter. i. si igitur facit formam, tunc faciet formam ex forma & materia, & illam formam etiam ex forma & materia, & sic in infinitum. & similiter est de materia. Generatum igitur est illud necessario, quod congregatur ex forma & materia, non forma nec materia.

Gñatum cõponitur ex materia & forma, & est aliud ab eis. Idẽ infra. 27 & 6o. cõ. & 9. Me. cõ. 6. & 3. de Ala cõm. 9. iuxta dimidium.

Forma fit p accñs. Idem supra. 21. & 1. Ph. cõ. 5.

a Agẽs facit ex alio aliud, non aliud in alio. nam facit ex materia formatũ, nõ i materia formã. Idem in sequenti.

Si agens ageret formam, tũc faceret formã ex forma & materia, & sic in infinitum. Idem cõ. sequẽti. vide p hoc cõm. 12. 12. Meta.

Manifestum igitur est, ꝙ neque species fit, aut quodcunq; nominare oportet formam, quæ in sensibili est, nec est eius generatio, nec est hæc ipsum quid erat esse. Hoc enim est, quod in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potentia. æneam vero sphæram esse facit: facit nanq; ex ære & sphæra. in hoc enim hanc formam facit: & hoc est sphæra ænea. hoc autem sphæræ esse. Eius vero, quod est sphæræ esse oĩno si generatio est, ex aliquo aliqd erit. oportebit nanq; diuisibile semper esse quod fit, & esse, hoc quidem hoc, illud vero hoc. dico autem quòd hoc quidem materiam, illud vero formam. Si itaq; sphæra est figura, quæ à medio ęqualis est, huius hoc quidem est, in quo erit quod facit: illud autem in illo: totum vero, quod factum est, vtputa ipsa ænea sphæra. Manifestũ igitur ex dictis est, ꝙ illud quidem, quod vt forma, aut substantia dicitur, non fit: copulatio vero, quæ s̃m hanc dicitur fit. & ꝙ in omni, quod fit, materia inest: & est hoc quidem hoc, illud vero hoc.

Declaratum est igitur ꝙ forma, & creatio debet dici exemplar, et quod est in sensato nõ erit etiam, nec habet generationem, neq; habet istud, quod est per essentiam. Hoc. n. est illud, et est in alio, aut per artificiũ, aut per naturam, aut per potentiam. et ipse facit sphæram cupri, faciendo ex cupro sphęram. et ipse ponit istam formã in hoc: & hæc est sphæra cupri. Si autem est generatio essentiæ sphæræ modo vniuersali, tunc aliquid erit ex nihilo, & tunc necesse est vt sit diuisibile, et quoddã erit hoc, & quoddam hoc. dico quoddam erit forma, & quoddam materia. Et forma, quæ est sphæra, si fuerit figura, quæ est ex medio, in quo est quoddã istius, et est illud, quod facit ex hoc: & quoddam in illo: & quoddam totum generatum, v. g. sphæra cupri. Manifestũ est igitur ex dictis ꝙ substãtia, q̃ est tanquam forma, non fit: congregatio vero, per quod dicitur generatur. & ꝙ in omni, quod generatur, est materia, quæ est in eo, & quoddam est hoc.

Idest, Declaratum est igitur etiam ex hoc sermone ꝙ formæ & exemplaria, s. formæ, quæ debent dici exemplaria, quoniã non apparet quibus in sensibilibus sunt 27

exemplaria, nec generantur, nec habent vniuersaliter quidditatem. Deinde d. Hoc enim est illud, & est in alio, &c. i. artificiatum enim & generatum constituitur ex actione alicuius ab agente, & est illud, quod dicitur forma in aliquo, & est illud, quod dicitur materia. Si igitur forma esset artificiata, tunc constitueretur ex actione alicuius ab agente: et sic formæ esset forma, & sic in infinitum. & similiter quidditas est alicuius: ergo, si forma haberet quidditatem, tunc constitueretur ex aliquo, & in aliquo. Deinde d. & ipse facit sphæram cupri, &c. idest, & cùm dicitur quòd artifex facit sphæram cupri, non dicitur hoc, nisi quia facit ex hoc cupro demonstrato sphæram, faciendo hanc formam demonstratam, & ex hoc cupro demonstrato. Deinde dicit. Si autem est generatio, &c. idest &, si agens generaret sphæram vniuersalem, tunc generatio esset ex nihilo, idest ex non forma. Deinde d. & necesse est vt sit diuisibile. idest, &, cùm declaratum sit quòd ex forma simplici non est generatio, nec materia habet generationem, necesse est vt omne generatum sit diuisibile in duas partes ratione, non actu, in materiam scilicet & formam. Deinde d. Et forma, quæ est sphæra, &c. idest, & forma, quæ est sphæra, verbi gratia si generatur, non generatur nisi ab illo, quod est in figura medij, idest congregati ex materia & forma. & hoc intendebat, cùm dixit. figura, quæ est ex medio. & est illud, quod fit ex congregatione materiæ & formæ. & in natura hae sunt tria, forma scilicet & materia, & aliquid quasi medium, idest mixtum inter materiam & formam, idest generans simile medio. & ideo dixit. figura, quæ est ex medio. & hæc tria intendebat, cū dixit, in quo est quoddam istius, &c. intendebat igitur per hoc, quod dixit, in quo est quoddam istius, & est illud, quod facit ex hoc subiectū, recipiēs formā gñatam, qa est illud, qđ recipit formam demrātam, & est illud, quod facit ex hoc, idest ex materia. Et intendebat, cùm d. & quoddam in illo forma, quæ est in subiecto, scilicet animam, & intendebat, cùm d. & quoddam totum generatum, idest congregatum ex materia & forma. verbi gratia sphęra cupri, composita ex sphæra & cupro, & homo compositus ex anima & corpore. Et declarauit hoc, vt appareat ꝙ natura, quam habēt species in generabilibus rebus, est aliquod medium, idest compositum ex materia & forma. Deinde d. Manifestum est igitur ex dictis quòd substantia, quæ est tanꝗ forma, non fit, idest non generatur. Deinde d. congregatio vero, &c. i. & manifestum est quòd congregatum, quod fit ex forma & materia, est illud, per quod dicitur in quolibet est ipsum generari. Deinde d. & quod in omni, quod generatur, est materia, &c. idest, & manifestum est quòd omne generatum, quoddam est materia, & quoddam forma: & est illud, quod demonstratur per hoc pronomen hoc.

Si agēs gñaret sphæram vlem tūc generatio esset ex nihilo. Idē. 1. de Genera. cō. 40.

In natura hac sunt tria forā materia & aliqd quasi medium. Id ā supra c. 26. & quæ ibi.

Caput Octauum. Non dari aliquam formam à singularibus separatam.

VTrum igiť est aliqua sphęra pręter has, aut dom⁹ pręter lateres? An nec factū fuisset vnquam, si ita esset quod quid. sed qm̄ tale significat: hoc autem & terminatum non est, sed facit, & generat ex hoc tale. & cùm generatum est, est hoc tale. totum autē hoc Callias aut Socrates est, sicuti sphæra ænea hæc: homo vero & animal, sicuti sphæra ænea simpliciter. Patet ergo ꝙ formarum causæ (quēadmodum quidam dicere solent formas) si aliquæ sunt præter singularia, ad generationes, & substātias nihil prosunt, nec sunt propter has substantiæ secundum se. In quibusdam etenim etiam manifestum est, quòd generans tale est, quale quod generatur: non tamen idem, nec vnum numero, sed vnum specie: vt in naturalibus. homo nanq; hominem generat, nisi quid præter naturam fiat, vt equus mulū. & hæc quoq; similiter. quod enim est commune equo. & asino, nō est nominatum propinquissimum genus: fuerint autem ambo fortassis, vti mulus. Quare patet, quòd nō oportet tanꝗ exemplar formam ponere. in his etenim maxime quærerenť: hæ enim maximè substantiæ sunt. sed generans sufficiens est vt faciat, et causa sit formę in materia. tota vero iam talis forma in his carnibus, & ossibus Callias, & Socrates. et diuersa quidem propter materiā (diuersa etenim) idem aūt specie: indiuisibilis nanq; forma est.

Vide cōtra. Zim.

Hinc sunt multa e genera inanimata.

Quęstio autem quærens vtrū aliqua sphęra sit alia ab ista, aut aliqua domus sit alia à lateribus. Qm̄, si ita esset, nunq; esset generatio. quoniam, si esset secundum hunc modū, hic non esset generatio, sed significat aliquid tale, & non est aliquod terminatum. sed facit & generat ex hoc tale, & generatio istius est talis, & vniuersalitas istius est Socrates, et Callias. & sicut sphæra cuprea hoc: & homo et animal, sicut sphæra cuprea modo vniuersali. Manifestum est enim ꝙ quidam homines assueti sunt dicere ꝙ formæ sunt causæ formarum. & si ista sunt alia à particularibus, nihil prosunt omnino ad generationem in substantijs. et nō erunt substantiæ per se propter ista. Qm̄ in quibusdam est manifestum quòd si pater similis est filio, non sunt idē, aut vnū numero, sed vnum forma, sicut est in rebus naturalibus. homo. n. generat hominem, si nō fuerit aliquid extra naturam, vt equa generans mulum. & hoc est simile etiam. nominatur enim per illud, quod est cōmune equo & asino, quia sunt propinqua in genere. rectum est igitur vt ambo sint æqualia, vt mulus. Manifestū est igitur ꝙ non oportet vt aliqua forma sit quasi exemplar. & si nō, magis quęritur in istis rebus, qm̄ hęc magis sunt substantiæ. sed vt generans possit agere, & vt sit causa formę in materia, i. vt generet formam, quę est in istis carnibus, & in istis ossibus, & vt sit Socrates & Callias, & non generet aliud propter materiam, et vt sit idem s̄m formam, quoniam forma non diuiditur.

Dicit. Quæstio autem quærens, vtrum sit hic sphęra separata à materia, existens extra animam alia à materiali, aut domus separata sine lateribus, & vniuersaliter forma separata à materia alia à formis rerum particularium, quæ sit causa sphæræ compositæ domus factæ, est 28

ctæ, est quæstio impossibilis. D.d. causam i hoc, & d. Quoniam, si ita esset, &c. quoniam, si formæ rerum generabilium essent eadem forma numero, s. forma generans & generata non esset hoc aliquid factum omnino. generans enim & generatum sunt duo numero, & vnum in intentione vniuersali. D.d. sed significat aliquid, &c. i. sed generatum significat aliquid simile generanti, sed non est idem numero eum generante, neq; generatum est intentio terminata. Et intendit per intentionem terminatam illud, quod est commune generãti, & generato. D.d. & vniuersalitas istius, &c. idest, & intentio vniuersalis est vniuersalis indiuiduis. v.gr. homo, qui est vniuersalis indiuiduis hominum. v.gra. Socrati & Calliæ. & sphęra cuprea est vniuersalis etiã isti sphæræ, & illi. D.d. & homo & animal, &c. i. & homo & animal vniuersale est, sicut sphæra vniuersalis, quæ non generatur neq; generat. Et, cùm declarauit q forma separata à materia neq; generat, neq; generať, d. Manifestũ est. n. q qdã hoĩes assueti sunt, &c. i. et cùm hoc sit declaratũ, est manifestum q hoc, quod quidam sunt assueti dicere, scilicet formas eẽ, quæ sunt causæ formarum, si intendunt alias à particularibus, nihil prosunt in generatione substantiarum, neq; in generatione accidentium. i. quòd, si intendunt q formæ vniuersales sunt causæ agentes formas particulares, non prosunt in generationibus, scilicet in generatione substantiarum, & accidentium. omnis enim generatio manifestum est q fit per transmutationem materię: & materia est indiuiduum generans. Et dixit hoc, quia impossibile est q formæ separatæ transmutent materiam. non enim transmutat materiã, nisi illud, quod est in materia. & ideo contingit dicẽtibus mundum generari q trãsmutãs ip'um sit aliquod idiuiduum, scilicet corpus particulare. D.d. & non erunt substanię p se propter ista, i. & impossibile est q substantiæ sint separatæ existentes per se ad generandũ substantias particulares. manifestum est enim in pluribus generabilibus q pater est similis filio in forma. sed etiam propter hoc non sunt idem, qm̃ non est verum dicere q pater est filius, aut filius pater, sed vnũ s̃m formã. D.d. sicut est i rebus naturalibus, i. sicut est dispõ in speciebus generabilibus, quarum generatio est naturalis, v.g. homo, qui generať ab homine, & equus ab equo. D.d. homo. n. generat hominem, &c. i. omnis. n. species generat speciem sibi similem, v. gratia homo hominem: nisi generatio sit per accidens, & non s̃m naturam: vt mulus, qui generatur ab equo & asino. Et induxit hoc exemplum ad verificandam propositionem vniuersalem, dicentem quòd omne, quod generatur, generatur à suo simili in forma. Dubitatur enim in hac propositione ex animalibus propinquarum spẽrum, quorum congregatione generatur aliud animal in specie, vt ab equo & asino mulus. Et ideo ad verificandum hanc propositionem dicẽdum est q omne generatum generatione actuali, i. generatione non cessabili generatur à suo simili. Et respondetur ad hoc per hoc, quod dixit post. & hoc simile est etiam. nominatur. n. &c. i. & hoc non negat vniuersalitatem propositionis, dicentis q omne, quod generatur, generatur à suo simili in forma. mulus enim generatur à natura sibi simili, & est natura communis equo & asino. D.d. testimonium famosum super hoc, et dixit ex hoc q nomẽ muli apud eos significat communem naturam. D.d. rectum est igitur vt ambo sint æqualia, i. rectum est igitur vt ex duobus seminibus generetur natura æqualis, i. temperata. Et innuit hoc, quod d. in libro de Animalibus q sperma asini est frigidum, & sperma equi calidum, & temperantur apud mixtionem, & fit illic natura media inter equum & asinum. D.d. Manifestum est igitur q non oportet, &c. i. rerum, quæ generantur inter duas species, i. quę generantur à putrefactione. D. dedit signum super hoc, & d. & si non, magis quęritur in istis rebum, &c. idest & si natura indigeret in generatione rerum, quæ non generantur semper exemplari, tunc generabilia magis indigerent illa, quæ sunt definitione & nomine substantiæ digniora. D.d. sed vt generans possit, &c. i. sed sufficit in generatione vt in generante sit potentia ad generandum formam sibi similẽ in materia, quæ est in potentia forma eius, i. q actio eius nihil aliud est q̃ extrahere illud, quod est in potentia, in actum: & erit causa [a] in multiplicatione generabilium ab vno generante multiplicatio materierum, in quas agit, et vniuersaliter ipsum agere in aliud, & vt generans & generatum eum hoc sint idem in forma. Et hoc intendebat, cùm d. & vt sit Soc. & Callias, &c. idest quoniam, si generatio esset à formis separatis, nõ esset possibile vt istæ formæ essent causę eius, quod apparet, scilicet q generans & generatum sunt duo in numero, & vnum in forma.

Imposs. ẽ q forⁿe sepatæ transmutent materiã. Idẽ infra. cõ. 31.

Oẽ gñatum generatione actuali gñaẽ a sibi simi in spẽ. vide & p hac ppõne. cõm. 24. 12. huius.

Vide. 2. Ph. 45.

Actio agẽtis nihil aliud ẽ q̃ extrahere illud, q̃d ẽ in potentia ad actum. Idem 8. Me. c. 15. & 12. Met. cõ. 18.

a Cã ĩ multiplicatiõe generabiliũ ab vno gñante ẽ multiplicatio materierum, in quas agit. vide. 1. Me. cõ. 40.

Caput Nonum. Cur quædam ab arte, & à casu fiant: quædam uero minime.

DVbitauerit autem aliquis, cur quædã & arte, & casu fiunt, vt sanitas: quędam autẽ minime, vt domus. Causa vero est, quòd horum quidem materia, quæ principiũ generationis est cùm faciens sit, & factum aliquid eorum, quæ ab arte sunt, in qua est aliqua pars rei, quædã talis, vt à seipsa moueatur, quædam non. & huius quędam sic possibilis est, quædã impossibilis. multa nãq; possibilia quidẽ à seipsis moueri, sed nõ sic, vt puta saltare. Quorũcunq; itaq; talis materia est, vt lapides, impossibile est sic moueri nisi ab alio, sic tamẽ certe est & ignis. ppterea quædã non erunt absq; eo, qui habet artem, quædam erunt. ab his enim mouebuntur, quę nõ habent quidem artem, moueri vero possunt ipsamet, aut ab alijs non habentibus artem, aut ex parte.

Et forte quæret aliquis, quare quædã fiunt artificio, & ex se etiam, vt sanitas: & quædam non, vt domus. Et causa istius est, quoniam in materia quarundam rerum, quæ est principium generationum suarum, aut in generatione alicuius ex ea ex artificio, in quo est aliqua pars rei, quædam pars est sicut istud potest moueri ex se, & quædam nõ, & quòddam potest, secundum quòd oportet. plura enim sunt, quæ possunt moueri per se, sed nõ secundum quòd oportet, vt saltatio. Omnia igitur, quorum materia est talis, ut lapides, nõ possunt moueri in eo, q oportet nisi p aliud, & per speciem motam. & ideo ignis non generat quoddam sine illo, cuius est artificium, & generat quoddam. mouebuntur enim ex istis illa, quæ non habent artificium, sed possunt moueri aut ex alijs, quæ non habent officium, nisi particulare.

29 Quia aliquis posset dubitare super hoc, quod posuit, ꝙ generatum fit à conuenienti in nomine, nisi generatio fit non ſm cursum naturalẽ, vt generatio muli ab equo, et asino, & fuit dictũ etiã ꝙ homo quoquo modo est à cõuenienti, vult dissoluere aliam quæstionẽ in hoc, & est quòd quædam videntur generari à natura, et ab artificio insimul, & quædam non generantur nisi ab artificio tãtum. existimatur. n. propter hoc aliquid generari à duobus formis artificiali & naturali. & est dubitatio super hoc, ꝙ generãs, & generatum sunt idẽ in forma. Et d. Et forte quęret aliqs. i. & forte quæret aliqs in hoc, dicẽdo quare quędam fiunt ab artificio & à natura, vt sanitas quæ fit ab arte & à natura: & quędam non fiunt nisi ab artificio tantum, vt domus, quæ non fit nisi ab artificio. D. dedit causam in hoc, & d. & causa istius est, qm̃ in materia quorũdam eorũ, quæ generantur ab artificio, est pars potentię naturalis similis artificio: & in materia quorundam non est pars potẽtię naturalis similis artificio: & ista sunt, quæ generantur ab artificio tantum. Illa autem, in quibus est pars potentię naturalis similis artificio, generantur ab vtroq;. ita. n. est de generabilibus sicut de mobilibus. quemadmodum enim eorum, quæ mouentur in loco, quædam mouentur ex se, & quædam ex alio, ita est de generabilibus. D. d. & quoddam potest, ſm ꝙ oportet, i. & quoddã eorum, in quibus est pars potentiæ naturalis similis artificio, potest transmutari ex se, donec compleatur sua generatio, ſm ꝙ oportet: & quoddam non potest hoc, donec ars adiuuet. D. d, plura, n. &c. i. et sicut hoc inuenitur in natura, ita etiam inuenitur in arte. quædam. n. artes non possunt agere suas actiones, nisi alia ars adiuuet. v. g. ars saltitandi, quæ non complebitur nisi cum arte Irah, quæ est pars Musicæ. D. d. Omnia igitur, quorum materia, &c. i. et omnia, in quibus non est pars potentiæ motus ex se, & omnia quæ non mouentur nisi ab artificio tantum, vt lapides, impossibile est vt moueantur ex se, ad cõplementum, sed mouentur per alia. & istæ sunt omnes materiæ artificiorum, in quibus non est principiũ naturale, quo possent moueri per se ad finem, quem intendit ars, neq; perfectum, neq; diminutũ, nisi per artem. Illa autem, in quibus est principium naturale, quo ars vtitur, sunt sicut ars Medicinæ, & Culturæ, & vniuersaliter oẽs artes, in quibus ars iuuat naturã. D. d. & ideo ignis nõ generat, &c. i. & propter hoc inuenimus quædam, quę non possunt generare aliquid sine artificio, & possunt generare alia ex se. v. g. ignis, qui nõ potest generare cultellum nisi ex arte, & potest generare alium ignem ex se. D. d. mouebuntur enim, &c. i. et, cùm ita sit, accidit quibusdam moueri ex se, absq; eo ꝙ indigeant artificio oĩno, & sunt illa, quę non indigẽt artificio pticulari, aut vniuersali adiuuante, vt sanitas, quæ fit præter Medicinã in quibusdã ægritudinibus.

Hic vr̃ ponere Ichuatio, nẽ formarũ.

Eorum, quæ mouentur in loco, quædã mouẽtur ex se, & quædã ex alio. vide. 8. Ph. 21. &. 22. ita ẽt ẽ de gñabilibus. Sed hº oppositũ require. 2. Ph. cõ. primo.

In materia rerum artificialium non est principiũ naturale quo possint moueri p se ad finẽ quẽ intendit ars. Idem 3. de Anima cõmẽ. 18. & ꝗ ibi.

Caput Decimum. Omnia ex vniuoco generari.

MAnifestum autem est ex his, quæ dicta sunt, & quòd quodam modo omnia fiunt ex vniuoco, quemadmodum quæ natura sunt: aut ex parte vniuoca, vt domus ex domo: aut ab itellectu, ars enim forma est: aut ex parte, aut habente aliquam partem, si non per accidens fiant. Causa enim faciendi, prima ſm se pars. calor enim i motu calorem in corpore fecit. hic vero, aut sanitas est, aut pars, aut sequitur eum aliqua sanitatis pars, aut ipsa sanitas. quare & dicitur facere, quia illud, quod sequitur, & cui accidit calor, sanitatem efficit.

Manifestum est igitur ex dictis quidem ꝙ quoquo modo omne quod fit, fit à cõuenienti i nomine, sicut illud, quod est per naturam: aut à parte eius, quod est conueniens in nomine, vt domus à domo: aut per actionem, artificium enim est forma: aut à parte, quæ habet partem, si non fuerit generatio per accidens. Agens enim est per se pars. calor per motum facit calorem in corpore. & hic est sanitas, aut pars, aut sequitur ipsum aliqua pars sanitatis per se. & ideo dicitur ꝙ cõfricatio & exercitium agit, quia facit sanitatẽ per illud, quod sequitur ipsum, & accidit ei calor.

In hoc sermone facit rememorationẽ de prædictis, & d. Manifestũ est igitur ex prædictis ꝙ omne, quod generatur, generatur à conueniente in nomine & ratione: vt illud quod est per naturam, i. homo ab homine. D. d. aut à parte eius, &c. & intendit per conueniens in nomine generabilia naturalia ex patre & matre, sicut diximus. Et intendebat per hoc ꝙ dicitur à parte eius, quod est conueniens in nomine, illud quod generatur ab arte. & d. hoc ex parte, quia artificiatum componitur ex materia & forma, & non est in anima artificis ex generato, nisi forma tantum, quæ est pars generati. & ideo d. artificium enim est forma, i. ꝙ artificium non est nisi forma generari, non congregatum congregatione materiæ & formæ: sicut est dispositio in generabilibus naturalibus. & ideo non d. in istis generari totum à toto. D. d. vt domus à domo, i. vt domus, quæ fit ex lateribus & lapidibus, generatur à domo, quæ est in anima artificis. & intendit per hoc, ꝙ dixit, aut per actionem, i. aut per actionem aliquam artificis non per omnes actiones. D. d. aut à parte, quæ habet partem, &c. i. aut ars agit in subiecto per aliquã partem ipsius in * substantia, s. ꝙ habet partem etiam ex partibus naturę. & ista ars est earum, quarum actio componitur ex arte & natura. & ideo ars agit partem actionis, qm̃ habet in talibus istis. D. d. & spectat finem actionum naturæ. ista. n. est dispositio artis Medicinæ, & Culturę cum virtutibus naturalibus, quę sunt in corporibus animalis, & in seminibus, & in plantis. D. d. aut generatur alia pars rei ab aliqua parte conueniente in nomine: & vtrunq; est conueniens cum generato. D. d. si non fuerit generatio per accidens. i. & si generatio alterius duarum partium à reliqua non fuerit per accidens. & excepit hoc, quoniam illa, quæ generantur abinuicem per accidens, non sunt conuenientia. D. d. Agens. n. est per se pars, i. & primum agẽs, quod est ex artificio, est existens per partem agentem, quæ est in natura. calor enim per motum, &c. i. ver. g. calor, qui sequitur motum corporis. est enim sanitas quoquo modo, quia generat in corpore aliquem calorem, & generatio illius caloris est sanitas, aut sequitur eam sanitas. & vniuersaliter calor, qui est in corpore, aut est pars sanitatis, aut est sanitas in potẽtia, quia sequitur ipsum pars sanitatis, quæ est quasi vltima perfectio. D. d. & ideo dicit, &c. i. & ideo dr̃ ꝙ cõfricatio & exercitium agũt sanitatem, qa agũt illud, quod sequitur sanitas, illud enim, cui accidit calor, facit Medicus. 30

Artificiũ nõ ẽ nisi forma gñati, nõ cõgregatũ ex materia, & forma. vide 2. Ph. 11. & 2. de Anima cõ. 8. & 1. de Aia. 18. & 1 Met. cõ. 12.

* a. l. subiecto.

Illa, quę generant abinuicem p accidẽs, nõ sunt conuenientia. Vide. 12. hº cõ. 24. & supra huĩ cõ. 18.

Quare, sicut in syllogismis omnium principium substãtia est (ex ipso enim quid est syllogismi sunt) hic etiã generationes. Similiter

se habent

se habent & quæ natura constituta sunt. semē nãq; facit, sicut ea, quæ ab arte sunt. habet etenim potestate formam. & à quo semen est, quodam modo vniuocum (non enim omnia ita oportet quærere, sicuti ex homine homo. etenim mulier ex viro. vnde mulus non ex mulo) sed si non læsura fuerit. Quæcunque vero, quorum materia potest & à seipsa moueri eo motu, quo semen mouet, à casu, sicut ibi, fiunt. quorum autem non, hæc impossibilia sunt aliter fieri, quàm ex ipsis.

Ergo, sicut dictũ est ꝙ in syllogismis est principium cuiuslibet substantia: quoniam syllogismi sunt ex eis quæ sunt: ita hic generationes. Et illa, per quę constituuntur natura similiter. semen enim facit, sicut illa, quæ sunt ex artificio. forma.n. est in potẽtia in eo. et istud ex quo est semen, conueniens in nomine, sicut illa quoquo modo. nõ enim oportet quęrere omnia in ista eadem dispositione, in qua generatur homo ex homine. mulier enim est ex viro. et ideo mulus non est ex mulo, nisi sit quidam. Omnia enim, quæ fiunt ex se, sunt sicut illic omnia, quorum materia habet potẽtiam, vt moueantur ex se hoc motu, quo mouet semen. & omnia, quorum materia nõ potest, hæc sunt alio modo, non ex istis.

31 Dicit, Ergo sicut dictum est, &c. i. et intẽdit per substantiam quiditatem rei factæ, quæ est similis syllogismo. Et d. quemadmodum principium cuiuslibet rei factæ est sua quiditas, quę est similis, ita est etiã in omnibus generabilibus per naturã, s. ꝙ sunt à quiditate præcedenti. Et hoc intendebat, cùm d. quoniam syllogismi sunt ex eis, quæ sunt. i. quemadmodum syllogismi, ex quibus fiunt artificiata, sunt quiditates artificiatorum, ita res generabiles sunt à suis quiditatibus: & indifferenter est in hoc ars, et natura. & hoc intendebat, cùm d. Et illa, per quæ constituuntur, &c. i. et illa, quæ inueniuntur à natura, sunt sicut illa, quæ inueniũtur ab artificio. Deinde dicit. semen enim facit, &c. i. semen enim generat per potẽtiam in eo similem artificio, quæ est quiditas artificiati. & hoc declaratum est in Sextodecimo libro de Animalibus. Deinde d. forma enim est in potẽtia. i. forma enim generati est in semine in potentia, quemadmodum forma artificiati est in artifice in potentia. et illud, ex quo est semen, conuenit nomine & ratione cum eo, quod fit ex semine quoquo modo. Deinde dicit. non enim oportet quærere, &c. i. et dicimus quoquo modo: quoniam non inuenitur in omnibus rebus, ꝙ filius sit sicut pater simpliciter ĩ omnibus modis. verbigratia vt homo masculus fit ab homine masculo, cùm mulier inueniatur à masculo, et magis. quoniam mulus inuenitur non à mulo, sed ab aliquo alio à mulo quodam modo. et hoc intendebat, cùm d. nisi sit quidam. Deinde dicit. Omnia enim, quæ fiunt ex se. i. omnia autem, quæ generantur ex se non à simili, generantur modo simili generationi rerum, in quarum materia est potentia, vt ex eis generetur aliquod simile per potentiam, quæ est in semine. Et intendit ꝙ generatio accidentium est quodammodo similis generationi substantiarũ, quæ fiunt non à suo genere. et modus similitudinis inter ea est, quia generanĩ non à simili in specie. Deinde dicit. et omnia, quorũ materia non potest, etc. et intendit animalia, quæ generantur non à suo genere. in materia enim eorum non est potentia generare simile. et iste modus etiam generatur alio modo ab eo, quo generantur accidentia, et ab eo, quo generãtur illa, quæ generantur ex se, et ab eis, quę generantur ex seminibus. Hæc igitur est summa eorum, quæ dicũtur in hoc loco, s. ꝙ, si sint formæ hic separatæ, nihil prosunt in generatione: et ꝙ generatio est ex rebus conuenientibus secundum formam, et diuersis secundum numerum.

Digressio. Argũ primũ

Et in hoc, quod dixit, sunt multæ quæstiones difficiles. quoniam, cùm fuerit positum ꝙ illud, quod est in potẽtia, sit in actu ab illo, quod est sui generis, aut suæ speciei in actu: et nos videmus hic plura animalia, aut plures plantas exire de potentia in actum sine semine, quod generatur à suo simili secũdum formam: et ex hoc existimatur substantias et formas esse dantes istas formas, per quas sunt animalia, et plantæ. et hęc est maior ratio, quæ attribuitur Platoni.

Scdm argũ

Et dicitur etiam ꝙ, cùm forma substantialis in quolibet ente est aliquid additum formis complexionalibus in rebus miscibilib⁹, et primis qualitatib⁹ q̃tuor, vt forma leuitatis in igne, et grauitatis in terra, et maxime animæ, quoniam manifestum est animam esse additam formis complexionalibus, Istæ igitur formæ additæ qualitatibus, aut generantur ex se, et tunc generatio erit à non generante: aut generantur ex aliquo extrinseco: et illud extrinsecũ aut est aliquod indiuiduũ illius speciei, aut generis, aut forma separata. Sed, quia formæ rerum generabilium à semine generantur, neq; à genere, neq; à specie, necesse est formas esse, quæ dant eis formas.

Cõfir. scdi ar.

Et hoc non solummodo existimatur in nõ generabilibus ex semine, sed in generabilibus etiam. In semine enim non est anima in actu, sed potentia: et omne, quod est potentia, indiget aliquo in actu. et similiter in habẽtibus semen: in semine enim non est anima in actu. & nõ possumus fingere ꝙ animæ sint à complexione, nisi secundum opinionem dicentium animam esse complexionem.

Opiones pp argumẽta ad dicta.

Propter ista igitur existimatur ꝙ necesse est formas separatas esse: & secundum posteriores Philosophos Philosophia Aristo. est illud, quod vocat intelligentiam agentem. & existimatur ꝙ non solummodo dat formas animatas, & formas substantiales, quæ sunt consimilium partium, sed etiam formas substantiales, quæ sunt elementorum. apparet enim ꝙ elementa non patiantur, neq; agant nisi per qualitates, non per formas substantiales. et vniuersaliter apparet ꝙ non sunt hic potentiæ agentes, nisi quatuor qualitates. & istę non sunt formę substantiales. & ideo non dicimus ꝙ leuitas & grauitas sunt actiuæ aut passiuæ. Et vniuersaliter ista quæstio fundatur super propositiones. Quarum vna est ꝙ illud, quod est in potentia, nõ exit in actum, nisi ab aliquo extrahẽtę suæ speciei, aut generis.

8. Physi. 17.

Et ꝙ formę substantiales materiales, neq; sunt actiuæ neq; passiuæ essentialiter, & ꝙ actiuæ & passiuæ sunt primæ qualitates. et ex istis sequitur vt agens istas formas sint principia non naturalia.

In lib. de sensu & sensilibus.

Avicenna.

Et ideo quia Auicẽ. obedit istis propositionibus, credidit omnes formas esse ab intelligentia agente, quam vocat datorem formarum.

Themistius.

Et existimatur etiam ꝙ Themistius dicat hoc. In entibus vero, quæ generantur ex semine, manifestũ est de eo, & iam d. hoc aperte in tractatu libri suę abbreuiationis. in omnibus vero formis apparet hoc ex hoc, quod dixit in sexto suę abbreuiationis de aĩa, ꝙ anima non est illud, in quo sunt omnes formæ tantum, s. intelligibile et sensibile, sed est illud, quod ponit omnes formas in materijs, & creat eas. Et manifestum est ꝙ ipse intendit per hanc animam formam separatam.

Alexander.

Alexan. autem videtur conuenire ei, quod dicitur hic ab Aristote. & ei,

quod

R&p Auic.

quod dixit in Sextodecimo de Animalibus. Et etiam potest aliquis dicere ꝙ formæ elementorũ proueniunt à datore formarum, quoniam videmus à motu generari ignem in actu, ex eò quòd est ignis in potentia: & nõ possumus dicere ꝙ motus facit formam substantialem ignis: sequitur igitur vt forma ignis, qui fit à motu, sit à datore formarum.

Oþ. Auer. ꝑ qua eiũ. vid 12. Met. cõ. 13. & 18.

Nos autem dicamus ꝙ, cùm considerata fuerit demonstratio Aristo. in hoc loco super hoc, ꝙ formæ materiales sunt generantes formas materiales, apparebit ꝙ semina sunt illa, quæ dant formas rerum generatarum à seminibus per formas, quas dederunt semina generantia. In generabilibus autem nõ ex se, i. casu, apparebit ꝙ corpora cœlestia sũt illa, quę dant istis aliquid loco seminum, & virtutum, quę sunt in seminibus, & in eis quæ generantur ex semine. & ꝙ omnia ista sunt virtutes naturales diuinæ generantes sibi similia, secundum ꝙ artes generant sua artificiata. & ideo d. Aristo. in libro de Animalibus ꝙ hæ sunt similes intellectui, s. quia agunt actiones intellectuales.

Quomõ virtus in formatiua assimilatur itellectui

Et istæ virtutes assimilantur intellectui in hoc, ꝙ non agunt per instrumẽtum corporale. Et in hoc differunt istæ virtutes generatiuæ, quas Medici vocant formatiuas, à virtutibus naturalibus, quę sunt in corporibus animalium. Istę enim agunt nõ actione intellectus operatiui, sed agunt per instrumenta terminata, & membra propria. Virtus aũt informatiua nõ agit per membrum proprium. Et ideo dubitat Gale. & dicit nescio vtrum ista virtus sit creator, aut non. sed vniuersaliter non agit nisi per calorem, qui est in semine: nõ ita ꝙ sit forma in eis, sicut anima in calore naturali, sed ita ꝙ sit inclusa in eis, sicut anima est inclusa in corporibus cœlestibus. Et ideo Aristote. magnificat hanc virtutem, & attribuit illam principijs diuinis, non naturalibus. sed istam virtutem *{esse intelligentiã separatam} est impossibile.

* a. i. intelligẽr se, ne dũ vi sepata sit,

Et demonstratio Aristo. in hoc est, ꝙ formæ non generantur per se. quoniam, si sic esset, tunc generatio esset nõ à materia. & cùm ita sit, generatum est formans. generans igitur est illud, quod mouet materiam, donec recipiat formam, i. illud, quod extrahit ipsam de potentia ad actum: & illud, quod mouet materiam, necessario est corpus, habens qualitatem actiuã, aut potentiam, quæ agit per corpus habẽs qualitatem actiuam.

Vide 8. Ph. cõ. 16. & 7. Ph. c. cõ. 10. & 12.

Et, si illud, quod generat subiectum formæ, esset aliud à generante formam, tunc subiectũ et sua forma essent duo in actu: quod est impossibile. & quia subiectum formæ non habet esse nisi per formam, ideo actio agentis non pendet ab ipso, nisi secundum ꝙ pendet de forma etiã: cũ actio agentis, non pẽdet à forma, neq; de subiecto sine forma. Et cùm ita sit, manifestum est ꝙ actio agentis pendet ex subiecto propter hoc, ꝙ pendet de forma. Illud igitur, quod generat subiectum formæ, est illud, quod generat formam. immo non generat subiectum nisi quod generat formam. Et, si subiectum formę generaretur ab aliquo agente & forma ex alio, tunc vnum actum, secundum ꝙ est actum vnum, generaretur à duobus agẽtibus: quod est impossibile.

Causa erroris Antiquorum.

Secundum hoc igitur debet homo sustentari in hoc loco. Et homines errauerunt in hoc, quia non intellexerunt demonstrationem Aristote. & non est mirum de Auicen. sed de Alfarabio. videtur enim in suo libro de duabus Philosophijs dubitare de hoc. Et omnes homines declinãt magis ad opinionem Platonis, quia est similis ei, quod loquentes nostræ legis opinantur, s. ꝙ agens omnia est vnum, & ꝙ non operantur in se adinuicem. Videtur enim ꝙ contingit eis ex creatione eorum adinuicem procedere in infinitum in causis agentibus: & ideo posuerunt vnum agens non corpus. Sed illud impossibile est vt transmutet materiam, nisi mediãte corpore alio non transmutabili, s. corporibus cœlestibus.

Ratio cõtra illos.

& ideo impossibile est vt intelligentiæ separatæ dent aliquã formam formarum mixtarum in materia. Sed mouit Aristo. ad ponendum mouens separatum à materia in factione virtutum intelligentium, quia virtutes intellectuales apud ipsum sunt non mixtæ cũ materia. Vnde necesse est vt illud, quod est non mixtum cum materia, generetur quoquo modo à non mixto cũ materia simpliciter: quemadmodum est necesse vt omne mixtũ cum materia generetur à mixto cũ materia.

Necesse ẽ vt nõ mixtũ cũ materia gñet quoquo modo a nõ mixto cum materia. vide com. 31. 1. Meta. com. 31.

Caput Vndecimum. Formam non generari, non tantum in substantia, sed & in cæteris prædicamentis uerum esse.

NOn autem de substantia solum ostendit ratio non fieri formam, sed de omnibus primis similiter communis ratio est, vtputa quantitate, qualitate, & alijs prædicamẽtis. Fit enim, vtputa ænea sphæra, sed nõ sphęra, nec æs. & in ære fit: semper nanq; oportet præexistere materiam, & formã. ita & in ipso quid est, & in qualitate, & quantitate, & alijs prædicamentis similiter. nõ enim fit qualitas, sed quale lignum: nec quantitas, sed quãtum lignum, aut animal. Cæterum ex his propriũ substantiæ accipere est, quòd necesse est præexistere semper aliam substantiam actu existentem, quę facit, vtputa animal si animal fit: quale vero, aut quantum non est necesse, nisi potentia solum.

Vide ꝓ hoc 2. cœ. c. 46.

Et iste sermo non significat substantiam tãtum, ꝙ forma nõ generatur, sed est sermo cõmunis oĩbus primis rebus, verbi gratia quantitati, & qualitati, & alijs prædicamentis. Est enim sicut sphæra cuprea, sed non est sphęra, nec cuprum. & si generatur ex cupro, oportet semper vt materia sit ante formam per essentiã, & forma etiam. & similiter illud, quod est per qualitatem etiã, & quantitatem & alia prædicamenta. non enim generatur qualitas sed lignum habens qualitatem: nec quãtitas, sed lignum quantum, aut animal. Sed inueniuntur ex istis ꝙ substantiæ propriæ habent semper necessario aliam substantiam, quæ est aut in actu, vt animal si est animal: qualitatem autem esse, aut quãtitatem non est necessariũ, nisi in potentia tantum.

Dicit, & hoc quod dicimus, ꝙ forma non generatur, nec corrumpitur, non est proprium substantiæ, sed est commune prædicamento substantiæ, & etiam alijs prædicamentis. Deinde d. Est enim sicut sphæra cuprea, &c. i. generatur enim sphęra cuprea demonstrata, & non generatur sphæra, s. figura neq; cuprum. Deinde dicit. & si generatur ex cupro, &c. i. & si sphęra generatur ex materia & forma, oportet vt materia & forma præcedant compositum ex eis, s. generatum. D. d. & similiter illud, quod est, &c. i. & similiter prędicamẽtum qualitatis, & alia prædicamenta, s. ꝙ generatum ex eis compositum est substantia, & accidente secundum tempus. Deinde dicit. non enim generatur qualitas, & cæte. idest, non enim generatur qualitas, quæ 32

Vid. 12. Meta. tc. cõ. 11.

Non gñatur qualitas. Vide 5. Phys. com. 5.

est

est tanquam forma, sed generatur corpus habens qualitatem aliquam, verbi gratia hoc lignum demonstratū in quo est albedo aliqua: & similiter in substantia non generatur forma, v. g. animal. & hoc intendebat cùm d. aut animal. Deinde d. Sed inuenitur ex istis, &c. & est proprium substātię inter alia pędicamenta vt ante generatum sit alia substantia agens ipsum, quod est in actu ex specie illi⁹, quod aget. vt animal, quod generat animal sibi simile. Deinde dicit. qualitatem autem esse, &c. i. sed non est necesse vt ante qualitatem generatam sit alia qualitas agens: sed est necesse vt ante qualitatem generatam sit aliquid, quod est in potentia qualitas, idest materia. Et d. hoc quoniam qualitas alia generatur à sibi simili qualitate: & alia est, cuius generatio sequitur formam mixtionis primarum qualitatū.

Proprium est substātię inter alia pdicamēta, vt ante generatum sit alia substātia agēs. Instantia ē de igne gñato a motu ex .1. Meteororum, & ex .2. coe. c. 42. Vide cō tradi. Zim.

Caput Duodecimum. Dubitationum solutio, An partium rationes in totius ratione ponantur. Et an partes toto sint priores.

Primum dubium.

CVm autem definitio ratio sit, omnis autē ratio partes habeat, ac sicuti ratio ad rem, similiter & pars rationis ad partem rei se habeat, dubitatur vtrum oportet partium rationem inesse in ratione totius, an nō. In quibusdam enim videntur inesse, in quibusdam vero non. circuli enim ratio non habet rationem sectionum: ratio vero syllabæ habet rationem elemētorum. atqui circulus diuiditur in sectiones, sicuti syllaba in elemēta. Item autem, si partes priores sunt toto, recti autem acutus est pars, & digitus animalis, prior erit acutus recto, & digitus homine. Videntur tamen ista esse priora: ratione nanq; dicuntur ex istis, et eò quòd sint absq; inuicem, priora sunt. An multis modis dicitur pars. Quorum vnus modus, quæ sm quantum mensurat.

Scdm dubiū Vide Auer. in Epit. Tractatu. 2.

Ergo definitio est sermo, et omnis sermo habet partes, et quemadmodum est sermo ad rem, ita est pars sermonis ad partem rei, dubitatur ergo in hoc, vtrum sermo partium debeat collocari in sermone totius, aut non. Videmus igitur q̇ quędam collocantur, et quædam non. in sermone enim circuli non est ille, qui est partium: in sermone autem syllabæ est sermo literarum. etsi circulus diuiditur in suas partes, sicut syllaba in literas. Et etiam, si pars est ante totum, et acutum est pars recti, et digitus ante hominem. Sed existimantur illa esse priora, quæ dicuntur per sermonem, quoniam sunt ex illis, et quia sunt ex alijs ab illis, sunt ante etiam. Aut dicamus q̇ pars dicitur multis modis. Quorum vnus est ille, qui numeratur, per qualitatem, et alius per quantitatem.

33 Continuatio

Cùm declarauit q̇ definitio est illud, quod significat quiditatem rei, & q̇ solummodo est substantię, & secūdario aliorum prædicamentorum, & q̇ definitio & definitum sunt idem in actu, & q̇ multitudo in suis partibus est in potentia, & declarauit ex hoc, q̇ si res habēt quiditates, & formas existentes per se, q̇ non sunt eadem cum rebus, quarum sunt formæ, et q̇ propter hoc nihil prosunt in substantia illarum rerum, quarum sunt formæ, & q̇ formæ & etiam ideæ, si sunt, nihil prosunt in generatione rerum, quæ sunt substantiæ sensibiles: omnis enim substantia generatur à substantia sibi simili, cùm generatio non sit formæ nec materiæ, sed congregati ex eis, quod est demonstratum. Et cùm hoc declarauit, reuersus est ad complendum sermonē de definitionibus, & dixit. Ergo definitio est sermo, &cę. i. & quia definitio est sermo, et omnis sermo habet suas partes significantes partes rei: & apparet q̇ sicut est proportio definitionis ad rem, ita est proportio partis definitionis ad partem rei, i. quoniam, quemadmodum definitio declarat quiditatem rei, ita pars definitionis declarat partē quiditatis rei: ideo accidit quæstio in hoc.

Expositio.

Et est quæstio talis, vtrum omnes definitiones partiū rei debeant esse partes definitionis, ita q̇ pręcedant rē, & eius definitionem, s. vt definitiones partium sint tota definitio, et priores ipsa, aut non omnes definitiones partium definiti sunt partes definitionis, sed sunt posteriores re, & sua definitione.

Primum dubium.

Et intēdebat per hanc perscrutationem declarare quæ partes definitionis significant partes quiditatis rei, & non partes suæ materiæ, & quæ non significant partes quiditatis rei.

Documentū

Deinde dicit. Videmus igitur q̇ quædam, &c. i. hæc quęstio accidit in hoc ex hoc, q̇ nos videmus quasdam res partium, quarum definitio non collocatur in suis definitionibus. verbi gratia definitiones partium circuli, quæ non claudunt in definitione circuli. quia tertia, & quarta pars circuli nō collocantur in definitione circuli: nec definitio circuli dissoluitur in definitiones earum: sed circulus accipitur in definitione partis. in definitionibus vero syllabarum est definitio literarum: quoniam syllaba est illud, qđ componitur ex duabus literis, s. cōsonante & vocali. Si igitur syllaba fuerit breuis, definitur ita, q̇ est illud, quod componitur ex duabus literis. & sic accipitur in sua definitione definitio literæ, consonantis s. breuis & vocalis. Et similiter syllaba longa. accipitur enim in sua definitione definitio literę consonantis productæ & vocalis. Sed in definitione circuli non accipitur definitio medietatis, nec quartæ. & hoc manifestum est. immo facimus econtrario. Dicimus enim q̇ medietas circuli est arcus circuli, quem distinguit diameter: & sic circulus est acceptus in definitione semicirculi, & non econtrario. Deinde d. & si circulus diuiditur, &c. i. q̇ cùm in hac diuersitate, quæ apparet in istis partibus, videmus totum vtriusq; istorum duorum modorum diuidi in partes eodem modo: syllabæ enim diuiduntur in literas, sicut circuli in partes.

Ratio primi dubii.

Deinde dicit. Et etiam, si pars est ante totum, &c. i. & sequitur ex hoc sermone etiam in hoc modo, s. in eo, qđ est simile circulo, q̇ pars præcedit totum, aut acutum sit ante rectum, & est econuerso, s. q̇ definitio recti accipitur in definitione acuti, & in definitione expansi. & similiter definitio circuli, præcedit partes, & definitio animalis præcedit digitum. Deinde dicit. Sed existimatur, &c. i. sed existimatur q̇ rectus est ante acutum, quia definitur per rectum. et existimatur q̇ acutum est ante rectum, quia iste inuenitur sine eo, q̇ inueniatur rectus. & intendit quòd secundum quòd sunt partes, inueniuntur præcedere in generatione totum. Deinde dicit. Aut dicamus quòd pars dicitur multis modis. Quorum vnus est ille, qui numeratur per quātitatem. idest, & ista quæstio dissoluitur etiam dicendo quòd partes dicuntur duobus modis. dicuntur enim de partibus qualitatis, & partibus quantitatis. definitiones igitur partium quantitatis sunt posteriores definitione totius & toto: definitiones vero partiū qualitatis præcedunt definitionem totius & totum.

Scdm dubiū

Principiū responsionis. Vide. 5. Meta. cō. 10. Partes qualitatiuę, & partes q̄titatiuę differunt. Vide ēt. 1. Phy. 5. & .36. cō.

Sed

Sed hæc quidem prætermittatur, ex quibus vero substantia, tanquam ex partibus est, hoc cōsyderandum est. Si igitur hoc quidem materia est, hoc vero forma, hoc vero ex his: & substantia est materia, & forma, & quod ex his: quodam modo quidē materia etiam pars alicuius dicitur, quodā modo vero non. quandoquidem ex quibus ratio formæ, vtputa cōcauitatis, non est pars caro. hęc enim materia, in qua fit, simitatis autē pars aliqua est. & totius quidem statuæ pars ęs; eius autem, quod vt forma dicitur statuæ, minime. dicendum enim forma, & quatenus formam habet, vnū quodq;: materiale vero nunquam secundum se dicendum. Quare circuli quidem ratio nō habet eam, quæ sectionum ratio est: sed syllabæ eam, quæ elementorum est. quia elementa rationis partes sunt formæ, & nō materiæ: sectiones vero horum sic partes tāquam materia, in quibus adueniunt: propinquiores tamen ipsi formæ, quàm æs, cùm in ære rotunditas fiat. Quodam modo vero nec elementa cuncta in ratione syllabæ inerunt. vtputa hæc cerea, aut quæ in aere sunt. iam enim etiā hæc syllabæ pars sunt, tanquam materia sensibilis. Etenim linea non, si cùm diuiditur in medietates, corrūpitur, aut homo in ossa, & neruos, & carnes, propter hoc & ita ex his sunt, tanquam ex his, quæ sunt partes substantiæ, verum tāquam ex materia. & totius quidem sunt partes, formæ vero & cuius ratio minime: propter hoc nec in rationibus. Quorundam itaq; inerit talium partium ratio, quorundam vero non oportet inesse, nisi sint ipsius simul sumpti. propter hoc enim nonnulle ex his, tanquam principijs sunt, in quas corrumpuntur: quædam vero non sunt. Quæcunq; igitur simul sumpta, forma & materia sunt, vt simum, aut æneus circulus, illa sanè in hęc corrumpuntur, & pars ipsorum est materia. quæcunq; vero non simul cum materia sumūtur, sed absq; materia, vt rationes formę solū, hæc profecto nō corrumpuntur, aut penitus, aut nequaquam ita. Quare illorum quidem principia & partes, quæ in eis sunt, formæ vero neq; partes, neq; principia huiusmodi. & propterea lutea statua in lutum corrumpitur, & sphæra in ęs, & Callias in carnem et ossa, item et circulus in sectiones. est enim aliquid, quod cum materia sumitur. ęquiuoce nanq; dicitur circulus, & qui simpliciter dicitur, & singuli, propterea q singulis non sit ꝓprium nomen.

Et dimittamus hoc, et perscrutemur de eis, ex quibus est substantia, & sunt tanquam partes. Si igitur quædam est materia, & quædam forma, & quædam illud, quod est ex istis: substantia autem, & materia, et forma, et illud q̄d est ex istis: forte dicitur pars rei materia etiā, et forte non dicitur, sed ex quibus est definitio formæ, vt caro, quæ non est pars profundi. est enim materia, in qua est profundum, et est pars simitatis. et cuprum pars totius idoli, et non est pars idoli, quod dicitur forma. forma igitur dicitur de illo, quodcunq; rerum habet formam: materia autem non dicitur esse omnino per se. Et ideo non dicitur in definitione circuli definitio partiū: & in definitione syllabæ sunt literę. literæ enim sunt partes formæ, et non sunt materia: partes vero circuli sunt partes tanq; materia, super quam sunt, et sunt propinquiores formæ cupri, cùm circulus est in cupro. Et forte est possibile vt nō sint omnes literæ syllabæ in sermone * vt istę audibiles, aut quę sunt in aere. ista enim etiam sunt partes syllabę, quia sunt sensibiles per naturam. Linea enim non corrūpitur, quia semper diuiditur in media, aut homo i ossa et neruos et carnem, et ideo sunt ex istis secundum hūc modum, tanquam partes substantiæ, sed quasi ex materia, totius vero non sunt partes. formæ autem, et illius, quod habet definitionem, non sunt partes: et similiter in definitionibus etiam. In quibusdam autem non sunt, neq; aliqua definitionum partium, quæ sunt tales. et in quibusdam non oportet vt sit vnum, nisi sit illud, quod est congregatū. quoniam ista quædam sunt ex illis, quæ sunt principia, et in ea corrumpuntur: et quędam non. Omnia igitur, quorum materia et forma sunt congregatæ, vt simus, et circulus cupri, corrūpuntur in ista, et materia est pars eorū. et omnia, quæ non congregantur cum materia, sed definitiones formæ sunt sine materia, aut corrumpuntur omnino, aut nō corrumpuntur, sicut illa corrumpuntur. Ergo in illis illa, quæ sunt sub eis, sunt pricipia et partes earum, formæ vero non est istæ partes, nec principia earum. et ideo corrumpitur idolum terrestre in terram, & sphæra in cuprum, et Callias in carnes et ossa, et etiam circulus in partes. quodcunq; igitur congregatur cum materia, et dicitur ęquiuoce circulus, qui dicitur modo simplici, et ille, qui dicitur particularis. particularia enim non habēt proprium nomen.

* ista deerāt i textu Aug. tota vsq; ibi Linea.

Idest, Sed dimittamus hanc quęstionem de ęquiuocatiōe, quę est i hoc nomine pars, & ponamus perscrutationem de æquiuocatione, quę est in hoc nomine substantia. Deinde dicit. Si igitur quædā est materia, & c. id est, si igitur hoc nomen substantia dicitur simpliciter de materia substantiæ compositę ex materia & forma, & de forma eius, & de composito, tunc forma substantiæ dicetur esse substantia rei, cùm ipsa declaret essentiam illius. [a] materia vero dicitur secundum consyderationem ad substantiam compositam ex materia & forma esse 34

Idem. 2. de Aia t. c. 2. & hic supra cō. 9. & 8. Met. a Materia nō ē pars q̄ditatis sed vehiculū deferēs q̄ditatē vide idē sup. c. 31. & ista c. 41.

eſſe pars ſubſtantię. ſecundum conſyderationem vero ad ſubſtantiam declarantem eſſentiam rei non dicitur eſſe pars ſubſtantiæ, ſed eſſe deferens formam in ſuam definitionem. verbi gratia ſimitas, cuius definitio eſt cōcauitas in naſo, aut in carne naſi. naſus enim eſt pars ſubſtantię eius, quod ſignificat hoc nomen ſimitas, qđ eſt congregatio naſi & ſimitatis. et non eſt pars definitionis concauitatis, ſed eſt ſubiectum ei. Et hoc, quod dicit, non accidit niſi in rebus, quarum nomina ſignificant aliquid exiſtens in ſubiecto, non aliquid exiſtens per ſe. & ſimiliter cuprum eſt pars definitionis idoli facti ex cupro, & non eſt pars formæ idoli. Et, cùm dedit differentiam inter partem definitionis, quæ eſt materia, & inter partem, quæ eſt forma, indiget dare differentiam inter materiam & formam, & dixit. forma igitur dicitur, &c.i. & differentia inter formam & materiam eſt, quoniam forma prædicatur per ſe de habente formam, ſecundum ꝙ declarat quiditatem eius ſubſtātialem: materia vero nō prædicatur de habente formā vera prædicatione, nedū vt prædicetur per ſe. idolum enim non dicitur eſſe cuprū, nec homo caro, nec ſimus naſus. Deinde dicit. Et ideo non dicitur in definitione circuli.i. quoniam, cùm in definitionibus quorundam appareat materia, et ſunt compoſita ex materia in actu & forma, ideo definitiones omnes ſuarum partium nō ſunt partes definitionis. Et, quia in definitionibus quarundam, ſ. rerum ſimplicium non apparet materia in actu, & partes definitionis in eis ſunt partes formę, contingit in talibus iſtis vt definitiones omnium ſuarum partium ſint partes definitionis. &, quia definitiones ſyllabarum ſunt ex hoc genere, ideo definitiones literarum ſunt pars definitionis ſyllabæ. Et, quia diſpoſitio circuli cum ſuis partibus eſt diſpoſitio materię rei cum forma eius, ideo partes circuli non accipiuntur in definitione circuli: quoniam in definitione circuli non apparet materia. & per hoc intēdebat diſſoluere hanc q̄ſtionem. Et q̄a partes circuli non apparent in definitione circuli, ſicut materia apparet ī definitione rerum habentium materiam, verbi gratia ſicut cuprum apparet in definitione circuli cuprei: & poteſt aliquis obījcere ei per hoc, deinde d. partes vero circuli, &c.i. & partes circuli, licet non ſint materia, quę apparet in definitione circuli, tamen eſt ſimilis materiæ, quæ apparet in definitionibus rerum, & eſt propinquior formæ, q̄ materia, quæ apparet in definitione circuli, qui eſt ex cupro. Et, quia partes circuli aſſimilantur materiæ, quæ apparet in definitionibus rerum habentium materias, ideo definitiones partium non ſunt partes definitionis circuli: ſicut definitiones literarum ſunt partes definitionum ſyllabarum. Deinde dicit. & forte eſt poſſibile, &c. & dixit hoc, quia ſyllaba, cùm conſyderatur cū hoc, quod eſt motus compoſitus ex duobus motibus, eſt de numero rerum, in quarum definitionibus apparet materia, & definitio cuiuslibet partis eius non eſt pars definitionis totius. &, cùm conſyderatur ſecundū hoc, ꝙ eſt vox cōpoſita ex duabus vocibus, eſt de numero rerum, in quarum definitione non apparet materia: & definitio cuiuslibet partis eius erit pars definitionis. Deinde inuenimus in libro continuū. Linea enim non corrumpitur, &cę.i. & apparet hoc, ꝙ diminuitur aliquid inter hæc duo capitula, cum quo poſſet ſermo cōtinuari. Sermo enim eſt de definitione rerum, in quarum definitione non intrat materia, vt linea, & ſuperficies: et in quarum definitionibus eſt materia, vt homo, qui nūquam inuenitur niſi in carne, neruis, & oſſibus. & ſunt res, quæ cùm accipiuntur, quodammodo inuenitur materia in ſua definitione, et quodammodo non, vt circulus. quoniam, quando accipitur ſecundum ꝙ eſt circulus cupri, inuenitur cū ſua definitione materia: & quando ſecundum ꝙ eſt circulus, non inuenitur in eo materia: & in quibuſdam eſt dubium. & ideo dixit poſt. & ideo ſunt ex iſtis ſecundum hunc modum, &c. .i. et ideo partes materiales rerum, in quarum definitione inuenitur materia, ſunt quodammodo partes ſubſtantiæ, & quodammodo non ſunt partes ſubſtantiæ. in reſpectu congregati ex materia et forma ſunt partes ſubſtātiæ: in reſpectu vero eius, quod habet veram definitionem, ſ. formæ, non ſunt ſubſtantiæ. Deinde d. In quibuſdam autem, &cæ. & quia entia inueniuntur his duobus modis, ſ. forma ſine materia, & forma ī materia, ideo in definitionibus quorundam non inuenitur aliqua definitionum rerum, quę ſunt in materia, et ſunt illa, quorum partes ſunt partes formæ eius: et non inueniuntur in alījs niſi per accidens, & ſunt quædā, in quorum definitione inuenitur materia neceſſario, & ſunt illa, quorum nullum inuenitur niſi ſit in re neceſſario, & eſſentialiter. Deinde dicit. quoniam iſta quædā, &c. ideſt, quoniam illa quædam ſunt, in quorum definitione non inuenitur materia, quæ eſt in actu: & quædam quorum definitio eſt ex materia, quæ eſt in actu, ſicut ex ea, & ſuis principījs. & ideo, cùm materia corrumpitur, corrumpuntur iſta. Deinde dicit. & omnia, quæ non congregātur cum materia &c. i. res, autem in quarum definitione non apparet materia ſenſibilis, ſed apparēt in ſua definitione partes formæ, aut non corrumpuntur aliquo modo, aut corrumpuntur per accidens. Deinde dicit. Ergo in illis, &c.i. & ideo illa, quorū eſſe eſt in alio, illud aliud eſt principia, & partes eorum. illa vero, quæ naturaliter nō exiſtunt in alījs, ſed in ſua natura eſt ſua forma, illa alia non ſunt partes neq; principia eorum. Deinde dicit. & ideo corrumpitur idolum terreſtre in terra, &c.i. & quia quędam entia exiſtunt in alījs, vt idolum terreſtre in terra, & ſphęra cupri in cupro, & Callias in carne & oſſibus, & circulus in partibus ſuis. Et intendit ꝙ partes eius ſunt quaſi materia, licet materia ſit non ſenſibilis, ſed intelligibilis, vt poſt dicemus. circulus igitur mathematicus ī reſpectu partium aſſimilatur entibus, quę ſunt in alījs. Deinde dicit. quodcunq; igitur congregatur cum materia, &c.i. & cùm ita ſit, hoc nomen circulus, quando dicitur de circulo ſimpliciter, & quando dicitur de circulo, qui magis eſt proprius iſto, & quaſi particularis in reſpectu ipſius, q̄a eſt ex cupro, aut ex terra, hoc nomen circulus dicitur æquiuoce. Plura enim, quæ ſunt huiuſmodi, non habent proprium nomen, ſcilicet quoniam non eſt nomen proprium, quod ſignificet circulum cupreum, aut lapideum.

Materia nō ꝑdicatur de habente formā vera ꝑdicatiōe, ne dū vt ꝑdicetur p ſe. vide idē ſupra cō. 21. & quę ibi.

In definitionibus cōpoſitorū ex materia & forma appet materia. idē 2. Ph. t. cō. vlti mi. & .1. de Aīa cō. 16. idē hic 11. 19 19. et .6. Meta. t. cō. 2. & 8. Met. tex. com. 6.

Quomō partes circuli aſſimilētur materię in actu, non ſic ſyllabarum.

Solutio inſtātię inductæ.

Diſtīguit modos, ſecundū quos materia definit.

Quid ſit materia ſenſibilis, & qd intelligibilis. Vide in cō. ſequēti. & .9. Meta. cō. 3.

Dicta itaq; nunc quoq; veritas eſt, adhuc tamen dilucidius dicamus repetentes. Quæcūq; enim rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ priores, aut omnes, aut aliquæ. Ratio vero recti nō diuiditur in acuti rationem, ſed acuti in rectum. vtitur nanq; recto, qui definit acutum. minor etenim recto acutus. ſimiliter autem circulus & ſemicirculus ſeſe habent: ſemicirculus nanq; circulo definitur. & digitus toto: talis enim hominis pars digitus. Quare quæcunq; quidem partes vt materia, & in quas diuiditur vt in materiam, poſteriores: quæcunq; vero vt rationis, & ſecundum rationem ſubſtantiæ, priores, aut omnes, aut aliquæ. Quoniam vero animaliū anima (hoc enim ſubſtantia animati) ſecundum rationē, & formam ſubſtantia, & quod quid erat eſſe

Vide contradictio. Zim.

tali

tali corpori:cuiuſq; nanq; pars, ſi probe definiatur, nõ ſine eo opere definietur, quod ſine ſenſu non exiſtet:ſanè partes eius priores, aut oẽs, aut aliquæ toto animali. & de vnoquoq; ſimiliter. corpus vero, & eius partes posteriores hac ſubſtantia, & diuidetur in eas vt in materiam, non ipſa ſubſtantia, ſed totum. Toto itaq; quodam modo quidem priores ſunt hę, quodam modo vero non, quandoquidẽ nec eſſe poſſunt ſeparatæ. non enim qui quomodocũq; ſe habet, digitus animalis eſt, ſed æquiuocus, qui mortuus eſt. Quędam vero ſimul, quæcunq; principales, & in qua prima ratio, & ſubſtantia. vtputa ſi hæc cor, aut cerebrum eſt. nihil enim differt, vtra talis ſit. Homo vero, & equus, & quæ ita ſe habent in ſingularibus ſunt. vniuerſale vero ſubſtantia non eſt, ſed totum quiddam ex hac ratione, & hac materia tãquam vniuerſali. ſingulare vero ex vltima matèria iam Socrates eſt. & de cæteris ſimiliter. Pars itaq; etiam formæ eſt (formam autem dico quod quid erat eſſe) & ipſius totius, quod ex forma & ipſa materia eſt. Sed rationis partes, quæ formæ ſolum ſunt, ratio vero eſt ipſius vniuerſalis: circulo nanq; eſſe & circulus, & animæ & anima idem eſt. Totius vero vt circuli huius, & ſingularium alicuius ſenſibilis, aut intelligibilis (dico autem intelligibiles quidẽ, vt mathematicos: ſenſibiles vero, vt æneos & ligneos) horum inquam non eſt definitio, ſed intellectiõe, aut ſenſu cognoſcuntur. cùm vero abeant ab actu, non eſt manifeſtum vtrum ſint aliquãdo, an non ſint: tamen ſemper dicuntur & cognoſcuntur vniuerſali ratione. Materia vero per ſeipſam incognita. Materia vero, quędam ſenſibilis, quędam intelligibilis, Senſibilis quidem, vt æs, & lignum, & quæcunq; mobilis materia. Intelligibilis vero, quæ in ſenſibilibus exiſtit, non prout ſenſibilia, vtputa ipſa mathematica.

Materia q̃dã ſenſibilis, q̃dam intelligibilis. Idẽ infra. tex. 19. & 8. Meta. tex. 15.

Iam igitur diximus ſermonem latenter modo, ſed tamen dicamus magis manifeſtum. Sed prius reuertamur ad quot ſunt partes ſermonis, & in quę diuiditur etiam ſermo. iſta enim ſunt ante, aut omnia, aut quædam. Definitio autem recti non diuiditur in definitionem acuti, ſed quæ eſt acuti in rectum. qui enim definit acutũ vtitur recto. acutus enim eſt minor recto. & circulus et ſemicirculus ſũt ſimilia iſtis. ſemicirculus enim definitur per circulum, & digitus per totum. digitus enim eſt pars talium partium hominis. Omnes igitur partes, quæ ſunt tanquam materia, & quę diuiduntur ſicut iſta, quę ſunt in materia vltima: & omnes, quę ſunt definitionis, et ſubſtãtiæ, quam ſignificat definitio, aut omnes, aut quædam. Et etiam anima animalis, (hęc enim eſt ſubãſtia animalis animati) per ſubſtantiã, quæ eſt tanquam definitio & forma, & quod eſt per eſſentiam talis. & vnaquæq; partium, ſi definitur bene, non definitur ſine definitione, quæ eſt cum genere. ergo partes eius ſunt ante, aut omnes, aut quędã, magis quàm partes animalis congregati. & ſimiliter in omnibus particularibus. corpus vero, & ſuæ partes ſunt poſt hanc ſubſtantiam, & diuiduntur iſta, ſicut illa, quæ diuiduntur in materiam, nõ ita q; ſint ſubſtantię, ſed quia ſunt vniuerſum. Iſta igitur ſunt ante totum, & forte non, quoniã non poſſunt diuidi. & non erit illud, quod eſt aliquo modo ĩ aliqua diſpoſitione digitus animalis, niſi æquiuoce, vt mortuus. Et imagines eorum, quæ ſunt in rei veritate, & in quo eſt definitio primo, & ſubſtantia, vt cor, aut cerebrum, aut illud quod eſt ex eis. & non eſt in hoc diuerſitas. Homo vero, & equus, & quæ ſunt huiuſmodi in particularibus nõ ſunt modo vniuerſali, ſed aliquid totale cõgregatum ex hac definitione & materia: ſicut duæ partes totius vltimi. & eſt ſermo etiam ſimiliter ĩ alijs rebus. Forma vero eſt pars. dico autem formam illud, quod eſt per eſſentiam, & totum cõgregatum etiam ex materia & forma. Sed partes definitionis ſunt formæ tantum, definitio vero eſt totius. eſſentia enim circuli & circulus, & eſſentia animæ & anima ſunt idem. Res autem totalis cõgregata, verbi gratia iſte circulus, eſt aliquod particularium, aut ſenſibile, aut intelligibile. et dico intelligibilia vt mathematica, & ſenſibilia vt cuprea & lignea. iſta enim non habent definitionem, ſed cognoſcuntur cum cognitione aut ſenſu. & cùm recedunt ab intellectu, non manifeſtantur vtrum ſint, aut non ſint. & vnum non dicitur, neque cognoſcitur ſermone vniuerſali. Materia vero per ſe non cognoſcitur. Et quædam materia eſt ſenſibilis, & quædam intelligibilis. Senſibilis vt cuprum & lignum, et omnia quæ mouentur. Materia intelligibilis eſt illud, quod eſt in ſenſibilibus, non ſecundum quòd ſunt ſenſibilia, vt mathematica.

Partes definitiõis ſunt formæ.

35 Iam igitur diximus, &c. & d. hoc, quia ex ſermone prędicto declarauit q; definitiones ſunt duobus modis mõ ſ. cuius altera pars eſt materia, & modo in cuius definitione non apparet materia. & illud, in cuius definitione apparet materia, definitio ſuæ partis non eſt pars definitionis totius. in eis aũt, in quorum definitione nõ apparet materia, definitio cuiuslibet partis eſt pars definitionis totius. & ex hoc ſolummodo apparet quare definitio quarũdam partium definitionum eſt pars definitionis, & quarundam non: & non apparet ex eo ſolutio quæſtionis poſitæ, ſcilicet quare res totius ſunt in definitione partis, quæ eſt in quantitate, & non inuenitur pars in definitione totius. & ideo d. iã diximus, &c.

Præambula ad ſoluendã ſcdam quæſtionem.

D.d.

Deinde dicit. Sed prius reuertamur, &c. hoc est principium perscrutationis de solutioone quęstionis, quam nititur soluere, & d. ista enim sunt ante, &cæ. i. ista enim sunt ante definitionem, aut omnia, aut quædam. quoniam, si omnia fuerint partes formę, omnia erunt ante. & si quædam fuerint partes formæ, & quædam materię, quædam erunt priora tota definitione, & quædam non. Deinde dicit. Definitio autem recti, &c. i. & definitio anguli acuti nō est pars definitionis recti, sed econuerso, s. ꝙ definitio recti est pars acuti. & similiter est de definitione partis circuli cum circulo, vt de homine cum sua parte, verbi gratia cum digito. homo enim accipitur in definitione partis, & non pars in definitione hominis. Et istæ definitiones, io quibus totum accipitur in definitione partis, sunt de genere definitionum, in quibus apparet materia, non de eis, in quibus nō apparet nisi pars formæ. Deinde dicit. & omnes, quæ sunt definitionis, &c. i. & cùm sit declaratum ꝙ definitionum quædam est, in qua apparet materia, & quædam nō: ergo partes definitionum, & partes rei, quam significant, sunt partes definiti, aut omnes, s. in defioitionibus, in quibus non appareat materia: aut quædam, s. in definitionibus, ĩ quibus apparet materia. Et, cùm voluit declarare quæ sunt illa, in quibus non apparet nisi forma, & partes eius, & quæ sunt illa, in quibus apparet vtrunq;, dedit exemplum de animali, & d. Et etiam anima animalis, &c. i. & anima est existens substantia in corpore, quod est recipiens animam, & sunt illa, quorum congregatum dicitur animal: & definitiones omnes, quæ sunt partes formę, sunt partes talis substantiæ, scilicet animæ & similis. Et intendit ꝙ definitio animæ, quę dat quiditatem eius, videtur esse ipsum suum esse: & ꝙ in definitione eius non apparet materia omnino. illa autem, in quorum definitione apparet materia, sunt illa, in quorum definitione apparet aliud, & definitio dicitur in illis principaliter, & in istis secundario, vt declaratum est. Deinde dicit. & vnaquęq; partium &c. i. et vnaquęq; partium definitionum, siue fuerit de definitionib᷑, in quibus apparet aliud à definito, aut de eis, io quibus noo apparet nisi definitum, noo definitur nisi eo ꝙ in eius definitione appareat genus & differentia. Et intendebat notificare per hoc, ꝙ hoc sequitur in omnibus definitionibus, & in rebus habentibus definitiones. Deinde dicit. ergo partes eius sunt ante, aut omnes, aut quædam &cę. i. & cùm hoc sit declaratum, partes cuiuslibet definitionis sunt ante definitum, magis quàm sint partes definiti, quæ sunt secundum quãtitatem, ante totum: aut omnes, si in partibus definitionis non appareat materia: aut quædam, si appareat. Et dixit hoc: quia quæstio prædicta fuit, quare partes nō inueniũtur in definitione totius, s. quę sunt secundum quãtitatem, & totum inuenitur in definitione partium. & dixit, quia partes definitionis præcedũt istas partes, s. quæ sunt secundum quantitatem: aut omnes, si partes definitionis sunt formales, aut quædam, si quædam sunt formales, & quædam materiales. Et iotendebat, quoniam si illud, quod est prius, debet accipi in definitione rerum posteriorum, tunc recte accipitur rectus, qui est totum, in definiooe partis, & non econuerso, s. secundum quantitatem. Quoniam totum præcedit partem, magis quàm pars totum. quoniam prius est totum parte prioritate formæ ad materiam: & pars est prior toto prioritate materiæ ad formam, s. tempore indiuiduali. & ideo partes circuli præcedunt circulũ indiuidualem non vniuersalem: & definitio est partiũ præcedentium speciem. & hoc est vnum eorũ, per quę dissoluitur quæstio prædicta, & est dicens, quare pars non inuenitur in definitione totius. Et pars præcedit totum tunc, cùm sit existens per se: totum autem constituitur per partes. Deinde dicit. & similiter in omnibus particularibus. i. & similiter est de omnibus particularibus cum suis vniuersalibus, s. ꝙ partes totius præcedunt in definitione particularia, non definitio particularium definitionem totius: sicut est dispositio generis cum suis speciebus. Et dixit totum hoc, quia ista est dispositio recti cum acuto, & circuli cum suis partibus, & vniuersaliter generum cum partibus, quę sunt secũdum quantitatem. & quasi æquat partes rei secundum qualitatem cum eis, quæ sunt secundum quantitatem. quooiã prioritas qualitatis est prioritas formę, & prioritas partium quantitatis est prioritas materiæ, & totũ est prius parte prioritate formæ. & ideo dixit. corpus autem, & partes ipsius sunt post hanc substantiam, scilicet formam. Deinde dicit. & diuiduntur ista, &cę. i. & omnia diuiduntur in suas partes secundum quantitatem diuisione rerũ per suas materias, i. diuisione speciei in indiuidua. Deĩde incœpit diminuere prioritatem partium, quę sunt secundum quãtitatem, quia est prioritas materialis, & dixit. Ista igitur sunt ante totũ, &c. idest, & partes, quę sunt secundum quantitatem, sunt priores secundum tempus in generatiooe: & cum hoc ista prioritas non iouenitur in omnibus, & sunt partes quę non possunt separari à forma: neq; pręcedere eam in esse, neq; sequi eam, vt partes animalis cum animali. quando enim anima separatur, non nominatur à suo oomine vero nisi ęquiuoce, verbi gratia digitus. quoniam, si dicatur digitus in mortuo, dicitur ęquiuoce: & similiter, antequam in eo sit sensus. & hoc intendebat, cùm dixit. quoniam non possunt diuidi, &c. i. impossibile enim est vt istę partes diuidãtur à forma, neq; mutẽtur in aliam speciem essendi, quę species & prima collocantur sub eodem genere, oisi prima species, & alię, ad quam mutantur, dicantur ęquiuoce: vt hoc nomen manus, quod dicitur de manu viui & mortui. D. d. Et imagines eorum, quę sunt in rei veritate, &c. i. & omnes partes animalis sunt in hac intentione, sicut vera pars, in qua est principium aoimę, aut cor, vt quidam dicunt: aut cerebrum, vt alĳ. Nulla enim est diuersitas quo ad hoc, quod opinãtur ꝙ nomen dicitur de prima parte, quando separatur à vita ęquiuoce cum eo existẽte in vita. nullus enim dubitat ꝙ, quãdo in istis nō fuerit forma, ꝙ tunc nomen eius nō simpliciter dicetur de eis nisi ęquiuoce. & in hoc oon nocet quęstio accidens, vtrum sit cor, aut cerebrum. Deinde dicit. Homo vero, & equus &c. i. homo autem demõstratus & equus demonstratus & omne qđ est ex particularibus, & nō modo vniuersali, prędicatur nō plus q̃ de vno particulari, sed est totum demonstratum cōgregatum ex forma demonstrata & materia demonstrata, & est in sua vltima specie: sicut Socrates in specie hominis, & similiter alia particularia in suis speciebus. & intẽdit, licet nō habeant nomina, sicut Socrates & Plato habent. et intendebat ꝙ hoe nomen species dicitur de indiuiduo & specie æquiuoce. Deinde d. Forma vero est pars, &c. i. forma vero est pars: sed nomen formæ dicitur de forma vniuersali, quę declarat quiditatẽ speciei, & de forma particulari, quæ est forma materiæ demonstratæ. Deinde dicit. Sed partes definitionis, &cæ. i. sed partes verę definitionis sunt partes formæ vniuersalis: defioitio autem totius, i. speciei, nō indiuidui. quiditas enim circuli & circulus sunt idem apud intellectum: & similiter anima vniuersalis, & quiditas animæ. Deinde d. Res autem totalis congregata, sicut iste circulus, &c. i. indiuiduum autem congregatum ex forma et materia demonstrata, verbi gratia iste circulus, aut aliquod particularium, quę sunt in materia demõstrata, aut sensibili aut comprehensa per intellectum, aut ꝙ suum esse in sensibili sit comprehensum per intellectum, vt indiuidua,

Solũ ad quę stionẽ sm materiam.

Prioritas totius respectu partiũ est prioritas formæ ad materiam prioritas vero partiũ respectu totius est prioritas materiæ ad formã. Idem. 4. Phy. cõ. 49. & hic infra com. 19.

Pars aĩalis, qñ aĩa separat, nō nõiatur a suo noĩe vero, nisi ęquiuoce. Idẽ. infra. 19. & 4. Meteororũ. te. cõ. vltimũ et hic cõ. 37.

Vide. 7. Ph. com. 4.

Nomẽ formę dr̃ de forma vli & de forma pticulari. idẽ ĩ sequẽti.

Prima causa, quare indiuidua non hñt definitionẽ. Vide infra 32.

uidua, quæ sunt in mathematicis: ista.n. nõ habent definitionem. Deinde dedit causam in hoc, & dixit, ista enim non habent definitionem, &c.i. et illa, quę cognoscuntur per definitionem, nõ mutantur secundum substantiam: quoniam scientia eorum non mutatur: ergo sunt alia ab indiuiduis. Deinde dicit. & vnum non dicitur, neq; cognoscitur, &c.i. & vnum numero non cognoscitur omnino per definitionẽ, sed cognoscitur sensu.i. et ideo nõ habet definitionem. Materia autem per se non cognoscitur, sed cognoscitur per formam. D.d. Et q̃dã [a] materia est sensibilis, &c.i. et intelligibile est illud, quod comprehenditur in sensibilibus, & intellectus iudicat ꝙ non sunt in sensibilibus, secundũ ꝙ sunt sensibilia: vt linea demonstrata, & superficies, & corpus. ista enim sunt materiæ figurarum habentium angulos, & carentium angulis.

Materia p se non cognoscitur, sed cognoscitur per formã. Idẽ. 1. Ph. t. cõ. 69. & 4. Ph. cõ. 16. & 1. ca. de substãtia orbis. & 12. Meta. cõ. 14. & 9. Met. 11.

a Distinctio de materia sẽsibili, & intelligibili, pro qua vide supra c 34. & 9 Met. cõ. 1. & 8. Met. t. c. 15 & i hoc 7. t. cõ. 19.

De toto igitur & parte, ac priore & posteriore, quomodo se habeant dictum est. Ad interrogationẽ vero necesse est occurrere, cùm quis interrogaret vtrum rectus, & circulus, et animal priora, an in quas diuidũtur, & ex quibus sunt, partes, quòd non simpliciter. nam etiam si aia animal est, aut animatum, aut vnũquodq;, aut vniuscuiusque, & circulus circulo esse, & rectus recto esse, & substantia recti, aliquid quidem & aliquo posterius dicendum est, vtputa his, quæ in ratione, & aliquo recto. Etenim qui cum materia æneus rectus, & qui in singularibus lineis. qui vero absque materia his quidem, quæ in ratione sunt, posterior, partibus vero, quæ in singulari sunt, prior est. simpliciter autem nõ est dicendum. & si diuersa est, & non est anima animal, sic etiam quasdam dicendum, quasdam non dicendum, vt dictum est.

Dictum est igitur quomodo est de toto & parte, & de ante & post. Sed necesse est vt responsio sit secundum interrogationem, quãdo aliquis quæsiuerit vtrum rectus, & circulus vniuersaliter sint ante, aut partes, in quas diuiduntur. quoniam essentia nõ est recti simpliciter. neq; anima simpliciter est animal aut animatum, neq; vnusquisque circulorum. & quod habet quilibet circulus est circulus, & rectus & essentia recti est rectus, & substantia, quæ est recti. Illa autem, quæ dicuntur post, et post nõ, sicut illa, quæ sunt in definitione, sunt ante & post, i. rectus. Rectus enim, qui est cũ materia cuprea, est rectus, & qui est in lineis particularibus. qui autem est sine materia, est post partes, quæ sunt in definitione, & ante partes, quæ sunt in particularibus. et non dicũtur modo simplici, si vnum fuerit, aut fuerit non sicut anima, si fuerit animal. secundum igitur hunc modum dicitur quidam esse, & quidam non dicitur, sicut dictum est.

36 Dictũ est igitur quomodo est dispositio totius apud partem in prioritate & posterioritate. Deinde d. Sed necesse est, &c.i. sed oportet vt responsio in interrogationibus, quæ dicuntur æquiuoce, sit distinguendo nõmina æquiuoca in illa interrogatione. verbi gratia ꝙ cùm aliquis quæsiuerit vtrum angulus rectus, aut circulus, aut animal sint ante partes suas, aut econuerso: oportet enim distinguere secundum quot modos dicitur rectus, aut animal, aut circulus: & secundum quot modos dicitur pars aut totum, & ante & post. Deinde incœpit narrare ꝙ ista nomina sunt ęquiuoca, et d. quõ non est essentia recti, & cætera. id est quoniam intentio, quam significat hoc nomen rectus, non est eadem neq; comparatio animæ ad animal, aut animatum est vna. Et intendit ꝙ anima attribuitur animali attributionibus diuersis, quarum sunt quædam veræ, & quędam falsæ. verbi gratia vt dicatur ꝙ anima, aut ꝙ aiatum sit animal. Deinde dicit, & rectus & essentia recti.i. & omnia ista dicuntur ęquiuoce, & secundum attributiones diuersas. Quiditas enim recti vniuersalis, & est forma, attribuitur recto sm ꝙ sunt idẽ. dicimus enim ꝙ quiditas recti est rectus: & dicimus quandoq; ꝙ quiditas recti, & est forma eius, existit i recto. & sm hoc forma recti nõ erit rectus: sicut anima non est aial. Deinde dicit. Illa autem, quæ dicũtur post, & post nõ. i. & similiter ante & post, quæ dicuntur in istis rebus. post enim dicitur multis modis. Illud enim, qđ est post quodam modo, & non est post quodam alio modo, est sicut definitiones cum suis partibus definitiuis, & partes eius, quę sunt sm quantitatem cũ definitione. D.d. et post.i. rectus &c.i. cùm igitur dixerimus ꝙ partes recti sunt post rectum, distinguendum est quid rectum intẽdimus & quam partem. D.d. Rectus enim, qui est cum materia, &c.i. angulus enim rectus dicitur de illo, qui est in materia, s. particulari: & dicitur de illo, qui est non in materia, s. vniuersali. et similiter circulus dicitur de his duobus modis. vniuersalia autem ista sunt post partes suæ definitionis, & ante partes, quæ sunt in particularibus, & ante particularia. Deinde dicit. & non dicuntur modo simplici, &c.i. & non attribuuntur adinuicem attributione vera quocunq; modo attributionis sit: vt anima ad animal. dicere enĩ ꝙ aĩa est aĩal est falsum, & ꝙ est animatum est verũ. Deinde dicit. sm igitur huoc modum, &c.i. sm igitur hunc modum attribuitur verum rebus, in quibus est definitio rerum, in quarum definitione apparet materia. & innuit per hoc, quod dixit, sicut dictum est, illud, quod prædixit in prędicto capitulo. Omnes igitur partes definitionũ, quæ sunt substantiæ, quæ habent definitionem, aut omnes, aut quędam, i. aut vere dicentur simpliciter de definito, & sunt definitiones substantiales: aut quædam vere prædicabuntur, & quædam non, i. ꝙ vere prædicantur quodam modo, & alio modo non. & hoc manifestius est in expositione loci præcedentis.

Oportet vt respõsio in interrogationibus, quę dicũtur ęquoce, sit distinguẽdo nomina ęquoca in illa interrogatione. Idẽ 1. cœ. t. c. 110 & 4. Physi. com. 24.

Dicere ꝙ aĩa est aĩal est falsum. qđ quõ intelligendũ sit vide supra cõ. 21.

Caput Decimum tertium. Quænam formæ, quæ uè cõpositi partes sint in ipsa definitione.

MErito autem dubitatur etiam quęnam formæ sint partes, quæ vero non, sed eius, quod simul sumitur, cùm & hoc non existente manifesto, nõ sit definire vnũquodq;. Vniuersalis etenim et formę definitio est. quę igitur partium vt materia sunt, & quæ non, si nõ sint manifestæ, nec ratio rei manifesta erit. Quæcunq; igitur apparent aduenientia in diuersis specie, vt circulus in ære, ligno, & lapide, hæc quidem manifesta esse videntur quoniam nihil substantiæ circuli æs, neque lapis est: propterea ꝙ ab eis separetur. Quæ vero

Vniuersalis & formæ est definitio. Vide com. Zim.

non

non videntur separari, nihil quidem prohibet similiter his se habere, quemadmodum si circuli omnes viderentur ænei. nihil enim minus æs esset ipsius formæ. difficile tñ est hoc mente auferre. vtputa forma hominis semper in carnibus & ossibus, & talibus partibus apparet. Vtrũ igĩt sint etiã hæc partes formæ & rationis? An non, sed materia. verum quoniam non adueniunt etiam in alijs, non possumus separare. Cùm autẽ hoc videatur quidem contingere, quando vero, non est manifestum,

Et rectum est vt quærat aliquis quæ sunt partes formæ, & quæ non sunt partes eius, sed congregati. quoniam, si hoc non fuerit manifestum, impossibile erit definire quodcunq;. Definitio enim est vniuersalis, & formæ. quæ igitur materia est partium, & quæ etiam cùm fuerit, non erit res, & sic non erit definitio, quæ est rei manifesta etiam. Omnia igitur, quæ videntur esse per formam in alio, vt circulus in cupro, & ligno, & lapide, ista existimantur esse. cuprum enim non est aliquid de substantia circuli, neque lapis, quia separatur ab eis. Omnia vero, quæ non videntur separari, nihil prohibet vt sint sicut ista, quemadmodum omnis circulus si videtur cupreus. quoniã si ita esset, cuprum nõ esset sine forma omnino. sed difficile est vt hoc sit separabile in intellectu, vt forma hominis, quæ semper videtur, & in carnibus, & ossibus, & in partibus similibus istis. Vtrum igitur etiam ista sint partes formę & definitionis, aut non, sed sunt materia. sed, quia non separantur in alio, etiam non possumus cognoscere ea. hoc enim existimatur esse possibile, sed non manifestatur in hac hora.

37 Cùm declarauit quæ sunt partes, quarum definitiones præcedunt definitionem totius, & quæ quarum præcedunt definitum tantum, non definitionem totius, & quæ partes sunt, quas totum præcedit, & sunt illæ, quæ sunt secundum quantitatem, vult modo inquirere quæ sunt partes formæ, & forma, quæ est materia, & dixit. Et rectum est, & cætera. idest, & rectum est vt aliquis quærat quæ sunt partes formæ, & quæ non sunt partes eius. & intendit per hoc partes materiales. & cùm hoc non fuerit cognitum, tunc definitiones non erunt cognitæ. quoniam, cùm partes, quæ sunt formæ, non fuerint distinctæ apud nos à partibus, quæ sunt congregatæ ex forma & materia, & tunc definitiones latebunt nos, & non poterimus definire illud apud nos, quod est tale, donec distinguantur partes eius formales à partibus congregati ex materia. Deinde dedit causam in hoc, scilicet quòd qui nescit formam & suas partes, non poterit definire aliquid, & dixit. [a] Definitio enim est vniuersalis, & formæ, & cætera. idest, & causa in hoc est, quoniam definitio est intentionis vniuersalis & formæ vniuersalis, & proprie non congregati ex forma & materia: vt delaratum est in Posterioribus analyticis. Deinde dicit. quæ igitur materia est partium, & cætera. idest, & declarandum est quæ est materia, propter quam inueniuntur partes in congregato ex illa & forma, & quæ est pars rei, quæ cùm fuerit, non sequitur vt sit res, scilicet materia. forma enim est pars, quæ cùm fuerit, est res. materia vero est illud, quod cùm fuerit, non erit res. Deinde dicit. & sic non erit definitio rei manifesta. idest, & si hoc non fuerit cognitum, definitio non erit cognita. Deinde incœpit perscrutari de hoc, et dixit. Omnia igitur, quę videntur, & cętera. idest, & manifestum est quòd omnia, quæ videntur existere secundum formas in pluribus subiectis, quoniam formæ earum sunt aliæ à materijs. & hoc manifestum est per se. verbi gratia circulus, qui quandoq; est in cupro, & quandoque in lapide, & in alijs materijs. Et ideo dixit. ista existimantur esse, & cætera. idest, quoniam manifestum est per se, quòd cuprum non est pars circuli substantiæ, nec lignum. circulus enim quandoque existit in cupro, quandoque in ligno. & si alterum istorum esset de substantia circuli, tunc circulus non esset circulus, nisi per illud. Deinde dicit. Omnia vero, quæ non videntur separari, &c. idest, omnes vero formæ, quæ non existunt plus quàm in vna materia, à qua nunquam separantur, quoniam hoc non prohibet intellectum intelligere, in eis est aliquid simile materiæ, & aliquid simile formæ. quemadmodum, si circulus nunquam esset nisi in cupro, hoc non prohibet intelligere quòd cuprum non est forma circuli, nec pars formæ. Deinde dicit. quoniam, si ita esset, tunc cuprum non esset sine forma. quoniam, si forma circuli esset propria cupro, & cuprum proprium ei ad modum, secundum quem est in materijs rerum naturalium cum suis formis, tunc non esset possibile cuprum esse sine forma, nisi diceretur cuprum æquiuoce: quemadmodum est impossibile carnem existere sine sensu, & motu, nisi æquiuoce. Deinde dicit. sed difficile est, & cætera. idest, sed differentia est inter formas, quæ non habent materias proprias, scilicet mathematicas, & formas naturales, quæ habent subiectum proprium, verbi gratia forma hominis, quæ nunquam est sine carne & ossibus: quoniam istæ formæ naturales difficile abstrahuntur intellectu à suis materijs. impossibile enim est intelligere hominem sine carne, & ossibus. formæ autem mathematicæ, quæ inueniuntur in pluribus vna materia, intelliguntur abstractæ à materijs. Et intendebat quòd intellectus comprehendit diuisionem inter formas et materias facile: quia abstrahit eas in imaginatione à materia. in naturalibus vero difficile: quia non potest abstrahere eas in imaginatione à materia. Et ideo accidit quæstio in talibus istis rebus inter partes, quæ sunt per materiam, & inter illas, quæ non sunt per materiã, & ideo dixit. Vtrũ igitur etiã ista sint partes formæ, & cætera. idest, & ideo dubitatur in talibus entibus naturalibus, vt in homine & in animali, vtrum tota sint materiæ, aut sint hoc formæ extra ipsa, aut sint composita ex materia & forma, verbi gratia os & caro, vtrum sint partes formæ in animali, aut partes materiæ. Deinde dedit causam in hac quæstione, & dixit, sed quia non separantur, & cæ. i. & causa in hoc, quòd nos non possumus distinguere inter eam, et formam in istis rebus, est quia forma nõ est in alijs materijs, sed in vna materia. Deinde dicit. hoc enim existimatur esse possibile, &c. i. & distinguere formas à materijs est possibile ad sciẽdũ in omnibus istis rebus, licet in aliqua hora non manifestetur, s. in principio originis Philosophiæ.

Forma est, quæ cũ fuerit erit res, sed materia cũ fuerit, non erit res.

Consimile supra.

In naturalibus intellectus non põt abstrahere formã in imaginatiõe a materia. Idẽ. 4. Ph. cõ. 16. & 1. de Aĩa cõ. 16. & q̃ibi. Sed vide opposi. 4. Phy. cõ. 17. & 8. Meta. cõ. 8. Vide cõtradi. Zim.

a Definitio e formæ vlis. & nõ cõgregati ex materia et forma. Vide oppositum. 8. Meta. com. vltimo. Vide cõtradi. Zim.

Quidam etiam de circulo, & triangulo dubitant: tanquam nõ deceat lineis & continuo

definiri, sed hęc omnia similiter dici sicuti carnes aut ossa hominis, & æs & lapis circuli. & cuncta referunt ad numeros: & lineæ rationem, eam, quæ duorum esse dicunt. Eorum etiam, qui ideas dicunt, quidam ipsam lineam dualitatem, quidam lineæ formam. quædam etenim eadem esse formam & cuius forma, vtputa dualitatem & dualitatis formam. in linea vero non est. Accidit itaq; & vnam multorum formam esse, quorum species videtur diuersa: quod etiam Pythagoricis accidebat. & contingit vnam omnium facere ipsam formam, cætera vero non formas. ac hoc modo vnum omnia erunt.

Et quidam dubitāt in circulo et in triangulo: quoniam non debent definiri q̃ sunt lineę & continui, sed dicuntur omnia ista, sicut caro hominis dicitur, & ossa eius, & cuprum, & lapis circuli sunt quasi membra circuli. et attribuunt omnia ista numeris: & dicunt q̃ definitio lineæ est definitio duorum. Et quidam eorum, qui dicunr formas, dicūt q̃ est linea. q̃m linea est prima dimensio, & duo est prima dimensio duorum, & quidā q̃ est forma lineæ. quædam enim res sunt eadem forma & habens formam, vt duo & forma duorum. & hoc non est in linea. Vnde accidit vt vna forma sit pluriū, quorū forma videtur esse partes: et hoc accidens accidit Pythagoricis etiā. et q̃ est possibile vt istud sit forma omnium, & vt alia non sint forma. & secundum hunc modum omnia erunt vnum.

38 Idest, Et quidam dubitant in circulo, & triangulo, & in alijs figuris. quoniā vident q̃ non definiuntur per lineas, aut per naturam continui, sed vident q̃ res mathematicæ sunt quasi materiæ, & q̃ ista non habēt formas, quę declarant substantias eorum, & q̃ sunt in entibus, quasi os & caro. & hoc intendebat cùm d. sed dicuntur ista omnia, sicut dicitur caro, &c. D. d. & attribuunt omnia numeris. i. & propter hoc posuerunt formas omniū esse numeros, et posuerunt omnia ista contingētia eis in numeris illis. & isti, qui posuerunt numeros formas figurarum, dicunt q̃ definitio lineæ est definitio duorum. Deinde dicit. Et quidam eorum, qui dicunt formas, &c. i. & quidam eorum, qui dicunt formas esse, non dicunt q̃ definitio lineę est pars duorum, sed dicunt q̃ definitio lineæ est linea, & q̃ in eo est primum & post, et remotio à linea, sicut nos dicimus in definitionibus cum definitis. & similiter dicunt in dualitate q̃ in ea est primum & post, & remotio à dualitate. i. quoniā in istis rebus est aliquid simile formæ, & materiæ. & hoc intendebat, cùm d. et quidam q̃ est forma lineæ. Deinde dicit. quædam enim res, & cæte. idest, & quidam istorum dicunr quòd res diuiduntur in formam * materialem, & in illud quod habet formā, verbi gratia in duo demonstrata, et in formam dualitatis: & quędam sunt materia tantum, vt linea. & hoc intendebat, cùm dixit. & hoc oon est in linea. Et cùm notificauit q̃ isti homines posuerunt omnia quasi materias, et dicunt formas, et numeros esse, d. Vnde accidit, etc. i. et contingit istis vt res plures, quæ videntur esse diuersę fm formam, et definitionem, sint vnum: et vt hoc, quod videtur sit falsum: et q̃ omnes species sint vnum fm formam, verbi gratia q̃, si vnitas existens in homine et lapide est eadem, necesse est vt forma hominis et lapidis sit eadem, et similiter in vnitatibus, et sic hoc nomen vnum non dicetur ęquiuoce, nec multipliciter, sed vniuoce. Deinde dicit. et hoc accidens accidit Pythagoricis, etc. et d. hoc, quia Pythagorici opinantur etiam q̃ numeri sunt principia entium, sed non opinabantur eos esse principia fm formas, sed fm q̃ sunt elementa entium. vtriq; sectę contingit idem, s. vt formæ rerum, quę conueniunt in eadem forma numerali, sint eædem. * trinitas enim existens in quantitate continua, et discreta, et lapidibus, et animalibus, et coelis facit omnia ista esse eiusdem naturæ. et sic nō erit illic differentia inter entia. Et hoc intendebat, cùm d. et quod est possibile vt istud sit forma omnium, et vt alia non sint forma, idest, et secundum hoc contingit vt numerus sit forma omnium rerum, et vt alia, quæ dicimus esse formas, non sint formæ omnino. et secundum hoc omnia erunt numerus, & nihil erit hic extra naturam numeri.

*a. l. numeralem.

Si vnitas existens in homine & lapide sit eadē, necesse est vt forma hois & lapidis sit eadē.

*a. l. vnitas.

Quòd itaq; habent aliquam dubitationem ea, quæ circa definitiones sunt, & quā ob causam dictum est. Quare cuncta ita reducere, et auferre materiam, superuacaneum est. quædam nanq; fortasse hoc in hoc sunt, aut sic hæc habentia. Et comparatio de animali, quam iunior Socrates dicere solebat, non bene se habet. abducit enim à vero, & opinari facit, tanquam contingeret hominem sine partibus esse, quemadmodum absq; ære circulum. Hoc autem non est simile. etenim sensibile quiddā fortassis animal est, & absq; motu definire nō est. quare neq; sine partibus quodam modo se habentibus. non enim omnino pars hominis est manus, sed illa, quæ potest opus perficere. quare animata existens, non animata vero non est pars. Circa Mathematica vero, cur rationes non sunt partes rationum? vt circuli ipsi semicirculi: hæc enim non sunt sensibilia. An nihil refert. erit nanq; quorundam etiam non sensibiliū materia, & omnis, quod non est quid erat esse. circuli itaq; vniuersalis quidem non erunt, singularium vero erunt hæ partes, vt prius dictum est. est etenim materia, quædam sensibilis, quædam intelligibilis. Manifestum autem est quòd anima quidē substantia prima, corpus vero materia. homo vero vel animal, quod ex ambob⁹, vt vniuersale. Socrates vero, et Coriscus, si anima quidem, duplex. hi enim vt animam dicent, illi autem vt ipsum totum. Quòd si simpliciter anima hæc, et hoc corpus, quemadmodum vniuersale, etiam et singulare. Vtrum autem pręter materiam huiuscemodi substantiarum sit aliqua alia, et oporteat quærere substantiam eorum aliquam aliam, vtputa numeros, aut aliqd tale, posterius cōsyderādū est. Huius. n. gratia & de sensibilibus substantijs definire tētamus.

Nō omnis pars hois est manus, sed q̃ potest opus perficere.

Idem supra tex. 35. & 40. Met. 15.

Naturalē nō solū de materia cognoscere oportet, sed etiam de ea, quę ſm rationē, & magis. Idem 2. Ph. 24. et 56 & 1. de Par. aīaliū cap. 1.

tamus. quādo quidem quodam modo Naturalis & secundæ philosophiæ opus est, ea, quę circa sensibiles substantias, speculatio est. non enim solum de materia Naturalem cognoscere oportet, sed etiam de ea, quę secundum rationem, & magis.

Dictum est igitur ꝙ in definitionibus est dubitatio, & ꝙ est hoc, quia omnia non sunt eiusdem dubitationis, & quia materia est materia totius. Rectum est igitur vt quoddam sit tale in hoc, sicut hoc i hoc, aut sicut oportet vt sint illa, quæ sunt semper. Et ideo ideæ, quas Socrates minor est assuetus dicere i animalibus non est bonū. procedit enim à veritate, & existimatur quasi esset possibile vt homo sit sine alio, sicut circulus sine cupro. Et hoc non est simile. rectum est enim vt animal sit aliquod habens sensum, & non est sine motu. & ideo non est sine partibus, & sunt quodam modo. manus enim non est pars hominis omni modo, sed quando potest complere actionem. cùm igitur fuerit animata, & cùm non est, nō est pars. In Mathematicis vero, quare nō sunt definitiones partium definitionis, vt semicirculorū? quia ista sunt insensibilia. Aut in hoc non est differētia. ergo erit materia etiam quibusdam rebus non sensibilibus, & cuiuslibet, quod non est quid est per essentiam. circuli vero vniuersalis non erunt partes, particularium autem erūt istæ partes, sicut dictum fuit prius. materia enim alia sensibilis, alia intelligibilis. Manifestum est igitur quòd anima est prima substantia, corpus vero materia. homo autem & animal, aut illud quod ex vtroque, sicut totale. Socrates vero, & Remus, si fuerit & corpus & anima, erit dupliciter. quidam .n. est sicut anima, & quidam sicut totum et congregatum. Et, si fuerit modo simplici, tūc ista anima, & illud corpus erit sicut vniuersale, & particulare. Si autem aliqua substantia fuerit sine materia, aut inueniuntur substantiæ aliæ à sensibilibus, perscrutādum est postea. Quoniam propter hoc nitimur distiguere suas definitiones in substantijs sensibilibus etiā. quoniam quodam modo Naturalis, & Secundæ Philosophiæ est consyderatio de substantijs. oportet enim Naturalem, vt non solummodo habeat cognitionem materiæ, sed cognitionem eius, quod est per definitionem, & magis.

39 Dictum est igitur ꝙ in definitionibus est quęstio: et dictum est in solutione istius quæstionis ꝙ solutio eius est per hoc, ꝙ definitiones rerum non sunt, sicut dicentes formas opinabantur. Deinde dicit. & quia materia est materia totius, &c. i. &, quia materia manifestū est ꝙ non potest esse extra formam, manifestum est ꝙ formę naturales, aut plures, aut omnes non sunt extra materiam. Deinde d. & ideo ideę, quas Socrates * minor est assuetus, &c. i. cū declaratū sit ꝙ impossibile est formam esse sine materia, cùm sit impossibile materiā esse sine forma, ergo illud, quod opinatur Socrates minor, & est Plato, s. animal abstractum esse, & hominē separatum esse, est falsum, & extra rationem. quoniā, si ita esset, tunc possibile esset hominem esse ante hominem. & hoc intendebat cùm d. sine alio. Et d. hoc. quoniā, si esset possibile hominem esse separatum, tunc possibile esset hominem esse sine corpore: quod est impossibile. & ideo dixit, sicut circulus sine cupro. i. sermo Socratis facit imaginari ꝙ in definitione hominis non est necesse vt appareat materia hominis. quemadmodū non est necesse vt materia circuli appareat i definitione circuli, vt cuprum & lapis. Et d. hoc. quia illud, quod separatur sermone existimatur separari ſm esse. illud aūt quod non separatur sermone, quāto magis non separatur i esse. & ideo sermo obuiauit vero in hac opinione. Deinde d. Et hoc nō est simile. i. & res naturales in hoc sunt econuerso mathematicis. quiditates enim naturalium non possunt intelligi sine motu, & sensu, sicut possunt intelligi quiditates mathematicorū. D. d. & ideo non est sine partibus. i. & oportet hanc causam cogentem vt forma animalis sit in materia: impossibile est. n. vt aīal sit sine eo, quod habet partes materiales. D. d. & sunt quodammodo, &c. i. & partes, cùm separantur à sensu, sunt alio modo ab eo, quo sunt, qn̄ habent sensum. verbi gratia quoniam manus non est pars hominis, nisi quādo agit actionem manus. D. d. cùm igitur fuerit animata, &c. i. & manus, verbi gratia, quādo fuerit animata, erit pars animalis: &, quādo non fuerit animata, non erit pars illius. Et cùm d. ꝙ ista naturalia habent partes per quantitatē, quia non intelliguntur sine materijs, & mathematica intelligūtur sine materia sensibili, existimatur ꝙ sequitur ex hoc, ꝙ mathematica etiā non habeant partes posteriores definitione totius, sed, quia habent tales partes, accidit quæstio in hoc: & ipse vult declarare hoc. Et d. In Mathematicis vero, quare non sunt definitiones partium definitionum, vt semicirculi partes circulorum? quia ista sunt insensibilia. i. potest enim aliquis dicere dubitādo: quoniam definitiones omnium partium non sunt ante definitionē totius; quia illa, quæ sunt talia, habent materias sensibiles, quare igitur in Mathematicis nō sunt definitiones partium ante definitionem totius, vt definitio semicirculorum? quoniam ista non habēt materias sensibiles. Deinde dicit. Aut in hoc non est differentia, &c. i. et responsio in hoc est dicere ꝙ ista etiam habēt materiam sicut illa. & ꝙ in hoc non differunt, sed quędam habent materiam sensibilem, s. naturalia, & quædam intelligibilem, sicut mathematica, sicut dictum est. Deinde d. & cuiuslibet, &c. i. & vtriusque modorum duarum partium, s. quę sunt ſm quantitatem in duobus generibus, s. mathematico, & naturali, non habent definitionem. & hoc intendebat, cū d. illud, quod non est quid est per essentiam. Deinde d. circuli vero, &c. i. quoniam partes, quę sunt ante materiam, quæ sunt posteriores in definitione à definitione totius, non inueniuntur in specie intelligibili de circulo, sed inueniūtur in particularibus s. in indiuiduis imaginatis, sicut est dispositio in rebus naturalibus. D. d. materia enim alia sensibilis, alia intelligibilis. i. vtraque enim nō indiuiduatur, nisi quia est in materia. Et ideo d. post. Manifestū est igitur ꝙ anima, &c. i. & ideo hoc est manifestum in animalibus, s. s. formam existere in materia. manifestum est enim per se ꝙ anima in animali est prima forma, & ꝙ corpus est materia. Deinde dicit. homo autem, & animal, &cę. idest, homo autem & animal est totum congregatum ex anima, & corpore. Deīde d. Socrates, &c. i. nomina

* 2. l. nouus.

Illud, quod separatur sermone, existimatur separari ſm esse.

Quiditates naturales nō possunt intelligi sine motu & sensu. Idē supra. 97 & quæ ibi.

autem indiuiduorum quando significant corpus et animam, substātiam significant duplicē, s. aiam et corpus. Deinde dicit. Et, si fuerit modo simplici. i. sicut significat totum congregatū ex partibus per se, & partes etiā per se. i. cùm significant partes indiuidui significatione intentionis simplicis non compositę ante istam animā & istud corpus, sicut significat congregatum et demōstratum, v. g. istud animal, & istum hominem. Deinde dicit, sicut vniuersale, & particulare. i. & significat vtrunq; istorum duorum modorum simplicium significatione vniuersalis, s. speciei, & significatione particularis. & similiter congregatum habet duas significationes, s. significationē indiuidualem, verbi gratia Socratem et istum hominem, & significationem vniuersalē, verbi gratia hominem. Et intendebat q͂ est ens eiusdē speciei, s. q͂ esse totius est esse partium. Et, cùm declarauit q͂ omnes istæ substantiæ sunt in materijs: & ideo definitiones quarundam partium sunt posteriores definitione totius, & partes earum, quę sunt per quantitatem, non habent definitiones, cùm non sint priores toto prioritate definitionis, sed prioritate materię ad formam, d. Si aūt aliqua substātia fuerit sine materia, &c. i. & quod apparet ex hoc sermone est, s. q͂ substantia, quam significat definitio, est ī materia. Vtrum autem sit hic aliqua substātia sine materia, similis istis substātijs, quæ sunt in materijs, aut vtrum inueniātur in istis substantiæ, quæ sunt aliæ ab istis substantijs sensibilibus, vt dicimus de numeris, perscrutādum est postea. Deinde dicit. Quoniam propter hoc nitimur distinguere has definitiones in substantijs sensibilibus etiam. i. nos enim non perscrutati sumus de substantijs sensibilibus, neq; distinximus modos earum hac distinctione, nisi quia intendimus perscrutari de substantia insensibili. & propter hoc, quod dixit, Philosophus primus non consyderat de substantijs sensibilibus, secundum q͂ sunt sensibiles, sed secundum q͂ sunt substantiæ: Naturalis vero secundum q͂ sunt substantiæ sensibiles. Et ideo d. quoniam quodammodo perscrutatio de substātijs sensibilibus, & consyderatio de eis est Philosophię Naturalis, quæ est secunda, i. q͂ Philosophia Naturalis non perscrutatur de substantia secundum q͂ est substātia, sicut facit ista ars, sed perscrutatur de substantia secundum q͂ est sensibilis, et d. ipsam esse secundam in respectu primæ Philosophiæ, quæ dicitur Metaphysica, non s͂m ordinē doctrinæ, sed esse. D. d. oportet. n. Naturalē vt nō solūmodo habeat cognitionē materię, sed cognitionē eius, qđ est per definitionē, et magis istam. i. Naturalis enim non debet perscrutari de substantia, quæ est materia, quia materia est propria entibus naturalibus, sed & de substantia, quæ est forma, sed tamen ad terminum notum. & q͂ perscrutatur de hac substantia magis q̃ de substātia, quæ est per materiam. & hoc declaratum est in Secundo Physicorum.

Idem supra com. 11.

21. & 26.

In definitionibus vero, quo modo partes, quæ in ratione sunt, & cur vna ratio definitio (patet etenim quòd res vna: res autem aliquo vna, partes habens) postea consyderandum est. Quid igitur est quod quid erat esse, et quomodo ipsum per seipsum, vniuersaliter de omni dictum est. & cur quorundam ratio ipsius quid erat esse habet definiti partes, quorundam non. & q͂ in ratione quidem substantię, quę ita partes sunt vt materia, non inerūt. non enim sunt illius substantię partes, sed totius. huius vero est quodā modo ratio, & non est. cum materia nanq; non est: indefinitū etenim. secūdū primam autem substātiam est, vt hominis animę ratio. substantia enim est forma, quæ inest: ex qua & materia, tota dicitur substātia: vt cōcauitas. ex hac. n. et naso, simus nasus, & simitas est. bis nanq; ī his inerit nasus.

Et cùm partes, quæ sunt in sermone, sunt quoquo modo partes definitionum etiam, & definitio est vnus sermo, quia res ista est vna, & hoc manifestum est, quoniā vero res quoquo modo est vna, & habet partes, perscrutādum est post. Dictū est igitur quid est esse per essentiam & quo modo est per essentiam, & quomodo est per se, quoniam est vniuersale de omni. et quare in quibusdam rebus sermo, qui est quid est per essentiā, & in eo sunt partes definiti, & in quibusdam non. & q͂ partes, quæ sunt per materiam, non sunt in definitione substantiæ. quoniam illa substātia non habet partes, sed partes sunt substantiæ congregatę. & ista etiam habet quoquo modo definitionem, & non habent etiam. qm̄, cùm fuerit cum materia, non habebit: quia non est definitum per primam substantiam, vt sermo animæ hominis. substantia enim est forma, quæ est in eo. & ex eo etiam dicitur congregatio materiæ, & substantiæ etiam: vt cōcauitas. quoniā ex ea, & ex naso est simus; & simitas. & nasus bis est in istis.

Et, cùm sit declaratum q͂ partes substantiæ quoquo modo sunt partes definitionum, et definitio habet vnū sermonē, quia res definita est vna essentialiter. & post dicemus quō definitio est vna, & habet partes. Et dixit quoquo modo, quia definitio est vnum cum definito s͂m prædicationem: non quia ipsa definitio, quæ est forma, est ipsum definitum, quod est habens formam. Et, cùm peruenit ad hunc locū, fecit rememorationem de declaratis, & d. Dictum est igitur, &c. i. declaratū est igitur quid est substātia, quę est quiditas rei, & quo modo ista substantia est prædicabilis de illo, quod est substātia per se, & q͂ hoc est ei s͂m q͂ est vniuersalis. Et declaratum est etiam quare in quibusdam definitionibus omnes partes sunt partes definiti, & quibusdā definitionibus nō omnes partes sunt partes definitionum, sed ipsius definiti. D. d. & q͂ partes, quæ sunt per materiam, non sunt in sermone substantiæ, &c. i. & declaratum est etiam q͂ partes rei, quæ sunt per materiam, & sunt illæ, quę sunt per quantitatem, non accipiuntur in definitione substantiæ, quæ est forma. quoniam ista substantia non habet partes quantitatiuas, sed istæ partes sunt substantię congregatę ex materia & forma, & est res demonstrata. & intendit sicut partes circuli, & partes tecti. D. d. & ista etiā habet quoquo modo definitionem, &c. i. declaratū est q͂ substantia, quæ est forma habet definitionē quoquo modo, et potiatur ipsam esse veram definitionem: quoniam in definitione istius substantię apparet aliud, & est subiectum: vera autem definitio, in qua non apparet aliud, non est huiusmodi definitorum. Deinde d. causam in hoc. & d. quoniam, cùm fuerit cū materia, &c. i. causa enim in hoc est, quoniam res, quæ sunt in illis, non sunt definitæ per definitiones primarum substantiarum, quæ non sunt in alijs. a aia. n. qa est existens in alio, nō hēt pfectā definitionē.

Definitio est vnū cū definito s͂m prædicationē: non qa definitio, quę ē forma, est ipsum definitū, qđ est hñs formam. Idē supra c. 21. 34. et. 36.

a Anima, quę est existens in alio, non habet perfectam definitionē. Vide causam. 8. Met. cō. 9. & 16.

Deinde

Deinde dicit. substantia enim est forma, &c. idest quoniam hæc substantia, quæ est forma in talibus rebus, et ex illo, in quo est, s. materia, erit definitio cõgregati ex eis. vt simitas, quæ definitur per concauitatem, quę est in hac definitione, quasi forma, & subiecto concauitatis, quod est nasus. & ideo accidit in talibus definitionibus dicere materiam bis. necesse est enim vt definitio cõgregati componatur ex duabus definitionibus duarum partium, ex quo sequitur materiam dici bis, vt declaratum est in principio istius tractatus.

In tota vero substãtia, vt naso simo, aut Callia, inest etiam materia. Et quod quid erat esse & vnumquodq; in quibusdam quidem idem est, vt in primis substantijs: vtpute curuitas et curuitati esse, si prima est. dico autem primã, quę non dicitur, eò q aliud in alio sit, & subiecto, vt materia Quęcunq; vero vt materia, vel vt simul cum materia sumpta sunt, non idem: neq; secũdum accidens vnum, vt Socrates & musicum. hęc enim sm accidens eadem sunt,

In substantia vero cõgregata, vt naso simo, aut Callia, nõ est materia. Et quòd illud, quod est per essentiam, & simplicia in quibusdam sunt rebus, quæ sunt eædem, sicut sunt in prima substannia, vt reflexio & essentia reflexionis, si fuerit primum. & dico primũ illud, per quod non dicitur aliud esse in alio, vt in subiecto. Omnia vero, quæ sunt sicut materia, aut sicut congregata ex materia, non sunt idem, neq; sunt vnum per accidens, vt Socrates, & musicus. qm̃ omnia ista sunt per accidens.

41 Dicit, composita vero ex materia & forma in actu, vt congregatum ex naso & concauitate, quod dicitur simitas, substantia, quæ est ex eis tanquam forma, non prædicatur de materia secundum modum, secundum quẽ quiditas rei est ipsa res in prædicatione, & sunt res existentes per se. D. exposuit hoc, & d. & simplicia in quibusdam rebus, &c. i. & res determinatæ in quibusdam vero quiditates sunt ipsæ. i. quiditates earum declarant suas essentias secundũ quid: & sunt illa, de quibus dicitur q prædicatum est substantia subiecti, vt inuenitur in primis substantijs: verbi gratia reflexio, & quiditas reflexionis. sed quia reflexio non est prima substãtia in rei veritate, quia est in alio, sed tamen quando intellectus abstrahit eam à subiecto, tunc ita habet se ad quiditatem, sicut primę substantiæ ad suas quiditates, d. si fuerit primum. Deinde exposuit primum, & d. & dico primum, &c. i. & intelligo per primam substantiam illud, quod non dicitur in subiecto: et ista sunt vniuersalia substantiarum, vt dictum est in Prædicamentis. Deide d. Omnia vero, quæ sunt sicut materia, &c. i. composita vero ex materia & forma etiam sunt illa, quæ inueniũtur in alijs essentialiter: licet quiditates eorum non declarent essentias eorum, secũdum q quiditates primarum substantiarum declarant essentias earum: quoniam cõgregatum ex duabus partibus in eis non est vnum per accidẽs, sicut est dispositio in rebus, quæ sunt vnum per accidens. verbi gratia homo musicus, & homo albus. Et intendit q differentia inter hominem & musicum & nasum concauum, quod dicitur simitas, est, quia nasus simus est vnum essentialiter, & concauitas est inseparabilis ab eo. homo autem albus non est ita: quoniam albedo non in separabilis ab eo, & ideo homo albus est vnũ per accidens. Et intendit quòd nasus diuiditur in concauum, & nõ concauũ, secundum q genus diuiditur in suas differentias essentiales: & homo non diuiditur in album & non album, nisi per accidens. albedo enim inuenitur in pluribus speciebus alijs ab homine. & differentiæ nasorum, in quibus differunt, non inueniũtur nisi in figuris, et ideo nõ est remotum vt aliquid in prędicamento qualitatis accipiatur in definitione eius, quod est in prædicamento substantiæ. & Aristote. perscrutabitur de hoc in tractatu sequenti.

Nõ est remotum vt aliqd in p̃dicamento qualitatis accipiatur in definitione eius, qđ est in p̃dicamento substãtię vide idem 8 Met. t. cõ. 6. & 4. cõ. 6. & 26. & 8 Ph. 32. & 1 de Aia. t. 6 t. Ph. cõ. 10

Caput Decimum quartum. Quo pacto ex definitionis partibus unum fiat. Vbi de definitionibus secundum diuisionem multa.

NVnc autem primo dicamus quatenus in Analyticis de definitione non est dictum. dubitatio nãq;, quæ in illis dicta est, proderit sermonibus de substãtia. Dico aũt hanc dubitationem, quare vnũ est definitum, cuius rationem definitionem esse dicimus. vt hominis animal bipes (sit nanq; eius ratio) cur igitur hoc vnum est, non autem multa, animal & bipes? Homo enim & album multa quidẽ sunt, cùm non insit alterum alteri, vnum vero cùm insit, & subiectum, vt homo, aliquid passum fuerit. tunc enim albus homo vnum fit, & est. hic vero non est alterum alterius particeps. genus etenim non videtur particeps esse differentiarum. simul nanq; cõtrariorum idem participaret. differentię nanq; cõtrariæ, quibus genus differt. Quòd si etiam participat, eadem ratio est, si differentię quidem plures sũt: vt pedestre, bipes, implume. Cur enim vnum, sed non multa sunt hæc? non enim, qa insunt: sic enim ex omnibus erit vnum. oportet autem vnum esse, quæcunq; in definitione sunt. definitio nanq; ratio quædam vna, & substantia est: quare vnius cuiuspiam oportet ipsam esse rationem. etenim substãtia vnũ quiddam & quod quid, vt dicimus, significat.

Genus nõ videtur particeps esse differentiarum.

Definitio ratio quędam, & substantia est vna.

Dicamus igitur nunc primo de definitione, cùm non sit dictum in analyticis. quæstio enim difficilis dicta in illis præcedit sermonẽ de substantia. Et dico hanc quæstionem qua de causa est vnum illud, de quo dicimus q sermo eius est definitio. vt sermo hominis animal bipes (et sit hic sermo eius) quare est vnũ, & non multa, scilicet animal, & bipes. In homine vero et albo est multum. quoniam alterum nõ est reliquum: vnum vero cùm inest, & cùm subiectum fuerit homo. tunc enim fit vnum, & est albus homo. hic autẽ alterum non est in reliquo. genus enim non existimatur congregare differentias. & si nõ, tunc idẽ congregaret contraria insimul. differentiæ enim, in qbus genus diuiditur, sunt cõtrariæ. Et etiam, si vnus sermo congregat differentias, & differẽtiæ sunt multę, verbi gratia am-

bulans, bipes, non pennatum, qūo ista sunt vnum, & non plura? Non enim sunt vnum, quia sunt in vno. quoniam secūdum hoc erit vnum ex oībus rebus. & oportet vt sint vnū omnia, quę sunt vnum numero. quoniā definitio est vnus sermo de substātia: ergo debet esse sermo vnus. substantia enim est vna, et significat rem, sicut diximus.

42 Dicit. Dicamus igitur nūc de definitione, quare significat vnum, et habet partes. hoc enim nō fuit dictū in Posterioribus analyticis. quoniam illic posuit hanc positionem, & non dedit causam. Consyderare enim de definitionibus est commune Logico et Philosopho: sed duobus modis diuersis. Logicus enim consyderat de definitionibus, secundum q̄ est instrumētum, quod inducit intellectum ad intelligere quiditates rerū: Philosophus autem, secūdum q̄ significat naturas rerum, & ideo dare causas de hoc magis est propriū huic scientiæ. causa enim in hoc est, quoniam vltima differentia data in definitionibus est differentia, quæ continet formam, per quam ens est vnū in actu, & ens in actu. differentiæ enim, quæ sunt ante vltimam differentiā, sunt existentes in definito potētia. & ideo definitū non multiplicatur per multiplicationem partium definitionis. Et cūm dixit q̄ intentio eius nunc est loqui de definitione, et dicere quæstionem, quam dimisit in Analyticis, dixit quæstio enim difficilis, &c. i. ista enim quæstio debet præcedere sermonem de substantia. ista enim quęstio est de quæstionibus, super quas fundatur scientia de quiditate substantiæ. Deinde induxit quæstionem, & dixit. Et dico hanc quęstionem, &c. i. & quęstio est, quare dicimus vnum ī re, de qua dicimus q̄ sermo, qui significat illam, est definitio. verbi gratia cūm dicimus q̄ homo est animal bipes. Deinde dicit. et sit hic sermo eius. i. & cū definitio hominis, verbi gratia est animal bipes, sit quęstio, quomodo dicimus q̄ homo est vnū, & non plura, cūm accepimus in definitione plura, s. animal & bipes. Deinde d. In homine vero & albo, &c. i. dicere vero homo albus non significat vnum: quoniā alterum istorum non est reliquum essentialiter. & ideo homo & albedo non sunt idem nisi per accidens. Deinde dicit. et cū subiectum fuerit homo, etc. i. et homo albus est vnum: quia subiectū albedinis accidit ei q̄ fuit vnum. et ideo est vnum per accidens. D. d. hic aūt, etc. i. et intendit q̄ bipes non est in aīali, sicut albū in hoīe: nec definitio dicitur esse vna hoc modo. D. d. causam in hoc. et d. genus. n. non existimatur, etc. i. vna. n. species, aut genus nō existimatur q̄ in eo inueniātur differentię contrarię, sicut inueniuntur albedo et nigredo in hoīe. D. d. Et etiam, si vnus sermo congregat differentias, etc. i. et etiā q̄ret aliq̄s, et dicet, si vnus sermo, q̄ est definitio, quę congregat multas differētias, v. g. aīatū, ambulās, bipes, q̄ existūt ī definitione hoīs, q̄uo igit̄ dr̄ in istis, q̄ sunt vnū, et nō multa? D. d. Nō. n. sunt vnū, quia sunt in vno. i. istę. n. differētiæ nō dn̄r per accidēs esse vnū, s. quia sunt in vno, sed essentialiter. qm̄, si concessērimus q̄ oīa, q̄ sunt in vno, sunt vnū essentialiter, cōtingeret q̄ totus mundus esset vnū essentialiter. oīa enim sunt in cœlo, qđ est vnū. D. d. et oportet vt sint vnū, etc. i. et oportet vt illa, q̄ sunt vnū per definitionē, sint vnū numero: quia definitio est sermo vnus, q̄ significat substātiā vnā. omne. n. qđ significat definitio, est vna substantia: ergo necesse est vt definitio sit sermo vnius, quia significat in re vnam substantiā. Et d. hoc, quia iam prædixit quomodo definitio est multa, et est vnius: et ipse d. ecōtrario, s. q̄ vna est res, q̄a hēt vnā definitionē, ad declarandum ex hoc, q̄ definitio est vna.

Cōsyderare de definitionib9 est cōe Logico, & primo Philosopho: differēter tñ, &c.

Differentiæ, quæ sūt ante vltimā differētiam, sunt existentes in definito ī potentia. cōsist cō sequenti. & . 8. Meta. tex. cō. 6.

Si oīa, quæ sunt in vno, sunt vnū essētialiter, totus mundus esset vnum essentialiter.

Oportet autem primo consyderare de his, quæ s̄m diuisiones sunt, definitionibus. Nihil enim aliud in definitione est, nisi quod primū dicitur, genus, & differentię, cętera vero genera sunt, & ipsum primum, & post hoc, quę cōprehenduntur differentiæ. vtputa ipsum primum, est animal: consequens vero, animal bipes, & rursus animal bipes implume. Similiter etiā si p̄ plura dicat. & oīno nihil differt per multa, an p̄ pauca dicat. neq̄ vtiq̄ p̄ pauciora q̄ duo. duoꝝ vero hoc q̄dem genus, hoc vero differētia. vtputa huius aīal bipes, animal quidem genus, differētia vero alterum. Si igitur genus simpliciter non est præter eas, quæ vt generis species sunt, aut si est quidem, sed tanquam materia est (vox nanq̄ genus & materia, differentiæ aūt species, & elementa quoq̄ ex hac faciunt) manifestum est q̄ definitio est ex differentijs ratio. At vero oportet etiam diuidi differentia differentiam. vtputa animalis differentia est pedes habere, rursus aīalis pedes habentis differētiam scire oportet, prout pedes habet. quare non est dicēdum pedes habentis aliud plumiferū, aliud implume, si bene dicatur (verum quia nō potest, faciet hoc) sed si aliud fissos, aliud nō fissos pedes habēs. hæ enim pedis differentię sunt. fissio nanq̄ pedum aliqua peditas est. & sic semper procedi vult, donec ad indifferentia deueniatur. tum autem tot pedis species erunt, quot differētię, & pedes habentia animalia ęqualia differentijs. Si igitur hæc ita se habeāt, manifestum est q̄ vltima differentia, rei substātia erit, & definitio. siqdem nō oportet crebro eadem in definitionibus dicere: superfluū nāq̄ est. Accidit autem hoc. cū enim aīal pedes habens, bipes dicat, nihil aliud dixit, nisi aīal pedes habens, duos pedes habens. & si hoc propria diuisione diuidat, crebro & ęqualiter, ac differentias dicet. Si igitur differentię differentia fiat, vna, quę vltima est, erit species et substantia. Si aūt s̄m accidens, vt si diuidat habētis pedes, aliud albū, aliud nigrū, tot quot sunt sectiones. Quare manifestum est q̄ definitio est ratio, quę ex differentijs est, & ex harum vltima secūdum rectum. Patet autem hoc, siquis transponat tales definitiones, vtputa hominis, dicens animal bipes, habēs pedes. superfluum enim est habens pedes, dicto bipede. ordo vero non est in substantia. quo nanque modo intelligere oportet, hoc quidem prius, illud vero posterius? De his igitur definitionibus, quæ secundum diuisiones fiunt, quales quædā sunt, hactenus dicta sint.

Sed perscrutandum primo de definitionibus, quæ sunt secundum diuisionem. Nihil

enim

enim est aliud in definitione præter genus, quod dicitur primum & differentia. alia vero sunt genera, vt primum, & differentiæ quæ existunt cum eo. vt primum animal, quod recipit animal bipes, & etiam animal bipes, non pennatum. Et similiter etiam est si dicitur per plura. & vniuersaliter nõ est diuersitas, siue dicatur per multa, siue per pauca. ergo non est diuersitas inter illa, quæ dicuntur per pauca, aut illa quæ dicuntur per duo, cùm dicuntur per duo. genus vero sicut est illud, q̃d est animal, & animal est genus, & illud differentia albedo & nigredo. Aut non erit genus modo simplici aliud à forma, quæ est sicut forma generis, aut ẽris, hoc est sicut materia. sonus autem est genus & materia, differentiæ autẽ faciunt formas & litteras ex sono. manifestum est igitur quòd definitio est sermo ex differentijs. Sed oportet diuidere differentias differentiæ. & oportet diuidere animal habens pedes secundum ꝙ est bipes, & non oportet dicere ꝙ bipes quoddam est pennatũ, et quoddam non pennatum, si intendit bonus sermo (quoniam hæc non sunt nisi in non posse diuisionis) et oportet vt diuisio bipedis sit talis, bipedis, aliud est scissorum pedum, & aliud non scissorum. istæ enim sunt differentiæ pedum. quoniam scissura pedum est aliqua dispositio propria. & sic procedat semper, donec perueniatur ad diuersa. tunc igitur erit diuisio pedis secundùm differentiarum numerum, & erunt animalia bipedia æqualia numero differentijs. Ergo manifestum est quòd vltima differentia erit substantia solius rei. et nõ oportet dicere hos sermones i definitionibus multotiens: quoniam hoc est superfluum in operatione. Et hoc accidit. quoniam cùm dicetur animal bipes, de quo prædicantur duo pedes, nullus dicitur animal præter animal habẽs duos pedes. & si diuisit diuisione propria, tunc dicet multotiens secundum numerum differentiarum. Et, si fuerit differentia differentiæ, tunc vltimum additum erit forma, & substantia. Et, si diuiserit per accidẽs, verbi gratia si bipes quoddam est album, & quoddam nigrum, tunc erit secundum numerum diuisionum. Cũ ergo declaratũ est ꝙ definitio est sermo, qui est ex differẽtijs, et ex suis partibus etiam, tũc erit manifestũ ꝙ, si aliqs mutauerit definitiones tales, vt est definitio hoîs, & dixerit ipsum esse aîal bipes, de quo p̃dicãtur duo pedes, ꝙ hoc verbũ, de quo p̃dicantur duo pedes, est superfluũ. cũ.n. dicetur bipes, non erit ordo in substãtia. q̃m, q̃uo ẽ intelligẽdum ꝙ q̃dã ẽ ante, & q̃dã post. Iste igiẽ sermo primus est in definitionibus, quæ sunt sm diuisionem.

Cùm quæsiuit quomodo definitio est vna & habet multas partes, & quomodo definitum est vnum, & definitio habet multas partes, vult ponere principiũ perscrutationis de hoc à definitionibus, quæ sunt sm diuisionẽ, vt ei appareat solutio quæstionis. Et d. Sed perscrutandum primo, &c. i. sed primo perscrutandum est de definitionibus, quæ sunt per veram diuisionẽ. Apparet enim ex definitionibus, quæ sunt per veram diuisionem, ꝙ non continẽt nisi duo, s. genus propinquum & differentiam essentialem illi generi. & vocat genus propinquum primum: quia in definitione ponitur primum. Deinde dicit. alia vero, &cæ. i. illa autem, quæ sunt post primum genus, s. genera, & differentiæ illorum generũ, sunt in suo esse de natura eius, quod significat primum genus præter differentiam æqualem definito. Deinde d. vt primum animal, quod recipit, &c. i. vt animal, quod primo diuiditur in animal bipes & multipes: deinde bipes diuiditur in pennatum & non pennatum. omnia enim ista sunt tanquã genus. D. d. Et similiter etiam est, si dicitur per plura. i. & similiter contingit in definitionibus, quæ continent differentias multas, quoniam non est differentia inter multitudinẽ differentiarum in hoc, et paucitatẽ in hoc, ꝙ sunt quasi genus. & hoc intendebat, cùm d. & vniuersaliter non est diuersitas, &c. i. & diuersitas non est inter definitiones in hoc, ꝙ sunt quasi primum genus. & secundũ hoc definitiones erunt compositæ necessariò ex duabus naturis, s. ex genere & differentia: siue sint in ea multæ differentiæ, siue genus & differentia tantum. quoniam illa, quæ sunt inter primum genus & vltimam differentiam, sunt quasi genus. & hoc intẽdebat cùm dixit, aut per illa, quæ dicuntur per duo. i. & per genus & differẽtiam tantum. Deinde dicit. genus vero, &c. i. sumitur igitur ꝙ omnes definitiones componuntur ex duabus naturis, s. genere & differentia. Deinde dicit post. Aut non erit genus modo simplici, &c. i. et, cùm sit declaratum ꝙ omnis definitio componitur ex genere & differentia, & genus componitur ex forma & materia, aut genus, quod dicitur simpliciter, nõ sit aliud à forma subiecti, formæ autem erit forma & subiectũ, & quomodocunq; fuerit erit simile materiæ. Et forte intelligit per genus, quod est vnum ex materia & forma, aut habet hoc nomen ex parte formæ, aut materiæ. & quomodocũq; fuerit, simile est materiæ. Et intendebat per hoc, ꝙ genus in re non existit in actu sicut materia, & ꝙ illud, quod est in actu, est vltima differentia: quia genera [a] diuersantur. quędã enim magis assimilãtur formæ, & quędam magis materiæ. Deinde dedit exemplum, & d. sonus autem est genus, & materia. i. & genus, quod quadammodo est genus, & quodammodo est materia, est sonus. sonus enim quodãmodo assimilatur materiæ, quia est propinquius materiæ literarũ & quodammodo assimilatur formæ, quæ prædicatur de literis secũdum quid. [b] Et materia non prędicatur de re nomine principali. Deinde d. differentiæ autẽ, &c. i. potest intelligi, differentiæ autem percussionũ faciũt formam literarum ex sono. videtur enim ꝙ intẽdit hic per formas literarum syllabas prolatas, & per literas elementa. Et forte intendit, differentię autem acceptę in definitionibus literarum, sunt illa, quæ faciunt formas literarum, & literas esse ex sono, i. faciunt eas esse ex natura soni. Et intendebat declarare modũ, sm quẽ genus hoc est materia. Et forte differentia inter sonum in hoc, ꝙ est materia literarum, & inter cuprum i hoc, ꝙ est materia idoli est, quia sonus non denudatur à forma & percutiente, s. ex aliquo simili syllabæ longæ & breuis. & cuprũ denudatur à forma & figura omnino: & ideo cuprum est materia pura, & sonus non est materia pura literarum: sed est similis materiæ secundum 43

Illa, quę sunt inter primum genus et vltimã differentiã, sunt quasi genus. Idem cõ. p̃cedẽti.

Genus in re nõ est in actu sicut materia Vide. 1. Meta. c. 17 et. 8. Met. 5. et. 6. & . 12. Met. 14. et. 5. Me. t. c. 13. et. 10. Met. 24.

a Genera diuersantur, quędam magis assimilantur formę, & quędã magis materiæ.

b Materia nõ p̃dicatur de re nõîe principali. Vide idẽ supra cõ. 33. et quę ibi

Genus apud Arist. est forma vlis, & differētia est forma pticularis. idē.1. Met. cō.17. &.8.Met.c.6.&.2.Phy. cō. vltimo.

q̄ recipit literas: et est similis generi, sm̄ q̄ nō est extra modos sonorū. Et cùm compleuit hoc, & d. manifestū est igitur q̄ definitio est sermo ex differentijs. i. &, cùm declaratum est ex quibus componuntur definitiones, manifestum est q̄ definitio est sermo cōpositus ex differentijs, & non dixit ex differentijs et genere: quia genus apud ipsum est forma vniuersalis: & differentia est particularis. Et, cùm narrauit ea, ex quibus componūtur definitiōes, incœpit declarare q̄ diuisio est, quę largitur tales sermones, et d. Sed oportet diuidere differētias differentiæ, &c. i. sed oportet ponere diuisionem essentialem, & primam generis diuisionem, s. qua primo diuidatur genus in primam differētiam, & suam oppositam, deinde illam differentiam in suam primam differentiam, non vt primo diuidatur genus in differētiam suæ differentię. verbi gratia animal habens pedes. quoniā primo debet diuidi I suas primas differentias, v. g. in bipes & multipes. deinde bipes diuidatur per differentias essentiales et, per quas diuiditur prima diuisione: sicut genus diuiditur in suas primas differentias. & sic fiat semper, donec perueniatur ad illud cōgregatum ex differentijs æquale definito. D. d. & oportet, &c. i. & ideo oportet vt animal habens pedes diuidatur sm̄ q̄ est bipes, & non diuidatur in pennatum & non pennatum. et hoc intendebat, cùm d. non oportet dicere q̄ quoddam bipes est pennatum, & quoddam non pennatum. qui enim hoc facit, nō bene potest diuidere, sed intendit bonam diuisionem essentialem, quæ largitur definitionem essentialiter. Deinde narrauit quæ diuisionum est essentialis isti differentiæ, & d. & oportet vt diuisio bipedis, &c. i. et intendit per scissum pede hominem: & intendit per propriam dispositionem formā propriam. pedisissum enim est vnum eorum, per quæ perficitur actio pedis in quibusdam animalibus. D. d. & sic procedatur semper. i. diuidens semper debet tenere istum modum in diuisione differētiarum, donec perueniat ad illa, quæ sunt diuersa secundum indiuiduum, s. vltimas species. Deinde dicit. tunc igitur erit diuisio pedis, &c. i. & talis diuisio est, in qua numerus specierū bipedis est secūdum numerum vltimarum differentiarum, ad quas peruenit diuidens. Deinde dicit. Ergo manifestum est, &c. i. &, cùm diuisio peruenit ad differentias, quarum numerus est secundum numerum specierum bipedis, manifestum est q̄ vltima differētia est ex specie, quæ est substantia illius speciei solius, & sola definitio eius & quòd illud, quod est ante, non est substantia propria ei, neq; aliquid existens extra animam in actu. Quoniam, cū illud, per quod inuenitur species in actu, sit vnum, manifestum est q̄ illud, quod significat definitio, est vnum, & q̄ definitio est vna. quoniā in ea non est aliquid in actu nisi vnū, & multitudo, quę est in ea, est in potentia. & cùm ita sit, dissoluetur quæstio. Et cùm d. q̄, qui diuidit hac diuisione non dimisit aliquid de substantia definiti, et d. q̄ qui obuiat isti modo non intelligit substantiam definiti, d. etiam q̄, si iterauerit eandem differentiam, errabit, ac si diminuerit. & d. & non oportet dicere istos sermones, &c. i. & hoc est præceptum definitionis. Deinde induxit exemplū, in quo accidit hoc in suo idiomate, & dixit. Et hoc accidit, &c. i. qm̄, cū dixerimus I definitione hoīs q̄ est animal bipes, de quo p̄dicātur duo pedes, tūc significatio huius nominis bipes est sicut significatio istorum aliorum vocabulorum, de quo prædicantur duo pedes. & ideo d. non dicitur aliud animal præter animal habens duos pedes, i. q̄ nihil aliud d. nisi q̄ est animal habens duos pedes: quod est nugatio. Deinde dicit, et si diuisit diuisione propria, etc. i. et, cùm diuidēs diuiserit rem per suas differentias proprias, et vsus fuerit hac additione, tunc numerus iterationis rei eiusdem erit secūdum numerum differētiarum, quas induxit in illā definitione. sed talis iteratio non vsitatur in idiomate nostro. D. d. Et si fuerit differentia differētiæ, etc. i. necesse est, si diuiserit differentiam per differentiā essentialē, et illā per aliam, et non iterauerit neq; diminuerit, tunc vltima differentia erit forma, et substantia illius speciei definitæ, et erit vnum necessario. Deinde dicit. Et si diuiserit per accidens, etc. i. et si diuiserit differentiam diuisione accidentali, v. g. bipes in album & nigrū, & istas differentias accidentales, & illas accidentales in accidētales, tunc istæ differentiæ erunt infinitæ, & infinitum non largitur scientiam. Deinde dicit. Cùm ergo declaratum est, &c. i. declaratum est ergo q̄ definitio est sermo compositus ex differentijs, & q̄ definitum est ens per differentiam vltimam: & hoc manifestum est vtendo vera definitione. et hoc posito erit manifestum q̄, si aliquis addiderit in definitionibus aliquam differentiā iteratam per aliam dictionem, q̄ nugabitur: vt dicatur in definitione hominis q̄ est animal bipes, de quo prædicantur duo pedes. ista enim differentia est superflua. Deinde dedit causam in hoc, & d. cùm enim dicitur bipes, &c. i. & causa in hoc errore est, quia posuimus q̄ bipes non significat substantiam similem substantiæ, quam significat illud, de quo prædicantur duo pedes, ita quòd quoddam ponatur ordinatum ante quoddā: sicut debent poni partes definitionum, cùm isti duo sermones significent idem. Deinde dicit. Iste igitur sermo primus, &c. i. hic igitur est primum eorum, quæ debēt dici in definitionibus, quas largitur diuisio. & sciendo naturā istarum diuisionū dissoluetur quęstio p̄dicta.

Infinitū non largitur sciētiā. Idem. 1. Phy. 35.

Caput Decimum quintum. Vniuersalia substantias non esse. Ad hoc autem dubitationem sequi, nullius rei esse definitionem.

CVm autem de substantia consyderatio sit, rursus redeamus. Dicitur autem, sicuti subiectum substantia esse, & quod quid erat esse, & quod ex his, & vniuersale. De duobus itaq; dictū est. etenim de ipso qd erat esse, & de subiecto, q̄ dupliciter subijcitur, aut qd' qd existens, vt aial passionibus: aut, vt materia actui.

Substātia dicitur quatuor modis.

Et cùm perscrutatio sit de substantia, reuertamur etiam. Quoniam quemadmodum subiectum dicitur esse substantia, & quid est per essentiam, ita & istud, quod est ex eis, & totū. Et dictum est de duobus. dictū est enim quod est per essentiam, & dictum est de subiecto. quoniā est subiectum duobus modis: aut est hoc, sicut animal est subiectum passionum: aut sicut materia.

Cùm in hac perscrutatione quærat de principijs primarum substantiarum, quæ non sunt in subiecto, neq; de subiecto, sed cōpositarū ex materia et forma, & est manifestū materiā esse substātiā, īcipit p̄scrutari de forma vtrū sit substātia, aut nō. & posuit principiū p̄scrutationis de hoc de eis, quæ significant definitiones. Cū igit̄ declarauit q̄ illa, quæ significant definitiones, sunt substantiæ rerum, & definitiones componūtur ex vniuersalibus, quæ prædicantur de particularibus, incipit perscrutari de vniuersalibus vtrum sint substātiæ rerū aut non, sed tm̄ sunt substantiæ particularia, de quibus prædicantur illa vniuersalia. & hoc est necessarium in declarādo [a] quòd formæ indiuiduorum substantię sunt substantię: & quòd in indiuiduo non est substantia, nisi materia & forma particularis, ex quibus cōponitur. 44

a In Idiuiduo nō est substātia, nisi materia & forma particularis, ex qbus cōponitur. Opposit. c. Meta. cō. 9. Vide cōtra. Zim.

Et d.

sub̄tia { Materia / forma / cōpositū

Et d. Et, cùm perscrutatio sit de substātia, &c. i. & cùm perscrutatio sit de formis substātiarum, vtrū sint substantiæ, aut non: & iam prædiximus ꝙ substantia dicit famose quatuor modis: dr̄. n. de subiecto ꝙ est duobus modis, quorum vnus est materia, & alius congregatum ex materia & forma, & de eis, quæ significant definitiones, quę dant quiditates rerum, & de toto. &, cùm est manifestum ꝙ subiectum est substātia, & fuit declaratum ꝙ quiditates rerū sunt substantię aut non, dicendum est de vniuersalibus, vtrum sint substantię, aut non. Et d. hoc, quia post perscrutationem de istis rebus declarabitur ꝙ substantia, quam significat definitio, est forma rerū particularium. D. d. Et dictum est de duobus. & d. hoc, quia ī hoc tractatu est dictum de substantia, quę est quiditas. & etiam dictum est subiectum esse substantiam. et intendit per subiectū passionū indiuiduū substantiæ, & p passiones accidentia.

Videtur autem etiam vniuersale causa quibusdam esse maxime, ac esse principium ipsum vniuersale. quare de hoc etiā tractemus. Videtur nanq; impossibile substantiam esse quodcunq; eorum, quæ vniuersaliter dicuntur. Prima nanq; substantia vniuscuiusq;, quę propria cuiusque est, quæ alij non inest. vniuersale vero commune. hoc enim dicit̄ vniuersale, quod pluribus natura aptū est inesse. Cuius igitur hoc erit substantia? aut enim omnium, aut nullius. omnium vero non est possibile. vnius autem si erit, cętera quoque hoc erunt. quorum enim substantia vna, & quod quid erat esse vnum, ipsa quoq; vnum sunt.

Vle ē, quod pluribus natura aptū ē inesse. Idē infra t. c. 57.

Et existimatur etiam ꝙ vniuersale est causa etiam rerū, & ꝙ magis, qm̄ vniuersalia sunt primę causę magis rerum. reuertamur igitur ad hoc dicendū. Videtur enim ꝙ est impoſſe vt substantia alicuius sit, quæ dicunt̄ vniuersalia. Substantia. n. prima, quæ est cuiuslibet, est ppria cuiuslibet, & nō est alterius. vniuersale autem est cōmune. non. n. dicitur vniuersale, nisi illud, quod vniuersaliter est plurium rerum. Quorꝫ igitur erit ista substantia? qm̄ aut erit omniū rerum: aut si fuerit vnius rei, erunt alia illius rei. illa enim, quorum substātia est vna, & quid est per essentiam, erit eis vnum, cùm sit vnum per substantiam.

45 Dixit. Et existimatur etiā ꝙ vniuersale, &c. i. quia existimatur ꝙ vniuersale est causa rerū magis q̄ causę particulares, & est prima causa causarum particularium: & causę substātiarum existimantur esse substātiæ: perscrutandum est vtrū vniuersale possit esse substantia, aut non. Et d. reuertamur igitur, qm̄ locutus fuit in hoc, ꝙ vniuersalia non sunt causæ agentes particularia, sed hic quærit vtrum sint causæ formales. D. d. Videtur. n. ꝙ est impossibile, &c. i. dicamus igit̄ ꝙ impossibile est vt aliquid eorum, quę dicunt̄ vniuersalia, sit substantia alicuius rei, et si declararent substātias rerum. D. d. rationem super hoc, ꝙ vniuersale non est pars substantiæ alicuius entium, & dixit Substantia. n. prima, &c. i. & vniuersale non est pars substantiæ alicuius eorum, quę sunt substantiæ existentes per se: quia substantia cuiuslibet rei demonstratæ est ei propria: vniuersale autem est commune pluribus: ergo vniuersale nō est substantia propria. D. d. Quorum igitur est ista substantia? &c. i. & si fuerit substantia omnium rerum, erit substantia vnicuiq; eorum. ergo si fuerit substantia vni, & cuilibet. D. d. causam in hoc, & dixit. illa enim, quorum substantia est vna. i. & cùm omnia indiuidua cōueniunt in vna substantia numero, ergo sunt vnum numero. Et forte intēdit ꝙ omnia erunt vnum specie, si dixerimus hoc esse aliquē sermonem vniuersalem continentem ipsa, quæ sit substantia eorum, v. g. ens, qm̄ tunc omnia erunt vnū s̄m definitionem: & quę sunt vnum s̄m definitionem, sunt vnum s̄m speciem. Et forte intendit vtrunq;.

Item substantia dicitur, quod non de subiecto. vniuersale vero de subiecto aliquo dicit̄ semper. Sed vtrum ita quidem non contingit, vt quod quid erat eē: in ipso autem inest, vtputa animal ī homine, & equo. patet igitur ꝙ erit aliqua eius ratio. differt autem nihil, si non omnium ratio est eorum, quæ in substantia sunt. etenim nihil minus hoc erit substantia alicuius, vt homo hominis, in quo existit. quare iterum idem accidit. erit enim substantia illius substantia, vt animal speciei, in qua vt proprium existit.

Et substātia nō dicitur de aliquo subiecto. vniuersale autem dicitur de aliquo subiecto. Et si ita sit, impossibile est vt nō sit sicut illud, quod est per essentiam, sed est in hoc vt animal i equo, & homine. ergo declaratum est ꝙ habet aliquem sermonem. & in hoc non est diuersitas. et si non fuerit sermo omnium eorum, quę sunt in substantia etiā. & si non fuerit, hec est aliqua substantia nō minus. vt homo hominis, i quo est. ergo accidit hoc idem, vt aīal, in quo est. dispositio, quasi proprium.

Idest, vniuersale autem substantiale est illud, quod predicatur de aliquo s̄m quid, & substantia in rei veritate est illud, quod nō prædicatur de aliquo oīno. & cùm ita sit, tunc uniuersale non significat substantiam, nisi substantiam, quam significat pars, sicut animal significat de substantia equi & hominis, s. naturam communem, & non propriam. D. d. ergo declaratum est ꝙ habet aliquem, &c. i. ergo declaratum est ꝙ substantia, quam significat vniuersale, habet aliquam definitionem: ergo definitiones, quæ componuntur ex vniuersalibus, non sunt partes substātiarum sensibilium. Quoniam substantię sensibiles non diuersantur in suis substātijs, qn̄ definiunt̄, & qn̄ non definiunt̄, s. qm̄ sunt substantiæ, licet non definiantur, etiam minus q̄ quando definiuntur. sicut est dispositio in visibilibus. quoniam ipsa non sunt minus visibilia, qn̄ videntur, q̄ qn̄ non videntur. D. d. ergo accidit hoc idem, &c. i. ergo definitiones vniuersalium habebunt aliquam dispositionem substantiarum existentium extra animam, & qualitatē accidentem eis. vt animal, quod est vl'e aīali proprio, s. demonstrato in vnoquoque animali. 46

Visibilia nō sī minꝰ visibilia, qn̄ uidētur, q̄ qn̄ nō videntur.

Vl'ia hn̄t aliquā dispōnē dispōnū substātiarū existentiū extra aīam, & qualitatem accidentem eis.

Itē impossibile, ac inconueniens est ipsum quid & substantiam esse, si ex aliquibus non ex substantijs, nec ex ipso quid, sed ex quali. Prius nanq; non substantia, & quale erit, q̄ substātia, et quod quid: quod impossibile est. nec ratione enim, nec tēpore, nec generatio-

ne possibile

ne possibile est passiones priores substantia esse. essent nanq; separabiles.

Et etiam ex rebus, quę sunt, impossibile, & nō bonum vt sit substantia, & si est ex rebus, vt non sit ex substantijs, neq; ex isto, quod est hoc demonstratū, sed ex qualitate. Erit enim ex non substantia substantia, & qualitas ante substantiā: quod est impossibile. impossibile enim est, neq; sm definitionem, neq; secundum tempus, neq; secundum generationem passiones esse ante substantiam.

47 Idest, & cùm sit declaratum ꝙ vniuersalia intellecta sunt dispositio dispositionum substantiarum, impossibile est vt ista sint partes substantiarum existentes per se. impossibile.n. est, & turpe, si posuerimus substantiā compositam, vt non sit composita ex substātijs, sed ex qualitatibus. D.d. impossibile, quod sequit̃ ex hoc, & dixit. Erit.n. ex non substantia, &c.i. contingunt.n. huic positioni multa impossibilia, s. ꝙ substantia sit ex non substantia: & vt qualitas præcedat substātiam: quod est impossibile. impossibile.n. est qualitatē præcedere substātiam, neq; sm definitionē, neq; sm tempus, neq; sm generationem: et vl'r impossibile est vt passiones existentes in substantia præcedant substantiam.

Impossi ē q̃litatē p̄cedere subām, neq; sm definitionē: neq; sm tp̄s, neq; sm gn̄ationem. cō̄tr̃ supra c. cō. 4. & 1. Ph. 14. Vidē quō hoc sit intelligendum primo ca. de subā orbis.

Item Socrati substantiæ inerit substantia: quare duobus erit substantia. Et omnino, si homo, & quęcunq; ita dicuntur, substātia est, accidit nihil eorum, quę in ratione sunt, alicuius substantiā esse, nec sine ipsis existere, nec in alio. dico autem vtputa nō esse aliquid animal præter aliqua, nec vllum aliud eorū, quæ in ratione sunt. Ex his itaq;, considerantibus patet nihil eorum, quę vniuersaliter existunt, substantiā esse: nihilq; eorū, quę cōiter prædicant, quod quid, sed tale significare. Quòd si non, & alia multa accidunt, ac tertius homo.

Et etiam in Socrate est substantia, cùm sit substantia. ergo erit substātia duobus. Et vniuersaliter accidit, si homo est substātia, & omnia, quæ dicuntur hoc modo, vt nullum eorū sit aliquid separatum. v.g. vt non sit animal aliquod aliud à particularibus, neq; aliud aliorum, quæ sunt ex vniuersalibus omnino. Ex istis igitur declarabitur consideranti ꝙ nullū eorum, quæ sunt vniuersalia, est substātia: & quòd nullum eorum, quæ prædicantur communiter, significat hoc, sed tale. Et si non, accidunt plura alia, & tertius homo.

48 Idest. si vniuersale est substantia existens in indiuiduo demonstrato, & est substantia addita substantiæ, per quam indiuiduum demonstratum est indiuiduum substantiæ: & sic erunt in indiuiduo duæ substātiæ. & quomodo erit hoc. D.d. Et vniuersaliter accidit, si homo est substantia, &c. Forte intelligit. qm̄ substantię, quæ sunt existētes p se: & vniuersale est in capitulo ad aliquid: ergo vniuersale non est substantia separata omnino. separata.n. sunt de genere rerum existentium per se, & non de genere relatiuorum. & sm hoc nō erit hęc substantia nisi substantia particularis exn̄s per se, aut in materia, aut non in materia. D.d. neq; aliud aliorū, quæ sunt in vniuersalibus, &c.i. neq; vl'e,

Vl'e ē i cap. ad aliqd. & entia separata sū de gn̄e rerū p se existētiū. vide idem infra c. 57.

quod est vniuersalius eorum, quæ sunt rerum sensibilium, neq; aliud generum collocatorum sub hoc vniuersali, quorum proportio ad illud est sicut proportio particularium ad vniuersale, quod est magis particulare eorum, quę inueniuntur in eodem genere. D.d. Ex istis igitur declarabitur, &c.i. qm̄ nullum vniuersalium prædicabilium sm quid de re demonstrata significat ea sm ꝙ est demōstrata & indiuidua, sed sm ꝙ in ea est natura similis naturę, quæ est in quolibet indiuiduorum illius vniuersalis, s. natura communis præter naturam propriā vnicuiq; eorū. D.d. accidūt.n. &c.i. contingunt enim huic sermoni multa impossibilia alia à prædictis. Contingit.n. vt sit hic homo tertius. qm̄, si ex homine intellecto, & ex homine sensibili sit vnum congregatum, continget vt cōgregatum sit homo tertius: & vl'r oīs natura congregata ex duabus naturis cōuenientibus, necesse est vt sit de natura cōponentiū.

Vl'e, quod p̄dicat̃ i quid de re, nō significat eā vt ē īdiuidua, sed vt ē in ea natura siłis naturæ, quę est ī quolibet īdiuiduorū. Vide. 12. Met. cō. 4.

Vl'r oīs natura congregata ex duabus naturis conuenientibus necesse ē vt sit de natura componentium.

Item sic quoq; patet. Impossibile.n. est substantiam ex substantijs esse, quæ sic insunt, vt actu. quæ enim duo sic actu sunt, nunquam vnum actu sunt, sed si potentia duo sunt, erūt vnum: vt duplum ex duobus dimidijs potentia. actus nanq; separat. Quare, si substantia vnum, non erit ex substantijs inexistentibus, & secundum hunc modum, quem rectè Democritus dicit. impossibile.n. ait esse ex duobus vnum, aut ex vno duo fieri. magnitudines nāq; indiuisibiles substantias facit. Patet igitur ꝙ similr̃ & de numero se habebit, si numerus quidem compositio vnitatum est, vt à quibusdam dicitur. aut enim non est vnum, dualitas, aut non inest in ea vnitas actu.

Actus separat.

Et etiam hoc est manifestum hoc modo. Impossibile.n. est vt substantia sit ex substantijs, cùm sint vnum, sicut illa, quę sunt ī actu. duo enim, quæ sunt in actu secundum hunc modum, non erunt in aliqua hora vnum in actu, sed si fuerint duo in potentia, erunt vnū, sicut est duplex ex duobus ī potētia. actus.n. diuidit. Ergo substantia non est vnum ex substantijs, quę sunt idem in actu. Et sm hūc modum dixit Democritus sermonem verū. dixit enim ꝙ impossibile est vnū esse ex duobus, & duo esse ex vno. tunc enim essent substantiæ magnitudinum indiuisibilium. Et est, manifestum ꝙ similiter erit i numero etiam. & si ista sunt vnitates, sicut quidam dicunt, duo, aut illa, in quibus non est vnitas in actu.

Idest. Et manifestum est alio modo declarationis ꝙ īpossibile est vt vna substātia actu sit ex duabus substantijs in actu. & intendebat ꝙ hoc sequitur, si vniuersale est pars substantiæ indiuidui demonstrati præter substantiam ei propriam. D.d. duo enim, quæ sunt in actu, &c.i. & causa in hoc est, quia impossibile est ꝙ duo in actu sint, ex quibus in aliqua hora fiat vnum in actu existentibus eisdem duobus in actu in eo. D.d. sed, si fuerint duo potentia, &c.i. illud, quod est possibile, s. vt vnum in actu sit compositum ex duobus existentibus in ipso in potentia: vt linea, quæ est vna in actu, & duplex duabus medietatibus, quę est in potentia medietas nō in actu. D.d. actus.n. diuidit, &c.i. & causa in hoc est, quia actus facit additum esse diuisum, 49

& duo,

& duo. & ideo impossibile est vt vnum sit ex duobus in actu. vnum enim est continuum, & actus est discretum. D.d. Ergo substãtia, &c. i. igitur declaratum est ꝙ substantia eius non est vnum, cùm est composita ex duabus substantijs existentibus in actu. D. induxit Democritum testem, & d. Et ſm hunc modum d. Democritus, &c. i. et intendit ꝙ Democritus concedebat impossibile esse vnam substantiam componi ex duabus substantijs. D.d. causam in hoc, ꝙ sermo eius in hoc est verus, et est quia ipse opinabatur ꝙ entia composita sunt composita ex corporibus idiuisibilibus, & non dicebat mixtionẽ, per quã dicimus possibile eẽ vt ex pluribus substantijs fiat vna substantia, & opinabatur in substantijs naturalibus esse eas vnum in genere, non in actu, & negabat naturam continui. Et, quia similiter contingit hoc eis, qui componunt entia ex numeris, d. Et est manifestũ ꝙ simil'r est in numero, &c. i. & est similiter manifestum ꝙ similiter contingit dicentibus ꝙ substantiæ demonstratæ sunt cõpositæ ex numeris, s. quæ sunt vnum ſm continuationem. Et, cùm dixit. & si ista sunt vnitates, innuit entia. i. si ista entia, sicut quidam dicunt, sunt composita ex vnitatibus. D. induxit illud, ex quo fingunt entia componi, & d. sicut quidam dicunt, &c. i. sicut fingunt quidam ꝙ numerus eorum, ex quibus componitur natura entium, in quibus non est vnitas in actu, est duo. Et innuebat per hoc ꝙ cõtingit etiam istis hominibus, aut dicere ꝙ entia, quæ sunt secundũ genus, non sunt vnum in actu: aut dicere quòd vnitates, ex quibus componuntur, non sunt vnitates in actu: & sic contingit eis vt numeri admisceantur: & tunc generabitur ex eis vnum in actu: quod est impossibile.

Habet autem quod accidit dubitationem. Si enim nec ex vniuersalibus possibile est vllam substantiam esse, propterea quod tale, & non quod quid significant, nec ex substantijs actu contingit vllam substantiam esse compositam, quicquã incõpositum erit profecto omnis substantia. quare neq; ratio vllius substantiæ erit. At cunctis vr̃, et iam dictum est, aut solius substantię, aut maxime definitionẽ esse: nunc vero nec huius: nullius igitur definitio erit. An quodã modo quidẽ erit, quodã modo vero non. manifestum autem quod dicitur magis erit ex posterioribus.

Et in hoc, qd' accidit ex hoc, est error. Qm̃, si est impossibile, vt sit substantia omnino de substantijs in actu, ergo nulla compositio est alicuius substantiæ. Sed omnes existimant ex prędictis. quoniam definitio, aut est substantia tantum, aut est ei magis: sed secundum illud quod est nunc, definitio non est substantię, nec alterius rei omnino. Nisi dicatur quòd quodam mõ est definitio, et quodam mõ nõ. & iste sermo erit de dẽfinitionibus dictis post. *a. i. sermonibus.*

50 Dixit. Sed accidit quęstio in eo, quod dictum fuit, s. ꝙ impossibile est ꝙ vna substantia sit ex pluribus substantijs in actu. qm̃, si ita sit, existimatur ꝙ omnes substantiæ essent simplices, & ꝙ nulla substantia sit composita. D.d. Sed omnes existimant, &c. i. sed oẽs existimant ꝙ substantiæ sint compositę, ex hoc, ꝙ concedunt ꝙ definitiones significant compositum, & ꝙ definitiones aut sunt substantiarum tantum, aut magis. D.d. sed ſm illud, quod dictum est nunc, &c. i. & ſm ꝙ sequitur ex primo sermone, s. qm̃ substantiæ non componuntur, nulla substantia habebit definitionem, nisi dicatur ꝙ quodam modo compositionis erunt definitiones, & quodã modo nõ. D.d. & iste ſmo, &c. i. & post declarabitur cuius modi compositorum sunt definitiones, & cuius modi non. Et intendit ꝙ definitiones significant plures substantias in potẽtia, & vnã in actu. & hoc iam declarauit. sed vult cõplere perscrutationem de illo post, & sunt composita ex partibus, quæ sunt secundum quantitatem. *Supra t. cõ. 41.*

Caput Decimum sextum. Quæ sequuntur incommoda aduersus asserentes ideas substantias esse, & separatas, & ipsas ex genere & differentijs constare.

EX his autem ipsis id etiam patet, quod accidit illis, qui ideas pariter substantias, & separatas esse dicunt: & pariter ex genere & differentijs faciunt formam. Si enim formę & animal in hoie sunt, & equo, aut vnum & idẽ numero sunt, aut alterũ. ratione nanq; patet quòd vnum. eandẽ enim exhibebit rationem, qui dicit in vtroq;. Si itaq; aliquis homo est ipsum per se quod quid, & separatũ, necesse est, vt etiam illa, ex quibus (sicuti animal, & bipes) quòd quid significẽt, & separata, ac substantiæ sint: quare & ipsum animal. Si idẽ igitur, & vnum quiddã etiam in equo, sicuti tu tibi ipsi, quomodo in separatim existentibus vnum erit? & cur non etiam absque seipso erit animal hoc?

Et ex hoc apparet quid accidit dicentibus formas, s. ideas esse substantias, & separatas, & dicentibus cum hoc ꝙ forma est ex genere, & differẽtijs. Qm̃, si forma & animal est in homine & equo, tunc aut sunt vnum numero, aut diuersa. & est manifestũ ꝙ ambo sunt vnum per definitionem. Si igitur aliquid fuerit homo, & est per se hoc, & est separatũ etiã, necesse est illa, ex quibus est animal, vt significent hoc, & vt separatum sit per substantiam. Ergo et animal etiam, si est idem in equo ẽt sicut non est idem quodam modo, quomodo possunt ponere ipsum eẽ separatum, & vt sit vnũ? et quare nõ ẽ separatũ ab eo ipsum aĩal?

Idest Et ex prędictis, & ex eis, quę modo dicam, apparet quid accidit de impossibili dicentibus spẽs esse ideas, & substãtias separatas, qui dicũt ꝙ spẽs generantur ex generibus & differentijs. D.d. illud ĩpossibile, & d. Qm̃, si forma, & animal, etc. qm̃, si forma, quę est genus in speciebus, est sicut aĩal ĩ homine, et equo, tunc aut animalitas, quæ est in eis, est una numero, aut ea, quæ est in equis est alia ab ea, quę est ĩ homine simpliciter. & vtrunq; est impossibile: ergo sequitur vt sit in eis vna ſm definitionẽ & quiditatem. D.d. Si igitur aliquid fuerit homo, &c. i. si igitur fuerit hic homo separatus vnus in numero, & demonstratus, qui est exemplar hominis generabilis & corruptibilis, necesse est vt pars hominis separati, quæ est exemplar animalis, quod est hic, aut sit prædicatiuum de animali, 51

cuius

cuius eſt exemplar, aut ꝙ ſit etiam ſeparatum per ſubſtantiam ab eo, cuius eſt exemplar & vnum numero. D.d. Ergo & animal, &c.i. & cùm fuerit conceſſum ꝙ animal eſt in homine, & equo quodammodo vnum, ſ. vnum ſm genus, & non eſt in eis vnum alio modo, ſ. ſm numerũ, quomodo poſſunt ponere illud, quod eſt ſm genus vnum ſeparatum, & vnum in numero? & quare nõ eſt animal ſeparatum, quod eſt exemplar idẽ cum animali, quod eſt in ſenſato? & ſic non erit exemplar ei, ſed formæ quæ ſunt in ſenſibilibus, ſunt ſeparatæ. Et dixit hoc, quia iſte ſermo poteſt magis exiſtimari, ſ. ꝙ formæ, quarum actiones apparent in materijs, ſunt ſeparatæ, & ipſe perſcrutabitur de hoc in alia ſcientia, & maxime in anima, & in anima intellectus.

9. de Ala. te. c. 4. & ibi.

Deinde, ſi participabit quidem bipede & multipede, impoſſibile quiddam accidit. contraria nanq; ſimul inerũt ipſi vni, & huic quidem enti. ſin minus, quis modus eſt, cùm aliquis dicat animal, & bipes, aut pedeſtre eſſe? Sed fortaſſis componuntur, & tangunt, aut miſcentur. At cuncta inconuenientia ſunt. Sed diuerſum in vnoquoq; eſt. Infinita igitur, vt ita dicam, erunt, quorũ ſubſtantia animal eſt. non enim ſecundum accidens ex animali homo eſt. Item multa erit ipſum animal. nam & ſubſtantia animal eſt, quod in vnoquoq; eſt. non enim ſecundum aliud dicitur. Quòd ſi non, ex illo erit homo, & genus eius illud. Ac item omnia, ex quibus homo, ideæ. non igitur alterius quidem idea erit, alterius vero ſubſtantia. impoſſibile nanq; eſt. ipſum ergo animal erit vnumquodq; eorum, quę in animalibus ſunt. Item ex aliquo hoc ipſo erit: et quomodo eſt ex ipſo animali? aut quomodo eſt poſſibile eſſe animal, quod hoc ipſum ſubſtantia eſt, pręter ipſum animal? Itẽ in ſenſibilibus & hæc accidunt, & his abſurdiora. Quòd ſi impoſſibile eſt ita ſe habere, patet ꝙ non eſt eorum idea ita, vt quidam aiunt.

Et etiam, ſi per communicationem ſunt bipes et multipes etiam, neceſſe eſt vt in eis ſint contraria inſimul in eodem cũ hoc etiam. &, ſi nõ, quomodo igitur dixit aliquis ꝙ animal eſt ambulans aut bipes? Et rectum eſt vt ſint compoſita, aut contacta aut mixta. ſed omnia ſunt indiuidua, quæ non ſeparantur, ſed vnũquodq; eorum habet aliud vnum. Ergo erit ſicut ſermo dicentis ꝙ illa, quorum ſubſtantia eſt animal, ſunt infinita. homo.n. eſt ex animali non per accidens, et etiam ipſum animal erit plura. ſubſtãtia enim eſt animal, quod eſt in quolibet, & non dicitur ad aliud. Si nõ, erit homo ex illo, & hoc eſt genus eius. Et etiam omnia, ex quibus eſt homo, ſunt exemplaria. ergo non erit exemplar dictum de alio, & de alia ſubſtantia. hoc enim eſt impoſſibile. ergo erit illud, quod eſt animal, vnumquodq; eorum, quæ ſunt animalia. Et etiam ex quo erit ex hoc: & quomodo ex illo, quod eſt animal? aut quomodo poſſibile eſt vt aial, quod eſt ſubſtantia, ſit aliud ab eo, quod eſt animal? Et quædam iſta ſunt impoſſibilia in ſenſibilibus, & magis inopinabilia. Et ſi eſt impoſſibile vt ſint huiuſmodi, manifeſtũ eſt ꝙ nõ ſunt exẽplaria ſm modum, quem dicunt quidam.

Ideſt Et ẽt, ſi cõmunicent in vno numero, & eſt aïal bipes & multipes, & omnes ſpecies diuidunt per drĩas pedis, neceſſe eſt vt in illo vno congregentur cõtraria inſimul. D.d. &, ſi non, quomodo ergo, &c.i. & ſi nõ proprie, quomodo poteſt aliquis exiſtimare vt vnum numero, v.g. animal, inueniatur in eo ſpecies animalis ambulantis per duos pedes, & ambulantis per plures pedes? D.d. Et rectum eſt, &c.i. ſed rectum eſt, ſi exiſtimantur plura eſſe in vno ſm numerum, qñ illud recipiens fuerit diuiſibile ſm quantitatem, vt illa plura ſint ex rebus compoſitis in vno, aut contacta aut mixta, ſed cum hoc erunt non abinuicem diſtincta: et vnũquodq; eorum habebit naturam aliam à natura alterius. D.d. Ergo erit ſicut ſermo dicentis, &c.i. ergo cõtingit ex hoc vt animal ſeparatum, quod eſt vnum, ſit ſubſtantia rerum infinitarum, ſ. ſpecierum cõſtitutarum per ipſum. homo enim, & equus, & aliæ ſpecies animalis ſubſiſtunt per illud, nõ per accidens: et ipſum eſt ſimile materiæ. & ideo d. homo.n. eſt ex animali, non per accidens. D.d. & etiam erit homo, &c.i. & etiam erit homo ſeparatus ex illo animali ſeparato, & illud ſeparatum erit genus eius. & ſimiliter continget in alijs rebus, ex quibus eſt hõ, et nõ ſunt aliud ꝗ genera, ex quibus conſtituit. D.d. ergo nõ erit exẽplar, etc.i. ergo animal & alia genera, ex quibus eſt homo, erit p̄dicatum de pluribus ſm quid. & impoſſibile eſt in eo, quod eſt exemplar exiſtens per ſe. ſ. vna ſubſtantia in numero, prædicari de pluribus. D.d. ergo erit illud, quod eſt animal, &c.i. niſi aliquis reputet poſſibile ꝙ vnũ numero, quod eſt animal, congreget ſpecies animalis exiſtentis in ipſo, ita ꝙ omnes ſint vnum: quod eſt impoſſibile. D.d. Et ẽt ex quo erit ex hoc, &c.i. & eadem ſpecies ex quo erit ex animali demõſtrato, quod eſt vnum numero & indiuiſibile: & quomodo eſt poſſibile ut illud, quod eſt ex animali, ſit ex ſubſtantia eiuſdem ſpeciei, alia à toto animali? i. ꝙ animal non poteſt diuidi ſm quantitatem: ſed, ſi diuidatur, tunc definitio totius & partis eſt eadem. D.d. Et quædam iſta ſunt impoſſibilia in ſenſibilibus, &c.i. quando ponuntur conuenire cum ſuis exemplaribus. D.d. Et ſi eſt impoſſibile, &c.i. ſi eſt impoſſibile vt ſenſibilia ſint ſm hoc, ſ. cõpoſita ex ſubſtãtijs diſtractis abinuicem exiſtentibus in eadem ſubſtantia numero, manifeſtum eſt ꝙ non habent exemplaria ſm modum, quẽ dicunt quidam homines. et intendit illũ modũ, quẽ dixit hic, ſ. vt ſint hic exẽplaria, & ꝙ ſic vniuerſalia ſint. 52

Caput Decimum ſeptimum. Singularium non eſſe definitiones, & propterea nec etiam Idearum.

CVm autem ſubſtantia altera ſit, ipſum ſcilicet totum, & ratio. dico autem ꝙ illa quidem ita ſubſtantia eſt cum materia ſimul accepta ratio, hæc vero ratio ſimplr. Quęcũq; igitur illo modo dicuntur, eorum quidem eſt corruptio: nam & generatio. rationis autem non eſt ita vt corrumpatur. nec enim generatio eſt (non enim fit domui eſſe, ſed huic domui) ſed abſque generatione, & corruptione ſunt,

Non fit domui eſſe, ſed huic domui.

Substantiarũ sensibiliũ singularium nõ est definitio, neq; demonstratio.

sunt, & non sunt. ostensum est enim q nullus hæc generat, neq; facit. Propterea etiam substantiarum sensibilium singularium neq; definitio, neq; demonstratio est, eò q habet materiam, cuius natura talis est, vt esse et non esse contingat. quare corruptibilia sunt omnia singularia earum. Si igitur demonstratio, & definitio scientifica necessariorum est, & non contingit, sicuti neq; scientiã, quandoq; scientiam, quandoq; ignorãtiam esse, sed quod tale est opinio est, ita neq; demonstrationẽ, neq; definitionem, sed opinio est eius, quod cõtingit & aliter se habere, patet q neq; demonstratio, neq; definitio eorum est. corruptibilia nanq; non sunt manifesta his, qui scientiam habẽt, cùm à sensu abscesserint. & rationibus eisdẽ in animo seruatis, non erit amplius neque definitio, neq; demõstratio. Quare cùm quis eorum, quæ ad definitionem quicquam singularium definiat, oportet non ignorare quod semper perimendum est. nõ enim contingit definire. Nec vllam ideam est definire. singulariũ enim, vt aiunt, idea est, et separata.

Et cùm substãtia totalis & definitio aliud, & aliud, s. q quędam substãtię sunt hoc mõ, q definitio congregat materiam, & quædã est vnitas definitiõis. Omnia igitur, quæ dñr sm hoc, habent generationem, & corruptionem etiam. definitio autẽ, quæ est hoc modo non habet corruptionem, quoniam non possibile est generari. essentia enim domus non generatur, sed generatur essentia, cuius est domus. & ista igiť sunt, & non sunt sine generatione & corruptione. & declaratum est q ista neq; generant, neq; aliud faciunt. Et ideo neq; definitio, neq; demonstratio est substantiarum sensibilium particularium. habent. n. materiam, quæ quidem habet naturam, quæ potest esse & non esse. & ideo corrumpũtur omnia particularia. Et, si demonstratio est ex rebus necessarijs, & definitio est vera, quemadmodum est impossibile scire aut ignorare illud, quod potest non esse tale, sed est sm existimationem, ita non erit demonstratio, nec definitio eius, quod potest esse alio modo, sed est sm existimationem. manifestum est igitur q non habent definitionem, nec demonstrationem. quæ enim corrumpuntur, non sunt manifesta apud habentes cognitionem, quando recedunt à sensu, & erit sermo conseruatus in anima. Et ideo oportet definientes scire, cũ aliquis definiuerit aliquod particulariũ, quod est vt remaneat istud semper. impoſe. n. est vt definiatur, & non definiať etiã, vt vnũ exẽplariũ. Et qm̃ non definiť ẽt exẽplar. exẽplar. n. est ex pticularibus, sicut dicũt, & est sepatum.

Et intendit per substantiam totalem illud, quod est totum, s. congregatũ ex materia & forma particulari, & est indiuiduum demonstratum. & intendit per definitionem substantiam, quam significat definitio: & est forma. & quasi dicit substantia, quę dicitur de demonstrato, est alia à substantia, quæ dicitur de forma substantiæ demonstratæ. D. exponit hæc duo, & d. scilicet q quædã, &c. i. qm̃ altera dicitur substantia, quæ est cõgregata ex forma & materia, s. ex materia & forma demonstrata, quæ est in materia: altera autem est forma vniuersalis, quã significat definitio. D. d. Omnia igitur, quæ dicuntur, &c. i. substantia igitur, quæ dicitur de congregato ex materia & forma, habet generationem & corruptionem: substantia vero, quam significat definitio non habet generationem neq; corruptionem. D. d. definitio autem, quæ est, &c. i. definitio autem, quæ significat hoc modo, s. quæ significat formam, non habet corruptionem, quia non habet generationẽ. Quiditas. n. domus simplex non habet generationem, quia generatio non est nisi istius domus demonstratæ. D. d. & ista igiť sunt, & non sunt, &c. i. q substantiæ particulares sunt existẽtes. D. d. & declaratum est, &c. & intẽdit vniuersalia. D. d. Et ideo neq; definitio, &c. i. quia generãtur & corrumpuntur. D. d. causam, propter quã accidit eis generatio et corruptio, s. indiuiduis, et d. habent enim materiam, &c. i. & necesse est vt res demonstratæ hic corrumpantur propter hoc, q habent materiam, quæ potest recipere formam in aliqua hora, & amittere eam in alia. D. d. Et, si demonstratio est, &c. i. et, si demonstratio est vera, definitio debet eẽ ex rebus necessarijs æternis & ppetuis. quemadmodũ. n. impossibile est vt scire & nescire sit eius, quod non est necessarium, sed existimare, ita impossibile est vt sit scientia rerum, quę possunt esse in aliqua dispositione, & in contraria dispositione. Et, cùm posuit q scientiæ sunt in rebus necessarijs, incœpit declarare q in rebus transmutabilibus non est scientia necessaria, & d. manifestum est igitur etiam q non habebunt, s. res transmutabiles generabiles & corruptibiles. D. d. quæ enim corrumpuntur, &c. i. particularia. n. non sciuntur, nisi dum sunt in sensu: & cùm recedunt à sensu possunt corrumpi, & tunc non remanebit cognitio eorum apud sentientes, sed tantum remanebit existimatio. D. d. & erit sermo conseruatus in anima. & quando sensatum recesserit à sensu, remanebit sua informatio in anima, non ita q sit certus ipsum esse, qñ recedit à sensu. & ideo sensibilia non habent definitionem, neq; demõstrationem, quia postq̃ recedunt, non habent nisi existimationem. D. d. Et ideo oportet definiẽtes, &c. i. & ideo oportet definientes scire q, si definitio esset particularium, necesse esset vt particulare esset permanens. D. d. impossibile. n. est vt definiatur, s. particulare sm q est particulare. & cùm non sit æternũ, impossibile est definiri. D. d. Et quoniam non definitur etiam, &c. i. qm̃ particularia, sm q sunt particularia, non habeant definitiones: & exemplaria, quæ dicuntur esse, sunt particularia sm q sunt extra animam: necesse est vt non habeant definitiones. Et dixit hoc, quia definitiões rerum sunt permanentium, & particularia non sunt permanentia: ex quo sequitur vt sint hic res permanentes, & sunt exemplaria & formæ. & ideo vult declarare hoc eis, qa definitiones sunt rerum permanentium, secundum q sunt vniuersales non particulares: & cùm posuerint vniuersalia esse separata, sequitur vt sint particularia. & sic nihil prosunt in definitione.

53

Subſa, quã significat definitio, ñ habet gñationẽ neque corruptionẽ. Idẽ 8. Meta. 14.

Sẽsibilia nõ hñt definitionẽ, neq; demõstrationẽ: qa postq̃ recedũt, non hñt nisi existimationem.

Definitiões sũt rerũ pmanẽtiũ, s. q sũt vles, nõ pticulares.

Necessarium autem ex nominibus rationem esse. nomen vero non faciet, qui definit.

ignotum

ſgnotum enim erit. quæ vero poſita ſunt, omnibus cõmunia ſunt. neceſſe eſt igitur & alijs talia ineſſe. Et ſi quis te definiat, animal dicet gracile, aut album, aut aliquid aliud, quod & in alio ſit. Quod ſi quis dicat nihil prohibere ſeparatim quidem omnia multis, ſimul vero huic ſoli ineſſe, primum quidem, ꝙ etiam ambobus, vt animal bipes animali & bipedi. & hoc in ſempiternis quidem etiam neceſſe eſt eſſe, cùm priores exiſtant, & partes compoſiti. at vero etiã ſeparabilia, ſi hoc quidẽ, quod homo, ſeparabile. nam aut nullũ, aut ambo. Si igitur nullum, non erit genus præter ſpecies. quòd ſi erit, erit etiam differentia. deinde, quoniam priora ipſo eſſe, hæc ſanè non viciſſim perimuntur.

Et neceſſe eſt vt ſermo ſit ex nominibus. & qui non definit, non ponit nomen, quoniã non erit notum ſi fecerit. nomina autem poſita ſunt cõmunia omnibus rebus. ergo neceſſe eſt vt hoc ſit aliud etiam. Et, ſi aliquis definierit aliqd, dicet ipſum eſſe animal, aut macrum, aut aliud quod eſt alterius etiam. Et, ſi aliquis dixerit ꝙ nihil prohibet vt omnia iſta ſint ſeparata in rebus multis, & vt ſint iſimul iſtius ſolius, tunc primo vero erit duobus, vt animal bipes, animali, & bipedi. & hoc neceſſe eſt vt ſit in æternis, quæ ſunt ante, & ſunt partes compoſiti. & vt ſint etiam ſeparata, ſi homo eſt ſeparatus, aut nullũ erit, aut vtrũq;. Si igitur nullum fuerit, non erit genus aliud à forma. et ſi fuerit, differentia erit etiam ante eſſentiam. & iſta non deſtruũt ſe adinuicem.

54 Idest, & neceſſe eſt vt definitiones ſint compoſitæ ex nominibus. & qui neſcit rem, non ponet ei nomen. nullus. n. ponit nomen ei, quod neſcit. D. d. nomina autem poſita, &c. i. nomina autẽ accepta in definitionibus ſunt nomina cõmunia omnibus rebus definitis. D. d. ergo neceſſe eſt, &c. i. et cùm fuerint hic nomina, quæ ſignificant de entibus diſpoſitiones cões, ſed ex vna re, neceſſe eſt vt iſta res diſponatur per aliam rem. & intendit ꝙ ex hoc modo eſt poſſibile ſubſtantiam prædicari de ſubſtantia. D. d. Et, ſi aliquis definierit, &c. i. & ex hoc modo, ſi aliquis definierit aliqd, inducet in definitionem eius diſpoſitiones communes. v. g. vt dicat in definitione alicuius ꝙ eſt album aĩal, aut macrum, aut alia diſpoſitio. & erit illud, quod congregatur ex illis diſpoſitionibus cum diſpoſito idem in ſpecie, & eadem natura. & intendit ꝙ tale eſſe non inuenitur in exemplaribus D. d. Et, ſi aliquis dixerit ꝙ nihil prohibet, &c. i. ſi igitur aliquis dixerit ꝙ non eſt poſſibile vt talia prędicabilia ſint ſeparata abinuicem, & diuerſa in numero, & erunt omnia exiſtentia in eodem numero. D. induxit impoſſibile, quod ſequitur ex hac poſitione, & d. tunc primo vero, etc. ideſt & ſequitur ex hac poſitione de ĩpoſſibilibus primo ꝙ quęlibet duæ diſpoſitiones, aut plures ſunt duorum diſpoſitorum, aut plurium, aut illa diſpoſita ſunt eiuſdem diſpoſiti numero. D. d. & hoc neceſſe eſt vt ſit in æternis, &c. i. & iſta poſitio in rebus inſenſibilibus eſt neceſſaria in ſuis exemplaribus æternis, ſ. vt inueniantur ex eis in vno exemplari numero plus q̃ vnum exemplar: & in rebus, quæ ſunt partes exemplaris. v. g. ut in homine ſeparato ſit animal ſeparatum, & ambulãs, & bipes, & vniuerſaliter formæ, ex quibus componitur homo. & hoc intendebat, cùm d. & vt ſint etiã ſeparata, ſi eſt homo ſeparatus. i. & continget in his ſubſtantijs, quæ ſunt partes hominis ſeparati, vt ſint etiam ſeparatæ. D. d. aut nullum erit, &c. i. aut illæ diſpoſitiones, quibus diſponitur vnum diſpoſitum, ſint non diuerſa aut diuerſa. v. gr. quĩ non definitur diſpoſitio duobus, ſ. genere & differentia. Si igitur iſtæ duę diſpoſitiones fuerint adunatę, tunc genus nõ erit aliud à differentia. &, ſi fuerint diuerſæ, & non vnius rei, apparebit ꝙ differentia præcedat genus in eſſe. D. d. & iſta non deſtruunt ſe adinuicem. Et, ſi hic non fuerit error ſcriptoris, intendit ꝙ iſtæ formæ, & diſpoſitiones congregatæ in definitione, non ſunt ex rebus, quæ differunt à ſe inuicem, ſ. quæ omnes ſunt in actu, ſed ſunt ex diſpoſitionibus, quarum quædam ſunt ad perficiendum quaſdam, & ideo poſſunt prædicari de ſe adinuicem: & ꝙ congregatum ex eis ſit vnum. et hoc impoſſibile eſt in exemplaribus, & in rebus, quarum ſunt exemplaria. & hoc eſt ſolummodo poſſibile in vniuerſalibus, quæ non habent eſſe: ſicut eſſe rerum, quę ſunt extra animam, neq; ſunt etiam definientes. Sed videtur mihi ꝙ hic ſit error in libro, in quo deberet ſcribi. & iſta non declarant ſe adinuicem, i. & formæ diuerſæ in eſſe in exemplaribus non declarant ſe adinuicem, ſ. ꝙ illa, quæ eſt magis particularis, non declarat naturã vniuerſalis, ſicut etiam eſt diſpoſitio differentiæ cum genere. quĩ, ſi in homine ſeparato eſt pars ex ſeparatione animalitatis & rationalitatis, tunc rationalitas non diſtinguit animalitatem hominis ab animalitate ſimplici, ſicut accidit hic in definito. Declarabitur igitur ex hoc ꝙ vniuerſalia impoſſibile eſt vt ſint ſubſtantiæ neq; exemplarium, neq; ſenſibilium: & ꝙ etiã non ſunt definientes omnino: quĩ tunc non eſſet ſcientia: & etiam in rebus non inuenietur identitas, & oppoſitio.

Deinde, ſi ex ideis ideæ, minus profecto cõpoſita ſunt, ex quibus. Itẽ de multis oportebit etiam illa prædicari, ex quibus idea, vt animal & bipes. Quòd ſi nõ, quomodo ſcietur? erit nanq; aliqua idea, quam impoſſibile eſt de pluribus prędicari q̃ de vno. non videtur autem, ſed omnis idea videtur eſſe participabilis. Quemadmodum igitur dictum eſt, latet ꝙ impoſſibile eſt in perpetuis definire, maxime vero quæcunq; vnica ſunt, vt Sol, aut Luna. Non ſolum enim in hoc peccãt, ꝙ talia addunt, quibus ablatis, adhuc erit Sol, vt puta, quod circuit terrã, aut quod nocte abſconditur (ſi enim ſteterit, aut apparuerit, nõ erit amplius Sol) ſed inconueniens eſt, ſi nõ. Sol enim ſubſtantiam quandam ſignificat, Item quæcunq; in alio contingunt, veluti ſi alter fiat talis, patet ꝙ erit Sol. communis ergo ratio. at Sol ſingularium erat, ſicut Cleon, aut Socrates. Cæterum cur nemo eorum definitionem profert ideæ? fiet enim profecto manifeſtum tentantibus, verum eſſe quod nunc dictum eſt.

Et etiam exemplaria ſunt ex exẽplaribus. quæ autem ſunt ex eis ſunt maioris compoſitionis.

Nullus ponit nomen rei, quã ignorat. Idem. 4. Met. t. c. 10.

sitionis. Et etiã oportet prædicari per sermonem illa, ex quibus est exemplar etiam de pluribus, v.g. animal & bicubitum. Et si nõ, quo erit? et etiam scietur, sicut illud, quod impossibile est prædicari per sermonem de pluribus, sed de vno. & hoc non existimatur, sed existimatur ꝙ omne exemplar est acquisitũ. Quemadmodum igitur dictum est, latet ꝙ est impossibile vt definitio sit rerum æternarum, & maxime illud, quod est æternum, vt Sol, et Luna. Peccant.n. non solum in hoc, sed quia nituntur in talia, quæ cùm recedũt, erit Sol, vt ꝙ in nocte latet sub terra. quoniam, si apparet, et si occidit, erit Sol. sed hoc non sentitur. Sol.n. significat suam substantiam. Et etiam omnia, quæ possunt esse i alio, sicut erit si fuerit aliud tale, manifestũ est ꝙ erit Sol. ergo Sol est cõmunis. sed iam fuit ex rebus particularibus, vt Socrates, & Plato. Et si non, quare non apparet alicuius exemplar. quoniam, si esset manifestum illud, quod dictum est hic, esset est verum eis, qui hoc nituntur.

55 Dixit Et contingit istis vt exemplaria etiã sint composita ex exemplaribus. quoniam, si fuerit hic homo separatus, erit etiam hoc animal separatum. D.d. quę autem sunt ex eis sunt maioris compositionis, i. quę autem componuntur ex aliquibus, sunt maioris compositionis, ꝙ componentia. Et d. hoc, quia cũ illud, quod est maioris compositionis est separatum, et exemplar, quanto magis erit separatum, & exemplar illud, quod est minoris compositionis. D.d. Et etiã oportet prædicari, &c. i. & contingit dicentibus exemplaria eẽ dicere ꝙ naturæ separatæ, ex quibus cõponuntur exemplaria, debent prędicari de pluribus, ita ꝙ sint vniuersalia, quæ non possunt esse in vno sm numerum. &, si non, quomodo particulare posset sciri? D.d. v.g. aĩal & bicubitum, i. ver. g. animal, et bicubitum. quoniam homo, si habuerit exemplar extra animã, & fuerit scitum, necesse est vt animal, quod est in illo exemplari, & bicubitum prędicetur de pluribus. vnum autem numero nõ prædicatur de pluribus. D.d. & etiam scietur, &c. i. & cõtingit sciri per definitionem illud, quod nõ est intẽtio vlis. D.d. & hoc non existimatur, &c. idest & nullus quærit definitionem, & exemplar particularis, sed existimatur ꝙ ab omni exemplari acquiritur intentio cõmunis eius, cuius est exemplar. D.d. Quemadmodum igitur dictum est, &c. i. sed quidam nitũtur dicere in definitionibus rerum particularium æternarum, ex quibus non inuenitur nisi vnum indiuiduum, quia latet, esse impossibile vt sit definitio rerũ, ex quibus non inuenitur nisi vnum tãtum indiuiduũ, vt Sol, & Luna. apparet.n. ꝙ qui laborat in definiẽdo talia indiuidua, peccat. D.d. Peccant enim, &c. i. qui enim nituntur definire Solem, & Lunam esse peccant: qm̃ definiunt Solem per res, quæ, cùm auferuntur, non aufertur Sol. dicebant enim Solem esse astrũ latens de nocte. & hoc intendebat, cùm d. qm̃, si apparet, &c. i. quoniam quando latet, & quando apparet, est Sol. & hoc nomen Sol significat illud, quod significat substantia. & ideo oporteret eos definire ipsum per definitionem conuenientem nomini. D.d. Et etiã omnia, quæ possunt esse, &c. i. & si haberet definitionem, esset ex definitionibus, quæ si essent in aliquo demonstrato, illud aliud esset Sol. & sm hoc nomen Sol significaret plures Soles. & hoc nomen est rei particularis, v.g. Socrates, & Plato. D.d. Et si non, quare non apparet alicuius exemplar? i. &, si hoc nomen esset nomen speciei alicuius, tunc essent plura indiuidua similia. D.d. quoniam, si esset manifestum, &c. idest, quoniam, si apparet aliud indiuiduum, tunc sermo eorum, qui nituntur definire Solem, esset verus.

Qui laborat in definiendo singularia rerũ æternarũ peccat.

Caput Decimum octauum. Plura, quæ videntur substantiæ, potentias & partes esse.

MAnifestum autem est ꝙ etiam eorum, quæ videntur esse substantiæ, plures potentiæ & partes animalium sunt. nihil.n. eorum separatum est. cùm autem separarentur, tum etiam vt materia omnia, terra, ignis, & aer. nihil enim eorum vnum est, sed quasi cumulus, anteꝗ̃ concoquantur, & ex eis vnũ* fiat. Maxime autem aliquis animatorum partes putauerit, & animæ propinquas ambas fieri, vt sint & actu, & potẽtia, eò ꝙ principia motus ab aliquo in flexibus habent. quare quædam animalia diuisa viuunt. sed tamen potentia omnia erunt, cùm vnum & continuum fuerit natura, sed nõ vi, aut copulatione. tale nanq; læsio est.

*a. l. ferum ex Michaele Ephe.

Et est manifestum etiam ꝙ plura, quæ existimantur esse substãtiæ, sunt potentiæ, & sint partes animalis. quoniã ex eis non est distinctum vnum, sed quasi generata sunt, anteꝗ̃ adiungantur, & fiat ex eis vnum. Et potest aliquis existimare ꝙ partes rerum animatarũ, & partes animæ magis ꝗ̃ aliud, appropinquant sibi adinuicem in esse in actu, & in potentia, habent.n. principia motus ex aliquo in oppositis. & ideo quoddam animal, postꝗ̃ diuidit̃ viuit. sed tamen erit omnis potentia, cùm sit vnum & continuum per naturam, non per glutinum, & applicationem. quod enim est tale est diminutio naturæ.

Quia dicere exemplaria est propinquum ad dicere formas sensibilium esse separatas, vult in hoc capitulo narrare ꝙ plura eorum, quæ existimantur esse substantiæ, videntur nõ separatæ à materijs. D.d. Et est manifestum, &c. i. & est manifestum ꝙ plura eorum, quæ existimantur esse substantiæ, sunt existentes primo in potentia, & postea sunt in actu. & quod est tale, est in materia. D.d. & similiter partes animalis, &c. i. & ideo partes animalis non habent vnum, per quod sunt substãtiæ, cùm sint distinctæ ab animali, sed sunt apud diuisionẽ, sicut partes, quæ sunt in generatione, s. quarum esse non perficitur, donec adiungãtur adinuicem, & fiat ex eis vna substantia, quam significat nomen et definitio. Et hoc, quod d. manifestũ est. qm̃, cùm posuerimus ꝙ nomina, quæ sunt sm definitiones, significant substantias, & similiter definitiones, quæ sunt sm ista nomina, & posuerimus ꝙ partes animalis diuisæ non significantur à nominibus, sicut significantur ab eis, quando sunt continuæ nisi æquiuoce, & manifestũ est ꝙ illa, quæ significantur à nominibus, & sunt continua, sunt substantiæ materiales. D.d. Et potest aliquis existimare, &c. i. potest aliquis existimare ꝙ causa in hoc i istis animalibus est ꝙ partes suorum membrorum,

brorum,& partes animæ appropinquant sibi adinuicem in potentia,& actu:sed,quia quęlibet pars recipit omnes potentias animæ,& virtutes animę non appropinquant alicui parti sine alia: ideo talia animalia,cùm diuidunt,possunt viuere,& apparent omnes virtutes in qualibet parte.& hoc,quod d.est manifestius i plantis.Et quasi intendebat ꝙ causa in hoc non est,quia nõ est in materia,sed causa in hoc est propinquitas virtutum animæ adinuicem. Impossibile.n.est vt anima, quæ est in hoc animali,sit nobilior anima, quæ est in animali perfecto:ita ꝙ existimatur ꝙ ista anima sit separata,& animalis perfecti non separata. D.d.habẽt enim principia motus,&c.i.& virtutes animæ appropinquant sibi in hoc animali,quia habent partem paruam,i.debilem de pricipio,per quod animal mouetur motibus diuersis contrarijs. D.d.sed tamen,&c.i.& signum,ꝙ anima eius est in materia,est ꝙ actio eius est perfectior,qñ est vnum naturaliter, nõ vnum uiolenter,& sm applicationem, & vniuersaliter apparet ꝙ hoc,quod accidit ei est,quia est de actionibus naturæ actio diminuta,scilicet ens diminutum.

Quare aialia aliqua diuisa viuũt. Vide & cõsile.2. de Aia. tex. cõ.20.

Caput Decimum nonum. Ens et unum, siue ipsum ens & ipsum unum non esse rerum substantias.

CVm autem vnum dicatur,sicuti & ens, & substantia vnius vna, & quorũ vna numero vnum numero, manifestum quòd neq; vnum neq; ens contingit substantiã esse rerũ,sicuti neq; elemento esse, aut principio. sed quærimus quid ergo principiũ, vt ad notiora referamus.Magis igitur his substãtia est ens & vnum,ꝗ principium,& elementum,& causa.sed necdum ista,si nec aliud quidẽ commune vllum substantia est. nulli enim inest substantia nisi sibi ipsi, & habenti eam, cuius substantia est. Item ipsum vnum in pluribus non erit simul: commune vero simul in pluribus est.Quare patet quòd nihil vniuersaliũ separatim præter singularia est.

Et,cùm vnum dr̃ sicut dicitur ens etiam,& substantia vnius est vnum,& substantia entis est vnum numero, manifestum est igitur ꝙ impossibile est vt substantia rerum sit vnum, aut ens,sicut est impossibile,vt principium sit essentia elemento. sed quæritur quid est principium ad sciendum duo. Et substantia, quæ est istorum magis ꝗ aliud,est ens,& vnum,et principium,& elementum,& causa. sed non videntur ista esse substantia, cùm nullũ aliud commune omnino sit substantia. substantia enim non est alterius, nisi sui ipsius, & illius cuius est,& est substantia illius rei.Et etiam in pluribus non erit insimul: & commune insimul erit plurimũ.Manifestum est igit̃ ꝙ nullum vniuersaliũ est separatũ à particularibus.

57 Quia opinantes vniuersalia esse substantias, dicunt ꝙ illud, quod est magis vniuersale,est dignius hoc: & ideo plures opinabantur ꝙ principium omniũ est vnũ vniuersale: incœpit contradicere eis,et dicit. Cùm hoc nomen vnũ dicitur de oĩ,de quo dicitur hoc nomẽ ens,& hoc nomen ens videtur dici multipliciter, ergo manifestum est ꝙ illud, quod significat vnũ, impossibile est ꝙ sit principium omnium entium,ita ꝙ sit cõmune eis sicut est impossibile vt hoc nomen principiũ sit vnũ cõe elementis omnibus.Sed quærendum est in entibus quid est dignius vnitate,& nomine principiũ: & illud est,propter quod inueniũr in alijs habentibus hęc nomina.apparet enim ꝙ hęc nomina dicantur secundum prius & posterius,& hoc intendebat,cùm d. manifestum est igitur ꝙ impossibile est,&c.i.& manifestum est igitur ꝙ impossibile est vt vnum & ens sint substantia plurium. D.d.sicut est impossibile,&c.i. sicut est impossibile,vt principium dictum de elementis communibus sit prima substantia principiorum. D.d.Et substãtia,quę est,&c.i.& existimatur ꝙ illud, quod est dignius hoc nomine substantia, inter ista concessa esse substantias,est illud, de quo simpliciter, dicitur hoc nomen ens,& hoc nomen vnum,& elementũ, & principium,et causa.sed vniuersalia sunt,quę significãt hæc noĩa,s.quia existimatur ꝙ vl'ia sint principia rerum,de quibus prædicantur,sm ꝙ sunt vniuersalia. D.d.sed non vidẽtur,&c.i.sed ista vniuersalia impossibile est vt sint substantię istarum rerũ,quarũ sunt vniuersalia.vniuersalia enim sunt communia:& nullum commune est substantia. D.d. substantia.n. non est alterius,&c.i.& nullum commune est substantia, qm̃ substantia non est substãtia plurimũ,sed est substãtia aut sui ipsius aut illius cuius est substantia. & ẽt substantia non est in pluribus insimul: vl'e autem est commune: et commune est in pluribus insimul. D.d.Manifestum est igitur,&c.i.ex contingentibus impossibilibus, & ex hoc,ꝙ [a] vniuersale & particulare sunt ad aliqd, & principium eius est cuius est principium, necesse est vt principium nõ indigeat i suo esse, cu⁹ est principium,

Nullum esse ẽ suba. Idem 1.Meta. cõ. 45. & .10. Met. cõ.6. &.12. Met. 21.Si oppositũ vr̃ dicere supra.c.46. Vide cõtra Zim.

a Vl'e & pticulare sũt ad aliqd. Idem supra. c.48.

Sed qui formas dicunt, partim recte dicũt separantes eas,si substantiæ quidem sunt:partim non recte,quoniam vnam in multis formam dicunt.Causa vero est,quòd non habẽt reddere quænam tales incorrupte substantię præter singulares & sensibiles, sint. Faciunt igitur easdem specie his,quę sunt corruptibiles(has enim cognoscimus)ipsum hominem & ipsum equum,addentes vocabulũ, ipsum, sensibilibus. Attamen etiam si nõ videremus astra, nihil minus, vt puto, essent substantiæ ꝑpetuæ præter eas,quas nos sciremus. Quare nunc quoq;,si nõ habeamus quęnam sint, necesse tamen fortassis fuerit aliquas esse. Quòd igitur nec eorum quicquam,quæ vniuersalia dicũtur,substantia sit, nec vlla sit substantia ex substantijs,patet.

Sed dicentes formas esse, quoquo modo possunt dicere verum, cùm faciũt eas esse separatas,cùm sint substantiæ:& quodammodo non est verum,dicunt enim ꝙ eadem forma est in pluribus. Et causa in hoc est,ꝙ non possunt narrare quæ sunt substãtiæ, quę sunt ex talibus,vtrum sint substãtiæ,quę non corrumpuntur, aliæ à substantijs particularibus sensibilibus.Et illi faciunt eas esse easdem per formam,quæ corrumpitur,& dicunt nos scimus ista esse hominem: & hoc additum est in sensibilibus verbũ,quod dicitur est. Et, si nos non

non videremus ſtellas, tamen earum eſſentia non diminueretur, & eſſent ſubſtantiæ æternæ. Ergo rectum eſt vt ſint neceſſario, licet nõ ſit ſcientia apud nos qd ſint. Manifeſtum eſt igitur q nullum eorum, quę dicuntur vniuerſalia, eſt ſubſtantia, nec aliqua ſubſtantia.

58 Intendit in hoc capitulo notificare veritatem, & falſitatem ſermonis dicentis formas eſſe, & d. Sed dicentes, etc. i. qm̃ hoc, quod dicunt, q ſubſtãtię ſunt ſeparatę, eſt verũ. ſubſtãtię. n. debẽt eſſe ſeparatę, i. q nõ ſunt in ſubiecto ĩ actu. ſed cùm hoc, q dicũt eas eẽ ſeparatas, ponunt eas exiſtere in pluribus, ſ. particularibus. D. demõſtrauit quõ accidit eis peccatũ, & d. Et cauſa in hoc eſt, &c. i. & cã ſui erroris eſt: qm̃, cũ ſint hic ſciæ, q̃ non corrũpunt, non poſſunt diſtinguere iter naturam, q̃ eſt ſubſtãtia iſtarum ſciarum, & inter naturã, quæ eſt ſubſtãua. et propter hoc opinati ſunt hic eſſe ſubſtãtias nõ corruptibiles, & q ſunt cũ ſubſtantiis corruptibilibus eadẽ per formã, quę nõ corrumpit. & hic eſt error magnus. D. d. & hoc additũ eſt in ſenſibilibus, etc. i. qm̃, cũ ponunt illud, quod ſignãt definitio, partẽ ſubſtãtiarũ ſenſibiliũ, contingit eis vt eas eſſe intellectas ſit pars ſuorum eſſe, adeo q, ſi iſta ſenſibilia nõ fuerint intellecta, non erunt. Et eſt manifeſtũ q ſenſibilia ſunt entia, licet non intelligant, quemadmodũ ſunt entia, licet nõ ſentiant. Et iõ d. Et, ſi nos nõ videremus ſtellas, &c. i. & neceſſe eſt vt eſſentiæ rerum intelligibilium ſint exiſtẽtes, licet non intelligant. & intendit q manifeſtum eſt, qm̃ queadmodũ ſenſibilia non ſunt ſenſata in actu, donec ſentiantur, ita eſt de intelligibilibus. Et ſm hoc ſequit ex opinione [a] Ariſt. vt intelligibilia ſint noua: et ſm opinionẽ dicentiũ formas eſſe, ſunt æterna. ſed quõ ſubſtantia æterna eſt pars ſubſtantię corruptibilis, aut idem illi, & ſubſtãtia corruptibilis eſt vnum numero? D. d. Ergo rectum, &c. i. & rectũ eſt vt cõtingat dicentibus formas eẽ, vt ſint hęc ĩtellecta neceſſaria in actu, etſi non ſciant neq; intelligant. et ſic ſcia acqſita de nouo non erit addiſcere, ſed rememorari. D. d. Manifeſtũ eſt igitur q nullũ eoꝝ, quæ dñr, &c. i. & cũ omnia hæc impoſſibilia contingãt dicẽtibus ſubſtantias vles eſſe ſeparatas, manifeſtum eſt q nullum vniuerſalium eſt ſubſtantia, neq; aliqua ſubſtantia eſt vniuerſale.

Eſſentię rerũ intelligibiliũ ſunt exiſtentes, licet nõ intelligãtur. Oppoſitum vr̃ dr̃ e. 2. Meta. c. 1. Vide cõtra. Zim.

a Ex opinione Ariſ. ſeqt q intelligibilia ſit noua. Idẽ. 1. Meta. cõ. 49. & 7. Phy. cõ. 20. & 1. Poſter cõ 2. & 1. de Aia. cõ. 2. contra chimerizantes Auerroiſtas.

Caput Vigeſimum. Quid proprie ſubſtantiam dicere oporteat: eamq; non elementum, non compoſitum, ſed principium eſſe. Vbi de quæſtione propter quid multus ſit ſermo.

Vide Auer. in Epit. Tr. ſecundo.

QVid vero, & quale quid ſubſtantiã dicere oporteat, rurſus aliud quaſi principiũ cùm fecerimus, dicamus. fortaſſis enim ex his erit manifeſtũ de illa quoq; ſubſtantia, quæ eſt ſeparata à ſenſibilibus ſubſtantiis. Cùm igitur ſubſtantia principium, & cauſa quędam ſit, hinc eſt procedendũ. Quęritur vero ipſum, ppter quid ſemper ſic, propter quid aliud ali alicui ineſt. quærere nanq; propter quid muſicus homo eſt, certe quærere eſt quod dictum eſt, propter quid homo muſicus eſt, aut aliud. Quærere igitur propter quid ipſum eſt ipſum, nihil eſt quærere. oportet eñi ipſum quod, & ipſum eſſe exiſtere manifeſta entia. dico autem, vtputa quòd Luna patitur eclipſim. ipſius autem quod id ipſum, non niſi vna ratio, vnaq; cauſa in omnibus (propter quid homo eſt homo, aut muſicus muſicus) niſi qs dicat quòd vnũ quodque ad ſeipſum indiuiſibile eſt. hoc autẽ erat vnũ eſſe. ſed hoc, & cõmune de omnibus, & breue eſt. Quærat autem aliquis, propter qd homo animal tale quoddã eſt. hoc igitur manifeſtum eſt quòd non quęrit propter quid is, qui eſt homo, homo eſt. aliquid ergo de aliquo quærit, propter quid ineſt. quòd autem ineſt oportet manifeſtum eſſe. ſi enim nõ ita, nihil quærit. vtputa, propter quid tonat? quia ſonus in nubibus fit. ita nãq; aliud de alio eſt, quod quæritur. & propter quid hæc, vtputa lateres & lapides domus ſunt? Manifeſtum itaque eſt quòd cauſam quærit. hæc autem eſt quod quid erat eẽ, vt logice dicam: quæ in quibuſdam quidem eſt euius gratia, vtputa fortaſſis in domo et lecto: ĩ quibuſdam vero quod primum mouit. cauſa nanq; etiam hoc. ſed talis quidem cauſa quæritur, dum quippiã fit, vel corrumpitur: altera vero etiã, dum eſt. Latet autẽ præcipue quod quæritur ĩ his, quæ nõ de aliis dicuntur, vtputa quęritur homo quid eſt: eò quòd ſimpliciter dicitur, neq; determinatur quòd hęc vel hoc. Oportet igitur rectè diſponentes quęrere. q ſi nõ, commune fit eius, quod nihil eſt quęrere, & eius, quod aliquid quęrere.

Et etiam incipiamus alio modo. dicamus igitur quid oportet dici ſubſtantiam, & ſicut quid. rectum eſt igitur vt ex iſtis ſermonibus declaretur ſermo de illa ſubſtãtia etiã, quæ eſt ſeparata à ſubſtantiis ſenſibilibus. Et, cũ ſubſtantia habeat principium, & cãm aliquã, accipiamus ab eo viam. Et quæremus quare ſm hanc diſpoſitionem ſemper quęritur aliud, & eſt alicuius. quęrere. n. quare muſicus eſt homo, aut quare homo eſt muſicus, aut aliud, poſtremo quęrere quare eſt, eſt quęrere cui⁹. quia oportet vt eſſe & eſſentia declarentur. v. g. qm̃ Luna eclipſatur. ſermo. n. de iſtis rebus eſt vnus, & cauſa in oĩbus eſt vna, quare homo eſt homo, & muſicus eſt muſicus. niſi aliquis dicat q oẽ vnũ ex ſe non diuiditur: & hæc eſt eſſentia vnius. ſed hoc eſt cõe, & dicit de oĩbus rebus vere. Et forte quæret aliquis, quare hõ eſt aĩal, ſicut hic. manifeſtum eſt. n. q non quęrit quare eſt homo illud, quod eſt homo, quod quęritur, ſicut quidã dicunt, qm̃ hoc manifeſtum eſt. ſi igiẽ interrogatio nõ fuerit hmõi, nihil quęrit. ſicut quare ẽ tonitruus, quia eſt tinnitus in nubibus. qm̃ ſm hoc quęſitum erit de alio. et quare hoc, ſicut lapides et lateres, domus. Manifeſtũ eſt enim q quærit

causam, & hæc est quiditas rei, sicut est modo logico. qm̄ in quibusdam rebus nō potest iueniri à quibusdam causa, sicut forte inuenitur in domo, aut scamno. & quæritur in quibusdam quid est motor primus. hic. n. est causa. Sed causa, quæ est talis, quęrit̃ apud generationem & corruptionẽ, & est formæ in essentia. Et quæstio latet multum in eis, quæ nō dicuntur de alijs, vt quæritur quid est homo: quoniam est modo simplici, et non distinguitur hoc esse in hoc.

59 Et, cùm declaratum sit ꝙ vniuersale non est substantia, & ꝙ illud, quod significat definitio, est substantia, incipiamus perscrutari de hac substantia alio modo. Et d. dicamus igit̃ quid oportet dici substãtiam, & sicut quid. i. qm̄ oportet declarare quid sit substantia ꝑ definitionem, & exemplum. D. d. rectum est igitur vt ex istis sermonibus, &c. i. rectum est igitur vt ex cognitione substãtiæ sensibilis declaretur substãtia quęsita, s. separata æterna. D. d. Et, cùm substãtia habeat principium, &c. i. dicamus igitur ꝙ, cùm sit manifestũ per se ꝙ istæ substantię habeant causas, & ꝙ causa substantię est substantia, oportet ponere perscrutationem in substantijs istarum rerum ex perscrutatione de suis causis. Et, quia perscrutatio de causis rerum sensibilium non potest fieri nisi numerando interrogationes naturales de causis, hic incœpit declarare loca, in quibus quęrit̃ ꝑ quare, & d. Et quęremus quare, &c. i. quia manifestũ est per se ꝙ per hoc ipsum quare quęrit̃ de causis rerum, manifestum est ꝙ nō vsitatur in re simplici nō cōposita, sed in rebus cōpositis, in quibus ponitur aliquid esse in aliquo, & aliquid prędicari de aliquo, aut aliquid esse, aut non eẽ. qm̄, cùm fuerit manifestum nobis aliquid esse ĩ aliquo, interrogauimus, quare est hoc in hoc, aut quare est hoc. Et, quia prædicationum alia est naturalis, alia nō naturalis: & ipse nō curat in hoc loco ꝙ ĩ duobus locis sit interrogatio vna aut duę, d. quęrere enĩ quare musicus est hō, aut quare homo est musicus, aut aliud. i. & causa quæsita in aliqua propositione, & in suo conuerso, aut sunt eadem quæstio, aut sunt duæ. & qũocunq; fuerit, subiectum est cōpositum, & nō simplex. Et, quia quęrere ꝑ quare ĩ re simplici est nugatio: si enim homo simplex esset, tunc dicere quare homo est musicus, esset sicut dicere, quare homo est homo, ideo d. quia oportet, &c. i. & quia oportet vt sit cognitũ nobis ante interrogationẽ hic esse duo diuersa, & ꝙ alterũ existit in reliquo. v. g. ꝙ, cùm apud nos sit cognitum ꝙ Luna eclipsatur, interrogamus quare eclipsatur. D. d. sermo enim in istis rebus, &c. i. quęrere enĩ per quare de vna re impossibile est. v. gr. vt aliquis quærat quare homo est homo. nisi aliquis dicat ꝙ oĩa sunt simplicia, qm̄ quodlibet eorum est vnum per se, & vnum non diuiditur in prædicatum & subiectum. & sic iterrogatur de eis per quare, cùm essentia vnitatis sit indiuisibilis, neq; per qualitatẽ. D. d. rñdendo, sed hoc est commune, &c. i. et res existentes habent dispositiones communes, quę prædicantur de omnibus vera prædicatione: & sic apparet eas esse compositas, & quæritur in eis causa cōpositionis. D. d. Et forte quæreret aliquis, &c. i. & rectũ est vt iterrogatio vera sit, quare homo est animal, non quare homo est homo. D. d. si igitur iterrogatio non fuerit huiusmodi, s. vt aliquis quærat quare tonitruus est in nubibus, & dicat̃, q̃a in nubibus est sonus. D. d. & quare hoc, sicut lapides, &c. i. & hoc est aliud exemplum, i. quare est hoc domus, quia est compositum ex lapidibus & lateribus. D. d. Manifestum est enim ꝙ quæritur causa, i. quando interrogantur istis iterrogationibus. D. d. & hæc est quiditas rei, &c. i. manifestum est. n. ꝙ in talibus locis quæritur per quare causa, quæ est quiditas rei, quam descripsimus superius descriptiõe logica, cùm dicimus ꝙ est illud, quod significat definitio. ista enim causa, quæ est forma, declarata est hic duabus * declarationibus logicis, quarũ altera est definitio, & alia interrogatio per quare. Et, cùm d. ꝙ per quare quęritur causa, quæ est s̃m quiditatem, d. etiam ꝙ etiam per illud quęritur alia causa, et d. qm̄ in quibusdam rebus, &c. i. qm̄ in quibusdam rebus potest quæri causa. quæ est s̃m quiditatem, & in quibusdam primus motor. sed ista causa, s. agens quæritur maxime in rebus generabilibus & corruptibilibus. D. d. Et quæstio latet multum, &c. idest, & causa, quę est quiditas rei, & formę eius latet multum, qm̄ interrogatur de rebus, quæ non prædicãtur de alio, s. ĩ substãtijs, & hoc erit per quid. v. g. quid est homo. D. dedit causam ĩ hoc, & d. qm̄ est modo simplici. i. & causa in difficultate istius quæstionis est, quia est quæstio simplex, nō composita. quęritur enim quid sit homo; & nō dicitur quare homo est tale. Et intendit ꝙ scire quiditates substantiarum est magis q̃ scire causas accidentium. & causa ĩ hoc est simplicitas substantiarum, & compositio, quæ est in accidentibus. & ideo illud, quod est simplex in rei ueritate, non habet definitionẽ, neq; quęritur per quare.

Nō sit q̃o ꝑ quare in re simplici, non composita. Idem cō. sequenti.

Prædicationum alia naturalis alia nõ naturalis.

Quę sint declarationes logicę. Vide supra cō. 1. & 1. Ph. cō. 1 5. & quæ ibi.

* a. l. rõnib⁹

Causa agẽs, quęrit̃ maxime in rebus gñabilibus, & corruptibilib⁹. Vide cōm. 44. 12. huius. Idem supra tex. cō. 4.

Cùm autẽ et habere et existere ipsum esse oporteat, manifestum est quòd propter quid est ipsam materiã quęrit. vtpute hęc sunt domus. propter quid? quia hæc existunt, quod erat domui esse. et homo hoc, aut corpus hoc tale habens, quare? causa materiæ quæritur. hæc autem est forma, qua aliquid est. hæc autem est substãtia. Patet itaq; quòd de simplicibus nō est aliqua quæstio, neq; doctrina, sed alius talium quæstionis modus. Cùm vero quod ex aliquo compositum, ita vt vnum totum sit, non est vt cumulus, sed vt syllaba. syllaba vero non est ipsa elementa, nec idem, qđ B, et A. nec caro ignis, et terra. dissolutis nanque, hæc quidem amplius non sunt, vt caro et syllaba: elemẽta vero ignis et terra sunt. est ergo syllaba aliquid, nō solum elementa, vocalis et muta, sed etiam aliquid aliud. et caro, non solum ignis et terra, aut calidum et frigidum, sed etiam aliquid aliud. Si igitur necesse est illud quoq; aut elementum, aut ex elementis esse: si elementum quidem, rursus eadẽ ratio erit. ex hoc enim et igne et terra erit caro, et item alio: quare in infinitum progredietur. si vero ex elemẽto, patet quòd nō ex vno, sed ex pluribus q̃ idipsum, erit. quare iterum de hoc eandem rationem dicemus, quã de carne, aut syllaba. Videbitur autem esse aliquid tale, et nō elemẽtum, ac cãm, sed hoc carnẽ, hoc vero syllabã esse. silr̃ et de cęteris. substãtia vero cuiusq; quidẽ hoc. hoc nãq; prima ipsius esse causa est. Cùm autem quædam rerum non substantiæ sint, sed quæcunq; sub-

stantiæ

stantię ſm naturam, & natura constitutę sint, videri possit profecto aliquibus haec quoque natura substantia esse, quae non elementum,

Textus 92. sed principium est. Elementum autem est, in quod existens diuiditur, vt materiam, vtputa syllabae ipsum A, & B.

Et cùm oportet vt habeat essentiā, aut erit essentia, & manifestū est q̄ materia quaeritur quare est. v.g. quare haec est domus? quia tale est: & tale, cū fuerit essentia domus. & quare hoc est hō? quia habet hoc, & hoc est corpus. igiť manifestū est q̄ quęritur cā, quę est materia, & ista est forma eius, quod habet aliquid, & est substantia. Manifestū est igitur q̄ in simplicibus non quęritur, neq; consyderatur, sed quęritur tale alio modo. Ergo compositū est aliquid, quod est ſm hunc modum, ita q̄ totum sit vnum, non ita q̄ sit sicut coaceruatio. quemadmodum syllaba non est litera, et B, et A. neq; caro est ignis, & terra. qm̄ ista cū dissoluuntur quędam, non sunt sicut caro, & syllaba: literae vero sunt sicut ignis & terra. ergo syllaba est aliud, quod nō est literę, s. literę vocales, & consonantes, sed est aliud etiā. & caro non est ignis & terra, & calidum & frigidum, sed sicut aliud etiā. Si igitur fuerit, necesse vt illud sit ēt elementum, aut ex elementis. q̄ si fuerit elementū, sermo de eo ēt est, sicut dictū est idem. caro.n. est istius, & ignis, & terrae, & etiam alterius, donec procedatur in infinitū. et, si fuerit ex elementis, manifestum est q̄ non est ex vno, sed ex pluribus. et si non, erit illud idem. et etiā iterabimus istū sermonem, quem dicimus de carne et syllaba, et apparebit q̄ hoc est aliquid ex elemētis, et causa eius quod est per essentiā, et quod est alicuius caro, et alicuius syllaba. et sic aliud etiam. et hoc est quodlibet, qm̄ haec est causa primae essentię. Et, cū quędā non sunt substantiae rerum, sed constituuntur insimul, rectum est vt ista natura appareat in aliqua substantia, quae est non elementum, sed principium. Elementum.n. est illud, in quod diuiditur res, et est in re quasi materia, vt A, et B in syllaba.

Idest, & cùm necesse est vt ista habeant quiditatem, & quiditas est in materia, manifestum est q̄ quaeritur in istis rebus per quare causa, quę est ſm materiā, sicut quęritur causa, quę est ſm formā. et intendit q̄, si in entibus nō esset ista natura, s. forma, sed solūmodo materia, nihil esset quęrere de causa materiali, qm̄ esset quęstio de ipsa re. D.d.v.g. quarę hęc est domus? i. v.g. quare haec est domus? qa est facta ex hoc, s. lateribus & lapidibus, qm̄ essentia domus debet esse ex istis. aut quare hoc est homo? quia est generatus ex hoc, et hoc, scilicet ex rebus, ex quibus cōstituitur corpus propriū homini. D.d. igitur manifestum est q̄ quęritur causa, quę est materia, &c. i. manifestum est igitur q̄ quādoq; quęritur causa, quę est materia per quare, & est forma, pp̄ quā est materia, & est substantia rei. & ista

Natura materiae est, cuius qditas et forma ē recipere formā. Cōsule prio cap. de subā orbis. & 2. Phy. cō. 11.

natura est illa, cuius quiditas, & forma est recipere formā. D.d. Manifestū est igitur q̄ i simplicibus, &c. i. &, cùm hoc sit declaratum, manifestum est q̄ in rebus simplicibus non cōpositis non quęritur, neq; per quare, neq; per quid, sed quaestio in istis erit alio modo. D.d. ergo compositum, &c. i. et, cùm sit declaratū hic esse aliqua composita, ex quibus congregatur vnū in actu, non sicut composita ex rebus, ex quibus non fit vnum nisi p̄ contactū, vt aceruus cōgregatus ex pluribus granis, sed ex cōgregato ex eis fiet aliqd̄ additum aliud à componētibus, vt syllaba, quę fit ex lr̄is. Syllaba.n. nō est lr̄ę, ex qbus fit, sed est aliquod additū lr̄is. et similiter caro non est terra & ignis, ex quibus componitur, sed est aliquod aliud additum. Et signum eius, quod est aliquod additū elemētis, est, qm̄, ista, quādo dissoluūtur, & corrūpuntur, tunc syllaba non resoluitur in syllabas, neq; caro in carnes, sicut resoluuntur res congregatae in illa, ex quibus congregant̄, i. res, in quibus per cōgregationem non fit aliquod additum. D.d. lr̄ę vero, sicut ignis & terra, i. lr̄ę vero ita cōponunt syllabam, sicut ignis & terra carnē. D.d. ergo syllaba est aliud, &c. i. ergò syllaba non est lr̄ę, ex quibus componitur. D. d. Si igitur fuerit, necesse est vt illud sit etiam, &c. i. si igiť caro nō est aliud ab el̄ntis, necesse est vt sit aut elemētum, aut compositum ex elemētis pręter prima elementa. D.d. q̄ si fuerit elementū, &c. i. &, si hoc additū elemētis fuerit elementū aliquod, cōtinget vt hoc elementū, & ignis, & terra habeāt aliqd̄ additū eis. & si illud additū fuerit el̄ntum, cōtinget etiam vt illa el̄nta cum hoc el̄nto habeant aliquod additum. & si illud additum fuerit etiam elemētum, continget in eo illud, quod cōtinget in alijs: & sic procedit in infinitum. et ideo impossibile est vt illud additum sit elemētum cōmune ignis & terrę, & istius elementi, cùm caro sit nomen congregati ex elemētis. Et hoc intendebat, cùm d. caro enim est istius, & ignis, et terrę, i. &, si dixerimus etiam q̄ illud tertium est etiā elementū, contingit vt congregatū ex istis habeat aliquod additum congregato ex elementis. & sil̄r continget in quarto. & sic aut procederetur in infinitum, aut erit hoc aliquod additum elementis, quod non est elementum. & hoc intendebat, cùm d. et etiā alterius, donec procedatur in infinitum. Et, cùm destruxit illud, per quod caro est elementum, destruit etiam vt sit cōpositū ex elementis, & d. &, si fuerit ex elemētis, &c. i. & cū illud additum elementis fuerit cōpositum ex elementis, non fiet ex elemētis, s. q̄ congregatū ex elementis non erit vnum sed plura, & non fiet ex eis aliquod additū. D.d. & si non, erit illud idem, &c. i. qm̄, si fuerit ex elementis, erit in eo aliquod additum eis. & si fuerit elementū, continget vt habeant etiā alia elementa aliquod additū, & est forma. & si nō, nō fieret aliquod hic. D.d. & apparebit q̄ hoc est aliquod ex elementis. i. & p̄ hāc perscrutationē apparebit hic esse substantiā aliam ab el̄ntis materialibus, quae ēt est el̄ntum, & q̄ est prima cā, et q̄ est cā, q̄ est forma, et q̄ alicuius est caro, & alterius os, et alterius fīle. et sil̄r in oībus rebus diuersarum substantiarum. D.d. qm̄ hęc est cā primę essentiae. i. qm̄ ista substātia est causa, quę est prima qditas. D.d. Et, cū quędā, etc. i. &, cū quędā p̄dicabilia de substātijs non sint substātiae, sed sunt exn̄tia cū substātijs, & naturarum aliarum, s. accn̄tia, rectū est apere q̄ ista natura, quę dr̄ forma, sit substātia addita elemento, cùm sit neq; elementū neq; ex elemētis: & est aliud ab eis, quae exn̄t cū substātijs, s. ab accn̄tibus, sed est principiū alterius esse, entis praeter elementum. Elementum enim est illud, in quod resoluitur res, & est in re quasi materia. hoc aūt est elementum, q̄, cùm res resoluiť, non resoluiť in ipsum. & hic perficiť iste tractatus Septimus.

In cōpositis p̄ se ex congregato fit aliqd additū aliud a componentibus. Idē. 5. Met. cō. 6. & 8. Met. c. 15. & 2. de Ala cō. 5. & hic supra. 26. & 27. Opposi tū require supra. cō. 44. & 1. Ph. cō. 17. Vide cōtrad. Zim.

Idē. 5. Met. tex. c. 4.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER OCTAVVS, cum Auer. Commen.

SVMMA LIBRI.

In hac unica Summa agitur de ſenſibilium ſubſtantiarum principijs Materia, ſ. & Forma.

Caput Primum. Dictorum recollectio.

X his igitur, quæ dicta ſunt, colligere oportet, ac congregando ſummatim finem imponere. Dictum autem eſt, ꝙ ſubſtantiarum cauſæ, principia, et elementa quæruntur. Subſtantiæ vero, quędam ab omnibus conceſſæ ſunt, de quibuſdā autem ſeparatim enuntiauerunt quidam. Conceſſæ quidem, quæ naturales ſunt. vt ignis, terra aqua, et cętera ſimplicia corpora: deinde plantę, et partes earū, animalia, et partes eorum: et tandem cœlum, et partes cœli. Separatim autem ſubſtantias quidam eſſe dicunt formas, et mathematica.

Oportet nos congregare dicta, & determinare ſermonē, & poſt complere. Dictum eſt igitur, ꝙ quęrendę ſunt cauſę ſubſtantiarum, & principia, & elementa. Quędam.n. ſubſtãtiæ ſunt conceſſæ ab omnibus, et de quibuſdam dicunt quidā ſermones proprios. Conceſſæ igiř ſunt ſubſtãtiæ naturales. vt ignis, & terra, & aqua, & aer, & alia corpora ſimplicia: deinde plantæ, & partes earum, & animalia, & partes animalium: & cœlum, & partes cœli. Et quidam dicunt ſubſtantiam propriam eſſe formas, & mathematica.

1

Ntendit in hoc tractatu facere rememorationem de dictis in prædicto, & complere ſermonem de ſubſtãtia, quę dicitur forma, quoniam omne, de quo ꝑſcrutatus eſt de ſpēbus ſubſtãtiæ, nõ eſt niſi ꝓpter ſubſtantiā, q̄ dr̄ forma.

Dixit. Cùm locuti ſumus de ſpeciebus, de quibus dicitur hoc nomen ſubſtãtia, oportet determinare omnia prędicta, et cõplere ſermonē de ſubſtantia quęſita. D. incœpit ponere illud, de quo intendit perſcrutari in iſto tractatu, & d. Dictū eſt igiř, ꝙ quęrēdę ſunt, etc. i. & iam prędiximus in tractatu præcedēti, quòd intentio noſtra eſt quęrere cauſas ſubſtantiarū demonſtratarum, & principia, & elementa earum. Et vocat principium, illud, quod dicitur de exiſtēti ĩ re, & de exiſtenti extra rem. cauſa vero dicitur maxime de agente & fine, & quandoq; dicitur de quatuor cauſis. elementa vero non dicunť niſi de cauſis exiſtentibus in re. Et, cùm induxit ſuam intentionē, quam intendit in tractatu prædicto, incœpit dicere ſummarum vnamquanq; prædictarum in illo tractatu, & d. quædam.n. ſubſtantiæ, &c. i. & iam prædiximus ꝙ quædam ſubſtantiæ ſunt conceſſę apud oēs, & quædā ſunt conceſſæ apud quoſdam propriæ, & non apud quoſdam. D. d. Conceſſæ igitur ſunt ſubſtantiæ naturales, &c. & intendit per alia corpora, ea quæ ſunt conſimilium partium: & vocat ea ſimplicia in reſpectu officialium. Et, cū induxit ſubſtantias conceſſas, induxit etiam illa, de quibus dicitur ſubſtantia, ſm quòd dixit in illo tractatu.

Eſnia nõ dicunt niſi de cauſis exiſtētibus i re. Vide .v. Meta. cõm. 4. &. 1. Phyſi. cõ. 4.

Alias vero accidit ex rationibus ſubſtãtias eſſe, quod quid erat eſſe, & ſubiectum. Item aliter genus magis quàm ſpecies, & vniuerſale quàm ſingularia. Vniuerſali vero & generi ideæ quoq; copulãtur. eadem nanq; ratione ſubſtantiæ videntur eſſe. Cúm autē quod quid erat eſſe ſubſtantia, huius autē ratio definitio, ideo de definitione, & de ipſo per ſe determinatum eſt. Quoniam vero definitio ratio, ratio autem partes habet, neceſſe quoq; de parte erat videre quænam ſubſtantię partes, & quæ non, & ſi has definitionis quoq; eſſe oportet. Item etiam, nec vniuerſale ſubſtantia eſt, neq; genus. De Ideis vero, & Mathematicis poſterius conſyderandum eſt. etenim præter ſenſibiles ſubſtantias, has quidē eſſe dicunt. Nunc vero de cõceſſis ſubſtantijs tractem⁹. hę aūt ſunt, quę ſenſibiles ſunt.

Vide cõm. Zim.

Et accidit ex ſermonibus vt ſint ſubſtantię eius, quod eſt per eſſentiam. Et ſi ſubiectum eius, & genus magis q̄ formæ, & vniuerſale magis q̄ particulare. Et exēplaria etiā coniunguntur cum vniuerſalibus per genus. exiſtimantur.n. eſſe ſubſtantię, quia recipiunt vnū ſermonem. Ergo quid eſt per eſſentiā eſt ſubſtãtia, et ſermo eius eſt definitio. et ideo dictū eſt quod dictū eſt in definitione, et ĩ illo quod eſt per ſe. Et, cū definitio eſt ſermo, et oīs ſermo habet partes, conſyderandū etiam eſt neceſſario de parte. et cognitio eſt, quæ ſunt partes ſubſtantiarum, et quæ non ſunt. et ſi ſint partes ſubſtantiarum, etiam non eſt ſubſtãtia neq; vniuerſale, neq; genus. De exēplaribus vero, et de mathematicis perſcrutandum eſt poſt. quidam enim dicunt ipſa eſſe ſubſtãtias alias ab ipſis ſubſtantijs ſenſibilibus.

Et accidit nobis dixiſſe ĩ tractatu pręterito, ſ. ꝙ ſubſtantia dicitur famoſę de quatuor, de definitione. ſ. forma, & de ſubiecto formę, & de genere magis q̄ de ſpecie, & de vniuerſali magis q̄ de particulari. & hoc accidit nobis ex hoc, quod *omnes dicunt de ſubſtantia, & exemplaria etiam apud dicentes ipſa collocantur in vniuerſalibus. exiſtimatur enim quòd vniuerſalia ſunt exemplaria. Deinde dicit. Ergo quid eſt per eſſentiam eſt ſubſtãtia. ideſt & quia illud, quod eſt quiditas rei, eſt ſubſtantia: & ſermo, qui ſignificat ipſam, dicitur definitio: rectum eſt ponere principiū conſyderationis in natura ſubſtantiæ à conſyderatione de definitione. D. d. Et, cùm definitio eſt ſermo, &c. i. &, quia incipiēdum eſt conſyderare de definitione, & definitio habet partes, quia eſt ſermo compoſitus, eſt cõſyderandum de partibus definitionis, quæ earum eſt ſubſtantia, & quæ non. & intendit facere rememorationem de illis, quæ declarata ſunt de ſubſtantia, & dare cauſam, propter quā locutus fuit de definitionibus, ne exiſtimetur, ꝙ loqui de hoc pertinet ad Logicum. D. d. & ſi ſint 2

7. Me. t. cõ. 44.

*homines

partes

partes substantiarum, &c. i. & declaratum est cum hoc quod forma, & partes eius sunt substãtia, & quòd vniuersale non est substantia, neque genus, quia est aliquod vniuersale. D. d. de exemplaribus vero, &c. i. & intendit quod de hoc non est perscrutatus in tractatu praecedenti, & post perscrutabitur de hoc. quoniam quidã dicunt quod sunt substãtiae separatę aliç à substãtijs sensibilibus.

Caput Secundum. Substantiae diuisio: Materiamq; substantiam esse.

Vide Auer. in Epi. Tra. secundo. * 2. c. nõ habet haec, & aliter ratio.

SEnsibiles vero cunctae substantiae materiam habent. Est autẽ substãtia idipsum, quod subijcitur, aliter quidẽ materia, * et aliter ratio. materiam autem dico, quę, cùm non quod qd actu sit, potentia est quod quid. Aliter autem ratio & forma, quod cùm sit quod quid ratione separabile est. Tertiũ vero, quod ex his est, cuius generatio solius, & corruptio est, & separabile simpliciter. earum enim substantiarum, quae sm rationem, quaedam sunt separabiles, quaedam vero non.

Et omnes substantiae sensibiles habẽt materiam. Et substantia est subiectũ, & alio modo est materia. et dico materiam illud, quod non est hoc in actu, et est hoc ĩ potẽtia. Et alio modo est definitio, & forma, quae est principium rei, & est per definitionem separata. Et tertio modo illud, quod ex istis, cuius solius est generatio & corruptio, & est separatũ mõ simplici. substantiae enim, quae sunt substantię p definitionem, quaedã sunt ista, & quędã non.

3 Hoc, quod dicit, quod omnes substantię sensibiles habeant materiã, declaratũ est in sciẽtia Naturali. Et, cũ d. Et substantia est subiectum, &c. i. & intendit quod substantia dicitur primo modo de illo, quod est existens p se, quod est subiectum alijs praedicamentis, & est compositum ex materia & forma: & dicitur alio modo de materia istius substãtię. & dico materiam illud, quod non est in actu aliquod demonstratum, & est in potentia illius. D. d. Et alio modo est definitio. i. & substantia dicitur secundo modo de illo, quod significat definitio, scilicet forma. D. d. & est per definitionem separata. i. & substantia, quae est forma, est sm definitionẽ separata à materia non in esse. impossibile. n. est separari formã à materia. D. d. Et tertio modo illud, qd est ex istis, &c. i. & substãtia tertia illud, quod congregat à materia & forma: & est illud, cuius solius vt declaratũ est, est generatio & corruptio. D. d. & est separatũ modo simplici, i. sm definitionẽ & secundum esse. D. d. substantię enim, quę sunt substantiae, &c. i. & substantia, quam definitio significat, est substantia quodammodo, quia per ipsam est substantia existens per se: & quodãmodo non est, sicut illud, quod existit per se, qa est in subiecto. et forte intendit quod substantia, quam significat definitio, quędam partes eius sunt forma, & quaedam materia, vt declaratum est superius.

Impossi est formã separari a materia.

Quòd autem materia quoq; substantia est, patet. In cunctis nanq; oppositis transmutationibus est aliquod trãsmutationis subiectũ. vtputa sm locum, quod nunc hic, rursus alibi. & sm augmentationem, quod nunc tantum, rursus minus aut maius. & sm alterationem, quod nunc sanum, rursus aegrum. similiter autem & sm substantiam, quod nunc in generatione, rursus in corruptione. & nunc quidem subiectum, vt quod quid, rursus autem subiectum, vt sm priuationẽ. Et sequuntur hanc etiam aliae transmutationes. caeterarum vero, aut vnam, aut duas haec non sequitur. non enim est necesse, si quid materiam habet localem, hoc generabilem etiam & corruptibilem habere. Verum quae inter simpliciter fieri, & non simpliciter differentia sit, in Physicis dictum est.

Nõ ẽ necesse, si qd materiã habet localẽ, hoc generabilem & corruptibilẽ habere.

Et manifestum est quod materia est substãtia. Omnes. n. transmutationes oppositę in situ habent subiectum fixum, sicut est illud, quod est in loco. illud. n. quod est nunc, fiet ẽt alius locus. & in re etiam, quę est tunc sm hãc quãtitatem, fiet etiam minor, aut maior. & in trãsmutatione est aliquid, quod modo est sanum, quod etiam ęgrum. et sic etiam in substantia, quae est nunc in generatione, fiet etiam in corruptione. & erit nũc subiectũ sicut hoc, quod est per priuationem. Et aliae transmutationes sequũtur istam, ista autem non sequitur vnã, aut duas aliarum. non. n. est necesse vt illud, quod habet materiam localem, etiam habeat materiã, quę gñatur & corrumpitur. Dictum igitur est in Naturalibus quę est differẽtia inter esse simpliciter, & non simpliciter.

Cùm posuit quod vnum eorum, de quo dicitur hoc nomen substantia, est materia, incoepit declarare hoc, & in rei veritate debet declarari in scientia Naturali, s. materiam esse subiectum. ipsam autem esse substantiã est de hac sciẽtia. Et d. Et manifestum est quod materia est substantia. i. & hoc apparet, quia est subiectum formae. Deinde incoepit declarare hoc secũdum rememorationem per inductionẽ, sicut fecit in Primo Physicorũ, & d. Omnes. n. trãsmutationes, etc. i. apparet enim p inductionẽ quod necesse est vt omnes transmutationes oppositae per suam materiam, habeãt subiectum fixũ, v. g. in transmutationibus in loco. & d. sm situm, i. sm locum: quoniam oppositio primo & essentialiter inuenitur in eis, quae opponuntur in loco. Et intendit per opposita haec quatuor contraria. Et, quia contrarietas in rei veritate inuenitur primo in eis, quę sunt in loco, [a] ideo, accepta est in definitione eorum distantia, cùm dr contraria sunt, quae maxime distant. hic autem intẽdit per opposita, contraria, quae sunt in qualitate, & in substantia, & in augmento, & in loco. Et cùm dixit quod transmutationes videntur conuenire in hoc, quod indigent subiecto, incoepit declarare quõ apparet hoc, & d. illud. n. quod est nunc, &c. i. apparet. n. quoniam quemadmodum vnum & idem numero in loco aliquo est nunc, & post transferi in alium. & vnum & idẽ modo est album, & post erit nigrum in alteratione. & vnũ & idem est magnum & paruum in augmento. sic etiam vnũ & idem quãq; est generatum, & quãq; corruptum. Sed tñ differũt in hoc, quod subiectũ, quod est in trãsmutatione, quę est substãtiae, est in potẽtia, et est in alijs trãsmutationibus in actu: & suũ esse est, quod est mediũ inter esse in actu, & non esse. & hoc intẽdebat, cũ d. & erit nũc subiectũ, sicut hoc, &c. i. & istud subiectum, qñ recipiet formã,

4 Materiã esse subiectũ debet declarari in scĩa Naturali: ipsam autẽ esse substantiã ẽ d hac scĩa. Vide. 2. Ph. cõ. 21. & 7. Me. cõ. 9. et 12. Me. c. 1. & quae ibi.

Oppõ primo & essentialiter inuenitur in eis, quę opponũtur in loco. cõsiste l prędicamentis. ca. de quãtitate. Sed oppositum vr. 8. Ph. cõm. 56. Vide cõtra. Zim.

a Vide. 10. Met. c. 13.

b Subm trãsmutationis substãlis est in potentia, accñtalis sit in actu. Idem. 1. Phy. c. 63. 1. de Gñatione. 23. & 24. 2. de Ala. c. 4. & 1. c. p. de substãtia orbis.

assimilatur ei, quod est in actu: & quando dimisit eam: assimilatur ad non esse. & totum hoc dictum, est in Naturalibus. D. d. Et aliæ transmutationes, &c. i. & aliæ trasmutationes sequũtur illam, quæ est in substantia, s. qm̃ illud, quod habet transmutationem, quæ est in substantia, habet alias transmutationes. transmutationes autem in loco non debet sequi vna, aut plures aliarum transmutationum. & ideo non est necesse vt omne habens materiam localem habeat materiam generabilem et corruptibilem. Et innuit p hoc, quod declaratum est in scientia Naturali, ꝙ cœlum habet materiam localem, & tamen non habet materiam generabilem & corruptibilẽ. & ideo videmus ꝙ cœlum non componitur ex materia, quæ est in potentia & forma, quæ est in actu. Deinde d. Dictum est igitur in Naturalibus, &c. i. declaratum est. n. quæ est differentia inter generationem simpliciter, & nõ generationẽ simpliciter: & inter generationem & corruptionẽ, quę sunt in substãtia: & generationem & corruptionẽ, quę nõ dñr simpliciter, s. quę sunt ĩ alijs trãsmutationibus.

Cœlum habet materiã localẽ, & nõ materiam generabiles & corruptibilẽ. Idẽ. 1. Ph. cõ. 63. & 1. Cœ. 20. Idẽ 1. & 2. & 3. cap. de suba orbis. & hic cõ. 12. & 12. Met. t. c. 10.

Caput Tertium, De substantia, quæ forma et actus est. Item definitiones, formam et materiam complectentes, potiores esse, ꝗ quæ alterã tantum.

CVm autem quædam, vt subiecta & vt materia, concedatur substantia, hæc autem est, quæ potentia est, restat illam, quæ vt actus substantia sensibiliũ est, quęnam sit dicere. Democritus igitur tres differentias esse videtur existimare. subiectum enim corpus, materiam, vnum & idem. differre autem, aut rhysmo, quod est figura: aut trope, quod est situs: aut diathige, quod est ordo. Videntur autem multæ differentiæ esse. vtputa quædã compositione dicuntur materiæ, sicuti quæcunque mistura, quemadmodum melicratũ. quædam clauo, vt arca. quædã ligamine, vt fascis. quædam glutine, vt liber. quædam pluribus ex his. quædam positione, vt limẽ & superliminare. hæc enim, eò quòd modo quodam sita sint, differunt. quędã tempore, vt cœna, & prandiũ. quædam loco, vt venti. quædam sensibilium passionibus, vt duritie & mollitie, et dẽsitate & raritate, & siccitate et humiditate. & quædam quibusdam ex his, quædam omnibus his. & omnino quædam redundantia, quędam defectu. Quare patet, quod & ipsum est toties dicitur. limen enim est, quoniã ita situm est. & esse, sic ipsum poni significat. & glaciem esse, sic dẽsari. Quorũdam vero esse & his omnibus definietur: eò quòd quædam miscẽtur, quædam temperantur, quędam ligantur, quędã densantur, quędam cęteris differẽtijs vtuntur, sicuti manus, aut pes. Accipienda igitur genera differẽtiarum. hæc enim principia existentiæ erunt. vt quæ in magis & minus, aut denso & raro, & cæteris talibus. cuncta etenim hæc redũdantia & defectus sunt. Quòd siquid figura, aut leuitate, aut asperitate, omnia recto & curuo.

Vide in proœmio Meta.

his vero esse erit misceri, opposito autem modo, non esse. Manifestũ igitur ex his est, quòd si substantia causa est, vt vnumquodq; sit, in his quærendum est, quænam vt horũ singula sint, cã est. Substantia itaq; nihil horũ est, neq; cõbinatum: attñ proportionale ĩ vnoquoq;.

Cùm igitur quędã substantię sint concessę, vt subiectũ, & materia etiam, & est illud, quod est in potẽtia, remanet dicere quę est substantia sensibiliũ, quę est in actu. Demo. vero existimauit ꝙ differentiæ eorum sunt tres. materia vero, quę est substantia subiecta est eadem etiam: & differt, aut ẽm ordinem, qui est figura: aut ẽm transmutationem, quę est situs: aut ẽm concauum, qui est compositio. Et ipse videt multas differentias. vt dicitur quædã per compositionẽ materię, vt oĩa, quæ admiscentur, v.g. mel, & aqua. & quędã per ligamentũ, vt lectus. & quędam per glutinum, vt liber. et quędam per clauos, vt arca. & quædã per plura istorum. & quędam ẽm sitũ, vt via & limes. ista. n. differunt ẽm motum situalem. & quædam ẽm tempus, vt prandiũ, & cœna. & quędam ẽm locũ, vt vẽti. et quędam p passiones, quæ sunt sensibilium, vt durities et mollities, et spissitudo et raritas, et siccitas et humiditas. & quędam per quędam, et quędã per oĩa. et vl̃r quædam magis et quædam minus. et ideo, cùm limes ponitur superius, non est limes. Manifestum est ergo ꝙ ens dicitur ẽm numerum istorum modorum. dicitur. n. ens via, quæ est ẽm hunc situm. et hoc etiam significat ꝙ est ẽm hunc situm. et esse grãdo etiam significat quòd inspissatum est illud ẽm hunc modum. Et essentia quorundam determinatur per omnia ista. quędam. n. sunt mixta, et quędam complexa, et quędam ligata, et quędã vtuntur alijs differentijs, vt manus et pes. Accipiantur igitur genera differentiarũ. ista enim sunt principia essentiæ, sicut ꝙ est maioris et minoris, et spissum et rarum, et partes similes istis. ista enim nomina sunt in additione et diminutione. Et si fuerint alicuius figuræ, vt lenitas, aut asperitas, et omnia sunt in recto, aut tortuoso. et quędã sunt, quorũ eẽ est ĩ mixtione, et ẽm modũ oppositionis, q est nõ essentia. Manifestum est igit̃ ex istis ꝙ, si substantia sit causa essentię cuiuslibet, ꝙ quęrendũ est in istis quę est causa essentiæ cuiuslibet istorum. Nulla. n. istarũ est substantia, neq; qñ congregantur cum alijs: sed indiget qualibet earum conueniente.

Cùm declaratum sit in tractatu pręcedenti ꝙ formę sunt substantiæ ex hoc, ꝙ illud, quod significat definitio, est substantia, & ꝙ definitio significat formam p hoc, quia interrogatio p quare est de forma, vult per- 5

ſcrutari his de primis differentijs ſubſtãtialibus, qbus diuiditur forma vniuerſalis, & d. Cùm igitur quædã ſubſtantię, &c. i. &, cùm omnes Antiqui cõueniunt in hoc, ꝙ materia eſt ſubſtantia, & eſt illa, quæ exiſtit in potentia: & cùm ſit declaratum ꝙ forma eſt ſubſtãtia, quæ eſt in actu, remanet dicere quæ ſunt differentiæ illius ſubſtãtię, quę eſt in actu in cõpoſito, ſ. primę drię, per quas diſtinguũtur formæ entium, ſm ꝙ ſunt entia. D. inducit ſermonem Democriti in hoc, & d. Democri. vero exiſtimauit, &c. i. Democ. opinabatur ꝙ materia eſt vna natura in ſpecie in omnibus entibus, ſ. partes indiuiſibiles: & ꝙ iſta materia primo diuiditur in tres differentias maximas, quibus entia differunt. Prima autem differentia eſt propter diuerſitatem figurarum partium indiuiſibilium: & hoc vocauit ordinẽ. Secunda aũt differentia eſt propter diuerſitatem partium in ſitu in quolibet ente: et hoc vocauit tranſmutationem in ſitu. Tertia autem differentia eſt propter diuerſitatem earũ in ordine: & hoc vocauit cõtactum, et opinabatur ꝙ entia non differunt abinuicem, niſi per vnam iſtarum trium diſpoſitionum, aut ꝑ plura vno. D. d. Et ipſe videt multas differentias, i. & mirum eſt de iſto homine, quomodo eſt contentus iſtis tribus drijs, cùm viderit multas differentias alias ab iſtis tribus, per quas diſtinguuntur entia abinuicem. Deinde incepit numerare iſtas differentias, & d. vt dicit quędam per compoſitionem materiæ, &c. i. ſicut illa, quæ differunt per diuerſitatem compoſitionis elemẽtorũ, ex quibus componuntur, ſ. ſm magis & minus, et ſunt illa, quę differunt ſm complexionem. & iſta eſt diſpoſitio omnium corporum conſimilium partiũ. & diſpoſitio plurium rerum artificialium, vt diuerſitas rerũ, quæ componunt ex melle & aqua. D. d. & quædam per ligamẽtum, &c. i. & ſunt quædam, quorũ differentiæ ſunt in copulatione, ſ. qm̃ nomina, & actiones rerũ copulatarum diuerſantur propter diuerſitatem copulationis: quædã. n. copulantur per ligamentũ, & quædã per glutinum, & quędã per clauos. D. d. & quædã per plura, i. & quædam diuerſant per plures vna iſtarũ drĩarum. v. g. vt ſit aliquid, cuius quædã partes copulantur per glutinũ, & quædã per ligamentum. hoc. n. differt per iſta duo ab eo, cuius omnes partes copulantur per clauos. Et intendebat per hoc declarare ꝙ in compoſitione ſunt multæ differentiæ, alię ab eis, quas dixit Demo. & ꝙ, ſi illæ ſunt differentię, iſtę erunt differentiæ. D. d. & quædam ſm ſitum, vt via. i. & nomina viæ etiam diuerſantur ſm diuerſitatẽ ſitus. v. g. via ad ſuperius & via ad inferius, & dextrum & ſiniſtrum, & lumen etiam differt à lumine in alto ſm ſitum, qm̃, cùm fuerint inferius, dicitur limẽ, & ſuperius * luna. D. d. & quædam ſm tempus, vt prandiũ, & cœna, i. qm̃ prandium differt à cœna ſm diuerſitatẽ temporis tãtum. D. d. & quædam ſm locum, vt venti, i. et diuerſitas ventorum eſt per diuerſitatem locorum. D. d. & quædam per paſſiones, &c. i. & quædã diuerſantur ſm nomina, & definitiones per paſſiones ſenſibiles: & maxime in rebus naturalibus: & præcipue in corporibus conſimiliũ partiũ, & in ſimplicibus. & intelligendę ſunt cũ iſtis qualitatibus dictis aliæ paſſiones & qualitates, numeratæ in Quarto Meteororum. D. d. & quædam per quædam, & quędam per oĩa, i. et quædam entia differunt à quibuſdã per quaſdam iſtarum paſſionũ, & quędã differunt à qbuſdã ꝑ oẽs. v. g. aqua & terra per duritiem & mollitiem, & ſpiſſitudinem & raritatem, & humiditatẽ & ſiccitatẽ. D. d. & vĩr quædam magis, & quædam minus · & intẽdit per quædam magis & minus aliquid cõe diuerſitati, quæ eſt per qualitatẽ, & quę eſt ꝑ q̃titatem. Et, cũ declarauit genera iſtarũ drĩarum, quas addidit tribus, quas d. Demo. dixit. Manifeſtum eſt ergo, &c. i. cũ nomina & definitiones ſunt per has drĩas: & iſtæ drĩæ ſequuntur formas ſubſtantiales entium: manifeſtum eſt ꝙ formæ ſubſtãtiales ſunt ſm numerũ iſtarũ drĩarum. Et d. hoc; qa iſtæ drĩæ dictę ſunt accñtia, ſed accipiunt loco drĩarũ ſubſtantialiũ ꝑꝑ latentiã drĩarũ ſubſtãtialiũ: & definiẽs, vt dictũ ẽ, nõ ponet noĩa. D. d. dr̃. n. ens via, etc. i. dicet. n. via, quia eſt ſm ſitũ propriũ. D. d. & eſſe grando, &c. i. et hoc nomen grãdo ſignat ex eo ſpiſſitudinẽ ꝓpriã. D. d. Et eſſentia quorũdam, &c. i. & quędã definiunt per quædam, & quædã definiuntur per oĩa iſta. quędã. n. definiunt ꝑ mixtionem, & quędã per ligationem, & quędã per complexionẽ. Et forte intendit per mixtionẽ aliquid cõe complexioni. eſt. n. aliqd, quod dicit miſceri & non cõplecti: vt genera mixta adinuicẽ, & vĩr partes indiuiſibiles apud dicentes eas. D. d. & quædã vtuntur alijs differentijs. i. & iſta differunt abinuicẽ per actiones. D. d. Accipiantur igit, &c. i. & cùm iſta ſequantur drĩas entium, qui volunt noſcere principia entiũ, perſcrutentur de generibus primis differentiarũ. iſta. n. ſunt principia entis, quæ ſunt cauſę in diuerſitate entium, vt quidam dixerunt ꝙ primæ drię ſunt magis & minus: & quidam dixerunt rarũ & ſpiſſum, & alia primorũ contrariorum ſimiliũ iſtis. D. d. iſta. n. omnia ſunt in additione & diminutione, i. iſta enim noĩa videntur reduci in duas differentias primas, ſ. in additionẽ & diminutionẽ. D. d. Et, ſi fuerint alicuius figuræ, &c. i. & drĩæ, quæ ſunt ſm figuram, & lenitas & aſperitas, collocant ſub recto & tortuoſo. & iſta eſt qualitas, quæ eſt ſm quantitatem & qualitatem. Et quaſi intẽdit declarare ꝙ primę drĩæ qualitatis paſſiuæ eſt additio, & diminutio: & qualitatis, quę eſt ſm quantitatem, rectitudo & tortuoſitas. D. d. & quædam ſunt, quorum eſſe eſt in mixtione. D. d. & ſm modum oppoſitionis, &c. & intendit, vt mihi vĩ, ꝙ quædam ſunt, quorum eſſe eſt in oppoſitione ad eſſe, ſ. in priuatione. Et d. hoc, qm̃ differentiæ quarundam rerũ ſunt ex priuatione. Et, cùm induxit genera iſtarũ differẽtiarũ primarũ, dixit. Manifeſtũ eſt igitur ex iſtis, etc. ideſt, ſed eſt manifeſtũ ꝙ, ſi formæ ſubſtantiales ſunt cauſæ eſſendi quodlibet ens naturale demonſtratũ, ꝙ nulla iſtarũ drĩarum eſt cauſa alicuius eorũ, & ꝙ quærendũ eſt in quolibet eorũ, & qd ſit cauſa eius ſubſtantialis, quæ quærit aliquã iſtarum drĩarum. D. d. cauſam in hoc, & d. Nulla. n. iſtarum eſt ſubſtantia, &c. i. nulla. n. iſtarum drĩarum eſt ſubſtantia, neq; in ſe, neq; in reſpectu alterius. D. d. ſed indiget quælibet earũ conuenientẽ. i. ſed vnaquæq; iſtarum differentiarũ ſequitur ſubſtantiam ſibi cõuenientem: & ideo accipiuntur in definitionibus loco ſubſtantiarũ. Sed tñ hic eſt quæſtio. Exiſtimat. n. quòd quædã qualitates paſſiuæ ſunt drĩæ quibuſdã entibus, vt calor igni, & humiditas aeri, & ſiccitas terræ, qm̃, ſi aliqua iſtarũ qualitatum auferatur, auferet illud ens. qm̃, ſi calor auferat ab igne, non remanebit ignis. Et ideo videmus plures expoſitores dicentes aperte ꝙ drĩæ ſubſtantiales iſtorum elementorum ſunt in iſtis qualitatibus. Sed ex hoc ſeqtur inconueniens, ſ. ꝙ aliquid ſit in ſe qualitas, & in reſpectu alterius ſit ſubſtantia: & ſubſtantia non dicitur in reſpectu alicuius. Dicamus nos igitur quòd via ad ſciendum hoc, eſt via, qua iuit Ariſt. in perſcrutatione de ſimplicibus & compoſitis. Quoniã, ſi calor in igne erit differentia ſubſtantialis, tunc compoſita habebũt definitiones ignis. Calidum enim componitur ex ſubſtantia & qualitate, aut componitur ex ſubſtantia & accidentibus: & erunt vnum in actu, & duo in potentia. & ex hoc apparet ꝙ calor non poteſt eſſe differentia ſubſtantialis. Et, cùm ignis auſertur per ablationem caloris, non aufertur primo neque per ſe, ſed me

Idẽ. 1. Phyſ. t. c. 36.

* alcania

Vbi ẽ latentia ſubſtantiũ drĩarũ, licet accñtia ponere i definitiõe loco earum. Vide. v. hu°. cõ. 41. & quæ ibi.

Drię quarũdã rerũ ſunt ex priuatione.

Digreſſio, q̃ quęrit an aliquę qualitates paſſiuæ ſint aliquibus entib° ſubæ.

Motiuum Alexan.

Imp. auer. Prima rõ.

Secunda ratio ad idem.

Solo ad motiuum Alex.

diante ablatione formæ ignis: sicut, quando aufertur risibilitas, aufertur homo, sed non primo, sed mediante ablatione rationabilitatis. Et, si esset in aliquo accidens, & in aliquo substantia, tunc diceretur æquiuoce, s. eo modo, quo dicitur hoc nomen ens de substantia & accñte. Et scire debes q actio formæ ignis, quę sequitur formã ignis, est calor maximus, et motus ad superius. calor igit in igne est sicut abscisin in cultello, & actio manus in manu: non quasi albatio in albato.

Tertia ratio ad idem.

Documẽtũ.

Et quemadmodum in substantijs, quod de materia prædicatur, ipse actus est, & ĩ alijs definitionibus maxime. vtputa, si limen oportebit definire, lignum, aut lapidem sic positũ dicemus. & domum, lateres, aut ligna sic posita. (An etiam & cuius causa in quibusdam est.) Si vero glaciem, aquam congelatã, aut sic densatam. consonantia vero est acuti & grauis mistio talis. eodem autem modo & in cæteris. Manifestũ itaq; ex his est, quòd actus alius alterius materiæ, & ratio. quorũdam. n. compositio, quorundam mistio, quorundam aliquid aliud eorum, quæ dicta sunt. Quare eorum, qui definiunt, hi quidem, qui dicunt, quid est domus, q lapides, lateres, ligna, potentia domum dicunt. materia. n. hæc sunt. Qui vero vas conseruatiuum rerum & corporum, aut aliquid aliud tale addẽtes, actum dicunt. Qui porrò hæc ambo cõponunt, tertiam, & quæ ex his est, substantiam. videtur etenim ea quidem, quæ ex differentijs ratio fit, formæ & actus esse. quæ vero ex his quæ insunt, materiæ magis. Similiter, & quas Archytas approbat definitiones. etenim simul vtriusq; sunt. vtputa quid est Serenitas? quies in multitudine aeris. materia quidẽ aer: actus vero & substantia quies. quid est Tranquillitas? maris planities. subiectum qdem, vt materia, mare: actus vero & forma, planities. Manifestum itaque ex dictis est quęnam sensibilis substantia, & quomodo sit. etenim hæc quidem vt materia, hæc autem vt forma, quoniã actus: tertia vero ex his.

Definitiões Archytæ.

Et quemadmodum in substantijs eadem actio prædicatur de materia, similiter in alijs definitionibus magis. v. g. si voluerimus definire viam, aut lapidem, dicemus q est illud, cuius pars est tale, & tale. & domus, quę est ligna, et lateres, quorum situs est talis. Et etiam in quibusdam definitionibus consyderamus illud propter quod. ver. g. q grando est aqua cõgelata, & spissa aliqua spissitudine. & commutatio vocis in exitu est mixtio vocis acutæ cum graui alia mixtione. & sm hunc modum in alijs rebus. Etiam apparuit ex istis rebus q omnis materiæ actio est ab alia ab actione alterius materiæ, & sermo etiam. actio. n. cuiusdam est compositio, & cuiusdã mixtio, & cuiusdam aliud dictum. Et ideo illi, qui definiũt, & dicunt q domus est lateres, & lapides, & ligna, dicunt domũ in potentia. ista. n. sunt materia. Et qui dicũt q domus est, quod tegit diuitias & corpora, dicunt actionẽ. Qui autem congregant omnia ista, & componunt ea, dicunt tertiam substantiam, quæ est ex istis. videtur enim q sermo differẽtiarum sit formæ, & actionis, & illud ex istis rebus, in quo est, sit materia magis. Et istę definitiones vident illę, quas Archytas accipiebat, quæ congregãtur ex ambobus. vt dicitur quid est Serenitas? & dicitur quies ĩ multitudine aeris. aer igitur est materia, & quies actus & substantia. & etiam quid est Tranquillitas? & dicit lenitas est maris. subiectum igitur, quod est quasi materia, est mare. actio vero, & forma est lenitas. Declaratum est igitur ex dictis quid est substãtia sensibilis, & quomodo. quædam. n. est quasi materia, & quædam est quasi forma, quæ in actu: & tertia, quæ est ex istis.

6 Intendit declarare q partes compositi sunt partes ipsius definitionis: & q definitiones perfectæ sunt illę, quæ continent omnes partes, ex quibus constat compositum, & hęc est forma: & quod est in ente quasi materia. Et d. Et quemadmodum in substantijs, &c. i. quemadmodum in substantijs illud, quod existit ĩ eis, est actus, s. forma, quę prędicatur de materia, & materia existit in ea in potentia, ita vltima differentia ĩ istis definitionibus habet magis materiam definiti. Definitum. n. est ens in actu per vltimam differentiam: & aliæ differentiæ, q̃ sunt ante, sunt quasi materia. D. d. exemplum talium definitionum, & d. v. gr. si voluerimus, &c. i. ver. g. qm̃, si voluerimus definire viam, aut lignum, inducemus illud, quod est quasi materia, s. genus, & illud, quod est quasi forma, s. illa duo, ex qbus cõstituitur definitum. v. g. dicitur q via est locus, qua itur. via enĩ vna pars eius est locus: & alia pars dispositio in loco, per quem itio est possibilis in ea ad finem intentum. Et similiter ligni quędam pars est corpus, et quędam forma addita corpori, per quam lignum dicitur arca, aut scamnum. Et similiter de lapide. & similiter domus, quæ est composita ex lignis & lateribus, pars quædam eius est materia, s. ligna, & lateres, & alia forma eius, per quam dicitur domus. D. d. Et etiam in quibusdam definitionibus, &c. i. & etiam in quibusdam definitionibus inducemus in postremo illud, propter quod illud definitum habet nomen, & est forma coniuncta cum materia. v. g. dicere in definitione grandinis q est aqua congelata, aut spissa propter fugam frigoris à calore in profundum nubium. & istæ sunt definitiones perfectæ. Et d. hoc, vt mihi videt, qm̃ quędam non diuersantur sm nomina propter suas formas, sed propter accidentia propria. & hoc accidit ex componẽtibus nomina. Et forte d. hoc, s. hoc, quod d. q in qbusdã definitionibus obseruauimus illud propter quid: quia differentiæ quarundam rerum sunt ex suis materijs, s. vltimæ differentię: & forma est illud, propter quod est gñtio, nõ materia. D. d. & commutatio vocis, etc. i. & definiũt neumata, ita q sunt mixtio aliqua inter vocem grauem & acutam, s. sm proportionem terminatam. D. d. & sm hunc modum in alijs rebus, idest, & inducunt in definitionibus in alijs rebus omnes partes, quę sunt quasi genus, et quasi differentia. Oportet enim scire quòd definitiones existentes

Definitũ est ens ĩ actu p vltimã dñã: & aliæ dñę, quę sũt añ, sũ quasi materia. Idem. 7. Met. cõ. 41.

Digressio, q ostēditur differētia inter definitiones substantiarū & accidētiū seu cōpositorū ex subiecto & accidente.

stentes per se, sunt illæ, in quibus genus est quasi materia, & differentię quasi forma. Definitiones aūt compositorum ex substantijs et accidentibus, aut definitiones rerum, quæ sunt in subiecto, sunt econtrario. s. quoniam illud, quod est in eis quasi differētia, est materia, & hoc declaratum est in Septimo. Et non debes dubitare in hoc ex hoc, quod dictum est in Nono, s. ꝙ materia non prædicatur de aliquo secundum nomen & secūdum definitionem, & est dictum hic ꝙ definitiones naturales constituuntur ex formis & materijs. In definitionibus enim compositorum ex substantijs & accidētibus, & in definitionibus rerum, quę sunt in subiecto, est materia quasi differentia, & forma quasi genus: & sic nō attribuitur ei nisi secundū aliquā prædicationē. verbi gratia vt dicatur ꝙ simitas est concauitas in naso: & idolum terrestre idolum ex terra. In definitionibus vero rerum existentium per se genus est quasi materia, & differentia quasi forma. & sic materia non dicitur de definito nisi secundum quòd est genus ei. Nomen enim generis significat materiam, secūdum ꝙ est in potentia illud, quod habet materiam: & sic prædicatur de habente materiam. Nomen autem materię significat materiam, hoc est aliquid, qđ est ī actu pars eius, cuius materia est: & ideo non prædicatur de eo, cū non prædicatur aliquid ī actu de aliquo in actu, nisi per aliā prædicationem importantem habitudinem. Et, cùm declarauit ꝙ definitiones cōtinent materias et formas, ex quibus constituitur compositum, sicut debent esse conuenientes definitis, & declarantes substantias eorum perfecte, & sunt illæ, quæ constituuntur ex generibus & differentijs, dixit. Et iam apparuit ex istis rebus, & cæte. idest, iam igitur apparuit de istis rebus ꝙ illud, quod est in actu ī omni materia, et est forma eius, est aliud ab illo, quod est in actu in illa materia. Et declarauit omnia ista de definitionibus, et definitis, et dixit. Et ideo illi, qui definiunt, & dicunt, & cæ. i. & hoc quod diximus, apparet. quoniam illi, qui contenti sunt in definitionibus à materijs tantum, definiunt illud, qđ est in potentia, non illud, quod est in actu. verbi gratia illi, qui definiunt domum, dicendo ꝙ est composita ex lateribus, & lignis, & lapidibus. isti enim definiunt domum, quæ est in potentia, nō domum, quæ est in actu. ista enim sunt materia domus tantum. Deinde dicit. Et qui dicunt ꝙ domus, &c. i. & illi, qui definiunt res per formas sine illis, in quibus sunt, non etiam perfecte definiunt. formæ enim non inueniuntur sine materijs. verbi gratia qui definiunt domum, dicēdo ꝙ est illud, quod tegit corpora, & census: isti enim definiunt domum, quæ est non in materia. Deinde dicit. Qui autē congregant oīa ista, &c. i. qui autem definiunt rem per suam formam, & subiectum suæ formæ, definiunt tertiam substātiam, quæ est congregata ex illis. verbi gratia dicere ꝙ domus est operatum ex lapidibus & lateribus et lignis, ad cooperiendum corpora & census à calore & frigore. Deinde dicit. videtur enim &cę. idest, videtur enim ꝙ sermo, qui continet differentias, & materiam ex rebus materialibus, est definitio perfecta. Deinde dicit. Et istę definitiones videntur, &c. i. & istę definitiones videntur illæ, quas Archytas recepit. & istę fuit homo, qui sciuit extrahere definitiones perfectas, s. definitiones, quæ componuntur ex formis et materijs. verbi gratia quid est Serenitas? quies aëris multi. Deinde dicit. aer igitur est materia, & quies actus, et substantia. idest quoniam quies est forma serenitatis et genus, & aer est materia eius. differentia igitur in hac definitione est materia, & forma est genus, econtrario de definitionibus substantiarum. Deinde dedit aliud exemplum de definitionibus accidentium, & d. & etiā quid est Tranquillitas, & ista definitio est similis prædictæ. est enim definitio accidētis. & lenitas in ea, sicut dixit, est forma: & mare materia. et hoc intēdebat, cùm dixit subiectum igitur, etc. i. igitur subiectum, quod est sicut materia in hac definitione, est mare: actus vero, qui est sicut forma, est lenitas. Et, cùm declarauit illa, quæ intēdit declarare, fecit rememorationem, et dixit. Declaratū est igitur, et cę. i. declaratū est igitur quid sit substantia sensibilis, i. per quod constituitur, cùm sit declaratum ꝙ quædam est materia, et quædam forma, et quædam congregatum ex ambobus: et ꝙ materia in eo est subiectum, et forma prędicatum. et hoc intendebat cùm dixit, quomodo.

Qui definiūt formas sine materia, non perfecte definiunt. Vide 1. de Aia. c. 16. et quę ibi

Caput Quartum. *Dubium, utrum nomina compositorum, formarumue signa sint. Compositum nón formam generari. Antisthenicæ item dubitationis solutio, definitionem non dari astruentis.*

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 2.

OPortet autem non ignorare, quòd aliquando latet vtrum nomen compositam substantiam significet, an actum & formam. vtputa domus vtrum est signum communis, quod operimentum est ex lapidibus, et lateribus sic positis: an actus et formę, quod est operimentum. & linea, vtrum dualitas in lōgitudine, an quod dualitas. Et animal, vtrū anima in corpore, an anima. hæc enim substātia & actus alicuius corporis. Erit autem vtrūq; in vtrisq; animal, non vt vna ratione dictum, sed vt ad vnum.

Et oportet nos nō ignorare, quoniam forte latet quid est illud, quod significat nomen, vtrum significat substātiam compositam, aut actum, et formam. verbi gratia domus, vtrum significat communiter quod est cooperimentum ex lateribus, & lapidibus, compositum tali modo: aut significat actum & formam, scilicet cooperimentum. & linea, vtrum significat duo pūcta. et animal, vtrum significet animam in corpore, aut animā. ista enim est substantia, & actio corporalis. Et forte animal dicitur de ambobus, nō sicut illud, quod dicitur secundum vnam eandem definitionem, sed sicut illud, quod attribuitur eidem.

Intendit hoc capitulo declarare quid est dignius nomine, vtrum forma, aut compositum ex materia et forma. Et d. Et oportet nos ignorare, etc. i. et oportet nos scire, quoniam latet vtrum nomina rerum significent substantias compositas ex materia et forma, aut formā tantum. et hoc est in nominibus, quæ significant essentias rerum, non in nominibus, quę significant res ex accidentibus in eis. Deinde induxit exemplum de hoc, et d. verbi gratia domus, etc. i. verbi gratia hoc nomē domus vtrum significet cōgregatum ex materia et forma. et hoc intendebat cùm d. per commune. verbi gratia cooperimentum ex lateribus et lapidibus compositum aliquo modo. cooperimētum enim est in eo quasi forma, et ex lateribus et lapidibus quasi materia. vtrū autem hoc nomen domus significet congregatum ex materia et forma, aut solummodo significet formam, quę est in actu, s. cooperimentum tm̄. D. induxit aliud exēplū, d. & linea, vtrū, etc. i. et vtrum hoc nomē linea 7

significet

significet duo puncta, et illud, quod est inter duo puncta: aut solùmodo significet illa duo puncta. Et innuit hoc, quod dictum est in definitione lineæ, s. quod est illud, quod terminatur ad duo puncta. duo pũcta igitur sunt in ea quasi forma, & illud, quod est inter ea, quasi materia. Deinde dicit. Et animal, vtrum significet animam in corpore, aut animã. ista enim est substantia, & actio corporalis. i. anima enim est substantia, & est perfectio corporis. Et, cùm induxit hanc interrogationem, dedit responsionem, & d. Et forte animal dicitur de ambobus, &c. i. & nomen significat vtrunque. &, cùm dicitur de vtroque, verbi gratia animal de composito ex materia & forma, & de forma tantum, non dicitur sicut dicuntur nomina vniuoca, quorum definitio est eadem, sed dicitur principaliter & secundario, s. sicut res, quæ attribuuntur eidem, & quędam in illo sunt priora quibusdam. Et intendebat quod hoc nomen animal dicitur principaliter de forma, & dicitur de congregato ex materia & forma secundario, s. quia dicitur de forma. Nomen enim non significat rem, nisi secundum quod est in actu: & causa actus in composito est forma. &, cùm duo fuerint, quorum alterum est causa reliqui, illud, quod est causa, dignius habebit nomẽ. illud enim nomen est secundi propter primum. verbi gratia res calidæ, quoniam non habent nomen caloris, nisi propter calorem ignis, qui est in fine. et ideo, cùm fuerint plura, quæ habent nomen idem propter aliud, illud aliud est dignius habere illud nomen, & erit causa illorum.

Ala est substantia & pfectio corporis. lib. 2. de Ala te. cõ. 4. & 7.

Nomen non significat rẽ, nisi sm quod est in actu. Cum fuerint duo, quorũ alterũ est causa alteri, illud, quod est causa, dignius habebit illud nomen. confirmatur c. 2. Met. t. c. 4. & 1. Posteriorũ tex. com. 6.

Sed hęc ad aliud quidem aliquid conferũt, ad quæstionem autem substantię sensibilis nihil. etenim quod quid erat esse formę & actui adest. anima nanque & animæ esse idem est. homini vero & homo non idem, nisi & anima homo dicatur. sic autem alicui quidem, alicui vero non. Non videtur itaque quærentibus, quod syllaba ex elementis, et compositione sit, neque domus lateres, & compositio. Et hoc recte. Compositio enim & mistio nõ est ex his, quorum est compositio, aut mistio. similiter nec aliorum. vtputa limen positione, non ex limine positio, sed magis istud ex illa. nec homo est ipsum animal & bipes, sed aliqd esse oportet, quod præter hæc est, si hæc materia sunt. sed nec elementum, nec ex elementis, sed substantia, quod materiam auferentes dicunt. Si itaque hoc ipsius esse causa, & hoc substantia, ipsam substantiam vtique non dicerent. Necesse autem est, aut sempiternam hanc esse, aut corruptibilem, absque eò quòd corrumpatur, & factam esse, absque eò quòd fiat. Ostensum autem est, & declaratum in alijs, quòd formã nullus facit, neque generatur, sed efficitur hoc: fit autem quod ex his. Si vero corruptibilium substantiæ sunt separatæ, nondum est manifestum: attamen quòd quorundam non contingit, patet, vt ea, quæ nõ possunt præter particularia esse, vt domum, aut vas.

Vide contra dictio. Zim.

Sed ista in alio nõ diuersantur, quærere vero substantiam sensibilem non diuersantur oino. illud. n. qđ est per essentiã est p formã, & per actum. quoniam anima & animæ esse est idem. homo vero & hominis non, nisi dicatur quod anima est homo etiam. et similiter in aliquo est, & in aliquo non est. Et non apparet quærentibus, quod syllaba est ex literis, et compositione: neque quod domus est lateres, et compositio. et hoc modo videtur. Compositio enim et mixtio est ex eis, et non alteri secundum hunc modum. & vt via, quoniam non est ex situ, neque situs ex via, sed hoc est ex illo. nec homo animal bipes, sed oportet vt sit aliquod aliud à rebus mixtis. & etiam materia non est elementum, neque ex elemento, sed est substantia, quã dicunt esse illi, qui negant materiam. Si igitur causa essentiæ est substantia, ergo non dicunt substãtiam esse ipsam. Ergo necesse est vt ista sint aut æterna, aut corrupubilia, absque eo quod corrumpantur, & quod sint sine generatione. Et declaratum est, & demonstratũ in istis quod forma ex nihilo facta est, & non generatur, sed fit hoc, & generatur illud, quod est ex istis. Et nondum est declaratum, si substantiæ rerum, quę corrumpuntur sint separatæ, sed tantum declaratũ est quod hoc est impossibile in quibusdam, et sunt omnia, quę non possunt esse sine alijs, vt domus, & vas.

Idest, formæ vero, cùm distinguuntur ab intellectu à materijs, inuenit eas aliud à subiecto, & aliud à composito ex eis & subiecto. cùm autem intelligat congregatum ex eis, s. seorsatum, inuenit eas idem in definitione, & non diuersa. Deinde induxit exemplum de hoc, & dixit. illud enim, quod est per essentiam, est per formam, &c. i. illud enim, quod significat animã, & illud, cuius est anima, est idẽ. illud vero, quod significat hominem, et illud, quod est forma hominis, non est idem, nisi esset verum dicere quod anima est homo. & similiter est de definito omni cum suis partibus. apparet enim quòd sunt idem quodammodo, & non idem alio modo. Deinde dixit. Et non apparet quærentibus, &c. i. & dicitur syllaba causa literæ compositæ: quia compositio literarum, & mixtio earum non est sine syllaba. Deinde dicit. vt via, &c. i. vt via. quoniam, licet non sit ipse situs, neque situs ipsa via, tamen constituitur per situm. Deinde dicit. nec homo animal bipes, &c. i. nec homo est ipsa animalitas & multitudo pedum, sed est aliquid, quod disponitur per animalitatem, & per multitudinem pedum etiam tali modo, quod non inuenitur in alio. Deinde dicit. & etiam materia non est elementũ, neque ex elemento. i. & signum eius quod substantia, quæ est forma, non est materia, est illud, quod declaratum est prius, s. quod non est elementum, neque ex elemento, sed est substantia in rei veritate apud illos, qui negant materiã, & dicunt formas separatas esse. Et induxit omnia ista, ne obijceret ei aliquis ex dicentibus formas, dicendo quod formæ & materiæ sunt eadem, & per hoc signum, quod formæ prædicantur de materijs. Deinde dicit. Si igitur causa essentiæ, &c. i. si igitur causa quidditatis est substantia alia à substantia sensibili, s. forma, tũc non erit ipsa substantia sensibilis. &, cùm ita sit, necesse est vt substantiæ, quæ sunt formæ, aut sint æternę non corruptibiles omnino, aut corruptibiles per accidens non essentialiter. & hoc intendebat, cùm d. ergo necesse est vt ista sint aut æterna, aut corruptibilia, & cætera. Deinde dicit. Et declaratum est, & demonstratum in

istis

Forma non generat, sed compositũ. Idē.7. Phy. 31.26.et.27 32.

istis φ forma, &c.i.& declaratum est ex dictis φ, cùm forma fuerit huiusmodi, non generatur nec corrumpitur: sed illud quod generatur, et fit, est substantia demõstrata, & ex ea est generatio. sed non est declaratum adhuc, si istæ substantiæ, quæ generantur & corrumpuntur habeāt formas separatas, aut quomodo est de hoc, sed est declaratum φ impossibile est in quibusdam vt formæ eorum sint separatæ, vt in rebus artificialibus. & hoc intendebat, cùm d. si substantiæ rerum, &c.

Fortassis igitur nec substantiæ sunt hæc ipsa, nec aliorum quicquam, quęcunq; non natura consistunt. naturam etenim solam profecto quis ponet eam, quæ in corruptibilibus est, substantiam. Quare dubitatio, quam Antisthenici, & hoc pacto pariter indocti dubitabant, habet aliquid occasionis vt soluatur, φ non est ipsum quid est definire (definitionem enim longum esse sermonem) sed quale quid est contingit etiam docere. quemadmodum argentum quid est, non: quod autem quale, stannum. Quare substantię, est quidem, cuius contingit definitionem & rationem esse, vt puta cōpositæ, siue sensibilis, siue intellectualis sit. ex quibus autem hoc primis, non est: siquidem aliquid de aliquo significat ratio definitiua: & oportet hoc quidem vt materiam, illud vero vt formam esse.

Et rectum est vt ista sint neq; substātiæ etiā neq; aliquid hoc, neque aliquid omnium partium est, quæ non constituunt per naturam. rectum est igitur vt aliquis ponat naturā tantum esse substantiam in rebus, quæ corrumpuntur, & est quæstio difficilis, quam interrogabat Antisthenes in aliqua hora, non secundum curialitatem. impossibile enim est vt sit definitio entis quid sit. definitio enim est sermo longus. sed impossibile enim est definire aliquid quale sit, & quale scitur per qualitatem. vt cyphus, quoniam impossibile est vt sciatur quid sit, sed est quasi vas. Ergo ī substantijs est quædam substantia, quæ possibile est vt habeat definitionem, & sermonem, vt substātia composita, siue fuerit sensibilis, siue intelligibilis. illa autem, ex quibus est ista substantia prima, impossibile est vt habeant hoc: cùm sermo definitionis significet aliquid de aliquo: & oportet vt quædam sit quasi materia, & quædam quasi forma.

9 Quia induxit exemplum in materijs & formis de rebus artificialibus, intendit declarare φ nulla forma artificialis est substantia, nedum vt sit separata. & d. Et rectum est, &cę. i. rectum est vt formæ artificiales non sint substantiæ, neq; etiam res demonstratæ, ita φ sint vnum, sicut est dispositio in substantijs naturalibus. Deinde dicit, neq; aliud omnium partium est, &c. i. & intendit neq; vt maior pars formæ naturalis sit separata. & hoc intendebat, cùm d. rectum est igitur ponere naturam, &c. D. incœpit dicere quæstionem, quam quærebat quidam famosus apud eos dubitando, & d. Et est quæstio difficilis, &c. & d. non curialiter, quia ignorabat φ definitio non est omnium rerum. & intendit per curialitatem, Logicam. Deinde dicit. solutionem illius quæstionis, & d. impossibile enim est, &c. i. & quęstio horum est φ, si omnia habeant definitionem definitio habebit definitionem, & sic procedetur in infinitum. & d. dissoluēdo. impossibile enim est vt sit definitio entis, &c. i. impossibile enim est vt formæ vltimæ in definitionibus habeant definitionem. quoniam formæ vltimæ sunt simplices, & definitiones sunt compositorum: definitiones enim rerum sunt ex materijs & formis. verbi gratia cyphus, qui definitur per hoc, φ est vas talis qualitatis, i. talis formę. Deīde dicit. Ergo in substantijs, &c. et intendit composita ex materia & forma. & intendit per intellecta mathematica. Deinde dicit. illa autem, ex quibus est ista substantia. & intendit per illa, ex quibus est substantia primo, materiā & formā, s. φ impossibile est vt forma aut materia habeat definitionem. Definitio enim est sermo, in quo disponitur aliquid per aliquod: forma vero & materia vtraq; significat idem: & neutra diuiditur in dispositionem & dispositum. Deinde dicit. & oportet vt quædam sit quasi materia, & quædam quasi forma. i. & in definitione oportet vt sit aliquid, qd' significet formā: & aliud significans, quod est quasi materia.

Definitiones sunt compositorū ex materiis, & formis. consimile infra c. vi. ti. & .7. Me. cō. 40.

Caput Quintum. Quo pacto substantiæ numeri dici possunt.

Quo pacto substātię numeri sint.

MAnifestum autem hoc etiam est, quòd si aliquo modo substātię numeri sunt, ita sunt: & non, quemadmodum quidam dicunt, vnitatum. Nam & definitio numerus quidam est. diuisibilis etenim, & in indiuisibilia. non enim infinitę rationes. numerus vero tale quid est. Et quemadmodum de numero, ablato aut addito aliquo, ex quibus numerus est, non est amplius idem numerus, sed diuersus, etiam si minimum auferatur, aut addatur, ita nec definitio, nec ipsum quid erat esse erit amplius, ablato aliquo aut addito. Et numerū oportet aliquid esse, quo vnus, quod nunc nō habent dicere quo vnus, si vnus est. aut enim non est, sed quasi congeries: aut si est, dicendū est quidnam illud sit, quod vnum ex multis facit. Et definitio vna est. similiter autē nec hanc dicere habent. & hoc merito accidit. eiusdem enim rationis & substantia est, vt vnum: non, vt quidam aiunt, vt vnitas quædam existens, aut punctum, sed actus & natura quædam vnaquæq;. Et quemadmodum nec numerus habet magis & minus, ita neq; substātia, quæ secūdum formam est. sed, si est quidem, ea est, quæ secundum materiam est. De generatione igitur, ac corruptione dictarum substantiarum, quomodo accidit, quoq; modo impossibile est, deq; reductione ad numerum hactenus determinatum sit.

Et manifestum est φ, si substantiæ sint etiā numeri, φ sunt huiusmodi. non sunt igitur, sicut quidam dixerunt ex vnitatibus. Definitio enim est aliquis numer⁹, quia diuiditur in

res indiuisibiles. definitiones enim non sunt infinitæ. & numerus est tale. Et, quemadmodum, quando ab aliquo numero diminuitur aliquid, aut ei additur aliquid eorum, ex quibus est numerus, tunc primus numerus non remanebit idem, sed fiet alius numerus, licet diminutum, vel additum sit valde modicum, similiter non remanebit definitio, neq; illud, quod est per essentiam, postquam diminuitur ab eo aliquid, aut ei additur aliquid. Et oportet vt numerus sit aliquid, quasi illud, qđ est nunc: & non possunt dicere per quod est vnum. si igitur fuerit vnum, aut non erit, sed est sicut cumulus: aut si fuerit, dicatur qđ facit vnũ ex pluribus. Et definitio etiam, si est vna, oportet eos dicere in ea simile dicto. sed non possunt dicere etiam. & recte accidit hoc. vnũ enim vnius definitionis, sed quod est vnum per substantiam. secundum igitur hunc modum est vnum, & non sicut quidam dicunt ꝙ, aliqua vnitas aut aliquis pũctus, sed est actio, & est aliqua natura simplex. Et quemadmodum in numero non est magis & minus, & similiter neq; in substãtia, quæ est quasi forma, nisi sit substantia, quæ est cum materia. Sit igitur ista distinctio in generatione & corruptione substantiarum, quæ dicuntur, & quomodo est possibile, & quomodo non, & in attributione earum numero.

Idest, Et est manifestum ꝙ, si substãtiæ sunt compositæ ex numeris, sicut quidam dicunt, necesse est vt numerus, ex quo componũtur, sit genus & differentia. & ꝙ hoc intendebat modo, cũm diximus eas esse compositas ex numeris. Deinde d. non sunt igitur sicut quidã dicunt ex vnitatibus. i. &, cũm intelligẽdum fuerit hic ex numero hoc, hoc non est dicẽdum ꝙ iste numerus, ex quo componuntur entia, est compositus ex vnitatibus, sicut dixerunt fingentes ꝙ natura substantiarum est numerus: sed iste numerus debet componi ex genere & differentia. Et, cũm narrauit ꝙ, si dicatur ꝙ principium entium est numerus, oportet intelligere numerum, qui est in definitione, nõ numerũ compositum ex vnitatib⁹, incepit dicere similitudinẽ, q̃ est inter numerũ et inter definitionẽ, & d. Definitio. n. est aliqs numerus, quia diuiditur in res indiuisibiles etiam. i. definitio assimilatur numero, quia definitio diuiditur in res indiuisibiles, sicut numerus diuiditur in res indiuisibiles: sed differunt in hoc: quoniam illud, quod nõ diuiditur in numeros, est vnitas, & in definitione est genus et differentia. Deinde dicit, definitiones enim non sunt infinitæ, & c. i. definitio enim, quę diuiditur, non diuiditur in infinitum, sed peruenitur i diuisione ad indiuisibilia, s. ad partes vltimas definitionis. & intendebat per hoc declarare ꝙ definitio magis assimilatur naturæ numeri, ꝙ diuiditur semper in indiuisibilia. Deinde dicit. & numerus est tale. i. quia in diuisione peruenitur in eo ad indiuisibilia, s. vnitates. Deinde incepit inducere aliã modum similitudinis, & d. Et, quemadmodum, quando ab aliquo numero, & c. i. & quemadmodum, quando alicui numero additur vnum, aut ab eo diminuitur vnum, transfertur ad aliam naturam numeri, similiter definitiones compositæ ex primo genere & pluribus differentijs, quando ab eis diminuitur aliqua differentia, transfertur definitio ad definitionem alterius naturæ: & similiter cũm additur in eis aliqua differentia. Verbi gratia, quoniam, cũm dixerimus in definitione animalis ꝙ est corpus nutribile sensibile, si diminuerimus vltimam differentiam, remanebit definitio vegetabilium. &, si additur alia differentia, s. rationabile, fiet definitio hominis. Et similiter quatuor, cũm eis additur vnum, fiet quinq;: et cũm ab eis diminuitur vnũ, fiunt tres. Et, cũm induxit similitudinem inter numerum & definitionem, incepit dare modum, secundum quem differunt, & dixit. Et oportet vt numerus sit aliquid, & c. i. sed, si entia componantur ex numeris, oportet dicẽtes hoc dicere quomodo ex numeris sit vnum, & per quid sit vnum. sed hoc non possunt dicere: quia numerus componitur ex vnitatibus discretis. Deinde dicit. si igitur fuerit vnum, aut non erit, sed est sicut cumulus, & c. i. quoniam vnumquodq; entium, cũm non fuerit vnum sicut cumulus congregatus, necesse est dicere per quid sit vnum, s. quomodo illud, quod congregatur ex vnitatibus, sit adunatum. hoc enim non possunt facere. Deinde dicit. Et definitio etiam, si fuerit vna, oportet eos dicere in ea simile dicto. i. vt mihi videtur, & definitio etiã, si fuerit composita & vna, oportet eos dicere quomodo sit vna. idẽ enim sequitur i hoc. Deinde dicit. vnum enim vnius definitionis, & c. i. nos autem dicimus ꝙ vnũ, quod significat definitio vna, est vnum per substantiam, quæ est forma, s. per vltimã formam & vltimam differentiam. Deinde dicit. secũdum igitur hunc modum est vnum, & c. idest, et non dicitur definitum demõstratum esse vnum, sicut dicitur in vno numerali, quod est principium numerorum, & sicut dicitur in puncto, s. ꝙ nullum habet esse nisi hoc, quod est indiuisibile: immo illud, quod est demonstratum, est vnum per actionem vnam existentem in eo, & vnam naturam: quia est vnum secundum formam. Deinde induxit tertiam similitudinem inter definitiones, & numeros, & d. Et quemadmodum in numero non est magis & minus, ita neq; in substantia, quæ est quasi forma, & c. idest, et quemadmodum forma numeri, verbi gratia trinitas & quaternitas, non recipit magis aut minus, s. ꝙ non est trinitas magis trinitas q̃ alia trinitas, neq; dualitas magis q̃ alia dualitas, ita forma substantialis non recipit magis & minus. non enim est homo maioris humanitatis q̃ alius homo secũdum formam: sed, si fuerit, erit secundũ ꝙ forma est in eo in materia. Deinde dicit. Sit igitur ista distinctio, & cæ. i. & istam distinctionem oportet scire, & de generatione earũ declarare illud, quod est possibile, et illud, quod est impossibile in hoc, & quomodo assimilantur in hoc numeris, & quomodo differunt ab eis.

Forma substantialis nõ recipit magis & minus. in summa de elementis. 3. cæ. cõ 6. Vide con. Zim.

Caput Sextum. De materiali rerum principio, eodem, ac diuerso: agenteq; etiã. & quo pacto ad quærentẽ causam per oĩa causarũ genera sit respondendũ.

DE materiali vero substantia oportet nõ latere, quòd etsi ex eodem omnia primo, aut eisdem tanquam primis, & eadem sit materia, vt principium illis, quę fiunt, est tamen quædam cuiusque propria. pituitæ prima materia, ipsa dulcia aut piguia: bilis vero, amara, aut aliqua alia. Fortassis autem hæc ex eodem. Fiunt autem plures materię eiusdem, cùm alterius altera sit. vtputa pituita ex pingui & dulci, si pingue ex dulci: ex bilis vero esse, ob resolutionem in primam materiam.

Materia omnium vna cõmunis, cuiusq; autẽ propria.

Dupliciter

Dupliciter enim hoc ex hoc, aut quoniam ex eò quòd præcedet, aut quoniam ex eò quòd resolutum fuerit in principium. Cõtingit autem, vna existente materia, diuersa fieri propter mouentem causam. vt ex ligno fit arca, et lectus. Quorundam autem diuersa materia necessario, diuersis existentibus. vtputa serra nũquam fiet ex ligno. nec est hoc in causa mouente. non enim faciet serram ex lana, aut ligno. Si aũt idẽ cõtingit ex alia materia facere,

Contingit ex vna materia diuersa fieri pp mouentẽ causam.

In substãtia vero materiali oportet nos nõ ignorare, quoniam si omnes sunt ex eodem, tamen ex proprijs vnicuique. vt phlegma, & cholera. phlegmatis enim sunt calida, & vnctuosa: choleræ autem amara, & alia talia. Et rectum est vt ista sint ex eodem. Et erunt plures materię ex eodem, cùm materia vnius fuerit ex altero. vt materia phlegmatis ex vnctuoso, & vnctuosum ex dulci, si vnctuosum est ex dulci: ex cãlida autem, cholera soluitur in primam materiam. Quoniam duobus modis erit hoc ex hoc, aut vt præcedat ad ipsum, aut vt soluatur & veniat ad primum principium. Et possibile est vt sit materia vna, & vt res diuersæ sint causæ mouentes. verbi gratia vt ex lignis fiat arca, aut scãnum. Et in quibusdam rebus materia est diuersa, & necesse est vt sit diuersa etiam. serra enim non fit ex lignis, & non est hoc ad causam mouentẽ. nõ enim potest facere serram ex lana aut ex ligno. Illud enim est, qd' potest facere hoc ex alia materia.

*a.l. ex cholera.

11 Idest, substãtiæ vero materiales diuersę oportet nos non ignorare, quoniam & si omnes resoluuntur in vltimo in vnam materiam, tamen vnaquęq; earum habet materiam propriam propinquam. verbi gratia phlegma, & cholera. materia enim vtriusq; propĩqua differt à materia alterius. materia enim phlegmatis est cibus vnctuosus & dulcis: materia vero choleræ est cibus amarus & acutus. & hoc intendebat cùm d. vt phlegma, & cholera, &c. Deinde dicit. Et rectum est vt ista sint ex eodem. s. q; ista cibaria diuersa attribuantur causæ vnius materiæ. Deinde dicit. Et erunt plures materiæ, &c. i. et erũt etiam plures materiæ ex eadem materia alio modo. i. q; ex prima materia fiat alia materia, & ex illa alia aliqua, donec perueniatur ad vltimã materiam. Et quasi dicat q; ex vna materia fiunt plures materię duobus modis: aut q; sint in eodem ordine, sed diuersantur secundum magis & minus, verbi gratia dicere q; materia liquabilium est aqua: aut q; sint in ordinibus diuersis, s. vt quædam sint materia quarundam, s. prima secundæ, & secunda tertiæ, & tertia quartæ. Deinde dicit. vt materia phlegmatis ex vnctuoso. i. & materia si fuerit abinuicẽ, vt phlegma à cibis vnctuosis, & vnctuosum ex dulci, si vnctuosũ sit ex dulci: qm̃ hoc non est manifestũ in hoc loco. materia vero choleræ est res amara, & res amara est prima materia, q̃ est terrestris cõbusta, et hoc d. proprie de amaro, qm̃ existimatur resolui in primum elementum mediante alia materia, & ideo d. q; amara resoluuntur in primum elementum. Deinde dicit. Quoniam duobus modis erit hoc ex hoc, i. & illud, quod est ex materia, vtrunq; generatur à reliquo: sed vltimũ ex primo erit. * quoniam primum transmutatur in illud: primum autem ex vltimo est, * quoniam vltimum resoluitur in illud. verbi gratia quoniam generatio ligni ex quatuor elementis fit, quando ista elementa transmutantur in lignum: & ista generãtur ex ligno, quoniam lignum resoluitur in ipsa apud corruptionem. Deinde dicit. Et possibile est vt materia sit vna, &cę. i. possibile est vt materia sit vna, & vt fit ex rebus pluribus diuersis non propter materiam. quoniam, cùm materia fuerit vna, & motor fuerit vnus, & de necessitate generatum erit vnum. quemadmodum, si materia fuerit diuersa, et motor diuersus, generata erunt diuersa. Quando autem materia fuerit vna, generata possunt esse diuersa propter diuersitatẽ mouẽtiũ. et hoc non inuenit nisi in rebus artificialibus. * verbi gratia quoniam arca, et scãnum sunt ex ligno, & differunt propter diuersitatem duarum artium. Et cùm narrauit q; diuersitas entium prouenit quandoq; ex diuersitate motoris, s. agentis, et quemadmodũ materia recipit formas diuersas, narrauit q; hoc non sequitur in omnibus, quoniam quędam formæ sunt, quę nõ recipiuntur nisi ab vna materia, & d. Et in quibusdam rebus, &c. i. & in quibusdam rebus diuersis diuersatur materia necessario propter diuersitatem formæ. Deinde dedit exemplum de hoc, et d. serra enim, &c. i. quoniam, si fuerit ex ligno, non habebit actionem serrę. Deinde dicit. & non est hoc ad causam mouẽtem, &c. i. & causa mouẽs non potest hoc facere, s. facere formã in qualibet materia, sed in materia propria. Et hoc, qd' d. q; quædã materiæ recipiunt formas diuersas, & quædam formę non recipiunt nisi vnam materiam, verum est in entibus artificialibus. in entibus autem naturalibus quælibet forma habet materiã propriam. sed, quia in hoc loco sermo est vl'is, contentus est hac diuisione.

*a.l quando

*a.l. quando

Quãdo materia fuerit vna et motor vn' de necessitate gñatũ erit vnum. Vide 12. Me. c. 11.

a In artificialibus solũ cõtingit ex vna materia fieri diuersa pp diuersitatẽ agentis. Quære causam. 3. de Aĩa. cõ. 18.

Patet quòd principium & ars, quæ est vt mouens, eadem est. etenim, si materia diuersa & mouens, & ipsum quod factum est. Cùm itaq; quisquam quænam sit causa quęrat, quoniam multipliciter causæ dicuntur, omnes cõtingentes causas dicere oportet. vtputa hoīs, q̃ causa vt materia? nempe mẽstrua. q̃ vero vt mouẽs? nẽpe semen. q̃ vero vt forma? qd' quid erat esse. q̃ autẽ vt huius causa? finis. fortassis autẽ hæ ambę idẽ sunt. Oportet autem proximas causas dicere. quæ materia, non ignem vel terram, sed propriam. In naturalibus igitur & generabilibus substantijs necesse est ita procedere, si quis rectè procedet: siquidẽ hæ, totq; causæ sunt, & oportet causas cognoscere. De naturalibus autem, sed perpetuis substantijs alia ratio est. fortassis etenim quędam non habent materiam, aut non talem, sed solum quæ secundum locum mobilis est. Nec quæcunq; natura quidem, non autem sunt substantiæ, his materia est, sed quod subijcitur substantia. vtputa quæ causa eclipsis? quæ materia. non enim est, sed Luna est, quæ patiatur. quæ causa vt mouens, atq; corrumpens lumen? terra.

In entib' naturalib' quęlibet forma habet materiã propriã. Vide idẽ. 8. Phy. cõ. 46.

Manifestum est igitur q; artificium est principium, quod mouet. quoniam, si materia fuerit alia & motor, & factum etiam. Cùm igitur

aliquis

aliquis quæsiuerit quæ est causa, cùm dicitur multipliciter, oportet dicere omnia, quæ possunt esse causæ, vt causa hominis, sicut materia, s. menstruum. & causa, quæ est quasi motor, sperma. & causa, quæ est quasi forma, est istud, quod est per essentiam. & causa, quæ est sicut illud propter quod, est complementum. et forte hæc duo sunt idem. Et oportet dicere causas propinquas, scilicet materiales, nõ vt ignem & terram, sed materiam propriam. Necesse est igitur in substantijs naturalibus generabilibus etiam ire hac via, si aliquis voluerit dare definitionem sane: cùm istę causæ sint hę numero, & oportet scire causas. In substantijs vero naturalibus, sed ęternis est alius sermo. rectum est igitur vt quędam non habeant, & vt non sint tale, sed erit motum in loco tãtum. Et nõ illa, quæ sunt per naturam, et non habent aliquam materiam, sed substanstantia eorum est subiectum. vt causa eclipsis non est aliqua materia, sed Luna, quæ patitur est aliqua causa, sicut causa motus. et causa amittendi lumen est terra.

12 Et est manifestum q artificium est principium mouens & agens. Deinde dicit. quoniam si materia, &c. i. & est manifestum q, si materia fuerit alia ab artificio, motor erit aliud à materia, & similiter artificiatum est aliud à materia & à motore. Et, cùm d. q hæc tria sunt diuersa, incœpit dicere quot sunt modi causarum quærendarum in causato, & d. Cùm igitur aliquis quæsiuerit, &c. idest, & quia causæ dicunt multipliciter, oportet nos, quãdo voluerimus cognoscere aliquid per suã causam, scire omnes modos causarum existẽtium in illo, et tunc perficietur nobis scientia eius. Deinde dedit exemplum, & d. vt causa hominis, sicut materia. idest, verbi gratia, quoniã nos videmus in homine quatuor causas, causam, s. materialẽ, quę est sanguis menstruus: & causam mouẽtem quę est sperma maris: & causam, quæ est secundum formam, & quæ dat quiditatem rei per quam est: & causam, propter quam est generatio, s. finis et complementum. oportet igitur quãdo voluerimus scire hominem vere, vt sciamus per istas causas quatuor. Deinde dicit. & forte hæc duo, &c. i. & intẽdit causam formalem et finalem. forma enim vltima in generatione est illud, propter quod generatur ens. sunt igitur vnum in subiecto, & duo secundum modum. & hoc intendebat, cùm d. sunt idem, i. secũdum subiectũ. Deinde dicit. Et oportet dicere causas propĩquas, &c. i. & oportet quærere primo in re cognitionem causarũ propinquarum non remotarum. verbi gratia quoniã, si quæsiuerimus causam hominis, quæ est causa materialis, non oportet quærere causam remotam, vt quatuor elementa, quæ sunt causæ materiales remotæ: sed oportet quærere materiã propriam, & est sanguis menstruus. Deinde d. Necesse est igitur io substantijs, &c. i. & est manifestum q in substantijs naturalibus generabilibus & corruptibilibus quęrendę sunt omnes istę causæ, si aliquis voluerit ire in cognitionem earum vera via: cùm istę causæ quatuor sunt causæ omnium generabilium & corruptibilium, & numerus earum sit iste numerus. & est necesse quærere omnes causas rei, cuius est cognitio quærenda. & si non, cognitio eius esset diminuta. Deinde dicit. In substantijs vero naturalibus, &c. & intendit corpora cœlestia. & cùm d. rectum est vt quædam non habeant materiam, non intẽdit quædam corporum cœlestium: omnia enim non habent materiam: sed intendit elementa, quæ sunt æterna secundum totum, & generabilia & corruptibilia secũdum partem, vt dictũ est in naturalibus. Materia enim in rei veritate, cuius esse est in potentia, non inuenitur nisi in substãtijs generabilibus & corruptibilibus. Substantiæ vero æternę, quia in eis non est potentia ad corruptionem, nõ est in eis materia, sed materia eorum est aliquid existens in actu, s. corpus. ideo dignius habent hoc nomen subiectum, quàm hoc nomen materia. Et, cùm narrauit q substantiæ naturales ęternę non habẽt materiam, quæ sit in potentia, cùm non habeant generationem & corruptionem, incœpit dare modum, secũdum quem dicitur istas habere materiã, & d. & vt non sint, &c. i. et non debet aliquis dicere eas habere materiam propter potentiam, quæ est in eis in loco. omne enim motum in loco est corpus habẽs potentiã in vbi: quoniam, quemadmodum transmutatio in substantia fecit nos scire materiam primam esse, ita transmutatio in loco fecit nos scire q corpora cœlestia sunt habentia potentias in vbi. Et, cùm narrauit q istæ substantiæ cœlestes non habent materiam, s. quia nõ sunt compositæ ex materia & forma, sed ex corpore & forma animata intelligibili, non ita q anima sit res animata, non ita q illic est aliquid, quod animatur per animam, aut viuit per vitam, sed sunt animata per se, & viua per se: omne enim quod viuit per vitam est generabile & corruptibile. & ideo d. Themistius q Sol & Luna & stellæ aut sunt formæ sine materijs, aut habẽt materias per æquiuocationem, sicut est dispositio in materia intellectus. Et, cùm narrauit hoc de materia corporum cœlestium, incœpit narrare etiam q accidentia, quæ apparent in istis, non sunt qualitates passiuę, quæ faciunt subiectum transmutari, & alterari ex contrario in contrariũ, verbi gratia corpus alterari à calido in frigidũ. causa enim istius alterationis est materia, quę est in potentia. Et d. Et non illa, quæ sunt per naturam, &c. i. & accidentia, quæ sunt naturaliter in istis corporibus, quæ non habent materiam, quæ sit in potentia, non indigẽt materia tali: sed indigent materia, quæ sit subiectum tãtum, s. i actu, vt causa eclipsis materialis. eclipsis enim non indiget vt fiat materia in potentia. & hoc intendebat, cùm d. nõ est materia aliqua. i. vt causa eclipsis materialis, quoniam non est materia aliqua, s. in potentia, sed Luna est causa materialis, non ita q patiatur in sua substantia, vt accidit in qualitatibus passiuis, sed ita q transmutetur in loco tãtum. & hoc intendebat, cùm d. sed causa, sicut causa motus. i. sed Luna est causa materialis eclipsis, sicut corpus est causa materialis motus i loco. Est enim proprium huic materiæ, quoniam non transmutatur in se per suam transmutationem in loco: et, quia ista transmutatio est abscissio luminis à nobis. D. & causa amittendi lumen est terra. i. hoc, q terra interponitur inter nos et Solẽ apud eclipsim. Luna enim, quando transmutatur in loco, donec cadat in vmbram terræ, abscinderetur lumen ab ea.

Materia cœli est in actu, & rectius dicitur subiectũ q materia. Idẽ 2. ca. de substantia orbis, & 9. Me. 17

Trãsmutatio in substantia fecit cognoscere materiã Vide 4. Phy. cõ. 38.

Vide finẽ primi capituli de substantia orbis.

18 Cuius vero causa forsan non est. quæ vero vt forma, ratio: sed nõ manifesta ratio, nisi cùm ipsa causa sit. vt puta, quid eclipsis? priuatio luminis. si vero addatur à terra in medio interposita, hęc est cũ ipsa causa ratio. De somno vero non est manifestum quid est primũ, quod patitur. sed nunquid animal? ita. attamẽ hoc secundum aliquid. & quid primum, cor, an aliquid aliud? deinde, à quo? deinde quæ

passio,

passio, quæ illius & non totius: quia talis immobilitas, ita. sed hæc, eò quòd aliquid patiatur ipsum primum.

Et rectum est vt non sit causa, quæ est propter quid, & causa, quæ est quasi forma & definitio. sed sermo, si non fuerit cum causa, nõ erit manifestus. verbi gratia quòd eclipsis est priuatio luminis. & si additur esse ex terra, quia sit in medio, hoc erit sermo causæ. Et similiter in somno nõ erit manifestum quid sit primũ patiẽs. sed est manifestum ipsum esse animal. sed quærere hoc, & quid sit primum, vtrum cor aut aliud, deinde per quod, deinde quæ sit passio, quæ accidit ei, & non est totius. somnus enim est aliqua quies talis. sed hęc erit primo passio in aliquo.

13 Et rectum est vt causa, quæ est forma, & causa propter quam est forma, non sint eędem, licet illa, propter quam est forma, multum intret definitiones perfectas, quæ dicuntur transmutatę demonstrationes in situ. Et innuit hoc, ne causę admisceantur. Deinde dicit. sed sermo, &c. i. sed definitio, si non continuerit causam, propter quam inuenitur forma, tunc definitio non erit manifesta, neq; perfecta. Deinde dedit exemplum, & d. verbi gratia quòd eclipsis est priuatio luminis. i. cùm homo fuerit contentus à tali definitione ĩ cognitione eclipsis, erit cognitio diminuta, licet teneat formam, quæ est priuatio luminis. possibile enim est vt priuatio luminis sit per aliquod contingens ipsi in se. Et cùm dicitur propter interiacentiam terræ ipsi, & Soli, tunc perficitur cognitio eclipsis. & hoc intendebat cùm d. & si additur, &c. i. &, si fuerit additum in hac definitione quòd priuatio luminis est ex terra, quia interiacet ipsam, & Solem, tunc inducitur definitio, quæ continet causam agentem eclipsis, & formam eclipsis. Deinde induxit aliud exemplũ de somno, et d. Et similiter ĩ somno, &c. i. Et similiter, si contenti fuerimus in definitione somni ex hoc, quòd est quies animalis, non erit manifestũ ex hoc quid sit primum patiens recipiens istam quietem, quæ est somnus: vtrum sit cor, aut cerebrum. & secundum hũc modum erit definitio diminuta. D. incœpit dicere omnia, quę oportet inducere in hac definitione, & d. sed quęrere hoc, & quid sit primũ, vtrum cor, aut aliud. i. sed remanet, postquam induxerimus hanc definitionem, notificare quare accidit ista quies sensibus animalis, & dicetur propter pausationem. & quid sit materia, in qua accidit ista causa primo, v.g. cùm dicatur quòd est cor. & ex quo accidit, v.g. vt dicatur propter cibum. & quid sit passio, propter quam accidit, v.g. quia frigus. D.d. & non est totius. i. quoniam oportet notificare de somno quare non est omnis aĩalis, aut oĩs habẽtis animam. D.d. somnus enĩ est aliqua quies, &c. i. definitio enim somni completa et perfecta est, quies, quę est omnibus his dispositionibus. Deinde dicit. sed hæc erit primo passio in aliquo. i. est enim quies propria, quæ accidit à passione propria in membro proprio, & à recipiente proprio, & propter causam propriam.

Caput Septimum. Non omnia contraria vicissim fieri, nec omnium esse materiam. & quo pacto materia cuiusq; ad contraria se habeat.

CVm autem quędam absque generatione & corruptione sint, et non sint, vtputa puncta si sint quidem, et omnino species et formæ (non enim albedo fit, sed lignum albũ, si ex aliquo et aliquid fit omne, quod fit) profectò non omnia contraria fiunt vicissim, sed aliter albus homo ex nigro homine, & albedo ex nigredine. Nec omnium materia est, sed quorumcunq; generatio, & transmutatio inuicem sunt. quæcunq; vero absq; eò quòd transmutentur sunt, aut non, horum materia non est. Habet autem dubitationẽ, quonam modo ad contraria cuiusq; materia se habear. vtputa, si corpus potẽtia sanum, contrarium vero sanitati infirmitas, vtrum ambo potentia. & aqua potẽtia vinum & acetum. An huius quidem secundum habitum et secundum formam materia est, illius vero secũdum corruptionem & priuationem præter naturam. At quædam dubitatio est, cur vinum non sit materia aceti, neq; potentia acetum, tametsi fiat ex eo acetum. & viuens potẽtia mortuus. An non, sed secundum accidens corruptiones. Ipsa vero animalis materia secũdum corruptionem mortui potentia & materia. aqua quoq; aceti est. fiunt etenim ex illis, quemadmodum ex die nox. & quæcunq; ita inuicem transmutantur, ad materiam oportet redire. vtputa si ex mortuo animal, primum ad materiam, deinde animal: & acetum ad aquam, deinde vinum.

Cùm igitur quædam res sint, & non sunt sine generatione & corruptione, vt puncta si fuerint, & modo vniuersali forma (quoniam non est album, sed lignum album, si omne generatũ est ex aliquo, et erit aliquod albũ) non igitur erunt omnia contraria adinuicem, sed alio modo. vt homo albus ex homine nigro, & albũ ex nigro. Neq; materia cuiuslibet rei, sed quę habent generationem, & transmutationem transmutantur adinuicem. omnia autem, quę sunt absq; eo quòd transmutẽtur, aut nõ sunt, horũ nõ est materia. Sed in hoc est quæstio, & est quomodo materia cuiuslibet rei est ad contraria. vt dicimus, si corpus in potentia est sanum, & infirmitas est contrarium sanitati, est igitur vtrunque in potentia. & aqua in potentia acetum, & vinum. Et materia in quibusdam est secundum habitum & formam, & etiã in quibusdam secundum priuationem, & corrutionem naturalem. Quæstio vero est cuius fit, & quare vinum non est materia aceti, neq; est acetũ in potentia, etsi ex eo fiat acetũ. & vtrunq; est viuum in potẽtia, mortuũ in primo. Sed corruptio erit accidẽtaliter. Materia vero animalis est materia corruptionis potentia mortui, et materia eius. et similiter in aceto. acetum. n. est ex eo, sicut nox ex die. & omnia, quæ transmutantur adinuicem, sunt secundum hunc modum.

oportet

oportet igitur reuerti ad materiam rei. verbi gratia vt ex mortuo fiat viuum, oportet primo peruenire ad materiam, deide ad viuum: & acetum primo ad aquam, & post ad vinũ.

14 Et, cùm quædam sint existentia per generationẽ veram, & nõ existẽtia per corruptionẽ veram, & nõ sunt generabilia & corruptibilia per accidens, vt puncta, et vniuersaliter formę. vniuersalia enim non generantur. non enim generatur album vniuersale, sed generatur lignum albũ singulare, aut lapis albus. & sic necesse est vt omne generatum essentialiter, & ex substãtia, generetur ex aliquo, s. materia, et ꝙ ipsum sit etiã ĩ se aliqd. & totum hoc dictum est in tractatu præcedenti. D.d. non igitur erunt omnia contraria, &c. &, cùm sit hæc generatio essentialis: & generatio fit ex contrarijs: manifestum est ꝙ nõ omnia generãtia fiunt ex seinuicem, sed ex contrarijs terminatis. vt homo albus ex nigro, & vniuersaliter quæ sunt in eodem genere, non quæ fiunt in generibus diuersis. non enim generatur album nisi ex nigro, non ex calido aut frigido, aut humido aut arido. Deinde dicit. Neq; materia cuiuslibet rei. i. & non inuenitur materia vna communis vnicuiq; rerum naturalium, nisi ex rebus habentibus generationem et corruptionem. & hoc declaratum est in naturalibus. & ex hoc verificatur ꝙ prima materia rerum generabilium & corruptibilium est eadem, s. quia omnia generabilia & corruptibilia alterantur adinuicem. Deinde dicit. omnia autem, quę sunt absq; eo ꝙ transmutantur, &c. & intẽdit corpora cœlestia. & intendit per trãsmutationem, illam, quę est in substantia, et qualitatem alteratiuam. istæ enim duæ transmutationes sunt impossibiles in corporibus cœlestibus. Et, cùm d. ꝙ eadem materia est vtriq; contrariorum, incœpit dubitare de hoc, & quærere vtrum est in eis eodem modo, ita ꝙ, cùm alterum duorum contrariorum fuerit in actu, erit reliquum in potẽtia, & ex quo continget vt omnia contraria ęqualiter transmutentur in inuicem, quod dixit in principio huius libri, & dixit. Sed in hoc est quęstio, &c. i. sed in generatione istorum & ex elemẽto cõmuni est quæstio, vtrum omnis materia accipiat duo contraria, ad quæ potest æqualiter: ita ꝙ, cùm alterum fuerit in eo in actu, reliquum erit in potẽtia. vt dicimus ꝙ corpus recipiens sanitatem recipit ęgritudinem, s. ꝙ sanum reuertitur in infirmum, & infirmum in sanum, quoniam, cùm alterum fuerit in actu, reliquum erit in potentia. & hoc intendebat, cùm d. vt dicimus, si corpus in potẽtia fuerit sanum, &c. i. verbi gratia, si posuerimus aliquid esse in potentia aliud, & illud aliud habeat contrarium, i. oppositum, necesse est vt illud sit in potentia, sicut duo contraria: & ꝙ, cùm alterum fuerit in actu, & reliquum contrarium erit in potentia. verbi gratia vt aliqs ponat ꝙ corpus animalis recipit ęgritudinem, &, cùm alterum fuerit in actu, erit reliquum in potentia. & similiter, si posuerit aliquis aquam esse in potentia acetum & vinum, & posuerit acetum esse oppositum vino: quoniam necesse est vt aqua sit in potentia acetum, & vinum eodem modo: ex quo contingit acetum reuerti in vinum, sicut infirmum in sanum. hoc autem non est verum nisi in veris contrarijs. & nõ est verum in omnibus formis oppositis, s. quarum quędam est via quarundam per accidẽs, vt corpus formæ vini ad formam aceti. istæ enim duæ formæ sunt oppositæ, cùm altera sit corruptio reliquæ. Et ideo d. Et materia in quibusdam est secundũ habitum, &c. i. quoniã materia est quibusdam sm ꝙ est formatũ, vt aqua, qm̃ non fit materia aceti, donec habeat formã vini. & quædam est materia, nõ sm ꝙ est formatum, vt prima materia cum formis cõtrarijs, sed sm ꝙ ponitur in formã, s. mediãte alia forma, vt aqua. et ideo, cùm aqua est vinum in actu, est acetum in potentia: & non quando fuerit acetum in actu, est vinum in potentia: neq; est in eodem termino vinum & acetum in potentia. Acetum enim non reuertitur in vinum, donec resoluatur in elementa, econtrario generationi quatuor elementorum adinuicem. Prima enim materia est in potẽtia vtrunq; contrariorum eodem termino, s. quando alterum fuerit in actu, erit reliquum in potentia. Et, cùm notificauit istos duos modos generationis, ĩcœpit dare modũ, ex quo accidit q̃stio in hoc, & d. Quæstio vero. & quæstio est talis, quomodo ex vino fit acetũ, & non ex aceto vinum: cùm habeant materiam communem, quæ est vtrunq; in potentia eodem termino, & est aqua verbi gratia. D.d. & vtrunq; viuum est in potentia, &c. i. & vtrunq; viuum est in potentia & essentialiter mortuum, aut mortuum non fit ex viuo, nisi accidentaliter non essentialiter: quoniam, si viuum in potẽtia est mortuũ, et mortuum in potẽtia est viuum. & sic ex mortuo erit viuum, sicut ex viuo erit mortuũ. Deinde d. Materia vero animalis, &c. i. materia vero recipiens vitã habet in se potentiam ad mortem per accidens, s. quia in ea est potentia ad corruptionem vitæ: non quia recipit mortem, sm ꝙ est viuũ. qm̃ si ita esset, tũc mortuũ reciperet vitã, sm ꝙ viuum. Deinde dicit. & similiter in aceto. i. & similiter acetum fit ex vino, & mortuum ex viuo, sicut nox ex die. i. post diẽ, nõ ex materia ista. Deinde d. & omnia, quæ transmutãtur inuicem, &c. i. & omnia, quæ transmutantur ad inuicẽ hoc modo trãsmutationis, generatio nõ reuertitur ĩ eis reciproce sine medio, sed generatio reuertitur in eis prius q̃ vltimum reuertitur in primum: deinde primũ transfertur ad media: deinde media transferũtur ad vltimum. verbi gratia ꝙ ex viuo fiat mortuum, tunc ex mortuo nõ fiet viuum, donec mortuum reuertatur in quatuor elemẽta. deinde formæ, quæ sunt inter quator elemẽta & vitam generabuntur, & sic generabitur vita necessario.

Vniuersalia nõ generant. Idẽ. 7. Met. 26. & 27. & 29.

Materia cõis est ĩ reb⁹ habentibus generationẽ & corruptionẽ. Idẽ. 1. de Generatione. t. cõ. 45. et. 13.

Prima materia est in potentia vtriusq; cõtrariorum eodem termino. Vide idẽ 1. Ph. cõ. 16. & 82.

Caput Octauum, Dubitationis solutio, quæ causa est, ut definitiones & numeri unum sint in rebus omnibus: & unionis materiæ ac formæ.

DE dubitatione autem dicta & circa definitiones, et circa numeros, quę causa est vt vnum sint. Omnium nanq;, quęcunq; plures partes habent, & non est totum quasi coaceruatio, sed ipsum totũ est aliquid aliud præter partes, est aliqua causa. Nam & in corporibus quibusdam tactus est causa, vt vnum sint: quibusdam vero viscositas, aut aliqua alia talis passio. definitio vero oratio est vna, non cõiunctione, vt Ilias, sed eò quòd vnius est. Quid est igitur quod hominem facit vnum, & cur vnum & non multa sunt animal & bipes, pręsertim si, quemadmodum quidam dicunt, sit quid ipsum animal, & ipsum bipes? cur enim non illa homo est? & erunt secundum participationem homines non hominis vnius, sed duorum, animalis & bipedis. & omnino profecto homo nõ erit vnum, sed plura, animal, & bipes. Manifestum itaque est ꝙ ita quidem tractantibus, vt solent definire & dicere, non est possibile reddere rationem, & soluere dubitationem. Quod si, quemadmodũ dicimus,

hoc

hoc quidem materia, hoc vero forma est, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio esse quod quæritur. Etenim dubitatio est eadem, ac si definitio vestis esset æs rotundum. esset etenim hoc nomẽ rationis signum. quare quod quæritur est, quænam causa sit, vt rotundum & æs vnum sint. amplius vero non apparet dubitatio, quoniam hoc quidem materia, illud vero forma est. Quæ igitur huius causa est, vt quod potentia est actu sit in quibuscunque generatio est, præter illud, quod fecit? nulla enim alia causa est, vt actu sphæra sit, quæ potentia sphæra erat: sed hoc erat ipsum quid erat esse vtrique. Est autem materia, quædam intelligibilis, quædam sensibilis. & semper rationis hoc quidem materia, hoc vero actus est. vt circulus figura plana.

Vide.c.4. de Aia tex.7.

Id.7. Met. t.35.&.19.

In quæstione vero dicatur de definitionibus & in numeris, quæ est causa in hoc, quòd sint vnum. Omnia enim, quæ habent plures partes, quorum vniuersum non est sicut cumulus, sed sicut aliquid, quod habet partes, habet causam. In corporibus enim etiam quę dam habent causam, quorum essentia est tactus: & quædam viscositas, aut alia passio talis. definitio vero est sermo vnius non secundum ligationem, vt liber Ilias, liber scilicet Homeri primi, sed quia est vnius. Quid igitur facit hominem vnũ, et quare est vnũ, & non plura, vt animal, & bipes, & etiam alio modo si fuerit, sicut quidam dicunt, aliquid quod est animal, & bipes. et quare illa nõ sunt homo? & sicut homines secundum modum acquisitionis erunt non ex homine vno, sed ex duobus, & similiter ex animali bipede. & vniuersaliter cũ homo non sit vnum, sed magis animal, & bipes. Manifestum est igitur ꝙ, si aliqs iuerit hac via, sicut est cõsuetudo eorũ in definitionibus, quòd impossibile est dissoluere hãc quæstionem difficilem. Si autem fuerit, sicut dicitur quòd quædam est materia, & quædam forma, & quædam potentia, & quædam actus, rectum est vt non existimetur error in quæsito. Ista enim quæstio erit eadem, & si definitio sphæræ esset cuprum rotũdum. quoniam, cùm fuerit, erit signum definitionis hoc nomen. ergo esset quęsitum quid erit causa vt sit rotundum & cuprum. quoniam tunc nõ apparebit quæstio. alterum enim est materia, & reliquum est forma. Et causa illius vnitatis est, scilicet vt illud, quod est in potentia, in actu fiat ab agente in omnibus, in qbus est generatio. quoniam non est aliud causatum, sed erit illud, quod est in potentia sphæra i actu sphęra. sed hoc est illud, quod est per essentiam cuiuslibet, & est sicut circulus, qui est figura plana.

Sermo vero de quæstione dicta in definitionibus & numero, & est quomodo definitio significat definitum & definitio habet plures partes, & quæ est causa, propter quam est definitio vnum. hoc enim dictum est in tractatu præcedenti. Deinde dicit. Omnia enim, quæ habent plures partes, &c. i. et necesse est q̃rere causam, propter quam definitio est vna. quoniam omnia, quæ habent plures partes, & sunt vnum secundum totum, non eo modo, quo dicitur cumulus esse vnus. in hoc enim est causa, per quam multitudo fit vnum. Deinde dedit exemplum in hoc, & d. In corporibus enim, &c. i. in corporibus etiam cõpositis ex pluribus est causa, propter quam corpus compositũ est vnum. verbi gratia quoniam quædam sunt vnum per contactũ, & quędam per cõglutinationem, vt in rebus viscosis: aut per alia ligamenta, vt claui. & hoc intendebat, cùm d. quorum essentia est tactus, scilicet quòd quædam sunt quorum causa vnitatis, & essentiæ est contactus. D. d. definitio vero, &c. i. definitio vero est sermo vnius, & nõ p̃ p̃positiones copulantes, sicut versus Homeri. qm̃ illi versus sunt vnum per copulam: sed definitio est vna, quia est vnius, verbi gratia hominis. Et, cùm narrauit ꝙ homo debet esse vnus, incœpit dubitare in hoc, et d. Quid igitur facit hominem vnum, &c. i. & si concesserimus ipsum esse vnum, quærendum est quid sit illud, quod fecit hominem vnum, & quare est vnum & non est plura. s. quare dicitur quòd est vnus, cùm sit compositus ex pluribus vno. est enim animal, & bipes. & hoc existimatur esse definitio hominis. Deinde d. & etiam alio modo. i. et si etiam fuerit, sicut quidã dicunt, quòd homo nihil aliud est quàm congregatio animalis et bipedis, nihil erit hic in quo cõmunicent hæc duo, s. animal & multipes, ita quòd hoc nomen homo significet hoc commune: sed hoc nomen homo significat animal per se, & bipes per se: ergo quare homo non erit duo homines? Deinde dicit. & similiter ex animali & bipede, &c. i. & similiter contingit eis vt sint ex animali & bipede, & si non dicant ipsum esse animal, siue homo disponatur per hæc duo secundum hoc verbũ esse, aut attribuantur ei per hanc præpositionem ex. & ideo dixit post. & vniuersaliter, &c. i. & vniuersaliter contingit huic vt homo non sit vnum, sed plura vno, scilicet animal & bipes. Deinde dicit. Manifestum est igitur ꝙ, si aliquis iuerit hac via, &c. i. manifestum est igitur quòd, si aliquis processerit hac via in definitione, & cõcesserit ipsam esse cõpositam simpliciter ex pluribus, & non distinxerit pluralitatem, quæ est in potentia ab ea, quæ est in actu, impossibile est soluere hanc quęstionem. Deinde dicit. Si autem fuerit, sicut dicitur, &c. idest, si autem distinxerimus dualitatem, quę est in definitione, & dixerimus quòd hæc est materia, & hæc est forma, & hoc existit io potentia in composito, scilicet materia, & hoc existit in actu, scilicet forma, dissoluetur quæstio. Deinde dicit. Ista enim quæstio erit. id est quoniam, si non procedatur hac via, ista quæstio remanebit. Deinde induxit exemplum, & dixit. & si definitio sphęrę esset cuprum rotundum, & cætera. idest, verbi gratia, quoniam, cũ posuerimus quòd definitio sphæræ est cuprum rotundum, tunc hoc nomen esset æquale huic definitioni. Deinde dicit. ergo esset quæsitum, & cætera; idest, & cùm posuerimus quòd definitio sphæræ est cuprum rotundum, & quæsiuerimus in ea hoc, scilicet quomodo definitio est vna, & habet plures partes, tunc quæritur quomodo cuprum & rotundum sunt vnum. Deinde dicit. quoniam tunc nõ apparebit quęstio. i. et, cũ definiuerimus sphęram,

quoniam est cuprum rotundum, & intellexerimus per cuprum materiam, & per rotundum formā in hac materia, tunc non accidit quæstio. Deinde dicit. Et causa illius vnitatis est, &c. idest, & causa istius vnitatis est vt transmutetur quod est in potētia, donec fiat in actu ab agente, s. ab extrahente ipsum à potentia in actum. Est igitur hic aliquid vnum, quod primo est in potentia, & post transfertur de potentia in actum. translatio enim eius non largitur ei multitudinem, sed perfectionē in esse, et in toto hoc est vnū in actu. & hoc intendebat, cùm d. quoniam non est aliud causatum, &c. c. 1. nō enim est hoc aliud causatum ab agēte ab eo, in qd' agit, sed illud idem, s. quod est sphæra in potentia, fit sphæra in actu, cùm agens extrahit ipsum de potentia in actū. D. d. sed hoc est illud, quod est per essentiam, &c. 1. & hæc duo dant esse rei, quam significat definitio in omnibus rebus habētibus materiam & formam. vt in definitiōe circuli dicimus ꝙ est figura plana. figura enim est quasi materia, & plana quasi forma. Et intendebat declarare per hoc exēplum ꝙ, cùm dispositio fuerit talis in dispositionibus rerum mathematicarum, quanto magis vt sit in definitionibus rerum non mathematicarum: ne aliquis dicat ꝙ omnes definitiones non componuntur ex materia & forma. mathematica enim non sunt in materia, sed declaratum est prius ꝙ ista habent materiam non sensibilem.

Extractio alicuius ab agēte de potētia ad actum nō largitur multitudinē sed perfectionē. Idē. 12. Met. cō. 18. Idem etiā hoc. cō. sequenti.

Quæcunq; vero neq; intelligibilem, neq; sensibilem materiam habent, statim vnū quiddam esse vnumquodq; est: quemadmodum ipsum ens hoc quiddam, hoc, quale, quātum. quare non inest in definitionibus nec ens, nec vnum: & ipsum quid erat esse statim vnum quiddam est, quemadmodum & ens quiddā. Propterea non aliqua alia causa vlli istorum, vt vnum sint, nec vt ens quiddam sint. statim etenim vnumquodq; est ens quiddā, & vnū quiddam, nō vt in genere in ente & vno, nec tāquam sint separata præter particularia. Ob hanc autem dubitationem quidam participationem aiunt, & causam quandam participationis, & quidnam sit illud participare dubitant. Quidam copulam animæ, sicuti Lycophron ait, scientiam esse ipsius scire & animę. Quidam compositionem, aut cōiunctionem animæ cum corpore, ipsum viuere. Attamen eadē de omnibus ratio erit. etenim ipsum sanum esse, aut copula, aut compositio, aut coniunctio animæ & sanitatis erit. & æs esse triangulum, compositio ęris & trianguli. & album esse, compositio superficiei & albedinis: Causa vero est, quoniam potentiæ & actus rationem quærunt vnientem, & differentiam. est autem, vt dictum est, vltima materia & forma idem: & hoc quidem potentia, hoc vero actu. Quare simile est quęrere quidnam vnius causa sit, & vt vnum sit. vnum enim quiddā vnūquodq;. & quod potētia, & quod actu vnum quodam modo est. Quare nulla alia causa est, nisi siquid fuit, tāquam ex potentia in actum mouens. Quæcunq; vero non habent materiam, cūcta simpliciter entia sunt ipsum quid.

Omnia autem, quę non habent materiam, neq; intelligibilem, neque sensibilem, vnumquodq; eorū statim est vnum illud, quod est per essentiam, sicut illud qd' est aliquod ens. et ideo in definitionibus nō est ens neq; vnum: et illud, quod est per essentiam, est vnum, sicut aliquod ens etiam. Et ideo non est alia causa, neque alicuius istorum, vt sit vnum, neque vt sit ens etiam. quoniam vnumquodq; eorum statim est aliquod ens, & aliquod vnum, non quia sunt in ente & in vno, sicut illa, quæ sunt in genere, & non quasi separata, & alia à partibus. Et propter hanc difficultatem dixerunt quidam acquisitionē, & dubitauerunt in causa acquisitionis, et quid sit acquisitio Et quidā dixerunt congregationem animæ, vt aliquis. dixit enim quod cognitio, quæ est per veram scientiam, est per animam etiam. Et quidam dixerūt compositionem, & ligamentum corporis & animæ esse per vitam. Sed sermo in omnibus istis est vnus. sanitas enim in omnibus est vna, aut congregatio, aut ligamentum, aut compositio animæ, & sanitatis, & etiam erit cuprum triangulare per compositionem cupri, & trium angulorum. & essentia albi est compositio superficiei & albedinis. Et causa in hoc est, quia quærunt vnum, quod est in potētia & in actu, quasi diuersum, etiam. et est, sicut dictum est, quemadmodum materia vltima, & forma est idem, & vnum. Ergo non habent aliquam causam omnino præter motorem quomodo de potentia in actum. Omnia vero, quæ non habent materiam, modo simplici essentia eorū, per quam sunt entia, non fertur in quibusdam rebus.

Idest, Omnia vero, quæ carent materia intelligibili et sensibili, sicut materia rerum mathematicarum, vnūquodque eorum est idem cum illo, quód dat suum esse, scilicet quód quidditas, & essentia sunt in eis idem. Deinde dicit. sicut illud, quod est aliquod ens; & cæt. idest, vt dicamus in aliquo, quod habet aliquam essentiam, quód in eo non est aliquod additum essentiæ. id est, quód ens non est genus illi. & hoc intendebat cùm dixit aliquod. Deinde dicit. & ideo in definitionibus, & cætera. idest. Et dixit hoc, quia ista genera altissima sunt simplicia, cùm non habeant genera, definitiones vero sunt compositorum. Deinde dicit. & illud, quod est per essentiam, & cætera, idest, & similiter illud, quod significat definitio, scilicet forma, non habēt definitionem: quemadmodum aliquod habet ens, scilicet quód ens nō est genus ei. Deinde dicit. Et ideo non est aliqua causa alia, & cætera. idest, & ideo illa, quæ non habent materiam, non habent causam aliam à se in hoc, quód sunt vnum, & in hoc quód sunt ens, econtrario eis, quæ sunt in materijs: per formas enim fiunt composita ex forma & materia vnum, & aliquid ens. Deinde dicit, quoniam vnumquodq; eorum statim, & cætera. idest, quoniam vnumquodq; eorum ex se est aliquod vnum, & aliquod ens, scilicet quód non est vnum ex alio, neque ens ex altero. & hoc intendebat, cùm dixit statim, transumptiue. Deinde dicit. 16

Materia intelligibilis ē mathematicarum rerum.

Idem supra com. 9.

Per formas sunt cōposita ex materia et forma vnū et aliqd ens. Idē. 1. de Aīa 2. &. 7. &. 1. de Aīa c. 9. &. 5. Me. 11.

non

non quia sunt in ente & in vno, sicut illa, quę sunt in genere. idest, non quia sunt disposita per vnitatem & essentiã, ita ꝙ vnitas & essentia sit genus eiꝰ, sed essentia est ipsum. D.d. & non quasi separata. i. neq; esse illius formæ simplicis est ita, ꝙ in actu sit aliud à rebus particularibus, quarum est forma, ita ꝙ res particularis, & forma eius sunt duo diuersa. & hoc intendebat, cùm d. separata. Deinde d. Et propter hãc difficultatem, &c. i. et innuit quęstionem prędictam dicentem quomodo est homo vnus, & est cõpositus ex anima & corpore, q̃ sunt existentia in actu. Omnis enim, qui ponit ꝙ anima & corpus sunt duo diuersa, contingit ei dicere quid sit causa ligamenti animę cum corpore. Qui autem dicit ꝙ anima est perfectio corporis, & ꝙ corpus non existit sine anima, nõ sunt apud ipsum duo diuersa, nec accidit ei quæstio hæc. Et intendit per acquisitionem cõmunicationem. i. ꝙ propter hanc quæstionem dixerūt quidam ꝙ ex anima & corpore fit vnum per communicationẽ, quæ est inter illa: & isti dubitauerunt in quo sit causa communicationis animæ, & corporis quæ sit illa communicatio. i. cuiusmodi communicationis sit. D.d. Et quidam dixerunt congregationẽ animę, &c. i. &, vt reputo, ꝙ quidam dixerūt ꝙ cõmunicatio, quę est inter animam et corpus, est, quia nõ perficitur actio alterius eorum, nisi congregatione, vt quidã Antiquorum dicebãt ꝙ cognitio est per animam & corpus. sed causa veritatis est anima, & falsitatis accidẽtis in ea est corpus. D.d. Et quidam dixerunt compositionẽ, &c. i. & quidam dixerunt ꝙ ista communicatio est compositio animæ cum corpore, & ꝙ ligamentum, per quod fit compositio, est vita: & ideo, cùm dissoluitur ligamẽtum, non erit vita. Deinde d. Sed sermo in omnibus istis, &c. i. sed istæ causæ, quas induxerunt Antiqui in copulatione animæ cum corpore, omnes sunt eiusdem modi. Quidam enim opinabantur quòd sanitas istius copulationis erit per istam congregationem, scilicet congregationem animæ cum corpore: & quidam opinabantur quòd est per ligamẽtum: & quidam per compositionem animę et corporis, compositione sanitatis, non compositione corruptionis. Deinde dicit. & etiã erit cuprum, &c. i. & non est differentia inter compositionem animæ cum corpore, & compositionem cupri cum tribus angulis, s. ꝙ dicere cuprum habens tres angulos, est, sicut dicere corpus animatum, et sicut dicere superficiem albam. Et intendit ꝙ sermo de omnibus quæstionibus est vnus: & sicut non accidit eis quæstio in compositione figuræ cum cupro, oportebit vt non accidat eis quæstio in compositione animæ cum corpore. anima enim ita se habet ad corpus, sicut figura ad cuprum, & albedo ad superficiem. omnia enim sunt perfectiones & formæ subiecti. D.d. Et causa in hoc est. i. & causa deceptionis eorum est, quia ponunt idem quãdo est in potentia, & quando est in actu esse diuersum, et in rei veritate est vnum illud. illud enim, quod fuit in potentia, est in actu, & non sunt hic duo diuersa. D.d. & est sicut dictum est, &c. i. et anima cum corpore sunt vnum, sicut dicimus ꝙ prima materia & forma sunt vnum. Deinde dicit. Ergo non habent, &c. i. & cùm anima non est nisi esse eius, qđ est in potentia alatū esse alatū in actu, tunc exitus eius de potẽtia in actu nõ habet causam nisi motorem extrahentem ipsum de potẽtia in actum. Deinde dicit. Omnia vero, quæ non habent materiam simpliciter, neq; sensibilem neq; intelligibilẽ, essentia eorum, per quam sunt entia, nõ attribuitur in suo esse quibusdam rebus, quæ nõ sunt perfectio materiæ omnino, & attribuuntur quibusdam. [a] Et intendebat per hoc intelligentias abstractas, quæ attribuuntur corporibus cœlestibus, secundum quod anima attribuitur corpori.

Vide. 2. de Aia te. cõ. 7.

En rei veritate eidem est in potẽtia & in actu. Idem supra cõ. 15.

a Intelligẽtię abstractę attribuunt corporibus, sm ꝙ anima attribuitur corpori. Vide ꝑ hoc primũ et secũdũ ca. de substãtia orbis.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER NONVS, cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de Potentia. In Secunda de Actu.

Summæ Primæ Caput Primum. Dicenda proponuntur.

DE primo itaq; ente, et ad quod cæteræ omnes entis prædicationes referuntur, hoc est de substantia, dictum est. nam secundum substantię rationem cętera dicuntur entia, quantũ & quale, ac cætera, quæ ita dicuntur. cuncta etenim habebunt substantiæ rationem, vt in primis sermonibus disseruimus. Cùm autem ens dicatur, hoc quidem quid, aut quantitas, aut qualitas, hoc vero secundum potentiam & actum ac opus, determinemus etiam de potentia et actu. Et primo de potentia, ea quidem, quæ dicitur maxime proprie, non sanè est vtilis ad quod nunc volumus. potentia nanq; & actus in plus est, q̃ illa, quæ secundum motum solum dicuntur. Sed, cùm de ea dixerimus in determinationibus de actu, declarabimus etiam de alijs.

Potentia & actus in plus ẽ, q̃ illa, quę sm motũ solum dicitur.

Dictũ est de ente, cui attribuunť alia prędicamenta entis, vbi dictũ est de substãtia. dicũtur enim entia multa sm ꝙ habẽt definitionẽ substãtiæ, vt q̃titas, & qualitas, & alia, q̃ dicuntur hoc modo, omnia enim habẽt definitionẽ substantię sicut diximus in primis sermonibus. Et, cũ ens dicitur, aut q̃a hoc est, aut q̃tum, aut quale, aut q̃a est in potẽtia, & cõplemento & actu, etiã distinguemus & loquemur de potẽtia, & cõplemẽto. Et de potẽtia primo, quę dicitur magis vere, nõ illud, quod nõ est vtile in hoc, qđ volumus nũc. potentia enim & actus dicũtur multipliciter magis q̃ illa, q̃ dicuntur sm modũ motus tñ. Sed, cũ dixerimus de differentijs in actu, tunc declarabiť vltima.

QVia ens, sm ꝙ ens, diuiditur essentialiter in potentiã & actũ, et ista ars habet cõsyderare de ente simplr, & de generibus & differẽtijs, in quas diuiditur essentialiter, incœpit hic loqui de spẽbus potẽtię & actus, vt declaret substãtias eorum, et contradicat dicẽtibus potẽtiã nõ esse in entibus. Et d. Dictũ est, &c. i. dictũ est igiť de p̃dicamẽto substãtię, cui attribuunť alia p̃dicamẽta, sm ꝙ sunt prędicamẽta. et hoc Sexto & Septimo istiꝰ libri. D.d. vbi dictũ est de substantia. i. vbi locuti sumus de principijs substantię sensibilis. D.d. dicuntur. n. entia multa sm ꝙ habent definitionem substãtiæ. i. ꝙ in definitione eo-

Lib. 4. Met. c. 1. et. 6. Meta. cõ. 1.

gum apparet ſubſtantia. D.d. Et, cùm ens dicitur, &c. i. &, cùm declaratũ ſit ꝙ ens diuiditur in ſubſtãtiam & alia prędicamenta, & diuiditur etiam in potentiam & actum, quoniam ens quoddam eſt in potentia, et quoddam in actu & cõplemento, & iam locuti ſumus de ſubſtantia, oportet etiam nos loqui de potentia & actu: cũ iſta diuidatur ens ſm ꝙ eſt ens. Et primo incipiamus diſtinguere ſm quot modos diſtinguuntur potentia et actus, & declarare quis eorũ dicitur vere, et quis tranſumptiue. D.d. cauſam in hoc, & d. potentia enim & actus, &c. i. hoc enim nomen potentia dicitur pluribus modis eis, ſm quos dicuntur potentia et actus in rebus trãſmutabilibus. D.d. Sed, cùm dixerimus, &c. i. et intentio noſtra eſt in hoc, quoniam, cùm locuti fuerimus de differentijs rerum exiſtentium in actu, & quomodo ordinãtur in hoc, declarabitur nobis natura vtriuſq; differentiæ, de qua intendimus perſcrutari.

Potentia, & act⁹ dicitur pluribus modis eis, ſm quos dicitur potentia et act⁹ i reb⁹ trãſmutabilibus. Vide ꝑ hoc. 5. li Aia cõ. 5. in ſolutione. 5 4. & in c. 14. eiuſdem.

Caput Secundum. Diuiditur potentia in ſua ſignificata.

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 3.

QVòd igitur multipliciter potẽtia & poſſe dicatur, determinatum eſt à nobis in alijs. Harum vero quęcunq; quidem æquiuoce dicuntur potentiæ, prætermittantur. Quędam etenim ſimilitudine quadam dicuntur, vt in Geometria & poſſibilia ac impoſſibilia dicimus, eò ꝙ quodam modo ſint aut non ſint. Quęcunq; vero ad eandem formam omnes, aliqua pricipia ſunt, & ad vnam primam dicuntur, quæ eſt principium tranſmutationis in alio, prout aliud eſt. Aliqua enĩ eſt patiendi potentia, quæ in ipſo patiẽte principiũ eſt tranſmutationis paſſiuæ ab alio, prout aliud eſt. aliqua vero habitus impoſſibilitatis, quę in deterius eſt, & corruptionis, quę eſt ab alio, prout aliud eſt, principio tranſmutatiuo. in his enim omnibus definitionibus ineſt primæ potentiæ ratio. Rurſus autem hæ potentiæ dicuntur, aut ipſius faciendi ſolum, aut patiendi, aut ipſius bene. quare in harũ quoq; rationibus quodam modo inſunt priorũ potentiarum rationes. Manifeſtum igitur eſt ꝙ quodam modo quidem vna eſt ipſius facere & pati potentia (potens enim eſt, & eo quòd ipſum habeat patiendi potentiam, et eo quòd aliud ab eo) quodam modo vero alia. Hæc enim in patiente eſt. propterea enim quod habet aliquod principium, & quod materia aliquod principium eſt, patitur quod patitur, & aliud ab alio. pingue nanq; combuſtibile eſt. cedens vero ſic preſſibile. & ſimiliter de cæteris. Hæc vero in faciente. vtputa calidum, & ædificatiua. hoc quidem in calefactiuo, hęc vero in ędificatiuo. Propter quod nullum, prout cõnaturale factum, ipſum à ſeipſo patitur. vnum etenim, & nõ aliud eſt. At impotentia quoq;, & impotens, atq; quæ tali potentię cõtraria eſt, priuatio eſt. quare eiuſdem et ſm idẽ potentia, impotentiaq; omnis.

* a. l. connatum.

Quoniã aũt potentia & agere per potẽtiã dicitur multis modis, determinatũ eſt in alijs locis. Et quę iſtarum potentiarũ dicitur ęquiuoce, dimittatur. Quędã.n. dicuntur per aliq̃ ſimilitudinem, ſicut dicitur in Geometria potentia, & non potẽtia eſſe quoquo modo, aut aliqua attributione. Omnia aũt, q̃ dicuntur ꝑ attributionẽ ad eandẽ formã, ſunt aliqua principia, & attribuuntur potentia ad vnũ principium, et eſt illud, quod eſt principiũ tranſmutationis in aliud, ſm ꝙ eſt aliud. Potẽtia.n. paſſionis eſt in ipſo paſſiuo principium tranſmutationis paſſiui ab alio, ſm ꝙ eſt aliud. habitus vero eſt potentia, quę non patitur ad illud, qđ eſt peius, aut ad corruptionẽ ex alio, ſm ꝙ eſt aliud, ex primo tranſmutante. oẽs.n. iſtę definitiones habent definitionẽ primę potentiæ. Et etiam dicuntur iſtę potentię, aut quia agũt tm̃, aut quia patiũtur, aut modo bonitatis: ita ꝙ in definitionibus iſtarũ etiam ſunt definitiones primarũ potentiarũ quoquo modo. Manifeſtum eſt igitur ꝙ forte poſſe eſt vt actio & paſſio ſint vna potentia. (dicitur.n. ꝙ potentia eſt eius, cuius eſt potentia paſſionis, et alterius per illud) & forte erit ſicut alia. Quędam enim eſt in paſſiuo. paſſiuũ enim patitur, quia habet aliquod principiũ, et q̃a materia eſt principiũ, & etiã illud habet aliud ex alio. vnctuoſum enim cõburitur. obediens enim quoquo modo diſſoluitur. & alia ſilr. Et q̃dam ſunt in agente, vt in carpentario, et ędificatore. q̃dam enim ſunt in carpentario, et alia in ędificatore. Et ideo ſunt in ſimul, & nihil patiť per ſe, quia eſt vnũ, & nõ eſt aliud. Illud.n. qđ non eſt potẽtia, & non habet potentiam, & quod eſt contrarium tali potentiæ, eſt priuatio. ergo potentia eſt eiuſdem, & idem non poteſt.

Dicit. Qm̃ vero in aliquo eſſe potentia ad recipiendũ aliquod, & in aliquo eſſe potẽtia ad agendũ aliquid dicuuť multipliciter, declaratũ eſt vbi diſtinximus ſm quot modos dicunť potẽtię paſſiuę & actiuę. ſ. in Quinto iſtius libri. D.d. Et q̃ iſtarũ rerũ, &c. i. et q̃ iſtarũ rerũ dr̃ de eis hoc nomẽ potẽtia trãſumptiue, & de q̃bus dr̃ ſm ſilitudinẽ, vt dr̃ in Geometria ꝙ talis linea põt in talẽ ſupficiẽ. v. g. ꝙ diameter põt duo quadrata duorũ laterũ. Et intendit per hoc ꝙ quadratũ diametri valet duo quadrata. & hoc dictũ eſt, nõ quia linea eſt quadratũ, ſed exitus eius de potẽtia ad actũ, nõ eſt per trãſmutationẽ. & hoc intendebat, cũ d. eſſe quoquo modo .i. & dicitur ꝙ lineę, et ſuperficies hñt potentias aut nõ potẽtias, quia aſſimulantur potẽtijs quoquo modo, aut quia attribuuntur eis quoquo modo. Et, cũ d. modũ, ſm quẽ dicitur hoc nomẽ potẽtia tranſumptiue, induxit modũ, ſm quẽ diciť i rei veritate, et d. Oĩa aũt, &c. i. oĩa vero, de q̃b⁹ diciť hoc nomẽ potẽtia, q̃a attribuũtur ei potẽtię, q̃ eſt cauſa in alijs, iſtę potẽtię ſunt principia entium generabilium, et corruptibilium, & ſunt attributę eidem potẽtię, quæ eſt principium oĩum entiũ. Et, cùm diſtinxit potentiam, quæ dicitur vere ab ea, quæ dicitur tranſumptiue, deſcripſit potentiam actionis & paſſionis, & dixit. & eſt illud, quod eſt principium tranſmutationis, &c. i. potentia agens eſt illud, 2 Tex. cõ. 1

quod

Manifestũ ĩ q nihil agit ĩ seipsũ. Idẽ 8. Ph. c. 40. & 9. de Aia cõ. 4. & in libr. destructionũ disputatione prima. in solutiõe primi dubii, & 1. 1. ca. de substã tia orbis & 5. Ph. c. 8.

quod est principium trãsmutationis in aliud, fm q est aliud, nõ in se, cùm sit manifestũ q nihil agit ĩ seipsum. D. d. Potentia enim passionis, &c. i. & ideo potẽtia passiua est illud, quod recipit transmutationẽ in se ex alio, fm q est aliud, cũ etiam sit manifestum q nihil patitur à seipso. Et, cùm descripsit potentiam actiuam, quę est ex forma, & potentiam passiuam, quę est per materiã, dixit. habitus vero est potentia, &c. & intendit per potentiam, formam, i. q forma non patitur fm q est forma à primo transmutante essentialiter, sed patitur per accidens. & ideo trãsmutatio eius nõ est prima trãsmutatio, fm q est forma ĩ passiuo, s. in materia. & ideo formæ, quæ non sunt in materia, non patiuntur essentialiter, aut accidentaliter. Et d. ad peius, aut ad corruptionem, quia omne, qđ patitur, aut patitur ad peius, aut ad corruptionem. & d. ex alio, quia nihil patitur ex se. D. d. omnes enim istę definitiones, &c. i. istæ potentiæ non dicuntur æquiuoce, quia omnes habent definitionem primæ potentiæ. Et intendit q, cùm consyderatum fuerit de istis potentĳs in vtroq; genere, videntur attributi primæ potentiæ. [b] in definitione enim omnis potentiæ passiuæ accipitur potentia primę materiæ: & similiter in definitione oĩs potẽtiæ actiuę accipitur definitio actionis primæ formæ, q̃ est definitio primæ formæ, quæ est absoluta à materia. Et, quia definiuit potentias actiuas et passiuas, dixit. Et etiam dicuntur istę potentiæ, &c. i. d. hoc nomen potẽtia dicitur de potentĳs actiuis & de potentĳs passiuis, et dicitur de actiuis quæ sunt bonæ actionis, & de passiuis quæ sunt bonæ passionis. D. dicit. Manifestum est igitur quòd forte, &c. i. & forte est possibile, vt potentiæ actiuæ & passiuæ ab eis sunt in eodem. existimatur enim q potẽtia, quæ est alterius, s. potentia, quæ est in agente, est eius, cuius est potentia passionis. v. g. illud, quod mouetur in loco per se. alteratio autem & generatio existimatur esse vere, vt principiũ actionis sit in eis in subiecto alio quo alio à subiecto potentiæ passiuæ. D. d. & forte erit sicut alia, &c. i. & forte potentia agentis erit in alio ab eo, in quo est potentia passionis. in quibusdam enim rebus potẽtia actiua erit in ipso passiuo, & in quibusdam in alio. D. d. passiuũ enim patitur, &c. i. passiuũ enim patitur, fm q habet principium, quod differt ab ipso, quod extrahit ipsum de potentia ad actum. Et intendit q non est necesse vt hoc principiũ sit in subiecto diuerso à subiecto, in quo est potẽtia passionis in loco. D. d. & quia materia &c. i. &, quia materia est etiam principiũ passionis, est necesse vt aliquid sit ab aliquo: vt generatio ignis ab oleo, & rebus vnctuosis est dissolutio partium rei obedientis in illa, in qua dissoluitur. D. d. Et q̃dã sunt in agente, &cę. i. & potentia actiua alia est in ipso patiente, et alia in agente, vt carpẽtaria in carpẽtario, & ędificatoria in ædificatore. D. d. q̃dã. n. sunt in carpentario, &c. i. actio enim artis carpentarię est in carpentario, & actio artis ædificatoriæ est in ædificando. D. d. Et ideo sunt insimul. &, quia quædam potentiarum actiuarũ sunt in agente, ideo necesse est vt agẽs nihil agat, donec sit insimul cũ patiente, i. eodem loco. D. d. & nihil patitur per se, &c. i. & nihil patitur per se, secundum q est vnum, et non est illic aliud, ex quo trãsmutatur. quia, si esset, tunc aliqd esset in potentia secundum q est in actu. & intendebat declarare q in simplici non est potentia omnino, & q illud, in quo est potentia, est compositum. D. d. Illud enim, quod non est potentia, &c. i. dicere enim q non habere potentiam non est simpliciter. quoniã dicere non potẽtia, est alicuius, quod caret illa potentia. & hoc, quod est cõtrarium potentiæ, est priuatio. Deinde dicit. ergo potentia est eiusdem, &c. idest, ergo potentia, & non potentia sunt alicuius compositi.

Formę, q̃ nõ sunt in materia, nõ patiũtur essentialiter, neq; accidentaliter. In cõtrarium vide 3. de Aia. de itellectu possibili c. cõ. 4. Vide cõtra. Zim.

a Forma nõ patitur essentialiter, sed p accidens. Vide 1. Phy. c. 4. et. 2. de Generatione. 55 & 4. cõ. 22.

b In definitione oĩs potentię passiuę accipit potẽtia primę materię: & in definitiõe oĩs potentię actiuę accipit definitio actionis primę formę q̃ est absoluta a materia. Vidẽ causam istiꝰ. 12 Me. c. 18. ĩ fine c.

In simplici nõ est potentia oĩno, et illud, ĩ quo est potentia, est compositũ.

Priuatio autem multifariam dicitur. etenim quod non habet, & quod natura aptum est si non habet, aut omnino, aut cùm natura aptũ sit, aut sic, vtputa oĩno, aut quomodocunq;: in quibusdam autem si natura apta habere, vi non habeant, priuari ea dicimus.

Caput Tertium. Distinguuntur potentiæ per earum subiecta.

Vide Auer. in Epit. Tra. 4. c. 1. Vide cõtra. Zim.

CVm autem quædam in inanimatis talia principia insint, quędam vero in animatis, & in anima, & in animæ ea parte, quę rationem habet, patet quòd potentiarum quoque quædam irrationales, quædam cum ratione erunt. Quare omnes artes & factiuæ scientiæ potentiæ sunt. principia enim transmutatiua in alio, prout aliud est. Et quæ quidem cum ratione omnes. eædem contrariorum sunt: irrationales vero, vna vnius. vt calidum, ipsius calefaciendi solius: medicandi vero potentia, infirmitatis & sanitatis. Causa vero est, quia sciẽtia ratio est, ratio autem eadem manifestat & rem, & priuationem, nisi quòd non similiter: et quodam modo quidem amborum est, quodã modo vero eius magis, quod existit. Quare necesse est tales etiam scientias esse quidem contrariorum: esse vero huius quidem per se ipsas, illius vero non per seipsas. etenim ratio huius quidem secundum seipsam, huius vero quodam modo secundum accidens. negatione enim & sublatione manifestat cõtrarium. prima nanq; priuatio contrarium est: hæc autem alterius demptio est.

Priuatio autẽ dicitur multipliciter. dicitur enim illius, quod non habet, & istius quod habet naturam habendi, aut vniuersaliter, aut in tẽpore, in quo habet, & fm q oportet, vt illud qđ nõ est oĩno, aut erit quoquo modo: in quibusdã vero rebus, q̃ hñt naturã hñdi, si nõ hñt, dicemus q ista carent violente. Sed, cũ q̃dam istorũ principiorũ sint in carentibus anima, et quędã in aĩatis, & anima est in habẽte rationẽ animę, manifestũ est igitur q quędã potentiæ non habent definitionem, & q̃dam sunt cum definitione. Et ideo oĩa artificia, et sciẽ sunt potentię, qa sunt principia transmutãtia in aliud, fm q est aliud. Et oĩa, quę sunt cum definitione, sunt contrariorũ, sed non sicut vnũ vnius. vt calidum calefacere, medicatiua vero est sanitatis & infirmitatis. Et causa in hoc est, quia habet rationẽ scia. ratio vero eadem significat rem, & suã priuationẽ, sed nõ eodẽ modo. & forte erit possibile vt sit duorum, & forte erit illius, quod est magis. Ergo necesse est vt sint illa, q̃ sunt talia, contrariorũ, & vt sint quorundã p se, & quorũdã nõ p se. ratio. n. est quorun

dam per se, & quorundā quoquo modo. per accidens igitur significat contrarium, per negationē et p remotionē: nanq; prima priuatio est contrarium. & hæc est remotio alterius. cōtraria enim nō appropinquāt eidē ex eodem.

3 Quia dicere in potentia significat aliquem modum priuationis, & dicere etiam aliquid habere potentiam ad hoc est fm ꝙ caret illo ad qd' potest, & primus Philosophus habet considerare de modis priuationis, & est proprium loqui de priuatione, vbi fit sermo de potētia, incœpit declarare modos priuatiōis, & d. Priuatio autem, &c. i. ista enim est prima diuisio, secundum quā diuiditur priuatio. omne. n. qd' caret aliquo, aut caret illo, quod non innatum est habere, aut caret illo, quod innatum est habere. & hoc intēdebat, cùm d. illius, quod non habet, &c. D. d. aut vlr, aut in tempore, in quo habet. i. & illud, quod caret illo, qd' naturaliter debet habere, aut caret illo, quod innatū est habere simpliciter, aut illo, quod innatum est habere aliquo tempore, vt barbā in tēpore, in quo debet eam habere. D. d. et fm ꝙ oportet, &c. i. & priuatio, q̄ est fm ꝙ oportet, s. quę dicitur principaliter, est carere illo, quod non habet omnino: aut illo, quod habet raro, & hoc intendebat, cùm dixit. aut erunt quoquo modo. Et hoc inuenitur sic in alia translatione, & priuatio dicitur multipliciter: dicitur enim illud, quod non habet, & illud, quod innatum est habere etiam, aut vniuersaliter, aut in aliquo tēpore, & sic sicut illud, quod non ēst omnino, aut in paucioribus: & si innatum est habere, cū non habet, dicitur carere violente. i. & cū aliqd caret illo, quod innatum est habere ī tpe, in quo innatum est habere, dicitur ꝙ illud est priuatio violenta. D. d. Sed, cùm q̄dam istorū principiorum, &c. i. & intendit per principia potentias agētes. istarum enim potentiarū sunt q̄dam in habente animam, & q̄dam, sicut dixit, in nō habente aīam. vt calefacere in corpore calido, & infrigidare in corpore frigido. D. d. & aīa est in habēte rationē animę. i. & anima existit in eo, quod habet definitionem animę, s. ratiocinari & cōprehendere. D. d. manifestū est igitur, &c. i. &, cùm sit manifestum ꝙ quędam potentię actiuę sunt potentię in rebus nō aīatis, & q̄dam sunt potentię in rebus aīatis, s. in habētibus cōprehensionem & rationē, manifestum est ꝙ potentiarum q̄dam sunt cum definitione & ratione, & quędam sine definitione et ratione. D. d. Et ideo omnia artificia, &c. i. &, quia potētię actiuę sunt rationales, ideo omnia artificia & scientiæ non sunt potentiæ, quia agunt in alia, fm ꝙ sunt alia. Et d. hoc, quia hæc est definitio potentiarum actiuarum simpliciter. D. d. Et oīa, quę sunt cum definitione, &c. i. et oēs potentię, quę sunt cū ratione, agunt duo contraria. D. d. sed non sicut vnum vnius, &c. i. & istæ potentię, quę habent rationē, nō agunt alterū contrariorum tm̄, sicut est dispositio in potētijs carētibus ratione. calidū enim agit calorē, & non agit alterū contrariū, s. frigus. Potentiæ enim rationales agūt duo contraria insimul, v. g. ars Medicinæ, quæ agit sanitatem, & infirmitatē. D. d. Et causa in hoc est, &c. i. et causa in hoc est, q̄a istę potentię agunt per sciam, & scia est duorum contrariorū fm imaginationem & definitionē, & definitio alterius contrariorum intelligitur in respectu reliqui cōtrarij. sed hoc nō habet eodē modo. D. d. & forte erit possibile. &c. i. qm̄ forte est possibile vt potentię agāt duo contraria, & forte agunt alterum cōtrarium in maiori parte. D. d. Ergo necesse est, &c. i. qm̄, cū istę potentię agunt ab intellectu & scia: et scia est contrariorū: ergo sciet duo contraria insimul: ergo necesse est vt agat contraria. D. d. & vt sint quorūdā per se, &c. i. & vt agere contraria sit quorundam per se, & quorundam per accidens, et quorundam alterum contrariorum erit essentialiter, & alterum per accidens. D. d. per accidens igitur, &c. i. &, cùm aliquis artifex non intellexerit de priuatione nisi negationem tm̄, tūc nō intelliget alterū cōtrariorum nisi per accidens. & ideo qui talem habet dispositionem, non intelliget naturam contrarij. verum enim contrarium est priuatio. et hoc intendebat, cùm dixit, priuatio enim prima est contrarium.

Potentię rationales agunt duo cōtraria insimul. Idē infra t. c. 10. & 2. c. 4.

Sed, quoniam contraria non fiunt in eodē, scientia vero potentia, eò ꝙ habet rationem, anima quoq; motus principium habet (salubre quidem sanitatem solum facit, & calefactiuum caliditatem, et frigefactiuum frigiditatem, sciens autem ambo. ratio enim amborū quidem est, non tamen similiter, & in anima, quę motus pricipium habet) ambo profecto ex eodem mouebit principio, ad idem coniūgens. Quare quæ fm rationem potentia sunt contraria his faciunt, quę absq; ratione potentia sunt. vnum nāq; principium cōtinetur ratione. Manifestum autem est ꝙ & ipsius bene potentiam sequitur solius faciendi aut patiendi potentia: hanc vero illa non semper. qui. n. bene facit, necesse est vt etiam faciat: qui vero solum facit, non necessario & bene facit.

Et scientia est potentia, fm ꝙ habet dispositionem. & anima habet principiū motus etiā, quoniam anima sanans facit sanitatē, & calefaciens calorem, & infrigidans frigus. scientia vero facit vtrunq;, quia vtrūq; habet definitionem, sed nō eodem modo. et habet in anima etiam pricipium motus, ergo mouebit vtrūq; ex vno principio, & congregabit ea in idem. Agit enim cōtraria, quādo agit possibilia sine definitione possibilia per definitionē. est enim proprium per vnum principium, per definitionem. Et hoc etiam est manifestum, quòd sequitur bonitatis potentiam, quæ est actionis tantum aut passionis: illa aūt nō sequitur istā in omni tpe. necesse est enim vt illud, quod est bonę actionis, sit agens etiam: agens vero tm̄, non de necessitate erit bonæ actionis.

Et scientia est potentia actiua, fm ꝙ habet definitionem, i. fm ꝙ habet formam. D. d. et anima habet principium motus, &c. i. et in anima etiā sunt principia motuum pręter motum à scientia. et illud principium non agit nisi alterum contrariorum tantum. v. g. ꝙ potentia sanās animata solummodo agit sanitatem, vt calor calorē, et frigus frigus. D. d. scia vero, etc. sciēs aūt agit duo contraria, quoniam contraria apud ipsum sunt intētiones intellectę: et ideo nō inuenitur in aīa principiū motus, quando mouet ab intellectu in actu, aut mouet à ratione eodem modo. Et intendit qm̄, quando mouetur à ratione, agit duo contraria: et quādo mouetur nō à potentia, agit alterum contrariorum tantum. et hoc est manifestius in alia translatione, in qua d. et non eodem modo inuenitur ī eis motus. D. d. ergo mouebit vtrunq;, etc. i. ergo anima, quādo mouet cōtraria duo à ratione, mouet vtrūq; ab eodem principio, cū cōgregat duo contraria in intellectu in eodem, s. quòd scientia eorū est eadē. Et in alia translatione est. et ideo mouet, 4

uet,

tiet, & congregat ad ipsum vtrunq; ex eodē principio. Deinde dicit. Agit enim contraria, &c.i. & sciens agit contraria, quia agit illa, quę sunt possibilia sine ratione, & etiam possibilia cum ratione. verbi gratia quoniam facit sanitatem, quæ est possibilis à natura, possibilem à ratione, & sm artem Medicinæ. Deinde d. est enim proprium per vnū principium, per definitionē.i. sciens enim mouet contrarium, quod vult facere, per principium proprium, & est definitio propria. Deinde d. Et hoc est etiam manifestum, ꝙ sequitur, &c.i. & est manifestum ꝙ actionē & passionē sequitur bonitas actionis & passionis, s. ꝙ omne bonæ actionis est agens, & omne bonę passionis est patiens: et non conuertitur, scilicet ꝙ omne agens sit bonæ actionis, & omne patiens sit bonæ passionis. & hoc intēdebat cùm d. necesse est enim vt illud, quod est bonæ actionis, &c.

Caput Quartum. Contra negantes potentiam, nisi cùm res sit in actu.

Vide Auer. in Epit. Tractatu 3.

SVnt autem quidam, vt Megarici, qui dicunt tunc solum posse, cùm agat: cùm vero non agat, non posse. vtputa eum, qui non ædificat, ædificare non posse, sed ædificātem, cùm ædificat. similiter quoque & de cæteris. Quibus quæ inconuenientia accidunt, non est difficile videre. Patet nanq;, quòd nec ædificator erit, si non ædificat. ædificatori enim esse ipsum posse ędificare est. similiter autem & de alijs artibus. Si igitur impossibile est huiuscemodi artes habere, nisi quandoq; discat, & accipiat, et non habere, nisi amittat aliquando (aut enim obliuione, aut quadam passione, aut tempore. non enim re corrupta. semper nanq; est) cùm cessauerit, non habebit artem. rursus autem statim ædificabit, quomodo accipiēs? Et inanimata etiam similiter. nec enim frigidum, neq; calidum, neq; dulce, nec omnino vllum sensibile erit non sentientibus. quare Protagoræ opinionem accidet eis dicere. Atqui nec sensum aliquid habebit, si non sentiat, aut operetur. si igitur cęcum est, quòd nō habet visum, natura tamen aptum, & quando aptum, & item prout natura aptum est habere, ijdē sępius in eodē die cęci, & surdi erūt.

Et quidam, vt Megarici, dicunt ꝙ potentia est apud actionem tantum. vt ædificator cúm non ædificat non habet potentiam ędificatoriæ, sed qui ædificat, quando ædificat. & similiter in alijs rebus. Et nō est difficile scire quid accidit istis de impossibili. Manifestū est enim ꝙ non erit ædificator, quando nón erit ædificans. essentia enim ædificatorię est essentia impossibilitatis ędificatorię. & similiter in alijs artificijs. Quoniam, si impossibile est vt ista artificia sint in aliquo tempore in eo, qui nō ignorat i aliquo tempore, aut per obliuionem, aut per actionem, aut per tempus, non recedet artificium, quādo destruitur apud finem rei, sed est semper. et, si accipiatur in eo aliquo modo, quomodo est statim? Et erit simile huic sermoni in rebus inanimatis. non enim est calidum, aut frigidum, aut dulce, aut sensibile sine habētibus sensus. accidet enim eis dicere sermonē Protagorę. Et etiam nihil habebit sensum omnino, nisi sentiat, aut intelligat. si igitur cęcum est illud, quod non habet visum in tempore, in quo debet habere visum, & habet etiam naturam & esse, tunc illi ipsi erunt cæci multotiens in vna die, & surdi etiam.

Cùm d. secūdum quot modos dicuntur potentiæ, s. de actiua & passiua, & descripsit et numerauit ea, et dedit differētias inter rationalem earum et irrationalem, vult loqui nunc cum negantibus potentias esse, & sunt illi, qui negāt possibile esse. Primus enim Philosophus debet loqui de hoc cum illis, cùm ista opinio sit sophistica. Et d. Et quidam, vt Megarici, &c.i. & quidam negant potentiam præcedere secundum tempus illud, ad quod potest, dicendo ꝙ potentia, & illud ad quod potest sunt insimul, ex quo contingit nullam potētiam esse. potentia enim opponitur actui, & impossibile est vt existant insimul. & iste sermo existimatur nūc à quibusdam loquentium, & est sermo cōtrariua naturæ hominis. Deinde d. exemplum de hoc, & d. vt ędificator. i. opinatur ꝙ potentia ad ædificare est eum ædificare: & ꝙ ædificator, quando non ędificat, oon habet potentiam ad ædificare, quia non habet potentiam ædificandi, dum oodum ædificat. Deinde dicit. & similiter in alijs rebus. i. et similiter dicebat in alijs potentijs, s. quoniam non præcedunt illa, in quæ possunt secūdum tempus. Deinde incœpit dicere impossibilia contingentia eis, et d. Manifestum est enim, &c.i. contingit enim eis ꝙ ædificator non vere dicitur ædificator, nisi quando ædificat. & hoc est quasi impossibile. Deinde dicit. essentia enim, &c.i. & cùm ædificator, quando non ędificat, non habet posse ædificandi, tunc forma ædificatoriæ, quæ est ars ædificatorię, non est posse ædificare, s. quoniā contingit ꝙ ædificator non dicitur ędificator quando non ędificat, nisi per istud, quod est in eo de nō posse ædificatorię. & sic non est differentia inter istud, quod habet artem ędificatorię, quādo non ædificat, & inter illud, qđ nō habet. Deinde d. & similiter in alijs artificijs. i. & similiter contingit in alijs artificijs vt substantia artificij sit non posse suæ actionis: quod est valde impossibile. D. declarauit hoc & d. Quoniam, si impossibile est, &c.i. quoniam, si ista ars non existit in eis, qui habent industrias, quando non agunt, absq; eo ꝙ accidit eis aliquid, quod corrumpat artē, aut obliuio, aut longa ægritudo, continget necessario vt corrūpatur, qn̄ actio finitur. et est manifestum ꝙ ars non destruitur, neq; corrumpitur, quando perficitur ædificatū. sed ipse Arist. dimisit cōsequēs, & destruxit ipsum. D. d. Et erit simile huic sermoni, &c.i. & similiter contingit in rebus inaīatis, cū posuerimus ꝙ non est in eis potētia anteq̄ agāt, s. qm̄ cōtingit vt nō sit hoc frigidū, aut calidū, & vr̄ tangibile anteq̄ tangatur, neq; dulce, neq; amarū anteq̄ gustetur, et vr̄ nullū sensibile anteq̄ sentiatur. et sic nullū istorū inuenitur, nisi aīal inueniat, neq; in potentia, neq; in actu. & sic accidet eis opinari opinionē Protagorę Sophistę. D. induxit illud impossibile, & d. Et etiā nihil habebit sensum oīno, &c. & d. hoc, quia sentiēs, qn̄ nō sentit, est sentiēs in potētia. &, si potētia nō fuerit, sequitur vt aīal non sit aīal, nisi qn̄ sentit. D. d. si igitur cęcum, &c.i. si igitur cęcum est illud, quod nō habet visum in tēpore, in quo naturaliter debet habere, & qui non inspicit aliquid non habet visum in tempore, i quo naturaliter debet habere, s. quia

Primus Philosophus debet disputare contra negātes potentiā.

Potentia opponitur actui. Vide .1. de Aia cō.6.

caret illo, quod innatum est habere in illo tempore, tūc homo erit cæcus, quando non inspicit aliquid: & sic homo potest esse cæcus & videns multotiens in vna die. Deinde dicit. & habet etiam naturam & esse. i. & qui nō videt apud eos caret illo, quod naturaliter debet habere in tempore, in quo non videt. et illa priuatio est in eo, sicut dispositio est in cæco: quia caret illo, quod naturaliter debet habere in tempore, in quo innatum est habere. Sed est differentia inter cæcum & videns, quādo non videt: quia cæcus non habet potentiam videndi, & clausi oculi habent potentiam videndi. & ideo, cùm auferimus potentiam ab illo, qui nō videt, in tpe, in quo nō videt, cōtingit q̃ ī illa dispositione sit cæcus.

Differētia est inter cęcū & non videns, qñ nō videt.

Item, si impossibile id est, quod priuatur potētia, quod non fit, impossibile est fieri. quod vero impossibile est fieri, qui dicit esse aut futurum esse, mentietur. impossibile enim hoc significabat. Vnde illæ orationes & motum, & generationem perimunt. semper etenim & quod stat stabit, & quod sedet sedebit. si enī seder, non surget. impossibile nanq; erit surgere, qd' non est possibile surgere. Quod, si non est possibile ista dicere, manifestum est quòd potentia & actus aliud & aliud est. illæ vero orationes idem faciunt potentiam & actum. propter quod non parum quiddam quęrunt perimere.

Et etiam, si illud, quod caret potentia, non habet potentiam, illud, quod non erit, non habet potentiam vt sit. & qui dicit q̃ illud, quod non habet potentiam vt sit aut erit, mentitur. quoniam non habere potentiā significat hoc. Isti igitur sermones negant motum etiam, & generari. & stans erit semper stans, & sedens semper erit sedens. quoniam, si fuerit sedens non surget, quia nō habet potentiam vt moueatur. Si igitur impossibile est dicere hos sermones, manifestum est potentiam esse aliud ab actu. isti vero sermones faciunt potentiam & actum esse idem, & sic volunt aliquid negare non paruum.

6 Idest, si igitur illud, quod caret potētia, nō habet potentiam, manifestum est etiam q̃ illud, quod erit, non habet potentiam: & illud, quod non erit, manifestum est etiam q̃ non habebit potentiam: ex quo sequitur q̃ illud, quod erit, non erit. Deinde dicit. & qui. & cæ. i. et qui d. q̃ illud, quod non habet potentiam, non sic est aut erit, fallitur necessario. cùm enim dicimus aliquid non habere potentiam, intendimus in hoc, s. non habere potentiam ad esse. Deinde dicit. Isti igitur sermones negāt motum, & c. i. & d. hoc, quia motus est perfectio eius, quod est in potentia: &, cùm non fuerit potentia, non erit motus. Deinde dicit. & stans erit semper stās, etc. et hoe est intellectum per se. quoniam illud, qd' non habet potentiam ad aliquid, nunquam ex illo erit illud, dum non habet potentiam. Deinde posuit omnia ista impossibilia quasi antecedens, & positionem quasi consequens, & d. Si igitur impossibile est & c. i. si igit̄ est impossibile vt omnia ista impossibilia sint, quę contingunt negantibus potentiam præcedere actum, manifestum est quòd potentia est aliud ab actu, et ante actum. Deinde dicit. Isti vero sermones, & c. et d. hoc,

Idē. 9. Physi. tex. cō. 6.

Potentia est aliud ab actu & ante actū.

quia, quando aliquid exit in actum, iam fuit in potētia, antequam exisset in actum. cùm igitur aliquis negauerit potentiam præcedere secundum tempus, & est impossibile vt sit in actu, cùm potentia & actus sint contraria, continget eis facere potentiam & actum idem. Et hoc est, quod d. quòd potentia est cum actu, est sermo quasi nihil. & d. & sic volunt negare aliquid non paruum. quia hoc esse, quod est in potentia est quasi in medio entis simpliciter: & qui negant potentiam, negant primam materiam, & omnes motus, et generationem, & corruptionem, & omnes artes, quæ agunt per cogitationem, & voluntatem ad expellendū nocumentum, & ducendum iuuamentum.

Qui negant potentiā, negāt primā materiā, & oēs mot⁹, & oēs artes, q̃ agūt per cogitationem.

Quare contingit possibile quidem esse aliquid, non esse autem: & possibile non esse, esse vero. similiter autem in cæteris quoq; prædicamentis, quicquam possibile ambulare, non autem ambulare: & possibile non ambulare, ambulare. Hoc autem possibile est, cui si illius insit actus, cuius potentiā habere dicitur, nihil impossibile erit. dico autem, vt si possibile sedere est, vt sedere contingit, huic si extiterit ipsum sedere, nil īpossibile erit. et si moueri quicquam, aut mouere, aut stare, aut sisti, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri, similiter. Nomen vero actus, qui ad perfectionem annectitur, aduenit etiam in aliis, maxime ex motibus. videtur etenim maxime motus actus esse. Quare non entibus non attribuunt ipsum moueri, sed alias quasdam prædicationes, vtputa intelligibilia, & desyderabilia esse ipsa non entia, non autem mota. hoc autem, quia cùm non sint actu, erunt actu. nō entium enim quædam potentia sunt, non autem sunt, quoniam actu non sunt.

Ergo possibile est vt aliquid habeat potentiā ad esse, sed non est: & vt non sit illud, quod non habet potentiam. & similiter in aliis prædicamentis illud, quod non habet potentiam ad ambulare, nō ambulabit, & illud, quod ambulat habet potentiam ad ambulationem. Potens enim est illud, quod, cùm habet illud, agit in quod dicitur posse: & nihil erit quod non habet potentiam. verbi gratia si potest sedere cū venit ad hoc sedere, nihil erit ad quod non potest. & si moueatur aut mouebit, aut erigatur, aut erigat, aliud autem est, aut erit, aut nō est, aut non erit, similiter etiam magis. Et hoc nomen actio non venit, nisi illius, quod cum potentiæ complemēto, & cum aliis etiam magis ex motib⁹. existimatur enim magis quòd actio est motus. Et similiter nō attribuunt motum eis, quę non sunt, sed attribuunt illud prędicamenta aliis, vt dicuntur quę non sunt esse cogitabilia, aut appetibilia, mobilia vero non. & illud est, ne sint in actu, cùm non sint in actu. quædam enim non sunt in potentia, & non sunt, quia nō sunt in complemēto.

Idest,

7 Idest, sequitur igitur ex hoc, ꝙ possibile est vt aliquid habeat potētiam, vt sit eos demonstratum, sed in tempore, in quo habet potētiam, est non ens. D.d. & vt non sit illud, quod non habet potentiam, &c.i. & vt non fiat illud, quod non habet potentiam. Et in alia translatione. Ergo possibile est vt aliquid sit, cùm non sit ens, & impossibile est vt nō sit et sit. i. ergo possibile est in re, quæ non est, vt sit, cùm fuerit non ens, sed est possibile vt non sit, & erit post. D.d. & similiter in aliis prædicamentis, &c. i. & similiter est in vnoquoq; prædicamentorū, s. ꝙ illud, quod non habet potētiam ad aliquod eorum, non disponitur per illud, ad quod non potest. v.g. in prædicamento actionis: qm̄ quod non potest ambulare, impossibile est vt in aliqua hora ambulet. D.d. & illud, quod ambulat, habet potentiam ad ambulationem. i. et omne, quod est ad aliquid, habet potentiam ad illud. D.d. nihil erit, quod non habet potentiam, i. manifestum est igit̄ ꝙ nulla actio prouenit ab aliquo, quod non habet potentiam ad illam actionē. D.d. exēplum, & d. v.g. &c. i. ver. g. ꝙ, si aliquis habet potentiam ad sedendum, illud est possibile vt sedeat. et hoc, qn̄ sedet, non agit actionem, ad quam non habebat potētiam, sed agit illud, ad quod habebat potentiam. Et intendit ꝙ quærendum est à negantibus potētiam præcedere actionem, s. ꝙ, qn̄ aliquis agit aliquam actionem, utrum agat illud, ad quod habebat potentiam ante actionem, aut ad quod non habebat potentiam. si ad quod non habebat potentiā, ergo agit impossibile sibi, et illud ad quod potest: ergo concedūt potentiam præcedere actionem. Moderni autem ponunt vnum agens omnia entia sine medio, s. Deum. & contingit istis vt nullum ens habeat actionē propriam naturaliter. &, cùm entia non habuerint actiones proprias, non habebūt essentias proprias. actiones. n. non diuersantur nisi per essentias diuersas. Et ista opinio est valde extranea à natura hominis: &, qui recipiunt huiusmodi, non habēt cerebrum habituatum naturaliter ad bonum. D.d. Et si moueantur, &c. i. &, si quicqd mouet̄, aut mouet, aut eleuet, aut eleuet̄, aut ē, aut erit, nō disponitur per aliquod istorū, nisi illud, quod habet potentiam ad illud, s. quod nō dicitur aliquid moueri, nisi qn̄ habet potentiam ad illud: & similiter non dicitur eleuare aut eleuari, nisi illud, quod potest hęc: & similiter non dicitur esse, aut fore, nisi illud, quod potest esse, aut fore. D.d. aut non erit, &c. i. & similiter cùm dicitur aliquid non esse, aut non facere aliquid, dicitur quòd non habet potentiam ad illud. D.d. Et hoc nomen actio, &c. i. & illa, quæ sunt composita ex complemento, et potentia, non dicitur esse actio, qn̄ mouētur. Existimatur. n. ꝙ illud, quod est in actu, est mobile, & ꝙ motus est actio. illa autem, quæ non mouentur, non dicuntur esse actus: vt intelligibilia, & voluntabilia, non. n. dicuntur esse simpliciter, sed esse in anima, & in cognitione. Et hoc intēdebat, cùm d. Et similiter non attribuunt, &c. i. v.g. ꝙ entia, quæ non sunt extra animam, non dicuntur esse simpliciter, sed dicūtur esse in anima cogitatiua, aut anima appetitiua: sed non dicuntur entia, sicut dicuntur res mobiles. D.d. & illud est, ne sint in actu, &c. i. & illud, quod est in potentia, non dicitur esse, quia entia in aspectu primo sunt illa, quæ mouentur in actu. Et induxit hoc ad declarandum causam latentię, propter quam hoc nomen ens non dicitur simpliciter apud vulgus de eo, quod est in potentia, & sit in anima in actu.

Digressio cō tra Loquētes in sua lege.

Si entia non habuerit actiones proprias, nō habebunt essentias ꝓprias: actiões. n. nō diuersantur, nisi ꝑ diuersas essentias. Vide. 1. Cœli. 8.

Entia, quę nō sūt extra animā, nō dicūt esse simplr, sed dicūt esse in aīa cogitatiua, aut appetitiua. vide. 5. Met. cō. 15. & 10. Met. com. 2.

Caput Quintum. Contra ponentes omnia possibilia.

SI autem possibile est quod dictū est, quatenus sequitur, manifestum est quòd non potest verum esse dicere, quòd possibile quidem est hoc, nō tamen erit. alioqui quænam impossibilia sint, hoc modo fugiūt nos. dico autem, vt si quis dicat posse diametrum commensurari, non tamen commensurabitur, nō cogitans quidnam impossibile sit: quia nihil prohibet aliquid, possibile existēs aut esse aut fieri, non esse nec futurum esse. Attamen ex his, quæ posita sunt, illud necessario sequitur. quia, si supponamus esse, aut factum esse, quod non quidem est, possibile autē est, nihil impossibile erit. at accidet quidem. commensurari enim impossibile est. Enimuero nō est idē falsum, & impossibile. te nāq; nunc stare falsum quidem, sed non impossibile est.

Si igitur hoc, quod dictum est, sit possibile, aut necessarium, manifestū est ꝙ impossibile est vt sit verus sermo, dicens hoc esse pose vt sit, sed nō erit, ita ꝙ sequitur ex hoc sermone vt sint res, quæ impossibile est vt sint. v.g. si aliquis dixerit ꝙ diameter mensurat, ꝙ īpossibile est mensurare. non enim cogitat hoc esse impossibile. nihil enim prohibet, cū fuerit aliqd, quod possibile est vt sit, aut vt generet̄, vt nō sit, neq; generetur. Sed hoc est necessariū ex positis, si fuerit, & posuerimus ipsum esse, aut fuisse illud, quod non est, sed impossibile est vt sit: et accidit ꝙ aliquid, quod non habet potentiam, ex dicere ꝙ non habet potentiam fm mensuram. Nā falsum, & non habere potentiam est idem. sermo enim dicentis te esse modo surgentem, est falsus, sed non habet impotentiam, cùm sit possibile.

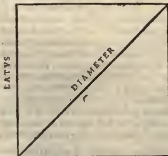

Si igitur illud, quod dictum est, sit possibile, aut necessarium, s. ꝙ potentia & posse præcedunt actionem, manifestum est, qm̄ impossibile est vt aliquod possibile nunq; exeat in actum. D.d. ita ꝙ sequitur ex hoc sermone, i. qm̄, cùm fuerit positum ꝙ aliquod possibile nō erit, & est opinio * Platonis, sequitur impossibile ex positione istorum, s. ut sit illud, quod impossibile est vt sit. D.d. ver. g. si aliquis posuerit ꝙ diameter impossibile est vt sit symeter costæ, & ꝙ est symeter ei. D.d. non. n. cogitat, &c. i. istæ. n. duæ opiniones non 8

* 2. Philosophus.

congregantur

congregantur in vna cogitatione. qui.n. opinantur q diameter impossibile est vt sit symeter, non cogitat de demoostratione super hoc, q sit symeter. D.d. nihil.n. prohibet,&c.i.&, cùm aliquid fuerit possibile vt sit, forte erit,& forte non erit. D.d. Sed hoc est necessarium ex positis,i.& cùm sit impossibile illud, quod potest esse non esse, continget huic positioni q aliquid fuerit, quod ante fuit impossibile vt esset. Et intendebat notificare q ista consecutio, quæ est necessario vera, est econtrario ei, quod ponunt negantes naturã esse potestate. contingit.n. ponentibus aliquid esse, quod ante nõ fuit possibile, hoc scilicet q illud, quod est possibile, non erit omnino. D.d.& accidit q aliquid, quod non habet potentiam,&c.i. et sequitur hanc positionem, vt illud, quod non habet potentiam, v.gr. latus, quod non habet potentiam ad mensuram vt sit. D.d. Nam falsum,&c.i.& contingit dicentibus quòd erit illud, quod est impossibile vt sit hoc, quòd falsum possibile,& falsum impossibile sint idem. Nulla.n. est differentia inter hæc duo falsa, nisi hoc, q alterum potest recipere verum, et reliquum non potest.&, cũ non fuerit illic posse, quod præcedat esse rei, tunc ponere ipsum esse, anteq̃ sit, est falsum impossibile, non falsum possibile. D.d. exemplum,& d. sermo enim dicentis,&c.i.& differentia inter hæc duo falsa, s. impossibile & non impossibile, est quia non ĩpossibile habet potentiam ad verum, impossibile autem non habet potentiam ad illud. v.g. quoniã dicere te esse surgentem, dum sedes, est dicere falsum, sed potest tñ esse verum in aliquo tempore. dicere vero q diameter est symeter ostæ est dicere falsum, quod nunq̃ erit verum.

Quæ ẽ dña inter falsum poss. & inter falsum ĩpossibile.

Simul autem manifestũ est quòd, si A existente, necesse est B esse, ita etiam A existente posse esse, necesse est B quoq; possibile esse. Nam, si nõ necesse est possibile esse, nihil prohibet non esse possibile esse. sit itaque A possibile. cùm igitur A possibile fuerit esse, si ponetur ipsum A, nihil impossibile esse accidit. at tum ipsum B necesse est esse. attamen impossibile erat. Sit igitur impossibile. q si impossibile, necesse est A esse, necesse est et B esse. sed erat A possibile, ergo etiã B. Si igitur A possibile sit, B etiam possibile erit: si ita quidem se habebãt, vt A existẽte, necesse sit etiã B esse. Si itaq; sic se habentibus A B, non ita posse sit B, nec ipsum A B se habebunt, vt positum est. & si A possibili existẽte, necesse est B possibile esse, si A est, necesse est B etiã esse. possibile nãq; esse necessario B esse, si A possibile, hoc significat, si A sit, et qñ, et sicuti erat possibile eẽ, illud quoq; tũc, et ita necesse esse.

Et cum hoc manifestũ est q, si A fuerit, necesse erit B. et similiter, si possibile fuerit vt sit A, necesse est vt B sit etiam possibile. Si igitur non fuerit possibile, nihil prohibet vt non sit possibile. si igiť A est possibile, cùm igitur fuerit possibile A, si fuerit positum, accidet vt sit alicuius ĩpossibilis. et si A fuerit positũ, necessario erit B. sed non est pose. Cũ igiť fuerit A,& B erit possibile, cũ fuerint in hac dispõne, ita q sicut A, necesse est vt sit B. Si aũt A,& B fuerint in hac dispositione,& si non fuerit B possibile in hac dispositione, neq; A,& B erũt, sicut est positum. & si A fuerit possibile, necesse est vt sit B possibile. et si A fuerit, etiam necessario erit B. qm̃ possibilitas essendi B est necessaria esse, cùm sit impossibile aliquid loco istius, si A fuerit. et, cùm fuerit illud quod est impossibile vt non sit, ergo et illa necesse est vt sint cùm fuerint,& vt sint in hac dispositione.

Quia dicentibus q aliquid erit, quod est impossibile vt sit,& sunt negantes potentiam præcedere actum, contingit q illud, quod est possibile vt sit, non erit omnino, incœpit destruere hoc ad destruendum potẽtiam eorum, s. dicentem aliquid esse possibile, quod nunquã exit in actum.& incœpit in hoc capitulo prẹponere ad destruendum hanc positionem illa, quẹ debent prẹponi, s. q falsum impossibile non sequiť ex falso possibili. Alio modo vero vtimur hac propositione, quã intendit in hoc capitulo declarare in hoc, q nihil habet potentiam ad corruptionem quin corrumpatur, aut ad generatiooem quin generetur, et q nihil quod non habet potẽtiam ad generationẽ generabiĩ, aut quod non habet potentiã ad corruptionem corrũpitur. Sic declarabitur, ponendo q in A est potentia ad corruptionem,& nunq̃ corrumpetur. deinde ponatur q A corrumpitur.& ista positio erit falsum possibile, non ĩpossibile. quod.n. habet potentiam ad aliquid, si fuerit positum in actu erit falsum, sed nõ impossibile. falsum.n. impossibile est illud, in quo non est potentia. Cùm.n. posuerimus A corrumpi & non corrumpi, sequitur in tertia figura q quiddam, quod non corrumpitur, corrumpitur. Et, cùm fuerit positum q hoc falsum impossibile nõ sequitur ex propositione possibili, erit scitum q propositio, ex qua sequitur impossibile, est dicens q illud, in quo est potentia ad corruptionẽ, non corrumpitur.& proponit ad declarandum hoc, q ex possibili non sequitur impossibile. et hoc fecit in Prioribus analyticis,& in Cœlo,& mũdo. Et d. Et cum hoc,&c.i.& est manifestum q, cùm fuerint duo, quorũ alterum sequitur reliquum, v.g. q A sequitur B, si A fuerit necessarium, B erit necessarium: & si possibile, possibile: & si A fuerit, B erit. Et, quia syllogismus & conclusio sunt cõsequentia, est necessarium q, cùm syllogismus fuerit ex propositionibus necessariis, cõclusio erit necessaria: &, si ex possibilibus, possibilis. D. ĩcœpit dicere hoc,& d. Si igitur non fuerit possibile,&c.i. si ergo conclusio, quæ est B, noo fuerit possibilis,& est conclusio syllogismi possibilis, s. A, ponatur q B sit non possibile, s. falsum impossibile. D.d. si igitur A est possibile, i. ponatur igitur q A est possibile,& B impossibile. D.d. cùm igitur fuerit possibile,&c.i. si A fuerit possibile,& fuerit positum esse in actu, continget vt cõclusio, quæ sequitur ex ipso, sit impossibilis: ergo A est impossibile non possibile: sed positum fuit A esse possibile.& hoc est inconueniens. qm̃ B, cùm non fuerit, non erit A. qm̃ positum fuit q, cũ A fuerit, erit B. D.d. Cùm igitur fuerit A, et B,&c.i. necesse est igitur, si A fuerit possibile, vt B sit possibile, cũ fuerint in hac dispositione, s. q B sequitur ex A, erunt A & B possibilia, s. syllogismus & conclusio, cùm fuerint posita in hac dispositione, s. q B sequatur ex A. D.d. Si autem A,& B fuerint in hac dispositione,&c.i. si autem A,& B fuerint fm q positum est de consecutione,& B nõ fuerit possibile, A etiã non erit, sicut est positum, i. nõ erit possibile. D.d.& si A fuerit possibile,&c.i. manifestum

9

Exp. tex tus.

nifestum est igitur ex hoc ꝙ, cùm A fuerit possibile, B necessario erit possibile. &, cùm A fuerit, B necessario erit. D.d. qm̃ possibilitas essendi B, &c. i. qm̃ possibilitas essendi B est necessaria ꝑ possibilitatē essendi A. D.d. cùm sit impossibile, &c. i. cùm sit impossibile aliquid in loco istius, s. cū A fuerit vt sit B: & similiter si A fuerit in alia dispositione, B impossibile est vt sit, nisi in illa dispositione. D.d. ergo necesse est vt sit B, cū fuerit A, & vt sit in illa dispōne essendi, in qua est A.

Caput Sextum. Quæ potentiæ præcedente opere in re significantur, quæ uero non, & quo pacto potentiæ ad actum deducantur.

CVm autem omnium potētiarum quædam natura nobis insitæ sint, vt sensuū: quædam consuetudine, vt tibijs canēdi: quædam doctrina vt artium, has quidē necesse est eos, qui primo operati sunt, habere, quęcunq; scilicet consuetudine & ratione. quæcunq; vero nō tales, & quę patiendi potentiæ sunt, nō est necesse. Quoniam vero qđ potest, aliquid potest, & aliquando, et aliquo modo, & quæcunq; alia necesse est adesse in definitione: & quædam quidem ratione possunt mouere, et potentiæ eorū cum rōne, quędam vero irrationalia, & potentię irrōnales, & illas quidem necesse est in aīato esse, has vero in ambobus: huiuscemodi quidē potētias necesse est, vt cū quoad possint actiuum & passiuum approximent, hoc quidem faciat, illud vero patiatur, illas vero nō est necesse. hę enim omnes, vna vnius factiua, illæ vero cōtrariorum. Quare, simul ne faciat contraria: hoc vero impossibile est. Necesse est igitur aliud quiddā esse, quod dominetur. dico autem, siue appetitū, siue electionē. quodcūq; enim appetat, principaliter hoc faciet, cùm quoad possit proximet passiuo. Quare omne secundū rationē potēs necesse est vt, cùm appetat id, cuius potentiam habet, & vti habet, hoc faciat. habet autem passiuo præsente, & sic se habēte, facere. sin minus, facere non poterit. nullo enim intrinsecus prohibente, separationem faciendo, nihilo opus amplius est: potentiam enim habet, vt eius quod est potestate faciēdi. at nō quomodocunq;, sed aliquo modo se habentibus, à quibus separabuntur etiam extrinsecus prohibentia. remouentur enim hæc eorū quædam, quę in definitiōe assunt. Quare nec si simul velit aut desyderet duo, aut cōtraria facere, faciet. non enim ita potentiam eorum simul habet, nec est potentia simul faciendi. at quorum est, ita faciet.

Et, cùm fuerint oēs potentię, & quędā hn̄t vnū genus, vt sensus: & quædam per additamentum, vt musica: & quędam per doctrinā, vt artificiorum, ergo necesse est vt quædam sint in eis, quorum actio pręcedit, & sunt omnia, quæ sunt per consuetudinem, & locationem. quæ autem non sunt talia, sunt ista, quæ sunt per passionem, & non est necesse vt sint sic. Et, cùm possibile est aliquid, possibile est in aliquo tempore, & quodammodo, & per omnia, quæ debent distingui necessario: & illa, quę possunt ad motum, sunt s̄m rationem, & potētię eorꝫ etiam sunt cum ratione etiam: ergo quæ non habent rationem potētiæ, eorum non habēt rationem etiam. & est necesse illa esse in animato, ista vero in vtroq;. potentię autem, quę sunt tales, quādo appropinquantur, s̄m ꝙ est possibile eis, de actiuo & passiuo, necesse est vt quædam agāt, & quædam patiantur, aliæ vero nō est necesse. vnaquæq;. n. omnium istarū agit aliam, illa vero agunt contraria. Ergo agit contraria insimul: qđ est ipose. Ergo necesse est vt dominus dicēs sit aliud. & hoc est appetitus, & voluntas. qm̃ nō aget nisi illud, quod appetit in rei veritate, cùm fuerit s̄m suā potentiam, & fuerit propinquum passiuo. Ergo omne, quod habet potētiam s̄m rōnem, necesse est cū fuerit appetēs illud, qđ habet potentiā, vt agat illud, & s̄m ꝙ habet de appetitu ē1, sempꝛ erit, cū passiuū fuerit propinquū, et habuerit potentiam, actionis in hac dispōne. & si actio pōt ad hoc, & non indigetur addere in sermone, nisi fuerit aliquod extrinsecum, quia potentia est in eo, & quasi hoc in potentia actionis est additamentū. & hoc non est omni modo, nisi in eis, quæ sunt quodā modo: & in hoc erit diuisio, & additio, et per res extrinsecas prohibentes, & quia ista diminuunt quædam in diuisione. Et ideo, si voluerit & appetierit agere contraria insimul, non aget: quia non habet potentiam ad illa s̄m hanc dispositionem, & etiam non habet aliquam potentiam, qua agat cum illo, quod potest agere hoc modo.

Idest. Et cùm potentiæ modi sint diuersi: quædam existunt per naturam, & collocātur sub vno genere, s. natura, s. ꝙ conueniunt in hoc, ꝙ existunt per naturā, v.g. sensus: & quædam existunt per assuetudinem, & quædam per disciplinam, v.g. vt plures artes agentes, ver.g. vt ars Medicinæ, & aliæ artes operatiuæ, quæ vtuntur ratione. Et d. hoc, quia artes operatiuæ, quædam acquiruntur per assuetudinē, & quædā per rationem, & quædam per rationem & assuetudinem. Et, cū narrauit modos potētiarꝫ, d. ergo necesse est, &c. i. ergo necesse est vt potētię & habitus pręcedant actiones illarum potētiarum & habituum. qui enim tangit citharam, non acquiret habitum tangendi citharam, donec tangat illam. D.d. quæ autem non sunt &c. i. potentiæ autem naturales præcedunt suas actiones in esse. qui enim habet potentiam visibilem, non est necessarium in hoc ꝙ acquirat hanc potentiam hoc, s. ꝙ ante videat. D.d. Et cū possibile est, etc. i. et, cùm posse est aliqd, est posse in aliquo tpe, et in aliquo modo possibilitatis, & vniuersaliter omnes dispositiōes, quæ debent distingui necessario in quolibet possibili. D.d. Artes operatiuę ꝗ modis acq̃rant.

& illa

&& illa, quæ possunt ad motum, &c.i.&, cùm illa, quæ possunt aliquam actionem, fuerint rationabilia, potẽtiæ eorum agentes erunt coniunctæ cum ratione. & intendit q ratio est primus motor in eis. D. ergo quæ non habent rationem, &c.i. ergo omnis potẽtia, cuius actio oon prouenit à ratione, est absoluta à ratione. D. dicit & est necesse, &c.i. & est necesse vt illa, quæ sunt cum ratione, sint in animato: & quæ nõ sunt cum ratione sint in vtroq;, s. in animato & in inanimato. D.d. potentiæ autem, quæ sunt tales, &c.i. potentiæ vero, quæ sunt sine ratione, quãdo agens appropinquat acto, & non est illic aliquod impediens extrinsecum, necesse est vt agens agat, & patiatur patiens. v.g. q, quãdo ignis appropinquat alicui combustibili, & non fuerit illic aliquod impediens, necessario comburet. D.d. aliæ autem, &c.i. aliæ vero potentiæ, s. quæ sunt cum ratione, nõ est necesse, quando appropinquãt suis agẽdis, vt agant. qm̃ vnaquæq; illarum agit alterum contrariorum tantum, quæ autem sunt cum ratione, agunt duo contraria. scientia enim est scientia contrariorum.

Ab actiuo naturali debite approximato passo, & non ipedito, actio prouenit actio.

D.d. Ergo agit cõtraria insimul: quod est impossibile. idest sed, si agit duo contraria per se & primo, cõtinget ex hoc vt agat duo contraria insimul: quod est impossibile. D.d. Ergo necesse est vt dominus dicẽs sit aliud, idest ergo necesse est vt in istis sit principium prius potentijs mouentibus, quæ sit causa in hoc, q agunt alterum contrariorum quandoq;, et alterum quandoq;. et vniuersaliter necesse est vt aliquid sit, quod faciat magis agere alterum contrarium q̃ alterum: & hoc est verum principium. D.d. & hoc est appetitus, & volũtas. i. & hoc principiũ, quod facit magis agere alterũ cõtrariorũ, est appetitus, & volũtas, q̃ est ab itellectu. appetitus. n. cũ fuerit alterius cõtrariorũ, tũc actio agẽtis pẽdet ex illo cõtrario, & silr à voluntate. D.d. qm̃ non aget, &c.i. & istæ potẽtiæ nõ agunt de contrarijs, nisi illud, quod magis appetũt, aut appetitu itellectus, aut appetitu imaginationis. Et d. fm suã potentiã: qa qñq; appetit, quod non põt acquiri. Et d. qñ fuerint propinqua, quia propinquitas est necessaria, & est cõmunis duabus potentijs, s. rõnali & irrationali. D.d. Ergo omne, quod haber potentiam, etc.i. ergo necesse est, cùm ratiocinatus habuerit magnum appetitum ad illud, quod potest agere, ut agat illud fm suum appetitum & suum posse: sed non agat, nisi quando patiens fuerit propinquum ei, & habuerit in tempore actionis istam dispositionem, quam dicimus, s. appetitum, & potentiam ad agere. D.d. &, si actio potest, &c.i. & non indigemus cum hoc q potẽtia possit agere, & addere, nisi aliquid extrinsecum impediat. qm̃ sufficit in hoc, quod dicimus, q potentia possit agere: qm̃, cùm fuerit illic impediens, tunc potentia non poterit. et hoc intendebat, cùm d. quia potentia est in eo. & ideo impedimenta in quibusdam virtutibus sunt per accidẽs. D.d. & quasi hoc in potentiã actionis est additamentum, i. & dicere hoc in potentia actionis est superfluũ. D.d. et hoc nõ est omni modo, &c.i. & non excipiunt impedimenta extrinseca in omni potẽtia, sed in aliquo modo possibili. & istis, qñ distinguitur potẽtia actionis, dicitur q potentia ad actionem dominatur super agendum, & impedimenta extrinseca auferunt. D.d. & quia ista diminuit quædã in diuisione, i. qm̃ in istis, qñ non distinguit potentia agentis his duobus modis, tũc intellectus erit diminutus. D.d. Et ideo, si voluerit, &c.i. & necesse est vt potentia agẽtis ad actionem sit cũ appetitu, & tunc inuenief actio. qm̃, si appetiuerit agere cõtraria isimul, nõ põt, qa nõ habet potentiã ad illa insil. D.d. & et nõ habet aliquã potẽtiã, &c.i. & ideo nõ habet aliquã potentiã, qua agat illud, quod põt agere fm hũc modũ, s. agere duo cõtraria insimul.

Potẽtiæ rõnales agunt duo contraria. Idem supra cõ.9.

Summa Secunda. De Actu.

Caput Primũ. Quid, et quale sit id, qd actu dicitur.

Vm autem de potentia, quę fm motum dicif, dictum sit, de actu determinemus quidnam actus, & quale quid sit. etenim possibile quoq; simul manifestũ erit, si diuiserimus, quod non solum hoc dicimus possibile, quod natura aptum sit aliud mouere, aut moueri ab alio, aut simplicif, aut quodam modo, sed etiã aliter. propter quod cùm inquiramus. de his etiam tractabimus. Est autem actus, rem existere, non ita quemadmodum dicimus potestate. Dicimus autem potestate, vt in ligno Mercurium, et in tota dimidiam, eò q auferri possit. & scientem etiam illum, qui non speculatur, modo speculari possit. est autem hoc actu. Manifestum aũt quod dicere volumus per inductionem in singularibus. & non oportet omnium definitionem quærere, sed etiam quod proportionale est, conspicere. quoniam vt ædificans ad ædificatiuum, & vigilans ad dormiens, & videns ad conniuens habens tamen visum, & segregatum à materia ad materiam, et elaboratum ad inelaboratum. huius autem differentiæ alteri parti actus applicatus sit, alteri vero possibile. Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed proportionaliter. vt hoc i hoc, aut ad hoc, ita illud in illo, aut ad illud in illo, aut ad illud. quædam enim, vt motus ad potentiam, quædam, vt substantia ad aliquam, materiam. Aliter autem infinitum & vacuum, & quæcunq; huiuscemodi, q̃ pleraq; entium potentia & actu dicuntur, vt q̃ videns, ambulans, & visum. etenim hæc quidem contingunt, & simpliciter, & quandoq; vera esse. visum. n. hoc quidem quoniã videtur, hoc vero quoniam videri possibile est. infinitum vero non ita potentia est, vt actu futurum separatum, sed cognitione. etenim potẽtia esse hunc actũ attribuũt diuisioni, ne deficiat, non aũt vt separet.

Vide Auer. in Epi. Tractatuo.

Et, cùm dictum est de potentia, quæ est fm modum motus, distiguemus actum. & quæstio est quid sit actus, qm̃ hęc distinctio manifestabit etiam possibile. nõ. n. dicimus hic tantum esse possibile mouere aliud, aut moueri ab alio simpliciter, aut aliquo modo, sed et fm alium modum etiam. & ideo apud nostram quęstionem dicemus ista etiam. Quod est igitur in actu est vt sit res non in dispositione, in qua dicitur esse potencia. Et hoc, quod intendimus dicere, declarabitur per sermonem & rationem sequentem in rebus simplicibus. & nõ oportet quærere definitionem omni modo,

do, sed consyderatio est de rebus, quæ dicuntur fm conuenientiã. qm̄ sicut proportio ædificatoris ad ædificatum, & vigilantis ad dormientem, & vidẽtis ad clausum oculos quod habet visum, & abstracti à materia ad materiam, & artificiati ad artificem. sint igitur alterius duarum partium istius distinctiõis actus per se, & alterius potentia. Et non dicũtur de omnibus, quæ dicuntur potentia eodem modo, sed dicuntur aut fm conuenientiam, vt sit ad hoc, hoc etiam in hoc, aut ad hoc. quædam enim sicut motus ad potentiam: & quædam sicut substãtia ad aliquam materiam. Et alio modo dicitur ꝙ infinitum, & vacuum etiam, & omnia, quæ sunt talia in potẽtia & actu plurium prædicamentorum, vt dicitur in visu, & ædificato & inspecto. qm̄ in istis possibile est vt actus sit verus, & simpliciter etiam illud autẽ, quod aspicitur, quia videtur, & aliud, quod habet potentiam vt videatur. infinitũ autem non est in potentia aliquo modo, sicut illud, quod est separatũ in actu, sed fm cognitionẽ. necesse est enim vt iste actus sit in potentia, ne diuisio finiatur, & non vt sit separatum.

81 Idest, & cùm omnia ista diximus de potentia, quæ in mobilibus, loquemur de distinctione illius, quod significat hoc nomẽ actus. & quæstio primo est quid sit actus. D.d. & quæstio est, &c. i. & quæstio, in qua est error, est scire primo quid sit actus, & quæ sint differentiæ eius. qm̄ distinguendo illum per definitionem, distinguetur possibile etiam fm definitionem eius: cùm possibile etiam non intelligatur, nisi in respectu actus. D.d. non. n. dicimus, &c. i. & causa, propter quam indigemus definire actum in sciendo possibile, est, quoniam, cùm dicimus ꝙ aliquid potest mouere aliquid & moueri ab aliquo, nõ dicimus hoc simpliciter, sed in respectu. qm̄ vnaquæq; istarum potentiarum non intelligitur nisi in respectu actus. D. incœpit describere actum, & d. Quod est igitur in actu, &c. & iste sermo est intellectus per se. D.d. Et hoc, quod intendimus dicere, &c. i. & hoc, qđ diximus in descriptione actus, declarabitur ex inductione. & hoc intendebat per sermonem sequentem, cùm dixit ꝙ ista descriptio apparebit, qñ consyderauerimus quid significat actus ĩ vnaquaq; rerum, quæ dicuntur esse in actu. nihil. n. aliud intendimus q̃ hoc, s. quod est in dispositione, in qua nõ est, cũ fuerit in potentia. & similiter aliquid esse in potẽtia significat quòd est in dispositione opposita dispositioni, in qua est in actu. &, quia actus & potẽtia sunt relatiua contraria: et vtrunq; relatiuorum accipitur in definitione alterius: & non accidit inde malum. Et d. & non oportet quærere definitionem omni modo, i. et non oportet quærere definitionem in omnibus rebus eodem modo. definitiones. n. rerum non relatiuarum debent esse alio modo à definitionibus rerum relatiuarum. D.d. sed consyderatio est de rebus, quæ dicuntur fm conuenientiam, i. sed definitio, quam quærimus hic est alio modo: cùm consyderatio hic est in rebus, quæ dicuntur fm comparationem adinuicem, s. in rebus relatiuis. D.d. exemplum, & d. qm̄, sicut proportio, &c. i. qm̄ sicut ædificans dicitur in respectu ædificati, & ædificatum in respectu ædificantis: & dormiẽs in respectu vigilantis, & vigilans in respectu dormientis: & videns in respectu clausi oculorum, & econuerso: & forma in respectu materiæ, & econuerso: & artifex in respectu artificiati, & econuerso, & similiter est in suis definitionibus, cùm significatio definitionis debeat esse æqualis significationi nominum. D.d. sint igitur alterius, &c. i. sint igitũ hæ duæ definitiones actus vniuersales. quod autem significat vtrunq; istorum in vnaquaq; specie est diuersum, nõ consile. D.d. sed dicũtur aut fm conuenientiam, &c. i. qm̄ quædã de quibusdam dicuntur fm conuenientiam & proportionalitatem, sicut dicitur hoc nomen potentia de duobus fm proportionalitatem eorum. & hoc intẽdebat, cùm d. vt sit, i. vt hoc nomen potentia dicitur de duobus, quorum proportio alterius ad illud, ad quod comparatur, est sicut proportio reliqui ad illud: & hoc per hanc præpositionẽ ad, aut alias præpositiones. D.d. exemplum, & d. quædam enim sunt sicut motus ad potentiam, &c. i. v.g. in eis, quæ dicuntur fm proportionalitatem, est dicere potentia ad motum, & potentia, quæ est in materia ad formam: proportio. n. potentiæ, quæ est in moto ad motum, est proportio potentiæ, quæ est in materia ad formam. D.d. Et alio modo, &c. i. & potentia dicitur alio modo ab eo, qui dicitur fm conuenientiam. v.g. dicere ꝙ infinitum est in potentia. & intendit ꝙ non intelligitur hic per potentiã potentia, quæ dicitur respectu actus. ista. n. est finita, sed intelligitur cùm dicitur infinitum est in potentia, i. ꝙ semper potentia associatur ei, vt dictum est in Physicis. D.d. & vacuum. i. & sicut sermo dicentis ꝙ vacuum est in potentia in corporibus non actu, & sermo dicentis ꝙ in materia est potentia ad formas infinitas est de hoc genere. D.d. & oĩa, quæ sunt talia in potẽtia, &c. i. & omnia, quæ dicuntur in potentia & actu fm cõuenientiam, inueniuntur in pluribus speciebus entium. vt dicitur ꝙ in visu & ĩ ædificato, & inspecto. i. qm̄ dicitur ꝙ visus quidam est in potentia, & quidam in actu. & similiter visum quoddã est in actu, & quoddam in potentia. & similiter de ædificante & ædificato. Et, cùm induxit istos duos modos potentiæ, s. qui dicitur fm conuenientiam, & qui non dicitur, incœpit distinguere eos, & d. quoniã in istis possibile est vt actus sit verus, &c. i. potentiæ autem, quæ dicuntur in rei veritate, possunt exire in actum ĩ aliquo tempore, ita ꝙ in eis non remaneat potentia aliquo modo: & tunc erit verum dicere eas exire in actum simpliciter, nõ in actum incompletum. D. induxit exemplum prædictum, & d. illud autem, quod aspicitur, quia videtur. i. illud autem, quod est visum in potẽtia, potest exire in actum, qñ in aliqua hora aspexerit aliquis ad ipsum, qm̄ in illa hora erit visum in actu. & similiter aspiciẽs illud in potentia potest aspicere illud in actu, quia habet potentiam ad hoc. D. induxit secundum modum, & d. infinitum autem, &c. i. dicere autem ꝙ infinitum est in potentia, non intẽdimus potentiam, quæ exit in actũ, ita ꝙ non remaneat in eo potentia omnino. & hoc dixit ꝙ declaratum est in Physicis, ꝙ si ista potentia exiret in actum, tunc infinitum esset in actu: quod est impossibile. quoniam signum istius potentiæ est non cessare, neq; separari ab illo ad quod potest. & ipsum non potest, nisi ad singulas partes eius, quod exit in actum rei, cuius exitus est infinitus. Et de hoc genere est potentia accepta in definitione motus. quoniã, si ista potẽtia exiret in actum, destrueretur motus. Et d. ꝙ ista potẽtia non potest esse separata, sed fm cognitionem: quoniam illud, quod est separatũ ab ea, est illud, quod intellectus intelligit in actu. & iste modus potentiæ inuenitur in tempore, & in motu, & in diuisione quantitatum, vt dictum est in Physicis. D.d. necesse enim est, &c. i. & necesse est vt ista potentia sit in istis rebus

non

Vnaquæque potentia nõ intelligitur nisi in respectu actus. Idem infra te. c. 20.

Actus & potentia sunt relatiue côtraria.

Relatiua se inuicem definiunt, et non accidit inde malum. Idẽ in porphyrio capite de specie.

Proportio, quæ est ĩ moto ad motũ, & proportio potentiæ, quæ est in materia ad formam.

Quæ potentia ponitur in definitione motus.

non ſeparata definens, neq; res infinita reuertatur finita. v.g. qm̃ potentia, qua diuiditur mẽſura, ſi finiretur, tunc finiretur diuiſio: quod eſt impoſſibile.

Quidnã igitur, & quale quid ſit, quod actu eſt, & his & huiuſmodi manifeſtum nobis ſit.

Caput Secundum. Quando aliquid dicendum eſt potentia eſſe, & quando non.

Vide Auer. in Epi. Tra. tertio.

QVando autem potentia vnumquodq; eſt, & quando non, determinandum eſt. Non enim quandocunq; vtputa terra iãc homo eſt potẽtia? An non, ſed magis cùm iam fuerit ſemen. nec hoc adhuc fortaſſis. quemadmodum nec à Medicina quodcunq; vtiq; ſanetur, nec à fortuna: ſed aliquid eſt, quod poſſibile eſt, & hoc potentia ſanum. Definitio vero eius, quod à mente actu fit, ex potentia ente eſt, quando quod vult fiat, nullo eorum quæ extrinſecus ſunt, prohibente. ibi enim in eo qui ſanatur eſt, cùm nihil eorum quæ in eo ſunt, prohibeat. ſimiliter autem potentia & domus, ſi nihil eorum, quę in ea re & in materia ſunt, vt domus fiat prohibeat, nec eſt, quod aut addatur, aut tollatur, aut mutetur, hoc eſt potentia domus. Similiter autem in cæteris, quorum extrinſecus generationis principium, & quorum in habente ipſo, quæcunq; nullo exteriori prohibente per ſeipſa erunt: quale ſemẽ nondũ eſt. oportet nanq; in alio eſſe, & tranſmutari. cùm autẽ iam per ſuum principium tale fuerit, hoc iam potentia eſt, illud vero altero principio indiget. quemadmodum terra nondũ eſt potentia ſtatua: trãſmutata nanq; æs erit. Videtur autem eſſe quod dicimus, non hoc, ſed illiuſmodi. vt arca non lignum, ſed lignea: neq; lignum terra, ſed terreum. rurſus terra, ſi ſic nõ aliud, ſed quod illiuſmodi, ipſum ſemper potẽtia ſimpliciter poſterius eſt. vt arca, neq; terrea, neq; terra, ſed lignea. hoc enim potentia arca, & materia arcæ hæc. ſimpliciter quidem eius, quod ſimpliciter eſt, huius autem hoc lignum. Quòd ſi eſt aliquid primum, quod nõ ſecundum aliud dicitur illiuſmodi, hoc prima materia. vtputa, ſi terra aerea, aer vero non ignis, ſed igneus, ignis prima materia eſt, tanq̃ quodquid & ſubſtantia. hoc enim vniuerſale, & ſubiectum differt, eò quòd eſt quod quid aut non eſt. vtputa quod ſubijcitur paſſionibus, homo, corpus, & anima: paſſio vero muſicum et album. dicitur autem, muſica aduenſente, illud non muſica, ſed muſicum: & hõ, nõ albedo, ſed album: nec ambulatio, aut motus, ſed ambulãs, aut motum, ſicut ipſum illiuſmodi. Quęcunq; igitur ita, vltimum ſubſtantia eſt. quæcunq; autem non ita, ſed forma aliqua, & quod quid eſt quod prędicatur, vltimum materia & ſubſtantia materialis eſt. Et recte ſanè accidit illiuſmodi dici ſecundum materiam, & paſſiones. ambo etenim indeterminata ſunt.

Declaratũ eſt igitur quid ſit actus, & qualis eſt, ex iſtis ſermonibus, & ſimilibus. Diſtinguemus igitur in vnoquoq; particularium, qñ eſt in potentia, & qñ non. Qm̃, neque erit ſemper, neq; ſimile. nõ. n. homo eſt in potentia illud, ex quo eſt, ſed ſperma, qñ perficit ſua generatio, & qñ non fuerit tale. & rectum eſt vt ſit, ſicut non ſunt illa, quæ ſunt omniũ, quę ſunt in Medicina, neq; caſus etiam: ſed aliqd eſt, quod habet potentiam, & hoc eſt virtus vel potẽtia ſanans. Et definitio eius, quod eſt in actu, eſt ſm perfectionem ex illo, quòd eſt in potentia, qñ voluerit vt ſit, & nullum prohibet extrinſecum. illud vero in eo agit ſanitatem, qñ non prohibet aliquid in eo. & ſimiliter etiam domus in potentia, ſi nõ prohibet aliquid, ex quibus eſt vt ſit domus: illud enĩ, quod eſt poſſibile vt ſit additio talis, & diminutio & tranſmutatio eſt in eo. hæc igitur eſt domus in potentia. Et ſimiliter in alijs rebus, quarum principium generationis eſt ab extrinſeco. & etiam omnia, quorum pricipium generationis eſt in illo, cuius eſt omnia, per quæ nullum erit eorum, qui ſentiſitur ex extrinſeco, vt ſperma. qm̃, non quando fuerit in alio, tranſmutatur, ſed quãdo fuerit ſicut hoc per principium quod habet, tunc erit in potentia, illud autem indiget alio principio. vt terra, quæ non adhuc eſt idolum in potentia: & ſi tranſmutatur, erit cuprum. Et videtur vt ſit illud, quod dicitur, nõ hoc, ſed de quo. v.g. arca, quæ non eſt lignum, ſed lignea: neq; lignum terra, ſed terreum. et etiam terra, ſi dicitur hoc modo, non alterius, ſed de quo ſemper, & eſt illud, quod eſt in potentia ſimpliciter, & eſt aliud. vt arca, quæ non terrea, neque terra, ſed lignea. & ideo hoc eſt in potentia arca, & eſt materia arcæ. ſimpliciter vero illud quod eſt ſimpliciter, iſtius vero iſtud lignum. Et ſi aliquod primum non dicitur de alio ſolo, hæc eſt prima materia. verbi gratia ſi terra fuerit aerea, & aer non eſt ignis, ſed igneus, ignis erit prima materia, cùm non ſit, hoc. eſt. n. differentia inter vniuerſale & ſubiectum paſſionũ. vt homo, & corpus, & anima: & paſſio, vt muſicus, et albus. illud autẽ, in quo eſt muſica, non dicitur muſica, ſed muſicus: neq; homo dicitur albedo, ſed albus: neque ambulatio, neq; motus, ſed ambulans & motum ſic dicitur de quo. Omnia igitur, quę ſunt ſm hunc modum, vltimũ eorum eſt ſubſtantia. & omnia, quæ non ſunt talia, ſed ſunt

alia forma, & hoc prædicabile, vltimū eorum est materia, & substantia materialis. Et accidit superfluum in hoc, quod dicitur de materia & de passionibus; qm̄ vtrūq; est indefinitum.

12 Declaratum est igitur, &c. i. declaratum est igitur quid sit actus, & quæ est differētia eius, & quid sit potentia, & quæ est differentia eius ex istis sermonibus prædictis, & potest declarari etiam per alia similia. D. dicit. Distinguemus igitur, &c. i. dicamus igitur quando erit vnumquodq; particulariū in potētia, & quando non, i. dicemus subiectum propinquum, quod potest esse: & describamus ipsum per descriptionem, qua distinguamus ipsum ab aliis. D. d. qm̄ neq; enī erit, semp neq; simile. i. non enim erit subiectum in potētia semper, neq; simile recepto: sed hoc erit ī aliqua hora, & alicuius subiecti, neq; in qualibet hora neq; in quolibet subiecto. D. d. nō enī homo est in potētia, &c. i. homo enim nō est ī potentia in illo, ex quo generatur, v. g. patre aut quatuor elemētis, sed in spermate, quando perficietur eius generatio. D. d. quando non fuerit tale. i. non fuerit in dispositione diminuta, sed in dispositione, per quā est generatum. Et hoc est manifestius in alia translatione, in qua dicitur. & non quando inuenitur homo est homo in potentia, sed quando fuerit sperma proprie: & forte neq; tunc etiā. D. d. et rectū est vt sit, sicut, &c. i. & forte quemadmodum casus nō est agens omnia existentia in arte medicandi, s. sanitatem, sed aliquid, quod habet potentiam vt agat sanitatem essentialiter, & hæc est virtus sanans, ita est in omnibus actis, s. q agens illa non est casus, sed potētia aliqua, quæ est ex eis, sicut potētia sanans de arte Medicinæ. D. d. Et definitio eius, &c. i. & terminus sanitatis, * qui est per potētiam statim propinquam, est ex ratione in actu & complemento, i. ex forma sanitatis rationali ex illo, quod est in potentia, quādo aliquis artifex voluerit vt sit, & nullum extrinsecū impediet. & ista definitio, licet induxerit eam in sanitate, est vniuersalis oībus reb9 factis ab artificio. D. d. illud vero, etc. i. homo vero, qui recipit sanitatem, agit in ipsum faciēs sanitatem, quando nullum impediet extrinsecum, aut intrinsecum ad recipiendam sanitatem. D. d. & similiter domus in potentia. i. & similiter illa ēr, ex quibus est domus, sunt domus in potentia, quando artifex fuerit præsens, et voluerit facere domum, et non fuerit aliquod impediens. D. d. illud enim, quod est possibile, &c. i. illud enim, quod est generatum in potentia, recipit additionem, & diminutionem, & transmutationem. Et d. hoc quia generatio perficitur per hæc tria, necesse est enim, qm̄ aliquid generatur, vt aliquid superfluum, quod non conuenit ad recipiendum formam, diuidatur à sua materia: & necesse est etiam vt aliquid addatur ei, s. forma, per quam dicitur generari: & additio & diminutio non erunt fine trānsmutatione. D. dicit. hæc igitur est domus in potentia, &c. i. & illud, quod est domus in potentia, est illud, in quo ponūt esse hæc tria. & hoc est in omnibus rebus, quarum generatio extrinseca est. D. d. & etiam omnia, quorum principium, etc. i. generabilia autem ex se illa eorū, quæ sunt in potentia, sunt omnia in quibus nō est aliquid, quod indiget primo motore extrinseco, ita q sit in potentia illud. D. d. vt sperma, &c. i. vt sperma. & qm̄ non qm̄ fuerit in alio, in quo indiget transmutāte à quo trāsmutetur, & tunc erit sperma: qm̄ tunc non dicitur esse in potentia, v. g. qm̄ est sanguis in venis: sed cùm fuerit sperma in actu, & habuerit virtutem, per quam est sperma. D. d. illud autem indiget, &c. i. materia autem remota non est in potentia illud, cuius est materia: qa indiget in hoc, q exeat in actum alio motore ab eo, quod generat illud, quod est in potentia. v. g. qm̄ terra non est idolum in potentia, sed est cuprum potentia, qm̄, cùm transmutatur à corpore cœlesti, erit cuprum: & cuprum est idolum in potentia, qm̄ est illud, quod ab vno motore fit idolum, s. à faciente idola. Et intendebat declarare hoc, q materia, quæ potest simpliciter, non indiget in hoc q exeat in actum, nisi vno motore tantum. Materia autē, quæ non dicitur posse simpliciter, sed per potentiam remotam, exit in actum per plures vno motore sm̄ remotionem, aut propinquitatem. D. d. Et videtur vt sit illud, quod dicitur, non hoc, sed de quo. i. videtur q illud, quod defert potentiā propinquam rei, est illud, per cuius nomen principale non disponitur illud, ad quod potest, sed per nomen denominatiuum. v. g. qm̄ idolum non dicitur esse cuprum, sed cupreum: neq; quando demonstratur idolum, & cuprum dicitur hoc, sed hoc cū hoc. & hoc est proprium idiomati Græcorum. D. d. exemplum, & d. ver. g. arca, &c. i. hoc, quod d. manifestum est in nostris idiomatibus in rebus naturalibus, & in artificialibus non est manifestum. D. d. & etiam terra, si dicitur, &c. i. & etiam terra, si habet materiam, de qua prædicatur, non dicitur q est illud, quod est materia illius, sed illud quo. D. d. & est illud, quod est in potētia simpliciter. i. & illud, à quo denominatur nomen generati, est illud, quod est ī potētia illud, quod potest simplr. D. d. vt arca, quæ non est terrea, &c. i. v. g. arca, qm̄ materia est remota, v. g. terra, non dr̄ principaliter de arca, neq; sm̄ denoiationem. non. n. dr̄ q arca est terrea aut terra, sed dr̄ arca esse lignea, qa est potentia sr̄ arca, et est materia arcę. D. d. simplr̄ vero, &c. i. & illud, quod est in potentia simplr̄, est illud, quod est materia simpliciter. & hæc est materia propinqua. remota aūt non dr̄ materia simpliciter, neq; in potentia simpliciter. D. d. Et si aliquod primū, &c. i. & si fuerit hic aliquod primum subiectum, quod non prędicaē de alio, hoc solum erit materia prima. D. d. ver. gr. si terra fuerit aerea, i. v. g. si terra nō vere dicatur aer, sed aerea, tunc aer erit materia terræ. & silr̄ si aer non vere dicaē ignis, sed igneus, tunc ignis erit materia aeris. & si ignis non denoiatur ab alio, tūc ignis erit prima materia. D. d. cùm non sit hoc. i. cùm non prædicatur de alio. D. d. est. n. dr̄ia, &c. i. est. n. differētia inter totale, quod est cōgregatum ex materia & forma, vt hō, qui est cōgregatus ex anima & corpore: & inter animam & corpus, & inter subiectum & passiones, vt albus & musicus. non. n. dr̄ q homo est albedo, sed albus: neq; dicitur q hō est musica, sed musicus: sicut est dispositio in oī re cum sua materia, s. q materia non prædicatur de illo noīe principali, sed denoīatiuo: vl'e aūt prædicatur de re sm̄ q est, vt dicit q homo est aīal. D. d. Omnia igitur, quæ sunt, &c. i. oīa igitur illa, quę sunt composita ex accidentibus, vltimum eorum est substantia deferens illa. illa aūt, quæ sunt cōposita ex formis, vltimum eorum est materia. D. d. Et accidit superfluum in hoc, &c. i. & accidit additio in definitionibus rerum, quæ dr̄ sm̄ noīa denoīatiua, & noīa attributiua. neutrum enim habet definitionem & in rei veritate, vt declaratum est in tractatu de substantia.

* a. l. quę est post.

Dr̄ia int̄ materiā propinquam, & remotam.

Materia nō pdicaē de re materiata nomine principali, sed denominatiuo. Idē. 7. Met. cōm. 21. & quæ ibi.

Quando igitur dicendum est potentia, & quando non, dictum est.

Caput Tertium. Actum priorem esse potentia, generatione, & tempore.

QVoniam autē quot modis dicaē prius determinatum est, manifestum est q actus prius potentia est, Dico autem

non

non solum illa potentia definita, quæ dicitur principium transmutatorium in alio prout aliud est, sed prorsus omni motiuo, & statorio principio. etenim natura in eodem fit. in eodem enim genere cum ipsa potentia. principium enim motiuum: nõ tamen in alio, sed in ipso, prout ipsum. Omni itaq; tali prior est actus, & ratione, & substantia: tempore vero quodam modo quidem est, quodam modo vero non. Quòd autem ratione prior, patet. potens enim est, quod primo potest, propterea quòd contingit operari. vtputa ædificatiuum, quod potest ædificare: & visiuũ, quod potest videre: & visibile, quod potest videri. eadem autem de cæteris quoq; ratio est. quare necesse vt ratio præcedat, & notitia notitiam. Tempore autem prius sic. quod idem specie agit prius, numero vero non. dico autem hoc, ꝙ eo quidem homine, qui actu iam est, & frumento, & vidente prior tẽpore materia, & semen, & visiuum est, quæ potentia quidem homo, & frumentum, & vidẽs sunt, actu vero nondum: sed his alia tẽpore priora actu existentia, è quibus hæc facta fuerũt. semper etenim ex eo, quod potentia est, fit actu ens ab actu existente, vt homo ex homine, musicus ex musico, semp̃ aliquo primo mouente. mouens autem actu iam est.

Dictum est igitur, q̃n oportet dicere potẽtiam, & quando non. Et, cùm distinctum sit secundum quot modos dicitur actus, manifestum est ꝙ actus est ante potentiam. Et dico potentiam non definitum, quod est principium trãsmutationis in aliud fm ꝙ est aliud, sed vniuersaliter omne principium habens motum, aut quietẽ. natura enim est in genere, quod est potentię, quia est principium habens motum: sed non in alio, sed in se, fm ꝙ est ipsum. Actus igitur est ante omnia, quæ sunt talia fm definitionem & substantiã: tempore vero forte est, et forte non. Manifestum est igitur ꝙ est ante, sicut diximus. primum enim in potentia est illud, quod habet potentiam in potestate actus. v. g. ædificator, quoniam est illud, quod potest ædificare: & visus est illud, quod habet potentiam vt videat: & visum est illud, quod habet potentiam vt videatur. & iste sermo est de alijs etiam. ergo necesse est vt in definitione sit ante non esse. Et vt sit ante tempus tempore illud, quod agit rem, numero vero non. v. g. quoniam in homine, qui est in actu, & triticum, et videns, materia est ante secundũ tempus, & semen etiã, & visum, quod est in potentia homo, & triticum, & videns, in actu vero non est ante: sed quia est ante secundum tempus per alium actum, & ex eo generantur ista. semper enim ex illo, quod est in potentia, erit istud, quod est in actu, vt homo ex homine, & musicum ex musico, semper ex alio primo motore. & motor est in actu ante.

Idest, Declaratum igitur est quando aliquid erit in potentia, & quando non erit. Et, quia incœpit in hoc tractatu dicere fm quot modos dicitur potentia, & actus, deinde definiuit potentias actiuas & passiuas, et disputauit contra negantes potentiã præcedere actum secundum tempus, deinde definiuit quid sit potẽtia & actus simpliciter, vult quærere quod eorum, s. potẽtiæ & actus, sit prior reliquo, & d. Et, cũ distinctũ sit, &c. idest &, cùm distinctum sit in Quinto fm quot modos dicitur prius & posterius, manifestum est ꝙ actus est ante potentiam fm substantiam, & definitionem. & quia potentiæ dicunẽ de artificialibus & naturalibus, d. ꝙ ista prioritas inuenitur in vtrisque. Et d. & dico potentiã, &c. i. et nõ intelligo hic p̃ potẽtiam, potentiã, quã definiuimus in p̃ncipio istius tractatus, i quo diximus ꝙ potentia actiua est principium trãsmutationis in aliud, fm ꝙ est aliud, et passiua principium transmutationis ex alio, fm ꝙ est aliud non ex se: sed intelligo hic per potentiam omne, quod est principium motus omnis habentis motum, & principium quietis omnis habentis quietem. Et est intelligendum hic per motum trãsmutationem, & per quietem priuationẽ transmutationis. D. d. natura enim, &c. i. natura. n. collocatur in genere, quod est in potentia. natura. n. est principium: & omne principium est potentia: & potentia est genus eorum, quia continet artificialia & naturalia. D. d. sed non in alio, &c. i. sed natura non est principium in alio, sed in essentia rei, fm ꝙ est essentia illius rei: quod non est in rebus artificialibus. D. d. Actus igitur, &c. i. & actus in omnibus rebus naturalibus & non naturalibus est ante potentiam fm definitionem & fm substantiam, i. fm formam: fm vero tempus forte actus præcedit potentiam in quibusdam rebus, & forte in quibusdam rebus non præcedit. D. d. Manifestum est, &c. i. & manifestum est ꝙ actus est ante potentiam fm definitionem & substantiam, vt declaratum est prius de definitione eius, quod est potentia. illud. n. quod est principium potentiæ, est illud, quod innatum est esse in actu ab aliquo, quod est i actu. ergo actus præcedit in esse potentiam, aut apud naturam, aut apud artificium: illud. n. quod potest ædificare, est illud, quod habet formam ædificati. & similiter illud, quod videt, est illud, in quo est præparatio ad recipiendum rem visam. & vniuersaliter, quia potentia est non esse, & actus esse, necesse est vt esse p̃cedat non esse, & agens præcedat tempore actum. D. d. numero vero, &c. i. generatum autem vnum in numero, & iste homo generatus demonstratus non est antequam generetur, sed est post suam materiam fm tempus. & agens aliquid est etiam ante actum fm tempus, actum autem non est ante materiam fm tempus, neque antẽ agens, sed agẽs est ante actum fm tempus. & quia materia est, etiam similiter potest facere aliud sibi simile ex illa materia præcedenti. Quod. n. generatur, generatur à suo simili in potentia, & ab agente sibi simili in specie. homo enim generatur ex eo, quod est homo in potentia, & ab eo quod est homo in actu. omne enim generatum mouetur: & omne, quod mouetur, mouetur à motore in actu ante ipsum. Deinde dicit in actu vero non est ante. idest actus vero in hoc demonstrato non est ante potentiam secundum tempus. Deinde d. sed quia est ante, &c. i. quoniam illud, quod est in potentia, non fit actu, nisi p̃ illud, quod est in actu illius speciei 13

Idẽ 8. huius cõ. 1... & 8. Phy. ...

speciei. vt hõ ex homine, & musicus ex musico: oẽ.n. generatum mouetur à motore priore ipsum actu.

Dictum est autem in sermonibus de substantia, quòd omne, quod fit ex aliquo, aliquid, & ab aliquo fit. & hoc specie idem. Quare videtur impossibile esse ędificatorem, qui nihil ędificauerit, aut citharœdum, q̃ nihil citharizauerit. qui enim discit citharizare, citharizando discit citharizare. similiter etiam alij. Vnde redargutio sophistica oriebatur, ꝙ aliquis non habẽs scientiam, faciet id, cuius scientia. qui nanq; discit non habet. sed quoniã eius, quod fit, aliquid factum est, & eius, quod aliquo modo mouetur, aliquid motum est (hoc autem in de motu manifestum est) discentem quoque necesse fortasse est aliquid scientiæ habere.

Et dictum est in sermonibus de substantia, ꝙ omne, quod generatur est ex aliquo, & per aliquod. & quòd hoc est ſm formam idem. & ideo existimatur ꝙ impossibile sit vt sit ędificator, qui nõ ędificet omnino, & vt sit citharista, qui non citharizet omnino. qui enim addiscit citharizare citharizat et addiscit. et simil'r de alijs etiam. Et ex hoc fuit causa sermonis Sophistarum, ꝙ possibile est vt cognitio non sit in vno, et vt agat illud, quod habet dominus cognitionis. non igitur habet addiscens, nisi vt sit aliquid ex eo, quod habet generatũ, & vt moueat aliquo motu eo℞, quę vniuersaliter habet motor. et est manifestum in sermonibus de motu, q̃m est necesse vt hoc & addiscens habeant aliquid de cognitione.

14 Intẽdit per sermonem de substantia Septimũ istius libri, in quo locutus est de principijs substantię sensibilis. Et cùm d. ex aliquo intendit materiam, & per aliquid, intendit agens. et ꝙ agens & actum sunt idem in forma. totum enim hoc declaratũ est in illo tractatu, et intẽdebat declarare per hoc, ꝙ actus est ante potentiã ſm tempus, & ſm substantiam. D.d. & ideo existimatur ꝙ impossibile sit vt sit ædificator, qui non ędificet omnino. i. & quia actus præcedit potẽtiam tẽpore, existimat̃ ꝙ impoẽ est vt acquirat artẽ ędificatoriæ q̃ nõ ędificat, neq; artẽ citharizandi, q̃ nunq̃ citharizauit. D.d. qui eñ addiscit citharizare, &c. i. qui enim addiscit citharizare citharizat vt addiscat, & sic acquirit artẽ citharizandi. & similiter in alijs artificijs, quæ addiscunt̃ p exercitiũ. D.d. Et ex hoc fuit causa, &c. idest, & ex hoc, quòd actus præcedit potentiam, fuit causa quæstionis Sophistarum famosæ attributę Menoni, per quam destruit scire & addiscere. dicebat eñ quòd impossibile est aliquid addisci. quoniam addiscere aut erit sine aliqua actione scientiæ addiscente, aut per aliquam actionem. si igitur sine aliqua actione, nõ erit illic addiscere omnino: & si per actiones illius scientiæ, tunc addiscens erit sciens, & non indigebit addiscere. verbi gratia quòd, si non addiscit citharizare nisi qui citharizat: & non citharizat nisi qui scit citharizare: ergo impossibile est addiscere citharizare. Sequitur enim ex hac quæstione vt qui nescit citharizare agat citharistæ actionem. & hoc intendebat, cùm d. & vt agat illud, quod habet dominus cognitionis. idest vt addiscens agat actionem scientis: dicendo quòd qui addiscit habet scientiam: & qui habet scientiam est sciens: ergo addiscens est sciens. Deinde dicit. non igitur habet, &c. idest, quoniam omne quod generatur et fit aliquid, impossibile est hoc fieri, nisi vt habeat naturaliter illud aliquid ex eo, quod habebit in postremo. verbi gratia, quoniam impossibile est vt citharizet, nisi ille, qui habet aliquid de arte citharizandi. & ideo asinus non addiscit citharizare, neque homo, qui nõ est innatus citharizare. et hoc intendebat cùm dicit, & vt moueatur, &c. idest & omne, quod mouetur in aliquo motu, impossibile est vt moueatur illo motu, nisi habeat aliquid eorum, quæ habet motor: & si non habet eodem modo, secundum quòd habet motor. D.d. & est manifestũ ex sermonibus de motu, etc.

Agẽs et actũ sunt idem in forma. Idem 7. Meta. 28.

Menonis ambiguitas, de qua Philosophus meminit in primo Poster.

Sexto Phy. tex.cõ.32.

At ex hoc quoque patet ꝙ actus prior potentia, & generatione, et tempore est.

Caput Quartum. Actum substantia priorem esse potentia.

AT vero substantia etiam. Primo quidẽ; quia quæ generatione posteriora, forma & substantia priora sunt: vt vir puero, & homo semine. illud enim iam habet formam, hoc vero nõ. Et quoniam omne, quod fit, ad principium & finem progreditur. etenim cuius causa principium est. generatio vero finis gratia. finis vero actus, & huius gratia potentia sumitur. non enim vt visum habeant animalia vident, sed vt videant visum habent. similiter etiam ędificatiuam vt ędificent, & speculatiuam vt speculẽtur, nõ vt speculatiuam habeant speculantur, nisi qui exercitantur. hi vero non speculãtur, sed aut sic, aut quia non indigent speculari.

Et etiam est rectum vt sit manifestũ quòd actus hoc modo etiam est ante potentiam secundum generationem, et tempus, & substãtiam etiam. Primo vero, quia quod in generatione est post est ante secundum formam, & substãtiam etiam. v.g. vt qui est ante puer, & homo est ante vtrunq;. in quibusdam enim forma pręcedit, & in quibusdam non. Et, si aliquid generatur, iuit ad principium, & complemẽtum, per quod est, & generatio est propter complemẽtum. actus vero est via. & propter hoc inuenitur potentia. animal enim nõ videt vt habeat visum, sed vt videãt illum habent. et similiter sciẽtia ędificatorie est vt ędificet, & scientia considerationis est vt considerent. sed non considerant quando generatio est in eis præter illos, q̃ consulunt. & isti non quia considerant, sed quia hoc fuit, quia non indigent considerare aliquid omnino.

Idest, & rectum est vt appareat etiã ꝙ actus est ante potentiam, non solummodo tempore & generatione, sed etiam substantia hoc modo. D. d. Primo vero, 15

ro, &c.i. primo vero, quia omne, cuius generatio est post in tempore, est ante secundum formam et substantiam. vt vir, qui secũdum formam est ante puerum, & in generatione est post illũ, & homo præcedit vtrunq; sm formam. D.d. in quibusdam enim, &c.i. et causa in hoc est, qm̃ illa, quæ sunt posteriora in generatione, habent formam & priora non hñt formã, quæ est complementum. Et in alia translatione d. illud enim habet formam, & hoc non habet. vir enim habet formam completam, & puer non habet. & ideo præcedit ipsum secundum formam. D.d. Et, si aliquid generatur, &c.i. & apparet etiam q actus præcedit potentiam in esse, secũdum quòd apparet q finis præcedit illud, cuius est finis. omne enim, quod generatur, fit per suam generationem ad complementum. D.d. actus vero est via, idest actus vero est via, & finis ad quem fit generatũ. D.d. & propter hoc inuenit̃ potentia. i. propter actum inuenitur potentia ante actum. D.d. animal. n. non videt, &c.i. animal enim non videt vt acquirat virtutem visibilem, sed habet virtutem visibilem vt videat per illam. & similiter scientia ędificandi est vt ędificet, & consyderandi vt consyderet, non econuerso. D.d. sed non consyderant, &c.i. sed non consyderant, quando consyderatio generatur in eis, sed quando generatio scientiæ speculatiuæ perficitur in eis. D.d. præter illos, &c.i. & isti enim consyderant vt acquirant illud, per quod est consyderatio, & vniuersaliter agunt vt acquirant illud, per quod est actio. sed isti non habent veram consyderationem, quæ est ex scientia. illi enim, qui habent consyderationem, non indigent consyderare vt acquirant consyderationem. & hoc intendebat, cùm d. & isti non quia consyderant, &c.i. & illi, q consyderant consyderatione disciplinæ consyderant, non quia sunt de numero consyderantium, sed cõsyderant, vt sint in tali dispositione, in qua non indigent consyderare de aliquo omnino. Et in alia translatione, d. & illa non consyderant, sed ita accidit vt non indigeãt consyderare de aliquo omnino. i. & isti non sunt vere consyderantes, sed per istam actionẽ accidit eis vt sint in tali dispositione, in qua non indigent tali consyderatione, quia acquirent consyderationem.

Item materia est potẽtia, quia progredi põt ad formam, cùm vero actu sit, tunc in forma est. similiter etiam de cæteris, & quorũ motio finis. Quare quemadmodum docentes, cùm discipulum ostendant operantem, putant im posuisse finem, similiter etiã natura. Si enim non ita fit, erit Mercurius Pasonis. non enim erit manifestum, an intra vel extra sit scientia, quemadmodum etiam ille. opus enim finis, operatio vero opus. vnde nomen operatio dicitur ab opere, & tendit ad perfectionem. Cùm autem quorundam quidem vltimum sit vsus, vt visus visio, & nihil pręter hãc aliud à visu fiat opus, à quibusdam vero fiat aliud, vt ab ædificatiua domus præter ædificationem, nihilominus tamen illic quidem finis, hic vero magis finis potentiæ est. ædificatio nanq; in ædificato simul & fit, & est cum domo. Quorumcunque itaque aliud quiddam pręter vsum est id, quod fit, horum actus i eo, quod fit, est: vt ædificatio in eo, quod ædificatur, & contexio, in eo, quod contexitur. similiter & de alijs, & omnino motus in moto. Quorum vero non est aliud quoddam opus præter actionem, in ipsismet actio est. vt visio in vidente, & speculatio in speculante, & vita in anima. quare felicitas etiam, vita nanque quædam est.

Et etiã, quia materia est in potẽtia, impossibile est vt veniat ad formam. et, cùm materia fuerit in actu, tũc erit in forma. & similiter in alijs etiam, & in eis, quorum complemẽtum est motus. & ideo, quemadmodum quando sciunt, et faciunt addiscentem agentem, videt̃ q iam veniunt ad perfectionem, similiter est de natura etiã. Qm̃, si nõ fuerit in hac dispositione, tũc Mercurius erit Onosius. & erit sciẽtia nõ manifesta, si fuerit intrinsecus, & si fuerit extrinsecus, sicut Mercurius. operatio. n. est cõplementũ, & actio est operatio. et ideo hoc nomen actus etiam dr̃ de operatione in Gręco, & habet quasi complementum. Ergo erit in vsu rerum, quæ sunt magis propriæ, vt cõsyderatio visus, & non erit alia operatio consyderationis præter hæc omnino, & erit operatio ex quibusdã rebus aliquid, sicut est domus ex arte ædificatoriæ. & est aliud ab arte ædificatoriæ, sed est potentiæ quasi aliquod complemẽtum in aliquo, aut est in aliquo nõ complementum. ędificatoria enim est in illo, quod ædificatur, & textoria in illo quod texitur. & similiter in alijs rebus, & vniuersaliter motus in moto. Omnia vero, quæ nõ habet aliam operationem præter actũ, actus est in eis. vt consyderatio in consyderante, & vita in anima. & ideo fortuna est in anima, quia est qualitas alicuius vitæ.

Idest, Et etiam materia, dum est in potentia, non est perfecta per formam, neq; habet esse, quod habet forma. &, cùm venit ad actum, tũc perficitur per formã, & habet esse, quia habet formam. Et potentia istius declarationis est talis. quia forma præcedit substantiã, & esse materiam, & materia perficitur per illud, quod est perfectum secundum actum, non secundum potentiam, & ideo necesse est vt actio sit perfectior potẽtia, & prior in ea in esse. D.d. & similiter i alijs. i. & similiter est de alijs potentijs, nisi potentia, quæ est in prima materia. D.d. & in eis, quorum complementũ est motus. i. & similiter est in eis, quorum perfectio est in motu, s. q perfectio non erit in eis, nisi per actum, non per potẽtiam: & illud, propter quod acquiritur perfectio, est perfectius. D.d. & ideo quemadmodum, quando sciunt, &c.i. & quemadmodum magistri, quando faciunt addiscentem esse scientem, vident se peruenire ad complementum et perfectionem, ita est de natura, quia non cessat mouere rem, donec perueniat ad suam vltimam perfectionẽ, & tunc cessat. & declarat per istam, quòd ars & natura intendunt actum, non potentiam. D.d. Quoniam, si non fuerit, &c.i. quoniam, si esse rei non fuerit, secũdum quòd est in actu, sed secundum q est in potentia, tunc ignorans & sciens erunt idem. verbi gratia Mercurius, qui fuit valde sciens, & Onosius, 16 32.

Illud, per qd acqritur perfectio, ẽ perfectius.

Natura non cessat mouere rẽ, donec perueniat ad vltimam perfectionem.

ſius, qui fuit valde turpis. & tunc ſcientiam exiſtere in anima eſt ſicut exiſtere extra animã, ſcilicet quòd anima noo habet proprium de ſcientia aliquid, quod non eſt extra animam. anima enim non proprie diſponitur per ſcientiam, niſi quando fuerit ſciens in actu: & maxime quando fuerit in ſua vltima pfectione, ſcilicet quando vtitur ſcientia. D. d. ſicut Mercurius. ita quòd accidit hoc in Mercurio, ſcilicet vt diſponatur per ſcientiam, quando ſit in potentia, ſicut diſponit illud, quod noo habet ſcientiam. Deinde d. operatio enim, &c. i. et

Operatio ẽ complementum, & perfectio operãtis.

ſignum eius, quòd actus eſt complementum, & perfectio, eſt, quoniam actus eſt operatio, & operatio eius eſt complementum, & perfectio operantis. et ideo hoc nomen actus etiã dicitur de operatione in lingua Græca. & ideo ſignificat illud, quod ſignificat complementum, & perfectio. Et cùm d. quòd actus & operatio eſt finis, incœpit definire operationem, & actum, quæ ſunt huiuſmodi in vnoquoq; ente. Deinde d. Ergo erit aut per vſum rerum, &c. ideſt iſta operatio eſt, quando vnumquodq; entium vtitur actione ſibi propria, verbi gratia viſum vti inſpectione, quæ eſt ſua operatio propria, in qua non conuenit cum alio. & ideo iſta operatio eſt finis viſus. Deinde d. & erit opatio, &c. ideſt & iſta operatio in quibuſdam rebus eſt in hoc, ꝙ faciat aliquod proprium, vt ars ædificatoria, quoniam operatio eius propria eſt facere domum. Et d. hoc,

Quędam res ſũt, quarum finis eſt agere tñ, & quędam ſũt, quarum finis eſt aliqđ actum.

quoniam quædam res ſunt, quarum finis eſt agere tantum, & quędam ſunt, quarum finis eſt aliquod actum. omnia igitur entia conueniunt in hoc, quòd complementum & perfectio eorum eſt in operatione propria. & hoc duobus modis: quoniam aut finis erit agere vt in viſu, aut aliquod actum vt in ædificatoria. D. d. ſed eſt potentiæ, &c. ideſt, quoniam actus eſt perfectio potẽtię, et omni modo materię, ſiue fuerit complementum in re, in qua eſt complementum, aut in alio etiam. Deinde d. ædificatoria enĩ eſt in ædificato, & textoria in texto. ſimiliter in alijs rebus etiam vniuerſaliter motus in moto. & hæc eſt pars, in qua eſt actus. Deinde d. Omnia vero, quæ non habent aliam operationem, & cætera. ideſt omnia vero, quæ nõ habent acta, ſed finis eorum eſt actio, actiones eorum exiſtunt in eis, vt videre in viſu, & vita in anima & fortuna in

Fortuna eſt qualitas vitæ nobilis.

ea: quoniam fortuna eſt qualitas alicuius vitæ, & eſt vitæ nobilis.

Vide Auer. in Epi. Tra. tertio.

Vnde patet ꝙ ſubſtantia, & forma, actus eſt. Et ſecundum hanc igitur rationem manifeſtum eſt ꝙ prior ſubſtantia actus, quàm potentia. Et, quemadmodum diximus, tempore ſemper præcedit actus, alius ante alium, vſq; ad eum, qui eſt primo mouẽtis. Veruntamen etiam magis principaliter. æterna enĩ priora corruptibilibus ſubſtãtia ſunt: nihil vero potentia æternum eſt. Ratio autem hæc.

Omnis potentia ſimul contradictionis eſt.

omnis potẽtia ſimul cõtradictionis eſt. quod enim non eſt poſſibile eſſe, non ineſt alicui. omne vero poſſibile, cõtingit nõ agere. quod igitur eſt poſſibile eſſe, contingit eſſe & non eſſe. quod vero eſt poſſe nõ eſſe, cõtingit non eſſe, quod autem contingit non eſſe, corruptibile eſt, aut ſimpliciter, aut hoc ipſum, quod dicitur contingere non eſſe, ſiue ſecũdum locum, ſiue ſecundum quantum, ſiue ſecũdum quale: ſimpliciter vero quod ſecundum ſubſtantiam. Nihil igitur ſimpliciter incorruptibilium ſimpliciter potentia eſt: ſecundum aliqd autẽ nihil prohibet, vt quale, aut vbi. actu ergo omnia. Nec eorũ, quæ neceſſario ſunt, licet hæc prima. ſi. n. ipſa nõ eſſent, nihil eſſet profecto. Nec igit̃ motus, ſiquis æternus eſt, neq; ſi quid quod mouetur æternum, non ſecundum potẽtiam mouetur, niſi vnde, quô. huius autem materiam nihil prohibet eſſe. Quare ſemper agit Sol, & ſtellæ, totumq; cœlum.

Non ẽ timẽdũ, ne quandoq; cœlum ſtet.

Neq; timendum ne quãdoq; ſtet: quod metuunt quidã Naturales. non enim fatigantur, cùm hoc faciunt, eò quòd motus eis non eſt circa contradictionis potentiam, quemadmodum corruptibilib⁹, ita vt laborioſa eis ſit motus continuatio. ſubſtãtia nanq;, materia & potentia exiſtens nõ actu, huius cauſa eſt.

Manifeſtum eſt igitur quòd ſubſtantia, & forma eſt actus. Et ſecundũ hunc ſermonem manifeſtum eſt quòd ſubſtantia, et actus ſunt ante potentiã. Et, ſicut diximus, ſemper præcedit tempore: ergo præcedit actus, qui eſt ante illud, quod ſemper mouetur primo modo. Et alio modo etiam dicens verum. æterna. n. ſunt ſecundum ſubſtantiam ante illa, quę corrumpunt̃, & nullum eſt æternum in potentia. Et omne verbum, & omnis potentia eſt contradictoriorum inſimul. illud enim, quod non habet potẽtiam vt ſit, non erit: quia non eſt aliquid. & omne quod habet potentiam, poſſibile eſt vt non agat. ergo illud, quod habet potẽtiam vt ſit, poſſibile eſt vt ſit, & vt nõ ſit. ergo illud habet potentiam vt ſit, & non ſit. & illud, quod habet potentiam vt ſit, poſſibile eſt vt non ſit. & illud, quod habet potentiam vt non ſit, corrumpetur, aut modo ſimplici, aut hoc modo. quod igitur dicitur quòd eſt poſſibile vt non ſit, aut quãtitate, aut qualitate, aut modo ſimplici per ſubſtantiam. Ergo nullum eorum, quæ non corrumpuntur modo ſimplici, eſt in potentia modo ſimplici. aliquo vero modo nihil prohibet, vt qualitas, aut vbi. ſed omnes ſunt in actu. Et non ſunt ex eis, quæ ſunt neceſſario, quoniam, ſi iſta prima fuerint ita, ergo nihil omnino eſt in potentia. Neq;, ſi motus fuerit æternus, neq; ſi aliquid motum æternum, non eſt motum in potẽtia, niſi ſit de vbi in vbi. et nihil prohibet vt hic ſit materia. Et ideo Sol ſemper agit, & ſtellæ, & totum cœlũ. Et non eſt timendum ꝙ qeſcant in aliqua hora, ſicut eſt timendũ de duabus materijs, ne habeãt fatigationem de hac actione. quoniam non eſt eis magis ꝗ potentia contradictorię, ſicut eſt motus in eis, quę corrumpuntur, vt motus continuus ſit compoſitus. quoniam, ſi ſit materia, & ſit in potentia non in actu, hæc eſt cauſa eius.

17 Et, cùm sit declaratum ꝙ actus est forma, & ꝙ forma est ante potentiam secundum definitionem, manifestum est ꝙ definitio, & illud, quod est in actu, est ante illud, quod est in potentia secundum definitionem, & quiditatem. D.d. Et, sicut diximus, &c.i. & actus etiam, qui est motor, inuenitur præcedere tempore rem motam. & ascendit hoc ad primum motum, & ad primum motorem, in quo non est potentia omnino. Et intendit illud, quod declaratum est in Physicis, scilicet ꝙ omnia mota reducuntur ad primum motorem, qui est actus, in quo non est potentia omnino. Deinde d. Et alio modo etiam dicens verum, &c.i. & in alia trãslatione. Sed illud, quod est magis verum, est dicere ꝙ æterna sunt priora substantijs sensibilibus. & nullum æternorum est in potentia.i. & illud, quod est manifestius, & magis verum est dicere quòd res æternæ sunt priores rebus generabilibus & corruptibilibus. & in æternis potentia non est: potentia enim non est nisi in generabilibus & corruptibilibus. D.d. & omnes potentię, & omne possibile est potentia ad esse, & ad non esse, non potentia ad alterum cõtradictoriorum. quoniam, si habuerit potentiam ad alterum contradictoriorum, non habebit ad alterum: & illud, ad quod non est potentia, non erit: & quòd non erit, est impossibile. & si alterum contradictoriorum est impossibile, reliquum est necessarium: & sic non erit possibile. & hoc intendebat, cùm d. illud enim, quod non habet potentiam vt sit, non erit: quia non est aliquid, idest quia est non esse impossibile. Deinde d. & omnia, quæ habent potentiã vt agant, possibile est vt non agant cum potentia possibilitatis in duo contradictoria. D.d. ergo illud, quod habet potentiam, &c. & hoc est manifestum per se. Deinde d. & illud, quod habet potẽtiam vt non sit, corrumpetur, &c.i. et omne corruptum aut dicitur esse corruptum simpliciter, & est corruptum secundum substantiam: aut dicitur esse corruptum per aliquod eorum existentium in eo, ut qualitas aut quantitas. Deinde d. Ergo nullum eorum, quæ non corrumpuntur, &c. idest declaratum est in scientia Naturali quòd nullum eorum, quæ non corrumpuntur fm substantiam, habent potentiam quòd substantiæ eorum corrumpãtur. Et hoc d. in hoc loco, quasi vagando, & declaratio eius pfecta est in Primo Cœli & mundi. illic enim declarauit quòd impossibile est vt in ęterno sit potentia ad corruptionem. Deinde d. aliquo vero modo, &c. idest, sed est possibile vt in quibusdam æternis sit potentia aliquo modo modorum potentiæ. verbi gratia vt partes eorum sint in potentia in aliquo loco, non in alio, aut in aliqua qualitate. hoc enim non est prohibitum. & istæ qualitates, quæ possunt esse & non esse in corporibus cœlestibus, sunt aliæ ab eis, quę attribuuntur alterationi, vt obscuritas Lunæ, & illuminatio, & similia. Deinde d. sed omnes sunt in actu, idest, sed omnes transmutationes, quæ apparent in cœlo, sunt secũdum genus in actu, scilicet quòd in eis non inuenitur aliquod genus transmutationum in potentia, postquam non sint. sed illud, quod inuenitur ex eis potentia ante actum, est sicut singulæ partes illarum transmutationum. Deinde d. Et non sunt ex eis, quę sunt necessario. idest & non omne, quod apparet in cœlo, est in actu semper sine potentia, & sine motu. quoniam, si ita esset, inueniretur in potẽtia, scilicet factum de nouo. & hoc intendebat, cùm d. quoniam si ista prima fuerint ita, nihil omnino erit in potentia. Deinde dicit. Neque, si motus fuerit æternus, &c. idest, & similiter, si fuerit motus ęternus, impossibile est vt suum totum sit ante in potentia, scilicet secũdum genus, sed secundum partes. & totum hoc declaratum est in Physicis. Deinde d. & nihil prohibet vt hoc sit materia, idest & hoc, quòd corpus cœleste non denudatur à potentia in vbi, non prohibet vt sit materia. hæc enim est dispositio materię, scilicet non denudari à potentia, sed prohibet vt sit forma. Deinde d. Et ideo Sol semper agit, &c.i. quoniam non est in eis potentia ad fatigationem magis quàm potentia ad corruptionem: sicut est dispositio in motibus & in motis ex se generabilibus & corruptibilibus, scilicet quòd potentia fatigationis in eis est maior potentia ad corruptionem. Et, cùm in corporibus cœlestibus non est potentia ad corruptionem, quæ est minor potentia fatigationis, quanto magis non erit in eis potentia ad fatigationẽ. & natura aufert à corporibus cœlestibus potentiam ad corruptionem, vt motus sit continuus & æternus. Deinde dicit. quoniam, si sit materia, &c. idest quoniam, si materia est in generabilibus & corruptibilibus, & est in potentia, ista potentia, quæ in eis est, est causa fatigationis & corruptionis.

Imitantur aũt incorruptibilia & illa entia, quę ĩ trãsmutatione sunt, vt terra, & ignis. etẽnim semper hæc agunt. per se enim, & in seipsis habent motum. Cæteræ vero omnes potentiæ, vt determinatum est contradictionis sunt (quòd enĩ potest sic mouere, potest enã non sic) quæcunq; scilicet secundum rationẽ. Irrationales vero, eo ipso quòd adsunt & absunt, contradictionis erunt eædem. Si igitur aliquæ naturæ, siue substantiæ tales sunt, quales dicunt in sermonibus ideas, multo magis sciens aliquid erit, quàm ipsa sciẽtia, & motum, quã motus. illa enim magis actus, hę vero horũ potentię. Quòd igitũ actus prior et potentia et oĩ transmutatiuo principio est, patet.

Et illa, quæ transmutantur, assimilantur illis, quæ non corrumpuntur, vt terra & ignis, ista.n. sunt agentia, quia habent motum per se, & in eis. Aliæ vero potentiæ, ex quibus aguntur, omnes sunt cõtradictoriorum. illud enim, quod habet potentiam mouere, hoc habet potẽtiam mouere non hoc etiam, vt omnia quæ hñt verbum. Illa autem, quę non hñt definitiones, erunt contradictoriorum, cùm sint pręsentes primo. Si igitur ista fuerint naturæ aliquæ, aut vt substantiæ tales, sicut illa, quæ dicunt qui faciunt exemplaria in verbis, tunc erunt illa, quæ sunt cognitio magis multum aliqua cognitione, & motus etiam motu. ista.n. sunt magis actu, illa vero sunt potẽtię istorum. Manifestum est igitur ꝙ actus est ante potentiam, & ante omne principium transmutationis.

Et illa, quæ transmutanť, &c.i. & illa, quæ corrumpuntur fm partes, s. elemẽta, assimilanť in hoc, ꝙ agũt perpetue similiter eis, quæ non corrumpunť, neq; fm totum neq; fm partes, s. corporibus cœlestibus. D.d. quia hñt motũ, &c.i. qa in natura eorũ est vt moueanť ex se, s. vt assimilenť motis ex se, s. motũ per principiũ in eis, nõ ex extrinseco. D.d. Alię vero potẽtię, &c.i. & intendit per potentiã corpa cœlestia, qm̃ in corporibus cœlestibus est potentia ad generationem & corruptionem istorum, & ad generationem contrariorum 18

apud

8. Phys. 78. & 79.

In æternis nõ ẽ potẽtia. Vide. 2. Cœli. 32. & 34. & 12. Met. 30.

10. & infra.

Nihil prohibet vt cœlũ sit materia, sed prohibet vt sit forma. vide. 2. cap. de subsã orbis. & octauo Met. cõ. 12. & 1. Cœ. 20. & quæ ibi.

Idem. 8. Ph. 79. & 2. ca. de substãtia orbis.

apud propinquitatem & remotionem. D. d. illud. n. quod habet potẽtiam, &c. i. illud. n. de corporibus cœlestibus, quod habet potẽtiã vt sit aliquid, habet potentiam vt sit non illud, sed contrariũ: sicut est dispositio in oĩbus quæ sunt cum rõne, s. quia agũt contraria in diuersis: sicut dictum est superius. D. d. Illa autem, quę non hñt definitiones, &c. sic inuenit̃ in exẽplari. s. ꝙ sunt contradictoriorũ, siue non. & debet esse quòd non sunt contradictoriorũ: quia hoc declaratum est in principio istius tractatus. Et demonstrat hoc, qa in alia translatione sic est. Illa aũt, quæ sunt sine ratione, quia sunt præsentia, & non sunt contradictoriorũ generationibus istorũ, i. quę autẽ sunt sine ratione, nõ agunt contraria primo et essentialiter, qñ est præsens illud, in quod agunt. & est necesse vt sit præsens: qa aguñt, qñ actum intelligunt. D. d. Si igit̃ ista fuerint naturę, etc. & in alia translatione sic inuenitur. si aũt inuenitur aliqua natura sicut ista, aut substãtię, sicut dicunt illi qui verificant exẽplaria per sermones, dicunt. n. ꝙ homo est sciens magis multum q̃ sciẽtia, & motus mobilis magis q̃ motus. ista. n. sunt magis actu, illa vero sunt potentię. i. qñ si fuerint hę formæ, & substantię separatæ, quæ largiuntur sensibilibus cognitionem & esse; tunc homo, qui est ex talibus formis sciens, est perfectioris scientiæ illis: & formæ motæ ex eis sunt etiam perfectioris in motu, q̃ motus qui est in illis formis: Istę. n. formæ sunt potentiæ, quæ agunt qñq;, & non agunt qñq;, & acta eorum sunt perfectio & complementum actionum. & si sint similia, intrant magis capitulum actus, q̃ separatæ: quod est impossibile.

Caput Quintum. *Actum priorem esse studiosa potentia.*

QVòd autẽ melior ac præstãtior quàm ipsa studiosa potentia actus sit, ex his patebit. Quęcũq; enim f̃m posse dicuntur, idem est potens contraria. vt quòd dicitur posse sanũ esse, idem est etiam ęgrotans, et simul. eadẽ enim potẽtia est sanũ & ęgrotũ esse, & quiescere & moueri, & extruere & destruere domũ, et extrui domũ et destrui. Posse itaq; cõtraria sil' est: cõtraria vero simul eẽ impossibile est, vt sanum & ægrotum esse. quare necesse est vnum eorum bonum esse. ipsum autem posse vtrunq; simul, aut neutrũ. actus igitur melior. Necesse autem est etiam in malis finem & actum deteriorem potentia esse. etenim potens est idem ambo cõtraria. Patet igitur quòd malum nõ est præter res. malum nanq; natura posterius potentia est. Non igitur quicquam in his, quæ à principio, & quæ perpetua sunt, malum est neq; corruptum. etenim corruptio de malis est.

In malis actꝰ est deterior potentia.

Quoniam autem actus est melior, & nobilior potentia nobili, manifestum est ex istis sermonibus. Vnũquodq; enim eorum, quæ dicuntur in potentia, est in potentia cõtraria. v. g. illud, quod dicitur habere potentiam sanitatis, est infirmus etiam, et erũt insimul etiã. potentia. n. sanitatis, & infirmitatis est idem. Similiter & potentia quietis & motus, & moueri, & ædificare & diruere, & ædificari & dirui. Contraria igitur f̃m ꝙ sunt in potentia sunt insimul: secũdum autem quod sunt contraria est impossibile. & actiones etiam impossibile est vt sint insimul, vt sanare & debilitare. ergo necesse est vt alterum sit bonum, potentia vero similiter, aut neutrũ. ergo actus est melior. Et necesse est etiã in rebus malis vt actus, & cõplementum sit peius potentia. idẽ enim, quod potest esse vtrunq; contrarium. ergo manifestum est ꝙ non est malum absolutum à rebus. malũ enim naturaliter est post potentiam. Non igitur in rebus, quæ sunt ex principio, & in rebus quę sunt æternæ, nõ est aliquid malum oĩno, neq; error, neq; corruptio. corruptio enim est ex rebus malis.

Cùm declarauit ꝙ actus præcedit potentiam in oĩbus modis prædictis, vult etiã declarare illum præcedere eam in nobilitate, & d. Qm̃ autem actus, &c. i. quoniam autem actus, quod est bonum, est melior potentia ad illum, manifestum est ex hoc, quod dicam, s. ꝙ potentia est potẽtia ad rem, & ad suũ contrarium: & alterum contrariorum necessario est malum. potentia & admiscetur cum malo: cum actu vero bono non admiscetur malum oĩno, & est actus, inter quem fecit cõparationem, & potentiã, quę est bonum. Et cum d. ꝙ potentia est potẽtia ad duo cõtraria insimul, dedit exẽplũ, & d. v. g. illud, quod d̃r hr̃e potẽtiã sanitatis, etc. i. v. g. ꝙ illud, quod recipit sanitatem, recipit infirmitatẽ, v. g. quatuor humores. D. d. & erunt insimul, &c. idest & actus, quod est bonũ, est melior potentia ad illũ, quia cũ potentia ad bonum admiscetur potentia ad malũ: & cum bono, quod est in actu, non admiscetur malũ. Et hoc intendebat, cùm d. ergo necesse est, &c. i. ergo necesse est vt, cùm bonum exiuerit in actum, sit bonum tm̃: cùm autem fuerit in potentia, similiter, s. ꝙ potentia ad bonum erit bona. sed cùm ista potẽtia admiscetur potentia ad malum: qm̃ illud, quod est in potentia ad aliquod malum, aut habebit potentiã ad duo contraria insimul, aut ad neutrum. D. induxit conclusionem, et d. ergo actus est melior. i. q̃ potentia ad illũ. D. Et necesse est etiam in rebus malis, &c. i. & apparet ex hoc sermone, ꝙ necesse est vt actus malus sit peior potentia ad illum. illud. n. quod potest illud, põt illud, & contrariũ eius, quod est bonum, & actus malus est malum simpliciter. D. d. ergo manifestum est ꝙ non est malum, &c. i. manifestum est igitur ꝙ malum non est distinctum à rebus, quæ sunt in potentia. malũ. n. non inuenitur nisi post potentiam. D. d. Non igit̃ in rebus, &c. i. manifestum est igitur ꝙ in rebus, quæ non sunt post potentiã, & sunt illa quæ sunt æterna, sed esse eorum est principium, non est malum oĩno, neq; error, neq; corruptio. corruptio enim est ex rebus malis. Et ex hoc cognoscitur hoc, quod dicũt Astronomi, quòd quędam stellæ sunt fortunatæ, & quædam infortunatæ. sed tantum impossibile est scire de eis ꝙ quædam sunt meliores quibusdam. hoc enim inuenitur in absolutis à motu, nedum in mobilibus. 19

Potentia ad sanitatem & ægritudines ẽ eadẽ. Oppositum tertio Ph. tex. cõmen. 10. Vide cõtra. Zim.

In sempiternis nõ ẽ malum, neq; error, neq; corruptio.

In absolutis a motu reperiꝰ bonũ, & melius. Opposi tum. 5. Meta. tex. cõ. 5. Vide cõtra. Zim.

Caput Sextum. *Quo pacto Designationes Geometricæ actu inueniuntur.*

*Designationes quoque geometricę.

FIguræ quoq; actu inueniunt̃. diuidentes nanq; inueniũt. ꝙ si diuisæ essent, manifestę essent. nunc autem insunt potentia. Cur triangulus duo recti: quia qui circa vnũ pun-

ctum anguli duobus rectis æquales sunt. si igitur qui circa latus est, educeretur, videnti mox esset manifestũ. Cur in semicirculo vniuersaliter rectus? quia si tres æquales, et qui basis est duo, et q ex medio supra stat rectus, videnti manifestũ erit ei, qui illud sciat. Quare patet ꝙ quę potẽtia sunt, redacta in actum inueniũtur. Causa autem est, quia intellectio est actus, quare ex actu, potentia, & ob hoc agendo cognoscũt. posterior nanq; generatione est, qui secundum numerum actus est.

Et figuræ linearum inueniuntur etiam in actu. qm̃, cùm diuidunt inueniũt eas. sed sunt diuisæ manifeste. sed modo est in eis in potentia. Quare triangulus habet duos rectos, hoc est manifestum, quia duo anguli, qui sunt in lateribus vnius puncti, sunt æquales duobus rectis. igitur, si extrahatur vnum vel alterum trianguli, declaratur ꝙ duo anguli, qui sunt ex duabus partibus lateris tangentis, erunt æquales duobus rectis. Et similiter, quare in quolibet semicirculo est vnus rectus in circũferentia, siue crura sunt ęqualia, aut non. et cũ basis fuerit diametri, siue ceciderit in medio circunferentię, aut in alio. Ergo manifestum est ꝙ illa, quæ sunt in potentia, cũ sint in actu; sunt existẽtia. Et causa in hoc est, ꝙ actus erit per intelligere in eo, ꝙ potentia erit ex actu. et propter hoc, quando agunt, sciunt. actus enim numero est post generationem.

Figura, per quam demonstratur trianguli angulos duobus rectis æquales esse.

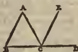

Figura, per quam demonstratur angulum, qui est in semicirculo, rectum esse.

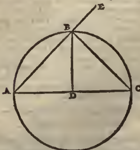

Intendit declarare ꝙ res non inueniuntur, & sciunt, nisi quãdo sunt in actu. & dat exemplum in Mathematicis, quia non inueniuntur in actu, aut sciunt, nisi quando Geometer ponit ea in suum intellectum, & extrahit ea de potentia, in actũ. & intendit per hoc declarare ꝙ actus est nobilior potentia, cùm esse sit nobilior non esse, & scientia ignorantia. Et d. Et figurę linearũ, &c. i. & figurę, quę sunt in lineis non inueniunt, & sciunt, nisi qñ sunt in actu. D. d. qm̃ cùm diuidũt, inueniũt eas. i. Geometer. n. qñ diuidit figuras, inuenit, & scit eas. v. g. cũ dicis ꝙ figurarũ quędã constãt ex lineis rectis, & quædã ex non rectis: & rectarum quædam cõstant ex tribus lineis rectis, & quædã ex q̃tuor. qm̃, cũ pficiunt diuisionẽ, tunc inueniunt & sciunt in actu; dũ aũt non diuidunt, non sciuntur neq; sunt. D. d. sed sunt diuisæ manifeste. i. sed illud existit in actu, & scit in actu, qñ diuidunt suę spẽs: ꝓpria vero earũ inueniunt ĩ eis post diuisionẽ in potẽtia, ita ꝙ, cũ in actu extiterint cãæ, quę faciũt vt illa ꝓpria existãt in eis ĩ actu, tũc existũt in actũ, & sciunt in actu: añ vero neq; erũt existẽtia ĩ actu, neq; sciunt. v. g. ꝙ triãgulus p diuisionẽ existet ĩ actu, & erit scitus, qñ vero anguli eius sunt duo recti, erit scitũ in potẽtia ĩ eo. D. d. qa duo anguli, &c. i. sed cũ alterũ laterũ extraheť, et apparebit ꝙ duo anguli, q sunt ĩ duabus partibus lineæ triãguli tangẽtis lineã extractã, sunt ęquales duob⁹ rectis, statim appebit ĩ actu ꝙ tres anguli trianguli sunt ęquales duobus rectis. qñ ẽt extrahit à puncto, in quo triãgulus tãgit latus extractum, linea ęq̃distans lineæ tertiæ triãguli, tunc fiẽt ibi tres anguli æquales duobus rectis: quorũ vnus est continuus triangulo, & duo reliqui sunt ęquales duobus reliq̃s trianguli. ille vero, q appropinquat lateri trianguli tãgentis lineã extractã, erit ęqualis alternato triãguli, & reliquus reliquo: qa alter est extrinsecus, & alter intrinsecus. D. induxit ẽt aliud exẽplum, & d. Et silr, quare in oĩ semicirculo, &c. & silr etiã erit scitũ in potentia, & existẽs ẽt in potẽtia in triãgulo, q cadit in semicirculo, quare angulus, q est in circũferẽtia, semper est rectus, siue duo latera triãguli exeuntia ad duo extrema diametri sint æqualia, aut inæqualia. etenĩ hoc non sciĩ in actu, nisi qñ in actu diuidiť in media, & cõpleĩ figuratio. D. d. ergo manifestũ est, &c. i. ergo declaratũ est ex hoc, ꝙ illud, quod est in potẽtia, non erit scitum, neq; ens, cũ extiterit in actũ. D. d. Et cã in hoc est, &c. i. & causa ĩ hoc est, qa intelligere, quod est ĩ potẽtia, nõ venit ad actũ, nisi p intelligere aliud, quod est in actu. D. d. & propter hoc, qñ agũt, sciunt. i. & ideo qñ consyderans cõsyderat in scientijs scit. D. d. actus enim numero est post gñationem. i. qm̃, cùm comparatur inter potentiã & actũ illius potentiæ, inueniť ꝙ illa potẽtia pręcedit tp̃e actum. cũ aũt comparaĩ inter potentiam, quæ est in generato, & inter actum, quod est extrahens illud, quod est in potentia in actu, inuenitur quòd actus præcedet tempore potentiam, & esse.

Intelligere, q̃d ẽ in potẽtia nõ venit ad actum, nisi per intelligere aliud, quod est in actu.

Caput Septimum. *Quo pacto ex ueritate, & falsitate, actus potentia sit præstantior.*

Vide Auer. in Epi. Tertio.

CVm autem ens & non ens dicať, quoddam quidem secundum figuras prædicamentorum: quoddam autem sm̃ potentiam, aut actum horum, aut cõtraria: quoddã vero maxime proprię ens verum aut falsum: hoc autem in rebus est compositione vel diuisione: quamobrẽ verum dicit, qui diuisum diuidi, & compositum componi putat: falsum autem qui contra q̃ res se habeant, aut quando sunt, aut non sunt: quare ꝙ verum aut falsum diciť, quid profecto hoc dicimus, consyderandum

consyderandum est. Non enim propterea ꝙ nos te vere putamus album esse, tu albus es: sed propterea ꝙ tu albus es, nos, qui dicimus, verum dicimus. Si quędã itaq; semper composita & impossibilia diuidi: quędã vero semp diuisa et impossibilia cõponi sunt: quędã vero contingit cõtraria esse, esse qđe est cõponi, & vnum esse: non esse vero nõ componi, sed plura esse. Ergo circa contingentia quidẽ eadem fit falsa & vera opinio, & eadem oratio, et contingit quandoq; verã, quãq; falsam esse: circa vero impossibilia aliter se habere non fit quandoq; verum, quandoq; falsum, sed hæc semper vera, & falsa sunt.

Et cùm dicitur ens & non ens, alterum vero ſm figuras prædicamentorum, & alterum ſm potentiam & actum, quæ sunt istorũ, aut ſm contraria. & dicuntur in rei veritate, aut modo vero, aut modo falso. et hoc est i rebus, aut per compositionem, aut per diuisionem, ergo qui videt ꝙ diuisum diuiditur, verum dicit, et qui videt ꝙ congregatum congregatur aliquid. Ablatio i Grǽco. sermo falsum etiã. oportet. n. ponere aliquid, cũ dicitur ꝙ illud quod existimatur, est malum. Qui igitur dicit hoc, dicit verum. Et in alia translatione loco istius. & istud, quod est valde verum, aut verum dicit, aut est fallax: & hoc est in rebus cõponi, aut diuidi. & ideo qui existimat quòd illud, quod est diuisum, est diuisum, verum: & qui existimat compositum esse diuisum, existimat falsum. Deinde sequitur in duabus translationibus hoc, quod dicit modo. Si igitur quædam sunt semper composita, & non possunt diuidi: & quædam semper diuisa, & non possunt componi: & in quibusdam possunt esse contraria entia: igitur & cõpositio et essentia vnius, & nõ essentia est nõ compositum, sed vt sint plura. In rebus igitur possibilibus erit vna existimatio, quæ est falsa & vera. sermo enim idem est, & potest esse verus in aliquo tempore, & falsus in alio. In illis autem, quæ non habent potentiam vt sint alio modo, non erit hoc. & non erunt quandoque vera & quandoq; falsa, sed semper vera aut falsa.

21 Intendit declarare ꝙ actus est nobilior, qm̃ cognitio rei, in qua non est potentia ad mutationem in falsis, est nobilior illa, in qua est posse vt reuertatur falsa, postquam fuerit vera: quemadmodũ illud, quod semper est, nobilius est corruptibili. Deinde d. & cùm dicitur ens, &c. idest & cùm hoc nomen ens dicitur de vnoquoq; prædicamentorum, & similiter non ens: & vtrunq; istorum diuiditur in potentiam & actum, aut in contraria. D. d. & dicuntur in rei veritate, &c. i. & etiam quælibet diuisio entis dicitur aut vere aut falso, & etiam affirmatio signat compositionem eorum adinuicem, & negatio significat diuisionem, manifestum est ꝙ, qui opinatur compositum esse compositum, affirmatio eius est vera: & qui opinatur diuisum esse diuisum, negatio eius est vera: & qui opinatur econuerso, fallitur in affirmatione & negatione, s. qui opinatur compositum esse diuisum, & diuisum esse compositũ, & forte hic diminutũ est à libro. D. d. Si igitur quædam sunt composita semper, &c. i. si igitur quędã sunt composita semper, & quædam semper sunt diuisa: & quædam qñq; composita sunt, qñq; diuisa, tunc quiditas rerum, & vnitas, & veritas earum est in compositione & diuisione. Quędam igitur sunt, quorum veritas est semp, & nunq; mutantur: & similiter sunt quędam, quorum falsitas est semper, & nunq; mutãtur: & quædam mutantur de vero in falsum, & de falso in verum. scire igitur illa dicitur scire, scire autem essentiam mutabilem dicitur existimare. D. d. In rebus igit̃ possibilibus, &c. i. &, cùm sit sicut narrauimus, manifestũ est quòd in rebus possibilibus erit eadem existimatio qñq; vera & qñq; falsa. & nos non percipimus. In rebus vero possibilibus, quæ non mutantur à compositione in diuisione, nec econuerso, non est possibile, sed verum in eis semper est verum, & falsum semper est falsum. Et intendit quoniam, cùm scientia non transmutabilis sit nobilior transmutabili: & non transmutatio est rerum existentium in actu, & transmutatio est rerum, quæ sunt in potentia: sequitur quòd actus sit nobilior potentia necessario.

In reb⁹ possib. lib⁹ eadẽ existimatio erit qñq; vera & qñq; falsa: secus aũt in necessarijs. Idem in sequẽti.

Circa incomposita vero quid esse, aut non esse, & verum & falsum? Non enim est compositum, vt sit quidem si componatur, nõ sit autem, si diuisum sit, sicuti album lignum, aut diametrum incommensurabilem esse, nec verum, & falsum similiter etiam in illis erit. An, quemadmodum neq; verum est, idem in his; ita nec ipsum esse: sed illud quidẽ verum, hoc vero falsum est Attingere nanq; ac dicere verũ est: non enim est idem affirmatio & dictio: nõ attingere vero est ignorare. Non est enim decipi circa quod quid est, nisi secundum accidẽs. similiter autem est circa nõ compositas substãtias, nõ enim est decipi. Et cunctæ sunt actu, non potentia. generarẽtur etenim profecto, ac corrumperetur. nunc autem ipsum ens nõ fit, neq; corrumpitur: ex aliquo enim vtique generaretur. Quęcunq; itaq; sunt vere ipsum esse quid & actu, circa hæc non est decipi, sed aut intelligere, aut non. verum quod quid est de eis quæritur, si talia sint, an non. esse vero vt verum est, & non esse vt falsum. vnum quidem si componitur, verum: si vero non componitur, falsum. vnum vero si est quidem ens sic, est: si n vero non ita, non est. verum autem intelligere hæc. falsum vero non est deceptio, sed ignorantia. non quasi cæcitas est: etenim cæcitas quidem, sicuti si omnino non haberet aliquis intelligendi potentiam. Manifestum autem est ꝙ neq; de immobilibus deceptio est ſm qñ, si quis immobilia putet. vt puta si triangulum non putet mutari, non opinabitur modo duos rectos habe- 22

re, modo non: mutaretur etenim. verum aliquid quidem, aliquid vero nõ. vt puta parem numerum primum nullum eẽ: aut quosdam quidem, quosdam vero non. quo ad numerum autem circa vnum, nec hoc. nõ amplius enim quædam quidem, quædam vero non putabit, sed verum dicet, aut falsum, tanquam ita semper se habeat.

Illa autem, in quibus non est compositio, vt aliquid sit, aut nõ sit, verum, & falsum non est ita. Nõ enim est cõpositum, vt sit si fuerit compositum, et non sit si fuerit diuisum, vt album lignum, aut symetrum diametrũ: & non essentia veri & falsi in hoc est, sicut in illis etiã. Quoniam, sicut verum in istis non est idem, similiter essentia: sed est aut verum, aut falsum. Et quoddam est verum, nõ quia dicitur: quia affirmatiua & terminus non sunt idẽ: & ignorantia est, quæ non tangit rem. Non est enim deceptio in eo quod est, nisi per accidens. & similiter in substantijs compositis, quoniam in eis est deceptio. Et sunt omnes in actu, non in potentia. & si non, generarẽtur et corrumperentur. ens enim per se non generatur, neque corrumpitur. & si nõ, esset aliquid ex nihilo. Omnia igitur, quæ sunt in suis essentijs aliquid & sunt in actu, etiam non est in eis deceptio, nisi per intelligere. sed quæritur in eis quid sint, vtrum sint hoc, aut nõ: aut erit sicut verũ, aut non erit sicut falsum. vnũ.n. si fuerit cõpositum, est verũ: & si non fuerit cõpositũ, est falsum. vnũ aũt si fuerit fm q est in hac dispõne, est: et si nõ fuerit fm hanc dispõnẽ, tũc intelligere eas nõ est verũ. & hoc non est falsum, neq; deceptio, sed ignorãtia, nõ sicut cæcitas. ista.n. ignorantia est sicut cæcitas intellectus, cùm nullus eorũ habuerit intellectũ omnino. Manifestum est igitur q in rebus, quæ non mouentur, non est deceptio, etiam si attribuantur alicui tempore. v.g. si aliquis existimet q triangulus est non verum, quia non transmutatur nonnunquã, existimat semper quòd possibile est vt in aliquo tẽpore habeat duos angulos rectos, & in alio non: quoniam si fuerit, transmutabitur. sed aut p aliquid qđ erit, aut per aliquid quod non erit. v.g. vt non sit neq; vnus numerorũ numerus perfectus, aut non: aut quidam sit aut non: aut vt sit fm numerũ in vno, non. quoniam nõ est hoc aliquid & aliquid non est. & in hoc non est existimatio, sed aut est verum aut falsum, quia semper est in hac dispositione.

22 Illa autem, in quibus non est compositio, &c. i. res autem simplices, quarum esse, aut non esse non attenditur vt ex eis sit aliquid, aut non sit, sicut est dispõ in compositis, verum & falsum contingentia in eis non sunt in eis sicut verum & falsum in compositis. D. d. causam & d. non enim est compositum, &c. i. quia verum & falsum in simplicibus non assimilantur compositioni aut diuisioni existentibus extra animam. D. dicit vt album lignum. v.g. qm̃ dicere hoc esse albũ, cùm sit verum, causa in hoc est, quia albedo est composita extra aĩam cũ ligno: & dicere q diameter est symeter costæ est falsum, & causa falsitatis est, qa sunt diuisa extra animam. D. d. & nõ essentia veri & falsi, &c. i. & quiditas veri & falsi in simplicibus non est sicut in compositis: & intendit in qõne quid est. D. d. cãm, & d. Qm̃, sicut verum in istis, &c. i. qm̃, sicut verũ in compositis in qõne vtrum sit non est idem, ita verum non est in eis idem in qõne q sit, s. in simplicibus & compositis. D. d. sed est aut verum, aut falsum, &c. i. sermo, qui significat vtruoq; quid sit, est aut verus aut falsus: sed in quibusdam, s. in compositis, quia aliquid prædicatur de aliquo, & in simplicibus, non quia aliqd prædicatur de aliquo. D. d. quia affirmatiua, & terminus, &c. i. & causa in hoc est, quia deceptio, quæ accidit in quiditate compositorum, est similis deceptioni accidenti in affirmatiua, & quę accidit intelligere simplicia est de modo deceptionis accidẽtis in definitionibus fm q sunt definitiones, & nõ sunt idem sermo definitiuus, & sermo affirmatiuus. D. d. & ignorantia est, quæ non tangit, i. & ignorantia, qua accidit vnum intelligere simplicia, est vt intellectus nihil intelligat de eis. est igitur fm ignorantiã, quæ est priuatio scientiæ. D. d. Non est enim, &c. i. & causa in hoc est, quia nõ accidit deceptio in quid est, nisi per accidens. in cõpositis quidem per deceptionem in affirmatiua, quæ est ignorantia fm habitum: in simplicibus uero per priuationem intelligendi, quæ est ignorantia fm priuationem. D. d. & similiter in substãtijs, &c. i. & in substantijs non compositis non accidit deceptio ex suis naturis. & similiter est in substantijs cõpositis, cum quibus non admiscetur potentia & sunt in actu: sed deceptio in hoc est nobis. & si in eis acciderit deceptio ex suis naturis, tunc generarentur, & corrũperentur. & si quiditates & formæ etiam generarentur & corrumperentur, tunc generarentur ex nihilo. & hoc intẽdebat, cùm d. ens. n. per se, &c. i. & innuit hoc, quod declaratum est 1 tractatu de substãtia. D. d. Omnia igitur, quę sunt, &c. i. & omnes substantiæ, quæ sunt compositæ, nõ accidit in eis q sit deceptio essentialiter, sed per accidens. quæritur enim, quando sunt ignorati esse, expositio nominum suorum per sermonem cõpositum. si ergo compositio fuerit vera, tunc esse et intelligentia erit verum. & si non fuerit vera, tunc esse erit falsum. v. g. vt si aliquis quęrat quid sit vacuum, et dicetur ei quid intendis per hoc nomen vacuũ. si igitur dixerit dimensionem separatam, consyderabitur si fuerit impossibile dimensionem separatam esse, tunc vacuum nõ erit, ex sermone iudicante, non ex sermone exponente, fm q est exponẽs. D. d. & si nõ, &c. i. substãtię vero simplices si intelliguntur, tunc intelligere earum erit fm illud, quod sunt. & si non intelligantur, tunc nihil ex eis intelligitur, quod sit verum, nisi fm q non esse intelligendi ea non est verum, non fm q accidit in eis intelligere falsum. falsum enim intelligere non est nisi p cõpositionem. Et hoc intendebat, cùm dicit intelligere eas nõ est verum. i. &, cùm dicimus q apud nos nõ est verũ de substãtijs simplicibus, nõ itendimus q accidit nobis error, qui est ignorãtia fm habitũ, sed accidit priuatio veritatis, q̃ est ignorãtia tm̃. et hoc est in virtute rationali, sicut cęcitas in oculo. Et innuit per hoc, q nõ intelligere res separatas per intellectum humanũ est in intellectu nostro in primo simile cæcitati in oculo, antequam perficiatur intellectus. Hoc enim non solummodo reperitur in hac virtute in suo primo esse, sed in suo esse

Sermo definitiuus, & affirmatiu' nõ sunt idẽ. Cõ simile 1. Poste. t.c. 5.

Si in substantijs non cõpositis accideret deceptio ex suis naturis, tunc gñarentur & corrũperentur. Vide. c. 1.2. huius.

Vide .3. de aia.cõ.36. Fortunitas maxima non cernit modo potẽtiarum, cogitatiuarũ vt existimauit Auen pace. Vide idẽ 3. de anima. com.36.

* a.l.cogitationem.

esse vltimo. et hoc iam declarauimus in alio loco. Et declarauimus ꝙ fortunitas maxima, quæ est inspicere intellectum separatum, est per potentiam, quæ fit in intellectu speculatiuo apud suam vltimam perfectionem, simile potentiæ, quæ fuit in visu apud aspectum ad colores, non per potentiam de modo potentiarum cogitatiuarum, quæ acquiruntur per cognitionem. quoniam non est sicut existimauit Auen pace, ꝙ hoc acquiritur per * cognitionem. Deinde dicit. Manifestum est igitur, &c. i. declaratum est igitur ex hoc ꝙ in rebus necessarijs non transmutabilibus non decipitur homo ex natura rei, ita ꝙ scientia de aliquo reuertatur existimatio in aliquo tempore. Et d. hoc: quia, quando sensatum recedit à sensu; statim certitudo sui esse mutatur in existimationem, absq; eo ꝙ in nobis accidit error. D.d. verbi gratia si aliqs existimet, &c. i. verbi gratia ꝙ scire triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis non mutatur de certitudine in existimationem, cũ non sit timendum in hac hora si sit triangulus, cuius anguli nõ sunt ęquales duobus rectis. Deinde d. causam in hoc, & d. quia nõ transmutatur, &c. i. et causa in hoc est, qa nõ est timendũ vt natura trianguli trãsmutet̃. & ideo nullus existimet esse posse vt aliqua hora veniat, in qua sint anguli æquales duorum rectis, & alia hora nõ. D.d. qm̃, si fuerit, trãsmutabitur. i. si hoc accideret in scia triãguli, tunc natura triãguli trãsmutaret̃, sed cõsequẽs nõ est * genus, neq; accidẽs. D.d. sed aut per aliqd qd' erit, aut p aliqd qd' nõ erit. i. sed res necessarię aut disponunt̃ p aliqd qd' est in eis semper, aut per aliqd qd' nunq̃ est in eis. D. d. exemplum. & d. v. g. vt non sit, &c. i. v. g. qm̃ aut semp erit verũ ꝙ nullus numerorũ erit pfectus, aut oĩs numerus pfectus est, aut qdã est pfectus & qdam non. D.d. aut vt sit ſm numerum in vno, &c. i. vt aut sit hoc in vno ſm numerũ, ita ꝙ qñq; sit in eo, & qñq; nõ sit, est impo'e etiã vt qñq; sit in rebus: & illę res sunt eędẽ in specie. D.d. & in hoc nõ est existimatio. i. & ideo nõ accidit ĩ tali gñe existimatio, sed iudiciũ in ipso aut semp erit verũ aut semp erit falsum, qa ista semp sunt eodẽ mõ. Et intẽdebat p oĩa ista ꝙ scire ea, q̃ sunt in actu, est nobilius q̃ scire ea, q̃ sunt in potẽtia. Et illud, cuius est scia nobilior, est nobilius.

* a.l. verum, neq; antecedens.

Illud, cuius ẽ scia nobilior est nobilius. Idẽ 6. Met. t.c.2. et.1. de Aia. t. cõ.1.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DECIMVS,

Cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In prima agitur de Vno, secundum se consyderato. In secunda de Vno respectu multitudinis: ubi de Cõtrarietatibus multa pertractantur.

Summæ Primæ Caput Primũ. *Quot modis unum dicatur: & aliud esse quærere quæ unum dicuntur, & uni esse, ac eius rationem.*

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 3.

QVòd vnũ multis dicatur modis in diuisione de quoties, dictum est prius. Cũ autẽ multipliciter dicatur, primorum, & eorum, quæ secundũ se, nõ secundum accidens dicuntur vnũ, quatuor in summa modi sunt. Et ipsum nãq; continuum aut simpliciter, aut maxime quod natura, & non tactu, neq; ligatione. & horum illud magis vnum, & prius, cuius motus indiuisibilior, & magis simplex est. Item tale etiam magis est, quod totum est, aliquamq; formam & speciem habens, & maxime quodcunq; natura tale sit, et non vi: quemadmodum quæcunq; aut glutine, aut clauo, aut coniũctione, at habeat in se, quod causa ei sit, vt continuũ sit. tale vero est, cui vnus motus loco, & tempore indiuisibilis sit. Quare manifestum est, quòd si quid natura motionis primæ prĩcipium habet primum (dico autem lationis circulationem) id prima magnitudo vna. Quędam itaq; ita vnum, aut continuum, aut totum sunt. Quędam autem, quorum vna ratio est. talia vero, quorum intellectio vna. talia autem, quorum indiuisibilis. indiuisibilis vero eius est, quod aut specie, aut numero indiuisibile est. Numero igitur indiuisibile est singulare. Specie vero cognoscibili & sciẽtia. quare vnum vtiq; erit primum, quod substantijs, vt vnum sint, causa est. Toties igitur dicitur vnum, & quod natura continuum est, & totum, & singulare, & vniuersale. hæc autẽ omnia vnum sunt, eò quòd quorundam motus, quorundam intellectio aut ratio indiuisibilis est.

Dictum est prius ꝙ vnum dicitur multipliciter in distinctionibus, in quibus narratur secundum quem modum dicitur res. Dicitur enim multis modis, qui cũ capitulantur, fiunt quatuor modi rerũ, quæ dicuntur per se vnũ, non per accidens. Est enim continuum, aut simpliciter, aut magis illud, quod est naturaliter, non per contactum, neq; per ligamẽtum. & magis quàm hoc vnum, & est ante, & magis quòd non diuiditur motus actionis, & est magis simplex. Et etiam est tale, aut magis, totum, quod habet aliquam naturam etiam, & formam, et maxime quod est tale naturaliter, non violente: vt illud, quod est vnum per glutinum, aut per clauos, aut per ligamenta, sed habet aliquid in se, quod est causa suæ continuationis. & tale est, vt motus sit vnus, et non diuidatur secũdum locum & tempus. Et hoc est manifestum, si fuerit aliquod primũ principium primi motus naturaliter, vt motus circularis & motus simplex, quòd hæc est prima magnitudo. Quædam igitur sunt vnũ & secundum hunc modum, aut quia sunt continua, aut quia sunt totum. Et quędam sunt talia ſm cõuenientiam. sicut ista quorum intelligere est vnũ, & sicut ista, q̃ nõ diuidunt̃, neq; diuidunt̃ in indiuisibilia, vt definitiones indiuisibiliũ. sicut definitio puncti, q̃ nõ diuiditur. Si autem fuerit numero singulare, non diuiditur numero. Vnum autem secundum formã:

est

est illud, quod non habet diuisionem secundum cognitionem. vnum igitur primum est illud, quod est substantiarum causa vnius. Ergo vnum dicitur secundum numerum istorum modorum, sicut illud, quod est continuū naturaliter, & totum etiam, & singulare, & vniuersale. omnia enim ista sunt vnum, quia non diuiduntur, quędam vero secūdum motum, quædā secundū intellectū & rationem.

1

Ntendit per distinctiones Quintum librum, in quo distinctæ sunt significationes nominum. Deinde dicit. Dicitur enim, &c. i. quoniam, & si illic numerauimus plura, de qbus dicitur hoc nomen vnū, videntur concludi in quatuor generibus primis: et sunt illa, quę dicuntur vnum per se, non per accidens. Deinde incœpit numerare illa, & d. Est enim continuum, &c. i. & vnus istorū modorum, de quibus dicitur vnum, est continuū, aut simplex, aut secundum prius. & hoc est continuum per naturam, non continuum per contactum, aut ligamentū, & vniuersaliter per artificium. Deinde d. & magis ꝗ̃ hoc, &c. i. hoc nomen vnum dicitur magis de cōtinuo per naturam de illo continuo, quod habet vnum motū indiuisibilem. & hoc est continuum rectum: quoniam cōtinuum tortuosum, quod habet angulos non mouetur secundum omnes suas partes motu æquali quando mouetur secundum totum. & hoc intendebat cùm d. & est magis simplex. Deinde induxit secundum modum illorum qoatuor, & d. Et etiam est tale, aut magis, &c. i. & hoc nomen vnum dicitur, sicut de continuo, aut magis de toto, quod est totum, & continuum per formam existentem in ipso. & hæc est dispositio indiuiduorum habentium formas. & d. aut magis, quia causa in hoc, quòd indiuiduum sit cōtinuum, est forma eius. ergo forma dignius dicitur vnum ꝗ̃ continuatio, cùm forma sit causa continuationis. Et quia totū, aliud est totum naturaliter, aliud artificio, & maxime quod est naturaliter non violente. quia indiuiduum artificiale est vnum per violentiam, deinde dicit, sed habet aliquid in se, &c. i. sed vnum indiuiduum i rei veritate est illud, quod habet in se causam continuationis, s. formā. & intendit indiuiduum naturale, quod est vnum per continuationem secundū suam formam. Deinde d. et tale est, vt motus sit vnus, etc. i. vnum in rei veritate in hoc genere est illud, cuius motus est vnus, & indiuisibilis secundum tempus, & secundum locum. & tu bene scis quis sit ille motus vnus ex Quinto Physi. Deinde dicit. Et hoc est manifestum, &c. i. & est manifestū ꝙ, 1 si fuerit aliquid hic, quod mouetur per principium in eo primo motu naturaliter, scilicet circulari simplici, & istud motum est primū corpus, & quod mouetur vno motu, qui non diuiditur, neq; secundum locum, neq; secundum tempus. Deinde dicit. Quædam igitur sunt vnum, &c. i. declaratum est igitur ꝙ omnia ista reducuntur ad vnum secundum continuationem, & vnum secundum totum. Deinde dicit. Et quædam sunt talia secundum cōuenientiam, &c. i. & vnum dicitur etiam de illis, quorum proportio ad intellectum est sicut proportio istorum ad sensum: & sunt illa, quæ non diuidūtur, quando intelliguntur. & istorum quædā sunt, quæ non diuiduntur in intellectu, neq; diuidūtur in aliquod indiuisibile: vt punctus, & vnum in numero. et vniuersaliter quod non diuiditur secundum definitionem in illo genere: vt definitio puncti, quę non diuiditur in magnitudinem, et definitio vnius in numero, quæ non diuiditur secundum numerum. Deinde dicit. Vnum autem secundum formam est illud, quod non diuiditur secundum cognitionē, & diuiditur in esse. & hoc est vnū indiuisibile econtrario de vno secundum definitionem in vnoquoq; genere. D. d. vnum igitur primum, &c. i. & cùm primum in vnoquoq; genere est illud, quod non diuiditur secundum definitionem in illo genere: & substantia est primum omnium entium secundum definitionem, manifestum est ꝙ vnum primū, quod non diuiditur secundum definitionem in substantiā, est causa vnius in omnibus generibus entium. Deinde dicit: Ergo vnum dicitur, &c. i. declaratum est igitur ex hoc ꝙ omnia, de quibus dicitur hoc nomen vnum, concluduntur in quatuor. Primum vero est cōtinuum per naturam. Secundum illud, quod est totum & perfectum: & est vnum indiuiduum naturale. Tertium autem est illud, quod est simplex in vnoquoq; genere decem prędicamentorum. Quartum est vnum secundum formā, & vniuersaliter vniuersale. & istorum, duo, s. cōtinuū per naturam, & indiuiduum, quod est totum, & complementum dicuntur vnum, quia sunt duo indiuidua, quorum vtrunq; mouetur vno motu. duo autem alia dicuntur vnum, quia non diuiduntur in intellectu: alterum vero in definitione, reliquum autem in natura cōtinui vna pluribus vno.

Cōtinuū tortuosum non mouetur sm oēs suas partes motu æqli.

Causa in hoc ꝙ indiuiduū sit vnū & cōtinuū est forma eius. Idē 2. de aia. 90.

Indiuiduum artificiale est vnū per violentiam. Idē infra cō. ii.

Tex. cō. 14.

a. 1. indiuisibile.

Oportet autem cōsyderare, quòd non est eodem modo accipiendum, cùm dicatur, quę vnum dicuntur, & quid est vni esse, quæue ratio eius est. Vnū etenim toties dicitur, & vnūquodq; eorum, cui aliquis horum modorum insit, vnum erit. Esse autem, quandoque quidem alicui horum erit, quandoq; vero alteri, quod & magis propinquum nomini est. illa vero, potentia. quemadmodum si de elemento, & causa oporteat dicere, & de ipsis rebus, determinando, & nominis definitionem reddendo. ignis etenim quodam modo quidem est elementum (fortassis vero secundum se etiam ipsum infinitum, aut aliquid aliud tale) quodam modo vero minime est. non enim est idem igni, & elemento esse, sed tanquā res quædam, & natura ignis elementum est. nomen autem significat ꝙ hoc ei cōpetat, quod ex eo, tanquam ex primo inexistente aliquid sit. ita & de causa, & vno, & cunctis huiuscemodi. Propter quod vnum esse est indiuisibile esse, ipsum re vera ens & inseparabile, aut loco, aut specie, aut mente, aut toto atque determinato. 2

Caput Secundum. Vnius esse, ac naturam maxime in hoc consistere, quòd prima omnium mensura sit: propriissime uero ipsius quanti, & ab ipso in alijs mensuram dici.

MAxime autem mensuram esse cuiusq; generis primam, & maxime proprie quanti. hinc enim & ad alia aduenit. Mensura enim id est, quo quātum cognoscitur: cognoscitur autem quantum vt quantum, aut vno, aut numero: omnis vero numerus vno: quare omne quantum, prout quantum, vno cognoscitur,

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 3.

gnoſcitur,& quo primo hoc cognoſcitur, ipſum vnum. propter quod vnum principium eſt numeri,prout numerus eſt.

Et oportet exiſtimare per cognitionẽ,quoniam nõ oportet exiſtimare ꝙ dicitur eodem modo illud,quod videtur vnum per quale,& quod eſt per eſſentiam vnum.Vnum enim dicitur ſecundum numerum iſtorum modorũ, & quodlibet iſtorum erit vnum, quando habuerit aliquem iſtorum modorum. Secundũ autem ꝙ eſt vnum,forte erit alterius iſtorum, & forte erit aliud,quod eſt propinquum ſecũdum nomen,magis ꝗ̃ iſta.illa autem in potẽtia.vt ſi eſſet neceſſe loqui de elemento & cauſa,& diſtinguere ea à rebus,& inducere definitionem nominis.ignis enim eſt ſicut elementum. & rectum eſt vt ſit infinitum per ſe, aut per aliud tale.& quòd nõ eſt ita.eſſentia enim ignis et elementi non ſunt idem, ſed ignis eſt elementũ ſicut natura alicuius.& hoc nomẽ aut accidit ſicut accidit ei ꝑ cõplementum, quia eſt aliquid ex hoc,ſicut eſt ex primo, quod eſt in re.& ſimiliter eſſentia etiam & vnum, & omnia,quæ ſunt in talibus iſtis.Et ideo eſſentia vnius eſt vt non diuidatur. & eſt quia iſta res eſt,& eſt non ſeparata per locum, aut formam,aut cognitionem,& eſt totum & terminatum. Et ideo eſt magis ꝗ̃ aliud primà menſura cuiuslibet generis, & quantitates valde dominæ.& ex hoc eſt in alijs rebus. Menſura enim eſt illud, per quod cognoſcitur quantitas:et quantitas cognoſcitur ſecundum quòd eſt quantitas,aut per vnum, aut per numerũ: & omnes numeri cognoſcuntur per vnum: ergo omnis quantitas, ſecundum quòd eſt quantitas,cognoſcitur per vnum,et illud,per qđ primo cognoſcitur,eſt vnum. & ideo vnũ eſt principium numeri,& non numerus.

2 Ideſt,Et non eſt exiſtimandum ꝙ illud, quod ſignificat hoc nomen vnum in eis,de quibus dicitur, eſt idẽ dictum vniuoce, ſ. ſecundum nomen & definitionem. Deinde dicit. Vnum enim dicitur,&c.i.apparet enim ꝙ hoc nomen vnũ dicitur de iſtis modis diuerſis, quos numerauimus,& quòd omne ens nõ ſimpliciter habet hoc nomen, niſi habuerit aliquam iſtarum intentionum, quas numerauimus. Deinde dicit.Secundũ autem ꝙ eſt vnum,forte eſt alterius, &cæ.i.illud autem, quod ſignificat hoc nomen vnum, ſecundum quòd eſt vnum,forte eſt primum in hoc genere:& forte inuenitur ei aliquid,quod appropinquat ſignificato huius nominis,ſecundum ꝙ eſt vnum magis ꝗ̃ aliud. Illud autem,quod eſt præter vnum primum,inuenitur ei de ſignificato huius nominis vnum, ſecũdum ꝙ eſt vnum, aliquod ſimile illi primæ intentioni.& hoc intendebat, cùm d.illa autem in potentia, quoniam ſimile rei dicitur eſſe res in potentia. Deinde dedit exemplum & d. vt ſi eſſet neceſſe loqui, &cæ.i.& diſpoſitio debet eſſe, quando volumus loqui de vno, ſicut diſpoſitio debet eſſe, qñ volumus loqui de elemẽto et cauſa, & de alijs, quæ dicuntur primo & ſecũdo.ſ.vt primo incipiamus ab eo,quod ſignificat definitio illius nominis, ſecundũ ꝙ eſt illud nomẽ, deinde diſtinguemus illa ſignificata, ſi inuenitur aliquod,quod cõuenit definitioni illius nominis,dicemus ꝙ illud eſt primum in illo genere: &, ſi non inuenimus tale, accipiemus illud, quod eſt magis propinquum, & dicemus ipſum eſſe primum in illo genere.vg.cũ quęſiuerimus quid ſit elementũ,& inuenimus ꝙ illud,qđ ſignificat definitio elemẽti,eſt aliud ab eo,qđ ſignificat hoc nomẽ ignis, et ideo nõ dicemus ꝙ ignis ſit primum elemẽtũ.et ſi inueniremus definitionẽ elementi,in quo eſt magis propinquum quàm ignis,dicemus ipſum eſſe primum elementũ,vt quidam Antiqui dicebãt ꝙ infinitum eſt primũ elementum. D.d. & ꝙ non eſt ita,&c.i.& illud, in quo non inuenitur eſſentia elementi,ſecundum ꝙ eſt elementum, non dicitur eſſe primum in illo genere, vt ignis.quoniam quiditas & definitio eius non eſt definitio elementi, ſed dicitur hoc nomine, quia in eis eſt aliquid de natura ſignificati iſtius nominis elementum. & ſic accidit eis hoc nomen,ſicut accidit hoc nomen verũ ei,quod habet hanc intentionem complete, vt prima materia in cõpoſitis. quatuor enim elementa ſunt elementa compoſitorum, ſed non primo: quia ſunt compoſita ex prima materia & formis ſimplicibus. Deinde dicit. & ſimiliter eſſentia etiam, & vnum,&c.i.& ſimiliter hoc nomen vnũ, ſecundum ꝙ eſt vnum, quia illud, quod non diuiditur aliquo modo,neq; ſm locũ, neq; ſm formam,neq; ſm cognitionem,& eſt totum & terminatum, ideo neceſſe eſt vt vnum in vnoquoq; genere,ſecundum ꝙ eſt indiuiſibile,ſit prima menſura illorum, quę ſunt in illo genere.i.ꝙ natura vnius eſt natura menſurę,& pręcipue in generibus habentibus menſuram primo, & eſſentialiter, ſ. in quantitate diſcreta. hoc enim eſt in eis prius alijs rebus,quibus accidit menſurari. Deinde dicit.& ex hoc eſt in alijs rebus.i.& de quantitate diſcreta, & vno numerali tranſmutatũ hoc nomen menſura ad alia genera,quæ vtuntur menſura. Deinde dicit. menſura enim eſt illud,&c.i.& definitio menſuræ eſt illud, per quod menſuratur quantitas diſcreta,i. cognoſcitur: & quantitas cognoſcitur, aut per vnum, aut per numerũ, i.ꝙ numerus cognoſcitur et menſuratur per vnũ: ergo omnis ꝗtitas diſcreta cognoſcitur per vnũ.et ideo vnũ eſt principium numeri,non numerus. nam, ſi eſſet numerus,cognoſceretur per vnũ:quod eſt impoſſibile.

Res in potẽtia eſt ſimile rei. Vide.9. Meta. cõ.7. & quæ ibi.

Prima materia veriſſime elementũ dicitur. Vide 5. Met. c.4. & 2. de Generatione,& corruptione com.6.

Hinc aũt & in alijs id dicitĩ mẽſura,quo primo vnũquodq; cognoſcitur, & vniuſcuiuſq; menſura vnum eſt,in longitudine, in latitudine,in profunditate, in grauitate, in celeritate. Grauitas enim, & celeritas communis eſt in contrarijs. duplex enim & vnumquodq; horum eſt.vt grauitas,& quæ quantumcunque ponderis habet, & quæ excedit pondere: & celeritas, quæ quantumcunq; motum habet, & quæ excedit in motu.etenim eſt aliqua tardi celeritas,& leuis grauitas. In his itaq; omnibus menſura,& principium vnum quiddam & indiuiſibile eſt. nam & in lineis vtuntur pedali tanquam indiuiſibili. vbiq; etenim menſuram vnum quiddam & indiuiſibile quęrũt. hoc autem ſimplex,aut quali,aut quanto. Vbi itaq; videtur non eſſe aut auferendum,aut addendum,illa certa menſura eſt.Quare numeri certiſſima eſt.vnitatem etenim ponunt,quę omnino indiuiſibilis eſt. in cęteris vero imitã-

tur

tur huiuſcemodi. ex ſtadio nanque & talento, ac ſemper à maiore magis profecto latebit, et additum aliquid & demptum, quàm ex minore. Quare à quo primo ſecundum ſenſum nõ contingit, hoc omnes menſuram, & humidorum, & ſiccorum, & grauis, & leuis faciunt: & tunc putant cognoſcere quantum, cùm per hanc menſuram ſciant.

Et ex hoc dicitur mẽſura in alijs, per quam ſcitur primo quodlibet eorum, & actio cuiuſlibet eorum eſt vna, in longitudine, & in latitudine, & profundo, & velocitate. Grauitas enim, & velocitas ſunt communes in contrarijs. & vtraque earũ eſt duplex. vt graue, quod eſt illud ex declinatione eſt in re, & etiã illud, quod habet additionem declinationis. & velocitas, quę habet aliquem motum eius, quod habet per quantitatẽ, & quod habet additionem motus etiam. graue enim habet velocitatem, & leue tarditatem. In omnibus igitur iſtis eſt menſura, et principium, quod non diuiditur. in lineis enim alij vtuntur menſura æquali menſurę, ſicut illud, quod non diuiditur. quia quærunt menſuram in omnibus rebus aliquod indiuiſibile. & hoc eſt ſimplex, aut qualitas, aut quãtitas. Vbi igitur exiſtimatur quòd non eſt diminutio, aut additio, illud eſt menſura vera, quia numeri ſunt certi. Et poſitio eorum eſt, q vnum non diuiditur. & in alijs rebus aſſimilat ei, qđ eſt tale. quoniam ex linea, & ex tali quod eſt centum libræ, ſemper à maiori magis latet, & ſi diminuitur, aut additur in eo aliquid quàm latet in minori. Ergo illud, in quo eſt impoſſibile vt hoc ſit in co. ſenſibile, accipitur in omnibus pro menſura in rebus humidis, & in grauitate, & in magnitudine: & tunc exiſtimant quòd ſciunt quantitatem, quando ſciunt illã per hanc menſurã.

3 Et ex hoc dr̃, &c. i. ex vno numerali fuit tranſumptũ hoc nomen menſura ad quodlibet eorum, quæ dicuntur menſurare ex eis, quæ ſunt in genere quantitatis: ſicut fuit tranſumptum ad aliud genus hoc nomen quantitas à quantitatẽ numerali. Deinde d. & actio cuiuſlibet earum, &c. i. & cauſa in tranſumptione iſtius nominis ad illa, quæ ſunt præter numeros eſt, quia actio eorum eſt vnum in omnibus. quoniam, ſi fuerit vnum in longitudine, erit in longitudine, & ſi fuerit vnum in latitudine erit vnum in latitudine, & ſi in profundo erit in profundo, & ſi fuerit vnũ in velocitate motus, cuius cauſa eſt grauitas & leuitas, actio eius erit vna in menſura grauitatis. Deinde dicit, Grauitas enim & velocitas, &c. i. & cauſa in hoc, q actio mẽſuræ in vnoquoque iſtorum generum, eſt vna actio, eſt quia vnumquodque iſtorum generũ diuiditur in duo cõtraria, & ſunt quaſi duplicia. verbi gratia quoniã graue diuiditur in illud, quod eſt magis graue, & in illud, quod eſt minus graue. & ſimiliter velocitas. cuius cauſa eſt, quia quantitas grauis diuiditur in illud, qđ eſt minoris velocitatis & maioris velocitatis, cùm ſit rei grauis et leuis, ſ. illud quod eſt minoris grauitatis: grauis vero eſt velocitas, leuis vero tarditas. Et hoc eſt manifeſtius in alia trãſlatione, in qua dicitur, Grauitas enim & velocitas eſt cõplementum commune in contrarijs: quoniam vtrunque eorũ eſt duplex. graue enim eſt illud, quod habet paucam declinationem, & quod habet multam declinationem. & velox etiam ſecundum hunc modum eſt illud, quod habet paruum motum & magnum motum. velocitas enim inuenitur in tardo, & tarditas in veloci, i. quoniam velox dicitur tardus ad illud, quod eſt velocius: et tardum dicitur velox ad illud, quod eſt tardius. & intendit q ſimiliter eſt in quãtitate continua. Et intendit declarare q in iſta non inuenitur aliquod vnũ, ſ. indiuiſibile per naturam: ſed, cùm homines voluerint menſurare in iſtis rebus, poſuerunt vnum per inſtitutionem, & inſpexerunt q eſſet valde ſimile vni numerali. Et intẽdebat per hoc q, cũ fuit neceſſe vti põdere per grauia, acceperunt illud, quod nõ recipit magis & minus in ſenſu: ſicut fecerunt in ponderibus, quæ fundantur ſuper grana ordei. Et hoc intendebat, cùm d. In omnibus igitur iſtis eſt menſura, i. in omnibus iſtis rebus menſurabilibus & ponderoſis metibilibus accipiunt vnam menſuram indiuiſibilem, aut ſecundum inſtitutionem, aut ſecundum ſenſum ſimilem menſuræ * naturali, ſ. vno numerali. In ponderoſis enim ponunt aliquod indiuiſibile ſecundum ſenſum, vt grana ordei. et in ſpacijs continuis aliquod ęquale minori menſurę, quæ eſt naturaliter: vt menſura pedis & cubiti. & notificant cubitos per palmas, & palmas per digitos. D. d. in lineis enim, &c. i. quoniã, quando menſurant lineas, ponunt menſuras æquales alicui quantitati lineæ menſurabilis, & ponunt illam menſuram quaſi indiuiſibilem, verbi gratia cubitum aut palmam. Deinde dedit cauſam in hoc, & d. quia quærunt menſuram, &c. i. & cùm inueniunt illud in illo genere, ponunt ipſum indiuiſibile ſecundum inſtitutionem. Deinde dicit, et hoc eſt ſimplex, &c. i. & menſura, cui aſſimilant alias menſuras, eſt illud, quod non diuiditur. in qualitate autem eſt illud, quod non diuiditur in qualitate: in quantitate vero eſt illud, qđ nõ diuidit̃ ĩ q̃titate. D. d. Vbi igit̃ exiſtimatur, &c. i. & cũ accidit eis aliquo genere inuenire menſuram, in qua nõ eſt additio nec diminutio, illa menſura eſt apud nos menſura certa, quia eſt ſimilis menſuræ numeri certę ſimpliciter, quæ eſt vnum. Deinde dicit, Et poſitio eorum, &c. i. quoniam opinabantur q vnitas eſt prima menſura, ideo quærũt ſimile ei in alijs rebus. Deinde dicit. quoniam ex linea, & ex tali, &c. i. & cùm fuerint duæ menſurę diuerſę, cũ de maiori diminuit aliqd, aut addit aliquid, latet diminutio et additio, magis quàm lateat additio, & diminutio in mẽſura minori. & quanto magis menſura fuerit minor, tanto magis apparebit additio & diminutio. & ideo menſurare per minorem mẽſuram ſemper eſt certius. Deinde d. ergo illud, i. quo eſt impoſſibile, &c. i. ergo illud, in quo additio aut diminutio nõ eſt ſenſibilis, accipitur ab omnibus hominibus per menſuram in menſuratione rerũ humidarum, & in menſura grauitatis, & in mẽſuratione magnitudinum: &, cùm menſurant per talem menſuram, ſunt certi in cognitione quantitatis. 2

Ac etiam motum ſimplici & velociſſimo motu. minimum enim tẽpus hic habet. Quapropter in Aſtrologia tale vnum, pricipium & menſura eſt. motum enim ęqualem & velociſſimum coeli ſupponũt, ad quem cæteros iudicant. & in Muſica * primus ſenſibilis tonus, quia minimum. & in voce elementum. & hęc omnia ita vnum quiddam, non vt commune quiddam vnum, ſed vt prædictum eſt.

* i. l. numerali.

* dieſis.

Caput

Caput Tertium. Mensuram unam esse, & indiuisibilem quo pacto sit intelligendum: Eamq; semper eiusdem generis esse. Et quo pacto scientia, ac tempus mensura rerum esse dicantur.

NOn semper autem mensura numero vnum est, verum aliquando plura. vt puta primi sensibilis toni duo, qui non secundum auditum, sed in rationibus sunt. & voces plures, quibus mensuramus. & diameter duobus mensuratur, et latus, et omnes magnitudines. Sic igitur mensura omnium vnum est, quia cognoscimus ex quibus substantia est, aut secundum quantum, aut secundū formam diuidentes. Et propterea vnum indiuisibile est, quia primum singulorum indiuisibile est. non tamen omnia similiter indiuisibilia sunt, vt pes, & vnitas, sed hoc quidem omnino, illud vero vult in indiuisibilia ad sensum, vt iam dictum est. fortassis etenim omne continuum diuisibile est.

Mēsura semper eiusdē generis.

Semper autem mensura eiusdem generis est. magnitudinum nanq; magnitudo, & secundum vnumquodq;, longitudinis longitudo, latitudinis latitudo, vocum vox, grauitatis grauitas, vnitas vnitatū. ita enim accipere oportet, & non quòd numerorum numerus. At oportet, si similiter. non tamen similiter censet, sed ac si vnitatum vnitates, & non vnitatem censeret esse mensuram. numerus enim vnitatum est multitudo.

Et vtuntur hoc in motu simplici, & veloci propter paucitatem temporis. Et ideo in computatione stellarum vnum, quod est tale, est principium in mensura. est enim positū apud eos quòd motus cœli est eodem modo, & valde velox etiam, & per illum motum iudicant de alijs motibus. & in Musica diesis, quod est neuma duorum punctorum, quod non diuiditur, quia est valde breuis. & in voce literæ. vnum enim in omnibus istis est hoc modo. vnum enim non est commune, sed sicut dictum est. Et non semper mensura est vnum numero, sed forte magis. vt diesis, quoniam sunt duo, quæ non sunt auditus, sed in sermone & vocibus, per quas mensurant, sunt multæ. & diameter mensuratur per duo, & latus, etiam. & sunt aliquæ magnitudines, & habent omnes magnitudines. Vnum igitur non est mensura omnium rerum, neq; omnium magnitudinum, quæ cognoscuntur. & ex istis est substantia, cùm diuidimus eam, aut per quantitatem, aut per formam. Et ideo vnum non diuiditur, quia est primum omnium rerum, quæ non diuiduntur. & non omne vnū est indiuisibile eodem modo, vt pes & vnitas, sed quædam non diuiduntur omnino, & quędam volumus vt sint indiuisibilia per sensum, vt dictum est. quoniam omne continuum est diuisibile. Et mensura semper est vnigenea. verbi gratia quoniam mensura magnitudinū est magnitudo, & similiter in vnoquoq; simplicium. longitudinis ergo longitudo, & latitudinis latitudo, et vocis vox, et grauitatis grauitas, et vnitatum vnitas. oportet enim accipi hoc mō, nō vt numerorū numerus. Et si oportet vt sit ita, sed non est necesse vt sit sicut hoc, sed est necesse vt sint mēsura vnitates. numerus autem est multitudo vnitatum.

Et vtūtur hoc, &c. i. & ponunt motum simplicem, 4
qui est velocissimus omnium motuum, mensurā, per quam mensurant omnes motus. & iste motus est motus cœli diurnus. tēpus enim istius motus est minimū omnium temporum. Deinde dicit. Et ideo in computatione, &c. i. & ideo mensurant motum orbium stellarum per istum motum, qui est principium omnium motuum. Deinde d. causam in hoc, & d. est enim positum apud eos, & cetera. id est, & faciunt hoc proprie de motu cœli diurno, quia opinantur quòd motus cœli non additur, neque diminuitur, & q est valde velox. & ista sunt necessaria in mensura, secundum q est mensura in vnoquoq; generum. Deinde dicit. & in Musica diesis. & intendit totum. Deinde dicit. & in voce literæ. i. quæ sunt mensura dictionum. Deinde d. vnum enim in omnibus istis est hoc modo. i. est minimum in illo genere: & nō est in eo additio nec diminutio. D. d. vnum enim nō est commune. i. & vnum in vnoquoq; genere est proprium illi generi, quia nō est vnum commune, sicut dictum est. Et, cùm declarauit q vnum numero est prima mensura in vnoquoq; genere, declarauit q non vsitatur in quolibet genere vna mensura, sed quandoq; duabus, sed tamen, quia maior notificatur per minorē, deinde d. Et non semper vna mensura, &c. i. & mensura in quolibet genere non est vna, sed inuenitur in vno genere plus q̃ vna mēsura, sed maior mensuratur per minorem. vt neumata composita, quæ mensurantur per plus vno neumate. & hoc non est in audibilibus tantum. sed in dictionibus, vt syllabæ pedes. Deinde dicit. Et diameter mensuratur per duo. i. & diameter circuli mensuratur per latus exagoni, & per alia latera cadētia in circulo. & similiter latera per plus mēsurantur vna quantitate diametri. Deinde dicit. Vnū igitur non est mensura omnium rerum. i. & nō est hoc vnum, quod in sua natura sit vnum, quod sit mensura omnium rerum, nisi omnia haberent eādem naturam. Deinde dicit. neq; omnium magnitudinum. i. neq; oēs magnitudines habent vnum, quod mensurat omnes, & præcipue corpus: & maxime quando mensuramus ipsum quandoq; per quantitatem, & quandoq; partes eius, quæ sunt secūdum qualitatem. Deinde d. Et ideo vnum non diuiditur, & cę. i. & in vnoquoq; est vnum quod non diuiditur: quia primum in quolibet genere debet esse indiuisibile. & si non, non esset primū. D. d. & nō omne vnum est indiuisibile eodem modo, &c. i. & non omnes vnitates, quæ accipiuntur ad mensurandum, sunt indiuisibiles eodem modo: sed quædam sunt indiuisibiles simpliciter, & vnum in numero: & quędā per institutionem, vt pes & palma: & quædā quia sunt res indiuisibiles in genere secundum pondus, vt grana ordei. Deinde dicit. quoniam omne continuum est diuisibile. i. & diximus q quædam mensuræ non diuidūtur in sensum, quia naturales mensuræ sunt de natura continui: & omne continuum est diuisibile. Deinde dicit.

Mensura est vnigenea. Idem .4. Physico. 119.

dicit. Et mẽsura semper est vnigenea, &c. & hoc, quod dixit, est manifestum, s. q vnum, quod mẽsurat in quolibet genere, est de natura illius generis. qa numeri nõ mensurantur per magnitudinem, neque magnitudines per vnitatem. Deinde dicit. oportet enim accipi hoc modo. i. vnum mensurat numerum secũdum q est cõpositus ex vnitatibus: non secundum q est numerus. numerus enim non mensuratur secundum q est numerus nisi per numerum. Deinde dicit. Et si oportet vt sit, &c. i. &, si numerus mensuratur per numerum, tamen non est necesse vt ille numerus mensurans mensuretur á numero, sed oportet vt mẽsuratio perueniat ad numerum, qui mensuratur per vnum, quoniam numerus est multitudo vnitatum. Et d. q mensura numerorum est vna, non vnitas, ad notificandum q mensura cuiuslibet rei est sui generis, adeo q mensura numerorum non est vnitas, sed vnum est mẽsura numerorum. Et intendit, vt reputo, q cùm sit ita in vno & vnitate, licet vnum denominetur ab vnitate, quanto magis in eis, quæ sunt diuersa in specie, vt vnum & numerus.

At scientiam quoq; & sensum mensuram rerum dicimus esse, propterea quia per ea aliquid cognoscimus. atqui mensurantur magis quàm mensurent. sed accidit nobis, ac si alio nos mensurante, cognosceremus quanti nam sumus, eoq; toties nobis cubitalis mensura admota est. Protagoras autem hominẽ ait mensuram esse cunctorum, perinde ac si scientem, aut sentientem diceret. istos autem, quia habent, ille quidem scientiam, hic vero sensum, quæ dicimus obiectorum mensuras esse. nihil itaq; dicentes egregium, aliquid dicere videntur. Quòd itaq; vni esse (maxime secundum nomen, quod determinant) mensura quædam est, maxime proprie quantitatis, deinde qualitatis, manifestum est. tale autem erit, si hoc quidem secundum quantitatẽ, hoc vero secundum qualitatem indiuisibile sit. Quare vnum, aut simpliciter, aut prout est vnum, indiuisibile est.

Protagoras hominem ait mensuram esse cunctorum.

Et dicimus etiam q scientia est mensura rerum, & sensus propter eandem causam. scimus enim per ista aliquid. & si non magis dignum est vt mensurentur, q̃ vt mensurent. sed accidit nobis, quasi si aliquis mensuraret nos, sciremus cuius mensuræ sumus per mensuram cubiti positam super nos. Et Protagoras dicebat q homo est mensura omnium rerum, scilicet per sciens & sentiens, quia alter istorum habet sensum, & alter scientiam. ideo dicimus q sunt mensuræ rerum positarum. & quia nihil dicebant distinctum, nedum vt aliquid dixissent. Manifestum est igitur quòd essentia vnius magis est, et nomen, quod ponũt perfectis, est principaliter quantitatis, deinde qualitatis. & erit tale, alterum vero si fuerit indiuisibile secundum quantitatem, & alterum si fuerit s̃m qualitatem. Et ideo vnum est indiuisibile, aut modo simplici, aut quia est vnũ.

Et dicitur q intellectus & sensus sunt mensuræ. intellectus vero rerum intelligibilium et sensus sensibilium, quia per ista cognoscuntur entia, & illud, per quod cognoscuntur, est mensura. & hæc est causa cõmunis sensui & intellectui & vni. & si nõ dignius est vt entia mẽsurent scientiam & sensum, quàm vt mẽsurentur entia. non enim est mensura, nisi si entia sequerẽtur illud, qđ est in anima, vt d. Protagoras. cùm autem illud, quod est in anima, sequatur entia, necesse est vt entia mensurent animam. & nos apprehendimus quãtitatem eius, q existit in anima ex hoc. sicut si aliquis mẽsuraret nos per cubitum, tunc comprehẽderemus quot cubiti sunt in nos. Et hoc intẽdebat, cùm d. sed accidit nobis, &c. Deinde dicit. Et Protagoras dicebat, &c. i. quia opinabatur quòd verum est illud, quod omnes opinabãtur, adeo q si duo homines opinantur duo opposita in aliquo, q vtrunq; erit verum. opinabatur enim q verũ sequitur opinionem. Deinde dicit. s. per sciens, & sentiens. i. et diximus q homo est mensura, quia est sciens & sentiens. i. & dicimus hoc de sciente & sentiẽte, quia ista pars animæ habet sensum, & ista alia habet scientiam. Deinde dicit. & quia nihil dicebant, &c. i. & innuit illos, qui locuti sunt de definitione vnius, absq; eo q distinxerunt s̃m quot modos dicitur vnum. sic enim existimant dicere aliquid de definitione eius, & ipsi nihil dicunt. Et iden dicit post. Manifestum est igitur q essentia vnius, & cæ. i. &, cùm consyderatum fuerit de vno, secũdum q distinximus, manifestum erit q essentia vnius, & intentio illius, quod est significatum à nomine perfecto in hoc genere, inuenitur modo priori, & simpliciter in vno, quod est in quãtitate, deĩde in vno, quod est in qualitate, & q vnum non habet vnum in omnibus rebus, neq; principium, sicut existimauerũt. Et hoc inuenitur in alia translatione sic. Illi autem, qui dicunt q sunt mensuræ positæ, opinantur aliquid dicere distinctum, vt sit magis per nomen vnius, per quod distinguunt, mensura primo vere quantitatis, et similiter qualitatis, idest, & illi, qui definiunt vnitates, quia sunt mensuræ rerum mensurandarum, existimant aliquod rectum dicere cùm distinguunt illa, quæ significat hoc nomen. & cùm distinguunt, vident quòd per hoc nomen mensura & vnum metri significat quantitatem existentem in vera quantitate, s. discreta, deinde in qualitate, et sic apparebit q illud, quod dixerunt, est falsum. Deinde dicit. & erit tale, &c. i. & vnum in prima mensura, quod autem existit in quãtitate, est illud, quod non diuiditur secundum quantitatem. & quod existit in qualitate, est illud, quod non diuiditur in qualitate, & præcipue substantiali. Deinde dicit. Et ideo, vnum est indiuisibile, &c. i. aut secundum q est vnum indiuisibile in substantia, aut secundum q est vnum indiuisibile in quantitate. Et in alia translatione. & ideo vnum est indiuisibile, secundum q est simpliciter, & secundum q est vnum. Et intendebat declarare q dimittere distinctionem huius nominis vnum, fuit causa in opinione opinantium q vnum, quod est in quantitate discreta, est substantia, et quòd est principiũ entiũ, et q numeri pp hoc sunt substãtiæ. Et hoc etiã fuit causa in opinione Auicen. q vnum, quod est principium numerorũ, est genus decẽ entiũ, ita q significant accidẽs eõ eis: qa ignorauit differẽtiã inter hoc nomẽ vnũ, qđ significat pricipiũ numerorũ, qđ. s. est in q̃titate, & hoc nomen vnum, quod est synonymũ huic nomini ens.

Auicen. ignorauit q vnũ, qđ est principiũ numerorũ, & aliud ab vno qđ est synonymũ enti. Idẽ .4. Met. c. 1. & hic infra cõ. 8.

Caput Quartum. Dubitationis solutio, an unum sit rei substantia, ipsiusq; ad ipsum ens comparatio.

Dubitatio. Vide Auer. in Epi. Tractatu. 3.

SEcundum substantiam autem & naturam quonam modo se habeat quærendum

cum est, quemadmodum in dubitationibus tractauimus, quidnam vnum sit, et quomodo de eo opinari oporteat. vtrum vt ipsum vnũ substãtia sit, quemadmodum Pythagorici dixerunt prius, & Plato posterius: an magis aliqua subijcitur natura. & quo modo oporteat notius dici. & an magis, sicuti Naturales. illorum enim quidã amicitiam ipsum vnum ait esse, quidam aerem, quidam infinitum. Si autem nihil vniuersalium possibile est substantiam esse, quemadmodum in sermonibus de substantia, & de ente dictum est, nec hoc ipsum, vt vnum quid pręter multa, substantiam esse possibile est (commune nanq;) sed vt pręrdicatio solum, patet, quòd nec ipsum vnum. ens enim, & vnum vniuersaliter maxime de omnibus prædicãtur. Quare neq; genera naturæ quædam, & substantiæ à cæteris separabiles sunt: nec ipsum vnum genus contingit esse, propter easdem causas, propter quas nec ens. adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere.

Solutio.

Secundum autem substantiam et naturam perscrutemur quomodo est, quemadmodũ perscrutatũ sumus de quæstionibus difficillibus. & difficultas est quid sit vnum, & vtrum oportet existimare ipsum esse vnũ, sicut substantia alicuius, sicut dixerunt Pythagorici, & Plato post: aut est alia natura posita. & oportet cum hoc dicere sermonem magis clarum, vt dixerunt Naturales. quidam enim dixerũt ꝙ vnum est amicitia, & quidam finitũ, & quidam infinitũ. Sed, si sit impossibile vt aliquod vniuersalium sit substantia, sicut dictum est in sermonibus de substantia, & qui dicti sunt de ente, ergo hoc non est substãtia etiam. impossibile enim est vt aliquid sit præter multitudinem, quia est commune, sed quia est dictum tantum. manifestum est igitur ꝙ non est substantia, sicut non est vnum etiam. vnum enim & ens sunt prædicamenta vniuersalia magis, & dicuntur de omnibus. Ergo neque genera naturaliter, neq; substantiæ abstractæ ab alijs. & impossibile est etiam vt vnũ sit genus propter illas causas, neq; ens, neq; substantię sunt genera. & etiã necesse est vt oĩa sint similiter.

6 Ecce cũ sit declaratum ꝙ in vnoquoq; genere est vnũ, quod est primum in illo genere, perscrutemur de natura vnius in substantia, quid sit, sicut perscrutati sumus de quæstionibus difficilibus. Deinde d. & difficultas est quid sit vnum, &c. i. & difficultas est in hac quęstione scire vtrum vnum existit per se aliud à substãtijs sensibilibus, vt Pythagorici dicebant de numero, & Plato de formis: aut significant aliquam substantiam sensibilem, vt dicunt Naturales esse ipsum ignem, aut aerẽ, aut aliquid medium. Deinde d. & oportet cum hoc dicere, &c. i. et oportet ponere nostram perscrutationem sm̃ sermonem manifestiorem in sermonibus Antiquorum de principijs: quoniã sunt entia singularia non vniuersalia, vt fecerunt Naturales. Quidam enim dixerũt ꝙ principium substantiæ est amicitia: & quidam dixerunt corpus finitum, verbi gratia aerem aut aquam: & quidam dixerunt corpus infinitum. D.d. Sed, si sit impossibile, &c. i. &, cùm declaratũ est in tractatu de substantia, & de generibus entis, quòd impossibile est vt aliquod vniuersalium sit substantia, manifestum est ꝙ vnum vniuersale non est substantia. D.d. impossibile enim est vt aliquid sit præter multitudinẽ, &c. i. quia impossibile est vt aliquid commune pluribus sit substãtia, nisi sm̃ ꝙ est in anima tãtum. D.d. manifestum est igitur ꝙ non est substantia, sicut non est vnum. i. &, cũ vniuersalia non sint substantiæ, manifestum est ꝙ ens commune non est substantia existens extra animam, quemadmodum vnum commune oon est substantia. D.d. vnum enim & ens, &c. i. quoniam vnum & ens prædicamenta sunt vniuersalia, q̃ non habent esse nisi in anima. Et dixit magis: quia hoc nomen ens dicitur de pluribus eis, [a] de quibus dicitur hoc nomen vnum, vt cùm dicitur de significato rei. D.d. Ergo neq; genera, &c. i. & cùm vniuersalia non sunt substantiæ: ergo neq; genera sunt etiam substantiæ. D.d. & impossibile est vt vnũ sit genus propter illas causas. i. propter illas causas, per quas fuit ĩpossibile vt vniuersalia essent substantiæ. D.d. neq; substantię sunt genera, &c. i. quia genera sunt vniuersalia. Deinde dicit. & etiam necesse est vt omoia sint similiter. i. omnia vniuersalia, siue fuerit vniuersalia substantiarum, aut vniuersalia accidentiũ.

Vnũ, & ens sīt vl'ia, quæ nõ habẽt esse, nisi in aĩa. Idẽ. 7. Met. 57. et quę ibi

a Hoc nomẽ ens dr̃ de pluribus eis, de qbus dicitur hoc nomen vnũ. Opposi tum. 4. Met. te. cõ. 3. infra hic 1 tex. sequenti.

Vide contra dictio. Zim.

Dicuntur autem æqualiter ens & vnum. Quare, cùm in qualitatibus sit aliquid ipsum vnum & aliqua natura, similiter autem & in quantitatibus, manifestum est quòd omnino quærendum est quidnam vnũ sit, sicuti quid ens: tanquam non sufficiens sit ꝙ hoc ipsum eius natura sit. at vero in coloribus est vnus color, vtputa album: deinde alij ex hoc ex nigro fieri videntur. nigrum autem priuatio albi est, sicuti tenebræ lucis. hæ autem lucis priuatio sunt. Quare, si entia colores essent, aliquis profecto numerus entia essent. sed quorum? patet ꝙ colorum. & ipsum vnum esset vtiq; aliquid vnum, vtputa album. Similiter, si entia modulationes essent, numerus essent profecto. attamen primorũ sensibiliũ tonorũ, sed nõ numerus esset substãtia ipsorũ. et ipsum vnũ vtiq; esset aliqd, cuius substãtia nõ ipsum vnũ, sed primus sensibilis tonus. Similiter aũt & in sonis elementorum essent entia profecto numerus, & ipsum vnum elementum vocale. Et si figuræ linearum rectarum, figurarũ profecto numerus essent, et ipsum vnũ triãgulũ. eadẽ vero ratio & in cęteris generibus est. Quare, si cũ in passionibus, qualitatibus, quãtitatibus, ac in motu numeri sint, et vnũ quod dam in omnibus, & ipse numerus aliquorum sit, & ipsum vnum aliquid vnum, non autem hoc ipsum substãtia eius sit, necesse est vt etiã in substantijs sic se habeat. similiter nanq; in oibus se habet. Quòd igiť in oĩ genere ipsum vnũ aliqua natura est, & ꝙ nullius hoc ipsum

vnum

vnum natura est, patet. quemadmodũ.n. in coloribus ipsum vnũ vnus color q̃rendus est, ita & in substantia vna substantia ipsum vnum.

Et ens dicitũ modis ęqualibus modis vnius. Cùm igitur vnum est ĩ qualitatibus, & est alia natura, & hoc est in quãtitatibus etiam, manifestum est ꝙ oportet vniuersaliter quęrere qđ sit vnum, sicut ens: cùm ĩ cognitione quod est hoc nõ est sufficiẽtia. sed in coloribus est vnus color, vt albus: alij autem videtur generari ex hoc & ex nigro. & nigrum est priuatio albi, sicut obscuritas priuatio lucis. hæc igitur priuatio lucis. Ergo, si entia essent colores, tunc entia haberent numerum, sed aliquorum. manifestum est igitur ꝙ essent colores, & vnum etiam, ſm ꝙ est vnum, si fuerit vnum, vt albũ. Et similiter, si entia essent neumata, tunc diesis esset numerus. sed non componeretur ea: substantia & vnum, ergo quodlibet est aliquid habens substantiam, non vnum, sed diesis. Et similiter in neumatibus etiam, si entia essent litteræ, numerus eorum esset vna littera vocalis. Et, si essent figuræ rectarum linearum, tunc numerus figurarum esset figurę, & vnum triãgulus. & idem sermo est de alijs generibus etiã. Ergo, si in passionibus, & in qualitatibus, & quantitatibus, & in motu est numerus, & in omnibus vnũ aliquod, & numerus est alicuius vnius etiam, & non est hoc in substantia, necesse est vt similiter sit in substantia etiam. est enim consimile in omnibus. Manifestum est igitur ꝙ vnum in quolibet genere est natura, & non est hoc vnum natura alicuius eorum. sed sicut in coloribus quærere vnum colorem est vnum, similiter in substantia etiã quærere vnam substantiã est vnũ.

7 Et cùm dicitur vnũ modis ęqualibus eis, quibus dicitur hoc nomen ens, sed differunt ſm modũ: & in qualitate est vnum indiuisibile per naturam, & similiter in q̃titate: manifestum est quoniam iam oportet quęrere quid sit vnum in ente. & hoc declarãdo quid sit vnum primum in substantia, quod est indiuisibile in ea. D.d. cùm in cognitione, &c. i. cùm non sufficit scire ꝙ in substantia est aliquid tale, sed & scire quid est illud, quod est vnum in substantia. D.d. sed in coloribus est, &c. i. apparet enim ꝙ in substãtia est dispositio sicut dispositio in coloribus. quemadmodũ igitur in coloribus est vnum indiuisibile ſm qualitatem, & est illud, ex quo componuntur alij colores, s. album, ita in substantijs dicitur esse aliquod tale. Et nõ debet aliquis dicere ꝙ colores componuntur ex duobus, s. albo & nigro, qm̃ nigrum est priuatio albi, sicut obscuritas est priuatio lucis. ergo in coloribus non est principium, et mẽsura nisi vnum. D. declarauit hoc & d. Ergo, si entia essent colores, &c. i. v. g. ꝙ, si omnia entia essent colores haberẽt aliquem numerum, qui esset numerus colorum, et non numerus aliorum, et haberent vnum numerans, s. vnũ colorem, v. g. album. Et cùm d. sed aliquorum, intẽdit, sed est album numerus colorum, nõ numerus simpliciter, sed neq; numerus alterius naturæ. D. induxit aliud exemplum, et d. Et similiter, si entia essent neumata, &c. i. & tunc numerus esset numerus neumatũ tm̃, & diesis esset vnum numerans in eis. D.d. sed non componuntur, &c. i. sed tunc entia nõ fierent ab vno, quod est substantia, neq; ab vno, quod est principium quantitatis, sed ab vno, qđ est diesis. D.d. ergo qđlibet, &c. i. ergo entia fierent ab aliquo, quod habet naturam, & substantiam, non naturam vnius, ſm ꝙ est vnum, sed vnum, quod est diesis. D. induxit etiã aliud exemplũ, & d. Et similiter in neumatibus, &c. i. & si entia essent dictiones, tunc vnum numerans esset litera vocalis: & illa litera esset principiũ entium. Et similiter, si entia essent figuræ, tunc vnum numerans esset triangulus, & similiter cõtingit in alijs generibus entium. D.d. ergo in passionibus, &c. & cùm sit verificatum ꝙ in passionum prædicamentis, & qualitatum, & quãtitatum, & motus sunt numeri, & in omnibus est vnum, quod est principium illius numeri, & est illud, quod non diuiditur in illa natura, et hoc nõ apparet sensui in substãtia, neq; vna istarum vnitatum est apta vt sit principiũ numerorum substantiæ, necesse est ſm hoc vt similiter sit in substantijs, s. vt in eis sit vnum, quod est principiũ numeri eorum, et pricipiũ sui esse. omne enim, qđ est principium esse, est principium numeri: & quod est principium numeri, est principium essendi. idem enim cõtingit ex hoc in omnibus generibus. Et hoc intendebat cùm d. est enim consimile in omnibus. D.d. Manifestũ est igitur ꝙ vnum in quolibet genere, &c. i. et cùm hoc sit ita, sicut apparet ſm inductionem, manifestũ est ꝙ vnum in quolibet genere est alia natura simpliciter naturæ illius generis: & vnum non est natura alicuius eorum, s. vnum vniuersale. D. dicit. sed sicut in coloribus, &c. i. quod est principium esse substantiarum est principium numeri eorum, quæ existũt in substantia. Et intẽdit ꝙ, cùm huic fuerit iunctum quod declaratũ est in Physicis, s. hoc esse primum motorem æternum, & absolutũ ab omni materia, & declarauit post ꝙ hoc non solummodo est principium tanquam motor, sed tãquam forma & finis, declarabitur ꝙ illud est vnum, de quo declaratum fuit hoc, ꝙ est principium substantiæ: sicut est declaratum ꝙ est actus vltimus, cui nõ admiscetur potentia omnino.

Documentũ Nõ debet aliqs dicere ꝙ colores componuntur ex duobus, s. albo & nigro. Vide oppositum. 1. Ph. c. 46. & .5. Ph. 6. 19. & 52. cõ. Vide cõ trad. Zim.

8. Ph. 78. & 79. Primus motor est principiũ tanq̃ motor. & tanq̃ forma et finis Idẽ. 12. Met. cõ. c. & 6. et 36. 38. 41. 46 & 1. et. 2. ca. de substantia orbis.

Quòd autem idem quodam modo significat vnum et ens patet etiam ex eo, quòd ęqualiter sequitur prædicamenta, & in nullo est, nec in ipso quid est, nec in ipso quale, sed similiter se habet sicuti ens. Et ex eo, quòd in prædicatione vnus homo non addit aliquid aliud q̃ homo, sicut nec ipsum esse, præter quid est, aut quale, aut q̃tũ, et vni esse est vnicuique esse.

Quoniã aũt intẽtio vnius est eadẽ quoquo mõ cũ intẽtione entis manifestũ est, qm̃ modi cõsecutionis istorũ ad p̃dicamenta sunt æquales, & quia essentia eorũ nõ est vna, neq; alterum solum, sicut est vnum in predicamento, qđ dicitur qd, & in qualitate nõ est vnum, sed sile sicut ens. Et quia nõ additur p̃dicamento aliud, & vnus hõ hoĩum, sicut neq; p essentiã, p̃ter quale, aut vbi, aut quantum, & illud, qđ est essentia vnius etiã, est essentia cuiuslibet.

Quoniam aũt hoc nomen vnũ, & ens sunt synonyma, manifestum est ex hoc, ꝙ ęqualiter diuiduntur prędicamenta ſm ea. qm̃, sicut dicimus ꝙ ens diuiditur in substantiã, & q̃tum, et quale, et alia, ita dicimus ꝙ vnũ aliud est substantia, & vnũ quale, & sic de alijs. & hoc 8

intendebat,

Digressio cõ contra Auic. de vno, reg re in.4. Me. com.5. Impugnatio

intẽdebat, cũ d. qm̃ modi consecutionis, &c. Et Auic. d. q̃ ens & vnũ significant intentionẽ additã essentiæ rei. Non. n. opinatur q̃ res est ens per se, sed per dispositionẽ additã ei: vt dicimus aliqd esse albũ. vnum igitur & ens apud ipsum significãt accidẽs in re. Et iam diximus impossibilia contingentia huic positioni in aliis locis, et post continget ei hoc, s. q̃ illa dispositio, aut illud accidens per vnũ est vnũ & ens. Ens aũt est etiã vnũ, & ens per aliquod addnũ, aut per se. si per additũ, procedetur in infinitũ. si per se, ergo cõcessum est aliquid esse vnũ & ens per se. Sed deceperũt eũ duo, s. quia opinabatur q̃ vnũ, qđ est principiũ q̃titatis, est vnũ, qđ est synonymũ enti. & quia hoc vnũ numeratur in accidẽtibus, existimauit q̃ vnũ, quod significat oĩa p̃dicamẽta, est accidens. Et etiam fuit deceptus, quia ignorauit differentiam inter hoc nomen ens, qđ significat genus, & quod significat verũ. Quod. n. significat verum, est actus, & quod significat genus, significat vnũ quodq; decem prędicamentorũ multipliciter. D. d. & quia essentia eorũ, &c. i. & quia essentię, & quiditates p̃dicamentorum sunt diuersę, & nõ est in eis aliquod cõe, ita q̃ vnũ & ens sint eanũ genus. qm̃ si ita esset, tũc hoc nomen vnum nõ significaret illud, quod signĩat in p̃dicamento substãtię, aut qualitatis, aut q̃titatis prima significatione, & sine medio, sed significaret quemadmodũ hoc nomen genus significat spẽs mediante aliquo cõi. D. d. neq; alterũ solum. i. neq; substantia vnius ex eis, q̃ sunt in quolibet p̃dicamento, est substãtia. D. d. sicut est vnũ in prædicamẽto, quod dicitur quid, &c. i. sicut nõ inuenitur aliqđ, qđ sit vnũ cõe p̃dicamento substãtię & qualitatis, & aliorũ prędicamẽtorũ: sed dr̃ de eis principaliter & secundario, sicut dicit hoc nomen ens.

Causa prima erroris Auicen.

Causa secũ.

Ens & vnũ signãt decẽ prędicamẽta sine medio. Vide cõsimi le.12. Meta. 19. & 20. c.

Et, cũ induxit has duas rationes super hoc, q̃ hæc oĩa vnũ et ens significãt vnam essentiam, sed differunt sm̃ modum, induxit tertiam rationem, et dixit. Et quia nõ additur, & cætera. idest, & signum eius est quòd, cùm aliquis dixerit de aliquo homine demõstrato esse vnũ hominem, & esse hominem, nihil aliud induxit diuersum ab eo, nisi liget hoc nomen vnum per aliquod prędicamentum, verbi gratia vt dicat, quòd est vnus in vbi, aut vnus substantia, aut vnus in q̃to. & hoc intendebat, cũ d. & illud, qđ est essentia vnius essentiæ cuiuslibet. Et nõ intendit q̃ ista nõa vnum & ens sunt idẽ oĩbus modis, sed intendit q̃ significant idem sm̃ subiectũ & diuersa sm̃ modũ. & ideo deceptus fuit Auic. cũ d. si hæc nõa vnũ & ens essent synonyma esset hoc nõ res, nõ esset verũ dicere rem esse vnã. v. g. et, si vnus homo significaret hoĩem, tunc dicere istum hoĩem demõstratum esse vnum non esset enunciabile compositum ex prædicato & subiecto: sed dicere hominẽ esse vnũ, esset sicut dicere hominem esse hominem.

Documentũ

Hinc sumitur falsitatem eiusdẽ de se ipso esse nugatoriã. Vide idem. 4. Metaphy. cõ. 3.

Summa Secunda. De Vno respectu multitudinis consyderato: ubi de Contrarietatibus quamplura.

Caput Primum. De Vno, & Multitudine, ac iis, quæ ad ipsa consequantur.

Vide Auer. in Epi. Tract. 3.

Pponuntur autem vnũ & multa multis modis. quorum vno vnum & multitudo, vt indiuisibile & diuisibile. quod enim aut diuisum, aut diuisibile est, multitudo quędam dicitur. quod vero indiuisibile, aut non diuisum, vnum. Cùm autem oppositiones quatuor sint modis, & horum alius secundum priuationem dicatur, contraria erũt profecto, & neq; vt cõtradictio, nec vt ea, quę ad aliquid dicuntur. Dicitur autem ex contrario ipsum vnum, & significatur ex diuisibili indiuisibile, eò q̃ magis multitudo, & indiuisibile sensibile est. Quare multitudo rõne prior q̃ indiuisibile propter sensum est.

Et etiam vnum & multũ opponuntur sibi sm̃ situm multis modis. & vnus eorum est vnũ & multũ, vt diuisum & nõ diuisum. vnũ enim eorum sm̃ q̃ diuiditur, dicitur multum. illud enim, quod non diuiditur, dicitur vnum sm̃ q̃ non diuiditur. Ergo opposita sm̃ situm sunt quatuor modis. & vnus eorũ dicitur sm̃ priuationem. sunt igitur contraria, & non dicuntur de contrario esse, sicut contradictoria, neq; sicut relatiua. Et scitur vnum indiuisibile per vnum diuisibile. multum enim est magis sensibile, & quod diuiditur est magis sensibile quàm illud, quod non diuiditur. Ergo sermo de multo est ante sermonem de indiuisibili propter sensum.

Intendit per opposita secundum situm quatuor opposita, & vnum opponitur pluri magis q̃ secundum vnum modum modorum oppositorum quatuor. Deinde dicit. & vnus eorum est vnum & multum, vt diuisum & non diuisum. vnum enim est indiuisibile, multum autem diuisibile est. & hoc intendebat, cùm dixit. vnum enim eorum, & cætera. idest, multum enim dicitur illud, quod diuiditur. vnum autem, secundum quòd est vnum, est illud, quod non diuiditur. Ergo opposita secundum situm, & cætera. idest, &, cùm dictum est in aliis locis quòd opposita sunt quatuor modis affirmatiua & negatiua, & cætera, manifestum est quòd vnum opponitur pluri secundum hunc modum, scilicet habitum & priuationem. indiuisibilitas enim est priuatio diuisibilitatis. Deinde dicit. sunt igitur contraria, & cętera. idest, multum igitur & vnum sunt contraria ea contrarietate, secundum quam sunt contraria priuatio & habitus. Et vocauit priuationem & habitum contraria, quia contraria vera reducuntur ad hoc genus. Deinde d. & non dicitur de contrario, &c. idest, & vnum & multum non dicuntur opponi, secundum quòd opponuntur sibi contradictoria, scilicet affirmatiua & negatiua, neq; secundum quòd opponuntur sibi relatiua. Deinde dicit. Et scitur vnum indiuisibile, & cęte. et vnum opponitur pluri, secundum quòd priuatio opponitur habitui. quia indiuisibilitas est priuatio diuisibilitatis, & diuisibilitas est quasi habitus. Deinde dedit causam in hoc, quòd diuisibilitas est manifestior indiuisibilitate, & dixit. multum enim est magis sensibile, & cætera. idest, & causa in hoc est, quia diuisibile est multum, & manifestius singulari, & etiam diuisibile est maius indiuisibile, & maius est manifestius minori: ergo concedere multum est ante concedere indiuisibile. & dixit hoc, ne aliquis dicat quòd multum est priuatio vnitatis. 9

Vnũ & multa sunt opposita sm̃ priuationem & habitum.

Item vnius quidem est (quemadmodum et in diuisione contrariorũ descripsimus) idẽ, simile, et ęquale: multitudinis vero diuersum, dissimilę, & inæquale est. Cùm autem idẽ multipliciter dicatur, vno qdẽ mõ sm̃ numerũ, qđ qñq; dicimus ipsũ. Hoc vero si & rõne & nu-

mero vnum sit. vtputa tu tibi ipsi & forma, & materia vnum. Item si primæ substantiæ ratio vna sit. vt æquales lineę rectę eędem, & æqualia, et ęqualium angulorum quadrata, tametsi plura sint, æqualitas tamen in eis est vnitas.

Et, sicut descripsimus in diuisione cōtrariorum, vnum habet idem, & simile, & æquale: & multū habet diuersum, & dissimile, & inæquale. Cùm igitur dicitur idem multis modis, quorum vnus est numerus, quem forte dicimus idem. & etiam si fuerit vnum per definitionem & numerum, aut illud, quod dicitur idem fm formam & numerum etiam. Et etiā, si definitio, quæ est substantiæ, fuerit vna, ut dicitur ꝙ lineæ æquales sunt lineæ rectæ idē. & similiter figuræ quadrangulę ęquales, quoniam anguli earum sunt ęquales. qm̄ & si sint plures, sed tamen æqualitas in istis est vna.

Et iam numerauimus, cùm diximus propria oppositorum, & diximus ꝙ idem et simile, i. in quo non est diuersitas fm qualitatem, & æquale, in quo non est additio neq; diminutio sunt ꝓpria vni, et ꝙ opposita istis, s. diuersum, & dissimile & inæquale sunt propria pluri. vnum igitur opponitur pluri secundum istos modos. D. d. Cùm igitur dicitur idem multis modis, i. &, quia iam prædiximus ꝙ idem dicitur multis modis, necesse est vt vnū opponatur pluri omnibus istis modis. Quorum vnus est, vt existimant quidam, s. ꝙ entia non distinguuntur adinuicem, nisi propter hoc, ꝙ sunt numerus. et secundum hoc demonstratum est vnum, quia distinguitur per vnitatem numeralem, quæ est ipsum. & similiter multum demonstratum nō est multū nisi per multitudinem numeralem, ita ꝙ hæc dictio duo demōstrata non sunt duo nisi propter dualitatem numeralē. & ratiocinabantur ad hoc ex hoc, ꝙ alij dixerunt, s. ꝙ numerus est prior naturaliter numeratis, & vnitas numeralis vno. Cōtinuum autem videtur esse vnum per vltima terminātia, qm̄ corpus terminatr̄ à supficiebus, & superficies à lineis, & linea à punctis. D. d. & etiā, si fuerit vnum fm definitionem, &c. i. & dicitur vnum illud, quod est vnum secundum formam & materiam, vt Callias demonstratus, quoniam forma eius est vna, s. indiuisibilis: & similiter materia eius. D. d. Et etiam si definitio, quæ est substantiæ, &c. i. & etiam illa, quæ conueniunt in definitione substantiali, dicūtur vnum. vt dicitur ꝙ lineæ rectæ sunt æquales econtrario de lineis non rectis, aut de rectis cum non rectis. linea enim arcualis non potest æquari lineæ rectæ, neq; non recta non rectę. D. d. & similiter qui definit figuras rectorū angulorum, quia sunt illæ, quæ habēt quatuor angulos æquales. D. d. quoniam etsi sint plures, &c. i. quoniā figurę habētes quatuor angulos rectos, & si habēt plures species, tamen conueniunt in hoc, quòd anguli earū sunt æquales. & similiter lineæ rectæ, & si habent plures species, tñ conueniūt in hoc, ꝙ recipiūt æqualitatē.

Linea arcualis nō potest ęquari lineæ rectæ, neque non recta nō rectæ. Vide Oppositū in prædicamentis vbi dr̄ quadraturā circuli scibilē non dum tñ scitā. Vide contra dictio. Zim.

Similia vero, si cùm non sint eadem simpliciter, nec secundum substantiam subiectam indifferentia, secundum formam eadem sint. quemadmodum maius quadratum minori simile est, & lineæ inæquales. hę enim similes quidem, verum non eædem simpliciter sunt. Quædam vero, si cùm eandem formam habeant, in quibus magis & minus fit, neq; magis neq; minus sit. Quædam autem, si eadem & vna specie passio sit. vt valde album & minus, similia esse aiunt, quia vna species eorum est. Quædam vero si plura habet eadē quàm diuersa, aut simpliciter, aut quæ in promptu sunt. vt stannum argento quàm auro: aurum vero igni, ꝓut flauus & rufus est. Quare manifestum est ꝙ diuersum, & dissimile multipliciter dicuntur. Aliudq; & idem opposite. Vnde omne ad oē, aut idem, aut aliud est. hoc vero, nisi sit & materia & ratio vna (quare tu & propinquus diuersum) tertium autem, sicuti illa, quæ in mathematicis sunt. Diuersum igitur aut idē ideo omne ad omne dicitur, quod quæquę vnum & ens dicuntur. non est enim contradictio ipsius eiusdem. Quare non dicitur de non entibus (at non idem dicitur) sed de omnibus entibus. aut enim vnum, aut nō vnum natura aptum ens, & vnū esse. Diuersum igitur & idem ita opponuntur.

Et dicuntur consimilia, cùm non fuerint idem simpliciter, & non fuerint diuersa per lineam compositam secūdum formam, & fuerint idem. verbi gratia ꝙ quadrāgulus maior, est cōsimilis quadrangulo minori, & lineæ, q̄ sunt inæquales, etiam sunt cōsimiles. Quædā autem sunt eadem non simpliciter, sed habēt formam, quæ est eadem, & est in eis magis & minus, cū non fuerit magis & minus. Et quędam, quādo passio fuerit eadem in forma. vt album valde, & minus dicuntur consimilia, quia forma eorum semper est vna. Et quædā, quando in eis fuerint idē magis, q̄ diuersa, aut simpliciter, aut facilis esse. vt stannū argento & auro, quia est ruffum & igneum. Ergo manifestum est ꝙ diuersum etiam et dissimile dicunī multis modis. Et aliud autē & idē dicunī fm opinionē in situ. Et ideo omne dicitur aut idē aut aliud. & q̄dam, cū materia & definitio nō fuerit vnū (& ideo oppositū etiā est diuersum) et tertiū ē sicut illud, qđ est ī mathematicis. Diuersum. n. aut idē ꝓp hoc vtrūq; ī respectu vniuscuiusq; alioꝝ, et est omne, qđ dicitur vnū & ens. nō. n. cōtradictorie est idē. Et ideo nō dr̄ in eis, q̄ nō sunt (nō idē aūt dr̄) in oībus vero entibus dicitur. qm̄ vnum aut est vnum naturaliter, aut multum. vnum enim dicitur de ente naturaliter, & de ente per accidens, i. vnū artificiatū, sicut scānum, aut erit vnū naturaliter, aut nō erit, & ens vnum. Et diuersum & idem fm hoc opponuntur sibi in situ.

Cùm declarauit ꝙ vnū, et multū opponūtur fm oppositionē eiusdē, & diuersi, et sīlis & dissimilis, et declarauit fm quot modos opponuntur simile & dissimile, idem & diuersum, vult etiam declarare secūdum quot modos opponuntur, & d. Et dicuntur consimilia, &c,

.i.&

.i. & dicitur consimilia, cùm non fuerint idem secūdū formā, neq; etiam fuerint diuersa sm formas per diuersitatem linearum, ex quibus componuntur. vt diuersitas trianguli à quadrato. Deinde dedit exēplum, & d. verbi gratia quòd quadrangulus maior, & minor, qui sunt consimiles in forma. Et in alia translatione. verbi gratia, quoniam quadrangulus magnus est similis quadrangulo paruo. i. quoniam figurę proportionales non sunt eędem. v.g. quoniam duo quadranguli ęquales dicuntur esse idem, & non dicuntur esse consimiles. & similiter non dicitur q quadrangulus, & figura oblonga rectorum angulorum & æqualium laterum sunt cōsimiles. D.d. & lineæ, quę sunt inęquales. i. & linęę rectæ non æquales in istis figuris cōsimilibus sunt etiam consimiles, i. proportionales. D.d. Quædā aūt sunt eadem non simpliciter, &c. i. & dicuntur proportionalia illa, quę conueniunt in formam non simpliciter, sed cōueniunt in forma sm magis & minus. D.d. Et quędā, quando passio, &c. i. & dicuntur consimilia illa, quorū passiones, i. qualitates sunt eædem in forma, sed diuersantur sm magis & minus. v.g. illa, quę conueniunt in albedine, sed diuersantur sm magis & minus. Dicūtur enim consimilia alio modo à primo: qm̄ subiecta diuersantur sm magis & minus sm accidentia, & illa diuersantur sm magis & minus in hoc, q sunt decem prædicamenta. D.d. & quędā, qñ in eis, &c. i. & dicūtur cōsimilia illa, in quibus dispositiones conuenientes sunt magis q̄ diuersæ, aut simpliciter, aut quia possunt esse per artificium conueniētia in pluribus dispositionibus leuiter, & facile. vt stannum et argentum: qm̄ per artificium possunt esse conueniētia in pluribus dispositionibus, ita q existimabitur stannum esse argētum. et similiter cuprum cum auro. D.d. Ergo manifestum est q diuersum, &c. i. & cùm diuersum opponitur eidem, & idem dicitur multipliciter, manifestū est etiam q diuersum dicit multipliciter. & silr si consile dicit multipliciter, manifestū est q dissimile dicit multipliciter. D.d. Et aliud aūt, & idem, &c. i. & diuersum aūt & idē sunt opposita sm positionem, s. q, cū alterū ponitur, aufertur reliquum. D.d. & quędam cùm materia, & definitio non fuerit eadem. i. & quædā dñr diuersa, qñ diuersantur in materia & forma. & hoc est oppositū eidem, s. vno in materia & forma. D.d. & ideo oppositū etiā est diuersum. i. et ideo oppositum huic modo vnius est nō vnius. Et intendit q iste modus nō diuiditur in verum & falsum, nisi inter duo existentia. D.d. & tertiū est, sicut illud, quod est smathematicis. i. & tertius mōdus, in quo inuenitur iste modus positus, s. idē & diuersum, est illud, quod est in mathematicis. vt dicimus simile aut dissimile. D.d. Diuersum autē, & idē propter hoc, &c. i. & ideo diuersum & idem non opponuntur, nisi inter duo existētia, qñ cōparatur vnum ad alterū. D.d. & est omne, quod dicitur vnum & ens: i. vnum autem, quod est synonymum cum ente, nō opponitur ei, qd' est nō vnū: qm̄ diuersum est illud, qd' dicitur respectu vnius ad vnū: & ideo nō opponitur vni hoc, qd' dicitur hoc nomen ens, cū dicimus aut est ens, aut non est ens, sed opponitur omne, qd' est præter illud de entibus, vt dicimus, aut est vnum aut multum. Et cùm d. q vnū, qd' est synonymū cū ente, opponit multo, deinde dedit cām in hoc, & d. qm̄ vnū, aut est vnum naturaliter, aut multū, &c. i. & est necesse vt omne ens sit aut vnum naturaliter, aut multum, qm̄ omne vnū, aut est vnū naturaliter, aut multū. vnū. n. per artificiū, vt scānū est multū, quia est vnū per accidens: et vnū per accidens est multū. & ideo diuidit verū & falsum de omni dictione sm hoc significatū hu9 nōis vnū. aut est vnū aut multū: scamnū. n. est multū, nō vnum naturaliter. D.d. & ens vnum. i. naturaliter. D.d. Et diuersum, & idem, &c. i. & idem, & diuersum sm hoc opponuntur sibi perfecta oppositione, e cōtrario de eodem & diuerso, quę dicuntur in respectu alicuius ad aliud vnum.

Scamnū est multum, non vnū naturaliter. Vide supra cō. 1.

Diuersum, et differens differunt.

Differentia vero & diuersitas aliud est. diuersum nanq;, & illud, à quo diuersum, nō est necesse aliquo esse diuersum. omne etenim; quodcunq; sit ens, aut idem, aut diuersum est: differens vero ab aliquo, aliquo differens est: quare necesse est aliquid idem esse, quo differūt. hoc vero idem, aut genus, aut species est. omne nanq; differens, aut genere, aut specie differt. genere qdē, quorū nō est cōmunis materia, neq; mutua generatio, vtputa, quorum alia prædicationis figura est: specie vero, quorum idem genus. dicitur autem genus, quo ambo q̄ differunt, sm substantiā idē dicuntur. Diuersitas autē et alietas alio modo. diuersum enim, & illud, cuius est diuersum, non est necesse vt sit diuersum à re. omne eni ens aut est diuersum, aut idem: quod autem differt ab aliquo per aliquid differt: ergo est necesse vt sit aliquid idem, per quod non differt. & hoc est genus aut forma. omne enim differēs differt per genus, aut formā. sm genus autē illa, quę non habent materiam communem, neq; generantur ex inuicem, vt omnia, quorū figura prædicamenti est alia: per formam vero illa, quorum est genus idem. et dicitur genus illud, quod est idem per substantiā oīa diuersa.

Diuersa autem, & non diuersa opponuntur sibi alio modo ab eo, sm quem opponitur idem. D. incœpit dare differētiam, & d. diuersum enim, &c. i. diuersum, qd' opponitur eidem, nō est de capitulo ad aliquid, ita q sit diuersum ab aliquo, vt differens est differēs ab aliquo, & conueniēs alicui cōueniens. D.d. omne. n. ens, &c. i. omnia enim duo entia aut sunt diuersa, aut idē. D.d. illud autem, quod differt, &c. i. et quia differens differt per aliquid, necesse est vt illud, quod non differt, conueniat cum illo, per quod fuit differētia: et vt illud, in quo conuenit, sit illud, per quod differt. Si igitur aliqua conuenientia cōueniunt sm genus, aut sm formam, necesse est vt illa, quæ differunt, & differāt aut sm genus aut sm formā. D.d. sm aūt genus illa, quę nō habent, &c. i. & illa, quę differūt sm genus, sunt illa, quæ nō habēt materiam communem, neq; transmutātur adinuicem. D.d. hoc, quia illa, quæ trāsmutantur adinuicē, habent materiam communem. D.d. vt omnia, quorum figura prędicamenti est alia. i. vt omnia, quę sunt sub diuersis prædicamentis. vt linea, & album, ista enim nō cōueniunt in aliquo genere, quia vnum et ens nō sunt genera vera, & ideo nō transmutantur adinuicem. D.d. per formam vero, & cæ. i. illa enim, quæ differunt per differentias formales, sunt illa, quorum genus est vnū. Deinde descripsit ipsum genus, et d. et dicit genus, & cæ. i. adest, & dicitur genus illud, quod est prædicabile de diuersis, secundum quòd est vnumquodq; eorum. ista enim est dispositio prædicabilis substantialis. 12

Illa quę transmutātur adinuicē, habent materiam cōmunem. Idē 1. de Generatione. 41. & 55.

Cōtraria vero differētia sunt, et cōtrarietas q̄dam differentia est. Quòd aūt recte hoc supponimus ex inductione patet. Cūcta. n. differre vidētur, & nō solū diuersa esse, sed q̄dā sm

genus diuersa, q̄dã in eadē prædicationis coordinatione. quare & quę eadem specie in eodem genere sunt. determinatū autem in alijs est, quæ eadem, aut diuersa genere sunt.

Caput Secundum. Contrarietatem differentiam esse perfectam: et quomodo differant ipsa contraria.

Hinc sumi solet definitio contrariorū. Vide Auer. in Epit. Tractatu 5.

CVm autem contingit inuicem differre, quæ differūt, & plus & minus, est etiam quædam maxima differentia. & hanc dico cōtrarietatem. Quòd autem maxima differentia est, manifestum est ex inductione. Quæ.n. genere differunt, nō habent ad se mutuo viā, sed plus distant, et non conueniunt. illis vero, quæ specie differunt, generationes ex contrarijs tāquam ex vltimis sunt. distantia vero vltimorum maxima est, quę etiam contrariorū. Atqui quod maximum est in quoque genere perfectum est. etenim Maximum est, cuius non est excessus. Perfectum vero, extra quod non est possibile aliquid habere. finem nanq̧ habet perfecta differentia, quemadmodum cætera perfecta dicuntur, eò quòd habeant finem. extra finem autem nihil est. vltimum enim in re omni est, et cōtinet. quare nihil extra finē est, nec indiget aliquo, qđ perfectū est.

Maximū qd. Perfectū qd.

Quoniam autem & contrarietas est aliqua diuersitas, manifestum est ex sequentibus q̧ bene fuit hoc positum. omnia enim videntur

21 esse differentia, & non illa, quæ sunt diuersa tātum. sed quædam sunt diuersa secundum genus, & quædam per ordinem vnius prædicamenti. ergo sunt in eodem genere, & sunt eadem secūdum genus. & determinatum est in alijs locis, quæ sunt ſm genus idē, aut diuersa. Cū igitur poſſe est vt differant abinuicem differentia maiori & minori, manifestū est q̧ aliqua differētia maxima est. Qm̄ illa, q̄ differūt ſm genus, impoſſe est vt fint ex inuicē, sed distant magis, & non conueniunt. illa autē, quę differunt ſm formā, generantur ex cōtrarijs, quia sunt maiora: & distantia aliarū rerum est maxima distantia: ergo distantia contrariorū est. Sed maximū in quolibet genere est perfectum. Maximū.n. est illud, cui nō est additio. Perfectum vero, extra qđ nihil est. diuersitas enim habet perfectionem. sicut alia etiam dicuntur perfecta, quæ habent complementum. & complementum est, extra quod nihil est. vltimum enim est in ente, & est continēs. & ideo nihil est extra complementum, & cōplementum nullo indiget omnino.

13 Quoniam autem bene posuimus q̧ cōtraria & contrarietas est aliqua differētia, manifestum est ex sermone sequenti, s. ex inductione. D.d. omnia enim videntur, &c. i. apparet enim q̧ omnia, quę dicuntur esse differentia, & non conuenientia, non dicit hoc in illis, quę sunt diuersa simpliciter, sed in eis, quæ sunt diuersa ſm genus, aut diuersa ſm formam tātum, sed quædam ſm genus, quędam ſm formam. D.d. ergo sunt in eodem genere, &c. i. ergo illa, quę sunt differētia, sunt quæ nō cōueniunt in eodem genere, & quæ sunt conuenientia conueniunt in eodem genere. D.d. et determinatū est in alijs. i. distincta sunt superius modi rerum, quæ sunt eædem ſm genus, aut diuersæ ſm genus. D.d. Cū igit̃ possibile est, &c. i. &, cùm possibile est vt res differant abinuicem magna differētia & parua, manifestum est q̧ differentia, quæ est in fine, est maxima differentia. D.d. quoniam illa, quæ differunt ſm genus, &c. i. illa vero, quæ differunt in genere, non agunt in se inuicem, neq̧ sunt contraria, sed distant ab inuicem, & in rei veritate non sunt differentia. differentia enim agunt in se inuicem, illa vero, quæ differunt ſm formam, aut sunt contraria, aut sunt illa, quorum generatio est ex contrarijs, & sunt contraria, quæ contraria sunt maioris distātiæ in esse, quemadmodum illa, quę sunt differentia prima in loco, sunt illa, quorum distantia est maxima. Et debes scire q̧ hæc definitio est contrariorum propter contrarietatem, quæ est in loco. distantia enim in loco est maxima, s. centri ad circunferentiam. & ista distantia est causa in contrarietate substantiarum corporum propriorum istis locis, et ideo dictum est in definitione contrariorum simpliciter, q̧ sunt illa, inter quę est distātia in esse maxima. D.d. Sed maximum, &c. i. si distātia maxima in quolibet genere, s. distantia in loco, & distantia in qualitate, & forma est perfecta. D.d. Maximū enim est illud, cui non est additio. i. & illud, cui non est additio. i. et illud, cui nō pōt fieri additio, est cōplementum. D.d. & cōplemētū est, extra quod nihil est. i. & illud, extra quod nihil est, est cōplemētū. ergo distātia, quæ est inter res contrarias & differentes, est distātia completa. D.d. & est continēs, s. complemētū. & ideo nihil est extra complemētū. i. quia est continēs, et complementum nullo indiget omnino, i. nullo addito.

Documentū Idē. 8. Met. com. 4. Cōtrarietas in locis est causa in contrarietate substātiarū corporū ꝓpriorum istis locis. Oppositum. 1. Ph. cō. 10. vbi nō cōcedit contrarietatem aliquā in substātia. Vide contradictio. Zim.

Quòd igitur cōtrarietas est differentia perfecta, ex his patet. Cùm autē multipliciter dicantur contraria, ita perfectum sequitur, sicuti eis inest esse contrarijs. His autem existentibus, patet quòd non contingit vni plura contraria esse. nec enim vltimo vlterius aliqđ erit, nec vnius distantiæ plura, quàm duo vltima. & omnino si contrarietas differentia est, differentia vero duorum est, ergo & ipsa perfecta. Necesse autem alias contrariorum definitiones veras esse. etenim plurimum differt perfecta differentia. Nanq̧ non est aliquid sumendum extra ea, q̄ & genere differunt, & specie. ostensum est enim quòd ad ea, quæ extra genus sunt, non est differentia. horum autē hæc maxima est. Et quæ in eodem genere plurimum differunt, contraria sunt. maxima enim horum differētia est, quæ perfecta est. Et quæ in eodem susceptiuo plurimum differunt, cōtraria sunt, materia enim eadem cōtrarijs. Et quæ sub eadem potentia plurimum differūt. etenim sciētia circa vnum eorum genus vna, in quibus perfecta differentia, maxima est.

Quòd igitur differentia completa cōtrarietas est, manifestum est ex istis. Et, cùm cōtraria

ria

ria dicũtur multis modis, accidit eis vt sint cõpleta hoc modo, ſm q̃ eſt eis eſſentia, vt ſint contraria etiam. Et cùm ita ſit, manifeſtum eſt q̃ impoſſibile eſt vt vnum habeat multa contraria. nullum enim eſt magis poſterius q̃ poſtremum. & vna dimenſio non habet plus q̃ duo vltima. et vniuerſaliter, ſi diuerſitas eſt differentia, & diuerſitas eſt duorum, ergo & cõplementum etiam. Et neceſſe eſt etiam vt definitiones contrariorum poſtremæ ſint veræ. diuerſitas enim completa habet diuerſitatem maximam. impoſſibile eſt enim vt aliquid ſit magis diſtans in diuerſis ſm genus & formã. Declaratum eſt igitur q̃ diuerſitas non eſt in eis, quæ ſunt extra genus, & q̃ hoc in eis eſt maximum. Et q̃ maxime diuerſa in vno genere ſunt contraria. diuerſitas enim maxima in iſtis eſt diuerſitas completa. Et etiam differentia maxima diuerſitate, quæ ſunt in eodem genere. materia enim eſt eadem contrariorum, et q̃ ſunt in eadẽ potẽtia ſunt diuerſitate maxima diuerſa. eadem enim ſcientia eſt in eodẽ genere, & in eis eſt cõpleta diuerſitas, & maxima.

24 Manifeſtum eſt igitur ex ſermonibus prædictis, ſ. q̃ diuerſitas, quæ eſt in cõtrarietate, eſt diuerſitas, cui impoſſibile eſt addere in illo genere, nec q̃ vt aliquid illius generis ſit extra illud. & quod eſt tale, eſt completum in diſtantia: ergo contrarietas eſt diuerſitas completa. D.d. Et cùm contraria dicuntur, &c. i. &, cùm ſit declaratum q̃ cõtrarietas eſt diuerſitas completa, ſm q̃ eſt contrarietas: contraria autem dicuntur multis modis, vt dictum eſt ſuperius: manifeſtum eſt q̃ diuerſitas inter modos eorum debet eſſe completa ſm eſſentiam cõtrarij, ſm q̃ eſt contrarium. quoniam, ſi fuerit in loco, tũc diuerſitas in loco erit perfecta. et, ſi fuerit in forma, tunc diuerſitas in forma erit completa. et, ſi ſunt in qualitate etiam erit completa. Et, cùm declarauit hoc, incœpit declarare q̃ contrarium vnum habet contrariũ. & hoc vtitur in cœlo et mundo tanquam ſumpto, et d. Et, cùm ita ſit, manifeſtum, &c. et hoc intellectũ eſt per ſe. D.d. demonſtrationem, & d. quoniam non aliquid erit, &c. i. quoniam poſitum eſt q̃ contrarium eſt in extremo vltimæ diſtantiæ: & vltimum non eſt niſi vnũ, quemadmodum & primum: & ideo d. & diſtantia nõ habet plura q̃ duo, ſcilicet q̃ duo vltima, ſ. principium & finem. D.d. & vniuerſaliter, &c. i. & vniuerſaliter, ſi contrarietas eſt diuerſitas, & diuerſitas eſt duorum, manifeſtum eſt q̃ diuerſitas eorum eſt completa. D.d. Et neceſſe eſt etiã, &c. i. manifeſtum eſt ex hoc ſermone q̃ definitio contrariorum cõuenit diuerſis, maxime in eodem genere. contraria enim ſunt illa, quorũ diuerſitas eſt completa: & diuerſitas completa eſt poſtq̃ nõ eſt maior: & nulla diuerſitas eſt maior q̃ illa, quæ ſunt in eodem genere: quoniam inter illa, quæ ſunt diuerſa

7 ſm genus & formam, non inuenitur magis diſtans & magis propinquum. ſ. quoniam inter illa nõ accidit cõparatio, ſicut non accidit mẽſura inter diuerſas magnitudines in genere. D.d. Declaratum eſt igitur, &c. i. declaratum eſt igitur q̃ non inuenitur diuerſitas completa in eis, quę non ſunt in eodem genere. quoniam diuerſitas, quæ eſt inter illa eſt maxima. Et eſt declaratum etiam, q̃ illa, quæ maxime differunt in eodem genere ſunt contraria, & eſt econtrario ſermoni dicenti q̃ contraria ſunt in eodem genere, et quòd ſunt maxime differentia in illo genere. Deinde dicit. Et etiam differentia, &c. i. & etiam eſt declaratum q̃ illa, quæ maxime differunt, ſunt in eodem genere, et q̃ differentia eorum eſt completa. Deinde dicit, materia enim eorum contrariorum, &c. i. & ſignificat q̃ illa, quæ ſunt in eodem genere, ſunt contraria, hoc, q̃ materia recipit cõtraria, & q̃ illa, quæ ſunt in potentia in eodem loco ſunt diuerſa maxima diuerſitate. & ideo eadẽ eſt ſcia cõtrariorũ.

1. cœ. t. c. 10.

Inter illa, quę ſunt diuerſorum generũ, nõ accidit cõparatio. Idẽ 7. Phy. tex. com. 27.

Caput Tertium. Primum contrariorum eſſe priuationem & habitum: omnemq́; contrarietatem priuationem eſſe, & nõ econtra.

PRima vero cõtrarietas habitus & priuatio ẽ. nõ tñ ois priuatio (multiplr. n. priuatio dr̃) ſed q̃cunq; pfecta ſit. Cætera vero contraria ſecundum hæc dicentur, quædam, eò quòd habeant: quędã, eò quòd faciant, aut factiua ſint: quædam, eò quòd accipiant, abijciant hæc, aut alia contraria. Si opponuntur itaq; contradictio, priuatio, contrarietas, & ad aliquid: horum autem primum contradictio: contradictionis vero nihil medium eſt, cõtrariorum autem contingit: patet quòd nõ idem eſt contradictio & cõtraria. Priuatio vero quędam contradictio eſt. aut enim quod omnino impoſſibile eſt habere, aut quod, cùm natura aptum habere ſit, nõ habeat priuatum eſt, aut totaliter, aut modo quodam determinatũ. multipliciter enim hoc, vt in alijs diuiſum à nobis eſt, dicimus. quare priuatio quædam contradictio eſt, aut impoſſibilitas determinata, ſiue ſimul accepta cum ſuſceptiuo. Ideo cõtradictionis quidem non eſt medium, ſed priuationis alicuius eſt. omne enim, aut æquale, aut non æquale. æquale vero, aut inæquale non omne, niſi ſolũ in ſuſceptiuo æqualitatis.

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 5.

Et prima contrarietas eſt habitus & priuatio. & nõ omnis priuatio (quoniam priuatio dicitur multis modis) ſed illa quę eſt perfecta. Alia vero contraria dicuntur de talibus iſtis: quædam enim, quia habent: & quædam, quia agunt, & quia habent agentia: & quædã, quia ſunt diminutio, & etiam iſta & alia contraria. Et ſi opponuntur ſm oppoſitionem contradictoria, & contraria, & priuatiua, & relatiua: & contradictoria ſunt prima iſtorum: & non eſt medium contradictoriorum. contraria vero poſſunt habere medium: manifeſtũ eſt igitur quòd contradictoria & contraria nõ ſunt idem. Priuatio autem eſt cõtradictio quoquo modo. quoniam, ſi illud, quod non habet potentiam vt omnino ſit, & illud, quod non habet iſtud, quod naturaliter debet habere, eſt priuatio, aut vniuerſaliter, aut aliquo modo ſingulari. quoniam hoc dicitur multis modis, ſicut diximus in alijs locis. ergo priuatio eſt

contradictoria, quę distincta est sine potentia accepta cum recipiente. Et ideo nõ est mediũ inter cõtradictoria, alia autem priuatio habet medium. quoniam ęquale illud, quod non est æquale. æquale vero totũ, & inæquale, si fuerit in receptione æqualis.

15 Et prima contrarietas, &c. & d. hoc, quia opposita sm habitum et priuationẽ pręcedunt naturaliter nppo sita sm contrarietatem. Omnia enim contraria opponuntur sm priuationem et habitum: quia vilius cõtrariorum accidit ei vt sit perfectiotis priuatio: & declaratum est in Physicis ꝙ prima contrarietas est priuatio & forma. D. d. & nnn omnis priuatio, &cæ. i. sed non omnis priuatio et habitus præcedunt contraria: sed priuatio, quę est pura priuatin, & non coniuncta cum esse omnino. D. d. Alia vero contraria, &c. i. alia vero cõtraria dicuntur contraria, quia pendent ex istis contrarijs descriptis. quoniam quædam dicuntur contraria, quia habent aliquid de intenrione verorum contrariorum: quædam dicuntur contraria, quia sunt acta à contrarijs: & quædam, quia sunt agentia contraria. D. d. & quædam, quia est diminutio. i. et quędã dicuntur cõtraria, quia alterum enrum est cõpletus habitus, & alterum diminutus. D. d. & etiã ista, & alia contraria. i. ista igitur est dispositin contrariorum, de quibus induximus exemplum superius, & alia contraria sunt, quæ non diximus. D. dicit. Et si opponuntur sm nppositionem, &c. i. &, cùm opposita completa sint quatuor, vt descriptum est in alijs locis, cõtradictoria illotum sunt magis opposita, & prima in hoc. et hoc declaratum est ĩ vltimo capituln peri Hermenias. D. incœpit dare differentiam in hnc, & d. & non est medium contradictoriorum. i. affirmatiua & negatiua differũt à contrarijs: quia affirmatiua & negatiua non habent medium, & quædam contraria habent: ergo manifestum est ꝙ cnntradictoria & enntraria nõ sunt eadem. D. d. Priuatin autem est cõtradictoria quoqun modo. & d. hnc, quia priuatio & habitus non diuidunt verum et falsum, nisi quandn subiectum eorum fuerit ens, aut terminatum. cnntradictoria vero diuidunt verum & falsum, siue subiectum fuerit siue non, vt declaratum est in Logica. Dinde incœpit dare differentiam inter illam & cnntradictoriam, & d. qunniam, si illud, quod non habet potentiam, &c. i. et priuatin est contradictin quoquo modn, quia quandoq; priuatur ab aliquo illud, qund nnn habet potentiam vt sit in en, vt rationalitas ab asino: et quandoq; ptiuatur ab aliquo illud, quod naturaliter habet aut simpliciter et in omni tempore, vt cęcitas in hnmine à principio natiuitatis, aut in aliquo tempore, vt barba ĩ puero. priuatin enim dr̃ multis modis, et necesse est in omnibus recipiens esse. & ideo d. ergo priuatio est contradictoria, &c. ergo priuatio est negatio, in qua nõ est potentia ad affirmationem, cùm fuerit accepta cum proprin accipiente. D. d. Et ideo nnn est medium, &c. i. & ideo causa in hoc, ꝙ contradictoria non habent medium, est, quia contradictio est priuatio nõ in recipiente proprio. Priuatio autem et habitus habẽt simile medio, quando prædicantur de alin à proprio recipiente, quoniam tunc falsant ambo. Deinde d. exemplum, & d. qunniam æquale, &c. v. g. æquale & inæquale. in albo enim falsant ambo, s. ęquale & inęquale. Deinde dicit. æquale vero totum, &c. i. æquale vero et inæquale, quando prædicantur de subiecto proprio, s. magnitudinibus, diuidunt verũ & falsum, quando accipitur oppositum æquale & inæquale. diuiditur enim verum & falsum. dicitur enim ꝙ ista linea est aut ęqualis illi, aut inæqualis. sed, si fuerit declaratum ꝙ est non æqualis, diuiditur etiam in magnum & paruum. diuisio enim perfecta est dicere quod ista linea est æqualis, aut maior, aut minor.

Oia cõtraria opponuntur sm priuationẽ & habitũ, qa vilius cõtrariorum est sicut priuatio perfectioris. Idẽ supra cõ. 9. &. 1. cõ. 7. &. 2. Ph. cõ. 15. et. 3 Phy. cõ. 5. &. 1. de Generatiõe. cõ. 18. &. 2. cœli. cõ. 18. &. 4. Met. t. cõ. 27. Idem hic tex. sequẽti.

Priuatio & habitus non diuidũt verũ & falsum, nisi qñ subiectũ eorum fuerit terminatũ: secus de cõtradictoriis. Idem ĩ Post prædicamenus & 5. Met. cõ. 27. &. 1 cœ. 129 et 5. Phy. cõ. 24. &. 4. Ph. 109. Idẽ hic in cõ. sequẽ.

Si itaq; generationes ipsi materię ex cõtrarijs: fiunt autem aut ex forma, & habitu formę, aut ex aliqua priuatione speciei & formę: patet ꝙ omnis quidem contrarietas priuatio est, priuatio vero non omnis fortasse contrarietas est. Causa vero est, qa multipliciter priuari contingit quod priuatum est. à quibus enim vltimis transmutationes, hæc contraria sunt. Hoc autem & per inductionem manifestum est. omnis nanq; contrarietas habet alterius contrariorum priuationem: verum non omnia similiter. inęqualitas enim ęqualitatis, dissimilitudo vero similitudinis, vitium autẽ virtutis. Differt autem, vt dictum est. et enim hoc quidem, si solum priuatum sit: hoc vero, si sit, aut quando, aut in aliquo. vtputa in aliqua ætate, aut in principali, aut omnino. Ideo horum quidem est aliquid medium, & est nec bonus homo, nec malus: illorum vero nõ est, sed necesse est esse parem, vel imparem. Præterea, quædam habent subiectum determinatum, quædam non. Quare manifestum est, quòd semper alterum contrariorum secũdum priuationem dicitur.

Et si generationes in materia sunt ex contrarijs: & generantur aut ex forma, & ex habitu formę, aut ex aliqua priuatione formæ: manifestum est ꝙ contraria omnia erũt, priuatio vero non erit, neq; omnia contraria. Et causa in hoc est, qa possibile est priuatũ priuari multis modis. ista enim contraria sunt ex alijs, ex quibus sunt transmutationes. Et hoc manifestum est ex sermone sequenti. omnia enim cõtraria habent priuationem alterum contrariorum. sed non est simile in omnibus. quoniam inęqualitatis est æqualitas, & dissimilitudinis similitudo, et prauitas studiositatis. Et differũt sicut dictum est. Vnum enim qñ fuerit priuatũ tm̃, & aliud qñ in aliquo tp̃e fuerit alicuius, sicut est alicuius in aliquo tp̃e ętatis, aut modo dominãti in natura totius. Et ideo q̃dam hñt mediũ, & est homo nõ bonus, aut malus. sed & ĩ quibusdã nõ est, sed impar, aut par. & etiã in quibusdã est subiectũ terminatũ, & in qbusdam nõ. Ergo manifestũ est ꝙ semp alterũ cõtrariorũ est mõ priuatiuo, et ꝙ hoc necesse est.

Idest, si generatio est in materia inter cõtraria: et oĩs generatio est ex forma cõpleta in formã diminutã, aut econuerso, & generatin est ex contrarijs: manifestũ est ꝙ in altero cõtrarinrũ est priuatio, & nõ omne, in quo est priuatio, est cõtrariũ. D. d. priuatio vero, &c. i. sed nõ de necessitate oĩs priuatio est contrarium. quoniam q̃dam priuationes sunt, in quibus non est contrarietas, s. cũ cõpletę priuationes. Et causa ĩ hoc est, qm̃ in oĩ priuatione nõ est contrariũ: qm̃ priuatio, aut est priuatio 16

sm

fm totũ, aut est priuatio, quia caret perfectione tantũ. D.d. ista enim, &c.i. & causa in hoc, ꝙ cum contrarijs admiscetur aliqua priuatio, est, quia sunt ex principijs contrarietatis, ex qua fit generatio simpliciter, s. quæ sunt forma & priuatio. & hoc est manifestum etiam ex inductione, s. quòd alterum omnium contrariorum est priuatio. nigrum.n. quoquo modo est priuatio albi, & similiter calidum & frigidũ, & leue & graue. D.d. sed nõ est simile in omnibus, &c.i. sed habitus & priuatio, quę est in altero contrariorum, non est similis in omnibus modis contrariorum. etenim inæqualitas opponitur ęqualitati, & dissimilitudo similitudini. & quod opponitur prauitati est studiositas. & cùm ista sint diuersa fm sua cõtraria: ergo & priuationes conuoctę in eis sunt diuersæ. D.d. Et differunt, sicut dictum est, &c.i. & istæ priuationes diuersantur. qm̃ quædã sunt, in quibus est priuatio simpliciter: & quędam sunt, in quibus est priuatio fm aliquod tempus, v.g. fm aliquod tempus ętatis, vt priuatio barbę ante pubertatem: & quædam habent de priuatione intentionem dictam principaliter & vere. D.d. Et ideo quędã habẽt mediũ, &c. i. & propter diuersitatem naturæ contrariorum & naturę priuationũ accidit vt qdã habeãt mediũ. v.g. qm̃ homo eremita, qui non est pars ciuitatis, non est bonus aut malus, & est medius. Et quædam non habent medium: vt par & impar. & etiam quædã priuationes habent subiectum terminatum, & quædam non. & intendit priuationem, quam significat hæc particula nõ. D.d. Ergo manifestũ est, etc. i. ex prædictis manifestũ est, ꝙ necesse est ex hoc vt priuatio et habitus sint illa, ad quæ reducuntur cootraria.

Eremita, q non est pars ciuitatis, nõ e bonus aut malus. Idem 5. Metaphy. com. 27.

Sufficit vero etiam, si prima & genera contrariorum, vtputa vnũ & multa. cætera enim ad hæc reducuntur.

Caput Quartum. Quo pacto Aequale magno & paruo opponatur.

Vide Auer. in Epit. Tractatu. 3.

CVm autem vnum vni contrariũ sit, dubitauerit quispiam quonam modo vnũ & multa opponunt, & æquale magno & paruo. ipsum enim vtrum, semper in oppositione dicimus, vtputa, vtrum albũ, an nigrum? vtrum album, an non album? vtrum vero homo, an album, nõ dicimus, nisi ex suppositione, & quærentes. vtputa, vtrum Cleon venit, an Socrates. sed hoc in nullo genere necesse est. Verum hoc quoq; illinc aduenit. sola nãq; opposita non contingunt simul esse, quo & hic vtit, in eo ꝙ est vter venit. nã, si simul, cõtingeret, ridicula esset interrogatio. ꝙ si etiã ita, sic etiam in oppositionẽ cadit, ad vnum, aut multa. vtputa vtrum ambo venerũt, an alter.

Et si principia contrariorum & genera eorum sunt, sicut vnum et multum, vnum attribuitur istis. Sed, cùm vnum est contrariũ vni, rectum est vt aliquis quærat quęstionem difficilem, quomodo opponuntur fm oppositionem vnum & multum & æquale magno & paruo. qm̃, si opposita fm oppositionẽ dicuntur semper per vtrum, s. vtrum album aut nigrum, & vtrum album & non album. & non dicimus vtrum homo aut nõ album, nisi per accidens. & quęstio est ille veniens est Cleon, aut Socrates. qm̃ hæc nõ est necesse in aliquo genere omnino. Sed iste deide fuit deceptus, opposita enim fm positionem non possunt existere insimul. & ipse vtitur hoc etiam cùm dicit, vtrum veniẽs est alter. qm̃, si essent insimul, tunc q̃stio esset derisibilis. et, si fuerit hoc 1 modo etiã, tũc caderet sub oppositione i vno aut multo, sicut vtrũ veniunt ambo, aut alter.

Et si principia et genera contrariorum sunt vnum et multum, quia vnum accipitur in definitione contrariorum. Sed, si vnum & multum sunt contraria, & est dictum quòd contrarium nõ habet nisi vnum contrariũ, & multum non est vnum: & similiter ęquale, quod est proprium vni, opponitur magno & paruo: & cùm oppositum & contrarium in istis non est vnum, sed plura vno, quomodo igitur dicitur ꝙ vnum est contrarium vni? D. incœpit declarare diuersitatem inter opposita, & non opposita, & dicit. qm̃, si opposita fm oppositionem, & cætera. idest, quoniam si illa, quæ sunt opposita fm oppositionem, sint illa, de quibus quæritur per hãc particulam vtrum, v.g. vtrum iste color est albũ, aut nigrum, aut medium, aut iste color sit albus, aut nõ albus. D.d. & nõn dicimus vtrum homo, &c.i. & nõ quęritur per hanc particulã vtrum in eis, quæ non sunt opposita, nisi oppositio accidat in eis per accidẽs. v.g. quando aliquis quęrit vtrum veniat Socrates, aut Plato, non est necesse vt ista sit oppositio in aliquo genere omnino: quoniã possibile est vt veniãt ambo insimul. D. incœpit dare modum, fm quem homines quærunt hanc quæstionem, & d. Sed iste deinde fuit deceptus. i. sed qui hoc quęrit, fuit etiã deceptus ex hoc: quia quærens talem quæstionem credit ꝙ non venient insimul: & tunc quærit aut scit quòd alter eorum debet venire. & ideo sunt opposita per accidẽs, s. quia accidit eis hoc fm quærentem, s. quia quærens scit ꝙ illi non veniẽt insimul: aut quia alter eorum debet venire, et ignorat quis. D.d. causam in hoc, & d. opposita enim fm positionẽ, &c.i. & hæc particula vtrum coniungitur semper cum oppositis, quia opposita non possunt esse insimul. D.d. testimonium super hoc, ꝙ qui quærit hoc, scit ꝙ nõ veniunt insimul, & d. & ipse vtitur hoc, &c.i. & potentia istius quæstionis est sicut quæstio quęrentis vtrum veniens est alter istorum. Et d. hoc, quia, si potentia istius quæstionis non est potentia alterius interrogationis, tunc potentia esset ociosa. D.d. & si fuerit hoc modo, &c.i. &, cùm declaratum sit ꝙ ista interrogatio, s. vtrũ venit Socrates aut Plato, est sicut interrogatio, quæ est an venit alter eorum, manifestum est, quod ista interrogatio reducitur ad interrogationem, quæ est in oppositis: sicut interrogatio, quę est in oppositione, quæ est inter multum & paucũ. & intendit per hoc ꝙ omnis interrogatio est in oppositis.

Si itaq; ipsius vtrum quæstio semper in oppositis fit: dicitur autem vtrum maius, an minus, an æquale: quænam ęqualis ad hęc oppositio est? Nec alteri soli contrarium, nec ambobus est. cur enim magis maiori, q̃ minori? Pręterea inæquali æquale contrariũ. quare in pluribus q̃ vno erit. qđ si inęq̃le idẽ ambobus simul significat, erit qdẽ ambobus oppositũ.

Et si semper in oppositis est interrogatio per vtrum, & dicitur vtrum est magis, aut minus, aut ęquale: quid igitur opponitur fm op

positionem æquali. quoniam non est contrarium, neq; alteri tãtum, neq; vtriq;. quoniam erit maius minori. Et etiam æquale est contrarium non æquali. ergo erit aut multitudinis, aut vnitatis. & si non æquale significat idem vtriq;, ergo erit oppositũ i oppositione vtriq;.

18 Cùm declarauit ꝙ interrogare per vtrum est in quatuor oppositis, q̃rit nunc quomodo æquale, et magnũ, & paruum opponuntur, cũ in eis vsitatur ista particula vtrum. Et d. Et si semper, &c. i. ꝙ si interrogare per vtrum est in quatuor modis: & multotiens interrogamus ĩ magnitudinibus vtrum sit maius aut minus aut æquale: quomodo eorũ opponitur ęquale, minori, aut maiori? D. d. quoniam non est contrarium, &c. i. qm̃, si fuerit cõtrarium, aut erit contrariũ alteri, aut vtriq;. & impossibile est vt sit contrarium alteri, verbi gratia minori. inuenit̃ enim maius minori, & minus maiori. Deinde dicit. Et etiam ęquale, &c. i. et, cùm dicimus ꝙ æquale est contrarium inæquali, tunc dicere non æquale, aut significat vnam naturam, aut plures. si igitur inęquale significat vnam naturam oppositam naturaliter æquali, continget vt illud, quod non est non æquale, sit æquale: quod est falsum.

Et dubitatio iuuat illos, qui dicunt inæquale dualitatem esse. verum accidit vnum duobus contrarium esse: quod impossibile est. Itẽ æquale quidem medium magni et parui videtur. cõtrarietas vero neq; media videt, neq; ex definitione possibile est. non enim esset perfecta, si alicuius media esset, sed magis semper aliquid suijpsius medium habet. Restat itaq;, aut vt negationẽ opponi, aut vt priuationẽ. Alterius igitur non contingit (cur enim magis magni quàm parui?) amborum ergo priuatiua negatio. ideo ipsum vtrum ad ambo, non ad alterum solum dicitur. vtputa, vtrum maius an ęquale, vel vtrum ęquale an minus, sed tria semper. Non autem priuatio necessario. etenim non omne, quod non maius, aut minus, æquale est, sed in quibus apta natura sunt illa esse. Est igitur æquale, quod, cùm nec magnum, nec paruum sit, natura tamen aptũ est magnum, aut paruum esse. & ambobus, tanquam priuatiua negatio opponitur, ideo & medium est. & quod nec bonum, nec malum est, ambobus opponitur, verum innominatum est. multipliciter nanque vtrunq; dicitur, & susceptiuum non est vnum. sed magis, quod nec album, neq; nigrũ. neq; tamen hoc dicitur vnum, sed determinati quodammodo colores sunt, de quibus priuatiue hæc negatio dicitur. necesse est enim, aut fuscum, aut pallidum, aut huiusce modi aliquid aliud determinatum esse. Quare non rectè reprehendunt, qui similiter putant omnia dici. vt calcei & manus mediũ sit, quod neq; calceus, neque manus est; quandoquidem & quod nec bonum, nec malum est boni & mali, ac si omniũ esset aliquod medium. Verum non est necesse, vt hoc accidat. etenim hæc negatio simul oppositorum est, & quorum aliquod medium, ac aliqua distãtia natura apta est esse. illorum autem non est differentia. in alio enim genere ea sunt, quorum simul erant negationes. quare quod subijcitur, non est vnum.

Et quæstio difficilis accidit dicẽtibus ꝙ inæquale solum est inter. sed accidit vt vnum cõtrarium sit duobus: qđ est impossibile. Et etiã æquale videtur inter magnum & paruum. contrarium enim non videtur inter. & impossibile est hoc de definitione etiam. quoniam, sic, nõ est cõpleta si fuerit inter, sed habet semper aliquid inter. Remanet igitur vt opponãtur ſm oppositionẽ, sicut negationẽ, aut sicut priuationem. Sed impossibile est alteri. nõ.n. est negatio magni magis q̃ pui. ergo est vtriq; negatiua priuatiua. & ideo dicitur vtrum de vtroq;, & non dicitur de altero vtrũ est maius aut æquale, aut vtrum est æquale aut minus: ergo sunt tria. Priuatio autem necessario: quoniã non omne, quod nõ est maius aut minus, est æquale, sed illa, quę sunt in eis, est æquale. Æquale enim est illud, quod nõ est magnum aut paruũ, & naturaliter est magnũ aut puũ. sed non habet nomen. & opponit̃ ambobus ſm oppositionẽ, qm̃ vtrũq; dicitur multis modis. & recipiens nõ est vnum, sed plura. & nõ est album aut nigrum. neq; hoc est vnum, sed terminatur aliquo modo illud, de quo dicitur hęc negatiua modo priuatiuo. quoniã necesse est vt sit aut rubei coloris, aut alteriꝰ. Ergo non est verus sermo existimantium ꝙ sermones omnium rerum sunt cõsimiles. ergo erit inter manum & vestimenta manus, quod est neq; vestimentum aut manus, cũ nõ sit bonũ aut malũ etiã inter bonũ & malũ. est enim mediũ inter oĩa. Et nõ accidit vt hoc sit de necessitate. negatiua vero cõgregata, q̃ opponit̃ ſm oppositionẽ, est mediũ, & habet naturam vt sit aliqua distãtia. quędam autem nõ habẽt diuersitatẽ, quorũ negatiua congregata sunt in eodem genere. ergo subiectum nõ est vnum.

Et quæstio difficilis accidit dicentibus ꝙ inæquale solum ita inuenitur in exemplari. & si non est error, intendit ꝙ dicentes ꝙ inæquale significat vnam intentionem, & est inter æquale & nõ æquale, accidit etiam eis q̃stio ista, et est ꝙ inter affirmationem et negationẽ est mediũ. D. d. Et etiã æquale videt̃, &c. i. & etiã ęq̃le dr̃ esse mediũ inter magnũ & paruũ: et neutrũ cõtrariorũ est mediũ inter duo extrema. D. d. nec est possibile hoc etiam ex definitione, &c. i. et etiam hoc impossibile est ex definitione contrariorũ, s. ꝙ maxime distãt, vt ęquale sit contrarium magno & paruo. Quod enim est contrarium non est medium inter duo contraria: sed cõtraria sunt illa, inter quæ est medium. & ex hoc apparet ꝙ magnũ nõ est contrariũ paruo, neq; æquale mediũ inter illa: magnũ enim et paruũ nõ maxime distant, i. perfectę, cùm inueniatur maius magno, & minus paruo. 19

D. d.

D.d. Remanet igitur, &c. i. & cùm æquale non opponatur magno & paruo sm contrarietatem, remanet vt sint opposita aut sm affirmationem aut negationem, aut sm priuationem & habitum. D.d. Sed impossibile est, &c. i. sed impossibile est vt æquale sit oppositum alteri illorum sm negationem: qm non magis opponitur magno sm negationem, q; paruo. Et d. hoc: quia, si esset negatio, esset negatio vnius tm: cùm sit impossibile vnam negationem esse duorum: quod nõ est in priuatione. D.d. ergo est vtriq;, &c. i. & cũ inæquale non opponitur æquali sm negationem, ergo opponitur sm priuationem. Et cùm d. q est vtriq; negatiua priuatiua, s. illud, quod significat inæquale, incœpit declarare quõ apparet q non est priuatiua vnius, & d. & ideo dicitur vtrum, &c. i. & inæquale, quod significat alterum, s. aut magnum aut paruum, non opponitur æquali, quia nõ quæritur vtrũ hoc sit maius aut æquale, aut vtrũ hoc sit minus aut æquale. D.d. ergo sunt tria, &c. i. ergo quærere per vtrum est de tribus, s. vtrũ sit aut maius, aut minus, aut æquale. D.d. Priuatio aũt necessario, etc. i. æquale aũt esse oppositum magno & paruo sm oppositionem priuationis & habitus sequitur necessario non sm negationem & affirmationem. inæquale autem non est negatiuum æqualis: qm non omne, quod est maius aut minus, est æquale. v.g. qm color nec est minus nec maius, tñ non est æquale: sed æquale inuenitur in natura, in qua inuenitur magis & minus: & ideo non sigñat maius nec minus. D.d. Æquale enim est illud, quod, &c. i. inæquale. n. non est negatio æqualis: qm æquale & inæquale non diuidunt verum & falsum inter se, nisi in natura terminata, s. in natura, quæ recipit magis & minus, non in oĩbus entibus, sicut est dispositio de affirmatione & negatione. & ideo æquale & inæquale non diuidunt verum & falsum in colore. D.d. sed non habet nomē, &c. i. sed inæquale, sm quod significat maius & minus, non habet nomen, quod significat aliquod finitum, maius. n. dicitur maius respectu plurium, & similiter minus, ita q hoc procedit in infinitũ, vnde sequitur vt priuatio eorum dicatur de intentionibus infinitis: ideo nõ fuit positum terminatum. Et quia causa fuit in hoc, s. q negatiua priuatiua, quæ negant extrema opposita, non significant vnam naturam. v.g. non maius non minus, non album non nigrum, s. in hoc, q imponeret eis nomina, incœpit declarare hoc, & d. & recipiens non est vnum, &c. i. & illud, quod significant hæc duo negatiua priuatiua, s. non album, non nigrum non est una natura: quemadmodum illud, quod significat non maius & non minus, nõ est vna natura, cùm maius & minus sint relatiua. D.d. neq; hoc est vnum, &c. i. & illud, quod significat non albũ & non nigrum, nõ est vnum significatum, sed plura terminata, s. colores medij inter album & nigrum. & cùm d. illud, de quo dicitur hæc negatiua modo priuatiuo, intendit non album et non nigrum. & vocauit hæc duo priuatiua, quia non sunt negatiua simpliciter, quia significant naturam existētem & terminatam. D.d. qm necesse est, &c. i. necesse est enim illud, quod significat non albũ et non nigrum, sit color rubeus, aut viridis, aut alius color inter album et nigrum. D.d. Ergo non est verus sermo, &c. i. ergo non est verus sermo fingentium q sermones omnium rerum sm affirmationem & negationem oĩum sunt similes, qm, si negatio esset quorũlibet duorum diuersorum abinuicem, sicut negatio duorum oppositorum à medijs amborum, tunc esset inter vestimēta manus & manus aliquid, quod esset nec vestimenta manus, nec manus: sed est impossibile, qm non est medium inter manum & vestimēta manus, neq; inter pedem & manum, neq; inter asinum & equum, sicut inter bonum & malum, s. vir neq; bonus neq; malus. Duo autem negatiua, quæ negant sm priuationem extrema opposita, quæ sunt in eodem genere, significant naturas medias. & hoc intendebat, cùm d. negatiua vero congregata, &c. i. duo autem negatiua congregata ex negatiõe duorum extremorum oppositorum sunt illa, quæ significant aliquod medium, s. tertiam naturam. D.d. & habet naturam, &c. i. & illud medium habet naturam, per quam habet distãtiam terminatam à duobus extremis, s. q pertinet naturæ mediorũ. Quædam aũt negata abinuicem non habent hanc naturã, quæ inuenit inter opposita, s. quæ sunt in eodem genere, s. q negatio duorũ extremorum in eis vere dicitur de medijs.

Vide causas iibus supra comñ. 15. & quæ ibi.

Vide supra th. 16.

Caput Quintum. *Quo pacto unum, & multa opponantur.*

Vide Auer in E pi. Tia iuuo.

SImiliter autē de vno et multis quispiam dubitare possit. Etenim, si multa vni simpliciter opponũtur, accidunt quædã impossibilia. vnũ etenim paucũ, aut pauca erit. multa etenim paucis opponuntur. Præterea duo sunt multa (siquidem duplex multiplex) dicitur autē duplum à duobus: quare ipsum vnũ paucum erit. ad quid enim ipsa duo dicerētur multa, nisi ad vnum & paucum? nihil nanq; est minus. Preterea, si vt ĩ longitudine lõgum et breue, ita in multitudine multum et paucũ; & quodcũque sit multum & multa, & rursus quæ multa etiam multum. nisi ergo in continuo facile terminabili differat, quod paucum est quædam multitudo erit. quare ipsum vnũ multitudo quædam est, siquidem & paucum. hoc vero esse est, si ipsa duo multa sunt. Verũ fortassis multa dicuntur quidē, sicuti & multum, sed vt differens: veluti aqua multũ, multa vero minime. sed quæcũq; diuisibilia sunt in his dicũtur. vno quidē modo, si qua multitudo sit, excessum aut simpliciter, aut ad aliquid habens: paucumq; similiter, multitudo defectum habens. alio vero, vt numerus, qui solum vni opponitur. ita enim dicimus vnũ, aut multa, quemadmodum siquis dicat vnũ & ipsa vna, aut album & ipsa alba, & mēsurata ad mensuram & mensuratum. sic & multiplicia dicuntur. multa nanq; vnusquisq; numerus, quia vnius, & quia vnusquisq; mensurabilis, et tanq; vni, nõ pauco oppositus. Hoc itaq; modo multa sunt & ipsa duo: tanq vero multitudo, aut ad aliquid, aut simpliciter excessum habens non sunt, sed prima. simpliciter vero sunt pauca ipsa duo: multitudo nãque est prima defectum habens. Quare non recte fuerit dicens Anaxagoras, quòd simul cunctæ res erant, multitudine & paruitate infinitæ. oportebat nãq; pro paruitate dicere, & paucitate. nõ enim infinitæ, cùm paucum nõ ꝓpter vnum, vt quidã aiunt, sed propter duo.

Quærenda est quæstio hæc de vno etiam & multo. Qm, si multum opponitur vni modo,

simplici

ſimplici, accident quædam impoſſibilia. tunc enim erit vnum paucum aut pauca. multa. n. paucis opponuntur. Et etiam duo erunt multa: cùm duplum eſt de magnis multiplicibus, & opponitur duobus etiam: ergo vnum eſt paucum. & ſi non fuerit ita, quomodo igitur opponuntur duo, & erunt multa, niſi vni aut pauco? nihil enim eſt minꝰ de numero. Et ēt, ſi queadmodū eſt in lōgitudine longū & breue, ita in multitudine multum & paucum, ergo quod eſt multū eſt multa, & quod multa eſt multū. niſi igitur hoc differat aliquo mō in continuo facilis determinationis, tunc erit paucum aliqua multitudo. ergo vnū erit multitudo, & ſi ſit paucum etiam. et ſimiliter neceſſe eſt vt duo ſit multitudo. Sed rectum eſt vt quędam multa dicātur multitudo ēt, qa eſt diuerſum: et quędā non. vt aqua eſt multū, nō multitudo. ſed ſicut illa, quæ non diuiduntur in iſta. qm̄ iſta dicunt̄ vno modo, ſi fuerit multitudo quędam, quę habet partes quaſdā. i. & ſua quędam ſunt ſicut numerus, et opponuntur vni tantum. & ſimiliter opponitur vnum multitudini, ſicut cùm aliquis dicit vnum & vnum ſemper, aut album & album, & menſurata in reſpectu menſuræ, & menſuratum eſt vnum. & oē vnum eſt menſuratum ab vno. ſed quemadmodum oppoſitum eſt vnum, non paucum, ſimiliter duo ſunt multa etiam, addita aut alicui, aut ſimpliciter. ſed duo ſunt pauca ſimpliciter, quia eſt prima multitudo, quæ habet quædam. Et ideo non bene dixit Anax. in hoc, quod dicit, ꝙ oīa erant inſimul infinita in multitudine & paruitate. deberet enim dicere in loco paruitatis paucitatē. quoniam non ſunt finita in paucitate vnius, ſicut dixerunt quidam, ſed propter duo.*

* Co. Græ. hæc addit. opponuntur itaq; & ſic.

Cū induxit quæſtiones contingentes in hoc, ꝙ quale opponitur magno & paruo, & declarauit ꝙ de neceſſitate opponuntur ſm habitum & priuationem, incœpit perſcrutari de vno & multo quomodo opponūtur ſibi, & d. Quærenda eſt, &c. i. & quærendum eſt hoc ſimiliter de vno & multo, ſ. vtrum opponantur ſimul ſm contrarietatem, aut alio modo. D. d. Qm̄, ſi multum, &c. i. qm̄, ſi vnū opponitur multo ſimpliciter ſm cōtrarietatem, accident plura impoſſibilia. D. incœpit dicere impoſſibilia, & d. tunc enim erit vnum paucum, &c. i. qm̄, ſi fuerit poſitum ꝙ vnum eſt contrariū multo: & illud quod eſt cōtrarium multo eſt paucum: accidet vt vnum ſit paucum. D. incœpit declarare quæſtionem, & d. Et etiam duo erunt multum, &c. & etiam duo ſunt multa, quia ſunt duplum, et duplum eſt multitudo, quia dicit̄ in reſpectu paucitatis, ſicut multiplex dicitur in reſpectu ſubmultiplicis. D. d. concluſionem ex hoc, & d. ergo vnum eſt paucum, &c. i. qm̄, cùm duo fuerit duplum: & duplū eſt multitudo reſpectu eius cuius eſt duplum: ſequitur ꝙ illud, cuius duo ſunt duplum, ſ. vnum ſit paucum. qm̄, ſi vnum nō fuerit paucum, cui igit̄ cōparātur duo, cū dicant̄ eſſe multa? & ꝙ oē multū comparat̄ pauco, ſi non cōparat̄ ad vnū, aut ad aliqd minus vno: ſed nihil eſt minus vno: ergo de neceſſitate * comparātur adinuicem: & vnum eſt illud paucum, ad quod comparatur multitudo multa, quæ ſunt duo. D. d. aliam quæſtionem, & d. Et etiam, ſi quemadmodum in lōgitudine, &c. i. & etiam debet aliquis dicere, qm̄ queadmodum in omni longo eſt longū & breue: longum ſcilicet in reſpectu breuioris, & breue ſcilicet in reſpectu longioris: et omne multum eſt paucum in reſpectu pluris, & multum in reſpectu paucioris. ſi autem vnum fuerit paucum in reſpectu duorum, continget vt ſit multum in reſpectu paucioris: ſicut continget ut duo ſint pauca in reſpectu pluris. & quia vſus eſt in hoc ſermone, ꝙ omne, quod eſt multum eſt multitudo multa, & hoc non eſt verum in liquabilibus, excepit illa. & hoc nō nocet in hoc, quod intendit concludere. qm̄ numerus non eſt de liquabilibus, & multum dicitur de numeris, & de liquabilibus æquiuoce. & hoc intendebat, cùm d. niſi igit̄ hoc differat, &c. Et cùm compleuit hanc dubitationem, quæ ſequitur ab impoſſibili, quod eſt vnum diuidi, incœpit ſoluere eam, & declarare quomodo vnum & multum opponuntur ſibi, & dixit. Sed rectum eſt vt & quædā multa, &c. i. ſed rectum eſt vt quædam, quæ dicuntur multa, vere dicātur multitudo, quia natura eorū diuerſatur: & quædam non vere dicātur multitudo, & vere dicantur multa, vt aqua, quæ vere dicitur multa, & non vere dicit̄ multitudo. Multitudo vero, cuius vnitates non diuiduntur, dicitur vno modo, cùm partes eius fuerint ſicut partes, ſ. de quātitate diſcreta. Et intendit ꝙ nō omnis multitudo eſt multitudo eius quod eſt paucioris, neq; omnis paucitas eſt multitudo eius quod eſt paucioris. & hoc manifeſtum eſt de multitudine & paucitate in numeris. et ideo non eſt neceſſe vt ex numero vnum opponatur duobus ſm paucitatem & multitudinē. D. d. & opponūtur vni tantū, &c. i. & modus, quo vnum opponitur multitudini, & multitudo vni, eſt modus, quo vnum opponitur multo, quod eſt de ſpecie illius vnius. & vnum album opponit̄ pluribus albis, & vnum pluribus vnis. & iſta oppoſitio nulla alia eſt niſi oppoſitio menſurantis ad menſuratū, & numerātis ad numeratum. Omnis enim multitudo menſuratur per vnum ſuæ ſpeciei. & ideo non opponūt̄ ſibi ſm contrarietatem, ſed ſm numerans & numeratum. Et declaratum eſt in principio iſtius tractatus ꝙ vnum, ſm ꝙ eſt vnum & ſimplex, eſt mēſura eius, qđ componitur ex illo. D. d. ſed quemadmodum oppoſitum, &c. i. & quemadmodum illud, quod opponitur multitudini, eſt vnum ſm mēſuram & proportionem menſurantis ad menſuratum, non ſm paucum & multum, ita eſt de vno & duobus. D. d. qm̄ autem habet multitudinem, &c. i. duo vero, quę ſunt multitudo, dicuntur multa, quia addunt ſupra paucius illis: aut quia ſunt multa ſimpliciter, dicunt̄ in reſpectu eius, ad quod dicitur multitudo ſimpliciter, ſ. paucitas: et non eſt ita. D. d. ſed duo ſunt pauca, &c. i. ſed duo ſunt primus numerus numerorum paucorum. ſunt igitur pauca ſimpliciter, cùm non inueniuntur pauciora. et ideo nō ſunt prima multitudo. D. d. Et ideo non bene dixit Anaxag. &c. i. quoniam illud, quod opponitur multitudini, eſt paucitas, & illud, quod opponitur paruo, eſt magnum. Si igitur dixerit ꝙ omnia ſunt infinita propter paruitatem & magnitudinem, non eſt ſermo falſus. &, ſi dixerit infinita in paucitate & multitudine, eſſet falſus quodammodo, & verus alio modo. falſus vero, qa quod diſponitur per multitudinem et paucitatem, non procedit in infinitum: verus autem, quia paucitas opponitur multitudini. D. d. deberet enim dicere, &c. i. ſi aliquis dixerit ꝙ illa, quæ diſponuntur per multitudinem, ſunt finita in paucitate, & peruenīūt ad vnum,

* ſ. i. comparat ad vnū.

Omnis multitudo mēſurat̄ p vnum ſuę ſpeciei.

non

non diceret verum: sed verum est dicere quòd sunt finita in paucitate, quia perueniunt ad duo, quę sunt pauciora paucorum.

Opponuntur autem vnum & multa, quæ in numeris, vt mensura mensurato: hęc vero, vt ea, quæ ad aliquid, quęcunq; eorum, quæ ad aliquid non secundum se. distinctum autē à nobis in alijs est, ꝙ ea, quæ ad aliqd, dupliciter dicuntur. quædam vt contraria, quædam vt sciētia ad scibile, eò ꝙ aliquid aliud dicatur ad ipsum. Vnū vero aliquo minus esse, vtputa duobus nihil prohibet. non enim si minus est, etiam paucum est. Multitudo autē quasi genus numeri est. numerus etenim est multitudo vno mensurabilis. Et quodā modo vnum & numerus opponuntur, non vt contraria, sed quemadmodum dictum est, vt quædam eorū, quæ ad aliquid. quatenus enim hoc qdē mensura, illud vero mensurabile, eatenus opponuntur. Ideo non oē, quod vnū sit, numerus est. vtputa, si quid indiuisibile sit. Cū autē similiter dicatur scientia ad scibile, non similiter assignatur. videri nanq; possit scientia quidem mensura esse, scibile vero quod mensuratur. accidit autem omnē quidem scientiam scibile esse, scibile nō omne scientiam esse, eò quòd modo quodam scientia scibili mensuratur. Multitudo autem neq; pauco contraria est, sed huic multum, tanquā excedens multitudo excessæ multitudini. nec vni omnino, sed hoc quidem, vt dictum est, quod diuisibile, hoc indiuisibile, tanq; ad aliquid, quēadmodū scientia scibili, si fuerit numerus, vnum vero mensura est.

Et vnū opponitur multo, vt mēsura mensurato: illa autem, quæ opponuntur sm relationem, sunt omnia, quæ non sunt per se de capitulo relationis. & iam distinximus in alio libro ꝙ relatiuum dicitur multis modis. vno modo sicut contraria, & alio modo sicut sciētia ad scitum. dicitur enim istud in respectu illius. Vnum autē nihil prohibet vt sit minus aliquo, v.g. duobus. qm non si est minus, est paucum etiam. Multitudo vero est tanq; genus numeri. numerus.n. est multitudo mensurata p vnū. Et opponunt̄ vnū & numerus quoquo modo, nō sicut contrarium, sed sicut dictū est in qbusdam relatiuis, quę opponunt̄ sibi. opponūt̄.n. sicut mēsura, et mēsuratum. Et ideo non omne, quod est vnum, est numerus etiam, sicut est omne quod diuiditur. Et scientia dicitur tali modo in respectu sciti, sed non conuertitur. rectum est igitur vt scientia sit mensura & scitum mensuratum, sed accidit ꝙ omnis scientia sit scitum, sed non omne scitum est scientia. scientia.n. quoquo modo mensuratur per scitum. Multitudo vero non est contraria pauco etiam, sed hoc multum, quod est sicut multitudo vna addita multitudini, ei est cōtraria. Et multitudo non est contraria vni omni modo, sed cuidam, sicut dictum est, quia diuiditur. illud vero, quod non diuidit̄, est sicut relatiuū, sicut scia scito, si fuerit numerus sciti, vnū vero est mensura.

Et vnum opponitur, &c. i. & vnum est oppositum multo, non sm relationem cōtrariam, vt multum pauco, sed sm relationem, in qua non est contrarietas, vt mensura & mensuratum. Et d. hoc, quia posuit in quęstione prędicta ꝙ vnum opponitur multo, sm ꝙ multum opponitur pauco. D. d. illa autem, quæ opponuntur, &c. i. illa, quę sunt opposita sm relationem tātum, sunt illa, quę non sunt relatiua in se. Declaratum est.n. in tractatu, in quo exposuit noīa ꝙ relatiuum est duobus modis: quorum vnus est illud, quod est relatiuum per se, & alius relatiuum per aliud, s. quia aliud comparatur ad ipsum vt sensatum & itellectum. sensatum.n. & intellectum sunt relatiua, quia intellectus & sensus, quæ sunt relatiua non per se, comparātur ad ipsum, & per se non sunt relatiua. D. d. & iam distinximus in alio libro, &c. i. & iam distinximus in alio tractatu ꝙ relatiuum est duob9 modis. Vnus autem modus est, relatiua per se: & sunt illa, quorum vtrunq; non habet esse, nisi sm ꝙ refertur ad secundū. & isti relationi accidit contrarietas, vt paucum & multum. Secundus aūt illa, quæ non sunt relatiua per se: & sunt illa, in quibus non accidit contrarietas, vt sciētia & scitum. D. d. dicitur.n. istud, &c. i. scitum enim dicitur relatiuum, non quia est relatiuum per se, sed quia aliud cōparatur per se ad ipsum, s. scientia. D. d. Vnum autem nihil prohibet, &c. i. Et d. hoc ad dissoluendum quæstionē prædictam, dicentē ꝙ, si duo sunt multa, sequitur ꝙ vnum sit paucum, quia est paucius. & d. respondendo ꝙ non sequitur ut omne, quod est minus aliquo, sit diuisibile, sed potest esse indiuisibile omnino. & hæc est dispositio vnius cum duobus, et ideo vnum non est paucum. D. d. Multitudo vero est tanq; genus numeri. i. multitudo vero opposita vni est multitudo, quę est tāquam genus numeri. & innuit per hoc illud, quod dictum est in definitione numeri, s. ꝙ est multitudo composita ex vnitatibus. & ideo d. numerus.n. est multitudo mensurata, i. numerata per vnum. D. d. Et opponunt̄ unum, & numerus, &c. i. & forte non opponitur numero sm oppositionem cōtrarij, sed sm oppositionem modi relatiui, quod non est relatiuum per se. Et d. hoc, qa posuit ī quæstione prædicta ꝙ multitudo opponitur vni, sm ꝙ opponitur pauco, & est oppositio sm contrarietatē. & ideo sequitur ex illo sermone vt vnū sit paucū. Et cùm dixit ꝙ multitudo opponitur vni modo relatiuo, dedit exemplū, & d. opponūtur.n. sicut opponuntur mensura, et mensuratum. D. d. Et ideo non nē, &c. idest, & ideo non sequitur vt illud, quod est vnum, & mensurat multitudinem, vt sit sicut paucum. vnū.n. mensurans potest esse indiuisibile omnino. D. d. Et scientia dicitur, &c. i. & scitum cognoscitur per scientiam, sicut mensuratum per mensuram. & scientia dicitur hoc modo sm relationem ad scitum: sed non conuertitur, s. vt sit, sicut omnis scientia habet scitum, vt omne scitum habeat scientiam. Et intendit sicut cōuertitur, dicere omnis mensura est mensura mensurati, & omne mensuratum est mensuratum per mensuram. D. d. rectum est igitur, &c. i. rectum est igitur vt scientia sit mensura, & scitum sit mēsuratum. sed accidit vt omnis scientia sit scitum, scilicet vt omne mēsurans sit mensuratum, 21

1. Met. tex. co. 20.

mensuratum,& non omne scitum sit scientia,i.cognoscitur per scientiam,scientia.n.quoquo modo cognoscitur per scitum. D.d.Multitudo vero,&c.i.multitudo vero non opponitur paucitati simpliciter,sed opponitur paucum multitudini,quæ dicitur ſm additionem supra aliam multitudinem. D.d.Multitudo vero non est contraria omni vni,&c.i.& multitudo non est contraria omni vni ſm paucitatem,sed quibusdam vnis,s.vni,quod diuiditur,illud.n.quod non diuiditur de vnitatibus,opponitur multitudini,sicut scientia opponitur scito.& hoc intendebat,cū d.illud vero,quod non diuiditur,est sicut relatiuū,&c.i.illud vero, quod non opponitur,sicut scientia scito opponitur, si sciētia fuerit numerus,& mensura sciti. D.d. vnum vero est mensura.i.qm̄ nō accidit in eo vt sit mensuratū ſm q est vnum,sicut accidit sciæ vt sit mensurata p̄ scitum.

Caput Sextum. Media contrariorum in eodem genere cum ipsis contrarijs esse, ac ex ipsis componi.

Vide Auer. in Epi. Tra. tertio.

CVm vero contrariorum contingat aliquid medium esse,& quorūdam sit,necesse ex contrarijs media esse. Omnia enim media,& illa,quorum media sunt,in eodem genere sunt.Media nanq; illa dicimus,in quę necesse est primo transmutari,quod transmutetur.vt puta si ab vltima ad primā paulatim pertranseat,prius ad medios sonos veniet.& in coloribus,si ex albo ad nigrū veniat, prius ad puniceum,& fuscum,quàm ad nigrum veniet.similiter autem & in alijs. Transmutari vero ex alio genere in aliud genus nō est nisi secundum accidens, vt ex colore in figuram.necesse igitur vt media et sibijnuicem,& quorum media sunt,in eodē genere sint.At vero omnia aliquorū oppositorum sunt. ex his nanq; solis per se transmutari est. Quare impossibile est media esse non oppositorum, esset nanq; profecto transmutatio etiam ex nō oppositis.Oppositorum vero cōtradictionis quidē nullum est medium.Hoc enim est contradictio,oppositio,cuius cū nihil habeat medium,cuicunque altera pars adest. Cæterorum vero quædam ad aliquid,quędam priuatio,quædam contraria sunt. Eorum vero, quæ ad aliquid,quæcunq; non sunt cōtraria, non habent medium.causa vero,quia non in eodem genere sunt.quid nanq; sciētiæ & scibilis medium? verum magni & parui est.

Cùm vero cōtraria possunt esse mediata,ī qbusdam est necesse vt sit medium inter contraria.Omnia.n. mediata sunt in eodem genere,& illa,quę habent medium etiam. Et dico media omnia ista,ad quæ primo transmutabile transmutatur necessario primo.v.g.q, si motus fuerit de neumate ad acutū,primo veniet in neumatibus minus cōuenientibus, quæ sunt inter se. & similiter in coloribus, si fuerit motus de albo ī nigrum, primo veniet ad rubeum & glaucum. & similiter de alijs. Trāsmutatio vero de vno genere in aliud nō est nisi per accidens,vt de colore in figuram: ergo de necessitate media,& illa, quæ habent media,sunt in eodem genere. Sed omnia media sunt rerum oppositarum, qm̄ ex istis solummodo est transmutatio per se.& ideo impossibile est transmutari illa,quæ non opponuntur.ergo transmutatio & non transmutatio erit de oppositis. Et oppositorum contradictoria non habent medium. Contradictoria.n.sunt opposita, quorum altera pars semper est,& nullum habet medium omnino.Alia vero opposita quædam sunt relatiua,& quædam priuatiua. Relatiuorum vero omnia, quæ non sunt contraria,non habent medium.& causa in hoc est, quia non sunt in eodem genere.& nō erit medium inter scientiam & scitum: sed īter magnum & paruum.

Idest, & proprium est contrarijs inter alia opposita q ī quibusdam eorum est medium. Et causa in hoc est q in quibusdam generibus,in quibus sunt, necesse est vt sit medium inter contraria.qm̄ media, & illa, inter quæ sunt media,sunt in eodem genere:& cōtraria sunt in eodem genere:ergo sequitur per conuersionem maioris propositionis vt media sint in contrarijs. D.descripsit medium. Et d.& dico media,&c.et intelligit p̄ medium illud,ad quod transmutabile transmutaē primo & essentialiter,s.quando transmutatur de contrario in contrarium. D.d.exemplum,& d.ver.g.&c.i. v.g.qm̄ transmutatio,quæ est à neumate grauissimo ad acutissimum erit per trāsmutationē supra neumata, q̄ sunt inter graue & acutum. & sit motus de albo in nigrum fit per motum supra colores medios primo, & post peruenitur ad nigredinem. Et causa ī hoc est, quia transmutatio est de contrario in contrarium,& contraria sunt in eodē genere,& media in genere,in quo sunt contraria,sunt illa, in quæ primo cadit transmutatio. Transmutatio vero de genere in genus, s. quæ non est in eodem genere,non est nisi per accidens, v.g. de colore in figurā. D.d,ergo de necessitate,&c.i.& cū trāsmutatio fuerit de contrario in medium primum, deinde in suū contrarium:& contraria sunt in eodem genere sicut dictum est:ergo necesse est vt media et contraria sint in eodem genere. D.d. Sed omnia media, &c.i. et,quia media sunt contraria,ideo etiam transmutatio ex eis adinuicem erit per se,sicut erit inter extrema mediantibus illis. D.d.& ideo impossibile est, &c.i. & propter hoc,q transmutatio debet esse de contrario in contrarium,non transmutantur illa,quę nō opponuntur sibi adinuicem essentialiter.ergo transmutatio erit de illis,quæ sunt opposita. Et quasi iste sermo est conuersus primi. in primo.n.posuit q transmutatio est de contrario in contrarium,& declarauit ex hoc,q transmutatio erit primo ad media. in hoc autem posuit q transmutatio est ad media, & declarauit ex hoc,quòd transmutatio est de cōtrarijs. ista.n.vidētur conuerti. D.d. Et oppositorum,&c.i.& contradictoria inter opposita non habent medium.& hoc manifestū est. D.d. Alia vero opposita,&c.i.& illa,q̄ sunt opposita apud interrogationem per vtrum,sunt quatuor,cōtradictoria,& relatiua,& priuatiua,et contraria. Relatiuorum autem illa,quæ non sunt contraria,non habent mediū. D.d.& causa in hoc,s.q quædam relatiua non habent medium,est q vnum relatiuorum potest esse ī aliquo genere, 22

Vide idē. 4. 1 h t.cō.22.

Scia est qualitate, & scitũ ẽ in subã. Oppositum 7. Phys. 20. Vide cõtra. Zim.

genere,& suum correlatiuum in altero. vt scientia & scitum,scientia.n.est in qualitate,& scitum in substantia. Et ideo d.& non erit medium inter scientiam & scitum.D.d.sed inter magnum & paruũ,i.& medium non inuenitur in relatiuis,nisi in quibus est contrarietas,vt magnum & paruum,inter quæ est æquale.

Quòd si media in eodem gñe sunt,vt ostẽsum est,& contrariorũ media necesse est ipsa ex his contrarijs componi.Aut enim erit aliquod genus eorũ,aut nullũ.& si genus quidem ita erit,vt aliquid prius cõtrarijs sit,differentiæ priores contrariæ erunt,quæ faciunt contrarias species,tanq̃ generis.ex genere nanq; & differentia species sunt. vtputa si album & nigrum contraria sunt: est autem illud segregatiuus color, hoc vero congregatiuus:hæ differentiæ cõgregatiuum & segregatiuum priores. quare priora inuicem contraria sunt. at vero quæ contrariè differentia sunt,magis contraria sunt.cætera quoque & media ex genere & differentijs erunt. vtputa quicunq; colores medij inter album & nigrum sunt,hos oportet vt & ex genere dicãtur (est autem genus color)& ex quibusdam differẽtijs.hę vero nõ erunt prima contraria. quod si secus,vnumquodque aut album,aut nigrum erit,ergo aliæ.mediæ igitur primorũ contrariorum hæ erunt.primæ vero differentiæ segregatiuũ & cõgregatiuum.Quare hęc primum quærendum est,quæcunq; contraria nõ in genere, ex quo media eorum.Quæ enim in eodem genere sunt,necesse est vt aut ex incompositis genere componantur, aut incõposita sint.& quidem contraria inuicem incomposita,propterea q; principia sunt. media vero,aut omnia,aut nullum. ex cõtrarijs vero aliquid fit.quare erit in hoc trãsmutatio, ante quam i illa.vtroq; enim & magis & minus erit.medium igitur cõtrariorum hoc etiã erit.Ergo cætera quoq; media cõposita sunt. id eni,quod vno minus,altero magis est,cõpositum ex illis quodam modo est, quorum vno minus,altero magis dicitur esse.Cùm vero contrariorum alia priora eiusdem generis non sint,omnia media profectò ex cõtrarijs erunt.quare & omnia inferiora,tum contraria,tum media, ex primis contrarijs erunt.

Si igitur media sunt in eodẽ genere, sicut declaratum est,& contraria habent media,necesse est vt sint composita ex istis contrarijs. Qm̃ aut habebunt aliquod genus, aut nõ habebunt.si habebunt,ergo erunt secundũ hũc modum, quasi aliquod recipiens: ante contraria,& erunt contraria ante differẽtias,quæ fecerunt contraria. formæ.n.sunt ex genere & differentijs. vt album & nigrum sunt contraria,& alterum color segregans,& alterum color congregans. istæ igitur differentiæ segregãs & congregãs sunt ante. ergo ista sunt contraria ante. sed illa, quæ differunt s̃m contrarietatem, sunt magis contraria: ergo erunt ista media ex genere et differentijs. vt omnes colores, qui sunt inter album & nigrũ. oportet igitur vt ista dicantur ex differentijs, & genus est color,& q; ista sunt ex aliquibus differentijs,sed non erunt contraria prima. & si nõ,erit quodlibet aut album,aut nigrum, aut aliud mediũ.ergo erunt ista inter prima contraria,& primas differentias, quæ sunt tales, & quæ continent.Ergo quærẽda sunt ista primo,& omnia contraria, quæ non sunt ex aliquo medio i genere.Necesse est.n.vt illa, quę sunt in vno genere,sint cõposita ex illis, quæ non sunt non cõposita. Quoniam contraria non sunt composita ex inuicem,ergo sunt principia.media vero aut omnia,aut nulla. & erit aliquod ex contrarijs.ergo erit transmutatio in hoc, antequam perueniat ad ista: erit enim vtrunq; eorum minus,aut maius. Ergo et hoc etiam est inter contraria.& ideo oẽs partes compositæ sunt mediæ. compositũ.n.ex altero magis q̃ ex altero minus,dicitur quoquo modo, quod est ex altero magis,& ex alio minus.Et cùm non sint diuersa oia contraria, ergo media sunt ex contrarijs.ergo oia,quæ sunt sub, & cõtraria & media erũt ex primis cõtrarijs.

Si igitur media & cõtraria sunt in eodem genere, vt dictum est,& media sunt media inter contraria, necesse est vt media sint composita ex illis contrarijs. D.d. Quoniam aut habebunt genus,&c.i.contraria autem aut habebunt idem genus,aut non.sed,si non habebũt idem genus,non erunt contraria.& si habuerint, continget vt idẽ genus recipiat contraria.i.& sic illud genus recipiet contraria,& illa quæ sunt inter contraria. & continget vt sint cõtraria ante differentias, ex quibus constituuntur contraria. D.d.formæ.n.&c.i.species.n.componitur ex generibus & differentijs.v.g.album & nigrum,quæ sunt contraria: & albedo est color disgregãs visum,et nigredo color cõgregãs visum: & istæ drĩę sunt priores drĩjs,q̃bus constituuntur media.segregãs.n.& cõgregans sunt ante i cõtrarietate albo & nigro,cũ per illa sint cõtraria album & nigrum. D.d.sed illa,quę differũt,&c.i.& spẽs contrarioꝝ, vt albũ & nigrum,sunt maioris contrarietatis,q̃ differentiæ.& d.hoc,quia disgregatio & congregatio accidit eis magis & minus. D.d.ergo erunt ista media, &c.i. &,cùm hæc contraria fuerint composita ex genere & primis differentijs,& media illius generis sint inter illa,necesse est vt ista media sint cõposita ex genere & illis duabus differentijs oppositis s̃m mixtionem: qm̃ illæ differentiæ recipiunt magis & minus.v.g. colores medij inter album & nigrum,quæ cõponuntur ex colore & segregatione & cõgregatione,sed differunt s̃m magis & minus. D.d. oportet igitur, &c.i. oportet igitur s̃m hoc vt media sint in eodem genere, & vt habeant aliquas differentias contrarias,sed nõ erunt prima contraria. D.d.&,si non,erit quodlibet, &c. qm̃ differentiæ mediorum aut erunt eædem cum differen- 23

Drĩæ colorum recipiũt magis & minus.

tijs

ijs primorum contrariorũ, aut mediæ inter contrarias sed differentiæ eorum non sunt primorum contrariorum: ergo sunt media inter differentias primorum contrariorum. v. g. qm̃ medium inter albũ & nigrum, aut est album aut nigrum, aut medium inter illa. D. d. ergo erunt ista, &c. i. ergo sequitur, vt ista media sint inter contraria, quæ continent omnia media, & vt differentiæ eorum sint inter differentias primorum contrariorum. D. d. Ergo quærenda sunt, &c. i. ergo oportet quærere semper ista media, & contraria, quæ non hñt aliquod medium in vno gñe. qm̃ illa, quę sunt in vno gñe, necesse est vt sint cõposita ex illis, q̃ non sunt cõposita ex illis, quę sunt in illo gñe, aut ut non sint cõposita, s. aut sint cõposita ex simplicib⁹, aut vt sint simplicia. D. d. Qm̃ cõtraria, &c. i. qm̃ cõtraria, cũ nõ sint cõposita ex illo genere, sequit̃ vt sint principia compositorum ex illo genere, s. mediorum. D. d. media vero necesse est, aut vt omnia sint ex contrarijs, aut nullum eorum sit ex contrarijs. Et intẽdebat declarare q̃ est impossibile opinari q̃ quædam sint ex contrarijs, & quædam non: & tacuit destructionem partis, dicentis q̃ nullum eorum componitur ex partibus contrarijs, quia est manifestum ex hoc q̃ sunt media, & quia primo ad illa transmutantur contraria. & ideo d. ergo erit transmutatio, &c. i. transmutatio ergo de cõtrario erit ad illud, quod est medium, anteq̃ veniat ad secundum contrarium. &, si essent alterius naturæ, tunc transmutatio de contrario in contrariũ mediantibus illis esset p accñs. D. d. erit. n. vtrũq; eorũ magis aut minus. i. & causa in hoc, q̃ trãsmutatio de contrarijs erit ad media, est, quia contraria recipiunt magis & minus: aut intendit econtrario, s. q̃, cùm fuerit positum, quia trãsmutatio est primo de contrario in medium, sequitur ut contrarium recipiat magis & minus. Illud enim, quod non recipit magis aut minus, non habet transmutationem. & ideo, si media differunt in specie ab extremis, non esset illic inter, quod est necessarium in motu, vt declaratum est in naturalibus: nec esset illic trãsmutatio omnino. & ideo d. post. Ergo & hoc ẽ est inter contraria. i. ergo transmutatio est necessario inter contraria. D. d. ideo & omnes partes, &c. i. & non solummodo est verum dicere q̃ omnia media sunt composita ex contrarijs, sed econtrario, s. q̃ omnia composita ex contrarijs sunt media. composita. n. ex duobus debent habere ex altero illorum minus, & ex altero magis.[a] Et hoc demonstratur ex suo sermone: qm̃ impossibile est q̃ in composito ex contrarijs sint duæ partes æquales: sed altera debet esse dominans; cui attribuat forma. Et hoc demõstrat quòd impossibile est inuenire complexionem mediam in extremis contrarijs, vt dixit Gal. possibile esse. Quoniam, si esset possibile, tunc esset possibile inuenire compositum ex ipsis extremis, absq; eo q̃ accideret eis transmutatio aut diminutio. Etiam fecimus sermonem contradicentem Galeno. D. d. compositũ. n. etc. i. qm̃ in composito inuenitur ex altero contrariorũ magis, & ex altero minus, non simpliciter, sed aliquo modo, i. in potentia.[b] partes. n. cõpositi sunt in composito in potentia, nõ in actu. & ideo compositum est vnum in actu, & forma per partem dñantem. et si non, non esset vnũ in actu. D. d. Et, cùm nõ sint diuersa oĩa cõtraria, ergo media sunt ex cõtrarijs. i. & cũ media sint inter res diuersas: & diuersitas earum nõ differt à diuersitate cõtrariorũ: ergo media necessario sunt inter cõtraria: ergo oĩa, q̃ sunt sub medijs, & cõtraria nõ prima, & media sunt ex pmis cõtrarijs.

Si media differẽt spẽ ab extremis, ñ eẽt illic inter, neq; motus.

a Digressio, qua ostendit nõ posse dari æquale ad pondus, nec complexionem temperatam, qualẽ posuit Galenus. Vide 1. Col. cã. 7. & in. 2. Colliget cap. 1.

b Partes cõpositi sunt in composito ĩ potentia. ex hoc vr̃ extrema nõ eẽ actu in medio. Vide. 6. Physi. 6. 19. 32. & 2. de Ala. 158. & 2. de Gen. c. 32. vbi d. oppositum. Vide cõ. Zim.

Et quidem q̃ cuncta media ĩ eodẽ genere, & contrariorum media sint, ac ex contrarijs componãtur, patet.

Caput Septimum. Differentiam secundum speciem contrarietatem esse.

Diuersum autem specie ab aliquo diuersum aliquid est, & hoc ambobus inesse oportet. vt si animal specie diuersum, ambo animalia. necesse est igitur in eodem genere esse, quæ specie diuersa sunt. Huiuscemodi enim appello genus, quo vnum & idem ambo dicuntur, non secundum accidẽs differentiam habens, siue vt materia existens, siue vt aliter. etenim non solum commune oportet existere, vt ambo animalia, verum etiam vtrique diuersum hoc ipsum animal: vt hoc quidem equum, hoc vero hominem. quare hoc cõmune diuersum specie vicissim est. erit itaque secundum se hoc quidem tale quid aial; hoc vero tale qd: vt hoc quidẽ equus, hoc vero homo. Necesse igitur hãc differentiam generis diuersitatem esse. dico nanq; differentiam generis diuersitatem, quę diuersum hoc ipsum facit. Contrarietas igitur hæc erit. Patet autem ex inductione. cuncta nanq; oppositis diuiduntur. & quòd contraria in eodem genere sint ostensum est. contrarietas enim perfecta differentia erat: omnis vero specie differentia est alicuius aliquid: quare hoc & idem, & genus in ambobus. ideo in eadẽ coordinatione prædicamenti sunt omnia contraria, quæcunq; non genere differunt, & inuicem maxime diuersa. perfecta nanq; differentia, & simul inuicem non fiunt. Differẽtia ergo cõtrarietas est. Hoc enim est diuersa specie esse, quòd, cùm in eodem genere sint, contrarietatem habent, indiuidua existentia. Eadem autem specie, quæcunq; contrarietatem non habent, indiuidua existentia. in diuisione nanq;, & in medijs fiunt cõtrarietates, anteq̃ ad indiuidua deueniatur. Quare manifestum est, quòd ad id, quod vocatur genus, nec eadem, neque diuersa specie, vlla, quæ vt generis species, conueniunt. materia nanq; negatione ostenditur: genus vero materia eius est, cuius genus dicitur, non vt quod Heraclidarum, sed vt quod est in natura. Nec ad ea, quę non in eodem genere sunt, sed ab illis genere different, specie vero ab his, quæ in eodem genere sunt. etenim differẽtiam necesse est esse cõtrarietatẽ eius, à quo specie differt: hęc autẽ his solis inest, quæ in eodem genere sunt.

Vide cõtra. Zim.

Declaratum est igitur q̃ omnia media sunt in eodem genere, & q̃ sunt inter contraria, & quòd omnia sunt composita ex contrarijs. Illud aũt, quod est aliud per formam, est aliud alicuius, & oportet vt hoc in sit vtriq;. qm̃, si aial est aliud secundum formam, necesse est vt vtrũq; sit animal, & vt illud, quod est aliud

secundum

secundum formam, fit in eodem. Illud enim, quod est tale, bene dicitur quod ambo sunt ex eodem, cùm differunt non per accidens, sed secundum naturam, siue alio modo. oportet.n. vt habeant illud, quod est commune tantum, vt animal vtrique, sed vt quodlibet eorum habeat aliud, & etiam idem animal. ver.g. vt sit equus, & aliud homo. Necesse est igitur vt ista diuersitas sit alietas in genere. dico.n. quod diuersitas generis est alietas, & alietas est illud, quod facit hoc aliud. Contrarietas igitur, quæ est in re, est eadem. Et hoc manifestum est ex sermone sequenti. omnia. n. diuiduntur secundum oppositionem. & iam declarauimus quòd contraria sunt in eodem genere. contrarietas.n. est perfecta diuersitas, & diuersitas secundum formã: omne.n. aliquod est alicuius genus hoc: ergo illud, quod est idem, & genus etiam dicitur de vtroque. & ideo omnia contraria conueniunt in eodem prædicamento, quæ differunt secundum formam, non secundum genus. & ista quædam à quibusdam alijs magis. diuersitas enim est cõpleta, et non est insimul vtrique. Ergo diuersitas est contrarietas. Et dicuntur idem secundum formam omnia, quæ non habent contrarietatem: & sunt illa, quæ non diuiduntur. cõtrarietas enim est in diuisione, & in eis, quę sunt media, antequam perueniãt ad illa, quę non diuiduntur. Ergo manifestum est quod nihil est in rei veritate apud illud, quod dicitur genus, neque idem, neque aliud in forma omnino in illa, quę est sicut forma generis. materia.n. cognoscitur per negatiuã. genus autem est materia illius, quod dicitur genus, non sicut genus Herculeorum, sed sicut illud, quod est in illis, quæ sunt naturaliter. Neque in illis, quæ non sunt in eodem genere, sed differunt ab istis secundum genus, & differunt secundum formam ab illis, quæ sunt in eodẽ genere. contrarietas.n. est diuersitas eius, quod differt secundum formam: & ista est in illis, quæ sunt in eodem genere tantum.

24 Cùm declarauit quod contraria sunt in eodem genere, & quod medium componitur ex contrarijs, & quod media sunt inter contraria, fecit rememorationem de hoc. Deinde incœpit declarare quod illa, quæ differunt secundum differentias & formas, conueniunt in genere, & d. Illud autem, quod est aliud, &c.i. illud autem, quod est aliud secundum formam, inuenitur in alio, & non sunt diuersa existentia in eodem subiecto, sed in genere, in quo cõueniunt. & hoc intẽdebat, cùm d. & oportet vt hoc in sit vtrique. D.d. quoniam, si aial, &c.i. necesse est.n. si animal diuiditur in duo diuersa secundum formam, s. in duas species, vt animal sit in vtroque, s. quod vtrunque sit animal. D.d. & vt illud, &c.i. & vniuersaliter necesse est vt illa, quæ differunt secundum formam, s. species, sint in eodem genere. D.d. Illud.n. quod est tale, &c.i. illa.n. quę differũt tali diuersitate, s. secundũ formam, sunt in eodem genere, cùm nõ differant per accidens, sicut illa, quæ cõueniunt in forma, & differunt secundum materiam. v.g. duo annuli, alter de auro, & alter de argẽto. D.d. oportet.n. vt habeant, &c.i. oportet vt nõ cõueniant nisi in re communi tantum, & vt differant in illo, per quod vtrunque est aliud. Et intendit per hoc distinguere inter res diuersas, quæ faciunt illa, in quibus inueniuntur diuersa in specie, & res diuersas, quæ congregantur in eodem subiecto, & non faciunt illa, in quibus inueniũtur diuersa secundum colorem & saporem: in istis enim non est contrarietas. illa autem, quæ faciunt res existentes diuersas, faciunt hoc per cõtrarietatem, quæ est eis, cùm dictum sit quod contraria sunt illa, quæ non congregantur in eodem subiecto eodem modo. D.d. Necesse est igitur vt ista diuersitas, &c.i. ergo necesse est vt iste modus diuersitatis, quæ facit cõtrarietatem, sit illud, per quod differt intra se idem genus in sua substãtia. D.d. dico.n. &c.i. & ideo dico quod illud, per quod differt idem genus, est aliud: & ista alietas facit genus diuidi per differentias contrarias. D.d. Contrarietas igitur, &c.i. et, cũ ista sit contrarietas, quę existit in forma, est illa, quæ facit vt habeat idem genus. D.d. Et hoc manifestum est, &c.i. et hoc, quod forma, per quam diuiditur genus primo & essentialiter, habet in se contrarietatem, manifestum autem est ex inductione. s. quoniam, cùm considerata fuerint omnia genera, inueniuntur ita. D. d. omnia. n. diuiduntur, &c.i. quæ non congregantur in eodem. Et, cùm posuit propositionem dicentem quod differentiæ, quibus genus diuiditur, sunt contrarię, posuit quod contraria sunt in eodem genere, ad concludendum quod formæ, quibus diuiditur aliquid, sunt in eodem genere, & d. & iam declarauimus, &c.i. & iam declarauimus superius quod contraria sunt in eodem genere. Contrarietas.n. est completa diuersitas: & completa diuersitas non intelligitur, nisi inter duo, quę sunt eiusdem naturæ, v.g. inter duas extremitates longissimæ lineæ, & in qualitate inter duas formas remotissimas. D.d. & diuersitas, quæ est secundum formam, &c.i. & diuersitas, quæ est secundum formam, est contrarietas, quæ facit vt illa, quæ diuersantur secundum ipsam, non congregantur. D.d. ergo illud, quod est idem, & genus, i. illud ergo, in quo conueniunt duę formæ diuersæ, est idem, & genus, de quo prædicantur. D.d. & ideo omnia cõtraria, &c.i. et propter hæc omnia contraria, quæ sunt in eodem prædicamẽto secundum formam, diuersantur non secundum genus. vt album et nigrum, dulce & amarum, quæ sunt in qualitate. D. d. & ista quædam à quibusdam alijs magis. i. & ista differunt abinuicem magis quàm alia differentia, s. quę inueniuntur in eodẽ subiecto. D.d. diuersitas.n. est cõpleta, &c. i. & intendit quod duo diuersa non inueniuntur insimul. Et in alia translatione d. diuersitas.n. completa non erit, cùm quædam fuerint cum quibusdam insimul. i. diuersitas.n. completa nõ inuenitur in diuersis, quæ sunt insimul in eodem, vt color, & albedo, & rationalitas. & ideo ista inueniuntur in generibus diuersis. illa autem, quæ differunt perfecta differentia, s. quæ non inueniuntur in eodem, necessario sunt in eodem genere. D.d. Ergo diuersitas, &c.i. ergo diuersitas secundum formam est diuersitas secundum contrarietatem. diuersitas.n. secundum formam est illa, secundum quam diuiditur idem genus, & non congregantur in eodem. & ista est dispositio contrariorum. D.d. Et dicuntur idem, &c.i. illa, quę sunt idem secundum formam, sunt omnia, quæ non habent contrarietatem, s. particularia, quæ nõ diuiduntur. vt Socrates & Plato. D.d. contrarietas.n. &c.i. contrarietas.n. est in forma, per quam diuiduntur prima genera, & media genera, donec perueniatur ad illa, quæ non diuiduntur secundũ formam, & sunt vltimæ species, quæ diuiduntur in indiuidua. D.d. Ergo manifestum est, &c.i. ergo in genere non inuenitur aliquid, quod in rei veritate sit

idem

idem cũ forma, quæ est in genere, aut aliud, qm̃ genus est materia. & materia cognoscitur per negatiuam, cũ dicitur ꝙ materia est priuatio formæ. & intẽdebat declarare ꝙ in genere nihil est in actu, ita ꝙ diceretur aut est idem cũ forma existente in eo, aut aliud. D.d. genus autem est materia, &c. i. genus autẽ significat materiam, s. genus, quod dicitur in rei veritate, nõ genus, quod dicitur de *oĩbus attributis eidem *parti. v.g. genus Herculeorum. D.d. sed illud, quod est, &c. i. sed genus, quod prędicatur de rebus existentibus secundum naturam, quod ita definitur, s. ꝙ est prædicabile de pluribus speciebus in eo ꝙ quid. D.d. Neque in illis, quæ non sunt in eodem genere. i. neq; diuersitas secundum formam inuenitur inter illa, quæ non sunt in codẽ genere. D.d. & differunt secundum formam, &c. i. & illa, per quæ differt forma, sunt in eodem genere. et causa in hoc est: quia contrarietas secundum formam est diuersitas, & diuersitas secundum formam est diuersitas secundum contrarietatem: & cõtraria sunt semper in eodem genere: ergo diuersa secundum formam sunt in eodem genere. & hoc intẽdebat, cùm d. & erũt ista, quæ sunt in eodem genere, s. diuersa secundũ formam.

Gen° significat materiã. Vide opposita 1. Met. c. 17. Vide cõtra. Zim.
* a.l. hoĩbus
* a.l. primũ.

Caput Octauum. Dubitationis solutio, cur quædam contrarietas diuersa specie faciat: quædam uero non. Et an materia, diuersa specie faciat, uel ne.

Vide Auer. in 8 par. Tr. tertio.

DVbitabit autem quispiam, cur mulier à viro nõ specie differat, cùm mas, & fœmina contraria existant, differentia vero contrarietas sit. neq; diuersum specie animal masculus, & fœmina, cùm tamen hęc differentia per se animalis sit, & non vt albedo, aut nigredo, sed quatenus animal, & masculus, & fœmina existant. Hæc autem dubitatio ferè eadem est, & cur hæc quidem contrarietas diuersa specie faciat, hęc vero non. vt gressibile, & volucre, albedo vero & nigredo nõ. An, quoniam illa quidem propriæ passiones generis sunt, hęc vero minime. & cùm illud quidem ratio, hoc vero materia sit, quæcunq; in ratione contrarietates sunt, speci cdifferentiã faciunt: quæcunq; vero in coassumpto materiæ, minime faciunt. Quare hominis albedo, vel nigredo non facit, nec hominis albi ad hominem nigrum secundum speciem differentia est, etiam si vnum nomen ponatur. homo nanq; vt materia est. materia vero non facit differentiam. nõ enim hominis species sunt homines. Quare & si carnes, & ossa, ex quibus hic, & hic est, diuersa sint, attamen totum diuersum quidem, specie vero non est diuersum, quoniam in ratione non est cõtrarietas. hoc autem est vltimum indiuiduum. Callias vero rõ cũ materia est, et albus hõ, qm̃ Callias albus. per accidẽs igitur hõ est albus. Nec ęneus, et ligneus circulus, siue triãgulus ęneus, et circulus ligneus ob materiã spẽ differunt, sed qm̃ in rõne contrarietas inest. Vtrũ autem materia non faciat diuersa specie, cùm quodam modo diuersa sit? An aliquo modo facit. Cur. n. hic equus ab hoc homine diuersus specie, cùm rationes eorum cum materia sint? An, quoniã in ratione cõtrarietas inest. ꝑteni hominis albi, & equi nigri specie diuersitas est, non tamen prout hic quidem albus, hic vero niger: siquidẽ & si ambo albi essent, nihil minus specie, diuersi essent. Masculus autem & fœmina propriæ quidem animalis passiones sunt, sed non secundum substantiam, verum in materia, & corpore. quare idem semen aliquam passionem passum, aut fœmina, aut mas fit.

Et quęrendũ est, quare mulier non differt à viro secundum formam, cùm masculus sit contrarius fœminæ, & diuersitas est cõtrarietas. et quare animal masculum non est aliud à fœmina ſm formã. ista. n. diuersitas est per se animalis, & nõ est sicut albedo & nigredo, sed fœmina, & masculus sunt secundum ꝙ animal. Ista. n. quæstio appropinquat qõni, dicenti quare quædam contraria faciunt alia ſm formam, & quædam non. vt ambulans et pẽnatum, albedo vero & nigredo nõ. Quædam enim sunt passiones propriæ generi, & quædam non. ergo quædam sunt verbum et quædam materia. ergo omnia contraria, quę sunt in definitione, faciunt diuersitatem ſm formam: & omnia, quæ sunt in re cum materia, non faciunt. Et ideo albedo non facit hominẽ neq; nigredo: neq; homo albus differt ſm formam i respectu hominis nigri, neque si fuerit positum vnum nomen. homo. n. est sicut materia, & materia nõ facit diuersitatẽ. quoniam homines non habent formas ideo. Ideo et si carnes & ossa sunt alia & alia, ex quibus sunt hæc et hoc, sed tamen totum congregatum est aliud: ſm vero formã non est aliud, qm̃ in verbo non est cõtrarietas. et hoc est vltimum, quod non diuiditur. Callias vero est sermo cũ materia, et albus est homo, qm̃ Callias est albus, et homo est albus per accidẽs. Nec circulus cupri & ligni, neq; triangulus cupreus, & circulus ligneus differunt ſm formam propter materiam, & non sunt diuersa ſm contrarietatem, sed quia in verbo est contrarietas. Sed vtrum materia non facit aliud ſm formam, cùm sit diuersa aliquo modo? Et forte possibile est vt faciat. Et quare est equus alius ſm formam ab hoc homine, cùm verba eorum sunt cum materia? Aut quia in verbo est contrarietas, vt hominis albi et equi nigri. habẽt enim formas, sed non quia alter albus, et alter niger. qm̃, si ambo eẽnt albi, & formæ eorum essent in alia dispõne. Masculus vero et fœmina & si sint passiones, ꝑpriæ animali

cum

cùm non ſint ſecundum ſubſtãtiam, ſed ſunt in materia & corpore. & ideo idem ſperma erit aut fœmina aut maſculus, poſtquam patitur aliquam paſſionem.

23 Et quærendũ eſt quare maſculus non differat à fœmina ſm formam, cùm ſint duo cõtraria: & diuerſitas ſm contrarietatem eſt diuerſitas ſm formam. & quare animal maſculum non eſt contrarium animali fœminino, ita quòd ſit ſubſtãtia, adeo quòd diuidatur his duabus differentijs diuiſione ſpecifica. Et dixit hoc, quoniam manifeſtum eſt per ſe quòd maſculus & fœmina ſunt in omni genere animalium eiuſdem ſpeciei. D.d. cauſam faciẽtem hanc quæſtionem, & dicit. iſta enim diuerſitas, &c. idest animal enim diuiditur his duabus differentijs eſſentialiter, non accidentaliter, ſicut diuiditur in album & nigrum. & intendebat quoniam, ſi diuiditur eſſentialiter, neceſſe eſt vt maſculus ſit vna ſpecies, & fœmina alia ſpecies. Deinde dicit, ſed fœmina, &cæ. ideſt & eſt neceſſe vt iſta diuiſio ſit eſſentialis, quoniam diuiſio animalis in maſculum & fœminam eſt ſm quòd eſt animal, quod non eſt ita in albo & nigro. Deinde. d. Iſta enim quæſtio, &c. ideſt & ſimilis eſt iſti quæſtioni quęſtio, dicens quare quędam contraria faciũt ſpecies, verbi gratia ambulatio & volatus & natatio. ambulans enim & volans & natãs diuerſantur ſecundum ſpeciem. & quædam non faciunt ſpeciem, vt albedo & nigredo. in eadẽ enim ſpecie inueniuntur album, et nigrũ. Deinde. d. cauſam in hoc, & dixit. Quædam enim ſunt paſſiones, &c. & cauſa in hoc eſt, quoniam quædam contraria, in quæ genus diuiditur, ſunt accidentia & paſſiones illius generis, non differentiæ ſubſtantiales, & quędam non, i. non differentię ſubſtantiales. Deinde. d. ergo quædã ſunt verbũ, &c. i. ergo quædam contraria ſunt forma, quæ eſt pars ſubſtantiæ rei, per quam diſponitur, & quædam eſt materia non attributa ſubſtantiæ rei. Deinde. d. ergo omnia cõtraria &c. ideſt ergo omnia cõtraria, quę ſunt in definitionibus, ſcilicet quę accipiũtur in eis pro differentijs, faciunt diuerſitatem ſecundum ſpeciem, & faciunt ſpecies contrarias. Omnia vero contraria, quę inueniuntur in materia, & ſunt accidentia materię non faciunt ſpecies. & ideo albedo addita animali nõ facit hominem, ſicut rationalitas addita animali facit hominem: neq; homo albus differt ab homine nigro. Deinde, d. neq; ſi fuerit poſitum, &c. ideſt & ſi aliquis poſuerit nomen proprium homini nigro, & nomen proprium homini albo, tamen propter hoc non faciet hominem duas ſpecies. quoniam homo eſt ſicut materia albi & nigri, & album & nigrum ſunt paſſiones materiæ: & paſſiones contrarię materię non faciunt materiam ſpecies cõtrarias. Deinde. d. quoniam homines non habent formas ideę, ſ. quia ſunt albi & nigri, aut habent alia contraria accidentia materiæ, ſed facit homines eſſe homines rationalitas. Deinde. d. Ideo & ſi carnes, &c. ideſt & nulla alietas inuenitur in homine ſm materiam, etſi carnes & oſſa, ex quibus componitur hoc demonſtratum, ſint alia à carnibus & oſſibus, ex quibus componitur hoc aliud, ſ. diuerſæ complexionis. & ideo totum congregatum ex iſtis oſſibus & carnibus non eſt aliud à toto congregato ex iſtis oſſibus & carnibus. et homo eſt vnus ſm formã, et alietas non inuenitur, niſi qñ in forma ſint contrarietates. D.d. quoniã in verbo non eſt contrarietas. i. et cauſa in hoc, ꝙ hõ eſt vnus in ſua forma, eſt, qa in ſua definitiõe non accipiuntur differentię cõtrariæ. Illa, n. in quorum definitionibus accipiunt̃ differentię contrarię, ſunt contraria. D.d. & hoc eſt vltimum, quod non diuiditur. i. & illud, quod ſm formã eſt vnum, eſt vltima ſpecies, quæ nõ diuiditur niſi in indiuidua. D.d. Callias vero, &c. i. indiuiduum vero, v.g. Callias, eſt cõpoſitum ex forma & materia. D.d. & albus eſt hõ, &c. i. quoniam albedo & nigredo inſunt homini per accidens: et iſtæ differentiæ non faciunt in eo ſpecialitatẽ. albedo enim non eſt in hoie, niſi quia eſt in quibuſdam indiuiduis hominis, vt Socrate & Platone. eſt igitur in homine non ſm ipſum, ſed ſm ſua indiuidua. eſt igitur in ſpecie ꝑ accidẽs. Et ideo dicit. Nec circulus cupri, etc. ideſt nec ẽt diuerſantur res in ſpecie propter diuerſitatem ſuarũ materierum in ſpecie, cùm forma ſit vna, vt circulus factus ex cupro aut ligno, & triãgulus factus ex cupro aut ligno. D.d. & non ſunt diuerſa ſm contrarietatem. i. & ideo illa, quę diuerſantur ſm ſpeciem, nõ diuerſantur ſm diuerſitatem ſuarum materierum, ſed quia in ſuis formis eſt contrarietas. D.d. Sed vtrũ materia, &c. ideſt & quæritur vtrũ ſit poſſibile vt materia faciat aliud in ſpecie, quando materia fuerit diuerſa quoquo modo. D.d. Et forte, &c. i. & forte exiſtimatur poſſibile eſſe vt iſta diuerſitas ſm materiam faciat diuerſitatem in ſpecie, qñ duæ diuerſitates fuerint cõgregatæ, ſ. in ſpecie & forma inſimul. D.d. Et quare eſt equus alius, &c. i. verbi gratia, vt aliqs quærat. quare equus & homo ſunt alia ſm ſpeciem, vtrum per diuerſitatem formarum, aut materierum, quia ſunt diuerſa in ambobus. Et intendit, quoniam poteſt aliqs fingere in talibus ꝙ diuerſitas earum in ſpecie eſt propter diuerſitatẽ eorum in materia. D. dedit exẽplum, et dicit. vt hominis albi, &c. ideſt, v.g. homo albus & equus niger. hæc enim duo ſunt diuerſa ſm materiam & formam. diuerſa. n. ſm materiam, quia alter eſt albus, & alter eſt niger: ſm formam vero, quia hoc rationale, hoc autem hinnibile. Deinde d. ſed non, quia alter albus, &c. ideſt, ſed manifeſtum eſt per ſe ꝙ homo albus non differt ab equo nigro in hoc, quòd homo albus, & equus niger. Deinde dedit cauſam in hoc, & dicit. quoniam, ſi ambo eſſent albi, &c. i. quoniam, ſi ambo conuenirent in albedine, eſſent in forma diuerſi, & propter hoc non conuenirent in forma. & intendit quòd ſic eſt intelligendum in diuerſitate hominis & equi in materia, ſcilicet ꝙ iſta diuerſitas nõ facit diuerſitatem in forma, ſicut eſt diſpoſitio in homine albo et homine nigro. Et, quia quæſtio, à qua incœpit in maſculo & fœmina nõ eſt diſſoluta diſſolutione propria, incœpit dicere hoc, & dicit, Maſculus vero & fœmina, &c. i. quæſtio autem dicta de mare & fœmina exiſtentibus in animali ſic diſſoluitur. quoniam maſculinitas & fœmininitas, licet ſint paſſiones eſſentiales animali & propriæ ei, tamen nõ ſunt de numero differentiarum eſſentialium ſubſtantialium, ſed ſunt accidentia eſſentialia materiæ, & corporis animalis: ſed animal accipitur in definitione earum, non autẽ illa in definitione animalis. Deinde. d. & ideo idẽ ſperma, etc. ideſt, & ideo materia maris & fœminæ vniuerſaliter eſt vna. Idem enim ſperma, quando patitur aliqua paſſione, fit ex eo maſculus: & quando patitur paſſione contraria, fit ex eo fœmina. Et dixit hoc, quia paſſio eſt in ꝑdicamento qualitatis, non in ꝑdicamento ſubſtãtię: & ſꝑma eſt in genere ſubſtantię. Et forte intendit ꝑ paſſionẽ illud, quod accidit ei de caliditate & frigiditate, illud quod declaratũ eſt in gñatione aĩaliũ.

Illa, in quorũ definitionibus accipiunt̃ differẽtiæ cõtrarię, ſunt contraria.

Illa, quæ diuerſant̃ ſm ſpeciem, nõ diuerſant̃ ſm diuerſitatem ſuarum materierũ, ſed qa in ſuis formis eſt contrarietas. Idẽ prio de Anima cõ. 55.

Quid igitur ſit ſpecie diuerſum eſſe, & cur quædã ſpecie differant, quædã non, dictũ eſt.

Caput Nonum. *Quæ ſint contraria, quæ genericam faciant differentiam.*

CVm vero contraria ſpecie diuerſa ſint, corruptibile autẽ & incorruptibile con

traria sunt (priuatio nanque determinata impotētia) necesse est diuersum genere esse corruptibile & incorruptibile. Nunc quidem in ipsis vniuersalibus nominibus diximus. quare videbitur vtiq; non esse necesse quodcūq; corruptibile & incorruptibile diuersa specie esse, quemadmodum nec album, & nigrum. Idem enim contingit & simul esse, modo vniuersalium sit. sicuti homo ꝑfecto esse possit & albus, & niger. & singularium fuerit idem (non simul) & albus, & niger, tametsi album nigro contrarium sit. Verum contrariorum quædam secundum accidens quibusdam insunt, vt ea quæ nunc dicta sunt, ac alia multa: quædam impossibile est, quorum est corruptibile, & incorruptibile. nihil enim secūdum accidens corruptibile est. accidens nanq; contingit non esse: corruptibile vero eorum est, quæ necessario insunt his, quibus insunt. aut vnum & idem corruptibile, & incorruptibile erit, si contingit nō inesse ei corruptibile. Aut substantiam igitur, aut in substātia cuiq; corruptibilium necesse est corruptibile esse. Eadem autem ratio & de incorruptibili est. eorum enim ambo sunt, quæ necessario insunt. Prout igitur & secūdum quòd primum hoc quidem corruptibile, illud vero incorruptibile, oppositionem habent. quare necesse est genere diuersa esse. Manifestum itaque est quòd non contingit tales formas esse, quales quidam aiunt. erit nanque & ipse homo hic quidem corruptibilis, ille vero incorruptibilis, quāuis formæ eædem specie cum particularibus esse dicantur, & non æquiuocæ. quæ vero genere diuersa sunt, plus distant, quàm quæ specie.

Dictum est igitur quare sunt alia in forma, & quare quædam sunt diuersa in forma, & quædam non. Et cùm contraria sint alia in forma: & corruptibile & incorruptibile sunt contraria: alia magis est necessarium vt sint genere corruptibile & incorruptibile ex priuatione per differentiam sine potentia. Et ideo diximus nunc in nominibus. ergo possibile est existimare quòd non est necesse vt incorruptibile & corruptibile sint alia in forma, quemadmodum neque nigrum neque album. Quædam enim possunt esse idem insimul, cùm fuerint ex vniuersalitate, vt homo, quoniā potest esse albus & niger. et possibile est vt hoc sit in rebus simplicibus, & vt sit vnum, & non insimul album & nigrum, & si album est contrarium nigro. Sed quædam contraria in quibusdam rebus sunt per accidens, dicta nunc, & alia multa, & quędam non possunt esse alicuius. & similiter corruptibile, & non corruptibile. quoniam nihil corrumpitur per accidens. accidēs enim possibile est vt non sit: corruptibile autem & incorruptibile sunt rerum, quæ sunt necessario in his, in quibus sunt. cùm idem fuerit corruptibile etiam, & si fuerit possibile vt non habeat corruptionē, similiter. Ergo necesse est vt corruptio sit substantia, aut in substātia cuiuslibet eorum, quæ corrumpuntur. Et iste sermo est possibilis etiam in eis, quę non corrumpuntur. vtrūq; enim est ex illis, quę sunt necessario, quoniam sunt superius etiam primo modo, per quem sunt opposita. alterum enim est corruptibile, & alterum incorruptibile. ergo necesse est vt sint alia secundum genus. Et est manifestum, quòd impossibile est vt sint formæ tales, vt quidā dicunt. & si non, tunc homines quidam corrumpūtur, & quidam non, etsi istæ formæ dicantur quòd secundum formam sunt eædem cum singularibus, non æquiuoce. illa vero, quæ sunt alia in genere, magis distant, quàm illa, quæ sunt alia secundum formam.

Dictum est igitur de causa, propter quam dicitur aliud esse aliud in specie. 26
D.d. & quare quædam, &c. idest & quare quædam eorum, quę diuiduntur secundum contraria, diuersantur in specie, & quędam non diuersantur in specie. Et, cū posuit hanc quęstionem, incœpit perscrutari de corruptibili & incorruptibili, quomodo diuiditur ens in ipsa: vtrum secūdum quòd genus diuiditur per differentias contrarias substantiales, aut secundum quòd materia diuiditur per accidentia opposita: aut corruptibile & incorruptibile diuersantur secundum genus & formā, contraria enim non fugiunt ab ista trina diuisione. Deinde.d. Et cùm contraria sint alia, &c. idest, & cùm contraria faciant species diuersas: & corruptibile & icorruptibile sunt contraria: ergo corruptibile & incorruptibile sunt species diuersę. Quòd enim est tale, non collocatur sub vno genere. illud enim, per quod differt corruptibile ab incorruptibili, est differentia priuationis diuersarum potentiarum duarū, scilicet quòd corruptibile differt ab incorruptibili, quia alterum habet ad corruptionem potentiam, & alterum non habet potentiam ad corruptionem. Contraria vero, quę sunt in eodem genere, differunt, quoniam in genere cōmuni eis sunt duę potentię diuersę: quarum vna recipit alterum contrariorum, & altera alterum. & ideo corruptibile & incorruptibile sunt diuersa non secundum formam tātum, sed secundum formam & genus. Deinde.d. Et ideo diximus nunc in nominibus. & dixit hoc, quia corruptibile & incorruptibile sunt duę differentię contrarię: & illud, quod cōgregat illa, est nomen ęquiuocum: & qui loquitur de tali natura, verbi gratia qui loquitur de corpore simplici, non loqtur nisi de nominibus. quoniam hoc nomen corpus verbi gratia, quod dicitur de corruptibili & incorruptibili, est nomen ęquiuocum. & ideo necesse est, si corpus corruptibile est cōpositum ex materia & forma, vt non corruptibile sit non compositum, & vt materia & forma dicantur ęquiuoce, cùm materia & forma sit generabilis & corruptibilis. Deinde.d. ergo possibile est existimare, &c. idest ergo est possibile existimare de corruptibili & incorruptibili,

Corpus dictum de corruptibili & æterno est nomen æquiuocū. Idem primo cœli cōmen. 5.

bili, quòd quędam talium contrariorum possibile est vt inueniantur in eadem natura insimul, quãdo illa natura fuerit vniuersalis. vt homo, possibile enim est vt quidam sit albus, & quidam niger, & hoc insimul. Deinde dicit & possibile est vt hoc sit in rebus simplicibus, &c. idest & possibile est in talibus istis contrarijs vt inueniantur in rę singulari, ita quòd vnum sit album & nigrum, sed non insimul, sed album in aliquo tempore, & nigrum in alio. Deinde. d. & si album est contrarium, &c. idest, sed ista quæstio, & si concedatur in ea quòd corruptibile est contrarium incorruptibili: quoniam quædam accidunt illi cõtraria, in quo sunt, & quædam impossibile est vt sint in eodem genere. Et intendit quòd, cùm cõtraria sunt tribus modis, quorum duo sunt destructi in definitione corruptibilis & incorruptibilis, remanet tertius, scilicet contraria substantialia, quæ non sunt in eodem genere. Deinde d. & similiter corruptibile & incorruptibile, &c. idest, quoniam sunt ex contrarijs existentibus in re essentialiter, non accidentaliter: cùm impossibile est dicere in aliquo corruptibili quòd est corruptibile per accidẽs. Illud enim, quod corrumpitur, nõ corrumpitur nisi in sua substantia, scilicet illud, quod videĩ corrumpi simpliciter. Deinde d. accidens enim possibile est vt non sit, &c. idest, & est differentia inter contraria essentialia & accidentalia: quoniam accidẽtalia possunt esse in illo, in quo sunt, & non esse: essentialia vero sunt necessario. & corruptibile & incorruptibile sunt de rebus necessarijs in rebus, quæ disponũtur per illa. Deinde d. cũ idem fuerit, &c. idest quoniam cùm idem fuerit corruptibile, est corruptibile necessario. & similiter, si fuerit incorruptibile, semper etiàm disponetur per incorruptibilitatẽ necessario. Deinde dicit. Ergo necesse est, & cæte. idest, & cùm corruptio est de rebus necessarijs rebus corruptibilibus, ergo necesse est vt corruptio sit substantia cuiuslibet eorum, aut sit aliquid existens in substantia cuiuslibet eorum, scilicet aut est substantia, aut sequitur substantiam rei. Deinde d. Et iste sermo, etc. idest & talis sermo dicitur de rebus, quæ non corrumpũtur, scilicet quoniam priuatio corruptionis, aut est substantia eorum, aut sequitur substantiam. Deinde d. quoniã sunt superius, etc. idest magis enim differunt quàm illa, quæ opponũtur primo modo: & sunt illa, quæ sunt opposita, quorũ genus est idem. Deinde d. ergo necesse est, &c. idest, & cùm magis differãt quàm opposita in genere, ergo necesse est vt sint diuersa secundùm genus. Deinde d. Et est manifestum, etc. idest & manifestum est ex hoc, quòd impossibile est vt sit hic eadem forma in specie æterna & non æterna, sicut quidam dicunt, quoniam, si ita esset, esset possibile vt quidã homines essent ęterni, & quidam generabiles & corruptibiles: quoniam & generatio & corruptio tunc esset in eis per accidẽs, vt albedo & nigredo. Deinde d. etsi istæ formę, etc. idest, & impossibile sequitur, quoniam formæ separatæ ponuntur eædem cum singularibus in natura: ita quòd nomẽ homo dicatur de separato & sensibili vniuoce & nõ æquiuoce. Et dixit hoc, quia iste sermo est ponentium formas, dicunt enim quòd formæ separatę sunt substantiæ formarum sensibilium. Qui autem ponit formas æquiuocas cum istis formis sensibilibus, non est loquendum cum eo. Deinde. d. illa vero, quæ sunt alia in genere, &c, idest & illa, quæ distant secundum genus, magis distant quàm illa, quę distant secundum formam: quoniam illa, quæ distant in forma, sunt in eodem genere, & illa, quæ distant secundum genus, non conueniunt in vna natura omnino propter causam prædictam.

Illa, quæ distant sm genus, nõ conueniũt in vna natura omnino, vide idẽ supra cõ. 8.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER VNDECIMVS,

cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima reassumũtur dubitationes, de quibus in Tertio libro habitus est sermo.

In Secunda narrantur ea, quæ ad huius scientiæ consyderationem pertinent: de quibus in Quarto libro. ex his autem nonnullarum quæstionum supradictarum solutiones eliciuntur.

In Tertia ex ratione consyderandi ac definiendi modo annotatur huiusce scientiæ ad alias differentia: quarum hic fit diuisio. Item ens per accidens à scientiarum consyderatione abijcitur: de quibus omnibus in Sexto.

In Quarta agitur de Motu, de Infinito, de Diuisionibus motus, & de Nonnullarum definitionibus: de quibus omnibus in Tertio, & Quinto Physicorũ.

Summæ Primæ Caput Primum. Mouentur dubitationes circa Sapientiæ consyderationem.

Vòd quidem Sapientia scientia quædã circa principia est, patet ex primis, in quibus ad ea, quæ ab alijs, de principijs dicta fuerunt, dubitatum est. Ambigat aũt quispiã, vtrum ipsam Sapientiã par sit vnam esse scientiam, an plures. si enim vnam, vna certe semper contrariorum est. at principia contraria non sunt. q si nõ vnam, quales has ponere oportet. Item demonstratiua principia speculari vtrum vnius est, an pluriũ. nam si vnius, cur huius magis quàm cuiuscunq;. quòd si plurium, quales has ponere oportet. Præterea, vtrum omnium substantiarum, an non. nam si omnium, difficile erit qualiũ nam sit reddere. si autem non oĩum vna, incertum est quonam modo contingit pluriũ eandem scientiam esse. Præterea, vtrũ circa substantias solum, an ẽt circa accidentia. si. n. circa accidentia demõstratio est, circa substãtias non est. q si altera, quænã vtraq;, & vtra sapientia sit. demonstratiua enim sapientia, quæ circa accidentia est: quæ vero circa ipsa prima, quæ substantiarum est. At nec circa causas, quæ in Physicis dictę sunt, quam quęrimus, scientia ponenda est. neq;. n. circa ipsum cuius causa. tale. n. est bonum. hoc vero in agendis, & his, quæ sunt in motu, existit. & hoc primum mouet. tale nãq; finis est. in ĩmobilibus vero

primum mouens non est. Et omnino dubitationem habet, vtrũ circa sensibiles substantias est, quæ nũc quæritur, scia, an non, sed circa alias quasdã. etenim si circa alias, aut circa formas erit profecto, aut circa mathematica. quòd aũt formæ non sint, manifestũ est. Attamen ẽt, si quis eas ponat esse, dubitationem habet, cur nõ ita se habet de cæteris, quorum formę sunt, quemadmodũ de mathematicis: dico aũt, quod mathematica quidem, media ponunt formarũ, & sensibiliũ esse, quasi tertia quædã præter formas, & ea, quæ hic sunt. at tertius homo non est, nec equus, præter ipsum, & particulares. Quòd si, vt aiunt, non sunt, circa qualia ponendũ est, quod Mathematicus tractet: non.n. circa ea, quæ hic sunt. nihil.n. horũ tale est, quale Mathematicę scientiæ quærũt. At vero nec circa mathematica est, quæ nũc quæritur scientia. nihil.n. horum separatũ est. Verũ nec sensibilium substantiarum. corruptibiles naq; sunt. Et oĩno dubitare aliqs possit qualisnã scientiæ sit, de Mathematicorũ materia dubitare. nec.n. Naturalis, eò q circa ea, quæ in se principium motus & quietis habent, oĩs Naturalis intẽtio est. Nec illius, quæ de demonstratione, & scia tractat. circa naq; idipsum genus consyderationem facit. Restat itaq; Philosophiã propositã de hisce rebus tractare. Dubitauerit autẽ quispiam profectò, si hæc, quæ quærit, scientia ponenda sit circa principia, quæ à quibusdã elementa vocantur. hæc aũt omnes inesse cõpositis ponũt. At magis videatur vniuersalium eã oportere esse, quæ quæritur scia. omnis.n. ratio, omnisq; scientia vniuersaliũ, non vltimorum est. quare sic erit vtiq; primorũ generum. hæc aũt sane fuerint ens, & vnum. hæc enim maxime putabuntur cuncta entia continere, & maxime principijs assimilari, eò q natura prima sint. corruptis naque eis, simul cætera quoque pereunt. omne enim, ens & vnum. Quatenus autẽ necesse est, vt differentiæ participent his, siquis hæc genera ponat, nulla vero differentia participat genere, hoc pacto nõ videbitur ea genera ponere, neque principia. Itẽ, si magis principium est, quod simplicius, q̃ quod minus tale sit, vltima vero eorum, quæ ex genere sunt simpliciora, q̃ genera sint (hæc enim indiuidua sunt: genera vero in plures species, & differentes diuidun tur) magis species, q̃ genera videantur principiũ esse. quatenus vero species simul cum generibus pereunt, genera magis assimulantur principijs. principium nanque est, quod cointerimit. Hæc vtique & huiuscemodi alia sunt, quæ dubitationem habent.

Caput Secundum. Proponuntur dubitationes de rebus ijs, quæ ab hac scientia consyderari dicuntur.

ITem, vtrũ ponendum est quicquam præter particularia, an nõ, sed horum est, quæ quæritur, scientia. at hæc infinita sunt. quæ vero præter singularia sunt, aut genera, aut species sunt. neutrius aũt horum, quæ quæritur, scientia est. cur.n. hoc impossibile sit, dictum est. Etenim oĩno hæsitationem habet, vtrum arbitrandum sit aliquam separatam substantiam præter sensibiles substantias, & has quę hic sunt, an non, sed illa esse entia, & circa illa Sapientiam versari. quærere nanq; videmur aliam quandã, & hoc est nobis propositum. dico autẽ videre si quid per se separabile sit, & in nullo sensibilium existens. Itẽ, si præter sensibiles substantias est aliqua alia substantia, præter quales sensibiles ea ponenda esset. cur enim magis præter homines, quàm præter equos, aut alia animalia, aut omnino etiã inaiata ponenda sit: at his sensibilibus, et corruptibilibus substãtijs alias sempiternas ęquales ponere profecto extra rõnem cadere videretur. Quòd si id, quod nunc quærit, principium nõ est à corporibus separabile, quod aliud magis, q̃ materiã qs ponet: at hęc actu quidẽ non est, potentia vero est. Magis itaq; ac principalius ea videatur esse principiũ, species & forma. verum hęc quoq; corruptibilis est. quare oĩno, nõ est perpetua substantia, & per se separabilis. Sed hoc incõueniẽs est. videtur naq; esse, ac ab ipsis maxime* gratia præditis quærit, tanquã sit tale principiũ, ac talis substãtia. Quo nãq; pacto ordo erit, non existẽte aliquo ppetuo separato, ac pmanẽte: Itẽ, si est aliqua substãtia, & principium naturale, quale nũc quærimus, & hoc oĩbus vnũ, & idẽ perpetuis, atq; corruptibilibus, dubitationẽ habet, cur cũ idem principiũ sit, quędã, quæ sub illo principio sunt, æterna sunt, quędã non. hoc.n. incõueniẽs est. Et si aliud quidẽ corruptibiliũ principiũ, aliud ęternorũ est, si ẽt corruptibiliũ ęternũ est, similiter dubitabimus. Cur.n. principio æterno existẽte, non æterna, quæ sub æterno sunt: corruptibili vero existẽte, aliud quoddã huius principiũ sit, et illius aliud, et hoc in infinitũ pcedet. Quòd siqs rursus (q̃ maxime videnť imobilia principia esse) ens & vnũ ponat, primo quidem nisi quod qd & substantiã vtrũq; eorũ significet, quõ separabilia, & per seipsa erũt: talia nanq; prima, & æterna principia quærimus. Quòd si substantiã, & quod qd vtrũq; eorum significet, oĩa entia substantię sunt, cũ de oĩbus ens prędicetur. de quibusdam vero etiam vnum.

*Elegantissimis

cuncta

cuncta vero entiã substãtiam esse falsum est. Item illis, qui primũ principiũ ipsum vnum aiunt, & hoc substantiam esse, ex vno vero, et materia primo numerum generant, & hunc substantiam esse dicunt, quomodo contingit verum esse quod dicitur? Dualitatem nanq;, & cæterorum compositorum numerorum vnumquenq;, quonam modo vnum intelligere oportet? de hoc enim nec dicũt aliquid, nec vt dicãt facile est. Si quis vero lineas, aut quæ has sequuntur (dico autem primas superficies) principia esse ponat, hæc non sunt substantiæ separabiles, verum sectiones & diuisiones, illæ quidem superficierum, hæ vero corporum. puncta vero linearum sunt, & ẽt ipsarum earũdem termini. hęc autem omnia in alijs sunt, & nihil separabile est. Item, quonam modo arbitrari oportet vnius & puncti substantiam esse? omnis nanq; substantię generatio est, pũcti vero minime. punctũ enim diuisio est. Præbet autem dubitationem hoc etiam, quòd omnis quidem scientia vniuersalium est, & eius, quod tale est: substantiam vero non esse vniuersalium, sed magis ipsum quod quid & separabile. quare, si scientia circa principia est, quonã modo arbitrari oportet principium substantiam esse? Item, vtrum est aliquid præter ipsum totum, an non. dico autem materiam, & quod cum ea est. Nam si non est, quæ in materia sunt, omnia corruptibilia sunt. quod si est aliquid, species & forma profecto fuerit. hoc itaq; in quibus est, in quibusue non est, difficile determinare est. in quibusdam enim manifestũ est non esse formam separabilem, vtputa domo. Item principia, vtrum specie, an numero eadem sint. si enim numero vnum, omnia erunt eadem.

Summa secunda. Narrantur ea, quæ ad huius scientiæ consyderationem pertinent, de quibus in Quarto libro. Ex ijs autem nonnullarum quæstionum supradictarum solutiones eliciuntur.

Caput primum. Primam Philosophiam de ente, prout est ens, speculari: quod ut ea, quæ ab uno, vel ad unum, dicitur.

Prima Philosophia ens vt ens vniuersaliter & non fm partem consyderat.

Vm autem Philosophi scientia sit entis, pũt ens, vniuersaliter, & non fm partẽ, ens vero multipliciter, & non fm vnum modum dicatur, si æquoce, & non fm aliquid cõmune dicitur, non est sub vna scientia: talium enim nõ est vnum genus. q̃ si fm aliquod cõmune, erit vtiq; sub vna scientia. Videtur autẽ prædicto modo dici, quemadmodum medicatiuum, & salubre. etenim vtrunq; horum multipliciter dicitur. dicitur nanque hoc modo vnumquodq; eorum, eò q̃ hoc quidem ad medicandi scientiam quodam modo referatur, hoc vero ad sanitatem, hoc vero aliter, vnumquodq; vero ad idem. medicatiuus nãq; sermo, & cultellus dicitur, eò quòd ille quidem à medicandi scientia, hic vero ei vtilis. similiter & salubre. hoc enim, quia sanitatis significatiuum: hoc vero, quoniam factiuum. idem autem modus, & de cæteris est. Eodẽ autem modo & omne ens dicitur. eo nanq; quòd entis, prout ens est, passio, aut habitus, aut dispositio, aut motus, aut aliquid huiuscemodi sit, dicitur ens vnũquodq; eorum. Cũ autem omnis entis ad vnũ quid & cõmune reductio fiat, contrarietatũ quoq; singulæ ad primas differentias, & contrarietates entis reducẽtur, siue multitudo & vnum, siue similitudo & dissimilitudo primæ sunt entis differentiæ, siue aliquæ aliæ, sint autem hę speculatione perceptæ. Nihil autẽ interest ad ens, vel ad vnum entis reductionem fieri. etenim si non idem, sed aliud sit, attamen conuertitur. & ipsum enim vnum quodã modo ens, & ipsum ens vnum est. Cũ autem vnius & eiusdem scientiæ sit cuncta contraria speculari, vnumquodq; autem horum fm priuationem dicatur, quorũ aliquid intermedium est, quemadmodum iusti & iniusti, dubitauerit quispiã quonam modo fm priuationem dicantur. Circa omnia talia sanè priuatio ponenda non totius rationis, sed vltimę speciei. vtputa si iustus est fm habitum quendam legibus obtẽperans, iniustus non erit omnino tota ratione priuatus. circa vero obediẽtiam legũ deficiens, aliquo pacto, & ob hoc ei priuatio inerit. eodẽ aũt modo & de alijs. Quemadmodum aũt Mathematicus circa abstracta speculatur: tollendo nanq; oĩa sensibilia, ita speculatur, vtputa grauitatẽ & leuitatem, duritiẽ & contrarium, item aũt caliditatẽ & frigiditatem, & cæteras sensibiles contrarietates: solũ vero dimittit quantũ & continuum, horum quidẽ ad vnum, horũ vero ad duo, horũ autem ad tria, & passiones eorũ prout quãta, & continua sunt, nõ prout aliqd aliud speculatur, & horũ quidem situs adinuicẽ consyderat, & ea quæ eis insunt, horũ vero cõmensurationes & incõmensurationes, horũ autem rationes, attamen vnam omnium, & eãdem scientiã ponimus Geometriã: eodem modo etiam circa ens se habet. Quæ enim ei prout ens est accidunt, & eius prout ens contrarietates, non est alterius scientiæ, quàm Philosophiæ speculari. Naturali nanque speculationẽ de eis, non prout entia, sed prout motu participãt, attribuere queat q̃spiã. Dialectica

vero,& Sophiſtica de his, quæ accidunt quidem entibus ſunt, verum non prout entia ſunt,nec circa ipſum ens prout ens eſt. vnde teſtat Philoſophum eſſe circa prædicta ſpecu latiuum,prout entia ſunt. Cùm vero & omne ens ſecundum vnum quid & commune dicatur,multipliciter dictum, contraria quoque eodem modo(ad primas nanq; contrarietates,& differentias entis reducuntur) huiuſcemodi vero poſſibile ſit ſub vna ſcientia eſſe, ſoluetur profecto dubitatio à principio dicta.dico autem in qua dubitatur, quonam modo multorum & genere differẽtium vna quædam ſcientia erit.

Caput Secundum. Primum Philoſophum uerſari circa communia principia in uniuerſum.

Vide.11.me ta.cõ.1.

CVm autem etiam Mathematicus proprie ſpecialiter communibus vtatur,ho rum quoq; principia ſpeculari primæ Philoſophiæ profecto erit.quod enim ab æqualibus demptis æqualibus,æqualia ſunt quę reſtant,commune quidem in omnibus quantis eſt.Mathematica vero accipiẽs,circa quan dam ſuæ materiæ partem ſpeculatur, vt circa lineas,aut angulos,aut numeros, aut aliquid cæterorum quantorũ: non tamen prout entia,ſed prout vnumquodque horũ ad vnum, vel duo,vel tria continuũ eſt.Philoſophia vero de particularibus quidem, prout vnicuiq; horum aliqd accidit,non conſyderat:circa ve ro ens prout ens, vnũquodq; horũ ſpeculatur.Eodem autem modo circa etiam Natura lem ſciẽtiam ſe habet, quo Mathematica. Na turalis nanq; accidentia & principia entium prout mouentur,& non prout entia ſunt,ſpe culatur. primam vero ſcientiam horum diximus eſſe, prout ipſa ſubiecta entia ſunt,& modo prout aliquid aliud.Propter quòd & il lam,& Mathematicam ſcientiã Sapientię par tes eſſe ponendum eſt.

Vide.7. Me ta.cõ.9.

Caput Tertium. Quòd circa primum principium non contingat falſum dicere: redarguunturq; illi,qui aliter ſenſerint.

ESt autem aliquod in entibus pricipium, circa quod dicere falſum non erit,ſed ne ceſſe eſt ſemper contrarium facere. dico autẽ verum dicere, vtputa quòd nõ contingit idẽ ſecundum vnum,& idem tempus eſſe, & nõ eſſe:& cætera eodem atq; hęc,oppoſita.& de his talibus ſimpliciter quidem demonſtratio non eſt,ad aliquem autem eſt.nõ eſt enim ex certiore principio ſyllogiſmum ipſius eiuſdẽ facere, quod eſſe oporteret, ſi ſimpliciter demõſtrare eſſet. Ad illum vero,qui dicit locutiones oppoſitas, accipiendum eſt ab eo,qui mõſtrat hoc falſum eſſe,aliquid tale,quod idẽ erit quidem ei,quod non cõtingit ſecundum vnum & idem tempus idem eſſe, & non eſſe, non autem appareat idem eſſe. ſic enim ſolummodo demõſtretur ad eum,qui dicat oppoſitas locutiones de eodẽ verificari. Qui au tem ſermonem inuicem cõmunicaturi ſunt, oportet vt aliquatenus inuicem intelligant. hoc enim non facto,quomodo erit eis inuicẽ ſermonis communicatio? Oportet igitur nominum vnumquodq; notum eſſe, & aliquid ſignificare,nec multa,ſed vnum. quòd ſi plu ra ſignificet,manifeſtare ad quod eorum nomen fert. Qui igitur dicit eſſe hoc & nõ eſſe hoc,quod oĩno eſſe dicit, non dicit. quare id, quod nomen ſignificat,idipſum non ſignificare dicit. hoc aũt impoſſibile eſt.vnde ſiquidem ſignificat aliquid,hoc ſcilicet eſſe hoc,im poſſibile eſt contradictionem de eodem verificari.Item, ſi nomẽ aliquid ſignificat, & hoc verificatur,oportet hoc neceſſario eſſe.quod vero neceſſario eſt non contingit tunc non eſſe.oppoſitas ergo non eſt poſſibile locutiones de eodem verificari.Item,ſi nihil magis af firmatio, quã negatio verificatur,qui dicit ho minem,vel non hominem, nihil magis verũ dicet.attamen videri poteſt, quòd ſi hominẽ non equum eſſe dicat,aut magis,aut non minus verum dicere,quàm ſi non hominẽ. vnde etiam,ſi eundem dicit equum eſſe, verum dicet.oppoſitas enim ſimiliter erit veras eſſe. accidit igitur eundem, & hominem, & equũ eſſe,aut cæterorum animalium aliquod.Horum ſanè nulla eſt ſimpliciter demonſtratio: verum ad eum, qui hæc ponit, demonſtratio eſt. Facile autem & ipſum Heraclitum quiſpiam hoc modo interrogans cõcedere cogeret nũquam poſſibile eſſe oppoſitas locutiones de eodẽ verificari.nunc vero, cũ ſeipſum quidnam diceret, non intelligeret, hanc opinionem habuit.Omnino autem ſi hoc, quod ab eo dicitur, verum eſt, nec hoc ipſum verũ erit, ſcilicet inquam, quòd contingit idem ſecundum vnum & idem tempus eſſe.Quemadmodum enim & ipſis diuiſis nihil magis af firmatio,quàm negatio verificatur, eodẽ mo do ſimul vtroq;,ac complexo, ac ſi vna quædã affirmatio eſſet,nihil, magis negatio, quã, totum tanquam in affirmatione poſitum verificabit.Item, ſi nihil eſt vere aſſerere, id etiã ipſum falſum erit dicere, aſſertionem nullam veram eſſe.quòd ſi aliquid ſit, ſoluetur profecto, quod ab illis dicitur, qui ad huiuſcemodi inſtant, & qui totaliter ipſum diſputare perimunt.

Caput

Caput Quartũ. Redarguitur Protagoræ opinio falsa, asserentis omne, quod opinamur uerum esse: assignaturq; deceptionis ipsius causa.

Protagoras dicebat hoĩes oĩum rerum eẽ mensurã. Idẽ x. Meta. t. 1.

Simile autem dictis est & quod à Protagora dictum est. & ille nãq; omnium rerum mensuram hominem aiebat esse: nihil aliud dicens, nisi quod id, quod vnicuiq; apparet, hoc etiam indubitato esse. hoc autem posito, idem accidit esse, & non esse, & malum & bonum esse, & cætera, quæ secundum oppositas locutiones dicuntur: propterea quòd plerunque his quidem hoc apparet, istis vero contrarium esse bonum: mensuram autem esse, quod vnicuiq; appareat. Soluetur autem hæc dubitatio, viso vnde huius opinionis pricipium venit. Videtur etenim quibusdam quidem ex Naturalium opinione sumpsisse principium, quibusdã vero ex eò quòd non omnes eadem de eisdem cognoscãt, sed quibusdã hoc apparere delectabile, quibusdam contrarium. nihil.n. ex nõ ente fieri, oẽ vero ex ente ferè oĩum Naturaliũ est decretũ. Cùm igitur non albũ ex perfectè albo fiat, & minimè ex nõ albo, nunc vero factum nõ album, si fieret ex nõ ente albo, quod fit non album fieret profecto ex non ente secundũ illos, si non erat idem album & non albũ. Non est autem difficile hãc dubitationem soluere: dictum est enim ĩ Naturalibus, quomodo ex nõ ente, & quomodo ex ente fiant quæ fiũt. At similiter vtrisque opinionibus, ac imaginationibus eorum, qui sibi ex aduerso addubitant, attendere stolidum est. manifestum est enim, quòd alteros eorum necesse est falsum dicere. Hoc etiam ex illis patet, quæ secũdum sensum fiunt. nunquam enim idem quibusdam dulce, quibusdam contrarium apparet, non corruptis, & læsis alteris organo sensus, & iudicatiuo prædictorum saporum. hoc autem ita se habente, alteros quidem putandum mensuram esse, alteros vero minime. Similiter autem & de bono, & malo, & turpi, & alijs huiuscemodi dico. nam nõ ponere esse, nisi ea quæ apparent, nihil differt ab his, qui digitum visui supponentes, ex vno duo apparere faciũt, ac duo esse putãt, propterea quòd tot apparent, & rursus vnum. illis nãque, qui visum nõ mouent, vnum apparet, quod vnũ est. Simpliciter autem incõueniens est ex eo, quod præsentia videntur mutabilia, & nunquam in eisdem permanentia, ex hoc de veritate iudicare. oportet etenim ex eis, quæ semper similiter se habẽt, nullamq; mutationem faciunt, veritatem venari. talia vero sunt, quæ in mundo. hæc enim non quandoque quidem talia, rursus autem alia apparent, verum semper eadẽ, nullius mutationis participantia. Præterea, si motus, & aliquid motum est, oẽ vero ex aliquo in aliquod moueĩ, oportet igiĩ quod moueĩ esse adhuc ĩ eo, ex quo mouetur, & non esse in eo, & ad hoc moueri, ac fieri in eo, aut cõtradictionem non verificari secundum eos. At si secundũ quantum præsentia fluunt & mouentur, & hoc aliquis ponat, quãuis verum non sit, cur secundũ quale non manent? Videntur autem haud minime ea, quæ s̃m contradictiones sunt, de eodẽ prędicari, ex eo, quod putant quantum in corporibus non manere, propterea quòd idem & quatuor cubitorum est, et non est. substantia vero secundum quale. hoc enim determinatæ naturæ, quantum vero indeterminatæ est. Item cur, cùm hunc cibum præcipiat medicus, sumũt? quid nanq; magis hoc, panis q̃, nõ panis sit? quare nihil differt comedere, vel nõ comedere. nunc vero tanq; verum dicẽte, circa idipsum, & hoc cibo existente, qui pręceptus fuit, sumũt illum. at non oportebat, cùm, nulla natura in sensibilibus firmiter maneat, sed omnes semper fluant, ac moueãtur. Item, si semper quidem alteremur, & nunquam ijdem permaneamus, quid mirum, si nũquam nobis eadem apparent, quemadmodũ etiam ægrotis? etenim his eò quòd non similiter dispositus habitus eorum sit, vt cùm sani erant, non ea apparent similia, quæ secundum sensus, cùm ipsa quidem sensibilia nullam mutationem propter hoc participent, diuersas tamen ægrotis, & non easdem sensationes faciũt. Eodem igitur modo fortasse necesse est se habere, si dicta mutatio fit. Quòd si nõ mutamur, sed ijdem permaneamus, sit aliquid profecto permanens.

Nihil ex nõ ente, oẽ ꝓo ex ente fieri cõe ẽ Naturalium decretum. Idem 1. Phy. te. 34.

Veritas ex quibus.

Sẽsibilia oĩa semper mutari.

Caput Quintum. Quibus supradicta opinantibus cum difficultate, facilène sit occurrere. Item locutiones omnes nec ueras, nec falsas esse possibile esse.

Ad eos igitur, q ex ratione prędictas dubitationes habent, non est facile dissoluere, si nihil ponãt, nec huius rationem quærant. hoc enim modo omnis ratio, oisq; demonstratio fit. si enim nihil ponũt, ipsum disputare, & omnino orationẽ perimunt. quare ad eos quidem nõ est sermo. Ad illos vero qui hęsitant, facile est ex iam traditis dubitationibus obuiare, & ea dissoluere, quæ faciũt in eis dubitationẽ: vt ex p̃dictis patet. Quare manifestũ est ex his, quòd non est poſe locutiones oppositas de eodẽ, vno & eodẽ tpe verificari: nec ipsa contraria, cùm omnis contrarietas secũdum priuationem dicatur. hoc aũt patebit, resoluẽtibus ad principium rationes

cõtrariorum. Similiter nec mediorum quicq; poſſibile eſt de vno & eodem prædicari. ſi. n. album ſit aliquod ſubiectũ, dicentes illud, nec nigrum, nec album falſum dicim⁹. accidet. n. illud album eſſe, & nõ eſſe. alterum enim cõplexorum de eo verificabitur. hoc autem eſt albi cõtradictio. Neq; igitur ſecundum Heraclitũ dicẽtibus, vera dicere poſſibile eſt, neq; ſecundum Anaxagoram. aliter accidet contraria de eodem prædicari. cùm enim in omnire dicat omnis rei partem eſſe, non magis dicit eſſe dulce, quàm amarum, aut quãcunq; cæterarum contrarietatum, ſi omnia quidem non ſolum in omni potẽtia, verum etiã actu, & ſeiunctim inſunt. Similiter autem nec omnes locutiones falſas, nec veras poſſibile eſt eſſe: tum, ꝓpter alias multas difficultates, quæ ob hanc poſitionem euenirent: tum etiã, qm̃ ſi cunctę falſę ſint, nec cùm hoc ipſum aliquis dicet, verum dicet. ſi autem verę, cùm omnes falſas dicet, non falſum dicet.

Sũma Tertia. Annotatur Primæ Philoſophæ ad alias ſcientias differentia. Item ens per accidens à ſcientiarum conſyderatione abijcitur: de quibus omnibus ſupra in Sexto.

Caput Primum. Primam Philoſohpiam ab alijs differre ſcientijs, quarum hic ſit diuiſio, ex conſyderandi ratione, ac definiendi modo.

Mnis autẽ ſcientia circa vnumquodq; eorum, quæ ſub ea ſcibilia ſunt, principia quædam & cauſas quærit, vt Medicatiua, & Exercitatiua, ac ſingulæ Effectiuarum, vel Mathematicarum. harum etenim vnaquæque circa quoddam circumſcriptum genus, tanquam exiſtens, & ens, non tamen prout ens eſt, tractat. ſed hęc alia quędam ſciã præter illas ſciẽtias eſt. dictarum vero ſciẽtiarum vnaquęq; accipiens aliquo modo ipſum quid eſt in vnoquoq; genere, cętera vel debilius, vel exactius conatur oſtendere. Accipiunt autem ipſum quid eſt quædam per ſenſum, quædam ſupponentes. Vnde ex hac inductione patet ſubſtãtiæ, & ipſius quid eſt demonſtrationem non eſſe. Cùm autem ſit aliqua de natura ſciẽtia, patet quòd et ab actiua, & ab effectiua diuerſa erit. Effectiuæ nanq; in faciente, non in eo quod fit, motus principiũ eſt. & hoc, aut ars quædam, aut alia vis eſt. Similiter & actiuę, nõ in eo quòd agitur, ſed magis in agẽtibus motus eſt. Naturalis vero ſciẽtia circa ea, quæ in ſeipſis habent motus principium eſt. Quòd itaq; neq; actiuam, neque effectiuam, ſed ſpeculatiuam eſſe Naturalem ſcientiam neceſſe ſit, ex his patet: in vnũ nanque horum genus eã cadere neceſſe eſt. Cùm vero vnicuiq; ſcientiarum neceſſe ſit aliquo modo ipſum quid eſt ſcire, & hoc vt pricipio vti, oportet nõ latere quonã modo definiendum Naturali ſit, quòue modo ſubſtantię ratio ſumenda ſit, vtrum vt ſimum, an magis vt concauum. horum enim, ſimi quidem ratio vnà cum materia rei dicit̃, concaui vero abſq; materia. ſimitas nanq; in naſo fit. & ideo ratio quoq; eius cum eo dicitur. ſimũ enĩ eſt naſus concauus. manifeſtum eſt igitur etiã carnis, & oculi, cęterarumq; partium rationem cum materia reddendam eſſe. Cùm autem quædã ſit entis ſciẽtia, prout ens & ſeparabile eſt, cõſyderandum eſt vtrum eam eandẽ cum Naturali ponendum ſit, an magis aliam. Naturalis ſanè circa ea eſt, quæ motus principium in ſeipſis habent. Mathematica vero ſpeculatiua quidem eſt, & hæc quædam circa manentia, non tamẽ ſeparabilia. Circa ſeparabile igitur ens, & immobile alia præter has ambas ſcientia eſt, ſi aliqua quidẽ talis ſubſtantia eſt. dico autem ſeparabilis, & immobilis, quod tẽtabimus oſtẽdere. &, ſi qua talis in entibus natura ſit, illic profecto diuinitas erit, & hoc erit primum & principale principium. Patet igitur tria genera ſpeculatiuarum eſſe ſcientiarum, Naturalẽ, Mathematicam, Theologiam. Optimũ igitur ſpeculatiuarum quidẽ ſcientiarũ genus, harum ſanè ipſarum ea, quę vltimo dicta eſt. circa nanq; honorabiliſſimũ entium eſt. vnaquæq; vero melior, aut deterior dicitur ſecundum proprium ſcibile. Dubitauerit autem quiſpiam, vtrum entis, prout ens eſt ſcientiam vniuerſalem ponere oportet, an nõ. Mathematicarum eteni vnaquæq; circa vnum quoddam determinatum genus eſt. vniuerſalis vero communis de omnibus eſt. Si itaq; naturales ſubſtantiæ primæ ſint entium, ipſa quoq; Naturalis ſcientia prima ſcientiarum erit. quòd ſi alia natura, atq; ſubſtantia ſeparabilis, et immobilis eſt, neceſſe eſt vt ſciẽtia quoq; eius alia ſit, & Naturali prior, & vniuerſalis prior.

Caput Secundum. Ens per accidens à nulla conſyderari ſcientia: ipſumq; non habere cauſas nec principia. Nec etiam de ente uero quærenda eſſe principia. Item de Fortuna cauſa per accidens exiſtente.

CVm autem ſimpliciter ens pluribus eẽ modis dicatur, quorũ vnus eſt, qui ſecundum accidens dicitur eſſe, primo de ente hoc pacto conſyderandum eſt. Quòd igitur nulla ſcientiarum, quæ traditæ ſunt, circa accidens verſet̃, patet. Nec enim ars ædificatoria,

quidnam illis, qui vsuri sunt domo, accidit cõsyderat: vtputa, si anxie, vel è contrario habitabunt, neq; textura, neq; futura. quod vero proprium sibiipsi est, solum vnaquæq; istarum scientiarum consyderat. hoc autem finis proprius est. neq; quatenus musicum & grãmaticum. nec quod is, qui musicus est, factus grammaticus simul ambo erit, cùm prius nõ esset. quod autem cùm non semper esset, est, hoc fiebat. quare simul musicus, & grammaticus fiebat. Hoc autem nulla earum, quę certæ scientiæ sunt, quærit, præter Sophisticam, hæc enim sola circa accidens versatur. Quare nõ male Plato ait, cùm dixit Sophisticam circa non ens immorari. Quòd autẽ nec sit possibile accidentis scientiam esse, manifestũ erit, si videre conabimur quidnã accidens sit. omne itaq; dicimus quoddam quidem semper, et ex necessitate esse (ex necessitate autem non ea dico, quę secundum violentiam dicitur, sed qua in demõstrationibus vtimur) quoddam vero vtplurimum, quoddam autem, nec vtplurimum, nec semper & ex necessitate, sed vt contingit. vtputa sub cane fiat frigus: sed hoc nec vt semper ex necessitate, nec vtplurimum fit, quãdoq; tamen accidet. accidens ergo est, quod fit quidem, non semper tamen, nec ex necessitate, nec vtplurimum. Quid itaque accidens sit dictum est. Cur vero non sit huiuscemodi scientia, patet. omnis nanq; sciẽtia eius est, quod semper, aut plurimum est. ac cidens vero in neutro horum est. Quòd autem entis secundum accidens non sint causę, & principia talia, qualia per se entis, manifestũ est. essent enim omnia ex necessitate. nam si hoc existẽte, hoc erit, & hoc, hoc (atq; id nõ vt contingit, sed ex necessitate) illud quoq; ex necessitate erit, cuius hoc causa erat, vsq; ad vltimum dictum causatum. hoc vero secundum accidẽs erat. quare ex necessitate omnia erunt, & de entibus auferetur, tum quod ad vtrumlibet se habet, tum ipsum contingere & fieri & non fieri. At & si causa non vt ens, sed vt ea, quæ fit, supponatur, eadem accidẽt. omne nanq; ex necessitate fiet. etenim crastina eclipsis fiet, si hoc fiat. hoc vero, si aliud qd dam. & hoc, si aliud. & hoc itaque modo, si ab eo tempore finito, quod à nunc est vsq; cras, dematur tempus, deuenìet aliquando ad existens. quare cùm hoc sit, cuncta, quæ sequuntur, ex necessitate profecto fient. vnde ex necessitate omnia fient. Quoddam autem vt verum & non secundum accidens est ens, quod est in mẽtis complexione, & passio in ea. quare circa illud, quod ita est ens, non quęruntur principia, verum circa id, quod extra & sepa-rabile ens est. Quoddam vero non necessarium, sed infinitum. dico autem quod secundum accidens est. huius vero inordinatę & infinitæ causæ sunt. Ipsum vero alicuius gratia in eis est, quæ à natura, aut à mẽte fiunt. Fortuna vero est, cùm aliquid horum secundum accidens fiat. quemadmodum enim & ens quoddam per se, quoddam secundum accidens est, ita & causa. fortuna vero secundum accidens causa est in eis, quæ secũdum electionem alicuius gratia fiunt. quare circa idem fortuna & mens. electio nanq; absente mente non est. Causæ vero, quibus ea fiant, quæ à fortuna sunt, indeterminatæ sunt, quare humanæ cogitationi incertæ sunt. & causa per accidẽs est. simpliciter vero nullius. Bona vero fortuna et mala dicitur, cũ bonũ aliquod, aut malum euenerit. Fors fortuna vero & infortunium circa magnitudines horum. Cùm aũt nihil ſm accidens prius his sit, q̃ ſm se sũt, nec igitur causæ. Si itaq; fortuna aut casus coeli causa est, prior, mens & natura causa erit.

Sophisticam circa accidẽs versari.

Fortuna.

Summa Quarta. De Motu, de Infinito, de diuisionibus motus, & nonnullorum terminorum definitionibus: de qbus in Tertio, & Quinto Physicorũ.

Caput Primum. De Motu.

EST aũt hoc quidem actu solum, illud vero potentia: hoc autem potentia & actu. hoc quidẽ ens: illud vero quantum: hoc autem cæterorum aliquid. Non est autem motus præter res. mutatur enim semper secundum entis prędicationes. commune autem nihil in his in vlla prædicatione. vnumquodq; vero dupliciter omnibus inest, velut hoc. nam hoc vt forma, hoc vero vt priuatio. ac secundum qualitatem hoc album, illud nigrum, secundum quãtitatem hoc perfectum, illud imperfectum. eodem modo & secũdum lationem: nam hoc sursum, illud deorsum, aut leue aut graue. quare mot⁹ & mutationis tot sunt species, quot entis. Cùm autem vnumquodq; genus in actum & potentiam diuidatur, actum eius, quod potentia est, prout tale est, dico esse motum. Quòd autem vera dicimus, hinc constat. cùm enim ædificabile prout tale, ipsum dicimus esse actu quatenus ædificatur, & hoc est ædificatio. similiter eruditio, curatio, volutatio, ambulatio, saltatio, senescẽtia, ac increscẽtia. Accidit aũt moueri cũ actus ipse fuerit, & neq; prius, neq; posterius. actus aũt eius, quod est potẽtia, cùm actu ens agat, nõ prout ipsum, sed prout mobile, motus est. dico autem prout sic: nam æs potentia est statua, non tñ actus æris, prout æs, motus est. nõ enim idem est æri esse, & alicui potẽtiæ. Quòd

Motus.

Motus, definitio.

si idem

si idē esset simpliciter, ac s̄m rationes, esset profecto ęris actus motus quidam. at non est idē quod & in contrarijs patet. siquidem posse sanari, posseq; ægrotare, non est idē: alioqui & sanari & ægrotare idē foret. subiectum vero, quod sanabile, aut ęgrotabile est, siue humor, siue sanguis, vnū idemq; est. Cùm non sit igit̄ idem, sicut nec color, ac visibile idē est, constat motū esse actum rei possibilis, prout possibilis est. Quod igitur ipse est, & qđ tunc contingit moueri, cū actus ipse sit, & quod nec ante nec post, manifestū est. nam cōtingit vnūquodq; aliqñ qdem operari, aliqñ minime. velut ędificabile, prout ædificabile: & ædificabilis, prout ędificabilis actus, ędificatio est. aut enim hoc, ędificatio in ędificabili actus, aut dom⁹. at vbi domus sit, non vltra ędificabile erit. ędificatio vero eius est, qđ ædificabile est. necesse itaq; ædificationē actū esse. ædificatio vero motus quidam est. eademq; in cęteris motibus ratio est. Quòd vero hęc sint recte dicta, ex his quoque constat, quę alij de ipso referunt. tum ex eo q̄ nō facile est ipsum aliter definire. nec .n. licebit cuiquam in alio genere eum collocare. Et patet ex his etiā, quę alij protulerūt. qdam enim alteritatem, inęqualitatē, & ipsum non ens, quorū nullum necesse est moueri. at neq; mutatio hęc, neq; ex his potius q̄ ex oppositis est. Causa vero, pp̄ quam in his motum statuerunt, ea est, q̄ indefinitum quiddam videt̄ esse motus: alterius verū coordinationis principia, vtpote priuatiua, indefinita sunt. nā nec quod quid, nec tale, nec aliorum prædicamentorum vllum ipsorum est. Quòd vero motus indefinitus esse videatur, ea est causa, q̄ neq; inter ea, quæ sunt potentia entia, nec quæ s̄m actum, ponere ipsum est. nec enim quod pōt q̄tum esse, moueri necessariū est, nec actu quā tum. At motus actus quidā esse videtur, quanquam imperfectus. causa vero est, q̄ imperfectum est pos̄e, cuius actus est. quamobrē difficile ipsum comprehendere, quidnam sit. nam aut in priuationem necessario reponetur, aut in potētiam, aut in actum simplicem. horum autem nullum videtur contingere posse. superest igit̄ qđ dictū est, esse et actum, et nō actū qui dictus est, q̄ etsi difficilis cognitu sit, tñ cōtigit esse. Simul & illud perspicuū est, motum esse ī moto. actus enim ei⁹ est à motiuo. Neq; alius est motiui actus: oportet enim vtriusq; actum esse. nā motiuū est, eò q̄ possit: mouens vero, eò q̄ operetur. verum actiuum est ipsi⁹ mobilis: quare eodē modo vn⁹ vtriusq; actus. quemadmodū eadem distantia ad duo vnius, & ad vnū duorū, ascensus quoq;, ac descēsus, at esse nō est vnū, ita etiā ī mouēte, et in moto.

Caput Secundum. De Infinito.

Quid sit infinitum.

INfinitū vero est, aut quod impos̄e est pertransire, eò q̄ non sit aptum permeari, quēadmodum vox inuisibilis: aut quod trāsitum habet inconsummabilē: aut quod vix: aut qđ natura aptum est habere, nequaquam tñ trāsitum, aut finem habet. Item s̄m appositionem, aut ablationē, aut ambo. Separabile sane ipsū quicquam esse impossibile est. nam si nec magnitudo, nec multitudo est, sed infinitum substantia eius est, & nō accidēs, indiuisibile erit. siquidē diuisibile, aut magnitudo, aut multitudo ē. q̄ si est indiuisibile, nō est īfinitū, nisi quēadmodū vox inuisibilis est. verum nec sic aiūt nec nos si quęrimus, sed tanq̄ impermeabile. Pręterea, quonam modo cōtinget esse per seipsum infinitum, si nec numerus, nec mgnitudo sit, quorum infinitum passio est: Pręterea, si s̄m accidens, nō esset sanè rerum elementū prout infinitū est: sicuti nec iuisibilis locutionis, tametsi vox inuisibilis est. Quòd aūt infinitū non potest esse actu, patet. erit nanq; quęq; pars eius infinita, quę accipitur. nam infinito esse, atq; infinitum, idem: si qdem infinitū substantia, & non de subiecto sit. aut igitur inuisibile, aut p̄ infinita diuisibile, si partibile est. verum multa infinita idem esse impos̄e est. quēadmodū enim aeris aer pars, ita & infinitū infiniti, si substantia, et principium sit. impartibile igitur, et indiuisibile est. verꝫ hoc impos̄e, actu esse ens infinitum: necessariū enim q̄tum esse: s̄m accidēs igitur existit. at hoc modo dictum est non posse principium esse, verū id potius, cui accidit numerum, vel par esse. sed hæc fortasse inquisitio vniuersalis est. Quòd vero in sensibilibus nō est, hinc constat. nam si est corporis ratio hoc, esse superficie definitum, non sane fuerit infinitū corpus, nec itelligibile, nec sensibile. Cęterū nec numerus ita est, tanq̄ separatus, atq; infinitus. quippe cùm numerus, aut qđ habeat numerū, numerabile sit. Quòd si naturaliter potius cōtēplemur, ex his patet. neq; enim compositorum, neq; simplex potèrit esse. Compositū nanq; nō erit corpus, si finita qdem sunt multitudine elemēta. oportet nanq; cōtraria ęquari, nec esse vnum eorū infinitum. nam etsi q̄tumuis inferior sit alterius corpis virt⁹, corrūpetur finitū ab infinito. nec pos̄e est vnumquodq; esse infinitū, si corpus qdem est, qđ vndecunq; habet dimēsionem: infinitū vero, quod infinite distat. quare infinitum corpus vndecūq; infinitum erit. Nec vero vnum & simplex contingit infinitum esse corpus. nec, vt quidam aiunt, pręter elemēta, vnde hæc generant. tale nanq; corpus pręter elementa nō est. nam cuncta, ex quibus sunt,

Vide contradictio. Zim.

Infinitū indiuisibile.

Infinitū actu esse nō posse

Infinitum in sensibilibus non esse.

in

in ea etiam reſoluuntur. hoc vero nõ videtur ꝑter ſimplicia corpora, neq; ignis, neq; aliud vllũ elemẽtorum. etenim abſq; eo ꝙ aliquod horũ infinitum ſit, impoſſe eſt vniuerſum, & ſi finitum ſit, aut eſſe, aut fieri aliqđ eorum vnũ, vt Heraclitus dicit, omnia qñq; ignẽ fieri. Eadem ratio & de vno eſt, quod faciũt pręter elementa Naturales. omne enim ex cõtrario in contrarium, velut ex calido in frigidum tranſit. Item corpus ſenſibile alicubi eſt, idẽq; partis ac totius locus, velut terræ. quare, ſi vniforme ſit, aut immobile erit, aut ſemper pelletur. hoc vero impoſſe eſt. quid enim deorſum potius ꝙ̃ ſurſum, aut vſquam? velut ſi gleba ſit, quo mouebitur, aut vbi manebit? locus enim eiuſdẽ generis corporis illius infinitus eſt. cõtinebit igitur totum locum. At quõ? Quæ igitur mãſio, motuſq; eius? An vbiq; manebit? non mouebitur ergo. An vbiq; mouebitur? non ergo ſtabit. Quòd ſi vniuerſum diſſimile ſit, loca quoq; diſſimilia erunt. Ac primũ quidẽ nõ vnũ vniuerſi corpus, niſi tactu. Deinde aut finita erunt hęc, aut infinita ſpẽ. finita qdẽ impoſſe. nã ꝗdam infinita erũt, ꝗdã minime, ſi totũ ĩfinitũ ſit, velut ignis aut aqua. at hoc erit cõtrarijs corruptio. qđ ſi infinita, ac ſimplicia, loca quoq; infinita, & elñta infinita erunt. qđ ſi eſt impoſſe, locaq; finita ſint, totũ itẽ neceſſario finitũ erit. Et oĩno impoſſe infinitũ eſſe corpus, & locũ corporibus, ſi omne qdẽ corpus ſenſibile, aut grauitatem habet, aut leuitatem. aut enim ad medium, aut ſurſum mouebitur. verum impoſſibile infinitum, aut totum, aut mediũ, aut quodcunq; paſſum eſſe. quo enim modo diuides, aut quo pacto infiniti hoc quidem ſurſum fuerit, hoc vero deorſum, aut extremum, aut mediũ? Omne item corpus ſenſibile in loco: loci vero ſpecies ſex. in corpore vero infinito hæ eſſe non poſſunt. Oĩno aũt, ſi impoſſibile eſt locum infinitum eſſe, corpus quoq; impoſſibile eſt. quod enim in loco eſt, id alicubi eſt. hoc vero, aut ſurſum, aut deorſum, aut aliquid cæterorum ſignificat, quorũ vnumquodq; terminus qdam eſt. Infinitum vero non idem in magnitudine, motu, & tempore, tanꝙ̃ vna ꝗdam natura, ſed ipſum poſterius ſm prius dicitur. velut motus ſm magnitudinem, ſuper quam fit motus, aut alteratio, aut augmẽtatio: tempus vero propter motũ.

Caput Tertiũ. Diſtinguit motus p ſe à motu p accidẽs, et ſcđm partẽ. Quot modis aliquid in aliud mutari dicatur. In quot, et quibus prædicamentis fit motus. Immobile item quot dicatur modis.

TRanſmutatur vero quod trãſmutatur, hoc quidem ſm accidens, veluti cũ dicimus muſicũ ambulare: illud vero, eò ꝙ eius quippiã mutetur, ſimpliciter dicitur mutari, vt quę ſm partẽ dicuntur. ſanatur nanq; corpus, qm̃ oculus. Eſt ꝑterea, qđ per ſe primum mouetur, & hoc eſt per ſe mobile. Eſt item de mouente quoq; eodem modo. mouet nanq; quoddam per accidẽs, quoddam ſm partem, quoddam per ſe. Eſt rurſus aliquid, quod primo mouet: & eſt aliquid, quod mouetur. Itẽ tempus, in quo, ac præterea ex quo, demum, et ad quod. formæ vero, paſſioneſq;, ac locus, ad quę mouẽtur mota, ea immota ſunt. veluti ſcientia & calor. eſt vero motus, non caliditas, ſed calefactio. Mutatio autem non per accidens haud quaquam in omnibus eſt, ſed in contrarijs ac medijs, atq; etiam in cõtradictione. cuius rei fides ĩ inductione eſt. Mutatur autem quod mutatur, aut ex ſubiecto ĩ ſubiectum, aut ex non ſubiecto in non ſubiectum, aut ex ſubiecto in non ſubiectum, aut ex non ſubiecto in ſubiectum. Aio autem ſubiectum, quod affirmatione explanatur. Quare neceſſe eſt tres mutationes eſſe. illa enim, ꝗ ex non ſubiecto in non ſubiectũ, nõ eſt mutatio. nec enim contraria, neq; cõtradictio eſt, quia neq; oppoſitio. Mutatio igitur ex non ſubiecto in ſubiectum ſm cõtradictionem, generatio eſt: ꝗ qdẽ ſimpliciter ſimplex, quæ vero cuiuſdã, ꝗdã. at quæ de ſubiecto in nõ ſubiectum, corruptio: quę ſimpliciter ſimplex, quæ cuiuſdã, ꝗdam. Si itaq; non ens multifariam dicitur, & nec quod ſm compoſitionem, aut diuiſionem dicitur moueri cõtingit. nec item quod ſecundum potentiam, quod oppoſitum eſt ei quidem, quod ſimpliciter eſt (non albũ enim aut non bonum contingit nihilominus ſecũdum accidens moueri. eſſe nanq; homo poteſt non album) quod vero ſimpliciter non hoc, id nequaquam. nam impoſſibile eſt non ens moueri. ſi igitur hoc, & generationẽ motum eſſe. fit enim non ens. nam etſi maxime ſecundum accidens fit, attamen verum eſt dicere de eò, quod ſimpliciter fit, quod eſt non ens. Eodem modo igitur & quieſcere. Hæc itaq; omnia accidunt abſurda, ſi quicquid mouetur, in loco eſt, non ens vero in loco nõ eſt: eſſet enim vſquam. Nec corruptio igitur motus. ſiquidem motui motus aut quies contrarium eſt. corruptio vero generationi eſt contraria. At cùm omnis motus mutatio quædam ſit: mutationes vero tres, quę dictę ſunt, harum vero, quæ ſecundum generationem & corruptionem minime ſit motus (ſunt autem illæ ſecundum contradictionem) neceſſe èx ſubiecto in ſubiectum mutationem ſolam motum eſſe. ſubiecta vero, aut contraria, aut

media, nam & priuatio contrarium esse ponatur, quandoquidem & affirmatio declaratur, veluti nudū, cęcū, & nigrum. Si igitur prædicamenta, substantia, qualitate, loco, facere, pati, ad aliquid & quantitate diuidātur, tres esse motus necesse est, qualis, quāti, & loci. Secūdum vero substantiam minime: propterea ꝙ substantię nihil contrariū est. Nec eius quod ad aliquid. etenim altero mutato, verificatur alterum nullatenus mutatum. quare ꝭm accidens horum motus erit. Nec ꝑterea agentis aut patiētis, neq; omnino moti ac mouentis: cū non sit motionis motus, nec generationis generatio, nec deniq; mutationis mutatio. Bifariā enim cōtingit motionis motum esse. nā aut tanq; subiectū, vt homo mouetur, quia ex albo in nigrum mouetur. quare sic etiam motus, aut calesit, aut frigesit, aut loco trāsfertur, aut crescit, id vero impossibile est, cùm motus non sit aliquod subiectorum. Aut eò ꝙ aliud quoddam subiectum ex mutatione in aliam speciem mutetur. vt homo ex morbo in sanitatem. At nec hoc possibile, pręterq; per accidens (omnis nanq; motus in aliud ex alio mutatio est. & genaratio item ac corruptio eodē modo. verūtamē quæ ex oppositis sic aut sic, non sunt motus) alioqui simul ex sanitate in morbum mutatur, atq; ex ea ipsa mutatione in aliam. cōstat itaq; ꝙ, cū ęgrotauerit, in quāuis mutatus erit. continget enim quiescere. ac pręterea nō semper in quācunq;, & illa quoq; ex aliquo in aliud quiddam erit. quare opposita erit conualescētia, verum ex accidenti, vt ex reminiscētia in obliuionem mutatur, quia id, cui inest quandoq; in scientiam, quandoq; in sanitatē mutat̄. In infinitū præterea ꝑcedet, si mutatiōis mutatio, et generatiōis generatio fuerit. necesse igitur & priorem fore, si posterior fuerit, vt si simplex aliquando fiebat generatio, illud quoque, quod fiebat, simpliciter fiebat. quare nondū erat qd' simpliciter fiebat, sed qd' fit aliqd, aut qd' iā fiebat. si igit̄ hoc etiā aliqn̄, fiebat cur nōdū erat, qd' tūc fiebat? cū vero in infinitis non sit aliquid primum, nō erit primum: quamobrem neq; consequens erit. nec fieri igitur, neq; moueri, nec mutari quicq̄ possibile est. Eiusdem præterea motus contrarius atq; quies, generatioq; & corruptio. quare quod fit, cùm factum fuerit, quod fit tunc corrūpitur. nec enim statim, cū fiat, nec post. nam esse opus est quod corrūpitur. Item necesse materiā subesse ei, quod fit, & mutatur. quæ igit̄ erit velut alterabile quiddā, aut corpus, aut anima, ita quiddam etiam eius, quod fit, aut motus, aut generatio, et aliquid item ad hoc mouetur. nam opus est aliquid huius ex hoc in hoc, quod motus non èst, esse motum. Quonam igitur modo? Non erit doctrina doctrinę. quare neq; generatio generationis. Cū vero neq; substātiæ, nec ad aliqd, neq; faciēdi, ac patiēdi, superest ꝭm quale, & q̄tū, & vbi motū dūtaxat esse. qn̄quidē in horū singulis contrarietas est. Quale autem dico, non quod in substantia (si quidem differētia quale est) verum passiuum quale, quo dicitur res, aut pati, aut impassibilis esse. Immobile autem est, & quod oīno impossibile est moueri: & quod in multo tempore vix mouetur, aut quod tarde incipit. & qd' natum quidem est moueri, non possit autem, quādo natum est, & vbi, & quomodo: quod sane inter immobilia solum voco quiescere. cōtraria enim quies motui. quare priuatio erit susceptiui.

Caput Quartum. Nonnullorum terminorum assignantur definitiones.

Simul secundum locum esse dicuntur, quę in vno loco primo sunt. Et separata, quæ in diuerso. Tangi autē, quorum extrema sunt simul. Medium, in quod natum est prius venire quod mutatur, q̄ ad quod vltimum mutatur, secundum naturam continue mutatum. Contrarium secūdum locum, quod secundū rectitudinem plurimum distat. Consequens est, cuius principium sequentis, aut solo situ, aut forma, aut aliquo quodā modo definito, atq; illius, cuius est consequēs, nihil est mediū eorum, quę in eodem genere sunt. velut linea lineę, aut vnitas vnitatis, aut domus ipsius domus. aliud vero medium esse nihil prohibet. Consequens nanq; alicuius consequens, ac quoddam posterius est. non enim vnum consequens duorum, neque nouilunium consequens secundę. Attiguum vero, quod consequens tangit. Cæterum cùm omnis mutatio in oppositis sit, hęc vero contraria, ac contradictio, contradictionis vero nihil medium est, constat quòd mediū in contrarijs est. Cōtinuum sane, quoddam attiguum, aut tangēs est. dicitur vero continuum, cùm idem fiunt, atq; vnus vtriusq; termini, quibus tangunt, et se continuāt. quare patet in his esse continuū, ex quibus vnum quiddam natum est secundum contactum fieri. Et quod cōsequens primum sit, constat. consequens nanq; non tangit. hoc vero consequens est. & si continuum est, tangit. quòd si tangit, nōdum continuum est. in quibus vero non est tactus, in his nō est cohærentia. Quare non est punctū idem vnitati. nam illorum est tactio, harum vero minime, sed consequenter. & illorum quidem est aliquid intermedium, harum vero minime.

AVERROIS IN DVODECIMVM METAPHYSICORVM PROOEMIVM,

Paulo Israelita Hebræo interprete.

Voniam nec Alexandri, nec Posteriorum in aliquam huius scientiæ dictionem glosa, expositioue reperta est, nisi in hanc dictionem, cuius quasi duæ tertiæ partes glosæ Alexandri, & completa Themistij paraphrasis mihi ablata est, ideo i singulis articulis Alexandri sententiā recentere ratū iore ceosui, & quod Themistius, & nos apposuimus, aut dubitauimus, adijcere.

Alexander igitur in hanc dictionem exorsus, inquit, quòd hęc dictio, descripta per literam Lamech, scilicet duodecima litera alphabeti, continet, & est vltimum huius scientiæ & finis. In alijs enim dictionibus dubitationes, et earūdem solutiones tradidit: quod ipse in his, quæ deinceps sunt, duabus dictionibus adimpleuit. in quibusdā vero tractat de rebus consequentibus ipsum ens, sm q ens. I hac aūt dictione de fine entiū sm q entia: q qdē principiū est & prima substātia, cu sm vltimū veritatis existētia est, ostēdit. n. talis cōditionis dari substantiā, quidq; hæc ipsa substantia sit explanat. Et hoc est, quod demū in hac arte deposcitur. duæ nāq; sequētes dictiones nihil primaria intentione nuntiant, nec quicquam proprijs rationibus demōstrant: sed nil aliud q̄ eorum, qui entiū principia formas, numerosq; statuunt, sniam refellere moliunt. licet. n. idē facere aggressus est in dictione signata per literā Aleph maiorē, de hoc tñ io duabus hic dictionibus sermonē cōsumat. Insup hāc vltimā esse dictionū, qbus huius scię cōsyderatio fit eius, i pricipio dictionis tertię, necnō & alijs in locis verborū series insinuat. Hæc summa est eorum, quibus Alexander præsentem hāc dictionem aperuit.

Nec absonū est huc quoq; afferre ea, q̄ ad summariā aliarū huius scię dictionū intelligētiam Alexan. præposuit. Dicamus igitur, qm̄ p̄sens eruditio speculatur de ente sm q ens: speculari aūt huiusmodi exigit consyderationē de principijs entis sm qd ens, deq; dispositionibus consequentibus ipsum: hęc siqdē duo sciēdi genera ois speculatiua ars cōplectitur: idcirco et hoc, cui insistimus, negotiū primo i duo partiri necesse est. At qa Prisci de rerū primordijs falsa qdā enūtiāt, cōdecēs quoq; erat hęc ipsa illo dicta obruere. quo fit vt tertia huius scię portio emergat. Tres itaq; huius artis ptes collige, vnam de primis principijs entis, sm q ens: aliam de cōsequentibus entis, secūdum q ens: tertiam de falsis sermonibus, qui de entium principijs traduntur.

Rursus, ex quo ois speculatiua facultas in duo absoluitur, quorū Vnū cōtinet modū cōsyderandi illius artis, & quas causas, & vnde sumēdū sit exordiū, & quo usq; pcedendū, quāue lege fabricādę sint definitiones, q̄ oīa ppriā huius artis cōsyderationē cōcernūt: Scdm genus depromit & pseqt qcqd in hac arte cōprēhēdit: quocirca primo io duo hanc artē pscindi voluit, quorū vnō exprimit partē logicalē huic arti ppriā, alterū ea, quorū hic scientiam petimus. & sic duę ampliores sunt partes, quarum vna rursus in arctiores sciditur partes tres, vnde quatuor huius scientiæ portiones resultant,

Qm̄

AVERROIS IN DVODECIMVM METAPHYSICORVM PROOEMIVM,

Iacob Mantino Hebræo interprete.

Ico q nō inueni in libris huius scię, nisi in hoc Duodecimo libro expositionē Alexan. neq; aliorum posteriorum. et in hoc libro nō nisi super. duas ferè partes triū partiū ipsius libri, idēq; ferè et Themist. mihi aūt visum est melius eē me exponere i singulo capite id, qd dixit Alex. clariori & breuiori orone quā potero. & siqd videbitur i Themist. supfluū, vel dubiū, de illo mētionē faciemus: idēq; agem de eo, qd videbit nobis supfluū, et dubiū.

Dicamus ergo q Alex i. primo incipit narrare, q id, qd Arist. inquit in hoc libro Duodecimo, q est finis huius artis, est qd necessarium. Nam inter alia, quæ dicta sunt in hac scia, quędā habent nonnullas dubitationes, quę debent in hac scientia animaduerti: aliqua vero habent solutiones illarum dubitationū, de quibus in duobus libris huic subsequētibus sermonē facit. in quibusdam vero eorū tractauit de rebus, quę insunt ipsi enti, vt est ens, * & de principijs substātię primę, quę est maxime vera. & hoc, quia probabit reperiri substantiam, ita se habentem, & qd sit talis substātia. Et notificatio huius substantię est finis intentus in hac Arte. quoniā in duobus libris, qui hūc sequuntur, nihil ex primario psupposito exponet, neq; quicq̄ ex sua propria opinione verificabit: sed in eis continetur contradictio dictorum poenitiū principia entiū esse ideas, et numeros. Inquit. De his aūt iam locutus est in Secundo libro huius operis: at nūc perfecit sermonē hac de re in his duobus. Inquit. Ratio aūt, qua probatur hunc librū esse finem eorum, quæ in hac scientia tractantur, est id, quod dixit in principio libri Tertij, & alibi. Hęc inquā est summa eorum, quæ præfatus est Alexander in hoc libro.

Id vero, quod dixit, pro intelligētia eorū, quę in alijs libris positis io hac scia continentur, potest aliter exponi, & forte huic loco magis debetur expositio, q̄ alibi. Dicamus ergo q, cùm hæc ars consyderet de ente, vt est ens, & hoc cogit hanc artem tractare de principijs entis, vt est ens, et de rebus insequētibus ipsum: cū quęlibet ars contēplatiua hęc duo genera cognitionis amplectetur: bifariam igitur hæc ars primo diuidatur. Et, quia Antiqui de principijs entis falsas protulerunt sententias, quas refellere oportebat, ideo in tertia parte huius artis hoc explicari necesse fuit. Et sic partes huius libri erunt tres: Prima de ente, vt est ens: Secunda de consequentibus ens, vt est ens: Tertia de falsis sententijs, quæ de principijs entis proditæ sunt.

Pręterea, cùm omnis ars cōtemplatiua diuidatur in duo genera contemplationis, quorū Primū est illud genus, quod continet modū contemplationis illius artis, & quicqd pręstat de causis, et vnde incipiat, et quo desinat, & qs sit modus, quo definitiones efficiant, et hoc vocatur propria tractatio illius artis: Secundum vero est scientia rei, quę ab illa arte cōtinetur: diuiditur ergo hæc scientia primo bifariam, nempe in eius propriū dicendi modum, & in partē io se cōtinentē huius scientię propositum. sunt ergo duę magnę partes, quarū vna in tres diuiditur, & sic erūt partes huius scientię quatuor:

Sed,

ISRAELITAE TRANSLATIO.

Qm̃ vero in hoc p̃sens indago alijs artibus p̃fert, q̄ ipsa summet principia porrigit, ideo vbi hoc ipsum pagieur, q̃si q̄nta huius sciẽ portio excipit. Insuper, ex quo hęc scia pres entis cõsyderat, vna sit p̄mũ est ipsum ens intelligibile, opportunũ erat de huius gñis entiũ principijs speculari, et fallis circa hęc cogitationib⁹ resistere. Arist. igit̃ in singulis his generib⁹ cõsyderãdo, exactiorẽ q̄ fieri potuit doctrinæ ordinẽ exercuit: ita q̄ i prima dictione designata p̄ literã Aleph minorẽ cõmemorat q̃tũ difficultatis, facilitatisq; hæc scia cõtineat, asserens ad, qđ singuli hoium i hac scia referũt, tãetsi pusillũ qđdã sit, nihilominus, cũ oĩa illorũ dicta in cumulũ redacta fuerint, erit qđ colligitur quantitas haud modica.

Cũq; ad huius sciẽ opificẽ spectet cõsyderationẽ causarũ attingere, siq̄dẽ harũ gratia cętera entia, p̃sequmur, ideo et ipse in eadẽ dictione s̃monẽ terminat ad causas, postq̃ cõmemorauerit formas, deniq; finẽ facit in enũerãdo potiores causas errorũ cõtingẽtiũ i speculabilib⁹, p̃sertim circa principia, quales. s. errorũ causẽ sunt falsẽ hominum existimationes pullulantes, quas inde in speculabilibus ipsi fide accipiendas statuunt.

Cũmq; consyderatio de causis expostulet prænoscere quoe sint prima illarum genera, quidue de eis tradũt priores, ideo in dictione, cui ascribitur litera Aleph. maior, commemorat quid de causis quatuor cognouerit Antiquitas: ostenditq; harũ genera esse quatuor, asserens q̄, si perspecta fuerint aliorum dicta de causis, iudicabitur eadem ipsa quatuor causarum genera innuere. Deinde illorum rationes de rerum naturalium, diuinarumq; causis affert, & earum nõnullas destruit, præsertim illorum, qui tractant diuina, non autem qui tractant naturalia, quorum confutatio attinet ad negotium de Natura, quos autem ex illis redarguit sunt qui principia ponunt entia mathematica & numeros. nec ipsos q̄dẽ tractãtes diuina adamussim ibi refellit, sed ex p̄te, reliquũ aũt redargutõis cõplet i dictiõib⁹ duabus, q̃ hãc ipsã sequũt̃, descriptis p̄ lr̃am Lamed, et Mem.

Qm̃ vero cuiusq; examinis sciam p̃fecte assequmur, qñ primo sciuerimus p̄babiles sermones, q̄ & astruũt, & destruũt, eò q̄ nisi p̃dubitatũ sit de re, nequaq̃, q̃tũ de scia rei post eius ignorantiã attingit̃, q̃tũ vt de eadẽ p̃scitũ fuerit diiudicari poterit, idcirco iustũ erat i ordine doctrinę seorsum dictionẽ facere, qua primo topicis rõcinijs singula hui⁹ sciẽ q̃sita examinarent̃. residuũ vero i alijs huius libri dictiõibus absoluere. hoc itaq; agit̃ in Tertia huius libri dictiõe descripta p̄ literã Beth. Cõdecẽs aũt erat hãc dictionẽ posteriorẽ esse dictione prima, et scd̃a, & priorẽ alijs dictionibus, q̃ eã sequunt̃, q̄a in duabus dictionibus primis etiã topice tractat hic dari causas, & nullum causarum genus abire in infinitũ, ideo hanc prima et scunda posteriorem esse licuit. priorem autem alijs huius libri dictionibus hanc esse oportuit, eò q̄ id, quod aliæ dictiones ostendunt, alteram duarum dispositionum continet, scilicet aut ipsas dubitationes, quæ in hac dictione recensentur, aut notitiam earum rerum, quas dubitationum solutio deposcit.

Qm̃ vero biformes eiuscemodi dubitatiões sunt: nã q̄dã de modo cõsyderãdi huius sciæ dubitãt, & quędã de q̃sitis, q̃ hęc ipsa scia examinat: ideo q̄ modũ cõsyderãdi in hac scia oñdere nitit̃, primo dubitationũ attinẽtiũ ad modũ cõsyderãdi solutionẽ cõcipiat necesse est. ex hoc enim facile modus cõsyderãdi huius sciẽ elicquescit, p̄ quẽ sane modũ hæc ars, vocata Sapiẽtia, ab alijs artibus secernitur. quapropter dubitationes de modo consyderandi huius scientiæ primo soluere oportuit.

At, quia cõsyderandi modus reuincit̃ ex notitia habita de p̄positionibus maximis, operępreciũ fuit in primis

MANTINI TRANSLATIO.

Sed, quia hęc scientia quoq; studet respõdere contra auferentes speculationẽ, & negãtes eius principia, ideo hęc pars erit, veluti quinta pars eius. Et, q̄a tractat de partibus entium, quorum vna eius pars est de entibus rationalibus, ideo oportuit eam tractare etiã de principijs huius generis entium, & destruere falsas sententias, quæ de eo dictę sunt. Et, quia Aristoteles tractauit de his generibus, in eorum doctrina elegit ordinem cæteris præstantiorem, & incœpit à primo libro, cui titulus est A paruum, vbi notificauit quanta sit difficultas, & facilitas, quæ in hac scientia reperitur: & quòd id, quod ex ea cognitum est, & si parum sit, tamen si accumuletur totum, erit res alicuius momenti.

Et cũ p̄fessores huius sciẽ cogantur credere contemplationẽ de causis esse finitã, cũ de entibus hę inuestigẽtur, ideo in illo libro p̄bauit post p̃fationem p̃dictã causas esse finitas. mox in calce eius cõcludẽdo notificauit q̃nam sit potissima causarum, ob quam accidunt errores in rebus speculabilibus, & præsertim in ipsis causis: & est videlicet ipsa educatio in falsis opinionibus impositis eis, ac si essent veluti lex rerum speculabiliũ.

Sed, quia consyderatio de causis cogit consyderare quot sint earum genera prima, & quid de hoc dixerint priores ante Aristo. ideo incœpit in secundo libro, cui titulus est A magnum, notificare quid attigerint Antiqui de generibus causarum primarum: & probat ibi eas esse quatuor, et ostendit quòd id, quod dixerunt de causis, si recte consyderetur, non trãsgreditur quatuor causas. Mox affert opiniones de causis entium: & præsertim Diuinorum Philosophorum, non autem Naturalium: nam de his iam in scientia Naturali determinauit. & hi q̄dem sunt illi, qui dicunt principia esse mathematicalia, & numeros. contra hoc tamen aliquãtisper arguit contra eos in hoc libro, & distulit complementum sermonis contra eos ad duos libros, qui sunt post Duodecimũ (cuius Titulus est lr̃a L) et sunt Tertiusdecimus (qui est M) & Quartusdecimus (qui est N.)

Verũ, q̄a omne quæsitũ scibile p̃fecte acq̄ritur, si q̄s prænotificauerit rationes topicales affirmãtes, vel destruẽtes: nã si quis nõ dubitaret de aliqua re, nõ posset scire quantum fuerit assecutus de notitia eius post eius ignorantiã, neq; q̃tum erat sibi occultũ de notitia rei anteq̃ sciret eam: ideo putauit nihil prę̃stãtius in modo doctrinę, q̃ declarare speculationes q̃sitorũ huius sciæ, & inuestigare rationib⁹ topicis & p̄babilibus de singulis q̃sitis eius seorsum, et separata tractatione. mox incœpit post hoc in reliq̄s libris huius op̄is soluere dubia, q̄ accidũt in hac scia: & id egit in Tertio libro huius op̄is (cuius titulus est litera B.) Is aũt tertius debet sequi primũ, et scd̃m, et p̃cedere reliquos. seq̄t̃ aũt post duos priores, q̄a i illis duobus cõtinet̃ etiã id, qđ ad artẽ topicã attinet. nẽpe q̄ dant̃ quatuor causę, et q̄ nullũ genus earũ p̄cedit i infinitũ. anteponit̃ vero reliq̄s libris sequẽtibus, q̄a i illis id, qđ cõtinet̃, alterũ duorũ cõtinet, nẽpe vel solutionẽ dubiorũ p̃dictorũ i hoc libro, vel cognitionẽ rerũ, q̃ sũt necessariæ p̄ solõne dubiorũ p̃dictorũ i hoc libro.

Et, q̄a dubiorũ, q̃ in hoc libro narrãtur, genera sunt duo, alterũ q̄dẽ de modo cõtemplationis huius sciẽ, alterũ vero de q̃sitis, de q̄bus tractat, ideo necesse est vt ille, q̄ incipit cõtemplationẽ demonstratiuã huius sciæ, p̃sciat solutionẽ horũ dubiorũ. qm̃ per illorũ notitiã dirigitur modus cõtẽplationis demostratiuæ huius scientię: & hoc modo cõtẽplationis dignoscet artẽ, q̃ vocat̃ Sapiẽtia. & ideo dignũ putauit dẽre prius incip̄e à solõne dubiorũ, q̃ sunt in modo contẽplationis huius artis.

Sed, q̄a contẽplatio quoq; debet sciri p̄ p̄positiones principalissimas, idcirco iudicauit debere primũ loq̄ cũ his,

ISRAELITAE TRANSLATIO.

mis cõtẽdere cũ eo, q eiuscemodi ꝑpositiones perimit. quò fit vt duo hæc in Quarta huius dictione designata per literam Ghimel enodari voluerit: scilicet vnũ, quo peculiarem huic scientiæ consyderandi legem explanet: alterum, quo primum principiorum, quæ nobis constãt natura, insinuat, videlicet quòd affirmatio vel negatio de quacuncꝫ re vna affirmanda est. hæc enim propositio cuiusqꝫ consyderationis principium extat. & qui hanc tenuit, nullum prorsus, nec asserentem, nec destruentem sermonem comprobare potest.

Cùmqꝫ hanc in illa dictione intentionem expleuerit, iustum erat varietatem dispositionum, quas in hac sciẽtia noĩa designãt, statim subnectere. cui negocio Quintam huius libri dictionem destinauit, eamqꝫ priorem aliĩs dictionibus collocauit. quia quod in ea ostenditur ad singulorum quæsitorum demonstrationem pręcõcipi necesse est, quandoquidem cuiusqꝫ quæsiti nomen multiplex significatum porrigit, quod ad accommodatam huius scientiæ intentionem distingui necesse est.

Cùmqꝫ & hęc in hac dictione absoluerit, condecens erat de rebus in hac scientia comprehensis, videlicet de causis entium perquirere. & quia entium genera sunt tria, scilicet quæ per accidens, quæ in anima, quę extra aĩam, opportunum erat enim ipsa entiũ genera pręcognoscere, & qđ ex entium generibus potiori intẽtione pergit esse ipsũ, cui extra aĩam inuẽtum est. hęc oĩa examinat Sexta dictio, q̃ continuo quintã dictionẽ seqtur.

Et quia in hac ipsa dictione intentio est ens per accidens, & ens in anima discernere ab eo, quod vere ens est, quod vtiqꝫ innotescere non potuit, nisi ei, qui prænouerit hanc artem speculari de omni ente, secundum quòd ens, ideo in eiusdem dictionis capite recolligit ea, quæ iam in Quarta huius libri dictione ipse exposuit, videlicet hanc artem speculari de ente secundum quòd ens, eamqꝫ aliam à Mathematica, Naturaliqꝫ facultate scientiam existere. quæ quidem non reiterationis, sed commemorationis causa, & aliter quàm prius resumere statuit. & hæc quoqꝫ in ipsa Sexta dictione designata per literam He.

Cùmqꝫ explanauerit ens per accidens, & ens in anima esse entia imperfecta, & ꝙ scrutandi intentio est de ente vero extra animam existente, mox ad huius entis examen accingitur. Et, quia huius entis principium est substantia, ideo conatur ostendere quæ sint principia substantiæ, & primo de principiĩs substantiæ, quæ generationem corruptionemqꝫ patitur, docendo horum principia esse materiã, & formã: formã aũt esse substantiam via definitionis patefieri cẽsuit, videlicet, quia apparuit sensibilium definitionis innuere id, quod ipsorũ sensibilium substantia est. cùm igitur ipsæ eædem definitiones formas insinuent, conuincitur & formas esse substantiam: quòdqꝫ eiuscemodi formæ, & id cuius hę formæ sunt, vnum & idem existunt, & quod secũdum hoc non erunt accidentia substantia, nec opus esse separatas formas, quæ substantiæ sint sensibilium, quæue scientiam rerum conferant effingere. Ostendit insuper eiuscemodi generabiles corruptibilesqꝫ substantias generari à substãtia corruptibili sibi specie & genere vniuoca, quæ & rei generans est atqꝫ corrumpens: ipsum vero generabile & corruptibile compactum eẽ ex materia & forma: formas autẽ nec generationi, nec corruptioni esse obnoxias, nisi secundum accidens. quo conuincitur quòd Platonis formę tametsi extiterint, ad generationem tamen nullam pręstent opem. Ostẽdit prę-

terea

MANTINI TRANSLATIO.

his, q has destruũt ꝑpositiões, negãtqꝫ cõtẽplationẽ. qđ dum in vnico libro, qui sequitur librum B (& est liber Quartus, q est C) declarare voluit: alterum, quod de propria huius scientię tractatione loquitur: alterum vero est, quod repetit illud primum principium, quod inest nobis natura, quod scilicet cætera præcedit principia, nempe cùm dicimus affirmationem & negationem nõ posse simul coniungi, quia hoc est principium contemplationis. & ob id quicunqꝫ negat hoc principium, nulla debet ab eo acceptari ratio, neqꝫ propositio affirmatiua vel destructiua. Et, quia compleuit hoc negotiũ in hoc libro, iudicauit esse consentaneum, vt hunc librum sequatur distinctio rerum, quarum nomina veniunt in vsum in hac scientia. iudicauitqꝫ conuenientius esse in doctrina, vt seorsum in alio libro id tractaretur, quod quidem fecit in libro Quinto, scilicet D, q sequitur librum C, & præcedit alios. nam qui est aptus demonstrare aliquod quæsitum, debet primo incipere declarare illud nomen, quod dicitur de illo quæsito, quando habet plura significata: præsertim cũ dicitur per analogiam, vt sunt quęsita, quę sunt ꝓpria huic sciẽtiæ: cùm nomen entis dicatur analogice, vt ipsemet declarauit in hac scientia. Et, postquam expleuit sententiam suam in hoc libro, fuit coactus inquirere de rebus requisitis ĩ hac scientia, quæ sunt causæ entium. & cùm genera entium sint tria, nempe ens per accidens, & ens in anima, & ens extra animam, iudicauit consentaneum esse pręnotificare primo genera horũ entiũ, & patefacere qđ opus erat primo inuestigare de eo, qđ est extra aĩam: de quo tractauit ĩ libro, q seqtur post qntũ, q dicebať D. Sed qa in hoc libro tractauit de distinctione entis, qđ est ꝑ accñs, & de eo qđ est ĩ aĩa, ab ente vero, qđ nõ põt qs intelligere, nisi sciuerit hãc artẽ esse eã, q̃ cõsyderat de oĩbus generibus entiũ vt sunt entia, ideo ĩ initio huius libri fecit mẽtionẽ de his, q̃ iã declarata sunt ĩ libro Quarto, i. C. nẽpe ꝙ hęc ars est illa, q̃ tractat de ente, vt est ens, & ꝙ nõ est sciã Naturalis, neqꝫ Mathematica. nõ tñ id egit per modũ repetitiõis, sed ꝑ modũ memoriæ. sed id postea notificauit modis qbusdã diuersis à ꝑoribus qđ totũ ĩ libro Sexto fecit, i. q seqtur post D, vbi de noĩbus egit, & vocať liber E, qui sequitur D rationabiliter, & antecedit subsequentem.

Et, quia non latebat eum ens per accides, & ens in mente inter sese opponi, & quòd hæc scientia intendit inuestigare de vero ente, quod est extra animam, ideo incœpit post hoc inquirere de hoc ente. Sed, quia substantia est principium huius entis, ideo incœpit inuestigare quæ nam sint principia substantiæ, & sic incipit primo tractare de principiĩs substantiæ generabilis & corruptibilis, & probauit ea esse formã & materiã: & tradidit viã ad sciẽdũ ꝙ formę sint substãtię ex ipsis definitionibus, hoc est ꝙ, cũ ipse ꝓbauerit ꝙ definitiones indicent aliquid substantiarum sensibilium, quod est illarum substantia, & quòd significant formas, concludit ex hoc, quòd ipsæ formæ sunt substantiæ, & quòd ipsæ, & id, cuius sunt formæ, sunt idem in se, & ꝙ propter hoc accidentia non sunt substantia, & quòd nòn oportet pro cognitione rerum ponere formas separatas, quæ non sint formæ sensibiles, quoniam id, quod significat definitio rerum, sunt ipsæ res. Ostenditur etiam hanc substantiam generabilem & corruptibilem gigni ex substantia generabili & corruptibili sibi simili specie & genere : & quòd generabile & corruptibile est quid aggregatum ex forma & materia : & ꝙ formæ nõ sunt generabiles & corruptibiles, nisi ꝑ accidens : & ꝙ propter hoc ideæ Platonis, si reperiuntur in re, nõ sunt necessariæ ad generationem, & intelligo per

ideas

ISRAELITAE TRANSLATIO.

terea vniuersalia non esse substantias existentes extra animam, licet de substantijs significent: formas vero esse substantias, nō q compactę sint ex elemento, sed tertia substantia censentur. & inter eiuscemodi substātias differentiam assignat, primarum quoq; substantiarum differentiā enuntiat, et partes formales distinguit à partibus materiæ. quæ omnia examinātur in dictione Septima signata litera Vau, & Octaua signata lfa Zain.

Cùmq; I duabus his dictionibus explanata sint principia substantiæ sensibilis, quæ generationem & corruptionem subire apta nata est, exinde vniuersalia entis, sed q ens concomitantia, speculari iustū erat. & primo inquirit de potētia & actu, eas in primarias partes scindendo, mōstratq; priorem esse actum potentia. & hoc in Nona huius libri dictione, signata per literam Heth.

Exindeiu Decima dictione, cui ascribitur Teth, tractat de vno & multo, de eodem, de simili, de contrario & id genus vniuersalium, quæ consequuntur entia, secundum quòd entia.

Deinde in Vndecima huius dictione speculatur de motu, de infinito, alia ex parte quàm de his consyderat Naturalis. Et, quia intendit post hanc vndecimam, dictionem descriptam litera Iod, cōsyderare de primo principio substantiæ sensibilis, quod potissimum finaleq; huius sciētiæ propositum erat, ideo in huius dictionis prīcipio coaceruatim repetit dubitationes commemoratas in tertia dictione signata litera Beth: sic & eas solutiones, quas priores dictiones insinuāt, mutilatim quoq; enuntiat, & sermones, qui sequuntur ad auferentes principia sciendi, hæc omnia tractantur, absoluunturq; in dictionibus pcedentibus dictioni descriptæ litera Caph, supple quę numerari deberet dictio duodecima. Dictio autem signata per literam Iod, supple quę vndecimæ dictionis locum tenet, nondum peruenit ad nos.

At dictio, cui deputata est litera Caph, & cui nunc insistimus, potissimum de primo sensibilis substantiæ principio nitit. Primū aūt oīum substantiarū principia declarat, initiū faciēdo de principio substantię generabilis et corruptibilis, et ea, q̄ circa hoc septima, et octaua dictio exposuit, breui sermone resumit, exinde ostēdit principiū substātiæ primæ, & idipsum substantiam esse, & quot modi principij ei congruant demonstrat.

Cùmq; de vniuersali principio examen absoluerit, reuertitur ad reluctandum contra falsa opinantes de principio vniuersi, & hoc in duabus dictionibus signatis litera Lamed, & Mem.

Ex his denique quicquid omnes huius Aristotelis scientiæ dictiones complectuntur ad nutum intueri licet: quodq; nihil in eis inordinatum repertum est, vt falso opinatus est Nicolaus Damascenus, qui se exactius hanc tradidisse scientiam, q̄ Aristoteles in quodam suo volumine præsumpsit.

Nos autem summa indagine, atq; amore prosecuti sumus hanc scientiam, & iam ante huius viri in hac scientia dictiones compendio perstrinximus, in eruditionem eorū, qui nō ad amussim Arist. verbis studuerint, & ad epilogi instar his, q eius verba penetrauerit.

Ab ipso denīq; Altissimo, qui solus scientiā tribuit, & intellectum, opem deposcimus, vt nobis virtutem elargiatur ad huius dictionis expositionem, iuxta verborum seriem perficiendam: quemadmodum Dei patrocinio in præhabitis dictionibus idipsum adimpleuimus.

MANTINI TRANSLATIO.

ideas illas formas separatas, quas ponit Plato. Prętera probat Aristo. q vniuersalia non sunt substantiæ, extra animam existentes, licet significent substātias: etiā dicimus q formæ sunt substantię, non quia sint elemētum, neq; quia constent ex elemento, sed quia sint substantia tertia. ei perfecit adhuc ostendere differentiam, quæ est inter illas duas substantias, mox declarauit differentias primarum substantiarum, & distinxit partes formarum à partibus materię. & hoc totū fecit in libro litteræ F, & G, i. in Septimo & Octauo. Et, cū probarit in his duobus libris principia substantiæ sensibilis generabilis & corruptibilis, iudicauit debere post hoc inuestigare primo de consequentibus vniuersalibus ipsius entis, vt est ens. & primo tractauit de potentia & actu, & ea ad illa principia refert, & probat ibi actum esse priorem potentia. & hoc in eo libro, cui titulus est H, i. Nono, quē post Octauum locauit. Deinceps tractauit in libro sequēti, cui titulus est litera I, i. Decimo, de vno, & multis, & de eodem, & de simili, et de oppositis, & reliquis consequentibus vniuersalibus ipsius entis, vt est ens. Deinde tractauit post hoc in libro literæ K, i. Vndecimo de motu, & de infinito, quoniam professor huius sciētię tractat de eis alio modo quàm Physicus. Sed, q̄a erat paratus tractare post hunc librum de principijs substantiæ sensibilis primæ: hoc autem fuit eius propositum primum huius scientiæ, cùm hoc esset finis ab ea intentus: idcirco fecit mentionem in initio huius libri, videlicet vndecimi, omniū dubiorum, quorum meminit in libro tertio: fecitque memoriam de his, quorū solutio præcesserat breui sermone in libris præcedentibus: in quo adhuc breuiter meminit dubiorum, quæ insurgunt contra negantes principia scientię. Hoc inquam est, quod inuenimus in ordine librorum, qui peruenerunt ad nos, qui sunt ante duodecimum, i. literam L, & non inuenimus secundū ordinē literarū librū literæ K, neq; ipsum vidimus.

Verum libri literæ L, i. Duodecimi, cuius expositionē incœpimus, primū propositū est notificare principia substantiæ sensibilis primæ. Sed incœpit in eius initio notificare principia omnium entium absolute. & incœpit à principijs substantiæ generabilis & corruptibilis, et meminit quicquid fuit declaratum de hoc in libro septimo, & octauo. deinde declarauit principia primæ substantiæ, & probauit id esse substantiam, & quot modis sit principium. Et postquam perfecit suam sentētiam de principijs vniuersi, reuertitur ad oppugnandum contra id, quod dixerūt de principijs substantiæ prædecessores eius. & id fecit in duobus libris, scilicet M, & N, hoc est Decimotertio, & Decimoquarto. Ex his igitur dictis patet quidnam contineat vnusquisq; liber huius scientiæ ex libris, qui Aristoteli ascribuntur: & quòd procedunt ordine peroptimo, & quòd nihil in eis contigit præter ordinē, quemadmodum inuenimus Nicolaum Damascenum esse opinatum in libro suo, propterea quòd ipse declarauit, vt opinatus est, hanc sciam debere doceri pręstantiori ordine. Nos vero, quia hanc sciam diligimus, eiusq; doctrinæ, & disciplinæ curiosi sumus, ideo iam exposuimus librum huius viri de hac scientia, vt facilius possit capere qui nondum perfecit suum studium in libris Aristotelis, erit enim hoc veluti memoria quædam his, qui libris Aristotelis studuerunt. Et sic incipiamus sperantes in Deo, qui præstat intellectum, & scientiam, vt ad votū deducat id, quod intendimus, expositionem huius libri iuxta literam: postquā Dei gratia in præcedentibus libris pro virili nostra iam assecuti sumus hoc idem propositum.

Aristotelis

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER DVODECIMVS, cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima agitur de ſubſtantia Senſibili.
In Secunda de ſubſtantia Immobili.
In Tertia de Vniuerſi bonitate.

Summæ Primæ Caput Primũ. De ſubſtantia ſpeculationẽ eſſe oportere, ex Antiquorũ etiã opinionibus.

Peculatio de ſubſtantia eſt. ſiquidem ſubſtantiarum principia, & cauſæ quæruntur.

Conſyderatio quidem de ſubſtantia eſt. quæſita enim ſunt cauſæ & principia ſubſtantiæ.

1
Continuatio

Septimo Met. t. cõ. 4. & t. cõ. 2.
Cõſyderatio quidem.
Expoſitio.

Ixit Alexãder. Quia ſua intẽtio in hac arte fuit loqui de ente in eò ꝙ eſt ens, & de cauſis & principijs eius, cùm prima Philoſophia de iſtis duobus conſyderet, & iam declaratum eſt ꝙ ſubſtãtia principaliter eſt ens, & eſt cauſa cęterorum, incœpit in hoc tractatu quærere de principijs entis, quod eſt ſubſtantia. Et dixit. Et intẽdit per hoc, quod dixit conſyderatio eſt de ſubſtantia, i. ꝙ conſyderatio in hoc tractatu eſt de ſubſtantia, i. de principijs eius. Et poteſt intelligi ꝙ conſyderatio in hac ſcientia principaliter eſt de ſubſtantia, & de principijs eius: ſed melius eſt dicere ꝙ incœpit tractatum iſtum cum intẽtione eius. Et ſecundum hoc intelligendum eſt ſubſtãtiam generabilem & corruptibilem, & æternam, & ꝙ ſua intẽtio in hoc tractatu principaliter eſt loqui de principijs ſubſtantiæ æternæ: de principijs autem ſubſtantiæ ſenſibilis generabilis & corruptibilis locutus eſt in tractatu Secũdo, & Tertio. & etiam declaratum eſt in Naturalibus, ſed alio modo. Cõſyderatio enim de principijs eius, in eò ꝙ eſt ſubſtãtia, alia eſt à conſyderatione de eis, inquãtum ſunt cauſę tranſmutationis. & ideo incœpit primo conſyderare de principijs ſubſtantię generabilis & corruptibilis, & facere rememorationem de hoc, quod declaratum eſt in Naturalibus, & in tractatu præcedenti hunc. Et ideo iſte tractatus videtur diuidi in duo, ſ. in cõſyderationem de principijs ſubſtãtiæ generabilis & corruptibilis, & æternæ.

Documentũ

Ide. 7. Met. cõ. 9. et q ibi

Primus vſq; ad 29. ſcdus à 29. vſq; ſinem.

Etenim, ſi vt totum aliquid vniuerſum eſt, ſubſtantia prima pars eſt. et ſi ex conſequenti, hoc quoq; modo primũ eſt ſubſtantia, deinde quale, poſtea quantum.

Quoniam, ſi hoc totũ fuerit quaſi aliquod vniuerſum, ſubſtantia eſt pars primi. & ſi eſt ſecundum ꝙ aliquid conſequitur aliquid ſucceſſiue, tunc etiam ſubſtãtia hoc modo eſt prima, & poſt hoc quale, & quantum.

2
Prima expoſitio Alexã.

Dixit Alexan. Intendit per totum ens, et quaſi dicat diximus ꝙ conſyderatio eſt de ſubſtantia. quoniam, ſi aliquis fuerit opinatus ꝙ ens eſt quaſi vnũ vniuerſum continuum, credendum eſt ꝙ ſubſtãtia eſt pars primi, et, ſi opinatus fuerit ꝙ quiddam prius eſt quodam in eſſe, & ꝙ ex eo hoc eſt primum, hoc autem ſecundum, dignius eſt credere ꝙ ſubſtantia principaliter eſt ens. & iſte modus prioritatis eſt, quem intendit Ariſto. & eſt quod pri⁹ declarauit. Et cùm de ente quiddã eſt primũ ſ. ſubſtantia, & quiddam ſecundum, neceſſe eſt ei, qui conſyderauit de principijs entis, in eò quòd eſt ens, vt conſyderet de principijs ſubſtãtiæ. hæc igitur eſt intentio Alexã. & eſt expoſitio vera. D. & poteſt intelligi per hoc, quod dixit, quaſi vniuerſum, genus: et per hoc quod dixit pars primi, ſpecies. & quaſi dicat quoniam, ſi ens eſt q̃ſi genus, tunc ſua prima ſpecies eſt ſubſtãtia. deinde debilitauit hãc expoſitionem: quia verũ genus non habet ſpecies priores ſe adinuicem, ſed omnes ſunt ſm vnum ordinem. Dico ergo ꝙ intendebat Ariſto. dicere apud me ꝙ ens aut demonſtrat vnum genus & & vnam naturã, aut genera diuerſa, et quomodocunq; ſit, manifeſtum eſt ꝙ ſubſtantia eſt prior cæteris. multa enim, quæ ſunt eiuſdem generis, ſunt priora adiuicem, vt ſunt ſubſtãtiæ ſe priores adinuicem. Prioritas enim inuenitur in eodẽ genere, & in diuerſis generibus, quæ dicuntur in reſpectu eiuſdem rei, vt dicitur ens de decem prædicamentis. ſecundum hoc igitur intelligendũ eſt de hoc, quod dixit vniuerſum, totum collectũ, ſ. indiuiduum, & vniuerſale collectum ex ſpeciebus, in quibus inuenitur prioritas & poſterioritas. Themiſtius autẽ exponit ſic, dicendo, Totum enim, ſiue fuerit adunatum, ſicut eſt coadunatio membrorum in corpore humano, & partium in corpore plantæ: aut fuerit cõpoſitum ex rebus contingentibus ſe adinuicem, ſicut domus & nauis: aut fuerit compoſitùm ex rebus ſegregatis, ſicut ciuitas & exercitus: neceſſe eſt vt prima ſuarum partium ſit ſubſtantia, & ꝙ locus eius ſit de toto, ſicut locus cordis de corpore animalis. Si autem nõ fuerit huiuſmodi, ſed ſicut vnum inuenitur in numero, deinde duo, deinde tria: aut ſicut in figuris rectarum linearum primo inuenitur triangulus, deinde quadratum, etiam ſecundum hoc ſubſtantia inuenitur prima, deinde quantitas, & qualitas. ſubſtãtia enim prior eſt iſtis, ſicut vnum alio numero, et triangulus alijs figuris. hoc igitur dixit Themiſtius in ſua abbreuiatione. Sed ipſe intellexit de vniuerſo tres modos. aut vniuerſum compoſitum ex partibus * cõſimilibus adunatis adinuicẽ: aut contingentibus ſe, vt corpora artificialia: aut ſegregatis, vt partes ciuitatis & exercitus. & hęc additio eſt ſupflua. nullus enim exiſtimat quòd partes entis, quæ ſunt decem prædicamenta ſint contingentes ſe, aut ſegregatæ Iloco. Sed ſua expoſitio ad hoc, quod dixit de particula ſecunda, ſ. hoc, quod dixit. & ſi fuerit ſecundum ꝙ aliquid conſequitur aliquid, vt numerus, & ſuperficies conſequuntur ſe adinuicem, eſt mala expoſitio. Prioritas enim in numeris & ſuperficiebus eſt in eodem genere: ſed prioritas ſubſtantiæ alijs prædicamentis nõ eſt in eodem genere, ſed ſicut prioritas rei ad res, quæ attribuuntur ei. Expoſitio igitur Alexan. in hac particula eſt vera. Sed quærendum eſt, & dicendum, iam declarauit ſuperius modum, quo ſubſtantia præcedit alia prædicamenta: ſed tamen Ariſto. non intendebat ponere iſtos duos modos prioritatis niſi ad confirmãdum ſuum ſermonem contra aduerſarium: cùm aduerſarius non poſſit ponere ꝙ ſubſtantia antecedit alia prædicamenta niſi his duobus modis, in quibus neceſſe eſt vt ſubſtantia ſit prior. Et, cùm dixerimus ꝙ intentio Ariſto. eſt iſta, quomodo reputat aliquis ꝙ diſpoſitio ſubſtantiæ cum alijs prædicamentis eſt ſicut diſpoſitio continui ex partibus * conſimilibus: niſi intelligat quòd prioritas rerum huiuſmodi ſit prioritas rerum, quæ ſunt eiuſdem generis. membra enim corporis ſunt in eodem genere: ſed cor antecedit ea. & ſecundum

Scda expoſitio Alexan.

Auer. ſcdam Alexã. ſuſtinet.

Prioritas inuenitur in eodem genere, & in diuerſis gñibus, quæ dñr reſpectu eiuſdem rei.

Expõ. Themiſtij.

Impugnatio Themiſtij.

* a. l. nõ conſimilibus.

Opio Auer.

* a. l. non cõſimilibus.

dum hoc nulla differentia est inter hanc prioritatem, & prioritatem numerorum, & superficietum: sed hoc in continuo, et hoc in discreto. Et cùm ita sit, substantia non videtur antecedere alia prædicamenta, nisi altero istorum duorum modorum: aut sicut ea, quę sunt in eodem genere, præcedunt se adinuicem apud reputantes ꝙ hoc nomen ens dicitur de eis, sicut numerus de duobus & tribus: aut sicut res antecedit res, quę attribuuntur ei, & non sunt in eodem genere, vt sanitas antecedit sanabilia, & Medicina antecedit res attributas Medicinæ. & ista comparatio est vera comparatio. Et est intelligenda per hoc, quod dixit. Quoniam, si hoc totum fuerit quasi aliqđ vniuersum. i. res, ꝗ antecedũt sibiinuicem, & sunt in eodem genere secũdum expositionem, quam debilitauit Alexan. & accepit Aristo. in hoc loco vniuersum loco generis, ne accideret ei dubitatio, quæ accidit Alexan. cùm genus dicatur quandoq; vniuoce, & quãdoq; secundum prius & posterius. & ideo omisit hoc nomen genus, & accepit vniuersum in suo loco. & ideo, si huiusmodi genus fuerit intellectum per vniuersum, erit vera expositio. Themistius vero non intellexit hunc locum, & transmurauit expositionem. posuit enim intentionem primæ particulæ in secunda, & exposuit primam in modum, quem non habet substantia cum alijs prędicamentis, & dimisit veram comparationem, quam habet substantia cum alijs prędicamentis. Expositio igitur Alexan. est, quam non compleuit. Themistij autem est purus error. Et causa ĩ hoc est diminutio, quæ accidit in expositione Alexan. Themistius enim nõ abbreuiauit nisi expositionẽ Alexan.

In quo differt ab Alexan.

Genus q̃nq; dicit vniuoce, & q̃nq; ſm prius & posteri⁹. Idẽ 1. de Aĩa cõ. 7. & 2. ð Aĩa 30. & 3. de aĩa. 4. 4. Meta. c. 2. & c. Meta. cõ. 4.

In quo differt a Themistio.

At simul (vt ita dicam) nec entia sunt ista simpliciter, verum qualitates, & motus, quēadmodum non album, & non rectũ. dicimus nanq; hæc quoq; esse, veluti est non album. Præterea, cæterorum nullum separabile est. At hoc idem opere testantur Antiquiores. quippe qui principia, elementa, & causas substantiæ quærebant.

Et cum hoc non sunt entia simpliciter præter illa, sed qualitas et motus: quia neq; album neq; rectum dicitur vere ꝙ sunt entia etiam. similiter inuenitur non album. Et etiam nullũ aliorum est abstractum. Antiqui etiã testãtur per hoc ꝙ faciunt. illi enim quærunt elementa, & causas substantię.

3 Hæc est alia causa, propter quam consyderandum est de substantia tantum. Nullum enim inuenitur aliorum simpliciter neq; motus, sed in substãtia. verbi gratia quia qualitas non dicitur ens simpliciter, neq; motus, sed dicitur esse qualitas, et esse motus. Motus enim est motus alicuius, & qualitas est qualitas alicuius: substantia vero non est substantia alicuius. ens igitur principaliter & simpliciter est substantia. Et, quia aliquis potest dicere ꝙ alia prædicamenta diminuuntur à substantia tantum, & hoc nomen ens dicitur de omnibus, dixit respondendo. similiter inuenitur non album. i. & hoc nomen ens, quamuis dicatur de eis, tamen dicitur ꝙ hoc est album, & hoc est mobile. tamen hoc non dat vt perfecte habeant esse: quoniam hoc etiã dicitur ens in negando esse, cùm dixit ꝙ hoc est non album, & nõ rectum. Et, cùm dixit ꝙ substãtia dicitur ens simpliciter, & alia prædicamenta secundum comparationem, dedit causam in hoc, & dixit. Et etiam nullum aliorum est abstractum. i. & causa in hoc est, quòd substãtia est

Idẽ. 1. Ph. 14.

constans & ens per se, & alia sunt in substantia. Deinde dedit testimonium. & dixit. Antiqui etiam testantur, &c. i. & Antiqui testãtur nostræ opinioni per hoc, quod fecerunt, quando quærebant de principijs entiũ. tunc enim quærebant elementa, & causas substantię.

Recẽtiores vero vniuersalia magis ponũt esse substantias. genera nanq; vniuersalia sunt, quę asserunt magis principia, atq; substantias esse, propterea quòd Logice quærunt. Antiquiores vero singularia, vt ignem & terram, non autem corpus commune.

Qui vero modo sunt ponunt substantiam esse vniuersalia. vniuersalia enim, de quibus dicunt esse propriè principia substantiæ, sunt genera, quia reputatio eorũ fuit ſm Logicã. Antiqui vero particularia, vt ignem & terram, sed non corpus vniuersale.

Cùm narrauit quòd Antiqui quærebant principia substantiæ & iam prædixit opiniones eorum de hoc, fecit hic rememorationem de eis, & d. Qui vero modo sunt, idest iuniores. & intendebat Platonem, qui opinabatur quòd vniuersalia sunt substãtiæ, & principia substantiæ sensibilis. opinabatur enim quòd genera sunt naturæ abstractę, & non sunt existentia in particularibus, ita quòd in eis coniungantur. Vniuersalia enim apud Aristo. sunt collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea consimilitudinem, & facit ea vnam intentionem. Plato vero ponebat vniuersalia existentia extra animam per se. Et verificabat suam opinionem ex hoc, quòd scientiæ & definitiones sunt de vniuersalibus. vnde videntur esse perfectiora particularibus & priora eis. vniuersalia enim cùm nõ fuerint, non erunt particularia: sed ecõuerso non. & ideo ponebat vniuersalia esse principia & formas substantiæ sensibilis. sed destructũ est hoc iam in tractatu * Secundo. Et intendit per Logicam hic cõsyderationem, quæ fit ex propositionibus non conuenientibus. Propositiones enim falsæ quædam sunt conuenientes, & quædam non. & vniuersaliter qui semper est in disputatione multotiens accidit ei videre extranea remota à natura rei. Deinde dicit Antiqui vero particularia, vt ignem & terram, sed nõ corpus vniuersale, idest Antiqui vero opinabãtur quòd corpus particulare est principium substantiæ, vt ignis & terra, & non opinabãtur quòd principium est corpus vniuersale, vt Moderni. Et cùm narrauit quòd consyderatio de principijs entis dat vt consyderatio sit de substãtia, & quòd principia quærendę substantiæ non sunt res vniuersales, incœpit diuidere modos substantiæ. 4

Op. Plato.

Idẽ. 1. de aĩa cõ. 8 & q̃ibi Differẽtia inter Aristo. & Plato. de vniuersalibus. Fundamentũ opionis Pla.

Infra in. 18. * i. l septimo Quid p Logicam.

Alia op. Antiquorum, de qua. 1. Phys. co. 48.

Cõtinuatio ad te. sequẽ.

Caput Secundum. Diuiditur substantia in sensibilem & imobilẽ: illaq; in sempiternã, et corruptibilẽ. Itẽ ostenditur in sensibilibus substantijs materiam necessariã esse: triaq; ipsarum esse principia.

VErum substantię tres sunt. Vna sensibilis: cuius quædam sempiterna, quædã corruptibilis, quam omnes concedunt, veluti plantæ, & animalia. Sempiterna vero, cuius elementa, siue vnum, siue multa sint, accipere necesse est. Alia immobilis, quam aliqui separabilem aiunt esse, quidam in duo diuidentes,

Mul. co. non hñt hęc verba, Sẽpiterna vero. Hic & duas sempiternas voluit Auerro. et Alexan.

quidam

quidam in vnam ponentes naturam tam formas quàm mathematica, quidam ex his mathematica solum.

Substantiæ autem sunt tres. Quarum vna est sensibilis. & istius quædã est æterna, & quędam corruptibilis, quam omnes concedunt, vt plantę, & animalia. cuius elementa necesse est accipere, aut vnum, aut plura. Alia autẽ est immobilis. et ideo dicunt quidam ꝙ est abstracta, & quidam eorum diuidunt eam in duo, & quidam eorum posuerunt formas mathematicas in eadem natura, & quidam mathematicas tantum ex istis.

Dicit ꝙ substantiæ sunt tres, sensibilis, & insensibilis. sensibilis autem diuiditur in duo, in substantiã ęternam, quod est corpus quintum, et in substantiam generabilem & corruptibilem, quam omnes concedunt, vt plantæ & animalia. & dixit. cuius elementa necesse est accipere. Alexan. dixit super hoc, ꝙ non est intelligenda ex hoc substantia generabilis & corruptibilis, sed vtraq; generabilis & non generabilis. Et Alexan. dixit. demonstrare enim principia entium, quæ sint, est primi Philosophi: & ꝙ istis vtitur Naturalis, est quia non declarat ea, sed quia ponit ea. Substantia enim immobilis est principium & causa rerum naturalium, de quo modo loquitur principaliter: illa autem alia principia sunt tantum Naturalis, idest ad declarandum quæ sunt. dixit & hoc, quod dixit, postquam dixit substantiam sensibilem generabilem & corruptibilem, s. cùm dixit, cuius elementa necesse est accipere. ita inuenitur in vna scriptura. & expositio est, sicut diximus. Et in alia scriptura inuenitur sic. Et hoc est æternũ, cuius elementa necesse est accipere, &c. D. Alexã. & expositio est secundum hanc literam, & necesse est accipere principia, & elementa substantiæ æternæ. Causa enim prima, de qua in hac arte loquimur, est causa & prĩcipium corporis diuini. & dixit. sed prima scriptura est melior: quoniam iam posuit ꝙ sua intentio est loqui de elemẽtis sensibilis substãtiæ, in qua sunt res generabiles etiã; & ipse ita faciet, qm̃ pertransibit de consyderatione in istis rebus ad formas abstractas. Hęc sunt verba Alexan. Sed habent quęstionem. Cùm enim dixit quòd demonstrare principia entium est primi Philosophi non naturalis: & ꝙ Naturalis ponit ea positione, &c. si intendebat ꝙ principia entium, de quibus Philosophus consyderat, & quæ Naturalis concedit esse, sunt principia substantiæ sensibilis æternæ, quæ sunt substantia abstracta, & ꝙ principia, de quibus consyderat Naturalis, declarando ea esse, sunt principia generabilis & corruptibilis, erit sermo non rectus. Substantia enim æterna declarata est in naturalibus in fine Octaui Physico. sicut declarata sunt principia substantiæ generabilis & corruptibilis in primo istius libri. Quomodo igitur dicitur ꝙ Naturalis ponit hãc positione, cùm impossibile sit vt declaretur nisi in naturalibus? & quomodo est rectum dicere ꝙ Naturalis non declarat nisi principia substantiæ generabilis & corruptibilis, cùm non solummodo consyderet de substantia generabili & corruptibili, sed etiam de non generabili & non corruptibili? consyderat enim de ente mobili siue generabili siue non. secundum igitur hunc intellectum iste sermo est falsus. Si igitur aliquis dixerit quòd dictum est in Logica quòd nulla sciẽtia habet probare sua principia: sed subiectum scientiæ Naturalis est corpus mobile, & eius principium est substantia abstracta. Dicemus quòd hoc verum est, sed illud, quod dictum est in Logica, est quòd nulla facultas habet probare sua principia, s. propter quid. quoniam hoc non fit, nisi per principia illorum principiorum, & per principia principiorum generis, cùm illa principia habuerint principia. Sunt igitur alterius generis necessario superioris illo. Ille enim, qui consyderat de illis principijs, habet cõsyderare de hoc. & ideo facultas inferior non habet cõsyderare principia sui generis secundum simplicem demonstrationem: secundum vero demõstrationes, quæ vocantur signa, possibile est. & ideo principia subiecti Naturalis non demonstrantur nisi per res posteriores in scientia Naturali. Et ideo impossibile est declarare aliquid abstractum esse, nisi ex motu, & omnes viæ, quę reputantur esse ducentes ad primum motorem esse pręter viam motus æqualiter, sunt insufficientes. &, si essent veræ, essent numeratę in prima Philosophia. prima enim principia impossibile est vt demonstrentur. Iste enim sermo Alexan. non est intelligendus secũdum suum intentum. Et tamen Auicen. reputauit hunc sermonem esse verum, scilicet quòd nulla facultas habet probare sua principia. Et Auicen. hoc absolute dixit, quòd primus Philosophus habet declarare prima principia sensibilis substantiæ siue æternæ, siue nõ: & Naturalis ponit positiue naturam esse: & quòd primus Philosophus demonstrat eam esse, & non distinxit inter duas substantias. Si igitur aliquis dixerit ꝙ Philosophus consyderat de principijs entis, in eo ꝙ est ens: ergo cõsyderat de principijs substãtiæ sicut dictũ fuit ĩ pricipio istius tractatus: & prĩcipia substãtię sunt principia naturalis subiecti. Diuinus igiť hẽt probare principia naturalis subiecti: & naturalis ponere ea positione. Et dicemus nos qdẽ ꝙ Philosophus inquirit q̃ sunt principia substantiæ secundum ꝙ substantię, & declarat ꝙ substantia abstracta est principium substantię naturalis: sed hoc ponendo accepit pro constanti hoc, quod declaratum est in naturalibus de principijs substantiæ generabilis & corruptibilis, s. quod declaratũ est in primo Physico. scilicet quod est compositum ex materia & forma: & quod declaratum est in Octauo, s. quod est compositum ex materia & forma: & quod declaratum est in Octauo .s. ꝙ mouens ęternam substantiam est abstractum à materia. [h] D. declarauit ꝙ principia substantiæ generabilis & corruptibilis sunt substantiæ istorũ, & ꝙ substãtiæ istorum non sunt vniuersalia, neq; vnum, & vniuersaliter neq; formæ, neq; mathematica. [i] & hoc, quod declarauit ĩ tractatu Secũdo, & Tertio, declarat etiam in hoc tractatu, ꝙ principium primæ substantię abstractæ etiam est substantia, & forma, & finis, & quod mouet vtroq; modo. & hoc intendit primo declarare in hoc tractatu. Sed, quia modus consyderandi in hac scientia est de principijs substantiæ, in eo quòd est substantia, siue æterna siue non, incœpit declarare in hoc tractatu de principijs substantiæ non æterne, & fecit rememorationem de hoc, quod declaratum est ex eis in naturalibus, et in præcedentibus tractatibus. Deinde post hoc incœpit declarare principia æternæ substantiæ, & posuit etiam hoc, quod declaratum est in naturalibus, & cõsyderauit de eis consyderatione propria huic scientiæ. verbi gratia ꝙ est substãtia et prima forma, et ꝙ est prĩcipiũ et finis. D. consyderat de hac substãtia immobili, vtrũ sit vna, aut plures, et si plures vtrũ reducantur ad vnũ, & q̃o ordinanť ab eo. Sic igitur intelligẽda est cõicatio istarũ duarũ sciarũ in cõsyderatione de prĩcipijs substãtiæ, s. ꝙ Naturalis declarat ea esse ſm ꝙ sunt prĩcipia substãtiæ mobilis. Philosophus autẽ cõsyderat de eis ſm ꝙ sunt principia substãtiæ in eo qđ est substãtia, nõ substantia mobilis. et etiam Philosoph⁹ declarat abstractum esse, qđ est principiũ substantię sensibilis: sed postq̃; accepit

Alex. expõ sup illo verbo, cuius elementa est accipere.

Auerro. perscrutatur circa Alex. expositionem.

Obiectio ꝙ Naturalis nõ potest demõstrare substantias abstractas esse.

Solutio. Nulla sciẽtia hẽt probare sua principia demõstratione ꝑ quid. Lib. 1. Ph. cõ. 26. 21. & 1. Ph. cõ. vlti. & 2. de Aia 27.

Impossi. ẽ demõstrare aliquod abstractũ esse, nisi via motus.

Error Auic. de quo etiam Vide. 1. Phy. cõ. vlti. & 2. Phy. cõ. 22. 26. & 8. Ph. com. 3.

Obiectio bona, ꝙ diuinus probat principia Naturalis.

Nota, quõ Diuin⁹ ꝓbat pricipia sciæ Naturalis, ꝓ quo vide &. 4. Me. cõ. 1. & 1. Meta. cõ 15. & 18. & 7. Meta. c. 9. & 19. et 6. Met. c. 1. & 8. Meta. c. 4. & hic c. 1. & infracõ. 6. et 2. Phy. 4. & 21. Octaui Ph. 78. & 79.

h Primo Me. de numeris a 19. ad 25. & & a 25. vsq; in finẽ de formis.

i Scđo Met. 4. & 5. & 1. Met. 2. 7. & 15 mouet qo stiones.

cõicatio sciẽ Naturalis & Diuinę.

Glosat verba Alexan.

pro concesso à Naturali huiusmodi esse substantiam. Et forte hunc modum intendebat Alexan. dicere, cùm dixit quòd Philosophus consyderat quæ sunt principia substantiæ æternæ: sed hac via consyderationis noo indiget Naturalis, neq; necesse est ei ponere ipsum. & forte etiam intendebat dicere ꝙ Naturalis cõsyderat quę sunt principia substantiæ generabilis & corruptibilis secundum modum proprium ei, s. per principia propinqua. & hęc scientia consyderat de multis principijs, cũ declarat ꝙ substantia immobilis est principium substãtiæ mobilis. & hoc est intelligendum de hoc sermone. & sic non erit dubitabilis. & hoc fecit Auicen. errare. Quod autem Alexan. dicit ꝙ prima scriptura est melior secunda, forte est econuerso, quia hęc est sua prima intentio in hoc tractatu. Et, cùm posuit tres substãtias esse, et ꝙ vna earum est abstracta, induxit testimoniũ, & dixit. & ideo dicunt quidam ꝙ est abstracta, &c. i. quia opinabãtur, sicut nos. Et quia istorum hominum quidam diuidunt hoc abstractum in duo, & quidam reducunt hæc duo in vnum, & quidam ponunt tantum vnum, d. & quidam eorum diuidunt ipsam in duo, & quidam ponunt formas mathematicas tãtum ex istis. i. ꝙ hæc substantia quidam ponunt eam duplicis naturæ, s. formas, & mathematica, quæ ponũt inter formas abstractas & substantias sensibiles. & quidam ponunt formas & mathematica vnam naturam. & quidã ponunt substantiam abstractam sola mathematica, & nõ dicunt formas esse. Et primus sermo est Platonis. Secũdus autem, vt dixit Alexan. est alterius, & secundum expositionem quorundam discipulorum Platonis est Platonis. Tertius est Pythagoræ, & aliorum: quamuis variet de istis, qui nõ dicunt numerum esse abstractũ. & in tractatu sequẽti cũ istis loquitur de hac substãtia.

Illæ itaque Naturalis. cum motu nanque sunt. ista autem alterius est, si nullum eis commune principium est. Sensibilis vero substantia mutabilis est. Si itaque ex oppositis, aut medijs mutatio sit, oppositis vero non omnibus (non album enim ipsa vox, verum ex cõtrario) necesse est aliquid subesse, quod in contrarietatem mutetur. non enim contraria transmutantur. Præterea hoc quidem permanet, contrarium vero nõ permanet. est igitur aliquid tertium pter cõtraria, ipsa materia.

Et sermo de istis modis duobus est Naturalis. ista enim sunt cũ motu. & ista alterius est, cùm non habeant neq; vnum principium cõmune. Substãtia autem sensibilis est transmutabilis. Si igitur transmutatio est ex oppositis in situ, aut ex medio, nõ est ex omnibus oppositis in situ (vox enim non album, sed ecõtrario) necesse esse vt subiectũ sit ei, quod trãsmutatur ad contrarietatem. contraria enim non transmutantur. Amplius hic permanet, contrarium autem non permanet. materia enim tertia est à contrarijs.

Snia Alexã. de cõsyderatiõe Naturalis circa principia naturalium.

6 Dixit Alexã. Et, cùm locutus fuit de substãtia mobili, d. ꝙ Naturalis debet loq; de istis duabus substãtijs, s. æterna et corruptibili. Consyderatio enim Naturalis est de substantijs mobilibus, sm ꝙ accipit pricipia istorum à primo Philosopho: substantia autem immobilis est propria primę Philosophię. Alexan. autem in hoc loco apte videtur dicere ꝙ Naturalis cõsyderat de substãtia mobili, qrendo principia eius à Philosopho, et ꝙ Philosophus declarat hęc pricipia esse. sed iã declarauimus ꝙ iste sermo nõ est verus: et ꝙ Naturalis cõsyderat de substantia mobili, quærẽdo principia eius, perueniẽdo à posterioribus ad priora, vt declaratũ est illic. D. d. ista enim sunt cum motu. i. & consyderatio de substantia mobili est alterius sciẽtię, s. istius. et causa in hoc est, quia illæ duæ substantiæ sunt mobiles, hæc autem est alia ab eis & immobilis, cùm mobile & immobile non habeant principium sibi commune. D. d. Substantia autem sensibilis, &c. Alexan. i. cùm dixit ꝙ sermo de substantia sensibili est Naturalis, cũ sit in motu, & tam. prædixit ꝙ necesse est accipere elementa substãtiæ sensibilis, si vnum, et si plura. Cõsyderatio enim in hoc & in inueniendo principia naturalium est primi Philosophi. & ideo incœpit suum sermonem in hoc, & declarauit quæ sunt elementa naturali substantiæ. & ad hoc accepit propositionem manifestam, s. ꝙ omnis sensibilis substantia est transmutabilis. Omnis enim huiusmodi substantia, aut est transmutabilis in loco tãtum, vt substantia æterna: aut in qualitate & magnitudine: aut in substãtia, vt in generatione. D. coniungit ei aliam propositionem manifestam, & est, ꝙ illud, quod transmutatur, ex contrario, aut ex medio inter contraria transmutatur: sed ea, quæ sunt inter contraria, non dicuntur esse contraria: media enim, ex quibus fit transmutatio ad extrema nõ simpliciter sunt contraria ex extremis: vnde videtur non ex contrarijs. quomodo autem transmutatio, quæ est in istis, & ex istis, etiam est ex contrarijs: quia illa, quæ sunt inter contraria, fiunt ex mixtione contrariorum: io tractatu Decimo declaratum est. Et cùm d. ꝙ transmutatio, quæ est inter contraria, d. & accepit in hoc loco opposita loco contrariorum, & ponit ꝙ omnis transmutatio fit ex contrarijs, aut ex medijs, quę sunt inter contraria. D. d. vox enim non est alba, sed econtrario. Alexan. i. quuis possumus dicere ꝙ vox non est alba, tamen non propter hoc fit album ex voce, quia vox nõ est album. oportet enim ꝙ illud, qđ transmutatur, fiat contrarium ei, ex quo trãsmutatur. D. Alexã. forte non intendebat hoc. sed cùm dixit vniuersaliter ꝙ transmutatio fit ex oppositis & ex medijs: opposita autẽ multipliciter dicuntur: declarauit ꝙ trãsmutationes nõ fiunt ex quibuslibet oppositis. Quoniã bene possumus dicere ꝙ vox opposita est alba, cùm dicendum sit ꝙ vox non est albũ: sed tamen non propter hoc est dicendum ꝙ album fit ex voce, & ꝙ vox transmutatur in album. nõ enim ex omnibus, de quibus dicitur non album, fit album: quoniam non ex omnibus oppositis fit trãsmutatio, sed ex contrarijs. Et, cùm declarauit ꝙ necesse est i omnibus naturalibus vt in principijs sit aliqua contrarietas, coniungit hoc, ꝙ necesse est vt in omnibus transmutabilibus sit aliquod subiectum, quod transmutetur ad contrarietatẽ, qua fit trãsmutatio: & ꝙ in aliqua hora sit in aliqua parte eius, & in alia hora in alia parte. Impossibile enim est vt cõtraria recipiant sua contraria permanentibus illis. & hoc iam declaratum est in [a] primo Phy. et coniungit etiam hoc, quod declaratũ est in illis tractatibus, ꝙ illud, qđ transmutatur, cùm transmutatur, permanet: contraria autem, ex quibus transmutatio fit, non permanẽt. et ex hoc apparet ꝙ necesse est in omnibus transmutationibus vt sit tertium permanens aliud à cõtrarijs. hęc sunt verba Alexã. et est perfecta expositio. [b] Sed hoc, quod d. ꝙ consyderatio in hoc, & in inueniendo principia naturalium est Philosophi, non est intelligendũ sm suũ modum, s. ꝙ demonstrare principia naturalis substantiæ esse est primi Philosophi, sed ecõtrario. [c] Naturalis enim habet dare causas mobilis substantiæ materiales & mouentes: formales autem & finales non potest.

sed

Mobile, et immobile non habet principiũ cõe. Vide 12. Me. t. c. 26. & 1. cœ. c. 5.

5. Phy. 12. & 1. Ph. 47. & 49. 1. cœ. 20. 1. de Gene. 90. 10. Met. 25. & 2. de Ala. 44.

10. Meta. t. com. 25.

Alia expositio Alexan. quare dixit ex oppositis.

a. 1. Phy. 60. 61. 52. & 59. 1. Ph. 69.

b Digressio in qua ingerit quid iter diuinus cõsiderat principia sensibilis substãtię & quomodo expõ Alex. verificari potest.

c Naturalis hẽt dare causas mobilis substãtię materiales et mouẽtes. formales autem & finales nõ potest. Oppositũ. 2. Ph. t. c. 70. Vide contra, Zim.

sed Philosoph⁹ dat eas demõstrãdo ꝙ primũ mouẽs, qđ iam declaratũ est esse in sciẽtia Naturali, est principium substantiæ sensibilis secũdum formam & finem. Secundum igitur hũc modum quęrit Philosophus elementa substantiæ sensibilis, i. elemẽta entis, in eo ꝙ est ens. Declarat igitur in hac scientia ꝙ ens non materiale, quod iam declaratum est esse mouens substantiam sensibilem, est substantia antecedens substantiam sensibilem: & ꝙ est principium eius ſm formã & finem. Secũdum hoc igitur intelligendũ est ꝙ Philosophus quęrit de principijs substantiæ naturalis, s. de prima forma & fine. de causa autem mouente & materiali est Naturalis. Et in hac scientia ponit has duas causas esse principium perscrutationis de duabus alijs causis. Et ideo incœpit ponere has duas causas, & primo materialem, et declarat illam per propositiones, illas easdem, quibus vsus fuit in scientia Naturali. Et ideo videtur ꝙ hæc cõsyderatio non est propria huic scientiæ, sed est pars sciẽtiæ Naturalis. sed, quia vicinę sunt hæ duæ consyderationes, & necesse est vna earum vti in altera quasi principio, fecit rememorationem de hoc, quod declaratum est in scientia Naturali. Sed tamen hic magis generaliter perscrutatur q̃ in naturalibus, verbi gratia ꝙ, cùm declarat ꝙ principia substãtiæ sensibilis est materia & forma, quærit vtrum principia substantiæ sint principia aliorum prædicamẽtorum aut nõ. & sicut perscrutatus est in prædictis tractatibus de forma, vtrũ sit substantia aut non, & de vniuersali & particulari, & ideo fecit rememorationem in hoc loco de eo, quod declaratum est de principijs substantiæ sensibilis in sciẽtia naturali, & in tractatibus prædictis istius scientiæ. Istæ autem duæ scientię vicinæ sunt, s. scientia, quæ consyderat de principijs sustantię mobilis in eo ꝙ est mobilis, & quæ consyderat de eis in eo ꝙ substãtiæ. & ideo possibile est vti his propositionibus magis generalib⁹ q̃ in scientia Naturali, non in eò ꝙ est substantia simpliciter. Et secũdum hoc verificabitur sermo Alexã. cùm d. ꝙ consyderatio Naturalis est de substãtijs, quæ sunt in motu, secundum ꝙ accidit principia istorum à primo Philosopho, s. ꝙ intelligenda sunt ex hoc causa formalis & finalis, nõ materialis & mouens, q̃uis sint vna secundũ subiectũ. Et similiter verificabitur sermo eius prædictus, cùm d. ꝙ demõstrare principia entium est primi Philosophi, et ꝙ Naturalis ponit ea positiõe, s. ꝙ intelligenda est causa formalis & finalis, non mouens & materialis. Et similiter verificabitur etiam sermo eius, cùm d. illa autem alia principia sunt Naturalis tantum, cùm fuerint intellecta ex istis hæc duo tantum principia, s. materia prima & primum mouens. Et cęcidit dubitatio in hoc, ꝙ principiũ formale, & finale, & mouens non sunt tria numero, sed vnum in subiecto & tria in ratione. secundum autem ꝙ est mouẽs, declaratur esse in scientia Naturali, & quòd non est in materia: & secundum ꝙ concedit hęc scientia ꝙ hoc mouẽs non est in materia, declarat ꝙ est forma & finis istius sensibilis substantię, non in eò quòd est sensibilis, sed in eò quòd est ens. secundum igitur hoc est intelligendum ꝙ principia vtriusq; scientiæ sunt diuersa in modo tantum, non in esse. & ideo sermo Alexan. est valde dubitabilis, nisi determinetur sic. Ex quo errauit Auicen. sicut dixit. & oportebat Alexan. si hoc intendebat, sicut est famosus in hac scientia, distinguere & determinare hoc. Et ideo videmus Themistium dimittere hãc intentionem vniuersaliter.

Quomõ ex primo Alexan. pôt h Fe veritatem.

Causa formalis, & finalis, & mouẽs sunt idẽ subiecto. lib. 10. Me. com. 7.

Si itaq; transmutationes sunt quatuor, aut secundum ipsum quid, aut secundum quale, aut quantum, aut vbi: ac generatio simplex et corruptio, quæ secundum quod quid fit, augmentatio & diminutio, quę secundum quantum, alteratio, quæ secundum passionem, latio vero, quæ secundum locum: profecto in cõtrarietates quæ ſm singulũ mutatiões erũt. necesse est igit̃ mutari materiã, q̃ ambo possit.

Si igitur trãsmutationes sunt quatuor, aut in quid, aut in quale, aut in quantũ, aut in vbi: generatio autem simpliciter est in hoc, augmentum vero in quãtum, alteratio autem in passiones, translatio autem in locum: videtur ꝙ transmutationes nõ inueniantur, nisi in eis, quæ sunt in vnoquoq;. & necesse est vt materia transmutetur, quia potest vtrunq;.

Cùm declarauit ꝙ transmutatio fit ex cõtrarijs, aut ex his, quæ sunt inter contraria, quę etiam sunt contraria, et declarauit ꝙ contraria habent tertium subiectũ, & est materia cõiunctũ, vult declarare quot sunt modi cõtrarietatis, qui sunt in trãsmutationibus, & d. Si trãsmutationes sunt quatuor, aut in substantia, & dicitur generatio et corruptio simpliciter: aut in qualitate passiua, et dicitur alteratio: aut in q̃titate, et dicitur augmẽtum & diminutio: aut in vbi, & dicitur trãslatio, necesse est vt omne, quod trãsmutatur, transmutetur ex contrarijs, quæ sunt in vnoquoq; istorũ modorũ quatuor. Et iam declaratum est in Quinto Physi. qui sunt modi diuersitatis inter has trãsmutationes, & diuersitatem, quæ est inter hęc contraria. Contrarietas autem in substantia est forma & priuatio: in qualitate autem, vt calor & frigus in tactu, & dulce & amarũ in gustu, & album & nigrum in visu. & omnia ista reducũtur ad sensum tactus, vt declaratum est in libro peri Gene. in q̃titate augmentum & diminutio. Et, cùm posuit ꝙ hæc quatuor sunt modi transmutationum, d. & necesse est vt materia transmutetur, quia potest vtrũq;. i. &, si necesse est, sicut declaratum est, vnũquodq; istorum cõtrariorum habere * naturam, super quam succedũt sibi contraria, necesse est vt non sit materia nisi ſm ꝙ recipit vtrunq; contrariorum, non quia habet alterum cõtrariorum in substantia sua: & vt non sit materia, nisi quia transmutatur ex ecõtrario in contrarium illo permanẽte. & totũ hoc perfecte declaratũ est in Physicis. 7

5. Physi. 10.

2. de Generatione. 6. & 7

* a. l. materiã

Primo Phy. 50. & 59.

Cùm autem duplex sit ens, omne mutatur ex potentia ente in actu ens, vt ex potentia albo in actu album. eodem autem modo & de augmentatione & diminutione. Quare non solum per accidens ex non ente fieri contingit, sed etiam ex ente omnia fiunt: verum potentia quidem ente, actu vero ex non ente:

Et, quia ens est duobus modis, omne transmutabile transmutatur ex eo, quod est ens in potẽtia, ad illud, quod est ens i actu. verbi gratia ex albo in potentia ad album in actu. & similiter in generatione & corruptione. Ergo non tantum est possibile vt sit accidentaliter ex nõ ente, sed ex ente, i. vt sint omnia ex ente in potentia, & non ente in actu.

Cùm declarauit ꝙ principia sunt substantię contrariorum, vult declarare cuiusmodi esse sit esse materiæ: & pponitur huic ꝙ ens diuiditur in potentiã & actũ in oĩbus prædicamentis. & Alexan. dixit ꝙ hoc declaratum est in tractatu Nono, in quo loquitur de potentia & actu. 8

& actu. & intendebat per hoc, ꝙ in hoc tractatu demõstrat potentiam esse præcedentem ad actum, & d. impossibilia contingentia ad negantes potentiam esse, & ponentes eam cum actu. & hoc oon fecit in illo tractatu, nisi ad confirmandum, potentiam enim esse noo indiget demõstratione. Et, cùm posuit ꝙ inuenitur ens duobus modis, aut potentia, aut in actu: d. ꝙ transmutatio est ex ente in potẽtia ad ens in actu in omni specie traosmutationis, verbi gratia ꝙ trãsmutatio ad album est ex albo in potentia ad album in actu: & transmutatio ad hanc substantiam est ex illa substantia in potentia: & similiter corruptum est ex illo, quod est in potentia corruptum. & hoc intendebat, cùm dixit: & similiter in generatione & corruptione. & intẽdebat ꝙ omne transmutabile fit ex illo, quod est in potentia in illo modo prędicamenti. Et, quia hoc ignorauerunt Antiqui, errauerunt in generatiooe, & dixerunt ꝙ nulla generatio est omoino, sed entia fuerunt præcedẽtia in esse in actu, sed reputantur propter sensum esse generata, & non sunt in rei veritate, sed exeunt ab inuicem. & vnus eorum, qui hoc opinati sunt, est sicut Anaxa. & mouit eos ad hoc credendum ꝙ ens non fit ex non ente. non esse enim nõ trãsfertur in esse, neq; etiam ex ente: quia illud, quod fit, tunc esset prius ens, ꝗ esset. Et, cùm posuit ꝙ generatio fit ex ente ĩ potẽtia, vt declaratum est in Primo Physi. d. Ergo non tãtum possibile est, &c. et innuit per hoc modum, quo dissoluit quęstionem dictã in Primo Physic. de generatione. Dictum est enim illic ꝙ, si generatio est, aut est ex nõ esse, aut ex esse. si ex nõ esse, ergo non esse transfertur in esse. si ex esse, cõtingit vt sit ens, antequam sit. & dissoluit hãc quæstionem in illo tractatu, dicendo ꝙ generatio fit ex oõ ente accidẽtaliter, quia est ex ente potentialiter, s. materia, cui accidit priuatio, quæ est nõ ens simpliciter: & etiam est ex non ente in actu accidentaliter. accidit enim materiæ, ex qua est generatio essentialiter, ꝙ fuit non ens in actu & ens in potẽtia. Facit igitur hic rememorationem de eo, quod declaratum est illic, ꝙ generabile non generatur ex ente accidentaliter, sed etiã esseotialiter, s. ex ente in potẽtia. i. ꝙ nõ sufficit dicenti in solutione istius quęstionis ꝙ generabile impossibile est ꝙ generetur ex nõ esse, dicere ꝙ generatur ex non esse essentialiter, sed accidentaliter: sed oportet etiam dicere ei cum hoc ꝙ generatur ex ente essentialiter, s. ex ente in potentia. Et Alexan. dixit ꝙ non compleuit sermonem in hoc loco de materia, quoniam transmisit nos ad Physicam. Et hoc demonstrat ipsum videre ꝙ sermo in probando primam materiam esse est naturalis, ecootrario Auic.

Potentiã esse nõ indiget demõstratione.

Vide. 1. Physico. 33.

Primo Phy. 71. mouetur quęstio. soluitur aũt ibidẽ in. 74. & 75.

Priuatio ẽ nõ ens simplr. Vide. 1. Physico. 78.

Cõtra Auic. Vide etiã c. vlti. 1. Phy. & 22. 2. Ph.

Et hoc est Anaxagoræ vnum. melius nãq; quàm cuncta simul, et ꝗ mistura Empedoclis, ac Anaximãdri. &, vt Democritus quoq; ait, simul omnia potentia erant, actu vero minime. Quare materiam tetigerunt.

Et hoc est vnum, quod Anaxagoras ignorauit. & est melius ꝗ ꝙ omnia sint insimul. & est etiã mistio Empedoclis, & hoc Anaximandri. & sicut dicit Democritus, omnia fuerunt nobis in potentia, in actu autem nõ, quousq; inueniantur admistæ cum materia.

9 Vult declarare ꝙ omnes Antiqui, cùm voluerunt dissoluere illam quæstionem de generatione, speculabantur naturam materiæ debiliter, & non potuerunt scire veritatem illius materiæ: sed tamen omnes intendebant, quasi veritas induceret eos ad illam. Et dixit. & hoc est vnum, &c. i. & istam naturam, quę declarata est esse, reputabat Anaxa. esse misturam suam. Materia enim assimilatur mistioni: quia res admistæ propinquę sunt vt sint in potẽtia, sed tamen insimul sunt in actu. & ideo d. & est melius ꝗ ꝙ oĩa sint insimul. i. & ponere ꝙ materia est in potẽtia omnia, in dissolutione illius quæstionis melius est ꝗ dicere ꝙ omnia existunt in actu in mistione insimul. Non enim potest euadere per positionẽ mixtioois ex hoc, ꝙ generatio fit ex ente in actu: et sic remanet quæstio destruẽs generationem. Deinde dicit. & est etiam mistio Empe. i. & ista materia est, quam Empedo. inspiciebat, cùm posuit ꝙ mundus est admistus aliquando per amicitiam: & aliquando segregatus per litem. Deinde d. & hoc Anaximandri. i. & quod ponebat iste homo, habet aliquam similitudinem cum materia. Ponebat enim quòd elemẽtum omnium rerum est infinitum, & medium inter aerem & ignem, aut inter aquam & aerẽ, sicut alius faciebat. isti enim inspiciebant potentiam existentem in materia. & ideo posuerunt ipsum medium inter ea, quę sunt entia in actu. & inspiciebant etiam naturam materiæ, cùm posuerunt ipsum infinitum, ne generatio seceturi esse enim eius in potentia omnia est causa, propter quã generatio non abscinditur. D. d. sicut dixit Democri. omnia fuerunt nobis in potentia, in actu autem non. i. & de propinquioribus istis in aspiciendo materiã fuit Democritus, cùm d. partes esse indiuisibiles, quæ sunt apud ipsum elementum omnium. d. enim ꝙ istæ fuerunt in potentia omnia, antequam conglutinarẽtur ad inuicem, & ꝙ nunquam fuerunt io actu. D. Alexan. & forte iste sermo, quem d. omnia fuerunt nobis in potentia, in actu autẽ non, est totus Democriti: sed sermo Democriti est, omnia fuerunt nobis in potentia, i. æterna, quia assimilantur materiæ in hac intentione, & erit sermo eius, omnia sunt in potentia, in actu autem non, prius Aristo. & quia correxit sermonem Democriti, dicendo & Demo. quasi d. ꝙ ptes indiuisibiles semper fuerunt æterne, bene inspexit naturam materiæ: & maxime esse eius in potẽtia omnia facta ex eis, nõ io actu. Deinde dicit. quousq; inueniantur admistæ cum materia. i. & natura veritatis induxit omnes antiquos vicinari materiæ. Et d. hoc, quasi ꝙ fuit testimonium super hoc, qood probauit de materia. Nullus enim sciuit materiam in rei veritate ante ipsum, sed inspiciebant ipsam à longe.

De ꝓpinquioribus in aspiciendo materiam fuit Democri. oppositũ. 1. Ph. c. 79. de Platone. Vide cõ. Zim.

Nullus sciuit materiam ante Aristotelẽ, sed inspiciebãt eã à lõge. Idẽ. 1. Phyc. com. 78.

Cuncta vero quęcunq; mutantur, materiã habent, sed diuersam. nam & ipsorum sempiternorũ ꝗcunq; nõ sunt generabilia, sed latione mobilia, attñ nõ generabilẽ, sed vnde, quò.

Et omnia, quę transmutantur, habent materiam, sed diuersam. Omnia igitur æterna, s. omnia, quæ sunt ingenerabilia, & mouentur secundum translationem, habent materiam, sed non generatam, sed ex vbi, aut ad vbi.

Et si omnia, quæ transmutantur, habent materiam, sicut diximus, sed naturæ materierum diuersantur secundum modos naturæ transmutationis, materia autem generabilium est in potentia, translatorum autem est in actu, cùm translatum sit aliquid in actu, & ideo quod ex translatis fuerit noo generabile neq; corruptibile, noo habebit materiam, quam habet generabile & corruptibile, & est quæ est in potentia. & quasi dicat, et omnia æterna, quæ sunt non generabilia, sed mouentur motu secundum translationem, habent materiam, sed oon habent materiam generabilium, sed materiam eorũ, quæ mouẽtur de vbi in vbi. Et ex hoc videtur corpus cœleste noo habere potentiam diuisibilem secundum diuisionem corporis, scilicet formam 10

Naturę materierum diuersãtur sm modos naturæ transmutationis. Idem. 5. Ph. t. c. 8. & 1. Ph. 63. vel 18. 3. de Ala com. 5. iuxta principiũ digressionis.

Corpus cœleste non hẽt materiã. Idẽ infra. 16. 41.

materialem

4.B. & 49. & 1. Coe. c. t. 20 22. 95. & in 2. coe. s. 35. 51 52. 56 58 61 &. 1. Ph. 61. & 73. & 8. Met. cō. 12. & 9. Met. com. 17.

materialem. nam si ita esset, esset in eo materia, quæ est in potentia: & iam declaratum est ꝙ nullum æternum habet potentiam vt corrumpatur, & in primo cœli & mundi. Auicē. autem errauit in hoc, cùm d. ꝙ materia, quæ est in potentia, existit in omnibus corporibus.

Dubitate vero quispiam possit, ex quo nō ente generatio fiat. tripliciter enim non ens dicitur. Si igitur quippiam est potentia. verūtamen non ex quocunq;, sed cùm alterum ex altero. Nec id sufficit, quòd simul omnes res erant, quia differunt materia. cur enim infinita facta fuissent et non vnum, cùm intellectus vnus sit? quare si materia vna, illud actu fuisset factum, cuius materia potentia erat.

Et dubitandum est in hoc & dicendum ex quo non ente fit generatio. non ens enim tripliciter dicitur. Si igitur fuerit in potentia. sed non ex qualibet potentia, sed alterum ex altero. Et non sufficit etiam vt omnia sint insimul, nam sunt diuersa secundum materiam. & si non, qua de causa sunt infinita, non vnū, intelligentia enim vna est? si autem materia fuerit vna, & illud erit in actu, cuius materia fuit in potentia.

Materia est vna, tamē est multa potentia & habilitate. Vide. 2. de Gñatione cō. 22. & 2e. cō. 29. & 4. Phy. t. c. 84.

21 Vult narrare ꝙ quamuis materia prima sit vna, tamen multa est in potētia, & habilitate, & ꝙ quodlibet ens cum materia communi habet naturam propriam. & incœpit ponere quæstionem, quam dissoluit, & est ꝙ ens non fit ex ente, sed ex non ente, & d. &, si aliquis posuerit ꝙ generatio fit ex non ente, habet dubitare & dicere ex quo non ente fit generatio. Non ens enim dicitur tripliciter. Et intendit, quorum vnum est nō ens simpliciter, quod non habet esse, neq; imaginationem. Secundum est non esse, quod est in materia, s. priuatio formarum. Tertium est ens in potētia. Ens enim in potentia dicitur nō ens, s. non ens in actu. Et, cùm posuit hæc tria, incœpit breuiter ponere intentionem, qua dissoluitur quæstio, & d. Si igitur fuerit in potentia, &c. i. & si quæstio dissoluitur, ponendo ꝙ ens fit ex non ente in actu, & ente in potentia. non enim quodlibet ens fit ex qualibet potētia, sed vnumquodq; entium fit ex eo quod est in potētia illud, quod fit, i. ex potētia propria, ita ꝙ numerus potentiarum sit sicut numerus specierū entium generabilium. Et d. hoc, quia opinatur ꝙ prima materia est vnum secundum subiectū, & multa sm habilitates. Primo enim habet habilitates ad recipiendum primas cōtrarietates, s. formas omnium quatuor elementorum. Secundo vero habet potentias consimilium partium mediantibus formis quatuor elementorum. & istæ potentiæ diuersantur secundum diuersitatem mixtionis quatuor elementorum, ita ꝙ ex hoc diuersantur formæ generabilium. Et, quia Antiqui secundum positionem suam in materia non possunt dare causam in multitudine entium ex materia, d. Et nō sufficit etiam ꝙ omnia fuerint insimul. i. & ideo non sufficit in dando causam multitudinis entium dicere ꝙ ea, ex quibus fit generatio, fuerunt entia insimul in actu, neq; entia in potentia, cùm potentiæ nō fuerint multę. Et ista quæstio cōsequitur Anaxagoram dicentē mixturam, & omnes Antiquos. cōtingit enim eis vt quodlibet fiat ex quolibet, eo ꝙ nō sint materiæ propinquę propriæ vnicuiq; enti. album igitur nō fit ex non albo quod est nigrum, sed ex quolibet nō albo, verbi gratia ex linea. non album enim dicitur de linea. Et similiter contingit Democrito & Empedocli, cùm elementa distinguantur apud ipsum ex vno, quod fecit amicitiam apud corruptionem mundi. Et cùm d. ꝙ non sufficit in positione eius, ex quo est generatio, dicere ꝙ ea, ex quibus fit generatio, fuerunt entia ante generationem, dedit causam in hoc, & d. nam sunt diuersa secundū materiam, &c. i. & sermo Anaxagoræ proprie non sufficit, quia multitudo entiū prouenit ex multitudine materiæ aut formæ agentis. & si non, qua de causa diuersantur entia in infinitum diuersitate infinita, & nō sunt vnum, cùm agēs est vnum apud ipsum, quod est intelligentia. Et intēdebat, cùm materia sit vna & agens sit vnum, necesse est vt nō sit multitudo. multitudo enim est aut ex multitudine materię, aut ex multitudine agētis, si fuerit possibile vt formę diuersę habeant eandem materiam, aut ex multitudine duarū causarum. D. d. si autem materia fuerit vna, &c. si autem materia fuerit vna, & generans vnum, & potentia vna, tunc illud quod fit, erit vnum. subiectum enim, cùm fuerit vnū, & potentia existens in eo fuerit vna, & agens vnum, tunc nulla erit causa multitudinis.

Numerꝰ potentiarum est sicut numerꝰ specierum entiū generabiliū. Prima materia primo habet potentiā ad recipiendum formas elementorum: & eis mediantibꝰ ad formas mistorū. Lib. 3. cœ. cō. 67

Multitudo entiū prouenit ex multitudine materiæ, aut formæ agētis. Vide 7. Metaph. com. 28.

Cū subiectū fuerit vnū, et potentia existens i eo fuerit vna, & agēs vnum, tūc nulla erit causa multitudinis.

Tres itaq; causæ, & tria principia. duo quidem ipsa contrarietas, cuius hoc quidem ratio & forma, hoc vero priuatio: tertium vero materia.

Caput Tertium. *Nec materiam, nec formam generari. Item quo pacto formas dari non male dixerit Plato: et cur etiā non cogamur nos eas ponere.*

POst hæc quòd neque materia fit, neque forma. dico autē extrema. Omne enim quod trāsmutatur, aliquid est, & ab aliquo in aliquod transmutatur. ab aliquo quidem, primo mouente: in quo vero, materia: in quod autem, formam. in infinitum itaq; procedet, si non solum æs rotundum fit, verum ipsum rotundum, aut æs. quare necesse est stare.

Causę igitur sunt tres, & principia tria. quorum duo sunt cōtraria, quorum vnum est forma, & alterum priuatio, & tertium materia. Et post ista neq; materia fit: neq; forma, sed illa duo alia. omne enim, quod transmutatur, transmutatur ex aliquo in aliquod. illud autē, à quo transmutatur, est motor: transmutabile autem est materia: illud autem, ad quod trāsmutat̃, est forma. & processus erit in infinitū, si cuprum non tantum fuerit rotundum, sed rotundū etiam, et cuprū necesse est vt pcedāt.

Cùm declarauit in prīcipio istius tractatus ꝙ ipse nō quærit nisi principia & elementa substantiæ, & posuit 22
ꝙ substantiæ sunt tres, mobilis & immobilis, & mobilis diuiditur in duo, in æternā & non æternā, & fecit rememorationem de eo, quod declaratum est in scientiā Naturali, & etiam in tractatibus præcedentibus, & declarauit quantum comprehenderunt Antiqui de principio materiali, & ꝙ nullus eorum dixit in hoc sermonem conuenientem generationi & corruptioni, & hoc quod dicunt, quòd principia sunt contraria, non sufficit, & ꝙ necessarium est dicere subiectum esse, et ꝙ nullus eorū dixit sermonē rectū, vnde nō potuerūt dissoluere quæstionem dictam in dissolutione generationis, neq; potuerunt reddere causam, propter quam generabilia sunt multa, materia autem sit vnum, & agēs simi-

liter. et, cùm omnia ista fuerint declarata ab eo, dixit ꝙ causæ sunt tres, &c. Deinde dicit ꝙ forma non generatur, neque materia, sed illud, quod congregatur ex eis. Omne enim transmutabile ab aliquo, et ad aliqd, et ex aliquo trãsmutatur. illud autẽ, à quo transmutatur, est motor: et illud, ex quo transmutatur, est materia: & illud, ad quod transmutatur, est forma. [a] Si igitur forma generaretur, esset composita ex materia et forma, quia transmutaretur ab aliquo, & ex aliquo, & ad aliquid: & forma tunc haberet formam: & continget sic in ista vt haberet essentiam: & sic in infinitum. forma igitur, in eo ꝙ est forma, non generatur. Et sic est de materia, si esset generata, esset composita. & sic inuenirentur ex parte materiæ species infinitæ in composito, aut generatio esset ex nihilo. & hoc est declaratum in tractatibus præcedentibus istius scientiæ. D. d. & processus erit in infinitum. i. formę & materię. i. ꝙ, si fuerint generabiles, continget vt in eodem sint formę & materię infinitę. D. d. si cuprũ tm̃ nõ fuerit rotũdũ. i. necesse est vt formę & materię sint infinitę, si posuerimus ꝙ gñatum nõ est compositum tm̃, sed etiã forma & materia, v. g. ꝙ generatum nõ est cuprum rotundum, sed rotunditas & cuprum. quoniam, si ita fuerit, continget vt ante rotunditatem sit rotunditas, & recipiens rotunditatem, & similiter cuprum indiget recipiente & forma. Et hoc, quod dixit, non est impossibile in compositis materijs, vt in cupro: sed est impossibile in prima materia, & in simplicibus formis. et accepit cuprum rotundum loco compositi, & cuprum loco materiæ, et rotundum loco formæ. D. d. sed rotundum etiam & cuprum necesse est vt præcedant. i. sed forma & materia necesse est vt p̃cedant cõpositũ. aut intendit, sed si posuerimus formã esse generabilẽ, & materiã esse gñabilẽ, sicut est compositum ex eis, necesse est vt præcedãt eas forma & materia. v. g. ꝙ, si rotũdum fuerit generabile, necesse est vt sit compositum ex rotundo & cupro.

Expositio. Nec forma nec materia generatur, sed qđ cõgregatur ex eis. Idem .7. Meta. 23. 26. & 27. 31. Vide opposi. ca. 1. Ph. cõ. 60. de materia. Vide cõtradi. Zim.

a Si forma generaretur esset cõposita ex materia & forma. Idem 7. Meta. cõ. 26. & 27.

Documentũ Vide. 1. Ph. tex. cõ. 82.

Deinde quòd quælibet substantia ab vniuoco fit. Quæ enim natura, substantiæ sunt, & alia. aut enim natura, aut arte, aut fortuna, aut casu fiunt. Ars igitur principium in alio, natura vero principium in ipso. homo nanq; hominem generat. cæteræ vero causæ priuationes horum sunt.

hominē gñat

Et post ista, quia vnaquęq; substantiarum fit ex eo, quod est conueniens ei in natura. naturalia enim sunt substãtiæ, & illa alia residua. quoniã aut sunt artificialiter, aut naturaliter, aut casu. Ars igitur principium est in altero, natura vero est pricipium per se. homo enim generat hominem. causæ autem residuæ sunt priuationes istorum alterorum.

13 Cùm declarauit principia substantiæ generabilis & corruptibilis existentia in ea, scilicet formam & materiam, vult etiam declarare principia agentia ad veniendum ad prima principia. & incœpit facere rememorationem de eo, quod declaratum est in tractatibus substantiæ, & dixit ꝙ vnaquæq; substantiarum fit ex eo, qđ cõuenit ei in noĩe: vt hõ ex hoĩe, & equus ex equo. Et dixit Alexan. ꝙ debet homo cõiungere huic, et q̃rere de aĩalibus gñatis à putrefactione quõ sint generata à cõuenienti in noĩe. Ista. n. vidẽtur generari natura, nõ voluntarie, aut casu. neq; etiam mulus fit ex conuenẽte ei, cùm non generetur à mulo. Quod autem coniungit est quòd ponit maiores dubitationes. quoniam, cùm d. ꝙ ea, quę sunt secundum naturam, sunt ex conuenientibus, addit in suo sermone ꝙ & illa alia residua aut erunt artificialiter, aut naturaliter, aut casu. Reputatur enim ꝙ iste sermo non est ꝙ tantum substantiæ sint ex conuenientibus, sed & omnia alia, quæ fiunt ex non substantia sunt etiam ex conuenientibus. Ea autẽ, quæ fiunt artificialiter, possibile est vt sit verum, cùm ars est forma illius, quod fit, quam facit artifex in materia: sicut d. in sermone præcedẽti ꝙ ratio cuiuslibet est forma. In eis autem, quæ sunt casu, quorum agens non est terminatum, quomodo est intelligendũ ꝙ ista fiunt ex conueniẽtibus. Et forte non d. in istis, neq; ꝙ sunt, neq; ꝙ fiunt à simili, quoniam cũ d. de rebus, quæ fiũt naturaliter, & quę artificialiter, sequitur post, & d. causæ autem residuæ sunt priuationes istorum: & priuationes non sunt generationes secundum primam intentionem, sed secundũ errorem ex accidẽtibus positis: quoniam neq; in artificijs etiam ea, quæ fiunt secundum errorem, fiũt in rei veritate. i. ꝙ est credendum ꝙ Arist. opinabatur ꝙ ea, quæ fiunt caso, fiunt ex conuenientibus, cùm non sit rectum vocare ea generabilia, sed priuationes generabiliũ. sunt enim in natura, sicut ea, quę fiunt in artificio errores. & sicut ista non est rectum vt vocentur generabilia artificialia, ita illa, quæ fiunt casu in rebus naturalibus. & hoc intendebat cùm d. causæ autem residuæ sunt priuationes istorum. D. d. Alexan. iam locutus fuit de hoc multum in tractatu Septimo, & declarauit quomodo fit vnaquæq; rerum, quæ fiunt ex conuenientibus: & etiam locutus fuit Aristo. de rebus, quæ fiunt ex putrefactione in Physicis. quoniam ista, quamuis non sint ex conuenientibus simpliciter, tamen sunt ex aliqua operatione. calor enim existens in substantijs est causa in generatione huiusmodi. D. etiam, & quid intelligebant per suum sermonem ex conuenientibus ita est, ꝙ ea, q̃ fiunt naturaliter, naturaliter fiunt: & ꝙ nullum eorum, quę fiunt naturaliter, fit ab artificio, sed ex natura. & similiter artificialia ab artificio, & similiter casualia. nullum enim istorum fit ex natura, aut artificio. & ꝙ omnia ista declarata sunt hic. D. d. Ars igitur principium est in altero. i. quòd ars est principium mouẽs in alterum, in eo quod est alterum: natura autẽ est mouẽs aliquid per se, i. quia existit in re per se, nõ accidẽtaliter. & hoc declaratũ est in Secundo Physi. Et, cùm non dixit in hoc sermone ea, quæ fiunt voluntarie, dixit Alexã. ꝙ posse est ordinare ea, q̃ fiunt voluntarie, etiam cum eis, quę generantur secundũ artem. Voluntas enim est etiam principium in alterum. D. Alexan. et cùm dixit hoc, d. post, homo enim generat hominem. & iste sermo significat ꝙ non intẽdebat per hoc, quod d. de eis, quæ generãtur quæ fiunt ex cõuenientibus, nisi primam intentionem intentionũ conuenientium. Omnia enim, quæ sunt naturaliter, aut artificialiter, non habent dispositionem talem. inueniuntur enim per se, aut per casum, cùm vocat ea, quæ sunt huiusmodi priuata, non generata. Et intendit Alexan. per hunc sermonem ꝙ ea, de quibus d. Arist. ꝙ ea, quę sunt ex conuenientibus, & ex arte sunt fm primam intentionem. Omnia enim, quę fiunt à natura & artificio, sunt talia, cùm iam perscrutatus est de casu in alio loco: & ipse dat rationem ex hoc, ꝙ Aristo. non vocat ista generata. D. Alexan. & forte fiunt casu, & non per se animalia, quæ generãtur ex putrefactione. quoniam autem ea, q̃ fiunt ex artificio fiunt ex conuenientibus, iam declaratum est in primis tractatibus. quoniam vero mulus fit ex conueniente, declaratũ est in primis tractatibus. fit enim ex asino & equa: & sunt ea quæ sunt vna intentio, & habent vnum nomẽ positum. i. ꝙ intentio conueniens, ex qua fit mulus, est natura vna cõmunis asino & equę. Et hoc, quod dicit Alexã. in expositione istius loci est totum bonũ, sed non videtur

Alexan. quæstiones de genitis ex putredine, et de mulo quomõ fiant à sibi simili.

7. Meta. 22.

Scđo Ph. 83 & 84.

Alia expositio Alexan.

Expõ Auerrois contra primã expositionẽ Alexandri.

ex verbis Arist. q ponit præter substantias aliqua generari ex conuenientibus, sicut ipse dicit q apparet ex sermone eius. qm̄, cùm dicit, & illa alia residua, non respondēt ad illud, quod dicit q fiunt ex conueniētibus, sed est principium sermonis, & suum appositū est aut artificialiter, aut naturaliter, aut casu. Et in alia translatione ab ea, quam exposuit Alex. cecidit aut artificialiter. & fm hoc, quasi dicat q gñabilia, quæ sunt substantiæ, sunt ea, quæ fiunt ex conueniētibus: illa autem alia fiunt naturaliter, aut casu. & fm hoc nō accidit dubitatio ĩ hoc sermone. & hoc idē declarauit in tractatu septimo. Et inuenimus hunc sermonē copulari in alia translatione cum eo, quod dictum est prius hic sic. D. d. necesse est vt hoc sit post hoc. omnis. n. substãtia fit ex conueniente in nomine & definitione: ea autē, quæ fiunt natura, sunt substantiæ, alia aūt aut sunt naturaliter, aut per se. Et reputo q hoc, quod cecidit in trãslatione Alexan. & illa alia residua, qm̄ sunt aut casu, aut per se, s. hoc, q addidit hanc particulam, quoniã: quia fm hoc quod dicit, & illa alia residua, respondendū ad hoc, quod dicit ex conuenientibus. Et hoc inuenimus ex translatione Ioãnis, sicut dicit, & cū processus fuerit in infinitum, si cuprū non fuerit tantum rotundum, sed rotundū, aut cuprū necesse est vt stet. deinde post hoc, quoniã vnaquæq; substantiarū fit ex conueniēte in nomine, & ea, quæ in natura substãtiæ, & illa alia residua, quoniam fiunt, aut artificialiter, aut naturaliter, aut casu, aut per se. & hoc facit existimare q oīa fiunt ex conuenientibus, fm quod dicit Alex. & q plus ponit dubitationem in hoc est, qa ponit in eis ea, quæ fiūt artificialiter, iam enim dicit Aristote. q ea, quæ fiunt artificialiter, sunt ex conuenientibus. sed videtur mihi q intendebat per alia residua, alia accidentia præter substantiã. & ideo posuit inter ea, quæ fiunt accidentaliter. Et fm hoc substantiæ, quæ fiunt ex putrefactione, collocantur in eis, quæ fiunt ex conueniētibus, non in eis, quę fiunt ex casu. Ea. n. quæ fiunt ex casu, nō habent ordinem, neq; sunt species intentæ à natura. istæ aūt videntur esse species à natura, sed tantū diminuuntur à speciebus gñatis à patre & matre. Et plura eorum fiunt in tēporibus determinatis. nihil est igitur in istis dicere q fiunt casu. Hoc aūt, quod dicit q Arist. dicit ista in Physicis, errauit per obliuionē. & forte dicit ea in tractatu secundo. & iste tractatus est diminutus in quibusdam locis, fm quod peruenit ad nos. Et, cùm diximus q illud, quod gñatur ex putrefactione, generatur ex conueniēte, non volumus dicere q gñatur ex calore innato tantum, sicut dicit Alexan. fm alterã suarum expositionū: sed est dicere q putrefactio, ex qua gñatur, est sicut semen in animalibus gñantibus, s. qa sicut in seminibus est virtus gñatiua speciei habētis illud semen, quã Aristo. assimilauit artificio: ita virtus, quæ est in putrefactione propria alicuius aīalis, est similis artificio, quod est in semine. & cùm ea, quę fiunt ex artificio, fiunt ex conueniēte, necesse est vt ea, quæ fiunt ex virtute, quæ est in putrefactione propria alicuius aīalis, fiant à conueniēte. Et nulla differētia est inter virtutem, quæ est in putrefactione, quæ assimilatur artificio, & eam, quæ est in semine. sed ea, quæ est in semine, fuit ex habente semen & Sole: illa autem, quæ est ex putrefactiōe, à Sole tantū. & ideo dicit Aristoteles quòd homo generatur ab homine & Sole. Et ideo nullo modo indigemus ponere formas, quas existimauit Themistius ponere ex necessitate in animalibus, quæ fiunt ex putrefactione.

Septimo metaphy. 32.

Primo 8. Ea, quæ fiunt casu, non habēt ordinē, neq; sunt species intentæ a natura. Vide id infra cō. 18. & 7. meta. cō. 31. Secunda rō. Vide. 2. physico 61. Quomō genita p putredinē fiunt a cōuenienti.

Differētia inter virtutem putredinalē, & seminis.

Secūdo physico. 26.

Substãtiæ verò tres. quædam materia, quę quōd quid est, eo ipso quòd apparet. quęcunque. n. tactu non coadhærentia sunt, materia & subiectum sunt. Quędam vero natura, & q quid, & quidam habitus ad quem. Tertia item, quæ ex his, quæ singularis est, vt Socrates, aut Callias. In quibus igitur quod qd non est præter compositam substantiam (vt domus forma non nisi ab ipsa arte) nec est generatio aut corruptio eorum: verum alio modo sunt, & non sunt, tum domus, quæ absq; materia, tum sanitas, & omne, quod fm artē est. sed siquidē sunt, in his sunt, quę natura fiunt.

* hoc aliqd

Substantię autem sunt tres. Vna autem est materia, & est hoc, fm quod videt. quoniam quod est secundum contactum, nō fm ordinem, est materia & subiectū. Et quædam natura est hoc, ad quod est aliqs habitus in esse. Et etiam est Tertia, quæ est vniuscuiusq;, vt Socratis, & Calliæ. Quoniam in qualibet re intētio huius rei non est aliud à substãtia composita: vt forma domus, nisi ars esset. nō esset etiam generatio & corruptio istorū, nisi alio modo sint entia, & non entia, domus sine materia, & sanitas. & omne, quod est fm artem, aut alio mō, aut non nisi quę sunt fm naturã.

Cùm dixit principia substantiæ sensibilis, quorum principia sunt substantiæ, intendit dicere in hoc capitulo quot sunt substantiæ. & ipse facit rememorationem de eo, quod declaratū est in tractatibus substantiæ, & in scientia Naturali, & declarat q sunt tres, materia, & forma, & illud, quod ex eis cōgregat: vt veniat ex hoc ad cognoscēdum primam formam, & primum finem. D. Alexan. & pº Arist. dicit de materia hunc sermonem. Vna autē est materia, & est hoc, fm quod videtur. Etiam in hoc sermone est difficultas. & intentio est, q substantiæ sunt tres. Vna igitur earū est materia. & hoc est, quando recipit formam, & adunatur, quia tunc est cum forma. forma enim est in actu, & videtur illic: illa autem per se non videtur. D. aut erit intentio sic, & est quia materia est hoc secundum q videtur. quoniã materia per se et in rei veritate non est hoc, sed reputatur esse hoc: quoniam in quolibet inuenitur materia. & hæ sunt quæ sunt subiecti. Intētio autem primæ expositionis Alexan. est, quia materia est illa, quæ videtur, aut sentitur propter formam, & deberet dicere q materia est illa, quæ videt, fm quod est hoc, loco eius quod dicit, q est hoc, fm quod videtur. Intentio vero secūdæ expositionis est, q materia est hoc in sensu. i. q sensus non comprehendit differentiam inter ipsam, & hoc fm intellectum. et ideo Antiqui reputauerunt substantias rerum esse materias earum, & q formæ non sunt substantiæ. formæ enim sunt insensibiles, sed intelligibiles. & habet tertiam & quartam expositionem, quas nos post dicemus. D. Alex. & hoc, quod dicit post, quoniã illud, quod est fm contactū, et non est fm ordinem, est materia & subiectum, addidit ipsum ei, quod dicit. & est fm quod videt, inquantum demonstrat q materia videtur hoc in rebus, in quibus existit, cùm fuerint contingentes se adinuicē, & adhuc non ordinatæ, aut compositæ, sicut est res generata, & est illud, quod componitur ex eis. ista enim reputatur esse materia eius, quod fit ex ea, fm quod est hoc. non enim cōtingerent se adinuicem, nisi essent hoc in actu. & secundum hunc modum lapides & lateres sunt materia domus, & ligna & tabulæ sunt materia nauis. 14

Prima expositio Alexã.

Secunda expositio eiusdem.

Sūma primæ expōnis.

Sūma secundę expositionis.

Sed forte

Tertia expositio.

Quarta expositio.

Sed forte intendebat, còm dicit. & est hoc, secundum quòd videtur, demonstrare ꝙ materia, quæ videt̃ est hoc, materia aũt, quæ videt̃, est materia propinqua, hęc autem est in re. Et forte dicit fm quòd videtur, ad declarandum materię naturam. Quod.n. dicit de ea in alio loco, ꝙ ipsa materia est cognita fm similitudinē, cõuenit huic, quod dicit modo, fm quòd videtur. ibimus.n. ad intelligendũ naturam eius ex rebus, quę videntur. & forte hoc est illud, quod declarauit per exemplum, cũ dicit, quoniã illud, quod est fm cõtactũ, non fm ordinem, est materia & subiectum. quoniam, si in rebus, quæ videntur, s. compositis, fuerit aliquid non fm ordinē, vt in domo materia videtur vicina rebus, ex quibus fit domus: lapides.n. & lateres habēt talem dispositionē & proportionem, sicut materia habet in alijs rebus. & forte dicit hoc in loco eius, quod diceret ꝙ est aliqua substantia. hęc igitur sunt verba Alexan.

Expõ primę expositionis Alex.

Intentio autem primi sermonis est, quia, cũ dicit ꝙ materia reputatur esse hoc fm sensum, declarauit quando existimatur hoc, & dicit, & hoc erit, còm materiæ rei, ex quibus componitur, fuerint contingentes se adinuicem, sicut dispositio lapidum & laterum in domo, domus enim non reputat̃ esse nisi lapides & lateres. cùm enim materiæ rei fuerint admixtæ, tunc non reputãtur esse illa res. & fm hoc intendebat, còm dicit per ordinem mixtionem. & confirmat hanc expositionem illud, quod inuenitur in alia translatione.

Expositio tertiæ.

Intentio autem tertiæ expositionis, quam dicit super hoc, ꝙ materia est hoc, fm quòd videtur, quia intendebat materiam propinquã. & quasi dicit, & materia propinqua rei est materia huius rei visibilis. & fm hoc erit intentio sermonis eius, quoniam quod est fm contactũ non fm ordinem est materia & subiectũ: quia materiæ propinquæ sunt illæ, quæ tangunt se adinuicem. Quæ.n. admiscentur & adunantur sunt materia ꝓpinqua. verbi gratia, quia caro & os & manus, ex quibus manus componitur est materia ꝓpinqua manus, & sunt contingentia se adinuicem. quatuor autem elementa, quæ sunt admixta adinuicē, sunt materiæ remotæ.

Expositio quartæ.

Intentio autē quartæ expositionis est, quod dicit in p° phy. idest ꝙ prima materia non intelligitur nisi fm comparationem, s. illa, cuius comparatio ad oia entia in actu, est sicut comparatio materiæ sensibilis ad illud, cuius est materia, vt comparatio ligni ad nauem. & fm hoc erit intentio eius, quod dicit quòd materia est hoc, fm quòd videtur. i. ꝙ prima materia non intelligitur esse materia huius rei, nisi fm materias, quæ videntur. materiæ enim contingentes non adunatæ faciunt intelligere hanc intentionem.

Expositio Auerrois.

Et omnia ista, quæ iste dixit, nihil faciunt nos acquirere, quæ ante non sciuimus de materia. Si igit̃ potuerimus exponere hunc sermonem tali modo, quo potuerimus scire rem nouam de materia, & conueniētē literæ, erit aliquid. Et videtur mihi ꝙ intendebat dare differentiam inter naturam materiæ in esse, & naturam formæ vniuersalis, & maxime illius, quod est genus. Reputatur.n. ꝙ prima materia, quia est cõmunis, habet naturam rei vniuersalis, prædicabilis de pluribus. Vnde quidam existimant primam materiam esse corpus. Et, si ita esset, haberet formam, & non esset vna fm numerum, sed fm formam. sed iam dictum est in alijs locis ipsam esse vnam fm numerum.

Intellectus ꝓpositionis, q̃liter materia est vna nũero & pluribus cõis.

Demõstrandum est igitur q̃o vnum numero potest inueniri in pluribus. Hoc quidem non intelligitur in eo, quod est in actu: in eo autem, quod est in potentia dicere est quòd est vnum in numero, & cõmune pluribus, & non habet differentias, quibus differũt in singulis indiuiduis adinuicem. &, quia differētię indiuisibiles absunt, & carent formis, quibus inueniutur pluralitas in numero, dicuntur esse vnum. & quia carent forma, qua res dicitur esse vna numero, dicuntur esse cõmunes rebus pluribus in numero: non quia habent formam cõmunem, sicut est in igne. Secundũ igitur ꝙ carent differentijs formarum indiuidualium est vna numero, non quia habeat formam indiuidualem, quę sit vna numero. & fm hoc etiam ꝙ caret forma in actu indiuiduali, est cõmunis pluribus rebus. Formæ enim cõmunes, in quibus inueniũtur vniuersalia, sunt entia in potentia cõicatione: & scire ideo aliquid fm ꝙ est vniuersale est scire in potentia: a cõmunitas igitur, quę intelligitur in formis cõmunibus, habet esse extra animam in potentia. Ista autem cõmunitas, quæ intelligitur in materia, est pura priuatio, cùm non intelligatur nisi fm ablationem formarũ indiuidualium ab ea. Materia igitur nõ habet esse extra animam fm hũc intellectum, s. quia est cõmunis omnibus generabilibus & corruptibilibus, cùm nõ intelligatur sic nisi fm priuationem.

Inde colligit per formã esse vnã numero. vidẽ simile. 2. de Ala. cõ. 7. & 8. & 7. Met. c. 40. & li. 6. Physico. a Cõitas, quę intelligitur in formis communibus habet eẽ extra aiam in poẽtia. Idẽ prio met. 47. & 7. met. 57. vide hic cõ. 4. & infra cõ. 14.

Et, còm ita sit, illud igitur, quo differt à non esse, & est aliquod ens extra animam, est, quia est subiectum indiuidui sensibilis, quod videtur, nõ illud, quod intelligitur ex ea. & hoc est perfecta imaginatio materię. & hoc nunquam dicit Aristo. in aliquo loco, sed inuenitur ex eius verbis. Si igit̃ iste sermo est conueniens huic expositioni, tunc iste sermo facit intelligere ꝙ esse est esse materiæ, & est proprius huic sciẽtiæ, & non de scientia Naturali. & nullus potest intelligere esse materiæ in rei veritate nisi sic. et, cũ inspexeris verba Aristo. videbis ꝙ hęc expositio non remota est ab eis plus illis quatuor expositionibus, & est multo melior eis.

Auer. applicat suã expositionẽ textui.

Et fm hoc erit intentio eius, quod dixit, est hoc, fm quòd videtur. i. & est illa, cuius esse nõ est nisi fm quòd sentitur. i. propter illud, quo fit sensibilis: & hæc est forma. Materia.n. non est sensibilis per se, sed per aliud, i. per formam. & non habet esse, nisi quia sentitur per aliud, non per se. est.n. ens per illud, quod sentitur. Et, quia esse materiæ est esse in comparatione ad hoc esse, quo sentitur, & est forma, dicit. quoniã quod est fm contactum, &c. i. & causa, quod suũ esse est per illud, quod sentitur, est, quia omne, cuius natura est in contactu & cõtinuatione cum alio, vt perficiatur per ipsum (non cuius natura est in ordine intellecto ab eo, & est forma intelligibilis) est materia & subiectũ. Ista enim natura, quia non habet formam, non habet esse in intentione intellecta ab ea, & fuit suum esse in comparatione ad formã. Et quasi intendebat demonstrare ꝙ sua natura est in comparatione, & ꝙ non habet naturam propriam. & accepit contactum loco comparationis. Omne.n. cuius esse est per cõtactum & per continuationem cum alio, nõ per naturam intellectam ab ea, qua fit eius per se, est materia.

Idẽ p° phy sic. 69. & primo cap. de substã. orbis & 4. physi. cõmen. 16.

Alia expositio Cõmẽta. Forma non cõprehendit̃ fm sensum: sed fm suam actionẽ. Oppositũ. 2. de ala. cõ. 61. Vide contradictio. Zim.

Et forte intendit intentionem manifestiorem omnibus prædictis fm verba, & est ꝙ materia est illud, ad quod innuitur fm sensum. Forma.n. non comprehẽditur fm sensum, sed fm suam actionem. & ideo non comprehenditur nisi ab intellectu. Et dicit q̃n quod est fm contactum, non fm ordinem, est subiectum & materia. i. & ideo elementa sunt ea, quæ tangunt se, nõ fm ordinem, qui fit à rebus tangibilibus, & intendebat per ordinem formã. & iste sermo fm intellectum hunc est proprius materijs propinquis. Et dicit fm contactum, nõ mixtionem, quia hoc est cõmune elementis admixtis & non admixtis, s. quia admixta primo tangunt se, deinde admiscentur. Et, cùm dicit hoc, incepit dicere formam, & dicit. Et quædã natura est hoc, ad quod est aliquis habitus in esse. i. & secunda substantia est natura, ad quam transmutat̃ substantia, quæ est in materia, & est habitus, s. forma. D.d. Et etiam est tertia, &c. i. et tertia substantia composita ex istis, quæ est vnũquodq; indiuiduorum. D.d. Quoniam in qualibet re intẽtio huius rei

non est

non est aliud à substantia cõposita: vt forma domus, nisi ars.i. manifestum est q intentio rei, quæ existit in ea in actu, & est forma eius, non est separata à materia, quę est in eo, nisi in artificijs. forma.n. eius quod fit, est in anima, & est aliud ab eo, quod est extra animã. Et hoc est manifestius in alia translatione. dicit enim loco istius sermonis. quoniam intentio istius est, q non est extra substantiam compositam. Et, cũ induxit hũc sermonem, quasi proponendo ipsum ad perscrutandum, vtrum forma abstracta inueniatur, aut non, dicit. non esset ẽt generatio aut corruptio.i. sed formæ artificiales nõ habent generationem neq; corruptionem, cùm sint accidentia. Et hoc ẽt inuenitur manifestius in alia translatione. D.d. neq; etiam inuenitur in istis generatio & corruptio. et dicit hoc, ne aliquis dicat q sicut formæ artificialium inueniuntur in alio à materia eorum, forte sic est de formis naturalibus: sed quõcunq; sint, formæ artificiales non sunt abstractæ, qa aut sunt in anima, aut in materia. D.d. nisi alio modo sint entia, & non entia, domus sine materia, & sanitas, &c.i. sed forte aliquis quæret, vtrum sit possibile vt aliqua formarum sit abstracta. Sed manifestum est q non de artificialibus: de naturalibus autem dubium est. de artificialibus autem nõ est dubium, quia forma domus, aut est in lateribus, aut in anima Ædificatoris. & similiter forma sanitatis, aut est in anima Medici, aut in humoribus. Et inuenitur in alia translatione post hoc, quod dicit, neq; inuenitur in istis gñatio & corruptio sic, sed domus, quę est sine materia, & sanitas. Et intendit, sed domus, quæ est sine materia, & sanitas, quæ est in aliquo sine materia, est in aliqua materia, s. anima. et forte intendit, sed domus, & aliæ artificialium formarum sunt ea, quæ sunt possibilia fuenri in materia alia à materia, in qua existunt in rei veritate. D.d. Arist. in hac trãslatione. & omne, quod est fm artem, et alio modo, aut non nisi quæ sunt secundum naturam. idest & ideo quærendũ est, vtrum sit possibile inuenire aliquod abstractum in formis artificialibus, aut non, nisi in formis naturalibus.

Forma artis in aïa est alia ab ea, q est extra aïam. vide ista cõmen. 23.

Idem. 2. physico. cõ. 13.

Forma sanitatis aut est in aïa medici, aut in humoribus. Idẽ 7. met. c. 23. & hic infra cõmen. 16.

Propter quod non male Plato dixit, q formæ eorum sunt, quæ natura sunt. siquidem formæ sunt aliæ ab his: vt sunt ignis, caro, caput. cuncta nanque materia sunt: & maxime eius substantiæ, quæ est vltima.

Et ideo non fecerunt male illi, qui posuerũt formas. quia formę, si fuerint aliquo mõ, sunt omnia, quę existunt fm naturam. sed ex istis ignis, caro, os, caput, omnia sunt materia. & hæc substantia est illud, quod est maius valde, & illud postremum & indiuisibile.

15 Dicit Alexã. Innuit in hoc sermone Platonẽ. et non dixit bene fecerunt, sed dicit nõ male. & iste sermo erit manifestior, si legatur ita. & ideo non male fecerũt ponentes formas, si habent esse aliquo modo, affirmando omne, quod ex eis fit per naturam. D. & potest intelligi sic. & ideo non male fecerunt ponentes formas istorum omnia, quæ sunt fm naturam, si forma habet esse aliquo mõ. Dicit. & erit manifestior iste sermo, si mutauerint in hanc particulam ista, hanc particulã formæ, & fuerit posita cum hac particula sunt: ita q sic legatur, & ideo non male fecerunt ponentes formas, qa ista sunt omnia, quæ sunt fm naturam, si formæ habẽt esse. Et omnes istę expositiones reducuntur in duas. Quarum, vna est q intẽdebat q nõ male fecerunt ponentes formas abstractas formarum rerũ naturalium, quia nun posuerũt istas formas rerum artificialium, si aliquo modo esse habẽt formæ abstractæ. Aut intendit q ideo non male fecerunt, dicentes q formę rerum naturalium sunt abstractæ, cũ non dixerunt hoc in formis artificialibus. Duo.n. hi sermones propinq; sunt, s. dicere q formæ naturales sensibiles habẽt formas abstractas, quod dicit Plato, aut dicere q formæ naturales sunt formæ abstractæ. Et perscrutatio de hoc, idest vtrũ est aliqua forma abstracta, est perscrutatio naturalis, sicut ipse post facit. ꝑscrutatio vero de hoc, vtrũ formę abstractę sint alię à formis sensibilibus, quę sunt formæ rerum sensibilium, non est naturalis, cũ naturaliter desyderatur: sed est perscrutatio necessaria, fm q aliquis dicit. & hoc fm aliquã rationem. D.d. sed ex his ignis, caro, os, caput, oĩa sunt materia. Sunt intelligenda ex hoc fm Alexan. duo, quorũ vnum est q hoc non apparet in omnibus formis naturalibus, sed quædam formæ materiales videntur non separari à materia, vt forma ignis, & ossis, & capitis, & carnis. Et quasi dicat secũdum hanc expositionem, sed quod fuerit ex istis formis, sicut ignis, & caro, & os, habẽt cõmunem materiam, et impossibile est vt sit abstractum ab eis. Et potest intelligi etiam q impossibile est credere in omnibus formis hoc. quia formarum rerum naturalium quædam sunt formę rerum, quæ sunt materia aliorum, vt ignis & aliorum elementorũ, quæ sunt materiæ aliorum: & similiter carnis & ossis, quæ sunt materiæ capitis. & hoc manifestius est fm hoc, qd dicit, oĩa sunt materia. D.d. de substãtia est illud, quod est maius valde, & illud postremũ & indiuisibile. Intelligenda etiam sunt fm Alex. duo. intendit.n. per illud, quod est magis substantia, compositum ex materia & forma, & per postremũ & indiuisibile materiã. & quasi dicat, & substantia congregata dignior est vt sit substantia, q̃ postrema substantia, quę est cõmunis omnibus, & est corpus. Aut intendebat per substantiam, quę est maioris substantialitatis, substantiã compositam ex elementis, & per postremum elementa. & fm hoc erunt omnia ista, s. formæ & materia eorũ materia postremæ substantiæ. D. Alex. & hoc inuenitur manifestius in alia scriptura sic. & ideo non male fecerunt ponentes formas, quia sunt omnia, quæ sunt fm naturam, si formæ sunt aliquo modo, sed istorũ. Ignis enim, & caro, & os, & caput omnia sunt materia postrema eius quod est dignius vt sit ens. Dicit Alexander. & non intendebat substãtiam postremam hic materiã. Dico ego. & dicit hoc, vt reputo: quia Aristoteles non fecit hic comparationem, nisi inter substantias, quæ sunt in actu.

Prima expositio Alexandri.

Secunda expositio eiusdem.

Summa istarũ expositionũ.

Prima expositio Alexandri.

Secunda expositio eiusdem.

Ibi vide fm Alex. cõpositum esse nobiliorẽ substantiã q formam.

Causæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ, existunt. quæ vero vt ratio, simul sunt. cùm.n. sanus sit hõ, tunc ẽt sanitas est. & forma æneæ sphæræ simul atque ænea sphæra.

Et causæ mouentes sunt, quia præcedunt tãtum. ea autem, quæ sunt vniuersaliter, sunt insimul. si enim homo est sanus, tunc sanitas, & homo sunt insimul. & figura sphæræ cupreæ, & sphæra cupri sunt insimul.

Cùm declarauit causas esse duas, materiam s. & formam, vult distinguere inter eas, & causam mouentem & agentem, dicendo q causa agens differt à forma, qa agens & mouens præcedit illud, quod agitur & mouetur ab eo. formalis autem & materialis est cum generatione. Et hoc intẽdebat cùm dicit, ea autem, quę sunt vniuersaliter, sunt insimul. causæ autem, per quas res fit ens, & vnum, sunt cum eo, quod per ipsas fit totum insimul, cùm talem dispositionem habeant in congre- 16

gato,

His videtur dicere materiã præcedere formã: cuius oppositũ vide. 9. Metaphysicæ. te. Vide cõmad. Zimaræ.

gato, sicut partes in toto. D. dedit exẽplum, & dicit. si enim homo est sanus, &c. i. ꝙ sanitas nõ præcedit hominem sanum, cùm sanitas in sano est quasi forma. sanus autem necesse est vt præcedat sanitatem, & similiter figura sphæræ, quæ est quasi forma sphæræ, non præcedat sphæram.

Si autem aliquid posterius permanet, consyderandum est. in quibusdam. n. nihil prohibet. veluti si aĩa tale sit, non omnis, sed intellectus. omnem nanq; fortassis impossibile est.

Si autem aliqd remanet in postremo, quęrendum est de hoc. in quibusdam enim non est impossibile. verbi gratia, si anima est talis dispositionis, non tota, sed intellectus. tota enim forte impossibile.

17 Dicit Alex. quęrendum est, si aliqua istarum formarum remanet, postquam compositum corrũpitur, deinde narrauit vnde veniat ad hanc quæstionem. quoniam, quia aĩa hominis est forma eius, et intellectus est aliqua forma, & virtus animæ remanet postquam homo corrũpitur, possibile est vt aliqua forma materialis remaneat, postquam compositum corrũpitur, sed non tota anima remanet. Quædam. n. virtutes animę non habent esse nisi cum materia: vt cibabilis, & sensibilis, & imaginatiua, & desyderatiua. Neq; etiam iste intellectus, qui est virtus animæ, & existimatur ꝙ est pars eius, possibile est vt remaneat. Intellectus. n. quẽ dicit in lib. de Anima, s. ꝙ remanet, s. intellectus adeptus, nõ est intellectus iste, neq; etiam est pars animę, neq; est etiã forma materialis, vt declaratum est illic. Et d. forte, quia demonstratio super hoc non est istius artis, sed libri de Anima. Et hoc, quod dicit Alex. est sua opinio de intellectu, s. ꝙ nullus intellectus remanet nisi adeptus intellectus. Intellectus autem in habitu, & materialis corrũpitur apud ipsum. et hunc intellectum intẽdebat, cùm dicit neq; etiam iste intellectus, qui est virtus aĩæ, et reputatur ẽt esse pars eius, possibile est vt remaneat. & ideo est, ꝙ intellectus, quem dicit in lib. de Anima remanere, s. adeptus, non est iste, s. qui est habitus animæ, neq; pars eius. Sed non est talis sentẽtia Theophrasti, neq; aliorum Peripateticorũ, neq; Themistij: sed reputabant plures eorum ꝙ intellectus materialis remanet, & ꝙ intelligentia agens abstracta est, quasi forma in intellectu materiali, vt compositum ex materia & forma: & ꝙ ipsa creat intellecta vno modo & recipit ea alio modo. agit. n. eas inquantum est forma, & recipit eas fm intellectum materialẽ. Nos autem iam perscrutati sumus de istis duabus opiniõibus in lib. de Anima, & diximus ꝙ intelligentia agens est quasi forma in intellectu materiali, & ꝙ ipsa agit intellecta, & recipit ea fm intellectum materialem: & ꝙ intellectus materialis non est generabilis & corruptibilis, & declarauimus illic ꝙ hæc est sententia Aris. & ꝙ intellectus in habitu habet partem generabilẽ & partem corruptibilẽ. Illud autem, quod corrumpitur, est actio eius in se, aut non corrumpitur, & ꝙ ex extrinseco intrat nos. Si enim esset generabilis, cõsequeretur transmutationem, vt declaratum est supra in tractatibus substãtiæ, s. cùm declarauit ꝙ, si aliquid fieret sine transmutatione, tũc aliquid fieret ex nihilo. & ideo intellectus, qui est in potentia, est quasi locus istius intellectus, non quasi materia. Et si actio istius intellectus, fm ꝙ copulatur cum intellectu materiali, esset non generabilis, tunc actio eius esset substãtia eius, & non haberet necessitatem in hac actione, vt copularetur cum intellectu materiali. Sed, cùm fuerit copulatus cum

Cõ. 5. tertij de Aĩa. Et cõmen. 20.

intellectu materiali, erit actio eius, fm quòd copulatur cum eo actio alia à substantia eius: & fuit aliud, quod agit substantia, & est alij non sibi. & ideo possibile est vt aliquod æternum intelligat aliquod generabile & corruptibile. Si igitur iste intellectus denudetur apud perfectionem humanam à potentia, necesse est vt destruatur ab eo hæc actio, quæ est alia ab eo. & tunc aut non intelligemus omnino per hunc intellectum, aut intelligemus fm ꝙ actio eius est substantia eius, & impossibile est vt in aliqua hora non intelligamus per ipsum. Relinquitur igitur, cũ iste intellectus fuerit denudatus à potentia, vt intelligamus per ipsum, fm quòd actio est substantia eius, & est vltima prosperitas.

Manifestũ itaq; est, quòd propter hęc non oportet ideas esse. homo nanq; hominem generat, singularis aliquem. Similiter ẽt in artibus. Medendi enim ars ratio sanitatis est.

Manifestum est igitur, ꝙ nullo modo indigemus ꝑpter hoc vt formæ sint. homo enim generat hominem, quod est vnum: vnde homo ex hominibus. Et fm hoc in artificijs. ars enim Medicinæ est ratio sanitatis.

Cùm declarauit ꝙ causarum quędam sunt agentes, & sunt præcedentes ad esse, & quędam sunt partes rei, & sunt cum ea, dicit ꝙ manifestũ est ꝙ nihil cogit nos dicere formas Platonis. quoniã, cùm illud, quod fiet, fiat ex conuenienti in nomine, nulla est indigentia vt formę sint. homo. n. generatur ex homine, & equus ex equo, & vnum ex vno, & particulare ex particulari, non particulare ex vniuersali, sicut dicit dicẽs formas esse. ita. n. est de natura, sicut de arte. Ars. n. agens sanitatem est forma sanitatis existens in anima Medici. & sicut artifex, cùm agit, non indiget exemplari, ad quod respiciat cùm agit, cùm illud, quod habet de forma illius quod fit, sufficiat ei in actiõe, ita est de natura agente, s. ꝙ non agit, nisi fm quòd habet formã illius, quòd fit. & ideo necesse est vt cõueniens fiat ex conuenięti. Themistius autem dicit hunc sermonem esse sufficientem, sed dicit ipsum oblitum fuisse animalia, quæ fiunt ex non similibus. Vespæ enim videntur fieri ex corporibus equorum mortuorũ, & apes ex corporibus vaccarum mortuarum, & ranæ ex putrefactione aquæ, & musciliones ex vino corrupto. natura enim non facit ista ex similibus in forma. & nos bene scimus quòd in spermate cuiuslibet animalis & plãtæ sunt proportiones propriæ, & * rationes, quibus ea, quæ generantur ex eis sunt animalia propria, aut plantæ propriæ: ita ꝙ ex spermate hominis non fit equus, neq; equi homo: neq; ex semine alicuius plantæ alia planta, neque sunt respondentia istis proportionibus in eis, ex quibus generanĩ ista animalia, nisi in natura fuerint positæ prius proportiones habiles ad faciẽdum quãcunq; speciem possibilem in speciebus animalis, cùm inuenerint naturam conuenientem vt aliquod animal fiat ex ea. D. & non decipiat te vilitas animalium talium. & cogita ꝙ maius mirum est de scientia operantis aliquid de luto, ꝗ̃ de scientia eius in faciendo aliquid ex auro. &, si tu bene cõsyderaueris de animalibus maioribus istis, inuenies ꝙ processus naturæ in eis est talis processus. Necesse. n. est vt proportiones & formæ eius sint in natura, fm quas facit id, quod facit. Homo. n. quãuis generetur ab hoĩe, tñ pater nihil facit in compõne eius, quia est ĩpossibile vt sit melior: sed oportet vt sit talis dispõnis per illud, quod positũ est in natura cuiuslibet substantiarum ex proportionibus & formis. Ars autẽ nihil facit in corpore, nisi in extremitatibus tãtum, 18

Digressio, in qua primo inducunt verba Themistij, contra Arist. negantem ideas.

* a. l. relationes. a. l. resolutiões. a. l. resultationes.

natura

natura vero in ipso corpe toto. & non est mirũ, quãuis natura non intelligat aliquid de huiusmodi, & tamẽ facit hoc inducendo aliquam intẽtionem. & hoc demonstrat ꝙ aliquid rememorat ipsam de causis nobilioribus, vt anima, quæ est in terra: de quo Plato dicit ꝙ fit ex Dijs secundis, & Aristo. ex Sole & orbe decliui. & ideo facit illud, quod facit, inducendo se paulatim ad intẽtionem, quã agit, & ipsa non intelligit intentionem: sicut videmus homines loquentes futura, & nihil intelligũt de eo, quod dicunt. & vniuersaliter necesse est vt in natura sint proportiones, & formæ, cùm in generatione rei indigeatur suo simili. sed omnia, quæ generantur, non habent simile, ex quo generantur: sed, cùm indiguerimus aliqua forma, tunc aliqua actio est, & scimus ꝙ non fit per ipsam solam: & sic fiet ipsa forma, quasi esset latens in aliqua re. & in rei veritate latet in natura generãte. hæc igitur sunt verba Themistij. Et apparet ꝙ iste non intelligit quomodo fit generatio, et quid est dicere ꝙ generatum fit à conuenienti in definitione & substantia. Cùm. n. intellexit ꝙ generatum fit de nouo à conuenienti, s. ꝙ creat formam eius, & ponit eam in materia, quasi esset aliud in materia, fuit necesse apud ipsum vt in rebus naturalibus sint formæ creantes animalia, & plantas, & generata ex putrefactione, s. formæ dantes animato creationem, & lineationem, & animam. Et contingit in istis formis, si agẽs fuerit conueniẽs, vt sint animæ, aut abstractæ, aut non abstractæ. sed, si animę fuerint nõ abstractę, & fuerint in instrumentis proprijs (& in istis formis generãtibus formas animalium generatorũ ex putrefactione non apparet) neq; subiecta propria sunt abstracta. aut aliquis dicet ꝙ sint non abstractæ, & non habent de instrumentis, nisi principium, s. calorem animalem. & si istæ fuerint huiusmodi, erunt factæ. A quo igitur fiunt tales formæ? & omne factum à conueniente fit. et ideo putatur ꝙ iste sermo coget formas dicere esse. Et hoc non tantum contingit in animalibus, quæ fiunt ex putrefactione, sed in seminibus. Cùm. n. dixerimus ꝙ necesse est in seminibus vt sint virtutes, & formæ similes rebus artificialibus, quæ agunt ea, quæ habẽt semina, & posuerimus eas factas, cõtinget vt habeãt alias formas, à quibus fiant. quapropter necesse est formas abstractas esse. Vnde quidam dicunt quòd omnes formæ substãtiales fiũt à forma abstracta extrinseca, quæ dicitur à quibusdam dator formarum. & dicunt ꝙ hęc est intelligentia agens. & ratiocinãtur super hoc quòd virtutes actiuæ sunt quatuor qualitates, calor, frigus, humidum, siccum: & ꝙ nihil est in materia agens, nisi ista, quæ agunt sua similia. formæ autem substantiales non agũt in quibusdam. ignis enim, cùm fecerit alium ignem similem sibi ex corpore graui, tunc forma substantialis, quæ est in eo, verbi gratia leuitas, non agit in illo corpore graui, quod fecit ignẽ, aliam leuitatem similem sibi, cùm aperte fuerit dictum in lib. peri Geneseos ꝙ nulla est in igne virtus agens, nisi calor. Et, cùm ita sit, cùm forma ignis fit in corpore cõbusto ab alio igne, necesse est ꝙ hoc fiat altero duorum modorum: aut vt forma ignis fiat in corpore combusto consequens factionem caloris ignei in eo, sicut actiua consequuntur formas. & hoc est inconueniens. & contingit ſm hoc vt fiat forma ex non forma. & hoc non dicunt in anima & in omnibus formis substantialibus. & dicunt ꝙ non videmus animam fieri ex anima, sed ex non anima. Si igitur factio fit ex conuenienti, necesse est animam abstractam esse, ex qua fiũt istæ animę. Et hoc iam aperte dicit Themist. in suo lib. de Anima, cùm locutus fuit de intellectu, sicut dicit, cũ dicit quòd ista anima est illa, quã Plato dicit fieri à Dijs secundis, & Arist. à Sole, & orbe decliui. Et ista quidem quæstio est valde difficilis. Et nos dicemus in hoc ſm nostrũ posse, & ſm propositiones, quas habemus de sententia ipsius Arist. quæ est vt dicit Alexã. minoris dubitationis omnium sententiarum, & magis conueniẽs vt sit vera. Dicamus igitur ꝙ omnes dicentes agens aliquod esse & generationẽ esse vniuersaliter, sunt bipartiti & valde contrarij, & habent medios, & quidam eorum sunt dicentes latitationem, & contrarij eorum sunt dicentes creationem. Dicẽtes enim latitationem dicunt ꝙ quodlibet est in quolibet: & ꝙ generatio est exitus rerum abinuicem: & ꝙ agens non est, nisi extrahens & distinguens eas abinuicem. quòd autem agens apud istos non est nisi mouens, manifestum est. Dicentes autem creationem dicunt ꝙ agens creat totum ens de nouo ex nihilo, quod non habet necesse ad hoc vt sit materia, in quã agat, sed creat totum. & hæc est opinio Loquẽtiũ in nostra lege, & lege Christianorum: de qua Ioãnes Christianus opinabatꝰ ꝙ possibilitas non est nisi in agente, vt Alpharabius narrauit in libro de entibus transmutatis. Opiniones autem mediæ inter istas duas videntur reduci in duas: quarum vna diuiditur in duas, & sunt tres. Istæ quidem tres conueniunt in hoc, ꝙ ponunt generationem esse transmutationem in substantia, & ꝙ nihil generatur ex nihilo, s. ꝙ necessarium est in generatione subiectum esse, & ꝙ generatum non fit nisi ab eo, quod est sui generis in forma. Vna autem istarum opinionum est, quòd agẽs creat formam, & ponit eam in materia. Et istorũ quidam dicunt ꝙ illud agens non est in materia omnino, & vocant ipsum datorem formarum: & Auicẽ. est de illis. Quidam dicunt quòd illud agens inuenitur duobus modis, aut abstractum à materia, aut nõ. Illud autem, quod est nõ abstractum apud eos, est sicut ignis, qui facit ignem, & homo generat hominem. Abstractum vero est illud, quod generat animalia & plãtas, quæ fiunt non à simili. Et hæc est sententia Themistij, & forte Alpharabij, ſm quòd apparet ex suis verbis in duabus philosophijs: quãuis dubitet in ponẽdo hoc agens in animalibus generatis à patre & matre. Tertia autem est opinio Arist. & est ꝙ agens non facit nisi compositum ex materia & forma. & hoc fit mouendo materiam, & transmutando eam, donec exeat de ea illud, quod est de potentia in ea, ad illam formã in actu. Et in ista opinione est quædam similitudo dicentis ꝙ agens non agit nisi ordinando segregata, & est sententia Empedoclis. & nos dimisimus hanc sententiam de agente, cùm diximus sententias hominum. sed agens apud Arist. non est congregans inter duo in rei veritate, sed extrahens illud, quod est in potentia ad actum, & quasi congregat inter potentiam & actũ, s. inter materiam & formã, ſm quòd extrahit potẽtiã ad actum, non destruẽdo subiectum recipiens potentiam: & tũc efficiuntur in composito duo, s. materia & forma. Et etiam assimilatur creationi, inquantum illud, quod est in potentia, fit in actu: sed differt à creatione, quia non conuenit per formam ex non forma. & similiter assimilatur latitationi aliquantulum. & omnes dicentes creationem, aut latentiam, aut congregationem & segregationem, hoc intendebãt, & non potuerũt pertingere ad illud. Intentio igitur sermonis Aristo. ꝙ conueniens fit à conueniente, aut prope cõuenientem, non est quòd conueniens agit per se & per suam formã, formã sibi cõuenientis: sed est dicere ꝙ extrahit formam sibi conueniẽtis ex potentia in actum, & non est agẽs, quia adducit in illam materiam aliquid extrinsecum. Et sic est in hoc de substãtia, sicut in alijs accidẽtibus. calidum enim non inducit in corpus calidum calorem extrinsecum, sed facit calidum in potẽtia esse calidum in actu. Et sic est de magnitudine consequente generationem,

Nota ꝗ Prophetis.

Reprobatio Themistij.

Opio Auic. ponentis colodẽa, scu datorem formarum.

Sña Ari. est minoris dubitatiõis omniũ sniarum, & magis cõueniẽs vt sit vera. Idẽ. 2. coeli. c. prio.

Opio Anaxagoræ.

Opio Christianorũ, & Saracenorũ, & Iudæorũ.

Opiniones mediæ, quæ sunt tres.

Opio Auic. de qua quære ipsum in 9. Meta. suæ. cap. 4.

Opio Themistij.

Opinio Aristo.

Agens apud Arist. nõ est cõgregãs inter duo in rei veritate: sed extrahens illud, quod est in potẽtia ad actum. Vide cõ. 18. 8. Metaphys.

tionem, s. q magnitudo, cùm fuerit transmutata apud generationem ex quantitate in quãtitatem aliam non transmutabitur ex quantitate adueniente ex extrinseco. Et similiter motus localis non est veniẽs ab extrinseco à motore. & ideo non est necesse vt agens omnino sit conueniens secundum omnes modos. Generans igitur animam nõ est dicere q ponit animam in materia, sed q extrahit illud, quod est anima potentia, ad esse animam in actu. Vnde ignis generatur à motu, sicut ab igne. Et intentio proportionum & formarum existentium in generantibus animalia est, quia extrahũt proportiones & formas, quæ sunt in materia ex potentia in actũ: & omne extrahens aliquid ex potẽtia in actũ, necesse est vt in eo sit aliquo modo illud, quod extrahit, nõ q sit ipsum secundum omnes modos. Virtutes igitur, quæ sunt in seminibus, quæ faciunt animata, non sunt animatæ in actu, sed in potentia: sicut domus, quæ est in anima Ædificatoris, est domus in potentia non in actu. Et ideo Arist. fecit assimilationem de istis virtutibus ad virtutes artificiales, & dicit in lib. de Animalibus q istæ virtutes diuinæ sunt, cùm habeant potentiam dandi vitam, & sunt similes virtutibus, quæ dicuntur intelligentiæ, quia adducunt ad finem. Et, quia ista semina non faciunt hoc, nisi per calorem, qui est in eis, & calor ignis non facit nisi calefactionem aut desiccationem, non figuram neq; formam animatam, dicit Aristot. in lib. de Animalibus q iste calor non est ignis neq; igneus. Ignis. n. corrumpit animalia, non generat, iste autem calor generat. & ideo videtur similis calori artificiali, quem ars mensurat ad aliquam operationem, & iste calor habet formam, qua cõseruatur in sua mensura, & ista forma non est anima in actu, sed in potentia: & est quam Aristot. assimilat arti & intellectui. & ideo vocat calorem istum calorem animæ non animatum, & iste calor est in seminibus, & fit ab habente semen & à Sole. Vnde Arist. dicit q homo generatur ex hoïe et Sole: & factus est ille calor ex terra, et aqua ex calore Solis admixto cum calore aliarũ stellarum. Et ideo Sol & aliæ stellæ sunt principium vitæ cuiuslibet viui in natura. Calor igitur Solis & stellarum diffusus in aqua & terra generat animalia ex putrefactione nata, & vniuersaliter omnia, quæ fiunt ex non semine: non q illic sit anima in actu* inuenta in orbe decliui & à Sole, sicut narrat Themistius. et oïa ista declarata sunt in lib. de Animalibus. ergo calores generati ex caloribus stellarum generantes quãlibet speciem specierum animalium, habent mẽsuras proprias illius caloris ex quantitatibus motuum stellarũ, & dispositionibus earum adinuicem in ppinquitate et remotione. Et ista mensura prouenit ab arte diuina intellectuali, quæ est similis vni formæ vnius artis principalis, sub qua sunt artes plures. Secũdum hoc igitur est intelligẽdum q natura facit aliquid perfecte, & ordinate, quamuis nõ intelligat, quasi esset rememorata ex virtutibus agentibus nobilioribus ea, quæ dicũtur intelligentiæ. Istæ autem proportiones, & virtutes, quæ fiunt in elementis à motibus Solis & aliarum stellarum, sunt hæ, quas reputat Plato esse formas, & eas intendit: sed longe respiciebat eas, quapropter dicit formas esse. Arist. autem sustentatur super hoc, s. quòd agens non inuenit formam, creando eam. quoniam, si creasset eam, tunc aliquid fieret ex nihilo. & ideo forma apud ipsum non habet generationem, neq; corruptionem, nisi accidẽtaliter, s. per generationem & corruptionem compositi. &, cùm homo cõseruauerit hoc fundamentum, nullus error accidet ei. Imaginatio ergo super creationes formarum induxit homines dicere formas esse & datorem esse formarũ: et induxit Loquentes trium legum, quæ hodie quidem sunt, dicere aliquid fieri ex nihilo. & cùm Loquentes nostræ legis opinabantur q agens agit creando formam ex nihilo, & nullum huiõi agens viderunt hic, dixerunt vnum agens omnia entia sine medio, & q actio istius agẽtis transit in vno instanti in actiones contrarias & conuenientes & infinitas: ita q negant ignem comburere & aquam humectare, & dicunt omnia ista indigere creatione. Sed corpus nõ creat corpus, neq; facit venire in corpore aliquam dispositionem: adeo q dicunt q homo, cùm mouet lapidem expellendo, non est mouens, sed illud agens creat motum. & negauerunt propter hoc potentiam esse. & error istorum est manifestus. Istis etiam hominibus accidit mirabile. Dicunt enim q agens non potest priuare aliquid: actio enim agentis non est nisi in inueniendo, non in priuando. Consydera igit quomodo reputant esse impossibile q agens transmutet ens ex esse in non esse, & non reputant esse impossibile ex non esse aliquid esse. Si igitur aliquis dixerit quomodo agens facit priuatiões? Dicemus sicut facit inuenire, & est extrahere illud, quod est in potentia in actum. Generatum enim in actu est corruptum in potentia. & omnis potentia non exit in actum, nisi propter extrahens, quod est in actu. Si igitur potentia non esset ens, non esset agens omnino. & si agens non esset, nihil esset hic omnino in actu. Et ideo dicitur q omnes proportiones, & formæ sunt in potentia in prima materia, & in actu in primo motore: & assimilatur aliquo modo esse eius, quod fit in anima artificis. Reuertamur igitur ad nostrum locum.

Vide. 2. Cœli cõ. 62.

Virtutes, quæ sunt in seminibus, nõ sunt actu animatæ. Vide cõ. 7. Meta. cõmen. 31.

Differt calor elementalem & cœlestẽ. Pro quo vide 2. de Generatione animaliũ. ca. 1. & 2. cap. de substantia orbis, et. 4. Cœli cõ. 32. Sed vide oppositũ in prio cãticorũ. c. 16. Vide cõtradictio. Zim.

Calor Solis & stellarum diffusus in aqua & terra, gñat animalia ex putrefactiõe nata, & vniuersaliter oïa, quę fiũt ex non semine.

*a. l. inuenta ex

Natura perfecte & ordinate opat, quãuis nõ intelligat, rememorata ab intelligentia non errante.

Rõ & fundamẽtũ opinionis Aristo.

Cõtra leges.

Vide com̃. mile. 9. Meta. cõ. 7.

Dubium. Solutio.

Oẽs proportiones, et formæ sunt in potentia in prima materia, & in actu in primo motore.

Caput Quartum. Quot, quibusq; modis sensibilium rerum principia eadẽ dici possint, & quibus minime.

CAusæ vero, atq; principia quodam quidem modo alia aliorum sunt, quodam vero modo non, si quis vniuersaliter dicat, & secundum proportionem omnium eædem. Dubitare nanq; quispiam possit, vtrum alia, an eadem principia & elementa substantiarũ sint, & eorum, quæ ad aliquid sunt. & eodem modo in quolibet prædicamento. At absurdum est, si omnium eadẽ sunt. ex eisdem enim erit ad aliquid et substantia. Quid igitur hoc erit? præter enim substantiam, & alia, quæ prædicantur, nihil cõmune est. prius autẽ elementum est, q̃ ea, quorum est elementum. At vero nec substantia eorum, quę ad aliquid sunt, elementũ est, nec aliquid horum substantiæ.

Et principia sunt rerum diuersarũ, et causæ, & sunt sicut homo debet dicere vniuersaliter omnia eadẽ proportionaliter. Et debet homo dubitare, vtrum materia & elementa substantiarum, & relationum, & omniũ prædicamentorum sint similiter eadem. Sed est inconueniẽs, si principia sint eadem. substantia autem & relatio erunt ex eisdem, ex eo q hoc non erit ens, quoniam inuenitur extra substantiam, & illa alia aliquod vniuersale, & elementum q̃ illud, quod est elementum eis. Et substantia non est elementum rerum relatiuarum, neq; istæ etiam substantiæ.

Ista quęstio iam inducta est in principio istius artis, 19

& modo

& modo iterat eam ad dissoluendum eam. & est quæstio, vtrum principia & elementa decem prædicamentorū sint eadem, aut diuersa. Et primo ponit secūdum quem modum sunt eadem, & dicit q causæ, & principia prædicamentorum, quāuis sint rerum diuersarū, bene potest homo ponere ea eadem fm proportionalitatem. Et quia hoc non apparet, nisi cùm fuerit declaratum q non sunt eadem simpliciter, neq; diuersa simpliciter, incœpit declarare hoc, et dicit. Et debet homo dubitare, &c. i. et sunt eadem fm proportionalitatem, non fm definitionē: quia homo debet dubitare, vtrum elemēta substantiæ sint elemēta relationis & aliorum, aut non. Sed est inconueniens vt sint eadem, tūc enim substantia & relatio erunt sub eodem genere. Et dicit proprie relationem: quia est debilioris esse alijs prædicamentis: ita q quidam reputauerunt ipsam esse ex secundis intellectis. D. incœpit dicere impossibile consequens hanc positionem, & dicit. ex eo q hoc nō erit ens, quoniam inuenitur extra substantiam &c. i. & sequitur ex positione eorum, vt sub vno genere sit natura vniuersalis alia à quolibet decem prędicamentorū, & est natura cōmunis. Et quia aliquis potest dicere q & si ista natura non fuerit decem prædicamenta, possibile est vt sit vnum eorum, s. substantia, cùm existimatum est q substantia est principium, & elementum aliorum: et, cùm omnia existant in substantia, & substantia antecedat ea in definitione & alijs modis, dicit. Et etiam substātia non est elementum rerum relatiuarum, neq; istæ etiam substantię. i. & impossibile est ponere q substantia sit elemētum relationis & aliorum, et tacuit impossibile, quoniam manifestum est. Manifestum est enim q elementa substantiæ sunt substantiæ, & elementa relationis relatio. Et, si substātia esset elementum relationis & aliorum, contingeret vt omnia essent substantia. omne. n. cuius elētum est substantia, est substantia. Et similiter est impossibile ponere vnū aliorū esse elementum omnium, v. g. relationē. contingeret. n. omnia esse relatiua: & cōtingeret vt in aliqua hora dissolueretur substātia in relationem, aut relatio in substantiam, & hoc contingit in genere, quod est in materia, non in eo, quod est in forma.

Item. t. de his cō. 2.

Item, quo modo continget omniū eadem esse elementa? nullum enim elementorum idem potest esse ei, quod ex elemētis componitur. veluti ipsi BA, ipsum B, aut ipsum A.

Et etiam, quomodo est possibile vt omnia elementa sint eadem? nullum enim elementorum possibile est vt sit illud, quod est compositum ex elementis, vnum. verbi gratia, vt A sit B quoddam.

Manifestatio istius sermonis est q elementa decem prædicamentorum impossibile est vt sint eadem. contingit. n. vt elementa & compositum ex elemento sint idem. Et Alexā. dicit q ista ratio est probabilis. non enim contingit ex natura illius, cuius est elemētum vt sit cū eo idem. elementum. n. cum eo, cuius est elementum, est eiusdem naturæ: sed tamen elementum in illa natura est simplex, & elementatum compositum. hoc igitur nō contingit, nisi ponendo elementū esse vnum illorum, & esse elementum omnium. tunc. n. continget vt elementum & elementatum sint idem. & hoc non videtur ex suis verbis. Et ideo dicit Alexā. forte intendebat q, si elementum omnium prædicamentorū fuerit aliquod ex alijs à prædicamentis, necesse est vt habeat etiam elementum. Omne enim habet elemētum. aut igitur illud elementum habebit elementū, aut elementum & elementatum erunt idem. Et hoc, quod dicit Alex. est probabile. non. n. cōtingit vt quidlibet sit ex elemēto, cùm omne ens aut sit elemētum, aut ex elemēto: nisi ponat q omne ens in actu necesse est vt sit ex elementis. Si igitur omnia elementa sunt in actu, continget vt omne elementatū habeat elementum. & hoc aut procedat in infinitum, aut elementum & elementatum erunt idem. Et hoc dissoluetur ponendo q eorum, quæ sunt in actu, quædam habent elementa in actu, & quædam in potentia. & hæc dispositio est corporum simplicium, quæ sunt elemēta compositorum.

Expositio Alex.

Themistius autem aliter exposuit, dicēdo q, si decem prædicamenta habeant elemētum vnum aliud ab eis, necesse est aut vt sit extrinsecum ab eis, i. prædicatum de eis, aut intrinsecum in eis, i. q omnia prædicātur de ea. Si extrinsecum, continget vt aliquid præcedat substantiam & alia prædicamenta. Si autem intrinsecum, continget vt compositum prædicetur de simplici, ex quo componitur: & tunc res prædicatur de suo elemento. Quapropter erunt idem hoc modo: ita q vere prędicabitur syllaba de consonante & non consonante, quæ sunt elementa syllabæ. & vtrunq; eorum est vna pars syllabæ. & hoc intendebat, cùm dicit, vt A sit quoddam B. i. verbi gratia q A non est consonās. & similiter est de dictionibus cū syllabis. Et inuenimus Alexan. post exponentem hunc sermonem hac expositione. Et in quadā scriptura inuenimus sic. Et ēt, quomodo est possibile dicere eadem esse elementa oīum? idest, cùm hoc nomen ens demonstret eis elementum cōmune, i. cùm hoc nomen ens demonstret eis elementum in aliqua natura cōmuni: & demonstrat vnumquodq; eorum: ergo ipsa sunt vera elementa.

Themistij expositio.

Neq; sane vllum intelligibilium, vt vnum vel ens, elementum est. hæc enim vnicuique compositorū insunt. nullū igitur eorū neque substātia, nec ad aliquid erit. at necessariū est.

Neq; etiam ex elementis intellectis, vt de vno, aut de ente. hæc enim duo existunt in omni composito. nullum. n. eorum est substantia, aut relatio. sed necessarium.

21 Cùm declarauit q impossibile est vt decem prædicamenta habeant vnum elementum sensibile, vult declarare q neq; etiam erit ex intellectis vniuersalibus vnum & ens. i. q non potest aliquis dicere q vnum et ens sunt genera & elementa istorum, & q sunt extrinseca ab eis. & hoc intēdebat, cùm dicit Neq; etiam ex elementis, &c. D. d. hæc enim duo existunt in omni composito. Et Alex. exposuit hūc sermonem duobus modis sic. Ens. n. & vnum demonstrat simplicia sicut composita. si igitur elementum est vnum & ens, tunc simplex non erit magis elementum compositi q̄ compositum simplicis. vtrunq;. n. est vnum & ens. Aut sic. Continget enim vt compositum & simplex sit idē, cùm hoc nomen vnum eodem modo dicatur de eis. D. d. & nullum eorum est substātia aut relatio, sed necessarium, & Alex. dicit, q oportet coniungere istum sermonem ad illud, quod dixit prius, s. & etiā quomodo est possibile dicere eadem esse elementa omnū: nullum. n. elementorum, & c. i. dicit, quoniam hoc, quod dicit, nullum. n. eorum est substantia aut relatio, consequitur hunc sermonem: quoniam sermo eius est de elementis. Et dicit, & intēdit per hoc quod dixit, nullum enim eorum est substātia aut relatio, sed necessarium, q, si vnum & ens fuerint elementum substantiæ & relationis: elementum autem non est idem cum suo elementato: tunc substātia & relatio, & alia prædicamenta non erunt vnum neq; ens. & si nullum eorum fuerit aut vnum aut ens, nullum eorum erit neq; substantia, neq;

Prīa expositio Alex.

Secunda expositio eiusdem.

Prima expositio sup vno & nullum.

Secunda expositio super idem.

neq; relatio, neq; alia. quod enim est non ens, oon est. sed necessarium est vt hoc nomen vnũ dicatur de omnibus. Dixit. Et possibile est vt hoc, q dicit, nullum enim eorum est substantia aut relatio, si de vno & de ente, si aliquis dixerit q aliquod istorum duorum est, elementum compositorum. hæc enim duo indigent ad hoc vt non sint eadem cum eis, quę fiunt ex eis, vt non sint in aliquo istorum generum. sed vnumquodq; istorum generum est vnum & ens. et ideo neq; vnum erit talis dispositionis sicut vnũ, quod est in istis, neq; ens. sed est impossibile vt vnum & ens sint extrinseca à decem generibus: sed necesse est q, si aliquod fuerit ens et vnum, vt sit in istis. quoniam, si elementata sunt substantia & quantitas & qualitas aut aliud aliorum: elementa autem sunt animalia: tunc nullum istorum erit ens, neq; substantia, neq; quantitas, neq; qualitas, neque aliquod aliorum. sed hoc est necessarium. necesse est.n. vt elementa sint ex entibus. Si igitur aliquod istorum fuerit ens, & vnum, necesse est vt intret sub vno prædicamentorum. hæc sunt verba Alexã. Et abbreuiatio eius, quod dicit in hoc capitulo, & in prædicto est, q, si decem prædicamenta cõmunicent in aliquo, quod est elementum eorum, verbi gratia in vno & in ente: vnum autem & ens non dicuntur nisi de decem prædicamentis: necesse est vt elementa sint hic prædicamenta. & hoc est inconueniens. continget enim vt elemẽtum & compositum sint idem. Et etiam vnum & ens sunt ex rebus vniuersalibus, & quæ non habent esse extra animam. & vniuersaliter vnum, & ens non demonstrat quodlibet compositorum, sed decem prędicamentorum. Quodlibet igitur prædicamentorum est non ens, de quo enim ens dicitur non ens dicitur. & sic nulla erit substantia, aut quantitas, aut qualitas. sed necesse est vt sint: ergo vnũ, & ens non sunt vna natura communis alia ab eis.

Abbreuiatio expõnis Alexandri.

Idẽ. 10. Metaphy. cõ. 6. Ens, & vnũ non sunt vna natura cõis alia a decem prædicamentis. Idẽ supra cõ. 19. et. 20 &. 10. Meta. cõmen. 8.

Non sunt ergo omnium eadem elementa. An (vt diximus) quodam modo quidem sunt, quodam modo vero non. veluti fortassis corporum sensibilium calidum, tanquam forma, & alio modo frigidum, vt priuatio. materia vero, quod primo per se potẽtia hęc erat. substantiæ vero, tum hæc, tum ea ex his, quorum hæc principia sunt: aut si quid ex frigido, & calido fit vnum, vt caro, aut os, necesse profectò est aliud ab his esse illud, quod factum est. horum itaq; eadem elementa, atque principia sunt, alia vero aliorum. Omniũ vero ita quidem dicere non est, sed analogice. quemadmodum si quis dicat, quòd principia sunt tria. forma, priuatio, & materia. verum vnumquodq; horum circa vnumquodq; genus aliud est. vt in coloribus album, nigrum, superficies, lumen, tenebræ, aer: ex his vero dies, & nox.

Elementa igitur omnium non sunt eadẽ. Et sunt, sicut diximus, eadem vno modo, & alio modo non sunt, vt elementa corporum. quod autem est sicut forma calidum, alio autem modo frigidum priuatio. materia autem illud, quod est in potentia hæc duo, primum per se. Substantia vero est illa, & quæ sunt ex istis, quorum sunt hæc principia: & si aliquid sit vnum ex calido & frigido, vt caro & os: quod enim fit necesse est vt sit aliud ab eis: istorum autem hæc sunt elementa, & principia, aliorum autem alia. Quòd autem sic dicatur de omnibus, nõ est eis, sed oportet æquare comparationem. vt si aliquis dixerit quòd principia sunt tria, s. forma, priuatio, & materia. sed quodlibet istorũ est diuersum in vnoquoq; generum, in colore album, nigrum, superficies, planities, obscuritas, lumen, aer: & ex istis dies, & nox.

Cùm induxit impossibilia contingentia, si principia decem prædicamentorum fuerint eadem natura, dicit. Elementa igitur omnium nõ sunt eadem, i. iam igitur declaratum est q elementa decem prædicamentorum non sunt eadẽ, ita q hoc nomen ens dicatur de eis vniuoce. Et, cùm declarauit q impossibile est q elementa eorum sint eadem simpliciter. & etiam fuit manifestum per se q principia eorum non sunt diuersa simpliciter. sed quia prædicamenta accidentium constituuntur per substantiã, & quoddam eorũ antecedit quoddam, dedit tertium modum verum, & est quia principia eorum sunt eadẽ proportionaliter. et dicit. Et sunt, sicut diximus, eadem vno mõ, & alio modo nõ sunt. i. & cùm non sunt eadem simpliciter neq; diuersa simpliciter, necesse est vt sint eadẽ vno modo, et diuersa alio. D. dedit exemplum ad declarandũ quæ elementa sunt substantiarum, quæ dicuntur proportionaliter in omnibus prædicamentis, & d. vt elemẽta corporum etc. idest, verbi gratia, q prĩcipia in substãtia declaratum est q sunt tria, duo contraria, & subiectum: vt vnum cõtrariorum est quasi forma & habitus, & aliud quasi priuatio. quę autem est quasi forma, est sicut calor, qui est forma quorũdam elementorum, s. ignis & aeris. illud vero, quod est quasi priuatio est sicut frigidũ, quod est forma terræ & aquæ. subiectum aũt est illud, quod est in potentia hæc duo contraria, primo & per se. Et Alexan. dicit q hic posuit priuationem aliquo modo sub substãtia, cũ frigidum est illud, quod caret calore, & frigiditas in corporibus frigidis facit substantiã eorum. quapropter sunt in eis substantiæ econtrario rebus, in quibus sunt accidentia, s. q frigiditas & caliditas non sunt substãtiæ in rebus, quarum species non faciunt caliditas & frigiditas, sed aliæ virtutes, vt anima in animatis. D. d. substantia vero est illa, & quæ, sunt ex istis, quorũ ista sunt principia. i. &, cũ ista sint principia substantiæ: & principia substantiæ sunt substantiæ: necesse est vt substantia dicatur de istis rebus, s. de contrarijs, & materia, & de compositis ex eis, quorum ista tria sunt principia. D. d. & si aliqd sit vnum ex calido & frigido, vt caro, & os. i. & si aliæ substantiæ fiunt ex istis corporibus simplicibus, necesse est vt formæ earum sint aliæ à formis istorum. Generatũ. n. aliud debet esse ab eo, ex quo generatur, quia habet aliam formam. Et intendebat demonstrare q principia propinqua in omnibus substantijs nõ sunt eadem, sed formæ [a] simplicium aliæ sunt à formis compositorum, & materiæ eorũ propinquæ aliæ à materijs istorum: sed tamen eædem sunt proportionaliter. In simplicibus [b] autem sunt prima materia & formæ contrariæ substantiales, & in composito ex simplicibus virtus, quæ est in simplicibus ad recipiẽdum formas compositas ex formis finalibus, & istis formis. sm igitur hunc modum possibile est dicere q principia substantiarum sensibilium sunt eadem. Et, quia etiam inueniatur in alijs prædicamentis quod assimilatur istis principijs,

22

Frigiditas sm Alex. facit substantiã in corporibus frigidis. Idẽ primo phy. 52. & . 5. ph. cõ 10. & . 8. Meta. cõ. 5.

a Formæ simplicium sunt aliæ a formis cõpositorũ. vide idẽ. 7. Meta. c. 60. & prĩo Meta. cõ. 12. & prĩo de Generati. 84. & 8. Cœli. 67.

b Hinc tollitur cõtra ponẽtes numerum formarũ sm numerũ prædicatorũ quidditatiuorũ multiplicari. Idem 4. Cœli. 24.

cipijs, quæ sunt in substantia, sed nõ sunt eadem. d. istorum autẽ hæc sunt elementa & principia, aliorum aũt alia. idest substantiarum autem ista, quæ diximus, sunt elementa & principia, alia autem præter substantias habent alia elementa sibi similia. Deinde dicit, Quòd autem sic dicatur de omnibus, &c. idest, quòd autẽ dicatur de omnibus, scilicet ꝙ hæc tria, quæ sunt in substantia, sunt principia aliorũ pdicamentorum, scilicet propinqua, non est sic: sed habent ista principia secundum comparationem & proportionem, idest ꝙ in vnoquoq; prædicamentorum accidẽtium inueniuntur principia, quorum proportio ad illa est, sicut proportio principiorum substantiæ ad substantiam, non ꝙ habeant illam eãdem materiã. Deinde dedit exemplum, quomodo est ista comparatio vniuersalis in omnibus, & dicit. vt si aliquis dixerit quòd principia sunt tria, &c. idest, & dicere est quòd principia sunt eadem proportionaliter, vt dicimus ꝙ forma, & materia, & priuatio sunt principia decem prædicamentorum, sed quæ in substantia differunt ab eis, quæ sunt cuiuslibet prædicamenti, & similiter ea, quæ sunt vniuscuiusque prædicamenti, differunt ab alijs. Deinde dedit exemplum istorum principiorum in qualitate, & dicit. in colore album, nigrum, &cę. idest, verbi gratia, ꝙ principia colorum secundum formam & priuationẽ sunt album & nigrum, secundum autem materiam recipientem est superficies, quæ est in potentia omnes colores: & principia noctis & diei secundum formam & priuationem sunt, lux & obscuritas, secundum autem materiam recipientem est aer, qui est in potentia luminosus & obscurus. Et intelligẽdum est hoc in principijs propinquis: in remotis vero possibile est vt principia substantiæ sint principia omnium.

Principia ꝓpinqua decẽ prædicamentorum non sunt eadem, sed remota possunt eadem esse.

Cùm vero illæ non solum, quę insunt, causæ sint, verum etiam ex his, quæ extrinseca sunt, illud quod mouet, patet quòd aliud est principium, aliud elemẽtum. ambo vero causæ sunt, & principium in hæc diuiditur. quod autem vt mouens, vel sistens est, principium quoddam, & substantia est. Quare elementa quidem analogice tria: causæ vero, atq; principia quatuor. aliud vero in alio: & prima causa, vt mouẽs, in alio alia. sanitas, morbus, corpus: mouens, ars Medendi. forma, inordinatio talis, lateres: mouens Ædificatiua. & nimirum in hæc diuiditur principium.

Et quia causæ non tantum sunt in eis, quæ fiunt, sed ea, quæ sunt extrinsecus, manifestũ est quòd principium, et elementum diuersa sunt. quod autẽ mouet, aut sistit, est quasi aliquod principium. Elementa vero secundum æqualitatem, quæ est secundum conuenientiam, sunt tria, causæ autem & principia sunt quatuor. & aliud alij est causa: prima etiam secundum ꝙ est mouens aliud. sanitas, infirmitas, corpus: quod mouet, Medicina. forma enim non ordinatur, sicut illud, quod mouet artem ædificationis.

23 Cùm locutus fuerit de pricipijs, quæ sunt partes rei, scilicet forma & materia, vult loqui de extrinseco, scilicet motore, & dicit. Et quia causæ non sunt, &c. i. & quia causæ non omnes sunt partes rei compositæ, sed etiam sunt aliæ causę extrinsecæ, quarum vna est mouens: & hoc nomen principium dignius est conuenire motori, & elementum conuenire intrinsecis: manifestum est ꝙ elementũ & principium differunt inter se. Et d. hoc[a], quia causa dicitur de oĩbus: principium aũt de extrinsecis: elementũ vero de intrinsecis. Et ideo d. in Physicis ꝙ dispositio scientię in oĩbus artibus habentibus principia & causas & elemẽta: quia intendebat per principia causas mouẽtes[b]: & per causas, illud, quod est cõmune illis quatuor: et per elementa, ea que sunt in re. Et quia agens propriũ est motor: agẽs. n. est mouens & faciens passiones, vt declaratũ[c] est in libro peri Geneseos: mouens aũt proprie nullã facit passionem: quapropter omne agẽs est mouens, sed nõ omne mouens est agens. D. quod aũt mouet, &c. i. ꝙ si de mouente & elemẽto dicat principium, cũ principium proprie dicatur de motore, Et in alia trãslatione inuenimus loco huius, manifestũ est ꝙ principiũ & elementum sunt alia, & causæ vtriusq;. i. manifestũ est ꝙ principium differt ab elemẽto, & ꝙ hoc nomẽ causa dicitur de vtroq;. Et inuenitur loco eius, quod d. quod aũt mouet, etc. sic. & principiũ diuiditur in duo, sicut illud quod mouet et cõstituit, cũ sit quasi aliquod pncipiũ. Et in tertia translatione. & dicitur principium in istis. quod aũt mouet est principium. & manifestum est ꝙ intendebat demonstrare per hunc sermonẽ, ꝙ hoc nomen principium cõmune est eis. D. d. elementa vero ſm ęqualitatẽ, &c. & in alia translatione. Causæ aũt et principia sunt quatuor, sed aliud alij: et prima causa est quasi motor alius alij, sicut sanitas, & ĩfirmitas, et corpus: & Medicina quod mouet, quãuis sit sine ordine, sicut ista sanitas, illud quod mouet ædificationẽ. i. Et iã declaratum est ꝙ principia & causę sunt quatuor: et illud, quod est principiũ et finis, est aliud ab eo, cuius est principiũ, & quòd mouẽs est aliud ab eo, quod mouetur ab eo. D. d. exemplũ causę extrinsecę, & d. sanitas, ĩfirmitas, corpus: quod mouet, medicina. i. et exẽplũ causę, quę est alia à causato, est Medicina, quæ mouet ad sanitatẽ, aut ad firmitatem, Medicina. n. alia est à sanitate, & ab infirmitate. & qa forma sanitatis non est in aĩa Medici in materia, sicut est forma sanitatis, ideo forma sanitatis, quæ est in aĩa Medici, non facit sanitatis actionem, quoniã, si ita esset, tunc Medicus esset sanus. D. & si sine ordine ista sanitas mouens ædificationem. i. ꝙ, si sanitas mouens non habet ordinationẽ sanitatis, quę est in corpore, neq; forma ędificationis habet ordinem formę domus. i. ꝙ forma sanitatis, quę est in aĩa, non habet actionẽ sanitatis, sicut habet formã sanitatis, quæ est in corpore. Et hoc intendebat; cũ dicit in alia translatione. forma. n. non ordinatur, sicut illud, quod mouet artẽ ędificatiõis. i. ꝙ forma, quę est in aĩa sine ordine, i. sine actione eius, quod est extra aĩam, vt forma ędificationis, quę mouet ad formã ędificati, quia non habet actionem formæ domus.

Principiũ dignius dicitur de motore, & elemẽtum de causis intrinsecis. Idẽ 5 Met. c. 4. & prio phy. cõ. primo.

a Expositio dicti in cõ. & tex primo primi phy.

b Contradicit sibi d cao si hic & primo phy. cõ. primo. Vide cõtradictio. Zim.

c Primo d Generatiõe 16. cõ 4 et & 5. phy. cõ. 3.

Forma sanitatis quæ est in aĩa medici non est in materia: ĝã tũ faceret sanitatis actionem.

Cùm autem mouens, in naturalibus quidem homo, in his vero, quæ à mente fiunt ipsa forma, vel contrarium sit, modo quodam tres profecto causæ erunt, alio vero modo quatuor. sanitas nanque quodammodo est ars Medendi, & Ædificatiua forma domus, & homo hominem generat. præter hæc item cuncta mouens, tãquam omnium primum.

Mouens autem in rebus naturalibus homo hominis, in eis autem, quæ sunt ex cognitione forma, & suum contrarium: quapropter causæ aliquo modo sunt tres, sicut & quatuor. Medicina enim est aliquo modo sa-

nitas, & ars ædificandi forma domus, & homo generat hominẽ. & etiam illud, quod est extrinsecũ ab istis, quod est prĩcipium oium.

24 Cùm declarauit causas esse quatuor, vult declarare quòd aliquo modo reducuntur in tres. & dicit quòd, cùm quidlibet non fit, nisi à sibi conuenienti: vt homo generat hominem in rebus naturalibus, & forma artificialis facit aliam formam sibi similem, aut cõtrariam in rebus artificialibus: manifestum est quòd causæ reducuntur in tres, cùm agens & finis idem sint forma. Medicina enim aliquo modo est sanitas, & forma domus aliquo modo est domus, & semen hominis homo. &, quia dispositio vltimi mouentis omnia aliquo modo est sicut dispositio mouentis propinqui, & primum mouens mouet ad omnes formas: manifestum est quòd forma primi mouentis aliquo modo est omnes formæ. & hoc intendebat, cùm dicit. & etiam illud, quod est extrinsecum ab istis, quod est primum. Alexander autem dicit, quòd addidit hoc ad demonstrandum aliud principium esse extrinsecum à motis, & commune omnibus mouentibus. hoc enim principium, secũdum quòd est commune & remotum, non est necessarium vt sit conueniens. & quia etiã primus motor, sicut declaratum est, non mouet nisi ad perfectionem. & quod est sic, non est necesse vt sit conueniens. Et veritas est quòd primum principium non debet esse conueniens secundum modum, quo est principium proprium: & debet esse conueniens aliquo modo vniuersali. Et Themistius dicit q̈ dicit primũ motorem, ad inueniendum quòd est aliud ab istis mouentibus propinquis, & quòd illud est quæsitũ in hoc sermone, & ita videtur mihi. Et Alexander dicit, quòd dicere conueniens non verificatur, nisi in causis agentibus propinquis & essentialiter, non casu, scilicet in eis, quæ sunt ex causis agentibus, quæ fuerint propter aliquid. & iam prædixit quòd animalia, quæ fiunt ex putrefactione, sunt apud ipsum istius generis. & in sermone eius est quæstio, quæ per se est perscrutanda. Deinde & dubitandum est in hac propositione dicente quòd conueniens fit essentialiter ex conueniente: q̃a in corrigia nihil est tale quale illud, quod relinquitur ab eam in dorso. & est simile sermoni quòd in serra non est signum abscissionis, quæ est in ligno. talia autem sunt instrumenta, non causæ agẽtes. & sermo eius non est nisi in causis agẽtibus. & ideo dicit quòd abscissio, quam facit serra, est in anima serrantis: & dolor, quem facit corrigia, est in anima percutientis. Dicit igitur q̈ ista propositio verificatur tribus conditionibus, s. vt sit in agente non in instr̃o, & in propinquo non in remoto, & in agente essentialiter non accidentaliter.

Forma primi mouẽtis aliquo modo est oẽs formæ. vide idẽ supra cõ. 18. 10 hoc.

Alexan. expositio.

Themistij expositio.

Documentũ. Quot conditiones requiruntur vt verificetur p̃positio famosa q̈ conueniẽs fit a cõueniente. vide t̃t. 2. Cœli cõ. 42. & 7. Metaph. cõmen. 18.

Cùm autem quædam separabilia, quędam inseparabilia sint, illa sunt substantię, propter quod hæc omnium causæ sunt: siquidẽ absq; substantijs passiones, & motus non sunt. deinde hæc erunt, anima fortassis, & corpus: aut intellectus, appetitus, & corpus.

Et quia quædã res sunt abstractæ, & quædam non abstractæ, illæ sunt substãtiæ, & propter hoc inueniuntur istæ causæ: quia extra substantias non inueniuntur passiones eorum, neque motus. & post hoc erunt ista, anima forte, & corpus, aut intellectus, aut desyderium in corpore.

25 Cùm declarauit quòd possibile est dicere causas prędicamentorum esse easdem proportionaliter, vult declarare quòd substantia aliquo modo est causa oium. Materia enim, quæ est in substantia, est materia * omnium prædicamentorum, & causa eorum. contraria enim similiter, quæ sunt in substantia, sunt causæ contrariorum aliorum prædicamentorum. & hoc iam declaratum est in tractatibus substantiæ. & hic facit rememorationem. Et intendit per abstracta substãtias, quæ sunt subiecta nouem prædicamentorum, & per non abstracta nouem prædicamenta. quasi diceret, q̃a prædicamentorum quædam sunt abstracta, & quædam non, abstracta sunt substantiæ, & non abstracta accidentia substantiæ. & hoc declaratum est. declaratum est enim q̈ substantia accipitur in definitione eorum, & non econuerso. vnde substantia videtur causa eorum. Deinde dedit causam, & d. & p̃pter hoc. etc. idest. & quia accidentia non separantur à substantia, videntur substantiæ causæ eorum. nullum enim accidens existit extra substantiam. sunt enim in rei veritate passiones, & motus substantiarum. & hoc intendebat, cùm dicit. quia extra substantias non inueniuntur passiones, & motus earum. idest, quia ista nõ sunt nisi dispositiones substantiæ, non sui ipsorum. Et hoc intendebat in secunda translatione, cùm dicit. & propter hanc causam causę omnium sunt ista: quia passiones et motus non sunt extra substãtias. idest. & propter hoc, quod diximus, causæ omnium sunt substantiæ, quia passiones & motus impossibile est extra substantias. Et sciendum est quòd substantiæ sunt duobus modis: modus vnus, in quo possibile est fugere accidentia: & alius sine aliquo accidente. primus autem est sensibile: secũdus autem intelligibile. Deinde dicit & post hoc erunt ista anima, &c, & dicit hoc, quia substantiarum quædam sunt naturales & quædam animatę. animatæ autem videntur esse principia substantiarũ naturalium. & quasi dicat. & post hunc sermonem dicamus q̈ principia omnium substantiarum forte est anima, & corpus: aut intellectus ex anima, & desyderium tantum. & innuit corpora cœlestia. quia enim sunt principia animatorum & nõ animatorum, fuit necesse vt essent animata, & vt principia eorũ sint corpus et anima. Et dicit forte, quia adhuc non est perfecte declaratum. Alexander autem dicit q̈, cùm narrauit causas substantiæ, quæ est causa omnium, coniungit hunc corpus & animã: aut quia ista sunt causæ animalium, aut quia opinatur quòd hæc duo proprię sunt substantiæ abstractę. et ideo non dicit materiã, neq; naturam, quia istæ sunt substantię non abstractę. & ideo dicit forte, quia quidam existimauerũt animam esse abstractam, quę anima apud ipsum non est abstracta, sed prima forma est abstracta. & intẽdit per omnia ista, corpora cœlestia. D. & similiter intendit per intellectum primum mouens corpora cœlestia, & per desyderium animam, quæ est in corporibus cœlestibus. & vtrunque istorum est alteri propinquum. Et vniuersaliter apparet ex hoc sermone q̈, cùm dicit, q̈ substantia est principium aliorum entium, dicit q̈ principium substantię est anima, & corpus: aut intellectus & desyderiũ & corpus. & dimisit formas naturales & primam materiam, cùm videntur esse causatæ à substantijs animatis: quia substantię animatę sunt priores eis in esse: aut quia nõ sunt substantię in actu, sicut aĩa & corpus.

* 2. c. ad. omnis materiæ

Documẽtũ. Substantiæ sunt duobus modis: vnus sine accidente: alius cum accidẽtibus.

Prima forma tantũ est abstracta apud Alexan.

Itẽ alio modo analogice principia sunt eadem, vt actus, & potentia. verum hæc etiam in alijs alia, & alio modo sunt. In quibusdam enim idem quandoque actu, quandoque potentia est: vt vinum, aut caro, aut homo. Cadunt autem hæc in prædictas causas. actus

nanque

nãque est forma, si separabilis sit, & quod ex ambobus. priuatio etiã, vt tenebræ, aut ęgrotans. potentia autem materia. hoc nanq; est, quod ambo fieri potest. Aliter autẽ actu, potentiaque differunt, quorum non eadem materia est, quorum non eadem forma: sed diuersa est. veluti hominis causa, elemẽta, ignis, & terra, & materia: & propria forma, & si qd aliud extrinsecus est, vt pater, & præter hæc Sol, & obliquus circulus, quæ nec materia, nec forma, nec priuatio, nec eiusdem speciei sunt, verum mouentia.

Et etiam alio modo principia proportionaliter sunt eadem, vt potentia, & actus. sed hæc sunt rerum diuersarum diuersa, et modis diuersis. In quolibet.n. inuenitur idem quandoque in actu, quandoque in potentia: vt vinum, aut caro, aut homo. Et cadunt ista etiam in causis prædictis. forma enim est in actu, cũ fuerit abstracta, et quod est ex vtroque est priuatio, vt obscuritas, aut infirmus. & in potentia materia. & hoc est possibile vt sit vtrũque. Et alio modo est diuersum in actu et in potentia, in qua non est materia vna, & cuius forma nõ est eadem, sed diuersa. vt sunt elementa causæ hominis, scilicet ignis, & terra, sicut materia: & forma propria: & aliud ex extrinseco, vt pater, & extra ista Sol, & orbis decliuis, cùm non sunt materia, neque forma, neque priuatio, neq; æquale in specie etiam, sed motor. In alia translatione loco istius capituli dicitur etiam idem.

26 Cùm declarauit quòd possibile est dicere quòd omnia prædicamenta habent easdem causas secundũ proportionalitatem, & sunt causæ, quas habent de forma, & materia, & priuatione, vult etiam declarare quòd hoc ẽt habent de actu & potentia, ita q͏ principia omnium sunt actus, & potẽtia, & quòd hæc ẽt reducũtur ad formam & ad materiam. Et dicit. Et etiã alio modo, &cæ. idest, & etiam possumus dicere quòd principia omnium prædicamẽtorum sunt eadem proportionaliter, alio modo à prædicto, sicut diximus de materia, & forma, & priuatione. Deinde dicit. sed hęc duo sunt rerum diuersarũ diuersa, & modis diuersis. idest, sed potentia & actus, secundum quòd inueniũtur in rebus diuersis sunt diuersa, & habent respectum ad entia modis diuersis. idest, quia potentia & actus, quæ sunt principium substantiæ, sunt alia à potẽtia & actu, quæ sunt principia qualitatis. & sic de alijs. hæc autem sunt principia omnium, quia quidlibet est aliquãdo in potentia, & aliquando in actu. & hoc intendebat cùm dicit. In quolibet enim inuenitur idẽ, &c. idest. & hæc duo sunt vniuersalia omnibus: quia quodlibet ens aliquando est in potentia, aliquãdo in actu, verbi gratia, vinum quando est in actu, quandoq; in potentia: & similiter caro, & homo. Deinde dicit. Et cadunt ista ẽt in causis prædictis, &cę. idest, actus enim reducitur ad formam, quæ est abstracta, aut ad illud, quod congregatur ex materia & forma, & priuatione. vt obscuritas, quæ est in aere, ex priuatione lucis, & infirmitas; quæ est in corpore, ex priuatione sanitatis. Deinde d.

Nota quomõ actus & potẽtia sunt pricipia omnium prædicamentorũ.

& in potẽtia materia. & hoc possibile est vt sit vtrunque. idest potentia autem educitur ad materiã: de qua est possibile vt fiat cõgregatum ex ea & ex forma, scilicet compositum. potentia enim, quæ est in materia, est super indiuiduum compositum ex ea & ex forma. Deinde dicit. Et alio modo est diuersum in actu, &cæ. idest & etiam accidentia diuersantur abinuicem secundum potentiam & actum propter suam diuersitatem in materia & forma, alio modo ab eo, secũdum quem diuersantur passiua. Deinde dicit vt elementa, & cæ. idest, verbi gratia, q͏ materia hominis sunt quatuor elementa; & motor propinquus pater, & remotus Sol & orbis decliuis. materia autem hominis & patris, & formæ eorum sunt eadem: Sol autem & orbis decliuis non. Et intẽdebat quasi per hoc declarare quòd sicut actiua diuersantur in potẽtia & actu per diuersitatem formarum & materierum eorum, ita etiam actiua differunt à passiuis in potentia & actu per diuersitatẽ materierum & formarum eorum. Et, quia causæ actiuarum differunt à causis etiam passiuarum, scilicet quæ sunt partes rei, dicit & Sol & orbis decliuis, cùm non sunt, etc. idest, cùm non sunt forma hominis neq; materia eius. et dicit. neq; æquale in specie: quia motor propinquus est æqualis in specie, scilicet pater.

Oecumẽtũ.

Præterea videre oportet, quòd quædam est vniuersaliter dicere, quædã minime. Omnium itaque prima principia, quod actu primum, & aliud, quod potẽtia. At illa, quę vniuersalia dicimus, non sunt. singulare nanque principium eorum est, quæ singularia sunt. homo enim hominis vniuersalis. sed nullus est. verum Peleus Achillis, tui autem pater. & hoc B ipsius BA, ipsum vero B omo ipsius BA simpliciter. Deinde formæ hæ, quæ substantiatum sunt. verũ aliorum aliæ causæ, ac elementa, vt dictum est, eorum, quæ non in eodem genere sunt colorum, sonorũ, substantiarum, quãtitatis, nisi proportionaliter. Eorum quoque, quæ in eadem specie sunt diuersa, non specie, sed quoniam quæ singulariũ aliud, & tua materia, & forma, & quod mouit, et forma, ac mea materia. vniuersali vero ratione eadem.

Et etiam consyderandum est quòd quædam sunt, quæ possumus dicere vniuersaliter, et quædam, quæ possumus dicere particulariter. Et prima principia habent naturã, quæ est in actu. et hoc est prius. & aliud in potentia. Et illa vniuersalia non sunt, quoniam quod est indiuiduum, est istius indiuidui. homo enim est hominis vniuersaliter. sed nullus. Sed Achilles Pelleum, & te pater tuus. & hoc B ad hoc B, vniuersaliter autem B ad B simpliciter. Formæ enim substantiarum aliæ sunt causæ aliorum, & elementa, sicut dictum est ea, quæ non sunt in eodem genere, ex coloribus, & contrarijs, & substãtijs, & quantitate. Præterea quæ conueniunt, & ea, quæ sunt in eadem forma, & differunt secũdum formas, sed quodlibet singulare est

aliud, & materia, & forma, & quod mouet, quamuis non sunt idem vniuersaliter.

Vl̃ia non habent esse extra aiam. Idē supra cō 4. &.21. &.14. Idem.3. Meta.cō. 20. et primo Met. cō.6. 26. & 27. Idē.2. de aia cō 60. et pmo de Aia cō.8.&.9. d Aia cō. 18. Idē.10.Meta. cō 6. Et Idē hic I cō. sequē. Idē.7. Met.cō.46. a Singularia in esse præcedūt vl̃ia: sed vl̃ia præcedunt singularia in intellectu. vide primo de Aia tex.cō.8.

27 Cùm determinauit quòd principia sunt eadem proportionaliter in omnibus prędicamētis vult declarare quòd principia duobus modis habent respectū ad res, vniuersaliter, & particulariter. et demonstrat quòd verus respectus est particularis, cùm vniuersalia non habeant esse extra animam. Et dicit. Et etiam consyderandum, &c. idest, & sciendum est in hac consyderatione quòd iste causę dandę sunt in suis causatis vniuersaliter, & particulariter. verbi gratia, ꝙ sanguis menstruus est materia hominis, & quòd homo generat hominem. & possumus etiam dicere quòd Socrates generat Platonem, & quòd sanguis istius mulieris est materia istius indiuidui. Deinde demonstrauit quòd verus modus est particularis, & dicit. Et prima principia habēt naturam, &c. idest, & principia principalia sunt ea, quorum substantia est aliquod ens in actu extra animam, alia autem sunt ea, quę sunt in potentia particularia. & primum pręcedit hoc. Et iste processus est, sicut dicit Alexander in esse,[a] non in intellectu. Vniuersalia autē sunt priora in intellectu particularibus, quę, cùm auferuntur, auferuntur particularia. vnde existimantur vniuersalia esse substantię. Deinde d. post. Et illa vniuersalia non sunt, &c. idest & principia vniuersalia non existunt extra animam, sed indiuiduale hoc. hoc enim indiuiduū ab alio indiuiduo generatur. homo enim vniuersale non generatur ab homine vniuersali. Deinde dicit. homo enim est hominis vniuersaliter, &c. idest, dicitur enim vniuersaliter ꝙ homo generat hominem, sed nullum vniuersale generat aut generatur, sed Socratē Plato, et te tuus pater. et hoc B ad hoc B, quāuis dicat ꝙ b simpliciter gñat b simplr. Et ꝙ residuum est de hoc capitulo inueni diminutum in expositione Alexan. & est. Formę enim substantiarum alię, &cę. idest, & cùm cōsyderandę fuerint causę & causata, vniuersaliter inuenientur formę substantiarum diuersę in genere esse causę rerum diuersarum in genere: & elementa diuersa in genere rerū diuersarum in genere, vt causę rerum, quę sunt in diuersis generibus, vt causæ elementorum contrariorum, & aliarum substantiarum, quę sunt diuersę in genere. Et dicit hoc, quia causę aut erunt conuenientes in specie, & diuersę in numero, vt causa Socratis & Platonis: aut conueniētes in genere & diuersę in specie, vt causa hominis et equi: aut conuenientes in gñe, quod est vnum proportionaliter, & diuersę in vero genere, sicut causę substantiarum differunt à causis quantitatis & qualitatis. Et in alia translatione. & post hoc, quia actiones substantiarum sunt alię causę aliorum, & elementa aliorum: sicut dictum est de eis, quę non sunt in eodem genere colorum contrariarum substantiarū quantitatis. Et hoc, quod dicit. Pręterea quę conueniunt, & ea quę sunt in eadem forma, & differunt secundum formas, dicit ipsum ad extrahendum ex substātijs substātias, quarum causę sunt diuersę in specie: & sunt ea, quorum causę sunt diuersę in specie, & sunt in eodem genere. causę enim istorum sunt eędem in forma generali, & diuersę in forma speciali. Et intendit per hoc, quod dicit in eadem forma formam generalē. Et intendit per hoc, quod, dicit. & differunt secundum formas, formas specialissimas. & intendebat ꝙ causę substantiarum, & substantię, quę differunt, quędam differunt secūdum genus modo propinquo diuersitati causarum decem prædicamentorum, & non dicuntur esse eędem, nisi proportionaliter, & nō vt ea, quę sunt conuenientia in eodem genere & in eadem forma. istę. n. sunt conuenientes in forma generali, & diuersę in forma speciali. Deinde dicit. sed quodlibet singulare est aliud. i. sed ea, quorum causę eędem sunt in specie, sunt etiam diuersa in numero, & sunt singularia indiuidua. quodlibet enim istorum aliud est à suo compari in numero. & ex hoc intelligitur aliqua esse conuenientia in suis causis in specie. Deinde dicit & materia, & forma, & quod mouet, &c. idest, &, cùm dicamus ꝙ materia, & forma, & motor sunt principia omniū rerum, non sunt eadem, eadem sunt sermone vniuersali. Et in alia translatione est. materia enim tua, & sanitas, & quod mouet hoc in sermone vniuersali sunt principia omnium entium. quoniam quamuis cùm dicantur esse principia non eisdem modis, sed diuersis, tamen eadem sunt omnibus rebus vniuersaliter & proportionaliter. & quasi dicat. quoniam quamuis non sint eadem sm naturam, tamen sunt eadē sermone vniuersali, per quem describitur principium & causa.

Quærere autē quænam principia, siue elementa substantiarum, ad aliquid, & qualitatum sint, vtrum eadem an diuersa, patet quòd, cùm multipliciter dicātur, vniuscuiusqꝫ sunt. at si diuidantur, non eadem, sed diuersa, nisi quòd aliquo modo eadē. analogice namque eadem: quia materia, forma, priuatio, mouens. ac illo modo substātiarum causæ, quasi omnium causæ sunt: quia perēptis, perimuntur. Præterea quod primum actu est. illo vero modo alia prima, quæcunque contraria, quæ nec vt genera, neque multipliciter dicuntur, item & materiæ.

Quoniam autem quæstio nostra, quę sunt principia, & elementa substantiæ, relationis, & quantitatis, vtrum sint eadem aut diuersa, manifestum est ꝙ sunt quæ dicuntur multis modis in quolibet. & cùm diuidatur, nō sunt eadem, sed diuersa, præter hoc quòd sunt omnium etiam. sic autem sunt eadem secundum æqualitatem comparationis forma, mouens. & sic etiam causæ substantiarum, sicut similia eorum omnium, quæ auferūtur cùm illa auferuntur. Et etiam primum in perfectione. & sic aliud, & prima omnia, quæ sunt contraria, quoniam ista non sicut genera dicuntur, neque multis modis, & etiam materia eorum.

Cùm quæsiuit principia prædicamentorum an sint eadem aut diuersa, & declarauit modum, quo sunt eadem, & quo sunt diuersa: amplius, & quòd principia substantiæ sunt aliqualiter, sicut principia aliorū prædicamentorum, vult colligere hæc dicendo. Quæstio autem nostra, vtrum principia substantiæ sint eadem aut diuersa, manifestum est quòd sunt diuersa, cū multipliciter dicatur hoc nomen principium de vnoquoqꝫ istorum. sed tamen non est intelligendum ex hoc, ꝙ secūdum æquiuocationem puram dicatur, & hoc intendebat, cùm dicit multis modis. Et in secunda translatione dicit. manifestū est ꝙ dicitur multis modis vniuersalibus. & addidit vniuersalibus, cùm sit talis dispositio significationum nominum, s. ꝙ significēt intentiones vniuersales in quęsitis. De particulari enim non fit demonstratio: quāuis ipsum tantum sit ens in rei veritate. Deinde cōfirmauit hoc, & dicit. & cùm diuidatur, &c. 28

De particulari nō est demonstratio. Idem.7. Metaphy.cō.53. Solum particulare est ens in rei veritate. Idē supra cō. pcedēte. Idē.2.de Generatione cōmen 19.

tur, &cæ. idest & apparet quòd, cùm hoc nomen principium diuidatur, scilicet in formam, & priuationem, & materiã, & mouens, non videbitur significare idem in quolibet eorum, sed diuersum. Forma enim in substantia differt à se in alijs prædicamentis. & similiter priuatio, & materia, & mouens. Et, quia non perfecte differunt, scilicet quia non pura æquiuocatione dicuntur hæc principia de eis, dicit præter hoc ꝙ sunt omnium, &cæ. idest, præter hoc quòd videntur eadem secundum comparationem & respectum. verbi gratia, quòd respectus formæ substantiæ ad substantiam est sicut respectus formæ qualitatis ad qualitatẽ, & quantitatis ad quantitatem: quamuis nõ idem significet forma in vnoquoque eorum. & similiter de priuatione, & materia, & motore. ista igitur principia de eis dicuntur in respectu. Et puto quòd sermo eius fuit diminutus, cùm dicit forma mouens. debebat igitur dicere forma, priuatio, materia, mouens. Deinde dicit, & sic etiã causæ substantiarum &c. idest, & etiã causæ substantiarum videntur esse causæ causarum aliorũ prædicamentorum similium causis substantiarum. & signum eius est quòd, cùm causæ substãtiarum auferentur, auferentur causæ aliorum prædicamentorum. materia igitur est causa materiæ cæterorum prædicamentorum. & similiter de forma, & priuatione, quæ est in substantia, & in mouente. Et hoc intendebat, cùm dicit in secũda trãslatione. & iste modus, qui est in substantijs, est quasi causæ omnium, quia corrumpuntur, cum illa destruuntur. idest, & secũdum istum modum possumus dicere quòd causæ substãtiæ sunt causæ omnium prædicamentorum. Et hoc est, quod intendebat declarare de prima materia. cùm enim declaratum fuerit quòd causæ substantiæ sunt causę omnium entium, & fuerit declaratum quæ sunt causę generum substantię corruptibilium & incorruptibilium, tunc declarabuntur causę vltimę entium, in eo quòd sunt entia. & hoc intendebat declarare in hoc tractatu. & ideo perscrutatus est primo de principijs substantię. Deinde dicit. Et etiam primum in perfectione. & intendit per primum in perfectione causam propinquam, qua res perficitur in esse: & est causa agẽs causę, quę est ei propinqua. & intendit ꝙ etiam ista causa dicitur de omnibus proportionaliter. Deĩde d. & sic aliud, & prima omnia, quę sunt contraria. idest & alio modo dicitur de eis quòd contraria pręcedunt omnia, idest ꝙ sunt principia omnium alio modo ab eo, secundum quem dicuntur genera, quorum nomina sunt vniuoca, & ab eo, secundum quem dicuntur nomina ęquiuoca. idest quòd, cùm dicimus quòd principia omnium sunt contraria duo, & materia, non est dictũ ęquiuoce nec vniuoce, sed secundum assimilationem. Et hoc, quasi manifestius est in secunda translatione, quę talis est. & ẽt primum in perfectione, & alio modo prima omnia contraria, quę non dicuntur sicut genera, neq; multis modis, sed eadem. Et Alexander dixit, quòd forte intellexit per hoc, quod dixit, & ista non sicut genera dicuntur, neque multis modis, causas indiuiduales, quę sunt vere causę causatorum indiuidualium, quę sunt vere causata. idest quòd ista differunt in numero, & non in genere, neque in specie. Causę enim eorum, quę differunt in genere, differunt in genere, & quę in specie in specie, & quę in numero in numero. Et secundum hoc intendebat cùm dixit. & alio modo prima omnia contraria. prioritas enim indiuidualis alia est à prioritate vniuersali.

Causæ eorũ, quæ differũt gñe, differũt gñe, & quæ specie specie, & quæ numero numero.

Quæ itaque sensibilium principia sunt, & quot, quoue modo eadem, & diuersa, dictum est.

Summa Secunda. De substantia Immobili.

Caput Primum. Necessarium esse dari substantiam aliquam immobilem, perpetuam, semperq; actu existentem. Item actum potentia esse priorem.

Vm vero tres sint substantiæ, duæ quidem naturales, alia autem imobilis, de hac est dicendum ꝙ necesse est perpetuam aliquam, & immobilẽ substantiam esse. Etenim substantiæ, primæ entium sunt. & si cunctæ corruptibiles, omnia corruptibilia sunt. at impossibile est aut generari motum, aut corrumpi. nam semper erat. neque tempus, cùm non sit possibile prius & posterius esse, tempore non existente. & motus sanè ita continuus est, sicuti & tempus. aut enim idem, aut quędam ipsius motus passio est. motus vero non est continuus, præter hunc, qui secundum locum, & hunc, qui circularis est.

Vide Auic. in Epit. tra.

Quæ autem sunt principia sensibilium, & quot, & quomodo sunt eadem, & diuersa dictum est. Et, quia substantiæ sunt tres, quarum duæ sunt naturales, & vna est immobilis, loquendum est de ista, & narrandum est quòd necesse est aliquam substantiam æternam & non mobilem esse. Substantiæ enim præcedunt omnia entia. si igitur omnes substantiæ fuerint corruptæ, omnia entia erunt corrupta. sed est impossibile ꝙ motus fiat, aut corrumpatur: semper enim erat. neque tempus etiam, cùm impossibile sit prius & posterius esse, si tempus non fuerit. & motus igitur secundum hunc modum cõtinuus est, sicut tempus. aut enim erit idem, aut passio motus. sed non inuenitur motus continuus, nisi in loco, & ex istis circularis,

Per hoc, quod dixit, quòd sunt principia sensibilium, innuit materiam, & formam, & priuationem, & motorẽ, & quòd sunt tria vno modo, & quatuor alio modo. Et per hoc, quod dixit & quomodo, innuit illud, quod prædixit, quòd sunt eadem per assimilationem, & diuersa secundum naturam. Consyderandum autem est, vtrũ hoc intendebat per sensibilia, de quorum principijs loquebatur, generabilia, & corruptibilia tantum, aut etiam æterna. Alexander autem dixit quòd quamuis sermo eius prædictus sit de substantijs non æternis, tamen de vtraque substantia loquitur, scilicet æterna, & non æterna. In substantia enim æterna inueniuntur etiam causæ, quæ per similitudinem dicuntur cum causis generabilibus & corruptibilibus. inuenitur enim in ea potẽtia, cùm mouetur in loco. sed tamen potentia in vbi non est potentia in substãtiam. Deinde d. hoc enim, quod inuenitur in vbi, simile est contrarietati. aliquãdo enim est in vbi in potentia, aliquãdo in actu. Et signum huius est, qa Arist. 29

In substantia æterna inueniuntur causæ, quæ per similitudinẽ dicuntur cũ causis generabilibus & corruptibilibus.

posuit diuisionem in hoc sermone in substantiam mobilem & immobilem, ita quòd dixit, Et, quia substantiæ sunt tres, quarum duæ sunt naturales, &cæ. idest, Sed hoc, quod dixit, et narrãdũ est ꝙ necesse est aliquã substantiam ęternam et non mobilem esse, est signum ꝙ posuit hanc substantiam esse in diuisione potentia, vbi dixit, &; vna est immobilis: nisi posuerit hoc in diuisione, secundum ꝙ omnes Antiqui opinabantur, scilicet hoc esse substantiam immobilẽ. simile enim huic fecit in primo istius tractatus. Et illud, super quod debemus sustentari in imaginatione est, quòd substantia est duobus modis, modo æterno & non æterno, vt declaratum est in scientia Naturali, et ꝙ sua intentio in hoc tractatu est perscrutari de substantia, quæ est principium substantiæ æternæ: cùm declarata sint principia substantiæ generabilis & corruptibilis in naturalibus. sed, quia sermo eius in hac scientia est de principijs substantiæ simpliciter, necesse fuit exponere consyderationem bipartitam, scilicet in principijs substantiæ non æternæ, & principijs substantiæ æternæ. Et ideo diuisit hunc tractatum primo in duo. Quorũ primum est de principijs substantiæ non æternæ, quæ habent cõmunicationem cum æterna: & posuit hoc de naturalibus. Secundum autem est de principijs æternæ proprijs. Et, quia principia substantiæ sunt substantiæ, necesse fuit loqui de substãtia, quæ est principium æternæ substantiæ mobilis, & declarauit eam esse immobilem & æternam. Sed tamen Arist. voluit ponere doctrinam manifestiorem, & magis simplicem. fecit enim sicut homines ponunt substantiam immobilem esse principiũ mobilis. Deinde incœpit declarare hanc substantiam esse ex propositionibus vtriusq; scientiæ, & dicit. Substantiæ enim pręcedunt omnia entia. idest vt declaratũ est prius. Deinde d. si igitur omnes substantiæ fuerint corruptæ, omnia entia erunt corrupta. idest quòd, cùm posuerimus ꝙ causæ omnium entium sunt substantiæ, & quòd substantiæ sunt generabiles & corruptibiles, continget necessario vt omnia entia sint generabilia & corruptibilia. Omne enim, cuius causa est generabilis & corruptibilis, est generabile et corruptibile. Et, cùm posuit quòd, si omnes substãtiæ fuerint generabiles & corruptibiles, omnia entia erũt generabilia & corruptibilia, destruxit consequens, & dixit. sed est impossibile quòd motus fiat, aut corrumpatur. idest, sed est impossibile vt omnia entia sint generata, postquam nihil fuit omnino, & corrupta, ita ꝙ nihil erit. impossibile enim est intelligere motũ factũ, postquam nullus motus fuit: aut corruptum, ita quòd nullus motus erit. Deinde dicit. semp enim erat, idest vt declaratũ est in Naturalibus. Deinde d. neq; etiam tempus, idest, neq; etiam tẽpus est ex entibus talibus, scilicet quæ possunt imaginari generata aut corrupta, postquam fuit tempus, & postquam non erit tempus. D. d. causam in hoc, & dicit. cùm impossibile sit prius & posterius esse, si tempus non fuerit, idest, cùm impossibile sit intelligere generatum & corruptum, nisi intelligantur prius & posterius, quæ impossibilia sunt imaginari, nisi cum præterito & futuro, quæ sunt partes temporis. factum enim est illud, quod est post non esse, & cuius nõ esse est ante suum esse. sed ante & post sunt differentiæ temporis. Si igitur tempus ponatur esse factum, necesse est fieri in tempore. quapropter tempus erit ante tempus, & sic in infinitum. D. d. & motus igitur ſm hunc modum continuus, &c. idest, & cũ tempus est cõtinuum, & æternum, & vnum, necesse est vt motus æternus sit continuus, & vnus. [a] Tempus enim & motus aut sunt idem: aut tempus est aliqua passio eius. [b] sine enim tẽpore impossibile est imaginari motum. D. d. sed non inuenitur motus continuus, nisi in loco, & ex istis circularis. i. & impose est vt iste motus sit, nisi localis et circularis, vt declaratũ est i Physicis.

Idem cõ. primo huius.

Substantiam æternam esse declarari potest propositionibus cõmunib[9] vtriusque sciẽ. Oppositũ regre in cõmẽ. vlt. primi physi. Vide cõtradictio. Zim.

Ol. cui[9] causa est generabilis & corruptibilis, ẽ generabile & corruptibile.

[a] Tẽpus & mot[9] aut sũt idẽ, aut tempus ẽ aliqua passio mot[9]. consimile. 8. phy. cõ. 10. vide ꝓ hoc clari[9]. 4. ph. cõm. 98. & tex. cõ. 101.

[b] Sine tẽpe impossibile est imaginari motũ. Vide oppositum. 4. phy. cõ. 97. Vide cõtradictio. Zim.

At vero, si motiuũ aut effectiuum est, non autem operans aliquid, non est motus. possibile nanq; est non operari, quod potentiam habeat. nulla igitur vtilitas erit, ne quidem si perpetuas substantias faciamus, quemadmodum qui faciunt formas, nisi aliquod principium insit, quod mutare possit. Non igitur sufficit illa, nec alia substantia præter formas. Nam, si non operabitur, motus non erit. nec item si operabitur, substantia vero eius potentia sit. non enim erit perpetuus motus. quod enim potentia est, contingit non esse. oportet igitur esse tale principium, cuius substantia actus sit. Item has oportet esse substantias absque materia. sempiternas enim esse oportet, si aliquid quidem ęternum est. actu igitur sunt. Atqui dubium est. Nam omne quidem agens posse quoque videtur, potẽs vero non omne, agere. quare potentia erit prior. Verum, si hoc ita sit, nihil entium erit. contingit enim posse quidem esse, nondum vero esse. At si, vt Theologi, qui ex nocte cuncta generant, siue, vt Naturales dicunt. oẽs res simul erant, idem impossibile erit. Quo nanq; modo mouebuntur, si nulla erit actu causa? non enim ipsa materia seipsam mouebit, verum opifex virtus. neq; menstrua neq; terra, verum semina atq; humanum semen. Propter quod quidam faciunt semper actum, veluti Leucippus & Plato, cùm semp esse motum dicant. cur vero, vel quem, nõ aiunt. nec cur sic, nec causam. nihil enim susque deque mouetur, sed oportet vt semper aliquid præexistat. sicuti nunc, natura quidem hoc modo, vi etiam, aut ab intellectu, aut ab aliquo alio, hoc modo. Deinde, quisnam primus sit. differt enim quàm maxime.

Dubitatio.

Solutio.

Sed, si fuerit substantia mouens, aut agens, & nihil agit, non erit motio. possibile est enim vt illud, quod est in potentia, non agat. & si non, nihil prodest cùm posuerimus substantias æternas, aut dicentes formas, nisi in eis sit principium, quod potest transmutare. Sed hoc non sufficit, neq; aliud extra formam, Si. n. non fuerit, non erit motus. neq; si egerit, & substantia eius fuerit in potentia. non enim erit motio æterna. Possibile enim est, vt quod est in potentia, non sit ens. necesse est igitur vt tale principium sit substantia, quæ est actio. Et oportet etiam vt istę substantiæ sint existentes extra materiam, cùm necesse est vt sint æternæ. si etiam aliud fuerit ęternum, actio est. Quamuis hic sit quæstio. Existimatum est enim, quòd omne agens habet potentiam,

bet potentiam,

bet potentiam, qua potest, & nõ omne, quod potest per potentiam, agit. vnde potentia videtur prior. Sed quamuis ita sit, nullum quidem entium erit ens, cùm sit possibile vt sit, & non sit ens. Sed si secundum Loquentes in Diuinis generantes mundum ex nocte dicunt, et Naturales dicentes ꝙ omnia fuerunt insimul, impossibile est vt sint eadem omnibus. Et si non quomodo mouentur, si non habent in actu causam? materia enim substantia carpentarij impossibile est vt moueatur per se, sed carpentarietas. neq; sanguis menstruus neque terra, sed semina & sperma. Et ideo quidam ponunt separationem, vt Plato, & Leucippus. dicunt enim motum semper esse aliquid. sed quare, non dicunt causam. nihil enim mouetur, sed oportet vt semper sit aliquid. sicut modo est, aut naturaliter, aut violente, aut ex alio & post, qui est primus, multum enim differt.

Sed, si fuerit substantia, & cętera. idest, quòd, cùm motus ęternus sit, & omnis motus habet motorem, vt determinatum est, necesse est vt iste motus habeat motorem, qui est actio pura sine aliqua potentia, idest, qa in nulla hora est motor in potentia. Si enim non fuerit actio pura, sed cum potentia, aliqua hora erit, in qua non erit motio ab ea. Deinde dedit causam, & dicit. possibile enim est, & cæte. idest, quia omnis motor, cuius substantiæ admiscetur potentia, possibile est vt in aliqua hora nõ moueat, nõ enim mouet, nisi per alium motorem extrahentem ipsum ex potentia in actũ, qui est impossibilis vt non sit præsens. Deinde dicit. & si non, nihil prodest, cùm posuerimus, & cæte. idest, declaratum est igitur substantiam esse æternam, & semper mouentem. & ideo nihil prodest ponere substantiam æternam, in qua non sit principium mouendi: vt dicunt dicentes formas. Deinde dicit. Sed hoc nõ sufficit, neque aliud. idest, non enim sufficit ponere principium mobilium formas, neq; aliud extrinsecũ à formis: cùm motus non auferatur ab ablatione illius. Et hoc intendebat, cùm dixit. Si enim non fuerit, idest. si enim non fuerit, nõ erit motus. i. si non fuerit positum aliquod tale, idest aliquod, quod si non esset, non esset motus. Deinde dicit. neque si egerit, & substãtia eius fuerit in potentia. idest & nõ sufficit in hoc ponere aliquid, quod si non fuerit tale, non erit motus, sed etiam si non fuerit tale, idest quòd si auferatur, auferetur motus, & substantia eius non erit in potentia. sed vtrunque necessarium est, in eo scilicet, quod cùm auferatur, auferatur motus, & quòd substantiæ non admisceatur potentia. Alexander autem dixit quòd necesse est tertium esse, cùm hoc sit æternum & mouens in actu, scilicet vt sit illud, ad quod secundum desyderium mouetur corpus, quod est nobilissimum corporum, scilicet cœleste. Illud autem, ad quod secũdum desyderium mouetur hoc corpus, non est homo, neque aliquod entium, quæ sunt hic: cùm nobilius desyderio non tendat in vilius. Deinde dedit causam in hoc, & dixit. non enim erit motio æterna, idest, si in substantia huius motoris fuerit substantia, quæ est in potentia, scilicet in materia. Deinde dicit, possibile enim est, vt quod est in potentia, non sit ens. & hoc quod dixit, si fuerit in potentia substantia, possibile est vt non sit ens simpliciter. idest, quia corrumpetur in aliqua hora. Et hoc quidem determinatum est in Naturalibus, quòd omne, cuius substantiæ admiscetur potentia, est generabile & corruptibile. &, si fuerit in potentia motor in loco, impossibile est vt non moueat. Vnde necesse est, vt isti motori non admisceatur potentia omnino, neque in substantia, neque in loco, neque in aliquo modorum potentiæ. Et hoc intendebat, cùm dixit. necesse est igitur vt tale principium sit substantia, quæ est actio. quia causa potentiæ in rebus, in quibus est potentia, est materia, vt dictum est in Naturalibus. Et dicit. Et oportet etiam vt istæ substantiæ sint existentes, & cętera. idest, & quia istæ substantiæ sunt mouentes sine aliqua potẽtia, necesse est vt sint sine omni materia, cùm necesse est vt sint æternæ. omne. n. ęternum est actio pura: & omne, quod est actio pura, nõ habet potẽtiam. D. d. Quãuis hic sit quæstio, &c. idest, & si isti sermones dicant vt actio sit ante potentiam, est tamen hic quæstio. Existimatum enim est quòd potentia est ante actum, quia existimatum est quòd omne agens fuit in potentia: & non omne, quod est in potentia aget: vnde & potentia videtur prior actu. Deinde dicit. Sed quamuis ita sit, nullum entium, & cæte. idest, & hoc est impossibile. quoniam, si motor omnis, & agens haberet potentiam mouẽdi & agendi, possibile esset vt in aliqua hora nihil esset: & tunc possibile esset quodlibet esse & non esse. quoniã, si possibile est vt primus motor non sit vt non moueat, possibile erit vt nihil sit omnino: quod est impossibile, vt dictum est prius, vbi locutus est quòd actus est ante potentiam. Deinde dicit. Sed si secundum quod Loquẽtes in Diuinis, & cæte. idest, nisi esset verum, quod Loquentes in Diuinis & Naturalibus dicunt, scilicet ꝙ omnia facta fuerunt ex se sine motore. vt dicentes mundum generari ex obscuritate, & vt ponentes causam generationis omnium materiam tantum, aut vnum elemẽtum quatuor, aut partes infinitas: quod est impossibile, scilicet vt aliqd moueatur sine motore. verbi gratia, quòd lignum, quod est subiectum carpentarij, impossibile est vt moueatur per se absque carpentario. & similiter sanguis menstruus impossibile est vt ab eo fiat homo, nisi moueatur à spmate: neq; terra plãta, nisi moueatur à semine. Deinde d. Et ideo ponunt quidam, &c. idest, &, cùm quidam perceperunt ꝙ nihil mouetur, nisi ante sit motus, posuerunt motum ante generationem mundi. nulla enim differentia est inter ponentẽ materiam esse mobilem ex se, & ponentem ꝙ omnes causæ fuerũt in quiete, & quòd demum incœperunt moueri. & ideo posuerunt isti ante generationem mundi motum æternum, vt Plato dixit, ꝙ prius fuit motus inordinatus, deinde Deus induxit eum ad ordinem: & sicut dicunt dicentes partes esse indiuisibiles de motu in vacuo. Deinde d. qui dicunt ꝙ omnia fuerunt insimul. Et Alexander dicit ꝙ non innuit Anaxagoram. iste enim ponit causam agẽtem, s. intellectum. sed, quia istis contingit ꝙ, cùm aliquid incœperit * mouere, vt sit prius in potentia * mouẽs, deinde in actu sine motore, in nullo differunt ab eis, qui non perceperunt causam esse mouentem. & hoc modo nõ est remotum vt Anaxagoras sit de eis, vt omnis generãs mundum, siue cõcesserit causam esse mouentem, aut non. Et forte dixit de his, qui non receperunt causam mouentem in substantia: quia omnia apud eos fuerunt insimul. quia, cùm illic nõ fuerit generatio, non erit illic aliquid in potentia, & aliqd in actu, sed omnia in actu insimul semper, cũ impossibile est vt omnia sint priuata vt aliquid sit quãdoq; ens, & quandoq; nõ ens. Et, quia Plato, Leucippus, & Democritus dicebant motum esse ante generationẽ mundi, Leucippus autem motum spacij in vacuo, necesse

Oĩs motor, cuius substãtiæ admiscet potẽtia, possibile est vt in aliqua hora non moueat. Idẽ 8. phy. 4. & 8. 15. cõmen.

Nobilius desyderio non tendit in vilius.

Omne, cui⁹ substãtię admiscet potẽtia, est gñabile & corruptibile.

Causa potentię in rebus, in quib⁹ est potentia, est materia.

Omne ęternũ est actio pura. Idẽ infra. tt 41. & 44. Idem 9. Met. 1. c. 17. & 2. Cõ. 13. & 14. Oppositũ. 3. de ala cõ 5. in solutione tertiæ qõnis, & cõmen. 14. Vide cõtradictio. Zim.

* a. l. moueri.
* a. l. motum.

est eis dicere quis motus est iste motus æternus impossibile enim est motum æternum esse nisi circularem, et necesse est eis dicere etiam quare est semper. Et dixit, vt mihi videtur, q illi dicunt motum aliquid esse: qa aliqui Antiquorum ordinabant motum io non ente: & istis etiam contingit ponere motum violentum esse æternum & priorem naturali. & hoc manifestum est ex sermone Platonis, qui vocat eum motum inordinatum. Deinde d. nihil enim mouetur, &c. idest impossibile. n. est ponere aliquid moueri, si non ponatur aliquis modorum motuũ, qui sunt hic, & aliquis modorum mouentium. motus enim, qui sunt hic, aut sunt naturaliter, aut violenter. & motor etiam aut est motor primus, aut qui ab alio mouetur. i. q necesse est dicentibus motum esse ante generationem mundi, dicere quis modus fuerit motuũ, & quis modus fuerit mouẽtium, & vtrum fuerit motor vnus aut plures: quod non fecerunt, neq; possunt facere: sed contingit dicenti motum inordinatum esse dicere motum violentũ esse ante naturalem: quod est valde inconueniẽs, & impossibile. & hoc intendebat, cùm dicit & post, qui est primus. multũ enim differt dicere q motus naturalis est primus, aut q motus violentus.

Aliqui ordinabant motũ in non ente.

At neque Platoni possibile est dicere id, quod quandoq; putat principium esse, quod seipsum mouet. posterior enim pariter cœlo est anima, vt ait.

Neque etiam possibile est Platoni dicere quod multotiens existimabat, q principium est illud, quod mouet se. anima enim, sicut dixit, est in postremo cum cœlo.

31 Quia aliquis defendendo Platonem potest dicere quòd ea, quæ mouebantur æterne ante mundum, erãt principia, quæ se mouebant, cùm Plato opinabatur aliquid mouere se, d. respondendo propter hoc, quòd nõ potest dicere hoc. Anima enim apud ipsum est mouens se: sed apud ipsum anima non fuit nisi post cum generatione cœli. apud enim illum motum æternum non ordinatum non fuit anima apud ipsum.

Arbitrari itaque potentiam actu priorem, quodammodo quidem bene est, quodammodo vero minime. dictum autem est quo modo. Quòd autem actus sit prior, Anaxagoras testatur. intellectus nãque actus est. Et Empedocles, amicitiam & contentionem ponens. & qui semper esse motum aiũt, vt Leucippus. Quare nõ erat tempore infinito Chaos, aut nox, verum semper eadem circuitione, aut aliter, si actus quidem prior potentia.

Quoniam autem potentia est prior actu, in existimatione quodammodo recta, & quo dammodo non recta, dictum est quomodo. Quoniam autẽ actus est prior, testatur Anaxagoras. intellectus enim est actus. & etiam Empedocles, qui ponit amicitiam & litem. & etiam ponentes motum esse semper, vt Leucippus. Fouea aũt & nox nõ sunt infinita, sed eadem semper sunt, aut secundum reciprocationem, aut alio modo, si actus est prior potentia.

32 Cùm declarauit actum esse priorem potestate propter hoc, quòd motori motus circularis nulla potentia admiscetur omnino, facit nunc rememorationẽ istius quæstionis in tractatu primo, & dicit. Quoniam autem, & cæte. idest, iam prædiximus modum, secũdum quem possibile est dicere potẽtiam priorem esse actu, & modum, secundum quem non. determinatũ enim est in alijs quòd potẽtia præcedit tẽpore indiuiduum generatum: actus autem præcedit simpliciter potentiam, cùm nihil exeat de potentia in actum, nisi per aliquid in actu. Vnde propositio, dicens quòd omne, quod est in actu, prius fuit in potentia, non est vera. nam si ita esset, tunc potentia præcederet actum simpliciter. & si ita esset, tunc res mouerentur ex se sine motore. Et ideo dixit. Quoniam autẽ actus est prior, testatur Anaxagoras, idest, quoniam autem est prior potentia simpliciter, testatur omnis ponens causam mouentem. vt Anaxagoras ponens intellectum facientem generationem. & Empedocles faciens litem & amicitiam. & etiam testatur ponens motum semper æternum, quia ponit actionem æternam, vt Leucippus. Deinde dicit. Fouea autem & nox, & cæte. idest, &, cùm declaratum est quòd actus præcedit potentiam, si ẽt fuerit ex nocte & fouea: fouea tamen & nox nõ dicuntur esse fixę tempore infinito, sed necesse est q generatio & corruptio eorum sit reciproca: aut in toto, vt dicit Empedocles de toto mundo, q quandoque generatur, quandoque corrumpitur: aut secundũ partes, sicut est de generatione & corruptione elementorum. & hoc intendebat, cùm d. aut alio modo. Et ideo videtur q, si quędã fuerint pmanentia in specie, & de eis alia permanẽtia in numero, quę sunt causę permanentiæ illorum in specie, necesse est vt potentia præcedat indiuiduũ secũdum tempus, & q actus præcedat potentiã simpliciter: & quòd hoc conuertatur, s. q, si necesse fuerit vt actus præcedat potentiam simpliciter, & potentia generatum secundum tempus, necesse erit vt entia sint duobus modis, modo remanente in numero, & modo remanente in specie.

Propositio dicẽs q oẽ, qđ est ĩ actu, prius fuit in potentia, nõ est vera, vid. 9. Meta. cõ. 13. & 5. & 12 alia tex. cõ. 20. & 27.

In permanentibus in specie potentia præcedit tpe actum, in permanentibus in numerũ ẽ econtra.

Si vero semper idem circuitione, oportet vt aliqđ semper similiter operãdo pmaneat.

Si igitur idem est semper & circulariter, necesse est vt agat sic per se, & sic per alterũ. cœlum igitur primum æternum.

Dixit Alexander q facit hic rememorationem breuiter de eo, quod dictum est in libro de Generatione & corrup. s. q, si gñatio est semper, necesse est aliquid gñare semp, et est corpus, quod circulariter mouet. et, si nõ erit gñans semp, impossibile est q gñatio & corruptio sint semp. & si non, consumet materia, & tunc necesse est vt corrũpens semper sit aliud à gñante semper, aut idem faciat duas diuersitates duabus dispositionibus diuersis. immo necesse est aliquod æternum vnum esse, quod sit causa actionis ęternæ, quia nõ agit nisi vnam actionem, & aliquod æternum, quod agat actiones diuersas, vt ab eo semper sint acta diuersa. & hęc est dispositio primi cœli in suo motu diurno. Æternitas enim actionis prouenit ex eo, q ipse facit vnam actionem semper. Quæ autem faciunt actiones diuersas, sunt quæ mouentur in orbibus decliuibus: & maximus eorum est Sol. remotus enim & propinquus facit contraria, verbi gratia q, cùm fuerit remotus, erit causa corruptionis plurium entium, & cùm fuerit propinquus, erit causa generationis plurium: & aliquando remotus generat aliqua, & propinquus generat alia. Et omnia ista innuit mirabiliter & breuiter per hoc, quod dixit. Si igitur idem, &c. i. si igitur necesse est motum vnum, & continuum æternum esse vt agat per se vnã actionem continuam, & vt agat per aliud actiones diuersas, 33

Vide idẽ. 2. de Generatione. t. c. 56

uersas, vt semper sint duæ actiones: & nihil est tale, nisi cœlum: necesse est vt cœlum sit æternum. Et in alia translatione.

Quòd si futura est generatio & corruptio, aliud operans aliter & aliter esse oportet. Necesse igit̃ est hoc qdē modo illud fm se opari, hoc vero fm aliud. aut igitur fm diuersum, aut secundum primum. necesse autem est vt secūdum hoc. hoc nanq; rursus, & sibi & illi causa est. Dignius ergo est, quod primum est. hoc nāq;, vt semper similiter se habeat, causa erat: vt vero aliter, aliud. vt autem semper aliter, ambo scilicet. Patet igitur quòd motus quoq; ita se habent. Cur igitur alia quærere oportet principia? Cùm vero & ita cōtingat (& si nō sic, ex nocte, & simul omnibus, & ex non ente erunt) hæc profecto soluentur. Et est aliquid, quod semper icessabili motu mouetur. hic vero circularis est. & hoc non solum ratione, verumetiam opere patet. Quare ęternum est profecto primum cœlum.

Principium sequentis textus Auerrois usq; ibi, Et si generatio, idem est cum textu superiori Trigesimotertio, sed secundum aliam translationem, quod etiam per ea ultima antecedentis commenti uerba, Et in alia translatione, *satis patet.*

Si igitur idem semper fuerit circulariter, oportet aliquid semper esse permanēs, quod agat vnam actionem consimilem. Et, si generatio & corruptio sit, oportet aliqd esse, quod agat multis modis. Necesse est igit̃ vt agat p se secundum hunc modum, & alio modo secundum alium modum. & necesse est vt illud sit aut alio modo, aut primo modo. et illud etiā est causa sui ipsius, & alterius. Primum igitur est melius. illud enim fuit causa vt semper fiat secundum eandem dispositionem consimilē: cur autē sint plures modi, iam fuit alia. quòd autē semp fuit, & plures modi, vtrūq;. Et hoc est manifestū, q mot' nō sunt sic. Quomodo igitur quærenda sunt principia? & si non secūdum hunc modum, secundum autem alium modum possibile est vt omnia sint ex nocte, & vt etiam sint insimul, & non ex ente etiam. ista igitur non desistūt. Aliquid enim semper mouetur motu non quiescenti, s. quia secundum circulationem. & hoc declaratur nō tantum potestate, sed etiam actu. Primum igitur cœlum est æternum.

Per hoc igitur, quod dixit, Si igitur idē, &c. intendit
34 si igitur est hic vna actio æterna consimilis, & est motus circularis, oportet vt illud, quod agit ipsam, sit circulare & vnum, sicut est de orbe, qui mouetur motu diurno. & ista vna actio est causa cōtinuationis & permanentiæ transmutationis, s. q ista actio est causa, q transmutatio non deficit, & q omnia sunt semper insimul, quæ non consequuntur se adinuicem, nisi propter istum motorē. quod igitur dat iste orbis primo & per se, est continuatio, & ęternitas. Deinde dicit. Et, si generatio & corruptio est, &c. i. et si hic fuerint duę actiones contrariæ, vt generatio & corruptio æternæ & secundum reciprocationem, oportet vt illud circulare, quod facit has duas actiones contrarias, moueatur duobus motibus oppositis 1 loco, aut pluribus, sicut est de septē planetis. & plus quod apparet de actionibus istorum est Sol. & ideo Antiqui vocabant istum dominū vitæ. Deīde dicit. Necesse est igitur vt agat per se, &c. necesse est igitur vt hoc corpus vnum, quod circulariter mouetur & cōtinue, primo & per se agat continuationem & æternitatem, per aliud autem & secundo generationem & corruptionem æternas. Deinde dicit. & necesse est vt illud sit aut alio modo, aut primo. i. necesse est igit̃ vt sit alius modus actionis alīj, & primus primo. Et in alia trāslatione. igit̃ aut p aliud, aut p primū necesse est vt continuetur. i. actio, i. diuersa sit per aliud à primo. æternitas autem necesse est vt sit ex primo. Deinde dicit. & illud etiam est causa sui ipsius, et alterius. i. & erit primum causa sui ipsius et aliorum. Et intelligendum est per primum, primum cœlum, aut totum cœlum, aut octauam sphærā. Deinde d. Primum igitur est melius, &c. i. primum igitur est perfectioris actionis & melioris. Primum enim fecit ea, quę sunt diuersarum actionum æterna, & continua: & illud, quod est post primū, est causa actionū diuersarū. D. d. quòd autem semper fuit, & plures modi, vtrunq;. i. q primū & secundū congregata sunt causa q actiones sunt ęternę & plures: eternę autem propter primum, diuersæ autem propter illud, quod est post primum. Deinde d. Et hoc est manifestum, q motus non sunt sic. idest, & manifestum est q motus apparentes non conueniunt principijs, quæ posuerunt alīj. Aut intendit q est manifestum q motus consequentes illa principia, quæ dicebant Antiqui non sunt sicut isti motus. Deinde d. Quomodo igitur sunt quærenda principia. & si nō fm hunc modū. i. quomodo igitur possibile est ponere alia principia conuenientia ei, quod apparet. Sed, si hoc fuerit impossibile secundum hūc modum, possibile est ve ponatur. Deinde dicit. secundum autem alium modum possibile est vt omnia sint ex nocte, &cę. i. et, cùm principia fuerint posita alio modo ab isto, possibile est, vt omnia sint ex nocte, sicut d. * Dinodes faciēs leges, & q entia sunt subito inuenta insimul, & ex non ente omnino. Deinde dicit, ista igitur non desistunt, &c. i. ista igitur generabilia & corruptibilia non deficiunt in aliqua hora generari. Est enim corpus, quod mouetur motu nunquam quiescente. & hoc nō inuenitur nisi in corpore circulari, in eò q est circulare. Deinde dicit. & hoc declaratur nō tantum potestate, sed etiam actu, i. nō tātū ratione, sed sensu. Apparet enim motum talē esse, s. qui nunquam deficit nec deficiet, et quòd semper est circularis, et quòd alīj motus reducuntur ad ipsum. Deinde dicit. Primum igitur cœlum est æternum. i. ex omnibus igitur apparet q primum cœlum est æternū, & q per ipsum perficiuntur alīj motus corporum cœlestium. Et in alia translatione. & hoc non apparet sermone tantum, sed operatione. & intendit per sermonē definitionē, & per operationē illud, qđ apparet sensu.

* a. l. Hesiodus.

Est q; aliquid, quod mouet. Cùm vero id, quod mouetur, & mouet, medium sit, est etiā aliquid, quod non motum mouet, quod ęternum, & substantia, & actus est.

Inuenitur igitur aliquod mouens, cùm nō mouetur. Et, quia etiam est motum, & etiam est motor, et medium aliquod est mouēs, cùm non mouetur.

Dixit

35 Dixit Alexander. Ista est ratio, ꝙ aliquod mouens nõ mouetur, & est dicta breuiter, & rememoratio eius quod dictũ est in vlti. Phy. Et est fundata sup duas propositiones, quarũ vna est ꝙ omne cõpositũ ex duob⁹, quorum alterũ põt esse per se, poſſe erit etiã alterũ esse p se, nisi cõpositio sit substantiæ & accidentis. verbi gratia ꝙ hydromel, quia componitur ex aqua & melle, & mel inuenitur per se, necesse est ergo vt aqua inueniatur per se. Et, quia inuenimus aliquod motum & mouens quasi compositum ex mouente et moto: et inuenimus aliquod motum per se & non mouẽs: manifestum est ꝙ est necesse aliquod mouens esse & non motum. hoc igitur mouens immune est à potẽtia: & in nulla materia existit. Et d. Inuenitur igitur aliquod mouens, eũ non mouetur. i. inuenitur igitur aliquod mouẽs & non motum. Sũt enim tria in intellectu, motum vltimum, & mouens primum, & medium, s. mouens & motum. Quapropter necesse est vt primum mouẽs non moueatur omnino. medium enim erit non primum, si mouebitur. Aut si dicamus ꝙ, si extremum vltimum, s. motum tantum inuenitur simplex, tantum necesse est vt suum oppositũ inueniatur simplex. Omne enim compositum ex duobus oppositis, quorum alterum inuenitur per se, de necessitate & reliquum. Secundum igitur has duas intentiones intelligitur apud me hæc ratio: sed secundum primam magis videntur verba eius. Secunda autem est Alexan. et oportet conditionare ꝙ compositũ sit ex duobus extremis oppositis. tũc enim propositio erit manifestior, & nulla cõditione indiget, nisi vt vnum eorum non sit accidens in reliquo, vt d. Alexan. Potest enim dicere ꝙ, cùm alterum extremorum & medium fuerit, & reliquum extremorum erit. potest etiam dicere ꝙ, cùm duo extrema & mediũ fuerint, necesse est vt alterum extremorum nõ sit mediũ, s. ꝙ, si vnum extremum fuerit mobile tantum non motor, necesse est vt reliquum extremũ sit motor non mobile. ex his apparet ꝙ primus motor non est necessario motus. Et in alia translatione. Est igitur aliqd' mouẽs etiã, qa est motũ etiam et mouẽs: est igitur mediũ. Est igitur aliquid mouens nõ motũ æternũ, substantia, & actus. Et ex hoc ꝙ accepit medium, videmus ꝙ sustentatus est in hac propositione super duo extrema opposita. Cùm enim alterum duorum extremorum separatum fuerit à medio, necesse est vt reliquum separetur ab alio. intentio enim eius, quod dixit in hac translatione est ꝙ, cùm est mouens & motum, necesse est vt medium sit. & cùm sit medium & alterum extremorum, necesse est vt sit reliquum extremum.

8. Physi. 37. Abbreuiatio. Vt cõpositũ ex duob⁹, q. rũ alterũ põt eẽ p se, poſſe erit & alterũ esse p se, nisi sit cõpositio substantię & accidẽtis. vide idẽ. 8. Physi. com. 37.

Tex. expositio prima.

Mouens primũ imune est a potẽtia, et i nulla existit materia. Idẽ 8. Ph. 78. 79 & i libro de substantia orbis. p totum.

Expositio secunda.

Expositionũ cõparatio.

Caput Secundum. Quo pacto dicta substantia, quæ primum est principium, immobilis moueat.

MOuet autem hoc modo. concupiscibile & intelligibile mouet, non motum: horum autem prima eadem sunt. desyderabile nanq;, quod apparet bonum. primum vero voluntate affectabile, quod est bonum. magis vero appetimus, quia videtur, quàm videtur, quia appetimus.

Vide Auer. in Epit. Tracta. 4. in duobus locis. Vide comm. Zim.

* volibile

Et mouet, sicut mouet desyderatum & intellectum, cùm nõ mouetur. & principia istorum eadem sunt. & desyderiũ est sensus, qui distinguit, & primum affectatum est sensus. & primo affectatum est bonum, & desyderatum magis, quia existimatur proprie esse maius, et non existimatur, quia desyderamus.

Et cùm primũ mouens mouet et non mouetur, neq; secundum accidens, neq; secundum seipsum, sicut mouetur anima, quæ est in corpore, necesse est vt iste motor moueat, quemadmodum desyderatum & affectatum mouent nos. quare actio videtur esse bonum. Et, quia modi desyderabilium mouentium sunt apud nos alij à modis intelligibilium, quæ mouent nos, adeo ꝙ istæ duæ motiones contrariantur sibi: quoniam motio in alterum desyderati differt à motione in alterum intellecti. Et videtur de istis principijs, quæ sunt in corporibus cœlestibus, ꝙ desyderatum in eis idem est cũ intellecto. Desyderatum enim apud nos differt ab intellecto: quia potentia, qua comprehenditur desyderatum, differt ab ea, qua comprehenditur intellectum. Desyderatum enim comprehenditur sensu, & est voluptatum: intellectum autem intellectu, & est cuius actio videtur bona. Corpora igitur cœlestia, quia non sentiunt: sensus autem non est in animalibus nisi ad salutem: ideo desyderatum in eis nõ differt ab intellectu. intellectum enim mouens ab eo, quod est bonum, est insimul voluptuosum. hoc igiť est dicere ꝙ voluptuosum & intellectum est idem in eis. Et ex hoc quidem apparet bene hæc corpora [c] esse animata, & ꝙ non habent de virtutibus animę nisi intellectum & virtutem desyderatiuã, quę mouet in loco. Et hoc declarabitur ex his. Dictum est enim [b] in Octauo Physicorũ, ꝙ mouens hæc corpora cœlestia in nulla existit materia, & ꝙ est forma abstracta. Amplius in libro de Anima formas abstractas esse intellectus. quapropter hoc mouẽs est intellectus, & est mouens, quia agit motum, et quia est finis motus. Hæc autem differunt in nobis, s. illud, quod mouet nos in loco secundum ꝙ est agens, & qd' mouet nos in loco secundum ꝙ est finis. Et habet duplex esse, in anima, & extra animam. quod autem est in anima, est agens motum. secundum vero, quod est extra animam, est mouens secundum finem. Verbi gratia [c] quoniam balneum duplicem habet formam, in anima, & extra animam: & propter illam formam, quæ est in anima, desyderamus aliam formam, quę est extra animam. forma igitur animæ balnei inquantum est in anima, est agens desyderium & motum: secundum autem ꝙ est extra animam est finis motus, non agens. Si igitur forma balnei non esset in materia, tũc moueret & secundum agens & secundum finem sine aliqua motione contingente. Et sic est intelligendum de mouentibus corpora cœlestia. secũdum igitur quòd illa intellecta sunt formæ eorum, sunt mouentia secundum agẽtis: secũdum autem ꝙ sunt fines eorum, mouẽtur ab illis secundum desyderium. Quęret autem aliquis, si illud, quod imaginatur ex illis formis, est esse illorum corporum, quid igitur indigeret motu? si igitur forma arcæ, quę est in anima artificis esset esse arcę, nõ moueretur ad agendam arcam. Dicamus igitur quòd nõ mouẽtur, nisi quia intelligũt ex se ꝙ perfectio et substantia eorum est in motu: sicut facit illud, quod mouetur ad conseruandam suam sanitatem, quia scit ꝙ sua sanitas non conseruatur nisi motu. Et etiam intelligũt ꝙ motus eorum est causa exitus eius, quod est in potẽtia in illis formis abstractis ad actum, s. ad formas materiales. Istę enim formę forte videntur habere duplex esse, s. in actu, s. materiale esse, quod habent, & esse in potentia, s. esse quod habẽt in illa forma. [a] Et dico in potentia, quemadmodum dicimus ꝙ [b] formę artificiales habent esse in actu in materia, & in potentia in anima artificis. Vnde hæ formæ videntur habere duplex esse abstractum, & materiale. [c] Et hoc quidem est quòd facientes formas volũt dicere, sed nõ peruenerũt ad ipsum. Sed tamen motus eorum non est propter exitum istarum formarum à potẽtia in actum, * ita quòd illud sit 36

Modi desyderabiliũ mouẽtium apud nos sunt alij a modis intelligibilium, q mouẽt nos.

In corporibus cœlestibus idẽ est desyderatũ & intellectũ. Idẽ 2. c. de substã tia orbis, & 8. eiusdem.

Corpora cœlestia nõ sentiũt, q sensus dati sunt aialibus ad salutẽ. Idẽ 2. ca. de substantia orbis. & 3. de Aia. 60. 61. & 2. de Aia cõ. vlti.

a Corpa cœlestia sunt aiata, & nõ hñt de virtutib⁹ aiæ nisi intellectũ & virtutẽ desyderatiuã. Idẽ 1. com. 90. & 2. com. 59. & 61. & 2. de aia. 15. & 12. & 2. ca. de substãtia orb. ac 4.

b Omnis summi a Natura li formas eẽ abstractas, et eas esse intelligentes. Idẽ 3. de aia. c. 2. & c. 61. 12. de cœ. et mũ. vlt ca. de substantia orbis.

c Balneum i aia mouet vt agẽs, & vt ẽ extra animã mouet vt finis.

Dubitatio.

Solutio.

a Idem supra 14. & 7. huius. 31.

b Formę materiales actu hñt esse i materia, potẽtia autẽ sunt in primo motore. Oppositũ Vide supra com. 18. Vide cõm. Zim.

c Idem supra com. 18.

* a. l. non ita

perfectio

Intelligentię prima intentionẽ nõ agũt pp inferiora sed consecutiue. Vide Idẽ .2. cœ. c. 17. & .21.

perfectio prima eorum, sed ita ꝙ illud est consequens primam perfectionem eorum. Verbi gratia, quòd qui exercitatur ad conseruandum sanitatem per aliquam operationem alicuius artis, primo intendit ad conseruandum sanitatem suam, secundo autem intendit illam operationem. Deinde dicit. & desyderiũ est sensus, qui distinguit, et primum affectatum est sensus. i. quoniam desyderiũ in animalibus est propter sensum, qui distinguit, & comprehendit voluptuosum. & hoc desideratum est appetitus. voluntas autem est propter intellectum. Deinde dicit. & primo affectatum est bonum, & desyderatũ. i. quod primo est affectatum, est bonum simpliciter, versus quod mouẽtur corpora simpliciter. Et potest intelligi ꝙ primo affectatum apud intellectũ, i eo ꝙ est intellectus, est bonũ. & ideo dicit. & desyderatũ magis, quia existimatur proprie esse maius, & non existimatur, quia desyderamus. i. et, cũ quãto magis aliquod existimatum fuerit maius bonum, tanto desyderiũ erit maius. Desyderium enim est propter existimationem eius, quod est aliquid esse bonũ: et nõ existimamus aliqd esse bonũ, pp quod desyderauimus ipsum. necesse est igit̃ vt illud, qđ est i se maius bonum, sit magis desideratum. Et intẽdebat ꝙ, si motor corporum cœlestium est magis bonus omnibꝰ, necesse est vt sit desyderatus magis bonis omnibus. Et intendebat, cùm d. & non existimatur, quia desyderamus, distiguere inter desyderium intellectus & sensus. In quo enim appetitus sensuum non dominatur super intellectum, reputatur desyderatum esse bonum, quia est desyderabile. Et omnia ista d. ad declarãdum quòd corpora cœlestia, cùm habent appetitum propter intellectum: intellectus autem maius bonum ipso appetit: contingit necessario ꝙ corpora cœlestia appetũt in hoc motu aliquod magis bonum ipsis. &, cùm illa sunt nobilissima corpora sensibilium & meliora, necesse est vt illud bonum, quod appetũt, sit nobilissimum entium, & maxime quod appetit totũ cœlum in motu diurno.

Desideriũ est pp existimationem eius, qđ est aliqđ esse bonum.

Intellr maiꝰ bonũ ipse appetit.

Principium enim intellectio. Ac itellectus ab intelligibili mouetur. Intelligibile vero alter ordo est, qui per seipsum est. & huius substantia prima, atq; huiusce quæ simplex, & secundum actum est. Est autem vnum, & simplex non idem. siquidem vnum, significat mẽsuram, simplex vero quo modo se habeat ipsum. At vero bonum quoque, & quod per se eligibile est in eodem ordine sunt. & semper primũ est optimũ, aut proportionale. Quòd vero cuius gratia in immobilibus sit, ipsa diuisio manifestat. est enim id cuius gratia alicui eorum, quorum hoc quidem est, hoc vero nõ est. mouet itaque, vt quod amatur. quod mouetur autem, cætera mouet.

Vnũ & simplex nõ idẽ.

Principium autem est imaginatio per intellectum. Intellectus vero est ex intellecto. Intellecta aũt sunt allastogia vltima ꝑ se, & singulariter. & ex istis substantia est prima, & ex hoc simplex, & quę est in actu. Et vnũ, et simplex non sunt idem. hoc enim significat mensuram. simplex autem significat quomodo. Et etiam illud, quod eligitur per se in vnitate elementorum, & est valde nobile, cùm acquiritur primo. Quoniam autem in non mobilibus inuenitur propter quid, hæc demonstrat diuisio. propter quid enim inuenitur alicui, & huic. & horum quidem est hoc ens, hoc autẽ non. mouet igitur sicut amatum. propter motum autem mouet illa alia.

37 Cùm declarauit primum motorem esse æternum & substantiã, et principium sine materia, et motorẽ absq; quod mouetur, & quod mouet sicut desyderatum & voluptuosum: principium autem cuiuslibet motionis est ex aliquo, & ad aliqd: vult narrare principiũ istius motionis in moto qd est: & qd ẽ illud, ad quod est motus. Et d. Principium autem est imaginatio per intellectum. i. principium autem istius motus existẽtis in corpore cœlesti est imaginatio per intellectum. Et d. hoc ad demonstrandum ꝙ principium istius motus nõ est phantasia neq; sensus, sed imaginatio per intellectum & desyderium, & quod hoc corpus mouet in loco, est ab imaginatione in actu. Et, quia imaginatio per intellectum, q̃ est actio intellectus, est ipse intellectus: intellectus aũt est ipsum intellectum, vt dictum est in libro de Anima: deĩde d. Intellectus vero est ex intellecto. i. essentia autem & substantia intellectus est ex intellecto. Et, quia intellecta sunt plurium rerum, incœpit demõstrare ꝙ intellectum est illud intellectũ, quod mouet totum cœlum motu diurno, qui est maximus et velocissimus motuum, et dicit. Intellecta autem sunt allastogia vltima &c. i. Et Alex. d. ꝙ ex hoc intelligẽda sunt multa: quorum vnum est, ꝙ vna allastogia per se est intellecta de genere allastogiæ, quam posuerũt Pythagorici, cùm quærebant de principijs. quoniã, cùm posuerunt contraria esse principia omnium entium, ordinauerunt contraria decem, quę ponebant principia, et ordinauerunt primum sub genere, quod est bonum, & vltimum in malo. & quæ ex istis sunt intellecta per se, sunt allastogia boni: quæ autem mali, per accidens sunt intellecta, s. per priuationem boni, & quasi dicat. & hoc intellectum collocatur sub genere boni, i. est bonum: quia bonũ est intellectum per se. D. & forte est rememoratio de allastogia, quam dicit in diuisiõe elementorum. & loquitur ex istis de contrarijs, quæ sunt in vnoquoq; generum, quæ sunt principia transmutationis omnium transmutabilium, quorum vnum est quasi forma, et aliud quasi priuatio. Allastogia autẽ, quę est quasi forma, est intellecta per se: quæ autem est quasi priuatio est intellecta, sed non per se. priuatio. n. non intelligitur nisi in respectu sui habitus, qui est forma. & quasi dicat ꝙ hoc intellectum est de genere formæ quæ est habitus, non quæ est priuatio, cũ habitus intelligitur per se. Vel aliter. & est ꝙ intẽdit per allastogiã vltimas formas perfectas, quibus priuatio non admiscetur. & quasi dicat ꝙ hoc intellectum est ordinatum in intellectis, quibus non admiscetur priuatio, non in contradictorijs, quibus admiscetur priuatio. Aut intendebat per allastogiam, vltimam formã, non materiam. hoc enim principium non intelligitur per se, sed per assimilationem: forma autẽ intelligitur per se. Et quasi dicat ꝙ hoc intellectum est ordinatum in intellectis formarum, non in intellectis materiæ. Allastogia enim, quæ est forma, est per se & simpliciter: intellecta autem materierum decem entium sunt per assimilationem. & ideo dixit post. & ex istis substantia est prima. et hoc magis sonat ex suis verbis. Et quasi dicat & hoc intellectum est collocatum in intellectis formarum, quæ intelliguntur per se & non per assimilationẽ, & sunt intellecta materiæ: & collocantur de hoc genere in specie formarum substantialium, & ex istis in eis, q̃ sunt simplices. Formarum enim q̃dam sunt substantiales, quædam non: substãtialium autem quędam materiales, & quædam non: in quo genere collocatur hoc

Pricipiũ motus cœli non est Phantasia neq; sensus, sed imaginatio per intellectũ & desyderiũ. Idẽ c. pręcedẽti & quę ibi.

Prima expõ

Scđa expõ.

Priuatio nõ intelligit̃ nisi i respectu sui habitus. Idẽ 1. de Ala t. c. 26. & .1. de Ala. 85. & 4. Physi. 118. & 120.

Tertia.

Quarta.

Materia intellr ꝑ assimilationẽ. Idẽ 1. Phy. 69. & 81. & 1. cap. de substantia orbis. & hic com. 14.

primum

primum intellectum. & hoc intendebat, cùm dixit. simplex, & quæ est in actu. intēdebat enim per simplex formam, cui non admiscetur materia. compositum enim est omne, cui potentia admiscetur. & quia potentia per aliud intelligitur, actus autem per se, magis intelligitur illud, cui nulla potentia admiscetur. Deinde dicit. Et vnum & simplex non sunt idem, & c. i. quoniam vnū, quod dicitur de continuo, non significat idem et simpliciter absolute. vnum enim, quod dicitur de continuo significat aliquod, quod est multum in potentia et vnū in actu. continuum enim diuisibile est: simplex autem absolute indiuisibile significat, potentia & actu. Et vniuersaliter simplex, et vnum dupliciter dicuntur, aut absolute, aut in comparatione. Absolutū autem vtriusq; est illud, cui non admiscetur materia, neq; est indiuisibile omnino. Et fecit hic differentiam inter vnū & simplex: quia famosior intentio, quam significat hoc nomen vnum, est illud, quod dicitur de continuo: et famosior intentio, quā significat hoc nomen simplex, est simplex absolutum. & propter hoc timuit, ne accideret error in hoc nomine simplex, propter hoc nomen vnum famosius, dum vnum ponatur pro altero. D. d. & etiā illud, quod eligitur propter se in vtilitate elementorum istorum, est nobile valde. idest, & etiam illud, quod eligitur propter se, & desyderatur inter hæc principia abstracta, quorum vnumquodq; est aliquid vnum simplex, & elementum corporis, quod mouet, est illud, qd' est ex eis in fine nobilitatis, & simplicitatis et vnitatis. Et intendit per hūc sermonem distinguere inter primū principium & alia principia abstracta. Alia enim vidētur esse electa, & desyderata, ppter alia, s. principia aliorum motuum cœlestium præter motum diurnū. quod autem hunc motum facit videtur esse electum per se, cùm versus ipsum mouetur omne motu velociori & & maiori motibus proprijs vnicuiq; eorum. est enim electum per se & amatum omnibus: tale autem est perfectum sm finē. Deinde dicit. cùm acquiritur primo. i. cùm illud, quod est valde nobile, est illud, quod acquiritur per se: & omnia, quæ acquiruntur, propter ipsum acquiruntur. Deinde d. Quoniam autem in non mobilibus inuenitur propter quid, hæc demonstrat diuisio. Et Alexan. d. quòd dixit hoc, ne aliquis existimet q intendebat perfectionem, quæ est accidens in perfecto. Perfectionum enim, propter quas mouetur perfectū, quædam sunt qualitates, quibus perficitur illud, quod mouetur, vt illud, quod mouetur propter sanitatem: et quædam sunt substantiæ extrinsecæ à re, quę mouētur ad eas, vt assimilētur eis. vt inueniuntur omnes actiones seruorum, quoniam sunt erga * genera intentionū domini sui. igitur serui dicūtur esse propter dominum. & similiter omnia entia cū hoc primo principio. D. d. propter quid enim inuenitur alicui, & huic. i. propter quid enim, quod nō est existens per se, inuenitur alicui, vt bonitas in anima & sanitas in corpore. quod autem est existens per se, est huius hoc idem, i. existens per se. Deinde dicit. & horum quidem est hoc ens, hoc autem non. i. illud autem, quod est substantia ex his duobus finibus est ens p se, vt rector hominibus ciuitatis: alius autem modus est non per se, sed in alio. Deinde dicit. mouet igitur sicut amatum. propter motum autē mouet ista alia. i. hoc autem primum mouens mouet primum motum ab eo, sicut mouet amatum primū amās absq; q amatum moueatur. ea autem, quę sunt sub primo moto, mouent mediante isto primo. Et intēdit per primū motū corpus cœleste: et per alia mota, ea, q̄ sunt sub primo corpore, s. alias sphęras, & ea quæ sunt in generatione & corruptione. Primum enim cœlum mouetur ab isto motore secundum desyderium vt assimiletur ei secundum suum posse, sicut amans mouetur vt assimiletur suo amato. alia autem corpora cœlestia mouentur secundum desyderium ad motum primi corporis. & ideo planetæ habent motum duplicem. Ea autē, quę sunt sub istis, mouentur mediātibus istis motibus. generationem autem & corruptionem faciunt motus oppositi duplices, continuationem vero vnus motus ęternus. & ex hoc videtur Deum habere curam circa omnia entia. Dicentes autem q Deus sollicitus est circa vnumquodq; indiuiduum, aliqualiter est verum, & aliqualiter non. est quidem verum, quia nullum indiuiduum habet dispositionē propriā, nisi illa dispositio inueniatur in aliquo modo illius speciei. hoc igitur modo verum est Deum sollicitari circa indiuidua. sollicitudo autem circa īdiuiduum tali modo, q nullus habeat cōicationem cum eo, hoc non est fas bonitati diuinæ.

Potentia per aliud intelligitur, actus autem p se. Idē 9. Meta. te. com. 10.

Ex hoc patet Deū mouere effectiue.

Perfectio duplex.

* a. l. intētiones.

Primū cœlū mouet a primo motore sm desyderiū, vt assimilet et sm suū posse, sicut amās mouet vt assimilet suo amato. Vide infra, com. 44.

Propter qd planetę duplici motu mouentur.

Quomodo Deus sollicitudinem habeat circa indiuidua sm Auer. Vide etiā 2. de An cō. 10. & hic infra cō. 52. & 8. Ph. cō. 15. Sed op. huius Vide 10. Ethi. ca. 10 Vide cō. tradi. Zim.

At si quid mouetur, contingit etiam aliter se habere. Quare, si latio prima etiā actus est, quo mouetur, hoc modo sanè contingit aliter se habere secundum locum, quamuis non secundum substantiam. Cùm autem aliquid sit mouens, ipsum immobile existens, actu ens, hoc nullo modo contingit aliter se habere. latio nanq; prima mutationum est. huius autem, quæ circularis est. hāc autem illud mouet. Ex necessitate itaq; est ens. & prout necessitas, bene est. & sic principium. Necessarium nanq; toties dicitur, quoddam vi, quia præter inclinationem: quoddam, sine quo nō bene esset: quoddam, quod non aliter contingit se habere, sed simpliciter est. à tali ergo principio tum cœlum, tum natura dependet.

Si igitur aliquid mouetur, possibile est vt sit diuersarum dispositionum. Si igitur allatio & prima actio, quæ mouetur, fuerit, possibile est vt locus sit diuersis dispositionib9, & quòd in substantia non sit diuersitas. Et, quia illud, qd' mouet ipsum, est non motum, cúm sit in actu, impossibile est omnino vt sit secundum aliam dispositionem. & translatio est prima transmutationum, & est quæ est secundum circularitatem. & hic est motor istorum. Ex necessitate igitur inuenitur principiū etiā, quod de necessitate sit pricipium. Et necessitas dicitur secundum hos modos. quędam igitur est violente, quia est extra naturam: & quædam impossibile est, vt sit simpliciter alio modo quàm sic. cœlum igitur, & natura continua sunt sicut per principium.

Vult declarare modum colligationis entium transmutabilium cum prima substantia. est enim in hoc magna quæstio iam prædicta, s. quomodo æternū est principium generabilis & corruptibilis. Et d. Si igitur aliquid mouetur, possibile est vt sit diuersarum dispositionum. & hæc propositio est vera in modis transmutationum. quod enim transmutatur in substantia, inuenitur diuersarum dispositionum ī substantia, & similiter in q̄litate, & in loco. D. d. Si igitur allatio, & c. i. si igiť motus trāsmutationis, quo moueť primū motū, fuerit, possibile est vt hoc motum habeat diuersitatem in loco, non habendo diuersitatem in substantia, s. q possibile est inuenire aliquod æternum non transmutabile 38

in

in substantia, & transmutabile in loco: & est quasi medium inter primum, in quo nulla transmutatio est, & inter transmutabilia in substantijs suis. Et hoc intendebat cũ d. Et quia illud, quod mouet ipsum, est non motum, cũ sit in actu, impoſſe est omnino vt sit fm aliam dispositionem. i. q illud, quod mouet primum motũ, cùm sit non motum, quia est actus purus sine aliqua potentia, impossibile est vt habeat aliam dispositionem ab ea, quam habet. Deinde dicit. & translatio est prima transmutationum &c. i. & trãslatio est primus motuum, sicut dictum est i Naturalibus: & ex istis circularis. Deinde dicit. & hic est motor istorum. i. & primus motor mouet istum motum tantum sine medio. Deinde dicit. Ex necessitate igitur, &c. i. declaratum est igitur q necesse est tale principiũ esse de necessitate. Deinde dicit. Et necessitas dicitur secundũ hos modos. i. duobus modis, quorũ vnus est violente, & est illud, quod est extrinsecũ à natura rei. & dicitur etiam de eo, quod est impossibile, vt in aliqua hora sit contra suum esse. & hoc intellexit, cùm dixit, hoc est de necessitate principium. Deinde dicit in alia translatione, cũ tali principio continuum est cœlum, & natura, sicut in nobis bona dispositio paruo tempore. i. iam igitur declaratũ est q cœlum & naturalia cõtinuantur cũ primo, quod est intellectus, qui est in fine gaudij & voluptatis, sicut nostra dispositio in continuatione cũ intellectu, qui est principiũ paruo tempore. Deinde dicit. Ista igitur dispositio in illo est semper, nobis vero est impossibile. i. sed cõtinuatio cœli cũ hoc principio semper est, nostra autem cõtinuatio cum principio, quod est in nobis, impossibile est vt sit semper. illud autem, quod continuatur de nobis, est generabile & corruptibile, in corpore vero cœlesti est æternum. Et ex hoc quidem apparet bene quòd Aristo. opinatur quòd forma hominum, in eò q sunt homines, non est nisi per continuationem eorum cum intellectu, qui declaratur in libro de Anima esse principium agens & mouens nos. Intelligentiæ enim abstractæ, in eò q sunt abstractę debent esse principia eorum, quorum sunt principia duobus modis, secundum q sunt mouentes, & secundũ q sunt finis. Intelligentia enim agens, inquantum est abstracta & est principium nobis, necesse est vt moueat nos secundũ q amatũ amans. & si omnis motus necesse est vt continuetur cũ eo, à quo fit secundũ finem, necesse est vt in postremo cõtinuetur cum hoc intellectu abstracto: ita q erimus dependentes à tali principio, à quo cœlũ dependet: quãuis hoc sit in nobis modico tempore, sicut dixit Aristoteles.

Necessitas dupl'r dicitur Vide. 5. Meca. de necessario.

Exp8 principij textus & quẽtis.

Digressio, q ostẽdit Intellm esse formam hois, in eo q hõ. Vide op. 3. de Aia. c. 5. & 2. de aia 7. & 11. com. Vide cõtra. Zim.

Intelligentiæ abstractę, in q̃tũ sunt abstractę, debẽt eẽ principia eorũ, q̃rum sunt pricipia duobus modis, fm q sũt mouẽtes, & fm q sunt finis. Idẽ supra 16. & infra. 44. & 1. cap. de substantia orbis &c. 2.

Caput Tertium. De vita, essentia, perfectioneq; primi principij. Et contra nonnullos dicentes in ipso non esse optimum, ac pulcherrimum.

DEgẽntia vero, qualis nobis pauco tempore, optima illi est. siquidẽ ita semper illud est. nobis autem profecto id impossibile est: quoniam & delectatio actus huius est. Et ob hoc vigilatio, sensus, intellectio maxime delectabile est. spes autem, ac memoria propter hæc. Ipsa vero intellectio secũdum se eius est, quod secundum se optimum est. & quæ maxime est, eius quod maxime est. seipsum vero intellectus intelligit assumptione intelligibilis. intelligibilis nanq; fit attingens & intelligens, ita vt idem intellectus & intelligibile sit. susceptiuum enim intelligibilis & substantiæ intellectus est, operatur autem, habens. Quare istud magis, quàm illud est id diuinũ, quod intellectus videtur habere. & speculatio optimũ, & maxime delectabile est. Si igitur ita bene se habet Deus semper, vt nos aliquando, admirabile est. quod si magis, adhuc admirabilius est. at ita se habet. Cæterum, vita quoque profecto inexistit. siquidem intellectus operatio vita est. ille vero est actus. actus vero per se illius vita optima, & perpetua est. Dicimus itaq; Deum, sempiternum, optimũq; viuẽns esse. Quare vita, & æuum continuum, & æternum Deo inest. hoc enim est Deus.

• vita. Principium hui° tex. q̃ nõ est i tex. Auer. exponit ipse i fine cõmẽti pcedentis.

Deus quid.

• ζῶον ãial.

Voluptas enim est actio illius etiã. Et ideo vigilia, & sensus, & intellectus sunt voluptuosa. spes autem, & rememoratio sunt propter ista. Intellectus autem per se est eius, quod est nobilius per se. & quod est magis, est illius, qd' est magis. & quod intelligit se, est intellectus per acquisitionem intellecti. fit enim intellectum, quando admiscetur, & intelligit. intellectus igitur, & intellectum sunt idem. recipiẽs enim intellectum, & substantiam eius est intellectus, & non intelligitur, nisi cùm habet. Intellectus igitur ille diuinus est maior isto. desyderatio autem est aliquid valde nobile, & voluptuosum. Si igitur Deus semper est, sicut nos in aliqua hora, hoc est mirum. &, si magis, magis est mirum. est autem sic. Et habet vitam, quia actio intellectus est vita. & ille est intellectus per se, & habet vitam nobilem, & semper ęternam. Deus igitur est vnus, ęternus, in fine nobilitatis. Ergo est vita, et est continuum ęternum. hoc quidem est Deus.

Dixit Aristo. Voluptas enim est actio, &c. i. primi principij. Deinde dedit causam, & dixit. Et ideo vigilia, &c. i. quia causa voluptatis est cõprehẽsio. & quasi dicat. & delectatur, quia comprehendit. Et signum, q comprehensio est causa voluptatis, est, quia vigilia, & sensus, & intellectus sunt in nobis voluptuosi. D. d. spes aũt, &c. i. spes aũt, & rememoratio, q̃uis sint voluptuosæ, tñ sunt in rebus non existẽtibus in actu, et sunt voluptuosæ, quia sperans imaginatur ea esse cõprehensa in actu, & similiter memorans. et innuit q cõprehensio voluptuosa non est nisi illius, quod est in actu, nõ in potentia, & q desyderiũ præcedens comprehensionẽ magis videtur dolor q̃ voluptas. D. Intellectus autẽ per se est eius, qd' est nobilius per se. i. et quod intelligit per se non per aliud est nobilius eo, quod intelligit per intellectũ existentem in eo. Deinde dicit. & quod est magis, est illius, quod est magis. i. q voluptas, quæ est maior, est illius, quod est maioris intellectus. Deinde dicit. & quod intelligit se, est intellectus per acquisitionem intellecti. i. quod intelligit se delectatur per se, & hoc est verum delectãs, & tale est intellectus. Eũ enim acquisiuit intellectum & intellexit ipsum intelligẽs se, quando ipse non est nisi intellectũ, quod intelligit. intellectus igitur est illud, quod delectatur per se. Deide dicit. fit enim intellectũ, quando admiscetur, & intelligit. i. et intellectus in nobis nõ intelligit se, donec admisceatur cũ intellecto, & imaginetur, & intelligat ipsum in actu, 39

Causa voluptatis est cõprehensio.

Intellectũ, cũ intel. igitur, fit idem cum intellectu.

actu, non quando est in potentia antequam intelligat ipsum intellectum: quia intellectum cũ intelligitur, fiet idem cum eo, s. intellectu. Et intendebat per hoc distinguere inter voluptatem, quæ est ĩ intellectu, quæ qñq; est in potentia quandoq; in actu, & quæ est semper in actu, & hic est, qui non est in materia. Deinde dicit, intellectus igitur, & intellectum sunt idem, &c. i. intellectus autem, & intellectum fiũt idem, cùm intellexerit. quia recipiens & receptum de intellecto vtrunq; est intellectus. & ideo intellectus, et intellectũ, & intelligẽs reducuntur in vnum, & non differunt nisi secundũ respectũ dispositionũ. Intellectus enim, inquãtũ intelligie intellectum, dicitur intelligens: et inquantum intelligit per se, dicitur q * intellectus per se est ipse intellectus, econtrario illi, quod intelligit per aliud: & inquantum quidem * intellectus est illud, quod intelligitur, dicitur q intellectus est res intellecta. Deĩde dicit. Intellectus igitur ille diuinus est maior isto. i. &, cũ intellectus in nobis quandoq; est potentia, quandoq; actus: ille autẽ intellectus diuinus semper est actus: manifestũ est nobiliorẽ esse isto intellectu, qui est in nobis. Deinde dicit, desyderatio autẽ est aliquid valde nobile. i. & manifestum est q intelligere per intellectum, qui est in nobis, est valde voluptuosum, & nobilius omnibus reb9 existentibus in nobis. Deinde d. Si igitur Deus, &c. i. & ideo videmus q, si voluptas Dei per comprehensionẽ sui ipsius est æqualis voluptati, quam nos habemus cũ intellectus in nobis comprehendit se, & est quando denudatur à potentia: hoc autem in nobis paruo tẽpore existit, in Deo autem semper: valde est mirabile, & si illa voluptas, quæ semper est in eo, est nobilis multo magis quàm in nobis est, magis & magis est mirabile. Et Alexan. dixit. q non est intelligendum per voluptatem, voluptatem consequentem passionem, quæ opponitur tristitiæ. Voluptas autem, quæ est in intellectu, non est passio, neque habet oppositum: cùm ista comprehensio non opponatur ignorantiæ. Voluptas enim consequitur comprehensionem, sicut vmbra corpus. Si igitur aliqua comprehensio est, quę nullum oppositum habet, nunquã est in potentia, cũ comprehendenti nunq̃ accidit dolor per defectũ cõprehensionis. Deinde dicit. Et habet vitam, quia actio intellectus est vita. i. & dicitur de eo vita. hoc enim nomen, s. vita dicitur de cõprehensione. & cùm actio intellectus est cõprehensio: ergo actio intellectus est vita. Deinde dicit. & ille est intellectus per se, & habet vitam nobilem. i. & cũ intellectus est vnus, et cũ actio eius est vita, illud igitur, quod intelligens est, quia intelligit se, nõ quia intelligit aliud, illud est viuum, quod habet vitam in fine nobilitatis. & ideo vita, & scientia propriè dicuntur de eo. Est igitur vnus, Deus, sapiens. & hoc putauerunt Antiqui trinitatẽ esse in deo in substantia, & voluerũt euadere per hoc, & dicere q̃a fuit trinus, et vnus deus, & nesciuerunt euadere: quia, cùm substantia fuerit numerata, congregatum erit vnum per vnam intentionẽ additam congregato. Et d. Alexan. et hoc similiter cõtingit loquẽtibus in lege Maurorum, ponentibus has dispositiones additas essentiæ. quapropter cõtingit eis vt sit vnus per vnã intentionẽ additã essentiæ materię & dispositionibus. Et vtriq; dispositioni dubitatur accidere compositio. & omne compositum esse nouũ, nisi dicant aliqua componi per se. & si aliqua essent, quę cõponerentur per se, tunc exirent de potentia in actũ per se, & mouerentur sine motore per se. Et sic est intelligendum, cùm dicimus ipsum esse vnum, & habentem vitam, s. idem in subiecto, et duo secundum modũ: non quia significãt idem omnibus modis, sicut significant nomina synonyma, neq; sicut significãt nomina, neq; sicut principale & sumptum. quia sumptum significat idem, quod significat principale, & magis. Vita enim significat aliquid non in subiecto: viuum autem significat aliquid in subiecto, s. formam in materia, & habitum in subiecto. hæ igitur sunt dispositiones significationũ nominum in eis, quæ sunt forma in materia. In eis autem, quæ sunt forma non in materia, dispositio et dispositum reducuntur ad vnum in esse, & duo in consyderatione. Ista enim essentia, cùm fuerit accepta secũdũ q est posita, et fuerit disposita ĩ aliqua dispositione, tunc dispositio & dispositum vnum erit in prædicatione, & duo in intentione. quia prædicatum differt à subiecto: sed tamen non sicut prædicatum differt à subiecto in propositionibus categoricis substantialibus. Dispositio enim idem est & dispositum, sicut in rebus abstractis: sed in potẽtia duo, qñ intellectus diuiserit vnũ ab altero, intellectus enim natus est diuidere adunata in esse in ea, ex quibus componuntur, quamuis non diuidantur in esse: sicut diuidit materiam à forma, et formã à composito ex materia & forma. Hæc igitur est dispositio intellectus in rebus compositis ex materia & forma, cùm disponit compositum per formam, aut cùm disposuit compositum habentem formam per formam. intelligitur enim vtraq; esse adunata aliquo modo, & differentia aliquo mõ. v. g. q̃a, cũ disposuit hoiem per rõnabilitatẽ, itelligit q subiectũ rõnabilitatis & rõnabilitas idẽ sunt ĩ adunatione: & intelligit q deferẽs ex eis est aliud à delato. Cũ aũt fuerit cõsyderata dispositio & dispositum in eis, quæ non sunt in materia, tunc reducuntur ad vnam intentionem omnibus modis: & nullus modus erit, quo prædicatum distinguatur à subiecto, & dispositio extra intellectum, s. in essentia rei. Sed, cùm intellectus componit aliquam propositionẽ ex dispositione & disposito in talibus rebus, tunc non intelligit ex eis nomina synonyma, ita q propositio sit secundum nomen, non secundum intentionem, sed intelligit ea esse differentia secundum assimulationem, s. q in talibus accipit duo, quorum proportio adinuicẽ alterius ad alterum est sicut proportio prædicati ad subiectum. & ex eis componit propositionem categoricam, & nullam intelligit differentiã inter ea esse omnino, nisi secundum acceptionem, s. quia idem accipit dispositum & dispositionem. Intellectus enim potest intelligere idem his duobus modis secundum similitudinem ad propositionem categoricam in rebus compositis, sicut intelligit multa secundum similitudinem. & si intellectus non accepisset in istis dispositionem & dispositum, nõ posset intelligere naturas eorum, neq; declarare eas. & magna differentia est inter ea, quæ differunt in esse & in intellectu, & quæ differunt in intellectu tantum. Multiplicitas igitur in Deo non est nisi in intellectu differentia, non in esse. Sed Alexan. d. q non est intelligendum per hoc, quod dicimus non intellectus intelligit se, secundum alterationẽ. videmus enim virtutem visibilẽ videre se in speculo. & cùm hoc possibile est dicere in eo, magis est possibile in intellectu. Deinde dicit. Deus igitur est vnus, &c. i. & secundum hoc, qđ sonat hoc nomen, est vnum æternum valde nobile. & declaratum est ratione aliquod tale esse: & est illud, quod mouet omne. hoc igitur est Deus.

*a.l. intelligene.
*a.l. intelligene.

Vñ hoc qñ dr intellm eẽ eẽ intellectũ.

Voluptas ita consequitur cõprehensionẽ, sicut vmbra cõsequit corpus.

Digressio.

Omne cõpositũ est nouũ. qđ de intelli agẽte & materiali qđ de orbe & intelligentiis.

Quomõ sunt abstracti & cõcreti in reb9 materialibus, & quomõ in abstractis a materia.

In abstractis a materia dispositio, et dispositũ sunt vnũ ĩ esse, & duo in consyderatione.

Intellect9 natus est diuidẽre ea, quę sũt adunata ĩ eẽ, sicut diuidit materiã a forma. Opposi. Vide de materia. 1. Phy. 69. et 4. Ph. cõ. 16. Vide con. Zim.

Multiplicitas attributorũ in Deo est sm rõnẽ, nõ sm esse.

Quicunq; vero (vt Pythagorici & Pseusippus) putant optimum & pulcherrimum non esse in principio, eò quòd plantarum quoque ac animalium principia causæ quidem sunt, bonum vero & perfectum in his esse, quæ ex his sunt, non rectè putant. semen nãq; ex alijs prioribus perfectis est. neq; semen primum est, sed quod perfectum est. veluti hominem

dicere

dicere quispiam possit priorem semine esse, non illum, qui eo generatur, sed alium, ex quo ipsum semen est.

Omnes autem qui existimabant existimationem, vt Pythagorici & Leucippici, ꝙ bonũ & nobile non est in primo, quia causæ plantarum & animalium sunt principia, & quòd bonum & perfectum sunt i eis, quę sunt ex istis, non verum reputant. Semina enim sunt ex alijs pręcedentibus perfectis. primum autem non est semen, sed aliquid perfectum. verbi gratia quòd hominem oportet esse ante sperma, non illud, quod fit ex hoc, sed aliud, ex quo fit semen.

40 Et Antiqui dicentes, ꝙ pfectio non est in principijs, sed in eis, quæ sunt ex principijs: animalia enim & plantæ perfectiora sunt principijs, s. seminibus, & spermate, non vere dicunt. semina enim fiunt ex rebus perfectis generantibus semina. verbi gratia, quoniã semen hominis fit ex homine. semina igitur non sunt principia, sed est principium illud, à quo generantur, & est in perfectione sicut generatum, si fuerit de speciebus generatis ex similibus: aut perfectius, si fuerit ex non generatis ex suis similibus. Principium enim eorum, quæ non generantur ex simili, est Sol & orbis decliuis: et eorũ, quę generãtur ex simili, non tantum est principium simile in specie, sed cũ Sole & orbe decliui. Vnde Aristote. d. homo generat hominem, & Sol.

Principiũ eorũ, q nõ generant ex sĩl., ẽ Sol, & orbis decliuis. Vide idẽ supra 11. & 18. & 7 Met. 11. et 8. Phy. 46. & 47. com. a Scdo Phy. t. c. 26.

Quòd itaque est quædam æterna, immobilisq́ substantia, & à sensibilibus separata, constat ex dictis. Ostensum autem est quòd nec vllam magnitudinem possibile est hanc substantiam habere, verum impartibilis, indiuisibilisq́ est. nam infinito tempore mouet. nihil vero finitum infinitam potẽtiam habet. cùm vero omnis magnitudo aut infinita, aut finita sit, finitam quidem propter hoc non haberet magnitudinem: infinitam vero, quoniam omnino nulla est infinita magnitudo. At vero & quòd impassibilis, & inalterabilis est. omnes nanque reliqui motus posteriores eo sunt, qui secundum locum est. Et quidem hęc pp quid hoc se habeant modo, dilucida sunt.

Quoniam autem aliam substantiam æternam non mobilem abstractam à sensibilibus esse manifestum est hoc modo. Et iam declaratum est hanc substantiam habere magnitudinẽ aliquã nõ posse, sed neq; partẽ, neq; diuisionem habet. mouet enim in tempore infinito. & nullum finitum habet potentiam infinitam. omnis igr̃ magnitudo aut infinita, aut finita. propter hoc igitur non erit in magnitudine finita: neq; infinita, quia magnitudo infinita est nulla. Et etiam manifestum est quòd non patitur, neq; transmutatur. omnes enim motus post locales sunt. Hæc igitur manifesta sunt esse talia.

41 Facit rememorationem de hoc, quod declaratũ est prius, s. substantiam æternam esse, non mobilem & abstractã ab omnibus materijs, & d. Et iam declaratum est hanc substãtiam, &c. i. & iam declaratum est in naturalibus ꝙ impossibile est vt iste motor sit potẽtia in corpore, neq; corpus, quoniam nõ habet partem, neq; diuisibilis est, neq; essentialiter, neq; accidẽtaliter. omne autem corpus habet partes, & est diuisibile. Deinde dedit causam in hoc, & d. mouet enim in tempore infinito, quapropter debet habere potentiam infinitam. Deinde dicit. & nullum finitum habet potentiam infinitam. i. & necesse est vt habens potentiam infinitam non sit corpus, quia primus motor habet potentiam infinitam: et omne corpus, aut potẽtia in corpore, est finitum: ergo in secunda figura primus motor non est corpus, neq; potẽtia in corpe. Et, qa necesse est vt oẽ corpus habeat potentiã finitam, quia omne corpus est finitum, & potentiæ corporales sunt diuisibiles secundum diuisionem eius, d. omnis igitur magnitudo aut infinita, aut finita. i. et necesse est vt omnis potentia in corpore sit finita. si enim non, aut ergo in corpore finito, aut infinito: sed corpus infinitum impossibile est esse. &, si in corpore finito fuerit potentia infinita, continget corpus illud moueri in instanti, vt declaratum est in Octauo Physico. Et hoc intendebat, cùm d. propter hoc igitur non erit in magnitudine finita, & cę. i. causa autem, propter quam potentia infinita non est in corpore, est quia in corpore infinito non est, quia corpus infinitum non est. in corpore autem finito non est, quia diuiditur per diuisionem finiti: et quod diuiditur per diuisionem finiti, est finitum. Ioannes autem Grammaticus mouit magnam quęstionem & difficilem Peripateticorũ. D. enim si omne corpus habet potentiam finitã, & cœlum est corpus: ergo habet finitam potẽtiam. & omne finitum est corruptibile: ergo cœlum est corruptibile. Si igitur aliquis dixerit ꝙ priuatio corruptionis est acquisita in cœlo de potentia ęterna abstracta, continget vt aliquid possibilis corruptionis sit ęternum. quòd autem est impossibile hoc, declaratũ est ĩ fine primi Cœli & Mundi. Dicamus igitur nos ꝙ mirum est de hoc, quod d. ꝙ omne corpus habere potentiam finitam est verũ. Potentia enim multipliciter dicitur. est. n. potentia in substantia, & alteratione, & vbi. & iam declaratum est ꝙ de istis virtutibus nulla existit ĩ corpore cœlesti, nisi potẽtia in loco. ista igitur propositio nõ est cõmunis omni corpori, nisi cùm per potentiam intelligatur potentia in vbi, s. cùm dicimus ꝙ omne corpus habet potentiã finitam. Cùm enim dicimus omnes potentias in corpore esse finitas, est verum quæcunq; potentia fuerit. &, cùm dicimus quæcunq; potentia fuerit in corpore, est finita, est verũ. sed non consequitur ex hoc ꝙ omne corpus habeat omnem potentiã: quia corpus cœleste non habet potentiam, nisi tantum in vbi. Si igitur potentia, qua mouetur hoc motu æterno, fuerit in eo, aut est finita aut infinita. si infinita, continget moueri in instãti. si finita, possibile est quiescere: quod improbatum est. ergo non mouetur per potentiam existentẽ in eo, immo per potentiam non in subiecto omnino. Sed aliquis quæret, si mouetur à potentia, cuius actio est infinita, necesse est vt moueat ipsum non in tempore: sicut continget, cùm fuerit existens in eo. Et dissolutio est, ꝙ iste motus componitur, vt declaratum est ex duobus motoribus, quorum vnus est finitæ motionis, & est anima existens in eo: & alter est infinitæ motionis, & est potentia, quæ non est in materia. Secundũ igitur ꝙ mouetur à potentia finita, mouetur in tempore: cùm dicere finitatem est habere proportionem terminatam ad motam rem, & in sua substantia est æterna, quemadmodum eius subiectum est æternum, s. ꝙ in neutro eorum est possibilitas in substãtia, & tamen est possibilitas in subiecto eorum in recipiẽdo motum

Octauo Ph. 78. & 79.

Digressio, in qua diluitur quęstio Ioannis Grãmatici cõtra Peripateticos, pro qua vide cõ. 79. l. 8. Ph. & in fine ca. 5. libri de substãtia orbis.

Auerrois Solutio. Potẽtia multipliciter dr̃. Vide. 1. lib. 61. et 8. Me. c. 4. & 12. & hic t. c. 10. & 2. & ca. 5. de substantia orbis.

Dubium.

Solutio. Motus cœli cõponitur ex duplici motore.

in eis, aut non nisi in mouere tantum. Et per diuersitatē istius proportionis in corporibus cœlestibus, s. quæ est inter corpora eorum, & animas, diuersantur in velocitate & tarditate, & in hoc in quo conueniunt, quia mouentur à potentia non in materia habente æternitatem motus, & continuitatem motus. Et ex hoc modo etiam verum est dicere corpus cœleste habere potentiam finitam. Et hęc est intentio eius, quod d. Aristo. esse in cœlo, quoniā, si in primo cœlo essent plures stellæ, aut maiores, aut tardius mouerent, aut omnino nō: non quia lassitudo accidat ei, sed propter defectum proportionis, quę est inter motorem in eis, & motum. Motor enim non mouet, nisi quia potentia eius est maior potentia moti. & quanto maius fuerit, tanto maior potentia eius. & cùm potentia motoris non superabundauerit, nō poterit mouere ipsum. & si modicū superabūdauerit, mouebitur tardius. [a] In corpore quidē cœlesti nō est potentia, vt corrumpatur, quia non habet contrarium. est igitur remanens per se et per suam substantiā. [b] motus autem impossibile est vt sit remanens per suā substantiam, cùm habeat contrarium, i. quietem. secūdum igitur permanentiam motus oportet nos ponere aliam intentionem remanentem in se, ecōtrario permanentiæ, quę est in substātia. [c] ideoq; non est in cœlo possibilitas, nisi vt quiescat. sed hoc iam probatum est esse impossibile: ergo necesse est vt hoc sit propter motorē, in quo nulla potētia est omnino, neq; essentialiter, neq; accidentaliter. sed tale non est in materia. Et ideo dixit [d] Aristote. ꝙ non est timendum cœlum quiescere in aliqua hora, & non d. corrumpi. corruptio enim non est in eo possibilis, sicut quies. Et ideo non est verum dicere aliquid possibile esse ex se, æternum autem & necessarium ex alio: eò ꝙ necessariorum quoddam eē necessarium per se, & quoddam per aliud, non est nisi in motu cœli tātum. Vt autem aliquid sit possibile in sua substantia, & per aliud sit necessarium in esse, impossibile est. Impossibile enim est vt idem sit possibile in esse ex sua substantia, et recipiat ex alio necessarium esse: nisi esset possibile vt natura eius transmutaretur. Motus autem possibile est vt sit necessarius ex alio, & possibilis ex se. et causa in hoc est, quia esse habet ex alio; s. à motore. Si igitur motus iste fuerit ęternus, necesse est vt fiat ex motore nō moto omnino, neq; essentialiter, neq; accidentaliter. Permanentia igitur motus est ex alio, substantia autem ex se. et ideo impossibile est inuenire substātiam possibilem ex se, necessariā ex alio: qđ est possibile in motu. Omnis igitur potentia mouens existens in corpore, necessario mouetur accidentaliter & non essentialiter: et omne motum accidentaliter aut essentialiter possibile est vt quiescat ex se, & est motū ab alio. Si igitur est aliqua potentia in corpore, qua possibile est quiescere à motione in aliqua hora, necessario mouetur à motore, in quo nulla potentia est omnino, neq; essentialiter, neq; accidentaliter; sicut est de corpore cœlesti. Hæc igitur est intentio eius, quod dixit Aristote. quòd omnis potentia in corpore est finita; i. ꝙ actio eius possibile est vt sit finita. Iquo aut ex corporibus est potentia ad esse, necesse est vt transmutetur eius substātia. & impossibile est vt acquirat permanentiam & æternitatē ex alio, nisi substantia eius transmutetur. in quo vero ex corporibus est potentia tantū in vbi, possibile est dicere hanc potentiam esse possibilem ex se, necessariam ex alio. Et etiam quoniam corpus cœleste ex se mouetur: & omne, quod ex se mouetur, possibile est vt quiescat ex se: & dicere est motum ex se hic omne, quod per desyderium & voluptatem mouetur: sed iam declaratum est, quòd corpus cœleste quiescere impossibile est: quapropter æternitas motus eius est propter motorem, in quo nulla potentia existit ad aliquem modum transmutationis, neq; essentialiter, neq; accidentaliter. Motor igitur corporis cœlestis est potentia non materialis necessario. ideo credendum est ꝙ omne habens motum in loco æternum, necesse est vt sit substantia æterna. Si vero substātia æterna sit, nō erit necessarium vt motus eius in vbi sit ęternus. sed, si motus eius in vbi fuerit æternus, necesse est vt motus eius sit à motore non corporeo, neq; potentia in corpore, neq; æterno, neq; non æterno. Hoc quidē est valde difficile, & clausum: & ideo iste locus fuit lapsus sapientum. Cùm enim declaratum est hoc corpus esse æternum, possibile est existimare ꝙ non indigetur in hoc esse ponere principium aliud nobilius eo. Existimatum est enim ꝙ, cùm dicimus omnis potentia in corpore est finita, non est verum nisi in corporibus materialibus generabilibus & corruptibilibus. Si autem aliquod æternum est in sua substantia, existimatum erit ꝙ necesse est potētiam eius manentē esse ęternæ motionis. & in hoc loco errauerunt Zabij, & sapiētes eorum. Et Aristo. sustētatus est in hoc super duas propositiones: quarū vna est, ꝙ omnis potentia in materia finita est: secunda autem est, ꝙ actio infinita non fit ex potentia finita: vnde prouenit ꝙ faciens motum infinitum est potentia non in materia. Et ipse laborabat in declaratione istarum duarum propositionum in Octauo Physicorum. Et contradicentes huic dicunt ꝙ propositio dicens ꝙ, si in stellis sunt potentiæ finitæ, tunc non esset vera, nisi stellæ essent compositæ ex materia & forma. & dicunt ꝙ impossibile est vt sint in eis potentiæ finitæ, & vt sint infinitæ actionis. dicūt enim ꝙ finitas actionis, & motionis non accidit nisi per alterationem motoris à moto. quapropter accidet ei fessitudo. Quod autem nō alteratur in sua substantia, neq; accidit ei fessitudo, non est impossibile vt agat actionē infinitam. Themistius autem in hoc loco d. ꝙ non rectum dicit, dicens Solem & alias stellas esse finitas, & habere potentias infinitas. Potentia enim, quæ est in stellis, quæ est infinita, non est naturalis in eis, neq; sm ꝙ sunt corpora: sed aut pēdet à prima causa, aut ex anima existente in eis ab illa potentia, quæ nō est corpus. Prima enim causa est, qđ reuoluit eos in tempore infinito. quoniam, si haberent illud, quod habent in potētia, vt corpus & magnitudo habent, & non essent semper in actu, tunc necessarium esset eis laborare, & lassari. Corpora enim stellarum, quia existit in eis aliquid in potentia, secundum hoc potentiæ eorum sunt finitæ: in qualibet enim hora existūt in alio loco. Quandoq; igitur sunt hic, quandoq; illic. & ista loca sunt quasi vltima motus. & impossibile est in aliquo existente in potentia, cùm post peruenerit ad actum, quem intendit, vt non sit ei vltimū, & extremū. Causa aūt, in qua nulla potentia existit, sed semper est in actu, & nunquam diuersatur in aliqua hora post aliam. Quomodo igitur, posse est imaginari magnitudinē & corpus, vt ista alia, in quibus semper existit potētia, siue corruptibilia sint siue non. Et vniuersaliter, si actio singularis per se possibile est remanere in infinitum cum æternitate temporis: actus vero, qui exit ab eo, qui est in potentia, est cōplementum illius, quod est in potentia: & impossibile est in tali actu ipsum permanere in infinitum, cùm præcedat ipsum potentia: quapropter necesse est vt potentia mouens, quæ est in stellis, sit infinita: quoniam stellę acquirunt hac potentia non modo potentiali. Motum autem eorum in loco est finitus. potentia enim non est in stellis, nisi secundū has dispositiones. Hęc igitur sunt verba Themistij. Et abbreuiatio eius est, ꝙ omnis motor in loco, motio eius est ad aliquid in potentia: & omne, quod mouet ad aliquid, quod est in potētia, motus eius est finitus, cùm illud, quod est in potentia, necesse

est

Scđo cœ. 71.

a In corpore cœlesti nō est potentia vt corrūpat, qa nō hēt cōtrariū. Idē. 1. cœli com. 20. & quę ibi.

b Motus impossibile est vt sit remanēs sm suam substātiā, cū hēat contrarium.

c Nō est in cœlo posibilitas, nisi vt qescat. Vide oppo. 6. Phy. 16. & 7. Ph. cō. 2. Vide cōtra. Zim.

d Nono Me 12. t. cō. 17.

In solo motu veritatē hēt ꝙ aliquid ex se posse, fiat ab alio necessariū, i substātiis autē impossibile est.

Sniā Themistij.

Abbreuiatio sententię Themistij.

Omne, quod mouet motu æterno, mot⁹ ei⁹ est ad aliquid semper in actu.

est vt exeat ad actum: omne igit, qđ mouet motu æterno, motus ei⁹ est ad aliquid semper in actu: et quod est semper in actu non est corpus, neq; in corpore. omne enim, in quo est potentia, aut est corpus, aut potētia in corpore. in quo igitur nō est potentia, neq; est corpus, neq; potentia in corpore. Et illud, super quod Aristo. est sustentatus in hac intētione, est q̃ omnis actio ęqualis infinita semper æterna necessario fit à potētia, cuius actio est infinita, cui nulla trāsmutatio accidit, propter quam deficiat actio, & omnis potentia mouens in loco in corpore, cui accidit transmutatio, necesse est vt eius actio non sit semper æterna, quia ab alio mouetur. hoc igitur est intelligendum de eo, quod est infinitæ motionis in alterum. Et, cùm ita sit, potentiæ mouentes, quæ sunt in corporibus sunt duobus modis. aut potentię in corporibus generabilibus et corruptibilibus. hę igitur impossibile est vt semper moueant se propter transmutationem eorum, et propter transmutationem subiecti eorum. & ideo accidit talibus necessario fessitudo. aut potentiæ mouētes in corporibus æternis. hę igitur possibile est vt moueant semper, & vt non moueant semper. Possunt enim non semper mouere, si posuerimus illud, ad quod mouētur, s. primum motorem, receptibilem transmutationis cuiuscunq; modi. Possunt autem semper mouere, quando illud, ad quod mouētur, fuerit non transmutabile aliquo modo trāsmutationis. et hoc est, cùm non fuerit corpus omnino. Si igitur motū æternum est, necesse est vt moueatur per potentiam existētem in eo à motore, cui nullus modus transmutationis accidit: & tale ĩ nulla materia existit. Hęc igitur est intentio Aristo. cùm d. q̃ omnis actio infinita prouenit à potentia infinita, i. infinitæ actionis. hoc etiā modo proprio magis apparet. corpus enim cœleste animatū est, necessario. Reuertamur igitur ad nostrum locum. Et dicit Aristo. Et etiam manifestū est q̃ non patitur &c. i. & manifestum est etiam q̃ iste motor, qui semper mouet et eadem dispositione, q̃ nō patitur neq; alteratur, quoniam, cùm mouetur ĩ loco, nullum aliorum motuū recipit. motus enim in loco præcedit omnes motus; & cùm nobiliorem non habet, non habet viliorem. Corpus enim cœleste, q̃a est nobilius omnibus corporibus, habet nobilissimum motum, s. localē. Et quia iste motor est nobilior corpore cœlesti, fuit causa permanentię eius in nobiliori dispositione, s. in motu. Deinde dicit, Hæc igitur manifesta sunt esse talia. & innuit omnia, q̃ declarauit de hoc primo motore, q̃ nō est ĩ materia.

Motus in loco præcedit omnes mot⁹ Idē. 8. Ph. 55 vsq; ad 61.

Caput Quartum. Quot sint numero substantiæ immobiles, ac sphæræ, quæ ab eis mouentur, opiniones tum aliorum, tum propria: ac peradmodū Antiquos de ipsis loquentes confirmatio.

Vide Auer. in Epit. Tractatu...

VTrum aūt vna sit ponēda talis substātia an plures, et quot, non oportet nos latere, sed meminisse quoq; aliorū sñias, quod de pluralitate nihil, qđ dictu ꝑspicuū sit, dixerūt. De ideis nanq; opinio nullam accommodatā considerationem habet. Numeros nanq; dicunt ideas, qui dicunt ideas esse: de numeris vero quandoq; vt de infinitis aiunt, quādoq; tanquam vsque ad denarium determinatis. qua vero de causa tanta numerorum pluralitas sit, nihil cū diligentia demōstratiua dicitur.

Vtrum autem ponenda est talis substantia vna, aut plures, & quot sunt. & non debemus occultare sermones aliorū, sed dicere iudiciā eorum. nihil enim manifeste dixerunt in multitudine. Sententia enim de exēplaribus non habet perscrutationē propriam omnino. Dicentes enim exemplaria dicunt ea esse numeros. & de numeris quādoq; dicunt eos ea esse infinitos, & quandoq; vsq; ad decem. quare vero multitudo numerorum est sic, nihil dixerunt demonstratione.

Cùm autem declarauit vnam substantiam æternam esse non in materia omnino, incœpit quærere, vtrum hæc substantia esset vna aut plures. & si plures, quot sunt. Et, quia Antiqui quidam dicebant substantias esse abstractas, s. formas, sed de numero earum Antiqui nihil sufficienter dixerunt, incœpit demonstrare impossibile eorum ad declarandum hoc in illis substantijs positis. Deinde d. & non debemus occultare sermones aliorum, &c. i. & oportet inspicientem in nostro sermone videre inquantum differt à sermone aliorum. dicentes enim substantias abstractas esse, nihil dixerunt in multitudine. D. d. Sententia autem est de exemplaribus. i. opinātes autē substantias esse exemplaria, & formas rerum, nihil proprie dixerunt de numero eorum sm̃ q̃ sunt formę. sed, si aliquid dixerunt, dixerunt sm̃ q̃ sunt numeri. & hoc intendebat, cū d. Dicentes enim exemplaria dicunt ea esse numeros: i. quoniam inquantum sunt numeri, dicūt aliquid in multitudine eorum. Deinde dicit, opiniones dicentium numeros formales abstractos in multitudine, & d. & de numeris q̃nq; dicunt, &c. i. & dicentes numeros esse formales bipartiti sunt. quidam dicunt eos esse infinitos, & quidam peruenire ad decem. D. d. quare vero multitudo. &c. i. & dicentes illos esse decem, nihil dixerunt super hoc demonstratione. 42

Nobis vero ex præsuppositis atq; determinatis dicendum est. Principium enim ac primum entium, tum per se, tum per accidēs immobile est: mouens autem, primo, sempiterno, & vno motu. Cùm vero quod mouetur necesse sit ab aliquo moueri, primumq; mouens immobile per se esse, ac motu æterno ab æterno moueri, et vnū ab vno, videmusq; pręter simplicem lationem totius, quam dicimus primam substantiam & immobilem mouere, cæteras etiam lationes, quæ errantium sunt, sempiternas esse (sempiternum nanq; & irrequiescibile circulare corpus est. monstratum autem est de his in Physicis) necesse est harū quoq; lationum vnamquanq; à per se immobili, & æterna substantia moueri. nam & stellarum natura perpetua substantia quędā existens, & quod mouet perpetuum, & prius est moto. & quod prius substantia est, substantiam sit necesse est. Cōstat itaq; necesse esse tot substātias esse natura ꝑpetuas, & p̃ se immobiles, ac absq; magnitudine, ob causam prius dictā.

Nos autem dicamus de substātijs diuinis. Principium enim & primum entium nō mouetur neq; essentialiter, neq; accidentaliter: & mouet et facit primū motum ęternum etiam,

Si igitur motum necesse est vt moueatur per aliquid, primus autem motor non mouetur per se, & motus æternus fit per motorē æternum, & vnus per vnū, & nos videmus quòd pter motū toti⁹ simplicē, de quo dicimus moueri sā ub stātia non mobili, alios motus ęternos, qui sunt erraticorum. (corpus enim circulare est æternum sine quiete. hoc enim declaratum est ī Naturalibus) necesse est igitur vt vnusquisq; istorum motuū fiat per aliquid, quod non mouetur per se, & per substantiam æternā. natura enim stellarum est etiam æterna. & cùm motor est æternus etiā & ante motum, necesse est vt illud, quod est ante substantiam, sit etiam in substantia. Manifestū est igitur ꝙ necesse est vt substātiæ sint secūdum numerum illorum, & ꝙ substantiæ sint æternæ naturaliter, & immobiles per se, & ꝙ sint sine magnitudine propter causam prædictam.

43 Nos autem possumus declarare bene multitudinem istarum substantiarum ex rebus dictis, & inducere ad viam, qua quis potest scire numerum eorum. Principium autem illius est hoc, quod prius declarauimus, scilicet ꝙ primum et principium entium est aliquid immobile omnino: & ꝙ hoc facit primum motum æternum, & vnum, & continuum, & diuinum. Deinde dicit. Si igitur motum necesse est vt moueatur, & cæte. i. si igitur positum est nobis ꝙ omne motum habet motorem, & motum primum habet motorem æternum, qui non mouetur per se, & omnis motus æternus habet motorem ęternum, qui non mouetur per se, et vnū (necesse est enim vt vnus motus habeat motorē vnū. &, si non, tunc non esset continuus, neq; vnus) sed nos videmus in cœlo plures motus præter motum totius cœli, quem dicimus fieri à prima substantia immobili, scilicet motus stellarum erraticarum, & manifestum est istos motus esse æternos, sunt enim partes corporis æterni, necesse est igitur vt vnusquisq; motuum istorum habeat motorē, qui non moueatur per se, & cuius substantia est æterna. natura enim stellarum est æterna. Deinde dicit. & cū motor est æternus, & ante motum, &c. idest, et cùm motor vniuscuiusq; istorū motuum prior est illis motis: & illa mota sunt substantiæ: necesse est vt omnes isti motores sint substantiæ. Deinde dicit. Manifestum est igitur ꝙ necesse est, & cæ. i. manifestum est igitur ꝙ numerus substantiarum mouentium est secūdum numerum motuum propter causas dictas, & quòd istæ causæ sunt æternæ per se naturaliter, & non motæ per se, neq; corruptibiles propter causas prædictas.

Numer⁹ substantiarū mouentium est secundū numerum motuum

Quòd igitur substantiæ sunt & harū quænam prima, quæue secunda, secundum eum ordinem, quem & lationes syderum habent, patet. Pluralitatem vero lationum ex peculiarissima Philosophia Mathematicarum scientiarum, videlicet ex Astrologia, consyderandum est. hæc enim de substantia sensibili quidem, at sempiterna speculatur. cęteræ vero de nulla quidem substantia, veluti quæ circa numeros, atq; quæ circa Geometriam. Et quidē quòd plures sint eorū, quę feruntur lationes, manifestum etiam est his, qui parum attigerunt. pluribus enim quàm vna, errantiū astrorum vnumquodq; fertur.

Cōsyderatio

Quoniam autem substātias esse, & earum hæc est prima, hæc autem secunda ſm ordinē motuum stellarum, manifestum est. Multitudo autem motuū sciēda est à propria Philosophia Mathematicorū. Ista. n. vtitur scīa de substantia sensibili, sed æterna. illa autem non vtitur sciētia de substātia oīno, sicut de numeris, & mensura omnino. Qm̄ aūt motus erraticarum plures sunt, manifestum est eis etiam, qui parum consyderant. vnaquęq; enim stellarū erraticarū videt̄ moueri plus vno motu.

Idest, Quoniam declaratū est ex hoc sermone substantias æternas esse plures vna, & quòd in eis est prima, scilicet illa, quæ omnia mouet, & secunda, & tertia secundum ordinem orbium manifestum est. Quoniam autem illa, quę omnia mouet, pręcedit omne, manifestum est valde & præcise, omnes enim istum motum maximum intendunt. quapropter prior est omnibus naturaliter & etiam secundum locum, & etiam secundum magnitudinem, scilicet quòd ista substantia videtur esse prior propter prioritatem eius, quod mouetur ab ea secundum locum, & secundum magnitudinem in multitudine stellarum & velocitate motus. & omnia ista faciunt eam priorem nobilitate & substantia. Qm̄ vero ordinatio istorū mouentium à primo motore oportet vt sit secundū ordinem stellarum orbium in loco, manifestū est etiam. prioritas enim in loco eorum, & in magnitudine facit eos priores in nobilitate. sed videmus quoq; eos in velocitate motus econuerso, scilicet ꝙ illi, qui sunt ꝓpinquiores terrę, sunt velociores, et hoc forte prouenit propter nobilitatem motoris, & forte propter paruitatem corporis. Sol autem videtur propter magnitudinem eius & * actionis eius in entibus, & propter hoc qđ apparet, ꝙ motus aliarū erraticarum ordinantur secūdum motū Solis, et consequetur ipsum habere motorem priorem omnibus erraticis. sed velocitas, quę est ī istis, sicut diximus, forte est propter nobilitatem substantiarum mouentium, et forte propter paruitatem corporum. Ordinatio quidem eorum adinuicem secundum nobilitatem possibile est sciri ex dictis ab Antiquis habentibus curam de actionibus earum in entibus. verbi gratia quoniam dāt Soli vitam, et Saturno res fixas. ordinatio igitur earum à primo est * præcisa, ordinatio vero earum abinuicem nō est * pręcisa. Et forte melius est illud, quod Aristo. intendebat, scilicet quòd ordo eorum sit secundum ordinē eorū in loco. Quòd autē Moderni dicunt substantiam primam esse priorem motore totius, falsum est. quælibet enim substantia istarum est principium substantiæ sensibilis secundum motorem, & secundum finem. Et ideo dicit Aristo. quòd, si aliquę substantię essent non mouētes, essent ociosæ. Qđ sūt mouit eos ad hoc dicendum est ratio, quæ potest dissolui à quolibet exercitato in hac scientia. dicūt enim quòd apparet ex istis intelligentijs ꝙ quędam earum consequitur quandam, sicut causatum causam. prima autem substantia debet esse vna & simplex in fine: ab vno autem & simplici non prouenit nisi vnum: & à motore primi cœli prouenit anima primi cœli, & motor orbis consequentis: necesse est igitur vt sit non simplex. habet ergo causam priorē eo. ª Iste autem sermo est imaginabilis. non enim est illic prouentus, neq; consecutio, neque actio; ita quòd dicamus quòd vna actio consequitur agentem tantum. est enim est illic causa & causatum, secundum 44

* a.l. propter actionem.

* a.l. ꝓfecita.
* a.l. pręfecta

Ordinatio intelligētiarum a primo ē ꝓcisa, sed ordinatio earum adinuicem non est præcisa.

Digressio cōtra Auicen.

Si aliquę substantię essent nō mouētes, essēt ociosę.

a Solo modo Auicen.

In intelligētijs nō est prouent⁹ neq; actio, sed tm̄ ē illic causa & causatū, ſm ꝙ intellectum est causa intelligendi.

dum

dum quòd dicimus quòd intellectum est causa intelligentis. Et cùm ita sit, nõ est impossibile vt illud, quod est per se intelligentia & intellectum sit causa plurium entium, secũdum quòd ex eo intelligitur multi modi, illud igitur, quod intelligit motor corporis coeli de primo motore, & est causa in anima coeli, aliud est ab eo, quod intelligit ex eo motor orbis Saturni. & similiter de vnoquoq; eorum, scilicet q perfectio vniuscuiusq; eorum est intellectum intelligendo causam primam & propriam. et secundum hoc omnes motus eorum idem intendũt, scilicet ordinem totius. & sic est intelligendũ de multitudine motuum cuiuslibet stellę, scilicet quòd omnes sunt colligatæ per motum illius stellæ: & quilibet motor in eis perficitur per formam primi motoris proprij illi stellæ. & ideo motus cuiuslibet stellę earum intendunt motum ipsius stellę. Et sic est intelligendum q motus aliorum orbium intendunt motum orbis stellati, & quòd perfectio vniuscuiusq; mouentium vnũquodq; eorum, i. orbium, scilicet primorum, perficitur per primum motorem omnium. Et ideo omnes intendunt hunc motũ diurnum, qui est primi motoris actio, & principium aliarum actionum. apparet enim quòd alij motus proprij sunt propter istum motum et consequentes eum, & adunantes in ordine, quem intẽdunt, & est pricipium actionum earum. Sed quęret aliquis,

Dubium.

quoniam, si motus omnium orbium intendũt eandem actionem, & eundem ordinem communem omnibus, necesse est vt habeãt eandem formam intellectam extrinsecam à formis, quas intendit vnusquisq; per se, scilicet formis proprijs, erit igitur forma quasi finis addita super formam propriam, erga quam mouetur vnusquisq; orbis aliorum orbium. Dicamus ergo q nulla

Solutio.

forma est quasi finis & communis & vniuersalis, nisi illa ex eis, quæ habet actionem communem. & hæc est dispositio formæ mouentis primum coelum motu diurno. Dispositio enim iuuamento corporum coelestiũ adinuicem in creando entia quæ sunt hic, et conseruando ea, est sicut dispositio regentium bonorum, qui iuuant se adinuicem in regendo bonam ciuitatem. quoniam omnes actiones eorum sunt erga actiones primi principis. ponunt enim actiones suas seruientes & consequentes actionem primi principis. Quemadmodum igitur primus princeps in ciuitatibus necesse est vt habeat actionẽ ppriã, q̃ est nobilissima actionũ. (& si nõ, esset ociosus) quã actionẽ intendũt per suã actionẽ oẽs, qui sunt sub primo principe. quẽadmodum igitur necesse est in istis principantibus vt primus pricipatus sit, sicut est necesse in actionibus pricipum vt prima actio sit: & sic accidit in artificijs, quæ iuuant se adinuicem erga vnum artificiale, & sunt illa, quorum quædã sunt principantia alijs, & omnia reducuntur ad vnum artificium, verbi gratia quoniam plura artificia seruiunt artificijs equitandi: sic igitur est intelligendum de istis corporibus cum suis formis, à quibus mouentur, & de istis formis adinuicem. multum enim assimilantur artificijs, quæ seruiunt sibi adinuicem, & quæ intelligunt adinuicem sunt principia eorum, ex quibus accipiunt intellectum proprium. verbi gratia quia artificium frenificandi accipit sua principia ab artifice artis æquitandi, & similiter alia artificia seruientia huic artificio. Differentia autem inter ista & artificialia est, quia formæ artificij mouentes artifices sunt in materijs, istæ autem non. Mos autem, qui iam est inter Modernos in dicendo quòd à tali motore prouenit talis motor, aut cõsequitur, aut præcedit, aut talia verba, non vere intelliguntur de istis principijs abstractis. omnia enim ista sunt dispositiones agentium superficietenus, non vere. ab agente enim nihil prouenit, vt prædiximus, nisi extrahere illud, quod est in potentia ad actum. sed illic nõ

Contra Aui.

Ab agẽte nihil puenit nisi extrahere illud, qđ est ĩ potentia ad actum.

est potentia, vnde neq; agens. tantum enim est illic intellectus & intellectum, & perfectum & perficiens: quemadmodum artificia perficiuntur ab inuicem in hoc, quòd accipiunt principia abinuicem, & omnia reducuntur ad accipiendum omnia sua principia ab artificio vniuersali continenti ea. Et ideo videmus quòd sciẽtia magis propria primi Dei, scilicet est illud, quod continetur sub prima Philosophia: & scientia propria proprijs, quæ sunt sub eo, est similis scientijs particularibus, quæ sunt sub prima Philosophia, sicut d. Nicolaus Peripateticus in sua prima Philosophia. Et ideo videmus quòd per acquisitionem istius scientiæ ab homine inuenitur homo in sua perfectione essendi. Hoc autem, quod Plato dixit in suis verbis obscuris, quòd Creator creauit Angelos manu, deide pcepit eis creare alia mortalia, & remansit ipse in quiete sine labore, non est intelligendum ad literam. Et forte existimare hoc in Deo fuit causa sabbati positi ĩ lege filiorũ Israel. Et hoc, quod diximus de mouentibus omniũ orbium, est etiam in mouentibus, quæ iuuant se adinuicem ad mouendum quamlibet stellam stellarum erraticarum, scilicet quòd omnes illic reducuntur ad illum primum motorem, & quòd omnes intendunt motum illius primi motoris. Et cùm hoc declaratum est, reuertamur & dicamus quòd, cùm Philosophus accepit numerum motuum ab Astrologo, sicut principia esse à Naturali, fecit rememorationem de hoc, & dixit. Multitudo autem motuum scienda est, & cætera. idest, numerus autem motuum consyderandus est per Astrologos. Deinde dedit causam in hoc, & dixit. Ista enim vtitur sciẽtia, et cętera. idest, ista autem ars propria est huic intentioni inter alias Mathematicas, quia cõsyderat de substantijs æternis sensibilibus. alię autem scientię Mathematicæ consyderant de accidentibus, vt ars Arithmetica, & Geometria. Deinde dicit. Quoniam autẽ motus erraticarum sunt plures, & cætera. idest, quoniam autem comprehensum sensu est quòd istæ stellæ habẽt plures motus. qui enim aliquantulum ingressus est in Mathematicam, videt quòd quælibet stellarum erraticarum habet plures motus vno. Et sciendum est q isti motus, quos ponunt Astrologi, sunt tribus modis. Est enim modus comprehẽsus à vulgo visu. Est etiam alius modus, cuius motus non comprehenditur nisi in instrumentis & consyderationibus. & horum modorum quidam comprehenduntur in longissimis temporibus, & quidam in paruis. Est etiam tertius, cuius motus sunt declarati ratione. plures enim istorum motuum videntur visu simplices. secundum autem rationem & naturalia opinandum est illos esse compositos ex pluribus vno. verbi gratia quia stellæ erraticæ videntur quandoq; velociores & quandoque tardiores, & modo progredi & modo retrogredi. & hoc non potest esse verum secũdum naturas corporum cœlestiũ. Declaratum est enim in naturalibus quòd omnes motus sunt æquales, & quòd impossibilis est in eis velocitas & tarditas, aut progressus aut retrogradatio. Vnde necessarium fuit Astrologo ponere Astrologiam, ex qua consequerentur hæ dispositiones sine aliquo impossibili in naturalibus. Et hoc duobus modis accidit: aut vt ille motus, qui quandoq; videtur velocior quandoq; tardior sit compositus ex pluribus motibus: aut vt sint illic orbes ecentrici & epicycli, vt dicunt Moderni Mathematici. Propter hoc igitur differũt Astrologi de numero motuum & stellarum, & multotiens inueniunt per consyderationem temporum motuum stellarum, & secundum computationem inueniũt eas in locis terminatis zodiaci. & cũ cõsyderãt eas ĩ instrumẽtis, inueniũt eas ĩ alijs ab illis locis, & tũc addũt motũ nouũ illi stellæ. Et hoc mõ posuit Ptole. plures mot⁹

Conuertit se ad textum.

Sola Astrologia de Mathematicis cõsyderat de substantia.

Documentũ

Motus quos ponũt Astrologi sunt tribus modis.

Lunæ & alijs stellis, quos nullus de Antiquioribus posuit. verbigratia motus, quem Ptolemæus vocat motum respectiuum Lunę, & motum polorum epicyclorum. Istorum autem motuum non potuit iste homo facere Astrologiam. et similiter hoc quidem apparuit ei, q motus stellarum erraticarum in suis orbibus ecentricis sunt secundum centra alia à centris ecentricorum, & non potuit ponere Astrologiam secundum sua fundamenta. & omnia ista manifesta sunt parum exercitatis in Astrologia.

Quot vero hæ sint, nunc quidem nos ea, quæ quidam Mathematicorum aiunt, intelligendi gratia dicimus, vt aliquam determinatam mente pluralitatem percipiamus. Deinceps quædam quidem nos ipsos quærere decet, quædam autem à quærentibus sciscitari, si quid præter ea, quæ nunc dicta sunt, his videatur, qui circa hæc versantur, diligere quidem vtrosq;, adhęrere vero certioribus. Eudoxus igitur Solis, & Lunæ vtriusq; lationem in tribus posuit sphęris esse. quarum Primã quidem eam esse, quæ non errantium stellarum. Secundam vero secundum id, quod per medium zodiacum. Tertiam porro secundum eum, qui in latitudine zodiaci obliquatur. in maiori autem latitudine obliquari eum, secũdum quem Luna fertur, q̃ secundũ quẽ Sol.

Solis & Lunę latio.

Quot autem sunt dicamus, secũdum q dixerunt quidam Mathematicorum, vt aliquo modo imaginemur aliquam multitudinem terminatã. Quod aũt relinquitur, quęrẽdũ est à nobis pscrutãtibus de hoc, aut ab eis, q inquisiuerũt, si aliquid apparuerit ab eo, quod dictũ est modo: q̃uis sit perscrutandũ de duabus sectis, & concedendum sermonẽ illius, qui magis perfecte perscrutatus est. Eudoxus vero ponit motũ vtriusq;, Solis, & Lunæ in tribus sphæris. quarum Prima est stellarum nõ erraticarũ. Secunda, quæ est in medio signorum. Tertia autẽ, quæ declinat in latitudine signorum. et illa, in qua magis Luna mouetur, magis declinat in latitudine signorum, quàm in qua existit Sol.

45 Quia Philosophus accipit pro constanti numerum motuum, Astrologi autem diuersi sunt in hoc, fecit rememorationẽ de hoc, quod fuit magis famosum in suo tempore. & talia principia in maiori parte tantum sunt famosa, cùm ferè omnia sint fundata, s. in sensu quantitatum motuum stellarum, quod non potest perfici in vita humana. ideo necesse est in consyderationibus credere consyderationibus prædictis, & tunc verificatur quantitas motuum. Et propter difficultatem istarum rerum impossibile est vti propositionibus necessarijs; sed famosis in hoc loco magis vtimur q̃ necessarijs, sed quando in eis non fuerit diuersitas. si autem in eis fuerit diuersitas, nihil erit, super quod sustẽtetur. Sed quocunq; modo sit, melius est scire sermones hominum in hoc, quàm nihil. Et ideo dixit. Dicamos secundum q dixerunt quidam Mathematicorum, &c. i. Deinde dicit. Quod autem relinquitur, quęrendũ est à nobis perscrutantibus de hoc. i. quoniam autem sunt motus additi super istos, quos computo, perscrutandũ est in alia scientia. Et, cùm dixit hoc, fecit rememorationem de hoc, quod dixerũt Mathematici in suo tempore, & posuit de eis duos homines famosos in hac scientia. Et dixit q Eudoxus ponebat Soli & Lunę tres orbes. Vnũ, quo mouetur ab oriente ad occidentem in vna die. Secundum ad motum longitudinis. Tertium ad motum latitudinis. Et hoc est manifestum de eis, quoniam motus longitudinis & latitudinis sunt duo numerati. Mathematici autem huius temporis ponunt eundem motum, et est motus stellæ in suo orbe decliui; ppter quod accidit ei in respectu zodiaci motus in longitudine & motus latitudine. Quòd autem sint duo motus à duobus corporibus, non indigetur. quod enim potest natura facere vno instrumento, non facit duobus. & secundum hoc Sol non habebit nisi duos motus tantum, & nisi sit necesse ponere tertium motum, propter hoc, quod apparet de velocitate & tarditate. Ecentricum enim aut epicyclum dicere est extra naturam: epicyclus autẽ impossibile est vt sit omnino. Corpus enim, quod circulariter mouetur, non mouetur nisi in circuitu centri totius, cùm ipsum faciat centrũ. &, si esset motus circularis extra hunc centrum, contingeret alium centrum extra hunc centrum esse: quapropter & alia terra extra istam est. & hoc impossibile est, vt dictum est in Naturalibus. Et similiter forte est de ecentrico, quem posuit Ptolemæus. Si enim essent plura centra, essent plura corpora grauia extra locum terræ: & tunc medium non esset vnum, & haberet latitudinem, & esset diuisum. & omnia ista sunt impossibilia. Amplius, si essent ecentrici, necesse esset inuenire in corporibus cœlestibus corpora superflua sine aliqua vtilitate, nisi ad implendum locum vacuum, sicut in corporibus animalium. Sed nihil de eis, quæ apparent in motibus stellarum, cogit necessario dicere epicyclum esse, aut ecentricum. Et forte excusant vtrunq; motus leniab, quos ponit Aristo. & sicut Ptolemæus d. in suo libro, qui dicitur liber Narrationis, in quo d. q Aristo. & Antiqui, ponebãt loco istorũ motuũ motũ gyrationis, et d. q secundum hoc apud eos oportet crescere motus secundũ numerum. Qui autem post venerunt, inuenerũt viam simpliciorem ista, & potuerunt ponere ea, quæ apparent in paucioribus corporibus, & innuit epicyclum & ecentricum. & d. q ista via est nobilior, quia concessum est, q natura nihil facit superflue, & q, cùm poterit mouere aliquid instrumentis paucis, non mouebit pluribus. Ptolemęus autẽ ignorauit quid coegit Antiquos ponere motus gyrationis, et est quoniam epicyclus & ecentricus sunt impossibiles. necesse est igitur rursus pscrutari de ista Astrologia vera, quæ est super fundamẽta naturalia: & est apud me fundata super motum eiusdem orbis, & polos diuersos duos, aut plures, sm q conuenit apparentibus. possibile est enim accidere stellis ex talibus motibus velocitatem & tarditatem, & progressum & retrogradationem, & alios motus, quibus non potuit Ptole. ponere Astrologiam, & apparet ex hoc propinquitas & remotio, vt accidit in Luna. In iuuentute autem mea speraui vt hæc perscrutatio compleretur per me: in senectute autẽ iam despero. sed forte iste sermo inducet aliquem ad perscrutandum de hoc. Astrologia enim huius temporis nihil est in esse, sed est conueniens computationi, non esse. Lunæ autem inuenerunt Antiqui post Aristo, vnum motum, scilicet motum draconis. Ptolemęus autem inuenit ei in respectu Solis quartum motum, & in respectu centri, secundum quem reuoluitur luna æqualiter, motum quintum, quem vocat motum respectiuum diametri epicycli, cui non potuit secundum suum fundamentum ponere Astrologiam.

Intentio & causa.

Melius est scire sermones hominum in hoc, quam nihil.

Expõ text.

Quod natura potest facere vno instrũo nõ facit duobus consimile. 1. Physi. 50.

Quod nõ dantur ecẽtrici, nec epicycli vide. 2. cœli. com. 35.

Natura nihil agit superflue. Idem. 1. cœli 32. & . 3. de Aia. 45. et. 1. Phy. 50.

Designationta

Designationes orbium, ac motuum, qui ab Auerroe constituuntur.

Errantium vero stellarum vniuscuiusq; in quatuor sphęris. quarum Primam quidem & Secundam eandem illis esse. etenim quę non errantium est, eam illam esse, quę omnes fert, at eam, quę sub ipsa ordinata est, ac quę secundum zodiacum lationem habet, communem omnibus esse. Tertiæ vero omnium polos in eo, quod per medium zodiacum esse. Quartę autem lationem, secũdum eum, qui obliquatus ad medium eius est. esse vero tertiæ sphæræ polos aliarum quidem proprios, Veneris autem & Mercurij eosdem.

Stellarum autem erraticarũ vnaquæq; est in quatuor sphæris. & earum Prima & Secũda sunt illis eadem: illa autem, quæ non est erraticarum, quæ defert omnes per suum motum, & illa, quę est ordinata sub ista, cuius motus est in medio signorum, communes sunt omnibus. Tertia autẽ, quæ est communis omnibus, poli eius sunt in illa, quæ est in medio signorum, sphęra. Motus autem quartus mouetur ad mediũ istarum. & poli tertiæ sphęræ aliarum quidem stellarum sunt proprij, Veneris autem & Mercurij vnus.

Cùm narrauit q; Eudoxus ponebat vtrique, Soli & Lunę tres orbes, incœpit dicere q; ponebat etiam vnicuiq; erraticarum quatuor orbes, tres s. orbes, quos posuit Soli & Lunę, & quartũ additum. & forte iste quartus est propter progressum & retrogradationem, quæ apparent in istis quinq; stellis. Deinde dicit. & earum Prima & Secunda sunt illę eædem, idest, prima autem sphęra erraticarum, & secunda sunt similes primę & secundæ Solis & Lunæ, scilicet orbis, qui mouet eas motu diurno, & orbis proprię stellæ, qui mouet eas econuerso, scilicet ab occidẽte in orientem, qui est in medio orbis signorum. Deinde illa autem, quæ non est erraticarum, & cæ. idest, prima enim sphæra cuiuslibet stellæ similis est primæ sphærę totius cœli, quę defert omnes orbes ab oriente in occidente in vna die. Deinde dixit, & illa, quæ est ordinata sub ista, & cætera. idest, & secundus orbis communis est omnibus, qui ita transit per medium zodiaci, idest quia decliuus est à primo orbe. Iste enim etiam communis est omnibus, cùm in hoc orbe videantur moueri. Et, quia apparet etiam eis latitudo in hoc orbe, posuerunt Antiqui eis orbem decliuem ab isto orbe. et hęc erat opinio Antiquorum de Sole, quòd habebat latitudinem à zodiaco, præter latitudinem, quam habebat ex æquinoctiali. & ideo posuerunt Soli tres orbes, sicut alijs stellis. Ptolemæus autem non posuit Soli latitudinem, nisi in respectu æquinoctialis. Deinde dixit. Tertia autẽ, quæ est communis omnibus, & cætera. idest, & ista tertia, quæ facit declinationem à medio signorum in omnibus stellis. Deinde dixit. poli eius sunt in illa, quæ est medij signorum. idest, quoniam, cùm posuerunt orbem, in quo mouetur per medium signorum alium ab orbe, in quo mouetur obliquum à medio signorum, fuit necessarium vt poli istius orbis sint in circulo zodiaci. Stella enim, cùm mouetur in orbe, cuius maximus circulus transit per zodiacum, & mouetur ab orbe, cuius poli sunt in hoc circulo, necessario videbitur declinans stella à circulo medio, quæ est in zodiaco. Deinde dicit. Motus autem quartus, & cætera. idest, quoniam iste orbis est declinans à medio istius tertij. Deinde dicit. & poli tertiæ sphæræ, & cætera. idest, vt mihi videtur, intendit orbes decliues, qui sunt communes omnibus stellis. 46 47

At Calippus situm quidem sphærarũ eundem Eudoxo ponebat, hoc est distantiarum ordinem. pluralitatem autem stellæ quidem Iouis ac Saturni eandem illi attribuebat; Soli vero & Lunæ duas adhuc putabat sphæras addendas esse, si quis eorum, quæ sensibiliter apparent, causas assignare debeat: cæteris vero errantium vnicuique vnam. necesse vero esse, si debent omnes simul positæ, quæ apparent reddere, secundum vnamquamq; errantium alteras sphæras vna pauciores esse, quæ reuoluant, & ad idem positione semper primam eius astri sphæram, quod inferius ordinatum est, cõstituant. hoc enim modo solum contingit errantium lationem omnia facere.

Cùm igitur in quibus ipsa quidem feruntur sphęris, hę quidē octo, hæ vero vigintiquinq; sint, horum sane illas solas non oportet reuolui, in quibus fertur, quod infime ordinatū est. quæ quidem duarum primarum sphæras reuoluunt, sex erunt. quæ vero posteriorū quatuor sexdecim. cūctarum vero numerus, tum earum quæ ferunt, tum quæ reuoluunt eas, quinquagintaquinq;. quòd si Lunę et Soli nō addat aliqs, quos dixim⁹, motus, omnes sphærę erunt septē & quadraginta. Pluralitas itaq; sphærarum tanta sit.

Sphærarum numerus.

Calippus autem in positione quidē sphærarum eādem posuit cū Eudoxo. in multitudine autem in Ioue quidem & Saturno conuenit, in Sole autē & Luna videtur ponere duas sphæras additas, si aliquis voluerit dare apparentia: aliarum autem erraticarum, aut vniuscuiusq; vnam. necesse igitur, quoniam stella non mouetur per suum corpus, sed mouetur in sphæra, si omnes congregentur fm q dant apparentia in vnaquaq; erraticarū, vt sint alię sphærę pauciores eis, quę reuoluuntur gyratiue, & reuertunt primam sphæram ad suum situm super eundem, quæ est stellæ ordinatæ sub ea. hæc enim tantūmodo possunt esse motus omnium erraticarū. Sphæræ igitur, in quibus mouentur, quædam sunt octo, & quædā vigintiquinq;, & ex istis non oportet moueri in eis motu gyratiuo, quæ mouentur in eis faciliores earum. Quæ igitur mouentur motu gyratiuo duarum primarum sunt sex, & quatuor postremarum erunt. xvi. Numerus igitur omnium, quæ mouentur, & quæ mouent istas motu gyratiuo, sunt quinquagita quiq;. Si autem nullus addat, quæ diximus Lunæ, et Soli, omnes sphærę erunt quadragintaseptē. Multitudo autem motuum sit tanta.

47 Dixit. Calippus autem ponebat orbes i ordine, quē ponebat Eudoxus. numerum vero orbium maiorem nisi in Ioue & Saturno, quoniam conueniębat Eudoxo. Deinde dixit. in Sole autem & Luna videtur ponere, &c. i. quoniam iste homo addit ei, quod dixit Eudoxus de numero orbium vtriusq;, Solis, & Lunæ duos, orbes, vt per hæc conueniat apparentibus de motibus eorum. Et reputo q addit hoc, vt det ex eis causas velocitatis et tarditatis, cùm sit impossibile vt motus eiusdem stellæ sit velox & tardus insimul, nisi compositus ex motibus. Deinde dixit. aliarum autem erraticarū vniuscuiusq; vnam, i. addit in numero orbium stellarum erraticarum i qualibet stella vnum orbem. Ponebat igitur quinq; orbes vniuscuiusq; erraticarū. Deinde dixit. necesse est igitur, quoniam stella non mouetur per suum corpus, & ponebat istum orbem additū, quia opinabatur quòd impossibile est vt stella moueatur motibus diuersis, secundum quòd mouetur per se, secundum quòd est pars orbis. Deinde dixit. si omnes congregentur, & cætera. idest, & omnes conueniunt in hoc, quòd omnis stella habet de sphæris minus quàm sphæræ primæ vna. Omnis enim sphęra ex hoc circulo reuoluit vnamquanque primarum sphærarum ad contrariam partem, ad quam mouentur primę sphęrę, ita quòd ex hoc fit vt stella videatur retrograda ad suū primum locum zodiaci, deinde progressa. & quasi intendit quòd ex motibus istorum orbium contrarijs fit vt stella videatur retrograda & progressa. Et secundum quòd Alexā. dixit, ponebant omni orbi orbium stellarum præter orbem signorum, orbem, qui mouet illum orbem super vnum polum ad partem contrariā, ad quam mouetur primus orbis. & ponebant istos orbes mouentes ad contrarium. Quintum quidem sub quarto, & super eundem polum reuolui. Sextum autem ponebat sub tertio, & super eundem polum cum eo. Septimum vero sub secundo, & super eundem polum cum eo. & dicebant quòd hoc modo motuum compositorum possunt conuenire apparentibus. Et ista Astrologia non est manifesta nobis ex hoc sermone secundum motus istarum stellarum, quæ ponuntur in hoc tempore. & similiter etiam hoc non est manifestum quomodo fiunt motus gyratiui ex istis motibus contrarijs, nisi ponantur super polos diuersos. Motus enim contrarij, qui sunt super eosdem polos, sunt destruentes se adinuicem, scilicet quòd impossibile est q duo motus contrarij sint super eundem polum. super autem polos diuersos possibile est, & similiter super centra diuersa. Nisi aliquis dicat quòd orbis, in quo est stella, cùm posuerimus ipsum inter duos orbes, qui mouentur ad contrarium, scilicet adinuicem, accidit ex hoc, vt orbis, in quo est stella, moueatur motu gyratiuo. sed talis motus est violentus, qui non accidit corporibus cœlestibus: ideo melius est reputare quòd motus isti gyratiui fiant ex motibus contrarijs, & super polos diuersos. secundum hoc enim accidit vt stella videatur aliquando velox, & aliquando tarda, & aliquando retrograda, & aliquando progressa, vt diuersetur sua latitudo à zodiaco. Ponatur igitur hoc fundamentum. est enim fundamentum, ex cuius positione non accidit impossibile, & potest conuenire omnibus apparentibus. & iste motus gyratiuus inuenitur in cœlo secundum conuenientiam inter motum diurnum, & motum stellarum in suis orbibus declinibus, scilicet quòd omnes Astrologi cōueniunt in hoc, quòd poli orbium declinium reuoluuntur in motu diurno in circuitu polorum totius. & iste motus, vt Mathematici Hispaniæ dicunt, existit in orbe stellato, & vocant ipsum motum processus, & reuersionis. Deinde dicit. Sphęræ igitur, in quibus mouētur, quædam sunt octo, & quędā vigintiquinq;. & intendit per vigintiquinq; sphæras, per quas mouentur stellæ erraticæ motu proprio, Iste enim homo ponebat vnicuiq; stellarum erraticarum quinque orbes: & stellæ erraticæ sunt quinq;: erunt igitur orbes vigintiquinq;. & intendit per octo, orbes quatuor, quos addidit in Sole & Luna. & sunt illæ, quæ mouent orbes eorum primos gyratiue, scilicet orbes, quos ponebant Soli, & Lunæ, & quatuor, qui reuoluunt orbem Saturni gyratiue. Deinde dicit. & ex istis non oportet moueri in eis motu gyratiuo, quæ mouentur in eis faciliores earum, idest, & ex istis orbibus, qui est facilis motus, & est vltimus motus orbis, in quo sunt stellę, non habet orbem, in quo reuoluatur gyratiue: & ideo reuoluentes diminuuntur à cæteris in vno tantum. Et dixit hoc, vt reputo, quia Sol & Luna non habent, vt apparet, retrogradationem & progressionem, sed tantum velocitatem & tarditatem. Deinde dicit. Quæ igitur mouētur motu gyratiuo, &c. intendit per sex primos orbes, qui sunt Solis, & Lunæ, scilicet deferentes non reuoluentes. & intendit per sexdecim reuoluentes, quatuor stellas erraticas,

Motus cōtrarii, q sunt sup eosdē polos, sunt destruentes se adinuicem. Vide. 1. cœli cō. 32. Motus gyratiuus est violentus. Vide 2. Ph. t. c. 10.

Oēs Astrologi conueniūt in hoc, q poli orbiū decliuiū reuoluuntur in motu diurno in circuitu polorū totius.

Erit

Erit igitur, sicut dicit numerus orbium quinquaginta quinque, & eorum triginta & vnus sunt deferentes, & vigintiquatuor reuoluentes. Deinde dicit. si autem nullus aliquis addat, & cę. idest, si autem diminuuntur quatuor reuoluentes Solis, & Lunæ secundum Eudoxum, & quatuor deferentes erraticarum, secundũ Eudoxum erit numerus orbium quadragintaseptem. Et secundum ꝙ apparet ex suo sermone debet esse numerus orbium secundum Eudoxum quadragintasex. addebat enim in reuoluẽtibus quatuor, quos ponebat Soli, & Lunę: & addebat in deferẽtibus erraticarũ quinq;.

Quare substantias quoq; & principia, tum immobilia, tum sensibilia, tot rationabiliter arbitrandum est esse. quod enim necessariũ est, relinquatur potentioribus dicendum. Quod si nullam lationem possibile est esse, quæ non ordinetur ad lationem stellę, omnem item naturam, omnemq; substantiam impassibilem & per se arbitrari oportet optimum sortitam, finem esse, nulla profecto pręter has alia natura erit, sed hunc necesse est numerum substantiarum esse. si etenim aliæ sunt, vtique mouebũt, cùm lationis finis sint. Sed esse alias lationes præter dictas impossibile est. hoc autẽ ex his, quæ feruntur, rationabile est accipere. si enim omne, quod fert, eius gratia, quod fertur, suapte natura est: omnisq; latio alicuius, quod fertur est: nulla latio sui gratia erit profecto, nec alterius lationis, verum stellarum causa. Si nanque latio lationis causa erit, illam quoq; oportebit aliarum gratia esse. quare cũ non sit processus in infinitum, finis omnis lationis erit diuinorum corporũ aliquod, quæ in cœlo feruntur.

Inde sumitur ꝙ nulla est intelligentia, quę non mouet aliquem orbem.

Omnis lationis finis.

Necesse est igitur reputare ꝙ principia immobilia et sensibilia sunt huius numeri. quod autem est necessarium dimittendum est fortioribus. Si autem nõ existimat̃ ꝙ motus omnino non est conueniens motui stellæ, & ratio etiam dat ꝙ existimandum est ꝙ omnis natura & ois substantia, in qua passio non existit & est per se, inuenit dispositionem meliorem, non igit̃ erit alia natura omnino nisi ista, immo necesse est ꝙ numerus substantiarum sit iste. quoniam, si essent alia, mouebũt igitur qa sunt perfectio motus. Sed impossibile est vt sint alij motus à prædictis. & necesse est vt hoc sit à motis. quoniam, si omnis motus est propter rem motam, & omnis motus est per aliquem motorem: nullus motus est omnino propter se, neq; propter aliũ motum, sed propter stellas. Quoniam, si motus erit propter motum, necesse erit vt ille sit propter alium. sed impossibile est vt illud, quod est in perfectione, sit infinitum, & omnis motus corporis diuini est corporum, q̃ mouentur in cœlo.

48 Cùm posuit ꝙ numerus motuum aut sunt quinquagintaquinq; aut quadraginta & septem, & iam declarauit ꝙ numerus substantiarum mouentium oportet esse secundum numerum corporum cœlestium motorum, dixit ꝙ oportet existimare ꝙ numerus substantiarum mouentium non naturalium, & numerus substantiarum sensibilium motarum est iste numerus, et quòd hoc sufficit nobis in hoc tempore. quod autem est verum et necessarium, dimittendum est habentibus sollicitudinem in illa arte. Et sciendum est quòd numerus motuum, in quo conueniunt Moderni, est Solis quidẽ duo, & Lunæ quinq;, Mercurij autem septem, vniuscuiusq; autem cæterarum erraticarum octo. orbis autem stellati duo, motus diurnus, & motus processus & reuersionis, quem Ptolemęus existimauit motum esse perfectum istius orbis ex oriente in occidẽtem, & sicut est dispositio de erraticis. omnes igitur erunt quinquaginta & vnus motus, s. augis Solis dubitabilis. isti enim sunt huiusmodi numeri, ita quòd ponantur simplices, & quòd situs eorum sint illi, quos posuit Ptolo. Si autem motus eorum fuerint compositi ex pluribus vno motu, vt in Astrologia antiqua, ferè duplicabatur iste numerus. Deinde dicit. Si autem non existimatur ꝙ motus omnino, & cæ. idest, si autem posuerimus quòd impossibile est vt sit corpus cœleste, quod non habet iuuamẽtum in motione stellæ alicuius, & posuerimus ꝙ principia mouentia impossibile est vt sint nisi in dispositione meliori, quòd nõ accidit eis passio materiæ, cùm sint entia per se non in materia, & esse eorum in dispositione meliori est vt sint mouẽtia, necesse est vt via numerandi ista principia sit via ista, s. ex numeratione motuum stellarum. cùm enim posuerimus quòd nulla substantia abstracta est, quæ non moueat, quia tunc inueniretur in dispositione diminuta: et, cùm posuerimus ꝙ omnis orbis est propter stellam, & si non, esset ociosum, manifestum est quòd via numerandi istas substãtias abstractas est via numerandi motum stellarum. Deinde cõfirmauit hoc, et d. quoniã si essent alia, & c. i. quoniam necesse si aliæ substantiæ sint ab istis substantijs, vt sint corpora mouentia cœlestia alia ab istis corporibus: quoniam vnaquæq; illarum substãtiarum est perfectio & finis motus. Deinde dicit. Sed impossibile est vt sint alij motus à prædictis. i. sed impossibile est vt alij motus sint ab eis, qui comprehensi sunt, aut possunt comprehendi. impossibile est igitur vt sint substãtiæ mouentes, nisi illæ, quæ sunt secundum numerum motuum. Deinde dicit. & necesse est vt hoc sit à motis. i. necesse est vt non sint alij motus à prædictis, quia non sunt alia mota à prædictis. Deinde incœpit declarare hoc, & dixit. quoniam, si omnis motus est propter rem motam, & cę. idest, & necesse est vt numerus motuum sit secundum numerum rerum mouentium & motarum. quoniam, si omnis motus est propter esse in aliquo moto, & propter aliquem motorem: & nullus motus est propter se, neq; propter alium motum, sed omnis motus est propter stellas: necesse est vt idem sit numerus motuum, & motorum, & mouentium. & dixit hoc, quia forte aliquis potest dicere, forte sunt alij motus præter istos dictos. D. incœpit declarare hoc, & dixit. Quoniam si motus erit propter aliud, & cæ. idest. quoniam, si motus fuerit propter alium motum, continget vt ille etiam sit propter alium, & sic in infinitum. sed impossibile est vt habens finem & complemẽtum sit infinitum: infinitum enim non habet finem: necesse est igitur vt omnis motus sit propter corpus diuinum corporum, quæ mouentur in cœlo, s. stellarum. & hic completur sermo Alexan. expositiuus.

Documentũ

Nulla substãtia abstracta est, quæ non moueat, quia tũc inueniretur in dispositione diminuta.

Impossibile est vt habens finem & complementũ sit infinitum.

Quòd autem cœlum sit vnum, manifestũ est. si enim plures sint cœli, vt homines, principium vniuscuiusq; erit specie vnum, nume-

ro multa. at quæcunq; multa numero, materiam habet. Vna etenim & eadem multorum ratio est, veluti hominis. Socrates vero vnus. ipsum vero quid erat esse primum non habet materiam, cùm actus sit. vnũ ergo, tum ratione, tum numero primum mouens immobile ens est. & id igitur, quod semper continuoq; mouetur. vnum ergo tantum cœlum est.

Quæcunque multa numero, materiam habent.

Quoniam autem cœlum est vnum, manifestum est. q, si plures cœli fuerint, erunt sicut homines. si autem prĩcipium hominis vnius est vnum, & fuerit vnũ in numero, et plura, & aliud numero multum, habet materiã. Vnus enim sermo, qui est idem, est etiam plures, vt sermo hominis. Socratis autem vnus. quod autem est per primam essentiam non habet materiã, quia est perfectio. primus igitur motor, qui non mouetur, est vnus ratione, et numero. oportet igitur vt motum semper continuo motu sit vnum tantum. ergo cœlum est vnum tantum.

49 Quoniam autem vnum est cœlum, manifestum est. & innuit q mundus est vnus, non plures. quoniam, sicut d. si cœli essent plures, essent sicut indiuidua hominum, s. vnũ definitione, et plures numero: sicut homo, qui est vnus definitione, et plures secũdum numerum. Et hoc intẽdebat cùm d. si autem principium hominis vnius, &c. i. si autem plures cœli essent, contingeret vt prĩcipium cuiuslibet cœli esset vnum numero. erit igitur principium cœlorum vnum in specie, plura in numero. Et hoc magis manifestum est in alia translatione, & est. d. enim. & erit principium, quod est vnum in specie, & plura ĩ numero. Et potest intelligi sic. & erit principium, quod posuimus, vnum ĩ specie, & plura in numero. D. d. vnum in numero, & plura, habet materiam. i. & omne, quod est vnum, & plura in numero, i. vnum in specie, & plura in numero, habet materiam. sed iam declaratum est q principiũ cœli non habet materiam. D. d. Vnus enim sermo, &c. i. ea autẽ, quę sunt vnum in ratione, i. definitione, sunt plura in numero. vt homo, qui est vnus in numero, & plura in potentia, vt Socrates & Plato. D. d. quod aũt est per primam essentiam, non habet materiam, quia est perfectio. i. & hoc fuit ita, q prima essentia, q̃ significat esse rei, oportet vt non habeat materiam. quoniam, si haberet materiam, haberet aliam essentiã, & sic in infinitum. & ideo necesse est vt prima forma, quæ perfectio est, & finis, non habeat materiam. erit ergo simplex. & omne simplex est nõ in materia. D. d. primus igitur motor, qui non mouetur, est vnus definitione & numero. D. dicit oportet igitur vt motũ semper motu continuo sit vnũ tantum, ergo cœlum est vnum tantum, i. & si motor est vnus numero, ergo ipsum primum motum ab eo, si mouetur motu continuo, est vnum etiam numero. & si cœlum est tale, vt declaratum est, ergo cœlũ est vnũ numero, mouetur enim vno motu cõtinuo ab vno motore numero, & definitione.

Idem. 1. Me. com. 40.

Tradita autem sunt quædam à maioribus nostris, & admodum Antiquis, ac in fabulæ figura posterioribus relicta, quòd hi Dij sunt, vniuersamq; naturam diuinum continet. Cætera vero fabulose ad multitudinis persuasionem, & ad legum, ac eius quod conferat opportunitatem, iam allata sunt. hominiformes nanq;, ac aliorum animalium nonnullis similes eos dicunt, ac alia consequentia, & similia his, quæ dicta sunt. quorum si quis ipsum solũ primum separando accipiat, quòd Deos arbitrabantur primas substantias esse, diuine profecto dictum putabit: & (vt verisimile est) sæpius quaque arte & Philosophia, quò ad possibile fuit, inuenta, corruptaq; rursus, has illorum opiniones, quasi quasdam reliquias, nũc vsq; saluatas esse.

Et accepta sunt ab Antiquissimis valde aliqua, quæ sunt in posterioribus, sicut fabulose, quòd ista sunt Dij, & quòd Deus continet omnia naturalia. Alia autem sunt similia fabulis propter vsum legum, & illud, quod est bonum hominibus. & ideo dicunt q ista sunt similia quibusdã alijs animalibus, & alia similia istis, non conuenientia dictis. si igit̃ aliquis distinxerit ex istis, et acceperit primum tantũ, opinabantur quòd primæ substantiæ sunt Dij: et secundum quòd oportet, cùm iam dictum sit multotiens in eo q possibile est cuilibet artificio & Philosophiæ, & etiam corrumpuntur, & istæ sententiæ eorũ remanent vsq; modo, quasi reliquiæ.

50 Cùm Aristo. fuerit primus, qui sciuit in suo tempore hoc principium, vult dare testimonium de sermonibus Antiquis acceptis à Chaldeis, in quibus fuit scientia perfecta s̃m illud, quod remanet de sermonibus eorũ & est quasi apologus. Et d. & accepta sunt ab Antiquissimis valde. i. & accepta sunt ab antiq̃ssimis, quę sunt hodie quasi apologus. i. q corpora cœlestia sunt Dij: & q Dij continent omnia naturalia. D. d. Alia autem sunt, &c. i. Alij aũt sermones, & apologi in corporibus p̃ter illos, qui accepti sunt à Chaldeis, veræ sunt fabulæ sine aliqua veritate: & nõ fuerunt scriptæ, nisi ad corrigẽdum mores hominum ad illud, quod est bonum eis. D. d. & ideo dicunt q ista sunt similia quibusdam alijs animalibus. i. & isti apologi sunt hoc, qd̃ dicunt, q hæc corpora sunt similia modis animalium. Et innuit per hoc formas cœlestes, quas dicunt similes esse formis, quæ sunt hic. & q formæ, quę sunt hic, sunt obedientes illis, sicut dicunt Astrologi. D. d. & alia similia istis, &c. i. & alij apologi non cõuenientes ei, qd̃ declaratum est de his principijs, neq; s̃m remotam expositionẽ. D. d. si igitur aliq̃s distinxerit, &c. i. & si aliquis homo exposuerit sermonem eorum, q intẽdebat per Deos primas substantias, quę sunt principia corporum cœlestium, tunc expositio erit vera, & tunc apologus erit conueniens veritati. Et signum eius, q Antiqui intendebant per deos illas substantias, est quia iam Philosophia inuẽta fuit, et corrupta infinities, sicut alia artificialia. & hoc intendebat, cùm d. cùm iam dictum est multotiens, &c. i. & cùm iam hoc dictum fuit, & scitum multotiẽs, cùm hoc possibile est in omni artificio, & in Philosophia. Omne enim generabile est corruptibile, & omne generabile & corruptibile reciprocatur infinities. D. d. et q istæ s̃niæ eorũ remãserunt q̃si reliqę vsq; modo. & ideo opinandũ est q isti apologi sunt reliquiæ opinionũ eorũ, quę corruptę sunt, & destructæ,

Astrologi dicũt q formę quę sunt hic obediunt formis cœlestibus.

Philosophia inuẽta fuit & corrupta infinities. Idẽ. 1. Meteororũ. &. 1. de ala. com. 5.

Omne generabile est corruptibile, & oẽ generabile et corruptibile reciprocat infinities.

Paterna

Paterna itaque, ac priorum opinio in tantum nobis manifesta sit.

Caput Quartum. Examinantur nonnullæ dubitationes circa primi intellectus intellectionem.

EA vero, quæ circa mentẽ sunt, quasdam dubitationes habent. Videtur enim eorum, quæ apparent, quid diuinissimum esse. quo vero modo se habens, talis erit, difficultates quasdã habet. Siue enim nihil intelligat, sed ita se habeat, vt dormiens, quidnam præcellens erit? siue intelligat, huius vero aliud sit principale (nõ enim id, quod est eius substantia, intellectio erit, sed potentia) profecto non erit optima substãtia. siquidem eo quod intelligit, ei honorabilitas inest. Præterea, siue mens, siue intellectio eius substantia sit, quid intelligit? aut enim ipsa seipsam, aut aliquid aliud. quod si aliud, aut idẽ semper, aut aliud. Vtrum autem differt aliquid, an nihil intelligere bonum, vel quodcunque? An vero de quibusdam ipsam etiã & cogitare absurdum est. Manifestũ itaq; est, quod illud intelligit, quod diuinissimum, honorabilissimumq́; est. Neque mutatur. in deterius nanque mutatio fieret, ac motus, quod huiusmodi iam esset. Primo igitur, si non est intellectio, sed potentia, rationabile est laboriosam ei continuationem intelligendi esse. Deinde dilucidũ, quod aliquid aliud honorabilius esset quàm mens, id scilicet, quod intelligitur. Et intelligere profecto, ac intellectio, & quod pessimum intelligenti inerit. Quare fugiẽdum hoc est. etenim quædam melius est nõ videre quàm videre. alioqui nõ fuerit quod optimum intellectio. Se ipsam ergo intelligit, si est quidem, quod optimum est, & est intellectio intellectionis intellectio. At videtur semper alterius esse, tum sciẽtia, tũ sensus, & opinio, ac cogitatio: sui vero ipsius præter necessitatem. Si aliud præterea intelligere, aliud intelligi sit, sm̃ quod horum inest ei bene esse? quandoquidem non est idem intellectioni esse & intellecto. An in quibusdam sciẽtia est ipsa res. in effectiuis quidem absque materia substantia, & ipsum quid erat esse: in speculatiuis vero, ratio, res, & intellectio. Cùm igitur non sit diuersum id quod intelligitur & intellectus, quæcunq; non habent materiam, idem erunt, ac intellectio vna eius, quod intelligitur. Item restat dubitatio, vtrum compositum sit, quod intelligitur. mutaretur etenim in partibus totius. An omne non habens materiam indiuisibile est, quẽadmodum humanus intellectus, aut qui cõpositorum in aliquo tẽpore se habet.

Non videre quædam dignius est quàm videre.

* accessorie.

Omne nõ habẽs materiã indiuisibile est.

nam nõ bene esse habet in hoc aut in hoc, verum in toto quoddam, quod optimum est, aliud ab eo existens. sic autẽ ipsa sui ipsius intellectio per totum æternum se habet.

Sententia autem patrum præcedens omnia est hæc, & quantum declaratum est nobis ex illa, & est de intellectu tm̃. Et in eo sunt plures dubitationes. Videtur enim esse ex apparentibus q̃ est valde diuinum. quomodo autem est tale, est valde difficile. Quoniam si nihil intelligit, quid est illud nobile quod est ei? non enim est ei, nisi sicut dormienti. &, si intelligit, habet aliũ dominum, qm̃ substãtia eius non est hoc intelligere, sed potẽtia in eo. ergo non erit substantia nobilissima oĩum entiũ, quia nobilitas nõ inest ei, nisi q̃a intelligit. Et etiam, si substantia eius est intellecta, est igitur aut sui ipsius, aut alterius. & si alterius, q̃d est illud, quod semp̃ est vnũ, & non aliud? Et vtrum nõ est differẽtia oĩno intelligere bonũ, aut quodcunq;? Aut impossibile est vt intelligat in diuersis. Manifestum est enim quod ipse intelligit intellectum valde diuinum, & valde nobilem. Et non transmutatur. trãsmutatio enim est ad malum. & quod est tale, est aliquis motus. Et primo, si non intelligit, sed est potentia, necesse est vt consecutio intelligendi inducat ei lassitudinem. Et postea manifestum est q̃ nobile valde erit aliud ab intellectu & intellecto. Intelligere. n. tũc erit eius, quod habet intelligere vilius. Si igit̃ necesse est fugere hoc. nõ videre enim quædã est melius, et nobilius quàm videre. nobilius igitur non intelligit. Ergo intelligit se, cùm est fortius, & ipse intelligit intelligere. Sed semper videmus q̃ alterius est scientia, & sensus, & existimatio: & intelligere sui ipsius, aut accidẽtaliter. Aut etiã, si intelligere & passio sint aliud & aliud, ex quo igitur erit bonitas? quoniam essentia intelligendi nõ est eadem. Et sicut in quibusdã rebus sciẽtia est scitum, quoniam in rebus intellectis substantia est sine materia, et quod est per essentiam. in rebus autem essentialibus res est ratio, & intellectus. itellectum enim nõ est aliud ab intellectu. Omne igitur, quod non habet materiam, est idem. intelligere enim & passio est etiam idem. Relinquitur autem dubitatio, si intellectum est compositum. quoniam hic tunc transmutaretur in partibus totius. Et nõ diuiditur omne, quod non habet materiam, vt intellectus humanus. & quod est compositum ex bonitate in hoc est secundum hunc modum: sed nobile in aliquo est omne, & est aliud. & secundum hanc dispositionem intelligere est per se in toto seculo.

Quia

51 *Nobilissima omnium quæstionum quæ sunt de Deo, est scire quid intelligit.*

Quia ista quæstio est nobilissima omnium, quę sunt de Deo, s. scire quid intelligit, & est desyderata ab omnibus naturaliter: &, quia Chaldei valde sunt perscrutati de ea, vocauit eam sententiam patrum, et dedit primo dubitationem in hoc quid intelligit Deus, & dicit: Videtur enim ex apparentibus, quod est valde diuinum, i. videtur enim ꝙ manifestum est, & apparēs nobis ꝙ necesse est vt sit nobilissimum omnium entium, ita ꝙ nihil sit nobilius eo. D.d. quomodo autem est tale, est valde difficile. i. & quæstio non est in hoc, ꝙ Deus debet esse perfectissimum & nobilissimum omnium: sed quæstio est quomodo erit hoc, quod est in fine perfectionis in se, sm ꝙ est talis dispositionis. D.d. Quoniam, si nihil intelligit, etc. i. quoniam necesse est, si est intellectus, vt semper sit sm alterũ istorum duorum: aut sm dispositionē, in qua sciens nõ vtitur scientia sua, aut in qua vtitur. Si igitur fuerit in dispositiõe, in qua sciens non vtitur sua scientia, tunc est quasi dormiens, & non inuenitur in eo dispositio nobilis: & hoc est inconueniens. & si igitur est sm dispositionem, in qua sciens vtitur sua sciētia, quid igitur est illud, quod intelligit in illa hora? oportet quidem vt sit valde nobile in fine, quapropter erit aliud ens nobilius isto. Intellectum enim est perfectio intelligentis. & hoc intendebat, cùm dicit. & si intelligit habet alium dominũ. D.d. quoniam substantia eius non est hoc intelligere, sed potētia in eo. i. et causa in hoc est, qa, si intelligit aliud, tunc substantia eius non erit actio eius, sed substantia eius erit potentia, qua fit ista actio. quapropter perficitur necessario per hanc actionem, sicut intellectus perficitur in nobis per illud, quod intelligit. D.d. ergo non erit substantia nobilissima omnium entium, quia nobilitas non est ei, nisi quia intelligit. i. ergo substantia eius non erit ei nobilissima omnium entium, qa nobilitas nõ est ei, nisi quia perficit per aliud, quod aliud necesse est vt sit nobilius eo. quia intellectum est perfectio intellectus. D.d. Et etiam, si substantia eius est intellectus, & intelligere est sui ipsius, aut alterius. i. &, si substãtia eius est in hoc, ꝙ intelligat, necesse est aut vt intelligat se, aut vt intelligat aliud extra se. D.d. & si alterius, qd igitur est quod semp est vnũ, et nõ aliud. i. & si suum esse semper est in hoc, ꝙ intelligat aliud, qd est igitur illud, quod semp est vnũ per se sine alio? hoc enim non est, quia est per esse alterius econtrario illi, quod positum est de primo principio, s. ꝙ primũ principium est illud, quod semp est sine hoc, quod indiget altero. D.d. Et vtrum non est differētia, &c. i. & contingit vt nulla differentia sit in ponendo primum principium intelligere, & in ponendo intelligere quodcunq; sit, siue bonũ, siue malum. D.d. Aut impossibile est vt intelligat in diuersis, &c. i. aut dicamus ꝙ impossibile est vt intellectus eius perficiatur per aliud, quodcunq; sit. Illud enim, quod intelligit quodcunq;, intellectus eius cõsequitur illud, quod intelligit. i. quoniam semper est sub eo in ordine. sed manifestum est et notũ nobis ꝙ intellectus diuinus necesse est vt sit valde nobile, & valde perfectum. Et etiam quod intelligit aliud, transmutatur in sua substãtia in aliud. & omne, quod transmutatur in aliud, possibile est vt trãsmutetur in aliud, quando transmutatur in vilius eo. i. ꝙ, cùm primum intelligat quodlibet, necesse est vt transmutetur in vilius. D.d. & quod est tale, est aliqs motus. i. & cuius intellectus est talis, vel talis intellectus, s. exiens de potentia in actum, sicut est demõstratio intellectuum. intellectus eius est motus: & omnis motus est à motore: quapropter primum patitur, & mouetur ab alio. D.d. Et primo si non intelligit, & cæ. i. & si trãsmutetur in suo intellectu ex aliquo in aliquid, i. qa non intelligit aliquid, & post aliud, sicut intelligit intellectus in nobis non subito, necesse est vt successio intellectorum faciat ei lassitudinem, quando vult intelligere eas, & numerare eas insimul. Et hoc non contingit, nisi cùm posuerimus ipsum intelligere omnia successiue. cùm autem posuerimus ipsum intelligere subito, non contingit hoc: sed contingit vt in eo sit multitudo, & ꝙ perficiatur per vilius. D.d. Et postea manifestum est ꝙ nobile valde erit aliud, &c. i. manifestũ est ꝙ principium nobilissimum nõ acquirit nobilitatem, nisi per suam actionem: quemadmodum intellectus in eis, qui intelligunt, s. quoniam non acquirunt nobilitatem, nisi per actionem intellectus. Si igitur primum intelligit vilia, contingit vt sua nobilitas sit intelligendo vilia: quapropter & sua actio erit vilissima actio actionum. D.d. Si igitur necesse est fugere hoc, &c. i. si igitur oportet nobile fugere actionem vilem, necesse est enim apud nos non videre quædam esse melius quàm videre, & non est necesse quamuis videre nobilius est, quàm non videre, vt sit simplex. sed in rebus nobilioribus dixit hoc, s. ne aliquis dicat ꝙ contingeret ex hoc vt primum ignoret plura. & quasi dicat respondendo quòd ignorare vilia est melius quàm scire. D.d. nobilius igitur non intelligit, s. viliorem. vel sic, nobiliorem non intelligit. D.d. Ergo intelligit se, i. & cùm impossibile est ipsum intelligere vilius aut nobilius, cũ non est nobilius ꝙ intelligat, ergo intelligit se. D.d. cùm est fortius, etc. idest, cũ sit nobilioris intellectus omnibus rebus. & dicit hoc, qa intellectus in nobis nõ intelligit se, nisi * accidentaliter. D.d. & ipse intelligit intelligere. i. & intelligit suam actionē, quæ est intelligere. sua enim substantia est sua actio. D.d. Sed semper videmus ꝙ alterius est scientia, & sensus, &c. i. sed videmus cognoscere, & sentire, & existimare, & intelligere esse aliud ab eo, cuius sunt. i. ab intellecto, cognito, & sensato, et existimato in nobis. hæ enim actiones ex istis virtutibus sunt aliorum, non sui ipsorum, nisi per accidens, s. quia sensus, & existimatio, & intellectus sunt intellecti, & sensati, & existimati non per se, sed per accidens. i. ꝙ intellectus in nobis non intelligit se nisi per accidens, scilicet quia accidit intellecto ꝙ sit forma intellectus, & similiter accidit existimato ꝙ sit existimatio, & sensato similiter ꝙ fuit sensus sentire. & hoc fuit, quia intellectus non est in nobis intellectum omnibus modis. & magis remotum hoc est, ꝙ sensus sit sensatum. D.d. Aut etiam, si intelligere, & passio sint aliud, & aliud. i. ꝙ si iste intellectus intelligit aliud, tũc erit patiens et faciens, & passio. ex quo igitur erit nobilitas in patiēte, vtrũ ex passione, aut essentia patiente, aut ex eo, à quo fit passio? ista enim tria sunt consimilia, & dissimilia in omni, quod intelligit aliud. & ideo sicut essentia intellectus non est eadem cum intelligere, quod est actio intellectus in nobis, & intellecto in nobis intelligere non est idem omnibus modis. Et causa in hoc est, quia intellectum in nobis est aliud ab intelligente. in eis autem, quæ sunt non in materia, contingit vt intellectum, & intellectus, et actio intellectus sint idem. Et hoc intendebat cùm dicit. Et sicut in quibusdam rebus scia, etc. idest, et sicut videmus ꝙ vere possumus dicere quòd scientia est res scita, et res scita est sciētia, quæ est in materia, sicut de artificio et artificiali: dicimus enim ꝙ forma artificialis, quæ est in materia, et quæ est in anima artificis est eadem: quanto magis debet esse in rebus intelligentibus, quibus materia non admiscetur, et non sunt nisi forma et essentia signans esse rei. D.d. in rebus autē essentialibus, etc. i. in rebus autem speculatiuis definitum est definitio, et intellectũ intellectus. D.d. intellectum enim non est aliud ab intellectu. i. intellectũ igitur in rebus abstractis à materia dignius est vt nõ sit aliud ab intellectu. D.d. Omne igit, quod non habet

Ignorare vilia est melius quàm scire.

Intellectũ est perfectio intelligentis.

*Intellect° in nobis nõ intelligit se nisi accidentaliter. Vid. 1. de Anima tex. cõ 8. * a. l. actualiter.*

In abstractis a materia idẽ est intellectũ intellectus et intellectio.

habet materiā, etc. i. declaratum est igitur q omne carens materia, et intellectum, & intellectus in eo idē est. patiens enim & passio idem est. Et, cùm declarauit q nihil intelligit extra se, incepit quærere vtrum illud, quod intelligit ex se, est vnum simplex aut multa composita. & dicit. Relinquitur autem dubitatio, si intellectum est compositum, quoniam hic tunc transmutaretur in partibus totius. i. remanet igitur dubitatio in intellecto ab eo, vtrum sit simplex aut cōpositum ex multis intellectis. sed, si fuerit compositū ex multis intellectis, necesse est ipsum esse diuersarū partium non consimilium, quia tale multa intelligit: & quod intelligit multa, intelligit aliqua extra se, quę aliqua sunt causæ ipsius. D.d. Et non diuiditur omne, quod non habet materiam, vt intellectus humanus. Potest intelligi q omne intellectum intellectus, cuius intellectus non habet materiam, & est illud, quod idem est in eo intellectus & intellectū, impossibile est vt diuidatur: sicut est possibile vt diuidatur in intellectu humano, si causa diuisionis in intellectu humano est, quia intellectum aliquo modo est aliud ab intellectu. quoniam, si intellectus & intellectum in eo essent vnū omnibus modis, non cōtingeret ei vt in intellectu eius essent plura. causa enim multitudinis est alietas inter intellectū, & rem intellectam in nobis. Et potest intelligi q signū eius est, q omne carens materia non diuiditur in eo intellectus ab intellecto, est intellectus humanus. Videmus enim ipsum liberatum à materia in se, et quāuis non sit liberatus simpliciter, intellectus & intellectum in eo idem est. Et cùm ita sit illud, quod est liberatum à materia simpliciter, intellectum & intellectus in eo idem est simpliciter. Deinde d. & quod est compositum de bonitate in hoc est fm hunc modum. i. & res compositæ non addunt sibi in nobilitate adinuicem nisi in paucitate compositionis, & propinquitate eorum primo simplici in illo genere: & cùm fuerit aliquod genus intelligentiarum, quæ diuersantur adinuicem in compositione, s. in alietate intellecti in eis ab intellectu, nobilius eorum est illud, quod est minoris cōpositionis in illo genere, immo illud est simplex in illo genere. D.d. sed nobile in aliquo est omne, & est aliud. i. immo necesse est vt nobile in omni genere sit omne, & simplex, indiuisibile, & singulare, & per se extra compositum, s. q substantia eius non est in compositione. verbi gratia q calida non semper abundant adinuicē, nisi in paucitate & multitudine caloris. & ideo calidum simpliciter est, in quo non est compositio ignis, cùm non admisceatur ei aliud corpus, propter quod fiat modici caloris. et similiter primus itellectus necesse est vt sit simplex, & vnum simpliciter. D.d. & fm hanc dispositionē intelligere est per se in toto seculo. i. & quia nihil intelligit extra se, cùm sit simplex, tunc, cùm intelligit se, non accidit ei trāsmutatio neq; lassitudo in omni seculo, sicut accidit intellectui in nobis. Et sic debet esse, in alijs intelligentijs abstractis. Sed primus est simplicior eorū: & ideo est vnus simpliciter sine aliqua multiplicitate, neq; propter alietatem intellectus & intellecti, neq; propter multitudinem intellectorum. Multitudo enim intellectorū in eodem intellectu, sicut est in intellectu in nobis, consequitur alietatem, quæ inuenitur in eo, s. alietatē intellectus & intellecti in nobis. quoniam, cùm intellectus & intellectum fuerint adunata perfecta adunatione, contingit vt intellecta multa plura, quæ sunt intellectus illius, adunentur & fiant vnum & simplex omnibus modis. quoniam, si remanerent illa intellecta, quæ sunt in vno intellectu, plura, & non adunarentur cum essentia intellectus, tūc essentia eius aliud erit ab eis. Et cùm hoc ignorauit Themistius d. q possibile est q intellectus intelligat multa intellecta subito, hoc enim contradicit sermoni nostro, cùm diximus q intelligit se, & nihil aliud extrinsecus. & q intellectus & intellectum in eo sunt idē omnibus modis. dicit enim q intelligit omnia, ex quo intelligit se esse principium eorum. Et omnia ista sunt eius, qui non intelligit demonstrationes Aristo. sed tamen huic contingit inconueniens in hoc loco, & est vt sit ignorans ea, quæ sunt hic. & ideo dixerunt quidam q ipse scit omnia, quæ sunt hic, scientia vniuersali, non sciētia particulari. Et veritas est q primum scit omnia, fm q scit se tantum scientia in esse, quod est causa eorum esse. verbi gratia qui scit calorem ignis tantum, non dicitur nescire naturam caloris existentis in reliquis calidis: sed iste est ille, qui scit naturam caloris, fm q est calor. Et similiter primus scit naturam vnitatis in eo quòd est ens simpliciter, quod est ipsum. Et ideo hoc nomen scientia æquiuoce dicitur de scientia sua & nostra. sua. n. scientia est causa entis: ens aūt est causa nostræ scientiæ. Scientia igitur eius non dicitur esse vniuersalis, neq; particularis. ille enim, cuius scientia est vniuersalis, scit particularia, quæ sunt in actu in potentia scita. eius igitur scientia necessario est scientia in potentia, cùm vniuersale non est nisi scientia rerum particularium. Et, cùm vniuersale est scientia in potentia: & nulla potentia est in scientia eius: ergo scientia eius non est vniuersalis. Et magis manifestū est, quoniam scientia eius nō est particularis. particularia enim sunt infinita, & non determinantur à scientia. Ille igitur primus non disponitur per sciētiam, quæ est in nobis, nec per ignorantiam, quę est ei opposita: sicut non disponitur per istas illud, quod non est innatum habere alterum. Declaratum est igitur aliquod ens esse sciens, de quo non erit fas dicere sibi,

Causa multitudinis in intellectis est alietas inter intellectū & rē intellectā in nobis.

Res compositæ non addunt in nobilitate sibi adinuicē nisi in paucitate cōpositionis & propinquitate eorū pro simplici in illo genere.

Digressio, qua ostendit quo intellectus primus est simplicissimus, et tamē vnum intelligit.

Sententia Themistij.

Impugnatio

Quomō intellectus diuinus oīa scit fm Auer.

Hoc nomen sciā æquiuoce dicitur de sciā Dei, & de sciētia nostra. Scientia Deī non est vlis, neque particularis. Idē lib. destructio destruc. disp. 13. in solutiōe primi dubij.

Summa Tertia. Quo pacto uniuersi natura ipsum bonum, ipsumq; optimum habeat, opinio propria, aliarumq; impugnatio.

PErscrutandum autem etiā hoc, quonam modo natura vniuersi habeat ipsum bonum, & ipsum optimum: vtrum separatum quiddam, & ipsum, an per se, an ipso ordine. An vtroq; modo, quemadmodum exercitus. etenim bene esse eius, in ordine, & dux ipse est, ac magis ipse. nō enim ipse propter ordinem, verum ordo propter ipsum est. Cuncta autē coordinata quodam modo sunt, verum non similiter & natantia, & volatilia, & plantæ. nec ita se habent, vt sit vllum alteri ad alterū, sed sunt ad quippiam: ad vnum nāque coordinata sunt omnia. Verum, quemadmodum in domo liberis qdem minime licet quodcunque facere, sed ea omnia, aut plurima, quæ ordinata sunt: mācipijs vero & bestijs parum, quod ad cōmune conferat, sed vt plurimum quodcunq; contingit (tale nāq; principiū cuiusq; eorū natura est.)

Vide Auer. in Epit. tractā. 4.

Ad vnū omnia coordinata esse.

Et perscrutemur etiam quomodo in natura totius bonum & nobile, vtrum sit aliquid distinctum per se, aut per ordinem, aut vtroque modo, vt in exercitu. In ordine. n. est bonum, & in duce exercitus, sed in duce magis.

iste

Iste enim non est propter ordinē, sed ille propter istum. Ordinata enim sunt insimul omnia aliquo modo, sed non ordine consimili, sunt natantia, & volatilia, & plātæ. sed tamen non sunt in tali dispositione, in qua non comparantur adinuicem omnino, immo aliquid: omnia enim ordinata sunt in respectu alicuius. Sed sicut liberi domus raro non licentiantur ad faciendum quicquid comprehendunt, sed omnes actiones eorum, aut plures sunt ordinatæ: seruientes autem, & lupi in pauco communicant illis in actione, & pars maior actionū istorum est quocunque, quomodolibet, & qualibet. principium enim cuiuslibet eorum est tale natura.

52 Ista est tertia pars istius tractatus, & intendit in ea perscrutari, vtrum entia sint per se entia adinuicem, & omnia sint propter primum, sicut est de membris hominis cum primo principio, quo fit homo: aut nulla ligatio est inter ea, sed esse eorum adinuicem est à casu, & omnia sunt propter aliquod extrinsecum ab eis. &, quia manifestum est per se q̀ habēt aliquod bonum et aliquem finē, propter quē fiunt, perscrutatus est vtrū bonum, quod est in entibus, est extrinsecum, & distinctum ab eis: sed nullum bonum habent existens in ordine, i. quoniam non sunt ordinata propter se adinuicem. ordinata enim propter se adinuicē, illud bonum, quod existit in eis, existit in ordine: aut bonum existēs in eis non est nisi in ordine tantum, & nullum bonum habent distinctum à toto, aut est in vtroq;. Verbi gratia verum bonum existens in quolibet modo modorum hominū existentium in vna ciuitate, s. finis, quem intendunt per actiones eorum, est aliquod distinctum & extrinsecum ab eis, verbi gratia, primus princeps: aut bonum, quod est in eis non est, nisi propter prioritatem eorum adinuicem: aut in vtroq;, s. propter primum principem, & propter prioritatēm eorum adinuicem. Et hoc intēdebat, cū dicit. Et perscrutemur etc. idest, & perscrutandum est verum bonum, quod est in istis entibus, s. illud, ꝓpter quod sunt, sit extrinsecum & distinctum ab eis: aut est in ordine eorū adinuicem, scilicet in esse quorundam propter quædam: aut est in vtroq;, sicut est in exercitu. Bonū enim existit in exercitu propter ducē in exercitu, & propter ordinē eius. sed bonum, quod est in duce, maius est bono, quod est in ordine. Ordo enim est propter ducem, sed dux non est ꝓpter ordinem, cùm dux sit causa ordinis, sed non est ordo causa ducis. Et hoc intēdebat cùm dicit. In ordine enim est bonum, & in duce exercitus, sed in duce magis. i. bonū enim existit in vtroq;, sed magis in duce. D. d. causam in hoc, & dicit. iste enim non est propter ordinem, sed ille propter istum. i. dux non est propter ordinem, sed ordo propter ducē. & quia bonū existit in hoc toto vtroq; modo, s. propter ordinē, & propter illud, propter quod est ordo, s. primum principiū. & omnia, quæ sunt sub primo principio non ęqualiter habent ordinem. hæc enim quidem perfectum habent ordinem, ita q̀ nihil admiscetur eis per accidens, sicut est de corporibus cœlestibus: hæc autem, inuenitur in eis priuatio ordinis per accidens, & sunt ea, quę sunt sub corporibus cœlestibus. Et hoc valde simile est ei, quod continetur in vna domo continente seruos, & liberos. Liberi enim nullam actionem faciunt, nisi propter regimen domus: seruientes autem multotiens faciunt actiones non conuenientes regimini domus. Et ideo dicit. Ordinata enim sunt insimul oīa aliquo modo, &c. i. &, cùm consyderata fuerint omnia entia, quę sunt in mundo, inuenientur non eodē ordine, sed quędam eorū magis in hoc quibusdam, sicut est de lupis, & animalibus, & volatilibus, & plantis. D. d. sed tamen non sunt in tali dispositione &c. i. & cùm consyderantur, non inuenientur carentia ordine omnino, s. in dispositione, in qua nullum eorum est per aliquod, immo in eis videtur aliquis ordo. D. d. omnia. n. ordinata sunt in respectu alicuius. i. apparet enim q̀ hoc commune est omnibus entibus, s. q̀ oīa sunt propter vnū, & q̀ actiones eorum sunt erga illud vnum, & est prima causa: quemadmodum omnia, quæ sunt in domo, propter dominum domus sunt. D. d. Sed sicut liberi domus raro non licentiantur ad faciendum quicquid comprehendunt, &c. i. quoniam actiones corporū cœlestium in cōmunicatione eorum adinuicem in constitutione mundi, est sicut actio liberorum in cōstitutione domus. Quemadmodum enim liberi non licentiantur ad faciendum omnia, quę appetunt de actionibus, sed omnes actiones eorum sunt propter iuuamentum eorum adinuicem, ita est de corporibus cœlestibus. ea autem, quæ sunt sub istis de entibus, sunt sicut seruientes, & lupi conseruantes domos. Quemadmodū enim actiones seruientium cōmunicantes cum liberis paucę sunt, & pauciores luporum, ita sunt in eis, quę sunt sub corporibus cœlestibus. D. d. causam, propter quam modicus est ordo existens in actionibus rerum * naturalium, & dicit. principium enim cuiuslibet eorum est tale natura. i. et est ita, quoniam principium cuiuslibet istorum impossibile est vt habeat naturaliter prius. Et potest intelligi, quoniam principium vtriusq; istorum modorum, s. voluntarij et naturalis, oportet vt habeat talem intentionem accidentis. Et sciendum est q̀ hęc est sententia Arist. in sollicitudine: & per istam dissoluuntur omnes quæstiones contingentes sollicitudini. Sūt enim quidam, qui dicūt quoniam nihil est, de quo Deus non habeat sollicitudinem. Dicunt enim q̀ non licet sapienti dimittere aliquid sine sollicitudine, neq; vt faciat malum: & q̀ omnes actiones eiusdem sunt iustæ. Et alij, qui contradixerunt huic sermoni de hoc, quod inuenitur, quoniam multa mala sunt, & debet sapiens dimittere ea. Isti igitur sunt in extremo contradictorio, s. q̀ nulla sollicitudo est in eo omnino. Et veritas est in hoc, q̀ sollicitudo est, & q̀, si aliqua sunt sine sollicitudine, prouenit ex necessitate materię, non ex diminutione agentis: ita q̀ hoc excitat quosdam ad dicendum duos Deos esse, quorum vnus creat bona, & alius non bona.

* i. i. materialium.

Documentum.

Vide consimile supra commen. 37.

Dico autem pariformiter q̀ necesse est omnia in discrimēn venire. & alia ita sunt, qbus omnia cōmunicant ad vniuersum. Quęcunque vero impossibilia, siue absurda aliter dicentibus accidunt, quæ'ue dicunt elegantius dicentes, ac in quibus minime dubitationes sunt, non decet nos latere. Omnes nanq; ex contrarijs omnia faciunt. At non recte id, omnia, neque id, ex cōtrarijs. quibus autem contraria insunt, quonam modo ex contrarijs erunt, non dicunt: quandoquidem contraria impassibilia sunt à se inuicem. A nobis autem rationi consentanee hoc soluitur, cùm aliquid tertium sit. Quidam vero alterū contrariorum materiam faciūt, quemadmodum qui inæquale æquali, aut vni multa. Soluitur

* segregationem

Quæcunq; sunt sub primo principio nō ęqualiter habent ordinē. Consimile. 8. Meta. tex. c. 10. Et primo Cœli te. c. 100. Et primo Physic. 81. Et 2. de Ani. 50. vide hic supra. 44.

autem

autem etiam hoc eodem modo. nam materia vna nulli contrarium eſt.

Et ego dico eis ꝙ coguntur omnes ad diuidendum iudicium. & alia huius diſpoſitionis ſunt, in quibus cōmunicant omnia in toto. Et oportet nos non ignorare omnia impoſſibilia contingentia, & quæ impoſſibilia ſunt de ſermonibus aliorum, & ꝙ illud, quod dixerunt, non ridiculoſe dixerunt, & in quibus eſt pauca dubitatio. Omnes enim faciũt omnia ex contrarijs. Sed non recte faciunt, neq; in omnibus, neq; in quibus ſunt ex cōtrarijs: quia contraria nō patiuntur abinuicē. Nos autem diſſoluamus hāc quæſtionem ſermone neceſſario ad aliquod tertium eſſe. Et ſi poſuerunt alterum contrariorũ eſſe materiam, ſicut ponunt non æquale æqualis, & vnum multitudinis. Hoc enim diſſoluamus tali modo, vna. n. materia nullo modo eſt contraria.

53 Cùm compleuit notificare opinionem ſuam in iſtis rebus, vult demonſtrare ꝙ ſua ſententia eſt, à qua ſeparantur omnes obiectiones, & diſſoluuntur omnes quęſtiones contingentes Antiquis in principijs. Cogũtur enim concedere ꝙ in rebus voluntarijs, quæ cōmunicantur in vna actione, inueniuntur ſimilia his duobus modis actionum. &, cùm hoc fuerit in rebus voluntarijs, non eſt quærenda alia cauſa in rebus naturalibus. Et hoc intendebat cùm dicit. cogũtur enim omnes ad diuidendum iudicium, &c. i. omnis enim, qui locutus fuit de hoc, coactus fuit iudicare hāc diuerſitatem exiſtentem in natura, & diſtinguere, et determinare eam. & cum hoc cōfeſſus fuit ꝙ tale inuenitur in rebus* omnibus in omni actione, ſ. in rebus voluntarijs. & quaſi induxit hoc modo caſtigandi, cũ oporteret eos diſſoluere hanc quæſtionē tali diſſolutione, & dicere in principijs totius talem ſermonem, & non inducere impoſſibilia, quæ induxerunt, cũ laborauerunt in dādo principia entium, & cauſas apparentium in eis. Et ideo dicit poſt. Et oportet nos nō ignorare, &c. i. et ideo oportet eum, qui ſciuerit ſermones noſtros, non ignorare differentiam inter ſermones noſtros & ſermones aliorum, cogitando impoſſibilia conſequẽtia ſermones eorum. Deinde d. & ꝙ illud, quod dixerunt, non ridiculoſe &c. i. non ignorare debēt ꝙ illud, quod dixerũt de hoc, non ridiculoſe dixerũt, & ꝙ in opinionibus eorũ nulla opinio eſt, cui accidat modica dubitatio. D. incœpit dicere opiniões eorũ corruptas de principijs, & dicit. Omnes enim faciunt omnia ex contrarijs, etc. ideſt error, in quo conueniunt omnes, eſt, quia faciunt principia omnium entium tantum contraria. et peccāt in duobus. Quorum alterum eſt ꝙ principia omnium non ſunt contraria, cùm in principijs corporum cœleſtium non eſt contrarietas. Et ſecundum eſt, ꝙ impoſſibile eſt ꝙ ſola contraria ſint principia. Deinde d. qa contraria non patiuntur abinuicem. i. cōtraria autem non ſufficiunt eſſe principia generabilium, quia cōtrarium non recipit ſuum contrarium, cùm tranſmutatur ens in generatione & corruptione de contrario ad contrarium. & hoc declaratum eſt pº Phyſi. hic autem eſt dictum ad rememorandum. Deinde d. Nos autē diſſoluamus &c. ideſt. nos autem iam diſſoluimus hanc quæſtionem, addentes contrarijs tertium, ſ. materiam recipientem contraria ſucceſſiue. Deinde d. Et ſi poſuerunt alterum contrariorum, &c. ideſt, & non poſſunt euadere ex hoc alterum contrariorum ponendo, quaſi, materiā alterius. Materia enim oportet vt non ſit contraria alicui, qa ſi eſſet, non reciperet illud, cuius eſt materia: vt ponentes non æquale materiam eſſe æqualis, & vnum materiam multitudinis.

a. l. cōib*.

Primo Phy. tex. cō. 11. vſque ad. 61.

Item cuncta participabunt malo pręter ipſum vnum. alterum nanq; elementorum ipſum malum eſt. Et alij neque principia bonum & malum, quāquam in omnibus maxime ipſum principium ipſum bonum ſit. Quidam autem hoc quidē recte, ꝙ principium: quo vero modo ipſum bonum principiũ ſit, vtrum vt finis, an vt mouẽs, an vt forma, non dicũt. Empedocles quoq; abſurde amicitiam facit bonum, cùm hæc principiũ ſit, & vt mouens, ſi quidē congregat: & vt materia, nam miſti pars eſt. At ſi etiam eidem accidat, & vt materiæ principio eſſe & vt mouenti, ipſum tamen eſſe non idem eſt. ſecundum quod igitur horum amicitia eſt? Inconueniẽs item eſt contentionem incorruptibilem eſſe, cũ hæc ipſa mali natura ſit.

Et etiam mendacium erit acquiſitũ in omnibus, præterquam in vno. malum enim per ſe eſt alterum elementorum. Alij autem non dixerunt malum & bonũ eſſe principia, quāuis in maiori parte in omnibus bonũ eſt principium. Et quidam eorum dicunt ꝙ hoc principium eſt bonũm: ſed nō ſimpliciter dicunt ꝙ bonum eſt principium, quaſi perfectio, aut quaſi mouens, aut quaſi forma. Empedocles etiā dicit modo impoſſibili. facit enim bonum amicitiam, & malum litem. & hæc ſunt principia: quia eſt quaſi mouens, & quia aggregat: & eſt quaſi materia, quę eſt pars admixti. Quoniam, ſi accidit alicui vni, vt habeat principium quaſi materiam, & etiā quaſi mouens, ſed tamen eſſentia nō eſt vna. ſm quod eſt igitur amicitia? Et impoſſibile eſt vt lis ſit, quæ non corrumpatur omnino, cùm talis ſit natura mali, & cùm habeat naturam mali.

Et etiam mendacium, etc. i. & quidam ponunt omnibus duo principia, malum. ſ. & bonum, quę ſunt materia & forma. et ſi ita ſit, tunc malum exiſtit in omnibus, pręterquam in vno, ſ. forma. neceſſe eſt autem vt omnia compoſita ſint mala, quia alterũ elementorum eorum, quod eſt materia, eſt malum. & hoc intēdebat cùm dicit. malũ enim per ſe eſt alterum elementorum. Deinde d. Alij autem non dixerũt bonum & malum eſſe principia. i. Alij vero nō dixerunt bonũ et malum eſſe principia, cùm bonum videatur eſſe principiũ in omnibus, & pluribus diſpoſitionibus. D. d. Et qdam eorum dicunt ꝙ hoc principium eſt bonum. i. & quidam Antiquorum opinantur, ꝙ primum principium eſt bonum, ſed non dixerũt quomodo eſt principium, vtrum ſm finem, aut ſm formam, aut ſm mouens: neque determinauerunt hoc, ſed dixerunt hoc vniuerſaliter, non modo determinato. D. d. Et Empedocles ēt dicit, modo impoſſibili. facit enim bonum amicitiam, & malum litem. & hę ſunt principia, &c, ideſt, & ꝙ 54

dicit

dicit Empedocles de principijs, est etiam impossibile. facit enim principium, quod est bonū, esse amicitiam, & principium, quod est malum, litem. Sed inquantum amicitia congregat res, est principium quasi mouens, & inquantum est pars rei admixtę, est principiū quasi elemētum. quapropter cōtingit ei ponere causam mouentem extrinsecam esse quasi elementum rei motæ, s. vt motum sit admixtum cū motore. Deinde d. Quoniā, si accidit alicui vni, &c. i. sed, si accidat alicui vni vt habeat principium quasi materiam & elementum, & principium quasi mouens, tamen non est possibile vt essentia motoris sit essentia materiæ. s͠m igit quem modum facit his duobus modis amicitiam esse principium, vtrum s͠m mouentem aut s͠m materiam? impossibile enim est vt idem sit causa eiusdē vtroq; modo. D. d. Et impossibile est ēt vt lis, &c. i. & impossibile, quod contingit Empedocli in suo sermone, est q lis secundum quòd est principium nō corrumpetur, quamuis sit mala, & male naturæ, & violenta. violentum autem non est mansiuum.

Principium. Non est possibile vt essentia motoris sit essentia materiæ.

Violentum nō est mansiuum. lib. 2. Cœli tex. cō men. 18.

Anaxagoras autem bonum ponit principium, vt mouens, mens enim mouet. verum alicuius gratia mouet. quare alterum, nisi sit, vt nos dicimus. ars enim medēdi quodā modo sanitas est. Inconueniens ēt est quòd non fecerit aliquid bono, mentiq; contrarium.

Anaxagoras autem bonum principiū dicit esse quasi mouēs. intellectus enim mouet, sed mouet propter aliquid. dixit igitur alium sermonem, non sicut dicitur. medicina enim est aliqua materia sanitatis. & impossibile est
55 etiā nō ponere contrariū boni, & intellectus.

Anaxagoras autem dicit q bonum est principium mouens, cùm iam posuit, quod intellectus est mouens omnia: sed non dicit, qua de causa mouet. omne enim, quod mouet propter aliquid mouet: & illud propter quod mouet, magis est bonū, q̄ illud bonum mouēs. Dixit igitur sermonem diminutum, quia contingit ei ponere aliud principium, non sicut dicimus q principium mouens mouet s͠m perfectionem & cōplementum, vt videmus medicinam mouere ad se, mouet. n. ad sanitatem, & medicina est forma sanitatis. si igitur sanitas non esset in subiecto, sicut est de primo principio, tunc medicina moueret vtroque modo, scilicet secundum quòd est agens motum, & finis.

Vide supra 16. & 18.

Porro nulli eorum, qui ponunt contraria, vtuntur contrarijs, si quem inquirere non pigeat. & cur quædam corruptibilia, quædam incorruptibilia nemo dicit. omnia nanq; entia ex eisdem principijs faciunt. Præterea, quidam ex non ente faciunt entia. quidā vt hoc non cogantur, vnum cūcta faciunt. cur item semp generatio erit, quidq; generationis causa sit, dicit nemo. At tum illis, qui duo principia faciunt, aliud principalius principium necesse est esse: tum illis, qui formas, quia aliud principalius principium est. cur enim participauit, aut participat? Et alijs quidem necesse est Sapientiæ, ac nobilissimæ scientiæ aliquid contrarium ponere esse, nobis vero minime. nihil enim est primo contrarium. quandoquidem cuncta contraria materiam habēt, & potentia hæc sunt. contraria vero ignorantia ad contrarium. primo autem nihil contrariū est. Præterea, si non erunt alia præter sensibilia, non erit principium, & ordo, & generatio, & ipsa cœlestia, sed semper principij principiū, vt Theologis, Naturalibusq; cunctis. Si autem erunt formæ, aut numeri, nullius causæ erunt. si vero nō, neq; prorsus ipsius motus. Quo nanq; itē modo ex non habentibus magnitudinē magnitudo cōtinuūq; erit? numerus nanq; non faciet continuum, neq; vt mouens, neq; vt forma. Cæterum nihil cōtrariorum erit quod & factiuū & motiuum: alioqui cōtingere sane possit nō esse. verū enimuero & facere posterius q̄ potentia est. Entia ergo non erunt sempiterna: attamē sunt. interimendum igitur aliquid horum est. hoc autem aliquo pacto dictum est. Item, quomodo numeri sunt vnum, aut anima, & corpus, & omnino forma & res, nemo aliquid dicit, nec dicere potest, nisi (vt nos) dicat, quod vt mouens faciat. Qui vero dicunt mathematicum numerum primum, & ita semper aliam attiguam substantiam, ac alia cuiusq; principia, inconspirantēm vniuersi substantiam faciūt (nihil. n. altera alteri confert, siue sit, siue non sit) & principia multa. At entia nolunt male gubernari. non est bonum pluralitas principatuum. vnus ergo princeps.

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER TERTIVSDECIMVS, cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In Prima, de Mathematicarum rerum essentia pertractatur.

In Secunda, disputatur contra Ideas.

In Tertia, probatur Numeros non esse substantias separatas.

Summæ primæ Caput Primum. De quibus agendum sit in subsequentibus libris.

E sensibilium itaq; substātia, quænam sit, dictū est: in trādi tione quidē naturalium, de materia, posterius vero de actu. Cùm autem hæc consyderatio sit, vtrum præter sensibiles substantias aliqua sit immobilis & æterna necne, & si sit, quęnam sit, quæ ab alijs dicuntur, primo speculādum est: vt. tum siquid non recte dicāt, non simus

eisdem

eisdem conscij: tũ si quod nobis & illis commune decretum sit, hoc separatim non contra nos grauiter feramus. sufficiẽs enim erit, siquis quædam melius dicat, quædam nõ deterius. Duę autẽ de his opiniones sunt. Quidam etenim ipsa Mathematica substantias esse aiũt, vt numeros, lineas, & quę his eiusdem generis sunt. Et rursus Ideas. Cùm autẽ quidam ideas, numerosq; mathematicos duo genera faciãt, quidam vnam amborũ naturam, quidam autem alij mathematicas tantũ substantias esse dicant: primum quidem de mathematicis consyderandum est, nullam aliam eis addendo naturam, veluti vtrum ideæ sint necne, & vtrũ principia, substãtiæq; entiũ, an non: verum tm̃, vt de mathematicis, vtrũ sint an non sint: et si sint, quonam modo sint. Deinde postea seorsum de ipsis ideis simpliciter, & aliquantulum legis gratia. diuulgata nãq; plurima sunt etiã in exterioribus rationibus. Præterea ad illam consyderationem oportet maiorem sermonis partem attẽdere, cùm de his consyderemus, vtrum substantiæ, principiaq; entium numeri ac ideæ sint. post enim ideas hæc tertia consyderatio restat. Necesse autẽ, si mathematica sunt, aut in sensibilibus ea esse, quemadmodũ aliqui dicunt, aut à sensibilibus separata (& hoc etiã modo quidam aiũt) aut si neutro modo sunt, aut alio modo sunt. Quare dubitatio nobis non de ipso esse erit, verum de modo.

Caput Secundum. Mathematica substantias non esse magis q̃ corpora, nec eis priora nisi rõne, nec ab eis separata esse posse.

ET quidẽ quod in sensibilibus ea esse impossibile est, quodq; simul fictitia rõ est, dictũ sane in dubitationibus est, q̃ simul duo solida esse impossibile est. Itẽ quòd eiusdẽ rationis est cæteras quoq; potentias & naturas in sensibilibus esse, ac nullam separatam. hæc itaq; prius dicta sunt. Verum ad hæc etiã constat, q̃ impossibile esset quodcunq; corpus diuidi. diuideretur enim fm superficiem, & hæc fm lineam, & ista fm punctum. quare si punctum impossibile est diuidere, etiam lineam, quòd si hanc, cætera quoq;. Quid igitur differt aut has esse tales naturas, aut nõ esse quidem in eis tales naturas? idem nanq; accidet. diuisis enim sensibilibus, diuidentur, aut nec ipsę sensibiles. At nec separatas esse tales naturas possibile est. Nam, si erunt præter sensibilia solida separata ab his diuersa, prioraq; sensibilibus, patet, quòd etiam præter superficies alias necesse est esse supficies separatas, puncta quoq;, & lineas: quandoquidem eadem ratio est. Quòd si hæc rursus præter mathematici solidi superficies, lineas, & puncta, alia separata, siquidem incomposita, priora compositis sunt. & si sensibilibus priora sunt corpora non sensibilia, eadem ratione superficiebus etiã, quę in solidis immobilibus sunt, priores sunt hę, quę per seipsas existũt. Quare aliæ sunt hæ, tum superficies, tum lineæ, ab his, quæ simul cum separatis solidis sunt. hæ nanq; simul cum mathematicis solidis, illę vero eis priores sunt. Rursus illarum superficierum lineæ erunt, quibus priores alias oportebit eadem ratione lineas, punctaq; esse. & eorum, quæ in prioribus lineis, alia puncta priora, quibus non erunt amplius alia priora. At absurda sane coaceruatio fit. accidit nanq; solida quidẽ vnica præter sensibilia esse. superficies vero triplices, præter sensibiles: illæ scilicet præter sensibiles, quæ in mathematicis sunt solidis, quæq; pręter eas, quę in his sunt. lineę autem quadruplices, puncta autẽ quincupla. Quare circa qualia horum mathematicæ scientię erunt? non enim circa superficies, lineas, & puncta, quæ in imobili solido sunt: quandoquidem semper scientia circa priora est. Eadem ratio de numeris quoq;. præter enim quælibet puncta aliæ vnitates erunt, ac præter quælibet entia sensibilia, deinde præter intelligibilia. quare numerorum mathematicorum infinita genera erũt. Item quonam modo quæ in dubitationibus enumerauimus solui possunt? etenim ea, circa q̃ Astrologia est, simili modo præter sensibilia sunt, ac circa quæ Geometria. esse vero cœlum, & partes eius, quonam modo possibile est, aut aliud quodcunq; motum habẽs? similiter autem Perspectiuæ & Harmonicæ obiecta: erit nanq; vox, & visus præter sensibilia & particularia. Quare patet, quòd alij sensus etiam, aliaq; sensibilia sunt. cur enim magis illa q̃ ista? quòd si hæc sunt, animalia quoq; erunt, siquidem & sensus. Item quædam à Mathematicis vniuersaliter præter has substantias scribuntur. erit igitur hæc quoq; alia quędam, substãtia separata, ac media inter ideas, ac media, quæ nec numerus, nec pũcta, nec magnitudo, nec tempus sit. quòd si hoc impossibile est, constat quoq; illa impossibile esse à sensibilibus separata. Et omnino cõtrarium, tum vero, tum ei, quod existimari solitum est, accidit, siqs ita esse mathematica ponat, vt quasdam naturas separatas. necesse enim est propterea quidem, quod ita se habeant, priores sensibilibus magnitudinibus esse, secundum autem veritatem posteriores: siquidẽ imperfecta magnitudo generatione prior, substantia posterior sit, vt inanimatũ animato. Item

quo, & quando magnitudines mathematicę vnum erunt? quæ quidem interdum animæ, aut parti animæ, aut alicui, quæ particeps est rationis, insunt? quòd si non, multa erunt, ac dissoluentur. Illis vero (cùm diuisibiles, quan tæq; sint) quidnam causæ est, vt vnũ sint, con iunctæq; maneant? Item ipsæ etiam generationes hoc manifestant. quandoquidẽ, quod primum est, ad longitudinem, deinde ad latitudinem, & randem ad profunditatem fit, ac finem nactũ est. Si itaq; substãtia prius, quod generatione posterius est, corpus profecto, tum superficie, tum longitudine prius erit. & hac ratione perfectum magis, atq; totum, qa fit animatum. Linea vero, siue supficies, quonã modo aiata erit? supra nãq; nostros sensus hæc certe dignitas erit. Itẽ corpus quidẽ substantia quædam sit, quippe q iam perfectionem quodam modo habet, lineæ vero quonam modo substãtiæ erunt? nec enim vt species, & forma quędã, veluti si anima sit, quod tale est. nec vt materia, veluti corpus. nihil. n. ex lineis, neq; ex superficiebus, neq; punctis videtur consistere posse. Atqui si qua materialis substantia esset, hoc pati posse profecto videretur. Ratione itaq; prior sit. non tamen omnia, quæcunq; ratione priora, substantia quoq; priora sunt. substantia nanq; priora, quæcunq; separata ipso esse excedunt. ratione vero his, quorum rationes ex rationibus. hæc autem non sunt simul. si enim passiones non sint præter substantias, veluti quiddam motũ vel album, homine albo fm rationem albedo prior est, non fm substantiam. non. n. potest separata esse, verum semper vna cum toto est. dico autem totum hominem album. Quare manifestum est, neq; prius esse, quod ex ablatiõe est, neq; posterius, quod ex appositione est: ex appositione nanq;, ipsa albedine albus homo dicitur. Quòd igitur nec substantiæ sint magis q̃ corpora, nec essentia sensibilibus priora sint, verũ sola ratione, nec vsquã esse separata possibile esse, satis dictũ est.

Non omnia, quæcunq; ratione, & substantia sunt priora.

Caput Tertium. Mathematica & entia esse, & quo pacto: & quo modo non priora, & quomodo priora. Vbi de Abstractione multa.

CVm vero nec in sensibilibus ea esse contingat, manifestũ est q aut omnino non sunt, aut modo quodam sunt, & ob hoc non simpliciter sunt. multipliciter nãq; ipsum esse dicimus. Quemadmodum enim vniuersalia in Mathematicis non sunt de separatis pręter magnitudines, numerosq;, verũ de his, quãquam non quatenus talia, vt magnitudinem habeant, aut diuisibilia sint, patet quòd etiam de magnitudinibus sensibilibus rões & demonstrationes sunt: verum non prout sensibiles, sed prout tales sunt. quemadmodum enim prout mota solũ multæ rationes sunt, absq; eo quòd qd sit vnumquodq; eorum, ac eis accidentiũ consyderetur, & nõ est necesse propterea idem aliquid motũ à sensibilibus separatum esse, vel in eis aliquam naturã segregatam esse: ita de his, quæ mouẽtur etiam erunt rationes, atq; scientiæ, non tamen quatenus mota, verũ quatenus corpora tantum, & rursus prout superficies tantum, & prout longitudines tantum, et quatenus diuisibilia, & quatenus indiuisibilia situm habentia, & prout indiuisibilia tãtum. Quare cùm simpliciter verum sit dicere, non solum separabilia, sed & non separabilia esse, veluti ea quæ mouentur, & mathematica (quia etiam qualia dicit verum est simpliciter dicere, & talia esse) & quemadmodum cæteras scientias simpliciter verũ est dicere huius esse, nõ eius, quod ei accidat, veluti q albi (si salubre album sit) verum prout salubre est, ac illius, cuius vnaquæq; est, si salubris salubre, si vero hominis prout homo est, ita & Geometriam, nõ si accidit sensibilia esse quorum est, non est autem eorum, prout sensibilia sunt: non erunt sensibilium Mathematicæ scientiæ, neq; profecto circa hęc, alijs separatis. Multa vero per se rebus accidunt, prout vnumquodq; talium est, quoniã & quatenus fœmina animal, & quatenus mas, propriæ sunt passiones: etsi nõ est quicquã fœmina, neq; mas separatum ab animalibus. Quare etiam prout longitudines solum, & prout superficies, & quanto de prioribus ratione, ac simplicioribus, tanto magis id certitudinem habet. hoc autem simplex est: quare absq; magnitudine magis q̃ cum magnitudine, & maxime absq; motu. quod si habet motum, primum maxime: siquidem hic simplicissimus est, & huius qui regularis est. Eadẽ ratio de Harmonica, & Perspectiua est. neutra nanq; prout visus, vel prout vox speculatur, verum prout lineę, & numeri. at hęc, propriæ illorum passiones sunt. Mechanica quoq; similiter. Quare si quis ab accidentibus separet, ac de eis aliquid, quatenus talia sunt, consyderet, minime propter hoc mentietur, quemadmodum nec cùm in terra describit, ac eam, quę pedalis non est, pedalẽ dicat. non enim in propositionibus falsitas inest. Optime vero ita vnumquodq; profecto consyderabit, si quis separans ponat quod non est separatum: quod Arithmeticus, Geometraq; facit. Vnum etenim & indiuisibile est homo,

Quo pacto fiat abstractio.

Instantiæ solutio.

De quibus sint ipsa Mathematica, & eorum demonstrationes.

Idem primo Priorum cõ. 25. & primo Poste. te. 10 Instantiæ solutio.

prout

prout homo. ille vero posuit vnum indiuisibile: deinde speculatus est, si quid homini, put indiuisibile est, accidit. at Geometra nec prout homo, nec prout indiuisibilis, verum prout solida. quæ enim etiam tametsi nullibi erat indiuisibilis, inerant ei, patet quod etiam absque his contingit ei posse inesse. Quare propter hoc non male Geometræ dicunt, & de entibus disserunt; & entia sunt. duplex enim est ens, hoc quidem actu, hoc vero materialiter. Cùm autem bonum & pulchrum differant (siquidem illud semper in operatione, pulchrum vero etiam in immobilibus est) qui dicunt Mathematicas scientias nihil de bono vel pulchro dicere, falsum dicunt. Dicunt etenim & maxime ostendunt. nam etsi non nominant, cùm tamen opera & rationes ostendunt, nonne dicunt de eis? pulchri nanque maxime species sunt, ordo, cõmensuratio, & definitum, quæ maxime ostendunt Mathematicæ scientiæ. Et, cùm hæc multorum causæ esse appareant (dico autem veluti ordo & definitum) patet quòd etiam similẽ causam, quæ vt bonum causa est, quodam modo dicant. magis autem aperte in alijs dicemus. De mathematicis igitur, & quòd entia sunt, & quomodo entia, & quo modo nõ priora, & quomodo priora, tot dicta sint.

Ens duplex.

Boni & pulchri discrimen.

Quo pacto Mathematicæ scientiæ boni & pulchrum consyderent.

Pulchri species.

Summa Secunda. Disceptatio contra Ideas.

Caput Primum. Quæ mouerint Idearum assertores ad eas ponendas.

E ideis autẽ primo ipsam, quæ de idea est, opinionem consyderandum, ad numerorum naturam nihil consortij habẽtẽm, sed quemadmodũ opinati sunt à principio; qui primi ideas esse dixere. Accidit vero de ideis opinio illis, qui dixerũt, propterea quòd de veritate adhæscrant Heracliti rationibus, tãquam omnia sensibilia semper fluant. Quare, si qua cuiuspiam scientia, prudentiaque erit, oportet alias quasdam naturas permanentes esse, præter sensibiles. nõ enim fluentium esse sciẽtiam. Cùm vero Socrates circa morales virtutes vacaret, & de his vniuersaliter definire primus quæreret, (naturalia enim parumper Democritus tetigerat solum, & aliquatenus calidum & frigidum definierat. Pythagorici etiã prius de quibusdam paucis, quorum rationes ad numeros reducebant, veluti quid est tempus, aut iustum, aut nuptiæ) ille sane rationabiliter quærebat ipsum quid est. syllogizare enim quærebat. syllogismorũ vero principium est ipsum quid est. nondũ enim tunc erat vis dialectica, vnde & possent absque eo ipso quid est cõtraria consyderare, vtrum cõtrariorum eadem scientia esset. Duo nanque sunt, quæ Socrati iure proprio attribuat quispiam, inductiuas oratiões, & definitionem vniuersalis. hæc enim ambo circa principium scientiæ sunt. At Socrates quidem vniuersalia nõ ponebat separata, nec definitiones. quidam vero separarũt, ac talia entium ideas appellarunt. quare ferè accidebat eis eadem ratione omnium, quæ vniuersaliter dicuntur, ideas esse.

a. l. habendi.

Syllogismorum principium est ipsum quid est.

Quid Socrati in disserendo peculiare fuerit.

Caput Secundum. Destruuntur fundamenta eorum, qui ideas ponunt.

At simile est, sicuti si quis numerare volens, cùm quidem pauciora existant, arbitretur non posse: cùm vero plura faciat, numeret. plures etenim (vt ita dicam) formæ sunt, quàm sensibilia particularia. de quibus cùm causas quærerent, ex his ad illas processerunt. nam & secundum vnumquodque eiusdem nominis sunt, & præter substantias, cæterorum quoque in multis est vnum, & in his, & sempiternis. Cæterũ quibus modis ostenditur, quòd formæ sunt, secundum nullum horum apparet: è quibusdam nanque non est necesse fieri syllogismum: è quibusdam vero, etiam quorum nõ putant, horum formę fiũt. Secundum nanque rationes, quæ ex scientijs, formæ erunt omnium, quorum scientiæ sunt. secundum vero vnum in multis, etiam negationum. & secũdum quòd intelligimus aliquid eius, quod corruptum est, etiam corruptibilium: siquidem horum aliqua conceptio est. Insuper quædam rationum, eorum etiam quæ ad aliquid sunt (quippe cùm exactissimæ sint) ideas faciunt, quorum non dicimus esse per se genus. Quædam ẽt tertium hominem dicũt. Et simpliciter hæ de formis rõnes, illa perimunt, quæ magis q̃ ipsas ideas esse volunt, qui formas dicunt. Accidit enim non esse prius dualitatẽ, sed numerum: & huius quod est ad aliqd eo, qd' est per se: & cuncta, quæcunque cũ quibusdam sequerentur de ideis opiniões, aduersa facere pricipijs. Item sm existimationem, sm quam dicunt ideas esse, non solum substantiarum, verumetiam multorum aliorum formę erũt. etenim vnus cõceptus non solũ de substantijs, sed de non substantijs etiam est. Et scientię non solũ substantiæ erunt. & alia id genus accidunt infinita. Secundum vero necessitatem & opiniones de eis, si formæ participabiles sunt, necesse est substãtiarum solum esse ideas. nõ enim secundum accidẽs participatio earum est, sed

ratenus vnaquæq; participare est, quatenus dicitur non de subiecto. dico aūt, vt si quid ipso duplo participat, hoc etiam æterno participat, sed sm accidēs. accidit enim duplo æternum esse. quare formæ substantia erunt. hæc autem hic & ibi substantiam significant. An aliqd est dicere esse p̄ter hęc ipsum qd vnum in multis? etsi eadem quidem forma est idearum, & participantium, erit aliquid cōmune. cur enim magis de corruptibilibus dualitatibus, & pluribus quidem, sed æternis dualitas vnum & idem sit, q̄ de hac & aliqua? quòd si non est eadē forma, æquiuoca erit profectò: & simile, ac si quis Calliam, & lignum homines appellarit, nullam inspiciens cōmunicationem eorum. Si autem cętera quidem, cōmunes videlicet rationes formis conuenire ponemus, veluti ad ipsum circulum figuram planam, & cęteras rationis partes, & quod ei, cuius est, apponatur, consyderandum est, ne omnino vanum hoc sit. cui nāq; apponetur? medio, an plano, an cūctis? Omnia enim, quę in substantia sunt, ideæ sunt, vt animal & bipes. Item patet, q; ipsum quoq; necesse est qd esse, veluti planum naturam quandam, quæ omnibus speciebus vt genus inerit.

Caput Tertium, Ideas ipsas neq; rebus, neq; scientijs prodesse.

POtissimū vero quispiā dubitabit, quidnam formæ conferant, aut sempiternis sensibilium, aut illis, quæ fiunt, & corrumpuntur. nec enim motus, nec alicuius transmutationis, eis ipsis causæ sunt. At nec ad sciētiam aliorum prosunt. nec enim horū illæ substantiæ sunt: in his etenim essent. Nec ad esse, quippe cùm non insint participātibus. Ita etenim fortassis causæ putabuntur esse, vt album mistum albo. Sed ista ratio facile redargui pōt, quam Anaxagoras prior, Eudoxus vero posterior dubitans, & alij quidam dixerunt. facile enim est multa & impossibilia ad hāc opinionem congerere. At nec ex formis cætera sunt sm vllum illorum modorum, qui dici solent. Dicere vero exemplaria eas esse, & cætera eis participare, vana & figmēta poetica est dicere. Quid.n.est, quod agit, ad ideas inspiciens? Possibile enim est & esse, & fieri quodcunq;, etiam non ex imagine. quare, & existente Socrate, & non existēte, fiet vtiq; qualis Socrates est. Similiter etiam dilucidum, si Socrates sempiternus esset, & eiusdem erūt plura exemplaria. quare & forma, vtputa hominis, animal, & bipes: simul autem & idealis homo. Item non solum sensibilium exemplaria forma erunt, verumetiam ipsarum: vtputa genus formæ, quæ in generis sunt. quarę idem erit exemplar & imago. Item videretur impossibile esse separatam substantiam, & id, cuius substantia. Quamobrē, quomodo ideę, cùm rerum substantiæ sint, separatæ erunt? In Phædone vero hoc modo dicitur, quòd tum ipsius esse, tum ipsius fieri formæ causæ sunt. attamen quamuis formæ existant, non fiunt, si non sit, qui moueat. & multa alia fiūt, vt domus, & annulus, quorum non dicūt formas esse. Quare patet cætera quoque, quorum aiunt ideas esse, posse & esse & fieri propter tales causas, quales eorum sunt, quę nūc dicta sunt, & nō propter formas. sed de ideis quidem, & hoc modo, & per alias tum magis dialecticas, tum certiores rationes, multa iam consyderatis, similia congregari possunt.

Summa Tertia. Opinionum numeros substantias separatas ponentium destructio.

Caput Primum. Quot modis possibile sit dicere numeros substantias esse separatas: & qui modis illis usi sint.

Vm autē de his determinatum sit, decet rursus, quæ circa numeros illis accidūt, qui eos substantias separatas dicunt, ac entium causas primas speculari. Necesse vero est, si numerus quædam natura est, nec est alia quædam eius substantia, sed hoc ipsum, vt quidam aiunt, aut quoddam eius primum esse, quoddam cōsequēs, quod sit secundum, quodq; specie diuersum, & hoc aut in vnitatibus confestim existir, & est quæcunque vnitas cuique vnitati incombinabilis: aut sunt cōtestim cōsequenter omnes, & quæcunque quibuscunq; combinabiles, qualem aiunt mathematicum numerum esse, (in mathematico enim nulla vnitas alia ab alia differt) aut quasdam combinabiles, quasdam non: veluti si post vnum est prima dualitas, deinde trinitas, & sic alius numerus. Sunt autem vnitates in vnoquoq; numero: veluti quæ in prima dualitate sunt, inuicem combinabiles, & quæ in prima trinitate sunt, inuicem: & ita in cæteris numeris. Quæ vero in ipsa dualitate incombinabiles eis, quę in ipsa trinitate sunt. & similiter de alijs consequentibus numeris. Ideo mathematicus quidem numeratur, post vnum duo, cum anteriori vno aliud vnum. tria quoque cum his duobus aliud vnum, & reliquus quidem similiter. iste vero post vnum, duo alia, absque primo vno. & trinitas absque dualitate. similiter autem & reliquus numerus.

Aut

Aut igitur quendam numerorum esse oportet qualis primus dictus est, quendam autem qualem Mathematici dicunt, tertium vero qualis vltimo dictus est. Item istos numeros aut separatos à rebus esse, aut non separatos, sed in ipsis sensibilibus. non autem ita vt prius cõsyderabamus, sed vt ex numeris inexistentibus ipsis sensibilibus, aut quendã eorum esse, quẽdam non, aut omnes esse. Modi quidem, ſm quos cõtingit eos esse, hi sunt necessario soli. At hi etiã, qui dicũt ipsum vnum principium substantiam, ac elementum omnium esse, & ex hoc & alio quodã numerum esse, ferè singuli horum aliquem modorũ dixerunt, prærerquã quòd omnes vnitates incombinabiles sint. & rationaliter accidit. non enim cõtingit alium modum esse, præter eos qui dicti sunt. Quidã itaque ambos numeros esse aiunt. illum quidem, qui prius & posterius habeat ideas: mathematicum vero, præter ideas & sensibilia: ac ambos à sensibilibus separatos. Quidam mathematicum solũ numerum esse primum entiũ, ac à sensibilibus separatum. Pythagorici quoq; vnum ipsum mathematicum, verum nõ separatum, sed ex eo sensibiles substantias constare dicunt. totum enim cœlũ ex numeris construunt, prę ter id, quod nõ ex monadicis, sed vnitates existimant habere magnitudinem. Quo autem modo primum vnũ consistit magnitudinem habens, dubitare videntur. Alius autem quidam primum numerum, ipsum formarum vnum esse: alij vero & ipsum mathematicũ, hunc eundem esse. Simili modo etiam circa longitudines, & plana, & solida. quidã enim alia esse mathematica, & alia, quæ post ideas. Eorum vero, qui aliter dicũt, quidam mathematica, & mathematice dicunt: quicunque ideas nõ faciunt numeros, nec esse ideas aiũt. quidam mathematica, nõ mathematice. non enim secari omnẽ magnitudinem in magnitudines, neq; quascunq; vnitates dualitatem esse. monadicos autem numeros esse ponũt omnes, præter Pythagoricos, quicunq; vnũ, elemẽtum, atq; principium entium aiũt esse. illi enim habẽtia magnitudinẽ aiunt, vt prius dictum est. Quot igitur modis contingat de eis dici, quodq; omnes modi dicti sint, ex his manifestum est. Sũt autem cuncta quidẽ impossibilia, magis vero fortassis altera alteris.

Pythagoricorum opinione sensibiles substãtias numero mathematico constare,

Caput Secundum. Disputatio contra ponentes Ideas numeros esse.

PRimo itaq; consyderandum est, vtrum combinabiles sint vnitates, an incombinabiles. Quòd si incombinabiles, quonã modo, vt diuisimus. est enim quamcunque cuicunque vnitati incombinabilem esse. est autẽ & eas, quę in ipsa dualitate sunt, ad eas quę in ipsa trinitate, & sic eas, quæ in vnoquoque numero primo sunt, incõbinabiles inuicem esse. Si omnes igitur vnitates combinabiles, & indifferentes sint, mathematicus numerus fit, & vnus solus, neq; contingit ideas numeros esse. qualis nãq; numerus idealis homo, aut animal, aut aliqua alia specierũ erit? Idea nanq; vna vniuscuiusq; veluti ipsius hominis vna, & ipsius animalis alia vna. hi vero similes & indifferẽtes infiniti. Quare nihil magis hæc trinitas ipse idealis homo erit, q̃ quęcunq;. Quòd si ideę nõ sunt numeri, nec omnino possibile est eas esse. ex quibus nanque principijs ideæ erunt? numerus enim ex vno & dualitate indeterminata est. ac principia & elementa ipsius numeri dicũtur, neq; ea contingit, aut priora, aut posteriora numeris ordinare. Si vero vnitates incombinabiles sunt, & ita incombinabiles, vt quæcunq; cuicunq;, nec mathematicum hunc contingit esse numerum. mathematicus nanq; ex indifferentibus est. & quæ de eo ostenduntur, tanquam in tali conueniunt. Nec hũc esse formarum. non enim erit dualitas prima ex vno & indeterminata dualitate. Deinde consequẽtes numeri, vt dicitur, dualitas, trinitas, quaternitas. simul etenim quę sunt in prima dualitate vnitates generantur: siue quemadmodum qui prius dixit, ex inæqualibus (factis nãq; ęqualibus fiebant) siue aliter. Deinde, si altera vnitas prior altera erit, dualitate etiam, quę ex his fit, prior erit. cùm enim aliquid sit, quoddam prius, quoddã posterius, & quod ex his, hoc quidẽ prius, illo vero posterius est. Itẽ, cũ primum quidem ipsum vnum sit, deinde cæterorũ est aliquod primũ vnum, secundũ vero post illud, et rursus tertiũ, secundũ quidẽ post secundum, tertiũ vero post primum, vnum. Quare priores profecto erunt vnitates, q̃ numeri, qui eas complectuntur. veluti in dualitate erit tertia vnitas, anteq̃ tria sint: & in trinitate, quarta & quinta, antequàm hi numeri sint. At nemo eorum hoc modo dixit vnitates incombinabiles. verum secundum quidem principia eorum ita esse rationabile est: secundum autem veritatem impossibile est. etenim vnitates priores & posteriores esse rationabile est, si & quædam quidem prima vnitas est, vnúmque primum. & dualitates similiter, si & prima quidem dualitas est. post nanque primum rationabile & necessarium est secundum quiddam esse: & si secundum, tertiũ, & ita cætera consequenter.

Simul vero vtrunque dicere, vnitatemq; primam post vnam esse, atque secundam & primam dualitatem, impossibile est. hi vero vnitatem quidem & vnum primum faciunt, secũdum vero, & tertium nequaquam. ac dualitatem primam, secundam vero, & tertiã minime. Cõstat autem, quòd si omnes vnitates incombinabiles sunt, non contingit dualitatem ipsam esse, ac trinitatẽ, & sic cæteros numeros. siue nanq; sint vnitates indifferentes, siue differentes singulæ à singulis, necesse est numerum numerari per additionem. veluti binarium, ad vnũ vno alio addito. ternarium quoque, alio ad duo apposito. & simili modo quaternarium. Quare cùm ita sint, impossibile est numerorum esse generationem, quemadmodum ex dualitate & vnitate generant. binarius nanq; pars ternarij fit, & hic quaternarij. eodem autem modo & in consequentibus accidit. At ex primo binario, indeterminatoq; binario fiebat quaternarius, duo binarij præter ipsum binarium. quod si non, pars erit ipse binarius. alter vero adhuc erit vnus binarius. & binarius erit ex ipso vno & alio vno. Quòd si est, nõ est possibile alterum elementum esse indeterminatũ binariũ. vnam enim vnitatem generat, sed non determinatum binarium. Item prȩter ipsum ternarium, ipsumq; binarium, quomodo erũt alij ternarij & binarij? quoue mõ ex prioribus & posterioribus vnitatibus componuntur? hæc. n. omnia & fictitia sunt, & impossibile esset esse primum binarium, deinde ipsum ternarium. at necesse est, postquã vnum quidem & indeterminatus binarius elemẽta erunt. quòd si quæ accidunt impossibilia sunt, hæc quoq; principia impossibile est esse. si itaq; vnitates quæcunque à quibuscunq; differant, hæc & alia huiuscemodi necessario accidunt. Si autem quæ quidem in alio differentes sunt, quȩ vero in eodem numero indifferẽtes inuicem solæ, non pauciora difficultatem ingerentia, hoc quoq; modo accidũt, veluti in ipso denario decem vnitates sunt. componitur autem denarius, tum ex his, tum ex duobus quinarijs. Cùm vero ipse denarius non sit quicunque numerus, nec ex quibuscunque quinarijs componatur, sicuti nec vnitatibus, necesse est vnitates, quæ in hoc denario sunt, differre. nam, si nõ differant, nec quinarij differẽt, ex quibus denarius est. cùm vero differant, vnitates quoque different. Si igitur differãt, vtrum non erunt quinarij alij, sed hi duo tantum, an erunt? siue igitur non erunt, inconueniens est: siue erũt, qualis ex eis denarius erit? non est enim in denario alius denarius præter ipsum. at vero etiam necesse est, vt nõ ex quibusuis binarijs quaternarius cõponatur. indeterminatus nanq; binarius (vt aiunt) determinatum accipiens binarium, duos binarios effecit: eo enim, quod cepit, binarij fuit efficiens. Item, quonam modo contingit binarium præter duas vnitates, ac ternarium prȩter tres vnitates, aliquam esse naturam. aut enim certe alterũ altero participabit, quemadmodum albus homo præter album & hominem (his enim participat) aut cũ alterum quædam alterius differentia sit, quemadmodum homo prȩter animal & bipes. Item quȩdam tactu, quædam mistione, quædam positione sunt vnum, quorum nihil vnitatibus, ex quibus binarius atq; ternarius fit, competit: sed quemadmodum duo homines non sunt vnum quid præter vtrunq;, ita de vnitatibus quoque necesse est. Et nõ, quoniam indiuisibile, idcirco different. etenim puncta quoq; indiuisibilia sunt: verũtamen dualitas eorum nihil aliud est prȩter duo. At vero nec hoc latere decet, quod accidit priores, posterioresq; dualitates esse, similiter autẽ & alios numeros. Binarij enim, qui in quaternario sunt, sint inuicem simul: sed ipsi his, qui octonario insunt, priores sunt & genuerũt (quemadmodum binarius ipsos) ipsi quaternarios, qui in ipso octonario sunt. Quare si & primus binarius idea, hi quoq; quædã ideȩ erũt. Eadẽ ratio de vnitatibus etiam est. quæ enim in prima dualitate sunt vnitates, generãt quatuor, quȩ in quaternario sunt. Quare omnes vnitates ideæ fiunt, & componetur idea ex ideis, Quamobrẽ patet, quòd etiam illa, quorum hæ sunt ideæ, composita erunt. veluti si quis animalia dicat ex animalibus componi, et horũ ideæ sunt, ex animalibus ideæ erunt. Et omnino facere vnitates quomodocũque differentes, absurdum & fictitiũ est. Dico autem fictitium, quod ad suppositionem coactum est. nec enim secundum quantum, nec secundum quale videmus differre vnitatem ab vnitate. necesseq; est aut æqualem, aut inæqualem esse omnem quidem numerũ, sed præcipue monadicũ. quare si nec maior neq; minor, ȩqualis. ȩqualia vero & omnino indifferẽtia, eadẽ putamus esse in numeris. Quòd si non ita sit, nec dualitates, quæ in hoc denario sunt, indifferentes erunt, cũ æquales sint. quã. n. causam dicturus est, q dicit indifferentes esse? Item, si oĩs vnitas & vnitas alia, duo: vnitas quoq; quȩ ex ipsa dualitate, et q̃ ex ipsa trinitate dualitas erit & ex idifferẽtibus. Et vtrũ trinitate prior, an posterior? Magis nãq; videt̃ necessariũ priorẽ esse. hæc nanq; vnita

tum

tum simul trinitati, illa vero simul dualitati. Et nos quidem omnino putamus vnum & vnũ, siue æqualia, siue inæqualia sint, duo esse, veluti bonum & malum, & hominem & equum. qui vero ita dicũt, nec ipsas vnitates. Siue autem nõ est maior numerus ipsius trinitatis quàm dualitatis, mirũ est. siue est maior, constat quòd æqualis etiã dualitati inest. quare ipse indifferẽs ab ipsa dualitate. verum non cõtingit, si primus aliquis numerus est, & secundus. Nec erunt ideæ numeri. hoc.n. ipsum recte aiunt, qui vnitates differentes debere esse arbitrantur. si quidem erunt ideę (vt prius dictum est) vna profecto erit species. Si vero vnitates indifferẽtes, dualitates quoq;, ac trinitates indifferentes erũt. quare necesse est eis dicere ita numerandũ esse, vnum, duo, non superaddito iam præexistenti. nec enim generatio ex ideterminata dualitate erit, nec ideam esse contingit. inerit nanq; altera idea in altera, cunctæq; formæ vnius partes. quare secũdum suppositionem quidem recte dicunt, simpliciter vero non recte. multa nanq; perimunt. Cùm aũt hoc ipsum habere quandam profecto dicant dubitationem, vtrum cùm numeremus & dicamus vnũ, duo, tria, assumentes numeramus, an secundum particulas. vtroq; aũt modo facimus: quapropter ridiculũ est hanc ad tantã substantię differentiam reducere. Ante autem omnia probe se habet determinare quænam numeri, & vnitatis differentia est, si est. Necesse autẽ est, aut secundum quantum, aut secundum quale differre. neutrum autem horum videt posse esse: verum prout numerus, secundũ quantum. Si itaq; etiam vnitates quantitate differrent, numerus quoq; à numero differret, qui æqualis est, plenitudine vnitatum. Itẽ vtrum primę maiores, an minores, & postea crescãt, an econuerso: hęc enim omnia absurda sunt. At vero nec secundum qualitatem differre contingit. nullam enim inesse passionem possibile est. etenim numeris quoque posterius aiunt inesse qualitatem quàm quantitatem. Item nec ab vno hoc ipsę patientur, nec à dualitate. hoc enim non est quale, illa vero quantum, quale. nam vt entia multa sint, hæc natura causa est. Si igitur aliter quoquo modo se habet, dicendum hoc maxime in principio est, & de differentia vnitatis determinãdum, maxime quidem & propter quid necesse est existere. quòd si non, quam dicunt? Et quidem, si ideę numeri sunt, dilucidum est, quòd neutro modorum contingit, nec combinabiles cunctas vnitates esse, nec inuicem incombinabiles.

Caput Tertium. Destruuntur opiniones: Et ea, quæ numeros mathematicos rerum principia ponit: Et ea, quæ eundem esse numerum & mathematicum, & idealem dicit: Et ea, quæ Pythagoricorum est, dicentium numeros quidem separatos non esse, sed ex ipsis constare corpora. Redditurq; earum erroris causa.

AT nec, vt alij quidẽ de numeris dicunt, recte dicitur. sunt autem hi, quicunque ideas quidem esse non putãt, nec simpliciter, nec vt numeros quosdam existentes: mathematica vero esse, & numeros entium primos, ac eorum principium esse ipsum vnũ. Absurdum nãq; est, vnum quidem esse quod primum vnorum, vt illi aiunt, dualitatem vero non esse dualitatum, neq; trinitatem trinitatum. eiusdem enim rationis omnia sunt. Si igitur ita se habeãt quę circa numerum sunt, & solum mathematicum quis esse ponat, ipsum vnum non est principium. necesse enim esset, vt tale vnũ differret ab alijs vnitatibus. quòd si hoc, dualitatem quoq; primam à dualitatibus. similiter autem cæteros quoq; consequẽtes numeros. si autem ipsum vnum est principium, necesse magis est quæ circa numeros sunt se habere (vt Plato aiebat) ac esse dualitatem primam & trinitatem, nec esse numeros ad seinuicem combinabiles. si quis vero rursus hæc ponat, dictum est q multa impossibilia accidunt. At necesse est aut hoc, aut illo modo se habere. quare si neutro mõ, non est possibile numerum esse separatum. Constat autẽ ex his, quòd tertius modus pessime dicitur, eũdem videlicet esse mathematicum & formarum numerum. Necesse est enim in vnam opinionem duos errores conuenire. nec enim mathematicum numerum contingit hoc modo esse, sed ꝓprias suppositiones supponentem necesse est prolixum esse. Et insuper quæcunq; accidũt eis, qui vt formas numerum dicunt, hæc etiam necesse est dicere. Modus vero Pythagoricorum partim pauciores habet difficultates, quàm prius dictæ sunt, partim alias proprias. Nam non separatum facere numerum, aufert multa impossibilia. Corpa vero ex numeris esse composita, & hunc numerum mathematicũ esse, impossibile est. nec.n. indiuiduas magnitudines dicere verũ est. Deinde, qa hoc modo maxime se habẽt, vnitates vero nõ habẽt magnitudinẽ, magnitudinẽ vero ex indiuisibilibus cõponi, quonã modo possibile est? At vero numerus arithmeticus monadicus est. illi vero numerũ entia dicunt. speculationes.n. adaptant corporibus, tanquam existentibus ex ipsis numeris. Si igitur necesse quidem est

horum aliquo dictorum modorum esse, numerus quidem aliquid per se entium est, nullo autem horum esse contingit, constat non esse aliquam talem numeri naturam, qualem asserunt, qui eum separatum faciunt. Item vtrum vnaquæq; vnitas ex magno & paruo adæquatis sit, aut hæc quidem è paruo, illa vero ex magno? Si itaq; sic, nec ex omnibus elemẽtis vnumquodq; est, nec vnitates sunt indifferentes, in hac quidem magnum, in hac vero paruum inest, suapte natura cõtrarium existens. Item quæ in ipsa trinitate quonam modo sunt? vna enim superflua est. sed propterea fortassis ipsum in impare medium faciunt. Quòd si vtraq; vnitatum ex ambobus est adæquatis, quonam modo dualitas vna quædam existens natura, ex magno & paruo erit? aut q̃d ab vnitate differet? Item vnitas prior dualitate. perempta nanque, perimitur dualitas. ideam igitur ideę necesse est eam esse, cùm prior idea sit, ac priorem factã fuisse. ex aliquo igitur. indeterminata enim dualitas dualitatis efficiẽs erat. Item aut finitum, aut infinitum necesse est numerum esse. numerum enim separatum faciunt. quare non est possibile non esse horum alterum. Et quidem quòd infinitum esse non contingit, patet. infinitus enim, nec par nec impar est. generatio vero numerorum, aut imparis numeri, aut paris semper est. cùm enim vnum hoc non cadat in parem, impar efficitur. cùm vero hoc modo dualitas incidat, qui ab vno duplicatur. sic autem imparibus, alius par. Item, si omnis idea alicuius est; numeri vero ideæ sunt, infinitus quoque numerus erit alicuius vel sensibilium, vel alicuius alterius idea. quamuis nec secũdum positionem, neque secundum rationem cõtingit, ita tamen ordinant ideas. Quod si finitus, vsquequo? hoc enim dici oportet, non solum quod est, verumetiam propter quid est. A vero, si numerus ad denarium vsq;, vt quidam aiũt, primo quidem cito deficient formę. puta si trinitas est homo idealis, quis numerus erit idealis equus? etenim ad denarium vsque numerus est idealis, ideo necesse est quosdã eorum numerorum in eis esse. hi enim substantiæ, ideæq; sunt. attamen deficient, si formæ quidem animalis excedent. Simul autem cõstat, quòd si hoc modo trinitas idealis homo sit, et cæterę quoq; trinitates, cùm similes sint, qui in eisdem numeris sunt. quare infiniti homines erũt, aut vnusquisq; idealis homo, si vnusquisq; trinitas idea est. aut si non, saltem homines. Et si minor pars sit maioris, qui ex his combinabilibus vnitatibus est, quę in eodem

Gñatio numerorum.

sunt numero, si alicuius idea sit ipsa quaternitas, veluti equi aut albi, homo erit pars equi, si homo dualitas sit. Absurdum item est denarij quidem ideam esse, vndenarij autem non, neq; sequentium numerorum. Item & sunt & fiunt quædam, quorum formæ non sunt, vnde qua de causa non sunt illorum formæ? non sunt ergo formæ causæ. Item inconueniens est, si numerus vsque ad denarium magis quid ens, & ipsius denarij species, tametsi huius quidẽ non sit generatio tanquã vnius, illius tamen sit. tentant autem, tanquam si is, qui ad denarium vsq; est profectus numerus sit. generant porro quæ sequuntur, veluti vacuum, proportionem, abũdans, cæteraq; huiuscemodi. infra denarium quædam quidem principijs attribuunt, puta motũ, stationem, bonum, malũ, alia vero numeris. ideo vnum impar est. si enim in trinitate, quomodo quinarius impar? Magnitudines item, & quæcunq; similia, quousq; quanta? veluti prima linea indiuisibilis; deinde dualitas, deinde hęc etiam ad denarium vsq;. Item, si numerus separatus est, dubitauerit quispiam vtrũ vnum prius, an trinitas & dualitas. quatenus enim numerus compositus est, vnũ est. quatenus vero vniuersale & forma, prior numerus est. vnaquæq; enim vnitatũ pars numeri, vt materia est: ille vero, vt forma. ac quodam quidem modo rectus prior acuto, quia & in ratione definiente positus est: quodã vero modo acutus, quia pars est, ac in hunc diuiditur. tanquam igitur materia acutus, elementum. & vnitas, prius. at vero s̃m formam, & eam, quæ s̃m rationem est, substantiam, rectus, ac totũ, quod ex materia & forma. quod enim ambo est, ꝓpinquius est formę, & ei cuius ratio est: generatione vero posterius. Quo igitur modo ipsum vnũ principium est? q̃a non est diuisibile, aiunt, sed indiuisibile, tũ vniuersale, tum particulare, & elementũ. verum alio modo, illud quidem s̃m rationẽ, hoc vero s̃m tempus. Vtroq; itaq; modo ipsum vnum est principium? vt enim dictũ est, & rectus acuto, & iste illo prior esse videt̃, & vterq; vnus. Vtroq; igitur modo ipsum vnum faciũt principiũ. At impossibile. hoc.n. vt forma, & substãtia: hoc vero vt pars & materia. Est nanq; quodammodo vnum vtrunque, secundum veritatem quidem potentia: siquidem vnum quid est numerus, & nõ aceruus, sed alius ex alijs (vt aiunt) vnitatibus: actu vero non est vtraque vnitas. Causa vero erroris, qui accidit, quia simul ex mathematicis & vniuersalibus rõnibus venabãtur, ita vt ex illis quidem tanquam punctũ posuerint ipsum vnum, &

Principium, quo vnum.

principium.

principium. vnitas enim punctum sine positione est. quemadmodum igitur quidam ex minimo entia composuerũt, ita & isti. quare vnitas efficitur numerorum materia, simulq; dualitate prior. rursusq; posterior, tanquam dualitate existente toto quodam, & vno, & forma. ex eo vero, quòd vniuersale quærebant prædicatum vnum, & ita vt partem dixerunt. at simul hæc eidem inesse impossibile est. Quòd si ipsum vnum solum sine positione esse oportet (in nullo enim differt, nisi quòd principium est, & dualitas quidem diuisibilis, vnitas vero non) similior erit profecto ipsi vni vnitas. si autem vnitas, illud quoque vnitati quàm dualitati, ea quoque de re vtraque vnitas prior dualitate erit. at non dicunt: generant sanè dualitatẽ primo. Item, si dualitas ipsa vnum quid est, ac ipsa trinitas, ambo dualitas, ex quo igitur hæc dualitas? Dubitabit autem quispiã, quòd cùm tactus quidem in numeris minime sit, consequentibus quidem his, quarumcunque non est aliquid medium, vnitatibus, veluti his, quæ in dualitate, trinitatéue sunt, vtrum consequentes sint ipsi vni, an non. & vtrũ dualitas prior est his, quæ consequuntur, an quæcunq; vnitatum. Simili modo hæ difficultates de posterioribus etiam numero generibus, linea, plano, & corpore accidũt. Quidam enim ex magni & parui speciebus faciunt, veluti ex longo quidam & breui longitudines, ex lato vero & stricto plana, ex profundo autem & humili moles. hæ autem magni & parui species sunt, principium vero, quod secundum ipsum vnum est. Alij ea, quæ eorum sunt, aliter posuerunt. At etiam in his infinita videntur impossibilia, & fictitia, & omnibus rationabilibus contraria. absoluta nanque ab inuicem accidet ea esse, si principia etiam nõ consequuntur, vt si latum & strictum, longum & breue. at si hoc erit, planum erit linea, & solidum planum. Anguli item & figuræ & huiusmodi, quonã modo assignabuntur? idéq; accidit, quod eis, quæ circa numerum. hæ nanque magnitudinis sunt passiones, nõ ex his magnitudo: quemadmodum nec ex recto & curuo longitudo, nec ex leui & aspero solida. His autem omnibus commune, quod in speciebus, quæ sunt vt generis, dubitare accidit, cũ quis vniuersalia ponat: vtrum animal ipsum in animali, an alterum ab ipso animali. Hoc nanq;, si sit non separatum, nullam dubitationem faciet. si vero sit, quemadmodum qui hæc dicunt separatum ab vno & numeris, non est facile soluere: si non facile dicere oportet, quod impossibile est. cùm enim vnum quis in dualitate intelligat, & omnino in numero, vtrum ipsum quid, an aliud intelligit? Quidam itaque ex tali materia magnitudines generant, quidam ex puncto (punctum autem eis non vnum, sed quale vnum esse videtur) & altera materia qualis est multitudo, sed non multitudine. de quibus nihil minus eadem accidit dubitare. Nam si materia vna est, idem linea, planum, & solidũ sunt. ex eisdem enim vnum & idem erit. Quòd si materiæ plures, & altera quidem lineæ, altera plani, altera solidi, aut sequuntur inuicem, aut non. quare hoc etiam modo eadem accident. planum etenim aut non habebit lineam, aut linea erit. Item quo quidem modo contingit ex vno & multitudine numerum esse, nihil dicere conantur. quomodocunque autem dicant, eædem difficultates accidunt, quæ illis quoque, qui ex vno, & indeterminata dualitate dicebãt. Quidam nanque ex eo, quod vniuersaliter prædicatur, & nulla multitudine numerum generat. quidam ex aliqua multitudine, prima tñ. dualitatem nãque primam aliqutam multitudinem esse. Quare (vt ita dicam) nihil differunt, sed eædem dubitationes sequentur, siue mistio sit, aut positio, aut temperamentum, aut generatio, & quæcunq; alia similia. Maxime autem aliquis inquirat, si vna sit quęque vnitas, ex quonam est. non enim erit vnaquæq; ipsum vnum. necesse autẽ est, aut ex ipso vno, & multitudine esse, aut ex parte multitudinis. atqui multitudinem dicere vnitatem esse, impossibile est, cùm indiuisibilis sit. Quòd autem ex parte sit, alias habet multas difficultates. vnamquãque enim partium, aut indiuisibilem, aut multitudinem necesse est esse, ac vnitatem diuisibilem, & ipsum vnum, ac multitudinem non esse elementum. quãdoquidem vnaquæq; vnitas non est multitudine, ac vno. Itẽ qui hoc dicit, nihil aliud quàm alium numerum facit. multitudo nanque indiuisibilium numerus est. Item quærendum etiam ab eis, qui sic dicunt, vtrum numerus infinitus an finitus sit. erat nanq;, vt apparet, multitudo quoq; finita, ex qua & vno sunt vnitates finitę. aliudq; est ipsa multitudo, multitudoq; infinita. qualis itaque multitudo, & vnum est elementum? Similiter autẽ de puncto quoque aliquis quęreret, ac elemento, ex quo faciunt magnitudines. non enim vnum solum punctum hoc est. ex quo nanq; vnũquodque aliorum punctorum? non enim ex quadam dimensione, ipsóque puncto. At vero nec partes diuisibiles esse contingit partes dimensionis, quemadmodum multi-

tudinis, ex quibus vnitates. numerus nanq; ex indiuisibilibus cōponitur, magnitudines vero minime. Hæc itaq; omnia, cęteraq; simi lia manifestāt quòd impossibile sit numerum ac magnitudines sepatas esse. Præterea quod ipsi primi de numeris discordant, signum est ipsas res, cùm nō sint veræ, ipsis præbere con fusionem. Quidam enim, qui mathematica tantum faciunt præter sensibilia, cùm viderēt difficultatem atque fictionem circa formas, destiterunt à numero ideali, ac mathemati cum fecerunt. Quidam vero, cùm formas si mul & numeros facere vellent, neq; viderēt quonam modo si quis hæc principia ponat, mathematicus numerus præter idealem es set, eūdem idealem ac mathematicum nume rum fecerunt ratione. quia autem opere sub latus est mathematicus, proprias profectò & non mathematicas suppositiones dicūt. Qui vero primus formas & numeros esse posuit, formas & mathematicas esse ratiōabiliter se parauit. quare accidit omnes secundum quid rectè dicere, omnino vero non rectè. ac ipsi etiam fatentur non eadem, sed cōtraria dicen tes. Causa vero est, quòd suppositiones atq; principia falsa sunt. difficile autem est (vt ait Epicharmus) ex non bene præsuppositis, be ne dicere. cùm primum enim aliquid dicitur, confestim apparet non bene dictum. Sed de numeris quidem sufficiant, quæ dubitata & quæ determinata sunt. cuicunque nāq; per suasum est, magis ei ex pluribus persuasum fuerit. vt autem illi persuadeatur, cui non est persuasum, nihil magis.

Ex suppositionibus nō bonis difficile è bene dicere.

Caput Quartum. Consyderandum esse quid & quomodo dicitur Ideas, Numerósue esse rerum principia. oſtenditur autem quòd ideæ principia esse non possunt.

De primis vero principijs, primisq; cau sis & elementis, quæcunq; quidem di cunt, qui de sola sensibili substantia determi nāt, quædam in Naturalibus dicta sunt, quę dā non sunt præsentis scientiæ. Quęcūq; ve ro aiunt, qui dicūt præter sensibiles esse alias substantias, consequens est dictis speculari. Cùm igitur quidam ideas, ac numeros tales esse dicant, elementaq; eorum elemēta, prin cipiaq; entium esse, consyderandum de his, quid & quonam modo dicunt. Verū qui nu meros tantum & hos mathematicos faciunt, posterius examinandi sunt. Eorum autē, qui ponūt ideas, simul quispiam, & modum pro fectò viderit, & dubitationem, quæ de eis fit. simul nanq; vniuersales substantias faciunt ideas, & rursus vt separatas & singularium,

* μεθόδου.

hæc vero, quòd non contingant, dubitatum est prius. Causa vero eis, ꝗ vniuersales ideas dicunt, vt eas in idem coniungant, fuit, quia sensibilibus non faciebant easdē substantias. singularia etenim, quæ in sensibilibus, fluere putabant, nec aliquid horum manere. vniuer sale a utem præter hęc, tum esse, tum aliud ꝗd esse. Hoc autem (vt antea dicebamus) mouit quidem Socrates propter definitiones, non tamen à singularibus separauit. & hoc rectè intellexit, non separans. cōstat autem ex ope ribus. etenim absq; vniuersalibus quidē non est accipere scientiam: separare autem causa difficultatum, quæ circa ideas accidunt, est. Quidam vero tāquam necessarium sit, si sub stantiæ quædam præter sensibiles, & fluen tes erunt, separatas esse (alias quidem non ha bebant) eas sane, quæ vniuersales dicūtur, at tulerunt: vt ferè accidat easdem naturas vni uersales, ac particulares esse. at hæc ipsa ꝑ seip sam erit difficultas eorū, de quibus dictū est.

Caput Quintum. Difficultatis determinatio, quó pacto uniuersalis dicatur esse scientia, si substantiæ separatæ non sunt.

Quod vero et his qui dicunt ideas, et his qui non dicunt, aliquam dubita tionem habet, quod & à principio in dubitationem dictum est prius, modo di camus. Nam si quis substātias non ponat esse separatas. & hoc modo sicuti entium singula ria dicuntur, perimet substantiam, quemad modum dicere volumus. Quòd si quis sub stantias separatas ponat, quomodo principia earum & elementa ponet? si singulare nanq; & vniuersale, tot erunt entia, quot elemēta. neque scibilia elementa. sint etenim syllabæ quidem, quæ in voce sunt, substantię. elemen ta vero earum elementa substātiarum. neces se autem est BA, & vnamquanq; syllabarum vnam esse, si non vniuersaliter quidem & spe cie eædē, sed vna numero vnaquęq;, & quod quid, nec æquiuocum. Item ipsum quod est vnumquodque vnum ponunt. quod si sylla bæ, ita illa quoque, ex quibus sunt. non erūt igitur plura A, ꝗ vnum, nec aliorum elemen torum vllum, secundum eandem rationem, secundum quam nec aliarum syllabarum ea dē altera & altera. At vero si hoc, præter ele menta non erūt alia entia, sed solum elemen ta. nec item erunt scibilia elementa, cùm non sint vniuersalia, sciētia vero vniuersalium sit. constat vero ex demōstrationibus, ac definitioni bus. non. n. fit syllogismus, quòd hic triangu lus duobus rectis, nisi omnis duo recti. nec quòd hic homo aīal, nisi omnis homo aīal.

At vero

At vero, si principia vniuersalia sunt, aut etiā substantiæ, quæ ex his fiunt, vniuersales sunt, erit non substantia prior substantia. vniuersale nanq; non est substantia. elementum vero & principium vniuersale est. est autem elemētum & principium prius his, quibus principium & elementum est. Hæc itaq; omnia rationabiliter accidunt, tum cùm ex elementis ideas faciunt, tum cùm præter eas ideas, substantiasq;, quæ eandem formam habent, vnū quid separatum esse cēsent. quod si nihil prohibet, quemadmodum in vocis elemētis multa A, multaq; B esse, nihilq; præter multa ipsa A, ipsaq; B esse, erunt ob hoc infinitæ similes syllabæ. Quòd autem omnis scientia vniuersalium sit, quamobrem necesse sit, tum entiū principia vniuersalia esse, tum non esse separatas substātias, hoc plus quàm alia prædicta, maxime dubitationē habet. At quodam quidem modo verum, quod dicitur est, quodam autem modo nō verū. Scientia nanq;, sicut & ipsum scire, duplex est: quorum aliud potentia, aliud actu est. Potentia igitur, cùm sit tanq̃ materia ipsiꝰ vniuersalis, ac indefinita, vniuersalis, indefinitiq; est. actus vero determinatus et determinati, cū qđ quid, huiusq; alicuius sit. Verum per accidens videt visus colorem vniuersalem, eò quòd hic color, quem videt, color est, et qđ Grammaticus hoc A speculatur, A est. Nam, si necesse est pricipia vniuersalia esse, necesse est illa quoq; ex his vniuersalia esse, quemadmodum in demōstrationibus est. quod quidem si ita est, nihil erit separatum, ne substantia quidem. sed cōstat, quòd quodam modo quidem scientia vniuersalis est, quodā modo vero minime.

Quo pacto sit & non sit ipsiꝰ vniuersalis scientia

ARISTOTELIS METAPHYSICORVM LIBER QVARTVSDECIMVS,

cum Auer. Commen.

SVMMÆ LIBRI.

In hoc libro disputat contra eos, qui mathematica, vel ideas numeros entium principia ponebant.

Caput Primum. *Circa Immobiles substantias non posse principia contraria existere.*

DE hac itaq; substantia tot dicta sint. omnes vero, quemadmodum in naturalibus, similiter etiam circa immobiles substantias principia contraria faciunt. Si autem nullis principijs possit prius aliquid esse, impossibile erit profecto principiū, aliqđ aliud existēs, principiū esse. veluti siqs dicat albū esse principiū, non, put aliud, sed prout album, esse tamen de subiecto, & aliquid aliud existens album esse, illud sane prius erit. at vero cuncta ex contrarijs fiunt, tanquam cuiusdam subiecti. necesse ergo est maxime hoc contrarijs inesse. semper igitur cuncta cōtraria de subiecto sunt, & nullum est separabile. Cæterum, quemadmodum apparet, ratioque testatur, nihil substantiæ contrarium est, nullum ergo contrariorum omnium proprie principium est, sed alterum.

Caput Secundum. *Narrantur opiniones multæ Antiquorum de principijs.*

QVidam vero alterum contrariorum materiā faciunt. quidam vni scilicet æquali inæquale, quasi hoc natura multitudinis sit. quidam vni multitudinem. generātur enim numeri à quibusdam ex dualitate inæquali, magno ac paruo, à quodam ex multitudine, ambobus tamen ab substantia vnius. etenim qui inæquale & vnum dicit elementa, inæquale vero ex magno & paruo dualitatem, tanquam vnum sint inæquale & magnum & paruum dicit. nec determinat quòd ratione, numero vero minime. At vero principia etiam, quæ elementa vocant, non bene assignāt. Cùm autem quidam magnum & paruum pariter cum vno hæc tria numerorum elementa dicunt, duo quidem materiam, vnum vero formam. Quidā vero multum & paucum, quia magnum & paruum magnitudini magis secundum naturam peculiaria sunt. Alij autem quod magis vniuersale in his, excedens & excessum. At nullum istorum aliquid differt (vt ita dicam) quoad quędam, quę accidunt, nisi ad logicas tantum difficultates, à quibus cauent, propterea quòd alij quoque logicas afferunt demonstrationes. eiusdem tamen rationis est excedens & excessum, at non magnum & paruum principia esse, ac numerum dualitate priorem ex elementis ponere. ambo nanq; magis vniuersalia sunt. at illud quidem dicunt, hoc vero minime. Quidam vero alterum & aliud ad vnū opponunt, alij autem multitudinem & vnū.

Caput Tertium. *Narratæ opiniones confutantur.*

SI igit̃ entia (vt volunt) ex contrarijs sunt, vni vero aut nihil contrarium, aut si est, multitudo est, & inæquale æquali, & alterum eidem, etiam aliud eidem: maxime quidem qui vnum opponunt multitudini, aliqua opinione nitunt, nec hi tamen sufficiēter. vnum etenim erit paucum, quandoquidem multitudo

tudo

tudo paucitati, multum vero pauco opponitur. Vnum vero, quòd mensuram significet, manifestum est. ac in cunctis est aliquid aliud suppositum, veluti in harmonia primus sensibilis tonus, in magnitudine digitus, aut pes, aut aliquid simile. & in rhythmis gradus, aut syllaba. similiter in grauitate pondus aliquod determinatum est. ac eodem modo de omnibus. in qualitatibus quale quid, in quantitatibus quantum quid. mensura enim indiuisibile, quædam secundum formam, quædam secundum sensum, tanquam vnum, non sit aliqua per se substantia. & hoc rationabiliter. vnum nanque significat, quòd mensura cuiusdam multitudinis est. ac numerus multitudo mensurata, & multitudo mensurarũ. Quare rationabiliter vnum non est numerus. neque enim mensura mensuræ. Verũ tam mensura quàm vnum, principium est. Oportet autem vt mensura semper idem cum omnibus sit. veluti si equus mensura equis, & si homo hominibus. quòd si homo, & equus, ac Deus animal, numerus quoque eorum fortassis animalia erit. si autem homo, & album, ac ambulans, minime quidem horum numerus est, eò quòd eidem vniq; secundum numerum omnia insunt. attamen numerus horum generum erit, aut alicuius alterius similis appellationis. Qui vero inæquale vt vnũ quid, dualitatem autem indeterminatam ex magno, paruoq; faciunt, vehementer longe, tum ab apparentibus, tum à possibilibus dicunt. passiones nanque magis hæc, et accidentia, quàm subiecta numeris & magnitudinibus sunt. multum nanque & paucum numeri, ac magnum & paruum magnitudinis. sicuti par & impar, læue & asperũ, rectum & curuum. Preterea ad hunc quoq; errorem etiam, necesse est magnum, & paruum, & quęcunq; similia ab aliquo esse. Ad aliquid vero minime prædicamentorum omnium natura quædam, aut substantia est. ac posterior, tum quali, tum quanto, & quædam quanti passio (vt dictum est) sed non materia, aut aliquid aliud quàm omnino commune ad aliquid, partibusque eius, & speciebus. nihil enim est, nec magnum nec paruum, nec multum nec paucum, nec omnino ad aliquid, quod non aliquid aliud existens, multum aut paucum, aut magnum aut paruum, aut quod ad aliquid est. Quòd autem ad aliquid minime aliqua substantia, aut ens aliquod sit, signũ est, quòd eius solum non est generatio, neque corruptio, neque motus: quemadmodum secundum quantum augmentatio & diminutio, secundum quale alteratio, secundum locum latio, secundum substãtiam simplex generatio & corruptio. At secundum ad aliquid minime. absque enim quòd moueatur, quandoq; maius, quandoque minus, aut æquale erit, altero secũdum quantum moto. Necesse item est cuiusque materiam esse, quod potentia tale est. quare etiã substãtiæ est. ad aliquid vero, neque potentia, neque actu substantia est. inconueniens itaque est, immo impossibile substantiæ elementum facere non substantiam, ac prius. posteriora nanq; omnia prędicamenta sunt. Item elementa non prædicantur de his, quorum elementa sunt. multum vero & paucum seorsum, & simul prædicatur de numero. ac longum et breue de linea, planumq; latum & strictum est. quòd si qua multitudo est, cuius semper ipsum paucum sit, vt dualitas (nam si eius multum sit, vnum profecto paucum erit) & si multum simpliciter, nimirum erit veluti denarius multum, & (si hoc pacto non est) plus quàm dena milia. Quo igitur modo iste ex pauco, multoq; numerus erit? aut enim ambo prædicari oportebat, aut neutrum. nunc vero alterum tantum prædicatur. Simpliciter autem consyderandum est vtrum possibile sit æterna ex elementis componi. materiam nanq; habebunt. omne nãq; quod ex elementis est, cõpositum est. Si itaq; necesse sit, ex quo quid est (siue semper sit, siue factum sit) ex eo fieri, omne vero fiat ex eo, quod potẽtia est id, quod fit (nec enim ex impossibili factum fuisset, nec esset) quod vero possibile est, contingit vt & quis agat, & non, numerum quoque (& si quàm maxime semper sit) aut quodcunque aliud materiam habens, contingat profecto non esse haud secus, & quod vnũ diem habet, & quòd annos quotcunq;. si vero sic, et tempus cum tantum sit, vt cuius non est terminus. non erunt ergo æterna: siquidem quod contingit non esse, non est æternum, quemadmodum in alijs tractatum est: Quòd si verum vniuersaliter est, quod nunc dicitur, nullam substantiam æternam esse, si non sit actu, elementa vero materia substantiæ sint, nullius p̄fecto ęternæ substantiæ elementa erunt, ex quibus inexistentibus sit. Sunt autem quidam, qui dualitatem quidem indeterminatam vna cũ vno faciunt elementum, inæquale vero haud ab re spernunt, propter impossibilia, quæ accidũt à quibus tot solum de difficultatib⁹ adempte sunt, quotcunq; necesse est illis accidere, qui inæquale & ad aliquid faciunt elementum. quotcunq; vero præter hanc opinionem sunt, has illis quoq; necesse est accidere, siue idealẽ numerum, siue mathematicum ex eis faciant.

Caput Quartum. Multis de causis Antiquos in has causas lapsos fuisse: præcipue uero ob Parmenidem dicentem ipsum ens unum esse; quod ab Aristotele redarguitur.

MVltæ igitur causæ sunt, quare in has causas lapsi sunt, maxime vero ea, quę ob antiquitatem dubitatio est. videbatur nãq; eis omnia entia fore vnum, scilicet ipsum ens, nisi quis soluat, & consentanee Parmenidis rationi incedat. nunquam enim hoc vllo modo esse non ens. verum necesse esse ostendere, quòd non ens sit. hoc nanque modo ex ente & aliquo also entia fore, si multa sunt. Profecto in primis quidem, si ens multipliciter dicatur; quoddam enim, quia substantiam significat, quoddam, quia quale, quoddam, quia quantum, & reliqua quoque prædicamenta; quale igitur vnum omnia entia erunt, si non erit non ens? vtrum substantiæ, an passiones, & alia quoque similiter, an cuncta? & erit vnum hoc, & tale, & tantum, & alia quæcunque vnum quid significant? At inconueniẽs est, immo vero impossibile vnam aliquam naturam factam causam, & huius entis, & eiusdem entis sit quoddam hoc, quoddam tale, quoddam tantum, quoddam vero vbi. Deinde ex quali non ente, ac ente entia? Multipliciter enim, et quod non ens, sicuti etiam ens. etenim quod non hominem significat, non esse hoc: quod non rectum autem, non esse tale; quod non tricubitum vero, non esse tantum. ex quali igitur ente, & non ente multa entia erunt? Vult itaq; falsum, & hãc naturam non ens dicere, ex quo & ente multa entia. qua de re dicebat ꝙ oportebat aliquod falsum supponere, quemadmodum Geometræ pedalem esse, quæ non sit pedalis. At impossibile est hæc ita se habere. nec enim Geometræ vllum supponunt falsum. non enim id in syllogismo propositio est, neque entia fiunt ex ita non ente, neque corrumpuntur. verum quoniam non ens, quod secundum casus dicitur, æque ac prædicamenta dicitur, præter hęc autem non ens dicitur, quod vt falsum, ac id, quod secundum potentiam, ex hoc generatio est. ex non homine, potentia vero homine, homo. & ex non albo, potentia vero albo, album. similiter, siue vnum quid, siue multa fiant. Videtur autem quæstio, quomodo ens, quod secundum substantias dicitur, multa sit, cùm profecto numeri, longitudines, & corpora, ea sint, quæ generantur. Inconueniens itaque est, quomodo quidem ens, quod quid est multa sit quærere, non autem quo modo, aut qualia, aut quanta. non enim indeterminata dualitas, nec magnum & paruum causa est, vt duo alba, aut multi colores, aut sapores, aut figuræ sint. numeri nãq; hęc etiam erunt, ac vnitates. At vero, si hæc consyderassent, vidissent profecto quid etiam in eis causæ est. eadem enim & proportionalis causa est. ipsa enim transcensio causa. & id quod quærebãt, enti & vni oppositum, ex quo & his entia facerent, causa fuit, vt ad aliquid & inæquale supponerent, quod neque contrarium, neq; negatio illorum est, sed vna natura entium, quemadmodum quid & quale. Oportebat igitur hoc etiam quærere, quonam modo ad aliquid multa esset, et non vnum. Nunc vero quo quidem modo multæ vnitates præter primũ vnum quæritur, quo modo vero multa inæqualia, minime. Quamuis vtuntur & dicunt magnum paruum, multum paucum, ex quibus numeri, lõgum breue, ex quibus longitudo, latum strictum, ex quibus planũ, profundum humile, ex quibus moles, etiam adhuc plures species eius dicunt, quod ad aliquid est. qd igitur his causæ est, vt multa sint? Necesse itaq; est (quemadmodum dicimus) vnicuique supponere potentia ens. nam & ille, qui hæc dixerat, hoc quoque commonstrauit, quòd aliquid potentia sit ens, hocq; substantia, non ens autem per seipsum, videlicet quia ad aliquid. ac si diceret, tale quod neque potentia est vnum, aut ens, neque vnius, aut entis negatio est, verum vnum quid entium est, at multo magis (vt dictum est) si quæsiuisset, quonam modo entia multa sunt, non quæ in eodem prædicamento, quomodo multæ substantiæ, aut multa qualia quærendo, verum quo modo multa entia. quædam nanq; substantiæ, quædam passiones, quædam ad aliquid sunt. In alijs igitur prædicamentis habet aliam etiam quandam consyderationem, quonam modo multa sint. Etenim propterea quòd nõ sunt separabilia, eò quòd subiectum multa fit, & est, qualia quoque multa sunt, & quanta. & quamuis oportet vnicuique generi aliquam esse materiam, separabilem tamen à substãtijs impossibile est. In his autem, quæ quod quid sunt, habet quandam rationẽ quo modo multa ipsum quid sunt, si non qd erunt, & quod quid, & quædam talis natura. hæc vero dubitatio illinc magis est, quomodo multæ actu substantię, & non vna. At vero si non idem sit hoc, et q̃tum, non dicitur quomodo, & cur entia multa sunt, sed quomodo, & quare multa quanta. Omnis nanque numerus quantum quid significat. & vnitas non est nisi mensura, quia ea, quæ secundum quantum, indiuisibilis est. si igitur quãtum, et quod quid est alterũ nõ dicitur, qd'quid est, ex quo

neq;

neq; quomodo multa. si autem idem, multas sustinet contradictiones, qui hæc dicit.

Caput Quintū. Examinanf opiniões uariæ ponētium numeros rerum principia; eademq; improbantur.

SVggerere autem quispiam de numeris etiam consyderationem possit, vnde nam sit accipienda fides quòd sint. apud eum nanq;, qui ponit ideas, præbent quandam entibus causam. siquidem vnusquisque numerorum idea quædam est, idea sane cęteris vt sint, quo modocunque causa est. Sit enim hoc eis suppositum. Illi vero, qui hoc quidem modo non putet, propterea quòd videat difficultates, quæ circa ideas existunt, ita vt propter hæc eas non faciat numeros, faciat vero numerū mathematicum, vnde credendum est; quod talis numerus sit, ac quod quicquam cæteris vtilis? nullius nanq;, nec ille ait, qui dicit eum esse, verum vt quandam ipsam per se existentem naturam esse dicit: nec apparet eum causam esse, quandoquidem omnia Arithmeticorum theoremata etiam de sensibilibus (vt dictum est) erunt. Qui igitur ponunt ideas et se dicere tentant, quomodo, & qua de causa sint: eò quòd secundum expositionem cuiusque vnum quid præter multa accipiunt vnūquodq;. At vero quoniam hæc, neque necessaria, neque possibilia sunt, neque numerum propter hæc esse asserendum est. Pythagorici vero, eò quòd multas numerorum passiones sensibilibus inesse corporibus videbant, numeros quidem esse entia fecerunt, non tamen separatos, verum ex numeris entia. Cur autem? quoniam numerorum passiones in harmonia sunt, & in cœlo, cæterisq; multis. Illis vero, qui mathematicum solum numerum esse dicunt, nihil tale secundum suppositiones dicere contingit: verum q; non erunt de eis scientiæ, dicebant. nos autem dicimus esse, quemadmodum diximus prius. Et patet quòd mathematica non sunt separata. si enim separata essent, non inessent corporibus passiones eorum. Pythagorici vero secundum tale nullius culpabiles existunt. At secundum quod naturalia corpora ex numeris faciunt ex non habentibus grauitatem vel leuitatem grauitatem & leuitatem habentia videntur de alio cœlo corporibusq; alijs, non autem de sensibilibus dicere. Qui vero faciunt separatum, eò quòd dignitates non sunt in sensibilibus, quodq; vera sunt quæ dicuntur, & animæ adblandiuntur, & esse existimant, & separata esse, similiter quoque & magnitudines mathematicas. At dilucidum est, quòd oratio quoq; contraria dicet contraria, & quod iam dubitatum est, soluitur ab illis hoc pacto sciscitantibus, quam ob causam, si nullatenus ea sensibilibus insit, passiones eorum in ipsis sensibilibus sint. Sūt autem quidam, qui ex hoc, quòd termini, extremaq; sunt, pūctum lineæ, hæc superficiei, ista solidi, putant debere tales naturas ex necessitate esse. Oportet igitur & hanc rationem consyderare, nonne nimium debilis sit. Nec enim substantię sunt extrema; immo omnia hęc termini. Cùm & ambulationis, & omnino motus aliquis terminus sit, is ne igitur est quod quid, & substātia quædam? at absurdum est. At vero etsi sunt, sensibilia sane omnia erunt. in his nanque esse ratio dixit. cur igitur separata erunt? Item inquiret quispiam, qui non admodum facilis sit ad credendum, de omni quidem numero, & mathematicis hoc ipsum, quod nihil conferant inuicē priora posterioribus. nam & non numero existente, nihil minus magnitudines erunt illis, qui mathematica solum esse aiunt; & his non existentibus, anima, & corpora sensibilia. Ex his vero, quę apparent, non videtur natura inconnexa, quemadmodum vitiosa Tragœdia. Qui vero ponunt ideas, hoc quidem eos fugit. ex materia nanque, & numero faciunt magnitudines. ex dualitate quidem longitudines, ex trinitate vero fortassis plana, ex quaternitate solida, aut ex alijs numeris, nihil enim interest. Sed vtrum hæc erunt ideæ: aut quis modus earum est, quidue conferunt entibus? Nihil profecto, quemadmodum neq; mathematica, nec istę conferunt. At vero nec vllum theorema de eis est, nisi quis velit mathematica motum efficere, ac proprias quasdam opiniones facere. non est autem difficile eos, qui quascunque suppositiones sumunt, prolixum quippiam facere, atque connectere. hi quidem hoc modo mathematica ideis annectentes, peccant. Primi autem duos numeros facientes, tum idealem, tum mathematicum, nullo modo dixerunt, nec dicere habeant, quomodo, vel ex quo mathematicus erit; faciūt enim eum medium inter idealem, & sensibilem. Si enim ex magno & paruo, idem erit illi, qui idearum est. verum ex alio quodam magno & paruo magnitudines facit. si autem aliud quoddam dicet, plura elementa dicet. Et si principium vtriusque vnum quid est, commune quid in his id vnum erit. at quærendum est quomodo hæc multa vnum sint? Et simul secundum eum aliter q; ex vno, & indeterminata dualitate numerum fieri impossibile est. Hæc itaque omnia irrationabilia sunt, ac ipsa sibi ipsis, & bene ratione vtentibus compugnant. videturq; in eis esse

longus

longus Simonidis sermo. fit nanque longus sermo, quemadmodum is, qui seruorum est, cùm nihil sanum dicant. Ipsa quoque elementa magnum, & paruum videntur conqueri, quòd trahuntur. non possunt enim vllo modo generare numerum, nisi eum, qui ab vno duplicatur. Inconueniens etiam est, immo impossibile generationem quoque eorum facere, cùm perpetui sint. vtrum autem Pythagorici faciant, an non faciant generationem, nihil dubitandum est. manifeste nanq; dicunt, quòd vno constituto, siue ex planis, siue ex colore, siue ex semine, siue ex quibus egent dicere, confestim infinito propinquissimum trahebatur, terminabaturq; à termino. Verum quoniam de mundi factura, ac naturaliter hęc dicere volunt, decens erat aliquid eos de natura inuestigare, à presenti vero via discedere. Quærimus nanque principia, quæ in immobilibus sunt. quare talium numerorum generationem considerare oportet. Imparis itaq; generationem non dicunt, quasi videlicet paris generatio sit. Parem vero primo ex inęqualibus, magno & paruo æquatis, quidem constituunt. necesse itaque est prius esse ipsis inęqualitatem, quàm ipsum æquari. si autem semper æquata fuissent, non fuissent inæqualia prius. ipso enim semper nihil est prius. quare patet quòd non contemplandi gratia faciunt generationem numerorum.

Caput Sextum. Dubitatio, quo pacto bonū in ipsis principijs insit: de qua re diuersæ Antiquorum redarguuntur opiniones

Habet autem dubitationē, & à bene dubitante reprehensionem, quonam modo ad bonum, atq; pulchrum elementa, principiaq; se habent. dubitationem quidem hanc vtrum aliquod istorū tale sit, quale volumus ipsum ideale bonum, & optimum dicere, an non, sed posterius genita sint. A quibusdam enim recentioribus Theologis concessum esse videtur, qui non aiunt, nisi quòd entium natura præcedente, bonum quoque, ac pulchrum apparet. hoc vero faciunt veram veriti difficultatem, quæ accidit dicentibus, quemadmodum quidam ipsum vnum, principiū. Difficultas autem est, non quoniam principio bonum tanquam insitum attribuerunt, verum propterea quod ipsum posuerūt principium, & principium, vt elementum. numerum quoque ex vno. Poetæ vero Antiqui similiter quomodo regnare, eo & principia esse aiunt. non enim primos, veluti noctem, & cœlum, aut chaos, aut etiam oceanum, sed Iouem. At vero his quidem, eò quòd mutant

Co. Græ. ita legit. Poetæ vero Antiq hac similiter, qua regnare & dominari aiunt, nō primos, &c.

entium principes, talia dicere accidit. quia hi quidem eorum, qui misti fuerunt, nec omnia fabulose dicunt (vt Pherecydes, & alij quidam) primum generans optimum ponunt, ac etiam Magi, & posteriorum quoque Sapientum, vt Empedocles, & Anaxagoras, cùm hic quidem amicitiam, ille vero intellectum principium fecerit. eorum vero, qui immobiles substantias esse dicunt, quidam ipsum vnum ipsum bonum esse aiunt. substantiam tamen eius ipsum vnum maxime putabant esse. Dubitatio quidem hæc est, vtro modo dicēdum est. Mirabile autem est, si primo, & perpetuo, ac sibi ipsi sufficientissimo hoc ipsum primum, per se sufficientia, & salus non sit tanquam bonum. enimuero propter nihil aliud incorruptibile, vel sibi sufficiens est, nisi quoniā bene se habet. Quare dicere quidem principium tale esse rationi consentaneum est verum esse: hoc vero esse ipsum vnum, Aut si non hoc, elementum, & numerorum elementum esse impossibile est. Accidit enim multa difficultas, quam cùm quidā fugerent, qui vnum quidem fatebantur primum principium esse, ac elementum ipsius, tamen mathematici numeri abnegarunt. cunctę nanq; vnitates re vera fiunt aliquod bonum, & magna bonorum erit abundantia. Item, si formę numeri, omnes formæ ipsum bonū aliquod. At vero cuiuscunq; velit, ponat qs ideas esse, siquidem bonorum solum ideæ, non erunt substantię. Quòd si etiam substantiarum, cuncta animalia, & plantæ bona sunt, & participantia. Hæc itaque inconuenientia accidunt. Et ad hæc contrarium elementum (siue multitudo, inæquale, & magnum & paruum sit) ipsum malum erit. Quare quidam fugiebat bonum vni copulare, tanquā necesse sit, cùm generatio sit ex contrarijs, naturam multitudinis malum esse. quidam inæquale mali naturam dicunt. accidit igitur omnia entia, præter vnum, quod est ipsum vnum, malo participare. & numeros eo magis puro participare, quàm magnitudines. & malum locum esse boni, ac participare, & appetere corruptiuum. contrarium nanque corruptiuum contrarij est. At si, quemadmodum dicebamus, quòd materia est id, quod potentia vnumquodque, veluti ipsius actu ignis, quod est potentia ignis, malum erit ipsum potentia bonū. Hæc igitur omnia accidunt. quoddam quidem, quia omne principium faciunt elementum. quoddam, quia cōtraria principia. quoddam, quia ipsum vnum, principium. quoddam, quia numeros primas substantias, & separabiles, ac formas. Si igitur tum non ponere

re bonum inter principia, tum ita ponere impossibile est, constat quòd non recte assignantur principia, neque primæ substantiæ. At etiam nec is recte putat, qui vniuersi principia, animalium, plantarumq; principio assimilat, quia ex indeterminatis, ac imperfectis semper perfectiora: & ideo etiã in primis ita se habere aiunt; vt nec ens aliquod sit ipsum vnum. Verum etiam hic perfecta principia sunt, ex quibus hæc sunt. homo enim hominem generat, nec semen primum est.

Caput Septimum. Contra ponentes locum simul cum magnitudinibus fieri. Item contra dicentes ex numeris, ut ex elementis entia fieri, ipsum autem aliud ex alio esse, quot modis dicatur non diuidentibus.

ABsurdum item est locum simul cum solidis mathematicis facere. locus nanq; singularium proprius. quare loco separabilia sunt. mathematica vero non sunt alicubi. At insuper dicere quidem, quòd alicubi erũt, quid vero locus sit, non absurdum est. Oportebat vero eos, qui entia dicebant esse ex elementis, primaq; entium numeros, diuidere qualiter aliud ex alio sit: & ita dicere quonam modo numerus ex principijs sit. Vtrum mistione? At non est omne miscibile, & quod fit alterum, non erit separabile vnum ipsum, nec altera natura, neque volunt. At compositione dicent, vt syllabam? Sed situm necesse est esse. et qui intelligit, seorsum intelliget vnum, & multitudinem. hoc igitur numerus erit, vnitas & multitudo, aut vnum & inæquale. Et cùm id, quod est ex aliquibus esse, est quidem, vt ex his, quæ insunt, est vero, vt non, vtronam modo numerus est? Sic enim vt ex his, quæ insunt, non sunt nisi ea, quorum generatio est. Sed tanquam à semine erit? At nõ possibile ab indiuisibili aliquid abire. Verum fortassis tanquam vt ex contrario nõ permanente? At quæcunque ita sunt, ex alio quoq; quodam permanente sunt. Cùm autem vnũ, quidam quidem vt contrarium multitudini, quidam vero inæquali ponat, vno vt æquali vtens, tanquam ex contrarijs erit numerus profecto. est igitur quippiã aliud, ex quo permanente, & altero est, aut factus est. Prętérea, cur cętera quidem, quæcunque ex contrarijs sunt, aut ea, quibus contraria sunt, corrumpũtur, numerus vero, & si ex omni fit, minime? de hoc enim nihil dicitur, quamuis contrariũ tam quod inest, quàm quod non inest, corrũpat, vt contentio misturã. attamen non oportebat. non enim est illi contraria.

Caput Octauum. Numerum non esse causam aliquam ipsarum rerum.

NIhil autem determinatum est, qualiter numeri substantiarum, & existentiæ causæ sunt: vtrum vt termini, veluti puncta magnitudinum, & vt Eurytus ordinabat, hęc numerus huius: puta, hic quidem hominis, hic vero equi: quemadmodum illi, qui numeros ad figuras, triangulum, & quadratum reducũt, ita plantarum formas supputationum calculis assimilans. An, quoniam ratio, et consonantia numerorum, similiter etiam homo, & aliorum vnumquodq;? At passiones, qualiter sunt numeri, album, dulce, & calidum? Quòd vero numeri veri non sint substantia, neq; causæ formę, patet: substãtia nanq; ratio est; numerus vero materia. veluti carnis, aut ossis numerus substantia sic, tria ipsius ignis, terrę vero duo. & semper numerus, quicunq; fuerit, aliquorum est, vel igneus, vel terrenus, vel monadicus. verum substantia tantum ad tantum esse secundum mistionem hoc sane non est numerus, sed ratio mistionis numerorum corporalium, aut quorumcunque. Neq; igitur eò quòd faciat, causa numerus est: nec omnino numerus monadicus, aut materia, aut ratio, & forma rerum est: sed nec quidem vt id, quod cuius causa.

Caput Nonum. Contra ponentes bonum, quod est hic, omne à numeris prouenire. Contra etiam nonnullos Homeri expositores, fatua quædam in numeris dicẽtes. Et quo pacto in numeris ponendum est ipsum bonum.

DVbitauerit autem aliquis, quidnam sit illud bene, quod à numeris, si misti in numero rationali, aut impari sit. nunc etenim nihil salubrius, ter tria, si melicratum sit mistũ, sed magis proderit fortassis, si in nulla proportione sit, & aquosum, aut si in numero sit purũ. Item rationes mistionum in additione numerorum, nõ in numeris sunt. veluti tria ad duo, non ter duo. idem enim genus esse oportet in multiplicationibus. Quare ipso A mensurare oportet ordinem, in quo A, B, C. et ipso D eũ, in quo D, E, Z. quare eodem omnia. erit igitur ipsius ignis B, E, Z. & aquæ numerus bis tria. Si autem necesse est omnia numero participare, necesse est multa eadem accidere, & numerum eundem huic, & alij esse. Vtrum igitur hoc est causa, et propter hoc res est? An id immanifestum. veluti est quidam Solis, ac rursus Lunæ lationũ numerus, & vitæ vniuscuiusque animalium. Quid igitur prohibet quosdam eorum quadratos esse, quosdam cubos & æquales, alios duplos? Nihil enim prohibet,

hibet, sed necesse est in hos conuerti, si omnia numero participabant, & quæ differunt contingebat sub eodem numero cadere. Quare, si quibusdam idem accidens acciderit, eadem inuicem illa erunt, eandem habentia numeri speciem, puta Sol & Luna, eadem. Sed propter quid causæ eædem? septem quidem vocales, septem autem chordæ, aut harmoniæ, septem vero pleiades, in septem autem quædam emittunt dentes, quædam vero non, septem etiam, qui ad Thebas. Vtrũ igitur quoniam talis quidam numerus suapte natura aptus est, ideo aut illi fuerũt septem, aut pleias septenarum stellarum est? An hi quidem propter portas, aut aliam quãdam causam. Illam vero nos ita numeramus, vrsam autem duodecim, quidam autem plures. nam ξψζ consonantias aiunt esse. & quoniam illæ tres, hæc quoque tria. quod autem mille talia sint, nemo curat. ipsi enim γ & ρ esse possit vnum signum. Si autem quoniam duplum aliorum vnumquodq;, aliud vero minime, causa quidem est, quia cùm tria loca sint, vnum in vno quoque infertur ipsi σ, propterea tria tantum sunt, sed non quoniam consonãtiæ tres: nam plures consonãtiæ sunt. hic vero nõ amplius possunt. Similes vero hi quoque sunt Antiquis homericis, qui paruas similitudines vident, magnas vero non vident. Dicũt autem quidam, quòd multa talia sunt, veluti ipsæ mediæ. quædam nouem, quædam octo, & carmen decem & septem his esse æquale numero. ascendit autem in dextro quidem nouem syllabis, in synistro vero octo. & quòd æqualis distantia, tam in literis ab α ad ω, quàm in tibijs à grauissimo bombo ad acutissimam neten, cuius numerus æqualitas est omnimodæ cœli melodiæ. Videri autem non decet talia. nam nullus dubitaret neque dicere, nec inuenire in perpetuis, quoniam & in corruptibilibus. Vtrum quæ in numeris naturæ laudatæ, & quæ his contraria; ac omnino, quæ in Mathematibus, vt quidam dicunt, & causas naturæ faciunt, videntur hoc modo consyderantes fugere. secundum nullum enim modum eorum, qui circa principia determinati sunt, vlla eorum causa est. Vt tamen manifestum faciunt, quod ipsum bene est, & quod de coordinatione ipsius boni est impar, rectũ, æquale, quę quorundam numerorum sunt potentiæ (simul nanque anni tempora, & talis numerus) & cætera, quæcunque colligunt, ex theorematibus mathematicis hanc potẽtiam omnia habent. Quare assimilãtur casualibus accidentibus. sunt enim accidentia quidem, sed conuenientia inuicem omnia. vnum aũt, qđ proportionale est. In vnaquaq; enim entis ꝑdicatione est, quod proportionale est vt rectũ in longitudine, ita in latitudine æquale: in numero vero fortassis impar, ĩ colore autem album. Præterea harmonicorum, atque similiũ non sunt causa numeri, qui in formis sunt. Illi nanque æquales ab inuicem specie differunt. etenim ipsæ quoq; vnitates. quare propter hæc non sunt faciendæ formæ. Quę igitur accidunt, hęc, & alia etiam his plura, si colligerentur. Videtur autem id indicio esse multis male affici circa generationem eorum, & nullo modo posse connecti, eò quòd mathematica nõ sit à sensibilibus (vt quidam dicũt) separata, nec ipsa quidem sint principia.

Librorum Quatuordecim Metaphysicorum finis.

Auerrois

AVERROIS CORDVBENSIS

EPITOME IN LIBRVM METAPHYSICAE ARISTOTELIS,

Iacob Mantino Hebræo Medico interprete.

TRACTATVS PRIMVS.

Ixit Auerrois. Intẽtio nostra in hoc libro ẽ colligere dicta sciẽtialia vniuersalia ex dictis Aristotelis, posita in scientia Metaphysicæ, iuxta nostram consuetudinẽ in libris præcedentibus. Et primo incipiamus narrare intentionem huius sciẽtiæ, & eius vtilitatem, partesq; ipsius, atq; gradum, & proportionem: tandem exordiemur de rebus, quarum præcognitio iuuat in initio huius artis. Et dicamus quòd iam alibi fuit dictum, quòd artium, & scientiarũ genera sunt tria: vel scilicet artes speculatiuæ, & sunt illæ, quarum finis est scire tantum: vel artes practicæ, & sunt quarum sciẽtia habetur propter opus: aut sunt artes auxiliãtes his, & dirigẽtes ad istas, & sunt scilicet artes logicales. in libro etiam Posteriorum fuit dictum, quòd artes speculatiuæ sunt duæ, vniuersalis s. & particularis. vniuersalis quidem contemplatur de ente absolute, & de concomitantibus ipsum essentialibus, cuius species sunt tres, scilicet ars Topicorum, ars Elenchorũ, & hæc ars. Partialis vero est, quæ speculatur de ente quoquomodo: vbi adhuc fuit dictũ q; ipsius particularis genera sunt tantum duo, s. Naturalis scientia, quæ s. tractat de ente trãsmutabili, & sciẽtia Mathematica, quæ de quantitate denudata à materia contemplatur. quod totum in libro Posteriorũ fuit suppositum modo suppositi & est notum. Hic autẽ cõuenit inuestigare de hoc. & dicamus q; diuisio harum artium speculatiuarum in has tres partes tantum fuit quid accidens de necessitate, cùm ipsa entia diuidantur in hæc tria genera. Nam si entia perquirantur, reperientur aliqua eorum esse in materia, et huius generis entiũ speculatio, eorundemq; accidentium consequentium posita est per se in vna scientia. & hoc est manifestum apud illum, qui in scientia Naturali studuit. Sunt & aliqua alia entia, in quorum definitione non apparet materia, licet habeant esse in materia. & hoc est manifestũ speculari in Mathematicis: & de omnibus horum generibus atq; consequentibus ea fit speculatio de per se. Et, quia in scientia Naturali ostendũtur alia principia, quæ non sunt in materia, neq; in aliqua re, sed habent esse absolutum: ideo fuit necessarium horum speculationem fieri in arte vniuersali, quæ speculatur de ente absolute. Reperiuntur adhuc hic quædam res communes, in quibus communicant sensibilia & insensibilia, vt vnum & multa, potentia & actus, & reliqua consequentia vniuersalia, & tandem ea, quę concomitantur rebus sensibilibus inquantum sunt entia: & est modus, quo appropriantur res separatę, vt post hoc ostendemus. De huiusmodi igitur rebus impossibile est aliquam artem speculari pręter illam, cuius subiectum est ens absolutum. Cùm ergo ita sit, & fuerit propalatum quòd scientiæ speculatiuæ bifariam diuiduntur, scilicet in partialem & vniuersalem, & de ipsa particulari iam præterijt sermo: quod igitur restat modo nobis est tractare de hac scientia: cuius intentio, vt declaratum fuit, est contemplari de ente inquantum ens, & de omnibus generibus eius, donec perueniatur ad subiecta artium particularium, & de consequentibus essentialibus ipsius, & complere totum hoc vsque ad suas causas primas, quæ sunt res separatæ. Hinc est quòd hæc scientia non præstat de causis, nisi formam & finem, & aliquo modo agens: videlicet non eo modo, quo dicitur agẽs in rebus transmutabilibus: quia conditio agentis in hoc loco non est quòd præcedat passum præcessionẽ temporali, sicut fit in rebus naturalibus. Et quẽadmodum in scientia Naturali, quãdo redduntur causæ cuiuscunq; rei, redduntur ratione naturæ & rerum naturalium, sic etiam in hoc loco, si conatur reddere causas rerum, quę sunt entia, illæ redduntur ratione diuinitatis, & rerum diuinarum, quę scilicet sunt entia non existentia in materia. Tandem eius prima intentio in hac sciẽtia est dare id, quod restauit apud ipsum de scientia circa notitiam causarum vltimarum rerum sensibilium. Nam in scientia Naturali fuerunt declaratę de hoc duę causæ vltimæ tantum, scilicet materia & mouens. hic igitur restauit sibi declarare causam formalem ipsarũ, & finalem, & agentem. Nam arbitrari potest esse differentiam inter agens & mouens: quia mouens præstat mobili motum tantum, agens vero formam, propter quam fit motus. Huiusmodi autem notitia fuit propria huic scientiæ, propterea quia res, quibus habetur esse harum causarum, sunt res vniuersales. & hoc etiam, postquam fuerit receptum hic id, quod in scientia Naturali propalatum fuit de esse motoris, qui non est in materia. De causa autem materiali, & de vltimo motore dantur ibi, scilicet in sciẽtia Naturali propositiones, per quas possunt haberi, non tamen possunt perfecte declarari per aliam, præsertim causa mouens. Declarationes vero, quas fecit Auicen. ad ostendendum primum principium in hac scientia, sunt dicta topica non omnino vera, neque dant aliquid perfecte. & tu percipies hoc ex contradictionibus adductis ab Algazele contra eas in libro Destructionis. Similiter etiam recipit professor huius scientiæ, vt diximus à scientia Naturali illius esse, & dat modum, quo est motor: quemadmodũ Mathematica recipit numerũ motorum ab arte Astronomica. Neque est quid superfluum in hac scientia id, quod in scientia fuit propalatum de esse principiorum separatorum, vt dicit Auicen. immo est necessarium, cùm hæc scientia faciat hoc per modum radicis supposirę, & est vna ex partibus subiectorum eius. Ex dictis igitur patet quid sit intentio huius scientiæ, & eius subiectum. Partes vero ipsius inueniuntur disseminatę in dictis attributis ipsi Aristo. tribus tamen cõtinentur partibus. Prima pars speculatur de rebus sensibilibus inquantum sunt entia, & de omnibus generibus earum, quæ sunt decem prædicamenta, & de omnibus consequẽtibus eas: & refert eas ad prima illorũ, quantum potest fieri in hac parte. Secunda autem contemplatur de principijs substantiæ, quæ sunt res separatæ, & notificat quale habeant esse, quæ etiam refert ad suum primum principium, quod est ipse Deus gloriosus, & notificabit attributa & operationes, quæ appropriantur ei, & declarabit etiam proportionem aliorum entium ad ipsum, et quòd ipse est vltima perfectio & prima forma atque primum agens, & de reliquis rebus, quę appropriantur vnicuique separatorum, & de communibus pluribus vno ipsorum. Tertia vero speculatur de subiectis scientiarũ particularium, & remouet eorum errores, in quos inciderunt Antiqui: & hoc scilicet in scientia Logicali, & in duabus scientijs particularibus, i. in Naturali, et in Mathema. Quod ita fuit, propterea quia non est scientiæ particularis verificare

sua

Sciarum, & artiũ diuisio.

Quę sit intentio i hac sciẽtia, & eius subiectum.

Diuisio huius scientiæ.

sua principia, neq; remouere errorem cadētem in ipsis: vt in libro Posteriorum fuit ostēsum. Sed hoc est artis vniuersalis, scilicet vel huius artis, vel Topicæ. veruntamen ars Topica remouet illas opiniones per dicta famosa (seu apparentia) quare non erimus tuti quin accidat in eis falsum. ista vero per dicta vera: etsi accidat etiam ipsa esse apparētia (seu famosa). & ideo artes particulares sunt de necessitate huius scientiæ veræ. Patet ergo ex hoc, quòd partes necessariæ huius scientię sunt illæ duæ primę tātum. sed tertia est melioris notæ gratia, cùm esse plurium subiectorum scientiarum particularium, & modus ipsius esse eorum sit ex rebus per se notis. sed cecidit in eis error apud Antiquos, & de perfectione scientię est soluere illos errores per viam, qua solutio dubiorum cadentium in re fit ex perfectione scientiæ eius vna cum acquisitione scientiæ per se. Nobis autem visum est diuidere hunc librum in quinq; tractatus. In primo tractatu faciemus prologos, in quorum via nos sumus, & declarabimus in eo nomina, quę fiūt in hac arte. In secundo tractatu memorabimur res, quæ se habent respectu primæ partis huius artis, veluti species. In tertio narrabimus consequentia communia ipsi. In quarto tractatur de eo, quod continet secunda pars huius scientiæ. Quintus tractatus continet id, quod in tertia parte huius scientiæ reperitur.

Vtilitas. Et dicamus quòd vtilitas huius scientiæ est de genere vtilitatis scientiarum speculatiuarum. & hoc iam in libro de Anima fuit declaratum, vbi fuit dictum quòd earū intentum est perfectio animæ rationalis, donec perueniat homo ad vltimam perfectionem suam. Veruntamen licet vtilitas huius scientiæ sit de genere vtilitatis scientiarum speculatiuarum, nihilominus adhuc est in nobiliori gradu in hoc. nam eius proportio ad illas est proportio finis & perfectionis, cùm per eius scientiam habeatur scientia entium per finem suarum causarum, quod est intentum humanæ cognitionis. Sciētię quoq; particulares acquiruntur perfecte per hanc scientiam, cùm ipsa verificet sua principia & remoueat errorem cadentem in eis, vt diximus.

Ordo. Ordo vero doctrinę eius est vt locetur post sciētiam Naturalem. nam vt diximus ipsa vtitur tanquam radice supposita eo, quod declaratum fuit ibi de esse virtutum, quæ non sunt in materia.

Nomen. Et verisimile videtur quòd hæc scientia nominetur Metaphysica, propter ordinem eius in doctrina. est tamen prior in esse: & ideo appellatur Philosophia prima. Ex dictis igitur apparet quid sit intentio huius scientiæ, & partes eius, & vtilitas, & proportio ipsius, atque ordo, & quid significat nomen eius.

Via doctrinę. Viæ autem doctrinæ, quæ in ea fiunt, sunt illæ, quæ in alijs fiunt scientijs. Maior quoq; pars generum demonstrationis, quæ in ea fiunt, sunt signa. nam semper accipimus signum à rebus notioribus apud nos ad res notiores apud naturam. sed vt diximus maior pars rerum, quæ sunt in hac scientia, sunt res per se manifestę, vel prope dixerim vt sint per se manifestæ, vel res, quę fuerunt declaratæ in scientia Naturali.

De Nominū significationibus. POstquam ergo iam declaratum fuit quicquid intēdebamus à principio rei, expedit modo tractare de vnaquaq; re primæ partis huius scientię: postquam diuiserimus quot modis dicuntur nomina significantia subiecta huius scientiæ, & partes subiectorum eius, vt sint prompta apud nos in scrutatione vniuscuiusq; rei in ea requisitę. Et dicamus,

De Ente. 1. Met. t. cō. 4. & 14. ENs dicitur multis modis. Vno modo de quolibet decem prædicamētorum: & est de nominibus, quę dicuntur secundum ordinem & proportionem, nō quę dicuntur secundum meram ęquiuocationem, neq; vniuocationem. Secundo dicitur de vero, quod s. ita se habet in intellectu, quemadmodum extra intellectū: vt si diceremus si natura est, & si vacuū nō est. Dicitur etiā de quiditate cuiuslibet rei habentis quiditatē, & essentiam extra animā, siue apprehendatur huiusmodi essentia, siue non. In decem aūt prędicamentis aggregantur hęc, s. q; dicitur de eis nomen entis his duobus modis. Vno s. modo, inquantum habent esse extra aīam. Secūdo, inquantū significant quiditates illarum essentiarū. & ideo nomen entis reuertitur ad hæc duo tm̄, s. ad verum, et ad id, quod est extra intellectū. Et hoc etiam dupliciter, quia vel ad species, vel ad formas. intelligo formas specierū, et earū quiditates. Sed ens p accidens nō pōt imaginari in ente separato, quia essentia rei & eius quiditas non potest esse per accidēs. Bene tn̄ imaginatur, qn̄ referuntur entia ad seinuicē. nam si nos facimus comparationē inter duo entia, de qua comparatione iudicatur q; vnum eorum sit de quiditate alterius, vt centrum ad circulum, vel ęqualitas duorū angulorū rectorum ad angulos triāguli: aut q; vnū eorū sit in quiditate alterius, vt filius & pater, tunc dicitur de eis q; sunt per se. Sed si nō fuerit de q̄ditate vnius eorū q; reperiat in alio, dicitur q; hoc est per accidens: vt cùm dicimus ędificatorem percutere lignum, & medicum esse albū. Significatur etiā per nomen entis illa habitudo, quę copulat prędicatum cū subiecto in intellectu, et dictiones significātes talem proportionē: siue fuerit talis copula affirmatio vel negatio, vel fuerit vera vel falsa, p se vel per accidēs. Istæ ergo sunt famosiores res, de quibus dicitur nomen entis in Philosophia, & est de noībus transumptiuis. quia id, quod à vulgo significat per ipsum, est aliud q̄ id, quod significatur in hoc loco. nā plebs indicat aliquid inesse alicui rei, cùm dicit inuenitur perditum, tandem apud eos significatur aliquid inesse subiecto, licet nō declarauerint ipsum.

Contra Auicen. Hinc est q; aliqui existimauerunt ipsū significare accidēs ī aliqua re existēs, non eius essentiam, quia illud apud plebem est de nominibus denoīatiuis. sed nos non debemus respicere hoc, immo oportet vt intelligamus ex ipso hic, quando volumus q; ipsum significet aliquam essentiam, q; intelligatur per id, quod dicimus aliquid, & essentia, & tandem id, quod intelligitur ex noībus abstractis. Hic est q; aliqui eorū existimant q; nomen entis, quod est transcendens ad verum, est ipsummet transcēdens ad esse. & ideo illi etiam, qui putant ipsum esse accidens, dicūt, si ista dictio ens significaret esse, tunc cū dicitur de substantia q; est, esset contrariū dicti, et ipsi nesciunt q; ens dicitur ī hoc loco de alia re, q̄ dicatur ibi. Si significaret etiam accidens in re, vt pluries repetit Auicē. sequeret de necessitate vnum duorum, s. vel q; illud accidens est de secundis intelligibilibus seu intētionibus, vel de primis. Si de primis, tunc de necessitate erit vnum ex nouem prędicamentis, neq; transcēderet nomen entis ad substantiā, neq; ad alia p̄dicamenta accidentis, nisi ex eo q; accidit eis illud prędicamētū: vel dabitur hic vnū genus accidētium cōe ipsis decē prędicamentis. & hoc totū est falsum vituperabile. & ideo nō est conueniens q; fiat responsio per ipsum in eo quod quid est de quolibet indiuiduo decem prædicamentorū. & hoc totū est de se manifestū. Si fuerit aūt ex secūdis intelligibilib9, quorū esse est in intellectu tm̄, hoc nō est impossibile. nā vna ex rebus, de quibus diximus, nomen entis transumi, est hæc, & est synonymū ad verum. sed hoc & illud, quo significatur esse separatū, est valde diuersum: qđ totū est manifestū modica speculatione. sed ista est via huius viri in pluribus reb9, quas de seipso adducit.

De ipso quod est. 5. Meta. tex. cō. 14. IPsum quod est, quod in arabico Alhauia appellatur dicitur synonyme de rebus, de q̄bus nomē entis dicitur, sed nō est transcendēs ad verū. Est etiā de dictionibus trāsumptiuis. nā apud vulgus est verbū, & hic est nomen, & ideo recipit instrumentū proprium nominū,

idest articulum, scilicet literā He, notificatiuam, à quo etiam deriuatur infinitiuum quod est agēs, aut forma, à quo deriuatur actio. Et dicitur ab ipso est esse, i. ab hoc quod dico, ipsum quod est, dicimus esse. quemadmodum denominatur humanitas ab homine, et indiuidualitas ab indiuiduo. quo quidem vsi sunt aliqui expositores, quia viderunt esse minoris erroris, quàm sit nomen entis, quia videtur nomini denominatiuo assimilari.

De Substantia. 5. M. t. c. 15.

SVbstantia, quæ Arabice Giauhar nominatur, dicitur primo de re per se existente, & quod est de ipsa famosius est ipsum indiuiduum, quod neq; est in subiecto, neq; dicitur de subiecto vllo pacto. Dicitur secundo de omni prædicato vniuersali notificante quidditatem indiuidui vt genus, vel species, vel differentia. Tertio dicitur de omni eo, quod significat ipsa definitio: siue notificet id, quod est quiditas substantiæ, siue notificet omne id, quod est quiditas alicuius rei, qualiscumq; fuerit ex decem prædicamentis. Hinc dicitur quòd definitiones notificant quiditates rerum. hoc autem dicitur substantia respectiue, non absolute. Et quia manifestius de ipsa substantia est ipsum indiuiduū, quod non est in subiecto, neque dicitur de subiecto, quia illud indicant omnes Philosophi esse substantiam, ideo apud ipsos id, qđ notificat quiditatē huius rei indiuiduæ, debet denominari magis substantia. Et qui putant vniuersalia huius indiuidui notificare quiditatem eius, dicunt ipsa magis debere denominari substātia. Sed qui existimant corporeitatem notificare huius indiuidui quiditatem, & quòd ipsa corporeitas constat longitudine, latitudine, & profunditate, appellant istas dimensiones substantias. Et similiter qui credit essentiam indiuidui constare ex partibus indiuisibilibus, appellat eas substantias: vt audiuimus loquentes nostri æui appellare atomum substantiam indiuisibilem. Et sic etiā qui imaginatur indiuiduum cōponi ex materia & forma, credit materiam & formam conuenientius debere appellari nomine substātiæ, quàm ipsum indiuiduum, & hoc etiam iuxta id, quod opinatur de materia cuiuslibet rei, & eius forma. Conueniunt autem omnes hoc iudicio, scilicet quòd id, quod notificat quiditatem indiuidui, potius debet appellari nomine substantiæ, quàm ipsum indiuiduum, quia videtur absurdum & falsum, quòd principia substantiæ & eius elementa nō sint substantia. quia propter quod vnumquodque tale & illud magis. exempli gratia, res, quæ est de se causa rerum calidarū, potius debet appellari calida. & ideo nemo ipsorum posuit accidens, inquantum est accidēs esse partem substantiæ, sed inquantum existimatur ipsum notificare essentiam substantiæ indiuidui: vt qui posuit dimensiones esse substantias. His ergo sic se habentibus, cùm fuerit ostensum quòd datur ens separatum, quod est causa, vt substantia indiuidui habeat esse, plus conuenit sibi nomen substantiæ. hinc est quòd Aristo. nominat intelligentias separatas substantias. Et hoc nomen etiam Philosophorū, i. Giauhar in Arabo est trāsumptū à lapide præcioso, sic nominato apud vulgus, qui lapis est magni prætij & valoris. & modus similitudinis inter hęc duo est, quia isti lapides pręciosi, cùm ita appellentur respectu aliorum bonorum substantiæ propter suam nobilitatē, & pretium apud eos. &, quia prædicamentū etiā substantiæ est nobilius cæteris prędicamētis, appellatur substātia Arabica lingua Giauhar.

De Accidēte 5. M. t. c. 35.

ACcidens dicitur de eo, quod non notificat de indiuiduo, quod quidem non est in subiecto, quiditatem suam. Et est duplex. Primum, quod non notificat de aliqua re essentiam suam, & est suum indiuiduum. Secundum est, quod notificat de indiuiduo essentiam suam, & est scilicet suum vniuersale. Et nomen accidentis est trāsumptum ab eo, quod significatur per ipsum apud vulgus, & est, scilicet id, quod cito aufertur. Et vniuersaliter diuiditur in nouem prædicamenta, quæ sunt quantitas, qualitas, relatio, vbi, quando, situs, habere, agere, pati.

De Quantitate. 5. M. t. c. 18.

Etiam notificaui in libro pręedicamentorum significatum harum dictionum, scilicet quòd quantitas dicitur de omni eo, qđ mensuratur sua parte. et dicitur primo secundum verum genus de numero, & postea de reliquis generibus, quæ ibi enumerauimus. Et ipsius quātitatis alia est per se, alia vero per accidens. & quæ per se, vt numerus, & reliquæ species ibi numeratę. per accidens vero quantitas est, vt nigredo & albedo, quæ mensurantur ex eo quòd sunt in magnitudine et paruitate. Sed per se est illud, quod inest primo illi rei, vt mēsura & magnitudo inest numero. quādoq; tamen inest secundo, & per aliquid aliud, vt tempus, quod in quantitate collocatur ratione motus, & motus ratione magnitudinis, immo hoc remotius videtur, quòd ingrediatur ipsa leuitas & grauitas quantitatem, cùm sint qualitates, quæ tamen patiuntur mensuram ratione, qua sunt in magnitudinibus, aliæ etiam qualitates, quæ in magnitudinibus inueniuntur, vt magnum et paruum, strictum & latum, breue & profundū, appropinquant magis illi. hæ enim licet sint qualitates, connumerantur tamē in q̄titate, quia insunt primo magnitudinibus.

De Qualitate. 5. Metatex. com. 19.

Qualitas vero dicitur de communiori re, quæ dicatur in libro prædicamentorum. & hoc, quia dicitur de quatuor generibus ibi iam enumeratis. Et quandoque etiam dicitur de formis specificis, vt de humanitate & animalitate. Et quędam eius inest substantiæ per se, vt habitus & dispositio, et alia inest per aliquod aliud prędicamentum vt figura, quæ quidem inest substantiæ mediante quantitate.

De. Relatione. 5. Metatex. com. 20.

Relatio autem est communis omnibus decem prædicamentis, nam inuenitur in substantia, vt verbi gratia pater & filius: & in quantitate, vt duplum & dimidium & æquale: & in qualitate vt simile & scientia scitum: & in vbi, vt qui in loco esse circumscribitur & locus: & in quādo, vt prius & posterius: & in situ, vt dextrum et sinistrum: in agere & pati, vt agens et passum. Extat tamen differentia inter hæc quinque prędicamēta, quę relatione consistunt, & inter relationem ipsam, cuius essentia est p proportionē. Nā habitudo seu proportio accepta ī ipsa relatione est proportio inter duas res, quarum duarum quiditas dicitur de qualibet ipsarum in respectu ad aliam, vt paternitas & filiatio. Sed in proportione assumpta in vbi, & quando, & reliquis alijs dicitur quiditas vnius duorum tantum ad aliud, verbi gratia, quia vbi, vt diximus, est proportio corporis ad locum, & in definitione loci assumitur de necessitate corpus, sed non est necessarium quòd in definitione corporis inueniatur locus, neque est relatiuum, sed, si definiamus corpus per hoc, quòd in loco circūscribatur, tunc relationē patitur. & sic aliquo modo hoc prædicamentum ingreditur sub prædicamēto relationis, & sic de alijs prædicamentis relationis. Tandem prædicamentum relationis vel consequitur res relatas per se, nō per aliud prędicamentum, vt pater & filius, dextrum & sinistrum: vel per aliud prædicamentum, vt agens & passum, quæ relatione afficiuntur per prædicamentum agere & pati: & quandoq; relatio consequitur cętera concomitantia ipsorum prędicamentorum, vt contradictorium, & contrarium, & priuationem & habitum. Tandem ipsa relatio quandoq; est de primis intelligibilibus, & de secundis, vt relatio, quæ est inter genus & speciem.

De Essentia.

ESsentia, quæ Arabice Dath nominatur, dicitur absolute de indiuiduo, quod non est in subiecto, neq; dicitur de subiecto, & est scilicet indiuiduū substātiæ.

Dicitur

Dicitur etiam de indiuiduo, quod est in subiecto, & est indiuiduum accidentis: & de quolibet notificante quiditatem: & sunt scilicet nouem prædicamenta, eorumque species. Et, quia hæc dictio dicitur primo de indiuiduo, quod non est in subiecto, ideo conuenientius erat transferre ipsum ad id, quod non est in subiecto, neque ipsum est subiectum alicuius rei omnino, si sciatur demonstratiue quòd inueniatur huiusmodi res sic se habens. Sed, si essentia rei ita capiatur, significat quiditatem eius, vel partem quiditatis.

e. Met. tex. com. 13.

Illud vero, quod dicitur per essentiam suam, (seu secundum quòd ipsum) dicitur multis modis. Primo de indiuiduo non existente in subiecto, & est indiuiduum substantiæ. Dicitur etiam de eo, quod notificat quiditatem alicuius quiditatis, & summatim de omni eo, quod dicitur substantia absolute. Et quandoque aliquid dicitur per se, cui contrariatur per accidens. et hoc iam in libro Posteriorum fuit declaratum, vbi fuit dictum, quòd hoc fit in propositionibus prædicabilibus duobus modis. Primo scilicet, quando prædicatum est de substantia subiecti, vt rationalitas, quæ est de essentia hominis. Secundo, quando subiectum est in definitione prædicati, vt sunt anguli æquales duobus rectis in triangulo. Dicitur etiam quandoque per se de prædicatis, quæ primo insunt suis subiectis, vt color superficiei, & vita in anima. color enim inest corpori mediante superficie, et vita corpori mediante anima. et hoc est vnum significatum, de quo dicitur nomen primi prædicati in propositionibus demõstratiuis. Et quandoq; dicitur per se (vel secũdum quòd ipsum) de ente, quod non habet causam præcedentem sibi, neque agentem, neque formalem, neque materialem, neque finalem: & est scilicet primus motor, vt in scientia Naturali fuit declaratum, & in futuro adhuc declarabitur.

De Re.

HÆc dictio Res arabice alsciai dicitur de omni eo, quod dicitur dictio entis. Et quandoque dicitur de communiori, scilicet de omni re concepta in anima, siue ita se habeat extra animam, siue non. vt hircoceruus, chimera. & ideo debemus dicere hæc res vel est, vel non est. et ideo nomen rei transsumitur ad falsas propositiones: quod tamen non facit nomen entis.

De Vno. 5. Met. a te. 68. 7. vsq; ad 13.

VNum dicitur secundum quendam modum nominum analogorum. Et ex eis est vnum numerale, quod primo dicitur. & famosius illo est, quod dicitur de continuo: vt cùm dicimus vnam lineam, vnam superficiem, vnum corpus. Quod tamen conuenientius debet dici vnũ inter hæc, est illud, quod est perfectum, in quo impossibile est quicquam addere, aut minuere, vt linea circularis, & corpus sphæricum. & continuũ quandoque est per se cõtinuum, vt linea & superficies: & quandoque per aliquid in eo existens, vt sunt corpora homogenea. & sic dicitur de indiuiduo aquæ, quòd est vna aqua. Nonnunquam etiam dicitur vnum de colligatis contiguis, quorum motus est vnus. & quod maxime debet dici vnum de his est id, quod est natura colligatum, & sunt res, quæ sunt vnitæ, & coniunctæ, vt manus vna, & pes, et de hoc id, quod non habet nisi vnum tantum motum. & minus hoc dicitur de colligato per artem, vt domus vna & arca. Et quandoq; dicitur vnum de ipso particulari, quod est vnum forma, vt Socrates & Plato. Hæ inquam sunt famosiores res, de quibus dicitur vnum numero: quę tandem significantur à vulgo, inquantum sunt ab aliĳs rebus captæ, & sunt per se separatæ. Ex his autem denudat intellectus ipsum vnum indiuisibile, quod est principium numeri. Intellectus enim non intelligit aliquid esse indiuisibile per aliquam rem eius, nisi perceperit ipsum habere aliquid indiuisibile absolute. quemadmodum non intelligit differentiam vnius rei ab alia, nisi postquam intellexerit differentiam absolutam. &, cùm intellectus iterat ipsum vnum absolutum, generat quantitatem discretam absolute, & est ipse numerus. & quicquid connumeratur, patitur numerum, mediante numero absoluto, cùm non concipiatur de ipsa vnitate & vno nisi hæc, quia non comprehenditur in prima cogitatione de ipsa vnitate præter hæc, quæ ab aliĳs rebus capiuntur, & de se sunt separatæ. & ideo dicitur in definitione vnitatis numeralis quòd ipsa est, qua dicitur de vnaquaq; re quòd est vna. Et de his rebus aliquæ continentur per locum suum circundantem eas, & est famosior vnio: aliquæ aliæ vniuntur per sua extrema tantum, & sunt contigua ipsa: aliæ vero conceptu tantum, & hoc modo continuum patitur numerum. Vnum igitur numero in his rebus significat res, quæ sunt extra essentiam suam, & vniuersaliter accidẽtia consequentia eas in imaginatione inquantum sunt indiuisibiles, & per hunc modum generatur in conceptu ipsum vnum, quod est principium numeri. Nam, cùm intellectus denudat ab his particularibus istam rem indiuisibilem in duo particularia, vel plura, illud erit illud vnum, quod est principium numeri. &, quando iterat ipsum ipse cogitans, generatur numerus. Et per hunc modum ingreditur numerus ex omnibus decem prædicamentis genus quantitatis, et vnum erit eius principium. est enim Numerus aggregatio vnitatum sic se habentium, & mensuratio. quoniam numerus mensuratur per vnum, propter quod etiam ipsa mensura consequitur res, in quibus inuenitur primo & naturaliter, scilicet eius indiuisibile, vt est primum in genere qualitatis, & genere quantitatum, sed vulgus non cognoscit de ipso vno, plus quàm istud. In hac tamen arte fit vnum synonymum ad ipsum ens. & ex hoc etiã est ipsum vnum numero, per quod quandoque significatur indiuiduum, quod non potest diuidi inquantum est indiuiduum, vt cùm dicimus vnum hominem, & vnum equum. Et ferè propinquum huic rei dicitur aliquod contemperatum ex pluribus rebus esse vnum, vt oxymel compositum ex aceto & melle. Neq; hoc est simile vnitati, per quam dicitur continuum esse vnum, quia continuum nõ diuiditur in partes terminatas numero naturaliter, quemadmodum oxymel. separatio quoque magnitudinum continuarum est quid egrediens ex ipsismet. quod tamen non ita euenit in separatione contemperati ex eo, à quo fuit contemperatum. Neque iste modus etiam intrat in rebus compositis ex pluribus vna re. nam partes compositi reperiuntur actu in ipso composito, sed non est sic de partibus oxymellis. & est manifestum quòd quando hic per vnum, intelligimus vnũ indiuiduum, quòd significatur per ipsum separatio indiuidui in essentia sua & quiditate, nõ sepatio alicuius rei extra essentiam suam. vt si dicimus quòd ista aqua demõstrata est vna numero, quia separatio in hoc exẽplo est per accidens in aqua. & ideo remanet eadem aqua tam separata quàm non separata, eo modo, quo accidentia solent accidere vnum post aliud alicui subiecto præter hoc, quòd transmutetur in se.

Numeri definitio.

Auicenna dictum.

Et hinc fuit imaginatus Auicen. quòd vnum numero significat accidens in substantia, & reliquis rebus separatis: & quòd ipsum non potest significare substantiam alicuius rei, idest separationem, quæ non sit addita ipsi substãtię. et hoc, quia ipse credit q, si concederet vnũ numero significare separationẽ, q̃ est accidẽs in accidente, & substãtia in substantia, tunc numerus esset compositus ex accidentibus & substantĳs, & non intraret sub vno pdicamento, lõge minus q ingrediatur sub pdicamento q̃titatis. & hoc est falsum. Dixit. Et adhuc, si ponam⁹ ipsum significare substãtiã tm̃, sequeretur ex hoc aliud falsum, videlicet q substantię quie-

feerent super accidentibus. Sin autem, quomodo dicemus quòd indiuiduum accidentis sit vnum numero? Errauit tamen in hoc, quia ipse admiscuit accidentia insequentia rem secundum intellectum cum accidentibus insequentibus ipsam secundum esse: & putauit vnum dici vniuoce de omnibus decem prædicamentis non secundum prius & posterius, et quòd est vnum numerale. Hoc autem melius declarabimus, quando de vno & multis faciemus sermonem. Quandoq; dicitur vnum numero in hac arte de substantijs separatis, & tandem plus conuenit eis dici vnum numero quàm alijs: quia sunt indiuisibiles secundum qualitatem, quẽadmodum diuiditur indiuiduum in materiam & formam: neque etiam secundum quantitatem, quemadmodum diuiditur continuum. Et iste modus vnitatis videbitur manifeste in fine quòd similatur partim ipsi vni indiuiduali, partim vni specifico. indiuiduali quidem, quia non prædicatur de multis, neque dicitur vllo pacto de subiecto. similatur autem specifico, quia est vna res per se intelligibilis. Isti ergo sunt omnes modi, de quibus dicitur vnum numero.

oppugnatio.

Dicitur autem vnum de pluribus numero, quinque modis. Primo modo de vno specie, vt cùm dicimus Socratẽ & Platonem esse vnum in humanitate. Secundo modo de vno genere, vt cùm dicimus aliquod particulare hominis, & equi esse vnum in animalitate. Generis autem aliquod est propinquum, aliud vero remotum. & quotienscunq; est vnum specie est vnum genere, sed non conuertitur: & ipsum vnum genere appellatur vnum materia. Tertio modo dicitur vnum subiecto, plura definitione, vt perfectum & imperfectum. Quarto modo dicitur vnum proportione, vt cùm dicimus quòd proportio nautæ ad nauem, & regis ad ciuitatem est vna proportio. Quinto modo dicitur vnum in accidenti, vt cùm dicimus niuem & camphoram esse vnum albedine. Hęc igitur sunt omnia ea, de quibus dicitur vnum per se. Dicitur quoque vnum per accidens, cui opponitur per se dictum, vt cũ dicimus quòd Medicus & Ædificator sunt vnum & idem, cùm contingit vnum Ædificatorem esse Medicum. Sed hoc cõcipitur in rebus compositis, non autem in incompositis: quando illud, quod est essentiale indiuiduo, nõ peruenerit per accidens. Et postquam est ostensum quot modis dicitur vnum in hac arte, nõ ergo latet te vnum esse synonymum enti: & quòd non refert in hac arte, vtrum quæratur primum ens in quolibet genere entium, & præsertim in genere substantiæ, siue quæratur vnum primum ĩ aliquo genere: sed quòd percipiat principium, inquantum est vnum, præter hoc, quod percipiat ipsum inquantum est ens. Et ideo istud nomen vnum dicitur analogice de ipso primo indiuisibili in quolibet genere. Conuenientius autem est ipsum esse primum, ex eò quòd est causa, ad vnum in substantia: et inquantum mensurat, vnum in quantitate numerali & vnum numero. & siue fuerit indiuisibile secundum formã & diuisibile ſm quantitatẽ, vt homo vnus & equus: siue fuerit indiuisibile quantitate & forma. et hoc est duplex, quia vel habet positionem, & est punctũ: vel nõ habet positionẽ, et est ipsum vnum vniuersale, quod est principiũ numeri, prolatũ naturaliter in omnibus numeratis. nã quodlibet aliud præter ipsum profertur per similitudinem, sicut sunt ipsæ mensuræ, & lapides ponderum librarum, & cætera alia. Scire autem debes quòd istud nomen vnum quatuor complectitur generibus, scilicet vnum continuitate, & vnum quod est totum & perfectum, & primum simplex in vnoquoque genere, & vnum vniuersale dictum secundum prius & posteri⁹, vel analogice de omni eo, quod numeratur hic de hac re.

IDem dicitur tot modis, quot dicitur vnum. Nã aliq quod est idem numero, vt in habentibus duo nomina, sicut cùm dicimus Iacob est Israel, et tandem quando vna res per duo signa significatur. Aliquod aliud dicitur idem proportione, & subiecto, & accidente, quorum omnium exempla iam prętereierunt. & totum, hoc est ex diuisione rei, quæ dicitur per se: quod quidem intenditur in hac arte & in alijs. Aliud vero est per accidens, de quo fiet mentio, vbi determinabit de eo, quod est idem per modum conseruationis, vel determinationis. Est & aliud idẽ specie, vt cùm dicimus tu es nos in humanitate. Datur & idem genere, vt cùm dicimus, quòd iste equus est iste asinus in animalitate. Idem etiam est per accidens, vt cùm dicimus ædificatorem esse medicum, quando accidit ipsum esse medicum. Idem autem specie, quando est in substantia dicitur, sicut & in qualitate dicitur simile, & in quantitate dicitur æquale.

De Eodem 5. Met. t. carente cõmẽ.

SImile vero dicitur multis modis. Vno modo de superficiebus, quarum quilibet anguli sunt æquales, & earum costæ sunt proportionatæ. Dicitur & de corporibus homogeneis habentibus figuras similes: & sunt quorum superficies sunt æquales numero, & similes in figuris. Dicitur quoq; de rebus, quarũ formę ſm passibilitatem earum sunt idem: vt duo rubea æqualia in rubedine. Dicitur etiam de illis rebus, quarum vna duarum est minoris passibilitatis, quàm alia: vt duo rubea, quorum vnum sit minoris rubedinis. Nonnunquam etiam dicitur de rebus, quæ cõmunicant in multis affectibus: vt cùm dicimus stagnum esse simile argento, & plumbo.

De Simil. 5. Met. t. carente cõmẽ.

PEr opposita significantur illæ quatuor species enumeratæ in libro prædicamentorum, quas iam sciuisti per suas descriptiones ibi, quæ scilicet sunt affirmatiuum & negatiuum, & contraria, & relatiua, & habitus & priuatio. Veruntamen nomen contrarij quandoque dicitur communius, quàm fiat ibi. Nam iam fuit dictum ibi quòd contraria in illo loco sunt vere sub eodem genere. Dicuntur tamen contraria per modum similitudinis ea, quæ non coniunguntur in eodem subiecto simul, licet differant genere. Quandoq; etiam dicuntur contraria largo modo de his, quorum vnum est causa alterius, quæ habent inter se proportionem, vt quòd sint agentia eorum, vel patiẽtia ab ipsis, tandem proportionata illis.

De Opposi. 5. M. t. carente cõmẽ.

Priuationis quoque nomen dicitur pluribus modis, quàm ibi numerentur. Nam tres tantum species earum ibi connumerantur. Vna est quòd non inueniatur in ea re, in qua solet inueniri, in tempore, quo solet inueniri in ea, præter hoc quòd possit inueniri in futuro, vt caluiries & cæcitas. Secunda, quòd cum hoc possit inueniri in futuro, vt nudus & pauper. Tertia, quòd non reperitur in subiecto, in quo solet reperiri eo modo, quo solet in eo reperiri, vt tortuositas oculi, & deprauatio mẽbrorum. Aliorum vero modorum, quos nomen priuationis significat præter istos, quidam est quòd non reperitur in re aliqua id, quod solet inueniri in ente absolute: vt cùm dicimus de Deo quòd est immortalis, & incorruptibilis. Quidam alius est quòd non reperiatur in aliqua re id, quod solet inueniri in suo genere: vt cùm dicimus quòd asinus non est rationalis. Aliquis alius est, quòd non inuenitur in re, in cuius specie solet inueniri: vt cùm dicimus fœminam non esse matrem. Est & aliud modus, scilicet quòd non reperiatur in ea re, in qua solet inueniri in alio tempore: vt cùm dicimus puerum non esse doctum.

De priuatiõe 5. Met. tex. com. 27.

DIuersum dicitur modis oppositis illis modis, de quibus dicitur ipsum idem. nam aliquod est diuer

De Diuers. 5. Met. t. carente cõmẽ.

sum

sum numero. Aliud est diuersum specie. Aliquod aliud est diuersum genere. Quoddam vero est diuersum proportione, & diuersum etiam subiecto.

De Differentia. 5 Met. t. carente com.

DIfferẽs autem discrepat ab ipso diuerso, quoniam aliquid est diuersum per essentiam suam, sed est differens per aliquid in eo existens. & ideo oportet vt differens differat p aliqd, & transmutetur per aliquid.

De Potentia, et Actu, et Impotentia. 5. Met. tex. com. 17.

QVoniam ens diuiditur in potentiam & actum, consentaneum igitur est vt contemplemur quot modis dicitur potentia & actus. Et dicamus quòd potentia dicitur multis modis. Vno modo dicitur de potentijs rerum mouentium aliud, inquantum sunt mouentes aliud, siue fuerint huiusmodi potentiæ naturales, aut intellectuales. vt calor, qui calefacit & medicus sanat, & vniuersaliter omnes artes actiuæ. Alio modo dicitur de potentijs, quæ ab alijs solent moueri, quæ potentijs mouentibus opponuntur. Et dicitur de omni eo, quod habet in se principium motus. & in hoc distinguitur natura ab arte. Nonnunquam dicitur potentia de bona actione. & sic dicitur quòd aliquis habet potentiam ad loquendum & ambulãdum, & cætera alia, quibus aliquis homo denominatur potens ad aliquid. Quandoque etiam dicitur de omni eo, quod difficile patitur, agit tamen facile, vt in prædicamento qualitatis dictum fuit. Et nonnunquam vtuntur Geometræ nomine potentiæ alijs modis præter istos. dicunt enim ipsi quòd talis linea est potens super talem lineam, quando mensuratur eius quadratum super quadratum illius. De omnibus autem his dicitur nomen potentiæ modo similitudinis. Sed nomen potentiæ, quod plurimum fit in scientijs, & manifestius apud Philosophos, est illud, quod est aptum inueniri post hoc in actu, & talis est potentia, quæ dicitur de materia. &, vt diximus, conuenientius dicitur de ea nomen potentiæ. nam quicquid numerauimus de rebus, de quibus dicitur nomen potentiæ, si animaduertas, inuenies eas dici secundum huiusmodi similitudinem. Nam dicimus habitus & formas esse potentias, propterea quia quandoque agunt, quandoque vero non, ac si sint similes rei, quæ in potentia. Sic etiam cùm dicimus aliquid habere potentiam ad aliquid, intelligimus dispositionem bonam. & sic videtur res se habere in omnibus. Et quandoque dicitur quòd partes rei sunt in re in potentia. & hoc dupliciter, quia vel partes, quæ sunt ratione qualitatis, & sunt materia & forma: vel propter quantitatem, & istæ quando sunt partes continuæ, sunt pura potentia, sed, quando sunt in actu in ipsa re, tamen sunt inuicem alligatæ vel coniunctæ, tunc nomen potentiæ dicitur de eis secundum posterius. Et propinquum huic est, quando partes indiuisibiles sunt in composito iuxta opinionem tenentem hoc. Et istius veræ potentię, aliqua habet impediens extra prohibens ipsam: & hęc potest exire ad actum, & non exire, vt indumentum, quod comburetur. alia est quæ non habebit prohibentia extra: & hæc de necessitate exit ad actum, vt situs cœlestis, qui reperitur quandoq; in potentia, quandoq; in actu.

Ens actu.

Ens autem in actu est illud, quod non est in potentia. & eius genera sunt tot, quot sunt rei, quæ in potentia, & vtraq; sunt iuxta numerum generum prædicamentorum. Potentia quoque est aliquo modo priuatio: sed est de speciebus priuationis, quam id, quod priuatur ea, solet habere.

Impotentia.

Et postquam fuit declaratum quot modis dicuntur potentia & actus, Impotentia ergo dicitur tot modis, quot dicitur potentia. Impotentia quoque diuiditur, iuxta diuisionem specierum priuationis. Aliqua tamen est quoddam necessarium, vt cùm dicimus diametrum quadrati esse impotentem ad costam. Alia vero est quoddam possibile, vt cùm dicimus puerum esse impotentem ad ambulandum.

De Perfecto. 5. Met. tex. com. 21.

PErfectum dicitur multipliciter. Primo, extra quod impossibile est aliquid accipere, vt cùm dicimus mundum esse perfectum. & prope hoc dicitur de circulo, quòd est perfectus: quia impossibile est quicquam addi, & minui in eo. Dicimus tamen lineã rectam esse imperfectam, quia potest ei addi & minui, ipsa existente adhuc linea. Et similiter etiam dicimus corpus esse perfectum, quia nihil inuenitur diuisibile in plures dimensiones quàm corpus. et dicimus lineam & superficiem esse imperfectas, quoniam linea diuiditur in vnam tantum dimensionem, & superficies in duas. Dicitur quoque quòd tria sunt numerus perfectus, quia habet principium & finem & medium. & hoc est propinquum primo. Et dicitur perfectum de omni eo, quod est nobile in suo genere. vt cùm dicimus Medicum perfectum & Musicum perfectum. & hoc modo dicitur de entibus, quando nihil suæ perfectionis deest, quòd ipsa sunt perfecta. Et quandoque transsumitur hoc per modum metaphorę ad mala, & dicimus latronem perfectum, & mendacem perfectum. Dicitur quoque perfectum de rebus, quæ, cum hoc, quòd peruenerunt ad suam perfectionem, est etiam illud perfectum de se nobile. & hoc modo dicimus res separatas etiam perfectas, & omnia causata esse imperfecta. Et cui maxime conuenit hoc nomen perfecti secundum hunc modum est ipsum primum principium, quoniam ipsum est causa vniuersi, & non causatum ab aliquo. nam, cùm ipsum habeat suam perfectionem de se, illa vero acquisierunt eorum perfectionem ab ipso, ipsum ergo est magis in vltima perfectione. Et dicitur perfectio largo modo de aliquo, habente proportionem ad vnamquamque rem, cui attribuitur perfectio.

De Toto. 5. Me. t. c. 31

PEr totum significant id, quod continet omnes partes, extra quod nihil inuenitur. & vniuersaliter est synonymum ad id, quod significat nomen perfecti in primo modo suarum significationum. & per hoc dicimus corpus diuidi in omnes dimensiones. Et nomen totius dicitur vniuersaliter duobus modis, vel de continuo, & est id, quod non habet partes in actu: vel de discreto. Et hoc etiam dupliciter, vno modo de eo, cuius partes habent positionem ad seinuicem, sicut sunt membra organica. Secundo de eo, cuius partes non habent ad seinuicem positionem, sicut numerus & literæ. Nisi quòd ipsi appropriant primum modum, qui dicitur continuatio nomine totius, & secundum nomen aggregati, quod dicitur de discreto.

De Parte. 5. M. t. c. 30.

PArtes dicuntur dupliciter. Vno modo ex parte quantitatis tantum, ex quibus aliquæ mensurant rem, aliquę vero non. quędam etiam sunt in re in actu, quædam vero non. nonnullæ etiam sunt similes, aliquæ vero dissimiles. Secundo modo significat nomen partis id, in quod diuiditur res ratione qualitatis & formæ. & hoc modo dicimus corpora constare ex materia & forma, & definitionem ex genere & differentia.

De Imperfecto 5. M. t. c. 32.

IMperfectum autem dicitur ratione qualitatis multis modis. Scilicet de illo, quod nõ est perfectum, vt cùm dicimus Musicum imperfectum. Et dicitur de eo, cuius perfectio in se nõ est nobilis, licet fuerit perfectus ĩ suo genere. & hoc modo dicimus cætera entia esse imperfecta respectu primi principij. Sed imperfectũ ratione quantitatis non dicitur quomodocunque accidenti; immo talis res debet esse de his, quæ habent partes alligatas inuicẽ, & q non fit ex similaribus partibus, et q cũ hoc etiam habeat naturaliter id, quo caret, & quod

non auferatur substantia illius rei per defectum eius, nã per id, quo ablato aufertur substantia rei, nõ debet dici aliquid imperfectum. & secundum hunc modum dicitur metaphorice imperfectum de rebus artificialibus.

Superfluum vero (seu additum) dicitur opposito modo ipsius imperfecti.

De Priori et Posteriori. 5. Met. tex. com. 16.

PRius & Posterius dicitur quinque modis. Primo prius tempore. Secundo prius ordine à principio determinato. & hoc siue in oratione, siue in loco. Tertio prius dignitate. Quarto prius natura. Quinto modo prius causa. & iam notificaui in libro prædicamentorum id, quod significat quælibet harum partium, & non est repetendum illud. Et quandoque dicitur prius Sexto modo, scilicet prius notitia: quia non quodcũq; est prius cognitione, est prius secundum esse.

Quid gratia cuius, quæ Causa, quæ Hyla Arabice dicitur, & sunt synonyma. 5. Met. te. c. 2. & 3.

HÆc sunt duo nomina synonyma, quæ dicuntur de quatuor causis, quę sunt, scilicet materia, & forma, agens, atque finis. Et quandoq; dicuntur per modum similitudinis de rebus proportionatis his causis, vt alibi iam diximus. Sunt et ipsarum causarum aliquę propinquę, aliquæ remotæ: aliquæ per se, quædam vero per accidens: & nõnullæ particulares, aliæ vero vniuersales: quædam compositæ, aliquæ simplices. Et de vnaquaq; harum partium aliquæ sunt actu, aliquæ vero potentia. Causarum adhuc, quædam sunt in ipsa re, scilicet materia, & forma, quædam vero extra, vt efficiens, & finis.

De Materia

Materia autem dicitur diuersimode. Nam quædam est materia prima, quę est imperceptibilis. Quędã vero habens formam, scilicet ipsa elementa quatuor, quę sunt materia corporum compositorum. Et hoc genus materiæ est duplex. Vnum est hoc, quod diximus, de cuius proprietate est quòd non corrumpitur eius forma totali corruptione adueniẽte alia forma, immo inest ei forma materiæ mediocri quodammodo, vt fuit declaratum hoc in libro de Generatione & corruptione. Secundũ est illud genus, in quo remanet forma materiæ, adueniente alia forma: vt est dispositio, quæ inuenitur in quibusdam corporibus similariũ partium ad recipiendam animam. hoc tamen appropriatur nomine subiecti. Nonnunquam etiam dicitur quòd partes compositi ratione quantitatis sunt materia compositi. & secundum hunc modum ponentes partes indiuisibiles appellant eas nomine materiæ. Isti ergo sunt modi, quibus dicitur materia in Philosophia.

De Forma.

Forma etiam dicitur multifarie. Vno modo de forma corporum simplicium non organicorum. Secundo modo de formis corporum organicorum, & sunt ipsæ animæ. Tertio modo de formis corporum cœlestium, quæ quidem similantur partim simplicibus, eò quòd sunt non organica, & similantur organicis, ex eò quòd sunt mobilia ratione illarum. & hoc totum fuit declaratum in scientia Naturali. Quandoque etiam dicitur forma de qualitate, & quantitate aduenientibus ipsi mixto, inquantum est mixtum. & per hunc modum discrepant inter se formę corporum similarium partium, & acquirunt suas proprietates. vt est difficile corrumpi, quod quidem inest ipsi auro, & aliæ proprietates præter istam.

De Principio 5. Met. t. c. 1.

PRincipium dicitur de omni eo, quod dicitur causa. Et quandoque dicitur de eo, vnde incipit res moueri, vt aliqua via, quæ est principium ambulationis. Et nonnunquam dicitur principium id, ex quo sequitur generatio rei: vt doctrina exempli gratia, in qua quandoque non incipitur à prioribus secundum naturam, sed à facilioribus. Et quicquid dicitur principium præter dictos modos dicitur per viam similitudinis alicuius horum modorum: vt cũm dicimus præmissas esse principia conclusionis, quoniam hoc transfertur ad illud, vel ex eò q; sunt efficiẽtes cõclusionis vel materia.

De Elemento 5. Met. t. c. 4.

ELementum dicitur primo de eo, ad quod res resoluitur ratione formæ. & per hunc modum quatuor corpora, scilicet Ignis, Aer, Aqua, & Terra, dicuntur esse elementa cæterorum corporum compositorum. Et quandoque dicitur elementum de eo, quod creditur esse minima pars rei, vt credunt ponentes atomos. Aliquando etiam dicitur quòd vniuersalia sunt elementa particularium, iuxta opinionem credentium ipsa esse principia rerum. & quod est vniuersalius debet esse magis elementum.

De Necessario. 5. Met. t. c. 6

NEcessarium dicitur illud, sine quo impossibile est vt res sit. & hoc ratione materiæ, vt cũm dicimus quòd animal sanguineum necessario respirat. Quandoque etiam dicitur necessarium de violentia, quod quidem est contrarium electioni. & ideo poetæ Græci referunt ipsum esse obnoxium, & contristans. Et aliquando dicitur necessarium de eo, quod impossibile est aliter se habere. et secundum hunc modum dicimus corpora cœlestia necessario esse æterna.

De Natura. 5. Met. t. c. 5.

NAtura dicitur de quolibet genere quatuor transmutationum, scilicet generationis & corruptionis, & motus translationis, & augumenti, & alterationis. Dicitur adhuc de formis, quæ sunt principia horum motuum, quæ quidem verius nomen naturę assumunt, & pręcipue quę ex his est simplicior: nam organica potius debet appellari anima, sicut est principium incrementi. Et secundum hunc modum audies Medicos dicentes iam naturam fecisse aliquid, intelligunt virtutem regitiuam corporum, quę est nutritiua, quę quidem licet sit organica, est tamen apud eos simplicior, quàm alię virtutes, & ideo non possunt transferre nomen naturę ad virtutem cordis. & iuxta hunc modum dicimus opus naturale opponi rationali. Et quandoq; transfertur nomen naturę ad elementa, ex quibus constat aliquid. & sic dicimus naturam corporum similarium partium esse ex aqua, & igne, & cęteris simplicibus. Transfertur quoque natura ad omnia genera materię. Ipsa tandem dicitur de omnibus generibus formarum, & materierum, & transmutationum consequentium ea. Postquam ergo peruenimus ad id, quod primo intẽdebamus, scilicet declarationem significationum nominum, decet modo procedere ad vnũquodq; quęsitorum huius scientię.

A V E R R O I S
EPITOMES IN LIBRVM METAPHYSICAE ARISTOTELIS
TRACTATVS SECVNDVS.

Quo pacto Ens multipliciter dicatur. 4. Met. te. 2.

IAm ostẽdimus quòd ens dicitur multipliciter: sed quod intẽditur de eo hic, est id, quod significat decem prędicamenta, quę se habent veluti species generis subiecti huius artis. Manifestum autem est quòd ens non significat ipsa secundum puram ęquiuocationem, quia, si ita esset, nõ esset genus subiectum huius artis, quę est hęc: neq; darentur hic prędicata essentialia, in quę diuidatur diuisione prima, vt cũm dicimus ens aliquod est in actu, aliquod vero in potentia, & reliqua prędicata essentialia, quę habet. Et propositio, cuius subiectum est nomen ęquiuocũ, nõ habet subiectũ essentiale, & hoc totũ est manifestũ apud illũ, qui ĩ arte Logicali exercitatus

tus

tis est. Neque etiam nomen entis significat ipsa significatione vniuoca. quia, si ita esset, tunc decem prædicamenta essent vnum genus, aut sub vno genere, cùm tamen sensus testetur ipsa esse diuersa & plura, licet oẽ nulli Antiquorum fuerint opinati ens esse vnum: sed fuerunt ad hoc ducti, propterea quia dimiserũt eorum contemplationem sensus, & audiuerunt dicta sophistica, idest fallentia, contra quos iam obiecit Aristoteles in Primo libro Physicorũ: & nos reuertemur ad ipsos quãdo de subiectis artium particularium faciemus tractatum. Si ergo ita est totum hoc, vt diximus, & nomẽ entis non significat decem prædicamenta pura æquiuocatione, neque vniuoce: non restat igitur quòd significet ea, nisi aliquo modorum analogiæ, & sunt scilicet significationes nominum significãtium plures res, quę tamen referuntur ad vnam rem secundum prius & posterius, vt ex ipsis apparet: vt cùm dicimus aliqua, quę Medicinę attribuuntur, esse medicinalia, & bello bellica. Et cùm huius scientiæ (vt prædiximus) sit referre genera entium inuicem, ex eo ꝙ aliqua earum est causa alterius, donec referãtur omnes ad suas causas vltimas, contemplari igitur debemus hoc in omnibus prædicamentis, & videre quomodo ad seinuicem referantur secundum esse, & quod ipsorum præcedat aliud, & si detur aliquod prædicamentum, quo reliqua extent prædicamenta, quale sit illud, & quo etiam substentetur illud tale prædicamentum. Mox procedemus ad reddendas causas consequentium vniuersalium ipsorum, ex eò quòd sunt entia, vt est potentia & actus & huiusmodi, et hoc totum vt possumus dare in ista prima parte huius scientiæ. Et id, quod restabit nobis de vltimis causis harum rerum differemus sermonem, donec declaretur hoc in secunda parte huius scientiæ. Et declarationes, quæ fiunt de his rebus, sunt vtplurimum Logicales. quia res, quę declarantur in arte Logicali, exercentur, vt diximus alibi dupliciter, vel scilicet ex eò ꝙ sunt instrumenta, & methodi, & regulæ dirigentes intellectum, & custodientes ipsum ab errore, & hoc est proprium officium illorum: vel ex eò quòd accipiuntur illæ res, quæ ibi fueruot declararę tanquam pars artis demonstratiuę, & vtuntur illis in alia arte tanquam præsupposito, & radice supposita, eo modo, quo solent artes demõstratiuæ communicari in hoc, quòd aliquæ earum vtuntur eo, quod in alia scitur per demonstrationem. sicut exempli gratia assumit Astronomus Mathematicus à Geometra quòd semidiameter sit æqualis costæ sexagonæ.

Res, quę declarant in arte Logicali, exercentur dupliciter.

POstquam ergo declarauimus intentionem huius partis huiusmodi speculationis, & modum propositionum, quæ fiunt in ea, incipiamus loqui de ea. Dicamus ꝙ iam in libro prædicamentorum fuit dictum quòd prędicamentorum vniuersalium sunt duo genera. Vnum est, quod notificat de indiuiduo sustãtiæ quiditatem, & essentiam eius, & quòd vniuersale, quod est communius in hoc, est prædicamentum, quod dicitur substantia. Aliud vero est, quòd non notificat de indiuiduo substantię quiditatem & essentiam eius: sed, si notificat aliquid, illud non est substantia, & vniuersaliter quidem est in subiecto. & ideo in eius definitione dicitur ꝙ est illud, quod dicitur in subiecto. de substantia vero dicitur, quòd ipsa est, quæ dicitur de subiecto. Et id, quod est cõmunius in hoc inter vniuersalia, sunt nouem genera accidentium, quæ ibi oumerantur, scilicet quantitas, qualitas, relatio, vbi, quando, situs, habere, agere, pati. His igitur sic stantibus videtur vniuersaliter quòd prædicamentum substantiæ sit per se stans, & quòd non indiget, ad eius esse aliquo prędicamento accidentis, & quòd prędicamenta accidentis indigent ad eorum esse ipsa substantia, & sunt causata ab ipsa. Consentaneum ergo est indagare quomodo res se habeat in quolibet prædicamento. Et dicamus, quòd apparebit paulopost quòd substantia assumitur in definitione trium prædicamẽtorum, quæ sunt Vbi, Situs, & Habere, & hoc patet ex eorum definitionibus. nam in definitionibus omnium istorum apparet corpus, vt cùm dicimus quòd ipsum vbi, est proportio corporis ad locum. & simili modo res se habet de situ, & de habere, Prædicamenti vero ipsius Agere & Pati, illud quidem, quod est in substantia manifeste patet. illud vero, quod est in quantitate & qualitate, res se habet veluti de ipsismet prædicamentis quantitatis & qualitatis, & præcipue prædicamentum pati. quia pati in quantitate est semper substantia nutrimenti augentis, & corpus mouet aliud corpus in loco. in qualitate vero est accidens, sicut corpus calefieri. In definitionibus vero ipsorum quatuor prædicamentorum, videlicet Quantitatis, Qualitatis, Relationis, & Quãdo, licet non appareat prædicamentum substantiæ, nihilominus iam fuit ostensum ipsa indigere pro esse suo ipsa substantia. De prædicamento nanq; relationis res manifeste patet quòd non potest separari à substantia. Neque est eius subiectum tantum, sed facit sibi subiectum reliqua prædicamenta. vt duplum & dimidium existens io quantitate, & sursum & deorsum, qđ est in vbi. Similiter etiam de proximo apparebit, quòd est accidens, & quòd nou potest separari à materia, præsertim à substãtia. Aliter enim inueniretur passio absq; patiente, vel figura sine figurato, aut habitus sine habente habitum, vel dispositio sine disposito. & hęc quidem sunt quatuor genera famosa ipsius qualitatis. De prędicamento vero quantitatis oon videtur dari ratio manifesta, quòd indigeat substantia, & præsertim discreta, itidem & continua quantitas, licet videamus quòd vna specierum eius est corpus, in cuius definitione fuit dictum quòd diuiditur in tres dimensiones. Et propterea fuerunt opinati aliqui quòd dimensiones essent substantiæ, & quòd notificant de indiuiduo substaotiæ quid est. & iam induxit huiusmodi speculatio aliquos homines credere quantitatem separari, & sunt illi, qui dicunt subiectum Mathematicæ separari. Et nos dicimus quòd de se primo apparet quòd dimensiones oon notificant de indiuiduo substantię quiditatem suam, & quòd quando per eas denominatur aliquod indiuiduum substantiæ denominatione essentiali, tunc species illius indiuidui, vel eius genus sumitur in eius definitione eo modo, quo capiuntur subiecta, scilicet accidentium, vel genera subiectorum eorum in suis definitiootibus, & huiusmodi denominatio non erit accepta in definitione illius indiuidui eo modo, quo accipiũtur prædicata, quæ sunt causæ subiectorum in suis definitionibus: vt si, exempli gratia, dicamus hominem, atq; multa alia animalia esse quaotum aliquod, quia vnumquodq; istorum habet determinatam magnitudinem. & tandem est manifestum ꝙ dimensiones sunt posteriores in ipso animato, & ꝙ anima & animatum præcedunt eas: et similiter etiã videntur alia entia naturalia præcedere demẽsiones, quas existimatur ea habere. Hęc aũt sunt oĩa indiuidua substãtiæ, qa quodlibet indiuiduũ substantię, vel est aĩatum, vel naturale. Sed sermo de genere cõmuniori, ꝙ inueniatur in substantia quid sit, & vtrum illud sit ipsummet corpus, vel aliquid cui accidat corpus, & si aliqd sibi acciderit, quidnam sit illud, cui corporeitas accidit, ostendetur quando declarabimus quænam sint principia substantiæ sensibilis, & quale sit esse ipsarum specierum, & generum, & demum vniuersalium. Illi autem, qui dicunt quòd datur quantitas separata, si intelligunt quantitatem existentem in sensibilibus, iam fuit ostensum in

Substantiam oĩumentium esse priminꝰ. 7. Met. te. 1. & inde.

Quo pacto cętera prædicamenta substantia pro suo esse indigeãt

Cõtra opinãtes dimensiones esse substantias.

scientia Naturali quòd impossibile est materiam primam denudari ab ipsa, quemadmodum est impossibile ipsam denudari à forma. nam, si ita esset, tunc daretur aliquod indiuiduum substantiæ non habens quantitatem. quod est falsum. fuit quoque ostensum in scientia Naturali, vbi de vacuo tractatur, quòd impossibile est dimensionem esse separatam. vbi etiam fuit declaratum quòd tempus est in subiecto, quod est, scilicet corpus cœleste. Hinc habetur quòd prædicamentum Vbi, consistit in substantia. nam res attribuitur tempori ex eò, quòd est transmutabilis, vel quia existimatur esse transmutabilis, & ipsum transmutabile est de necessitate corpus, vt in scientia Naturali fuit declaratum. Numerus vero, qui est de quantitate discreta, cùm nihil aliud sit quàm aggregatio vnitatum, vt solet definiri, & diximus in præteritis quòd significat vnitates primo de re vniuersali, quam intellectus accipit ex rebus prouenientibus à distinctione rerum, & loco earum, & extremitatibus illarum, & demum ex rebus, quæ sunt extra essentiam rerum, & ideo est de necessitate accidens. Nos autem ostendemus in futurum quòd rectꝰ debet dici quòd sit operatio animę, quàm quòd sit aliquid existens. Ex his igitur patet quòd impossibile est aliquod nouem prædicamentorum posse separari à substantia. Ipsa tamen substantia præcedit ipsa prioritate causæ ad causatum suum. Neque habet istam prioritatem tantum super accidentia, immo & prioritatem temporis & notitiæ. substantia enim notior est accidente. Iam autem fuit dictum quot modis dicitur prius & posterius. Sed vtrum detur præter hãc quantitatem sensibilem aliqua quantitas separata, quę sit subiectum artis Mathematicæ, vt imaginatus fuit Anaxagoras, de hoc inuestigabitur, quando de verificatione artium particularium tractabitur. Sed quomodo se habeant hæc nouem prædicamenta in ipsa substãtia, vtrum ordinatim, ita quòd aliqua eorum sint veluti causæ, ob quas alia insint substantiæ, aut eodem modo insint ipsi, ita quòd aliqua eorũ non præcedant alia, hoc est manifestum, scilicet quòd vnum pręcedit aliud in substantia: vt quantitas, quæ quidem videtur esse prima inter cætera, quæ pręcedit in substantia, cùm nõ reperiatur quantitas nisi in corpore. Neque etiam locus, nisi in aliquo corporeo, inquantũ est corpus. Neq; situs, nisi in locato. Neq; actio vel passio, nisi mediante situ & vbi. & hoc totum apparet ex dictis in scientia Naturali. Similiter etiam ipsum habere non inuenitur in aliqua re, nisi postquam fuerit corpus, & habẽs vbi, & situm. Non tamen est impossibile quòd reperiantur duo eorum obtinere eundem gradum, vt qualitas, & vbi, quia non videtur vnum istorum præcedere aliud iuxta suum esse in substantia.

De prioritate substantię ad cętera prędicamenta. 7. Me. tt. 4.

De ordine prędicamentorũ respectu substantiæ.

CVm ergo ex modo dictis appareat quòd nouem prædicamenta insunt substantiæ, & cũ hoc etiam fuit declaratum quòd aliqua ipsorum præcedũt aliqua alia in substantia, consentaneum est scrutari nunc de elementis substantiæ, & de eius principijs: & tandem vtrum dentur principia existentia in substantia sensibili, quæ præcedant ipsam, &, si dantur, quænam sint, quia in hoc magna existit difficultas, & disceptatio inter Antiquos. Hoc quoque quæsitum præcedit quęsitum illud, in quo quæritur vtrum detur substantia separata, quæ sit principium huius substantiæ sensibilis vel ne. &, si datur, quodnam esse habeat. Dicamus ergo, vt iam prædiximus, quòd nomen substantiæ ad plura se extendit. quod autem est manifestius, & ab omnibus concessum, est ipsum indiuiduum, quod non est in subiecto, neque dicitur de subiecto, vt sunt singularia hominis, & animalium, & plantarum, & syderũ, atque lapidum, & ideo cõuenit nos inuestigare de principijs huius substantiæ sensibilis. Opinio autem Antiquorum, vt iam diximus, de eo quo constat hæc substantia sensibilis, & de eius partibus quænam sint, est varia. Nam quidam existimant ipsam esse compositam ex partibus indiuisibilibus, siue finitis, siue infinitis. Aliqui alij opinãtur quòd constat corporeitate, &, cùm ipsa corporeitas sit diuisibilis in dimẽsiones, ideo putarunt dimensiones verius nominari substantiam, & quia cùm dimensiones imaginantur resoluentur in ipsasmet superficies, & hæ in lineas, quæ etiam in puncta, ideo fuerunt opinati quòd puncta essent substantia. Alij vero crediderunt quòd eius vniuersalia, quæ de ipsa prædicantur, sunt eius principia, & quòd sunt res per se stantes. Omnes denique asserebãt causam materialem. nonnulli tamen eorum dixerunt ipsam esse atomos, alij vero dicebant ipsam esse ignem, aut aerẽ, aut aliquid aliud, quod visum fuerat alicui Antiquorum. Destructio autem omnium harum opinionum corruptarum iam fuit declarata in scientia Naturali, vbi fuit propalatum quòd omnia entia sensibilia constant ex materia & forma, ibidemque fuit ostensum quot sunt genera materiæ & formæ. Ibi tameo tractabatur de ipsis tanquam de substantia transmutabili, & tandem ex eo quòd sunt principia transmutationũ. & propterea illæ opiniones corruptæ ibi adductæ secundum hunc modum ibi impugnantur, quando fit sermo de partibus indiuisibilibus, & alię opiniones, quas Aristoteles conatur destruere in ea scientia. Sed in hoc loco speculatur de ipsis, ex eò quòd sunt principia substantiæ, inquantum est substantia. & similiter si quid habent de opinionibus corruptis secundũ hunc modũ refellitur hic, vt qui putat quòd vniuersalia substantiæ sunt sua principia, aut qui credidit substantiam substẽtari dimensionibus: licet de huiusmodi opinione possimus tractare duobus modis, scilicet in hac scientia, & in Physica, vt fecit Aristoteles in Tertio de Cœlo.

Auicenna vero errauit in hoc valde, cùm putet Physicum non posse ostendere corpora constare ex materia & forma, & quòd Metaphysicus debet conari declarare illud. Sed totius huius rei falsitas est per se manifesta apud illum, qui vtranque scientiam didicit, scilicet Naturalem, & istam.

Auicennę error.

De pręcipuo substantię significato. 7. Meta. t. 1. et inde.

CVm ergo ita sit, et fuerit declaratum qualis sit consyderatio huius scientiæ de hoc quæsito, nostrum igitur est contemplari de hoc à notiori apud nos, quòd scilicet est definitio. nam vnum ex his, ad quæ se extendit nomen substantiæ, est ipsa definitio. Hinc est quòd audies quandoq; aliquos dicere quòd definitio notificat substantiam rei. procedimus quoq; semper à notiori apud nos ad notius apud naturam, vt in pluribus locis diximus. Et dicamus ꝙ definitio, vt dixit, est oratio notificans quidditatem rei per essentialia, quibus cõsistit. Nam in arte Logicali fuit iam declaratum quòd prædicata sunt duplicia, scilicet vel per se, vel per accidens. Et quòd illud, quod est per se, est etiam duplex. Vnum scilicet est illud, in quo ipsa prędicata sunt partes substantiæ subiecti, & ex his tm̃ cõficitur definitio. Aliud vero est, vbi subiecta sunt de substantia prædicatorum. ex his tamen nõ componitur definitio, cùm sint res posteriores substantijs definiti. Et ideo, si consyderemus hoc sm̃ hunc modum, apparebit ex minima consyderatione ꝙ indiuidua singularia habẽt partes priores seipsis, quibus extant. Quod quidem nõ inuenitur nisi substantiæ tantũ. nam in definitione indiuiduorum accidentium inuenitur substantia, qua extant, & est præter ipsa. ideo non habent veram definitionem. neq; etiam aggregatum ex substantia & accidente habet definitionem, quẽadmodum habet aggregatum ex materia & forma, vt in futurũ apparebit. Et

Tractãda de definitione. 7. Met. t. 10 & infra.

ex

ex hoc apparet manifeſte q in nullo prædicato ipſorũ prædicamentorum ſubſtentatur aliquod indiuiduum ſubſtantię: quia nõ notificat quiditatem indiuidui ſubſtantiæ, aut partem quiditatis, quæ ſit quale, vel quantum, aut habens relationem, vel vbi, aut agere, vel pati, vel ſitum, aut habere. Hinc apparet differentia inter formas ſubſtantiales, & accidentia, licet vtraq; ſint in ſubiecto. Si ergo ita eſt, & fuerit propalatum q dãtur partes ſubſtantiæ, quæ ſunt priores ipſa, inueſtigemus igitur qualiter ſunt huiuſmodi partes in ipſa ſubſtãtia, & vtrum vniuerſalia accidant ipſis, aut ſint priora illis, vt putant qui ponunt ideas. Tandem conſyderabimus de omnibus conſequentibus illorum, inquantum ſunt indiuidua ſenſibilia aut partes rerũ ſenſibilium, et ex eo q ſunt intelligibilia & vniuerſalia. qa inter hæc duo eſſe magna ineſt differentia. Et cùm ipſa definitio quoq; habuerit plures partes, quale nam eſſe habeant huiuſmodi partes in ipſo compoſito, vtrum in potentia vel in actu. Demum quonam pacto dicimus definitum eſſe vnum, cùm habeat plures partes in definitione. & notificabimus qualis ſit proportio definitionum ad ipſa definita, & partium definitionum. Et huiuſmodi conſyderatio eſt ferè cõmunis accidẽtibus & ſubſtantijs, ſi concedamus accidentia habere aliquas definitiones: licet tamen primum intentum huius negotij ſit notitia ſubſtantiæ. Et ideo cõuenit nos primo tractare de definitiõibus. Et dicamus q definitio videt eſſe primo, & in ſpecie, vel per ſe prior in ipſa ſubſtantia, & q, ſi inuenitur in alijs prædicamentis, eſt ſecundum poſterius. Quia, ſi in reliquis prædicamentis repeiuntur prædicata eſſentialia, ex quibus conficiuntur definitiones eorum, quemadmodum fit in ſubſtantia, nihilominus oportet etiam q in eorum definitione reperiatur definitio ſubſtantiæ, quia non ſtant per ſe: & hoc ſiue in potẽtia propinqua, ſiue in actu. Vt in potentia, in illis prędicamentis, in quorũ definitione non apparet eorum relatio ad ſubſtantiam, vt in præterito diximus, & præſertim ſi accipiantur abſtracta per intellectum, & ſignificentur per nomina in abſtracto. vt albedo exempli gratia, quãdo accipitur abſtracta per intellectum, dicimus ipſam eſſe colorẽ diſgregatiuum viſus: & hoc magis de ipſa magnitudine & figura. ſed ſi accipiãtur per eorum nomina cõcreta, quæ quidem magis ſignificant ſuper ipſis, apparebit equidem ſubſtantia in eorum definitione. Et ſubſtantia apparet re vera in definitione accidentium in actu, in illis prædicamentis, in quorum definitione reperitur ſubſtantia, & tandem in accidentibus eſſentialibus, in quorũ definitionibus inueniuntur ſua ſubiecta, aut genera ſubiectorum ſuorum, vt ſimitas in naſo, & riſibilitas in homine. Hinc eſt q huiuſcemodi nomina ſignificãt rem compoſitã ex accidente & ſubſtantia, & abſtracta horum compoſitorum, vt dicit Ariſto. vel non habebũt definitiones propter additionẽ aſſumptã in definitione eorũ & iterationem: nam qui definit ſimitatẽ naſi, accipit in eius definitione definitionem naſi, & in definitione concauitatis aſſumptæ in ipſo accipitur etiam naſus, ergo naſus accipitur bis. vel ſiquidem habent hæc definitiones, illud erit modo poſteriori ſubſtantię compoſitę ex materia et forma, quoniam definitiones ſunt compoſitorum.

Quo pacto dicatur vna.

ET, poſtquam fuit declaratũ q omnia prædicamenta habent definitiones ſignificantes quiditates eorum, & q ſubſtãtia habet veram definitionem & quiditatem, quæ eſt ſubſtantia. ſcrutandũ igitur eſt, vtrũ quiditates rerum, et earũ intelligibilia vniuerſalia ſint ipſemet res ſeparatæ eo modo, quo dicimus exemplar rei eſſe ipſammet rẽ, & q forma rei ſenſatæ eſt ipſum ſenſatum, aut aliquid aliud aliquo modo, ſ. q habeant eſſe extra animã, vt dicunt qui ponunt ideas. Et dicamus q vniuerſalia eſſentialia, quæ notificãt eſſentiam rei ſingularis ſunt idem cũ tali ſingulari eo modo, quo diximus, ſ. ea notificare ſubſtantiam ipſius ſingularis. Prædicata vero per accidens non ſunt idem. Nã quando contingit medicũ eſſe ædificatorem, tunc quiditas medicinæ non eſt in ędificatore. neq; hõ eſt hõ albus, immo huiuſmodi prędicatum eſt aliud à ſubiecto, contra quod fit in prædicatis eſſentialibus. Et, ſi ipſa vniuerſalia eſſentialia rerum non eſſent idem cum ipſo ſingulari, i. ipſa ſubiecta, tunc quiditas rei non eſſet ipſa res, neq; quiditas ipſius animalis, exempli gratia, eſſet ipſum animal indiuiduũ. & ſic tolleretur ſcientia, adeo q non daretur aliquod intelligibile. Sed qui ponũt huiuſmodi vniuerſalia per ſe ſtare, & eſſe ſeparata, oportet vt ponant ipſa eſſe aliquid aliud à rebus ſingularibus aliquo modo. Quod ſi ita eſſet, tunc ſequeret vnũ duorum, ſ. vel q illa vniuerſalia non erunt harũ rerum ſingularium intelligibilia, & ſic non erit ſufficiens apprehenſio horum ſingulariũ, quod eſt contra id, quod dicunt, quia ipſi ponunt vniuerſalia ſeparata, & dicilſe q ſunt propter ſcientiam: vel q concedatur eis q huiuſmodi vniuerſalia notificant eſſentias horum ſingularium, & per ipſa intelliguntur quiditates ipſorum. et ſi ſic eſſet, tũc oporteret huiuſmodi vniuerſalia ſeparata, inquantum ſunt extra animã, alio modo ſe habere q̃ quæ tranſmutantur ad ſeinuicem extra animã. et oportebit etiam intelligere alia vniuerſalia: quia ſi res, quæ eſt extra animã, indigeret ad ſui intellectionem alia re extra animã, tunc ſequeretur idẽ quod prius, & ſic fieret proceſſus in infinitum. Videtur tamen q nos non indigemus ad intelligendas quiditates rerum ponere vniuerſalia ſeparata, ſiue ſint, ſiue non ſint. ſed ſi ſunt, non valent ad intelligendas quiditates rerũ, neq; tandem ad eſſe ſenſibilium. Sed vtrum talia vniuerſalia, ex quibus conſtat definitũ, ſint æterna, & intranſmutabilia, & q ſi ipſa exiſterent per ſe extra animam, vt dicunt, qui ponunt ideas, non valerent ad eſſe ſenſibilium, declarabimus hoc modo. Cũ omne, quod generatur, ſit aliqd, i. creatura & forma, & ex aliquo, i. materia, & ab aliquo, ſiue per aliquod, ideſt agens, & apparet etiam q in omnibus generatis, ſiue à natura, ſiue ab arte ipſum agens ſit de neceſſitate aliud numero à paſſo, & q ipſum & paſſum ſint idem quiditate & definitione, vel q ſint proportionata. In pluribus autem rebus naturalibus & compoſitis res eſt manifeſta: vt in animali gignitiuo & ſtirpe fructifera. nam ipſum generans prolificum, vel generat ſibi ſimile in ſpecie, vt homo generat hominem, & equus equum: vel erit ſibi ſimile, & proportionatũ, vt aſinus, qui generat mulum. ſimiliter etiam apparet in ſimplicibus: nam ignis in actu generat ignem in actu.

An vniuerſalia ſint æterna.

Poterit tamen aliquis dubitare de animali generato ſponte, atq; ſtirpe ſic etiam orta. ignis quoq; quãdo fit ex incenſione ferri, aut ex colliſione lapidum, & tandem ex motu. Sic etiam apparet q dantur quædã mouentia, quæ non ſunt de genere mobilium. vt ſperma, quod mouet ſanguinem menſtruum, donec conuertatur in embryonẽ, & calor accubationis mouet ouum, donec cõuertatur in auem. Et dicamus q in pluribus horum generatorum apparet q perficiuntur pluribus vno mouente, vt pater, qui mouet ſperma, & hoc mouet ſanguinem menſtruum. Illud ergo mouens, quod oportet neceſſario eſſe ipſum & mobile idem quiditate, aut eſſe proportionatum, & ſimile, erit vltimũ mouens, cùm ipſum det propinquo mouenti virtutẽ, qua moueat. vltimum autem mouens ſpermatis eſt pater & ipſius oui auis: licet fuerit iam oſtenſum q nõ ſufficiunt hęc ſine principio extrinſeco, ſ. quæ ſunt corpora

Dubium.

Solutio.
De varijs mouentibus in rerũ diuerſarũ generationibus.

coeleſtia,

cœlestiã, vt putat Arist. & est ipsa veritas: aut intellectus agens, vt imaginati sunt plurimi Philosophorum posteriorum, vt in scientia Naturali fuit declaratum. Animalis vero sponte orti & stirpis, licet eorum generatio fuerit à motu syderum, calor quidem non est mouens vltimum in generatione, sed iam fuit ostensum ꝙ datur mouens proportionatum sibi, quod præstat sibi suam formã essentialem. Verũtamen huiusmodi mouens & mobile non sunt idem quidditatiue, imo est immateriale, vt declarabitur. In aĩalibus vero & plantis sponte genitis vltimum mouens est ipsa corpora cœlestia per virtutes aĩatas influxas ab eis ſm opinionem Arist. aut est intellectus agẽs ſm opinionem posteriorum. Putat.n. Arist. ꝙ trãsmutans & generans nõ est nisi corpus, aut in corpore, i. virtus in corpore: & ꝙ actio, quæ est finis transmutationis, non prouenit nisi cum agente transmutationis: & quòd est impossibile, vt agens transmutationis sit aliquid aliud ab agente ipsius finis transmutationis. Motus vero, qui generat ignẽ, agens ipsius non est ipse motus. At agẽs vtriusq; illorum est idem genere, scilicet calor diffusus in elemẽta à calore stellarum, & est ipsemet aer. Veruntamen ipse motus præstat prędispositionem, qua recipit subiectum formam ignis. Et tu potes experiri hoc cum bõbyce, qui ignitur à Sole per radium cõuersum à vitro. nam non videtur quòd radius habeat talem operationem nisi remotam cum motu. radius vero prępararat aerem ad recipiendum calorem, quo bombyx ignitur. nam aer non est ignis, vt fuit declaratum. Motus quoque est quædam vita rebus naturalibus, & est veluti extrahens partes ignis existentis in aere in potẽtia propinqua ad actum perfectum. Hinc est quòd euentatio auget substantiam ignis. Et per hoc potest persuaderi ꝙ conseruans formam ignis existentis in actu in concauo orbis lunæ, sit quoquo modo ipse motus corporis cœlestis, vt in scientia Naturali fuit declaratũ. Nam ibi fuit ostensum ꝙ elementa respectu corporis cœlestis se habent veluti materia: & ideo non possunt stare sine ipso, quemadmodũ est impossibile materiam primam esse denudatã à forma. corpus quoq; cœleste indiget aliquo modo ipsis, eo modo, quo indigẽt formæ ipsis materiebus. Cùm autem diximus rem generari à sibi simili specie & quiditate, videtur magis apparere in artificialibus q̃ in naturalibus. nam sanitas adepta ab arte medicinali in corporibus hominũ fit à formis sanitatis, quæ est in anima. Similiter etiam forma domus facta ab ædificatore in lapidibus & lateribus est forma habita à forma existente in anima. Sed, quia huiusmodi forma de necessitate pficitur à pluribus q̃ ab vno agente, nam si est sanitas, oportet ꝙ ibi sit euacuatio, ergo erit ibi potio medicinæ solutiuæ: sequitur ergo de necessitate ꝙ id, quod est prius istorũ in anima artificis, sit posterius tempore in generatione. Hinc dicitur ꝙ principium cogitationis est finis operationis, & initium operationis est finis cogitationis. In rebus quoq; naturalibus videt̃ res ita se habere, & ꝙ earum principia vltima sit conceptio per intellectum. Alter enim vnde euenit eis ꝙ sint ex sui natura aptæ vt intelligantur à nobis: nam hoc est sibi quid essentiale & inhærẽs naturæ earum. id autem, quod est essentiale alicui, peruenit quidem ipsi enti à causa efficienti de necessitate. Nihil autem datur, quo sensibile euadat intelligibile in potẽtia, i. quod de sui natura est vt intelligatur, nisi eius generatio fiat ex intellectuali apprehensione: licet suum esse sensibile sit conceptum à suis principijs sensibilibus, quemadmodum in artificialibus contingit. nam accidit rebus per artem cõfectis ꝙ intelligantur ab illo, qui nõ operatur eas, propterea quia sunt ordinatæ ab intellectu, quę est ipsa forma existens in anima artificis: aliter enim essent intellectæ per accidens, & similiter etiam res se habet in natura, & in rebus naturalibus. Hinc apparet generatim ꝙ dãtur formę separatæ, quæ sunt causa, ob quam ipsa substantia sensibilis est intelligibilis. Præstant autem ipsi sensibili formam substantialem, qua sit intelligibile potentia per ipsam naturam, & per corpora cœlestia, & tales formę sunt formæ corporum cœlestiũ. & hoc est, quod quærebant ponentes ideas, & non attigerunt ipsum.

Compositũ, non formã, nec materiã generari. 7. Met. tex. 26 & infra.

Reuertamur autem vnde digressi sumus, & dicamus ꝙ, cùm appareat vt diximus, ꝙ id, quod generatur, generatur ab eo, quod est idem specie, et quiditate, manifestum igitur est quòd quiditas vt quiditas est ingenerabilis & incorruptibilis. Similiter etiam & ipsa materia, nam non generatur ab agente. Generabile igitur & corruptibile est ipsum indiuiduum compositũ ex illis duobus, & est illud, quod est numero aliud à generãte, sed sunt idem forma. Patet igitur ꝙ formæ & materiæ, inquantum sunt formę & materię, nõ sunt gñabiles, neq; corruptibiles nisi per accidens. sed, quia quiditates rerũ sensibiliũ nihil aliud sunt q̃ sua forma et sua materia, vt in futuro appebit, manifestũ ergo est ꝙ formę & materiæ, vt sunt formę et materię, nõ sunt gñabiles neq; corruptibiles nisi per accidẽs. Corrumpũtur autem & gñantur formæ, & tandẽ transmutantur ex eò ꝙ sunt pars ipsius generabilis & corruptibilis per se: quod quidem est indiuiduum cõpositum ex materia & forma, inquantum est forma rei singularis. Et similiter res se habet de materia, quæ quidem patitur transmutationem, ex eò ꝙ est pars rei transmutabilis, i. indiuidui, sed non inquantum est materia. &, cùm materia sit causa transmutationis sic aduenientis ipsis formis, conuenientius ergo est dicere formas ita se habere. Quòd aũt materia sit intelligibilis, hoc nõ habet ex eò ꝙ est materia: nam res ideo est intelligibilis, quæ est in actu. sed, si intelligimus ipsam, continuo illud fit per attributionem, & hoc de materia prima: vel accidit sibi habere actum, & hoc de materijs proprijs vnicuiq; enti. Et quemadmodum videtur ꝙ artifex non facit materiã simpliciter, sic etiam neq; formam simpliciter, facit tamen aggregatum ex materia & forma. nam ipse facit formam transmutando materiã, donec pręstet formam sibi. vt de arca, exẽpli gratia. nam ipse non facit lignum, quemadmodum neq; formam arcę, sed facit quandam arcam ex aliquo ligno. Si vero formæ vt formæ, & materiæ etiam generarentur & corrumperentur, tunc generatio fieret ex nihilo absolute, & corruptio ad nihil absolute. verbi grã, si ponamus, corpus, vt corpus, generari, sequeretur de necessitate ꝙ fieret ex non corpore omnino. sed generatio & corruptio est ipsius compositi ex vtrisq;, s. ex materia & forma. Hinc ostenditur ꝙ generãs indiuiduum est indiuiduũ: quia quod trãsmutat materiã, est indiuiduũ. Apparet etiam quòd definitiones sunt ingenerabiles & incorruptibiles, licet res definitæ sint generabiles et corruptibiles.

Ideę nõ sunt ponendæ.

Sed quo pacto accidat eis hoc, non est necessarium propterea nos ponere ideas. nã hoc est, quod fecit ponentes ideas affirmare eas, sed nõ est necessarium. Qui enim fuerunt ante Platonem, putabant quòd scientia erat de sensibilibus: sed quia viderunt quòd sensibilia sunt transmutabilia & instabilia, abstulerunt sciẽtiam penitus: adeo ꝙ fuit aliquis Antiquorum, cùm interrogabatur de aliqua re, indicabat digito suo, significabat enim esse instabilem & inquietam, & quòd res sunt in continua transmutatione, & quòd non datur hic vlla verificatio alicuius rei. & ex hoc peruenerunt vniuersaliter opiniones erroneæ. Aduenięte vero ętate Socratis viderunt ꝙ dantur hic intelligibilia æterna & vniuersalia,

& vniuersalia, ideo dixerũt ipsa esse extra animam eo modo, quo sunt in anima. & cum hoc etiam viderunt ꝙ sunt principia substantiæ sensibilis. & ex hoc, quod diximus, patet ꝙ licet inuenirentur, vt ipsi putant, adhuc nõ iuuarent ad esse gñabilium vllo pacto. quia generãs particulare est vnum particulare, vt ipsum in specie, aut sibi simile, vt diximus.

Themistius vero reddit rationẽ pro Platone, quòd dantur formæ agẽtes ad esse animalium ortum habentium ex putredine. Et putari potest ꝙ huiusmodi principium concedatur apud Arist. & ꝙ non videtur necessariũ intromittere ipsas in causam generationis huiusmodi generis tantum animalium, sed etiam animalium prolificãtium, vt potest intelligi ex libro de Animalibus. Verũtamen principium propinquum istorum apud Arist. est virtus animata: & remotum sunt formæ corporum cœlestium. totum autem hoc secundum viam Aristo. indiget speculatione. Quòd autem Aristot. credat has formas separatas habere operationem vniuersalẽ in omni generato absq; medio, vt putat Auic. videtur esse remotum. In quibusdam tamen entibus naturalibus potest existimari ꝙ necessitas cogit ponere formas separatas in generatione indiuidui, vt in animali persuaderi potest, & præsertim in non genitiuo. In quibusdam tamen non videtur hoc, neque videntur indigere ipso, inquantũ sunt generabilia. Verũtamen, si consyderentur formę generatæ, inquãtum accidit eis ꝙ sint intelligibiles, & tandem habentes ordinem, apparebit necessarium intromittere hanc formam cunctis rebus, vt prius diximus. Sed huiusmodi principium alio modo se habet, q̃ ponitur à ponẽtibus ideas. Dicebãt enim ꝙ intelligibile ipsius equi & eius quiditas, vt est in materia, est idem extra animam. & sic sequitur de necessitate ꝙ detur equus hinnibilis sine materia, & ignis comburens. & si intelligunt hoc, omnino errant. Et si velint id, quod Arist. intendit de esse rerum separatarum, vt existimauit eorum fautor, errauerunt tandem: quia transtulerunt dicta scientifica in dicta poetica, quæ non sunt vera, & fiunt ad docendum populum. hoc autem in futuro ostendemus. Ex dictis ergo patet ꝙ & si dantur vniuersalia per se stantia extra animam, non sufficiunt ad sciẽtiam & generationem. nam generatio per se est rei particularis et indiuiduæ, sed de rebus cõmunibus, quæ videntur generari per accidẽs, quasi dicas ex eò ꝙ sunt indiuiduũ, videtur ꝙ causa generationis earum sit ipsa natura. & causa, ob quam inuenitur natura faciẽs huiusmodi operationem, est ipse motus corporum cœlestium. & causa, ob quam motus corporum cœlestium præstat huic naturæ talem virtutem, sunt ipsæ formæ separatæ intelligibiles. Aristote. autem opponit Platoni, quia posuit id, quod est principium & agens rei generatæ per accidens, principium & agẽs rei generatæ per se. quasi dicat ꝙ sic debemus intelligere differẽtiam inter istas duas vias: non quòd Aristo. neget hic, ꝙ formæ separatæ sint aliquo modo principia agẽtia, sed iuxta illum modum, quem diximus. & sic non est opus intromittere in rebus naturalibus formas separatas ad aliquã generationem præter intellectum humanũ. & hæc est veritas iuxta viam Arist. & ideo incœpit declarare ꝙ formæ vniuersales non sunt generabiles, neq; corruptibiles, nisi per accidens. Nos autem iam declarauimus hoc in expositione nostra super libris eius huius sciæ.

Vtrum vniuersalia possint p se stare extra animam.

POst hoc ergo cõuenit nos inuestigare de ipsis vniuersalibus, vtrum hoc sit possibile in eis aut nõ, videlicet vtrum possint per se stare extra animam, ita ꝙ verius appellentur nomine substantiæ, q̃ sua subiecta sensibilia. Et dicamus ꝙ, si ponantur hæc vniuersalia esse extra animam eo modo, quo sunt in anima, poterit hoc cõsyderari vno duorum modorum, s. vel quòd stent per se, & nullam habeant attributionem ad indiuidua sensibilia. & hoc est contra id, quod ponitur in eorum definitione. nam vniuersale, vt fuit dictum, est illud, quod solet prædicari de pluribus. sequetur ergo ex hac positione quòd intelligibile alicuius rei nõ erit illa res: quod totum est impossibile, vel quod ipsum vniuersale est quid per se existens extra animam in indiuiduo. Sed, si res ita ponatur, facile apparebit ꝙ ex huiusmodi positione sequentur falsitates vituperosę. Nã, si ponamus ipsum esse in suis indiuiduis extra animam, non euadet quin talis cõmunicatio cum indiuiduis sit vno duorum modorum, s. vel ꝙ pars eius sit in vnoquoq; indiuiduo, ita ꝙ talis habeat de humanitate quandam partem, & Plato aliam partẽ: & sic humanitas non prædicabitur de quolibet istorum duorum prædicatione essentiali in eo quod qd, quia illud, quod habet partem hominis, non est homo, quod est de se manifeste falsum. aut quod ipsum vniuersale in sua vniuersalitate erit in quolibet indiuiduo eius. Hæc tamen positio contradicit sibiipsi. quia oportet de necessitate vel quòd vniuersale multiplicetur in se, ita ꝙ vniuersale, quod notificat quiditatẽ Socratis, sit aliud, q̃ quod notificat quiditatem Platonis, & sic non erit eorum intelligibile idem, & hoc est falsum: vel ꝙ vna & eadem res in sua vniuersalitate sit in pluribus, immo non in pluribus solum, verũetiam in infinitis, quorum aliqua generẽtur, aliqua corrumpantur, ita quòd vnum gñabile & corruptibile erit multa sm eundem modum: quod est falsum. Sequetur etiam ex hoc ꝙ habebit simul contraria: quia multa vniuersalia diuiduntur per differẽtias oppositas, & inuenientur in locis oppositis. Et, si ponamus ꝙ ipsum inueniatĩ in multis eo modo, quo potest consyderari vnum inesse pluribus, videlicet ꝙ sit vnum numero indiuiduum existens in pluribus, vt forma totius in partibus, sequetur tunc ex hoc, ꝙ homo erit compositus ex asino & equo, & omnibus aliis speciebus diuidentibus ipsum, adeo ꝙ erunt inuicẽ alligatæ, siue sint continuæ, siue contiguę. Et, si ponamus adhuc hæc vniuersalia esse extra aĩam, oportebit ipsa habere alia vniuersalia extra animam, quibus illud vniuersale primum sit intelligibile: & sic de secundo tertium, & sic in infinitum. Sed nõ accidet nobis hoc dubium, si ponamus ꝙ esse ipsum vniuersale est esse in intellectu. quia id, quo vniuersale est vniuersale, iam fuit declaratum in libro de Anima, ꝙ est vna & eadem substantia separata, i. intelligibile intelligibilium. Pręterea, quomodo vniuersale est substantia per se stans iuxta opinionem eorum, cùm sit de his, quæ dicuntur in subiecto non de subiecto. & hoc patet ex eius definitione. & id, quod ita se habet, est accidens de necessitate. Si cõcedamus quoq; hoc, tũc non inuenietur hic substantia propria alicuius rei: sed substantiæ rerum erunt communes, & substantia propria erit subiectum substantiæ cõmunis, & omnes istę falsitates sequenẽ, si ponamus hæc vniuersalia per se stare extra animam. Sed, etsi nõ ponimus ea ita se habere, potest adhuc aliquis dicere ꝙ non sint verę, sed falsæ, & chimericæ. nam verum, vt in libro Posteriorum fuit definitum, est illud, quod ita se habet in intellectu, quemadmodum extra. & tali modo poteris facere obmutescere plures loquentium nostri temporis. & hæc met dicta transferunt ad destruendum esse ipsorũ vniuersalium. Neq; ex hoc sequitur id, quod putant, s. tollere scientiam, quia ipsi nihil dicunt de syllogismis, qui constant ex duabus præmissis, neq; de pręDicatis per se. sed de hoc fiet sermo cum eis, & cum aliis, vbi tractatur de verificatione principiorum artis Logicæ, & aliarum artium particularium. Sed hoc dubiũ, quod

accidit circa vniuersalia, paulopost soluetur.

Rem esse in intellectu aliter quam extra intellectum varijs modis consyderari posse.

Et dicamus quod, si falsum sit id, quod est in intellectu alio modo quàm est extra (vt intelligi potest) ex opposito definitionis veri, hoc quidem potest consyderari varijs modis (scilicet quòd res sit in intellectu, aliter quàm extra intellectū.) Vno modo, quod res habeat esse inquantum est in intellectu tantum, pręter hoc quod habeat esse penitus extra intellectū. & hoc manifeste videt subingredi definitionem falsi, & contineri sub eo. Secundo, quod talis res habeat esse extra intellectum, sed accipiatur in intellectu alio modo quàm sit extra intellectum. Et hoc etiam potest cōsyderari dupliciter. Vno modo quod id, quod ponitur esse in intellectu, sit secundum compositionem illorum subiectorum, quæ extra intellectum & attributionem vnius ad aliud, sed non eo modo, quo se habent in se. Huius autem rei falsitas nulli dubia est, & quod continetur sub definitione falsi, vt hircoceruus, & conceptus vacui, & reliqua, quæ intellectus intelligit, & componit ab eo, quod non inuenitur extra animam, in tali modo cōpositionis. Secūdo modo, quòd extra animam inueniantur res diuersarū essentiarum, quæ sibiinuicem habent esse, & sunt immixtæ simul, & intellectus separat illas essentias abinuicem, & aggregat illas, quæ inter se sunt similes, & admiscet eas, & separat eas à rebus, quæ inter se differunt, adeo quod intelligit naturas rerū separatarum iuxta veritatē suam. Hoc autem neque est vllo pacto falsum, neque cōtinetur sub definitione falsi. & iuxta hūc modū abstrahit punctum à linea, & intelligit ipsum, licet nō inueniatur nisi in linea, & ipsam lineam quoque à superficie, & superficiem à corpore. Et tandem iste est modus, quo nos possumus intelligere omnes res, existētes in alijs secundum vnionem, siue fuerint accidentia, siue formæ. Veruntamen, quando intellectus abstrahit plures harum substantiarum, & distinguit vnam ab alia, & accidat quod sint res, quæ habent primum esse suum in alijs, tunc intelligit eas cum illis rebus, quæ sunt subiecta earum, vt in formis materialibus euenire solet, quas quidē intelligit, ex eò quod sunt materiales. Sed, si huius essentiæ fuerint de his, quæ non insunt primo alijs, imo ex eo quod sunt ex consequētibus earum, vt linea, quæ intelligitur abstracta de se, huiusmodi quidem actio est propria virtuti rationali, vt in libro de Anima fuit declaratum. Nam sensus percipit formas, inquantum sunt singulares, & tandem ex eò quod sunt in materia indiuiduali: licet nō recipiat eas receptione materiali, eo modo, quo sunt extra animā, sed spiritualiori modo, vt ibi ostensum fuit. Ipsius nanque intellectus officiū est abstrahere formam à materia indiuiduata, & apprehendere ipsam separatam secundum eius certitudinem. & hoc est manifestum ex re ipsius. & per hoc verificatur quod intelligit quiditates rerū. aliter enim non darentur scientię penitus. Quando ergo accipitur in definitione falsi, quòd est id, cuius esse extra intellectum est aliud, quàm quod in intellectu, non comprehendit hoc. & sic definitio veri non prohibet vniuersalia habere illud esse: quia illę dictiōes, quę accipiuntur in illis definitionibus, sunt de nominibus æquiuocis, videlicet cùm dicimus in definitione falsi, quod est extra intellectum, alio modo, quàm in intellectu, & in definitiōe veri, quòd habet esse in intellectu, eo modo, quo extra.

Dubium.

Sed de vniuersali iuxta hūc modum poterit aliquis dubitare, & dicere quod, cùm nos ponamus ista vniuersalia esse * abstrahibilia, ergo de necessitate sunt accidentia. &, si sunt accidentia, quomodo ergo poterunt notificare substantias rerum singularium per se stātium, cùm iam sit dictum, quòd id, quod notificat quiditates substantiæ, est substantia.

* a.l. rationalia.

Solutio.

Sed hoc dubiū facile soluitur, videlicet, quia, quādo intellectus abstrahit illas formas à materia, et intelligit essentias earum secundum suam veritatē, siue sint formę substantiales, siue accidentales, tunc accidit eis in intellectu ipsa vniuersalitas: non quòd vniuersale sit essentia formæ illarum substantiarum, & ideo vniuersalia sunt de secundis intentionibus. sed quibus accidunt vniuersalia, sunt de primis. & iam fuit latissime tractatum in arte Logicali de differentia, quæ est inter primas & secundas intentiones. & hoc de se patet apud exercitatum in ea arte.

Quid proprie sit substantia. Et de quęstione propter quid. 7. Meta. 59. & infra.

ET postquam fuit ostensum quod vniuersalia nō sunt substantiæ rerum sensibilium, contemplemur modo quidnam sit earum substantia. Et dicamus manifestum esse quòd res sensibiles, i. indiuidua substantiæ sunt composita ex pluribus quàm vna re, cùm faciamus de ipsis interrogationem propter quid. quod quidē quæsitum non fit de simplicibus. nam non dicitur propter quid homo est homo, cùm idem sit subiectum & prædicatum, sed bene conuenit quæstio propter quid de compositis. vt si dicamus, propter quid homo est medicus, & dicatur quia est intelligens, & sit respōsio per formam rei. & quādoque per materiam eius, vt si dicamus, propter quid hoc est sensitiuum, & dicitur, quia est compositum ex carne & osse. & tandem ad quæstionem propter quid potest fieri responsio per vnamquanque quatuor causarū. Manifeste igitur patet quod indiuidua substantiæ sunt composita, & quod, si sunt vnum actu, inest tamen eis quædam pluralitas in potentia. nam nō sunt vna per colligātiam, & contactū, quemadmodum accidit in pluribus rebus artificialibus. quia impossibile est quod inueniantur elementa alicuius rei in eadem re in actu, aliter enim ipsummet compositū ex elementis esset essentia elementorum. vt, exempli gratia oxymel, quod quidem constat ex aceto & melle: &, si essent in eo in actu, tunc nihil aliud esset oxymel, quàm acetū & mel. et similiter nō reperitur ipsamet aqua, & aer, & ignis, & terra in carne & osse. aliter enim caro & os esset aqua, & ignis, & aer, & terra. Hinc pōt haberi quod in generato est aliquid aliud præter elementum, quo est id, quod est. aliter enim esset ipsamet res, ex qua compositum fuit. vel dicemus in igne et aere et aqua atque terra esse carnem & os in actu, & tandē res infinitas, & sic reuertetur ad sermonem de immixtione. Neque adhuc euadet res, qua distinguitur compositum ab ipsis elementis (cùm sit quid sibi additum) quin sit, aut elementum, aut ex elemēto. sed, si fuerit elementum, tunc sequeretur idem, quod in priori, videlicet quod differret à composito ex ipso, & ab elemētis prioribus illi per elemētum, & sic in infinitum: adeo quod inuenientur in vna re in actu elementa infinita. & si esset etiam ex elemento, tūc daretur quoque aliquid, quo differret, & distingueretur elemētum, ex quo compositum fuit. & si iterum hoc esset ex elemento, fieret in rebus processus in infinitum. Ex dictis igitur apparet quod in composito est quædam substantia, præter elementa, quæ forma nuncupatur. Et, quia vt in arte Logicali fuit declaratum definitiones constant ex genere & differentia: & iam in præcedentibus fuit ostensum, quod inquantū sunt vniuersalia, non habent esse extra intellectum, neque sunt vllo pacto causæ definitorum: patet ergo quod genus nihil aliud est quàm conceptus formarum vniuersaliū ipsius definiti, quæ se habent veluti materia, & forma vniuersalis. nam materiæ est cōmunicari, & vniuersaliter est quid accidēs formæ vniuersali rei eo modo, quo accidit vniuersale ipsi intelligibili alicuius rei. & similiter apparet de ipsa differentia, quæ est quoddam consequēs, quod insequitur intelligibile formę propriæ alicuius rei, ex eò quod est in intellectu: & tandē ipsa repræsentat formam, quemadmodū genus materiam.

Et hinc

Ex hinc apparet proportio definitioonum ad definita: & soluũtur multa dubia, quæ possunt fieri in eis, vt id, de quo dubitauerunt Antiq, qui dicunt quomodo animal, verbi gratia, quod accipitur in definitione hominis est vniuersalius homine, cùm sit pars ipsius. Similiter & dubitãt quonam pacto potest prædicari * pars de specie, & in eo quòd quid. Et totum hoc accidit eis, quia non distinguunt inter esse intelligibile, & esse extra intellectum. & accidunt eis hęc dubia, quemadmodum accidit in rebus, quæ accipiuntur simpliciter fm quòd sunt aliquid vnum, & sunt plura. si ergo ita est, et cum hoc fuerit iam propalatũ, qualis sit proportio generis, & differentiæ ad partes definiti: manifestum ergo est q partes substantiæ indiuiduæ nihil aliud sunt q̃ materia sensibilis, & forma sensibilis. & hoc est, quod intendebamus declarare à principio rei.

* a.l. genus.

Subst̃tiæ diuisio & Materiã et substantiam. 8. Met. tex. 1. & 4.

SCrutemur modo de formis rerum sensibilium absolute, i. de differentijs materiæ primæ, & quid est earum materia, cum ostensum est omnia hæc habere definitiones, & definitiones constare ex generibus & differentijs, quæ repręsentãt formas & materias, siue sint substantiæ, siue accidentia. Et dicamus q materia est id, quod est in potẽtia ad rẽ, quæ est futura esse in actu, & definitione, & forma. ipsa vero forma est actus & quiditas. indiuiduum autem sensibile est compositum ex his duobus. Et ipsam materiam concedunt omnes Antiqui: & apparebit etiam paulopost ex his, quæ in scientia Naturali fuit dictum, scilicet q quælibet quatuor transmutationum, quæ sunt scilicet generatio & corruptio, incrementum & decrementum, translatio, & alteratio, habent subiectum, super quod fit trãsmutatio. Manifestũ enim est q transmutatio ex eo q est accidens, indiget subiecto. et ideo non reperitur transmutatio sine transmutabili. Attamen res, quæ habent transmutationem in substantia, oportet de necessitate q habeant reliquas transmutationes. sed quæ habent reliquas transmutationes, non est necessarium q habeant transmutationem, quæ est in substantia, vt quæ habent motum localem, quemadmodũ in scientia Naturali fuit ostensum de corpe cœlesti. Sed, vt diximus, omnes asserunt materiam primam esse substantiam, quãuis disceptent in eius quiditate, s. materiæ primæ. & iam fuit declararũ hoc in scientia Naturali. Post hoc autem declarabimus eius differentias.

De Forma 8. Met. tex. 5. & 6.

COnueniens quoq; est facere sermonem de forma, quæ est differentia, & dare differentias vniuersales, quibus diuiditur, inquantum est forma. Et dicamus, q Aristot. narrauit q quidam Antiquorum, inter quos Democritus, dicebant differẽtias rerum contineri tribus generibus, videlicet figura, situ, ordine: et huiusmodi dictum licet non complectatur formas rerum sensibilium, s. quæ accipiuntur in definitionibus earum, adhuc proiecerunt ab eo id, quod verius nomine differentiarum dici debet, videlicet differentias essentiales, quarum gradus in scientia Naturali fuerũt declarati. immo apparet vniuersaliter q differentiæ rerum essentialium sint multæ, ex quibus quædam sunt in substantia, quędam aliæ in quantitate, & qualitate, & tandem in vnoquoq; decem prædicamentorũ. Verũtamen, quia in multis accidit q latẽt differẽtiæ substantiarum, ponuntur accidentia propria earum vice differentiarum, vt figura, & situs, atq; ordo, & cætera accidẽtia. Et ideo, si Democritus intẽdebat hoc, quando ponebat differẽtias substãtiæ esse istas tres, nequaquam poterit excusari à culpa, cùm manifeste dentur multæ substantiæ, quarum differẽtiæ sunt pręter istas res: vt sunt substantiæ, quarum differentiæ sũt per calidum & frigidum, & alia accidentia præter hæc. artificialium vero differentiæ sunt accidentia. Et, cùm res constent ex materia, & forma, ideo quando definitiones aggregant hæc duo, sunt perfectissimę. Nã qui definit domum, q est ex lateribus & lignis, tunc dicit domum in potentia. & qui definit ipsam quòd continet, & protegit contentum in ea, & quòd est in tali figura, tunc affert formam tantum, sed non eo modo, quo vere est, cùm non habeat esse, nisi in materia. tandem ipse definit per partem definitionis domus, non per omnes eius partes, quibus constat. sed qui amplectitur omnia hęc duo simul in hac definitione, dicit quòd domus est lateres & lapides, qui fuerunt compositi tali compositione, & est aptus ad talẽ & talem rem, ita q deueniat ad omnia illa, quibus contentum in ea conseruatur, & quomodo stet in ea. Accidit tamẽ circa hoc dubitare. quia dato quòd concedamus hoc de definitionibus rerum habentiũ materias sensibiles, quo pacto res se habebit in his, in quarum definitionibus nõ apparẽt materiæ sensibiles, vt est definitio triãguli, & circuli. Hoc autem dubiũ soluitur per hoc, q licet huiusmodi res non habeant materias sensibiles, (& ideo dicitur quòd consyderatio de ipsis non est inquantum sunt in materia) nihilominus habent res, quarum proportio ad ipsas, est proportio materiæ sensibilis ad formam naturalem: vt cùm dicimus q circulus est figura, quam continet vna linea, intra quam est punctus, à quo omnes lineæ egredientes ad lineam circundãtem sunt æquales. nam, cùm dicimus in hac definitione figuram, & dicimus in qua circundat vna linea, est veluti genus, et reliquum dicit veluti differentia. Et proportio existens inter istas materias fictas, & materias sensibiles est q istæ fictæ reperiuntur in circulo in potentia, quemadmodum materię rerum sensibilium in rebus sensibilibus. Hoc autem declarabimus post hoc, quãdo ostendemus quo pacto insunt partes definitionis ipsi definito, & qualiter definitum sit vnum, & definitio habeat plures partes.

Quid p nomen substantię sensibilis significetur. 8. Met. tex. 7. & inde.

CVm ergo hoc totũ ita se habeat, vt narrauimus, & fuerit declaratum quòd substantiæ sensibiles sunt tres, s. materia, et forma, et aggregatũ ex his duobus, tunc poterit aliquis quærere, si substantiæ sensibiles cõstant ex materia et forma, quodnam ipsorum significatur per nomen eius, vtrũ. s. materia, vel forma, vel aggregatum ex ambobus. Videtur autem nomen famosius significare aggregatum ex his duobus: licet dicatur quandoq; de forma, & quandoq; de aggregato ex illis duobus. Tamen dicitur hoc secundum prius & posterius, quia compositum habet esse ex eo, quod est compositum ex forma, & est id, cui verius applicatur nomen. Et ideo, si fiat comparatio inter has duas significationes, tũc significatio de composito erit prior tẽpore, & posterior fm esse: & eius significatio de forma est posterior tempore, & prior fm esse: quia nõ est moris plebis distinguere inter indiuidua substantiæ tali differẽtia. Neq; debemus tradere obliuioni id, quod sæpissime diximus, s. quod istæ res habent duplex esse, s. sensibile, & intelligibile: & q esse intelligibile est sensibile, ex eò q notificat ipsum, & facit intelligere quiditatem eius. hinc dicitur q intelligibile ipsius rei est ipsa res. Sed q esse intelligibile sit sensibile, ita q sensibile sit compositum ex intelligibili, aut generatum ab eo per se, vt putant ponẽtes ideas, vel q sit ipsummet ex omni parte, est falsum. quia, cùm nos ponimus intelligibile rei esse ipsam rẽ omnibus modis, tunc forma cõpositi in intellectu est ipsummet cõpositũ, ita q homo erit anima. Similiter etiam, si ponamus substãtiam sensibilem esse cõpositam ex substantia intelligibili, sequeretur q res sensibiles non essent gñabiles, neque corruptibiles. nam iam fuit declaratum hoc in supradictis de forma absoluta, et de materia absoluta, i. q sunt

ingenerabiles

ingenerabiles & incorruptibiles. & ideo sequitur de necessitate q elementa substantiarũ transmutabilium sint necessario transmutabilia per accidens, & non per se. Nam formæ naturales, verbi gratia, sunt gñabiles & corruptibiles non per se, sed ex eò q sunt pars generabilis corruptibilis per se, s. ipsius indiuidui, vt prius fuit ostensum. Vtrum autem dentur formæ naturales separatæ, iam in scientia Naturali fuit declaratum. De eo vero, quod de definitione fuit dictum, s. q est enunciatio habens partes, dicẽdum q definitiones sunt ipsius compositi: & q forma & materia & tandem omnia simplicia non habent definitiones nisi per modum similitudinis: & q qui dixerũt definitiones formarum separatarum esse easdem definitiones, quæ in materia, errauerunt. Similiter etiam qui dicunt substantias rerum esse numeros. nam fm istos sequeretur q numeri non essent cõpositi ex vnitatibus, cùm res habeãt definitiones, & definitio habeat ptes plures * nõ sunt vna. aut dices res sensibiles esse puras vnitates, & non dabitur sic vlla definitio. Videtur tamen de necessitate q numerus est in materia, & q vnitas eius est à forma, pluralitas vero propter materiam. hoc autem postea declarabimus. & summatim apparet de ipsis indiuiduis sensibilibus q sunt composita, quia habent duas res inter se maxime differentes, videlicet esse sensibile, & esse intelligibile. Impossibile. n. est ipsa habere hæc duo ex eadẽ parte: imo forma est causa, vt ipsa res sit itelligibilis, et materia est causa q sit sensibilis.

De differentijs substãtiæ materialis. 8. Met. tex. 11. & infra.

ET postquam fuit declaratum quot sunt modi formarum sensibilium primarum, consentaneum est nunc tractare de differẽtijs substãtiæ materialis, & de eius speciebus. Et dicamus q, cùm genera transmutationum sint quatuor, videlicet trãsmutatio in substantia, in quantitate, & in qualitate, & vbi: & non sit necessarium id, quod habet transmutationem secundum vbi habere transmutationem in substãtia, aut in quantitate, aut in qualitate: manifestũ ergo est q subiectũ trãsmutationis in substantia quãdoq; erit præter subiectum aliarum transmutationum, & præcipue transmutationis localis. Patet ergo q, cùm dicitur materia de corporibus cœlestibus, & corporibus generabilibus & corruptibilibus, dicitur quodam æquiuocationis modo. Duo ergo sunt genera materierum, vnum s. quod est subiectum transmutationis substantiæ, & proprie nominatẽ materia. Aliud vero est subiectum aliarum transmutationum, & nominatur proprie, vt plurimum, subiectum. Oportet autem corpora cœlestia habere materias simplices non compositas ex materia & forma, cùm non habeant nisi trãsmutationem secundum vbi tantum. Sed transmutatio in substantia bene cogit rem esse compositam ex materia & forma. Transmutatio vero inquantum transmutatio, vt fuit dictũ in dictis vniuersalibus scientiæ Naturalis, est de necessitate in re diuisibili. Diuisio autem rei fit ex eò q est materialis, non ex eò q habet formam: diuisio nanque inest formæ per accidens. Rerum autẽ, quę transmutantur in substantijs, quædam habent vnam materiam cõmunem, quemadmodum cõmunicant corpora simplicia in materia prima: et horum omnia habent hoc proprium, q vnumquodq; ipsorum potest transmutari ad suum contrarium, eo modo, quo aliud contrarium habet potentiam, vt transmutetur in hoc: vt aer, exempli gratia, qui habet potentiam, vt transmutetur in aquam, eo modo, quo in aqua est potentia, vt transmutetur in aerem. Sunt & quædam aliæ res trãsmutabiles, quarum materię sunt diuersæ: vt flegmatis materia est vnctuositas, et cholerę rubeę materia sunt res amarę. Proprium autem huius generis est q de nullo horum duorum dicitur q sit in potentia suũ oppositum, quemadmodũ dicitur de alio. vt pinguedo est in potentia flegma, sed flegma non est pinguedo in potentia, ita q transmutetur in materiam pinguedinis. similiter etiam viuens est mortuũ in potentia, sed mortuum non est viuum in potentia, ita q trãsmutetur ad materiam vitæ. & ideo non fit quodlibet ex quocũq; contigerit, sed ex contrario proprio existenti in materia conuenienti. Hinc fit q res non distinguuntur abinuicem per formas tãtum, sed etiam per materias: neq; his duobus tantum, sed per causas efficiẽtes & finales. Hinc apparet manifeste q, cùm inuestigare intẽdimus vnamquãq; rerum naturalium, oportet nos perquirere de ipsis quatuor causis, & q non simus in hoc diminuti, ita q contentemur causis remotis, immo nos conuenit reddere causas ꝓpinquas. Iste ergo est sermo de principio corporum sensibilium per suas differentias.

Quo pacto definitionis partes sint plures, & definitum vnũ. 8. Met. tex. 15. & 16.

QVo autem pacto definitiones habeãt plures partes, & tamẽ definitum sit vnum, hoc apparet ex eo, q indiuiduum non est compositum ex materia & forma, ita q vnũquodq; ipsorum inueniatur in actu, quemadmodum fit in rebus compositis arte: immo ipsa materia inuenitur in composito in potentia, & forma in actu: et dicere q inuenitur in indiuiduo in potentia, est aliud q̃ dicere, quòd est potentiale ad aliquid tale. Sed, cùm dicimus ipsam inesse indiuiduo in potentia, intelligimus q separabitur forma ab ea per corruptionem illius indiuidui: & sic inuenietur transmutari in actu, postquam fuit in potentia. Et, quia genera repręsentant materias, ideo sunt in potentia in ipso definito. & ideo non reperitur aĩalitas abstracta in actu, sed animalitas aliqua, ac si dicas habens differentiam. Et, quanto magis elongantur genera à formis sensibilibus, tanto conuenientius habebunt tale esse, videlicet esse in potentia, vt q indiuiduum hominis sit corpus. & ideo non est opus ponere in definitione nisi genus propinquum tantum, quia omnia genera rei (si est ex habentibus plura genera) includuntur in eo in potentia. Sed, si ponatur in definitione genus remotum, & non propinquum, tunc non continebitur propinquum in ipso, quare huiusmodi definitiones erunt diminutæ. Et huiusmodi esse, quod repræsentant genera, est medium inter formam, quæ est in actu, & materiam primam, quæ non habet formam: quæ res, vt diximus, diuersimode se habet. quod quidẽ ita fuit, propterea quia genera nihil aliud sunt q̃ repræsentatio vel exemplar materierum compositarum, quæ sunt partim actus, partim potentia. & ideo genera habent definitiones, quemadmodum & species. vt homo, exempli gratia, constat rationalitate & animalitate, & animalitas ex sensu & nutritione, et sic donec perueniatur ad primum genus, quo nihil propinquius ipsi materię primæ. Et propterea huiusmodi genus non habet definitionẽ, sicut neq; ipsa forma vltima, nisi per modum similitudinis. & manifestum est q vnũquodq; horum generum dicitur vniuoce: quia id, quod repręsentatur per illud genus, inuenitur in habente illud genus, perfectius q̃ ea, quæ repræsentantur per genera analoga, vt ens & res: & ideo impossibile est hæc genera esse, nisi æquiuoca. & harum materierum, quas repręsentãt genera, quædam sunt sensibiles, sicut materiæ rerum naturalium, & hæ verius nominantur materiæ: quędam vero sunt fictæ intentionales, vt sunt materiæ rerũ mathematicarum. Licet enim in harũ definitionibus non appareãt materiæ sensibiles, habent tñ quid simile materiebus: vt de circulo apparet, cuius genus est figura, in qua circũdat vna linea. & sic est possibile res mathematicas habere definitiones. Et hinc apparet q mathematicalia non sunt separata. nam, si triangulus esset separatus, figura quoq; esset separata: & sic linea et esset separata.

separata. &, si linea esset separata, punctum esset separatum. hoc autem declarabimus post hoc. Si ergo dantur aliquæ res, quæ non habeant materias sensibiles, neq; intelligibiles, non erunt equidem compositæ, neque habebunt definitionem, neq; esse in potentia, immo ipsę sunt actus purus. & causa vnitatis earum nihil aliud est q̃ sua essentia, & tandem quiditas in eis est ipsum esse. Hinc apparet error ponentium ideas, cùm dicāt ipsas & sensibilia esse vnū quiditate & definitione.

Quæ partes definitionis sint priores definito, & quę posteriores. 7. Meta. sc. 33. & ide.

SEd quæ partium definiti sint priores definitione, & quiditate, & quæ posteriores ipso, i. cuius partium definiri definitiones ingrediantur definitionem definiti, dico ꝙ sunt partes, quæ se tenent ex parte formæ, s. formæ vniuersalis, quæ est genus, & proprium, quod est differētia. Nam necessarium est definitum substentari definitionibus harū rerum, vt definitio hominis, exempli gratia, est animal rationale, et sic definitio animalis rationalis, quæ sunt partes hominis, præcedunt ipsum, videlicet si rationalitas habeat definitionem. et similiter figura, quæ est pars circuli præcedit ipsum. Sed partes rei, quæ se tenent ex parte quantitatis existentis in indiuiduo ratione materiæ, sunt quidem posteriores in definitione ipso definito: vt definitio portionis circuli, quæ est posterior definitione circuli. Similiter etiam definitio anguli acuti est posterior definitione anguli recti, & definitiones manus, & pedis hominis sunt posteriores definitione hominis. Hinc apparet error dicentium corpora sensibilia existere ex partibus indiuisibilibus, siue fuerint finitæ, siue non. & videtur quòd definitionum materierum accidentalium proportio ad rem materialem sit proportio definitionum partium, quæ se tenet ex parte quantitatis, exempli causa æs, & lignum, & lapis quandoque sunt materiæ trianguli, & circuli, & tandem eorū partes, & tamen horum definitiones non præcedūt triangulum, materierum vero substantialium definitiones necessario præcedūt definitum. Diximus ergo quo pacto definitum sit vnum, & definitio habeat plures partes, & quarum definitionum partes definitorum præcedant definitum, & quæ non. Manifestum autem est ꝙ qui dicūt vniuersalia hæc esse extra intellectum non possunt soluere hāc difficultatem. nam apud eos oportet ꝙ homo sit cōpositus ex pluribus rebus, imo contrarijs inter se. Similiter etiam non possunt ipsi distinguere, & dicere, quare quædam partes definitionum præcedant definita, & quædam aliæ sint posteriores. Illud quoq;, quod summopere perquisierūt Antiqui, s. causam colligationis animæ & corporis, & tandem materiæ & formæ ostendetur ex hoc, videlicet, quia nulla maior ratio est, q̃ conuenientia, quæ est inter potentiam & actum. Causa aūt efficiens, ob quam potentia efficiatur actus, est mouens. & ideo quicquid nō habet elementum, non habet cōpositionem istam, neque vllum habet mouens.

Quod sit genus communius prædicamēti substantię, quod corpus appellamus.

REstat modo inuestigare quæsitum, quod polliciti fuimus perquirere, videlicet contemplari quodnam genus sit cōmunius in ipsa substātia, de quo consuetum fuit dicere esse corpus, siue corporeum. Et dicamus ꝙ quidam dixerunt ꝙ id, quod primo inest materiæ primæ non informatæ, sunt tres dimensiones, & ꝙ ipsę sunt principiū rei, qua informatur materia prima: & putant ꝙ nomen corporis primo cōpetit huic rei, quia substantiæ significantur in abstracto, cū non sint in subiecto. & hoc est dictum Porphyrij, qui putauit hanc fuisse Antiquorum sententiam, vt Platonis, & aliorum. Dixit. Sed discrepauerūt inter se: quia quidam eorum ponunt materiam primam non esse informatā per se: aliqui vero alij dicunt esse informatam per dimensiones tres, & isti sunt habitantes in tentorijs. Nonnulli tamen homines putant ipsas tres dimensiones insequi formam simplicem, repertā in materia prima, & ꝙ per hanc formā debet recipere corpus diuisionem & continuationē, & putant ipsam esse vnā, communem oībus rebus sensibilibus, quemadmodum materia prima. & videtur ꝙ Auic. sit huius opinionis. ponit tñ corporeum magis indicare hoc, cū sit denominatiuū (siue concretū) & concretū plus significat accñtia. Et dicamus ꝙ sm illos, qui tenent primum dictum, & sunt illi, qui putant dimensiones esse principiū rei, qua substentatur materia, sequetur de necessitate ꝙ dimensiones erunt substanciæ cū sint primū, quo cōsistit materia prima, & notificent de indiuiduo substantiæ qd est. Manifestum tñ est ꝙ dimensiones, inquantum dimensiones, sunt remotę ab hoc, ꝙ notificent de indiuiduo substantiæ quid est. quia indiuidua substantiæ vt in scientia Naturali fuit ostensum, sunt duplicia, s. vel habentia formas simplices, quę sunt formę quatuor elemētorū, vel habētia formas cōpositas. et hæc iterū duplicia, q͠a vel talia cōposita erunt ex gñe simpliciū, sicut formæ corporū similarium partium, vel erunt aīata. Videntur aūt dimēsiones esse posteriores prędicatione quolibet horū generum, imo ipsa accipiuntur in definitionibus dimensionum eo modo, quo accipiuntur subiecta in definitionibus accidentium. & hoc est manifestum illi, qui exercitatus est in arte Logicali. Neq; pōt imaginari ꝙ primū, quod ponit in materia prima, sint dimensiones, & cū hoc sint accidētia in actu, quia accidentia in actu indigent subiecto, contra id, quo indiget forma. quoniam accidentia indigēt subiecto habenti formā in actu, sed forma indiget subiecto, nō ex eò ꝙ sit in actu. & propter ea indiuiduū existit per formam, & non per ipsum accidēs. Tandē differētia; quę est inter habitudinē formæ ad subiectum, & habitudinem accidentis, est de se manifesta apud prouectum in his rebus. Sed dimēsiones, quę aduenīūt primo materię, sunt eadem in potētia, cōia omnibus corporibus. sunt tñ dimensiones in potentia, q͠a non sunt terminatę per terminos, q͠bus corpora terminātur ante aduentum formæ ad ea: et, cū peruenerint formę ad ipsa, tūc efficiuntur terminatę in actu iuxta quantitatem propriā illis formis: quia formę gñabiles & corruptibiles habent quantitatē terminatā ex materia prima, à quibus tñ dimensionibus non denudatur materia prima: suscipiunt tñ excessum & defectū per generationem et corruptionē. & istæ tres dimensiones, quæ sunt in materia prima sm istū modū essendi, sunt illę, de quibus Antiqui conueniunt, ꝙ sunt illę tres, quę primo adueniunt materię primę, & ipsa forma per istas tres dimensiōes. Impossibile aūt est ꝙ tales dimēsiones, sint substantia. nā, si essent substātia, tunc qñ exirent ad actū, recipiendo terminos suos, essent substātia non quantitas. quod est falsum. In scīa tandē Naturali fuit iā declarata falsitas ponentiū materiā primā esse informatam per se, & ꝙ dimensiones sunt eius forma. nā, si res ita se haberet, vt imaginati sunt ipsi, tunc corporeitas esset vna & eadem in indiuiduo, p̃manens formis generatorum. Et causa erroris eorū fuit, q͠a viderunt corporeitatem p̃manere in gñe, & imaginati sunt ipsam esse incorruptibilē, aut permanentem ex eò ꝙ est accidens; cū putent ipsam esse substantiā. Et iuxta hanc opinionem oō oportebit materiā primam habere formā per dimensiones, imo per multa accidentia inseparabilia à materia prima, quę sunt cōia corporibus simplicibus.

Secunda vero opinio, si intendit ꝙ datur forma simplex in actu, pręter formā corporum simpliciū, quę est leuitas & grauitas, & tandè ipsa inclinatio, vt ex verbis Auic. potest hoc colligi: & ꝙ coniunctio huius formæ cū materia prima est illa substātia, cui accidit corporeitas,

poreitas, i. cui accidunt illę tres dimensiones, quod significat per nomen corporis (siue corporei) cũ nomen concretum, vt dixit, prius significet illud, est equidem falsa. sequeretur nanq; ex hoc, ꝙ generatio elementorum esset alteratio. Sed, si intendit per hoc, ipsam naturam inclinationis, aduenientis materiæ primæ, quę est veluti genus ipsis formis elementorũ, tunc dictum est verum. ita me Dñs amẽt. & s'm hoc dicetur ꝙ corpus, aut corporeũ est cõmunius genus, quod reperiatur in indiuiduis substantiæ: & sic inerit compositis, sicut insunt genera speciebus, i. quoddã esse medio inter actũ & potentiam. Sed corporeitas, qua cõmunicãt corpora simplicia, non est forma inclinationis, ex eò ꝙ acciderunt sibi dimensiones. etenim dimensiones, quibus cõmunicãt corpora simplicia, sunt eędem numero eo modo, quo diximus ipsas primo inesse materiæ. Neq; sunt * corpus, neq; accipiuntur in definitione vice formæ vniuersalis. & ideo corpus positum vice elementi nominis habet aliud intellectum, q̃ corpus positũ vice formæ vniuersalis. fuit autem iam alibi dictum, quænam sit differentia inter corpus & elemẽtum. Et, quia proprium materiæ cœlestium corporum est ꝙ non insunt ei dimensiones elemẽtales, i. cõmunes, quę exeũt de potentia ad actum adueniente sibi forma, cùm sint æterna, ideo manifeste apparet ꝙ, cũ dicimus corpus, aut corporeum de substantia cœlesti, et de corporibus mobilibus motu recto, ꝙ illud dicitur æquiuoce. nam natura inclinationis est valde diuersa in eis cum inclinatione, quæ est in simplicibus. fit inuentio formarum contrariarum in materia prima per inuentionẽ dimensionum cõmunium, ideo & formæ eorum sunt diuisibiles ad diuisionem materiæ. Sed inclinatio in corpore cœlesti est inuentio formæ non contrariæ in materia & indiuisibilis per dimensiones: neq; de eius natura est, s. corporis cœlestis denudari à sua forma, neque habet talem possibilitatem, neq; ita existit in materia, vt diuidatur ad eius diuisionẽ, quemadmodũ in scientia Naturali fuit declaratũ. Omnibus ergo his sic stantibus, vt diximus, videtur ꝙ corpus, de quo contemplatur Mathematicus, est aliud à Naturali. quoniam Mathematicus consyderat dimensiones abstractas à materia: Naturalis vero corpus compositum ex materia & forma, ex eò ꝙ accidunt sibi dimensiones. & de ipsis dimensionibus tractat, inquãtum sunt in tali corpore, iuxta id, de quo solent speculari istæ duæ sciẽtiæ in eo, quo cõmunicant, vt in libro Posteriorum fuit declaratum. Et hic explentur quæsita huius libri, & continet ex libris attributis Aristoteli id, quod in Septimo, & Octauo ipsius habetur.

*al. genus.

AVERROIS EPITOMES IN LIBRVM METAPHYSICAE ARISTOTELIS TRACTATVS TERTIVS.

T postquam locuti sumus particulatim de speciebus entis sensibilis, & de principiis earum, quibus sunt sensibiles, & notificauimus qualis sit earum habitudo inter seinuicẽ quo ad esse, consentaneum ęst nunc sermonem habere de rebus, quæ se habent, veluti consequentia earum. Et licet non lateat nos ꝙ consyderatio de vno, & de suis speciebus (quamuis ponatur in hac parte à nobis) pertinet tñ ad primam partem, cùm ipsum vnum accipiatur in hac arte, vt transcendens ad ens: quia tamẽ vni opponitur multitudo, & ipsam multitudinem insequuntur aliqua consequẽtia, ideo habet ingressum in hac parte quoquo modo. & ideo posuimus hic consyderationem de ipso cum inuestigatione de eius cõsequentibus. & iam fecit hoc Arist. in libro. 10. videlicet ꝙ singulatim ingsiuit de ipso, & de suis cõsequẽtibus.

De potentię significatis. 9. Metaphy sicę tex. 2.

INcipiamus ergo tractare de potentia & actu: & notificabimus quid est vera potentia. Et dicamus ꝙ nomen potentiæ multifariam dicitur, vt in præcedentibus distinximus. Id autem, de quo nomen potentiæ dicitur æquiuoce, dignum est animaduerti: vt cùm dicimus talem lineam esse in potentia ad talem lineam. Illa vero, quæ non sunt mere æquiuoca, sed sunt analoga ad vnum principiũ, debent hic quoq; consyderari. Is. n. modus, quo plures res sunt subiecta huius scientiæ, vt iam diximus in præteritis, & vna ex rebus, de quibus significat ipsa potentia iuxta hunc modum, est duplex, s. ipsę potẽtię actiuę, que quidẽ agunt in aliud, inquantum sunt potentię agẽtes in aliud, & sic accidat huiuscemodi potẽtias agere in seipsas, illud est per accidens, vt accidit medico sanare seipsum. sed in natura & potentiis naturalibus res opposito modo se habet, s. ꝙ ipsorum operatio est in se. Secundo modo sunt potentię passiuę, & sunt illę, quę pati solẽt ab alio inquantum est aliud: non quòd res patiatur à seipsa sicut natura, sed quòd nullam potentiam passibilem à seipsa, sed ab alio inquantum est aliud, & extra substantiam suam: cùm passum non possit pati à seipso, sed ab alio, inquantum est aliud & extra ipsum. Cùm autem dicimus passum non habere potentiam ꝙ patiatur à seipso, significatur inter genera priuationis, s. naturalis priuatio, quæ est ablatio rei ab eo, quod solet inueniri in alio, non illa priuatio necessaria, quæ est ablatio rei ab eo, in quo solet inueniri. & nos iã diuisimus quot modis dicitur priuatio in his, quæ dicta sunt.

Potest autem aliquis quærere, cur aliquę potentiæ, quæ sunt aptę natę pati ab aliis, quandoq; patiantur à seipsis, vt sanitas, quę prouenit à medicina, & à seipsa: in quibusdam vero hoc est impossibile, vt domus, quę non fit nisi ex arte ipsius ędificatoris. Huius autẽ causa est, quia esse sanitatis perficitur per artẽ et naturam. hinc est quòd officium harum artium est tantum operari, & postea expectare aduentum finis à mouente, quod non mouet per electionẽ. in ædibus vero, & sibi similibus quicquid innouatur, est ab arte, et reuertitur ad electionem.

De diuisione potentiarum per earũ subiecta. 9. Met. tex. 3. & 4.

ET quia harum potentiarum agentium, quędã sunt in animatis, quędã vero in inanimatis, aliquę ergo earum agunt per naturam, & aliquę alię per desyderium & electionem. & harum adhuc quędã habent intellectum, quędã vero non. & quę non habẽt intellectum, neq; desyderium, propriũ est sibi operari per se vnum contrariorum tantũ, vt calori calefacere & frigori infrigidare. neq; habent potentiam nisi ad vnũ ipsorum tantum. cùm autem dico non habere potentiam, intelligo priuationẽ, quę est ablatio rei ab eo, quod est aptum natum, vt reperiatur in alio. Illud vero, quod operatur per appetitum & electionem, habet potẽtiam ad faciendum quodcunq; ipsorum voluerit. & ideo in artibus factiuis operatiuis cognitio cõtrariorum est vna & eadẽ notitia. vt ars medicinalis, exẽpli gratia, quæ habet notitiã de sanitate, & ęgritudine. Attamẽ scientia vnius cõtrariorum est eius intentum per se, alterius vero est per quendam modum accidentis: quoniam non est intentum harum artium facere duo cõtraria. vt ars medicinæ, exempli gratia, quę quidẽ non discit ęgritudinẽ, vt faciat ipsam: discit tñ sanitatẽ, vt eam agat & custodiat. Est quoq; proprium potentiarũ naturalium, vt cùm obuiant suis passibilibus, de necessitate agãt: vt cùm ignis obuiat ligno, comburit ipsum proculdubio.

proculdubio. Sed in rebus, quæ desyderio et electiõne operanť, non oportet vt oĩno opereñť; qñ obuiant suis passibilibus. nam, si ita esset, tũc agerent duo cõtraria simul, cũ ex natura sua habeant facere vtrũq;: vel prohibebunť, & nihil facient oĩno. Hinc appet ꝙ id, quod inducit, siue cogit actũ vnius contrarioꝝ, est vna virtus, quæ appellať desyderium & voluntas vel electio; qñ coniungitur illi potentiæ * virtus copulatiua, vt in libro de Anima fuit declaratum. Cũ ergo hæc fuerint genera potentiarum actiuarũ & passiuarum, manifeste igitur patet quòd bonitas actionis & passionis, & vtriusque malitia insequuntur hæc duo. quoniam id, quod est bonę actionis, & passionis erit agens, & passum, sed hoc non conuertitur, adeo quòd id, quod est agens & passum, sit bonæ actionis & passionis.

* a. l. concordia.

De Actu. 9. Met. tex. 11.

ET postq̃ est declaratum quid est illa potentia, quæ dicit̃ de mouentibus & mobilibus, loquamur nũc de eo, de quo dicitur nomen potentiæ s̃m prius, & est illud, quod significatur per hoc, qđ dicimus possibile. Hoc autem non cognoscitur ab aliĩs rebus, de quibus dicitur nomen potentiæ, nisi per definitionem actus. qñ actus & potentia, licet sint opposita, sunt tñ ex relatiuis. vnumquodq; autem correlatiuorũ concipitur per comparationem ad suum correlatiuum. Non enim debemus omnium rerũ quærere definitionem s̃m eundem modum, cùm non oĩa habeant genera & differentias: immo quædam definiũtur per sua opposita, quædam alia per sua passa, nonnulla vero per suam actionem & passionem, & tandem per ea quæ insequuntur ipsa. Circulatio vero, quam ponit Auicenna sequi definitionem harum rerum, nihil est: quia de natura correlatiuorum est vt de necessitate capiatur vnum in alterius formatione. Neq; qñ accipitur vnum correlatiuorum in formatione alterius, videtur vnum eorum pręcedere aliud eo modo, quo videntur causę rei in sua formatione, quia nullum correlatiuorum est causa alterius. vtraq;. n. sunt simul. & ideo in cõceptu, siue formatione vnius eorum applicatur conceptus, siue apprehensio alterius. Sed bene sequeretur dictũ Auicennę, si vnumquodq; ipsorum inueniretur in conceptu alterius, inquantum esset prius s̃m esse, notiusq; s̃m apprehẽsionem (siue formationem:) et sic oporteret rem ipsam inueniri in suĩpsius conceptu. sed non est ita, immo vtraque ipsorum sunt simul s̃m esse, & notitiam. Cuius rei causa est, quia huiusmodi pręcedicamentum est quid fabricatum ab aĩa in ipsis entibus. et si non esset anima, non esset relatio: sicut si nõ esset anima, non esset proportio (siue comparatio.) & qñ in huiuscemodi comparatione concipitur vnum subiectorum eius, oportet necessario illam rem concipi per conceptum alterius subiecti, cùm habeat existentiam per illa duo subiecta. His sic verificatis, sequitur ꝙ actus est, qñ res existit non eo modo, quo dr̃ ꝙ est in potentia. Et ista priuatio intelligitur dupliciter. Vno modo, vt est ablatio rei ab eo quod est aptũ natum reperiri in eo in alio tẽpore, & iam habuit illam rem. & hoc fit ĩ rebus, quæ qñq; sunt potentia, qñq; actus. Secũdo modo est ablatio rei, ab eo quod est aptum natũ reperiri in aliot & s̃m talem priuationem comprehẽditur actus in rebus æternis: & potentia est aptitudo, quę est in re; & possibilitas existens in ea, vt ĩueniatur in actu. Et hoc, quod dicimus de potentia, non est sicut illud, quod dicimus infinitum esse in potentia: vt dicitur de motu ꝙ est infinitus in potentia, & de tempore: quia infinitum non exit ad actum ex eò ꝙ est infinitum, donec auferatur ab eo potentia. sed res ita se habet, s. ꝙ eius actus est coniunctus cum potentia semper. Et hoc iã fuit declaratum in libro Physicoꝝ. nam multa declarantur in illo libro, quę in hac scientia sunt propositiones. Et

De definitione correlatiuorum, cõtra Auicẽnam.

si ita est, & fuerit iam propalatũ quid potentia, quidq; actus, videtur ergo quòd vtrunq; ipsorum reperitur prius in substantia, & secundo in reliquis pręedicamentis, quæ sunt q̃titas, qualitas, relatio, vbi, qñ, habere, agere, pati: siue huiusmodi passio rei sit in seipsa, vt in rebus naturalibus, siue extra, vt in potentiĩs pręnominatis. Similiter etiam intelligitur, qñ agit quodcunque agens in se, vel in aliud. Nam potentia, quę est in sanguine mẽstruo ad hoc, vt fiat ex eo homo, est prior potentia eius ad hoc vt sciat grammaticam. quoniam aptitudo propinqua ad recipiendum grammaticam est, postquam iam peruenerit forma hominis.

ET iam fuerunt aliqui hoĩes temporibus pręteritis ante hanc nr̃am tempestatẽ, qui negabant possibilitatem pręcedentẽ rem possibilẽ, & ponebant posse cũ ipso actu. quare, cũ tollerent penitus naturã possibilis, sequitur s̃m ipsos ꝙ possibile sit necessarium, et necessarium possibile. Hoĩes tñ huius nr̃ę ętatis ponebãt possibilitatem propter actũ. Nos aũt narrabimus falsitates sequentes positionem illoꝝ, qñ faciemus tractatum de principĩs artiũ particulariũ. Hoc. n. est vnum ex magnis principĩs artium speculatiuarum. & vnus error in eis est causa multoꝝ erroꝝ, & tandem est potissima causa, quę inducet nos ad errandum. Et isti cõtẽporanei nostri negant hoĩem habere voluntatem, & posse. Et s̃m hanc opinionẽ tolletur sciẽtia practica, & tollentur etiam voluntates & electiones, & oẽs artes factiuę. Sed isti hoĩes, vt sępissime diximus, si proferũt hęc, non id faciũt propterea ꝙ contẽplatio duxerit eos ad illud: sed vt ꝑ ea verificent res, quas intẽdunt ꝑmo verificare & decreuerant in mẽte sua, & quęrunt falsificare, siue destruere id, qđ est sibi oppositũ, & cõfirmare quod sibi opitulatur. Et iã egressi sumus, vñ eram⁹.

Contra negãtes positatẽ, nisi qñ res ẽ ĩ actu. 9. Meta. tex. 6.

REuertamur ergo, et dicamus ꝙ, cũ iam propalatũ fuerit, quid sit potentia & actus, dicamus nũc, qñ est vnumquodq; particulariũ in potentia, & qñ non, cũ non quodcũq; acciderit, sit in potẽtia ad quodcũq;. Manifestum aũt est ꝙ potentiarũ, quędam sunt propinquę, quędam vero remotę. subiecta ergo quædam erunt propinqua, & quędã alia remota. Potentię vero remotę nõ exeunt ad actũ, nisi postq̃ peruenerint propinquę, aduenientẽ subiecto vltimo. Cũ dicimus ergo, ꝙ aliquid est in aliquo in potentia, & illa potẽtia est remota, tunc illud dr̃ largo modo: vt si dicamus hoĩem esse in frumento, ĩmo remotius in elementis: sed homo profecto est in sanguine menstruo & spermate. & hęc est potẽtia propinqua, qñ est in subiecto vltimo ꝓpinquo. Neq; huiuscemodi potẽtia aduenit huic subiecto, qñocunq; acciderit, sed eo modo, quo possit exire ad actũ: vt si dicamus geniturã esse hoĩem in potẽtia, quę scilicet est proiecta in vulua, quã non offendit aer extrinsecus, ita ꝙ refrigeretur & altereť. & simili modo de aptitudine artificiali. non. n. quilibet ęger est sanus in potentia, nisi fuerit in tali dispõne, ꝙ eius sanitas sit possibilis. Necessario igiť potentia propinqua indiget qualibet harũ duarum rerũ, & tunc inueniet, videlicet esse ipsius subiecti propinqui, & illa dispõne, qua est potentialis. in aduentu nanq; harũ duarũ rerum, & ꝑfectione cãrum efficiẽtium, & remotione ĩpediẽtium, res de necessitate exit ad actũ. Proprium aũt huius potentię propinquę est, ꝙ extrahẽs ipsam ad actum, atq; mouens, semꝑ est eiusdẽ speciei, et idẽ mouẽs numero, & pręcipue in rebus naturalibus. vt potentia, q̃ est in sanguine, exẽpli gr̃a, ad hoc vt conuertať in carnẽ extrahiť ad actũ, ab vno tñ mouẽte, quod est ipsa virtus nutritiua membroꝝ. sed potentia existens in pane, vt fiat ex eo caro, ĩdiget prorsus pluribus mouentibus q̃ vno, ut ore, et stomacho, & hepate, & venis. & remotior potentia hac est, quę existit in elemẽtis, ad hoc vt

Quando aliquid dicẽdũ ẽ potẽtia eẽ, et quãdo nõ. 9. Me. t. 12.

conuertantur in carnem, quia cũ hoc indigent adhuc corporibus cœlestibus. multa ośq; nutrimẽta indigẽt adhuc, cũ mouentibus naturalibus, mouentibus artificialibus pluribus q̃ vno: vt panis, qui pluribus q̃ vna arte indiget. Et qñq; percipitur subiectũ propinquum alicuius rei, in quo est potentia ad illã rem, ita q̄ appelletur generatum ex eo nõie denoĩatiuo ab ipso, nõ per idẽmet nomen, vt Grœcorum cõsuetudo aboleuit. ipsi nanq; non dicunt arcam esse lignũ, sed ligneam. est aũt lignum, arca in potentia propinqua. A subiecto vero remoto non denominant nomen rei, neq; dicũt arcam esse terream, aut aqueã: sed apprehẽsio subiecti propinqui tali modo notificationis, & doctrinæ cadit hac nostra tempestate. hmõi nanq; significationes non reperiunť in lingua nr̃a, sed in accidentibus & differentijs bene apparet hoc in lingua Araba. nã non dicerent ipsi aliqua aĩalia esse intellectũ, sed itellectiua. hinc ostenditur q̄ forma est aliud à subiecto. silr etiam non dicerẽt corpus esse albedinem, sed album: prædicanť tñ genera de speciebus, quæ significãt ipsam per nõia in abstracto, & dicunt hõ est aĩalitas, & arca est lignum. Et si ita est, s. q̄ particularia cõstent ex aliquo in potẽtia, & aliquo in actu, & quod potentiæ plurium rerũ sunt plures q̃ vna, sequitur ergo q̄ habent plura subiecta q̃ vnum. & quia subiecta habent eẽ ex eo q̄ sunt in actu, in vna ergo re erunt plures actus q̃ vnus. Sed, quia impossibile est q̄ res procedat in vtroq; extremorũ in infinitum, vt post hoc ostendetur, & in scientia Naturali fuit propalatum: manifeste igitur patet q̄ vltimum subiectum est in pura potentia, & est causa vt alia subiecta acquirant potentiam. ita nãq; se habent ea, quę ſm prius & posterius dicuntur cum illa re, ad quã referuntur. Sic etiam vltimus actus in vnoquoq; ente est causa vt inueniãtur in eo plures actus q̃ vnus. Et ideo illud, quod est inter hæc duo extrema, nõ dicimus esse puram potentiam, neq; purum actum. Materia nanq; prima, exempli grã, est vltima causa ad hoc, q̄ alia subiecta hoĩs sint in potentia ad ipsum: vt potentia, quæ est in elementis ad ipsum, mox in frumento, deinde in sanguine, postea vero in carne, demum in vnaquaque partium aĩæ: & pari modo actus vltimus cuiusq; entis est causa, vt reliqua, quæ in ipso reperiunť, sint in actu, exempli causa rationalitas, quæ est vna ex causis, ob quã inuenitur aĩalitas. nam non reperitur aĩalitas simpliciter, siue absolute, sed quædã aĩalitas. & sic etiam aĩalitas est vna causarum ipsius nutribilis, cùm nõ inueniať nutribile absolute, sed aliquod nutribile. tãdem inuenietur inter oẽs has duas operationes quædã proportio formæ simplicis ad materiã primam, & quemadmodum materia non inuenitur, nisi cũ forma. nam si sine forma reperiretur, tunc id, quod non esset, esset; & sic se habebunt qualibet duæ actiones, inter quas reperieť talis proportio. Hinc apparet q̄ potentia est quoddam cõsequens ipsius materiæ, eiusq; vmbra, licet dicatur ſm prius & posterius. itidem & actus est consequens formæ, & vmbra insequens ipsam, licet dicatur ſm prius et posterius. et, cũ fuerit declaratum q̄ datur forma existens in puro actu, absq; admixtione alicuius potentiæ in ipsa, manifestum igiť est, quod ipsa erit causa, ob quam sint res in quarũ operatione admisceť potẽtia, qualiscunq; fuerit illa, videlicet siue sit potentia transmutationis in substãtia, vel in alijs transmutationibus. Et huius rei causa est, qa actus in hmõi rebus reperitur ſm quandam dispõnem, & nomẽ simpliciter, id nãq;, quod in aliquo inueniť genere absolutũ, est causa, vt in eo reperiatur aliquid ſm dispõnem aliquam, vt sæpissime diximus. nam ignis, exẽpli causa, dr̃ simpliciter calidus, & est causa, vt caliditas inueniatur in quolibet ente. Huiuscemodi aũt propositio frequentissime affertur in hac scientia, & est vnũ magnum principium ex principijs p̄ se notis. De forma quidem par est ita etiã nos tractare, & exercere, vt habeatur de ea veritas. & ideo in ea elaborauit Aristo. i. q̄ posuit ipsam tanq̃ suppositum in primo libro huius operis. Et postq̃ ostensum fuit quid sit potentia, & actus, & qñ est quodlibet singularium in potentia, & qñ non: & fuit quoq; declaratum qualis sit proportio potentiarum ad se inuicem, & proportio actuũ consentaneum est inuestigare de ipsis, quodnam istorũ præcedat aliud, videlicet vtrum potentia præcedat actum, aut actus potentiã. Nos autem iam in præcedentibus diximus, quòd ipsum prius diciť multis modis, primo; prius tempore, secundo vero prius causa. de his igitur duobus, de quibus dicitur ipsum prius, est hic sermo principaliter, quando de potentia & actu tractatur.

Actꝰ prius esse potẽ. 9.Met.

Et dicamus quòd plures Antiquorũ ante Aris. imo oẽs fuerunt opinati q̄ potentia præcedit actũ tempore, & causa. et ideo aliqui posuerũt imixtionem illã; siue chaos & atomos: aliqui alij motũ inordinatum, et fuerunt ad id ducti, quia de principijs non perceperunt nisi primum principium materiale. et vr̃ verisimile q̄, cùm ipsi viderint potentias rerũ particularium præcedere vtroq; modo, s. tempore et causa, iudicauerunt idem iudicio vniuersali de partibus vniuersi. sed si recte res consyderetur, & inquantũ talia sunt naturalia, apparebit manifeste q̄ actus præcedit potentiã illis duobus modis. qñ in sciẽtia Naturali fuit iam ostensum q̄ oẽ, quod transmutatur, ab aliquo transmutatur. & hoc in quatuor speciebus transmutationum. Nã ipsa potẽtia non videť esse sufficiens exire ad actũ de se: quod quidẽ patet in tribus transmutationibus, videlicet quæ in substantia, & in quantitate, & qualitate. nã in his mouens & agens est extra. Sed de transmutatione locali extat ambiguitas. de hoc tamen iã satis innotuit in Septimo et Octauo Physicorum. et hoc est, quod rectius videtur dici, s. q̄ actus præcedit potentiã causa & tempore. Ex ipsis quoq; potentijs particularibus id ostendi videtur. nã licet ipsæ potentiæ præcedant actũ tempore, sunt tñ posteriores causa, cũ ipse actus sit perfectio potentiæ, grã cuius talis potentia habet esse, & est causa finalis eius. Perfectiones aũt non possunt procedere in infinitũ, vt post hoc ostendeť. Actus ergo est prior potentia, eò qa est causa efficiens & finalis. Finis autẽ est causa cãrum, cũ aliæ reperiantur gratia ipsius. hæc quidem præcessio est, quæ debet consyderari. Nã prioritas temporalis, siue fuerit in potentia, siue i actu, inest ipsi priori per accidens. i. q̄, si causæ rei præcedũt ipsam rem tempore, illud est quid accidens rebus particularibus generabilibus & corruptibilibus. nam si p̄ se inesset ipsis causis efficientibus, tunc nulla dareť penitus causa æterna. & si nõ daretur æternũ, neq; etiam gñabile & corruptibile inueniretur de necessitate, vt in scĩa Naturali declaratum fuit. Itẽ est manifestum q̄ causæ dant per se, & primo essentiam causatis. Si enim hoc esset sibi necessariũ, videlicet præcedere tempore ipsum causatum, hoc non apparet in eis, vt putant plures loquentium: imo ex hmõi positione sequentur illæ falsitates, quas narrauimus, s. quòd nihil generaretur, & præsertim ex ipso æterno. nam, si cõcederemus hoc ita se habere, tunc causæ possent in infinitum procedere, & non daretur aliqua prima causa. & si non daretur primum, neq; vltimum daretur. Posito igitur q̄ causę totius vniuersi pręcedant ipsum vniuersum tempore, quemadmodũ præcedunt causæ partiũ vniuersi generabiliũ & corruptibiliũ ipsa necessario, sequereť q̄ iste mundus esset vna partium alterius seculi, & sic fieret processus in ĩfinitũ: vel q̄ ponamus hunc mundũ esse corruptibilem ſm partẽ, nõ ſm totum, et ideo sequeretur

istę falsitates, & multæ aliæ ipsos potentes huiusmodi positionem. quod totum ideo sequiť ipsos, qa putãt actum oĩno pręcedere tẽpore. Et ideo, qñ interroganě qũo fiat prioritas actus ad ipsum tempus, mouent caput, qa, si ipsi dicerent sine tẽpore, tũc iam concederẽt inueniri aliquod agẽs non pcedere suum passum tempore, si aũt dicerent cum tẽpore, tũc reuerteretur quęstio aduersus ipsos de hmõi tempore: vel dicerẽt q tẽpus est p se stans, & q non est causatum, & hoc nõ dicerent. Totum aũt hoc plus cõuenit tertiæ parti huius scientiæ. Reuertamur ergo nunc ad id, vnde digressi fuimus, & dicamus q adhuc apparet potentiam non præcedere tempore actum rõne ipsius potentiæ, videlicet, quia ipsa potẽtia non põt denudari ab actu, vt de materia prima ostensum fuit. Itẽ quia in multis rebus inuenitur potentia ad aliquas alias res, ex eo q habent aliquem actum illius rei, ad quã sunt in potentia: vt discipulus, exẽpli gratia, qui est in potentia sciens, nã deuenict ad vltimũ gradum, propterea qa habet aliquã sciẽtiam. aliter. n. sequeretur error Mẽnonis, narratus in primo libro Posteriorų. Ad hæc, cùm res æternæ, in quibus nulla admisceť potentia, pręcedant corruptibiles, in quibus admisceť potentia, sequitur manifeste q actus est prior potentia. Quòd autẽ in rebus æternis non admisceať potẽtia simpliciter, i. quæ fit in substantia, manifeste ostensum est in libro de Coelo & mũdo: & siŕr potentia ad nutritionẽ & augumentũ, & ad alterationem passibilẽ. De potentia vero in loco & trãsmutatione situali non fuit ostensum esse impossibile, Imo fuit declaratũ esse necessariũ illud. verũtamen fuit ibi declaratum de ipsa potentia in loco q extat ibi actus præcedens, nullam oĩno hñs potentiam. Iste inquã est sermo de his rebus p declarationes proprias. multa. n. quæsita huius scientiæ, imo maior pars eorų declarata sunt, cùm supponitur p modum proœmij ad ipsa id, quod declaratum est ibi in scia Naturali, & soluuntur dubia vniuersalia eorum ex hoc loco.

At possumus hic facere declarationem vniuersalẽ, et ideo dicamus q quicquid est in potentia ad aliquid, siue illud fuerit mouẽs, siue mobile, possibile est ipsum esse & non esse, cũ hoc sit de natura possibilis & potentiæ. & dicimus aliquid esse necessariũ, cùm non cessat esse, neq; cessabit, & est impossibile oĩno q non inueniatur, neq; habet potentiã ad hoc. nullus nãq; arbitrabitur triangulũ hr̃e potentiã, vt eius anguli sint ęquales quatuor angulis rectis. Naturæ igitur inter se maxime differunt, & qui dicit necessariũ esse posse, dicit trãsmutationem diuersitatẽ veritatis, & infertur s̃m hanc suam opinionem q non est necessarium. Si ergo ita est totum hoc, ut diximus, sequitur q actus de necessitate pcedit potentiam s̃m oẽs modos prioritatis.

Dubium, quo pacto sempiterna sit principia corruptibilium. 9. Met. tex. 17. & 18.

Dubitare tñ contingit hic, s. quonam pacto res sempiternæ sunt principia rerũ corruptibiliũ, cùm ea, q̃ sunt in cõtinuo actu, necessario eorų actio debet esse continua: aliter. n. haberent esse in potentia, & sic eorų causata habebunt continuum esse. Nam rerum, quę qñq; sunt, qñq; non sunt, oportet necessario q earų motor ita se habeat, uidelicet q moueat & non moueat. Soluitř tñ hoc dubiũ per id, quod in scia Naturali fuit declaratum de motu locali continuo, videlicet q huiusmodi esse, quod ipse motus habet, est veluti medium ĩter purum actum, & res, quæ sunt partim actu, partim potentia. assimilatur nanq; rebus existẽtibus in actu, propter æternitatem, quam habet per se, & q nullam habet potentiam ad corruptionem: sed similatur rebus quę partim in actu, partim in potentia reperiuntur, propter varietatem situum, quæ sibi accidit, & tandem ratione motus localis. Et animaduerte quo pacto cura diuina est ingeniosa colligare illa duo esse, vnum scilicet cum alio, & posuit inter puram potentiam & purum actum huiuscemodi potentiam, videlicet potentiam, quæ est in loco, adeo q per hoc perficitur colligantia inter esse æternũ & corruptibile. Quapropter non est timendum hunc motum corrumpi aliquo tempore, aut quiescere, ut aliqui sunt opinati: qm̃ eius motus vel motor nullam habet potentiam ad hoc. Et qui non posuerunt motũ continuum, nõ poterunt reddere causam, quare Deus gloriosus, cũ sit sempiternus, semper agat, postq̃ non fuerit agens, sequitur nanq; de necessitate s̃m ipsos, q sit agens in potentia, anteq̃ opereť: & qcquid est in potentia, reducitur in actũ per mouens, tandem p agẽs prius ipso, cũ exitus de potẽtia ad actum sit quędã transmutatio: quælibet aũt trãsmutatio fit à trãsmutãte. & hoc totũ patefiet tibi, si eris memor radicum naturalium.

Actũ pcedere potentias, nobilitate, & bonitate, 9. Met. t. 19.

CVm ergo iam ostẽsum sit q actus præcedit potentiã, causa contẽplari decet quodnam horum duorų præcedat aliud nobilitate & bonitate. Et dicamus q malum de necessitate fit per priuationem, aut p vnum contrariorų, cui acciderit priuatio sui contrarij. vt ægritudo, quæ quidem licet sit quoddam esse, nihilominus est malum, ex eò q est priuatio sanitatis: & quia potentia est ad contraria simul, ideo ex hoc q potentia, non potest esse bonum simplex, sed mixtũ. Potentia quoq; dicitur bona, vel mala i comparatione ad actũ. Actus ergo est nobilior potentia de necessitate. & cũ potentia sit causa priuatiõis, quæ est ipsum malum, sequitur ergo quòd res, quæ nõ habent potentiã, nullum habẽt malum, cùm non habeant priuationẽ, neq; cõtrarium. & huiusmodi res sunt illæ, in qbus ipsum bonũ, quod quidem est ipsa veritas, vndiq; perdurat, i. q verum in eis non variatur, ita q in aliquo tempore euadat falsum: quemadmodum solet accidere rebus, quæ quandoq; potentia, quandoq; actu inueniuntur.

Quo pacto inueniť veritas & falsitas in entibus. 9. Met. te. 21. & 22.

AMbigere tñ contingit circa hoc. nam si ipsum verum perseuerat, inueniet in rebus existẽtibus semper in actu, nulla ergo demonstratio fiet de rebus, quæ qñq; potentia qñq; actu inueniuntur. & si de his non erit demonstratio, nequaquam poterimus habere viã ad sciendum esse entium: & sic nulla erit demonstratio de rebus existentibus continuo actu, cùm scientia necessaria acquiratur per se ex rebus necessarijs, & non ex his ascendimus ad scientiam earum.

Et dicamus q oratio vera necessario est, aut affirmatiua, aut negatiua. Affirmatio aũt nihil aliud est q̃ compositio alicuius cum aliquo: & negatio nihil aliud est q̃ eorundẽ diuisio. Et si dantur aliqua, quæ nõ possunt cõponi, tunc negatio est semper vera in eis. Sed, si dantur aliqua composita, quæ videlicet nõ possunt inueniri absq; tali cõpositione, tunc affirmatio est semp necessaria in eis. Si vero denť aliqua, in quibus sit posse vtrunq; simul, s. q qñq; componuntur, & qñq; diuiduntur, tunc veritas in his non semp perdurat. manifestũ aũt est q in hac re reperiũtur hi duo modi. Ea autem, quę qñq; componuntur, qñq; diuidũtur, sunt res particulares. nam iste triangulus singularis qñq; componetur, & habebit angulos æquales duobus rectis, et qñq; diuideť, & verũ in eis euadet falsum p se. & ideo dicitur q oppositum veri in his dum verificatur, est falsum possibile. Ea vero, quorų compositio est continua & diuisio continua, sunt res vniuersales, ex eo q ad seinuicem comparantur. Ex hac ergo parte inest necessitas rebus trãsmutabilibus. exempli grã, q anguli æquales duobus rectis inquantum sunt æquales duobus rectis, semper inueniuntur cõpositi cum triãgulo, & triãgulus cũ figura. & siŕr rationalitas reperitur de necessitate cũ animalitate, & animalitas cum nutritione, & nutritio cum corpore. sed anguli æquales tribus rectis semper inueniuntur diuisi à triangulo. & eodem

pacto rationalitas semper est diuisa ab asino & equo. In his ergo non accidit falsum, nisi ex errore, videlicet vt opinet id, quod est cōpositum, esse diuisum, aut diuisum cōpositum. Inest aūt actus & ꝑpetuitas his, ex eo ꝙ sunt intelligibilia, nō ex eo ꝙ sunt. alıter.n. vniuersalia essent separata. & hoc non cognouerūt ponentes ideas. sed, si tribuūt eis istud esse extra intellectū, illud fit, ex eo ꝙ habent potentiā ad hoc. nā, si non haberent aptitudinē ad hoc, tūc id, quod intelligeret de eis, esset inane. & propterea verum dr̄ de rebus, q̄ sunt extra intellectū in actu cōtinuo, & de his ſm prius & posterius. &, qa illa sunt v̄ra, ideo hæc sunt vera, vt est de ꝓprietate rerū, q̄ dr̄r ſm prius & posterius. & ſm hūc modū aufertur malū, quod est falsum, à rebus sensibilibus, & acquisierunt ipsum bonum, quod est verum.

Quotuplicitē dicaē vnum. 10. Met. t. 1.

T postq̄ locuti fuimus de potētia & actu, & de eorꝫ consequentibus, nūc loquemur de vno & multis, & de eorꝫ cōsequētib⁹. Et dicam⁹ ꝙ vnū dr̄ illis modis, quos narrauimus in ꝑdictis: & in summa redocuni ad duo, s. ad vnū numero, & vnum ꝑ aliqd vl̄e. & hoc, vt iā dictū fuit, diuiditur in vnū spē, & vnum gñe, & reliqua, quę antea enumerauimus. Sil̄r etiam vnū numero dicitur primo de continuo, & postea secundario & ſm similitudinem de coniuncto, postea vero de cōposito, demde de colligato. Nōnunq̄ tn̄ dicitur vnum numero de indiuiduo singulari: quod quidem non diuidiē ex hoc, quod est indiuiduum alicuius speciei, vt Socrates, & Plato. Qn̄q; vero dicit de eo, quod est īdiuisibile quātitate, & istud est illud vnum, quod est principium numeri. Dicitur quoq; de indiuisibili qualitate & definitione, hoc est diuidi multitudine & cōpositione. & his duobus maxime conuenit dicere vnum numero. Deniq; dicitur vnum numero de oī eo, quod est de se distinctum, & separatum ab alio, siue sensu, siue intellectu, siue per se. Manifestior autem distinctio est sensitiua, et harū est distinctio rerum ꝑ sua loca, mox ꝑ cortices earū. Distinctiones vero rōnales sunt manifestæ, & ꝑ hoc mensurantur longitudines, & demum quantitas continua. At distinctiones rerū indiuidualiū ſm earum essentias est quid remotum à sama. et remotius adhuc est distinctio rerum ꝑ suas quiditates intelligibiles, & est id, de quo dicit vnum forma. Et qn̄q; dicit vnum de aliquo vero simplici (vel cōmuni) & est ipsum primum īdiuisibile in vnoquoq; genere, vt color albus inter colores, & mēsura citharistica in melodijs, & litera vocalis & non vocalis in dictionibus, vt vnū in quantitate, quod non diuiditur per ipsam. Et quemadmodum in oībus his generibus est vnum primo, sic etiā est & numerus. Sed de numero, qui est in quantitate, cōsyderat mathematicus. Et hinc apparet ꝙ vnū dicitur de decem ꝑdicamētis, & sil̄r numerus. Vnum uero, quod est principium quantitatis discretę, non est illud vnum, quod dicitur ſm prius & posterius de oībus generibus. Neq; etiā ille numerus, qui est in q̄titate, est numerus, qui reperitur ī vnoquoq; genere, vt post hoc videbitur. Et definitio ipsius vnius absoluti est ꝙ est mensura numeri, & ꝙ est indiuisibile aliquo modo diuisionum. Et vnum numero est indiuiduū in intellectu & indiuisibile in quantitatem, & quòd est synonymum ad nomen entis. Differunt tamen in modo tantum. nam cùm capitur quiditas eius ex eo quòd est indiuisibilis, est vnum: sed si sumitur inquantum est quiditas tantum, tunc nuncupatur essentia & ens.

Quid sit vnū quod est principiū numeri.

Et si ergo totum hoc est, vt diximus, nescio quid sit istud vnum, quod est principium numeri, et quod esse habeat. nam cognito quid est principium numeri cognoscitur quiditas numeri, cùm numerus resultet ex eius iteratione. Et dicamus ꝙ vnū numerale est illud indiuiduale, quod est in intellectu indiuisibile in quātitatem, neque qoalitatem, neq; positionem. Addidimus aūt in definitione neq; positionē, quia punctū est indiuisibile quantitate & qualitate, sed habet positionē: & hoc est principium numeri, & non est numerus: & propter mēsurationē huius vnius existentis in q̄titate dr̄ quodcūq; aliud vnum: quēadmodum propter multitudinē numeralē dr̄ multitudo de reliquis rebus, vel quia istud vnū, quod est in q̄titate, mensurat numerum, ideo mensurat in vnoquoq; gñe aliorum numerū illius gñis. Quòd aūt illud vnum, quod est principium numeri, fit de his, q̄ sunt in subiecto, est manifestū. & ideo dicitur in definitione vnitatis, ꝙ est id, quo dr̄ de rebus ꝙ sunt vnum. & ꝙ Mathematicus abstrahat hoc à subiecto indiuiduali, consyderet tn̄ ipsum; qoēadmodum abstrahit lineam & superficiem & corpus, est etiā per se manifestū. & hæc est dr̄ia inter consyderationē professoris huius scię, et Mathematicum. Nam huius sciæ professor consyderat de ipso, ex eo ꝙ est vnum q̄titate, aut vnum substātia: Mathematicus vero contēplatur de eo, ſm ꝙ est vnum tm̄ abstractū à subiecto. quēadmodum Physicus cōsyderat lineam & supficiem, ex eo, ꝙ sunt extrema corporis physici sed Mathematicus consyderat vtrūq;, inquantū sunt linea & superficies tm̄. Vtrūq; ergo, scilicet vnum & multa consyderanē à professore huius scię, & à Mathematico: nisi ꝙ consyderatio vtriusq; ipsorꝫ de hoc est ſm duos modos diuersos, quēadmodum consyderant variæ scientiæ idem subiectum. &, quia vnum numero, si accipiaē inquantum est vnum, non videē indigere subiecto, et īgreditur ꝑdicamentum q̄titatis hoc tm̄ modo, & hæc est vna ex rebus ipsius indiuidui denudati à diuisione in q̄titate & qualitate & situ: ideo est principiū multitudinis numeralis, & multitudo numeralis subingreditur etiā prædicamentū q̄titatis. sed, cū diuiditur ad res, de qbus dicitur ꝑ ipsum, ꝙ sunt vna absolute, tunc cōprehendit oīa decem ꝑdicamenta. & sic pluralitas etiā erit ex consequentibus decem ꝑdicamentorum. & hoc scilicet, si ponamus subiectū ipsius vnius absoluti nihil aliud esse q̄ꝫ decem ꝑdicamenta, i. vnitates in decem ꝑdicamentis existentes, quas numerauimus: quēadmodum linea, quā consyderat Mathematicus nihil aliud est q̄ꝫ linea, q̄ est in corporibus. Si ergo ita est, nō euadet quin subiectū ipsius vnius absoluti sit vel aliquid cōe oībus decem prædicamentis, vt dicit Auic. vel ꝙ sit synonymum ad nomen entis, i. ꝙ dicatur ſm prius & posterius: nō ꝙ significetur per ipsum aliquod accidens (vt opinatur Auic.) vel ꝙ sit aliquid separatū, vt imaginati sunt de natura vnius quāplures Antiquorum, quod sit quædam res separata. Aristo. tn̄ conabitur destruere hanc opinionem in futurum. Illud vero, quod dicit Auicē. subiectum ipsius vnitatis esse quid additū prædicamentis, & quod semper significat hoc, & oīno accidens cōe prędicamentis oībus, est falsum. Nam si semper significaret illud, & oīno res egredientes essentiam rerum, de quibus dicit, tunc non daretur vnum per se, neq; in indiuiduo, neq; in vniuersali, i. ſm formā, & sic de oībus prædicamentis, & tunc vnum erit accidens ipsis decē prędicamentis per hoc, quod est quid aliud præter ipsa, commune tamen oībus ipsis. Iste equidem sermo est de se manifeste falsus. & hoc apparebit ex his, quæ modo dicam, videlicet ꝙ, si vnum ſm vniuersalitatem dicatur significare accidens cōe decem prædicamentis, oportebit ergo ipsum significare illud accidens inhærēs vnicuiq; ipsorum, vel ſm significationē vniuocam, vel ſm cōcationem, i. quæ dicitur ſm prius & posterius, vel ſm puram æquiuocationem. Quòd autem ipsum vnum

Quid sit subiectū ipsius vnius absoluti.

non

non significat res, de quibus dicit̃ ẛm significationem æquiuocam, est manifestũ: cùm æquiuoca non habeãt subiectum essentiale, neq; vnam definitionem. Neque etiam habebit significationem uniuocam, falsum enim est inueniri in prædicamento substantiæ, & prædicamentis accidẽtium aliquod genus, quod dicatur de eis vniuoce, cùm sint in vltimo differentiæ. & si ita esset, sequeretur ꝙ indiuiduum illius accidentis sensu perciperetur, sicut fit in alĳs prædicamentis accidentium habentium esse. Nihil ergo aliud restat, nisi ꝙ significet ẛm prius & posterius, quò fit, vt nihil aliud significet q̃ essentias prædicamentorum, cùm huiusmodi significatio sit comparatio eorum inter seinuicem: uel oportebit inueniri in prædicamentis alia prædicamenta, & sic in infinitum: quod est falsum. Ergo nihil aliud restat esse subiectum ipsius vnius absoluti, quàm vnum existens in quolibet prædicamento.

Quo pacto vnum, & numerus sint in pdicamento q̃titatis, & i quolibet pdicamento.

Contra hoc tñ contingit dubitare, quonam pacto dicimus vnum, & numerũ esse in prædicamento quãtitatis, & in quolibet prædicamentorũ, ita ꝙ sit de ipsismet prædicamentis, & nõ quid additum eis. & hinc putauit Auic. ꝙ oportet eius subiectum inesse oĩbus prædicamentis. Sed res nõ ita se habet, vt imaginatus est. qm̃ vnum numero non est idem natura cum alĳs, cũ vnum numerale sit ipsa indiuidualitas abstracta à quantitate et qualitate, i. qua indiuiduũ est indiuiduũ. nã est indiuiduũ per aliqd indiuisibile. intellectus aũt est q abstrahit ipsum à materĳs, & determinat ipsum, & accipit ipsum distinctum: qa vnum numero, & vnitas numeralis est quid fabricatum ab aĩa in ipsis indiuiduis entiũ. & si non esset aĩa, neq; etiã vnitas numeralis inueniret̃, neq; numerus penitus: cuius tñ rei contrarium accidit in linea & superficie, & demũ in quantitate cõtinua. & ideo numerus est imaterialior. Auic. tñ admiscuit secum naturã ipsius vnius, quod est principium numeri cũ vno absoluto, quod est commune oĩbus prædicamentis. sed quia illud vnum, quod est principiũ numeri, est accidẽs, ideo putauit, ꝙ vnũ absolutum, quod est synonymũ ipsi enti, sit accidens. & cũ hoc conatur ponere numerũ, ita se hr̃e, vt se habet linea & superficies, videlicet ꝙ habeat quandã naturam, & si non reperiatur anima: adeo ꝙ fuit coactus ponere in prædicamentis quoddam esse additum eis.

Ex vni⁹ mẽsura aliam mẽsurari. x. Meta. text. 2. & inde.

Si ergo natura vnius numero, & ipsius numeri talis est, sequitur ꝙ primũ metrum natura inest ipsi numero: quod quidẽ est ipsum vnum. aliorũ vero generum metra sunt ex positione: & ideo cõputus, & mensura inest eis mediãte numero. & ẛm hunc modũ accipiuntur alia metra, assimilando ipsi vni vtplurimũ, i. ꝙ inueniatur in tali genere indiuisibilia, vel difficile diuisibilia. Hinc fit ꝙ oẽs gentes mensurant oẽs motus per motum diurnum, cũ sit velocior cæteris motibus. i. ꝙ ipsi mẽsurant alios motus, tẽpore huius motus. & sĩr quies cęterorũ mobilium per tẽpus huius motus mensuratur. & ob hoc etiã capiunt de ponderibus & mensuris id minimũ, quod possunt. Sed si alĳs rebus pręter pdicamentum q̃titatis adsit mẽsura, illud qdem fuit p accidens et rõne huius pdicamenti, sicut est mensurare leuitatẽ & grauitatem: immo qd plus est mensurare nigredinem, et albedinem. Ex his igit̃ patet quid sit vnũ, quod est principium numeri, & cuius sit naturæ, & ꝙ numerus est congregatio harum vnitatũ, & multitudo cõstans ex ipsis. Obĳcit tñ Auicẽ. contra hmõi definitionem numeri, dicens quonam pacto multitudo põt esse genus ad numerum, cùm sit ipsemet numerus, cũ ipsa multitudo, vt multitudo diuidat̃ in talem & talem multitudinẽ, quemadmodum numerus in talia & talia numerata, i. res sensibiles. Hoc tñ est erroneum, quia multitudo absoluta cõior est multitudine numerali: quẽadmodum & ipsum vnum absolute est cõius vno numerali, quod est principium numeri. & dato ꝙ esset, vt ipse dicit, adhuc põt imaginari numerus, ac si sit spẽs ex spẽbus rerum numeratarũ: & tunc ipsa multitudo erit genus sibi, & alĳs rebus multis. & hoc non est impoſe officium ipsius aĩæ. accidit nanque hoc ipsi numero, qa est operatio aĩæ in numeratis. Sĩr etiã dubitauit de definitione vnius, & numeri, hoc modo. videlicet dicit ipse ꝙ cũ unũ accipiat̃ in definitione multitudinis, quæ est ipse numerus: & ipsum unum concipiat̃ p priuationem multitudinis in eo existentẽ: ergo utrunq; ipsorũ accipit̃ in ratione alterius: & hoc est petitio circularis. Ego aũt dico ad hoc id, quod iam prius dixi in definitione relatiuorum. Et nos egressi sumus, unde eramus.

De vno synonymo ad ipsum ens. 10. Met tex. 6. & inde.

REuertamur ergo ad illud, & dicamus ꝙ iam fuit ostensum hic ꝙ p unum significantur oĩa prædicamenta, & ꝙ est synonymum ad ens. est igit̃ manifestũ ꝙ consyderatio de eo in hac scia fit ex hac parte. Et qa de ipso vno tractauerunt Antiqui hoc, s. ꝙ est trãscendens ad ipsum ens, ex eo ꝙ subiectum amborũ est idẽ: Differunt tñ eo modo, quo discrepant eorũ opiniones de vno primo, quod est principium vniuersi, & causa, ob quã cætera alia entia hñt esse, & in mensurando ea, inquantũ sunt entia, in duas scilicet opiniones. Sed priores Naturales, qa putabãt res sensibiles pticulares pręcedere vl'es earum: & propterea qa sic sunt opinati: & cum hoc etiã putãt oportere in quolibet gñe dari vnũ primum, quod est causa, ob quã vnaquæq; species est in gñe: & causa etiã, propter quam reliquæ spẽs mensurentur, & cognoscant̃, cùm de illis spẽbus dicatur illud genus ẛm prius & posterius, quẽadmodum res se habet in decẽ prædicamentis: vt exẽpli gratia calor, qui dr̃ de igne, & de alĳs rebus attributis igni, ẛm prius & posterius, & ignis est causa, ob quam reliqua calida habeãt esse, & sint mẽsurata & numerata: et ideo impoſe est ꝙ numerent res calidas p vnũ, quod sit albedo, aut nigredo: qm̃ mensura in quolibet gñe oportet de necessitate, vt sit pportionata, & similis: & hoc hñt ipsa entia inquantũ sunt entia, videlicet quòd dñr ẛm prius & posterius: ideo putarunt oportere inueniri vnũ primum ens, quod est causa vt alia entia sint entia, & numerata & scita: quẽadmodum vnũ in numeris est causa vt reliquæ spẽs numeri sint, & numerent̃. sed, qa ipsi non cognouerunt de causis nisi materialẽ, ideo fuerunt imaginati ꝙ hmõi unum, est ista causa. & hoc etiã iuxta varias eorũ opiniones de causa materiali vltima. nã quidam eorũ putant esse aquã, alĳ vero ignẽ, & nõnulli infinitum. Posteriores vero, qa perceperunt cãm formalem, aliter tñ q̃ est, putãt ipsi ꝙ ipsum intelligibile alicuius rei existit extra intellectũ: quodq; ipsi cõuenit magis esse q̃ suo sensibili. & dicunt ꝙ vnum vl'e, cui plus conuenit ipsum esse q̃ sensibili suo, quod cõtinet quicquid dr̃ vnum, est causa vt sint reliqua entia, quæ dñr vna, & causa etiã mensurationis eorum. Hæc igit̃ est summa consyderationis, quã habuerunt prædecessores Aristo. circa hoc quæsitum. Arist. vero cùm distincte cognouerit esse formarũ intelligibilium ab esse earum sensibiliũ, et ꝙ intelligibile non habet esse extra intellectum, inquantum est intelligibile: habent tñ esse extra intellectum, inquantum sunt sensibiles: & nõ latuit ipsum, ꝙ inter res sensibiles nihil est cõius decem prædicamentis: & est quoq; manifestũ, ꝙ in quolibet gñe prædicamentorũ accidentium dat̃ quoddam vnũ, quod est causa, vt reliquæ spẽs existẽtes in illo gñe habeãt eẽ, et mẽsurent̃: ut lr̃ colores, exẽpli grã albedo, quæ quidẽ est causa, vt aliæ spẽs sint & mensurent̃: nã nigredo potius debet esse priuatio albedinis, q̃ quid per se: & sĩr in sermonibus syllabæ & pedes, quibus mensurant̃

mensurantur tales dictiones, & neuma in musica: ideo est opinatus q in prædicamento substantiæ oportet dare aliquid ita se habens, cùm ipsæ substantiæ sint plures: videlicet quòd detur in eis vnũ, quod sit causa vt aliæ substantiæ sint, & non solũ aliæ substantiæ, sed & alia entia. Nã reliqua entia mensurantur quidẽ inquantum sunt entia per substantiam, cùm eorum esse consistat in ea, vt in principio huius sciæ fuit declaratum. & huiusmodi vnũ, si reperiatur separatũ à materia, plus conueniet sibi nomen vnitatis, cùm plus cõueniat sibi hoc nomen esse. Et ideo hoc quæsitum reuertitur ad illudmet quæsitũ, quod à principio rei non desitit inquirere. Et ꝓposuit huiusmodi res, vt deueniret postea ad ipsum: videlicet, vtrum detur substãtia separata, quæ sit principiũ substantiæ sensibilis, aut sufficiat ipsamet substãtia sensibilis ad suum esse. Hæc aũt duo quæsita sunt vnũ subiectiue, & duo in mõ. & ideo habita notitia vnius eoꝝ, aliud quoq; notescet. Silr etiã, si manifestabit q dani plures substãtiæ separatæ q̃ vna, oportebit etiã ĩueniri in eis vnum, quod sit causa, ob quam sint multæ, & numeratæ. & hoc totũ appebit in secunda parte huius sciæ. qa cõsyderare in hoc loco de hmõi rebus est quidẽ veluti præludium ad illã partẽ, quæ est vt finis huius. & ꝑꝑ eius nobilitatẽ fuerunt imaginati aliqui q scia Diuina cõsyderaret de reb⁹ separatis tm̃. Iste ergo ẽ sermo de voo, in quãtũ ẽ synonymũ ad ens.

De oppõne vni⁹ & multitudinis. 10. Met. tex. 9. & inde.

CONsentaneum aũt est qrere quo comparetur ad ipsum vnum primum. & quia vnum opponiẽ multitudini, cootẽplandum est quot modis opponitur ei. Et dicamus q vnũ opponiẽ multitudini pluribus modis. Vno quidem modo ꝑ diuisibile & indiuisibile. & hoc est fere silr oppositioni, quæ est inter habitũ & priuationẽ, qa vnum est priuatum diuisione existenti in multitudine. Vnũ adhuc opponiẽ multitudini ratione suarũ proprietatum. nã ipsum vnũ habet quasdã proprietates, vt esse idẽ in substãtia, & silr in qualitate, & æquale in q̃titate. nã vnum in substãtia est in qualitate silr, & in q̃titate æquale. Multitudo vero habet proprietates oppositas illis ꝓprietatibus vnius, quæ sunt, aliud, & diuersum, & oppositũ. Verũtamen id, quod opponiẽ ex his ipsi vni, inquantũ diciẽ idem, & diuersum: qa idẽ & diuersum sunt opposita: & ideo necessario quicqd est in substãtia, vel est idẽ vel diuersum. & hoc etiã iuxta suos modos, de quibus dr̃ idem & diuersum eẽ opposita. Nos aũt iam diximus q dr̃ idem genere & forma & indiuiduo, vt qñ habet duo noĩa, aut cùm cõparatur significatio noĩs ipsius ad sigñationem definitionis. Et quia qñ vnum est in substãtia dr̃ sicut ipsum, & qñ in q̃titate dr̃ æquale, & ĩ qualitate simile, et hoc ẽt dr̃ iuxta illos modos, de qb⁹ iã dixim⁹ ipsum silr dici: quare oportet vt res sit sicut alia, vel nõ sicut illa, aut æqualis vel ĩæqualis, aut similis vel dissimilis. & oĩa hæc coocurrunt in hoc, q aliquid vel erit idem, vel diuersum, siue absolute, siue cum colligãtia. Aliud autem & differens inter se consequuntur. Distinguuntur tamen: quoniam aliud est in se diuersum, sed differens est differens cum alio per aliud, & quando differt ab aliquo conuenit cum eo quod est idem: et differens suscipit magis & minus, sed diuersum non.

De oppositis. 10. Met. te. 13. & 14.

QVæ autẽ sunt diuersa, noo possunt aggregari in vno subiecto ſm vnum modũ & vno tẽpore. & talia sunt opposita, quæ vr̃ sunt quatuor, s. contraria, & habitus & priuatio, & affirmatio & negatio, & relatiua. In preteritis aũt iam dictum fuit quot modis dr̃ contrariũ, & habitus & priuatio. Verũtamen duo cõtraria re vera sunt, q̃ inueniuntur in eodem gñe, quæ maxime differunt & distãt: sed quæ sunt diuersa in genere, licet distent, tñ noo suscipiunt magis & minus in distantia: & ideo eoꝝ distantia non est ex hoc, q sunt contraria. nam qñq; possunt plura congregari in vno subiecto, vt decẽ prædicamenta, q̃ sunt distincta in suis gñibus. sed si dicimus hæc inter se distare, illud est, qa non gñantur inuicem ex seinuicem, neq; aggregantur penitus in aliquo genere: et non ꝓpterea q eoꝝ distantia proueniat à contrarietate. Cõtraria vero sunt eadẽ genere, & maxime differunt & distant forma. & ideo nõ possunt cõuenire in vno subiecto, & vnum eoꝝ corrumpit aliud de necessitate. & quæ ita se hñt, videlicet q vnum corrũpat reliquum, distãt eoꝝ esse io vltima distantiæ. & propterea dr̃ io definitione contrarioꝝ q hñt vnum subiectũ, & vtraq; maxime distant ſm eẽ. Hinc apparet q vni contrario vnum tm̃ contrariatur, qa si illud, quod est perfectũ in suo genere, est illud, extra quod nihil est vel supra ipsum, ergo perfectũ in distantia nõ habebit aliqd remotius ipso. Nã si reperiaẽ aliqd aliud sibi contrariũ, tunc vel erit maioris cõtrarietatis eius ſm esse quãprimum, aut minoris. si minoris, tũc se habebit veluti mediũ inter duo contraria, et non est in extremo. & si maioris, ergo qñ ponitur in vltimo, nõ est in vltimo, sed est mediũ. Impolle autem est q reperiantẽ duæ res in eodẽ gradu cõtrarietatis ad vnam rem, q̃ sunt in vltimo distãtiæ: qa vltima distãtia reperitur inter duo extrema, & duo tm̃ suot in vltimo distantiæ. & ideo impolle est q inter duo extrema cadat plusq̃ vna linea recta. Et qa in definitione contrariorum apparet distãtia: & nomen distantiæ dr̃ primo & ſm prius de q̃titate: oportuit cõtrariũ primum esse in loco, & q sit causa vt alia opposita sint per se & ſm esse simul. oã, si non esset magnitudo, non possent inueniri contraria secundum esse simul, vt calidum & frigidum, & reliqua. & propter hoc inhærentia distantiæ materiæ primæ est causa vt contraria sint.

De cõtrarijs mediatis & immediatis. 10. Me. tex. 22.

ET quia contrarioꝝ aliqua sunt, quoꝝ vnum non euadit à subiecto recipienti ipsa, vt par & impar, à qbus non expoliatur numerus: aliqua vero alia sunt, à qbus vtrisq; subiectum, qñq; euadit, vt color, q recipit albedinẽ & nigredinẽ: ideo contraria sunt duo spẽ, vnum scilicet hñs medium, & aliud imediatum. Et qa transmutatio est de contrario in contrariũ, vt in sciẽtia Naturali fuit ostensum: ideo est mediũ ioter duo contraria de necessitate. Nã medium est primum, ad quod traosmutabile trãsit: vt transmutatio, exẽpli gratia, de nigredine ad albedinẽ, quæ quidẽ fit, postq̃ fuerit trãsmutata in vnum medioꝝ inter ipsa existentiũ. & ideo est necessarium q mediũ, & extrema hñtia illud medium, sint in vno gñe, quod sit idem. aliter. n. medium non esset illud primũ, ad quod fit transmutatio: qa ea, quæ sunt distincta gñe, non transmutanẽ mutuo inuicẽ: etsi extrema & media sont ĩ vno gñe, quod sit idẽ, quo manifestum est q media sont contẽperata ex duobus extremis. Nã, si non essent cõtẽperata, & tñ essent in cõposito, tunc essent ipsamet extrema sicut sunt. i. si extrema existerent in medio in actu eo modo, quo existunt separata, & tñ iam fuit positũ q media sunt contraria inquantũ acquirunt de cõtrarietate extremoꝝ, & q ipsa tandẽ non sunt extrema. hoc ergo indicat media non posse eẽ extrema in actu puro, vel q sint ĩ eis extrema. Et ꝑꝑea sunt polle q ipsa extrema, ex eo q insunt medijs, vt ĩueniantẽ silr in vno subiecto: sed hoc est impolle, ĩquãtũ sunt extrema & in actu vltimo suo. Et qa extrema sunt in medio, quodã eẽ medio inter actũ purũ et purã potentiã, ideo oportet nõ inueniri mediũ nisi in rebus contẽperatis. Et propterea inter sanitatẽ & ægritudinẽ noo datur mediũ, cùm de natura sanitatis non sit admisceri cum ægritudine: & est impossibile q subiectũ recipiens vtrũq; euadat ab vno illorum duorum, cùm ægritudo sit læsio actionis mẽbri sensibilis, aut eius passio, & sanitas illæsio: inter læsionem

Inter sanitatẽ & ægritudinẽ nõ dad medium.

autem

autem & illęsionem non datur medium sensibile:licet in læsione inueniat magis & minus, quod Gal. appellat largo modo neutrũ, quod significat id, quod nõ est, neq; sanitas, neq; ęgritudo. nã hoc necessario est, vel sanitas, vel ægritudo, sed non in vltimo. Et ideo oportet q̃ quicq̃d appropriatur noĩe mediĩ per abnegationem duorũ extremorũ, q̃ intelligat per illud verum mediũ. nam cũ dicimus, exẽpli gratia, colorem flauum nõ esse album, neq; nigrum, significatur q̃ est quædam essentia, à qua priuatur aliq̃d, quod inest duobus extremis existẽtibus sub vno genere, & habet aliq̃d de duobus extremis p modum mixtionis. Sed id, quod significatur per abnegationem duorũ extremorũ ab eo, quod nõ est ipsum, & extrema sub eodẽ genere, nõ est medium. vt si dicamus lapidem loquentem, aut mutũ: & Deum non esse extra mundũ, neq; intra. & hac proprietate differunt cõtraria ab aliis oppositis, cũ non habeãt verum mediũ. In affirmatione aũt & negatione res est manifesta. Priuatio vero, q̃ habet vim negationis, se habet vt negatio, & est illa priuatio, q̃ opponitur enti: vt si dicamus ens generari ex nõ ente. Inter reliquos tñ modos priuationis possibile est imaginari mediũ, sed non verum. vt cũ dicimus embryonẽ non videre, neq; eẽ cæcum: & lapidem non loqui, neq; esse mutũ. & hoc iam fuit rememoratũ. Relatiuorũ vero natura, inquantum sunt relatiua, non est q̃ habeant medium. nam nõ conditionat in eis, vt sint in vno genere, sicut agens & passum, quod possunt esse vnum eorũ in vno gñe, & aliud in alio. sed si in aliqua relatione inest contrarietas, habebit quidem medium: illud tamen euenit ratione contrarietatis, non ratione relatiõis, sicut mediũ, quod est inter magnum & paruum, & iter sursum & deorsum.

Priuationes & habitũ esse contrariorum principia. 10. Me. t. 18.

EX his igitur patet q̃ isti quatuor modi oppositorũ sunt diuersi, & q̃ priuatio & habitus sunt tãquam principia contrariorũ, & affirmationum, et negationũ. q̃a, cùm gñatio fiat vel à priuatione formę, vel à forma cõtraria: & ipsi formæ cõtrariæ de necessitate inest priuatio contrarii rei generabilis, quæ est aliquod contrarium, & si priuatio de necessitate præcedit generatũ: ergo de necessitate priuatio inest cõtrariis, & præcedit ea, natura. Inest quoq; vni contrariorũ, vt sit imperfectius alio, & imperfectio est priuatio pfectionis: vt caliditas, & frigiditas, & humidum & siccum. Manifestum quoq; est q̃ inter negationem & hunc modum priuationis (scilicet absolute) non inest differentia.

An q̃cq̃d est contrariũ, sit diuersum forma. 10. Met. tex. 25.

ET quia, vt diximus, cõtraria sunt diuersa, forma, et idem gñe, conueniẽs est vt cõsyderemus, vtrũ quicquid est contrariũ sit diuersum forma, aut nõ sit necessariũ hoc. Et dicamus q̃ cõtrariorũ. quodcũq; sequit formã rei, est de necessitate diuersum forma. nã impossĩ est inueniri gñabile & corruptibile, & ppetuũ in eadẽ forma, aliter. n. esset possĩ inueniri hoĩes ppetuos. Sed illa cõtraria, q̃ insunt alicui rei ppter materiã, nõ inconuenit q̃ sint in eadẽ forma, sicut mas et fœmina in eadẽ specie, & albedo & nigredo, quæ sunt in vna specie. Ex hoc igit patet quid cõsequat vnum & multa, & q̃ ipsa sunt principiũ generũ oppositionis. & ideo decet nos cõsyderare quo pacto insit eis propria oppositio. nã, si nõ daret vnum, non darentur plura etiã. & si nõ daretur multitudo, nulla daretur penitus oppositio.

Quo pacto vnũ & multitudo opponat. 10. Me. te. 20. & 21.

ET dicamus q̃ impossĩ est, q̃ vnum opponatur multo p modũ contrarii, cũ cõtrarium multitudinis sit paucum, & vnũ non est paucum, q̃a paucũ est de affectibus ipsius diuisibilis: & si contingat vnũ esse paucum, illud fit, ex eo quod unum est multitudo diuisibilis, nõ ex eo quod est vnum. Præterea, si vnum sit paucum, duo erunt multum: q̃a paucũ & multum dicũtur relatiue, & propterea vnum erit quædã multitudo. & hoc totũ est impossĩ. Adhuc ipsum contrariũ, vt ostensum fuit, habet cõtrarium, quæ vtrunq; sunt in eodem genere: sed vnum & multa non ita se hñt. At vtrũ oppositio istorũ sit oppositio priuationis et habitus, cõsyderatione indiget: q̃a vr̃, cùm ipsum vnum sit quid indiuisibile, & multitudo sit diuisibilis, q̃ insit ei priuatio diuisionis, quam quidẽ habet ipsa multitudo. Plures tñ Antiquorũ fuerunt opinati huius oppositũ, videlicet q̃ ponebant multitudinẽ esse priuationem vnitatis. quod quidẽ ideo putarunt (vt arbitror) q̃a viderunt priuationẽ semper esse imperfectiorẽ habitu, & habitum nobiliorẽ esse. & ita se habet vnum ad ipsam multitudinem: est. n. causa vt illa sit. Sed vt pdiximus, magis euidens est, q̃ ipsa unitas sit priuatio multitudinis. nã quãplures priuationes sunt nobiliores aliq̃bus entibus impfectis. & ideo nonnunq̃ contingit melius esse non uidere, q̃ uidere. Sed dato etiã quòd hæc esset oppositio existens inter utrũq; eorũ, sequeretur adhuc ex hoc falsitas uituperãda, uidelicet q̃ habitus substentaret in priuatione, cũ ita se habeant unum & multa. Quapropter uidet magis consonum ipsa opponi inter se oppositione relatiua. q̃a contingit ipsum unum mensurare, & multitudinem mensurari: mensurans aũt, uel mensura, & mẽsuratum sunt in capitulo relationis. sed hmõi relatio non est de essentia ipsius unius, imo quid sibi accidens. et ideo non dr̃ unum in comparatione ad multa eo modo, quo dicunt relatiua ad seinuicem. Est enim res in hoc, ut in causa & causato. nã ignis est causa rerũ ignearum, & tñ est ignis absq; hoc q̃ sit causa. ex eo igitur, q̃ est ignis, est in prædicamento substantię: sed inquantum est causa, est in pdicamento relationis. & hoc totũ est per se notum. et similiter uidetur q̃ nomen multitudinis significet illud, ex eo quod habet talẽ comparationẽ, licet non existat nisi cum eo. sed nomen multitudinis dr̃ in relatione ad paucũ: & ideo ista relatio, quæ est inter multitudinem & vnum, inest ipsi multitudini, ex eo quod est quid mensuratũ, & vni, ex eo q̃ est mensurans. Vel dicamus q̃ vnũ opponit multitudini vtroq; modo simul: sed duobus modis variis substẽtabit multitudinẽ, non ex hoc q̃ accidit ei, quod priuet multitudine, sed inquantũ est eius pncipiũ. et isto mõ oppositio amborũ est ad aliq̃d: et ex eo q̃ accidit ei ista puatio, q̃ inest multitudini, videlicet diuisio, adhuc opponit multitudini per modũ habitus & priuatiõis.

Quo pacto æquale magno & paruo opponit. 10. Me. t. 17. & inde.

QVæret tñ aliquis & dicet, cũ vni insit vnũ contrariũ, quo igitur modo æquale opponitur magno & paruo? Nam impossibile est vt æquale habeat hæc duo contraria, cùm contrarium habeat vnũ contrariũ. Item æquale existit inter magnum & paruum: contrarium aũt non est inter, sed id quod est inter, est inter contraria. Hoc tñ dubium soluitur per hoc, quòd æquale opponitur magno & paruo per inęquale, & talis est oppositio, quæ inter priuationem: & habitum.

De cãrum finitate. vide 2. Met. te. 6, & inde.

T postq̃ tractatum est de vno, & de eius consequentibus, expedit modo tractare de fine quatuor causarum, quę sunt materia, efficiens, forma, & finis. Hoc nanque cõfert ad id, quod quærimus, videlicet inuestigare principium substãtiæ, & ad magnã partẽ rerum pdictarũ. & ideo Arist. incœpit exordiri hoc in pmo libro huius sciæ, et est liber designatus p A paruum. quo facto pficiet prima pars huius sciæ cum auxilio Dei. Et dicamus q̃, si ponamus plura causatã q̃ duo, siue sint tria, siue plura, aut ponamus ipsa finita numero, apparebit in eis triplex genus, s. principium, medium, & finis. Et vnumquodq; istorum habet q̃d sibi propriũ. nã vltimi propriũ est non eẽ causa alicuius rei: medii vero eẽ cãtum à primo & causa vltimi, siue ponas illud mediũ vnũ, aut multa finita vel infinita. Hæc nanq; est dispõ

medij inquantum est medium, non inquantum est tale medium, s. finitum aut infinitum. proprium aūt primi est q̄ sit causa, & nō causatum ab aliquo oīno inquantum est causa, ita q̄ esse eius videt̄ opponi vltimo, & medium est veluti mixtum inter extrema, & totū hoc est de se manifestū. Quòd si ponamus aliquas causas infinitas alicuius causati vltimi, poneremus media infinita. sed ipsa media, inquantū sunt media, vt diximus, siue finita siue infinita, indigēt prima causa, inquātum sunt causata. aliter .n. posset dari cāūsū sine causa. sed, si ponamus hmōi media esse infinita, deueniemus in contradictionē: quiá necessario media hñt primam cām. sed, si ponantur infinita, tunc nō dabitur causa prima. Item impoſſe est inueniri mediū sine duobus extremis. Nam hmōi positio est similis illis, quæ sibijpsis cōtradicunt, vt q̄ ponunt infinitū in actu. in libro aūt Elenchorum iam fuit ostensum q̄ talia dñr non petitiones, sed prologi ad destructionē positiōis. Et licet huiusmodi declaratio videat̄ magis propria ipsi agēti & mouēti, nihilominus potest esse etiā cōis ad declarationem finis causarum quatuor. Conuenientius tamen est declarare hoc in vnaquaq; reliquarum causarū iuxta id, quod est sibi propriū, & incipiamus à causa materiali.

Et dicamus q̄ aliquid fieri ex aliquo dicitur dupliciter. Vno modo, sicut dicim⁹ aquam generari ex aere, & aerem ex aqua: & album ex nigro, & nigrum ex albo. Et hæc dictio, ex, i hoc loco re vera significat post. nam id, ex quo fit vere gñatio, est subiectū aquæ & aeris, et albi, atq; nigri: nō forma aqua, neq; forma aeris, neq; albedo ipsa, aut nigredo: imo forma ipsa aquæ discedit à subiecto, & accedit vice ipsius forma aeris. & s̄m hūc modū impossibile est q̄ præcedat id, à quo fit gñatio, ad id quod gñatur. Neq; dat̄ hic ꝓcessus in infinitum per se: q̄a forma aquæ non pōt imaginari prior ad formā aeris, neq; forma aeris ad formā aquę: immo vtræq; simul sunt in eodē gradu, & subiectū amborum est idem, & vtriusq; istorum quodlibet est in potentia & aptitudine ad aliud indifferēter, & ideo talis gñatio pōt esse circularis. Alio modo dicit̄ aliquid fieri ex aliquo, quādo id, ex quo dicitur aliquid fieri, habeat suū esse in actu, ꝓpterea quod est aptum perfici ab alio, vel ab alia forma, ita q̄, si illa res subiecta habet esse, ideo ipsum habeat, quia mouetur ad hoc vt ꝑficiatur ꝑ illā vltimam rem, si non impediat̄. vt exēpli gratia virtus nutritiua, quæ est in fœtu, est apta ad recipiēdam vitā & vita est apta ad recipiendā rationalitatē: nā de quolibet istorum dicimus vitam fieri ex virtute nutritiua, & ex animalitate (seu vita) fieri rationalitatē. similiter & dicimus ex puero fieri virum. In hac aūt diuisione pōt imaginari quòd gñatum habeat plusq̄ vnū subiectum in actu. Iste tamē modus habet q̄d sibi propriū, quod non habet primus, videlicet q̄ illa res vltima in hoc non est in potentia ad subiectum, neq; pōt trāsmutari ad ipsum: quia priora sunt apta recipere vltima, sed postremum non est aptum recipere priora. Manifestum quoq; est q̄ huiusmodi subiecta nō possunt ꝓcedere in infinitum. quia, si hoc posset fieri, tunc inuenirent̄ res in actu infinitæ in aliquo finito, et nihil differt, siue illa subiecta insint rei in actu puro, quēadmodum virtus nutritiua, quæ est subiectū sensus: siue habeat esse medium inter potentiam & actum, veluti elemēta in membris similaribus. Item iam ostensum fuit in scientia Naturali q̄ datur subiectū nō formatū per se: quod quidē in huiusmodi re impossibile est quod habeat subiectum. aliter enim haberet formā. &, cùm primum subiectum & vltima forma vniuscuiusq; sensibilis sint duo extrema finita necessario: ergo media, quæ sunt inter ipsa, erunt finita. falsum enim est ponere res finitas s̄m sua extrema & infinitas s̄m media earum, nam talis positio contradicit sibijpsi: quia id, quod est infinitum, est ex omni parte infinitum, nō ex vna parte pręter aliam. & hoc est manifestum consyderanti.

De causa autē, quę est finis, manifeste patet ipsam non procedere in īfinitum. nā huiusmodi positio reuertitur per eius ablationem. Nā, si motus, & aliquod quęsitū essent ad infinitum: infiniti autem via nō definit: ergo nihil inuenitur, ad quod fiat motus, aut quæsitum erit igitur inane & vanum. & hoc non solum est impossibile in rebus, quarum finis insequitur motum, sed etiā i rebus habentibus finē inquantū sunt tantū entia, quę non solent transmutari, & sunt scilicet res īmateriales.

De forma quoq; apparet īpossibile ipsam ꝓcedere in infinitum. De forma nanq; materiali vniuscuiusq; partiū mundi res manifeste patet, eo modo, quo fuit ostēsum subiecta esse finita. nam impossibile est vt in aliquo finito reperiantur formæ infinitæ, quemadmodū est impossibile inueniri in ipso subiecta infinita. Et similiter apparet hoc in toto mundo. nam, cùm eius partes simplices se habeant, veluti formæ ad seinuicem vt in scientia Naturali fuit declaratū, impossibile erit q̄ eius partes simplices procedant in infinitum ex parte, qua aliquę sunt perfectiones (siue actus) aliquarum, quemadmodum est impossibile actus procedere in infinitū: vt terra, exēpli gratia, quę est propter aquā, et aqua ꝓpter aerē, et aer propter ignē, & ignis propter cœlum. in huiuscemodi .n. perfectione impossibilis est ꝓcessus in īfinitum. Sic etiā si ponamus formas immateriales, quarum quædā sint perfectiones aliquarū (vel actus): apparebit finis earum per hancmet declarationē, videlicet ex eo, quòd fuit ostensum causam finalem habere finem. Ex dictis igitur patet quatuor causas habere finem, & q̄ datur materia prima, & primum agēs, & prima forma, & primus finis. Sed vtrum prima causa in quolibet istorum sit vna, vel plures, potest hic ostēdi. *Vtrū in omnibus causis prima causa sit vna, vel plures.* De materia autem prima iam apparuit in scientia Naturali, q̄ est vna generabilibus et corruptibilibus, & ꝓpterea simplicia possunt transmutari ad seinuicē. Vltimi vero agentis, si reperiretur plusq̄ vnum agens, necessario oporteret nomen agentis dici de eis vniuoce, aut per aliquam analogiam ad id, in quo cōmunicant. & si nomen agentis dicitur de eis vniuoce, ergo cōicabunt in nomine generis, & vltimum agens erit materiale, quod tamē iā in scia Naturali fuit ostensum hoc esse impossibile. & intelligo per agēs, vltimū motorē. & si dicatur de eis per aliq̄ analogiā ad aliq̄ vnā rem, siue talis proportio sit in eodē gradu, siue in varijs gradibus, illud tandē, ad quod cōparant̄, est ipsum primū agens, quo vnumquodq; ipsorū est agens. erunt ergo ipsa causata, & nullū eorū erit vltimū agens. sequit̄ ergo ex hoc de necessitate, q̄ vltimum agens est vnum. Et similiter res apparet de causa finali, & formali per hancmet declarationem, videlicet quòd vltimum eorum oportet q̄ sit vnum numero.

Et postq̄ fuit ostensum q̄ dantur quatuor causæ vltimæ, consyderandum ergo est si est possibile inuenire in qualibet earum reliquas causas, aut aliquas earum. *Vtrū in qualibet causa reliquę, aut aliqua earū inueniantur.*

Et dicamus q̄ iam fuit declaratum in scientia Naturali materiam primam non habere formam, siue non esse informatam: & ideo non habet agens, cùm ipsum agens præster formam passo. q̄ autem habeat finem, vel q̄ sit finita, est necessariū, & est scilicet ipsa forma. aliter .n. inueniretur id, quod non est aptum inueniri. Vltimum vero agens, inquantū debet esse æternum, oportet quod sit immateriale. quòd autem nō habeat formam, est necessarium etiam. Sed vtrū habeat causam finalem, indiget speculatione. Nam, si ponamus ipsum habere causam finalem, erit de necessitate cātum ab ea, cùm finis sit nobilior agente: sed quia non est in

materia,

materia:ideo finis tantum est causa, vt ipsum habeat esse, & quia iam posuimus ipsum esse efficiens ipsius finis: est ergo causa finis, & sic erit causa sui ipsius. In rebus vero materialibus non sequitur hoc: quia agens est causa ipsius finis, eò q finis generatur, aut est in materia: sed finis est causa agentis ex hoc, q est finis. Cùm ergo hoc sit impossibile, nihil restat nisi q eius finis sit eius essentia. quēadmodum sapiēs, cuius finis in docēdo est influere bonum tm̃: & legũ institutor mouere hoĩes ad virtutē, absq; hoc q ipse acqrat de hoc virtutē. Ita ēt de prima forma vī res se hr̃e, q̃ qdem nō habet agens, qa si hr̃et, tunc non esset vltima forma. qa ipsa ēt præcedet fm̃ esse ipsum agēs: & q peius est, q erit materialis. & si non habet agens, sequitur q ipsa & vltimū agēs sint idē subiecto. nā, si poneremus ipsam esse duo numero, sequeret̃ q esset cāta ab agente, & agens esset cātum ab ipsa inquantū habet formā: et sic nō esset primum agens. Sequit̃ quoq; q non habet finem. qa finis habet formam, & sic reperiret̃ forma prior ipsa: & ipsa nō esset vltima forma: eius igitur essentia est finis sui ipsius. Sic quoq; impossibile est ponere primum finē præter primum agens, & præter formā primam. qa prima forma (vt fuit in hoc tractatu iam ostensum) & vltimum agēs sunt vnū & idem subiecto: & est impossibile (vt diximus) q vltimū agens habeat aliū finem pter seipsum. Ex his igitur dictis apparet q oĩa ascendunt ad vnam causam, quæ est finis, & agens, & forma. Hoc tamen adhuc ostendetur in futurum, sermone magis proprio. Et magna laus Deo glorioso. Et hic finit Tertius tractatus, in quo desinit prima pars huius scientiæ.

AVERROIS EPITOMES IN LIBRVM METAPHYSICAE ARISTOTELIS TRACTATVS QVARTVS.

IN superioribus iam dictum fuit q ens dicitur de oĩbus decem prædicamentis, de substantia tamen fm̃ prius, & de reliquis prædicamentis fm̃ posterius: & q ipsa substantia est causa, vt alia prædicamenta sint. Ibiq; fuit dictum q substantia sensibilis diuiditur in materiam, & formā, quæ vtraq; sunt substātiæ, cùm ipsum vniuersum esse diuidatur in ipsa, illisq; duobus consistat, et q reliqua prędicamenta substentant̃ in p̄dicamento substantiæ, & q hoꝝ vniuersalia ipsorumq; intelligibilia non hn̄t esse extra aĩam, neq; ipsa vniuersalia sunt causa partium eoꝝ sensibilium: imò forma particularis & materia particularis, vtraq; sunt duę causæ tantum essendi substantiæ indiuidualis. & q ipsius indiuidui agens, est aliud indiuiduum sicut ipsum in spē, aut sīle sibi. & q forma vniuersalis, & materia vniuersalis nō gn̄antur neq; corrumpūtur. Hoc inquam est, quod ex præcedentibus colligi potest de notitia principiorum vniuersi. Et, qa consyderatio huius artis est appropriate ens ad suas causas vltimas, contēplari igitur decet, vtrū illa principia ipsius substantiæ sensibilis, quę fuerunt declarata, i. materia et forma, sufficiant ad eē substantiæ sensibilis: aut detur substantia separata, quæ sit causa vt ipsa substantia sensibilis sit semper in actu: & si sit, quod esse habeat, & quot modis dicat̃ ipsam esse principium substantiæ sensibilis: et, sicut declaratum fuit in scīa Naturali q materiæ desinunt ad primā materiam existentem in re, vtrum formæ quoq; desinant in primam formam existentem in re, aut separatam: iisdem & de fine primo, & de primo agente.

VIa autem propria ad notitiam huius quæsiti est ponere hic per modum procœmij id, quod in scientia Naturali ostensum fuit de inuētione motorum immaterialium. de qua re conuenit nos facere mētionem hic (vt moris est) veluti rememoratio, non quòd huius scientiæ sit declarare hoc.

Et dicamus q iam fuit declaratum in scientia Naturali q omne, quod mouetur, ab aliquo motore mouetur. & quod ipsum mobile mouetur, propterea q est in potētia: mouens vero mouet ex eo quòd est in actu. & quòd si mouens quandoque moueat, quandoque non erit aliquo modo mobile, quoniā habebit potentiam ad mobilitatem, quando non mouet. Quaptopter, si detur vltimum mouens vniuersi, quod quandoq; moueat, quandoq; non, sequetur necessario q dabitur aliud mouens, prius illo, & non erit illud primū mouens: & si ponatur iterum: illud secundum quandoque mouere quandoq; non, sequetur idem quod à primo. Necessario ergo vel procedetur in infinitum, vel est ponendum vnum mouens immobile omnino, cuius natura est vt non moueatur, neque per se, neque per accidens: quo fit vt tale mouens sit æternum de necessitate, & mobile quod mouetur ab eo, sit quoq; æterni motus. Nam, si aliquo tempore esset mobile in potentia ab ipso motore æterno, tunc daretur de necessitate vnus motor prior motore æterno: quapropter illud mouens, cuius esse fuit probatum in Secundo libro de Generatione animalium, non esset sufficiens ad mouendum præter motorem vniuersi. Et, cùm fuerit ostensum quòd datur motus æternus: sed cùm impossibile sit, quòd inueniatur aliquis motus æternus præter localem circularem, vt in scientia Naturali fuit declaratū: sequitur igitur manifeste ex hoc, quòd datur motus localis æternus. sed nihil percipitur sensu ita se habere præter motum corporis cœlestis: motus igitur huius corporis cœlestis est æternus, & eius motor est motor æternus, cuius esse fuit probatum.

Rōnes probātes substātiās separatas sumptæ ex Naturali Philosophia. 12. Met. te. 29. & infra.

Adhuc ostenditur quòd inuenitur motus æternus continuus ratione temporis. Nam tempus (vt fuit declaratum) est vnum ex consequentibus ipsius motus, & non potest generari ab aliquo, etiam si illud sit in vltimo roboris. quia si ponamus ipsum esse generatum: ergo est postquam non erat, & nō erat antequam esset: sed ante, & post sunt duo nomina partium temporis: ergo tempus est antequam sit. Item, si tempus esset generatū, inueniretur instans præsens, ante quod non erit tempus præteritum: sed impossibile est imaginari instans præsens, in actu stans, quod non præcesserit tempus præteritum: longe minus poterit hoc compræhendi, si tempus vere imaginetur. Bene tamē poterimus in hoc errare, si imaginemur tempus repræsentare lineam. Nam cùm linea habeat positionem, & sit in actu, necesse est ipsam esse finitam, tanto magis poterit concipi finis eius. & si hoc modo quoq; compræhendamus tempus, veluti lineam rectam, impossibile erit ipsum priuari fine. & is modus erroris est ex locis sophisticis per loca translationis, & permutationis, idest in quibus accipitur vnum pro alio. Etiam Alfarabius sermonem fecit longum de hoc in libro de entibus transmutabilibus. Quapropter, si tempus est continuum æternum, vt apparet, ergo de necessitate insequitur motum æternum continuum & vnum: quoniam vnus motus re vera est, qui est continuus. Et si datur motus æternus, necessario quoque datur motor æternus vnus. nam, si essent multi, non esset vnus motus continuus. Quòd autem iste motor sit immaterialis apparet ex hoc, quòd eius motio est in infinitum: & omne mouens existens in materia de necessitate habet quantitatem, ac si dicas quòd habet

corpus

corpus: & quęlibet potentia existens in quantitate, est diuisibilis ad diuisionem quantitatis, & insequitur ipsam, quò ad finitatem & infinitatem, vt in scia Naturali fuit ostensum: siue ponas talem virtutē extensam in corpus, & innatam sibi, vt calor in igne, et frigiditas in aqua: siue habeat aliquā dependentiā, vt est dependentia accidētis in materia, videlicet depēdentia necessaria ad esse ipsius, vt ipsa aīa. & quia forma materialis impossibile est, q habeat quantitatem infinitam, vt in scia Naturali fuit ostensum: ergo non poterit dari virtus materialis infinitæ nobilitatis. Et hoc totum iam fuit ostensum in scientia Naturali, & inde accipiatur.

Ratio Idē pbans ex hac scia. 12. Me. t. 36. & Ide.

POssumus tñ declarare hoc de isto motore p aliam declarationē in hoc loco. Et dicamus q, si primū motorē, propter quē mouet corpus cœleste, ponamus esse materialē, oportebit ipsum esse in subiecto alio à subiecto quod mouetur ab ipso, & q sit extra. & si ita est, ergo vel mouebit istud corpus cœleste rōne comprehensionis eius & similitudinis ad ipsum, vt in aīalibus: vel mouebit ipsum potētia naturali exñti in eo vt sit in vbi. sed hoc etiam est manifeste impossē. & ponamus q motus huius corporis cœlestis sit desyderiū inclinationis tm̄, potest nāq; hoc in rōnem afferri. Neq; sufficit ad huius responsionē id, quod dicit Auicen. videlicet q motus inclinationis fiat ex re non naturali ad rem naturalē: quia hoc bene reperit in inclinatione corporum, quorum motus est rectus. & propterea qes inest his corporibus naturalr, sed motus iest eis modo quodā accidentis. motus vero huius corporis iā fuit ostensum q est similis vndiq; cū sit circa medium: & ideo dicimus impossēm esse in eo quietē. Hoc ergo pōt esse vnū, quod fortasse pōt suspicari esse cām motus huius corporis. Sed, cū ponimus esse impossē hoc corpus fore inaīatum, apparebit hoc etiā esse impossibile. Vñ autem habeatur q sit aīatum, nunc dico; videlicet q, cū istud corpus videaī esse incōtinuo motu, ideo oportet, vel q desyderet motum ipsum: vel q sit necessariū motus, quod est hr̄e curā de his iferioribus: vel q habeat vtrunq; simul. nā ex re ipsius apparet q nō desyderet finē motus. sin aūt, iam qesceret. sed quicqd desyderat ipsum motū, aut est necessariū motus, ē qdem aīatum, & desyderatiuū p imaginationē, cùm motus sit actio aīæ. & si non esset aīa, non inueniret, nisi mobile tm̄: & hoc iā fuit declaratū ex dictis Alexandri. nā impossibile est q aliqd nobilissimū aīatorū sit inaīatū. Quòd aūt sit nobilius quolibet alio aīato patet, cū gubernet ipsum, & sit prius ipso prioritate naturæ. Item est æternum, & æternū est nobilius nō ęterno. Videtur tñ ipsum pcipere q̄ sunt hic. aliter. n. nō posset hr̄e talē curā de rebus, q̄ sunt hic, & ppea magnifaciunt ipsum Antiqui, & putarunt ipsum esse Deū. Et cùm sit aīatum, ergo mouet sensu vel phātasia, aut cōceptu, q sit p intellectū. Impossibile tñ est ipsum hr̄e sensus, cū ipsi sensus sint impositi aīalibus ad euasionē. sed declaratum fuit hoc corpus esse æternū. Itidē & de imaginatione, seu phantasia, qa ipsa etiā inest aīalibus ad liberationē, impossibile quoq; est inueniri phantasiā sine sensu. Si ergo motus huius corpis fieret à sensibus, aut à phantasia, tunc nō esset eius motus vnus continuus. Nihil igit aliud restat nisi q eius motus fiat à desyderio pueniente ex cōceptu intellectiuo. Sed, si ponamus istā rē conceptā esse corpus, ac si dicas istas res, q̄ sunt hic sub orbe Lunę, tunc sequeret q nobilius pficeretur p ignobilius: quod est falsum. Neq; pōt etiā dici q causa motus eius sit cōprehensio alterius corporis cœlestis nobilioris ipso: qm̄, qñ reddetur causa motus illius corporis, sequet idem, quod sequebat de hocmet corpore: & sic corpora cœlestia procederent in infinitum. & si res ita se habet, & est impossibile hoc corpus cœleste moueri ad aliud corpus, siue ponatur illud corpus esse nobilius, siue ignobilius: restat ergo vt non moueat nisi à desyderato, quod desyderatur ab eo, quod ē nobilius ipso: & est id, cuius esse est ipsum bonum absolute: qm̄ desyderatū est ipsum bonū, & oportet vt ipsum bonū, quod desyderat, sit nobilius oībus desyderatis, & pfectius oībus bonis. quē motum aīatum adiuuat eius inclinatio naturalis, qa nulla est prohibitio inter inclinationē huius corporis & eius motū aīatum, vt in sciētia Naturali fuit ostensum. Hoc igit est vnum, à quo assumit demōstratio, q talis motor nō est in materia. propior tñ via, et fortior est illa, quam progressi fuimus à pncipio, & est via Arist. Conueniens ergo est, vt supponamus hic oīa hæc, et recipiamus ipsa à Philosopho Naturali.

Qd in hoc tractatu intendat.

Illud aūt, quod cōuenit nos consyderare in hoc loco de huiuscemodi principijs, cū acceperimus eē eorū ita se hr̄e, videlicet inquantū non sunt in materia, est dicere quodnā esse habeāt, & quot sint numero, & quo pacto referant ad substātiā sensibilē, i. quot modis sint pricipia ipsius. nā principia multifariā dicunt. Contēplandum quoq; est qualis sit proportio eorū ad seinuicē fm esse, i. vtrum quædā eorū præcedant alia, aut sunt absoluta à seinuicem, i. q quædā eorū non sint causæ aliquorū ipsorū: & si aliqua sint causæ aliquorū, quot modis sint causæ. Notificabimus quoq; illas res, quibus cōicant, & qualiter cōicant, & narrabimus dignitates eorum in illa re cōi, hoc scilicet si sunt ad seinuicem causæ, & qñ sunt causæ, quot modis sunt causæ. Res aūt, quibus cōicant, sunt sicut q vnumquodq; ipsorū cōprehendit essentiā suā, & essentiā alterius, & reliqua, quæ post hoc ostendent. & summatim conuenit nos ita consyderare hic circa hanc partē, sicut consyderauimus partem præcedentē, videlicet sicut diximus de attributione entium sensibiliū, inquantū sunt entia ad seinuicē, & rerum, quæ se habent, veluti cōsequentia ad ipsa: sic ēt conuenit nos consyderare hic hūc modum essendi, postea tractare de cōparatione huius esse sensibilis, & cōsequentiū ipsius ad hoc eē intelligibile, quo facto erit cōprehensa scia entium inquantum sunt entia, & finis cārum ipsorū. & ista pars contēplationis continet in libro Duodecimo huius scientiæ librorum Aristotelis. Et iam ex dictis patuit, quòd sciētia huius partis se habet vt perfectio & complementum primæ partis huius scientiæ.

De numero orbium. 12. Me. tex. 42. & inde.

ET cùm iam declaratum sit ex dictis quænā sit intentio hmōi partis istius sciæ, & quę sint eius quęsita, nunc cōsentaneum est tractare de vnoquoq; ipsorum. Et dicamus q illa principia, quæ ita se habent, sunt plura q̄ vnum, vt in scia Naturali fuit ostensum. qm̄ illud mouēs, cuius esse affirmauimus paulo ante, aliud quidem est q̄ illud, cuius esse fuit declaratum in Secundo de Gñatione aīalium. illud nanq; pcedit istud natura, qa istud secundū idiget illo pmo ad eius motionē. nā, si primum non ppararet sibi subiecta, quibus operet, nihil operaret, vt in scia Naturali fuit declaratum: sed istud primum nō indiget illo ad eius motionem. Sensu quoq; pcipiuntur plures motus corporis cœlestis, qui sunt veluti motus partiales ipsius mobilis motu magno, queādmodum orbes sunt partes, aut sicut partes magni orbis, et in scia Naturali fuit iā ostensum q sunt eiusdem substātiæ, & nullum hn̄t contrarium: necessario igit oēs sunt æterni, partes quoq; æterni sunt æternæ. declaratum nanque fuit q iste motus vnus, i. diurnus est æternus, et, cùm isti orbes, q sunt partes magni corporis, sint æterni: ergo eorum motus de necessitate erunt æterni, & eorū motores quoq; æterni, & sunt de genere motoris uniuersi. Sed quisnam sit numerus horum motuum & corporum mobiliū, recipitur hic ab arte Astronomica mathematica. De hoc autē accipiemus

mus

mus hic id, quod est famosius hac tempestate nostra, in quo non discrepant professores huius artis à tempore Ptolemæi vsque ad nostram ætatem: dimittemusq; id, in quo discrepant professores illius artis. Magna quoq; pars horum motuum non potest comprehendi, nisi fiant circa hoc propositiones famosæ. nam cognitio plurium motuum horum indiget tempore longo, quod pertransibit vitam humanam pluribus vicibus. Propositiones autem famosę alicuius artis sunt illæ, in quibus nulla adest inter eius professores disceptatio. et ideo decreuimus assumere huiusmodi propositiones.

Et dicamus quòd id, in quo conueniunt circa motum corporum cœlestium, est ꝙ sunt trigintaocto motus, quinque videlicet pro quolibet trium planetarum superiorum, scilicet Saturni, Iouis, & Martis: & quinque Lunæ, & octo Mercurij, & septem Veneris, & vnus Solis, ita quod percipiatur eius peragratio in orbe ecentrico tantum non in epicyclo, et vnus ipsius orbis circuentis vniuersum, qui est orbis stellarum fixarum. Sed vtrum reperiatur Nonus orbis dubium habet. Nam Ptolemæus putauit ꝙ datur quidam motus tardus orbi zodiaco pręter motum diurnum, qui complet suum circuitum in ꝗ; millibus annorum. Et aliqui alij sunt imaginati, quòd est motus prioritatis et tarditatis, vt ille vir, qui nominatur Alzarcala, qui est ex hac nostra terra, scilicet Andaluzia, & qui sunt secuti ipsum, propter quod posuerunt quãdam Astrologiã, ex qua sequitur iste motus. Fuerunt autem coacti ponere hunc motum, quia ipsi perspexerunt reuersiones Solis ad quẽdam punctum notum in orbe signorum, quas inuenerunt varias. Et alij fuerunt imaginati ꝙ ista varietas prouenit ex additione motus, aut motuũ in orbe Solis. Nonnulli vero existimauerunt ꝙ hoc prouenit ex instrumentorum errore, aut imbecillitate ipsorummet instrumentorũ in cognoscendo ipsos iuxta verum esse eorum. Tandem apud me est remotum, quòd inueniatur orbis nonus sine stellis. nam orbis est stellarum gratia, quę sunt nobilior pars eius. & propterea quanto plus habet de stellis, tanto est nobilior. sed de his iam pertractauit Aristo. Orbis aũt, qui mouet motum magnum, est nobilior cæteris orbibus. quapropter nõ videtur nobis ꝙ sit sine stellis, immo apud me est impossibile. Hoc ergo est unum ex his, quorũ debet fieri mentio in quæsito de causa huius motus.

Vtrum detur Nonus orbis.

Sed iam digressi sumus vnde eramus. Reuertamur ergo ad illud. Et dicamus ꝙ si ponamus hunc esse numerum horum motuum, sequetur de necessitate ꝙ similiter erit numerus motorũ: cũm quilibet motus eorum fiat ex desyderio sibi proprio. Ipsum autem desyderium proprium est ad desyderatum proprium, videlicet si ponamus ꝙ unus sit motor omnium orbium in motu diurno. Sed, si imaginemur huiusmodi motũ per hoc, ꝙ quilibet horum orbium habeat motorem proprium, tunc numerus motorum perueniet ad quadraginta quinque. Et potest arbitrari primo intuitu ꝙ hęc sit opinio Aristotelis. sed Alexander dicit oppositum in suo libro de principijs vniuersi: videlicet ꝙ ipse ponit motorem orbium olum hoc motu esse vnum. Sed quid horum duorum sit conuenientius & magis consonum, indiget quidem inquisitione. Nam, si ponamus ꝙ quilibet septem planetarum habeat proprium orbem, super quem moueatur isto motu, scilicet diurno, hoc inquam dico, vt Mathematici consueuerunt dicere, tunc conuenientius est ponere cuilibet ipsorum motorem proprium I huiusmodi motu diurno. sin autem, tunc natura ageret frustra. sed, si ponamus aliquẽ orbem non habere motum proprium, tunc eius esse foret inane. Veruntamen, si ponamus rem ita se habere, tunc iste motus diurnus non esset vere vnus, quiã non fieret ex vno motore, sed accidit ꝙ æquentur in tempore duntaxat. in se tamen sunt plures motus secundũ varia loca ex uarijsq; motoribus. & sic esset sm hanc positionem unus quoquomodo per accidẽs, quoniam mobilia, quę differunt uelocitate & tarditate, quorum motus sunt unus per se, et in uno tempore, habent quidem hoc propter partes sphæræ tantum. Quod autem est per accidens, impossibile est ꝙ sit semper, neq; ut in pluribus, in his rebus inferioribus, longe minus in corporibus cœlestibus. & si totum hoc ita se habet, ut narrauimus, unus igitur motus per se erit in uno mobili, & unum mobile mouebitur à motore uno.

De numero motorum.

Conuenientius ergo est, ut imaginemur cœlum in se totum esse unum animal figuræ sphæricæ, cuius conuexum est gibbum orbis stellati, & concauũ eius illud, quod contangit sphæram ignis, habens quidem unum motum uniuersalem: & ꝙ illi motus, quos habet unumquodq; sydus, sint partiales: & ꝙ eius motus magnus est similis motui locali animalium, & particulares motibus membrorum eius. & propterea indigent isti motus centris, super quæ reuoluãtur, quemadmodum est terra ad motum magnum: quoniam in Mathematica fuit ostensum ꝙ centra plurium horum motuum sunt extra centrum mundi, et ꝙ non distant à terra eadẽ distantia. & sic nõ sumus coacti imaginari plures orbes, quorũ centra sit centrũ mundi, & eorum poli sint poli mũdi distinctu abinuicẽ, imo imaginabimur iter orbes proprios unicuiq; planetarum inesse corpora quędam lus, ac si non sint à seinuicem separata, & non habent motum per se, sed inquantũ totius sunt partes, et quòd super hæc corpora mouentur planetæ motu diurno.

Situs & motus orbis, g

Ex hac autem nostra positione nullũ sequetur falsum. Nam id, quod coegit Mathematicos ponere in quolibet septem planetarum suum orbem, super quos moueantur motu diurno præter orbes proprios vnicuiq; motui, est quia apud ipsos est impossibile ꝙ vnum mobile moueatur duobus motibus diuersis, si sit vnũ mobile super vnam magnitudinem. & hoc etiam potest adaptari secundum hanc positionem, quam imaginati sumus, videlicet ꝙ huiusmodi orbes mouentur suis proprijs motibus super suos orbes proprios, et motus communis est ex hoc, ꝙ sunt partes maioris corporis, non ex eo ꝙ illæ partes habẽt motum per se, sed ex eo, ꝙ sunt pars. Sed quo pacto istæ partes inter seinuicem se subsequantur ex vno motore, cùm sint separatæ, & cur non impediant seinuicem, iam in libro de Cœlo & mundo locuti sumus de hoc.

Mathematicorum deceptio.

Vtrum autem sit possibile ponere pauciores motores numero, vt aliqui fuerunt opinati, videlicet quòd imponamus vnicuiq; orbi vnum tantum motorem, à quo primum quod moueatur sit planeta, mox influatur ab ipso planeta virtus, qua perficiantur alij motus proprij illi planetæ, & qui sunt gratia ipsius, hoc equidem est impossibile, vt ex prædictis colligi potest, & ex dicẽdis adhuc post hoc. Nam, si ponamus huiusmodi orbes moueri ex conceptu rerum immaterialiũ, alij ergo motus, qui insunt vnicuiq; planetæ, manifestum est quòd non fiant ex conceptione planetę, neq; ex desyderio ad ipsum, vt ex nostris dictis apparuit. Neq; sunt ibi etiam virtutes influxæ à syderibus ad cæteras partes sui orbis, cũ nõ habeant de partibus aiæ, nisi id, quod fit per conceptum intellectualem. Sed vtrum sit possibile ꝙ numerus harum substãtiarum sit maior ꝗ istorum motuum cœlestium, non equidem est impossibile. Si aũt ponamus inueniri aliquod horũ principiũ præter illa, quæ numerauimus, tunc illud principium habebit aliquam actionem sibi propriam, siue fuerit principium ad unum istorum principiorum, vt ad nobilius ipsorũ, siue ad omnia ipsa, quemadmodũ res se

Quod motores non possint esse pauciores.

habet

habet de primo principio, vt post hoc declarabimus, siue fuerit principium ad aliquas res, quæ sunt sub orbe Lunę, vt de intellectu agente res se habet: quoniam impossibile est inuenire aliquod horum principiorum nobilium, quod non habeat aliquam actionem. nam impossibile est quin ex essentia ignis proueniat combustio. hæc autem principia sunt agentia naturaliter, quemadmodum Sol illuminat naturaliter. Adhęc, si inueniretur aliquod horum principiorum, quod non haberet aliquã actionem, natura fecisset quid frustra. quãuis. n. esse eorum ex prima intentione non sit propter suã actionem, sed ex secũda intẽtione, vt ostendemus, nihilominus idẽ est in hoc, videlicet ꝙ nõ inueniri aliquod principiũ eorꝫ frustratũ. Quapropter conuenit hic nos determinare ꝙ numerus eorꝫ est finitus, & ꝙ impossibile est inueniri principia non agentia.

ET postq̃ fuit declaratũ hoc de numero ipsorũ principiorum, consyderandũ est quodnam habeãt esse, quóue pacto moueant, & quot modis sunt principia horum corporꝫ cœlestium diuinorꝫ. Et via huius consyderationis est, vt supponamus hic id, quod in scia de Aĩa fuit declaratũ: cùm plura principiorꝫ, qbus vtuntur hic, sint assumpta ab illa scientia. & nulla equidem est via ad notitiam huius generis essendi ĩ eo, quod est sibi proprium, nisi post notitiam illius scientiæ. Et propterea est dictum in legibus diuinis, cognosce teipsum, & cognosces Creatorem tuum.

Quod sit esse ipsorum motorum.

Et dicamus ꝙ iam in illa scia fuit declaratum, ꝙ formæ habent duplex esse, sensibile videlicet siue sisse sensibili, & est illud eẽ, quod hñt ex eo, ꝙ sunt in materia: & esse intelligibile, quod quidẽ hñt ex eo, ꝙ sunt denudatæ à materia. Si ergo dantur formæ, habebunt quidem esse ex eo, quòd non sunt in materia: erunt igitur de necessitate intelligentiæ separatæ. nam formæ, inquantum formæ, non habent tertium esse.

Quo pacto motores moueant corpa cœlestia. 12. Meta. 36. & inde.

ET postq̃ declaratum fuit quòd huiuscemodi motores hñt esse, inquantum sunt intelligentiæ, consyderandum igitur est quonã pacto moueant corpora cœlestia. Sed nullus restat modus, nisi ꝑ modum imaginationis ꝑ intellectum: quã quidem sequit̃ desyderium, queadmodum mouet forma desyderati ipsum desyderans. Corpora igiĩ cœlestia hñt intellectum de necessitate, cũ sint cõprehensiua. & hæc est demõstratio propter quid & quia. Et qm̃ motus fit cũ desyderio, ergo hñt de necessitate desyderium rõnale, & non habẽt de partibus aĩæ, nisi hanc partem tm̃. Nam impoẽ est ipsa hr̃e sensus, cũ sensus sint impositi aĩalibus propter salutem eorꝫ, & perfectionem. hæc aũt corpora sunt ęterna. Neq; hñt etiam virtutes phantasticas, vt imaginatus est Auic. quia potentiæ phantasticæ non possunt reperiri sine sensibus, vt in scia de Aĩa fuit declaratũ. nam intentum ipsarum virtutum phantasticarum est, vt animal necessario moueatur à sensibilibus post eorum priuationem. & hoc etiam vtplurimum fit propter saluationem & perfectionem. Adhuc, si res ita se haberet ĩ corporibus cœlestibus, vt est opinatus Auicen, videlicet quòd imaginentur situs, super quos permutantur, tunc eorum motus non esset vnus, & continuus, vt veniant vnus post alium contrarium, videlicet rerum phantasiatarum, & contra id, quod in eis est. Habent tamen situs quodam accidentis modo, & in relatione vnius ad alium. nam declinatio, quam habet motus Solis, est quid ortum ex situ orbis eius ad magnum orbem. Si ergo est impossibile hæc corpora habere phantasiam, minime quoque habebunt motus particulares: sed eorum motus est vnus continuus hoc modo, quem dicam. videlicet, quòd cùm ipsa comprehendant bonum, quorum perfectio cõsistit in eius conceptione, desyderant assimilari sibi secundum perfectionem sic, videlicet quòd perueniant ex eorum esse ad nobiliorem rerum, quæ sunt sibi possibiles. & quia melius est quòd moueant quàm quod quiescant; cùm motus sit quædam vita rebus naturalibus, ideo sunt in continuo motu. & hoc non est, propterea quia eorum conceptio sit gratia motus. nam, si ita esset, tũc nobile esset propter minus nobile. sed quia motus prouenit ex illa perfectione, & insequitur ipsam, quemadmodum insequitur combustio formam ignis: & sicut quãdo nos peruenimus ad ultimam perfectionem, est melius nobis quòd influamus de illa perfectione aliĵs iuxta posse, non quod perfectio nostra sit propter aliud: ita res se habet de corporibus cœlestibus cum his, quæ sunt inferiora illis. & hoc declarabimus post hoc.

Quo pacto corporũ cœlestiũ sit motus vnus cõtinuus.

Ex his ergo dictis apparet quodnam esse habeant ista motores, & quomodo sit motio ipsorum. Ex quo etiam ostenditur quòd non sunt tantum motores corporum cœlestium, imo dant eis formas suas, quibus sunt id, quod sunt. Nam, si ipsi tollantur, nequaquam reperietur forma corporum circularium: quemadmodum si tollatur intellectus, qui est in actu, tunc non inerit nobis vltima perfectio. & ideo sunt eorum agentia quoquomodo, cùm ipsum agens præstet essentiam rei, siue fuerit talis actio continua, siue intersecta. Melius tamen est quòd sit continua, quemadmodum sunt aliquo modo formæ ipsorum. Nam formę corporum cœlestium nihil aliud sunt, quàm id, quod intelligunt ex ipsis. & quia mouentur ab eis, vt diximus per modum desyderiĵ, ideo sunt fines eorum. Hæc igitur pricipia sunt huius sensibilis esse, veluti forma & agẽs & finis. & ideo hoc esse sensibile non prouenit ab eis, ita quòd sint propter ipsum, immo illud est gratia ipsorum, vt declaratum fuit ex hoc tractatu. Non restat ergo, nisi quòd ordo ille proueniat ab ipsis ex secunda intentione, & eo modo, quo dicitur quòd dator legis confert nobilibus: non quòd ipse adipiscatur perfectionem. Apparet ergo quòd entia sunt duplicia, vnum videlicet, quod fuit aptum inseruire aliĵ, quod est eius finis: aliud vero est, quod perficit aliquod aliud. quod quidem ideo perficit ipsum, quia est princeps, non propterea ꝙ sit gratia eius. & hęc duo genera inueniuntur in quæstubus, & artibus liberalibus voluntariĵs.

Motores esse formas corporum cœlestium.

ET postquam fuit declaratum quot modis ista separata sunt principia inter seinuicem, & quomodo sunt principium substantiæ sensibilis, & qualiter comparentur ad ipsum: consyderandum ergo est quomodo comparantur ista principia inter seinuicem, et vtrũ habeant eundem gradum essendi in vniuerso, ita quòd mundus habeat plusquam vnum principium. Vtrum aliqua eorum sint causata ab aliquibus, & omnia tandem desinant ad vnum principium, quod est primum in illo genere & præcedens omnia illa, & reliqua sint principia per id, quod acquirunt ex illo principio. Et si ita sit, quot modis sint aliqua eorum principiũ aliquorum, & ipsum primum sit principium omnibus.

Quæ proponantur declaranda.

Et dicamus quòd, si ista principia consyderentur, inuenientur præcedere vnum aliud inter seinuicem nobilitate. Nam motor, qui mouet motu diurno, est omnibus nobilior, cùm omnes moueantur ab ipso per accidens, & ipse non moueatur ab ipsis. Illud adhuc, cuius motus est velocior, & corpus maius, est nobilius de necessitate. & si consyderabis hoc in reliquis, inuenies ea sic differre. Ea autem, quæ differunt dignitate, si vnum non excedit aliud in specie, videlicet, ꝙ sint species plures, quarum vna sit nobilior alia, tunc diuersitas, quę inest eis, fit ex prioritate vnius ad aliud in eadem specie, in qua communicant. Et quæ ita se habent, vnum erit de necessitate causatum ab alio: & prius omnibus in hoc est ipsa vltima causa eorum, &

Quo pacto prima principia inter se comparẽtur.

causa,

causa, ob quam oĩa ipsa habent esse. Manifestum ergo est ꝙ nobilior horum motorũ est ille, qui mouet motu diurno. Iste ergo motor est vltima causa ipsorũ, & causa, ob quam oẽs alij sunt. Declaratũ quoq; fuit ex hoc, ꝙ reliqua mobilia cõicant cũ hoc mobili in motu suo, & mouenť cum eo: cõicant ergo in eius apprehẽsione. Vnũquodq; igitur ipsorum habet conceptum vniuersalem, i. cõem & proprium sibi. Vniuersalis aũt comprehensio est, quam habent oĩa ipsa ad istum motorẽ. Propria vero est illa, quã unumquodq; ipsorum habet ad vnumquẽq; motorem. Et huius cõitatis proportio ad id, qood est proprium vnicuiq; ipsorũ non est comparatio generica, cùm ista cõprehensa sint inmaterialia: sed eius cõparatio ad hęc est cõparatio rerum comparatarum ad vnum aliquid, quod præcedit eas, & est causa ve sint. Vniuersale adhuc est prius particulari. nam, si auferatur vl̃e, tollitur & particulare. si impossibile ergo est ꝙ talis cõprehensio præcedat prioritate generica, erit igitur de necessitate eius prioritas ad reliqua cõprehensa prioritas causæ. Ita etiam vr̃ res se habere in illis multis motibus, qui insunt vnicuiq; planetę. Nã, cùm appareat ꝙ huiuscemodi motus sint propter motũ planetæ, oportuit de necessitate ꝙ motores eius sint propter motum planetæ. aliter. n. motus planetæ fieret ab eis p accidens. Si ergo totũ hoc ita se habet vt narrauimus, sequiť ꝙ quilibet planeta habebit plures ꝙ̃ vnum motũ, & eius motores necessario erũt causati à motore planetæ, & motores septem planetarum erunt causati à motore magni orbis. Hoc est quantum sermo dedit tractare de esse primi principij in hoc gñe. & fortasse ipse Aristo. declarabit post hoc ꝙ non sufficit hunc motorẽ esse primum principium, si consyderemus ea, quæ sunt propria vnicuique ipsorum.

Quo pacto oĩa principia finiũt ad primum principium.

Videtur adhuc sermone vniuersaliori p̃cedenti ꝙ necessario ista separata finiunt ad primũ principiũ, & ꝙ ipsa non sunt simpliciter vnũ ab alio, ita ꝙ nulla sit dependentia causæ, & causati inter ipsa: qm̃ non euadit quin dicať nomen principij de vtroq; vniuoce aut pure æquiuoce, aut ordine & proportione, & est vnus ex modis, quibus dñr noĩa analoga. Quòd autẽ dicantur vniuoce est falsum: qm̃ vniuoca habent pluralitatẽ ratione materiæ, hæc aũt sunt immaterialia. Est quoque falsum ꝙ nomen principij dicať de eis pura æquiuocatione, cũ fuerit iam ostensum ꝙ sunt eiusdẽ gñis. Nihil igitur aliud restat, nisi ꝙ dicať de eis nomen principij s̃m prius & posterius. Ea aũt, quæ dicuntur s̃m prius & posterius, necessario comparanť ad vnum aliquid, quod est causa, vt illa res insit alijs. vt exempli gratia; nomen caloris, quod quidẽ dicitur de rebus calidis per cõparationem ad ignem, qui est causa vt calor isit alijs rebus calidis. Hinc apparet ꝙ oportet in his principijs ascẽdere ad vnum principium (sed non proprie, quemadmodum fuit ostensum in p̃cedenti sermone) siue fuerit eorũ ordo in comparatione ad ipsum vnus ordo, videlicet ꝙ vnum excellat aliud. & hoc etiã non declaratur ex hoc sermone, quẽadmodum ex p̃cedẽti. Adhuc ostendiť hoc, qa nos videmus operationes horũ corporum cœlestium, quæ fluunt ex motibus suis fauere ad esse vniuscuiusq; entiũ existẽtium apud nos, & ad eorũ cõseruationẽ: ita ꝙ, si tolleretť vnus ex his motibus, corrumpereť esse rerum, & ordo earum. Hinc est ꝙ videmus Lunã & Stellas erraticas ferè seruire ipsi Soli motu earum, eumq; insequi. nã nos inuenimus eos semp progredi p distãtias terminatas ab eo, i. p propinquitatem & remotionẽ itinerum determinatorũ, videlicet in velocitate & tarditate, vt in scĩa astrorũ Mathematica ostensum fuit. huiusmodi aũt operatio non potest inesse eis p accidens: necessario igitur intendunt motu suo vnum finẽ, sed quia esse eorum non est p̃pter res, quæ sunt hic, ideo ille finis, quo cõicant, ẽ causa vt conueniant, & adiuuent ad esse entium, quę sunt hic. Nam qñ aliquod passum habet esse à pluribus ꝙ̃ vno motore, tunc p̃ficitur eius esse p se per cõitatem illorum motorum in vnum finem, & hoc innuit Deus gloriosus, cũ dixit, si in eis essent Dij, pręter Deum, corrumperemur. Demũ mundus est vnus p vnum principium. aliter. n. esset vnus p accñs, aut oporteret ipsum non esse.

Vniuersaliter igitur res se habet in mundo, quẽadmodum in ciuitate proborũ virorũ, quæ licet habeat plures principatus, ascenduot oẽs ad vnum principatum, et intendunt vnum finẽ: aliter. n. non eẽt vna. & quẽadmodum ex hac parte ciuitas p̃petuať, ita etiã res se habet in mundo. Hinc fit, ꝙ illæ ciuitates, in quibus sunt plures principes, facile ĩcurrunt corruptionẽ, cùm habeant vnitatem quodam accidentis modo.

Comparatio mundi ad ciuitatem. 12. Met. 52.

Et postꝙ̃ fuit declaratum, quod esse habeant hæc principia, & qualiter cõparentur ad mundum sensibilẽ, & inter seinuicẽ, consyderandum est de his, quæ sunt sibi p̃pria. & ponemus consyderationẽ nr̃am in hoc, vt diximus, ab eo, quod in scĩa de Aĩa fuit declaratum. Et dicamus ꝙ quodlibet horũ principiorũ intelligit seipsum. & hoc patet, propterea quia intellectus noster ita se habet, s. ꝙ accidit ei ꝙ qñ intelligit intelligibilia, conuertiť ad intelligendum seipsum, cũ eius essentia sit essentia intelligibilium. Si igiť iste intellectus est ipsummet ĩtellectũ, multo magis ita se habebit res in intelligentijs separatis. Nã iste intellectus cũ habeat istã proprietatem ex eo, ꝙ non est infixus materiæ, licet habeat dependentiã cum materia, tãto magis habebunt hoc intelligentiæ separatæ, quæ nullam hñt dependentiã cum materia. & ideo intellectus, & intellectũ in eis habebit magis de vnione ꝙ̃ sit in nobis. nam licet intellectus nõ sit ipsummet intellectũ, aliquam tñ habet transmutationem ex eo, ꝙ attribuitur materiæ.

Quodlibet principiorum seipsum intelligere.

Et postꝙ̃ est declaratum ꝙ quælibet harum intelligentiarũ ĩtelligit seipsam, contẽplari decet vtrum vnaquæq; ipsarum intelligat aliquid extra se, aut non. Et dicamus ꝙ iam fuit ostensum in libro de Aĩa ꝙ intelligibile est perfectio intelligentis, & eius forma. & cũ dicimus vnũ istorũ intelligere aliud, dicimus ꝙ ĩtelligit illud, ita ꝙ perficitur p ipsum. illud ergo aliud p̃cedit ipsum, & est causa, ob quã sit illud. & eidẽ, si posuerimus vnum eorũ esse causatum ab alio, necessario causatum cõprehendet suam cãm: adeo ꝙ hæ duæ res conuertuntur, videlicet ꝙ quodcunq; horum principiorũ comprehendit aliquod aliud, illud quidem aliud erit eius causa: & ꝙ quicqd est eius causa & concipiť à causato, impoĩe est ꝙ causatum cõcipiat essentiam suam, p̃ter hoc, ꝙ concipiat id, quo extat sua essentia, sed iam fuit declaratum ꝙ quodlibet ipsorũ cõprehendit essentiam suam: ergo necesse est ꝙ cãtum ab ipsis concipiat suã cãm. Hinc apparet ꝙ aliqua eorum sunt principiũ quorundã aliorũ p modum formæ, & efficientis, & finis, sicut fuit ostẽsum de cõparatione eorũ ad formam corporũ cœlestium. nã vtraq; cõparatio est eadẽ. Neq; est in eis etiã causa propter cãtum: qa impoĩe est ꝙ nobilius sit propter ignobilius. Sed si p̃uenit causatum in eis à causa, illud quidem est quid sequens perfectionem causæ, quemadmodum vstio sequitur substantiam ignis. Et si totũ hoc ita se habet, ut narrauimus, manifestum ergo est, quòd impossibile est in his vt causa comprehendat causatum suum. nam aliter posset causa conuerti in suum causatum, & perficeretur nobilius per minus nobile: quod est falsum. Hinc habetur manifeste, quòd si habeant causam primam, quę non sit causata ab aliquo, vt in præcedentibus fuit ostensum, quòd non comprehendet nisi essentiam suã, & non comprehendet causatum suum, & hoc non

Vtrum intelligentiæ intelligãt aliquid extra se.

est

est proprium primo principio eorum, sed est quid cõe oíbus etiam corporibus cœlestibus: quia nõ videmus ipsa concipere res, quę sunt sub ipsis eo modo, quo habent esse: qa si ita foret, tũc pficeretur nobilius p ignobilius, & eo℞ cõceptus essent generabiles & corruptibiles, quemadmodum fit in intelligibilibus humanis. Quodlibet ergo ho℞ principiorum separato℞, licet sit vnum, ita q intelligens et intellectũ est idem in eis, nihilominus in hoc præexcellunt seinuicem. Cui tñ verius cõpetit vnitas est ipsum primũ, deinde quod sibi associaĩ, mox etiã quod illi adhæret. Tãdem quodcũq; eorum indiget ad comprehẽsionem essentię suæ pluribus pĩcipijs, ẽ minoris simplicitatis, & inest et aliqua pluralitas: & ecõuerso, quodcũq; indiget ad conceptũ suiipsius paucioribus principijs est simplicius, adeo q primum simplex, & verum nullo ĩdiget extrinseco ad suiipsius comprehẽsionẽ. Hoc inquam est, quod protulit sermo de comprehensione horum principiorum.

Dubium cõtra ea, quæ dicta sunt, q intelligentię non itelligãt hæc inferiora.

VEruntamen multa insurgunt dubia contra hoc, quo℞ vnum est, quòd sequeretur q hęc principia ignorarent illas res, qua℞ sunt principia, et prouenirẽt ab eis sicut procedũt res naturales ex seinuicem: sicut vstio, quę prouenit ab igne, & cõgelatio à niue, et non influerent ratione cognitionis. Sed falsum est q procedat aliquid à cognoscente, inquantũ est cognoscens, & non cognoscat illud. et hoc ĩdicauit illud dictum dicẽs, nonne cognouit qui creauit, cũ sit ipse sapiẽs & cognoscens? Ignorantia quoq; est defectus, & id, quod est perfectissimum, impoſſe est q habeat defectum. Cõtra hanc quidem positionem hoc est difficillimum oíum dubiorum. Nos autẽ soluemus ipsum, & dicemus q, cùm agens præstet passo quid sibi simile, & oporteat passum eẽ quid aliud, & secundũ numero, sequitur de necessitate vnum de duobus, videlicet, vel q sit diuersum ab ipso in materia: & hoc est necessarium, qñ passum est eiusdem speciei cũ agente absq; hoc q sit inter ipsa excessus dignitatis in forma: vel quòd illa diuersitas, q̃ est inter ipsa, sit in excessu dignitatis in eadẽ specie: & hoc scilicet qñ agens in illa spẽ est nobilius passo, nam impoſſe est q passum sit nobilius agente de se, cũ eius quiditas proueniat ab agente. In his ergo principijs immaterialibus diuersificantur agẽs & passum, et causatum & causa, excessu nobilitatis in eadẽ specie non in diuersitate speciei. & quia intellectus noster in actu nihil aliud est q̃ comprehensio ordinis & rectitudinis existentis in hoc mundo, & in qualibet eius parte: & cognitio cuiuslibet rei in eo existentis, p suas causas propinquas & remotas ita q cognoscat totũ vniuersum; sequiĩ ergo de necessitate q quiditas intellectus agentis hunc nostrũ intellectum nihil aliud est q̃ cõprehensio harum rerum, Hinc dr̃ quòd intellectus agens intelligit res, quæ sunt hic. Oportet tñ q intelligat istas res nobiliori modo. aliter. n. nulla esset diuersitas inter ipsum & nos. Sed qũo non, cũ fuerit iã declaratum q ĩtellectus noster in actu sit generabilis & corruptibilis, quia est imersus materię, eius tñ intelligibile est æternum immateriale? Et propter imbecillitatẽ intellectus nostri fuerunt necessarij sensus ad eius intellectionẽ. & propterea qñ priuamur vno sensu, deficit etiã nobis illius intelligibile, et silr, qñ sensatio alicuius rei est corrupta in nobis, amittimus eius intelligibile, neq; possumus illud acquirere nisi per modum famosum. Et similiter est possibile q causæ alicuius rei sint ignotæ, quo ad nos: quæ tñ sunt in essentia intellectus agentis. Et fm hunc modum possunt reddi causæ prophetiarum, & reliquæ pronosticationes futurorũ. patimur tñ nos huiuscemodi imbecillitatem ratione materiæ. Et sic etiam sequitur quòd intelligibile ipsius intellectus, qui agit ipsum intellectũ agentem, nihil aliud sit q̃ intelligibile intellectus agentis: quia hoc et illud sunt idem specie, verũtamẽ est aliquo modo nobilius. Itidem in reliquis, donec primum principiũ intelligat vniuersum nobiliori modo oíum modo℞, quibus possunt præexcellere seipsas inter se intelligentias denudatas à materia: qa forma sui intelligibilis nihil aliud est q̃ forma intelligibiliũ humano℞ specie, multo magis cum reliquis intelligibilibus alio℞ separato℞ res ita se habebit, etsi sint separata valde in dignitate ab intellectu humano, & illud, quod est sibi propinquius est intellectus, q sequitur ipsum, & sic fm hũc ordinem vsq; ad intellectũ humanum. & sicut propriũ subiectũ comprehensionis nostræ sunt res materiales, & si qd intelligimus de his principijs, illud quidem intelligimus fm analogiam: licet intelligamus ea fm ordinem, qa quod propinquius est nobis, est ipse itellectus agens. & propterea fuerunt nonnulli imaginati q possibile est comprehendere essentiam suam fm veritatẽ, ita q nos efficiamur ipse, et causatum conuertatur in essentiã causę. Eodem quoq; modo cõprehensionis intellectus agentis subiectum est essentia sua, & si qd intelligit de suis principijs id fm comparationẽ intelligit, et sic sequitur res de secũdo, & de tertio, donec res desinat ad primũ principium, cuius quidem propriũ est nihil intelligere comparatiue, & ideo nõ intelligit aliquod ĩtelligibile, in quo sit defectus: immo eius intellectus est præ cæteris nobilior, qa eius essentia est pręstantior oíbus essentijs. & ideo in eius essentia nulla est excellentia in gradu & nobilitate, immo ipse est ipsa nobilitas absolute sine comparatione.

Quo pacto primus intellectus intelligat.

Sed si id, quod intelligit cãtum de his pricipijs, esset idem cum eo, quod ĩtelligit causa de seipsa; tunc nulla inesset ibi diuersitas inter causam & cãtum: & nulla inesset quoq; pluralitas in his rebus separatis. Ex hoc ergo dicto apparet qũo potest dici q intelligũt oía, quia hoc eodem modo se habet in oíbus etiam in intellectibus corpo℞ cœlestium: & qũo dicit q ipsa non intelligunt ea, quæ sunt sub ipsis. Et sic soluuntur dubia præcedentia. nam fm hunc modum dicitur, q cognoscunt id, quod prouenit ab eis, cùm id, quod ordinaĩ à sciente, inquantum est sciens, oporteat q sit scitum, vt diximus. aliter. n. procederet ab eo, sicut procedũt res naturales à seinuicem. Et p hoc dictũ acquiescent illi, qui dicunt Deũ scire res. Et per secundum dictũ facies obmutescere eos, q dicunt q ipse non scit id, quod est sub ipso. Nã ipsi non aduertunt ęquiuocationem noís scientiæ, & accipiunt ipsum, ac si significaret vnam tantũ rem. & sic sequentur ex hoc duo dicta contradictoria, eo modo, quo sequuntur in propositionibus, quæ accipiũtur simplr. Et sic per hoc soluentur illæ absurditates prędictæ. Nã non est defectus illi, qui cognoscit aliquid scia perfectiori, si non sciat illud sciẽtia imperfectiori: immo imperfectio est quid oppositum huius. nã ille, qui non põt videre aliquid visione mala, sed videt ipsum visione perfecta, nequaq̃ habet imperfectionem in hoc. Et istud, quod diximus, est id quod ex via Arist. vel socio℞ eius apparere potest, vel quod sequiĩ ex eo℞ via. Nam ipsi ostẽdunt ĩtellectum agentem cognoscere ea quæ sunt hic, i. sub ipso, & sic de intellectibus corpo℞ cœlestium. Et nihil differt (vt declarauimus) siue admittamus hoc in intellectu agenti, siue in eo quod est supra ipsum de pncipijs. impoſſe nanq; est ipsa ĩtelligere aliqd, cũ quo non identificenĩ, nisi eo modo, quo diximꝰ. Ex his igitur dictis apparet qualr intelligãt hæc principia essentias suas, et id quod est extra essentias suas. Quòd aũt hæc principia sint substãtiæ, nullũ habet dubium, qm̃ principia sunt substantiæ de necessitate. Item, cũ nomen substantiæ trãsferaĩ ad id, quod est materiale, multo magis ad hæc, q̃ nõ sunt materialia. Nomẽ ergo substantiæ verius dicaĩ

Prima principia eẽ substantias.

Solutio Agens pstare passo qd sibi sile, duobus esse modis.

ficitur de primo principio eorum, cùm eius substantia sit causa substantiæ illorum.

De vita, & delectatione primorũ principiorum. 12. Met. 39.

VIdetur etiam hæc pricipia viuere, & delectari sua essentia: & q primũ eorũ viuit vita, qua nulla est pfectior, & nulla est maior oblectatio sua: quia ipsumet est ipsa lętitia tantũ, & aliĵs aduenit lętitia & gaudium per ipsum. Nã nomen vitę, cũ transferatur apud nos ad viliorẽ gradum apprehensionũ sensuum, multo magis transfertur nomẽ ad nobiliorẽ apprehensionem sensibilium, & nobiliora genera conceptiuorum. Siṁr etiam delectatio cùm sit quid sequens apprehẽsionẽ, & est nobilior quanto est nobilior dignitas apprehensibiliũ in seipsis, et in perseueratione apprehẽsionis eorum, tanto magis illa delectabuntur vere in sua apprehensione. Vnũquodq; ergo præter primũ delectaẽ esse suo, & primo etiã, & lętatur in substantia sua, & in primo quoq;. Primum aũt delectatur & lætatur essentia sua tantũ, & illud, quod lætatur ipso, idem lætaẽ essentia sua. & qa eius apprehensio est præ cæteris nobilior, ideo eius delectatio est maior oĩbus delectationibus. & licet cõicet cum reliquis in hoc q delectantur continuo, nihilominus, si eorum delectatio habet ppetuitatẽ, illud fit p eius essentiam. Siṁr etiam aliæ res, qbus cõicant, sunt ei p suam essentiam, & illis p ipsum. Et, quia in pręteritis apparuit q debemus inquirere in substãtiĵs vnũ primum, quod est causa, ob quam insit eis pluralitas: nã quælibet pluralitas, vt ibi fuit declaratum, oportet de necessitate q habeat unitatẽ: oportet quoq; vt in his substantiĵs detur vnũ primũ, quod est causa, vt sint plura & numerata. & hoc est vnũ ex illis, quibus põt ostendi q est necessariũ reperiri in his principiĵs vnũ, quod pcedat illa sm naturam, inquantũ sunt plura: quia excedunt vnũ aliud in specie, & qa vnum in quolibet genere est indiuisibile, neq; est plurale in genere illius entis. & cũ pluralitas, quæ inest vnicuiq; horum separatorũ, insit eis ex eò q intelligũt de se pluralitatẽ, vt in pcedenti tractatu fuit declaratum: sequitur ergo de necessitate in hoc q ipsum vnũ est indiuisibile, per id quod intelligit de seipso. & ideo nõ intelligit nisi vnam rẽ simplicẽ, s. eius essentiam, & non põt intelligere aliquã pluralitatem, neq; in essentia sua, neq; extra suam essentiã. Ipsum. n. est vnũ simplex de se: alia vero sunt vnũ p ipsum. Et quia vnitas in quolibet illorum separatorũ fit quidem p hoc, q intelligibile in eis fit vnũ, & hoc fit eleuando illa intelligibilia plura, quibus idẽtificaẽ vnumquodq; ipsorũ ad vnum intelligibile: sequitur ergo de necessitate q ipsa vnitas vere, & primo reperitur in ipso primo, deinde in sequenti ipsum, postea in sequẽti illud per ordinem: adeo quòd huic intellectui, qui est in nobis, insit maior pluralitas intelligibilium q̃ in oĩbus intellectibus. Et hoc est illud vnum, de quo non cessauimus quærere in præcedenti tractatu. & hoc est illud vnum per se, quo reliquę substantiæ acquisierunt suam vnitatem.

Quo pacto entia oĩa ordinent a primo principio. 12. Meta. 42.

ET postq; declaratum est id, quod attribuiẽ ipsi primo principio, & vnicuiq; entium horũ separatorũ, cõueniens est considerare qũo ordinantur à pmo principio, donec desinat ordo ad ignobilius i gradu quò ad esse sensibile, quæ quidẽ sunt ipsa elementa simplicia, & materia prima. Et dicamus q iam ex præcedẽti sermone ostensum est q nobilior horũ motorum est motor orbis stellarũ, & quod ipse est illis prima causa. & hoc est totũ illud, quod declaratum fuit iam ex hoc tractatu. Nos aũt, si comparationẽ faciamus inter illa attributa propria illi primo, videlicet ex eò quòd est vnum simplex, quod non intelligit de essentia sua aliquã pluralitatẽ, & inter actionẽ huius motoris, inueniemus q non correspondebũt sibi illa attributa. Ab ipso. n. motore oportet de necessitate q pcedat plusq̃ vna forma: quia ipsemet est, q dat formam coelo stellato, & ẽe ipsi motori orbis, q est post ipsum in gradu, seu in ordine. Ab vno tñ simplici, inquantum est simplex, prouenit vnum. qũo ergo prouenit ab eo multitudo, cũ vnum præexcellat aliud inuicẽ? Nam motor est de necessitate nobilior, q̃ coelum (vel forma coeli.) & illa essentia, à qua proueniunt hæc duo esse, habet de necessitate partes, in qbus vna est nobilior alia. &, si hæc essentia ita se habet, s. motor coeli stellarũ, necessario ergo erit causata, & habebit causam, quæ qdem est causa vt sit. sed in ipso pncipio bene cõueniunt illæ attributiones pręcedẽtes, & ęquaniẽ in ipso, & illud est ipse Deus gloriosus & excelsus. Nam ponere aliud pncipium pus isto, eẽt de necessitate supfluũ: & natura nõ hẽt supfluum.

Ab vno simplici inquantũ simplex, prouenit vnũ.

Sed qũo ordinenẽ ista principia ab isto primo. Videẽ quòd conuenientius est, vt illud, quod est sibi propinquius, sit intelligibile simplicius & nobilius. Sed, qa nõ apparet aliquis motor nobilior motore vniuersi, ideo oportuit quòd ipse sit illud primũ, à quo procedutur. de ordine tñ illius quod sequiẽ post ipsum est cõsyderandum. qm̃ consentaneum est (ut diximus) imo necessariũ pponere nobilius. Nobilitas aũt in his vr̃ esse ex vna quatuor terũ, Videlicet ex velocitate motus: Aut ex magnitudine corporis mobilis maiorisq; ambitu: Aut magnitudine stellarũ, siue multitudine earum: Quarta ex pluralitate motuum, qbus pficitur motus stellæ, & paucitate eorũ. Nã quilibet motor, q indiget ad motionem stellæ pluribus motoribus, est pculdubio sibi quędã impfectio respectu illius, q minoribus indiget. Est aũt manifestũ q motor orbis stellarũ habet dignitatẽ his modis, s. qa eius motus est velocior oĩbus aliĵs motib9. eius quoq; corpus est p cęteris maius, mouetq; plures stellas uno motu, cõtra id, quod accidit in aliĵs syderibus. Sed qũo pcedat ordo post ipsum, vt diximus, non vr̃ hr̃e ueras propositiones circa hoc, nisi sm prius & conuenientius, videlicet ponere hoc iuxta consuetudinẽ expositorũ, s. q qui sequiẽ postea gradatim, sit motor orbis Saturni; & iterũ sic sm ordinem orbium, vt in Mathematicis fuit declaratũ. Causa aũt, ob quã nos diximus q non habemus circa hoc verã viam est, qm̃, si ponamus dignitatem horum motorũ esse propter situm orbium eorũ inter seinuicẽ, tũnc res illæ, quæ afferunt dignitatẽ, essent inter se oppositę, cũ ambiens sit maius eo, quod ambit, inquantũ est sibi vt forma. Tamen non habebit illam dignitatẽ, q̃ prouenit ex velocitate motuũ, & pluralitate & paucitate, & magnitudine stellę, & eius paruitate. qm̃ nos inuenimus alios orbes inferiores hr̃e velociorem motum, vt orbis Solis, & Lunæ. Nisi fortasse dicaẽ q ista velocitas sit in cõparatione ad molem, non in seipsa, & sic apparet res de Sole, q est maior planetarum, & habet tñ pauciores motus cæteris. Ex his igitur, vt diximus, non habuimus viã determinantẽ ordinem eorũ.

Dubium.

Quæret tñ aliquis, & dicet si iuxta ordinẽ vestrum posuerimus q procedat, exempli gratia ex motore Saturni anima sui orbis, & motor orbis sequentis post ipsum, & motus orbis eius pficitur pluribus motibus, q̃ vno, & quod procedit ab eo est plusq̃ vnus motor, immo proueniunt, vt apparet sex, quorũ vnus est motor orbis sequentis ipsum, & quinq;, quibus pficitur motus Saturni, sed iuxta positionem vestram sequeretur quòd non ordinarẽtur ex isto motore, nisi tres res tantũ, cùm sit in tertio gradu: oportet ergo quòd pluralitas inuenta in eius operatione sequatur de necessitate pluralitatem existentem in essentia sua, quemadmodum vnam essentiam insequitur vna tãtum actio.

Solutio.

Dicamus quòd bene sequeretur hoc, si poneremus illas res, quæ ordinantur ex hoc motore tertio, existere in eodem gradu (seu ordine) ad ipsum: sed dicimus

quòd

quòd ordinatur à motore, qui est in gradu tertio, & est scilicet motor orbis Saturni (primo ordine) tria, quorũ vnus est motor orbis sequẽtis ipsum, et secũdus est aĩa planetæ, & postea ordinanť ex hoc motore reliqui tres ipsius motoris Saturni ordinatim etiã, scilicet secũdus à primo, & tertius à secundo. Et si radices, sequiť ergo ẽm hoc, ꝙ motor Lunæ & Solis exempli gratia, cũ in essentia horum principiorum extat pluralitas, quòd motores ordinati ex ipsis erunt iuxta pluralitatem existentem in essentia amborum, et sic Luna, exempli gratia, habebit nouem motus: & Sol si ponamus ipsum supra Lunam, & sub Venere, & Mercurio iuxta discrepantiam, quæ existit in hoc inter Mathematicos.

Et dicamus ꝙ, si pluralitas prouenies ex vnoquoq; ipsorũ oporteat nihil aliud esse, ꝙ̃ quod diuidať in ea ipsa essentia, est equidem verum, & ideo ex vno prouenit vnum, & non possunt ordinari ex eo duo: neq; est posse ꝙ id, cuius essentia est diuisibilis ĩ duo, ꝙ ordinentur ab eo tria: & similr id, cuius essentia est diuisibilis in tria, ꝙ ordinẽtur ab eo q̃tuor. Quòd aũt sit necessariũ ꝙ id, quod procedit ex aliqua essentia, & quod multiplicať ex aliquo numero, quòd ĩ id diuiditur ipsa essentia, non videtur oĩno: cũ sit impossibile per ea, quæ dicta sunt in præteritis, ꝙ aliqua horũ principiorũ non habeant actionẽ. Sed ꝙ oĩno operationes cuiuslibet corũ sint ẽm illum numerũ, in quem diuiditur eius essentia, fortasse non erit necessarium, & reduceť hoc ad excessum dignitatis eorum. & si aliquod istorũ, cuius essentia est diuisibilis, fuerit nobilius, connumerabunť eius operationes in seipso. & si fuerit ignobilius, tunc eius operationes deficiẽt à pluralitate suæ essentiæ, vel erũt minores. & non sequetur ex hoc illud falsum, quod sequiť ex processu pluralitatis operationũ ab vna essentia, aut quod ordinetur ex aliqua essentia plurificata, aliqua pluralitas prectior essentia pluralitatis existẽtis in essentia causæ. Cõuenit ergo in ordine harũ substantiarum obseruare modũ ordinis vnius ab alia: & non continget illa falsitas, à qua fugimus, s. ꝙ ex vno nõ ordinetur vnũ: immo causa huius opinionis est oppositũ, videlicet ꝙ, cũ fuerit certificatum ꝙ ex vno non ordinatur nisi vnum tantũ, existimatur ꝙ hæc propositio conuertitur, s. quòd una actio non proueniat nisi ex vno tantum, et dualitas ordinetur à duobus tñ. Verũ est tñ, ꝙ ex vnitate non ordinatur nisi vnum tñ, & ex dualitate non ordinatur nisi dualitas, aut minus. quod autem dualitas ordinetur oĩno ex dualitate, hoc nõ est necessarium. Ista est via posteriorum Philosophorum Arabum, vt Alfarabij, & aliorũ. et põt arbitrari quòd sit via Themistij ex põribus, & Platonis. sed illud, q̃d narraui, ẽ fortior declaratio, quã attulerũt ĩ hãc snĩam.

Habet tamen dubiũ. nam, cũ dicimus quod ex vno non ordinatur nisi vnũ, est verum de agẽte, inquantũ est agens tñ, non inquãtum est forma & finis: quia forma & finis dicunť agẽtia quodam modo similitudinis. Sed quæsitum propriũ huius rei est, vt dicamus vtrũ sit possibile, quòd ex vno simplici ordinetur plusquam vnum, & perficiatur per ipsum plusquam vnum. & si hoc est impossibile, tunc petitio est vera. & si est possibile, tunc est inanis. de hoc tñ iam alibi fuimus locuti.

De ordine inter motores.

Ponamus autem rem ordinatim sic. Ex primo principio ordinatur motor orbis stellarum. & ex motore orbis stellarum ordinatur forma orbis stellarũ, & motor orbis Saturni. & ex motore orbis Saturni ordinať aĩa planetæ, & motor orbis Iouis, & vnus motor tantum ex motoribus, quibus perficiť motus planetæ Saturni. & ex hoc motore ordinanť reliqua tria mobilia ipsius motus huius planetæ ordinatim etiam. mox ex motore orbis Iouis ordinantur quoq; tria, s. motor orbis Martis, et anima orbis eius, et tertius motor, à quo ordinãtur reliqui motores, quibus perficiunť motus eius ẽm ordinem secundi à primo, & quarti à tertio. & sic potes imaginari rem in oĩbus. tñ ordo non habet iudicium decisiuum, sed ẽm prius et conuenientius. Possumus tñ opinari ꝙ motor Solis ordinatur à motore orbis stellarũ, & postea ordinatur ex motore Solis motor Saturni, deinde isto modo ẽm ordinem vsq; ad motorem orbis Lunæ. & huius ordinis, quẽ diximus, affert testimonium id, quod apparet ex peragratione planetarũ in comparatione ad Solem, & quod seruant semp in velocitate & tarditate terminatas distantias, & præsertim Venus & Mercurius. Nam motus horũ duorũ orbium ferentium ipsos sunt æquales motui Solis. & Luna quoq; videť peragrari peragrationẽ equalem apud coniunctionem, & in oppositione apud quadratum. & hoc hercle inueniť in illis tribus rebus. & ideo non est longinquum (vt diximus) quòd Sol sit nobilior oĩbus, & eius motor associetur in gradu orbis stellarum fixarum. tandẽ (vt diximus) non habemus propositiones, quibus possimus adipisci ordinem eorũ per veram viã.

De ordine intellectus agentis. De depẽdẽtia, ac ordine elementorũ.

Intellectus aũt agens ordinatur ex vltimo horum in ordine: & ponamus ipsum esse motorẽ orbis Lunę. Elementa vero sunt de necessitate causata à magno motu. & hoc iam in libro de Cœlo & mundo fuit declaratum; ibi. n. fuit dictum ꝙ de natura motus est generare calorem, & ad esse caloris sequiť leuitas, quę est forma ignis, & ad priuationẽ motus sequiť oppositum, s. grauitas. & propterea desinit ignis ĩ concauo corporis sphærici: & firmatur terra in medio ob eius remotionẽ à motu ipsius ambientis: & simplicia, q̃ sunt ĩter ignem, et terram, s. aqua et aer, habẽt vtrãq; dispositionem, videlicet grauitatem & leuitatẽ, s. grauitatẽ respectu superioris, & leuitatem respectu inferioris. Tandem, cũ corpora simplicia habeant esse ex eo, quòd sunt contraria: & nihil aliud sit, quod efficiat cõtrarietatem eorum, ꝙ̃ motus corporis sphærici: necessario ergo corpus circulare est eorũ agens, & conseruans. Neq; habet tñ istas duas proportiones ad ipsa, imo se habet ad ipsa, vt forma, & ipsa sunt vt materia ad ipsum. Inferius ergo ipsorũ perficitur à superiori, donec sint oĩa perfecta ꝑ vltimum corporis circularis. & hoc iã in libro de Cœlo & mundo fuit declaratũ. Item corpus circulare, prout ẽst sphęricum, impõe est quin habeat corpus, super quod reuoluať, quod est centrũ. et illud, quod ita se habet ad corpus cœleste, est ipsa terra, & inuenta terra inueniunť reliqua elemẽta. Necessario ergo sunt elementa, qa & corpora cœlestia inuenta sunt, quẽadmodum de necessitate sunt lateres, & parietes ex forma domus. Et postq̃ hoc est ita, sequiť ꝙ corpus cœleste est causa vt elementa inueniant per hoc, quod est conseruans, & agẽs, atq; forma & finis. De similaribus aũt partibus iam fuit ostensum in scia Naturali ꝙ non est opus reddere alias causas propinquas prętet elementa, & motũ corporũ cœlestium etiam. Et apud Aristo. quoq; sunt aliqua corpora mixta aĩata, propter corpora cœlestia. & ideo dicit Arist. ꝙ Sol & hõ generant hoĩem. & causa apud me est, quia indiuiduum gñatur ab indiuiduo, sicut ipsum. &, cũ illa corpora sint viua, adhibent vitã rebus istis inferioribus: qa nihil potest mouere materiã ad perfectionẽ aĩatam, nisi illud corpus, quod est naturaliter aĩatum. nam, si aliquid pręstat vtilitatem alicui rei, id facit, qa habet ipsum in se. Aristoteles aũt non ponit in scientia Naturali principiũ aliquod separatum, quod sit itellectus, nisi in intellectu humano, & in motu corporum cœlestium. In humano quidẽ intellectu cũ intellectus materialis nõ sit mixtus, neq; est ibi materia, ita ꝙ oporteat ipsum transmutari ab aliquo corpe: in corporibus vero cœlestibus, propterea quia perdurant in infinitum.

Et si

Quo pacto detur principiũ extrinsecũ in generatione rerum.

Et si ita est, vt narrauimus, sermo ergo in scia illa cogit nos ponere principiũ extrinsecũ ad esse plantarũ & aialiũ, qm̃ nos videmus ipsa habere potẽtias, q̃ hñt operationes determinatas, qbus agũt ad aliquẽ finẽ, vt aia nutritiua. & ideo nõ possunt attribui elementis. Neq; possunt etiã attribui i esse suo ad indiuiduũ generatiuũ, cũ indiuiduũ p̃stat huiuscemodi res, videlicet vel materiã recipientẽ, vel organũ, vt res se habet de spermate & sanguine menstruo. & hoc totũ iam in scia Naturali fuit declaratũ. Sed, si res cõsyderetur in hac scia, videt̃ q id, quo hę res sunt intellectę, impoñe est q generetur ex forma materiali indiuiduali, inq̃tũ est indiuidualis. Nã, si de natura formæ materialis esset generare formã in materia inquantũ est materialis, ergo nõ posset illud attribui formę separatę: sed iam fuit ostẽsum q formæ separatę generãt formas in materia: ergo necesse est qd' nõ generẽt ipsas formæ materiales. Indẽ etiã est necessariũ, eò qa res materialis indiuidualis generat rẽ indiuidualẽ sicut est ipsa: sed forma intelligibilis generata nõ videt̃ esse res indiuidualis: quapp̃ oportet vt intellectus agẽs sit dator formarũ corporũ simpliciũ, & aliorũ. generans igit̃ per se ipsius indiuidui est indiuiduum sicut ipsum. & ideo dicit Arist. q Sol & homo generãt hoiem. Indiuiduũ aũt generat̃ per se. sed forma generatur per accidẽs, et ideo apparet q eius generãs est aliud ab indiuiduo. indiuiduum ergo hois, quod generatur per se, generatur à Sole indiuiduo, & ab homine indiuiduo. illud vero, quod generatur per accidens, & est ipsa humanitas, generatur ab ipsa humanitate expoliata à materia. Iste inquã est sermo inter viam Arist. & viã Platonis de hoc, s. q forma sit agens. et retine ipsum, quoniam hoc modo tollentur reliquæ falsitates.

De necessitate materię primę.

Si ergo ita est, vt narrauimus, & ostẽsum fuit quod corpora cœlestia sunt causa, vt elemẽta habeant esse, & quot modis sint eorum causę: sequitur ergo quod formę elementorum sunt causa propinqua vt sit materia prima, quæ est cõmunis eis. & hoc per modum formę & finis tantum. nam impossibile est comprehẽdere de causis materiæ primæ nisi istas duas causas tñ. quoniã agens ideo efficit aliqd, quia præstat essentiam suam, quæ videtur esse eius forma. & materia prima non est essentia formę, q habeat agens. Neque potest comprehẽdi ẽt in ea alia materia, qa ipsa est prima. Potest adhuc materia aliter cõprehẽdi q sit causa, videlicet quia cũ materia dicatur de ipsa et de materijs corporum cœlestiũ, s'm quendam modum analogiæ, scilicet secũdum prius & posterius, & in his, quæ ita se habent, illud prius est causa vt sit posterius: sic igitur materia corporũ cœlestium erit causa vt ista materia sit. & formę corporum cœlestiũ tantum sunt causa, vt materię ipsorum sint. Et necessitas huius ordinis eorum intelligitur hoc modo, s. q, cũ illa sint abstracta, oportet oino ratione sui esse perfecti vt procedãt ab eis alia entia. & cũ formę aliquorũ horũ entiũ impoñe est quin habeãt subiectũ, ideo fuit necesse vt reperiat̃ subiectũ. Istæ aũt formę hñt materiã pp̃ necessitatẽ. sed esse earũ in seipsis est nobilitatis gratia, i. q necessario est melius q aię corporũ sphęricorũ sint q̃ q nõ sint. Et p hoc soluit̃ illud, qd' solet dubitari de esse istarũ formarũ, q̃ sunt hic. Põt nãq; aliqs dicere, cũ habeant esse in rebus separatis s'm esse nobilius, cur igit̃ inueniũtur post hoc s'm ignobilius. Sed dicet aliqs q finis intẽtus fuit rõne materię, & sic erit nobilius pp̃ ignobile. Nos aũt dicamus q huiuscemodi esse earũ est ex necessitate ipsius esse secũdi. esse nãq; nobilius est q̃ nõ esse; & ideo hñt esse imp̃fectius: & earũ esse impfectũ est nobilioris rei gratia respectu priuationis earum. Sũt autem imperfectæ secundum esse, & formę in materijs propter necessitatẽ: quia impossibile est q reperiãtur perfectiori modo. & quemadmodũ est nobis nobilius cũ peruenerim us ad vltimam perfectionem, q iuuemus alios de illa perfectione quantum est possibile, sic se habent principia separata ad esse corporũ cœlestium ab ipsis. Sed formæ quatuor corporum, i. elementorũ, sunt qdem propter necessitatem, scilicet, pp̃ter esse formæ corporum sphęricorum. sunt quoq; in materia necessitatis gratia, ac si cõiungatur in eis necessitas duobus modis: vno modo, ex eo q sunt: secundo ex eo q sunt in materia. Et causa horũ duorũ necessariorũ in eis est esse corporum sphęricorum. Nã necessitas, quæ facit ipsas esse, est esse corporũ sphæricorũ: et ipsas eẽ in materijs est esse corporum sphæricorũ in subiecto. Formę vero aduenientes post mixtionem elementorũ & eorum contẽperaturã, sicut sunt formę vegetabiliũ: & forma hominis, habent suũ esse in se propter aiam rationalem: & aia rationalis pp̃ nobilius, sicut res se habet in corp̃ibus cœlestibus. Et ideo videt̃ q horum entiũ, s. inferiorum, illud, quod est p̃pinquius in dignitate ad corpora cœlestia, est hõ. nam est veluti mediũ inter esse æternũ, & gñabile corruptibile. Aia quoq; rõnalis est in materia propter necessitatẽ. & proportio aiæ rõnalis hic ad id, quod est de formis sub ipsa, est p̃portio ipsius rõnalis ad intellectũ adeptũ. & p̃portio sensitiuę ad rõnalem est proportio materię. & similiter proportio nutritiuę ad sensitiuã, & proportio similariũ partium ad nutritiuã est proportio materiæ ẽs ad nutritiuã, & est s. eadẽmet proportio formarũ similariũ partiũ ad elementa hois. Hõ ergo est id, quo cõiungit̃ esse sensibile cũ intelligibili. & propterea p̃fecit Deus gloriosus in ipso istud esse sensibile, cui euenit imp̃fectio pp̃ eius distantiã ab ipso. Sed cur de aia vegetatiua & vitali reperiantur plures species q̃ de alijs, videt̃ q talis pluralitas sit propter nobilitatẽ. & in qbusdã earũ videt̃ q sint propter hoiem, aut aliquę earum pp̃ aliquas alias, in qbusdam enĩ nõ apparet hoc, vt in aialibus hoium hostibus & plãtarum veneficarũ. & ideo ostendet̃ postea q maior pars horũ entium, q̃ inter se vnũ aliud corrũpit, fit quodãmodo per accidẽs, & pp̃ necessitatẽ materię, vt Scorpiones, & cætera venefica. quod autẽ apparet ex eis est q corrũpũt id, quod si nõ est nobilius ipsis, non est tñ ignobilius. & hoc fuit ex necessitate. Ex hoc ergo dicto iã declaratũ est quo pacto res à seinuicẽ vna ab alia habeãt esse, & proportio vnius ad aliam in perfectione: & q perfectiones omnium referuntur ad primam perfectionem: & q de necessitate suum esse est causatum ab esse primi.

Cur de aia vegetatiua, & vitali sint plures spẽs.

De cura superiorũ circa hæc inferiora.

Conuenit ergo consyderare nunc de cura eorũ, quę sunt hic, i. q̃ sub orbe Lunę. et p̃cedemus in hoc iuxta istas radices pręsuppositas. Et dicamus q esse harũ rerum inferiorũ, vt earũ perpetuitas cõseruet̃ in specie, hoc quidẽ est qd intentũ de necessitate, cuius rei efficiens non põt esse casus, vt plures Antiquorũ fuerũt opinati. et hoc apparet, si consyderet̃ conuenientia motuũ cœlestiũ corporum cũ esse cuiuslibet rei, q̃ hic generat̃, & eius cõseruatione. et hoc euidẽtius apparet in Sole, deinde in Luna. Nã de Sole apparet hoc, q si esset maior q̃ est, & eius locus propinquior, interficeret gñã plãtarũ & aialium pp̃ vehementẽ calorẽ. et similiter, si eius corpus esset minus, aut remotius, interimeret pp̃ vehementi frigiditate; cuius rei veritas haberi põt ex hoc, q id, quo Sol efficit calorẽ, est eius motus, aut reflexio radiorũ eius. & ex locis inhabitabilibus præ nimia caliditate, & forti frigiditate apparet quoq; cura, in eius circulo obliquo manifeste. Nam, si nõ haberet circulũ obliquũ, tunc nõ fieret hic æstas, neq; ver, neque autũnus, atq hiems. Est aũt manifestũ q hæc tpa sunt necessaria ad esse specierum vegetabilium, & ipsa cura in motu diurno est euidentissima. Nam, si non

De Sole.

esset motus diurnus, non esset etiam dies neque nox: & tunc medietas anni esset nox, & alia medietas dies: & sic res perirent eo tempore, siue in die propter fortem calorē, siue in nocte prę vehementi frigore. Lunę quoq; affectus cognoscitur, & ostēditur in generatione pluuiarū, & maturatione fructuum. Est quoq; manifestum quòd si esset maior, aut minor, aut propinquior, vel remotior, aut q̄ eius lumen non influeretur à Sole, tunc nō efficeret huiusmodi actionem. & si non haberet ēt circulū obliquū, non faceret diuersas operatiōes in diuersis tpibus. et ꝑpterea calefiūt noctes tpe frigoris, & infrigidanť in tempore caloris. Causa aūt, ob quā calefiūt in tpe frigoris est, q̄a eius situs ad nos, tūc est sicut situs Solis in tpe caloris, cū sit propinquior ad zenit capitis nostri, q̄a eius circulus est magis obliquus. sed in tpe caloris res opposito modo se habet, videlicet q̄ eius occultatio, & eius apparitio erit ex latere meridiei, q̄a ipsa semꝑ apparet in parte opposita Soli. & si Sol fuerit in meridie, ipsa apparebit in septētrione, & occultabiť in meridie. & cū Sol est in septētriōe, res ecōuerso se habet, videlicet q̄ apparebit ipsa in meridie, & occultabiť in septētrione. & ideo ĩfrigidat tūc, cū ea hora recipiat radios solares in pte meridiei. Et similiter ēt id, quod apparet de suis pagratiōibus ęqualibus in distātĳs determinatis à Sole, nō debemus arbitrari q̄ sit præter curā de rebus, quæ sunt hic. & quēadmodū diximus de Sole, & Luna itidē debemus credere de reliqs planetis, & de eorū circulis, & de pagrationibus eorū æqualibus in distātĳs determinatis à Sole. Et ideo dicit Arist. q̄ eorū peragratio est in pagrationem Solis. Quod q̄dē ideo dixit, q̄a apparet q̄ sequuntur motū eius, & conantur simulari sibi. Nos aūt, licet non pcipiamus sensu multa ꝓdigia ex motibus eorum exitu centri eorū, & rectitudine reuersioneq;, sentētiamus tñ vera determinatione quòd hoc prouenit ex cura, quæ habeť de rebus, quæ sunt hic. Nā scire tñ hoc est quid difficile, cū indigeat lōgo expimēto, respectu cuius nostra vita humana est breuis. Et ꝑpterea oportet nos recipe hoc ab Astronomis, s. pegrinationes eorū & sitū. & hoc iuxta id, quod pōt haberi ab ipsis de varietatibus horū astrorum, i. illud, de quo pōt haberi notitia per longū aspectū. Et possibile est ēt q̄ sydera faciant hoc, sed ob nobilitatē horū corporū cœlestium, vt diximus sæpissime, non videť nobis q̄ cura de inferioribus sibi sit ex prima intētione. Aliter. n. sequeretur q̄ res æternæ essent corruptibiliū gratia, & nobile propter ignobile. Verūtñ, quia curāt de his hoc mō, ideo nō possumus dicere q̄ ignorēt ea, q̄ sunt hic: cùm opationes cognoscētis inquantū est cognoscēs, sint cognitæ. tñ eorum scia est eo mō, quo declarauimus. Et, quia rectitudinē vel iustitiā motuū ipsorum acquisierunt per id, quod intellexerunt de essentia suorū principiorum: eorū aūt principia acq̄siuerunt illud à primo pricipio, quod est Deus gloriosus & excelsus: ergo prima cura de nobis est à Deo glorioso. et ipse est causa loci habitabilis sup terrā. & quicq̄d inuenitur hic de eo, quod est bonū perfectū, prouenit quidē à voluntate et intentione sua: sed ꝓueniunt mala ꝑ necessitatē materiæ, sicut corruptio, & debilitas seu tabes, & cætera alia. Quod quidē ideo fuit, q̄a cū hoc esse nō possit inueniri nisi vno duorū modorū, videlicet vel q̄ non inueniant istæ res, quę patiunť malum, & sic hoc erit maius malū; vel q̄ inueniant isto modo, cū eorum esse sit impossibile aliter se habere. vt exēpli gratia ignis, cuius iuuamētum in mundo est satis notū, & tñ accidit ei per accidēs q̄ corrumpat multa vegetabilia, & aīalia. Aspice autem in cura de animalibus, quo pacto imposuit eis sensum tactus: q̄a hoc est eis possibile, iuxta eorum naturā, adeo q̄ per ipsum aufugiūt sensibilia corruptiua ipsorum. idētidem tribuit vnicuiq; generi animatorū id, quo custodiatur eius esse à rebus insistentibus ipsum. & hoc ēt iuxta id, quod est de natura illius animalis recipere de ea re. & hoc ēt est vnum, ex q̄bus apparet q̄ datur cura de his rebus. Et propterea si tu cōsyderabis multas res horum aīalium, videbis q̄ est impossibile q̄ inueniant, nisi ponantur illæ res, quibus cōseruatur suū esse. & id, in quo magis apparet hoc, est homo. si. n. non esset intellectus, nō posset ipse reperiri aliquo tēpore. Hinc apparet q̄ illa principia sciūt mala, quæ sunt hic eo modo quo sunt: & q̄ non ꝓuenit eorum cura tantū ad hoc, q̄ præstent nobis esse: sed res etiā, quibus cōseruemus esse nostrū ab eo, quod habet corrūpere nos. Et Alexander dicit q̄ qui dicit q̄ illa habent curā de omnibus singularibus, est dictū valde erroneum, vt quidā putabant. nā cura ab eis fiet ex eo q̄ sciunt, vt prædictū fuit. quo pacto ergo poterunt habere nouas notitias particulares, maxime q̄ erunt infinitæ? & qui ita dicit, attribuit Deo impietatem etiā de necessitate. nā si ipse ꝓcedet via regitiua vniuscuiusq; indiuidui, qualiter ergo patitur indiuiduū mala, dum Deus regit ipsum? Intelligo aūt per genera malorū hic id, quod est possibile nō rūit in ipsum. mala. n. necessaria, si accidant in aliquo indiuiduo, non debet aliq̄s dicere q̄ hoc non sit à Deo. Sed maior pars illorum, qui credunt hanc opinionem de cura, putant tribuere sibi possibilitatē: quoniam oīa sunt possibilia apud Deum. & ideo oportet secundū ipsos de necessitate attribuere ei impietatē vel iniustitiam. Quòd autem sit impossibile omnia esse possibilia est manifestissimum. Nam impossibile est corruptibile esse perpetuū, & ipsum æternum esse corruptibile. quemadmodum est impossibile triangulū habere angulos æquales quatuor rectis, neque q̄ colores euadāt soni. Tractare autem de hoc nocet in sciētia humana valde. Qui autē dicit in huius rei ratione q̄ eius operationibus non potest attribui iniustitia, sed boni & mali attributio est eadem, est dictum extraneum valde à natura hominis, & remotum à natura entis, quod est in vltimo bonitatis. Nam non dabitur aliquod bonū per se, sed ex suppositione: neque aliquod malum de se, imo malum poterit esse vel euadere bonum, & bonum malum. & nulla dabitur veritas, adeo quòd magnificare primum, et inseruire ei erit bonum ex positione. & sic erit possibile q̄ sit bonum dimittere inseruire sibi, & declinare à credulitate magnificandi ipsum. Et omnes istæ opiniones videnť esse similes opinionibus Pythagoræ. nos autem explebimus declarare quid enorme contineat, quem redarguemus in tractatu illo post istum cū auxilio Dei gloriosi.

De Luna.

Omne bonū à Deo prouenit: mala vero ex necessitate materiæ.

De cura in aīalibus habita.

An superiora curam habeant ipsorū singularium: & præcipue Deus.

Impossibile est oīa eē possibilia.

Epitomes Auerrois in Librum Metaphysicæ finis.

SEQVENTIS THEOPHRASTI LIBRI RECOGNITIO.

Libellum hunc Andronicus, & Hermippus non agnoscunt. nec enim prorsus de eo mentionem fecere, in librorum Theophrasti descriptione. At Nicolaus (is enim ex Suida creditur è Damascenorum urbe Philosophus Peripateticus, Herodi Iudæorum Regi, Augustoq; Cæsari familiaris) in speculatione τῶν μετα τα φυσικα Aristotelis, eius meminit, Theophrastiq; esse asserit. Sunt autem paucæ quædam in eo præuiæ tractatus uniuersi dubitationes.

Theophrasti

THEOPHRASTI METAPHYSICORVM LIBER.

Caput Primum. Dubitationes, quo pacto se habeant intelligibilia cum naturalibus, & quae sint ipsa intelligibilia.

Vo pacto, ac qbus eam, quæ de primis est, speculationem determiare oportet? Etenim ea, quæ naturæ est, plurifida, vel (quemadmodum qdam aiũt) ordinata minus existit, mutationes subiẽs omnimodas. At quæ circa prima versar̃ finita est, & circa eadẽ semp. Quamobrẽ in intelligibilibus quoq;, quæ sensui puia nõ sunt, ipsam ponũt, vtpote motu, mutationeq; priuatis: atque in summa honorabiliorẽ, maiorẽq; eã esse existimãt. Sit igit̃ initium, vtrũ consensum quendam, ac mutuã veluti societatẽ cum naturalibus intelligibilia habeãt: an nullã, sed tanquã seiuncta vtraq;, ad oẽm quidẽ substantiã quodam modo sese adiuuent. Rõni profecto magis consentaneũ existit, propingtatem quandã inesse, & non peregrina fateri oĩa, sed verbi gratia, aliqua quidẽ esse priora, aliqua vero posteriora, nõnulla aũt principia, quædã sub principijs collocata, queadmodum & æterna ad ea, quæ corruptioni obnoxia sunt, se habere videntur. Si igit̃ res ita habeat, quænã ipsorum, & in quibus erit natura? Quippe si solis sint mathematicis intelligibilia, vt nonnulli aiunt, neq; admodũ insignis cũ sensibilibus, neq; prorsus idonea esse videbit̃ cognatio cuiusq;: vtpote quæ profecto excogitata sunt. Esse aũt vident̃, nobis figuras, formasq;, ac rationes accõmodãtibus. At hæc p illa nullam nacta sunt naturã. Si vero nõ, fieri neq;t, vt sic cũ ijs, quę natura cõstant, cõspirẽt, vt illis tanquam vitã, ac mouendi facultatẽ suggerant. Sed ne numerus qdem ipse hoc pręstare posset: quem ẽt primũ atq; maxime principẽ quidam faciunt. Est aũt alia quædã, quæ prior, ac præstantior est, substãtia, de qua differere tentãdũ est, sit ne vna aut numero, aut specie, aut genere. Erit igit̃ oppido q̃ rationabile, eã, quæ principij naturam sortita est, in paucis esse, si abũdãtibus insit, nisi & in primis, & eo, qđ primum est, collocata sit. Quænam ergo sit hæc, quiq; plures ipsi quoquo modo demõstrare conandũ est, siue, pportione, siue similitudine alia. Forsitan aũt potestate quadam atq; aliorũ excessu, pinde atq; Deus, accipi debet. diuinum siqdem oium principium existit, per quod & sunt, & pmanẽt vniuersa. Hoc itaq; modo assignare forte erit perfacile. at vel clarius, vel ad suadendũ aptius, difficile. Cũ autem principiũ sit hmõi, quod cũ sensibilibus affinitatẽ habeat: natura vero (vt simpliciter dicã) in motu persistat, quod & illi proprium existit: manifestum est ipsum cõstitui debere motus causam. At cũ per se immobile habeatur, cõstat ipsum nõ esse causam, vt quæ à natura sunt, moueant̃: sed hoc alij cuidã meliori, ac priori relinquendũ est potestati: qualis est illius ipsius, quod expetit̃, natura, à qua circularis, cõtinua, et irreqeta latio prouenit. Quapropter ſm hoc haudquaquã motus eẽ principiũ resoluamus oportet: aut si sit, cũ mouetur, mouebit. Sed hactenus qdem veluti perfecta ratio, quæ oium vnũ facit principium, actũ assignans, & substantiã, atq; ẽt quantitatem aliquã dicẽs, verũ ad meliorem quandã, diuinioreq; attollens particulã: sic. n. assignare potius oportet, q̃ id, quod sectionem, partiũq; distractionẽ recipit, auferre. Nã eminentiore simul, atq; vera magis fulcitur ratione ita loquentium sententia.

Caput Secundũ. Dubitationes, de desyderio supiorum ac inferiorum rerũ. et an inferiora sint cœli ptes, et quo pacto. et an circularis latio sit de cœli substantia.

Vòd aũt consequens est de desyderio, quale nã sit, & quorũ, iã fusiore indiget sermone: quippe cũ multa sint ea, quæ in gyrũ ferunt̃, & lationes quodã modo cõtrariorũ, & vanũ, & cuius gratia incertũ est. Etenim siue vnum est, quod mouet, non oĩa idẽ principiũ mouere, erit absurdũ. Siue ſm vnũquodq; aliud, atq; diuersum, & principia quoq; plura. Quamobrẽ ipsorum cõcordia ad optimã tendentiũ expetitionẽ, nequaquã esse cõstabit. Quò aũt ad sphærarum pluralitatẽ, de causa maiorẽ requirit sermonẽ. Nec. n. iste Astrologorũ est. Dubiũ ẽt est, quo pacto cũ naturali habitu pręddita sint, non qetẽ, sed motũ sectent̃. Cur igit̃ simul per imitationẽ illud pari mõ dicunt, & q vnũ, & qui numeros aiũt. Ipsi. n. numeros, id vnũ esse inqunt. Iã desyderiũ, p̃sertim indeterminatæ rei, cũ aĩa existit. nisi qs similitudine, ac differẽtia, q̃ mouent̃, aĩata dicat. simul aũt aĩa, et motus esse videt̃. Siquidẽ vita inest habentibus: à qua appetit⁹ quoq;, q circa vnũquodq; est, tanq; per alia patiant̃, aĩam tñ obtinent. Quòd si igit̃ motus circularis causa prima sit, nõ erit vtiq; optimi. qppe cùm is, qui animæ est, p̃stantior sit. Primus aũt est vel maxime, q cogitatiõis est, à qua appetẽtia quoq; existit. At hoc forte qspiã interrogabit, quã ob causam solũ q̃ circulo mouent̃ desyderio afficiantur, eorũ vero, q̃ circa medium, nullũ: quãq̃ & ipsa mobilia sunt. An q; impotẽs sit, aut per

transire nequeat id, quod primum est. At si propter imbecillitatem, hoc sane erit absurdum. Robustius nãque ipsum quispiam existimauerit Ioue Homerico, qui ait.

,, Ipse eqdẽ à t̃ra traherẽ, & põto quoq; ab ipso.

Quare reliquũ est, vt tanq̃ incõprehensibile quippiã, atq; minime cõpositũ sit. Forsitan autẽ rogabit prius aliqs, quo mõ se habeant.

Vtrũ inferiora sint cœli partes: & quomodo.

Vtrũ cœli ne partes hæc sint, an nõ. Et si partes, quo pacto partes. Nã nũc non s̃m regiones modo, verũetiam s̃m actionẽ à nobilissimis quasi abiecta videnť: siquidẽ circularis latio hmõi est. Contingit.n. veluti per accidens ex ea, q̃ in gyrũ fit, latione, tũ ad locum, tũ inuicẽ fieri mutatiões.. Quòd si & optimo melius esset aliqd, circulari motu à primo (nisi recipiendi vetaret impotẽtia) indigeret. qñquidẽ quod primũ est, ac diuinissimũ, q̃ optima sunt, vult oia. id aũt forte excedẽs aliqd, & inuestigabile existit. Arbitrať sane q hoc dicit, similia esse oia, & i optimis tenuẽ aliquã esse, aut nullã habere differentiã. Sed forte qspiã hoc addubitauerit ad ipsum primũ cœlũ referens,

An latio sit de cœli substantia.

vtrũ circularis latio de ipsius substantia sit: & si à qete habita, statim in corruptionem laberet, an cupidine q̃dã, atq; appetentia per accidens. nisi illa vtiq; appetẽdi facultas ei cõgenita sit, nihilq; p̃hiberet talia q̃dã esse entia. Sed forsitan eũ, qui talẽ appetitũ detraxit, de ipsa latiõe ambigere cõtinget, si sublata cœlũ corrũperet. Atq; hoc qdẽ, q̃si ad alios sermones p̃tinere videť. Verum hoc ipsum de hac, aut de his principijs quispiam existimabit.

Caput Tertium. Narrantur opiniones multæ circa rerum principia.

Fortassis aũt post, alia, p̃tinus assignare, q̃ ordine sequunť pricipia, atq; i eo, qd̃ antecessit, subsistere nõ oportere qspiã affirmabit. Hoc.n. est p̃fecti, sapiẽtisq; viri. quo pacto Eurytũ calculos quosdã disponẽtẽ aliqñ Archytas p̃didit facere, dicereq; hũc esse hois, illũ vero cuiusuis alius numerũ. Nũc vero multi, aliq̃tenus p̃gressi, qescũt, queadmodũ q & vnũ, & idefinitã dualitatẽ ponũt. Nũeros.n. planaq;, et corpa cũ creauerit, reliq̃ penè omittũt, pauxillũ attingẽtes: & hoc tm̃ declarãtes, q alia qdẽ ab ĩdeterminata dualitate, p̃ficiscũtur, vt locus, inane, infinitũ: alia vero à numeris, & vno, vt aĩa, & alia q̃dã, tẽpus aũt simul, & cœlũ, & alia quoq; cõplura negligũt: nec vlla postea de cœlo, ac reliqs faciũt mẽtionẽ. Pari mõ Speusippi discipuli, nõ aũt aliorũ vllus, prẽterq̃ Xenocrates. qppe q oia quodã mõ mũdo similiter accõmodat, sensibilia, itelligibilia, mathematica, itẽ & diuia. Conať quoq; Estiæus vsq; aliqd (nõ queadmodũ dictũ est) de primis solũ disserere. Plato aũt, dũ ad principia redigit, alia quoq; tãgere videť, ad ideas ea referẽs: istas vero ad numeros: ex his autẽ ad principia: deinde p̃ gñationẽ, vsq; ad ea q̃ dicta sunt. Alij aũt ad principia solũ. Nonnulli vero & veritatẽ in his esse. entia.n. circa principia tm̃ esse. At secus hic atq; in alijs accidit disciplinis. In illis.n., quæ post principia sunt, robur maius obtinẽt: atq; interea, quæ in illis sunt sciẽtijs, veluti perfectiora solent haberi. Forte aũt & hoc rationabiliter. nã ibi principiorũ, in reliqs vero à principijs quæstio est.

Caput Quartum. Dubitatio, an principia informia sint, uel formam adepta.

Sed forte ambiget aliqs, quonã pacto, & qualia supponi pricipia oporteat, vtrum ne informia & veluti potẽtia solũ existentia, vt q igñẽ & terrã principia faciebant, an formã adepta, quasi maxime foret opus, vt finita essent, queadmodũ in Timęo inqt. Etenim ordo, atq; finitio, rebus per quã excellẽtibus maxime familiaria sunt. Videť aũt hoc in reliquis quoq;, vt Grãmatica, Musica, Mathematicisq;, ad hunc ferè modũ se habere. Consequũtur ẽt q̃ post principia sunt. itẽ & q̃ s̃m artes, q̃ qdẽ naturã sili' imitanť, & instra, & alia s̃m principia. Alij igiť oia admodũ formalia putãt principia. alij vero materialia tm̃. nonnulli vtrũq;, & formalia admodũ, & materialia, tãq; in ambobus p̃fectio cõtineať: quippe qui ex cõtrarijs substãtiã oẽm fieri dicãt. Absonum autẽ & illis quoq; videať, si totũ cœlũ, & singulę ei' p̃tes, atq; vniuersę, ordine, rõne, formis, viribus, circuitionibus p̃dite forẽt, ipsis vero pricipijs tale inesset nihil: sed vt caro eorũ, q̃ temere cõfusa sunt (optimus inqt Heraclit') sese mũdus haberet. Atq; s̃m minima (vt ita dixerim) accipiũt pinde atq; inanimis. Definita nãq; singulorum natura est, vt ita dicã, quãuis temere facta sint: principia vero indeterminata. Rursum, id quoq; haud facile in oibus, & in aĩalibus, & plãtis, atq; i ipsa bulla, ad id, cuius gr̃a sunt, pariter reducere, singulasq; rõnes adhibere, nisi aliorum ordine, mutatiõeq; oigenas, ac varias eorũ, q̃ tum in aere, tũ in terra gignunť, formas fieri cõtigat. quorũ maximũ quoddã exẽplum nõnulli faciunt ea, q̃ circa anni tp̃a fiunt, in qbus aĩaliũ, plantarũ, & fructuũ, veluti p̃ducente ea Sole, gñationes apparẽt. Atq; hęc qdẽ hoc in loco cõtẽplãdo, inuestigant exiguã libationẽ, quæ ordinis cõstitutionẽ ad quantitatẽ vsq; repetit. Cur itẽ magis fieri neq̃t i deteri' trãsitus.

Caput Quintũ. Dubitatio circa principiorum motum & quietem.

In principijs aũt, vnde prima quoq; cœpit oro, de qete merito aliqs dubitauerit. Nã si ea, vt p̃stãtius aliqd sit, i pricipijs collocabit.

sin vero

sin vero vti qdā segnities, atq; mot⁹ priuatio, minime. verū si actionē esse fateať, cōtra, tāq; prior, ac honorabilior est existimāda: motus vero ī sensibilib⁹. Cū aūt hoc pp illud gescat, fieri neqt, vt id, qđ mouēs est, semp moueat. Non.n. fuerit periculū, qđ primū est, neq; rationis speciē habere, neq; alioqui fide dignū esse, sed maiorem quandā causam quærit. At qđ mouet, ab eo, qđ mouetur, diuersum non esse pp actionē, & passionē quodāmodo sensus acclamare videť ceu possibile. Sed est, qui ad ipsam mentē, Deumq; referat. Absonū autē est aliud quoq; dictū, illa nō moueri, q̄ eius, qđ gescit, appetitu ducunť, siquidē ipsa alia se querētur entia. Verūenimuero forsitā nō sic accipi debet, vt ad id, quod impers est reducamus, sed vt q̄ maxime sibi cōsonū, perfectūq; sit, veluti ciuitas, aut aīal, aut qduis aliud eorū, quæ in partes secari possunt, aut etiā oino cœlum, quod sane aiunt esse perfectissimum.

Caput Sextum. Dubitatio, quo pacto entium diuisio in materiam & formam fiat.

CÆterum aliquē & talia quoq; sermonē postulāt, quo pacto in materiā, atq; formā entiū partitio fiat. sit ne alterū qdē ens, alterū vero nō ens, potentia aūt vnū, & ad actū reductū: aut vnū qdē, sed indeterminatū ens, eo, quo in artibus modo. Generatio aūt, quæ ipsorū qdem essentia, est scdm rōnes formari. sed ita quidē ad id, qđ pstantius est, forte fieret trāsitio. Ipsum autē esse, p eā esse nihilominus verū fuerit. nō enim esset, ipsa nō existēte. At illud, neq; hoc, neq; quale, neq; q̄tum. quippe qđ formis indeterminatum est: potestate aūt quadā eas habet. sed hoc proportione ad artes oino sumi debet, & si qua sit alia similitudo.

Caput Septimum. Dubitatio, quo pacto uniuersi natura in contrarijs existat.

PRæterea illud quoq; dubitationē (nisi curiosa querēdi diligentia sit) habere videtur, cur nā ipsa natura, totaq; vniuersi substantia in contrarijs consistat: idq; qđ deterius est, æquales ferme cū optimo ptes habeat, immo vero etiā lōge numerosius sit. Quapropter in vniuersum dicere videtur Euripides, quòd nequeunt bona esse separata. Talis aūt sermo parum abest quin dicat, neq; bona, neq; similia esse oia: atq; qđ de oibus ipsum esse dicimus. porrò nulla inuicem esse similia, vt quæ alba, & nigra sunt in seipsis. Est etiā quod pter opinionem magis esse videtur, fieri non posse, vt quod est, absq; contrarijs existat. Nōnulli vero adhuc magis inopinabili vtentes, id, quod neq; est, neq; fuit, neque futurum est, in vniuersi naturam adnumerant. sed hæc quidem est, veluti excedens quædam sapientia.

Caput Octauum. De uarijs sciendi modis: quibusq; unumquodq; persequi deceat. Quo itē pacto circa principia speculari debeamus.

ATens q; multis dicatur modis, manifestum. etenim differētias sensus speculatur, causasq; inquirit. Sed forsitan verius fuerit dicere, q; eorū, q̄ cogitatiōe excellētia sunt, quædam quidem simpliciter querit, quędā vero dubitationem faciendo: quam tametsi trāscendere non valet, lucem tn̄ aliquam in tenebris plus aliquid indagare volentium ostēdit. Itaq; ipsum scire nō sine differētia quadā erit. Etenim, si inter se diuersa sint, differentia qdā inerit. Atq; in vniuersalibus, cùm sub eis plurima sint, discrimen inueniri est necesse, siue hęc vniuersalia genera sint, siue species. Omnis aūt scia ferè propriorū est. substantia nāq; & quiditas fm vnūquodq; propriū existit. Et quę in speculationē veniunt fm se, nō per accidens, aliquid vtiq; de aliquo sunt. Omnino aūt in pluribus idem conspicere, aut vniuersaliter, cōmuniterq;, aut fm quodq;, modo quodam proprie esse sciētiæ dicimus: vt numero, lineis, aīalibus, plantis. Finis aūt ex ambobus: Sunt etiam nōnulla vniuersalium finis. in eo enim causa. A thorum id, qđ in parte est, quatenus sectio in indiuidua fit, quemadmodum & in factibilibus. nam ad hunc modū se habet ipsorum actio. Pręterea idē substantia, numero, specie, genere, proportioneq; scimus: & si quę, pter hęc, diuisiones habeantur. at vt plurimum per analogiā, tanq; plurimū eam recipiētes. atq; aliqua quidē per nosmetipsos, alia qua vero per rem subiectam, nōnulla aūt per vtrunq;. Sed, cùm multipliciter scire sit, quo pacto vnūquodq; persequi decet: Nēpe suus cuiusq; modus, principium est, ac maximum. vt prima, & intelligibilia, & mobilia, & q̄ sub natura sunt, atq; ex his ipsis, quę in principio, quæq; sequuntur vsq; ad aīalia, plantas, & vltima animæ expertia. Nam in vnoquoq; genere propriū est aliquid, quemadmodum & in mathematicis. Ipsa nāq; mathemata, q̄uis vnius quodā modo sint generis, sortita sunt differentiā. Sunt autē diuisa sufficienter. At si quędam nota, eò q; ignota sint (quemadmodum inquiunt nonnulli) proprius sane inerit modus. Indiget aūt quadā diuisione. Sed fortassis in quibus fieri potest, proportione aliqd sciri magis, pprium fuerit dicere, q; per id, qđ ignotum est. quemadmodum siquis per inuisibile inuisibile. Tentandū est igitur diuidere quot modi sint, & quoties ipsum cognoscere dicatur. ad hæc aūt ipsa principiū. Atq; primū ipsum scire definire difficilius videbitur. Nā fieri nequit, vt vniuersale, communeq; quippiā in his capiamus, q̄ multis dicuntur modis.

Quo pacto vnūquodque sciať fieri deceať.

Atq;

Atq; tum quatenus, tum de quibus causas inuestigare pari in sensibilibus, & intelligibilibus ratione deceat, aut dubium hoc, aut dictu non facile existit. Quippe cùm via in infinitũ in vtrisq; aliena sit, perimatq; sapientiã. vtraq; aũt quodãmodo principiũ. Sed forte hoc nostrũ, hoc vero simpliciter. aut hoc quidẽ finis, hoc vero nostrum quoddã principium. Aliquatenus igitur per causam speculari possumus principia, à sensibus incipientes. Sed cũ ad ipsa summa, primaq; trãsimus (siue quod causam non habemus, siue ob nostrã imbecillitatẽ) sicuti desyderatissima intueri non amplius valemus. Forte aũt veritati magis cõsonum illud existit palpante ac veluti attingente mente fieri speculationem. Quamobrẽ circa ipsa nulla contingit hallucinatio. At difficilis est circa idipsum intellectus, atq; fides. Cũ aũt & alioqui magnũ qppiã sit, & ad singulares tractationes necessariũ, & potissimũ maximas, facere conuenit definitionẽ, tum de natura ipsa, tũ circa ea, q̃ adhuc priora sunt. Siqdẽ qui de oĩbus rationẽ quęritãt, simul cum ratione scientiam tollunt, immo verius erit dicere eos rationẽ petere eorũ, quorũ neq; est, neq; fuit, quicunq; cœlũ ipsum ęternum existimãt. lationes autem, magnitudines, figuras, distantiasq;, & alia, quorũ Astrologia demonstrationẽ facit, & ipsa, quę prima mouẽt, et cuius gratia dicere omittunt: quænã ita cuiusq; natura, quis inuicẽ situs, q̃ ipsius vniuersi substãtia, ad alias quoq; singulares species, ad cicures vsq; aĩantes, plantasq; descendendo. Itaq; siquid coadiuuat Astrologus, in his, q̃ prima sunt in natura, nõ erit. Alia enim maxime ꝓpria sunt; ac priora. quippe cùm modus (vt quidã putant) naturalis non sit, aut saltem non omnis. Atqui moueri simpliciter naturę, cœloq; maxime peculiare existit. quare & substantiæ cuiusq; rei actio, et quod ſm vnumquodq;, dum in opere est, atq; motu, vt in aĩalibus, & plantis. Sin vero minus, æquiuoca sunt. q̃uis videlicet in reuolutione cœlum sit ſm substantiã, separatũ tñ & quietẽ agens, ęquiuocum esset. Nam velut q̃dam vita est circũlatio vniuersi.

Quo pacto circa principia speculari debeamus.

Caput Nonum. *De causa cuius gratia in inferioribus à superioribus dependentibus: ubi et nonnulle Antiquorum opiniones adducuntur.*

QVęrẽdum est igitur, si in aĩalibus, aut cui cõpetit, vita nõ existente, in cœlo quoq; atq; cœlestibus, neque latio, neque determinatus quidam modus inesset. Pręsens autem dubitatio ad eũ, qui ab immobili est, motũ modo quodã pertinet. Qd' vero oĩa alicuius sint gratia, & temere nihil, sed perinde ac definitio, haud facile existit, vt sępe dicitur. Vnde enim incipere, & in quæ desistere oportebat? Cęterũ nõnulla sunt eorũ, q̃ ita habere nõ videntur, sed alia quidem casu, alia vero necessitate quadam, vt in cœlestibus, & plerisq; eorũ, quę circa terrã sunt. Cuius enim gratia sunt fluxꝰ maris, ac refluxus? aut cuius exporrectiones, aut exiccatiões, humectationesq;, & oĩno alius in aliud mutationes, corruptiones, generationes, aut q̃ in ipsa terra fiunt alterationes, & eorũ, q̃ in aliud ex alio trãsmutantur, mutationes, et id genus alia pleraq;? In ipsis aũt aĩalibus aliqua veluti vana existunt, ceu mãmę maribus, & fœminis emissio (siquidem nihil cõfert) & nõnullis barbæ, aut oĩno pilorum quibusdam ĩ locis productio. Tum etiã cornuum magnitudines, vt ceruorũ. Nõnullis quoq; lęsis ꝙ mobilia, ꝙ in terram directa, ꝙ ante oculos posita gestarẽt. Quodq; aliqua vi fiant, aut pręter naturam, quemadmodum ardeola coit, vitamq; viuit mansuetiorẽ. Et alia non pauca quispiã deprehendat istiusmodi. Quod aũt maximum est, maximeq; apparet, circa educationes, generationesq; animaliũ est. nullius enim gratia hęc sunt, sed casus, atq; per necessitates alias. Oportebat enĩ, si alicuius quidem gratia sint, semper ſm idẽ, similiq; modo fieri. Atq; etiã in plantis, & pręsertim inanimatis pręfinitam quãdam (vt formis, specie, ac potestatibus apparent) obtinẽt naturam. Hęc autẽ cuiusnam gratia sint, quæreret aliquis. Nam rationem non habere, idipsum dubium est, idq; in alijs prius, ac honorabilioribus non ponentibus. quatenus & ratio quicquam, quod fide dignum sit, habere videtur: qm̃ hęc ideas quasdam aut inter se differẽtias à casu, & vniuersi latione, quę in circulum fit accipiunt. Quòd si neq; hoc propter aliqd, & ad id, quod optimum est, definitiones quasdam sumere, non in omnibus simpliciter ponere decet. Quãdoquidẽ, quę huiusmodi existũt, quandã continẽt dubitationẽ. Atq; simpliciter dicimus, quę & de vnoquoq;. Simpliciter quidem, quando in oĩbus naturã, quod optimũ est expetere, & in quibus fieri potest, ordinem largiri, atq; ęternitatẽ videmus. Pari autem modo in aĩalibus quoq; similiter. Nã vbi quod melius est, fieri potest, ibi haudquaquã pręteromittit: veluti, ꝙ ante gulam guttur sit. Optimã nãq; temperiem in medio cordis ventriculo inueniri pręstantius est: quippe cũ medium honorabilissimum sit. Simili modo & quę ad mundum pertinent; siquidem et appetitus haud secus. Quin illud quidẽ, q̃ neq; obediunt, neq; quod bonũ est, admittunt, cur multa sint, immo vero multo plura, declarat. Paucũ nãq; aliquid aĩatum est. at inanimũ infinitum. Et ipsorum esse aĩatorum breue, ac

melius